Laisvės kovotojų prisiminimai

VIII DALIS

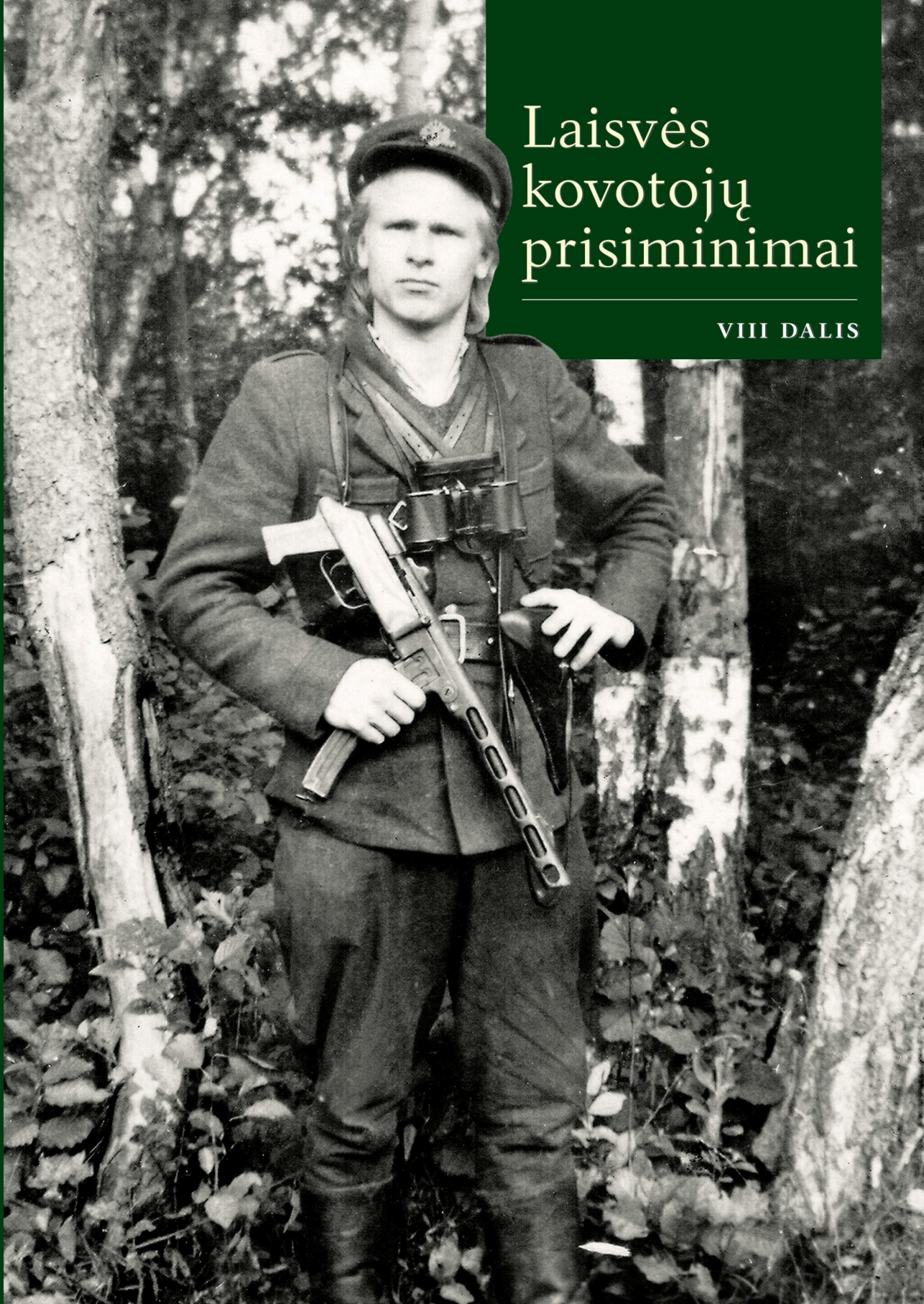

Laisvės
kovotojų
prisiminimai

Laisvės kovotojų prisiminimai

VIII DALIS

(Knygos „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ tęsinys)

MARGI RAŠTAI

UDK

Sudarė, nuotraukas ir
archyvinę medžiagą pateikė
ROMAS KAUNIETIS

Knyga išleista
GRAŽUTĖS ŠLAPELYTĖS-SIRUTIENĖS
fondo lėšomis

ISBN 978-9986-09-
ISBN 5-415-01339-3 (bendras)

© Įžanga – Laimonas Abarius, 2014
© Sudarymas – Romas Kaunietis, 2014
© Leidykla „Margi raštai“, 2014

ĮŽANGA

Rytų Lietuva –Zarasai, Ignalina, Švenčionys, Utena, Molėtai – nuostabia gamta Dievo apdovanotas kraštas, kuriam istorija skyrė tapti Didžiosios Lietuvos skydu atremiant į šalies gilumą plūstančias nedraugiškų rytų kaimynų kariuomenes. XX amžiuje šios Aukštaitijos dalelės žemę išvagojo dviejų karų apkasai, o žemė sugėrė ne tik svetimšalių karių, bet ir laisvės gynėjų bei nekaltų aukų kraują...

Pokario metais Vytauto apygarda buvo stipriausia ir aktyviausia Rytų Lietuvoje. Jos įkūrimas siejamas su 1945 m. rugpjūčio mėnesį Saldutiškio vlsč. Sūdalaukio k. eigulio J. Petkevičiaus sodyboje, vykusiu partizanų vadų susirinkimu, kuriame buvo nutarta steigti Lietuvos Laisvės Armijos Vytauto apygardą. Apygarda steigta 1945 m. birželio mėnesį įkurtos Utenos apskrity veikusios Šarūno rinktinės pagrindu (vadas Vladas Mikulėnas-*Lubinas*). Apygardos steigimo iniciatyva priskirtina formaliai Tigro rinktinės vado pareigas einančiam Jonui Kimštui-*Dobilui*. Jis laikytinas ir pirmuoju apygardos vadu, dėl iki šiol nežinomų priežasčių perdavusiu vadovavimą *Lubinui*. Galima tik spėti, kad J. Kimštas ketino užsiimti organizacine veikla gyvendamas atokiau nuo aktyvių būrių. Tų pačių metų rudenį pradėta apygardos oficiozo „Aukštaičių kova“ leidyba (redaktoriai Pranas Ivonis-*Sakas* ir Vytautas Pakštas-*Vaidotas*).

Apygardos vadavietė kartu su Šarūno rinktinės štabu buvo ties Utena, Biliakiemio kaime. Nors aktyviai bandyta susisiekti su Zarasų ir Švenčionių partizanų vadais, apygarda iki pat 1946 m. sausio apsiribojo tik viena Šarūno rinktine. 1945 m. gruodžio 1 d. žuvo *Lubinas*, per mėnesį – ir daug kitų pareigūnų. Vienam iš štabo pareigūnų Broniui Zinkevičiui-*Kalviui* 1946 m. sausio 1 d. pavyko susitikti su Švenčionių apskr. veikusia *Mingailos* kuopa ir susitarti dėl jos pavaldumo Vytauto apygardai. Nors šis susitarimas ginčijo LLA Didžiosios Kovos apygardos interesus į Švenčionių apskritį (vadu buvo paskirtas Jonas Kamarauskas-*Karijotas*), apygardos plėtra pasistūmėjo į priekį.

Gelbėdamas pakrikusią organizaciją, Jonas Kimštas, pakeitęs slapyvardį į *Aukštaičio*, nuo 1946 m. sausio 18 d. perėmė vadovavimą Vytauto apygardai ir suformavo visavertį štabą. Po trijų dienų Kuktiškių valsčiuje *Aukštaitis* susitiko su Zarasų apskr. Kazio Kaladinsko-*Erškėčio* kuopos partizanais. Naudodamasis pasitaikiusia proga, Aukštaitis Lokio rinktinės vadu paskiria *Erškėtį* ir paveda jam suformuoti štabą bei susisiekti su visais apskrityje veikiančiais partizanų junginiais.

Tokiomis aplinkybėmis 1946 m. sausio mėnesį iš trijų rinktinių buvo sudaryta Vytauto apygarda. Kaip parodė tolesni įvykiai, tai buvo tik sunkaus organizacinio

darbo pradžia, ryšiai su rinktinėmis trūkinėjo ir dėl priešo veiksmų, ir dėl neatsakingo paskirtų vadų požiūrio į pavestas pareigas. Apygardos, kaip ir jos kūrimo pradžioje, branduolį sudarė Šarūno rinktinė, 1946 m. vidury reorganizuota į Liūto rinktinę.

1946 m. gruodį prie Vytauto apygardos prisijungė Panevėžio apskr. veikusi LLA Šarūno rinktinė, vadovaujama Antano Slučkos-*Šarūno*.

1947 m. sausį sukūrus LLA Šiaurės rytų Lietuvos sritį, srities vado pareigas ėjo J. Kimštas-*Žalgiris*, o apygardos vadu 1947 m. birželio mėnesį tapo Vincas Kaulinis-*Miškinis*, iki tol buvęs Liūto rinktinės vadu. Taip pat sudarytos Algimanto apygardos žinion perduota Šarūno rinktinė ir teritorijos, esančios Zarasų – Utenos – Rokiškio apskr. sankirtoje, kur iki 1946 m. rudens veikė LPS Gedimino rinktinės štabui pavaldūs būriai.

1948 m. gegužės mėnesį suformuluotas aiškus apygardos pavadinimas – Lietuvos partizanų (LP) Šiaurės rytų Lietuvos srities 3-ioji Vytauto apygarda. Tais metais pavyko suformuoti veiklų Lokio rinktinės štabą, nustatytas patikimas ryšys su Gudijos pasienyje veikusiu Tigro rinktinės štabu. Rinktinių ribos nustatytos pagal joms pavaldžių būrių veikimo rajonus, kuriami organizacinio sektoriaus vienetai.

1949 ir vėlesni metai atnešė pogrindžiui skaudžias netektis. Žuvusį *Miškinį* pakeitė Bronius Kalytis-*Siaubas*, kiek leido jėgos ir aplinkybės, išlaikęs organizaciją. Partizanų skaičius tolydžio mažėjo, menko ir laisvės viltys. 1950 m. pabaigoje prie Vytauto apygardos prijungta iš Algimanto apygardos dviejų rinktinių likučių sudaryta Vaižganto rinktinė, tačiau galutinai nutrūksta ryšys su Tigro rinktinės vadu V. Žaliaduoniu-*Roku*, pasitraukusiu į Gudiją.

1951 m. kovo mėnesį kariuomenė sunaikino Kiauliaraisčio pelkėse įsikūrusią apygardos štabavietę. Gyvas pasidavė srities ryšių pareigūnas Juozas Bulka, kurį rusų MGB naudojo tolesniam apygardos štabų likvidavimui. Įgyvendinant operatyvinę priemonę „Vostok“, 1951 m. balandį sunaikinti Lokio ir Liūto rinktinių štabai, Tigro rinktinę toks pat likimas ištiko 1952 m. vasarį. Vaižganto rinktinėje organizuotas pasipriešinimas užgniaužtas tik 1953 m. pavasarį.

Antroji sovietinė okupacija šio krašto visuomenei buvo netikėta, o brutalios jos formos priminė įvykius Mažojoje Lietuvoje. Prievartinė mobilizacija pradėta dar nepaskelbus mobilizacijos įstatymo, neatsižvelgiant į šauktinių amžių, smurtas prieš moteris, savavališkai nustatomos duoklės ir kontribucijos ūkininkams, „smeršo“ tribunolų teisiami ir viešai kariami „liaudies priešai“ (Dūkšto, Salako miesteliuose) – lygiai tą patį okupantai vykdė Rytprūsiuose ir Klaipėdos krašte. Prie negausių iš pogrindžio išlindusių komunistų šliejosi visokie perėjūnai ir atviri kriminaliniai nusikaltėliai, jungėsi į istrebitelių (stribų, skrebų, strebkų) būrius.

1945 m. pradžioje LKP(b) CK pripažino, kad daugiausia skundų dėl vietos valdžios savivalės gauta Švenčionių ir Zarasų apskrityse, o istrebitelių būriai priminė kriminalinių elementų gaujas. Būdingas jų siautimo pavyzdys – Atgimimo metais paviešinta Antazavės stribų vykdyto genocido byla. Prireikė beveik dešimtmečio, kad Gaidžių šeimos iššūdymu kaltinami trys Antazavės vlsč. būrio stribai būtų nuteisti realiomis laisvės atėmimo bausmėmis.

Tokiomis sąlygomis kilo spontaniškas ginkluotas pasipriešinimas sovietinei okupacijai. Jau 1944 m. rugpjūčio vidury partizanai, ketindami išvaduoti ten kalinamus

lietuvius, puolė Zarasų kalėjimą. To paties mėnesio pabaigoje Antazavės, Imbrado, Dusetų partizanai jau rengė pasalas, šaudė konvojus ir pavienius aktyvistus.

Kitaip negu Vidurio, Pietų ir Vakarų Lietuvoje, čia nuo pat pirmųjų mėnesių trūko kadrinių karių. Didelė vietinės karininkijos dalis, nacių okupacijos metais tarnavusi savisaugos batalionuose, 1944 m. vasarą traukėsi į Vakarus ir paguldė galvas mūšyje ties Seda. Kuopas ir rinktines kūrė jaunosios kartos LLA nariai: gimnazistas Mykolas Kazanas-*Mutka*, tarnautojas Leonas Vilutis-*Bitinėlis*, studentas medikas Vladas Mikulėnas-*Lubinas*. Tik pastariesiems dėl įvairių priežasčių (žūtys, areštai) pasitraukus iš aktyvios kovos, organizavimo iniciatyvą tęsė ir plėtojo karininkai Feliksas Kvartūnas, Benediktas Kaletka, Jonas Kimštas, Vincas Žaliaduonis.

Rytų Lietuvos partizanai buvo miškiniai tiesiogine šio žodžio prasme. Kalvotas reljefas ir dideli miškų masyvai (Žalioji, Šimonių, Labanoro, Minčios girios, Ažvinčių, Antanų miškai) sukūrė pakankamas sąlygas sėsliai stovyklauti ištisus metus. „Skrajojimo" taktiką naudojo bene vienintelė J. Kamarausko-*Karijoto* ir M. Laurinėno-*Mingailos* kuopa, savo aktyvaus veikimo laiku keliavusi per dešimt Švenčionių, Utenos ir Zarasų apskrities valsčių.

Lokio rinktinės Erškėčio kuopoje nuo pirmųjų veiklos metų nusistovėjo tradicija vaikščioti tik grupėmis (tai galiojo ir vadams), miške žiemoti visu būriu. Buities sunkumus kompensavo geresnė konspiracija: pavieniai šios kuopos partizanai nė karto nebuvo užklupti, o susitarimo žiemoti kartu nepažeidė net sužeidimų atvejais (gydėsi ten pat kur gyveno – miške). Nuo 1945 m. rudens iki 1953 m. kovo nė vienas aktyvus partizanas nebuvo paimtas gyvas.

Kaip ir romėnų stovykloje, galiojo nerašyta taisyklė – į stovyklą nesivesti moterų, nepriimti jų į būrį. Vienintelį kartą šiai taisyklei nusižengta 1946 m. žiemą, kuomet iš *Karijoto* kuopos priklydo Vanda Petraškaitė-*Našlaitė*. Tokios pat pozicijos dėl moterų laikėsi Žalgirio kuopos vadas Jonas Dūdėnas-*Vynas*, Laisvės kuopos vadas Juozas Stanėnas-*Lizdeika ir* Vyties kuopos vadas Balys Vaičėnas-*Liubartas*. Jam pasitraukus, šios taisyklės nebepaisyta ir 1953 m. moterys Vyties kuopoje sudarė bene 1/3 visų partizanų.

Neabejotinos įtakos partizanų veiklai turėjo regiono tautinė sudėtis. Zarasų ir Švenčionių apskrityse gyveno nemažai lenkų ir rusų sentikių, todėl Tigro rinktinės vadui *Rokui* bene iki 1950 m. teko derėtis su lenkų Armijos krajovos partizanais, veikusiais Gudijoje. Rusų sentikių pozicija lietuvių partizanų atžvilgiu buvo labiau priešiška negu draugiška. Nemažai jų išėjo į stribus, buvo sukurti net ištisi ginkluotų aktyvistų kaimai (Stapšėnai ir Sirvydžiai – Utenos apskr., Kandrašiai, Palivarkas, Aviniuosta, Savėnai – Zarasų apskr., Izabelinė (tarm. Zibalynė) – Švenčionių apskr.). Tačiau buvo ir tokių kaimų, kurie vyresniųjų, ypač dvasininkų, paraginti išliko neutralūs, nenuėjo į stribus ir nekėlė rankos prieš buvusius kaimynus. Mažiausiai du sentikiai kovojo partizanų gretose, vienas jų – Leontijus Kostinas-*Kietis* – buvo Liūto rinktinės kuopos vado J. Baltušio-*Girinio* adjutantas. Antrasis – Mykolas Kazanas-*Mutka*, lietuvės ir sentikio sūnus – Lokio rinktinės kūrėjas, 1944 m. gruodžio mėnesį vadovavo partizanų gynybinėms kautynėms istoriniame Antazavės šilo (Zarasų apskr.) mūšyje. Partizanai, praradę tik vieną

nukautąjį, sėkmingai atsitraukė. Kariuomenės operacijai vadovavo 4-osios NKVD divizijos štabo viršininkas ir tos pačios divizijos operatyvinio skyriaus viršininkas. Gynybą organizavę devyniolikmetis gimnazistas ir Vermachto sanitarinės dalies leitenantas Heino Nave pergudravo du NKVD divizijos štabo pulkininkus.

Vokietukas nebuvo vienintelis svetimšalis Rytų Lietuvos partizanų eilėse. 1944 m. gruodį Salako vlsč. Miškiniškių kaime žuvo austras ir vokietis. Ir šiandien jų kauleliai guli neatkasti (gal dar neatėjo laikas perlaidoti?). Sovietinių archyvų duomenimis, 1944 m. Antanų girioje su lietuvių partizanais išvien veikė 25-ių vokiečių būrys, vėlesniais metais *Roko* kuopoje buvo du vokietukai – slapyvardžiais *Artileristas* ir *Jupas*. Nuo fronto atlikusių karių partizanų gretose buvo ir Rokiškio, Kupiškio apskrityse.

Rytų Lietuvos partizanų kovos nebuvo tik herojiškos, pakako ir skaudžių nesusipratimų, nusikalstamo aplaidumo ir protu sunkiai suvokiamo žiaurumo. Šiandien galime diskutuoti, ar *Montės* grupei reikėjo 1949 m. gegužės 1 d. sprogdinti Šimonių klubą (žuvo 16, sužeista 13 žmonių), ar sąjūdžiui buvo nusidėjusi stribo Portnovo šeima (moterys ir vaikai), Jurgio Vadeišos grupės sukapota kirviu Kiškelių kaime. Ar taip pat baisiai buvo prasikaltusi Miščenkos septynių asmenų šeima, kurią Rusališkės k. išpjovė *Karijoto* vyrai? Kuo prasikalto Daugėliškio vlsč. Izabelinės miškeliuose *Mingailos* kuopos *Birželio* skyriaus nukankintos nepilnametės stribų dukros, Janonių kaime nužudytos trys Gailiešiaus šeimos moterys? Šios tragedijos – irgi Lietuvos pokario istorijos dalis, kurios negalima pateisinti vien tik kova su okupaciniu režimu.

Rytų Lietuvoje sunkiau nei bet kur kitur vadams sekėsi palaikyti tvarką organizacijos viduje. Tai ypač pasakytina apie tarpukariu lenkų okupuotą Švenčioniją. Kartos, gimusios kaizerio vokiečių nusiaubtame pafrontės ruože, vaikystė praėjo laikinose žeminėse, nes gimtieji kaimai buvo sulyginti su žeme. Mažai ragavę mokslo, gyveno aplinkoje, kur neveikė jokios patriotinės organizacijos, nebuvo to gaivinančio laisvės dvidešimtmečio. Ir kaip neprisiminus Vinco Žaliaduonio-*Roko* atvirumo, kad, išskyrus jį ir *Švyturį*, rinktinėje daugiau raštingesnių vyrų kaip ir nesą.

Tačiau nuošalyje nuo chrestomatiniais tapusių rezistencijos centrų atsidūrusi Rytų Lietuva tapo pirmąja NKGB operatyvinių priemonių auka į pogrindį įfiltruojant Juozą Markulį-*Erelį*. Vilniečio profesoriaus išduotas ltn. Vincas Gumauskas-*Gailius* žuvo Šiliniškių miške 1945 m. liepos mėnesį. Tik prieš dvi savaites jis organizavo partizanų vadų suvažiavimą ir paskelbė apie Geležinio vilko apygardos įkūrimą. Kokiu keliu būtų nuėjusi Aukštaitijos pogrindžio organizacija – galima tik spėlioti.

Plačiai aprašyti dzūkų ir suvalkiečių partizanų mūšiai Kalniškėje, Paliose, Varčioje, Merkinės miestelio puolimas. Ne menkesnė kova vyko ir Rytų Lietuvoje: be jau minėto Antazavės šilo mūšio, pažymėtinas 1945 m. kovą tris dienas trukęs Kiauneliškio mūšis, kuriame galvas padėjo 82 Tigro rinktinės vyrai, Antanų miško bunkerių puolimas 1945-ųjų naujametinę naktį, kai žuvo daugiau kaip 30 partizanų. 1944–1945 m. partizanai puolė ir užėmė: Duokiškį, Juodupę, Panemunį, Alantą, Saldutiškį, ketino pulti Antazavę, Rimšę, Imbradą, Salaką. Aukštaičiai paliko

daugybę jaudinančių heroizmo pavyzdžių, tik jie nepelnytai primiršti arba sąmoningai nutylimi, kad neužgožtų vadovėlinių rezistencijos didvyrių žygdarbių.

Istorijos buvo lemta, kad aukštaičiai, pirmieji išėję partizanauti, paskutinieji ir sudėjo ginklus. 1956 m. rugsėjį Lietuvos – Latvijos paribyje dar veikė Juozo Streikaus-*Stumbro* grupės 6 partizanai, Utenos – Tauragnų apylinkėse – Petro Pošiaus-*Gedimino* grupė (šie partizanai ginklus sudėjo tik 1958 m. rudenį). Paskutinis pasipriešinęs ginklu – Antanas Kraujelis-*Siaubūnas* – žuvo 1965 m. kovą, o Tigro rinktinės partizanas Stasys Guiga-*Tarzanas* mirė besislapstydamas Švenčionių rajone 1986 m., kai iki laisvės buvo likę tiek nedaug...

Prieš 25-erius metus Kęstutis K. Girnius Rytų Lietuvos partizanų kovas įvardijo kaip „legendų gaubiamą *terra incognita*“. Šiandien turime pasidžiaugti, kad kiekviena rinktinė jau turi savo istoriją ir savo tyrinėtojų ratą (Valdas Striužas, Balys Juodzevičius, Gintaras Vaičiūnas, Andrius ir Gintaras Dručkai). Visuomenei prieinami ir paskelbti Tigro rinktinės archyvo dokumentai. Tai leidiniai, kurie besidomintiems atvertų laisvės kovų Rytų Lietuvoje puslapius.

LAIMONAS ABARIUS

Skaitytojų atsiliepimai, pastabos apie mano sudarytose knygose pasitaikančias klaidas, kai kurias interpretacijas, netikslumus padeda kuo objektyviau vertinti aprašomus įvykius ir kuo mažiau nuklysti nuo tiesos. Bendrauju su daugeliu buvusių laisvės kovotojų įvairiuose Lietuvos regionuose, kurie nešykšti ne tik pagyrimų, pastabų, patarimų, bet ir pelnytų ar nepelnytų pabarimų bei priekaištų. Nors atrodo, kad laikas tarsi jau ir užgydė pūliuojančias pokario metų žaizdas, bet, pasirodo, kad šiuo atveju jis ne visagalis.

Nematau prasmės klastoti istoriją arba nutylėti tas priežastis, kurios lėmė mūsų laisvės kovotojų žūtį, daugelio kančias okupantų kalėjimuose ir lageriuose nesvetingosios Rusijos žemėje. Jeigu tiesa kam bado akis, nereiktų smerkti to, kuris tuos faktus paviešino, o priimti tiesą, kad ir kokia karti ji bebūtų. Labai nedaug lietuvių savarankiškai talkino okupantams. Vienaip ar kitaip jie buvo priversti tai daryti, kito pasirinkimo gal jie neturėjo. Okupantai, kaip norėjo, taip ir elgėsi su pavergtaisiais.

Niekada nesmerkiau tų laisvės kovotojų, kurie buvo suimti gyvi ir tardomi pačiais žiauriausiais būdais, neiškentėję fizinių kančių, išdavė. Juk jie buvo belaisviai, o su belaisviais kalba trumpa: arba išduodi, arba lūžta kaulai. Man pritars ir daugelis lankytų laisvės kovų dalyvių, savo kūnu patyrusių tardytojų ir jų parankinių išradingumą. Niekas nepaneigs fakto, kad čekistai prakalbino visus, kuriuos tik norėjo prakalbinti, o vienąsyk moraliai palaužtas žmogus retai kada sugeba atsitiesti, pamažu vis giliau klimpsta į jį traukiantį išdavysčių liūną.

Kadangi ir šioje knygoje bus aprašytas ne vienas atvejis, susijęs su įvairiomis išdavystėmis, nekaltų žmonių žūtimis, todėl ir įžanginiame žodyje norėjau dar kartą priminti, jog didžioji mūsų laisvės kovotojų dalis žuvo vien tik per nelemtas išdavystes. Žiauri tiesa, bet ji buvo tokia.

Pavyzdžiui partizanų ryšininkė Aldona V. man priekaištavo, kad per daug rašau apie partizanų nusikaltimus. Niekada nepateisinau keršto, žiauraus susidorojimo su laisvės kovos priešais ir suprantu, kad partizanų padarytų vienokių ar kitokių nusikaltimų paviešinimas – akmuo į mūsų pačių daržą. Bet kodėl slėpti tiesą, šimtus kartų skelbtą, aprašytą, persakytą iš vienų lūpų į kitas? Stengiuosi aprašyti tikrus įvykius, nefantazuoju, sau daviau žodį, kad skelbsiu tik objektyvią tiesą, be jokių literatūrinių padailinimų, nors ne visada tai pavyksta. Jei aš nepaminėsiu, išmesiu iš konteksto, nuslėpsiu tai, ką partizanai įvykdė nepateisinamai žiauriai, užtikrinu, kad tie nutylėti faktai anksčiau ar vėliau bus paviešinti kitų ir su dar didesniu triukšmu ir euforija įvardyti kaip nepateisinamai nusikalstami, jie bus traktuojami kaip kriminaliniai nusikaltimai, o juos įvykdę asmenys bus vadinami ne laisvės kovotojais partizanais, o „banditais“, kaip tūkstančius kartų buvo sakoma ir rašoma visą sovietinės okupacijos laikotarpį.

Mano nuomone, tokių dalykų šiandien kaip tik nereiktų vengti – rašyti, sakyti viską atvirai, pateikti tikrus, neiškraipytus faktus: juk niekas nepaneigs, kad ir partizanai padarė sąmoningų ar nesąmoningų klaidų, ypač paskutiniaisiais laisvės kovų metais, kai liko tik eiliniai kovotojai, o vadai buvo sunaikinti.

Šiandien dažnai susiduriama su tokia neįprasta dilema: kodėl partizanai iššaudė tiek nekaltų žmonių, tiksliau gal reiktų sakyti – šeimų: vaikų, senelių ir kitų visai nekaltų žmonių? Atsakymas labai paprastas: asmuo, kolaboravęs su okupantų valdžia, gerai žinojo, kad taip elgdamasis jis prisiima visišką atsakomybę už savo šeimą. Jei jis to nepaisė, jei jam kolaboravimas su okupantu buvo svarbiau už savos šeimos likimą, tada nėra ko piktintis partizanais, kurie dėl vieno parazito iššudė visą šeimą. Tokios buvo partizaninio karo taisyklės.

O ką darė okupantai? Jei vienas iš šeimos išėjo į mišką, į Sibirą trėmė visą šeimą. Taigi jokio pateisinimo nėra. Pavyzdžiui, internetiniame puslapyje Donatas Glodenis verkšlena, kad „banditai“ nužudė jo senelį ir kitus šeimos narius, nors iššudymo priežastis labai aiški. Pats D. Glodenis rašo: „Senelis tuo metu, atrodo, sovietinės valdžios buvęs paskirtas dešimtkiemio įgaliotiniu Dimaičiuose, matyt buvo be šautuvo, kurį buvo gavęs iš tos pačios valdžios. Su tuo šautuvu, pasak kito buvusio kaimo gyventojo, jis eidavo nakvoti pas kaimynus, nes buvo gavęs perspėjimus su „Lietuvos laisvės armijos štabo“ antspaudu ir bijojo susidorojimo.“ Žmogus, net perspėtas, nesiliovė tarnauti okupantams, nešiojosi iš jų gautą šautuvą... Tai kaip turėjo pasielgti partizanai su juo ir jo šeima? O kiek priskalambinta, kad partizanai žudė nekaltus žmones. Teisingai pastebėjo gerb. Aldona V.: „O kaip tu būtumei pasielgęs jų vietoje?“

Čekistų tardymo protokoluose lietuviai partizanai vadinami **banditais**, partizanų būriai – **gaujomis**, **bandomis**, būrių vadai – **bandų vadeivomis** ir pan.

Konspiruotai ir labai jau išradingai raudonųjų okupantų apmąstytas jų tardytojų, operatyvinių darbuotojų, MGB represinių struktūrų vadų pavardžių rašymas įvairiuose dokumentuose. Po aktais, tardymo protokolais, teismo nuosprendžiais jie pasirašo tik „pliką“ pavardę ir laipsnį; nei vardų, nei tėvavardžių nenurodo. Suprantama, kad tai apsidraudimas bet kuriuo atveju: jei jiems kada nors būtų pateikti kaltinimai kaip genocido vykdytojams, jie visada galės pasiteisinti, jog tai ne jie, o kažkas kitas...

Knygoje publikuojamos asmens identifikavimo nuotraukos, bylų išrašai, gauta iš LYA (KGB) fondų.

Nuoširdžiai dėkoju LAIMONUI ABARIUI, pateikusiam didelę dalį jo užrašytų Laisvės kovotojų prisiminimų, AISTEI ČEPULYTEI, DARIUI JUODŽIUI, teikusiems archyvinę medžiagą, DALIUI ŽYGELIUI už geranoriškas konsultacijas apie partizaninę kovą, KAZIUI SAJAI, Kovo 11-osios Akto signatarui, rašytojui už nuoširdžius patarimus, rūpestį ieškant finansinės paramos knygos leidybai, prof. DARIUI KUOLIUI, prof. ANTANUI TYLAI, prof. LAIMUČIUI TELKSNIUI, LGGRTC generalinei direktorei BIRUTEI BURAUSKAITEI, LYA direktoriui OVIDIJUI LĖVERIUI už palaikymą ieškant galimybių naudotis LYA fonduose esama medžiaga.

ROMAS KAUNIETIS

PARTIZANŲ ALGIMANTO APYGARDOS 60-mečiui

Parengė Gintaras Vaičiūnas

1947 m. pradžioje Lietuvos partizanai pasiekė svarbią pergalę. Pietų ir Vakarų Lietuvos partizanams pavyko sužlugdyti sovietinio saugumo planą: sunaikinti kuriamą visos Lietuvos partizanų legendinę vadovybę. Buvo išaiškintas pagrindinis priešo agentas Juozas Markulis-*Erelis*, vadovavęs Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio (BDPS) komitetui.

Pietų ir Vakarų Lietuvos partizanai laiku suspėjo nutraukti ryšius su sovietinio saugumo agentų užvaldytu BDPS komitetu. Tauro ir Žemaičių apygardų vadai apie J. Markulio išdavystę pranešė Aukštaitijos partizanams. Bet dėl silpnų apygardų tarpusavio ryšių ir didelio Aukštaitijos partizanų vadų (DKA vado Jono Misiūno, Šiaurės – Rytų srities vado Jono Kimšto ir Vyčio apygardos vado Danieliaus Vaitelio) pasitikėjimo Markuliu Aukštaitijos partizanų vadai toliau palaikė ryšius su jo vadovaujamu BDPS komitetu.

Likus mėnesiui iki Algimanto apygardos įkūrimo, Jonas Kimštas-*Žalgiris* 1947 04 20 laiške BDPS komiteto pirmininkui daktarui Narutavičiui (tam pačiam Markuliui) rašė: „Man ne visai aiškus naujas paskyrimas. Kaip minėjau anksčiau, iki šiol 3-ioji LLA Vytauto apygarda apėmė 6 apskritis. Nors partizanų judėjimas aktyvus ne visose apskrityse, trijose veikia stiprios rinktinės, o dviejose tik pradmenys. Bet ateityje tikiuosi išvystyti ir šiose apskrityse nors politinę-organizacinę veiklą. Tokiu būdu iš vienos apygardos reikėtų padaryti 2 apygardas, nes viena apygarda nesugebės apimti 6 apskričių. Pagal jūsų laišką ir BDPS komiteto man atsiųstą 1947 01 02 įsakymą Nr. 3/4 aš paskirtas Šiaurės-Rytų srities partizanų vadu, o jūsų 1947 02 16 dienos laiške vadinamas Vytauto apygardos vadu. Jūsų parengtuose Lietuvos rezistencijos pagrinduose nurodyta, kad srities vadu gali būti ir apygardos vadas. Atkreipiu jūsų dėmesį į mano projektą iš vienos apygardos padaryti dvi apygardas. Ir prašau atsakyti, kokios turi būti mano pareigos. Prašau atsiųsti dokumentą apie mano paskyrimą. Pradėjęs vadovauti sričiai, turėčiau žinoti jos ribas, taip pat žinoti apygardų ir rinktinių išdėstymą pagal administracinį paskirstymą. Prašau dėl to skubiai duoti nurodymus.“

Vėliau rašyti J. Markulio-*Erelio* laiškai *Žalgiriui* ir *Žalgirio* atsakymai Markuliui nerodo, kad *Erelis* būtų davęs kokius nors nurodymus Jonui Kimštui dėl naujos apygardos kūrimo. *Žalgiris* pradėjo abejoti Markuliu gavęs Tauro apygardos vado Antano Baltūsio-*Žvejo* įspėjimą dėl *Erelio* išdavysčių. *Žalgiris,* 1947 04 19 įkūręs naują apygardą, apie tai net nepranešė savo viršininkui BDPS komiteto pirmininkui Markuliui. Dėl to Markulis savo paskutiniame laiške, rašytame 1947 08 24, priekaištavo *Žalgiriui*. Jis rašė: „Bet jūs, pone vade, bičiuli, iki šiol nepranešėte, kad pas jus veikia nauja apygarda tokiu tai pavadinimu, vadas yra tas ir tas. Iki šiol nepranešėte, kad Vytauto apygardos vadu paskirtas naujas žmogus. Iki šios dienos neatsakėte į mūsų laiškus. Nepranešėte, kad gavote iš Tauro apygardos paštą ir taip vadinamojo „suvažiavimo" protokolus. Iki šiol nepranešėte, kad 1947 m. gegužės mėnesio pabaigoje į Tauro apygardą pasiuntėte ilgą laišką, kuriame sveikinote jų žygius ir jų sukurtą komitetą, laiške jiems pranešėte, kad nutrauksite bet kokius ryšius su Vilniumi ir užsiimsite mūsų dešifravimu."

Tokiomis aplinkybėmis Aukštaitijoje kūrėsi nauja partizanų apygarda, gavusi 4-osios LLA Algimanto apygardos vardą. Jos kūrimo iniciatorius buvo Šiaurės-Rytų srities vadas Jonas Kimštas-*Žalgiris*. 1947–1948 m. visos Aukštaitijoje veikusios partizanų apygardos – Algimanto, Vytauto, DK ir Vyčio – susijungė į Lietuvos partizanų Šiaurės-Rytų sritį.

Algimanto apygarda buvo įkurta 1947 04 19 Šiaurės-Rytų srities vado Jono Kimšto-*Žalgirio* įsakymu Nr. 8. Taip pat šiuo įsakymu naujos apygardos vadu buvo paskirtas troškūnietis 3-iosios LLA Vytauto apygardos Šarūno rinktinės vadas Antanas Slučka-*Šarūnas*. Gal atsitiktinai apygardos įkūrimo data sutapo su jos pirmojo vado gimimo data. Antanas Slučka-*Šarūnas* gimęs 1917 04 19.

Algimanto apygarda buvo kuriama Šarūno rinktinės pagrindu. Įkūrus ją, jos vadas A. Slučka-*Šarūnas* pradėjo formuoti apygardos štabą ir kaimynystėje veikusius partizanų būrius jungti į Algimanto apygardą. 1947 04 25 *Šarūnas* pasirašė įsakymą Nr. 2, kuriuo paskyrė pirmuosius apygardos štabo pareigūnus.

Vado adjutantu paskirtas troškūnietis šaulys Antanas Kisielius-*Sakalas*, apygardos štabo propagandos ir informacijos skyriaus viršininku ir apygardos leidinio „Partizanų kova" redaktoriumi – anykštėnas mokytojas Jurgis Urbonas-*Lakštutis*. Galutinai apygardos štabas buvo suformuotas 1947 09 01 apygardos vado įsakymu Nr. 8 paskyrus štabo viršininku kavarskietį LK atsargos leitenantą, gydytoją Antaną Palavenį-*Skirmantą*, Organizacinio skyriaus viršininku – troškūnietį šaulį Joną Stanevičių-*Dėdę Vaitkų*, Štabo politinės dalies viršininku – iš DK apygardos atvykusį Balninkų pradžios mokyklos mokytoją ir vietos šaulių būrio vadą Juozą Šibailą-*Dieduką*, žvalgybos skyriaus viršininku – troškūnietį P. Plechavičiaus rinktinės savanorį Albiną Kubilių-*Eimutį*.

Nutarta, kad apygardos vadovybė dirbs 3-iose slėptuvėse: Andrioniškio apylinkėje – Butkiškių kaime Jovaišų sodyboje, Pasmodų kaime – Lukoševičių sodyboje ir Plotų vnk. – Kriaučiūnų sodyboje. Pagrindinė slėptuvė buvo įrengta Butkiškių kaime, kur laikėsi apygardos vadas. Nuo 1948 m. ji buvo pavadinta „Vorutos" vardu ir čia perkelta Aukštaitijos partizanų (Karaliaus Mindaugo srities) vadavietė, Plotų vnk. Kriaučiūno sodyboje partizanai įrengė apygardos leidinių spaustuvę,

šioje slėptuvėje buvo laikoma spausdinimo įranga, dvi mašinėlės ir rotaprintas. Slėptuvė pavadinta „Birštono“ vardu. Čia 1947 05 30 išspausdintas 1-asis apygardos periodinio leidinio „Partizanų kova“ numeris. Spaudos leidimu rūpinosi štabo nariai J. Urbonas-*Lakštutis* ir A. Kisielius-*Sakalas*.

Apygardos vadai vizitavo kaimyninius dalinius ir jungė juos prie naujos apygardos. 1947 m. liepą Panevėžio apskrityje prie Algimanto apygardos prisijungė: Gelažių, Piniavos, Panevėžio, Pušaloto, Pumpėnų, Smilgių, Rozalimo valsčiuose veikiantys partizanai, kurie buvo susijungę į dalinį, pavadintą Žaliąja rinktine. Ji buvo padalyta į 4 rajonus: Vienybės, Vytauto, Mindaugo ir Užupio. Juos sudarė 7 būriai: Žalgirio, Eimučio, Žaibo, Kęstučio, Vaidoto, Margio ir Valo.

Tų pačių metų rudenį prie Algimanto apygardos prisijungė visuose Rokiškio apskrities 9-iuose valsčiuose bei Zarasų apskrities Dusetų ir Utenos apskrities Užpalių valsčiuose veikę partizanų būriai. Šio krašto partizanai nuo 1948 m. vasaros susibūrė į kunigaikščio Margirio vardu pavadintą partizanų rinktinę. Ją sudarė 3 kuopos ir 7 būriai. Vaižganto kuopą sudarė 2 būriai: Viesulo ir Vaidilutės; Dariaus ir Girėno kuopą – 3 būriai: Žalgirio, Ąžuolo ir Audros; Gedimino kuopą – 2 būriai: Kalnų ir Vyžuonų. Stipriausia ir didžiausia buvo Šarūno rinktinė, veikusi Anykščių, Kupiškio ir iš dalies Panevėžio apskrityse; iš viso 10-yje valsčių. Ją sudarė 5 partizanų kuopos ir 17 partizanų būrių; Gražinos kuopą sudarė 6 būriai: Lengvenio, Traidenio, Drąsučio, T. Kosciuškos, Kęstučio ir Kuprio. Algirdo kuopą sudarė 3 būriai: Vytenio, Herkaus ir Jauniaus. Butageidžio kuopą sudarė 3 būriai: Tigro, Lokio ir Liūto. Mindaugo kuopą, vėliau pavadintą P. Plechavičiaus kuopa, sudarė 2 būriai: Margio ir Žalgirio. Jovaro kuopą sudarė 2 būriai: Tauro ir Perkūno.

Per ketverius egzistavimo metus (nuo 1947 m. pradžios iki 1950 m. pabaigos) žuvo apie 500 Algimanto apygardos partizanų, nors tikslus žuvusiųjų kovotojų skaičius nežinomas.

Vien tik Anykščių rajone (didesnė Anykščių rajono dalis priklausė Vytauto apygardai, dalis – DKA ir Vyčio partizanų apygardoms) per visą partizaninio karo laikotarpį (nuo 1944 m. iki 1954 m.) žuvo 756 partizanai ir 61 ryšininkas, suimti ir nuteisti 278 partizanai ir 442 ryšininkai.

Susikūrus Algimanto apygardai, 1947 m. joje buvo apie 300 partizanų, su jais kovojo apie 800 4-osios MVD divizijos 25-ojo pulko, dislokuoto Panevėžyje, ir 137-ojo šaulių pulko, dislokuoto Utenoje, karių. Šių pulkų įgulos, suskirstytos į kuopas ir būrius, buvo dislokuotos apskričių centruose ir daugelyje valsčių centrų. Didžiausios MVD karių įgulos kuopos (130–140 kareivių) dislokuotos Anykščiuose, Rokiškyje, Kupiškyje ir Šimonyse.

Be sovietinių karių, prieš šios apygardos partizanus kovojo apie 540 skrebų, jų būriai veikė kiekviename valsčiuje, be to, daug įvairiausių ginkluotų partinių ir sovietinių aktyvistų. Iš viso galėjo būti 2000 ginkluotų priešų. Vadinasi, prieš vieną partizaną 1947 m. vien tik apygardos teritorijoje kovojo 6–7 ginkluoti priešai.

Didesnėms operacijoms į Algimanto apygardos teritoriją iš kitų Lietuvos sričių sovietiniai okupantai galėjo atsiųsti tiek kareivių, kiek jiems atrodė reikalinga. Apygardos štabo propagandos ir informacijos viršininkas Jurgis Urbonas-*Lakštutis* 1947 m. gegužės mėnesį išleistame apygardos štabo leidinyje „Neįveiksi, sūnau,

Šiaurės“ priešų skaičių sulygino su laukinių hunų ordomis. Jis rašė: „Kas iš tos mažos Lietuvėlės, bet jis tvirtabūdis pilkasis artojėlis su ta pačia malda kreipiasi į Aukščiausiąjį: Dangau! Pasauli! Žmogau! Atšaukite, įrodykite Šventojo Rašto žodžiu, kaip Dovydas nugalėjo Galijotą – neteisingumą tada išrausite iš mūsų ir mūsų tautos tikėjimą Lietuvos pergale prieš raudonuosius hunus.“

Deja, jėgos buvo per daug nelygios. Ypač skaudūs apygardai buvo 1949-ieji. Tuo metu iš 90–100 apygardoje likusių kovotojų žuvo 48, tarp jų – pirmasis apygardos vadas A. Slučka-*Šarūnas*, tuo metu ėjęs srities vado pareigas, antrasis apygardos vadas A. Starkus-*Montė*. Iš Algimanto apygardos štabo narių liko gyvi tik Visuomeninės dalies viršininkas Juozas Kemeklis-*Rokas* ir Žvalgybos skyriaus viršininkas Jonas Lapienis-*Jokeris*. Po tokių didelių netekčių Aukštaitijos partizanų vadovybė nesėkmingai bandė atkurti apygardos štabą, bet 1950 m. pradžioje, likus gyvam tik vienam apygardos štabo nariui J. Kemekliui-*Rokui*, nutarė Algimanto apygardos nebeatkurti, o likusius dalinius sujungti į vieną Vaižganto vardu pavadintą rinktinę ir priskirti ją Vytauto apygardai.

Dėl silpnų tarpusavio partizanų dalinių ryšių Algimanto apygardos reorganizacija užtruko. Oficialiai apygarda panaikinta Karaliaus Mindaugo srities vado B. Kalyčio-*Liutauro* 1950 m. lapkričio 25 d. įsakymu Nr. 9.

Iš 20 apygardos štabe 1947–1950 m. dirbusių pareigūnų žuvo 16, 3 suimti ir išsiųsti į lagerius, 1 legalizavosi, bet vėliau buvo nuteistas 15 m. lagerio. Nepriklausomybės atkūrimo sulaukė tik 2 štabo nariai: Albinas Kubilius-*Eimutis* ir Stasys Slučka-*Bistrūnas*.

Sakoma, kad žmogus gyvena tarp gyvųjų tol, kol jis prisimenamas. Vienas iš paskutiniųjų likusių gyvų Algimanto apygardos vadovybės narių, apygardos štabo visuomeninės dalies viršininkas ir apygardos leidinių redaktorius Juozas Kemeklis-*Rokas* 1946 m. gegužės 20 d. laiške partizanų ryšininkei V. Petronytei rašė: „Jau greitai sueis du metai (man trys), mūsų vargams dar toli gražu galo nematyti. Bet ką darysi, sykį pasiryžai, reikia ir tesėti – kelias atgal ne visada mielas. Kaip mano, taip ir daugelio gyvenimas neaiškus; šiandien gyventi, o ryt – gal jau skrebai spardys ant miesto lavoną. Tai nors šioje organizacijoje surašyti žodžiai tegu primins tiems, kas juos skaitys, kad buvo kada tokie žmonės, kurie vargo, kentėjo, kovojo! Kai mūsų nebus, tada gyvieji galės vertinti mūsų ryžtą, ar jis buvo kvailas ir beprasmis, ar ne. Kas skaitys šiuos žodžius, tas, be abejonės, turės prisiminti ir mane, gyvą ar mirusį. Nesvarbu, ar tai jam patiks, ar ne“.

Pasakoja ZOFIJA BALTAKIENĖ-GINDRĖNAITĖ

Užrašyta Anykščiuose
2010 01 20

Gimiau 1932 m. vasario 15 d. Pirmalinio k., Anykščių r.

Mūsų tėtis Pranas Gindrėnas, s. Juozapo, g. 1900 m. Šeimoje dar augo brolis Jonas. Tėtis lankė Andrioniškio mokyklą ir baigė 4 jos skyrius.

Būdamas 19 metų, 1919 m. birželio 1 d. įstojo į Lietuvos kariuomenės kūrėjų-savanorių eiles ir išėjo vaduoti Vilniaus iš lenkų okupacijos. Kartu su kitais savano-

riais pateko į nelaisvę, kur patyrė okupantų smurtą ir badą. Apie buvimą nelaisvėje jis dažnai kalbėdavo ir pasakodavo, kad nuo bado jį išgelbėjo jo odinis diržas, kurį bado metu valgė.

1933 m. birželio 30 d. Respublikos prezidento vardu buvo apdovanotas Savanorio-kūrėjo medaliu, kaip buvęs savanoris iš valstybės gavo 3 ha žemės ir medienos statybai. 1926 m. vasario 14 d. vedė Veroniką Baltrūnaitę iš Novasodų – būsimąją mūsų mamą. Papildomai pirko 12 ha žemės, pasistatė namus ir apsigyveno Anykščių r., Pirmaliūnio k., netoli Andrioniškio.

Vasarą tėtis Šventosios upe plukdydavo sielius, o žiemą dirbo miške. Šeimoje augome 4 vaikai: Antanas, g. 1927 m., aš – Zofija, g. 1932 m., Vanda, g. 1934 m., ir Gražina, g. 1945 metais.

Kai 1940 m. sovietinė Rusija okupavo Lietuvą, tėtis labai išgyveno. Dieną naktį traukė Raudonoji armija, mes naktimis nemiegodavom.

1941 m. atėję vokiečiai privežė rusų belaisvių, kuriuos mes turėjome maitinti.

Tuoj po karo stribai važinėdavo po kaimus ir rengdavo mitingus, tai mano tėtis su Kiaulevičiumi iš Andrioniškio suorganizavo vyrus ir ties Andrioniškiu tuos skrebus apšaudė. Tuo metu iš mokyklos ėjusius vaikus suguldė ant žemės. Stribams nekliuvo, bet jie gerokai išsigando. Žinoma, nušauti jų ir nenorėjo, tiesiai į juos netaikė, dar tada tarp skrebų ir partizanų labai didelių nesutarimų nebuvo.

Pas mus lankydavosi partizanai broliai Juozapas ir Jonas Marcinkevičiai iš Zabelynės kaimo, Juozapas ir Vytautas Gražiai, Antanas ir Juozapas Kazlauskai, Alfonsas Gindrėnas ir Šimonių miestelio partizanai. Suėję į mūsų namus, jie valydavo ginklus, jais dalindavosi.

Po to tėtis išėjo pas partizanus į Šimonių girią, bet ten atsirado kažkoks buvęs „plechavičiukas“, jie jį priėmė, bet jis išdavė jų bunkerį. Tai buvo 1944 m. gruodžio mėnuo.

1945 m. tėtį areštavo, tardymo metu labai mušė, į namus grįžo sulaužytais šonkauliais, sulaužyta ranka. Netrukus, 1945 m. sausio 15 d., vėl buvo paimtas iš namų, nuvežtas į Anykščius, po to – į Utenos kalėjimą, kur buvo nuteistas 10 m. laisvės atėmimo. Kalėjo Rusijoje, Kemerovo sr. lageriuose, kartu su Ramaškonių k. gyventoju Vytautu Gražiu.

Tėtis mirė lageryje 1948 m. Iki šių dienų išsaugojome jo rašytus laiškus. Pirmąjį laišką jis parašė ant beržo tošies, nes neturėjo popieriaus.

R. K. p a s t a b a: LYA pažymėjime Nr. 5254-P, pateiktame G. Pačinskienei 2000 05 24, nurodoma: „Lietuvos SSR Valstybės saugumo komiteto (KGB) archyviniame fonde yra baudžiamoji byla Nr. P-19160, kurioje pažymėta, kad Gindrėnas Pranas, Juozo, g. 1900 m., gyvenęs Utenos apskr., Anykščių vlsč., Andrioniškio k., 1945 01 17 buvo suimtas LSSR NKGB Utenos apskr. skyriaus.

NKVD kariuomenės Karo tribunolo 1945 03 08 nuosprendžiu kaltinamas tuo, kad dalyvavo 1941 m. birželio mėn. sukilime, todėl nuteistas pagal RSFSR BK 58–1a str. 10 metų pataisos darbų lagerio su teisių suvaržymu 3 metams ir turto konfiskavimu.

1948 03 28 mirė Siblage.“

Brolis Antanas, g. 1927 m., taip pat buvo areštuotas ir nuteistas 10 m. laisvės atėmimo, kalėjo Karagandos lageriuose. Visus tuos metus broliui neleido rašyti

laiškų, ir tą laiką apie jį mes nieko nežinojome. O mirus Stalinui, iš lagerio jį paleido.

Areštavus tėtį ir brolį, mes ir toliau rėmėme kuo galėdami partizanus, nors skrebai po kaimą vaikščiojo kiekvieną dieną. Iš Andrioniškio ateidavo skrebai Sabaliauskai (tėvas su sūnumi). Klėtyje buvusi spinta buvo prikabinta mano ir sesers Vandos drabužių, tai ją su visais drabužiais išsivežė skrebas Sabaliauskas, taip pat išsivežė tėčio visus rūbus, apavą, avį, arklį, pakinktus, tik partorgas Labeika paliko karvę, nes buvo mažas vaikas. Tas Sabaliauskas, dalyvavęs siaučiant mišką, ėmė šaudyti į ties Piestupiu prie kelio buvusią Kristaus kančią sakydamas: „Va tau, Dieve! Ką tu man padarysi?“ Vėliau, gyvendamas Anykščiuose, labai sunkiai susirgo, ir šaukėsi visų šventųjų taip, kad einant gatve buvo girdėti...

Slapstėmės nuo ištrėmimo ir taip likome Lietuvoje. Kai tik išgirstam, kad ruošiasi vežti žmones, tuoj pat iš namų išeinam. Daug daiktų pas kaimynus išslapstėm. Kai atvažiavo surašyti mūsų turtą, nieko gero nerado, tik pakulines marškas, užtiestas ant lovų. Pamenu, toks kareivis siaurom akim vaikšto po gryčią ir vebla po nosim: „Och skučno, och skučno...“ (Oi liūdna, oi liūdna).

Kitą kartą, kai atvažiavo vežt Sibiran, mūsų nerado, tada suėmė kažkokį Amerikos pilietį ir jį išvežė vietoj mūsų. Nuvežę iki Pagojės paleido, nes jiems buvo nurodyta Amerikos piliečių neliesti.

Prie upės, pušynėlyje, buvo iškastos bulviaduobės, tai mes ten vasaros metu nusinešam rūbus, pergulim ir žiūrim, ar vaikšto kas apie trobas, ar ne. Jeigu nevaikšto, einam į namus.

Netoli mūsų namų, Pirmaliūnio k. miške, ant linijos partizanai išsikasė bunkerį. Vienoj pusėj linijos buvo valdiškas, o kitoj – mūsų miškas. Įėjimas į bunkerį buvo padarytas ant pačios linijos. Eigulys Masiokas padėdavo užmaskuoti bunkerio vietą. Jis pasikinko kumelaitę, o mes į roges prikraunam eglišakių ir taip važinėjam į vieną ir į kitą pusę.

Reikėjo prižiūrėti ir maitinti ten gyvenusius Tigro būrio partizanus. Į bunkerį nešdavome maisto, plaudavome drabužius, pranešdavom apie stribų ar rusų kariuomenės pasirodymus apylinkėje.

Šis bunkeris buvo skirtas žiemojimui. Jo vidus buvo sutvirtintas stačiais medžių rąstais ir iškaltas lentom, pasieniais padaryti gultai miegojimui. Vienam krašte buvo įlipimo anga, o kitam – išvesta ventiliacija. Kartais ir mes – mama ir trys dukros – šitam bunkeryje išbūdavome po keletą dienų pasislėpusios nuo išvežimo.

Kai nebūdavo arklio ar Masiokas negalėdavo užmaskuoti bunkerio, tai mes su seserim Vanda traukdavom sunkias šakas per sniegą.

Kiek toliau nuo mūsų namų buvo įrengtas vasarinis bunkeris ant Šventosios kranto. Abiejuose bunkeriuose gyveno ir ryšį su mumis palaikė Ąžuolo bei Tigro būrio partizanai: *Ąžuolas*-Povilas Grumbinas, *Tigras*-Albinas Milčiukas, *Šposas*-Jonas Šimonis, *Strausas*-Aloyzas Šimonis, *Jūreivis*-Albertas Pakenis, *Jaunutis*-Povilas Mickūnas, *Šūvis*-Juozas Banys, *Šerkšnas*-Justinas Puodžiūnas, *Garsas*-Bronius Puodžiūnas, *Dūmas*-Antanas Bagočiūnas, *Rūta*-Bronė Matuliauskaitė, *Slapukė*-Vlada Magylaitė, *Vairas*-Vytautas Magyla, *Jokeris*-Jonas Marcinkevičius ir kt.

Pas mus ateidavo partizanų ryšininkai: Stanislava Žemaitytė-Kisielienė, Genutė Pakenytė-Pankevičienė, Aldona Pakenytė-Velzevičienė, Domicelė Grumbinaitė-Sapkauskienė-*Žibutė*.

Nesitikėjom, kad čia kas nors ras partizanus, buvom didelės optimistės. Būdavo, tik išgirstam mašinų ūžesį ar sužinom, kad atvažiuoja skrebai ar rusų kariuomenė, mama tuoj pat rožinį į rankas ir vaikšto vieškeliu melsdamasi.

1949 m. rudenį mūsų namuose, po spinta, buvo pradėta kasti slėptuvė, bet netrukus areštavo mūsų kaimyną eigulį Petrą Masioką (nevietinį) ir tą slėptuvę užvertėm žemėmis. Kai atėję skrebai darydavo kratą mūsų namuose, ieškodavo ko nors įtartino, metaliniais strypais badydavo žemę po grindimis, mums kraujas gyslose stingdavo. Kiekvienas neatsargus žingsnis ar veido išraiška tuo metu kratytojams galėjo sukelti nereikalingų įtarimų.

1949 m. rugsėjo mėn. atjojo *Ąžuolas* ir *Jūreivis* atsisveikinti ir pasakė, kad vyksta pas *Ąžuolo* gimines į Ažuožerius, ten juos labai kvietę, žadėję paremti. Atsisveikinome, prieš išjojant *Ąžuolo* arklys, tarsi nujausdamas nelaimę, stojo piestu ant dviejų kojų ir nenorėjo eiti iš kiemo. Tada *Ąžuolas* pasakė: „Ši kelionė man gali būti paskutinė...“

Šeimininko išduoti partizanai, rytą pasirodžius skrebams, bėgo, bet išsigelbėjo tik *Jūreivis*. Netrukus jis grįžo ir perspėjo partizanus, kad apleistų bunkerį, nes Povilui kažkas blogai: arba jį gyvą suėmė, arba jis žuvęs.

Povilo kūną atvežė į Anykščius, po to Janydžiuose (dabar J. Biliūno g.) miške, netoli įsikūrusio rusų NKVD kariuomenės garnizono, pakasė.

Tada mes su seserimi Vanda ir Stanislava Žemaityte pasiėmėm krepšelius ir apsimetusios grybautojomis suradome tą vietą, kur buvo šviežiai kasinėta žemė. Aš rankomis šiek tiek pakasiau ir užčiuopiau Povilo deginalo medžiagos švarkelio rankovę. Supratome, kad tai *Ąžuolo* palaikai, bet pastebėjome palei miškelį vaikštantį sargybinį.

Kartą, kai nebuvo sargybos, ryšininkas Petras Masiokas privažiavo su arkliu, o mes – Povilas Pačinskas, aš – Zosė Gindrėnaitė, mano sesuo Vanda – iškasėme *Ąžuolo* palaikus, įkėlėm į vežimą, apklojom drobule, užbarstėm ant viršaus šieno... Vežti į Andrioniškį Niūronių mišku buvo itin pavojinga. Nutarėme vykti per Anykščius. Skersai korelių buvo perdėtos lentos, ant tų lentų mes sėdėjom ir rūkėm cigaretes, juokėmės, kad nebūtų įtartina, nes smarkiai jautėsi lavono kvapas.

Pervažiavę Šventosios tiltą, lengviau atsidusome. Andrioniškio miškelyje mūsų laukė partizanai. Iš Baranausko namų paėmėm ištremtų žmonių pasidarytą karstą, aprengėm, įdėjom *Ąžuolo* palaikus ir kitą dieną anksti rytą palaidojom Andrioniškio kapinėse.

Prie kapo duobės *Tigras* pasakė liūdnoką kalbą, dar prisimenu jo paskutiniuosius žodžius: „Gal jis ir laimingas, kad palaidojom. Kas mus, paskutinius, laidos?..“ Andrioniškio kapinėse palaidota ir daugiau partizanų. Per apsupimą Šventojoj nuskendę *Šposas*, Vlada Magylaitė, *Jaunutis*...

Tik palaidojus *Ąžuolą*, dar būnant kapinėse, Andrioniškyje pasirodė skrebai, ir mes tuoj pat išsiskirstėme.

1951 m. spalį buvo areštuotas mūsų kaimynas partizanų ryšininkas Petras Masiokas. Tardomas jis nieko neišdavė. Tada čekistai įsisodino jį į sunkvežimį ir išvežė į Uteną. Netoli Utenos naktį įvyko susišaudymas. Čekistai, persirengę partizanų rūbais, Masioką nusitempė į bunkerį, ten tardė, visaip provokavo, sakė: „Tu, šlubas skrebe, tu, šnipe, dabar išduosi partizanus, mes tave nušausime.“ Tada Masiokas ėmė gintis, kad jis ne skrebas, o buvęs partizanų ryšininkas. Ėmė reikalaut, kad pasakytų, ką jis daugiau iš partizanų ryšininkų pažįsta, reikalavo nurodyti jų pavardes. Tuomet Masiokas ir pasakė, kad yra tokios Gindrėnaitės Zosė ir Vanda, parodė bunkerį ant linijos. Partizanai, sužinoję, kad Masiokas suimtas, iš bunkerio tuoj pat pasitraukė.

1951 m. lapkritį nakties metu privažiavo skrebų ir apsupo mūsų namus. Mama vos tik pamatė juos ant kiemo, galvą apsirišo skara, atsigulė į lovą ir apsimetė serganti. O mus su seserimi Vanda suėmė, nuvežė į Anykščius ir uždarė milicijos rūsyje. Skrebai visą savaitę sėdėjo pasaloje prie mūsų namų. Jie tikėjosi sulaukti partizanų ir, kas atėjo, nieko iš namų neišleido.

Vieną sargybinį mes pakalbinom ir paklausinėjom, kas mus įskundė, o jis pasakė, kad kaime vaikšto raišas žmogus ir rodo partizanų bunkerius. Tada mes supratom, kad tai eigulys Masiokas.

Namuose liko mama ir mažoji sesuo Gražina. Mus su Vanda uždarė į atskiras kameras ir ėmė tardyti. Paguldydavo ant suolo ir kapodavo šampalu (šautuvo grūstuvas – *red. past.*) arba gumine lazda. Labai žiaurus buvo vietinis skrebas ir vertėjas Tamilinas. (Kažkodėl visi vietiniai skrebai buvo daug žiauresni už atėjūnus rusus...) Kai tik tardytojas išeina ir palieka mane su Tamilinu, tada jis pastato mane prie sienos ir muša kumščiais į paširdžius, į pilvą, nutveria už plaukų, už ausų, daužo galvą į sieną ir šaukia: „Sakyk, kur „banditus“ laikei?“ Kai netenku sąmonės, nugriūnu ant grindų, tada užtempia ant kėdės ir liepia gerti vandenį, po to dar užpila ant galvos ir, kai atsigaunu, vėl daužo. Sadistas Tamilinas po tarnystės skrebyne ilgai dirbo Černiachovskio kolūkio pirmininku (dabartinė Skiemonių sen.). Šiuo metu, girdėjau, dar gyvas, bet labai sunkiai serga. Matyt, Dievulis už tuos nedorus darbus suteikė jam progą šioj žemėje dar kažkiek pasikankinti.

Rūsyje telkšojo kraujo klanas, ištiesta stora kruvina virvė, patalpa nekūrenama, šalta, nebuvo nei kur atsisėsti, nei atsigulti. Taip mus išlaikė tris mėnesius. Vien aplinka išvargino: atsiklaupus prie šaltos sienos buvo galima kelias minutes pailsėti, o sargybinis pro durų „vilkiuką“ stebėdavo, ką mes darome.

Kai, baigiant mano apklausą, tardytojas, toks siaurom akim, rašė užsigulęs ant stalo, aš verkdama prašiau: jeigu veš į Rusiją, kad tik su seserim neišskirtų, o vežtų kartu; galvojau – su ja susitvėrus rankomis gal ir numirt bus lengviau. Tardytojas paklausė vertėjo, ko aš prašau ir kodėl verkiu, tai tas atsakė, jog prašau, kad neišskirtų su seserim, o vežtų kartu. Tardytojas tik pakėlė galvą nuo popierių ir tarė: „Ar labai nori važiuot..?“ Nebesitikėjau, kad paleis...

Tardymo metu turėjau akistatą su Petru Masioku, bet nieko nesužinoję, mudvi su sese paleido. Išėjom naktį, o iš paskos dar kažkiek sekė skrebas, stebėjo, kur eisime. Kai išėjome iš miesto, jis toliau nebesekė, grįžo atgal.

Į namus grįžome užtinusiomis akimis, nusėtos mėlynėmis, sutinusiomis kojomis, nes per visą tardymo laikotarpį nedavė nei atsisėsti, nei atsigulti. Tik įėjusi

į šiltą gryčią, pajutau savo kūne didelį skausmą, sumušimų vietos pajuodo, mano būsimasis vyras Jurgis Baltakys stovėjo šalia ir verkė.

Namuose turėjome nemažai partizanų fotografijų, dainų apie tėvynę ir partizanus, kurias tuo laiku dainuodavome, bet grįžusios po tardymų viską sunaikinome, nes bijojome, kad dar kartą areštuotos, galime neiškentėti.

Po kurio laiko su seserimi Vanda gavome šaukimus į teismą, kuris vyko Vilniuje. Į teismo salę buvo atvestas Albertas Pakenis (ne *Jūreivis,* kitas iš Ramaškonių k.). Jo teisėjas klausinėjo, ar „banditai" pas Gindrėnienę pjovė šieną, rugius? Albertas Pakenis paaiškino nematęs „banditų" nei pjaunančių šieną, nei rugius... Tada teisėjas tarė: „Kai pirma, tai sakei, o dabar viską neigi...", – ir išvedė Pakenį iš salės.

Po to atvedė Petrą Masioką ir jo klausinėjo, ar Gindrėnaitės palaikydavo ryšį su „banditais"? Šis atsakė: „Nemačiau". Tuomet teisėjas supyko ant Masioko ir liepė išvest jį iš teismo salės. O mus su Vanda paleido į namus, kadangi nebuvo įrodymų.

1952 m. sausio 19 d. ištekėjau už Jurgio Baltakio. Du jo broliai partizanai buvo žuvę. Gyvenome vyro namuose Anykščių r., Zabelynės k., kartu su vyro mama.

Vyro brolis Jonas Baltakys-*Šernas* (kitur – *Vilkas*) žuvo Žliobiškių miške – Šimonių girioje, o brolį Alfonsą nužudė po suėmimo.

R. K. p a s t a b a: **Baltakys Jonas, Jurgio-*Vilkas***, g. 1920 m. Zabelynės k., Andrioniškio vlsč., *Jauniaus* būrio partizanas. Žuvo 1949 04 27 Šimonių girioje, netoli Žliobiškių k., Viešintų vlsč.

Baltakys Alfonsas, Jurgio, g. 1922 m. Zabelynės k., Lengvenio būrio partizanas. Suimtas 1949 m. Nuteistas. Nužudytas pakeliui į lagerį.

Andrioniškio partizanų būrys

Adaptuoti protokolų variantai. **Iš LYA, f. K-1, b. b. Nr. P-19160/LI.**

Būrys pradėtas kurti dar prieš karą. Galutinai susikūrė 1941 06 26, gavus Anykščių partizanų kuopos vadų Balio Baltrano ir Jono Biliūno įsakymą dėl būrio kūrimo. Iš pradžių į jį įstojo 20 partizanų, vėliau dar 23. Iš viso Andrioniškio partizanų būryje, kuris priklausė Anykščių partizanų kuopai, buvo 43 partizanai. Per du mėnesius Andrioniškio būryje pasikeitė net 3 vadai. Jami vadovavo LK kapitonas Pranas Aleknavičius (labai trumpai), LK majoras Adolfas Zubavičius, Andrioniškio pašto viršininkas šaulys Vladas Kiaulevičius. Būrys turėjo štabą, kuriam priklausė 5 partizanai: pašto viršininkas, šaulys Vladas Kiaulevičius, seniūnas Klemensas Zlatkus, Stasys Zlatkus, LK kapitonas Pranas Aleknavičius ir šaulys Kazys Žalys.

1945 02 15 Utena. **V. Kiaulevičius**: iki karo pradžios įsteigiau sukilėlių, vadinamųjų Lietuvos partizanų, būrį. Aš suorganizavau apie 35 vyrų būrį, kuriuos instruktavau ir aprūpinau ginklais.

1945 12 25. Įsakymą dėl būrio sukūrimo atnešė iš Anykščių.

Į Anykščius vokiečiai atėjo 1941 m. birželio 25 d. Mes Andrioniškio partizanų būrį sukūrėm birželio 26-ąją. Būrio organizatorius buvo Andrioniškio bažnyčios vargonininkas Juozas (Jurgis) Šlenys. Andrioniškio seniūnas Klemensas Zlatkus atnešė įsakymą dėl Andrioniškio būrio sukūrimo iš Anykščių nuo LK leitenanto Baltrano ir Jono Biliūno. Gavę įsakymą, pradėjome steigti būrį.

1944 12 22. **J. Labeika**: būrio kūrimo iniciatoriai buvo 8 asmenys. 1941 m. birželio 24 d. Andrioniškyje pas Vladą Kiaulevičių susirinko 8 asmenys. Tarp jų buvo Jurgis (Juozas) Šlenys, Klemensas Zlatkus, Mykolas (kunigas Matas Š.) Šermukšnis, Kazys Žalys ir 4 man nepažįstami vyrai. Jie tarėsi dėl sukilėlių būrio organizavimo Andrioniškyje. Lietuvos partizanų būrio organizatorius buvo Vladas Kiaulevičius. Atvykus vokiečiams, jis su savo būriu juos sutiko ir pasisiūlė padėti jiems kovoti prieš Raudonąją armiją. V. Kiaulevičius pareiškė, kad jo vadovaujami partizanai bet kurią minutę pasiryžę eiti prieš Raudonąją armiją.

1944 09 03. **J. Kriaučiūnas**: būrio kūrimas prasidėjo nuo vietinių gyventojų susirinkimo ir nuo pirmos vokiečių pasirodymo miestelyje dienos. 1941 06 25 Andrioniškio pradžios mokyklos pastate įvyko vietinių gyventojų susirinkimas, kuriame dalyvavo per 50 žmonių. Niekas specialiai gyventojų nekvietė, bet jie susirinko norėdami išgirsti naujienas. Nebuvo išrinktas nei susirinkimo pirmininkas, nei sekretorius. Pirmasis kalbėjęs pašto viršininkas Vladas Kiaulevičius, sakė: „Lietuvių tauta, vokiečių kariuomenės padedama, išvijo Raudonąją armiją ir mes dabar būsime savarankiški. Lietuva vėl turės savo valstybę, armiją ir policiją."

Antrasis pasisakė Klemensas Zlatkus. Jis susirinkusiuosius agitavo tokiais žodžiais: „Reikia dabar organizuotis ir vienytis. Mes Andrioniškyje organizuosime Lietuvos partizanų būrį, ir visi dori lietuviai vyrai gali į jį užsirašyti. Mūsų būrys padės Lietuvos valstybei išsivaduoti nuo komunistų. Vokiečiai duos mums savarankiškumą, tik reikia sąžiningai vykdyti jų nurodymus dėl tiekimų vokiečių kariuomenei."

Aktyviausiai būrį organizuoti kvietė Adolfas Zubavičius, Klemensas Zlatkus ir Vladas Kiaulevičius. Po visų kalbų prasidėjo registravimas į būrį. Iš pradžių norinčiuosius stoti surašinėjo V. Kiaulevičius, paskui – A. Zubavičius. Tada užsirašė per 20 vyrų, bet kiek iš viso būryje jų buvo, aš nežinau, nes niekada nebuvo visuotinio būrio narių susirinkimo.

1944 10 10. **B. Ulba**: Andrioniškio „baltųjų" (ant rankovių nešiojo baltus raiščius – *R. K.*) partizanų būrys susikūrė 1941 m. birželį, Tą pačią dieną, kai pro Andrioniškį pravažiavo vokiečiai. Tada Andrioniškio pašto pastate įvyko vietinių gyventojų susirinkimas, kuriam vadovavo Vladas Kiaulevičius. Iš viso tame susirinkime dalyvavo 8 asmenys. Kalbėjo: Vladas Kiaulevičius, Juozas Šlenys, Klemensas Zlatkus ir Povilas Kavaliūnas. Visi kalbėjusieji kvietė sudaryti ginkluotą vietinių partizanų būrį. Po susirinkimo mes stojom į „baltųjų" partizanų būrį. Tada į būrį užsirašė per 20 vyrų.

1944 10 09. **K. Zlatkus**: Pirmasis partizanų susirinkimas įvyko Andrioniškio pašto kieme. Jis vyko stichiškai, dalyvavo apie 20 vyrų. Buvo siūloma organizuoti partizanų būrį. Antrasis susirinkimas vyko Andrioniškio pradžios mokykloje. Jame galutinai buvo sudarytas 20 asmenų partizanų būrys. Vadu išrinktas Adolfas Zubavičius, jo pavaduotoju – Vladas Kiaulevičius.

1949 05 05. Kaunas. Kunigas **Matas Šermukšnis**: 1941 m. birželio pabaigoje per Andrioniškio miestelį pravažiavo vokiečių kareiviai. Tą pačią dieną,

po jų pasirodymo, mane pakvietė į pašto viršininko Vlado Kiaulevičiaus namus. Ten nuėjęs radau Klemensą Zlatkų, Vladą Kiaulevičių, Antaną Gindrėną, LK majorą Adolfą Zubavičių ir kitus miestelio gyventojus. Pašto viršininkas V. Kiaulevičius ir Andrioniškio apylinkės seniūnas K. Zlatkus kreipėsi į mane patarimo. Jie klausė, ar reikia miestelyje kurti ginkluotą būrį tvarkai palaikyti. Jų nuomone, būriui turėjo vadovauti labiausiai kariniuose reikaluose patyręs LK majoras A. Zubavičius. Aš jiems patariau tokį būrį būtinai sukurti ir pats paprašiau A. Zubavičių jam vadovauti. Paskui nurodžiau asmenis, kurie galėtų būti būrio nariais.

1944 10 08. Utena. **P. Kavaliūnas**: Andrioniškio būrio partizanų organizatorius buvo Adolfas Zubavičius. Jis kvietė Andrioniškio ir apylinkės vyrus į būrį. V. Kiaulevičius buvo šaulys nuo 1922 m. Iki vokiečių pasirodymo 1941 m. jis slapstėsi miške. Kai pasirodė vokiečiai, buvo paskirtas būrio vado pavaduotoju, o paskui tapo būrio vadu. Jis nurodydavo kitiems partizanams, ką suimti, skirdavo juos į sargybas. Dabar, kai grįžo Raudonoji armija, Vladas Kiaulevičius, ginkluotas automatu, slapstosi miške.

1944 12 12. **V. Kiaulevičius**: Prie vokiečių valdžios dirbau Andrioniškio pašto viršininku. Sukilėlių būrį Andrioniškyje nuo pirmųjų karo dienų organizavo LK majoras Adolfas Zubavičius. Iš pradžių aš buvau jo pavaduotojas, o kai jis atsisakė būrio vado pareigų, tapau šio būrio vadu. Įsakymus gaudavome iš Anykščių, tiesiogiai iš partizanų kuopos vado Baltrano arba jo pavaduotojo Biliūno. Andrioniškio partizanų būrys įėjo į Anykščių partizanų kuopos sudėtį. Andrioniškio būrio štabą sudarė šie asmenys: Stasys Zlatkus, Vladas Kiaulevičius, Klemensas Zlatkus, Pranas Aleknavičius (LK kapitonas) ir Kazys Žalys.

1944 12 11. **J. Labeika**: 1941 m. birželio 24 d. Andrioniškyje pas Vladą Kiaulevičių susirinko 8 asmenys. Tarp jų buvo Jurgis Šlenys, Klemensas Zlatkus, Mykolas Šermukšnis, Kazys Žalys ir 4 man nepažįstami vyrai. Jie tarėsi dėl sukilėlių būrio organizavimo Andrioniškyje. Lietuvos partizanų būrio organizatorius buvo Vladas Kiaulevičius. Pirmasis šio būrio vadas buvo Pranas Aleknavičius iš Andrioniškio. Vadovavo labai trumpai. Paskui jį pakeitė Adolfas Zubavičius. Jam atsisakius toliau vadovauti, A. Zubavičių pakeitė Kiaulevičius.

1944 08 23. **K. Žalys**: Aš buvau Andrioniškio partizanų būrio vado Adolfo Zubavičiaus pavaduotojas. Jis pats mane paskyrė į šias pareigas.

Byla pradėta 1944 12 17. Nuosprendis paskelbtas 1945 02 25.

Byloje buvo teisiami 8 asmenys:

1. Kiaulevičius Vladas, Juozo, g. 1902 m. iš Andrioniškio;
2. Gražys Vytautas, Dominyko, g. 1922 m. iš Ramaškonių;
3. Tyla Antanas, Antano, g. 1892 m. iš Anykščių vnk.;
4. Gindrėnas Pranas, Juozo, g. 1900 m. iš Andrioniškio;
5. Gindrėnas Juozas, Jono, g. 1900 m. iš Andrioniškio;
6. Matuliauskas Pranas, Jono, g. 1904 m. iš Ramaškonių k.;
7. Tamošiūnas Jonas, Adomo, g. 1910 m. iš Andrioniškio;
8. Gindrėnas Antanas, Prano, g. 1927 m. iš Andrioniškio k.

Iš tardymo protokolų

Nutarimas areštui: 1945 01 26 pasirašė Utenos aps. NKGB sk. j. ltn. Efremov.

Gindrėnas Juozas, Jono – 1941 m. buvo „baltųjų“ partizanų būryje, vadovaujamame V. Kiaulevičiaus. Aktyvus „baudėjas“, nuo 1944 m. vasaros slėpėsi miške. Šeimos sudėtis:

tėvas – Gindrėnas Jonas, mirė 1936 m.;

motina – Gindrėnienė Ona, 85 m. amž., gyvena Andrioniškyje;

žmona – Gindrėnienė Anelė, Antano, g. 1900 m., gyvena Andrioniškyje;

sūnus – Gindrėnas Alfonsas, Juozo, g. 1924 m., paimtas į RA;

anūkas – Budreika Romas, g. 1938 m., gyvena Andrioniškyje.

Suimtas namuose 1945 01 26.

Turtas: gyvenamasis namas, tvartas, daržinė, 1 arklys, 1 karvė, 1 avis.

1945 01 29 tardė Utenoje j. ltn. Efremov.

Gindrėnas Jonas: 1920–1921 m. tarnavau LK 9-ajame pėstininkų pulke. 1941 06 mėn. įstojau į Lietuvos partizanų būrį, kuriam vadovavo V. Kiaulevičius. 1941 06 mėn. pabaigoje iš V. Kiaulevičiaus gavom įsakymą vykti į Anykščius ir suimti visus komunistus bei jiems prijaučiančius.

Anykščiuose areštavom 300–400 žmonių ir juos uždarėm į kalėjimą. Namuose padarėme kratas, rastus pinigus pasidalijom. Antrą dieną visus tuos areštuotus iš kalėjimo nuvarėm į mišką už miesto ir ten juos saugojom tris dienas niekur neišleisdami. Po to grįžom į Andrioniškį. Grįžęs saugojau simtuosius Andrioniškyje. Į Anykščius areštuoti sovietinių aktyvistų vyko: aš, V. Kiaulevičius, P. Gindrėnas, J. Tamošiūnas, J. Sadauskas, P. Kavaliūnas, B. Ulba, J. Kriaučiūnas, B. Kukoška, J. Magyla ir V. Magyla.

Nuosprendis paskelbtas 1945 02 25 Utenoje kiekvienam nuteistajam kalėjime. LSSR NKVD kariuomenės karinis tribunolas Maskvos „trojka“ teisė už akių. Justicijos majoras Ogalskoj, tribunolo nariai Nazarovas, Kostinas, remdamiesi RF BK 58-1a str., nusprendė nuteisti:

1) V. Kiaulevičių mirties bausme;
2) A. Tylą 15 m. katorgos ir 3 m. tremties;
3) P. Gindrėną 10 m. katorgos ir 3 m. tremties;
4) A. Gindrėną 10 m. katorgos ir 3 m. tremties;
5) J. Gindrėną 10 m. katorgos ir 3 m. tremties;
6) J. Tamošiūną 10 m. katorgos ir 3 m. tremties;
7) P. Matuliauską 10 m. katorgos ir 3 m. tremties;
8) V. Gražį 6 m. katorgos ir 2 m. tremties.

G. V. ir Z. G. p a s t a b a:

Gindrėnas Antanas, Prano, g. 1925 m. Andrioniškio mstl. Anykščių vlsč., gyveno ten pat. Zofijos ir Vandos Gindrėnaičių brolis. Išsilavinimas – pradžios m-los 4-os klasės. Juozo Sadausko-*Skaistučio* vadovaujamo Lietuvos partizanų būrio narys. Grįžo į Lietuvą 1955 m. Mirė 1989 09 05.

Gindrėnas Juozas, Jono, g. 1900 m. Andrioniškio mstl., Anykščių vlsč., gyveno ten pat, baigęs pradžios m-los 2 klases. 1941 m. Andrioniškio būrio partizanų narys, nuo 1944 m. vasaros slapstėsi miškuose. Mirė 1954 04 30 Minlage, Komijos ASSR.

Gindrėnas Pranas, Juozo, g. 1900 m. Andrioniškio mstl., Anykščių vlsč. Zofijos ir Vandos Gindrėnaičių tėvas. Išsilavinimas – pradžios m-los 3 klasės. 1941 m. Andrioniškio sukilėlių (partizanų) būrio narys, 1944 m. priklausė Juozo Sadausko-*Skaistučio* vadovaujamam Lietuvos partizanų būriui.

Gindrėnas Alfonsas, Antano-*Prutenis*, g. 1918 m. Zabelynės k., Andrioniškio vlsč. Juozo Sadausko-*Skaistučio* būrio partizanas. Sunkiai sužeistas paimtas gyvas ir nukankintas. Jį skrebai už kojų pririšę virve prie ratų dar gyvą tampė po Ramaškonių kaimą.

Pasakoja VANDA GINDRĖNAITĖ-PILKIENĖ

Užrašyta Andrioniškyje
2010 09 24

Gimiau 1934 m. Pirmalinio k., Andrioniškio vlsč. Daugiausia ryšį palaikiau su *Tigro*-Albino Milčiuko būriu ir ryšininke Stase Žemaityte, gyvenančia Anykščiuose.

1948 m. vasario 9 d. partizanas *Sakalas*-Antanas Kisielius grįžo anksti rytą pas Juozą Kriaučiūną, gyvenantį Plotų k., jau lindo į bunkerį, bet iš toliau nepažino už namo stovinčio žmogaus. Jis dar paklausė: „Ar tu čia, Juozai?“ – galvojo, kad Kriaučiūnas, o pasirodo, skrebo būta, kuris iškart šovė ir *Sakalą* sužeidė. *Sakalas* šoko bėgti. Vietomis dar buvo sniego, jis atbėgo iki Žeimienės namų, pas ją buvo iš Panevėžio atvažiavusi jos pusseserė med. seselė. Ji greit sutvarstė *Sakalo* žaizdą, o mes vaikščiojom palei miškelį, laužėm medelių šakas, kad būtų užtrypti bėglio pėdsakai, ir pamatėm ateinančius skrebus. Jau ir arklys buvo pakinkytas, mes ketinom jį išvežti, bet nespėjom. *Sakalas* gyvas nepasidavė, virtuvėje susisprogdino. Įėję į vidų, skrebai jam dar į galvą paleido automato seriją.

Albertas Pakenis-*Jūreivis*, Puodžiūnas Bronius-*Garsas*, Povilas Grumbinas-*Ąžuolas*, Vlada Magylaitė-*Našlaitė*, Jonas Šimonis-*Šposas*, Vytautas Pačinskas-*Audra* ir Povilas Mickūnas-*Jaunutis* gyveno bunkeryje už Šventosios. Aš valtimi nuplaukdavau pas juos, nešdavau maisto. Žiemos metu bunkeryje jie išbūdavo uždaryti maždaug vieną parą. Mes jį atidarydavom ir uždarydavom, po to gerai užmaskuodavom. Turėjom sutartą signalą: vos tik priėjus prie bunkerio, reikia sutrepsėt. Tada jie žino, kad tai mes. Šitas bunkeris buvo išduotas, kai partizanų jame jau nebebuvo. Eidama į Andrioniškį, sutikau stribus, kurie mane sugrąžino atgal grasindami užmušią ją mano „kavalierius“ ir išsprogdino bunkerį.

Susitikimo su šimoniečiais partizanais metu buvome: mes su seserim Zofija, Grumbino sesuo ir ryšininkas Jonas Pačinskas. Jie dažniausiai su *Tigru*-Albinu Milčiuku važinėdavo arkliu. *Tigras* beveik nesislapstydavo, dienos metu laisvai vaikščiodavo po kaimą. Kartą eina per Andrioniškį šlubčiodamas su dažų dėžute rankose, skrebai mašinoje sėdi, o jis, priėjęs prie jų, klausia: „Ar dažų nereikia?“ Buvo labai drąsus ir mėgstantis riziką žmogus, bet teisingas. Anykščiuose jį apnuodijo ryšininkas, ir skrebai paėmė gyvą. Tokie buvo ryšininkai, ypač paskutiniu

metu – jiems pinigų pasiūlo ir išduoda. Ir Povilą Grumbiną panašiai pusseserė išdavė. Iš vakaro atėjo motina ir ėmė virkaut: „Oi, kaip laukia pusseserė... Ko Poviliukas neatvažiuoja?“

Povilas nutarė aplankyti pusseserę. Aš laikiau tokią bagočiaus Stuko kumelaitę, jis bijojo ją laikyt, kad stribai neatimtų, tai atidavė man, su ja visus lauko darbus nudirbdavau. Nuėjau tos kumelaitės, ji guli, nesikelia, šiaip taip ją pakėliau. Atvedžiau Povilui jot pas tą pusseserę, o ji tiesiog piestu stoja, neprisileidžia Povilo, tas niekaip negali ant jos užsėst. Matyt, gyvulys jautė nelaimę...

Jie dviese su *Jūreiviu* išjojo į tą nelemtą Ažuožerių kaimą. Kitos dienos rytą jau be kepurės grįžo *Jūreivis* ir pasakė, kad jiems ten buvo surengta pasala. Jis papasakojo, kad pernakt miegoję daržinėje, o tos puseserės tėvas naktį pasikinkė arklį ir išvažiavo, bet netrukus grįžo... Tada *Jūreiviui* pasakiau: „Tai kaip jūs nesupratot, dėl ko jis išvažiavo, ir dar gulėjot?“

Telefonų kaime tada dar nebuvo... *Jūreivis* pasakė: „Mums buvo labai neramu, net miegas neėmė. Rytą atsikėlę, nuėjom gryčion pusryčiauti, valgydami su ta Povilo pussesere žiūrėjom nuotraukas ir pamatėm ateinančius skrebus. Povilas dar griebė nuotraukas, išbėgom laukan... Kiek žinau, Povilas buvo labai greitas, bet tąkart kažkodėl vos bėgo, gal labai persigandęs buvo... Mačiau, kaip jį puolė šuo, jis šovė į jį... Mes bėgom prie savo arklių, kur buvo pririšti, bet, matyt, senio jau buvo pasakyta, kur mūsų arkliai... Pamatėm ir nuo tos pusės jau einančius skrebus. Bėgdamas tokiam slėny radau kitą arklį, užsėdau ant jo ir raitas pabėgau. Kepurę sušaudė, bet man nekliuvo. Kad ne arklys, būčiau ir aš žuvęs.“ Po šios provokacijos ta Povilo Grumbino pusseserė su tėvais tuoj pat paliko namus ir išbėgo į miestą. Matyt, enkavedistai už šitą išdavystę gerai sumokėjo.

Kiek žinau, pradžioje *Šarūnas*-Antanas Slučka gyveno bunkeryje Šimonių girioje, netoli Pirmaliūnio kaimo kalne, po to persikėlė į bunkerį pas Juozą Kriaučiūną Plotų kaime netoli Andrioniškio ir paskutiniu metu gyveno Andrioniškyje pas Jovaišas. Nors Jovaišaitės aiškina, kad Šarūnas pas juos laikėsi nuo pat pradžių, kai tik rusai atėjo, bet tai netiesa.

Jau po *Šarūno* žūties Povilas Grumbinas mums sakė, kad *Šarūnas* ruošėsi išeit iš Jovaišų pas Adelę Žeimienę Daugulių kaiman (šiuo metu ten dar tebegyvena Žeimienės dukra Regina), ten jau buvo pradėtas kasti bunkeris, bet nespėjo.

Apie Jovaišas yra pasakoję patys partizanai, ypač apie Juozą Jovaišą-*Lokį*. Atseit, mėgo pagribštaut. Jei ką nors apiplėšdavo, žmonės manydavo, kad tai partizanų darbas. Prisimenu, kai mūsų tėtis iš Šiaulių grįžo prisipirkęs odų, vis bijojo, kad Jovaišiukas gali ateit ir apiplėšt. Po to partizanai Jovaišoms už tokius sūnaus nusikaltimus skyrė bausmę: įrengti bunkerį ir laikyti partizanus. Taip pat pasakojo, kaip kartą *Tigras*-A. Milčiukas bėgo su dviračiu nuo rusų, paliko jį pas Jovaišas ir įlindo į mišką, o kai grįžo, dviračio neberado. Tai pasakojo, kad tada tai jau buvo „tragedija“. *Tigras* reikalavo atiduot dviratį, o Jovaišiukas gynėsi, kad jokio dviračio net nematęs. Gal *Tigras* Jovaišiuko ir nelupo, bet sakė davęs jam gerai „vėjo“. Tigras buvo griežtas.

Tokias kalbas teko girdėt iš pačių partizanų. O kaip ten buvo iš tikrųjų aš nežinau.

Pasakoja VLADAS DIDŽIULIS-*KALNAS*

Užrašyta Anykščiuose
2010 01 20

Gimiau 1929 m. sausio 1 d. Andrioniškio apyl., Pagriežių k. Šeimoje augome keturi vaikai: trys seserys ir aš. Tėtis mirė 1939 m., sesuo Bronislava irgi anksti iškeliavo – turėdama 40 metų.

Prie vokiečių mūsų krašte, Montvilų miškuose apie Troškūnus, veikė raudonieji partizanai: mano tolimas giminaitis Vilčinskas Juozas, Štaras Kazimieras, Vildžiūnas Jonas nuo Dabužių, kuris po karo dirbo saugume, Stasys Stulginskas iš Juostininkų, J. Kepelinskas. Jų ten buvo kokie aštuoni ar dešimt. Juozo Vilčinsko brolį skrebą Stasį po karo sušaudė netoli Traupio Kubiliaus ir Stanevičių būrio partizanai.

Kiek man žinoma, vokiečių okupacijos laikotarpiu mūsų krašte raudonieji partizanai nužudė tik vieną žmogų – Griną, ten prie Dabužių. Tas raudonasis partizanas tarnavo pas ūkininką Griną ir neva jį tas Grina skriaudė, už tai, atseit, atsikeršijo. Viena mano giminaitė aiškino, kad atėję raudonieji tą gaspadorių sumušė ir paliko užstalėj sėdintį, o kaimynas Juodviršis pasiėmė medžioklinį šautuvą ir, išėjęs į lauką, į tuos raudonuosius kelis kartus iššovė. Anie supyko pamanę, kad į juos šaudo Grina. Grįžę atgal, Griną nušovė.

Iš Girelės kaimo netoli Troškūnų pas raudonuosius partizanus buvo išėjęs toks Anupras Juršys. Prieš tai jis tarnavo pas tokį Repečką netoli Andrioniškio. Tas Repečka turėjo 40 ha žemės, ir aš dvejus metus ganiau jo karves. Atėjo raudonieji pas Repečką, su jais kartu ir tas pats Juršys, paėmė Repečkos vežimą su arkliu, prisikrovė mėsos, grūdų ir išvažiavo.

Mūsų (Pagriežių) kaime gyveno tokia Elena Valiaugaitė-Kibickienė, Valiauga Jonas ir Šimėnas Antanas. Apylinkėje po karo veikė garsus Lietuvos partizanas Povilas Tunkevičius-*Kastantas*. Kažkas pasakojo, kad pas tą Valiaugą slapstėsi Tunkevičiaus žmona. Gal kas įskundė, kad Valiaugaitę, Valiaugą ir Šimėną suėmė ir uždarė Anykščių NKVD rūsyje. Kiek patardyti jie įdavė mane. Tai buvo dar 1946 metais.

Mane suėmė ir reikalavo pasakyti, kas, važiuojant keliu nuo Andrioniškio į Viešintas, ant telefono stulpų proklamacijas klijuoja. Kaip vėliau sužinojau, tardymo metu Elenai Valiaugaitei gerai užkirto ir ji pasakė, kad klijavau aš, nors apie jokias proklamacijas absoliučiai nieko nežinojau. Aš ėmiau gintis, kad jokių proklamacijų niekur neklijavau, bet, kadangi buvo nurodyta, kad klijavau aš, man ir teko atkentėt.

Mušė be pasigailėjimo, kol pasakiau, kad nešiau ir klijavau. Nuo mušimo atšoko padų oda. Paguldo ant suolo, vienas atsisėda ant kojų, o kitas paima kačergą, kuria krosnyje anglis maišo, ir kerta per padus. Ta kačerga smaili, kartą kaip dūrė ja virš kelio, iki kaulo suvarė į šlaunį. Mušė du rusų kareiviai ir tardytojas. Per penkias dienas sudarė bylą, ir skrebas Pranas Jovaiša (krepšininko Sergiejaus Jovaišos tėvas) su kitais trim skrebais įsodino mane į vagoną Anykščiuose ir nuvežė į Utenos saugumą. Teismo metu karinio tribunolo teisėjai pradėjo klausinėt, kodėl taip kalbėjau.

Aš ir pasakiau, kad mušamas neiškentėjau, todėl ir prisipažinau, kad ant stulpų proklamacijas klijavau. Tada vėl vyko pertardymas, beveik devynis mėnesius išlaikė Utenoje, rinko žinias, iš naujo sudarinėjo bylą ir pagaliau paleido.

Grįžęs į namus po tokių žiaurių tardymų, pajutau didelę neapykantą atėjūnams ir nutariau rimčiau įsitraukti į antisovietinę veiklą.

Su Andrioniškio Jovaišomis mes labai sueidavom. Kadangi mūsų šeimoje nebebuvo kam dirbti žemės, ją nuomodavom Jovaišoms, bet kad pas juos po karo buvo partizanų slėptuvė, aš nežinojau. Jovaišaičių brolis Juozas Jovaiša-*Loky*s ir Balys Žukauskas-*Komendantas*, *Princas* (kito tėvo) po karo mums ilgai nesirodė, bet vieną kartą nutarė man pasirodyti, kadangi aš dažnai pas juos lankydavausi. Jų namai buvo sudegę, gyveno žeminėj kalnely išsikasę duobę.

Kartą nueinu pas juos, žiūriu, prasidarę tą slėptuvę, sėdi Juozas su Baliu. Juozas ir sako:

– Tai kaip dabar bus, kad tu mus pamatei? Ką su tavim daryt? – tarsi pagąsdino mane...

Ir taip nuo to karto jie pradėjo man pasirodyt, o kad dar toliau gilyn keturi metrai buvo iškasta, šito jie man nerodė, kadangi ten slėpėsi *Šarūnas*-Slučka Antanas, bet po kurio laiko man pasirodė ir *Šarūnas*. Nors tuomet dar buvau nepilnametis, bet jie paprašė paryšininkauti ir aš sutikau. Būdavo, įduoda į rankas laiškelį, nurodo, kur nunešt ir padėt, arba iš kokios nors vietos nuėjus paimt ir atnešt jiems. Gaudavau pavedimus iš ko paimt ir atnešt maisto produktų. Taip pat laiškus man atnešdavo ryšininkas Navikas iš Pasmodų kaimo. Jis tuo metu buvo kaimo seniūnas, žmonėms išnešiodavo visokius prievolių kvitus, o kartu ir laiškus partizanams, buvo mažiau įtarimų, kad toks žmogus gali dirbti partizanų ryšininku. Pas jį atvažiuodavo *Šarūno* seserys, jam perduodavo savo laiškelius, jis – man, o aš jau nešdavau pas Jovaišas. Naviko slapyvardis buvo *Dalgis*, o man *Šarūnas* davė *Kalno* slapyvardį. Ant laiško visada būdavo užrašyta: „Per *Dalgį Kalnui*“ arba „*Rūgštymui*“ (Kubiliui Albinui), „*Vairui*“ (Magilai Vytautui) ir kt.

Juozas Jovaiša man parodė slaptavietę miške, važiuojant į Andrioniškį: miškelyje – senas kelmas, laiškelį paslėpdavau po tuo kelmu, o iš ten, kam reikėdavo, pasiimdavo.

Pas Jovaišas bunkeryje vyrai turėjo radijo aparatą, toks Gaižauskas elektros dinama įkraudavo akumuliatorius, o aš jau įkrautus nešdavau pas Jovaišas. Kartą, taip nešdamas vieną akumuliatorių paslėpęs po treningu, pajutau, kad pilvą graužia. Pasirodo, rūgštis išsilaistė, praėdė treningą, bet akumuliatorių nunešiau ir pasiskundžiau, kad rūgštis treningą sugadino, o *Šarūnas* tik nusijuokė:

– Baika baika, mes pasiūsim tau naują...

Mūsų krašte partizanavo ir Albinas Milčiukas-*Tigras*. Vieną sykį jis gerokai man įkrėtė. Jie keliese stovėjo miškelyje, o aš eidamas pro šalį aptikau juos. Po to nuėjau pas Bielevičius, šeimininką pamatęs prie klėties, patraukiau tiesiai prie jo, o kieme, žiūriu, prieangyje susėdę keli partizanai. Vienas atsikėlė ir ateina prie mūsų, pažinau – *Tigrą*, gerokai pagėręs. Prisiartinęs paklausė:

– Ko čia atėjai?

– Mama paprašė atiduot skolą ir atėjau, – atsakiau jam.

Matau, kad jis ne juokais prikibo prie manęs. Žiūriu, ateina šeimininkė per kiemą. Aš iškart prie jos, įsikibau į paltą ir laikausi, o *Tigras* bando mane nutverti už rankos. Staiga jis man pistoleto rankena kaip šveitė per galvą, iškart kraujais apsipyliau. Aš šeimininkę pastūmiau link jo ir per duris – tiesiai gryčion. Įbėgęs į vidų, staigiai užsiglaudžiau už pirmų durų, o antros atidarytos. Įbėgęs gryčion, pamatė, kad manęs nėra. Toliau pertvara, miegamasis... Kol jis ten nulėkė, apieškojo, aš atgal pro sėdinčius prieangyje, jie man tik – bėk greičiau, ir aš pro juos tiesiai miškan.

Vėliau man pasakojo, kad *Tigras*, besivaikydamas mane, pametė pistoletą, o paskiau iki pusiaunakčio klupdė šeimininkus ir liepė ieškoti jo kieme tarp lapų.

Mūsų kaime partizanai nušovė Marijoną Varnienę. Jos sūnus tarnavo sovietinėj kariuomenėj ir buvo mano motinos krikštasūnis. Kai motina važiuodavo lankyti sūnaus, aš ją lydėdavau, nes veždavosi daug maisto prisikrovusi. Man mama liepdavo ją palydėt...

Jos sūnus Vladas tarnavo Vilniuje karinio dalinio ūkio skyriuje arklininku, bet žmonės paleido gandus, kad jis dirba saugume, turi karininko laipsnį. Kai nuvažiavom kartą pas jį su jo motina, pamačiau, kad jis – paprastas eilinis kareivėlis, vedžioja arklius, juos liuobia, prižiūri. Į geras kareivines svetimo nieks ir neleistų, o čia – paprasta ūkio dalis ir apie penkiolika kareivėlių. Mes pas juos pernakvojom, motina nusivežė naminės, lašinių, išgėrėm, jis man dar karišką milinę padovanojo, permiegojom ir grįžom atgal į namus. Vos tik grįžom, atėję partizanai ją nušovė. Tai kaip galima vertinti tokį jų elgesį? Nužudė motiną net neįsitikinę, kalta ji ar ne... Daug nekaltų žmonių iššaudė mūsų partizanai, o labiausiai bėdų pridarė besaikis jų girtavimas. Žmonės samagoną (naminę – *red. past.*)varė kaimuose ir girdė partizanus...

Milčiukas buvo gana aršus, ne bet kas jį galėjo sulaikyti, o ypač išgėrusį. 1946 m. netoli Troškūnų net savo draugą Stasį Bubiną, kilusį iš Gudelių k., Troškūnų vlsč., nušovė. Kadangi *Tigras* buvo būrio vadas, jam niekas negalėjo paprieštarauti. Gal būtų nušovęs ir mano sesers vyrą Kazimierą Bernatavičių. Atėjo jie trise: A. Milčiukas, S. Bubinas ir ryšininkas Jonas Bagočiūnas. Milčiukas su Bubinu jį gerokai apdaužė ir, Milčiukas, atsisėdęs už stalo, ėmėsi rašyti vadinamąjį KLT „nuosprendį". Rašto pabaigoje parašė: „Einu miegoti šalton vieton" ir liepė Kazimierui pasirašyti. Po to vedėsi į lauką, bet, kadangi buvo tamsi naktis, tik išėjęs per duris, Kazimieras šoko už vyšnaičių ir pabėgo. Neaišku, kuo jam būtų baigęsi, jei nebūtų pabėgęs. Dar nuo senų laikų tarp Kazimiero ir Jono Bagočiūno buvo kažkokie asmeniniai pykčiai, matyt, taip Bagočiūnas norėjo tą nesutarimą užbaigti: užmušti Kazimierą, ir problemos išspręstos.

Po to pabėgimo, kai Milčiukas pas Bielevičius mane vaikėsi, namuose nemiegojau tris naktis. Kai nuėjau pas Jovaišas, Slučka pažadėjo mašinėle išspausdinti tokią pažymą, kad, iškilus panašiam nesusipratimui, ją galėčiau parodyti partizanams. Tik perspėjo, kad neparodyčiau skrebams ar rusų enkavedistams, bet taip aš jos ir nepasiėmiau. Po devynių dienų, matyt, jau iš kažkur kitur *Tigras* sužinojo apie mane, atsiuntė savo ryšininkę, kuri pasakė, kad nebesislapstyčiau, jis manęs daugiau nebepersekios ir taip paliko ramybėje.

O žuvus Slučkai, bunkeryje liko nemažai dokumentų, tarp jų enkavedistai rado ir tą Slučkos man rašytą pažymą. Po 25 dienų nuo Slučkos bunkerio išsprogdinimo

suėmė ir mane. Prieš tai buvo areštuoti visi kiti ryšininkai, su kuriais aš dirbau, ir jie dar išklojo apie mane, ką žinojo. Be to, viską atvirai pasakė A. Kubilius-*Rūgštymas* ir Alfonsas Vildžiūnas-*Vijoklis*.

Ne iš vieno teko girdėti apie juodus *Rūgštymo* darbelius, jis ne vieną savo rankomis pasiuntė į aną pasaulį. Kirkų kaime, netoli Dabužių, nušovė ir mano žmonos brolį, 22-ejų metų Vladą Kavaliauską, kuris per Dabužius ėjo pas savo tetą (motinos seserį) į Dabužėlius. Mūsų giminės gyveno ant Dabužių sankryžos, prie pieninės, jie mums ir pasakė, kad tuo metu daug partizanų atėjo į Dabužius. Pas juos užėjęs *Rūgštymas* labai įsiutęs dar pagrasino: „Daug čia nešnekėk, va jau vieną ištiesėm už šimto metrų...“ Po to Kavarsko skrebai atvažiavo, apžiūrėjo, trys kartai šauta: į nugarą, į galvą...

Po suėmimo su *Rūgštymu* patekome į tą patį lagerį. Ten jis mane laikė lyg ir draugu. Kai grįžom iš lagerio, kartą per Kalėdas jis pas mus atėjo, nors mano žmona jo nemėgo... Mes kambary sėdim, žmona dar atnešė užvalgyt, ir jis taip tyliai pradėjo:

– Nebelabai aš jau galingas, gal nebeilgai ir gyvensiu (jam buvo amputuotos kojos)... Atėjau atsiprašyt tavo žmonos dėl brolio... Įvyko didelis nesusipratimas...

Jis šneka, o žmona virtuvėje kažką daro, durys praviros, ir ji viską girdi, o jis tęsia toliau:

– Matai, aš, būdavo, kai nušaunu žmogų, visada būna raštelis užkištas (prie lavono) ir pasas paimtas... Mano tik du slapyvardžiai – *Rūgštymas* ir *Eimutis*, bet, jei ką nušaut reikėdavo, tai dar ir trečią turėjau – *Pašvaistė*.

Žmona viską girdėjo, ką *Rūgštymas* šnekėjo, ir labai įniršo, bet susitvardė ir nepuolė ant jo, bet tik duris plačiau pravėrė ir paklausė:

– Tai pasakyk už ką?..

– Didelis apsirikimas, didelis apsirikimas buvo, – virkavo *Rūgštymas*. – Norėjom Blažį nušaut, bet va taip išėjo...

Puolė bučiuot mums abiem su žmona rankas ir vis kartojo: „Didelis apsirikimas... Dovanokit... Dabar jau nieko nebepakeisi...“

Vėliau žmona prisiminė, kad ant to raštelio, kurį rado prisegtą prie nušauto brolio drabužių ir buvo parašyta: *Pašvaistė*.

Pas Jovaišas bunkeryje vienu metu kartu su Slučka buvo Vildžiūnas ir jie dėl kažko susiginčijo. Slučka jį paprašė išeit ir pasakė: „Jeigu čia tau netinka, eik pas Kubilių... Jis – tavo draugas, tai pas jį ir keliauk.“

Atėjo pas mane *Vijoklis* dienos metu su šautuvu ir paprašė, kad nuvesčiau pas Kubilių, nes žinojo, jog aš su Kubilium palaikau ryšį. Tada jis daržinėj paliko šautuvą, tik su pistoletu aš jį nuvedžiau į Pasmodų kaimą pas Naviką, nes pas jį Kubilius dažnai lankydavosi. O ten jų draugas Kučys abu apgirdė užnuodyta degtine, ir šituos vyrus 1949 m. spalio 28 d. suėmė saugumas.

Kučį gerai pažinojau, jo seseris, čia pat va, Pionierių aikštėje, gyveno ir du jo broliai, dabar jau mirę. Vienas brolis pasakojo, jog Vytautas buvo įkliuvęs bizniaudamas arkliais ir jam grėsė kalėjimas, bet jam už tai bus dovanota, jei išduos partizanus. Jis sutiko ir buvo užverbuotas.

R. K. p a s t a b a: apie MGB agentą *Miką*-Kučį Vytautą plačiau rašoma kn. „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ (toliau – APP), II d., 2 kn., p. 441 ir 442 ir IV d., p. 381, 382, 383, 388 ir 389.

Kučys veždavo į Kauną Joanos Railaitės-Slučkienės-*Neringos* laiškus tėvams, buvo jų ryšininkas. Tuo metu jos tėvai gyveno Kaune.

Pas kaimynus iš vakaro kūlė javus, aš miegojau daržinėj ant šieno, rytą atėjo sesuo ir pasakė, kad pas Jovaišas bunkerį susprogdino, o pas mus išvertė prėslą, rado Vildžiūno šautuvą, milinę.

Su Juozu Jovaiša-*Lokiu* buvome geri draugai, nors jis už mane buvo gerokai vyresnis, bet į vakaruškas ar kokius suėjimus visada kartu važiuodavom.

1948 m. per Kalėdas mes su Juozu, pasikinkę arkliuką į roges, iš vakaro nuvažiavom į Sedeikių k. pas Žukauskaites, o vakare arklį palikę pas Žukauską, pėsti nuėjom į Putnos dvarelyje buvusią mokyklą, joje vyko jaunimo vakaruška. Ten tuo metu mokytojavo ir Zuzana Railaitė. Pašokę su Žukauskaitėm, vėl grįžome pas jas. Ten dar truputį pasivaišinom ir rytą išvažiavom į namus, į Andrioniškio pusę.

Mums išėjus, vakaruškoje pasirodė *Lakštutis* su *Sakalu*. *Lakštutis* įėjo į vidų, visiems įsakė sėst ir klausyt, ką jis pasakys, o *Sakalas* tuo metu stovėjo sargyboje. Jam buvo liepta nepraleisti nė vieno, o jei kas bėgs, šaudyti. Ten su vaikais buvo atėjusi kažkokia rusė iš Viešintų. Ji išsigandusi palindo po krosnim, o vaikai bėgo į lauką ir *Sakalas* juos nušovė. Muzika nutilo, šokėjai išsigandę susispietė palei suolus, o *Lakštutis* su dviem pistoletais rankose atsistojo tarpduryje ir pasakė: „Čia prisistatė Lietuvos partizanai! Jeigu yra kas prieš mus dygliuotu spygliu, vartokit ginklus dabar, kol nevėlu...“ Visa salė ėmė klykti, kad tokių nėra... Tada *Lakštutis* įėjo į vidų, priėjo prie mokytojos Zuzanos Railaitės, liepė muzikantui grot, o jis su Zuzana ėmė šokti. Visi nustėrę iš baimės sėdėjo savo vietose, o *Lakštutis* su Zuzana vieni du šoko. Po šokių *Lakštutis* su *Sakalu* išėjo, bet, matyt, kažkas pranešė skrebams, kad mokytoja šoko su „banditu“, vadinasi, ji palaiko su juo kažkokį ryšį ir pradėjo ją persekiot. Po to, kiek žinau, Zuzana pasitraukė į mišką pas partizanus.

Važiuojant mišku, ties vadinamąja Orlaviete (ten seniau gyveno eigulys Orlovas) skersai kelio gulėjo vėjo išversta egė. Nukirsta tik jos viršūnė, kad su arkliais būtų galima pravažiuoti, bet mūsų arklys sustojo, ėmė prunkšti ir toliau – nė iš vietos. Supratome, kad gyvulys pajuto ginklų kvapą. Netrukus pasirodė du ginkluoti ant kelio, vienas (*Sakalas*) – su kulkosvaidžiu rankose. Tuo metu aš jų nepažinojau, kad tai *Lakštutis*-Jurgis Urbonas ir *Sakalas*-Antanas Kisielius, man pasakė Juozas.

Ir va dabar mes su jais susitikome. Apie keturis kilometrus partizanai buvo atėję iš tos vakaruškos Putnos dvarelyje. *Lakštutis* paklausė, ar nepastebėjom kur nors skrebų ar kareivių vaikštant. Pasakėm, kad nematėm. O jie: „Mes biškį pazbitkinom... Dabar stovim laukiam, gali nuo Anykščių atvažiuot skrebai, kiti stovi ant Svėdasų, treti – ant Viešintų kelio.“ Bet tuo kartu nieks nevažiavo, stribai, matyt, bijojo patekti į partizanų pasalas. O vėliau daug ką tardė, klausinėjo, kaip ten buvo.

Po Slučkos ir Railaitės sunaikinimo lapkričio 23 d. praėjus 25 dienoms Kauno MGB suėmė ir mane ir tą pačią dieną išvežė į Kauną. Kai pradėjo tardyt, supratau, kad viskas apie mane jau žinoma, viskas atvirai papasakota, kad buvau ryšininkas ir su kuo palaikiau ryšį.

Mano tardymas buvo gana lengvas, nes viską buvo pasakę ir smulkiai išdėstę Kubilius, Vildžiūnas-*Vijoklis*, Balys Žukauskas-*Komendantas* ir kiti. Tardė tardytojas Liniovas. Teisė didelę grupę *Šarūno* ryšininkų. Gavau 10 metų lagerio. Septynerius atpyliau Vorkutos anglių kasyklose.

Railų šeima ir jos likimas

(Iš V. Didžiulio prisiminimų)

Railaitės buvo penkios seserys ir turėjo tris brolius. Anksčiau jie gyveno Kėdainių rajono teritorijoje, bet visai netoli Ukmergės rajono ribos, Šerelių kaime. Kai pradėjo vežti į Sibirą, Slučkai iš savo namų pasitraukė.

Joana Railaitė dar vokiečių okupacijos metais buvo ištekėjusi ir augino sūnų Stasį. Jos vyras Varčiūnas prie vokiečių tarnavo policijoje ir žuvo. Susisiekusi su Antanu Slučka-*Šarūnu*, atėjo pas jį į slėptuvę pas Jovaišas. Kita jos sesuo man sakė, kad tėvai Joaną labai barė, jog ji susidėjo su Slučka, motina pasakiusi: „Tau ne po miškus vaikščioti, o vaikas augint...“

Joanos sesuo Genovaitė Radvilienė irgi buvo partizanų ryšininkė, turėjo *Mildos* slapyvardį. Ji kurį laiką gyveno pas Kučius, mėnesį – Pasmodų kaime pas Navikus. Pas ją ateidavo ir jos nepilnametė sesuo Birutė, bet čia ji pabūdavo labai trumpai, greit vėl išvažiuodavo. Genovaitę kurį laiką šiose apylinkėse globojo *Rūgštymas*. O suimtas jis išdavė ir ją, maždaug po pusantrų metų ją suėmė ir teisė.

1949 m. balandžio 27 d. Šimonių girioje prie Žliobiškių k., Kaupiniškių k. Joana Railaitė susitiko su motina Katryna Railiene ir (nuo Viešintų pusės) abi ėjo susitikti su Zuzana į Šimonių girią, bet pateko į pasalą ir susitikimas neįvyko. Prasidėjus šaudymui, abi laimingai pabėgo, nors Joana buvo nesunkiai sužeista.

R. K. p a s t a b a: partizanų žuvimo aplinkybės tiksliai nėra žinomos, nors, be abejo, jos galėtų būti užfiksuotos kokiame nors KGB archyve esančio akto operatyvinėje byloje, kuri dar ir šiuo metu (2010 m.) man asmeniškai nepasiekiama, nes tebegalioja anų okupantų uždėtas grifas „Slaptai“.

Genovaitė Railaitė-Radvilienė-*Milda* aiškina, kad visi žemiau išvardinti partizanai pateko į pasalą ir žuvo, o Alberto Petronio rašytuose prisiminimuose apie Railų giminę, pažymėta, kad žuvo bunkeryje prie Žliobiškių kaimo.

Kautynėse žuvo:

Zuzana Railaitė, Antano-*Lakštingala*, g. 1927 m. Čerelių k., Pagirių vlsč. Sudeikių pradinės m-los mokytoja, Jauniaus būrio partizanė;

Kiaulevičiūtė Birutė, Vlado-*Neužmiršt uolė* g. 1927 m. Andrioniškyje, Jauniaus būrio partizanė;

Talantaitė-Katinienė Ona, Kazio-*Jonukas*, g. Kaupiniškių k., Troškūnų vlsč., Jauniaus būrio partizanė;

Baltakys Jonas, Jurgio-*Vilkas*, g. 1920 m. Zabelynės k., Andrioniškio vlsč.;

Karvelis Juozas, Juozo-*Šernas*, g. 1922 m. Šilagalių k., Šimonių vlsč., Jauniaus būrio vadas. Būrys priklausė 2-ajai Algirdo kuopai, Algimanto apygardai;

Pečkus Povilas, Mato-*Žąsinas*, g. 1922 m. Nemeirių k., Viešintų vlsč., Jauniaus būrio partizanas. Mokėsi karo m-loje, dirbo mokytoju Krekenavoje, Šiluose, Raguvoje.

Žuvusiųjų palaikai buvo išniekinti Viešintų miestelio aikštėje.

Railų šeima ir jos likimas

(Iš Alberto Petronio prisiminimų)

Tėvas – Antanas Raila kilęs iš Margių k., Pagirių vlsč., Ukmergės apskr. Motina – Kotryna Brazauskaitė-Railienė kilusi iš to paties vlsč., Čerelių k. 1932 m., kaimui skirstantis į vienkiemius, 30 ha žemės plote jie įkūrė naują sodybą.

Antanas Raila buvo apsišvietęs žmogus, kurį laiką mokytojavo, dirbo pieninėje, ėjo įvairias pareigas Pagirių smulkaus kredito banke.

1941 m. birželį, kai raudonieji trėmė mūsų žmones į Sibirą, suėmė Antano brolį – Pagirių mokyklos vedėją.

Vokiečių okupacijos metais tėvas A. Raila dirbo Pagirių vlsč. viršaičiu, išsaugojo nuo išvežimo į Saksoniją nemažai apylinkės žmonių, tarp jų ir Venckevičių šeimos vyrus, kurie, vėliau tapę stribais, „atsidėkojo“ Railai.

Railų šeimoje buvo aštuoni vaikai:
Joana (Varčiuvienė-Slučkienė) g. 1920 m.;
Julius, g. 1923 m.;
Juozas, g. 1925 m.;
Zuzana, g. 1927 m.;
Genovaitė (Radvilienė), g. 1929 m.;
Birutė (Grižienė), g. 1931 m.;
Antanas, g. 1934 m.;
Vilija (Poderskienė), g. 1936 m.

Pirmaisiais pokario metais stribai areštavo Juozą Railą, namų kieme jį žiauriai sumušė.

Stribas Dambrauskas perspėjo tėvą: „Antanai, jūs įrašyti į tremiamųjų sąrašus. Bėk...“ Buvo 1946-ųjų pradžia. Pačiomis sunkiausiomis sąlygomis visi Railų vaikai mokėsi pasklidę po visą Lietuvą: Kaune, Panevėžyje, Ukmergėje, Šėtoje, Joniškyje, Ramygaloje, Veiveriuose, Lančiūnavojoje...

Joana (ją vadindavo Janyte) baigė Kauno buhalterių mokyklą. Seserys Joana ir Zuzana turėjo mesti legalius darbus ir slapstytis, nes jas pradėjo persekioti stribai. Pradžioje jos prisiglaudė netoli gimtųjų namų, pas Lančiūnavos vienuoles. Iš ten persikėlė į Krakių moterų vienuolyną. Jomis čia rūpinosi vienuolės Teresė ir Kotryna. Krakėse sustiprėjo ryšiai su partizanais, užsimezgę dar gyvenant tėviškėje Čereliuose. Jos jau tada gabeno į mišką vaistus, slaugė sužeistuosius.

R. K. p a s t a b a: Krakių vienuolyne rasti duomenys, kad vienuolė **Teresė** (vienuoliškas vardas) – **Kareivaitė** g. 1879 m., mirusi 1953 m. , o **Kotryna** (vienuoliškas vardas) – **Radzevičiūtė** g. 1874 m., mirusi 1949 m. Abi palaidotos Krakių kapinėse.

Tėvai Railos buvo priversti pasitraukti iš ūkio, slapstėsi įvairiose vietovėse. 1946-ųjų rudenį apsistojo Velžyje, iš ten persikėlė į Troškūnus, globojo senuką Ulbą, kuris gyveno dūminėje pirkioje ir turėjo 2 ha žemės sklypą. Jaunesnieji vaikai ir vyriausios dukros tada atvyko pas juos. „Dūmai kybojo iki pusės sienų, jos buvo juodos kaip smala, neturėjome kuo kvėpuoti, bet čia buvome apsaugoti nuo bolševikų,“ – kalbėjo Antanas Raila.

Persekiojami stribų, tėvai pasitraukė iš Troškūnų. Apsistojo Pasmodų kaime pas geros širdies žmogų Naviką. Pasmoduose pas Railas lankėsi *Šarūno* vyrai. Tarp jų buvo *Daktaras*. Pastarojo rekomenduotus vaikus, Antanuką ir Viliją, visą vasarą nuo stribų ir enkavedistų slapstė Joniškio gydytojas Kazys Knizikevičius.

1948 m. pabaigoje tėvai apsigyveno Kaune. Motina vertėsi daržininkyste, tėvukas sargavo.

Tais baisiais laikais su svetima Birutės Korsakovaitės pavarde Zuzana baigė Anykščių gimnaziją ir pradėjo mokytojauti. Būdama ryšininke-žvalge, Zuzana iki 1948 m. mokytojavo Sedeikių k. Putnos dvarelyje esančioje mokykloje, o nuo 1948 m. pabaigos įsitraukė į partizanų gretas. Vos vienerius metus mergina mokytojavo.

Įsitraukusi į miško brolių gretas, ji tapo *Lakštingala*. Brolis Antanas pasakojo, kad Zanytė buvo drąsi mergaitė. Nuvyko į Vilnių, parsivežė rašomąją mašinėlę, kurią kartu su juo, dvylikamečiu berniuku, skersai Šimonių girią nakties metu atnešė į Sedeikius. Kitą kartą, Zuzanai vykdant užduotį, partizanus užklupo stribai. Tąsyk sužeista, su peršauta koja, ji išvengė mirties. Kulka liko neišimta, žaizda protarpiais atsiverdavo, kraujuodavo. Zuzana-*Lakštingala* žuvo 1949 m. balandžio 27 d. Tą dieną *Lakštingala*, eidama į susitikimą su motina ir seserimi, užėjo ant pasalos. Susišaudymo metu Joaną sužeidė, bet jos abi su motina spėjo pasitraukti.

Likusiems Railų vaikams, kurie mokėsi Anykščiuose, apie sesers žuvimą pranešė patys partizanai. Vaikai sužinojo, kaip seserį stribai „gaivino“ – pylė vandenį ant jos, kankino ir nužudė. Sudarkyti *Lakštingalos* palaikai buvo numesti ant gatvės grindinio Šimonių miestelyje. Prie jų dieną ir naktį budėjo stribai. Buvo kalbama, kad vėliau partizanės palaikus įmetė į balą ar žvyrduobę.

R. K. p a s t a b a: G. Vaičiūno teigimu, žuvusiųjų palaikai buvo išniekinti Viešintų miestelio aikštėje, yra išlikusi ir nuotrauka, o A. Petronio prisiminimuose rašoma, jog partizanės *Lakštingalos*-Zuzanos Railaitės palaikai buvo išniekinti Šimonyse ant gatvės grindinio. Apie 1994 m. visų šešių partizanų, žuvusių prie Žliobiškių, palaikai buvo atkasti Viešintose ir perlaidoti. Pastebėjau nesutapimus.

Joana dar vokiečių okupacijos metais ištekėjo už Kėdainių policijos viršininko kupiškėno Varčiūno ir anksti liko našlė su mažu sūneliu ant rankų. Vyrą, jojantį per mišką, nušovė raudonieji partizanai. Pokario metais Joana pusiau legaliai įsikūrė Ukmergėje. Ji priglaudė dar keturis jaunesnius Railų vaikus. Pas Joaną ateidavo buvusi mokytoja, partizano Ignatavičiaus sesuo. Į jos krepšį Joana krovė vaistus, tvarsčius, maisto atsargas. Vietiniai stribai nenuleido nuo jų akių. „Daugiau nebegaliu“, – skundėsi Joana ir persikėlė pas seserį Zuzaną į Sedeikius.

Į partizanų gretas Joana įstojo 1947 m. pradžioje. Dar nuo vokiečių okupacijos laikų ji pažinojo Antaną Slučką, kuris nepriklausomybės metais tarnavo liktiniu Lietuvos kariuomenėje ir turėjo viršilos laipsnį, o pašauktas į Plechavičiaus rinktinę, Marijampolėje baigė karininkų kursus, kur jam buvo suteiktas leitenanto laipsnis. Pokario metais buvo Šarūno rinktinės vadas tuo pačiu *Šarūno* slapyvardžiu. Joana pasirinko *Neringos* slapyvardį. Su *Šarūnu* jie susituokė 1948 m. pradžioje. Ji dažnai būdavo apygardos štabo bunkeryje, gerai spausdino mašinėle, daugelis apygardos dokumentų buvo spausdinti jos ranka.

Genutė ir jaunesnės jos seserys mokėsi Ukmergėje, vėliau – Šėtoje. Atvažiavusi į Troškūnus pas tėvus, ji sutiko *Šarūną*. Jis davė jai *Mildos* slapyvardį ir įtraukė į pogrindžio veiklą. Tuo pat metu mergaitė, norėdama padėti vargstantiems tėvams, pradėjo mokytojauti Raseinių apskr. Pašešuvio pradinėje mokykloje. Mokė kitus ir pati neakivaizdžiai mokėsi Kauno mokytojų seminarijoje.

Susitaikyti su tėvynės pavergimu jaunoji mokytoja negalėjo: ji nuolat vykdė partizanų užduotis. Tokia buvo pokarinės Lietuvos mokytojų karta, atėjusi pakeisti taurių patriotų – Sibiro ledynuose nukankintų prieškario mokytojų...

Keičiantis aplinkybėms, Genutė iš Pašešuvio mokytojauti išsikėlė į Vilniaus apskritį. Dėstė lietuvių kalbą Keturiasdešimties totorių kaimo mokykloje ir tuo metu dirbo ryšininkės darbą *Rūgštymo* būryje.

Pirmą kartą ją areštavo troškūniečiai stribai vadovaujami Šimikino. Atėmė dokumentus ir šifruotę. Nieko neklausinėdami, liepė rytojaus dieną ateiti į Troškūnus atsiimti dokumentų. Pasitarusi su *Šarūnu*, nusprendė neiti. Prasidėjo dar pavojingesnis jos gyvenimo etapas. *Rūgštymo* būryje *Milda* išbuvo apie metus. Vėliau gyveno Anykščių apylinkėse, daugiausia Kuniškių k. pas Kučius, kurių sūnus Vytautas, užverbuotas čekistų, sugebėjo gerai vaidinti patriotą. Vėliau Genutė pasakojo: „*Šarūnas* pasiuntė mane slapstytis netoli Anykščių į Kuniškių kaimą pas Kučius. Jie turėjo bunkerį, kuriame slėpėsi jų sūnus Vytautas. Jis sakė, kad Panevėžyje dirbdamas iš valstybės pasisavino 60 tūkstančių rublių, todėl legaliai gyventi nebegalįs, pasiprašė priimamas pas partizanus. Buvo labai aktyvus, drąsus, linksmas, prie visų pritampantis, mums jis jokio įtarimo nekėlė, bet *Šarūnas* juo niekada nepasitikėjo, neparodė net savo bunkerio. Kai aš vykdžiau partizanų užduotis Kaune, tai Vytautas sekdavo iš paskos, kad man drąsiau būtų. Ir aš pastebėjau, kad jam labiausiai rūpi partizanų reikalai: iškart akis išplėsdavo kiekvieną naują žmogų pamatęs.

Čekistai žinojo, kad *Šarūnas* – oficialus Joanos vyras, todėl Vytautas Kučys įkyriai sekė jos seserį Genutę, lankėsi jos tėvų namuose Žaliakalnyje. Kartą jis atsivedė ir partizaną Jankauską, kurį pristatė Povilonio pavarde. Netrukus Jankauską, apsistojusį Vaisių gt., saugumas suėmė. Genutę irgi sulaikė, bet po trijų dienų paleido. Jankauskas nieko neišdavė, išskyrus vieną tuščią bunkerį Pasmodų miške.

R. K. p a s t a b a: Jankausko pavarde buvo suimtas partizanas **Stanevičius Jonas, Jurgio-*Dėdė Vaitkus***, g. 1914 m. Pašilių k., Subačiaus vlsč., gyveno Nevėžininkų k., Troškūnų vlsč. 1942–1944 m. Troškūnų mstl. policininkas. Gražinos kuopos vadas, 1945 m. *Šarūno* adjutantas, 1947–1948 m. Algimanto apyg. štabo žvalgybos sk. viršininkas ir organizacinio sektoriaus viršininkas. Suimtas 1948 11 23. Nuteistas 25 m. lagerio ir 5 m. tremties. Kalėjo Vorkutoje. Grįžo į Lietuvą. Gyveno Marijampolės r. Mirė 1982 m.

Kučio maršrutai iš Kauno vėl veda į Aukštaitiją. Jis čia prikalbino „saugiai“ slapstytis ir Genutę, artimai bendravo su *Rūgštymu*.

Artėjo ruduo, šnipas Kučys sekė *Šarūną*, bet šis vis dar buvo nepasiekiamas, bendrauti nenorėjo. *Šarūnas* netgi įtarė, kad Kučys saugumui įdavė jo pavaduotoją *Dėdę Vaitkų*. Jam beliko ir toliau pataikauti *Rūgštymui*. Parvežė iš Kauno ginklų, dvi uniformas...

Sunku pasakyti, kaip šnipas įgijo pasitikėjimą ir tapo partizanų ryšininku. Keturis mėnesius, sovietinio žurnalisto Gumbaragio (Osvaldas Aleksa) teigimu, Kučys buvo „banditų vado“ ryšininkas. Vykdydamas čekistų užduotis, Gumbaragis spaudoje pylė pamazgas ant Aukštaitijos partizanų, ypač ant jų vado *Šarūno*-Antano Slučkos.

Kučys su slaptais paketais ėjo per Šimonių girią ir aplinkinius kaimus, perdavinėjo žinias saugumiečiams į Kauną, bet vado slaptavietės vis dar nežinojo. *Šarūnas*, žuvus daugeliui partizanų, tapo visos Šiaurės-Rytų srities vadu.

Artėjo žiema, Kučys vis dar sekė *Šarūno* pėdomis, važinėjo po Rytų Lietuvą. Vadinamasis saugumo kapitonas Davidonis iš Kauno davė nurodymą areštuoti *Rūgštymą*.

Spalio 23 d. Ližų k. susitinka *Rūgštymas*, *Vijoklis* ir šnipas Vytautas Kučys. Toliau, anot Gumbaragio, prasideda girtuokliavimas. Bet tikrovė daug paprastesnė: Kučys vyrus pavaišina apnuodyta degtine, o užmigdytiems suriša rankas ir atiduoda čekistų malonei.

Partizanus tardo įprastais čekistiniais metodais, o 1949 m. spalio 27 d. *Vijoklis* neišlaiko kankinimų ir pasako tardytojams *Šarūno* bunkerio vietą. Jo žodžius tenka patvirtinti ir kitam partizanui.

Tą pačią naktį enkavedistai apsupo Butkiškių k. valstiečio Juozo Jovaišos rūsį. Čekistai rūsio sienoje atidarė užmaskuotą angą. Rankas iškėlęs, išlindo barzdotas vyras. Tai buvo *Princas*-Balys Žukauskas. Bunkeryje daugiau nieko nerado.

Šiandien sunku pasakyti, kas nurodė antrą slėptuvę – bunkerį bunkeryje. Jos anga buvo įrengta už pirmosios slėptuvės sienos. Ją atidengti buvo galima tik atitraukus lovą. Antroje slėptuvėje buvo vadas *Šarūnas*-Antanas Slučka su žmona *Neringa*.

R. K. p a s t a b a: apie *Šarūno* ir *Neringos* žuvimą plačiau rašoma kn. APP, IV d., p. 378–388, Bronės Jovaišaitės-Pačinskienės ir partizano Balio Žukausko-*Princo* prisiminimuose.

Genutės laukė Kauno saugumo požemiai, Vilniaus Lukiškės, Irkutsko 21-oji kolona... Po Stalino mirties ji grįžo į Lietuvą, bet gyvenimas tėvynėje žmonėms, priklausantiems represuotųjų – raupsuotųjų kastai, nebuvo rožėmis klotas. Jį dar labiau sunkino raudonųjų žurnalistų persekiojimai. Jau minėto Gumbaragio rašinys, liaupsinantis išdaviką Kučį ir su žeme sumaišantis partizaninę kovą Aukštaitijoje, atkreipė dėmesį ir į „liaudies priešus“: partizanų gimines. Neliko čekistų nepastebėtas ir kuklus gydytojas Antanas Raila...

Pasakoja BIRUTĖ BILIŪNAITĖ-*MAŽYLĖ*

Užrašyta Anykščiuose
2010 09 24

Gimiau 1930 m. Niūronių k. Šeimoje augome penki vaikai. Tėvelis mirė1933 m., mama (Marytė Biliūnienė) vėliau ištekėjo už kito vyro – Blažio. Pirmojo tėvo buvome dvi seserys: aš ir Bronė (Rusakevičienė), o antrojo tėvo – Vlada, Ona ir Antanas.

Tėvai turėjo apie 30 ha žemės. Tėvelis buvo grįžęs iš Amerikos, parsivežė daug pinigų, bet jie vėliau nuvertėjo, jis dėl to labai išgyveno, gavo vėžį ir mirė.

Po karo rusų kariuomenė ėjo per kaimus ir degino sodybas. Čia, Niūronyse, kur dabar muziejus, buvo didelis klojimas, vienkiemy gyveno seniokai Trajeckai, savų vaikų jie neturėjo. Atėję rusai su vietiniais skrebais uždegė klojimą, atseit, jame „banditas" pasislėpęs. Trajeckai turėjo gražius arklius, augino gražius gyvulius, labai tvarkingi buvo, Trajeckas su mano tėčiu buvo Amerikoje.

Nuo klojimo užsidegė ir tvartas. Žirgai žvengia, kiaulės žviegia, bet žmonėms neleido gesinti. Taip ir sudegė klojimas su visais javais ir tvartai su gyvuliais, tik namas liko. Šitam name dabar – Arklio muziejus.

Kai pradėjo žmones vežti į Sibirą, pirmiausia išvežė Trajecką su žmona ir nebylę žmonos seserį. Po Stalino mirties jie grįžo, dar kurį laiką pagyveno šitoje sodyboje, po to mirė.

Po karo stribai ėjo per kaimus apiplėšinėdami žmones, vagiliaudami, atseit, „banditų" ieškojo. Kartą mūsų tėvai buvo išvažiavę į miestą, o mes, vaikai, palikom namuose. Atėję stribai degtukus uždega ir kaišioja pastogėn, gąsdina, kad uždegs. Mes rėkiam iš baimės, nes namo stogas tai šiaudinis, daug nereikia, kad užsiliepsnotų.

1945 m. vasario 18 d. rusų NKVD kariuomenės garnizonas Debeikių vlsč., Ramuldavos miške, užpuolė Dragūno būrio partizanus. Žuvo devyni partizanai:

Bareika Leonas, Alekso, g. 1914 m. Šeimyniškėlių k., Anykščių vlsč.;
Pukenis Balys, Klemenso, g. 1915 m. Šeimyniškėlių k., Anykščių vlsč.;
Pukenis Antanas, Klemenso, g. 1919 m. Šeimyniškėlių k., Anykščių vlsč.;
Paškonis Jonas, Juliaus, g. 1924 m. Pavarių k., Anykščių vlsč.;
Urbonas Antanas, Juozo-*Dragūnas*, g. 1912 m. Stakių k., Anykščių vlsč.;
Staškevičius Stasys, Vinco, g. 1911 m. Pavarių k., Anykščių vlsč.;
Gradeckas Ignas, g. 1911 m. Anykščiuose;
Dragūnas Kazimieras, Antano, g. 1914 m. Ilgabrados k., Anykščių vlsč.;
Žičkus Albinas, g. 1924 m. Juškonių k., Skiemonių vlsč.

Partizanų kūnai buvo numesti Anykščiuose stribyno kieme ir gulėjo daugiau kaip savaitę, vėliau užkasti miškelyje žvyrduobėje, priešais dabartinę J. Biliūno gimnaziją. Aš pati buvau nuėjusi pažiūrėt. Skrebai aplink vaikštinėja, kojomis spardo lavonus. Kai tik pamato ateinančius žmonės, akmenis į burnas kiša. Atvežė motiną Paškonienę, kad atpažintų savo sūnų Joną Paškonį. Motina, pamačiusi išniekintą sūnaus lavoną, nualpo.

Iš mūsų kaimo į mišką po karo buvo išėję beveik visi vyrai: Jonas Biliūnas, buvęs šaulys, vėliau partizanų būrio vadas, jis pirmasis suorganizavo Žolyno būrį.

1945 m., per Jonines, vyrai rugių lauke, netoli Jono Biliūno namų, valgė pusryčius, o rusai ir skrebai sekė. Apsupo tą lauką ir juos užpuolė. Tada žuvo būrio vadas Jonas Biliūnas, Jonas Janukėnas (mano pusbrolis), Jurgis Jakniūnas, Vladas Maksimavičius, Juozas Žukas ir vokietukas Liudvikas, pasilikęs nuo fronto, kuris kartu kovojo su mūsų partizanais. Dalis vyrų iš apsupties pabėgo. Skrebai žuvusiųjų neleido saviesiems nei laidoti, nei į namus parsivežti, galėjo tik nuvežti į kapines. Tada Damutė Rudokaitė ir Mieliauskienė iš to paties Niūronių k. žuvusiuosius

surinko, atvežė į kapus, padarė karstus. Mano pusbrolis Jonas Janukėnas buvo smarkiai durtuvais subadytas, suskaičiavom net 17 žaizdų. Matyt, dar gyvas buvo, tai durtuvais pribaigė.

Į laidotuves susirinko daugiau žmonių, atėjo ir *Lakštutis*-Jurgis Urbonas su savo būriu – apie 50 vyrų. Vos tik jie atėjo, atskrido „kukuruznikas". Ilgai skraidė virš kapinių, visaip vartėsi. Kadangi kapinės buvo apaugusios dideliais medžiais, partizanai palindo po šakomis ir jų nematė, o mums liepė išeiti iš kapinių, nes galėjo pradėti šaudyti.

Visus žuvusiuosius vyrai palaidojo vienoje bendroje duobėje. Dabar ant paminklo surašytos visų žuvusiųjų pavardės ir vardai, tik neteisingas Žuko vardas. Turėtų būti ne Kazys, o Juozas.

Vėliau žmonės ant kapelių pastatė medinius kryželius, bet atėję stribai visus išdaužė. Žmonės vėl pastatė ir vėl išdaužė, ir taip ne vieną kartą...

1946 m., prieš Kalėdas, po Niūronis arkliu važinėjo *Lakštutis* ir Balys Paškonis-*Balandis*, juos vežiojo Jurgis Girskus ir rinko aukas Kūčioms. Atvažiavo pas kaimo seniūną Juozą Gogelį, Paškonis išlipo ir ėjo prie lango pasibelsti, kad įleistų, o už medžio, pasirodo, stovėjo skrebas ir jį nušovė. Girskus gręžėsi ir bandė bėgti, bet nespėjo, nušovė ir jį, o *Lakštutis* šoko iš rogių ir pabėgo.

Kai aš mokiausi, *Lakštutis* Niūronyse mokytojavo, todėl mes vienas kitą gerai pažinojome. Jis manim kažkaip pasitikėjo, įteikdavo man laiškelius perduoti kitiems ryšininkams. Prieš pat savo žūtį jis atnešė dienoraštį ir paliko. Neseniai jį perdaviau Anykščių muziejui.

Baigusi mokyklą, pradėjau artimiau bendrauti su partizanais. Pas mus tada (apie 1948 m.) atėjo *Lakštutis*-Jurgis Urbonas, *Sakalas*-Teofilis Limba, *Aušra*-Jonas Staškevičius, daviau priesaiką, ir man buvo suteiktas *Mažylės* salpyvardis. Nuo tada ir tapau oficialia jų ryšininke. Mano darbas buvo nešioti įvairius laiškelius ir perdavinėti iš vienų kitiems, klijuoti atsišaukimus, perdavinėti įvairias žinias, informuoti apie rusų ar stribų pasirodymus.

Kadangi mes gyvenome netoli miško, dažniausiai jie patys pas mus ateidavo, pavalgydindavom, jiems perduodavau laiškus. Vieną kartą tuo pačiu metu per vienas duris atėjo stribai, o per kitas išėjo partizanai. Kadangi mūsų namai buvo ant kalno, apaugę medžiais, o dar nakties laike, nematyti pro langus, kas ateina, bet kai pradėjo belsti į duris, vyrai per kitą gryčios galą išėjo į lauką, nusileido nuo kalno, upeliu ir pasislėpė miške. Tada atidarėm duris ir įsileidom kitus „svečius". Stribai jau žinojo, kas pas mus lankosi, įėję gryčion iškart paklausė: „Ar Urbonas nebuvo? O gal buvo *Tigras* (Albinas Milčiukas)?"

Milčiukas buvo labai drąsus. Kartą jie keliese pas mus buvo ir pamatė keliu jojančius stribus. Aš ėmiau šaukti, kad lįstų klėtin, o jie vaikštinėja sau ramiausiai po kiemą, Milčiukas sako: „Mes ir norime, kad jie mus pamatytų."

Tai atsitiko jau po *Lakštučio* žūties. Už Šlavėnų gyveno Vladas Aviža. Jis prasitarė partizanams, kad turi paslėpęs ginklų. *Dūmo*-Antano Bagočiūno būrio partizanas *Jūreivis*-Albertas Pakenis paprašė manęs nuvažiuot į Gražumino k. prie Dobulio miško, pas Jurgį Grebnicką. Aš ten nuvažiavau, su Vladu Aviža naktį tuos ginklus iškasėm, vyrai vežime padarė dėžę, į ją sudėjo du kulkosvaidžius, keturis

automatus, keletą pistoletų, šovinių; pilną dėžę prikrovė, ir rytą aš su tais ginklais išvažiavau. Kol buvo kaimo keliukas – dar visai pakenčiamai, bet įvažiavus į miestą, gatvė akmenimis grįsta, darda, kratosi, labai bijojau, kad dėžės lentos neatsipurtytų ir tie ginklai neiškristų. Važiuoju pro stribyną, stribai vaikšto, į mane net dėmesio nekreipia. Taip laimingai su tais ginklais ir atvažiavau į Niūronis.

Kitą kartą (1950 m.) partizanai mane pasiuntė į Kubiliškių k. pas kolūkio pirmininką Joną Bružą, iš kurio turėjau paimti ir atvežti lietuvišką karišką uniformą. Pirmininko nebuvo, radau tik jo žmoną Anelę Bružienę. Pasakiau atvažiavusi uniformos, ji man ją ir atidavė. O kai mane areštavo, stojusi akistaton ji dar pridėjo, kad aš atėjau ginkluota pistoletu, ją pastačiusi prie sienos tą uniformą paėmiau. Už tą pistoletą gerokai atkentėjau.

Vorkutos lageryje susitikau *Dūmo* būrio partizanę Bronę Matuliauskaitę-*Rožę*. Ji pasakojo, kaip prie Viešintų su kitu partizanu *Jokeriu*-Jonu Marcinkevičium užėjo pas kolūkio pirmininką Ignatavičių. Jie ir anksčiau pas jį dažnai užeidavę. Priėmė svetingai, paprašė už stalo. Vos tik jie atsisėdo, atsidarė kito kambario durys, iššoko stribai ir suriko „Rankas aukštyn“... Be abejo, pirmininkas pranešė, kad jie ateis, todėl stribai ir laukė pasaloje kitam kambary. Tuo metu Bronė išsitraukė pistoletą ir norėjo nusišauti, bet pirmininkas pagavo už rankos ir užsuko ją už nugaros, o *Jokerį* nušovė vietoje.

Petras Janukėnas Niūronių k. gyveno netoli mūsų. 1951 m. birželio 14 d. eidama į Anykščius prie valdiško miško sutikau šitą Petrą Janukėną su Broniumi Žiliu einančius jau iš Anykščių. Jie manęs paklausė, kur einu, bet aš irgi paklausiau, kur jie eina. Jie atsakė: „Einam į šokius iš vakaro...“ Man tas Petras Janukėnas kažkodėl visą laiką nepatiko. Iš *Jūreivio* jau žinojau, kad tą dieną jų ateinant lauks partizanai. *Jūreivį* buvau perspėjusi, kad tais pienburniais pasitikėt negalima. *Jūreivis* pasakė: „Gal pirmą kartą jie nieko mums nepadarys?“

Mane, grįžtančią iš miesto, ties Piestupio upeliu pasivijo du sunkvežimiai pilni kareivių. Vienas kelias eina į Stakius, kitas – į Niūronis. Atsistojau ant kryžkelės ir žiūriu, kurion pusėn jie važiuos – pasuko į Niūronis. Iki jų dar septyni kilometrai. Einu keliu, o širdis labai nerami. Kol parėjau, į namus pradėjo šaudyti. Pasirodo, jie mašinas paliko miške ir apsupo Mieliauskų sodybą. Ten jau buvo atėję Janukėnas su Žiliu, atsinešę užnuodytos degtinės, atėjo partizanai, jie juos pavaišino ta užnuodyta degtine, ir vyrai iškrito be samonės. *Jūreivis* dar bėgo pranešti Mieliauskaitėms, bet ir pats suklupo. Tada Emiliutė ir Onutė Mieliauskaitės greit pakinkė arklį, sukėlė vyrus vežiman ir bandė juos išvežti kur nors toliau, bet kelią užkirto kareiviai. Pasakojo, kad Emiliutė, paėmusi partizanų automatą, dar bandė atsišaudyti, bet taip visi ten ir žuvo. Liko gyvas tik vienas *Debesys*-Povilas Budreika, bet jį Anykščiuose nukankino. Žuvo: Povilas Budreika-*Debesys*, Albertas Pakenis-*Jūreivis*, Vytautas Pačinskas-*Audra*, Emilija Mieliauskaitė-*Vaiva*, Ona Mieliauskaitė, Antanas Bagočiūnas-*Dūmas* ir Justinas Puodžiūnas-*Šerkšnas*.

R. K. p a s t a b a: plačiau apie tai rašoma Emilijos Miškinytės-Vaičiūnienės-*Audronės* prisiminimuose, kn. APP, II d., 2 kn., p. 582. Autorės teigimu, provokatorius **Petras Janukėnas** šiuo metu gyvena Kaune, o **Bronius Žilys** – miręs.

Mane areštavo 1951 m. liepos 20 d. Tuo metu buvo kuriami kolūkiai. Pas mane atėjo seniūno pasiųstas žmogus ir pasakė būtinai ateiti į susirinkimą. Aš nėjau. Tada atėję skrebai nusivarė per prievartą. Ten prie manęs prikibo kažkoks valsčiaus pareigūnas, jis ėmė aiškinti, kad aš gera darbuotoja ir turiu būtinai važiuoti ekskursijon į Maskvą. Bandžiau išsisukinėti, aiškinau, kad rusiškai nemoku, be to, dar ir ne kolūkio narė, dirbu tik savam ūkyje, bet jie net girdėti manęs nenorėjo ir pasakė: „Jei dabar nesutinki, tada rytoj prisistatyk į rajono vykdomąjį komitetą."

Kitą dieną nuėjau į rajono vykdomajį komitetą, čia irgi ėmė įkalbinėti, o aš atsisakinėjau, kiek galėjau. Jie pareiškė, kad jau šiandien, 4-ą val., turiu būti Vilniuje. Aš dar aiškinau, kad net neapsirengusi žmoniškai, net pinigų nepasiėmusi. Atvažiavo viliukas, liepė sėsti, atseit, važiuosim į Niūronis persirengti geresniais rūbais. Nuvežė iki Šeimyniškėlių, ten persodino į kitą viliuką ir sugrąžino atgal į Anykščių vykdomąjį komitetą. Liepė nueiti prie kasos, ten gausiu pinigų ir grįžti prie saugumo. Kasoje man išrašė 40 rublių, grįžau į viliuką prie saugumo, žiūriu – jame jau sėdi tardytojas, vertėja, įsodino ir mane. Nuvažiavus iki Kavarsko, jie išlipo ir man liepė išlipti. Jie nusipirko limonado, geria ir aš iš gautų pinigų ruošiuosi pirktis limonado, nes liepos mėnuo, karšta, bet jie man uždraudė pačiai pirkt: „Ne ne, nepirk, mes nupirksim." Nusipirkę ir man stiklinę pripylė. Atsigėrėm ir važiuojam toliau. Jie vairuotoją ragina važiuoti greičiau, nes nespėsim į lėktuvą, skrendantį į Maskvą. Aš jau supratau, kad esu areštuota, bet to jie man vis dar nepasako.

Vilniuje nuvežė į saugumą, atvedė į kabinetą kažkuriam aukšte ir klausia: „Ar žinai, kur esi?" Atsakiau, kad – Vilniuje. Tada paaiškino, kad aš – saugume, Kariniame tribunole. Ir pradėjo verbuoti. Visokiais pažadais bandė suvilioti. Labai jau gražiai kalbino, bet aš pasakiau: „Verčiau mane sušaudykit, bet aš šnipe nedirbsiu." Tada pasakė: „Jei nesutinki mums dirbti, važiuosi ten, kur baltosios meškos." Ir prasidėjo rimtas tardymas bei fiziniai kankinimai. Pastato prie sienos, liepia rankas pakelt aukštyn ir taip stovėti per dieną ir per naktį, o tardytojas klausinėja. Jei tyliu ir neatsakinėju į jo klausimus, priėjęs trenkia kumščiais į paširdžius. Apalpusi nepajuntu kaip griūnu. Dažniausiai tardė naktį, nedavė valgyti, o dieną neleido miegoti. Taip tardė ir kankino apie dvi savaites. Iš tardytojo lūpų kas antras žodis tokiais prakeiksmais veržėsi, kokių savo gyvenime negirdėjau. Pasirodo saugumiečiai jau turėjo sukaupę nemažai informacijos apie mane; ir pirmininko žmona Anelė Bružienė, ir Janukėnas daug papasakojo. Buvo suimtas Ramaškonių k. gyventojas Pakenis Stasys, *Jūreivio* pusbrolis. Mudu suvedė į akistatą, aš vos jį pažinau, taip žiauriai buvo sudaužytas, visas veidas mėlynas... Labiausiai man kliuvo už tą pistoletą, apie kurį liudijo Anelė Bružienė. Jie reikalavo jį atiduoti, bet iš kur aš jį iškasiu, jei jo neturėjau, todėl ir gavau tiek, kiek man nepriklausė.

Vienu metu kabinete paliko vieną, langas atidarytas, o ant stalo guli pistoletas. Matyt, stebėjo, ką darysiu; gal griebsiu jį ir šoksiu per langą. Bet netrukus atėjo tardytojas, pasiėmė tą pistoletą ir uždarė langą. Tardė apie tris mėnesius.

Teisė Karinis tribunolas pagal RTFSR BK tris straipsnius, skyrė 25-erius metus lagerio ir 5-erius metus be teisių. Po teismo išvežė į Lukiškių kalėjimą, o po dviejų mėnesių tranzitu „stolypinskame vagone" – į Vorkutą. 7-erius metus praleidau Bezimenkos lageryje, kasiau molį, po to išleido į „laisvą" tremtį.

Į Lietuvą grįžau 1966 m., bet čia Lietuvos komunistai – buvę stribai – sėdėjo valdžioje ir neregistravo. Kai nuėjau pas saugumo viršininką Anykščiuose, jis pasakė: „Mes turim geresnių žmonių, o jūs, iš kur atvažiavę, ten ir grįžkite, čia mes jūsų neregistruosim.“

Mano sesuo Bronė, g. 1923 m., dar gerokai anksčiau negu aš buvo areštuota, ji irgi buvo ryšininkė. Jos vyras – Rusakevičius, partizano Vytauto Rusakevičiaus-*Tigro* brolis.

R. K. p a s t a b a: **Vytautas Rusakevičius-*Tigras***, Jonas Dūdėnas-*Vynas*, Zigmas Tumėnas-*Kestutis*, Edvardas Juodvalkis-*Aras* ir Aleksas Miškinis-*Dobilas* buvo apnuodyti provokatoriaus Kazio Juodvalkio, paimti gyvi, vėliau teisti ir sušaudyti.

Sesuo ryšininkavo Vytauto, vėliau Algimanto apygardoje. Ją išdavė Niūronių kaimo gyventojas Juozas Sankauskas. Areštuotas J. Sankauskas išdavė apie 10 žmonių, po to ir pats buvo teistas, gavo 10 metų lagerio, o mano seserį dvejus metus tardė Utenos kalėjime, bet bylos nesudarė. Mama nešė kyšius, papirkinėjo tardytojus ir ją paleido.

Iš* VYTAUTO BALTUŠKOS *prisiminimų

R. K. p a s t a b a: prisiminimai gauti iš Gintaro Vaičiūno, kuriuos jam apie 1990 m. perdavė pats autorius. Jie užrašyti pavadinimu „Lietuvio išgyvenimai „tarybinių draugų“ globoje“. V. Baltuška Vytautas, Petro, g. 1931 m. Kunigiškių k., Anykščių r. – Algimanto apyg. partizanų rėmėjas. Suimtas 1948 11 11, kalintas Vilniuje. Maskvos ypatingojo pasitarimo 1949 02 26 nuteistas 10 metų lagerio; 1949 03 09 išvežtas į Abezės (Minlagas) lagerį Komijos ATSR, Intoje. Iš lagerio paleistas 1954 08 05 grįžo į Lietuvą.

Gyvenau Svėdasų vlsč., Kunigiškių k., čia lankiau pradžios mokyklą, vokiečių okupacijos metais įstojau į Svėdasų progimnaziją. 1945–1946 m. m. baigiau 4 klases. Vėliau, susirgęs, buvau priverstas visus mokslus gana ilgam atidėti.

Atmintyje įstrigo 1945 ar 1946 m. matytas vaizdas, kai pro mano gimtinę vedė viela surištomis rankomis Svėdasų gimnazijos direktorių. Stribai važiavo trijuose vežimuose, o direktorių ginė pėstute virve pririštą prie vežimo.

Tokius vaizdus jaunystėje teko matyti ir išgyventi. O situacijų pasitaikydavo labai įvairių: kai pro vienas duris išeidavo partizanai ir, vos spėjus joms užsiverti, pro kitas jau braudavosi rusų kareiviai ir stribai ieškodami „banditų“. Taigi, daug išgyventa ir matyta, nes reikėjo laviruoti tarp gyvenimo ir mirties. Ypač nemalonūs momentai iš NKVD baudėjų dalinių siautėjimų. 1946 m. jie sudegino Kurkliečių kaimą Rokiškio rajone.

Tą dieną ugnyse žuvo 12 žmonių, kitus, pačiupę už rankų ar kojų, mėtė į degančią ugnį. Tai atsitiko kokie 3–4 km nuo mūsų kaimo. Todėl jau tą pačią dieną sužinojome, kaip viskas įvyko, mat tuo momentu netoli Kurkliečių, miškelyje, slėpėsi 15 partizanų, kurie beveik visi vietiniai, geri mano pažįstami. Juos einančius į tą miškelį pastebėjo vieno stribo tėvas. Sėdęs ant arklio, naktį nulėkė į Svėdasus. O kadangi vasaros naktis buvo šviesi, tai mes matėme jojantį į Svėdasus. Ten sukėlė

visus stribus ant kojų, tie, išsikvietę rusų NKVD baudėjų garnizoną, keletu mašinų išvyko į nurodytą vietą.

Tik paskutiniu momentu pavyko partizanus įspėti, kurie staigiai atsitraukė ir pasiruošė gynybai. Vienas jų buvo sužeistas į šlaunį. O kareiviai, tikėdamiesi lengvos pergalės, gana smarkiai gavo į kaulus. Tada jie įsiutę atsikeršydami nekaltiems gyventojams sudegino kaimą.

Vokiečių okupacijos, o ypač pokario metais pas mus rado prieglobstį ir maisto artima giminaitės šeima iš Vilniaus. Ji buvo šelpiama pagal to meto išgales, o jos duktė – mano pusseserė Janina – sirgusi atvira tuberkulioze, pas mus gyveno maždaug pusę metų. Čia ji mirė ir buvo palaidota. Ta moteris dažnai pas mus būdavo ir, aišku, daug ką matė ir žinojo, nes nuo jos nieko neslėpdavome ir, matyt, todėl ji „pasitarnavo“ mūsų šeimai. Pasirodo, ji buvo saugumo agentė, tai yra tikra kaip du kart du todėl pasistengsiu viską paaiškinti.

Mūsų namuose ji dažnai susidurdavo arba, tiksliau, matydavo besilankančius partizanus. Čia jie pavalgydavo, pasikeisdavo baltinius arba susitikdavo su savaisiais – namiškiais. Taip 1948 m. lapkritį susitarėme, kad mes atvažiuosime į Vilnių su ta moterimi ir patikimu mano draugu. O pastaroji parūpins ginklų.

Vilniuje į tos moters butą vakare atėjo jaunas vyras, lyg jos geras pažįstamas, kuris pažadėjo kitą dieną parūpinti mums tuos „žaisliukus“. Ir štai iš pat ryto prisistatė ir įteikė mums du pistoletus ir keliasdešimt šovinių. Pasidžiaugę „dovanomis“, nedelsdami išskubėjome į geležinkelio stotį ir sėdome į traukinį Vilnius–Švenčionėliai. Toliau būtų tekę važiuoti siauruoju geležinkeliu Švenčionėliai–Anykščiai. Deja, išvažiavus iš Vilniaus, netoli Pabradės, t. y. neprivažiavus Pabradės stoties, pro abejas vagono duris pasirodė du milicninkai. Tuo tarpu sėdėję ant to paties suolo bendrakelioniai metėsi ant mūsų, pargriovė ant vagono grindų, užmetė ant galvų maišus ir išvedė į stoties pašiūrę. Ten viską iškratė ir, įsodinę į kieme laukiančią dengtą mašiną, pasuko atgal į Vilnių. Štai čia ir prasidėjo ilga ir baisi mano, kalinio, odisėja.

Iš kur žinau, kad ta moteris dirbo saugume? Tai – nenuginčijamas faktas, nes vieną dieną tardymo metu į tą patį kabinetą užėjo uniformuotas saugumo darbuotojas ir mūsų žvilgsniai susitiko. Nors jis staigiai pasisukęs išėjo, aš puikiausiai spėjau pamatyti, kad tas pats žmogus buvo užėjęs pas tą moterį ir atnešęs ginklus. Taip giminaitė „atsidėkojo“ už paramą.

Taigi, manoji odisėja prasidėjo 1948 m. lapkritį, kai iš Pabradės buvau parvežtas į saugumo rūmus, iš jų po tardymo pervežtas į Lukiškių kalėjimo vadinamąją vienutę, į kurią buvome sukišti 8 žmonės. Ten sėdėdamas ir laukdamas teismo, apie kurį neturėjau net menkiausio supratimo, išmokau Morzės abėcėlę ir jau susisiekdavau su kitomis kameromis. Taip sykį, „bemušant“ pokalbį, pastebėjo pro durų „vilkelį“ budri prižiūrėtojo akis darant mane tą „baisųjį nusikaltimą“. Prasivėrė „karmuška“ (maitintuvė) ir prižiūrėtojas, pirštu pamojęs mano pusėn, paklausė: „Kaip pavardė?“ O aš paklausiau: „Už ką ir kam reikalinga mano pavardė? O jis tarė: „Jei klausiu, tai ir sakyk.“ Nedrąsiai ištariau: „Baltuška“, o jis neišgirdęs net suriko: „Aš neklausiu už ką, o sakyk pavardę.“ Aš pakartojau ir jis užsirašė.

Gal po trijų ar keturių dienų, naktį, atsidarė „karmuškos“ durelės ir, prikėlęs mane iš miego, prižiūrėtojas, liepė susirinkti daiktus ir kažkur eiti. Vienas kameros draugas, jau sėdintis beveik dvejus metus, patarė neimti megztinio ir švarko, nes jis jau praėjęs tuos „universitetus“... Liepė ant baltinių užsivilkti kailinukus, o daiktus palikti kameroje – kada norėsi, tada ir pasiimsi.

Nuvedė pas kažkokį kalėjimo skyriaus viršininkėlį, kuris man ir pateikė kaltinimą dėl kalėjimo vidaus taisyklių pažeidimo ir paskyrė baudą – 7 paras karcerio. Įtempė į nykią vienutę – drėgmė, šaltis. Štai čia ir padėjo kameros draugo patarimas, nes, paliepus nusirengti, pastebėjo, kad po kailinukais tik vieni baltiniai, tad leido pasilikti su jais. Jie ir buvo visas šilumos šaltinis, nes 300 g šlapios duonos ir stiklinė vandens – visas paros davinys, o tik trečią parą – dubenėlis skysčio, vadinamosios sriubos ir vėl duona su vandeniu.

Atsėdėjusį tris paras nuvedė pas skyriaus viršininką. Čia jis man ir perskaitė, kad Maskvos ypatingojo susirinkimo esu nuteistas 10 metų į tolimuosius šiaurės pataisos darbų lagerius. Po tokia žinia pasirašyti atsisakiau, nors gerokai prigrasino, prigąsdino, jog bus dar blogiau ir panašiai, bet ir be parašo išvedė į koridorių. Galvoju, kad ves atgal į kamerą. Tačiau, pasirodo, drausmė yra drausmė, ir nuvedė atgal į karcerį, kur ir baigiau atsėdėti paskirtą laiką. Po to grąžino atimtus daiktus. Tada paprašiau, kad leistų pasiimti iš kameros ten paliktą švarką ir megztinį. Tačiau ten pasiuntė prižiūrėtoją, o manęs neleido, nors labai norėjau atsisveikinti su likimo broliais. Iš ten buvusių pavardžių nebeprisimenu, tik viena įstrigo į atmintį, kurią ir šiandien prisimenu, tai Vievis Pijus, s. Jono. O prisimenu ją dėl to, kad šaukiamas kalėjimo administracijos ar į tardymą, jis niekuomet kitaip nesakydavo, kaip „Vie-Pis-Jo“. Neįsivaizduoju, kiek jis už tai papildomai gaudavo mušti, bet savo nusistatymo nekeitė. Tai buvo užkietėjęs žemaitis tikrąja to žodžio prasme. Tačiau iš kur jis – nežinau. O grįžtant prie posakio apie užkietėjusį žemaitį, dar noriu pridurti, kad jis visada kartojo: „Jūs – lietuviai, o aš – žemaitis“.

Taigi, mane perkėlė į kitą Lukiškių kalėjimo korpusą, į bendrąją kamerą. Įvedė nakties metu, ir kameros žmonės jau gulėjo. Duris pradarė, o toliau nėra kur žengti nė žingsnio, nes prie pat durų visos betono grindys nugultos žmonių. Senesnis kameros kalinys prabudęs tarė: „Vaike, gulk ten, prie durų“. Kaip buvau atvestas, taip ir atsiguliau. O prie durų, kampe, stovi kubiliukas, kur atliekami visi gamtiniai reikalai. Smarvė neapsakoma.

Kartą arba du kartus per savaitę išvesdavo keletą žmonių į persiuntimo punktą, ir mano eilė nuo durų pasislinko gilyn į kamerą. Taip po kurio laiko atsidūriau ant medinių gultų, vadinamų narais. Ten bebūdamas Morzės abėcėle susižinojau, kad vienu aukštu į viršų yra brolis Stasys. Jį išvežė keletą dienų anksčiau už mane.

Pagaliau vieną dieną kovo mėnesį pašaukė „su daiktais“ ir nuvežė į persiuntimo punktą – vadinamąją „peresilką“. Atrodo, ten prabuvome dvi ar tris dienas kaip silkės statinėje. Jau talpinomės nebe gulomis, o pusiau stovėdami, pasnausdami, aplipę gyviais. Iš čia buvom sutalpinti į 16-kos tonų vagonus po 36 žmones.

Pagaliau į pavakarę pajudėjome, nes prisimenu, kad pro langą pamačiau mamą, verkiančią su kita kaimyne, kurios sūnus buvo mano bendrabylis. Tačiau nei aš galėjau jai ką nors pasakyti, nei mama žinojo, kad esu šitame vagone. Taip išvažiavau į nežinią...

Dar ir šiandien ausyse aidi sargybinių, lakstančių stogais, žingsniai, dar ir šiandien atsimenu tuos patikrinimus sustojus ešelonui. Tada sargybiniai, įlipę į vagonus, suvarydavo visus į vieną galą ir, išstuksenę kiekvieną vagono lentą, duodavo įsakymą perbėgti jau į patikrintą vagono galą. Na, ir būtinai mediniu plaktuku ant ilgo koto dar suspėdavo vienam kitam suduoti į bet kurią kūno vietą: ar į galvą, ar į nugarą pažymėdamas mėlyne. Apie maistą, vandenį, sanitarines sąlygas nėra ko ir kalbėti, nes apie tai jau rašyta ne vieno lietuvio kalinio.

Vežė apie dvi savaites. Iš Lietuvos išvažiavome pavasarį, o ten pasitiko sniegas ir šaltis. Pirmiausia įvarė į aptvertą zoną, kurioje stovėjo keletas apgriuvusių barakų be langų ir durų. Įdomu tai, kad mus, atvežtus į vietą, pasitiko keletas kariškių. Kaip vėliau sužinojome, tai buvo lagerio viršininkas, saugumo viršininkas, prižiūrėtojų viršininkas ir dar keletas. Vienas iš tos grupės paklausė, ar neturime kokių skundų. Vienas jaunas vyrukas iš Panevėžio pasakė, kad kelionėje jį mušė, nes jo galvoje buvo atvira žaizda. Į tai viršininkas aiškiai atsakė: „Per mažai kliuvo, nes jūs esate fašistai, nacionalistai ir todėl turite būti sunaikinti."

Prasidėjo juoda lagerio kasdienybė. Pirmiausia išskirstė po barakus. Davė šiokią tokia aprangą: vatines kelnes, apatinius baltinius, kortelio švarkus, „telogreiką" (vatinuką) iki juosmens ir didelį vatinį iki pakinklių „bušlatą", senus suplyšusius veltinius ir žieminę kepurę.

Maistas irgi buvo nepavydėtinas, nes rytą duodavo 750 g duonos. Atrodo, kad gana daug, bet tas gabalas buvo pagrindinis gyvybės palaikymo šaltinis. Be to, ta duonelė buvo labai šlapia, suspaustas rankomis tas gabalas lieka tik drėgnas gniužulas. Virinto vandens užtektinai, tik aišku – nesaldinto, nes cukraus normą atiduodavo kiekvieno mėnesio pradžioje. Ją ir suvalgydavome tą pačią dieną, nes pirma – verčia alkis, o antra – pasidėjęs kitam kartui, neberasi, pavogs. Taip ir duoną iš ryto sučiulpi nepastebimai, nenuomaniai ir, kai jos nebelieka, apima nepaprastas liūdesys. Pietums – 200 g košės su grynu vandenėliu, dubenėlis (700 g) sriubos, mažutis gabalėlis keptos žuvies ir porą kartų per savaitę „skrustas", tačiau labai jau mažas – vienas įdėjimas į burną.

Maistas iš tiesų blogas, o sriubos – tik pavadinimas. Mat dubenėlyje surandi žolę, labai panašią į mūsų pataisus. Kai šaukštu išgriebi tą žolę, lieka tik drumzlinas vandenėlis, o jei kartais papuolė vienas ir, didelė laimė, du gabalėliai džiovintos bulvės... Na, o košės tuos du šimtus gramų pakabini šaukštu per sykį, ir jau viskas. Vakarienei vėl 150 ar 200 g košės ir su ta diena jau atsiskaityta. Riebalų aliejaus pavidalu buvo skiriama 20 g, bet reikia pagalvoti, kad iš to kiekio maitinosi dar daug laisvų žmonių ir vadinamieji lagerio „pridurkai". Tai įvairaus plauko kriminaliniai nusikaltėliai, su kuriais mums, politiniams kaliniams, teko gyventi apie pusę metų.

Tame pačiame lageryje buvo atitverti du barakai moterims. Tai lageris lageryje, bet sargyba buvo tik pagrindinio lagerio zonai, o tuos du barakus saugojo vidaus prižiūrėtojai. Tačiau vagys profesionalai susisiekdavo ir per tvorą. Dieną jie lošdavo kortomis iš visko, ką tik galima pralošti: iš politinių kalinių atimtų drabužių ir batų, nes, atvažiavus į lagerį, mūsų nuosavus drabužius atėmė ir aprengė valdiškais, o vagims nežinia kokiais keliais buvo prieinami tų drabužių sandėliai. Vienas išlošęs

viską atiduodavo atamanui, kuris bendravo su prižiūrėtojais ar kitais darbuotojais ir už tai iš laisvės gaudavo degtinės ar kito kokio geresnio maisto. Prasilošęs iki paskutinių baltinių kartais gaudavo laimingojo išlošusio įsakymą kam nors nukirsti galvą.

Tarp tų padugnių dažnai kildavo žiaurūs nesutarimai dėl moterų, dėl valdžios arba prasižengimo vagių taisyklėms. Pavyzdžiui, vienas, pakluso lagerio viršininkų spaudimui ir išėjo į darbą, štai ir atsirado proga atsiskaityti su priešininku to prasilošusiojo rankomis. Taip kartą į mūsų baraką įėjo su specialiai pasigamintu kirviu vagišius, aišku – prasilošęs ir, radęs reikiamą asmenį, lošiantį domino, priėjęs iš užpakalio kirto kirvio ašmenimis, kurie prilygo skustuvo aštrumui. Kirvis per kaklą praėjo kaip per buroką, bet tas dar spėjo atsistoti ir tik tada galva nukrito ant barako grindų. Kaip šiandien matau: jo akys dar keletą kartų sumirksėjo, o kūnas be galvos dar nubėgo apie dešimt metrų ir tada jau prasidėjo konvulsijos. Žudikas, atlikęs užduotį, ramiu žingsniu išėjo iš barako ir su tuo pačiu kirviu nuėjo pas lagerio viršininką. Jis buvo teistas 10 metų, tai pridėjo kiek jis buvo atsėdėjęs, ir byla baigta.

Mūsų laimei, gal po pusmečio tą kontingentą surinko ir išvežė į kitus lagerius.

Taip slinko mėnuo po mėnesio, o gyvenimas, tiksliau – egzistavimas, tęsėsi. Patys pirmieji mūsų darbai buvo lagerių ir barakų statymas sau. Lagerio vadovybė jau buvo viską suplanavusi. Taigi, pradėjome kasti duobes, kad galima būtų statyti maždaug trijų metrų aukščio stulpus.

Sustatę stulpus, visą savo„dvarą“ apjuosėme spygliuota viela. Atlikę pagrindinius darbus, ėmėmės barakų statybos. Teko dirbti su jaunu vaikinuku iš Marijampolės Butanavičiumi. Vieną dieną, dirbdamas ant stogo, jis paslydo ir čiuoždamas žemyn griebėsi už elektros laidų. Aš ėmiau šauktis pagalbos, netrukus atbėgo elektrikas ir atplėšė jį nuo tų laidų. Nelaimingajam išdegė delnai iki kaulo, ir po to, kai išvežė į ligoninę, daugiau jo nebesutikau.

Užbaigus lagerio lauko ir vidaus darbus, mes pradėjome statyti gyvenamuosius namus administracijai ir kareiviams. O žmones vežė ir vežė iš įvairių visos Sovietų sąjungos vietų – etapas po etapo ir čia, Abezėje, dygo lageris po lagerio. Pavadinimą „Abezė“ sužinojau tik po keleto mėnesių. Ši vietovė yra tarp Vorkutos ir Intos. Tik kitus lagerius jau statė kiti kaliniai, o mes su jais jokių ryšių nepalaikėme. Mat GULAG-e taip sutvarkyta, kad vieno lagerio kaliniai su kito lagerio kaliniais niekuomet nesusitikdavo.

Pagaliau atėjo nepakartojama šiaurės vasara. Saulė, atrodo, jau netoli laidos ir vėl pradeda kilti į viršų. Taip tęsiasi maždaug mėnesį. Oras gana šiltas, apie 30 laipsnių šilumos, bet keičiasi kas keletą minučių. Ką tik papūtė nuo kalnų vėjas ir jau šalta, 2–3 laipsniai, vėjas pasisuko iš pietų pusės ir vėl šilta. Todėl, eidami į darbą, visuomet pasiimdavome vatinukus, nes kartais oras per dieną keisdavosi kelis kartus.

Ruduo prasideda rugpjūtį. Šiltų dienų nebėra: lietus, vėjas, dargana, o ir tas menkas kūnas mažai tešildo, nes tesveri tik 36 kg, o kartais ir mažiau. Matyti kaulai, aptempti oda, kuriuos ir be rengeno gali suskaičiuoti. Atrodo, jog ir galvos smegenys sudžiūvę. Todėl tampi apatiškas, nebereaguoji į aplinką, gal todėl viską prisimenu kaip per rūką. Įsiminė tik viena kita detalė.

Tai buvo 1949 m. rudenį. Ant kelio išmaltos mašinų duobės buvo pilnos purvo, neužšalusios, o sausesnės jau sutrauktos gruodelio. Mus, 48 kalinius, vedė iš darbo. Kaip visada, prieš vedant į darbą ir iš jo, buvo duodama komanda, vadinamoji maldelė, tik žinoma rusiškai: „Susirikiuot į gretas po keturis, susiimti už parankių, nesidairyt, nesikalbėt, iš eilės į eilę nepereidinėti, žingsnis į kairę, žingsnis į dešinę, laikoma pabėgimu, sargyba panaudoja ginklą be atskiro įspėjimo! Aišku?“ O mes choru turim atsakyti „Aišku“. Aplink mus sargyba, visi su automatais, dar du trys vilkiniai šunys, ir tokia „procesija“ traukiame į lagerį. Pakeliui priėjome didžiulę mašinų išmaltą duobę pilną purvo ir užimančią beveik visą kelią. Priėjusi ją, brigada pasileido rankomis ir po du žmones iš vieno šono, po du – iš kito apėjome tą duobę, o išėję į sausesnę vietą, vėl susikibome už parankių. Dabar sargyba davė komandą sustoti ir apsigręžus atgal. Vėl žengte marš, bet jau, aišku, per tą vandens ir purvo duobę, kuri buvo gilumo iki kelių. O mes apsiavę tai pusbačiais ir, kai visi subridome į tą balą, vėl komanda: „Gult!“ Dar mes dairomės kaip čia dabar – į tą ledinį purvą..? Tačiau automatų serijos labai greit viską išsprendė. Taip ir sukritome į tą purvą. O kiek ten išgulėjome... Gal dvi ar penkias minutes? Bet iš to mūsų būrio nebedaug liko. Daugeliui ta „vonia“ buvo paskutinė...

Dar vienas įvykis, giliai įstrigęs į atmintį, atsitiko Abezėje. Tuomet tebedirbau statybose. Vieną dieną po išklausytos „maldelės“ mus, dvi brigadas apie 50 žmonių, vedė į darbą. Beeidami kelio pakraštyje visai netoli pamatėme nukritusią gal kokių 50 g duonos riekutę. Du kaliniai staiga puolė prie jos. Deja, akimirksniu automatų kulkos suvarpė jų kūnus, ir dar po to jie apie keturias dienas gulėjo numesti prie lagerio vartų. Mat norėta pagąsdinti kitus, atseit, sušaudyti mėginant pabėgti, nors to meto salygomis tai buvo didžiausias absurdas. Tačiau visiškai išsekusiam žmogui nebeegzistuoja joks savisaugos instinktas, o jo akys temato tik tą gabaliuką duonos, dėl kurio jis pasiryžęs paaukoti ir savo gyvybę.

Iš to laikotarpio norėčiau paminėti tris lietuvius inteligentus, kurie mano gyvenime paliko juodžiausius prisiminimus. Dviejų pavardes prisimenu, bet neminėsiu, tegu atleidžia jiems Viešpats, nes aš jiems – ne teisėjas. Jie gaudavo siuntinius iš Lietuvos ir gyveno sotų gyvenimą. Visa tai aš matydavau ir visiškai nepriekaištavau tol, kol mes trise nepamatėme, kaip vienas iš tos trijulės išpylė sugedusius, supelijusius džiūvėsius į tualeto skylę. Iki šios dienos akyse matau tuos tualete apdergtus maisto produktus. Ilgai brandinau mintį aprašyti šį įvykį, bet nenorėjau juodinti savo tautiečių, nors šie individai tikrai to nusipelnė.

Dažnai prisimenu tenai praleistą gyvenimą. Štai guli ant narų, o mintys – apie tėviškę, apie Lietuvos kraštą... Tačiau greit jos atsimuša į akliną, žiaurią ir nesibaigiančią bado sieną. Atėjus vakarui, miegas – ištisas košmaras, nes ir miegodamas junti nežmonišką alkį, silpnumą ir rusenančią viltį, kad gal rytoj paklius tau kaip tik tas duonos davinys su galine pluta. Mat pluta – tai mažesnis vandens kiekis duonoje, ir tai jau vienas lašas kraujo tavo silpname kūne. Arba snaudi ir jauti, kad pašonėje tavo guolio kaimynas jau sustingęs, apsiverti ant kito šono ir toliau snaudi. Ir taip diena po dienos, naktis po nakties. Žiūrėk, rytą tai vienas, tai du iš brigados jau užmigę amžinu miegu, o brigadininkas skuba į valgyklą. Ten išduodama tos dienos norma, tą normą jis paima už visą brigadą ir jam lieka davinys tų, kurie jau šiandien nebevalgys...

Mačiau, kaip išveža lavonus iš lagerio. Prie vartų sustoja vežimas, traukiamas kuino, o jame vienas, du, kartais ir penki lavonai. Iš sargybos būstinės išeina trys uniformuoti žmonės. Matyt, tai kariai ar saugumo dabuotojai, o gal net specialaus dalinio žmonės su aštriais geležiniais strypais. Jie kiekvieną lavoną dar persmeigia po keletą kartų į tam tikslui numatytas vietas, o kiek pastebėjau, tai daugiausia į krūtinės ir vidurių plotą. Matyt, tai savo „darbą“ išmanantys žmonės.

Dar vienas atsitikimas, įstrigęs atmintin, išliko, kai tvėrėme lagerius ir darbo zonoje buvo likusios kelios lūšnos. Du jauni ukrainiečiai ir vienas pagyvenęs iš Užkarpatės, ar vengras, ar kažkokios kalnų tautelės žmogus, vardu Madiaras, buvęs mokytojas, apie 50 metų, įlindo į vieną iš tų barakų. Matyt, tikėjosi rasti kokią duonos plutelę. Jaunuoliai pastebėjo artėjančius sargybinius, suspėjo iššokti pro langą ir prisijungti prie mūsų, o aną žmogų sučiupo išeinantį pro duris. Čia pat vietoje įvyko žiaurus „teismas“. Kareiviai, nutvėrę mūsų kastuvus, pradėjo tą žmogų kapoti. Net ir šiandien girdžiu jo riksmą ir matau trupančius rankų kaulus ir trykštančias iš galvos smegenis. Ir visa tai įvyko nieko panašaus nemačiusio jauno kaimo vaikinuko akyse...

Tempdamas tuos sunkius vergijos pančius, taip nusilpau, kad mažai ką ir beprisimenu, nes viskas skendėjo tarsi rūke. Visgi įsiminė dar vienas įvykis...

Vieną dieną kažkuris iš lietuvių pasakė: „Štai, Vytautai, ant tų narų guli Nepriklausomos Lietuvos generolas Juodišius.“ Ir tuo momentu mane tarsi nukrėtė elektros srovė. Reikia tik pagalvoti, kad man, kaimo vaikinukui, tai padarė nepaprastą įspūdį: Lietuvos generolas! Priėjęs arčiau narų, pamačiau seną, mano akimis žiūrint (juk tuomet buvau tik 19 metų), išsekusį žmogaus veidą. Gulėjo jis užsiklojęs antklode, tiek ir teliko atmintyje apie tą žmogų...

R. K. p a s t a b a: pagal straipsnį iš „Visuot. lietuvių enciklopedijos“ (toliau VLE) t. VIII, p. 12: Jonas Juodišius g. 1892 m. birželio 18 d. Vėdaruose, prie Barzdų, mirė 1950 m. gruodžio 18 d. Abezėje, Komijoje. Lietuvos kar. veikėjas, brigados generolas.

Kaip Rusijos kariuomenės karininkas nuo 1916 m. dalyvavo Pirmajame pas. kare. 1918 m. grįžo į Lietuvą, nuo 1919 m. sausio Lietuvos kariuomenės savanoris. Dalyvavo kovose su Raudonąja armija. 1922–1925 m. baterijos vadas, pulko vado padėjėjas (pavaduotojas), ėjo pulko vado pareigas.

1922 m. baigė Aukštesniuosius karininkų kursus, 1929 m. Briuselyje – Belgijos karo akademiją. 1930–1934 m. Kauno karo mokyklos inspektorius. 1934–1939 m. 4-ojo artilerijos pulko vadas. 1939 m. brigados generolas. 1939–1940 m. Karo mokyklos viršininkas.

SSRS okupavus Lietuvą, nuo 1940 m. rugsėjo Raudonosios armijos 29-ojo teritorinio šaulių korpuso 179-osios divizijos artilerijos viršininkas, 1941 m. generolas majoras. 1941 m. birželį pasiųstas į kursus Gorkyje, ten 1941 m. birželio 28 d. suimtas kartu su 15 Estijos ir 13 Latvijos karininkų. Kalėjo Lamos lageryje prie Norilsko, mirė Abezės koncentracijos stovykloje.

Netrukus mane nešte nunešė į sanitarinį dalinį, t. y. į baraką, kurį vadindavo OP (ozdorovitelnyj punkt). Čia buvo truputį geresnis maistas ir į darbą nevarydavo. Ten prabuvau apie mėnesį.

Sugrįžęs iš ligoninės į baraką, gen. Juodišiaus neberadau, man pasakė, kad jis miręs. Netrukus ir mane išvežė į Intą. Tai buvo anglių kasyklų miestelis. Čia prasidėjo kitas gyvenimas, kiti darbai, kitos gyvenimo sąlygos.

Inta – naujas gyvenimo puslapis, naujas darbas, naujos sąlygos ir nauji žmonės. Patekau į gerą brigadą. Gerą ta prasme, kad buvo sumanus, mokąs puikiai surikiuoti darbus brigadininkas ir brigada visuomet įvykdydavo išdirbio normas. Didesnis maisto davinys ir sriuba čia jau buvo panaši į sriubą.

Dirbau su kastuvu ir „kirka“: kasiau atsprogdintas anglis ant geležinių lovių, kuriais pagal anglių sluoksnio nuolydį jos lėkdavo pragarišku greičiu su didžiausiu triukšmu žemyn į specialų bunkerį.

Jau 1952 m. pabaigoje susirgau geltlige ir buvau paguldytas į ligoninę, kurioje išbuvau pusantro mėnesio. Po to dar davė vieną mėnesį poilsio, į darbą nevarė. Po to paskyrė į kitą brigadą, bet aš norėjau grįžti į buvusią, todėl sustreikavau. Už tai gavau 7 paras karcerio, atsėdėjau ir vėl streikavau, į darbą nėjau, todėl po keleto dienų mane uždarė į BUR-ą. Tai atskiras lagerio barakas, aptvertas spygliuota viela, atskirtas nuo kitų. Atsėdėjęs mėnesį buvau paskirtas į buvusią brigadą. Čia brigadininkas mane smarkiai išbarė, kad jam nepranešiau; nes jis būtų sugebėjęs mane susigrąžinti ir be baudos. Ir iš tikrųjų apie tai nepagalvojau.

Tas brigadininkas – buvęs Vlasovo armijos kapitonas. Jo praeities nežinau, tačiau aš asmeniškai esu jam labai dėkingas.

Lageryje sulaukiau 1953-ųjų kovo 5 dienos, kai mirė „draugas“ Stalinas. Neaprašinėsiu to jausmo ir tų emocijų... Tik viena įdomi detalė: iš tų tūkstančių suluošintų žmonių vergų atsirado ne vienas, kuris, išgirdęs tą žinią, apsiverkė. Ir, žinoma, verkė ne iš džiaugsmo, bet iš gailesčio, o mes tuo tarpu juokėmės ir įrodinėjom, kad šio kraugerio mirtis didelė laimė. Šie žodžiai juos dar labiau žeidė. Jie tikėjo Stalinu ir visą laiką kalbėjo: „Jeigu Stalinas žinotų, kad mes nekaltai pasodinti, tai tą pačią dieną mus išleistų. Mus čia laiko tik blogi žmonės, blogi pavaldiniai...“

1953-iųjų liepą surikiavo visą lagerį aikštėje, ir kažkoks viršininkas generolo antpečiais su visa palyda, pasilypėjęs ant tam tikslui skubotai sukaltos tribūnos, perskaitė kažkokį raštą, kad kaliniai bus palaipsniui amnestuojami; pirmiausia tie, kurie jau atsėdėjo du trečdalius bausmės, ir tie, kurie iki teismo pakliuvo būdami nepilnamečiai.

Štai nuo tada ir prasidėjo nekantrus laisvės laukimas, o dienos slinko taip lėtai. Pagaliau 1954 m. rugpjūčio 5 d. buvau pašauktas į saugumo viršininko kabinetą, kuriame sėdėjo dar keli aukšto rango karininkai. Vienas jų pareiškė, kad esu paleidžiamas į laisvę su teise grįžti į Lietuvą visateisiu Sovietų sąjungos piliečiu.

Rytojaus dieną buvau nuvežtas į Intos vidaus reikalų skyrių. Čia per dvi dienas išdavė pasą, kuriame buvo įrašytas „spravkos“ (pažymos) numeris, kuris ir po dešimties metų, keičiant pasą, jau Utenos rajono Vidaus reikalų skyriuje, vėl buvo įrašytas. Tiktai trečią kartą keičiant pasą, tas numeris buvo „pamirštas“ įrašyti.

Taigi, gavęs „tvirtus“ popierius, grįžau į Lietuvą ir, žinoma, skubėjau į tėviškę, deja, nebeatpažįstamai pasikeitusią... Vietoj trobesių teradau pamatų akmenis, o vietoj sodo ir didelio vyšnyno styrojo tik du vaismedžiai. Supratau – vietinė komunistų valdžia sunaikino „liaudies priešo“ sodybą. Vėliau sužinojau, kad ją nugriovė, tiksliau – išdraskė 1953, o aš sugrįžau 1954 metais. Taigi, ne tiek daug ir pavėlavau. Tada atsisėdau ant tų pamatų ir verkiau... Verkiau tiesiog isteriškai, nes grįžau nuogas basas. Atėjūnų okupantų sukurti kolūkiai tuo metu už darbą mokėjo tik metų

pabaigoje, o ir tai beveik gražius, valgyti reikėjo jau šiandien, ir taip porą metų glaudžiausi pas gimines. Po kurio laiko vedžiau, apsigyvenau Utenos r., Šarkių k.

1965 m. gavau šaukimą į apylinkės tarybą; tarsi kviečia milicijos įgaliotinis. Nuvažiuoju, o čia, atskirame kabinete, sėdi kažkoks karininkas. Prisistato – saugumo darbuotojas N. N. ir pradėjo labai „saldžią“ kalbą, kuri truko apie porą valandų.

Po kurio laiko vėl gavau šaukimą. Tai buvo 1965 m. vasario 16-oji. Vėl „nekaltas“ pokalbis, bet truko tik keliolika minučių, nes dabar man šviesiai tiesiai pasiūlė bendradarbiauti ir be užuolankų pasakė: „Ar negalėtum tu mums dirbti?“

Aš gi, apsimetęs naiviu žmogeliu, pasakiau, kad ir taip dirbu, net esu darbo pirmūnas. Tai ko gi dar reikia?

Dabar jau paaiškino, kad jiems reikia žinių, ar kas nekalba prieš santvarką ir paklausė: „Ar tau šita diena nieko nesako?“ Dabar aš suvokiau, ko siekia šitas stalinistas, bet ir vėl apsimečiau jo nesuprantantis, kad šiandien yra Vasario 16-oji – trečiadienis. Matydamas tokį mano „neišprusimą“, saugumietis teikėsi paaiškinti, kas tai per diena, ir jį domintų, ar šiandien kas nors nerengia baliaus, o gal susitarė susirinkti keli kaimynai ir panašiai... Tiesa, prieš tai dar pasiūlė 50 rublių. Pinigų atsisakiau motyvuodamas, kad pakankamai užsidirbu ir pinigų iš nieko nenoriu. Galų gale pridėjau, kad, jeigu šauks dar sykį, tai visiems pasakysiu, kad mane kviečia saugumas. Čekistas užsirūstinęs trenkė plaštaka į stalą ir pasakė: „Būsi įtrauktas į „juodąją“ knygą!“ Aš jam ir išklojau, jog nesu jau toks kvailelis, kad tikėčiau jo pasakelėms, nes jau nuo 1948-ųjų esu toje knygoje. Jis dar bandė taisyti nenusisekusią „operaciją“, bet aš pasakiau, jog mūsų pokalbis baigtas. Patvirtindamas trenkiau į stalą ir atsistojau eiti.

Tada jis greit išsitraukė bloknotėlį, išplėšė lapelį ir parašė, kokią diena prisistatyčiau į kažkokį kabinetą. O aš pareiškiau, kad tik milicija mane atves. Ir taip nuo 1965 m. jokio šaukimo į saugumą daugiau nesulaukiau.

Intos lageriuose duonos gabalėliu, džiaugsmais ir vargais dalijausi su Jonu Indrieku, Jonu Danila, Jonu Vitkausku ir jo broliu Petru, Obeliene Dalia, Jonu Dagiu kitais...

Iš ALBINO KUBILIAUS-*RŪGŠTYMO* prisiminimų

R. K. p a s t a b a: šie prisiminimai gauti 2010 m. iš Gintaro Vaičiūno. Dalis jų rašyta paties A. Kubiliaus ranka 1989 m., dalis spausdinta rašomąja mašinėle.

Partizanas **Albinas Kubilius**, **Juozo-*Rūgštymas***, ***Eimutis***, g. 1923 m. Pajuostinio k., Troškūnų vlsč. Drąsučio būrio vadas, Algimanto apygardos štabo ryšių sk. viršininkas, Šiaurės–Rytų srities štabo ryšių įgaliotinis. Suimtas 1949 10 24. Nuteistas 25 m. lagerio ir 5 m. tremties. Kalėjo Vorkutoje. Į Lietuvą grįžo 1957 m. Gyveno Anykščių r. Mirė 1992 m.

A. Kubiliaus užrašyti prisiminimai redaguoti ir tikslinti remiantis kitais patikimais šaltiniais.

Brolio Kaziuko likimas

Kazys Kubilius, Juozo, g. 1921 m. kovo 4 d. Pajuostinio k. Baigęs Vilniaus miškų mokyklą, buvo paskirtas į Gervėčių miškų girininkiją, kur dirbo iki pat savo žūties, t. y. iki 1944 m. birželio 10 d.

1944 m. birželio 20 d. gavome telegramą, kurioje parašyta: „Jūsų brolis Kazys Kubilius palaidotas Gervėčių kapinėse.“ Namuose – didžiulis sielvartas. Nuliūdę brolis Juozas, tėtis ir mama. Aš ryžtuosi parvežti brolio palaikus į tėviškę.

Pirmiausia važiuoju į Panevėžį pas vokiečių komisarą leidimo kelionei. Parvežti palaikus vykstu su draugu Albertu Jakubka. Kelionė į Gervėčius tęsėsi šešias dienas, nes keliai buvo užminuoti. Pavažiuoji kelis kilometrus, ir vėl minos...

Švenčionėliuose atsitiktinai sutikome tris Ulozos seseris. Pasirodo, kad jų brolis Uloza ir Kazys Kubilius kartu buvo nukankinti lenkų „akovcų“. Uloza dirbo Gervėčių valsčiuje. Jis išduodavo talonus prekėms nusipirkti, o brolis Kaziukas nuo 1942 m. dirbo Gervėčiuose girininku.

Žinoma tiek, kad brolį Kaziuką ir Ulozą sulaikė lenkai „akovcai“ apie 10 km nuo Gervėčių važiuojančius atostogų. Prieš nušaunant kankinti už tai, kad jie **lietuviai**. Brolis buvo apvyniotas spygliuota viela, mušamas, po to už kaklo ta pačia spygliuota viela pririštas prie arklio ir plukdytas upe. Plukdomas bandė prisigirdyti, bet lenkai neleido. Persikėlus per upę, abu su Uloza buvo nušauti. Tai rašoma medicinos ekspertų dokumentuose, kurie buvo saugomi ir Gervėčių girininkijos archyve.

Uloza kilęs iš Kaltinėnų. Jo ir brolio palaikai iš Gervėčių kapinių buvo iškasti 1944 m. liepos 18 d. Ulozos palaikus iš Švenčionėlių geležinkelio stoties pasiėmė tėvai, o aš su brolio palaikais liepos 20 d. vakare jau buvau Anykščiuose. Palaikus vežėme arkliais. Kai parsivežėm brolio palaikus, aš karsto atidaryti neleidau, kad motina nepamatytų ant Kaziuko kūno kankinimo žymių. Apie juos pasakiau gerokai vėliau.

Laidotuvių metu kapinėse pasirodė karininkas su Lietuvos kariuomenės uniforma, pasakė gražią kalbą ir dingo. Tai buvo girininkas Masilionis, kuris slapstėsi nuo vokiečių. Karstą ir duobę pašventino kunigas Antanas Juška (ilgai kunigavęs Švedriškėje). Taip ir baigėsi Kazio Kubiliaus kelionė šiame pasaulyje.

Į Vakarus ir atgal

Po Kaziuko laidotuvių prasidėjo neramios dienos. Rytų pusėje jau buvo girdėti patrankų kanonados. Po savaitės iš Vilniaus grįžo A. St. Vilniuje jis dirbo instruktoriumi policijos mokykloje. Grįžęs pradėjo ruoštis pasitraukimui nuo artėjančio fronto, kartu su juo ruošėmės ir mes, plechavičiukai.

Būdamas gen. Plechavičiaus rinktinėje, tarnavau Panevėžyje. Vokiečiai mūsų batalioną sugalvojo išsiųsti į frontą. Bataliono vadą kap. Švilpą areštavo ir reikalavo, kad jis išsiųstų batalioną į frontą. Vadas, norėdamas išvengti arešto, sutiko su vokiečių reikalavimu. Bet lietuviai vadai nutarė į frontą nevykti, o bėgti kas kur. Būrių vadai davė komandą „Rikiuotis“, po to – „Kautynėms pasiruošti“ ir visi pasileidome bėgte link miško. Jį pasiekėme laimingai. Vokiečiai mūsų nepersekiojo, nes jų buvo gerokai mažiau, be to, rinktinės vyrai buvo gerai ginkluoti. Į namus grįžome laukais, miškais, raistais, nes vengėme susidurti su vokiečiais.

Mūsų tikslas buvo ginti tėvynę Lietuvą, o ne padėti vokiečiams ar rusams. Frontas artėjo, ir mes, troškūniečiai, sumanėme trauktis, nes sklido gandai, kad rusai iš užimtų teritorijų visus tremia į Sibirą. Su broliu Juozu sutarėme, kad tik aš

trauksiuos, jis liks namuose su tėvais, nes vienam reikėjo padėti, be to, jis dar buvo jaunas – septyniolikos metų.

Troškūniečiai priklausė Panevėžio komendantūrai. Mūsų grupei vadovavo Švilpa ir A. St. Visi kartu taip ir traukėmės per Lietuvą į Vakarus. Atkeliavę į Žemaitiją, sužinojome, kad reikės stoti į vokiečių dalinius. Traukėmės per Tauragę, link Tilžės. Tilžėje pradėjome skirstytis kas kur. Vieni traukėsi toliau, kiti stojo į darbo batalionus, kitaip dar vadinamus „Liuftvafes".

Vis labiau artėjantis frontas mus spaudė prie jūros, kažkur netoli Karaliaučiaus, kol pagaliau daugelį mūsų atkirto ir likome užnugaryje. Mes, keturiese, nutarėme grįžti atgal į Lietuvą. Du mano draugai turėjo didžiulę karinę patirtį. Vieną rytą netoli Lietuvos sienos išgirdome triukšmą ir šauksmus: „Uraaaaaaaaa! Pobedili!" Tai buvo karo pabaiga, ir iš šauksmų supratome, kad rusai karą laimėjo.

Karo pabaigą sutikome labai rimtai nusiteikę. Vienas iš draugų pasakė, kad rusai karą baigė, o mes pradėsime... Jau tada mus pasiekdavo žinios, kad Lietuvoje organizuojamos įvairios pasipriešinimo grupės. Lietuvos sieną perėjome netoli Marijampolės. Jau tą pačią naktį pasiekėme vieno iš draugų tėviškę. Dieną dar prabuvome visi kartu, o vakare dviese iškeliavome link Kauno. Kiti du pasiliko ir išėjo į mišką.

Iki Marijampolės dar ėjome kartu, netoli jos draugas patraukė link Prienų, o aš – į dešinę, Kauną planavau aplenkti.

Iš paskutinės mudviejų nakties ypač įsiminė momentas, kaip perėjome tiltą per Nemuną. Per jį nutarėme šliaužti. Peršliaužę kitoje pusėje pamatėm besikūrenantį laužą. Pasirodo, ten buvo sargyba. Vis dėlto drąsa nugalėjo, ir mes laimingai patraukėme toliau.

Praėjus Veiverius, sutikti žmonės pasakė, kad miške, palei kelią link Kauno, bunkeriuose gyvena rusų kareiviai. Vadinasi, link Kauno keliauti negalima. Pasirodo, kariuomenė buvo suvežta saugoti plentą, nes miško vyrai jau buvo pradėję veikti: jie sprogdino mašinas.

Nenorėdamas sutikti kareivių, kirtau plentą ir patraukiau į pietus aplenkdamas Kauną. Apsistojau pas gerus žmones, pailsėjau, jie man patarė eiti dieną, nes taip saugiau. Kauną perėjau dienos metu. Nakvojau kažkur netoli Karmėlavos, nors ten mane priėmė nelabai noriai. Paprašė dokumentų, o aš turėjau tik vokiečių išduotą pasą, kai dar gyvenau namuose. Įrodinėjau, kad buvau išvežtas į Vokietiją darbams, o dabar grįžtu namo, ir šio paaiškinimo užteko – patikėjo. Pernakvojęs iškeliavau. Per Nemuną persikėliau netoli Karmėlavos, sutikau du kareivius, kurie varėsi vieną areštuotąjį. Paklaustas, kur einu, paaiškinau taip pat, kad buvau išvežtas į Vokietiją, dabar grįžtu namo. Kareiviai patikėjo. Toliau keliavau pro Žeimius, Šėtą, netoli Kavarsko susiradau giminių ir sužinojau, kad sušaudytas visai nekaltai beginklis jaunesnysis brolis Juozas. Ši žinia mane labai sukrėtė ir aš prisiekiau sau kovoti, nes jis žuvo nekaltai, o aš likau gyvas...

Grįžęs namo, aplankiau brolio kapą, pasimeldžiau, ir nuo čia prasidėjo naujas mano gyvenimo etapas, kuris tęsėsi iki 1949 m. spalio 22 dienos.

Susitikau partizaną Stasį Slučką-*Bistrūną*, *Šarūno* brolį ir kitus. *Bistrūnas* tuo metu buvo būrio vadas.

Kelionė į Kurklius

Maždaug po mėnesio gavau apygardos vado *Šarūno* įsakymą vykti pas *Dieduką*-Juozą Šibailą. Jis laikėsi netoli Kurklių. Susitikimui gavau slaptažodį („parolę“). Mane turėjo pasitikti Kurklių partizanai plento ruože ties Virintos santaka.

Nuvykau viena diena anksčiau. Laukiau netoli susitikimo vietos, šalia plento, kur augo trejetas pušaičių. Belaukiant svetimą pajutę artimiausio kaimo šunys pakėlė didžiulį triukšmą, bet, kai pradėjau juos gražiuoju kalbinti, iškart aprimo. Po pusvalandžio pastebėjau plentu ateinantį ginkluotą žmogų. Likus maždaug 50 m., sušukau: „Parolė!“, o jis kažką aiškina ir stovime abu kaip gaidžiai atstatę ginklus vienas į kitą. Gal ir ilgiau būtų trukęs tas mūsų pokalbis, bet iš po debesų išlindo mėnulis, apšvietė partizaną ir aš pažinau *Girininką*-Petrą Kuktą. Vėliau išsiaiškinome, kad buvo sumaišyta „parolė“.

Abu nuvykome į jų bunkerį, ten radau daugiau miško brolių, tarp jų *Žalgirį*-Joną Kimštą – srities vadą ir *Dieduką*. *Žalgiris* pasakė, kad ryt jis ir *Diedukas* vyks su manimi. Dieną aptarę visus reikalus, vakare pasiruošėme išvykti. Plieno rinktinės vadas visiems išvykstantiems davė komandą, ir mes visi praėjome pro garbės sargybą. Vyrai mus palydėjo iki Šventosios upės. Iš ūkininko pasiskolinome valtį, persikėlėme į kitą upės pusę, toliau kelią žinojau aš.

Žygiavome gana greitai. *Žalgiris* ėjo ištvermingai, o *Diedukas* žingsniavo atsilikęs, vos pastebimas. Skundėsi, kad labai skauda kojos ir negali greit eiti. Užėję pas ūkininką Kučį, nutarėme dieną pailsėti. Kad būtų saugiau, nuėjome į mano slėptuvėlę. Tolesnį kelionės maršrutą iššvalgė ryšininkės *Milda* ir *Pakalnutė*. Po poilsio dienos vakare išvykome. *Šarūno* būstinę pasiekėme laimingai. *Šarūnas* mus sutiko džiaugsmingai. Po trumpo pasitarimo išvykau į savo kraštą.

Mūšis prie Dabužių

1945 m. vasarą sužinojome, kad į Dabužius atvažiuoja mitinguoti stribų aktyvas. Rinktinės vadas *Šarūnas*-Antanas Slučka davė komandą ties Dabužiais surengti pasalą. Išsidėstėme žiedu grioviuose ir apie 12-tą val. pastebėjome atvažiuojančius stribus. Kai jie visai priartėjo, *Šarūnas* davė komandą atidengti ugnį. Stribukai sulindo į griovius, o kautynėms dar tebevykstant, pastebėjome moteris, viena kryptimi vedančias karves. Bet tai buvo ne moterys, o stribai ant galvų užsidėję baltinius.

Mums bekrapštant stribukus iš griovių, pasigirdo silpnas „Vperiot“. Supratome, kad stribukams į pagalbą atvyko rusai. Kai jie ėmė prie mūsų artėti, gavome komandą trauktis į Traupio miškus. Žuvo nemažai stribų ir vienas mūsiškis – *Šarūno* brolis Jonas.

Slėptuvė Mažionių kaime

1946 m. išsikasėme bunkerį Mažionių k., pas Juozą Deveikį, kuriame apsigyveno kuopos vadas *Vaitkus*, būrio vadas *Bistrūnas*, *Jurginas* ir kiti.

1946-ųjų rugsėjį reikėjo susitikti su būrio vadu *Bistrūnu*. Susitikimas buvo paskirtas Mažionių slėptuvėje. Mes su *Vaitkumi*-Jonu Stanevičiumi atvykome į sutartą vietą ir ten radome *Bistrūną*, bet, nespėjus pasikalbėti, šeimininkė pranešė, kad supa kariuomenė.

Nedelsdami sulindome į bunkerį. Rusai, pasistatę raciją, pradėjo kratą. Kasė, badė metaliniais virbais, mes pasiruošėme gintis, nutarėme gyvi nepasiduoti. Kuopos vadas *Vaitkus* su prieštankine granata atsisėdo prie angos, o mes su *Bistrūnu* užėmėm gynybines pozicijas tose vietose, kur galėjo mus rasti. Pasigirdo vaikų Stasytės, Kaziuko ir Kęstučio verksmas ir klyksmas. Girdėjome mušant vaikus ir šaukiant: „Kur banditai?!“, bet vaikai gynėsi. Vienas stribas sušuko: „Šausim!“, o vaikai toliau gynėsi, kad jokių banditų nematę ir nieko nežiną.

Kažkiek aprimo, bet po pusvalandžio vėl pasigirdo komanda:

– Pakartoti kratą! – Ir vėl kasė, badė, ieškojo kiek įmanydami.

Aprimo tik į pavakarį. Pagaliau šeimininkas pranešė, jog rusai ir stribai pasitraukė. Supratome, kad kažkas pranešė, jog čia yra bunkeris, todėl jį teko palikti. Bunkerio dar apie mėnesį nerado.

Po mėnesio Gudelių k. čekistai rado tokį pat bunkerį. Tada stribai atvyko į Mažionis ir pradėjo ieškoti dar kartą. Kai bunkerį rado, šeimininką areštavo ir išgrūdo Sibiran į lagerį, jis ten ir mirė. Tokios ilgos ir smulkios kratos per penkerius partizanavimo metus man neteko patirti. Priežastis buvo tokia: *Šarūnas* vieną ryšininką pasiuntė į Kauną ginklų, bet jis įkliuvo.

Vėliau buvo rasta ryšininko užrašų knygutė, kurioje parašyta: „Kaune mane visą laiką sekė labai įtartina mergina...“ Atrodo, kad ta mergina jį ir išdavė. Ji gyvena Kaune.

Susišaudymas 1945 m. spalio 4-ąją

Su *Šarūnu* ir *Barzda*-Alfonsu Palaveniu nuvykome aplankyti Troškūnų miško brolių. Rytą buvo ramu. *Šarūnas* su *Barzda* išėjo su reikalais pas vieną ūkininką, o aš su kitais vyrais likau stovykloje. Staiga pasigirdo šūviai. Šokome į pagalbą. Pabėgome kokį šimtą metrų, šaudymas nutilo. Sustojom ir negalim susigaudyti, kurioje pusėje šaudo. Tik staiga prieš aikštę išniro rusų kareivių ir stribų pulkas taip arti, kad sekundei net sutrikome, bet aš jau buvau pasiruošęs „dikteriovą“ ir, nieko nelaukęs, ėmė šaudyti. Man padėjo ir kiti vyrai, bet rusai greit susiorientavo ir atidengė ugnį. Šiose kautynėse žuvo *Barzda*-Alfonsas Palavenis.

Grįžęs iš lagerio, sutikau vieną stribą, dalyvavusį tose kautynėse, ir paklausiau, kur jie padėjo Palavenio palaikus, bet stribas gynėsi, aiškino, kad tose kautynėse nedalyvavęs, nors aš jį labai aiškiai mačiau maždaug už 50-ties metrų nuo savęs ir gerai pažinojau.

Vėliau teko girdėti, kad stribai Palavenio palaikus atvežė į Troškūnus, vėliau – į Kavarską, iš jo – į Taujėnus, kad kas nors atpažintų. Gal kas ir atpažino, bet negalėjo sakyti, nes tuoj pat būtų suėmę, tardę ir Sibiran išgrūdę.

Susitikimas su Plieno rinktinės kovotojais

1946 m. rugsėjį susitikome su Plieno rinktinės vadu bunkeryje prie Peslių kaimo. Kiek pamenu, dalyvavo rinktinės vadas *Plienas*-Alfonsas Morkūnas, *Diedukas*-Juozas Šibaila, *Žilvinas*-Jonas Juras, aš, *Rūgštymas, ir Šarūnas*-Antanas Slučka, kuris tada dar buvo rinktinės vadas.

Per dieną pailsėję, aptarę visus reikalus, vakare išvykom link Andrioniškio, o *Plienas* – link Ukmergės.

Rinktinės štabas

1947 m. žiemą nutarėme praleisti žieminiuose bunkeriuose. Rinktinės bunkerį kasėme:

***Rūgštymas*-Albinas Kubilius**;

***Šarūnas*-Antanas Slučka**, rinktinės vadas;

***Ąžuolas*-Augustinas Šlapokas**, kilęs nuo Biržų. Žuvo 1947 02 13 Karčių k. (Daugulų k. – *R. K.*), Troškūnų vlsč., Benedikto Morkūno sodyboje su *Margiu*;

***Margis*-Antanas Linkevičius**, iš Vidiškių, Šarūno rinktinės štabo narys, žuvo Karčių k. (Daugulų k. – *R. K.*) ;

***Audra*-Benediktas Pabarška**, g. 1908 m. Mažionių k., Troškūnų vlsč., Drąsučio būrio prtz. Sužeistas kautynėse susisprogdino 1947 04 12;

***Sakalas*-Antanas Kisielius**, g. 1924 m. Žiedonių k., Troškūnų vlsč., Algimanto apyg. štabo viršininkas, *Šarūno* adjutantas. 1948 02 09 susisprogdino Kriaučiūnų sodyboje, Plotų vnk. prie Andrioniškio;

***Skirmantas*-Antanas Palavenis, Petro**, g. 1918 m. Pilypų k., Kavarsko vlsč., Šarūno būrio skyriaus vadas. Žuvo 1948 m. sausio 8 dieną.

Artėjo 1947 m. vasarį bolševikų inscenizuoti „rinkimai". Darbo buvo daug. Prieš „rinkimus" reikėjo išspausdinti ir išplatinti atsišaukimus.

Vieną naktį išvykome pasirinkti maisto ir kitų įvairių dalykų, ypač rašomosios medžiagos. Po naktinės rinkliavos vežėmės ruginių miltų duonai, du akumuliatorius ir kitokių reikmenų.

Atvykome laimingai, bet kelionės pabaiga buvo liūdnoka. Netoli ūkininko namų sustojome, ir aš, kaip būrio vadas, nutariau pranešti šeimininkui apie atvykimą taip, kad šunelis nesulotų. Arklį palikau vyrams, o pats nubėgau į kiemą. Netikėtai į mane kažkas paleido šūvį. Atbėgęs prie vyrų, pasakiau, kad į mane šovė, o jie net negirdėjo šūvio. Patikrinom. Pasirodo, sargybinio būta už durų. Mes su *Ąžuolu* prišokom prie trobesių ir iš už geros uždangos atidengėm stiprią ugnį. Stribai susilaikė. Mes sukritom į roges ir šuoliais pasileidom tolyn nuo sodybos, bet važiuoti ilgai neteko, vadelės pateko po rogių pavažomis, aš bandžiau jas ištraukti, bet staiga į mus iš kito šono atidengė ugnį. Pasirodo, pasaloje būta ir daugiau stribų. Po keleto šūvių serijų kliuvo ir man, pataikė į arklį. O mes pasileidome skersai vieškelio link Andrioniškio. Nė vieno nesužeidė. Gavome kitą arklį ir auštant jau buvome Šimonių girios pakraštyje. Apsigyvenome miške ant sniego. Lauželį susikuriam apšilimui ir taip gyvenome tris savaites. Grįžti į laukus negalėjome, tol, kol nepraėjo „rinkimai".

Štabo bunkeris buvo po ūkininko trobesiais, o rinktinės vadas nežinojo, kad jį apsupo pasalautojai. *Šarūnas* su *Sakalu* kuo ramiausiai spausdino atsišaukimus. Ir vis dėlto mirtis nepasigailėjo *Ąžuolo* ir *Margio*. Grįžę į savo kraštą, jie žuvo Karčių k. (Daugulų k. – *R. K.*) kaime. Juos susekė šnipė Valevičienė. Jie abu nusišovė, rusai sudegino sodybą, o sodybos šeimininką Benediktą Morkūną areštavo.

R. K. p a s t a b a: LYA, Stasio Slučkos baudžiamojoje byloje Nr. P-20148, t. I, p. 203, yra Jono Stanevičiaus-*Vaitkaus* 1965 02 17, jam dar esant Vorkutoje, bet jau atlikus bausmę, rašytas paaiškinimas, kuriame rašoma: „1946 m. vasaros metu partizanai A. Kisielius, A. Slučka, B. Slučka, S. Slučka,

Alb. Kubilius ir J. Stanevičius nuėjome į kaimą, kuriame gyveno Morkūnų šeima. Rinktinės vado A. Slučkos įsakymu juos reikėjo likviduoti, nes jie būk tai išdavę bunkerį pas Benediktą Morkūną, kuriame buvo likviduoti partizanų grupės nariai *Ąžuolas* ir *Margis*. Dar kelyje partizanas Kisielius pasakė: „Už savo draugą *Ąžuolą* aš keršysiu, todėl Morkūnus šaudysiu savo ranka pats“...

1947 05 01 buvo sušaudyti šie Morkūnų šeimos nariai:

1) Morkūnienė Marijona, Jurgio, g. 1892 m. (motina);
2) Morkūnas Vladas, Marijonos, g. 1920 m. (sūnus);
3) Morkūnas Pranas, Marijonos, g. 1922 m. (sūnus);
4) Morkūnaitė-Valevičienė Apolonija 40 m. amž.;
5) Valevičienės sūnus 14 m. amž.;
6) Valevičienės dukra 12 m. amž.

Morkūnaitė Bronislava, Marijonos, 13 m. amž. liko gyva.

Po pusės metų į rinktinės bunkerį atvykau su vienu jaunu partizanu. Kai pasakiau, kad nakvosime bunkeryje, šeimininkui labai nepatiko mano draugas, atseit, toks jaunas – nepatikimas... Vykti kitur negalėjome, nes visur buvo pilna stribų, ir visgi nuėjome miegoti į bunkerį. Bet, pasirodo, kad šeimininko nuojauta neapvylė. Po pusmečio tas jaunuolis pateko gyvas į stribų rankas ir viską, ką žinojo, pasakė. Šiuo metu jo jau gyvo nėra, kiek žinau – pasikorė.

Artėjant šv. Velykoms

Aš, *Skirmantas* ir *Princas*-Balys Žukauskas nutarėme 1947 m. šv. Velykas atšvęsti savam krašte, Andrioniškio apylinkėse. Į savo gimtinę išvykome prieš pat šventes.

Aš ėjau pirmas truputį priekyje. Žygiuodami per Sedeikius, priėjome kryžkelę, kur buvo Karoso sodyba. Eidamas per daržėlį, išgirdau šlamesį ir supratau, kad užlipome ant pasalos.

Savo bendražygiams parodžiau, kad rusai jau čia pat. *Skirmantas* ir *Princas* išsigando ir patraukė palei upę priešinga kryptimi, o aš, prisidengdamas šešėliu, nukiūtinau link Andrioniškio į numatytą bunkerį. Draugų nesulaukiau. Pasirodo, jie traukėsi link Jasinsko malūno. Prie malūno ant užtvankos pastebėjo rusus. Nors upėje dar plaukė ledai, bet jie, nieko nelaukę, šoko į upę ir pradėjo plaukti. Tik per atsitiktinumą liko gyvi, o į girią grįžo pro Jankūnus.

Šv. Velykų rytą žvalgyba pranešė, kad žuvusių nėra. Nuo širdies nuslinko didžiulis nerimas, ir su šeimininkais daužėm margučius ramiai ir nuotaikingai.

Pas *Dieduką* į Kurklius

1945–1946 m. gyvenome kaip klajokliai. 1947 m. pradžioje nutrūko ryšys su DKA Plieno rinktine ir Kurklių vyrais. Tada Kurklių vyrams vadovavo *Diedukas*-Juozas Šibaila ir *Žilvinas*-Jonas Juras, buvęs medicinos studentas. Birželį gavau *Šarūno* nurodymą užmegzti ryšį su *Dieduku*. Į kelionę leidausi vienas. Išvykau persirengęs civiliškai ir pasiėmęs tik kišeninį ginklą. Nuo Peslių per dieną nukeliavau pas ūkininką, kurio pavardės nežinojau ir mačiau pirmą kartą. Prisistačiau, kad esu iš miško – partizanas ir pasakiau:

– Jeigu žinote kur nors vyrų partizanų, praneškit, kad atvyko žmogus iš miško ir nori susitikti.

Žilvinas ir *Diedukas* mane buvo matę prieš metus. Namų šeimininkės paprašiau, kad paieškotų vyrų, o pats įlindau į krūmus ir stebėjau, ką darys šeimininkai. Žiūriu – viena mergaitė iš namų išbėgo ir pasileido keliuku palei mišką. Laukiau su nerimu. Maždaug po valandos mergaitė grįžo. Ji atėjo prie manęs ir šypsodamasi liepė sekti paskui:

Paėjus keletą kilometrų, ji sustojo ir tarė:

– Dabar atsargiau, – ir nuo kalniuko pasigirdo džiaugsmingas „Valio!".

Čia pat pamačiau *Girininką* ir *Žilviną*. Broliškai pasisveikinome ir nuėjome į slėptuvę, o mergaitė grįžo namo.

Bunkeryje radau *Dieduką*. Pas juos prabuvau dvi dienas, po to su *Dieduku* išvykome į mūsų kraštą. Ėjome ilgai, kol pasiekėme Šimonių girios pakraštį. Ten mūsų laukė vietiniai vyrai savo „gyvenvietėje" (bunkeryje). Nuėjome į kitą vyrų „gyvenvietę" (bunkerį), o iš ten – į stovyklą; čia radome *Šarūną*, dar keletą vyrų, buvo ir *Šarūno* žmona...

Porą dienų pailsėjęs, gavau įsakymą vykti ir laukti ryšių taškuose. Pasirodo, buvo rengiamas Vidurio Lietuvos vadų pasitarimas. Algimanto apygardos vadas *Šarūnas* padėkojo už ryžtą ir davė kitus nurodymus. *Diedukas* liko *Šarūno* stovykloje.

Į Vilnių – į sąskrydį

1947-aisiais, berods liepą, gavau Algimanto apygardos vado *Šarūno* pranešimą: „Parūpinti nedidelį skilandėlį, geros „krūminės" bonkę ir laikyti iki pareikalavimo nurodytoje vietoje", kur aš turėjau slėptuvę.

Vieną dieną pamačiau atvažiuojantį viliuką. Tuoj pasislėpiau, bet kambaryje išgirdau *Šarūno* balsą. Išlindęs iš slėptuvės, pamačiau *Šarūną*, tris nepažįstamus vyrus ir mergaitę – ryšininkę *Vaivą*-Janiną Tamulytę (kilusią iš Dapkūniškių k., Molėtų r. Suimta 1947 m. rudenį, teista 10 m. lagerio – *R. K.*). Tarp jų buvo *Miškinis*-Vincas Kaulinis, Vytauto apygardos vadas, ir dar du nepažįstami. *Šarūnas* paklausė:

– Jūs esate išdavikai?

Vyriškiai atsakė:

– Jei mes išdavikai, tai jūs vieni važiuokite į sąskrydį, o mus palikite savo vyrų apsaugoje.

Miškinis atsisukęs tarė:

– Jei mes žūsim, už tai atkeršys mūsų vyrai, – ir po trumpų diskusijų išvyko.

Vaiva liko pas mane. Ji papasakojo, kad Vilniuje rengiamas Lietuvos partizanų vadų sąskrydis. Ryšininkė pernakvojo ir išvyko. Man buvo nurodyta laukti *Šarūno* po trijų dienų.

Po savaitės pamačiau ateinantį žmogų. Priėjęs arčiau, atpažinau vadą *Šarūną*: jo veidas buvo sužalotas, ir jis viską man papasakojo.

Laimingai nuvykusius į Vilnių juos apgyvendino antrame aukšte. Vakare vyrai sugulė. *Miškinis* užmigo, o *Šarūnui* visokios mintys nedavė ramybės. Staiga į jų kambarį įsiveržė 4 vyrai. Vienas iš jų rankose laikė žibalinę lempą ir švietė, nes elektra buvo išjungta. Kiti puolė ir užgulė juos rėkdami pasiduoti.

Besigrumiant *Šarūnas* išsitraukė pistoletą ir šovė. Tuo momentu užgeso lempa, ir visi keturi užpuolikai metėsi atgal. Tada *Šarūnas* šoko pro langą iš antro aukšto, stiklai sužalojo jo veidą, bet pabėgo laimingai.

R. K. p a s t a b a: apie šį partizanų vadą rašyta ankstesnėse mano parengtose knygose. Įvykio detalės vienos nuo kitų kažkiek skiriasi, nors iš esmės pabėgimas apibūdinamas daugmaž panašiai.

Po to keliavo pėsčiomis link savo krašto. Visą laiką jį persekiojo rusų kariuomenė, grįžo persirengęs elgetos drabužiais. Netrukus iš Vytauto apygardos vado *Miškinio* gavo pranešimą, kad ir jis laimingai grįžo į namus. *Miškinis* paskui *Šarūną* iššoko pro tą patį langą ir visai sveikas pabėgo. *Miškinis* rašė: „Antanai, dabar eisime koja kojon, kol gyvi būsime...“

Maždaug po mėnesio buvo daroma apklausa apie tuos du vyriškius, kurie vežė *Šarūną* ir *Miškinį*. Mes su *Šarūnu* nutarėm, kad vienas buvo dažytais plaukais – juodi į geltonus, nes plaukų pašaknės buvo juodos.

Šarūnui ir *Miškiniui* čekistai buvo padarę agronomų dokumentus. Gaila, kad jais vyrai nepasinaudojo, kai šoko per langą jie liko švarke.

Susitikimas su *Žalgiriu*, *Daujotu* ir *Vanagaičiu*

1948 m. kovo mėn. sužinojau, kad manęs ieško ryšininkė *Žibutė*-Stasė Kontrimavičiūtė. Ji greit mane surado ir pranešė, kad skubiai turiu susitikti su *Žalgiriu*-Jonu Kimštu, *Daujotu*-Česnakavičiumi Vytautu, Žaliosios rinktinės vadu, ir jo adjutantu *Vanagaičiu*-Algirdu Meškausku. Ryšininkei buvo nurodyta, kur jie manęs lauks. Jie buvo apsistoję Grauželių k., Troškūnų vlsč., pas vieną ūkininką.

Nežinodami kelio, nakties metu jie daug klaidžiojo. Buvo užklydę ir pas mano tėvus, prašė, kad parodytų kelią į Vašuokėnų pusę. Tėtis sirgo, todėl su juo ir nebandė aiškintis, o mama pasakė: „Aš nerodau kelio nei partizanams, nei stribams.“ Vos nesusibarė, bet viskas baigėsi laimingai. Motina galvojo, kad ją klausinėja partizanais apsimetę stribai.

Ryšininkė *Žibutė* man ir pasakė, kur turiu nuvykti. Pasikinkęs arklį nuvykau. Buvo trise: *Žalgiris*, *Daujotas* ir *Vanagaitis*. Per dieną aptarėme visus reikalus. Jie planavo vykti link Vašuokėnų aplenkdami Troškūnus. Vakare, nuėję į kaimą, gavom pastotę, ir jie išvyko į Vašuokėnus, o aš su savo arkliu grįžau atgal.

R. K. p a s t a b a: **Kontrimavičiūtė Stasė**, **Prano**-***Žibutė***, g. 1922 m., (lenkė) gyveno Kaupiniškių k., Troškūnų vlsč. Siuvėja. Suimta 1949 m. spalį Teista kartu su A. Kubiliumi.

Česnakavičius Vytautas-***Daujotas***, ***Valas***, g. 1924 m. Valdaikių k., Smilgių vlsč., Panevėžio apskr. 1944 m., artėjant frontui, pasitraukė į Žemaitiją, ten įstojo į LLA, Vokietijoje baigė žvalgybos mokyklą, 1945 m. sausio 21 d. buvo išmestas parašiutu Smilgių apylinkėje ir tuoj pat įsitraukė į partizaninį judėjimą, įstojo į Žaliąją rinktinę. 1947 m. birželio mėn. viena Žaliosios rinktinės kuopa, vadovaujama Vytauto Česnakavičiaus, prisijungė prie Algimanto apygardos ir V. Česnakavičius nuo 1948 m. gegužės 15 d. ėjo Algimanto apygardos štabo viršininko pareigas. Žuvo 1949 03 18–19 naktį Laipuškių k., Klovinių vlsč., Juozo Tamašausko troboje, kartu su *Vanagaičiu*, *Lapinu*-Algirdu Meškausku.

Meškauskas Algirdas-***Lapinas***, ***Vanagaitis***, g. 1927 m. Padaugyvenės vnk., Smilgių vlsč., Panevėžio apskr. 1944 m. vasarą su trimis draugais gimnazistais pasitraukė į Vokietiją, ten baigė žvalgybos mokyklą ir 1944 m. lapkričio mėn. su desantu buvo permestas į Lietuvą. Grįžęs tęsė mokslą Šeduvos gimnazijoje, deja, 1945 m. pavasarį MGB ėmė jo ieškoti ir jis buvo priverstas pasitraukti į mišką. Įstojo į Žaliąją rinktinę, buvo *Daujoto* pavaduotoju. Žuvo 1949 03 18–19 naktį.

Apsupti iš visų pusių

1947 m. balandžio 21 d. rytą rusai apsupo Grauželių, Zavalynės, Kaupiniškių ir Pasmodų miškus. Rytą kuopos vadas *Vaitkus,* išėjęs apsižvalgyti ant geležinkelio, pastebėjo rusus. Grįžęs pranešė, kad rusai supa iš visų pusių. Su vienu partizanu nuėjome Zavalynės k. link pažiūrėti, ar įmanoma pasitraukti. Zavalynės ruože pastebėjome išsidėsčiusius kareivius su kulkosvaidžiais.

Nutarėm gerai iššvalgyti: ar nėra kokios nors spragos išėjimui. Prisidengęs keletu eglaičių, nušliaužiau ir įsitikinau, kad kelio prasiveržimui nėra. Grįžęs į stovyklą, taip ir pranešiau. Tada pasileidome Pasmodų kaimo link, bet ir čia buvo rusai. Pastebėję mus, atidengė ugnį. Keturiese metėmės atgal, o trys veržėsi į priekį ir visi trys žuvo Pasmodų kaime. *Audra*-Benediktas Pabarška, įlipęs į eglę, susisprogdino, žuvo Julius Griška-*Dudutis* ir Stasys Aviža-*Vaidotas*.

Mirtis Pajuostinyje

1949 m. gegužės 31 d. rusų MGB kariuomenė apsupo Zavalinių, Piktagalio ir Pajuostinio miškus. Mūsų vyrų buvo tik penki. Aš buvau išvykęs ir į savus miškus negrįžau. Vyrai, pajutę, kad yra apsupti, bandė praląsti, bet praeiti buvo beviltiška. Keturi žuvo, o vieną paėmė gyvą.

Vyrai prieš žūdami buvo sužeisti, nes buvo apsiraišioję žaizdas. Žuvo du pajuostiniečiai – Marcinkevičius Juozas, Jono-*Siaubas*, Levandavičius Pranas, Prano-*Vyturys* ir dar du iš kitų kaimų: Stanevičius Albertas, Jurgio-*Čičinskas* iš Pašilių k., Subačiaus vlsč. ir Poška Albinas, Vlado-*Saturnas*, iš Gerkiškių k., Troškūnų vlsč. Į nelaisvę pateko pajuostinietis Levandavičius Pranas, Jono-*Atsiskyrėlis*.

R. K. p a s t a b a: visi žuvusieji partizanai priklausė Drąsučio būriui, kuriam vadovavo Albinas Kubilius-*Rūgštymas*.

Kautynės prie Serbentavos kaimo

1949 m. rugpjūtį su rinktinės vadu *Monte*-Antanu Starkumi nuvykome aplankyti traupiečių. Mus lydėjo keletas vyrų ir kuopos vadas *Kostantas*. Vieną dieną pabuvę svečiuose, naktį nuėjome pas ūkininką į pirtį nusiprausti...

Rytą, kol visi dar miegojo, staiga sargybinis ėmė visus kelti. Nieko nelaukę, pradėjome ruoštis kautynėms. Palapines guldėm ant žemės, nes geriau paslėpti nebebuvo laiko.

Pasigirdo šakų traškėjimas ir rusiška komanda: „Vperiot! Na pravo! Na levo!“, o mes, broliai, gulime kaip prislėgti prie žemės. Rusai ėjo taip arti, kad girdėjome jų balsus. Tada mes atsakėme tokia stipria ugnim, kad jie iškart nutilo...

Mes pradėjome trauktis pasiskirstę į mažas grupeles, nes krūmuose sunku palaikyti ryšį. Su vadu likome septyni. Krito vienas mūsiškis – *Švedrys*. Pasitraukę paėjom kokį šimtą metrų ir vėl taip susikabinom, kad jau šaudėmės iš pistoletų, o *Montė* su kulkosvaidžiu „Brno“ švaistėsi... Mus taip priplojo, kad žolėje gulim ir galvų negalim pakelti. Vienas partizanas pasiūlė:

– Nusiauti ir dar arčiau priartėti prie rusų.

O kitas sako:

– Duokit peilį, reikia supjaustyti batus, kad basakojai burliokai nesidžiaugtų juos radę...

Štai kokia neapykanta buvo priešui! Nors mirtis čia pat, o atėjūnams net batų gaila. Nusiavėm ir vėl pirmyn... Ir vėl ugnis... Bet mums jau niekas nebesipriešino. Pasirodo, buvome taip priploti prie žemės, kad nematėme, jog buvome ant pačios linijos. Mūsų tikslas buvo prieiti kuo arčiau užtvaros ir granatomis prasiskinti kelią, bet priekyje rusų jau nebebuvo ir mes laimingai praėjome.

Paėjus kokį kilometrą, vėl puskilometrinė aikštė. Tokiose vietose rusai dažniausiai užtverdavo pasitraukimą. Ką daryti? Nė vienas nenori eiti mirčiai į nagus. Vadas pasiūlė traukti burtus: iš šešių degtukų. Trumpiausią ištraukė *Bėda*-Jonas Kadžionis.

Jis ilgąjį ginklą paliko, pasiėmė tik pistoletą ir granatą. *Bėdą* paleidom per lauką, o patys pasiruošėm jį ginti, jeigu rusai sulaikytų. Pasirodo, užtvaros nebuvo. Kai *Bėda* perėjo, tada ir mes perbėgom. Kai jis ėjo vienas, nors sunkių ginklų nesinešė, bet mums iš šalies atrodė, kad jį slegia didžiulė našta, nes nešėsi mirtį su savim...

Laimingai perbėgę aikštę, visi septyni sveikinome vienas kitą tarsi šimtą metų nesimatę.

Truputį paėję raistu, pamatėme trobesius. Aš nuėjau vandens, iš gryčios išėjusi moteris pasakė, kad dar septyni mūsiškiai praėjo. Vadinasi, dar septyni liko gyvi.

Pasitraukėm link Dabužių, aš iškviečiau ryšininkę, paprašiau atnešti valgyti. Kai ji atnešė, valgyti negalėjome, nors buvome visą dieną nevalgę. Tada paprašiau atnešti butelį krūminės. Išgėrėm po stikliuką, užvalgėm.

Šiuo metu iš tų kautynių dalyvių gyvi esam likę trys: Albinas Kubilius-*Rūgštymas*, Jonas Kadžionis-*Bėda* ir Anicetas Simanonis-*Sigitas*.

R. K. p a s t a b a: apie šias kautynes plačiau rašoma kn. APP, I d., p. 115–121, Jono Kadžionio prisiminimuose. Palyginus kautynių mastą, partizanų nuostoliai buvo maži: **Butkus Jonas-*Karklas*** buvo sunkiai sužeistas ir paimtas gyvas, vėliau mirė; vietoje žuvo **Juozas Šilaika-*Švedrys*** ir gyvas paimtas sunkiai sužeistas **Simanonis Anicetas-*Sigitas***. 2013 m., likęs gyvas, tebegyvena Jonas Kadžionis-*Bėda*.

Iš ALBERTO PETRONIO *užrašų*

Užrašyta Anykščiuose
2002 01 29 (paskutinė data)

R. K. p a s t a b a: šiuos A. Petronio prisiminimus gavau tiesiai iš paties autoriaus rankų. Rašyta rašymo mašinėle, rankraštį sudaro 50 puslapių.

Apie patį šių prisiminimų autorių iš įvairių šaltinių nemažai girdėjau juokingų ir keistokų pasakojimų, nors paties autoriaus asmeniškai nepažinojau. Su gerb. Albertu susipažinome tik 2010 m., kai asmeniškai lankiausi jo namuose Anykščiuose. Iškart pastebėjau, kad tai į meną linkęs žmogus, mėgstantis dainą, grojantis keliais muzikos instrumentais, besidomintis daile... Visa tai galėčiau vertinti kaip ypač teigiamas žmogaus savybes. Be to, atrodo, nesuklysiu sakydamas, kad gerb. Albertas kažkiek domisi ir pokario istorija, ta tema parašė keletą dokumentinių apybraižų. Kaip supratau iš jo

kalbos, Algimanto apygardos vadas troškūnietis Antanas Slučka-*Šarūnas* – jo artimas giminaitis, jų šeima taip pat giminiavosi su adutiškiečių partizanų Galatilčių šeima. Albertas rašė apie šiuos laisvės kovotojus, rinko duomenis iš įvairių šaltinių, anksčiau publikuotų spaudoje, kuriuos panaudojo rašydamas gana plačią ir išsamią autobiografiją.

Gal ne visos mano pastabos patiks gerb. prisiminimų autoriui, bet tai mano asmeninė nuomonė ir aš privalau ją išsakyti savo skaitytojui.

Turiu didžiulę patirtį renkant ir užrašinėjant laisvės kovotojų prisiminimus. Todėl labai gerai jaučiu, kada žmogus pasakoja arba rašo tiesą, kada – melą, o fantazuoti galima tik meno kūrinyje, bet dokumentinėje apybraižoje tokių fantazijų turi būti kuo mažiau.

Teatleidžia man gerb. Albertas dar kartą, bet visų jo prisiminimų aklai tikrai negaliu priimti už gryną pinigą, nes tai prieštarauja šventai mano nuostatai, o tai, kas arčiau tiesos, mielai perteiksiu, kai kur įterpdamas asmenines pastabas.

Ne paslaptis, kad publikuojant žmogaus, okupacijos metais tapusio komunistu, buvusio sovietinio laivo, kuris lankydavosi vadinamojo kapitalistinio pasaulio uostuose, kapitono pavaduotoju, tiksliau „politruku“, užrašytus prisiminimus, reikia nors vieno saugiklio, kad vėliau neapsijuoktum prieš visą Lietuvą, o ypač prieš buvusius laisvės kovotojus.

Prieš publikuodamas šiuos prisiminimus, truputį pasidomėjau ir paties gerb. A. Petronio biografija, konsultavausi su profesionaliais istorikais, kurie yra nagrinėję pokario kovų istoriją. Jų patartas labai atsargiai pateikiu šiuos prisiminimus plačiajai skaitytojų auditorijai, kadangi čia gana nemažai informacijos, galinčios papildyti ir kitų laisvės kovotojų užrašytus prisiminimus. Duomenis apie kai kuriuos asmenis pats papildžiau medžiaga, gauta iš sovietinių saugumo archyvų.

Aš, Albertas Petronis, Povilo ir Emilijos s., gimiau 1933 m. rugpjūčio 30 d. Juozapavos vnk., Troškūnų vlsč., Panevėžio apskrityje.

Tėvas – Povilas Petronis, Augusto, g. 1898 m. Skverbų k., Subačiaus vlsč., Kupiškio r. ūkininko šeimoje. 1918 m. dalyvavo Nepriklausomybės kovose kaip savanoris, į civilinį gyvenimą grįžo 1923 m. turėdamas viršilos laipsnį, 1927 m. vedė Emiliją Masiulytę, Domo, g. 1895 m., tuo metu gyvenusią Juozapavos vnk. Po vedybų tėvai iki mirties ten ir gyveno, vertėsi žemės ūkiu, turėjo 17,9 ha žemės.

Tėvas prieš karą keletą metų dirbo Troškūnų vlsč. Umėnų seniūnijos seniūnu.

1944 m. pavasarį Panevėžio gestapo pareigūnai tėvų sodyboje darė kratą. Galbūt tėvas buvo įtartas palaikantis ryšius su LLA nariais, gyvenusiais Troškūnuose ir slapta veikusiais prieš vokiečius? Tai Troškūnų policijos nuovados viršininkas Kasevičius, policininkas Jonas Stanevičius, kuris pokario metais buvo Šarūno rinktinės Gražinos kuopos partizanų vadas. Mano tėvas su jais draugavo.

Kasevičių dar prieš gestapo agentų kratą mūsų sodyboje nušovė gestapininkas Paršelis. Kasevičius ginčo su gestapininku metu bandė įrodinėti, kad vokiečiai taip pat yra okupantai, kad Lietuva turi būti laisva ir nepriklausoma. Dėl to įsiutęs Paršelis jį ir nušovė.

Po kratos tėvą suėmė ir nugabeno į Troškūnų vlsč. nuovadą. Tardymo metu gestapininkas pistoleto rankena trenkė tėvui į kaktą, jį sužalojo, o po to kruvinu veidu gatve nuvarė į policijos nuovados areštinę. Tai matė toje gatvėje gyvenę miestelėnai, taip pat ir komunistai, pokario metais tapę Troškūnų vlsč. valdžios pareigūnais.

Iš Troškūnų gestapo agentai tėvą išvežė į Panevėžio kalėjimą ir ten toliau tardė. Nieko neišgavę, po kurio laiko paleido į namus, tik už kelis kratos metu rastus naminės degtinės butelius paskyrė piniginę baudą.

Lietuvą antrą kartą okupavus Sovietų Rusijai, Troškūnų vlsč. valdžios pareigūnai ir rusų NKVD-istai mūsų šeimą laikė nukentėjusią nuo vokiečių gestapo ir atitinkamai gerbė, o kad tėvas buvęs 1918–1923 m. Lietuvos laisvės kovų savanoris, matyt nežinojo. (Neįtikėtina, kad rusų NKVD žvalgyba galėjo nežinoti tokio fakto – *R. K.*)

Tėvas buvo baigęs pradinę mokyklą. Pokario metais toks žmogus buvo laikomas raštingu, ir 1945 m. Troškūnų vlsč. valdžia pasiūlė jam eiti Umėnų apylinkės tarybos sekretoriaus pareigas. Tėvas, nors ir nenoromis, sutiko.

Kai partizanai nušovė Umėnų apylinkės tarybos pirmininką Petrą Snicerį, Troškūnų vlsč. valdžia ir vėl įkalbinėjo tėvą dirbti Umėnų apyl. tarybos pirmininku. Jis kurį laiką nesutiko ir motyvavo tuo, kad bijo „banditų“, bet tuo metu partizanai, ypač Šarūno rinktinės vadas Antanas Slučka-*Šarūnas,* laikėsi nuostatos, kad reikia kuo daugiau į sovietinės valdžios struktūras įterpti partizanams palankių žmonių.

A. Slučka ir Jonas Stanevičius-*Dėdė Vaitkus*, Šarūno rnkt. Gražinos kuopos vadas, sužinoję, kad mano tėvas kratosi siūlomų apylinkės pirmininko pareigų, atėję į namus, ėmė įkalbinėti jį būti Umėnų apyl. tarybos pirmininku. Atseit jo pirmininkavimas būsiąs naudingas partizanams.

Tėvas sutiko ir iki 1953 m., bendraudamas ir tardamasis su partizanais, sėkmingai pirmininkavo ir net gavo garbės raštą iš sovietinės valdžios. Mirė 1956 m. nuo plaučių vėžio.

Mama Emilija Masiulytė-Petronienė, d. Domo, visą laiką gyveno Juozapavos vnk. Mirė 1968 12 10.

Šeimoje augome trys vaikai. Brolis Vytautas, g. 1928 m.; sesuo Malvina Skruskienė, g. 1930 m., mirė 1994 11 21, palaidota Utenos kapinėse.

1945 m. aš baigiau Gudelių pradžios mokyklą ir pradėjau lankyti Troškūnų progimnaziją, kuri vėliau buvo perorganizuota į vidurinę mokyklą. Augdamas religingoje šeimoje, taip pat buvau tikintis bendravau su dvasiškiais Antanu Juška, Antanu Baltrukėnu ir kt. Religinių švenčių ir sekmadieninių pamaldų metu patarnaudavau kunigams, būdamas vyresnėse klasėse, giedojau bažnyčios chore. Apie mano prielankumą bažnyčiai sužinoję mokyklos vadovai 12-oje klasėje ėmė mane šantažuoti ir persekioti, grasino, kad negalėsiu toliau lavintis. Kaip „išpirką“ už šiuos sovietų valdžiai nepriimtinus poelgius vertė mane stoti į komjaunimą, bet aš griežtai atsisakiau ir pareiškiau, kad į komjaunimą stoja tik nedori, chuliganiški jaunuoliai, todėl tarp tokių nenoriu būti. Tai labai užsiutino mokyklos direktorių ir komsorgą, kvietė pasiaiškinti mano tėvus, bet viskas baigėsi laimingai, nes po kelių mėnesių mokyklos vadovai išvyko dirbti kitur.

R. K. p a s t a b a: kiek žinau ir kiek teko susipažinti su okupacinės sovietų MGB-KGB darbo metodais bei instrukcijomis, dar tuo metu, t. y. Stalino valdymo laikotarpiu, jaunuolis, taip atvirai išsakęs savo neigiamą požiūrį į komjaunimą, turėjo būti nedelsiant suimtas ir teisiamas pagal tuomet veikusius ypač griežtus sovietinius įstatymus lageriu ir išgrūstas į Sibirą, kita vertus, panašiais atvejais MGB užverbuoti piliečiai kartais taip bandydavo provokuoti, todėl už panašius išsišokimus jų nebausdavo. Tai mano asmeninė nuomonė.

Pokario metais prie partizanų prisijungė ir mano artimi giminaičiai (pusbroliai, dėdės): Juozas Vaicekauskas iš Terpeikių k., Kazys ir Povilas Pelekai iš Juozapavos vnk., penki broliai troškūniečiai Slučkos, taip pat krikšto tėvas Mykolas Šileika iš Milaikiškių kaimo.

Tėvas, kaip buvęs savanoris ir Lietuvos kariuomenėje ištarnavęs daugiau kaip penkerius metus, dalyvavęs kautynėse su bolševikais, bermontininkais ir lenkais, žinojęs daug kovinių gudrybių, turėjęs gerą praktinės kovos patirtį, šias žinias mielai perteikdavo partizanams.

Nuo pat pirmųjų partizaninio karo dienų visa mūsų šeima pagal išgales ir sugebėjimus aktyviai rėmė partizanus: juos priglausdavo, saugodavo, maitindavo, parūpindavo vaistų ir tvarsliavos, platindavo jų spaudą, padėdavo palaikyti jų tarpusavio ryšį, eidavo sargybą ir t. t.

1945 m. mūsų sodyboje kurį laiką slėpėsi partizano Stasio Slučkos-*Bistrūno* mažametis sūnus, vėliau jis buvo perkeltas į mano dėdės Antano Petronio sodybą, esančią Skverbų k., Kupiškio r., o 1950 m. kelis mėnesius pas mus slapstėsi partizanė Salomėja Galatiltytė-*Našlaitė*, kilusi iš Antanų k., Adutiškio valsčiaus.

Nors tėvas sovietmečiu buvo Umėnų apylinkės tarybos sekretoriumi, o vėliau ir pirmininku, Troškūnų NKVD-istai ir stribai ne kartą kratė mūsų sodybą, bet įkalčių nerado. Tėvas net kelis kartus buvo tardomas. Troškūnų NKVD viršininkas Simikinas tardymo metu trenkė į veidą stambia liniuote ir sulaužė jam nosies kremzlę.

1947 m. motiną ir brolį Vytautą stribai suėmė ir nuvarė į Troškūnų NKVD būstinę, kur po pusantros paros tardymo ir tyčiojimosi nieko neišgavę paleido. Ypač žiauriai mušė stribai Platkevičius ir Mieliauskas.

Kelerius pirmuosius pokario metus Troškūnų vlsč. komunistai neįtarė kad mano tėvų šeima palaiko ryšius su partizanais. Apie tai mus informuodavo patys partizanai, kurie gaudavo slaptą informaciją iš Troškūnų MGB leitenanto Leono Ginio-čio-*Finišo* ir kitų valdžios pareigūnų.

Tėvų sodybos geografinė padėtis saugumo atžvilgiu buvo gana gera. Iš pietvakarių už 250–300 m buvo užpelkėjęs Kalčių miškas, kuriame net sausros metu telkšodavo vanduo, todėl nežinantys takų po jį nesiryždavo vaikščioti. Šio miško viduryje buvo 1,5–2 ha samanomis apaugusi sala, kurioje dažnai stovyklaudavo partizanai, ypač pirmaisiais pokario metais. Šis miškas saugojo sodybą iš pietų ir pietvakarių.

Pro sodybą ėjo kelias, kuriuo gyventojai susisiekdavo su Troškūnų miesteliu. Kadangi keliu dažnai kas nors eidavo ar važiuodavo, jame net ir žiemą buvo sunku nustatyti pėdsakus.

Po gyvenamojo namo grindimis buvo įrengta slėptuvė, kurioje galėjo tilpti 6–8 žmonės. Namuose buvo pastoviai laikomas žibalas ir paruoštas specialus skystis (česnakų, petražolių, salierų ir kitokių žolių mišinys) pėdsakams nuo šunų užmaskuoti.

Šiltuoju metų laiku partizanai kartais įsikurdavo ir Kalčių miško „salelėje“ arba netoliese esančiuose Dubriškių bei Kuodynės miškuose.

Šaltuoju metų laiku partizanai kai kada apsistodavo ir netoli mūsų sodybos (120–150 m) buvusioje kaimyno Petro Peleko jaujoje, kurioje buvo linų mynimo

patalpa ir džiovykla. Į džiovyklą buvo patenkama tik per linų mynimo patalpą. Joje buvo be langų, surėsta iš rąstų. Džiovykloje buvo 8–10 ardų (sumontuotos iš karčių lengvai išardomos lentynos). Sukrovus linus tik į priekinį ardą, atrodydavo, kad visa patalpa užkrauta linais, tačiau iš tikrųjų už jo likdavo didelis laisvas plotas, kuriame galėdavo ne tik sutilpti, bet ir miegoti 12–15 žmonių. Linų mynimo patalpos sienos buvo surėstos iš statmenų tašų. Pokario metais mano tėvas ir Pelekas sumaniai sumontavo, kad į šią patalpą iš lauko pusės būtų galima patekti ne tik pro duris, bet ir pro tašų sieną. Vienintelės jaujos durys buvo užrakinamos iš išorės didžiule kalvio gaminta spyna. Kai jaujos durys būdavo užrakintos, iš pirmo žvilgsnio negalima buvo įtarti, kad čia gali būti žmonių. Mano tėvas ir Pelekas specialiai iki pavasario laikydavo nemintų linų, kad prireikus bet kuriuo metu galėtų jaujoje sumontuoti slėptuvę.

Jau 1944 m. vasaros pradžioje (birželio mėn.) Troškūnų miestelyje ir jo aplinkiniuose kaimuose susikūrė Antano Slučkos vadovaujamas partizanų būrys, į kurį vieni pirmųjų įstojo ir mano artimiausi kaimynai: Kazys Šmočiukas, Povilas Šmočiukas-*Ežys*, Mykolas Baronas-*Aras*, Vytautas Gailiušis-*Buožė*, Alfonsas Bubinas-*Šturmas*, Zenonas Jonelis-*Algimantas* ir kt.

Spalio mėn. vežami į frontą pabėgo mano pusbroliai Kazys ir Povilas Pelekai, gyvenę netoli mūsų sodybos, Kuodynės–Dubriškio miško pakraštyje. Kazys ir Povilas Pelekai iki 1948 m. pradžios (iki legalizavimosi) buvo laikomi dingę be žinios fronte, todėl sovietų valdžia jų tėvų nepersekiojo, o priešingai – suteikdavo kai kurių lengvatų. Dėl to Pelekams buvo palankesnės sąlygos bendrauti su partizanais ir jiems padėti. Jie irgi buvo artimi A. Slučkos giminaičiai.

Antanas Slučka-*Šarūnas* ir jo broliai partizanai iki antrosios sovietinės okupacijos gyveno Troškūnuose, apie 3–5 km nuo mūsų ir Pelekų sodybų. Todėl partizanai broliai Slučkos su jau minėtais ir kitais – Jonu Stanevičiumi-*Dėde Vaitkumi*, Albertu Stanevičiumi-*Čičinsku*, Vladu Stanevičiumi, Juozu Jočiumi-*Uosiu*, Steponu Jočiumi-*Barzdyla*, Jonu Binkiu-*Bikiniu*, Jonu Bajarūnu-*Deimantu*, Liudviku Bajarūnu-*Kilbuku*, Vytautu Kujelavičiumi-*Nemunėliu*, Antanu Kisieliumi-*Sakalu*, Povilu Tunkevičiumi-*Kastantu*, Antanu Tunkevičiumi-*Baltrumi* – dažnai lankydavosi ar apsistodavo mano tėvų, Pelekų ir kai kurių kitų patikimų kaimynų sodybose arba netoliese esančiuose Kalčių, Kuodynės ir Dubriškio miškuose.

1944 m. pabaigoje ir 1945 m. pradžioje Troškūnų vlsč. teritorijoje ir greta jos ėmė kurtis ir daugiau partizanų būrių, iš kurių 1945 m. pradžioje susikūrė Šarūno rinktinė.

G. Vaičiūno p a s t a b a: Šarūno rinktinės būrio vado Stasio Slučkos-*Bistrūno* duomenimis, Šarūno rinktinė sukurta 1945 m. gegužės pradžioje, likus kelioms dienoms iki sovietų pergalės kare, partizanų iš Troškūnų, Kavarsko, Viešintų, Anykščių ir Šimonių valsčių susirinkime, kuris vyko ant kalvos tarp Daugulių, Bareišių ir Gečionių kaimų Troškūnų valsčiuje.

Jos veikimo zona vėliau išsiplėtė ir apėmė Kavarsko, Troškūnų, Viešintų, Šimonių valsčių teritorijas bei Surdegio, Šepetos, Traupio miestelių apylinkes (Traupio miestelio apylinkės buvo Antano Žilio-*Žaibo* būrio partizanų veiklos zona – *G. V.*)

Pirmuoju Šarūno rinktinės vadu 1945 m. pradžioje buvo išrinktas Antanas Slučka-*Šarūnas* (žuvo 1949 04 27). 1947 m. *Šarūną* paskyrus Algimanto apygardos vadu, Šarūno rinktinei pradėjo vadovauti Antanas Starkus-*Montė*, o jam žuvus 1949 11 01, Šarūno rinktinei iki 1950 09 30 vadovavo Povilas Tunkevičius-*Kastantas* (žuvo 1950 09 30).

G. Vaičiūno p a s t a b a: Šarūno rinktinės vadu jį paskyrė K. Mindaugo srities vadas B. Kalytis-*Liutauras*, bet *Kastantas* nesužinojo apie šį paskyrimą, nes netrukus žuvo eidamas Algimanto apygardos Šarūno rinktinės Laisvės rajono vado pareigas.

Šarūno rinktinę sudarė trys kuopos: Algirdo, Butageidžio ir Gražinos.

Algirdo kuopa veikė Šimonių ir Viešintų valsčių teritorijose. Algirdo kuopai priklausė trys pagrindiniai būriai: Blindos (vado slapyvardis – *Herkus*), Perkūno (vado slapyvardis – *Jaunius*) ir Vytenio.

Butageidžio kuopa veikė Kavarsko vlsč. ir Traupio mstl. apylinkių teritorijoje. Kuopai priklausė trys pagrindiniai būriai: Liūto, Lokio ir Tigro.

Algimanto apygardos Šarūno rinktinės 1-oji LLA Gražinos kuopa veikė Troškūnų vlsč. teritorijoje ir prie jos esančių kaimyninių vlsč. – Anykščių, Raguvos, Subačiaus, Viešintų – kai kurių kaimų apylinkėse. Kuopą per visą egzistavimo laiką sudarė 6 pagrindiniai būriai: Drąsučio, Kęstučio, Kosciuškos, Kuprio, Lengvenio ir Traidenio. Gražinos kuopai 1945 01–1948 11 23 vadovavo Jonas Stanevičius-*Dėdė Vaitkus* (*Šarūno* adjutantas, 1947–1948 m. Algimanto apygardos štabo žvalgybos skyriaus viršininkas), o 1948 12–1950 09 30 – Povilas Tunkevičius-*Kastantas*, kuris nuo 1949 11 kartu ėjo ir Šarūno rinktinės vado pareigas.

G. Vaičiūno p a s t a b a: iki 1946 m. vasaros Gražinos kuopą sudarė A. Slučkos-*Šarūno*, S. Slučkos-*Bistrūno*, P. Mameniškio-*Girėno* ir J. Valonio-*Merkio* (kurį laiką vadovavo A. Milčiukas-*Tigras*) vadovaujami būriai, bet nuo 1946 m. vasaros būriai pavadinti LD kunigaikščių vardais ir išskirstyti nedidelėmis grupėmis, nes reikėjo keisti kovos taktiką.

Gražinos kuopos Drąsučio būrys buvo sukurtas 1946 m. vasarą Šarūno rinktinės vadovybės iniciatyva. Veikė Troškūnų vlsč. rytinėje ir Anykščių vlsč. vakarinėje dalyje (Kaupiniškių, Naujonių, Pajuostinio ir kt. kaimų apylinkėse). Būryje buvo 16–18 partizanų. Jam vadovavo Albinas Kubilius-*Rūgštymas*, *Eimutis*, kilęs iš Pajuostinio k., suimtas 1949 m. spalio 24 d., nuteistas 25 m. ir 5 m. tremties, mirė 1992 m. Troškūnų mstl. Drąsučio būrys dėl likusio mažo partizanų skaičiaus 1949 m. rudenį buvo išformuotas.

Gražinos kuopos Kęstučio būrys sukurtas 1944 m. rudenį. Veikė vakarinėje Troškūnų vlsč. ir rytinėje Subačiaus vlsč. teritorijoje – Kanapynės, Petkūnų, Padrujo, Rakutėnų, Surdegio, Zavadiškio, Umėnų, Gudelių ir kt. kaimų apylinkėse. Per visą būrio veikimo laikotarpį jame buvo apie 50–60 partizanų. Būriui vadovavo: 1944–1945 12 Juozas Gailiušis-*Kęstutis*, kilęs iš Nausodės kaimo, Raguvos vlsč. Žuvo 1945 12 31; 1946–1952 01 – Juozas Valonis-*Merkys*, kilęs iš Jovarų k., Subačiaus valsčiaus.

Gražinos kuopos Kosciuškos būrys sukurtas 1947 m. vasarą Šarūno rinktinės vadovybės nutarimu ir 1948 m. sujungtas su *Kuprio* (Antano Aliuko) būriu. Veikė

Troškūnų miškuose tarp Troškūnų ir Traupio miestelių – Girelės, Laukagalių, Nausodės, Zerkiškių, Grybulių ir kt. kaimų apylinkėse. Būriui priklausė apie 16–18 partizanų. Jam vadovavo Simonas Dailidėnas-*Miesčionis*, kilęs iš Girelės k., Traupio vlsč. Žuvo 1949 06 12.

Gražinos kuopos *Kuprio* būrys sukurtas 1948 m. vasario mėn. Šarūno rinktinės vadovybės sprendimu. Veikė Troškūnų, Traupio vlsč. teritorijoje – Alukėnų, Kirmėlių, Kirmėliukų, Maksimiškio, Nausodės, Skauradų, Šikšnalaukio ir kt. kaimų apylinkėse. Būriui priklausė apie 18–24 partizanai. Būrio vadai: Antanas Aliukas-*Kuprys*, kilęs iš Nausodės k. Žuvo 1948 03 21. Po jo laikinai vadovavo Simonas Dailidėnas-*Miesčionis*. Žuvo kautynių metu 1949 06 12, tada žuvo daug partizanų.

Likę gyvi *Kuprio* būrio partizanai prisijungė prie Vyčio apygardos *Žaibo* (Antano Žilio) būrio ir Algimanto apygardos Šarūno rinktinės Butageidžio kuopos partizanų.

Gražinos kuopos Lengvenio būrys sukurtas 1946 m. Šarūno rinktinės vadovybės iniciatyva. Veikė Troškūnų, Viešintų ir Anykščių vlsč. teritorijose – Andrioniškio, Grumbinų, Latavėnų, Kiaušagalio, Kildonių, Padvarninkų, Zabielynės ir kt. kaimų apylinkėse.

Per visą veikimo laiką būriui priklausė apie 24–30 partizanų. Būriui vadovavo: Jonas Petrauskas-*Cvirka*, kilęs iš Pelyšėlių k., Troškūnų vlsč. Žuvo 1948 04 18; Jonas Marcinkevičius-*Jokeris*, kilęs iš Zabielynės k. Žuvo 1952 05 26.

Gražinos kuopos Traidenio būrys įkurtas suformavus Šarūno rinktinę. Būrio branduolį sudarė buvę Antano Slučkos-*Šarūno* būrio partizanai. Jis veikė Troškūnų vlsč. teritorijos centrinėje ir vakarinėje dalyse – Dubriškio, Gudelių, Kalčių, Mileikiškių, Nakonių, Žieduonių, Vaidlonių, Juozapavos ir kt. kaimų apylinkėse, bazavosi Dubriškio, Kuodynės, Kalčių, Naujasodžio, Vašuokėnų, Troškūnų miškuose. Būriui vadovavo: Stasys Slučka-*Bistrūnas*, kilęs iš Troškūnų miestelio, nuo 1944 m. iki 1945 m. rudens iki jo paskyrimo ROSV (rajono organizacinio skyriaus viršininkas) vadu.

Po S. Slučkos-*Bistrūno* Traidenio būriui vadovavo Steponas Jočys-*Barzdyla*, kilęs iš Milaikiškių k. Žuvo 1946 06 06, o po jo – Juozas Jočys-*Uosis*, Stepono brolis. *Uosis* žuvo 1950 07 16.

Likę gyvi Traidenio būrio partizanai perėjo į greta veikusius Kęstučio, Lengvenio ir Vytenio partizanų būrius.

Traidenio būryje buvo apie 50–60 partizanų. Pradžioje (2–3 metus) tai buvo pagrindinis Šarūno rinktinės būrys, atlikęs Šarūno rinktinės ir Gražinos kuopos vadovybių apsaugos funkcijas.

1945 m. pabaigoje ir 1946 m. Šarūno rinktinės štabas ir Gražinos kuopos vadovybė laikėsi Vašuokėnų, Gudelių, Naujasodžio kaimuose ir miškuose, kur buvo įrengta keletas slėptuvių ir bunkerių – pas D. Jonelį, V. Snicerį, P. Petrauską, J. Bartulio daržinėje ir kitur.

Tuo laikotarpiu partizanai A. Slučka-*Šarūnas*, J. Stanevičius-*Dėdė Vaitkus*, S. Slučka-*Bistrūnas*, B. Slučka-*Jurginas*, S. Jočys-*Barzdyla*, J. Jočys-*Uosis*, Vytautas Jonelis-*Vilkas*, A. Kisielius-*Sakalas*, Mykolas Šileika-*Kaimynas*, V. Gailiušis-*Buožė*, Alfonsas Bubinas-*Šturmas* ir kt. jų bendražygiai buvo ypač dažni mūsų sodybos svečiai.

1948–1949 m. vasaromis Kuodynės ir Dubriškio miškuose vyko partizanų šaudymo iš mažojo kalibro šautuvo su pritvirtintu prie vamzdžio garso slopintuvu pratybos, imituojami kovos ir pasitraukimo bei sargybos budrumo patikrinimo elementai.

Kad pratybos vyktų saugiai, buvo organizuota vadinamoji trižiedė sargyba: pamiškėse gyvenę patikimi ūkininkai miško pakraščiuose „grybaudavo“, „uogaudavo“, „riešutaudavo“ ir kt., taip pat budėjo patikimi žmonės ir ryšininkai (be ginklų), o pirmajame žiede (100–200 m nuo partizanų bazavimosi vietos) sargybą ėjo ginkluoti partizanai ir ryšininkai. Tarp pastarųjų 1949 m. vasarą teko būti ir man.

Partizanams ne kartą parūpinau mažojo kalibro šovinių. Tai nebuvo sudėtinga, nes vidurinėje mokykloje buvau geras šaulys, dalyvaudavau šaudymo varžybose, dažnai treniruodavausi.

Nuo 1946 m. rudens Šarūno rinktinės štabas iš Vašuokėnų, Naujasodžio, Gudelių kaimų apylinkių ir miškų persikėlė į Troškūnų valsčiaus teritorijos rytinę dalį: Mažionių k. (bunkeris Deveikio sodyboje), Pasmodų k. (bunkeris Povilo Lukoševičiaus sodyboje), Daugulių k. (slėptuvė Benedikto Morkūno sodyboje) ir kitų kaimų apylinkes ir miškus.

Gražinos kuopos vadovybė – J. Stanevičius-*Dėdė Vaitkus*, ROSV Stasys Slučka-*Bistrūnas*, Juozas Jočys-*Uosis* (Traidenio būrio vadas) ir kt. – dar ilgai laikėsi Gudelių, Vašuokėnų, Naujasodžio, Dubiškių, Juozapavos ir kitų kaimyninių kaimų apylinkėse.

1948 m. pradžioje S. Slučka-*Bistrūnas* Panevėžyje, prie geležinkelio stoties, susidūrimo su MVD milicininkais metu vieną jų nušovė, o kitą sunkiai sužeidė. *Bistrūno* pasitraukimo pėdsakais iki Gudelių k. per kelias dienas atsekė Panevėžio MGB geležinkelio valdybos agentai. Gudeliuose buvo išaiškintos dvi partizanų slėptuvės, o greta esančiame Josiškių vienkiemyje Danieliui Joneliui slėptuvę pavyko laiku išardyti. Suimta daug žmonių, tačiau partizanai iš minėtų apylinkių laiku pasitraukė. Gražinos kuopos vadovybė irgi persikėlė į rytinę Troškūnų valsčiaus pusę – Mažionių, Gurskų, Karčių, Daugulių, Pasmodų kaimus.

<...> Netrukus sužinojau, kad *Šarūnas* ir jo žmona partizanė *Neringa*-Joana Railaitė bei sodybos šeimininko sūnus Juozas Jovaiša-*Lokys*, negalėdami prasiveržti iš priešo apsupties, susisprogdino štabo bunkeryje.

Lapkričio pradžioje Šimonių girioje žuvo 33 partizanai, tarp jų LLKS atstovai Šiaurės rytų Lietuvai – Henrikas Danilevičius-*Vidmantas* ir Juozas Leškys-*Algis* bei Algimanto apygardos vadas Antanas Starkus-*Montė*, suimta 10 gyvų partizanų, tarp jų Šarūno rinktinės vadas Stasys Gimbutis-*Tarzanas*, sunaikinti net 9 bunkeriai, iš jų: Karaliaus Mindaugo (Kun. Mindaugo) srities, Algimanto apyg. ir Šarūno rnkt. štabų bunkeriai.

G. Vaičiūno p a s t a b a: po šios tragedijos Algimanto apyg. štabas jau nebebuvo atkurtas. 1949 m. tuo metu iš 90–100 apygardoje likusių kovotojų žuvo 48, tarp jų – pirmasis apygardos vadas A. Slučka-*Šarūnas,* tuo metų ėjęs srities vado pareigas, antrasis apygardos vadas A. Starkus-*Montė*. Iš Algimanto apygardos štabo narių gyvi liko tik visuomeninės dalies viršininkas Juozas Kemeklis-*Rokas* ir žvalgybos skyriaus viršininkas Jonas Lapienis-*Jokeris*. Po tokių didelių netekčių Aukštaitijos partizanų vadovybė

nesėkmingai bandė atkurti apygardos štabą, bet 1950 m. pradžioje, likus gyvam tik vienam apygardos štabo nariui J. Kemekliui-*Rokui*, nutarė Algimanto apygardos nebeatkurti, o likusius dalinius sujungti į vieną Vaižganto vardu pavadintą rinktinę ir priskirti ją Vytauto apygardai.

Dėl silpnų ryšių tarp partizanų dalinių Algimanto apygardos reorganizacija užtruko. Oficialiai apygarda panaikinta Karaliaus Mindaugo srities vado Broniaus Kalyčio-*Liutauro* 1950 m. lapkričio 25 d. įsakymu Nr. 9.

Algimanto partizanų veikla laikinai apmirė. Likę gyvi partizanai kurį laiką slapstėsi daugiausia pavieniui, kol vėl buvo suformuota nauja vadovybė. Ypač nemaloni padėtis ištiko ryšininkus ir partizanų rėmėjus, nes buvo neaišku, kokius dokumentus priešai rado sunaikintuose bunkeriuose, ką kalbėjo ir išdavė gyvi suimti partizanai. Prasidėjo išdavystės, plūstelėjo ryšininkų ir partizanų rėmėjų suėmimo banga.

1949 m. pabaigoje ar 1950 m. pradžioje vėl buvo suformuota Šarūno rnkt. vadovybė. Vadu paskirtas Povilas Tunkevičius-*Kastantas* – Gražinos kuopos vadas, kurio štabavietė buvo bunkeryje netoli Karčių k., miškelyje, Troškūnų vlsč. rytinėje dalyje, o vėliau – Margavonių k. apylinkėse. Gražinos kuopos zonoje dar veikė Kęstučio būrys, vadovaujamas Juozo Valonio-*Merkio*, kilusio iš Jovarų k., Subačiaus vlsč. (žuvo 1952 01 22); Lengvenio būrys, vadovaujamas Jono Marcinkevičiaus-*Jokerio* iš Pajuostinio k., Troškūnų vlsč. (žuvo 1952 05 26) ir Vytenio būrys, vadovaujamas Teofilio Gudo-*Eskimo* iš Nociūnų k., Šimonių vlsč. (žuvo 1952 10 13).

1950 m. pabaigoje (lapkričio mėn.) Algimanto apygarda buvo panaikinta, o likę Šarūno ir Kun. Margio rinktinės sujungtos į vieną ir pavadintos Vaižganto vardu. (B. Kalyčio-*Liutauro* įsakymu – *G. V.*)

<...> 1948 m. rudenį Surdegio vnk. pas savo dėdę (mano tetėną) Petrą Leščinską apsigyveno partizanė Janina Galatiltytė-*Žibutė*, o Surdegio miestelyje pas Aloyzą Masiulį (mano dėdę) – *Žibutės* sesuo Salomėja Galatiltytė-*Našlaitė* (abi kilusios iš Antanų k., Adutiškio vlsč.).

Žibutė ir *Našlaitė* greitai susipažino su Surdegio apylinkių partizanais bei jų vadu Juozu Valoniu-*Merkiu* ir sėkmingai veikė iki 1950 m. pradžios, kol jų pėdsakais iš Adutiškio neatsekė MGB agentai. 1950 m. pradžioje partizanė *Našlaitė*, pastebėjusi, kad po Surdegio miestelį slankioja jai pažįstamas MGB veikėjas, suprato, kad jis ieško jų, nes šių partizanių giminės gyveno netoli Surdegio. Salomėja, pastebėta priešo, iš Surdegio pasitraukė ir apsigyveno mano tėvų sodyboje Juozapavos vnk., Troškūnų vlsč., o jos sesuo susirado kitą laikiną saugią vietą.

Po kelių mėnesių Salomėją, einančią iš bažnyčios, suėmė Surdegyje. Kiek vėliau buvo suimta ir Janina Galatiltytė. Tardomos nei mūsų, nei savo giminių, pas kuriuos slėpėsi, neišdavė, bet *Žibutė* kankinama išprotėjo ir buvo uždaryta į beprotnamį, kuriame vėliau rasta nusižudžiusi arba nužudyta MGB agentų.

Salomėja Galatiltytė-*Našlaitė* buvo nuteista 25 m. katorgos ir 5 m. tremties. Pradėjus peržiūrėti politinių kalinių bylas, buvo paleista anksčiau laiko, tačiau grįžusi į Lietuvą niekur negalėjo pastoviai apsigyventi ir gauti darbo. 1957 m. ištekėjusi už lagerininko J. Valantiejaus, vėl išvyko į Intą. Į Lietuvą galutinai grįžo 1961-aisiais ir apsigyveno Klaipėdoje.

<...> 1950 m. rugsėjo 30 d. Margavonės k., Marmoko sodyboje, žuvo Šarūno rinktinės vadas Povilas Tunkevičius-*Kastantas* ir 5 partizanai. Algimanto apyg. Šarūno ir Kun. Margio rnkt. buvo sujungtos į vieną ir pavadintos Vaižganto vardu, kuri tapo pavaldi Vytauto apyg. štabui. Algimanto apyg. Panevėžio partizanų daliniai buvo prijungti prie Vyčio apygardos.

<...> Žuvus būrių vadams J. Valoniui-*Merkiui*, J. Marcinkevičiui-*Jokeriui* ir T. Gudui-*Eskimui*, liko gyvi: Vincas Peslekas-*Griausmas*, kilęs iš Rakutėnų k. (žuvo 1953 m.) Jonas Mačionis, kilęs iš Juostininkų k. (suimtas 1953 m.); Juozas Varanavičius-*Pakštas*, kilęs iš Pašilių k. (žuvo 1952 m.) ir Mykolas Šileika-*Kaimynas*, kilęs iš Umėnų k., gyveno Milaikiškių k. (žuvo 1953 06 06 savo žmonos sesers Paulinos Bernadišienės sodyboje Umėnų k.). Šie partizanai slapstėsi kaip kas sugebėjo pavieniui pas patikimus žmones.

R. K. p a s t a b a: trumpai norėčiau supažindinti skaitytoją su A. Petronio, kaip buvusio, jo paties aiškinimu, aktyvaus partizanų rėmėjo bei aktyvaus ryšininko, tomis pastraipomis, kuriose jis atvirai kalba apie savo veiklą jau pasibaigus partizaniniam judėjimui. Man tik viena neaišku, kaip žmogus, tiek laiko ir taip aktyviai dalyvavęs antisovietinėje veikloje, tuo labiau, palaikęs ryšį su ginkluotu pogrindžiu, pasak jo, davęs partizanams priesaiką ir net gavęs *Vyturėlio* slapyvardį, kai dešimtys partizanų ryšininkų ir rėmėjų buvo išaiškinti ir nuteisti, tarsi koks NEMATOMASIS ne tik nepatenka į MGB operatyvininkų akiratį, bet dargi tampa sovietinės valdžios kai kurių įstaigų, tuo metu kuruojamų tik MGB struktūrų, vadovaujančiu asmeniu?

Manau, nereikia aiškinti, jog tuometinės profsąjungos buvo viena iš MGB-KGB atramų, „Žinijos" draugija – tikra sovietinės ideologijos skleidimo organizacija, betarpiškai kuruojama MGB-KGB. O kur dar Civilinė gynyba, SDAALR (Savanoriškoji draugija armijai, aviacijai ir laivynui remti), ekskursijų biurai, kariniai komisariatai, pagaliau priėmimas į Komunistų partiją, kai žmogus, besimokydamas jau paskutinėje klasėje, „verčiamas" stoti į komjaunimą, atvirai rėžia, kad ta organizacija jam nepatinka, kad joje susirinkę visi blogieji.

Siūlyčiau perskaityti kai kurias pastraipas iš jo paties rašyto „Gyvenimo aprašymo" ir gerai pamąstyti, kam visa tai naudinga ir reikalinga... Ką galėjo nuveikti žmogus šalia tiesioginio darbo, turėdamas dar 30 papildomų visuomeninių pareigų?

<...> Vid. m-los aukštesnėse klasėse karinis komisariatas mane dažnai kviesdavo padėti rengti šaukiamuosius į armiją (jie buvo mokomi rikiuotės pagrindų, šaudyti, pažinti ginklus ir kt., jiems buvo skaitomas civilinės gynybos kursas). Karininkai primygtinai agitavo mane stoti į karininkų mokyklą, o kai atsisakiau, gąsdino prievarta išsiųsią, sutrukdysią stoti į aukštąją mokyklą.

<...> Perstojau į Valstybinį kūno kultūros institutą. Čia trejus metus nuolat buvau išrenkamas SDAALR pirmininku, profsąjungos komiteto nariu, atsakingu už akademinį sektorių.

<...> LVKK institute mane vėl prievartavo stoti į komjaunimą, o kai pareiškiau, kad mane šokiruoja daugumos komjaunuolių blogas elgesys ir aš nenoriu būti tarp tokių, siūlė stoti į kompartiją ir žadėjo gerą darbą ir karjerą. Į kompartiją institute nestojau.

<...> Dirbdamas mokykloje, visuomeniniais pagrindais sėkmingai vadovavau turistų būreliui, dalyvavau respublikos turistų vadovų sąskrydžiuose. Tačiau už

„per didelę“ Lietuvos tėvynės meilę ir „netinkamą“ Lietuvos istorijos pasakojimą turistinių išvykų metu iš mokinių turistų būrelio vadovų buvau pašalintas. Dėl bažnyčios lankymo svarstė pedagogų taryba.

1961 m. neakivaizdiniu būdu pradėjau studijuoti Kauno politechnikos institute mašinų gamybos ir technologijos specialybę.

<...> 1964 m. su šeima persikėlęs į Palangą, įsidarbinau „Žuvėdros“ sanatorijoje kineziologu (gydomosios kūno kultūros specialistu). 1966 m. perėjau dirbti į „Bangos“ sanatoriją (taip pat kineziologu). 1967 m. įsitraukiau į medicininę mokslo tiriamąją veiklą, neakivaizdžiai įstojau į Kauno medicinos instituto aspirantūrą...

<...> 1969 m. buvau paskirtas „Bangos“ sanatorijos gydomosios kultūros ir klimato terapijos vedėju.

<...> Šalia tiesioginio darbo visose įstaigose man primesdavo didelį visuomeninį darbo krūvį: buvau renkamas į profsąjungų ir SDAALR komitetus, daug metų buvau jų pirmininku, Liaudies kontrolės grupės nariu, Palangos vykdomojo komiteto įvairių komisijų (statybos ir architektūros, medikų tarpžinybinės tarybos, kovos su girtavimu) nariu, Profsąjungų tarybos Kūno kultūros ir sveikatos komisijos nariu, Palangos m. fizkultūrinių renginių koordinavimo poilsio įstaigose tarybos nariu, „Jūratės“ susivienijimo gamybinės mankštos metodinės tarybos pirmininku, kolektyvinio sodo „Pavėsis“ pirmininku, Palangos miesto kvartalo, kuriame gyvenau, 6 daugiaaukščių namų komendantu ir kt. (iš viso daugiau kaip 30 visuomeninių pareigų). Buvau „Žinijos“ draugijos nariu, todėl buvau įtrauktas ir į vad. politinio švietimo būrelio darbą, dvejus ar trejus metus buvau šio būrelio vadovu.

<...> „Bangos“ sanatorijoje nuo 1966 m. rudens 5 metus iš eilės buvau renkamas (profsąjungos pirmininkų niekas nerinkdavo, o skirdavo, buvo tik vaidinamieji rinkimai – *R. K.*) neetatiniu profkomiteto pirmininku.

<...> Kai į Lietuvą iš lagerių, kalėjimų ir tremties pradėjo grįžti politiniai kaliniai ir tremtiniai, kai kurie mano pažįstami apsigyveno Klaipėdoje. Grįžo ir Salomėja Galatiltytė-Valantiejienė.

<...> 1965–1967 m. aš du ar tris kartus lankiausi pas Salomėją ir Joną Valantiejus, tuo metu gyvenusius Melnragėje, Molo, 32.

1968 m. pradžioje Salomėja Valantiejienė savo bendraminčių (ar Klaipėdos pogrindžio grupės) vardu paprašė manęs, kaip buvusio partizanų ryšininko ir žvalgo, bet KGB neiššifruoto ir nepersekioto, surizikuoti išvežti į užsienį kažkokius svarbius rezistencijos dokumentus ir pridūrė, kad apie šį kreipimąsi į mane žinanti tik ji ir aš.

Keletą savaičių mąsčiau ir bandžiau įsivaizduoti, kaip visa tai būtų galima atlikti. Buvo žinoma, kad kai kurie jūreiviai, bandę įvykdyti panašias užduotis (Kudirka ir kt.) (Simas Kudirka panašios užduoties nevykdė, gerb. autorius truputį fantazuoja, be to, gerokai „skiedžia“ apie tos vadinamosios „slaptos“ medžiagos perdavimo į užsienį sąlygas ir galimybes – *R. K.*)

<...> Buvo nuspręsta, kad man su užduotimi vykti į užsienį būtų geriausia įsidarbinus laive. Teko išsiaiškinti, kokiomis sąlygomis jūreiviai išleidžiami į krantą nuplaukus laivui į užsienio uostą. Laivo kapitono, jo vyriausiojo padėjėjo ir pirmojo padėjėjo, laivui išvykstant iš Klaipėdos ir atvykstant į Klaipėdą, kontrolės punktuose, muitinėse asmeniniai daiktai dažniausiai netikrinami.

<...> Galiausiai buvo nutarta, kad tinkamiausios pareigos man rezistencinei užduočiai vykdyti bus laivų kapitono pirmojo padėjėjo pareigos. Tačiau kapitono pirmasis padėjėjas turi būti kompartijos narys, o aš tuo metu ne tik juo nebuvau, bet nebuvau buvęs ir komjaunuoliu. Be to, visą laiką jaučiau neapykantą komunistams. Prisiminiau Šiaurės rytų Lietuvos (Karaliaus Mindaugo) srities partizanų vado Antano Slučkos-*Šarūno* pasakytų žodžių svarbią prasmę: „<...> Tėvynės laisvės gynimo tikslu, esant būtinybei, nebijokite ant savęs užsidėti net ir vilko kailį, žinoma, širdyje pasilikdami nekaltais ėriukais. Klastingą ir daug kartų galingesnį priešą galima nugalėti ar bent apgauti tik gudrumu<...>“ (labai girdėtos nuvalkiotos frazės ar skaitytos čekistų instrukcijose, tik šiek tiek pakeisti kai kurie žodžiai, jų prasmė pritaikyta garbingo partizanų vado *Šarūno* „išsakytai minčiai“ – *R. K.*).

<...> Į TSKP buvau priimtas 1969 m. gruodį. Stojimui į kompartiją kliūčių nebuvo.

<...> Pagal Ypatingojo archyvo pažymos turinį galima teigti, kad MGB organų net nebuvo užregistruota, jog mano tėvus ir brolį Vytautą pokario metais tardė MGB. Galbūt tai MGB leitenanto Leono Giniočio-*Finišo* nuopelnas? Jis pasistengė, kad tėvų ir brolio trumpalaikis suėmimas ir tardymas nebūtų užregistruoti („O, Viešpatie, koks naivumas!“ – pasakytų tūlas pilietis. Tik užverbavimo atveju čekistai neregistruodavo pil. sulaikymo – *R. K.*).

<...> Buvo priimtas mano pareiškimas su visais kitais dokumentais (gerai nepamenu, ar 1971 m. ar 1972 m. pradžioje) dėl galimybės dirbti pirmuoju laivų kapitono padėjėju neturint trejų metų partinio stažo.

Po gero pusmečio (aišku, kai mano pareiškimą ir dokumentus patikrino KGB) buvo pranešta, kad kliūčių dirbti laivų kapitono pirmuoju padėjėju nėra ir kad Tralinio laivyno bazė sutinka įdarbinti į šias pareigas.

<...> 1972 08 04 įsidarbinau Klaipėdos didžiųjų tralinių laivų šaldytuvų kapitono pirmuoju padėjėju.

<...> Tačiau Klaipėdos miesto kompartijos komitetas (ypač tuo metu pirmuoju sekretoriumi dirbęs J. Gureckas) kurį laiką užsispyrusiai nenorėjo leisti man plaukti savarankiškai... Neaišku, ar man nepakenks jūros liga.

<...> 1972 m. pabaigoje, J. Gureckui išėjus atostogų, jo vietoje likęs eiti pareigas (pirmojo sekretoriaus) trečiasis partijos komiteto sekretorius Vaitiekūnas (vėl man padėjo pažįstami jūreiviai ir Vaitiekūno klasės draugė gyd. A. Stasiulienė) sutiko ir įkalbėjo Klaipėdos miesto partijos komiteto biurą duoti sutikimą mane išleisti į jūrą dirbti savarankiškai kapitono pirmuoju padėjėju.

<...> Kaip savarankiškas pirmasis kapitono padėjėjas išplaukiau 1972 m. spalio pradžioje didžiuoju žvejybos traleriu šaldytuvu „Smuškevičius“ – 232.

<...> Buvo paaiškinta, kad knyga, pagal kurią paruošiami tekstai šifruotam telegramų persiuntimui ir pagal ją skaitomos gautos šifruotos telegramos, laive turi būti laikoma ypač saugioje vietoje (užrakinta seife, o seifas pritvirtintas prie laivo korpuso kajutės, kurią turi užrakinti tas asmuo, kuriam laive patikėtas šis šifravimo darbas)... Ši aplinkybė mane pradžiugino, nes buvo drąsiau vežti **rezistencinę siuntą**.

<...> Paskutiniąją dieną prieš išplaukiant Salomėja Valantiejienė-Galatiltytė mane supažindino su žmogumi, turėjusiu įteikti man rezistencinę siuntą (pastarasis

taip pageidavo). Prieš susitikimą Salomėjos paprašiau, kad jam (ir kitiems) nesakytų ne tik mano pavardės, bet ir pareigų laive bei laivo, kuriuo aš plauksiu.

<...> Į susitikimo vietą atėjau prisiklijavęs ūsus, užsidėjęs didelius tamsius akinius, užsimaukšlinęs kepurę (kurios tais metais nenešiojau) su pastatyta palto apykakle, kad nebūčiau atpažintas, jei slapčia kas nors mane fotografuotų, jei susitikimas būtų netikras, o provokacinis. Agentas prisistatė *Pranu*. Tikriausiai slapyvardis?.. Jis buvo už mane aukštesnis, truputį žilstelėjęs, vidutinio stambumo, gal 45–60 metų amžiaus. Aš kalbėjau labai mažai ir pakeistu balsu. Po trumpo instruktažo *Pranas* perdavė man naują rudos spalvos diplomatą (krepšį, kuriame buvo įdėtos trys atskirai supakuotos knygų pakuotės. Per celofaną buvo gerai matyti knygų-albumų pavadinimai: „Naša Rodina“ ir „Vilnius“. *Pranas* nurodė vieną siuntą perduoti agentui Las Palmo uoste...

<...> Klaipėdos agentas *Pranas* man paaiškino kai kurias saugumo ir galimų staigmenų detales, nurodė, kaip „albumus“ perduoti užsienio agentui, pasakė telefono numerį, kuriuo skambinti išlipus į krantą Las Palmo uoste. Jei į mano telefono skambutį atsilieps „Antanas klauso“, aš turiu prisistatyti „Kazimieras“. Tuomet „Antanas“ turi pasakyti slaptažodį „Korida“, o aš turiu atsakyti slaptažodžiu „Klaipėda“. Po to aš trumpai turiu nurodyti tik susitikimo valandą, kurios skaičius turi būti mažesnis negu 12. Tai reiškia, kad susitikimas vyks ne mano pasakytą valandą, bet iš nurodytos valandos skaitmens atėmus paskutinį šio skaičiaus skaitmenį. Susitikimo vietą nurodė Klaipėdos agentas *Pranas*, davė keletą nuotraukų, Las Palmo vaizdų, kurių vienoje buvo aiškiai matyti objektas – cilindro formos aukštas pastatas – viešbutis...

R. K. p a s t a b a: tai klasikinė čekistinių legendų mišrainė, kurioje trečdalis tiesos atmiešiama dviem trečdaliais melo. Panašias legendas čekistai labai sėkmingai naudojo ir prieš mūsų partizanus. Ir žemo intelekto žmonės, neturintys nė mažiausio supratimo apie operatyvinį darbą, tomis legendomis patikėdavo. Kaip vieną tokių čekistinių legendų pavyzdį galima būtų pateikti iš Didžiosios Kovos apygardos buvusio štabo viršininko *Genelio*-Benedikto Trakimo pokalbio Vilniuje su žinomu čekistų agentu *Ereliu*-Juozu Markuliu, kai, pasikvietęs *Genelį*, bando jį įtikinti, kaip, nuvykęs į Švediją, „išsitraukia iš kišenės nosinaitę, kurios krašteliai išpiešti kaip popierinių pinigų kupiūros, užeina į Anglijos konsulatą, išsiima šitą nosinaitę ir šluostosi veidą. Iš tos nosinaitės paaiškėja, kas jis toks. Paskui pasako slaptažodį ir konsulo padedamas išvyksta iš Stokholmo į Londoną.“

Manau, neverta daugiau gilintis į šias kažkur kriminaliniuose romanuose aprašytas šnipų ir visokių žvalgų „gudrybes“, tai jau seniai tapę anekdotais, todėl teatleidžia man gerb. skaitytojas už jo taip neįdomiai ir nuobodžiai sugaišintą laiką, bet manau, kad jis sudarė labai aiškų vaizdą, kaip kartais žmonės sugalvoja tokias pasakas, kurias kažkam bando įpiršti už gryną pinigą, kad vėliau gautų atitinkamus dividendus.

Kadangi tolesni A. Petronio rašiniai, susiję su jo paties asmenine, kaip partizanų „žvalgo“ *Vyturėlio* veikla, sukėlė daug abejonių, aš atsisakiau juos publikuoti, nes vengiu labai neįtikinamai ir dirbtinai aprašomų įvykių interpretacijų.

Nei pačių partizanų archyviniuose dokumentuose, nei anksčiau tame krašte mano užrašinėtų laisvės kovų dalyvių prisiminimuose, nei MGB operatyvinėse suvestinėse niekur neminimas Algimanto apygardos partizanų žvalgas *Vyturėlis*. Todėl galima daryti išvadą, jog panašus asmuo šios apygardos teritorijoje išvis neegzistavo.

Žmogus, rašantis apie savo asmeninę partizaninę veiklą, kardinaliai nukrypstantis nuo istorinės tiesos (o tai paprastai laikoma sąmoningu tos tiesos iškraipymu ir perdėtu savo asmens sureikšminimu), klaidina pokario istorijos tyrinėtojus, be to, žemina ne tik save, bet ir labai užgauna, klaidina visus renkančius bei užrašinėjančius laisvės kovotojų prisiminimus.

Noriu patarti – į tokius banalius „žaidimus" nevertėtų veltis garbingam žmogui, o rašantiems ir užrašinėjantiems laisvės kovų dalyvių prisiminimus labai atsakingai žvelgti į autorių pasakojimus ir jų pateikiamas asmeninių pergyvenimų istorijas.

O grįžtant į aprašomų tikrų įvykių pradžią, galima būtų plačiau nušviesti Algimanto apygardos partizanų veiklos istoriją remiantis čekistų turėta informacija, kurioje labai konkrečiai ir aiškiai atsispindi daugelio laisvės kovotojų veiklos metodai, jų pasiaukojantis darbas kovoje už laisvę ir padarytos nepataisomos klaidos.

Gerb. A. Petronis ne kartą mini Troškūnų MGB j. ltn. Leoną Giniotį, kurio veikla buvo susijusi su Algimanto apygardos partizanais. MGB archyviniuose dokumentuose pateikiama labai išsami jo ir daugelio partizanų ryšininkų bei rėmėjų veiklos versija.

Versta iš rusų kalbos

Adaptuoti protokolų variantai

Ištraukos iš LYA (KGB arch.), f. K–1, ap. 58, bylos Nr. P–16151. MGB Apsaugos valdyba prie Lietuvos geležinkelių. 1949 m. sausio mėn.

MGB Vyriausiosios apsaugos valdybos prie Lietuvos geležinkelių ir laisvojo transporto viršininkui generolui leitenantui drg. VADIS. Maskvos miestas.

Spec. pranešimas pagal baudžiamąją bylą Nr. 979 Algimanto apygardos nacionalistams.

MGB geležinkelių apsaugos valdyba, realizuodama agentūrinę bylą „Maištautojai" (Miatežniki) ir pagal gautą informaciją iš kamerinių agentų, išaiškino ir likviduoja apygardinį lietuviškųjų nacionalistų Algimanto apyg. štabą. Pagal bylą areštuoti:

1) Drabišauskaitė Regina, Petro-*Vaidilutė*, g. 1928 m., gimnazistė;
2) Matuzevičius Motiejus, Jono, g. 1926 m., Panevėžio dramos teatro dailininkas;
3) Toleikis Antanas, Andriaus, g. 1901 m., Panevėžio dramos teatro sandėlininkas;
4) Bujanauskas Česlovas, Kazimiero-*Aukuras*, g. 1924 m., Troškūnų parduotuvės pardavėjas;
5) Janonis Vytautas, Leono, g. 1924 m., be nuolatinio užsiėmimo;
6) Petrauskas Marijonas, Prano, g. 1921 m., dirba savo ūkyje;
7) Tijūnėlytė Vanda, Petro, g. 1930 m., be nuolatinio užsiėmimo;
8) Petrauskaitė Sofija, Prano, g. 1928 m., siuvėja;
9) Žeimytė Julija, Antano, g. 1920 m., dirba savo ūkyje;
10) Sniceris Vytautas, Petro, g. 1929 m., dirba savo ūkyje;
11) Petrauskas Pranas, Jurgio, g. 1892 m., dirba savo ūkyje;
12) Deveikis Juozas, Kazimiero-*Plienas*, g. 1900 m., dirba savo ūkyje;
13) Petruševičius Vladas, Motiejaus, g. 1890 m., dirba savo ūkyje;
14) Samuolytė Ona, Jono-*Milda*, g. 1913 m., dirba savo ūkyje;

15) Variakojis Stasys, Petro, g. 1914 m., gyvena nelegaliai;
16) Ladauskas Vladas, Jeronimo, g. 1914 m., dirba Troškūnų vlsč. karinės įskaitos stalo vrš.;
17) Bubėnas Leonas, Juozo, g. 1927 m., dirba Troškūnų durpyne;
18) Jankauskas Leonas, Petro, g. 1912 m., Troškūnų eiguvos eigulys;
19) Balčiūnas Jonas, Kazimiero, g. 1911 m., Troškūnų eiguvos eigulys;
20) Jankauskas Leonas, Justino-*Šilkarožis*, g. 1914 m., dirba arklininku Troškūnų eiguvoje;
21) Pazukaitė Vanda, Juozo, g. 1911 m., dirba dėstytoja Panevėžio mergaičių gimnazijoje;
22) Bajarūnaitė Stanislava, Jono-*Audronė*, g. 1927 m., Troškūnų ligoninės akušerė;
23) Kriaučiūnaitė Julijona, Juozo, g. 1929 m., gimnazijos moksleivė;
24) Valiauga Kazys, Vlado, g. 1906 m., dirba Troškūnų vlsč. komunalinio aptarnavimo sk.;
25) Žakevičius Jonas, Jono, g. 1908 m., Troškūnų pašto sk. viršininkas;
26) Šmigelskis Antanas, Jono, g. 1915 m., dirba Troškūnų gyvulių paruošų punkte;
27) Vaitkevičiūtė Vanda, Kosto, g. 1929 m., Troškūnų kooperatyvo buhalterė;
28) Krisiukas, tai tas pats – Vaitkevičius Pranas, Justino, g. 1922 m., Vilniaus geležinkelininkų mokyklos Nr. 1. meistras.

Tardymo metu nustatyta, kad Panevėžio, Rokiškio ir Kupiškio apskrityse veikia Lietuvos nacionalistų partizaniniai Gražinos junginiai, kurie įeina į Algimanto apyg. sudėtį ir kuriai vadovauja Slučka Antanas-*Šarūnas*.

Algimanto apyg. yra viena iš antisovietinių lietuvių nacionalistų padalinių, priklausančių pogrindinei LLA organizacijai. Apygardos štabas pavaldus centriniam štabui, kuris, netiksliais duomenimis, dislokuotas Vilniaus mieste.

Remiantis mūsų rastais ir paimtais dokumentais iš Algimanto štabo archyvo, apygarda vykdo ginkluotą pasipriešinimą prieš sovietų valdžią ir remiasi plačiu rajoninių organizacijų žvalgybiniu tinklu, vadinamuoju OS (organizacinis sektorius) sektoriumi, kurį sudaro daug apylinkių.

Apylinkių OS taip pat turi savo struktūrą, kurių tikslas – nuversti sovietinę valdžią Lietuvoje ir atkurti nepriklausomą buržuazinę nacionalistinę Lietuvos valstybę.

Algimanto apyg. junginių dalyviai plačiai naudojo teroro aktus sovietinės armijos karių, sovietinio partinio aktyvo ir valstiečių naujakurių atžvilgiu, vykdė sovietinių įstaigų apiplėšimus, grobė ir mušė sovietinius piliečius.

Terorizuodami vietinius gyventojus, vykdė priešišką veiklą prieš komunistų partijos vykdomas priemones ir prieš sovietinę lietuvių vyriausybę: trukdė vykdyti laisvus rinkimus į vyriausybės organus, duonos paruošų vykdymą, valstybinės paskolos platinimą ir t. t.

Vien pagal paimtus archyvinius štabo dokumentus apygardos būriai nuo 1944 m. rugsėjo mėn. iki 1946 m. birželio mėn. sunaikino 79 sovietinio partinio aktyvo aktyvistus, 31 MVD ir MGB darbuotoją, sudegino 1 valstiečių naujakurių

(daugiausia tai buvo perėjūnai ir čekistų šnipai – *R. K.*) ūkį, be to, 1947 m. laikotarpiu du kartus buvo apiplėštas Troškūnų vlsč. kooperatyvas ir Troškūnų miškų ūkio kontora, iš kurios pagrobta 60 000 rublių.

Didelis dėmesys buvo skiriamas antisovietinei propagandai ir agitacijai tarp gyventojų. Algimanto apyg. prie savo štabo turėjo redakciją, kuriai vadovavo redaktorius *Lakštutis* (Jurgis Urbonas) ir kuri dideliu tiražu leido bei platino gyventojams antisovietinę literatūrą: du laikraščius „Aukštaičių kova“, antisovietinių dainų ir eilėraščių rinkinius, įvairias brošiūras, lapelius ir įvairias karikatūras.

Rajoninės Algimanto apyg. organizacijos OS turėjo tankų ryšininkų ir rėmėjų, legaliai gyvenančių įvairiose Troškūnų valsčiaus gyvenvietėse, tinklą. Kaip ryšininkai ir rėmėjai veikė ir šios bylos areštuotieji.

Kaltinamoji Drabišauskaitė Regina (areštuota 1947 10 12) mokėsi Panevėžio gimnazijoje, buvo priešiškai nusiteikusi prieš sovietinę tvarką Lietuvoje asmenybė. Šia aplinkybe pasinaudojo kartu su ja besimokanti Zlatkutė Birutė (LLA organizacijos narė), kuri 1947 m. žiemą į savo namus pasikvietė Drabišauskaitę ir supažindino ją su lietuvių nacionalistų Algimanto apygardos vadu *Šarūnu*, šis Drabišauskaitę užverbavo į šią organizaciją slapyvardžiu *Vaidilutė,* ji davė rašytinę priesaiką, o po to buvo įtraukta į priešišką veiklą kaip šio štabo ryšininkė.

Be ryšio tarp veikiančių būrių užduočių, į Drabišauskaitės pareigas dar įėjo antisovietinės literatūros platinimas, kurią leido apygardos štabas, taip pat naujų narių verbavimas į LLA organizaciją.

Vykdydama nurodytas užduotis, Drabišauskaitė per centro ryšininkę Žeimytę Oną-*Živilę* (ieškoma) iš apygardos štabo gaudavo paketus su instrukcijomis ir antisovietine literatūra, kurią perduodavo LLA nariams pagal adresatams ant paketų užrašytus jų slapyvardžius, o iš jų paimdavo atgalinę siuntą į štabą.

Be to, 1947 m. vasario mėn. Drabišauskaitė pagal specialų apyg. štabo įsakymą Panevėžio mieste nakties metu išmėtė apie 20 egz. antisovietinių lapukų su vasario 16-ąja, kai 1918 m. Lietuva buvo atgavusi nepriklausomybę.

Būdama tiesiogiai pažįstama su apygardos štabo atsakinguoju redaktoriumi *Lakštučiu*, pastarojo pavedimu Drabišauskaitė 1947 m. pavasarį, siekdama įtraukti į antisovietinės spaudos leidybą, į LLA užverbavo šiuo metu jau areštuotą dailininką Matuzevičių.

Tolesnėje suderintoje aktyvioje Drabišauskaitės apklausoje, panaudojant vidaus kamerinį apdorojimą, tardymų metu buvo nustatytas lietuvių „nacionalistų partizaninės formuotės“ dalyvis Bujanauskas Česlovas, s. Kazimiero, kuris apklausos metu parodė bunkerį pas Troškūnų vlsč. Mažionių k. gyventoją Joną Deveikį-*Plieną*, kur įsikūręs Algimanto apyg. štabas. Be to, Bujanauskas nurodė asmenis, kurie veikia kaip Algimanto apyg. ryšininkai.

Duomenys, gauti iš Bujanausko, protingai panaudoti Drabišauskaitės apklausoje.

Gautos medžiagos pagrindu 1947 m. lapkričio mėn. oper. grupė įvykdė čekistinę-karinę operaciją, kurios metu:

1) areštuota 10 Algimanto apyg. ryšininkų ir rėmėjų;

2) sunaikinti 5 bunkeriai, iš kurių paimti šie trofėjai: 1 šautuvas, 2 pistoletai, 4 granatos, 333 šoviniai, 2 lauko žiūronai, 2 kg tolo, 3 radijo imtuvai, 3 elektriniai sprog-

dikliai, 1 telefono aparatas, 5 rašomosios mašinėlės, tipografinis šriftas, Algimantos apyg. štabo archyvas, taip pat užmuštų sovietinių piliečių bei sovietinės armijos karininkų sąrašai, LLA organizacijos dalyvių slapyvardžių sąrašai, laiškai, atsišaukimai, proklamacijos ir kiti svarbūs dokumentai, fotolaboratorija, apie 1000 vnt. antisovietinio pogrindžio dalyvių nuotraukų.

Šios operacijos metu areštuoti: Janonis, Petrauskas M., Deveikis J., Petruševičius ir Samuolytė, turėję tiesioginį ryšį su Algimanto apyg. štabu ir palaikę ryšį su vienu Gražinos padaliniu – Stasiu Slučka-*Bistrūnu* (*Šarūno* brolis), kuriam rinko žinias apie kariuomenę, sovietinį-partinį aktyvą ir kitus žvalgybinius duomenis, taip pat palaikė ryšį tarp štabo, vietiniams gyventojams platino antisovietinius lapelius ir antisovietinę literatūrą.

Tardymo metu Bujanauskas nurodė, kad moteris, gyvenanti Panevėžio mieste, Pušų g. Nr. 51, palaiko ryšį su partizanais ir pas ją nelegaliai gyvena Stasio Slučkos žmona Slučkienė.

Vykdant operatyvinį patikrinimą pagal anksčiau pateiktus duomenis, 1947 m. lapkričio mėn. iš 8 į 9 d. naktį buvo išaiškinta, kad pagal pateiktą adresą gyvena Variakojienė, jos vyro tėvas Variakojis ir lyg tai Janonis Vytautas, kurie patikrinimo metu buvo namuose.

Operacijos metu 1947 11 09 anksti rytą Janonis pasirodė mūsų areštuotojo Petrausko M., gyvenančio 35 km nuo Panevėžio, bute. Tai sukėlė įtarimą, todėl Petrauskas M. aktyviai apklaustas ir priverstas parodyti, kad Janonis yra partizanų ryšininkas ir savo bute Panevėžio mieste turi partizanų maisto produktų sandėlį.

Imantis tolesnių operatyvinių priemonių, Janonio bute buvo atidengti du bunkeriai ir paimta daug produktų, antisovietinės literatūros, nuotraukų ir kito turto.

Namo gyventojų apklausos metu nustatyta, kad mūsų rastuose bunkeriuose Janonis slėpėsi kartu su savo dėde Stasiu Variakoju (buv. gestapo darbuotoju), kuris šiuo metu gyvena Joniškyje ir turi fiktyvų pasą Petrausko pavarde.

Tikrinant M. Petrausko parodymus ir išaiškinant Janonį, atkakliai neigiantį, kad priklauso partizanams, buvo panaudota vidaus kamerinė agentūra, todėl agentas *Klevas* pranešė, jog areštuotasis Janonis, kameroje pasakodamas apie savo nelegalią padėtį, paminėjo dėdę Variakojį, su kuriuo kartu slapstėsi, ir tai, kad Stasio Slučkos nurodymu jam ir jo dėdei buvo padaryti fiktyvūs dokumentai. Juos padarė valsčiaus karinės įskaitos stalo viršininkas vardu Vladas.

Patikrinus M. Petrausko parodymus per vidaus kamerinę agentūrą, nutarta areštuoti Variakojį ir kartu nustatyta, kad Troškūnų vlsč. karinės įskaitos stalo viršininkas yra Vladas Ladauskas, s. Jeronimo.

Areštuotasis Variakojis tardymo metu nurodė, kad į nelegalią padėtį perėjo dėl to, kad yra priešiškai nusistatęs prieš sovietinę valdžią ir dėl vokiečių okupacijos metais tarnybos gestape Kaune, kur jis buvo oficialus mokslinio-techninio skyriaus darbuotojas. Būdamas nelegalios padėties, jis slapstėsi kartu su Janoniu, todėl Stasio Slučkos nurodymu Troškūnų vlsč. karinės įskaitos stalo viršininkas Vladas Ladauskas padarė fiktyvius dokumentus.

Variakojis taip pat, nurodė, kad Ladauskas glaudžiai bendravo su Stasiu Slučka ir pastarojo nurodymu partizanus aprūpindavo fiktyviais dokumentais.

<...> Tarp paimtų archyvinių dokumentų buvo rastas detalus Troškūnų vlsč. MGB pastato planas, iš kurio buvo galima spręsti, jog jį padarė žmogus, dažnai besilankantis šiame pastate.

Tardant kaltinamąjį Bujanauską, nustatyta, kad Troškūnų MGB sk. darbuotojas j. ltn. Giniotis yra partizanų būrio narys slapyvardžiu *Finišas*. Jis partizanus aprūpindavo šaudmenimis ir teikdavo ypač slaptą informaciją.

Apie Giniotį mes pranešėme LSSR MGB, kuris po suėmimo patvirtino savo išdavikiškos veiklos faktus.

<...> Kaltinamoji Bajarūnaitė paaiškino savo veiklą ir aplinkybes verbuojant MGB darbuotoją Giniotį-*Finišą*: „Su j. ltn. Giniočiu susipažinau Troškūnuose 1946 m. vasarą ir nuo to laiko su juo palaikome intymius ryšius. Būdama lietuvių nacionalistinės formuotės nare, aš iš *Šarūno* gavau užduotį Giniotį įtraukti į antisovietinę veiklą. Tuo pačiu metu man *Šarūnas* nurodė, pasinaudojant artima pažintimi su Giniočiu, iš pastarojo gauti duomenų apie rengiamas operacijas prieš partizanus, apie karinio garnizono buvimo vietą ir jo skaičių."

Vėliau Giniotis *Šarūno* nurodymu Bajarūnaitės buvo užverbuotas ir jam buvo suteiktas *Finišo* slapyvardis. Per Bajarūnaitę *Finišas Šarūnui* perdavė: Troškūnų vlsč. MGB sk. darbuotojų sąrašą, MGB sk. pastato planą su nurodytais darbuotojų kabinetais, slaptų dokumentų ir ginklų laikymo vietą, sargybos išsidėstymą ir t. t., duomenis apie Troškūnų MGB sk. vykdomus verbavimus su užverbuotųjų nurodytomis pavardėmis ir adresais ir jų pranešimų charakteristikas, perduotas į MGB.

Areštuotoji Panevėžio merginų (moterų) gimnazijos dėstytoja Pazukaitė, išaiškinta pagal tardomąją medžiagą, po atkaklaus spyriojimosi prisipažino priklausanti lietuviškųjų nacionalistų būriui ir pasisakė savo slapyvardį – *Vigunia* (taip užrašyta rusiškai – *R. K.*). Tardymo metu nurodė, kad į būrį ją užverbavo *Šarūnas* ir, pagal profesiją būdama dailininke, bendradarbiavo su Algimanto apyg. štabo atsakinguoju redaktoriumi *Lakštučiu*, kurio nurodymu meniškai apipavidalindavo antisovietinių laikraščių antraštes, brošiūras ir piešė antisovietines karikatūras.

Kaltinamasis Krisiukas tardymo metu nurodė, kad LLA organizacijos narys jis yra nuo 1943 m. ir turi slapyvardį *Papargnis* (taip užrašyta rusiškai. Gal *Papartis*? – *R. K.*).

Būdamas ryšininku, per Samuolytę su Stasiu Slučka pastarojo nurodymu 1945 m. Vilniuje geležinkelininkų mokykloje Nr. 1 įkūrė pogrindinę antisovietinę organizaciją, į kurią buvo įtraukta 18 antisovietiškai nusistačiusių moksleivių, užverbuotų asmeniškai Krisiuko (ši organizacija buvo likviduota 1947 m. pagal agentūrines bylas „Ptency" („Paukšteliai"), „Otrostki" („Ataugos") ir „Komary" („Uodai").

<...> Be to, Krisiukas kartu su Samuolyte vykdė įvairius Stasio Slučkos pavedimus ir daro fiktyvius pasus partizanams, dėl to Samuolytė užmezgė ryšį su milicijos darbuotoju Gajučiu, iš kurio gavo penkis pasų blankus.

Krisiukas taip pat dalyvavo bandymuose gauti tolo partizanams Troškūnų MGB pastato susprogdinimui, kuris numatytas 30-ųjų Spalio revoliucijos metinių proga.

Užbaigus tardymą pagal kaltinamųjų Drabišauskaitės, Matuzevičiaus, Kriaučiūnaitės ir Pazukaitės bylą, ji išskirta ypatingajam nagrinėjimui ir perduota teismui.

Lietuvos MGB geležinkelių apsaugos valdybos viršininkas
Papulkininkis SANMIN

Tyrimo medžiaga pagal Panevėžio apskr. Troškūnų vlsč. MGB sk. oper. įgaliotinio j. ltn. Giniočio bylą Nr. P–16151.

Pradėta 1947 09 27, baigta 1948 03 06. MGB – SSRS.

Lietuvos valstybės saugumo ministerijos Panevėžio apskr. skyrius Nr. 3884, Panevėžio m.

Lietuvos SSR valst. Saugumo ministro pavaduotojui draugui BASOVUI

Siunčiu jums peržiūrėti Panevėžio apskr. Troškūnų MGB sk. j. ltn. Giniočio, įtariamo MGB agentės *Slučkienės* iššifravimu ir ryšio palaikymo su partizanų būrio vado A. Slučkos-*Šarūno* sugyventine Stase Bajarūnaite, tiriamąją medžiagą.

Vengiant galimų pasekmių, kurių gali pasitaikyti mūsų oper. darbuotojui palaikant ryšį su *Šarūno* būriu (gali „užvesti ant smūgio“ operatyvinę dalį ir agentūrą), oper. įgaliotinis j. ltn. Giniotis šiuo metu laikinai pervestas dirbti į kitą (Pušaloto) valsčių.

Petravičiūtės tardymo metu galbūt gausime papildomų duomenų apie j. ltn. Giniotį ir jo sugyventinę Stasę Bajarūnaitę, kurią ateityje numatyta areštuoti.

R. K. p a s t a b a: šį „sugyventinės“ sinonimą čekistai buvo taip įsikandę, kad jį primetinėjo ypač mūsų ryšininkėms ir partizanams, tarsi visi mūsų partizanai buvo palaidūnai, gyveno su „sugyventinėmis“, o kad jie buvo jauni, kaip ir visi normalūs jauni žmonės draugavo su merginomis, mylėjo, svajojo, čekistams nebuvo svarbu, kadangi jie patys buvo pasaulio perėjūnai ir didžiausi ištvirkėliai. Ne partizanai, o jie prievartavo suimtas ryšininkes.

Aš manau, kad j. ltn. Giniotį, iki bus išaiškintas jo ryšių su *Šarūno* būriu laipsnis, nuo operatyvinio darbo tikslinga laikinai nušalinti.

Panevėžio MGB sk. viršininko pavaduotojas papulkininkis ČACHAVA

Panevėžio MGB sk.
papulkininkiui ČACHAVAI

R A P O R T A S

Pranešu, jog komandiruotės Troškūnų MGB skyriuje metu, susidūriau su tokiu atveju:

š. m. birželio mėn., dienos tiksliai nepamenu, kartu su Troškūnų vlsč. MGB sk. viršininku vyr. ltn. Bobinu priėmėm slaptą informatorę *Slučkienę*, kuri susitikimo metu pareiškė, jog su mumis dirbti atsisako, nes, kada jūs, aiškina, „mane užverbavote, tuoj pat po kelių dienų apie tai sužinojo visi Troškūnų miestelio gyventojai,

kurie pasakė net mano slapyvardį.“ Paklausta, kas apie tai galėjo papasakoti, pareiškė, kad apie tai papasakojo „jūsų darbuotojas j. ltn. Giniotis, kuris dalyvavo mano verbavimo metu.“

MGB sk. viršininkui vyr. ltn. Bobinui aš pasakiau, kad jis apie tai informuotų MGB sk. vadovybę, bet jis iki šiol to nepadarė. Aš asmeniškai apie tai žodžiu informavau MGB viršininko pavaduotoją majorą drg. Gonobobliovą.

Apie tai pranešu jums.

MGB 2N sk. vyr. oper. įgaliotinis vyr. ltn. MOSLEV

1947 08

R. K. p a s t a b a: MGB papulkininkis **GONOBOBLIOV Ivan Vasiljevič**, g. 1910 m. Ivanovo gubernijoje, nebaigtas vidurinis išsimokslinimas. 1946 10–1950 07 MGB Panevėžio apskr. saugumo vrš. pavaduotojas; 1950 07–1952 03 MGB Panevėžio miesto saugumo vrš. pavaduotojas.

KOBELEV Vasilij Vasiljevič, g. 1904 m. Nižnij Novgorodo gubernijoje, MGB papulkininkis, vidurinis išsimokslinimas. 1946 04–1947 12 Panevėžio apskr. saugumo viršininkas.

Panevėžio MGB sk. viršininkui
papulkininkiui drg. ČACHAVAI
nuo papulkininkio KOBELEV

R A P O R T A S

Jūsų įsakymu š. m. rugsėjo 13 d. aš išvykau į Troškūnų vlsč. ištirti informatorės *Slučkienės* konspiracijos ir nustatyti, ar prie to prisidėjo Troškūnų vlsč. MGB sk. j. ltn. Giniotis. Šio tyrimo rezultatus pranešiu.

Nuodugniai apklausiau informatorę *Slučkienę*, bet ji nepateikė tiesioginių įrodymų apie tai, kad ją iššifravo būtent Giniotis, o ne kas kitas. *Slučkienė*, be abejonės, turi pagrindo įtarti, kad Giniotis ją iššifravo per savo „sugyventinę“, vietinę akušerę Stasę Bajarūnaitę, nes:

1) *Slučkienė* girdėjo iš vietinės gyventojos Balčiūnienės, kurios vyras areštuotas ir išsiųstas kaip „banditas“, o pati Balčiūnienė yra antisovietinė ir „tamsi“ asmenybė, apie tai, jog Bajarūnaitė yra susijusi su „banditais“ ir kartu su jais girtuokliavo 1947 m. balandžio mėn. Be to, Bajarūnaitė palaiko ryšius ir su MGB sk. oper. įgaliotiniu Giniočiu, pas kurį ji ir šiuo metu dažnai važinėja į Panevėžį;

2) *Slučkienė* iš asmeninio pokalbio su geležinkelio stoties viršininko žmona Pankevičiene sužinojo, jog areštuotoji partizanų rėmėja ar ryšininkė Petravičiūtė, būdama areštuota Panevėžio MGB sk., iki savo arešto siūlė Giniočiui padėti partizanams. Apie tai pati Petravičiūtė pasakojo Pankevičienei, vienok, nepasakė, ar Giniotis sutiko.

Tyrimo metu reikėjo apklausti Balčiūnienę, Pankevičienę ir Lupeikaitę, bet pirmųjų dviejų aš nesiryžau apklausti bijodamas prispausti Bajarūnaitę ir iššifruoti *Slučkienę*. O Lupeikaitės, kuri neva žino kažkokį vyrą, pranešusį jai apie *Slučkienės* bendradarbiavimą su MGB organais, apklausti nebuvo galimybės, kadangi ji, kaip spekuliantė, išvyko eilinį kartą į Kauną.

Be to, MGB mokyklos kursantas Paškauskas, atlikdamas praktiką Troškūnų vlsč. MGB skyriuje ir bendraujantis su Giniočio seserimi Ada Giniotyte, man pranešė,

kad Ada Giniotytė intymaus pokalbio su juo metu pasakė, jog vieno apsilankymo pas Bajarūnaitę metu matė dienoraštyje tokį įrašą: „Mane Leonas įspėjo, kad tardymo atveju reikėtų būti atsargiai ir nekalbėti ko nereikia."

Leonas – tai Giniotis. Aš asmeniškai su Ada Giniotyte kalbėjausi atsargiai, daugiausia pasakojau apie tai, kodėl ji nerimauja dėl savo brolio, bet reikalingų atsakymų negavau, o išvesti iš kantrybės nepradėjau, kadangi nežinau, kokie jos ryšiai su Bajarūnaite.

Dabar pirmiausia reikia pasistengti gauti parodymus iš areštuotosios Petravičiūtės. Lupeikaitė bus apklausiama drg. Bobino, kai ji grįš iš Kauno.

1947 09 15 Pasirašo: KOBELEV

Panevėžio MGB viršininko pavaduotojui papulkininkiui drg. KOBELEVUI nuo Vilniaus „M. K. Š." kursanto Juozo Paškausko

Aš, Juozas Paškauskas, Liudo, atlikdamas Troškūnų vlsč. MGB praktiką atostogų, taip pat darbo metu draugavau su Ada Giniotyte.

Dirbdamas Troškūnų vlsč. MGB skyriuje, aš dažnai vaikščiojau pas Adą Giniotytę.

1947 09 10 atėjau pas Adą Giniotytę, kuri rytą buvo atvažiavusi iš Panevėžio, kur lankėsi pas savo brolį Leoną Giniotį. Ji man ėmė pasakoti, kad apie brolį Leoną, perėjusį dirbti į Panevėžio apskr. MGB skyrių, ji susidarė „nesuprantamą mąstymą". Pasakojo, jog broliui neaišku, kodėl jo nepaskiria pastoviam darbui. Ji taip pat kalbėjo, kad kažkas broliui atsitiko, ir jinai neva girdėjusi iš j. ltn. Rotkino ar iš kažko kito, jog Leoną apklausinėjo Panevėžio apskr. MGB viršininkas ir iš ten brolis išėjęs įkaitęs ir suprakaitavęs.

Be to, Giniotytė kalbėjo, kad Stasė Bajarūnaitė irgi buvo apklausiama.

1947 09 10 ar kitą dieną, tiksliai nežinau, Ada Giniotytė buvo pas Bajarūnienę, kuri kalbėjo, kad „mano žodžiai išsipildė". Bajarūnienė sakė, kad „nereikia draugauti ir užsiiminėti tokiais reikalais, reikia gerai pagalvoti, kad mus laiko fašistais, o tu, Leonai, būdamas organuose, gali netekti gyvybės", bet jie neklausė ir tęsė savo draugystę. Jie vienas be kito negalėjo gyventi. Dėl to tie, „kam reikėjo Leono Giniočio, visą laiką turėjo eit ir ieškoti pas mus". Štai dėl to jis prarado darbo vietą ir dar neaišku, kuo visa tai baigsis...

Toliau Giniotytė aiškino, jog ji pati asmeniškai skaitė Stasės Bajarūnaitės užrašus, kuriuose ji rašė: „Mane Leonas perspėjo, kad apklausos metu būčiau atsargi ir nekalbėčiau ko nereikia."

Pati Giniotytė aiškiai yra susirūpinusi dėl brolio Leono ir kalbėjo, kodėl Leonas jai nieko nesako, „bet aš jaučiu, kad jį dėl Bajarūnaitės nutarė persiųsti į kitą vietą". Aš perspėjau, kad tu nerimauji, kad žmogus vienoje vietoje negali visą laiką dirbti, kad nereikia klausyti kitų kalbų, taip ir baigėsi mūsų kalba su Ada Giniotyte.

Tai, ką sužinojau kalbėdamas su Giniotyte, užrašiau teisingai ir pasirašau:

1947 09 13 Parašas: (Juozas Paškauskas)

Troškūnų vlsč. MGB sk. oper. įgaliotinio
j. ltn. Giniočio
Panevėžio apskr. MGB sk. viršininkui
papulkininkiui ČECHAVAI

R A P O R T A S

Pranešu jums apie tai, kad darbo Troškūnų vlsč. MGB skyriuje metu aš 1946 m. liepos mėn. susipažinau su Stase Bajarūnaite, kuri tuo metu buvo atvykusi iš Vilniaus akušerių mokyklos ir buvo pas savo motiną Troškūnuose.

Pirmą kartą su ja susipažinau vieną sekmadienį Troškūnuose, Čugunovo žmonos bute. Ten aš nuėjau su kitomis merginomis: Zita Rudminaite, jos seserimi, Birute Bajarūnaite ir ten mes radome Stasę Bajarūnaitę, su kuria aš susipažinau. Ten šiek tiek pasikalbėjome ir pajuokavome kompanijoje, bet su ja bendravau nedaug, kadangi ji buvo ką tik atvykusi ir didžiąją laiko dalį kalbėjosi su Čugunovo žmona. Po to visi išėjome, o aš užėjau į skyrių.

Kitą kartą susitikome netoli jų namų gatvėje, ten buvo daugiau jaunimo: jos sesuo, Rudminaitė ir milicininkas Tamašauskas. Aš taip pat ten sustojau, visi šnekučiavomės, po to pradėjau kalbėtis su Stase įvairiomis temomis, klausiau, kur ji dirbs ir t. t.

Nuo to laiko, kai susipažinome, man patiko jos išvaizda ir apsiėjimas ir po kurio laiko aš pamilau ją, o ji pamilo mane.

Turėdamas laisvo laiko, pas ją vakarais užeidavau.

Susitikimų metu iš jos pusės nieko įtartino nepastebėjau, iš žmonių taip pat nieko blogo neteko girdėti. Draugavimo metu apie savo darbą nieko absoliučiai nekalbėdavau ir ji mano darbu nesidomėjo. Ir apie tai, ką aš žinau, daugiau papildyti negaliu.

1947 09 19 — Troškūnų vlsč. MGB sk. oper. įgaliotinis
Panevėžio m. — j. ltn. Giniotis (parašas)

Panevėžio apskr. MGB sk. 1947 11 18, Nr. 12101/1
Lietuvos SSR Valst. saugumo ministro pavaduotojui pulkininkui drg. BASOVUI
Vilniaus m.

Persiunčiu buvusio Pušaloto vlsč. MGB sk. viršininko vyr. ltn. NUŽNYCH raportą apie Troškūnų vlsč. MGB sk. oper. įgaliotinio j. ltn. Giniočio slaptųjų informatorių sąrašų ir agentūros susitikimų grafikų su agentais pametimą.

Taip pat pranešu, kad Giniotis, dirbdamas Troškūnų vlsč. MGB sk., buvo susijęs su aktyvia Algimanto apyg. ryšininke Stase Bajarūnaite.

Remdamasis tuo drg. Giniotį laikinai komandiravau į Pušaloto vlsč. MGB sk., kur jis nurodytus sąrašus ir pametė.

Apie jo ryšius su partizanų ryšininke Bajarūnaite žinoma ir 2 N valdybos viršininko pavaduotojui papulkininkiui drg. POČKAJ, kuris Giniotį iškvietė į ministeriją 1947 m. spalio pradžioje.

Šiuo metu drg. Giniotis, Troškūnų vlsč. skyrių perdavus Anykščių MGB skyriui, tapo pavaldus Anykščių MGB sk. viršininkui.

Panevėžio apskr. sk. vrš.
papulkininkis ČACHAVA

R. K. p a s t a b a: **BASOVAS Georgijus Ivanovičius** – ukrainietis, aukštasis išsimokslinimas. Saugumo sistemoje – nuo 1939 m. Iki atvykimo į Lietuvą – MGB Leningrado valdybos viršininko pavaduotojas. 1947 01–1948 04 LSSR valstybės saugumo ministro pavaduotojas. 1948 04 atšauktas į SSRS MGB.

ČACHAVA Grigorijus. Gimė 1901 m. Tbilisyje. V/s papulkininkis, gruzinas, pradinis išsimokslinimas. Saugumo sistemoje nuo 1930 m. Iki atvykimo į Lietuvą – Adžarijos ASSR vidaus reikalų ministro pavaduotojas. 1946 05–1947 04 LSSR MVD Kėdainių a/s viršininkas; 1947 04–1950 07 MGB Panevėžio a/s viršininkas; 1950 08–1951 06 MGB 2N valdybos 2-ojo skyriaus viršininkas. 1951 06 išsiųstas į Gruzijos SSR MGB (Iš kn. „Sovietinis saugumas Lietuvoje 1940–1953 metais Lietuvoje," 1999).

Išrašai iš Giniočio Leono ir kitų 23-jų asmenų b. b. Nr. 979.

Nusikaltimai numatyti pagal RTFSR B. k. 58–1a, 58–11 str.

Pradėta 1947 11 03

Baigta 1948 12 13

Leono Giniočio asmeninės kratos protokole pažymėta, kad krata daryta Vilniuje 1947 12 31. Ją atliko MGB 2N valdybos vrš. pavaduotojas SNAKIN ir to paties skyriaus oper. įgaliotinis j. ltn. DOMBROVSKIJ.

<...> Apklausos protokolas, kuris buvo surašytas 1947 m. gruodžio 31 d. Apklausia MGB 2N valdybos vrš. pavaduotojas papulkininkis MATIUŠENKO ir skyriaus vrš. pavaduotojas vyr. ltn. SNAKIN.

Apklausiamas sulaikytasis Leonas Giniotis, kuris atsakė į jam pateiktus klausimus.

Tardytojas: „Š. m. spalio 27 d. jūs pareiškėte, kad 16 vnt. šovinių 9 mm kalibro pistoletui perdavėte pil. Bujanauskui. Jį mes areštavome kaip aktyvų partizanų pogrindžio dalyvį, kuris nurodė, kad šiuos šovinius jis gavęs iš jūsų, kad perduotų juos partizanų vadui *Dėdei Vaitkui*. Jis tvirtina, kad jums iš jo asmeniškai buvo žinoma, kam tie šoviniai bus perduoti?"

<...> Prisipažįstu, kad Bujanauskas manęs prašė 9 mm kalibro šovinių. Jis pasakė, kad „jie reikalingi mūsų partizanams". Bujanauskas kalbėjosi su manimi kaip partizanų pogrindžio dalyvis ir visai atvirai mane laikė partizanų rėmėju.

Reikalas tas, kad pokalbio apie šovinių perdavimą su Bujanausku metu aš jau kurį laiką palaikiau organizuotą ryšį su vietine partizanų formuote, vadovaujama *Šarūno* ir *Dėdės Vaitkaus*.

1946 m. vasarą, eidamas Troškūnų vlsč. MVD sk. oper. įgaliotinio pareigas, aš susipažinau su 1927 m. gim. Stase Bajarūnaite, kuri su savo motina našle gyveno Troškūnuose ir dirbo ten akušere. Aš ėmiau su ja draugauti.

1946 m. rudenį Bajarūnaitė ėmė mane „apdoroti" antisovietine dvasia ir prisipažino palaikanti ryšį su partizanais ir jiems padedanti. Perspėjo, kad man, kaip MVD darbuotojui, nuvertus sovietinę valdžią nebus vietos Lietuvoje ir niekas mūsų nepasigailės. Ji perspėjo, kad, norint viso to išvengti, reiks padėti partizanams kovoje prieš sovietų valdžią.

Kai aš pareiškiau abejojąs, kad partizanai gali manimi pasitikėti kaip MVD darbuotoju, ji atsakė, jog pasitars apie tai su kuo reikia.

Po kurio laiko Bajarūnaitė pasakė, kad ji tarėsi dėl mano įtraukimo į antisovietinį pogrindį ir gavo teigiamą atsakymą. Jei neklystu, berods, 1946 m. gruodžio mėn. ji pareiškė, kad darbui partizaniniam pogrindy man suteiktas *Finišo* slapyvardis. Nuo to laiko iki 1947 m. rugpjūčio mėn. aš buvau susijęs su partizanų pogrindžiu ir vykdžiau įvairias partizaninių grupių vadų užduotis, bet savo, kaip MVD–MGB darbuotojo, padėtimi nesinaudojau.

Aš nebandžiau nutraukti ryšių su partizanų pogrindžiu, o dar daugiau, gavęs Panevėžio apskr. MGB vrš. pavaduotojo papulkininkio KOBELEVO įspėjimą apie tai, jog Bajarūnaitė Stasė yra partizanų ryšininkė ir todėl man būtina su ja nutraukti bet kokius ryšius, aš to nevykdžiau, o apie perspėjimą pasakiau pačiai Bajarūnaitei ir patariau elgtis ypač atsargiai.

Pagal gautų ir vykdomų partizanų užduočių pobūdį, mano pareigos buvo kaip žvalgybininko, partizanų įterpto į MVD ir MGB organus.

Aš privalėjau pranešinėti partizanams apie operatyvines užduotis ir numatomas priemones prieš partizanus, aiškinti ir perspėti juos apie asmenis, konspiratyviai susijusius su MGB organais.

Dažniausiai apie sužinotas priemones prieš partizanus aš pranešdavau jiems per Bajarūnaitę. Aš ją beveik visuomet informuodavau, kai pats gaudavau užduotis operacijoms vykdyti kartu su MGB kariuomene prieš partizanus (*apklausa nutraukta*).

Apklausa tęsiama 1948 01 15. Ji pradėta 21 val. 20 min., baigta 2 val. nakties.

Pripažįstu, jog esu, kaip kaltas, kad, būdamas Lietuvos SSR MVD–MGB organų tarnyboje, stojau į tėvynės ir sovietinės liaudies išdavimo kelią (aiškiai jaučiama, kad tai paties tardytojo žodžiai arba fizinės prievartos būdu išmušti iš tardomojo – *R. K.*).

Naudodamasis savo, kaip Troškūnų vlsč. MGB sk. oper. įgaliotinio tarnybine padėtimi. 1946 m. gruodžio pabaigoje Bajarūnaitės Stasės nurodymu Troškūnų vlsč. MVD pasų stale pratęsiau pasus šiems nelegaliai gyvenantiems asmenims: Talantaitei – partizanų ryšininkei, 1946 m. pabėgusiai po arešto iš Troškūnų vlsč. MGB, ir dar dviems, kurių pavardžių nepamenu.

Kartu su šiais pasais aš Bajarūnaitei padaviau švarų blanką su Troškūnų vlsč. MVD sk. herbiniu antspaudu.

1947 m. sausio mėn. per ryšininkę Bajarūnaitę aš pranešiau būrio vadui *Šarūnui* apie numatomą partizanų gaudymo Troškūnų vlsč. MGB čekistinę-karinę operaciją Andrioniškio apylinkėse, Anykščių valsčiuje.

1947 m. vasario mėn. partizanų ryšininkei Bajarūnaitei perdaviau 30 vnt. automato šovinių, MGB sk. darbuotojų sąrašus su jų namų adresais, duomenis apie MVD garnizono veiklą ir duomenis apie slaptus Troškūnų vlsč. MGB sk. darbuotojus Jankevičių ir Morkūną.

1947 m. kovo mėn. raštu pranešiau Bajarūnaitei, kad Troškūnų MGB vyr. oper. įgaliotinis j. ltn. RODKIN ruošiasi patikrinti Karčių kaimo gyventojos Valevičienės, pas kurią neva yra partizanų maisto produktų sandėlis, ūkį ir kad RODKINAS turi duomenų apie tai, jog pas Daučiūnų k. gyventoją Noviką yra bunkeris, kuriame slepiasi partizanai.

1947 m. balandžio mėn. Bajarūnaitei perdaviau Troškūnų vlsč. MGB pastato vidaus kabinetų išsidėstymo planą.

1947 m. gegužės mėn. Bajarūnaitei pranešiau apie slaptas MGB darbuotojas Bajarūnienę ir Lupeikaitę.

1947 m. birželio mėn. Bajarūnaitei pranešiau, kad Troškūnų vlsč. MGB numato atlikti partizanų gaudymo Grybulių kaime čekistinę-karinę operaciją. Kiek man žinoma, minėtos operacijos metu buvo nukauti du partizanai, vieno iš jų pavardė Žemaitis.

1947 m. liepos mėn. per ryšininką Bujanauską būrio vadui *Šarūnui* aš perdaviau 16 vnt. šovinių parabeliui ir 40–50 vnt. šovinių šautuvui. Tuomet Bujanauskui pranešiau, kur palaidotas nukautasis *Šarūno* brolis Bronius Slučka.

1947 m. rugpjūčio pabaigoje ar rugsėjo pradžioje Bajarūnaitei pranešiau apie Panevėžio apskr. MGB sk. areštuoto partizano Vaičiūno parodymus. Pastarasis davė parodymus apie keletą partizanų rėmėjų ir ypač apie rėmėją Karaliūną.

Baudžiamosios bylos Nr. 979 4-ame tome pateikiama kaltinamoji išvada, kurioje teisiami 23 partizanų ryšininkai ir rėmėjai:

1) Giniotis Leonas, Bonifaco-*Finišas*, g. 1924 m. Teistas 25 m. ir 5 m. be teisių;
2) Bajarūnaitė Stanislava, Jono-*Audronė*, g. 1927 m. Teista 25 m. ir 5 m. be teisių;
3) Bujanauskas Česlovas, Kazimiero-*Aukuras*, g. 1924 m. Teistas 25 m. ir 5 m. be teisių;
4) Deveikis Juozas, Kazimiero-*Plienas*, g. 1909 m. Teistas 25 m. ir 5 m. be teisių;
5) Petrauskas Marijonas, Prano-*Šakalys*, g. 1921 m. Teistas 25 m. ir 5 m. be teisių;
6) Sniceris Vytautas, Petro-*Dešimtininkas*, g. 1929 m. Teistas 25 m. ir 5 m. be teisių;
7) Valiauga Kazys, Stasio, g. 1906 m. Teistas 10 m. ir 5 be teisių;
8) Bubėnas Leonas, Juozo, g. 1927 m. Teistas 10 m. ir 5 m. be teisių;
9) Žakevičius Jonas, Jono, g. 1908 m. Teistas 10 m. ir 5 m. be teisių;
10) Šmigelskis Antanas, Jono, g. 1915 m. Teistas 10 m. ir 5 m. be teisių;
11) Janonis Vytautas, Jono, g. 1924 m. Teistas 25 m. ir 5 m. be teisių;
12) Jankauskas Leonas, Justino-*Šilkarožis*, g. 1914 m. Teistas 25 m. ir 5 m. be teisių;
13) Samuolytė Ona, Jono-*Milda*, g. 1913 m. teista 25 m. ir 5 m. be teisių;
14) Ladauskas Vladas, Jeronimo, g. 1914 m. Teistas 10 m. ir 5 m. be teisių;
15) Tijūnėlytė Vanda, Petro, g. 1930 m. Teista 5 m. ir 3 m. be teisių;
16) Petrauskaitė Zosė, Prano, g. 1928 m. Teista 5 m. ir 3 m. be teisių;
17) Petrauskas Pranas, Jurgio, g. 1892 m. Teistas 25 m. ir 5 m. be teisių;
18) Petruševičius Vladas, Motiejaus, g. 1890 m. Teistas 25 m. ir 5 m. be teisių;
19) Variakojis Stasys, Petro, g. 1901 m. Teistas 25 m. ir 5 m. be teisių;
20) Žeimytė Julija, Antano, g. 1920 m. Teista 25 m. ir 5 m. be teisių;
21) Jankauskas Leonas, Petro, g. 1912 m. Teistas 25 m. ir 5 m. be teisių;
22) Balčiūnas Jonas, Kazimiero, g. 1911 m. Teistas 5 m. ir 3 m. be teisių;
23) Vaitkevičiūtė Vanda, Justino, g. 1929 m. Teismo metu paleista.

MVD karinio tribunolo sudėtis – Lietuvos pasienio apygardos justicijos plk. TULSKIJ, just. mjr. DURNEV, just. mjr. ČERTKOV. Posėdis įvyko 1948 05 28.

Išrašai iš LYA (KGB arch.) baudžiamosios bylos Nr. P–15949, t. 1.

Versta iš rusų kalbos

Vanda Pazukaitė, Juozo-*Vygūnė,* g. 1911 m. Rygoje, gyveno Panevėžyje J. Jablonskio gt. 11, dirbo Panevėžio m. 2-ojoje moterų gimnazijoje dailės mokytoja. Suimta 1947 12 23., nuteista 25 m. lagerio ir 5 m. be teisių.

Šeimos sudėtis: sesuo Valerija Kochanovskienė, Juozo, g. 1908 m. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją. Tėvas miręs, motina gyveno kartu su Vanda.

Algimanto apygardos vado A. Slučkos-*Šarūno* užverbuota 1947 m. gegužę per *Šarūno* ryšininkę, 2-osios moterų gimnazijos mokinę Reginą Drabišauskaitę-*Vaidilutę*. Palaikė ryšius su Algimanto apygardos štabo spaudos ir propagandos skyriaus viršininku Jurgiu Urbonu-*Lakštučiu*. Apipavidalino (papuošė piešiniais) Algimanto apygardos štabo periodinį leidinį „Partizanų kova".

B. b. Nr. P–16151, t. 3, p. 11–12.

Per tardymą Vilniuje 1947 12 29 tardytojui, LSSR MGB geležinkelių valdybos 2-os valdybos 1-ojo skyriaus viršininko pavaduotojui, MGB leitenantui Platonovui davė asmeninius parodymus:

„Mane užverbavo 1947 m. gegužės mėnesį R. Drabišauskaitė. Man tada Regina perdavė laišką. Ant jo voko buvo užrašyta mano pavardė ir žodis „Slaptai". Laiško gale buvo raudonas antspaudas su Vyčiu ir užrašu: Algimanto apygardos štabas, pasirašytas tos apygardos vado *Šarūno*. Į mane laiške buvo kreipiamasi „Mieloji sese". Laiške jis rašė, kokia sunki partizanų dalia ir kaip jie kovoja už Tėvynės laisvę. *Šarūnas* laiške pabrėžė, kad norint pasiekti pergalę, reikia daugiau jėgų ir talkininkų. Manęs jis paprašė pagalbos piešiniais arba rašiniais. Laiškas buvo trumpas, bet nuoširdus ir jis mane labai paveikė. Aš, grįžusi iš mokyklos į namus, parašiau atsakymą, kad sutinku padėti ir noriu būti naudinga Tėvynei. Po mėnesio aš per Reginą gavau lapelį ir laišką, pasirašytą partizanų leidinio redaktoriaus *Lakštučio*. Jis rašė, kad, rengiant leidinį spaudai, turėsiu palaikyti ryšius tik su juo. Leidinį rengdavau slaptai namuose, kad niekas nepamatytų. Piešdavau tada, kai iš namų išeidavo mama.

Nepaisant nuovargio, manau, kad man palengvės, davus asmeninius parodymus. Žinau, kad mano kaltė prieš sovietų valdžią didelė, bet aš nenusikaltau savo sąžinei, Dievui ir Tėvynei. Tai man yra svarbiausia. Išdavike tapti manęs niekas neprivers. Aš nusprendžiau viską iškęsti. Aš tikiu – Dievas man padės tai padaryti ir padės laimėti mūsų kovą. Mes visi meldžiam jo pagalbos. Gerbiamasis tardytojau, norintis man gero, dėkoju jums už pastangas įrodyti mano pažiūrų klaidingumą. Jūs – politikas, o aš – paprasta moteris. Yra tokia teisybė, kurią labiau jauti širdimi, bet ne protu. Aš – lietuvė ir man Tėvynė neparduodama. Nepaisant sunkaus likimo, aš džiaugiuosi, kad nors trumpai buvau naudinga savo Tėvynei. Aš pripažįstu tik laisvą, nepriklausomą ir savarankišką Lietuvą be kitos šalies globos. Man partizanai – ne banditai, bet puikūs kariai už savo idėjas, už kilnų tikslą, už savo Tėvynės laisvę. Šioje kovoje

jau daug kraujo pralieta, nes kiekviena kova reikalauja aukų. Partizanų šūkis: „Gyvybė Tėvynei, o siela Dievui“. Jie tiki Dievu, ir meluojama, kai partizanai kaltinami žmogžudystėmis už tai, kad valstietis iš valdžios gavo žemės ar iš keršto. Partizanai trokšta laisvės, o ne nekaltų žmonių kraujo, o jeigu tenka sumokėti krauju, tai tik dėl to, kad toks gyvenimas juos tai daryti privertė. Už Tėvynės laisvę jie negaili nei savo kraujo, nei gyvybės.“

VENKIME KLAIDŲ

R. K. p a s t a b a: šie atsišaukimai rasti LYA (KGB arch.), f. K–11, ap. 1, b. 1377 (buvęs F. K–1, ap. 3). Byloje įsegtas raštas Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro pavaduotojui generolui majorui drg. KAPRALOVUI.

Spec. pranešimas apie dviejų Algimanto apyg. partizanų likvidavimą. Pranešime pažymėta, jog gautas Raguvos vlsč. MGB sk. informatoriaus *Staninas* (gal *Stanėnas*? – *R. K.*) pranešimas, kuriame nurodoma, jog Raguvos ir Kavarsko valsčių sandūroje pasirodo Algimanto apyg. partizanai, kurie iš gyventojų renka pinigus partizanams.

Reaguojant į informatoriaus pranešimą, į Zerkiškių ir Surdaugių kaimus 1949 02 16 buvo pasiųstos trys operatyvinės-karinės grupės, vadovaujamos Raguvos MGB sk. ltn. TICHOMIROVO.

Vasario 16 d. rytą viena oper. grupė, prieidama prie Zerkiškių k. Raguvos vlsč. gyventojo Birbilo Kazio namų (Raguvos vlsč., Laukagalių apyl. sekretorius), pastebėjo iš namo išbėgančius du ginkluotus vyrus, kurie paėmė arklį ir bandė bėgti, bet arklį nušovė kareiviai, partizanai pasipriešino ir bandė slėptis artimiausiuose krūmuose, bet buvo apsupti ir nukauti. Juos atpažino Birbilas Kazys, Zerkiškių k. gyventojas, ir Panevėžio partijos komiteto darbuotojas Tamošiūnas. Nukauti partizanai:

1) **Šakėnas Petras, Antano-*Šauksmas***, 35 m. amž., g. Girelės k., Troškūnų vlsč.;

2) **Taujanskas-Pakalnis Pranas, Stasio-*Berželis***, g. Troškūnuose.

Iš nukautųjų partizanų buvo paimti ginklai ir likę šaudmenys, be to, P. Šakėno planšetėje buvo rasti partizanų dokumentai, gauti iš Algimanto apyg. Šarūno rnkt. štabo su rinktinės vado *Montės* parašu. Taip pat rinktinės vado įsakymas Nr. 51, 1948 12 10 dėl P. Šakėno paskyrimo Gražinos kuopos būrio vadu, *Montės* kreipimasis į partizanus ir kt.

Po spec. pranešimu pasirašo Panevėžio apskr. MGB sk. viršininkas papulkininkis ČACHAVA.

R. K. p a s t a b a: šie dokumentai supažindina, kaip partizanų vadai rūpinosi bendros kovos brolių likimu. Apygardos vado *Montės*-Antano Starkaus raštuose – griežti nurodymai visiems ginklo vyrams, kovojantiems labai sudėtingomis okupacijos sąlygomis. Įsakymai lieka įsakymais, bet kartu jaučiami ir paprasti nuoširdūs tėviški patarimai nepiktnaudžiauti ypač alkoholiniais gėrimais, kurie, kiek pats pamenu, pokario metais buvo paplitę tarsi kokia masinė nuodijimosi epidemija, ypač tarp kaimo gyventojų. Iš miestelių atėję stribukai

tiesiog prievartaudavo kaimo žmones, kad šie juos vaišintų samagonu. Šitai epidemijai ypač paskutiniaisiais partizaninio karo metais retas kuris partizanas atsispirdavo, o per tokį besaikį gėrimą ir galą gaudavo.

Vytauto apygardos Kiaunės rajono vadas Juozas Bulka-*Dainius* (vėliau – MGB agentas *Bimba*) ne vienerius metus atkakliai kovojo su partizanų girtuokliavimu, bet vėliau suprato, kad – tai kova su vėjo malūnais, todėl savo dūšią iš dalies ir vien dėl to pardavė velniui, nors vėliau tapo gana pavyzdingu kunigu. Jis suprato, kad juodos kaimo tamsybės nenugalės jokiomis priemonėmis. Jei žmogus įjunko į alkoholį, nuo tos baisios psichinės negalios jį tik mirtis išgydys.

Kiek žinau iš buvusių Algimanto apygardos partizanų, vadas *Montė* irgi nevengė taurelės, bet jis žinojo saiką ir normą, gal todėl ir kitiems aiškino, kad viskam turi būti ribos.

1-as d o k u m e n t a s Tik partizanams

Pats atsišaukimo pavadinimas jau rodo, kad bus kalbama apie mūsų, t. y. partizanų klaidas. Žinoma, kalbėti, rašyti apie savo klaidas gana sunku. Ilgų ir sunkių kovų metų patyrimas rodo, kad daug partizanų ne visai supranta esamą sunkią dabartinę padėtį, dažnai per daug apsipranta su esamais pavojais ir, pasitikėdami partizaniška laime, nebevertina jų. Kiti, įkritę į neviltį, daro klaidas, kurios žudo juos pačius.

Pažvelgę į praeities metus, matome, kad netekome daug puikių partizanų, kurie taip reikalingi atgimstančiai Tėvynei. Žinoma, kiekviena laisvės kova reikalauja aukų. Laisvė visada tik krauju perkama, bet apmaudu, kai didelė dalis žuvusiųjų žuvo nesuprasdami ar nenorėdami suprasti rimtos situacijos, per mažai turėdami atsargumo, taip reikalingo partizanams. Nuostoliai tokie dideli, kad pro juos jau negalima praeiti tylomis.

Daugiausia partizanams žalos padaro be saiko vartojami svaigalai, ypač samagonas. O geriama visur, ir stovėjimo vietose, ir žygiuose. Tegul būtų ir geriama kontroliuojant save, bet daugiausia girtuokliaujama be saiko, kartais net iki sąmonės netekimo. Pasigėrus triukšmaujama. Neretai pasigėrę partizanai susimuša tarp savęs ar primuša niekuo nekaltus gyventojus. Girti be jokio reikalo šaudo trobose ar laukuose, nežiūrėdami naktinių priešo sekimų, kurie tokie dažni. Taip nesąmoningai pastato į pavojų save ar kitus tame rajone esančius partizanus.

Ypač žalingas alkoholio vartojimas žygyje, kuomet kaip tik reikalinga drausmė ir slaptumas. Įsigėrus dingsta atsargumas, mažėja akylumas, nebesilaikoma nustatytos žygio tvarkos, kalbama taip garsiai, kad, tyliam orui esant, girdėti už pusės kilometro. Jeigu taip linksmai žygiuojant kur nors netoli seka priešas, susidūrimas – neišvengiamas. Po to – aukos ar geriausiu atveju, rajonas lieka pavojingas. Be to, niekas taip nežemina partizanų vardo, kaip girto ginkluoto ir uniformuoto partizano pasirodymas gyventojų akyse.

Antra nuolat besikartojanti blogybė – atsargumo stoka. Dalis partizanų, nors ir turėdami skaudžių pamokų, nesiima apsisaugojimo priemonių. Tos priemonės visiems žinomos, būtent: niekuomet neužmiršti, kas esame ir kur esame. Niekuomet nebūti be sargybos. Užėję pas gyventojus partizanai visi sueina į trobą ir nė vienas nepasilieka saugoti kitų. Jeigu tokiu atveju užklumpa priešas – aukos ne-

išvengiamos. Arba žygyje grupė partizanų eina būriu garsiai kalbėdami, ir todėl priešas pastebimas tik tada, kai iš arti atidengia į būrį ugnį. Žinoma, tada aukos irgi neišvengiamos. Partizanai žygyje neturi užmiršti bendros manevrinės žygio tvarkos, kaip antai:

1) vienas partizanas imtis iniciatyvos tvarkyti žygį;

2) žygio vyrai turi būti padalinti į dvi grupes: žvalgomąją ir pagrindinę;

3) nurodyti, kokį sparną kautynių metu užims grupės: dešinį ar kairį. Praktikuojama taip: žvalgybos grupė užima dešinį, pagrindinė – kairį sparną. Pagrindinė grupė dengia pasitraukimą;

4) atstumas žygyje vyras nuo vyro – ne mažiau kaip 8–10 metrų, grupė nuo grupės – 50–100 metrų nakties metu, o dienos metu pagal aplinkybes atstumas turi būti kuo didesnis;

5) turi būti (neįskaitoma eilutė – *R. K.*);

6) jei tenka žygiuoti dienos metu, būtina siųsti nors priešakinius žvalgus;

7) iš anksto sutarti po kautynių susirinkimo vietą.

Kiekvienas partizanas žygyje turi automatiškai žinoti savo vietą ir tai, ką jis turės daryti kautynių metu. Kiekvienas partizanas turi nepamiršti atsargumo, atsargumo ir dar kartą atsargumo. Kai kas beatodairišką atsargumą bando teisinti sakydami, kad viskas priklauso nuo likimo, nuo laimės. Toks tegu neužmiršta teisingo priežodžio: saugokis, ir Dievas padės. Žinoma, tai nereiškia, kad partizanai turi tik slėptis. Kiekvienas partizanas turi būti geras karys – drąsus. Tik atsargiai drąsus, nes akla drąsa netoli tenuves.

Toliau. Vis dar pasitaiko partizanų, mėgstančių, tikrąja žodžio prasme, plėšikauti. Užeina tokie partizanai pas gerą tautietį ir įsako jam „paaukoti“ partizanų reikalams 1000, o kartais ir daugiau rublių. Įsako būtinai, o jei neaukos, graso sušaudysią ar panašiai. Čia nenoromis kyla klausimas, kur gauti partizanui pinigų. Juk reikia apsivilkti ir apsiauti. Aišku, kad reikia, basi nebūsime. Bet būna tokių partizanų, kurių vienas ar su draugu renka pinigus net keliuose valsčiuose ir beveik kiekviename kaime užsako po kelis šimtus rublių ar net daugiau. Maža to, tokie partizanai, ėję pas gyventojus, demonstratyviai rodo pinigų pundus. Paminėsiu vieną pavyzdį.

Šių metų rudenį užėję pas vieną Skapiškio vlsč. „X“ kaimo ūkininką keli įgėrę partizanai paprašė atsigerti. Šeimininkei greit nesuskubus paduoti, vienas partizanas ėmė šaukt: „Tai ką?! Veltui nenorite duoti?! Aš galiu užmokėti,“ – ir, išsiėmęs pundą pinigų, pasididžiuodamas metė ant stalo.

Aišku, tai matę gyventojai pasipiktino, nes žino, kad algų mums niekas nemoka ir pinigai renkami tik iš gyventojų. Toks masinis pinigų rinkimas visiškai neleistinas. Tai aiškus plėšikavimas, kuris teršia visų partizanų garbę. Šitaip elgdamiesi įsigysime skrebų vardą ir tokią pat panieką.

Partizanai turi būti kariai, bet kartu ir politikai. Su gerais tautiečiais elkimės visada mandagiai, su blogais – griežtai, bet nekvailai. Tautiečiai į mus žiūri kaip į kovotojus už laisvę, kaip į geriausią tautos žiedą. Tą garbingą partizano vardą esame pilnai užsitarnavę.

(Dvi eilutės neišskaitomos – *R. K.*)

Partizanai, nekartokime klaidų, bet ir iš ketverių metų laisvės kovų, patyrimo ir praktikos mokykimės ir semkimės ištvermės iki galutinės ir visiškos Pergalės.

Pasirašo: rinktinės vadas *Montė* (Antanas Starkus)

Jara. 1948 m. lapkričio 1 d.

2-as d o k u m e n t a s

LP Jara, 1948 m. spalio 15 d.

Algimanto a-da

Šarūno r-nės

V a d a s

Gražinos kuopos Kosciuškos būrio Broliui Partizanui *ŠAUKSMUI*

P a s k y r i m a s Nr. 51

Nuo šių metų spalio mėn. 15 d. Tamsta esate skiriamas Gražinos Kuopos, Kosciuškos būrio Vadu.

Pagrindas: Gražinos kuopos Vado raportas Nr. 19; 1948 10 12

(Parašas) (Parašas)

Rinktinės Vadas (*Montė)* Adjutantas (*Žymantas*) (Pajarskas Albinas-*Bebas*)

(Apvalaus antspaudo su Vyčio ženklu vieta)

3-ias d o k u m e n t a s

Visai SLAPTAI

Tik partizanams

B R O L I A I ir S E S Ė S

Labai gerai žinoma, kad daugelis iš mūsų įžengė į penktuosius su žiauriuoju bolševikiniu priešu kovos metus. Daugelis iš mūsų paaukojo ant Tėvynės aukuro savo brangiausį turtą – gyvybę, kiti liko invalidais. O kas atsitiko su mūsų šeimomis? Jos ištremtos į Tolimuosius Rytus, kur kenčia šaltį ir badą, ilgisi Tėvynės, bet, deja, jos jau neturi, tik mato begalinius stepių plotus ar amžinuoju sniegu padengtus kalnus, bet ne žaliuosius Lietuvos laukus bei savo numylėtąsias sodybas.

Broliai ir sesės! Vardan pavergtos Tėvynės, kritusių Brolių Partizanų ir tauriųjų lietuvių, kurie kenčia katorgose ar ištrėmime, turime likti iki pergalės tokiais pat ištvermingais, kaip kad iki šiolei kovojome. Juk žinokime, kad mūsų Lietuvos Partizanų organizacija yra nedaloma ir tvirta, ji tokia pat liks ir iki pergalės. Nedaloma todėl, kad mums nesvarbu jokios kitos organizacijos ir partijos bei jų rietenos, bet svarbu tik LAISVĖ, o priešas laikosi senovės romėnų priežodžio „Divide et impera“ – Skaldyk ir valdyk. Todėl jie verbuoja lietuvius šnipais ir sudaro iš jų MVD ir MGB organizaciją, o mes turime būti budrūs ir atsparūs mums spendžiamoms priešo pinklėms ir tvirtai laikyti savo rankose galingiausį mums ramstį – savo tautą, o kada tauta su mumis, mes jausimės tvirti, mūsų nesuskaldys, o atskiri pavieniai parsidavėliai susilauks reikiamo atpildo.

Partizanas, bendradarbiaudamas su plačiausiomis tautos masėmis, turi mokėti įgyti žmonių palankumą, padaryti juos savo bičiuliais, bet ne priešais – nenustatyti

jų prieš save. Žinokim, kad girtuoklis partizanas kilnesnio tikslo neturi ir jam visas rūpestis yra – kur gauti degtinės, o degtinė, kaip jau parodė ilgalaikė praktika, yra partizanų galvažudys, o pavyzdžių, kad žuvo girti, turime gana nemažai. Tik pagalvokim, kaip į tai atsiliepia lietuvių tauta, ir žinokim tiek, kad visuomenė tokių partizanų negerbia, negerbia patys partizanai, taip pat negerbiu ir aš! Tad prašau Brolius Partizanus negirtuokliauti, o girtuokliaujančius sudrausti.

Be to, kiekvienas partizanas turi pasitenkinti tiek, kiek reikalinga jo išsilaikymui, bet nieko daugiau nereikalauti iš gyventojų ir suprasti jų padėtį, kad gyventojai ne tik mus išlaiko, bet dargi yra ir okupacinės valdžios alinami. Partizanai, kurie daro nusikaltimus, žeminančius mūsų organizacijos garbę, užsiima vagystėmis ar plėšikavimais, bus baudžiami Partizanų Karo Lauko Teismo. Tokių partizanų, manau, kad nėra, o jei yra, įsakau pranešti man. Už didesnius nusikaltimus bausiu dabar, o už mažesnius bus keliamos bylos vėliau – sulaukus Laisvės.

Rimtus, pasižymėjusius drąsa kautynėse partizanus, sugebančius rimtai dirbti partizaninį darbą, kelsiu į laipsnius ir garbės ženklais atžymėsiu, o didžiausį atpildą gausime tik tada, kada galutinai iškovosime Lietuvai Nepriklausomybę – Laisvę.

Broliai ir Sesės! Kaip kad iki šiolei vadovavome tautai, taip pat liksime vadovaujanti organizacija iškovoję ir Laisvę. Kuriantis naujai demokratinei Nepriklausomai Lietuvai, daugeliui iš mūsų teks užimti įvairūs, valstybės teritorijai ir vidaus saugumui išlaikyti postai, o šiam atsakingam darbui darbuotojų reikės. Žinokit, Broliai ir Sesės, kad tautai vadovų reikės – mes jai vadovausim. Tat ruoškimės – šiam garbingam ir atsakingam tautos ir valstybės gyvavimo darbui!

Visiems, partizanų darbą dirbantiems asmenims – Broliams Partizanams ir Sesėms ir ryšininkams už ištvermingą kovą su bolševikiniu priešu tariu nuoširdų partizanišką lietuvišką A Č I Ū!

1948 11 01. Vaduva Apygardos V a d a s

4-as d o k u m e n t a s

L. P. Tik partizanams
Algimanto a-da
Šarūno r-nės
V A D A S
Nr. 168

R A Š T A S

Slenkant penktiesiems laisvės kovų metams ir partizanų organizacijai progresuojant, pribrendo galutinai reikalas mums, partizanams, prieiti prie pastovios tvarkos ir nebedaryti tų klaidų, kurios anksčiau buvo daromos ir dabar vis besikartojančios, kartais net siauresniu pobūdžiu.

Aš, išklausęs aukštesnių viršininkų pareiškimus ir gavęs žinių, rodančių nepatenkinamą elgesį prieš žmoniškumą ir bendrus organizacinius nuostatus, griežtai įspėju sekančiai:

1. Mesti besaikį iki sąmonės nustojimo girtuokliavimą – didžiausią partizanų galvažudį. Griežtai draudžiu iš žmonių surinktus pinigus praleisti alkoholiui. Taip pat negalima iš gyventojų per prievartą reikalauti alkoholinių gėrimų.

2. Griežtai draudžiama iš padorių gyventojų rinkti pinigus sau asmeninei prabangai bei blizgučiams įsigyti. Be kuopos, būrio, ar kito vieneto vyrų daugumos sutikimo ar įpareigojimo rinkti asmeniškus išteklius bei atsargas draudžiama.

3. Draudžiu ginklų, amunicijos bei mundiruotės spekuliaciją tarp partizanų.

4. Griežtai draudžiu grasinimus ginklu savo draugams ar viršininkams, kalbant, kad likviduosią juos ar panašiai.

5. Įspėju, kad nevartotumėt necenzūrinių ir ciniškų žodžių tarp gyventojų tuo papiktindami juos ir šmeiždami visų partizanų vardą.

6. Įspėju, kad be reikalo negrasintumėt ir neterorizuotumėt gerų savo tautiečių kartais padarydami juos net ligotais. Visuomet pirma išsiaiškinkite kilusius nesusipratimus ir paskui spręskite.

7. Ypač nepateisinamas nedrausmingumas, nepunktualumas, kada įvairiems kliūtims ir pavojams nesant, neatvykstama į tarnybinius susirinkimus.

Partizanai, kurie, neatsižvelgdami į duotus įspėjimus, kartos anksčiau minėtas klaidas ir nepildys partizanų Organizacijos nuostatų, bus atiduoti Aukščiausiajam Karo Lauko Teismui.

Pasirašo: rinktinės vadas (*Montė*) ir štabo viršininkas (*Kęstutis*) (Vaškelis Balys-*Merkys*, *Kęstutis*).

1948 m. lapkričio 1 d.

(Antspaudas apvalus su Vyčio ženklu. Pagal perimetrą užrašas:

„Rajono rinktinės Vadas L. P.)

Iš LVOA, f. 3377, ap. 55, b. 218, l. 90–91.

LLKS Tarybos biuletenis Nr. 2. 1950 m. liepa: 1949 02 16 buvo pradėta kova prieš girtavimą, pradėta pasirašinėti pasižadėjimus, bet vėliau vėl imta girtauti. Bet patarlė sako – gerais norais ir pragaras grįstas. O kai kurie pasirašiusieji pradėjo ieškoti išeičių, ir nėra to įstatymo, kurio negalima būtų apeiti, tuo labiau savo paties rašyto pasižadėjimo.

Pirmiausia tokie „Bacho“ garbintojai pradėjo gerti „krikštytą“ alų. Įgėrus tokio alaus, užmirštami visi pasižadėjimai ir pereinama prie „geresnio“. Iš pradžių naminę gerdavo labai slaptai, tik siaurame tikrų draugų ratelyje. Vėliau saugodavęsi tiktai vadų ir viršininkų, o sužinoję, kad ir šie slaptai nugeria, pradėjo girtauti dar smarkiau negu prieš pasižadėjimą, motyvuodami, kad reikia ir už praeitą laiką atsigriebti <...>. Mėginusieji už pasižadėjimo sulaužymą bausti drausmės nuobaudomis sutiko vieningą geriančiųjų pasipriešinimą, kad daugiau bausti nebedrįsta. Pasikalbėjęs su įvairiais pareigūnais įsitikinau, kad praėjusių metų pabaigoje gėrė 80–90 % visų partizanų.

Iš BALIO LUKAUSKO *užrašų*

Partizano anketa: Balys Lukauskas-*Papartis*, *Šalvis*, g. 1921 m. rugpjūčio 16 d. Inkūnų k., Viešintų vlsč., Anykščių r. Pastaruoju metu gyveno Klaipėdoje, Kooperacijos gt. 7, bt. 16.

Į partizanų būrį išėjo 1944 m. liepos mėn. ir partizanavo Smalinos, Ramuldavos, Inkūnų apyl. Priklausė Vytauto apyg. Liūto rnkt. 6-tai Algimanto kuopai. Priesaiką davė Kęstučio karinės organizacijos aviacijos ltn. Juozui Karosui 1944 02 16 ir Algimanto 6-os kuopos vadui viršilai Ališauskui Juozui 1945 05. Rašė ir spausdino pogrindžio antisovietinę literatūrą.

Suimtas 1946 08 01 pagal MGB informatoriaus *Gegutis* pranešimą Debeikių NKVD garnizono operacijos metu.

Teistas 1946 12 21 karinio tribunolo Utenoje pagal RTFSR BK 58–1a ir 11 str. 10 metų lagerio ir 5 metams be teisių. Bausmę atliko Mordovijos ASSR, Potmoje, lagerinis punktas (LP) 385/7 iki 1950 m. Iki 1955 m. dirbo Karagandos šachtose. Į Lietuvą grįžo per Karaliaučių (Kaliningradą) 1957 m. 2010 12 05 gyveno Klaipėdoje, tel. 8 46 251606.

Panevėžio apskr. sovietinio saugumo operatyvinė byla Nr. 4–9, 1944 m. gruodžio 13 d. Praneša 3-ios komendantūros 95-to pasieniečių pulko komendantas Čertov (genocido vykdytojas – *B. L.*):

1944 m. gruodžio 14 d. auštant pasienio kariuomenės 95-iems pasieniečiams apsupus Panevėžio apskr., Viešintų vlsč., Plikiškių, Sedeikių k. ir susidūrus su „banditais“, kurie bėgo link Plikiškių–Mikierių kaimų, link Šimonių girios, nušauta 11 (vienuolika) „banditų“.

1994 m. liepos 13 d. (ketvirtadienį nuo 12-tos iki 16-tos val.) renkant žinias apie Inkūnų k. kapinėse palaidotus partizanus (Kultūros paveldo mokslinio centro darbuotojo E. Ivaškevičiaus, gyv. Vilniuje, Ašmenos 10, tel. 221925, pavedimu), Mikierių k. gyventojas Petras Žiūkas pateikė šiuos duomenis:

„1944 m. gruodžio 14 d. auštant išlindau iš klojimo. Namie nebemiegodavau, nes jau siautė rusų kareiviai ir aš slėpiausi miškely arba už upės (Šventosios) Inkūnų vnk., pas Balį Būblį. Tą naktį sušalau ir ėjau gryčion pasišildyti. Kieme sutikau tėtį su mama, jie ėjo kulti pas Kurilavičienės žentą Vilimą. Virtuvėje kūrenosi krosnelė. Prieš pasišildydamas žvilgterėjau per langą ir pamačiau pagiriu nuo Plikiškių į Mikierius keliu jojančius ir pėsčius einančius rusų kareivius. Puoliau kieman, pavijau ir pralenkiau tėtį su mama ir, prisidengdamas trobesiais, pro pirtį nukūriau pakalnėn per ganyklą, link upės. Čia radau valtį, persikėliau į kitą pusę. Bėgdamas per kiemą, girdėjau terškiant kulkosvaidį, bet manęs už trobesių jau nesivijo. Tėvai grįžo namo, o aš, perplaukęs upę, mišku nubėgau pas Bublioką.

Po dienos atėjo tėtis ir liepė važiuoti registruotis, nes Plikiškiuos iššaudė daug žmonių.

1944 12 13–14 d. Čertovo pasieniečiai nužudė:

1) Vanagą Antaną, g. 1927 m. Sedeikių k.;
2) Vanagą Joną, g. 1924 m. Sedeikių k.;
3) Vanagaitę Emiliją, g. 1915 m. Sedeikių k.;
4) Povilonį Mataušiuką, g. 1920 m. Šilagalių k.;
5) Lapienį Vladą, g. 1919 m. Šilagalių k.;
6) Rimkų Juozą, g. 1928 m. Šilagalių k.;
7) Keršulytę iš Šilagalių k.;
8) Jakubką.;
9) Jočį.;

10) Žiūką Joną, g. 1898 m. Plikiškių k.;
11) (neatpažintą).

Joną ir Antaną Vanagiokus (Vanagus) pasieniečiai rado namie. Jų sesuo Emilija bėgo pas kaimyną Mazurevičių, kad padėtų susikalbėti su kareiviais. Brolius suėmė be ginklų, bet pradėjo šaudyti ir kamuoti reikalaudami ginklų.

Kalbėjo, kad baudėjus pasikvietė Plikiškių k. („Kremliuje“) gyvenusios kelios rusų sentikių šeimos, kad apgintų juos nuo vietinių „banditų“ (partizanų). Emilija Vanagaitė iki Mazurevičiaus (200 m) nenubėgo, ją nušovė lauke. Brolis Antanas prie vokiečių dirbo seniūnu, bet, ateinant rusams, iš namų nepasitraukė. Abu brolius – Joną ir Antaną – nušovė ir paliko kieme. Ten, prie kelio link Šimonių, ir palaidoti su seserim Emilija. Buvo pastatytas medinis kryžius ir aptverta tvorelė kieme po beržu.

Už 200 m nuo Vanagų kiemo, Mazurevičiaus klojime, javus kūlė Gavelionis Matas (vyskupo brolis). Jo dėdė Mazurevičius prašė rusų kareivių nešaudyti giminaičio, bet kareiviai jį išsivedė ant kelio ir liepė eiti namo, o beeinantį nušovė.

Šilagalių k. Vladą Lapienį, s. Petro, rusų kareiviai nušovė kieme 1944 12 14. Kito brolio Tadeaušo (Tado) Lapienio (Petro brolio) šeimą iššudė vokiečių baudėjai 1944 m. už ryšį su raudonaisiais parašiutininkais (desantininkais), kurie slėpėsi Šimonių girioje. Buvo nušautas eigulys Lapienis, jo žmona, duktė, tėvas ir motina, iš viso 5 žmonės. Eigulio brolis Aleksys pasislėpė ir, grįžus rusams, Šimonių miestelyje prisirašė stribu.

Šilagalių k. bolševikai iššudė gausią ir neturtingą kalvio Rimkaus šeimą. Gyva liko tik penkių brolių sesuo Uršulytė Labeikienė, g. 1926 m., kuri šiuo metu gyvena Anykščiuose. Nužudyti jos broliai: Vincas, Petras, Stasys, Jurgis ir Juozas.

Vincą nušovė 1942 ar 1943 m. raudonieji rusų partizanai. Iš namų nusivedė į Šimonių girią Malinauskų kaiman, prie Skaisčio ežero, ir nušovė. Liko žmona ir sūnus, kurie šiuo metu gyvena Žalnieriūnų k., Kupiškio r.

Petras išvažiavo į Rusiją užsidirbti pinigų. Grįžusį su pinigais namo papjovė rusų banditai.

Stasys prie vokiečių tarnavo savisaugos daliniuose prie Vilniaus, užėjus rusams, išėjo į mišką ir žuvo kaip partizanas.

Jurgis gyveno Mikieriuose, buvo vedęs Marytę Kavoliūnaitę. Mirė būdamas silpnos sveikatos.

Juozas – jauniausias iš Rimkų, užėjus rusams, slapstėsi tėvų namuose ir darbavosi tėvo kalvėje. 1944 m. gruodžio 14 d. iš miško atėjęs partizanas paprašė pataisyti automato ar kulkosvaidžio diską. Stasys Dubrindis iš Šilagalių k., šiuo metu gyvenantis Anykščiuose, Kęstučio gt. 26, 1995 m. birželio 23 d. pasakojo: „Į Rimkaus trobelę šalia kalvės užėjo kaimynas – senas žmogus Juozas Gurklys iš to paties Šilagalių k. Iš kalvės atbėgo tas pats partizanas, atėjęs nuo Debeikių, lyg mokytojas Jakubka, kuriam buvo liepta slėptis ant grytelės lubų, nes artėjo rusų kareiviai,

kurie aptiko kalvėje besikrapštantį Rimkaus sūnų Juozuką. Atsivedė jį į trobelę, ėmė mušti ir šaudyti į lubas. Iš ten pasigirdo žmogaus riksmas ir ėmė lašėti kraujas. Kareiviai ir Šimonių stribai, tarp jų ir Aleksis Lapienis Rimkui liepė nukelti nuo lubų peršautąjį. Tada visus išsivedė į lauką ir sustatė prie trobelės sienos. Senius paleido, tarp jų ir Gurklį, jis sakė atėjęs į kalvę pasiimti pataisytų ratų, o jaunuosius sušaudė ir paliko. Juos abu palaidojo žmonės Šilagalių kapeliuose."

Keršulytė iš Šilagalių k. buvo nušauta bėganti pranešti savo kaimo berniukams, kurie dėjosi prie Šimonių girios partizanų, kad siaučia rusų kareiviai ir Šimonių stribai.

Jos brolis Napalys Keršulis su kita seserim išvežti į Sibirą, turtą išgrobstė Šimonių stribai. Naujas namas pervežtas į Mikierių k., kuriame buvo įsikūrusi pradinė mokykla. Sesuo, grįžusi iš Sibiro, mirė 1993 m.

Trečioji sesuo Keršulytė ištekėjo už kaimyno Vlado Juškos iš Šilagalių vnk. – Puroniškio vnk., kuris prie vokiečių dirbo policijoje.

Brolis Bronius atsidūrė Amerikoje.

Trečiasis brolis Antanas buvo įstojęs į Plechavičiaus armiją, išformavus jo dalinį, grįžo namo su šautuvu, kaip ir aš... Traukdamasis nuo bolševikų, atsidūrė Žemaitijoje ir žuvo. Vežė kuopos inventorių, rusai nušovė vieną arklį, jis norėjo jį atkabinti, bet tuo metu nušovė ir jį patį.

Anot Petro Žiūko iš Mikierių ir Stasio Dubrindžio iš Šilagalių k., jie tuoj po karo, užėjus rusams, išgąsdinti tų žudymų, registravosi ir juos paėmė į rusų kariuomenę. Tik Kalėdas atšventė namuose, Naujuosius 1945-uosius sutiko traukiny Baltarusijoje, buvo nuvežti į Kazelsko kareivines.

Netarnavusius kariuomenėje mokė, kaip kariauti, bet valgyti nedavė. Ėjo į laukus, iš po sniego kasė ir valgė sušalusias, supuvusias bulves.

Tadas ir Jonas Kavoliūnai iš Mikierių nuo bado ir šalčio susirgo, juos komisavo ir paleido į namus. 1945 m. pavasarį jie grįžo į Mikierius ištinę, aptekę votimis, pūliai ir vanduo bėgo iš viso kūno, nebeatsigavo ir mirė.

Iš Mikierių į rusų kariuomenę dar buvo paimti Vladas Banys, iš Šilagalių – du broliai Vilučiai, grįžę mirė, Zlatkus Jonas ir Antanas, kurį paleido kaip išprotėjusį, Kazys Karvelis ir Jonas Katinas iš Sedeikių liko gyvi, Povilas Žičkus mirė...

Petrą Žiūką ir likusius gyvus 1945 m. gegužės mėn. nuvarė į Austriją. Pėsti perėjo Čekoslovakiją ir Vengriją. Karui pasibaigus, atsidūrė Ukrainoje. 1946 m. rudenį juos nuvežė į Birobidžaną (Birobidžanas – miestas RTFSR, Chabarovsko krašte. Žydų autonominės respublikos centras įkurtas apie 1928 m. Stalino nurodymu – *R. K.*). Ten iš paskirstymo punkto nuvežė į Vladivostoką ir laivu į Petropavlovską Kamčiatkos pusiasalyje. Į namus paleido tik 1950 m. rudenį.

Kairiajame Šventosios krante, eidami prieš srovę nuo Anykščių link Vyžuonų – Užpalių, rusų baudėjai vyrų nešaudė, tik gaudė. Iš gretimo Knebių (Teresbario) vnk. atsivedė sugautą Edvardą Strumilą, Inkūnuose suėmė Juozą Roką (vargonininko sūnų iš Kurklių) ir Antaną Lukauską, Vaclovo sūnų.

Dauneikių, Legų ir Mičionių kaimų berniukai vieni pasislėpė miške, kiti namie bunkeriuose, duobėse, šiaudų stirtuose, daržinėse. Vietinių stribų dar nebuvo, kai dešiniajame Šventosios krante rusų kareivius vedė ir viską jiems rodė Šimonių stribai – Plikiškių kaimo „starovierai“ Darandovai, Sidaras Pustelnikovas, Šilagalių kaimo Aleksys Lapienis...

Inkūniečius apnakvyndino užrakinę šaltoje Mičionių k. klėtyje ir nuvarė į Pabradės poligoną, o iš ten išvežė į Kozelską. Juozą Roką paleido kaip pirmosios rusų okupacijos (1940 m.) buvusį milicininką, mirė peršalęs ir Strumila... Antanas Lukauskas, kaip ir Mikierių vyrai, nuėjo tais pačiais keliais: grįžo iš sovietų kariuomenės po šešerių metų, lygiai kaip ir iš vokiečių kariuomenės 1942 m., kadangi į Lietuvos kariuomenę buvo paimtas 1939 metais.

Iš ANTANINOS RAGAUSKIENĖS *prisiminimų*

(Apie stribų siautėjimą ir tremtį)

R. K. p a s t a b a: prisiminimai gauti iš G. Vaičiūno, užrašyti pačios autorės ranka mokykliniame sąsiuvinyje apie 1989 m. Autorė gimusi 1926 m. gegužės 21 d. Jurgiškio k., Viešintų vlsč. 2010 12 15 gyveno Viešintų sen., Jurgiškio kaime.

Mano tėvai turėjo 44 arus žemės, o ta žemė ne tokia ir derlinga buvo, todėl jau nuo mažens turėjau duoną užsidirbti pati. Tarnavau ne pas vieną ūkininką. Keltis teko dar saulei netekėjus, o eiti miegoti, kai ji seniai jau būdavo po laidos. Nebuvo lengva, nes, kai buvau dešimties metų, mirė tėvas, o namuose, be manęs, dar augo viena sesuo. Po tėvo mirties motinai žemę teko dirbti „ant pusės“. Kas išdirbdavo žemę – pusė jam ir pusė motinai.

Kadangi vienai motinai su dviem mažametėmis dukromis buvo sunku pragyvent, ji ištekėjo antrą kartą. Mano gyvenime tai buvo didžiulis perversmas, nes galvojau: su antru tėvu bus kur kas sunkiau, bet, pasirodo, buvo neblogas žmogus.

Tarnavau apie dešimt metų, nes reikėjo padėti šeimai, o ir pati valgyti norėjau.

Apie 1945 m. atvažiavo mano dėdė ir paprašė motinos, kad leistų mane patarnaut „už mergą“ pas jį, nes sunkiai sirgo teta. Kadangi ūkis buvo nemažas, vienam dėdei buvo sunku. Motina sutiko ir išleido mane į Dapšius, kol sustiprės teta. Tačiau ji mirė. Dabar jau reikėjo šeimininkės ilgesniam laikui, todėl su dėde vėl atvažiavome pas mamą į Jurgiškį susitarti dėl algos ir tolesnės tarnystės pas jį.

Tėvo (gal patėvio? – *R. K.*) namie neradome, jis dirbo pas kaimyną, nes buvo stalius ir eidavo per kiemus uždarbiaudamas. Motina mane pasiuntė jo pašaukt. Einant pas kaimyną, pravažiavo stribiteliai, bet man tuo momentu jie nieko nesakė.

Grįžome atgal su tėvu per laukus, pamiške, kad būtų arčiau ir vėl užvažiavo stribiteliai. Jie lakstė po kaimą ir ieškojo, kas nušovė Mažuolį. Pamatę mus, pradėjo šaukti, kad prieitume artyn. Pradžioje lyg ir suabejojome, bet vis vien teko prieiti, nes bijojome, kad nenušautų. Kai tik priėjome, jie mus pradėjo mušti, nes pamanė, kad mes grįžome iš susitikimo su miškiniais jiems pranešę žinią apie Mažuolį. Smarkiai sumušę, paliko mus ir nuvažiavo savais keliais.

Nuo to laiko aš labai jų bijodavau, o ypač, jei pasakydavo, kad stribiteliai iš Viešintų, nes daugelį viešintiškių stribitelių pažinojome. Pamenu, buvo tokie Kasijonai...

Grįžome su tėvu į namus sudaužyti. Jis leido dar pabūti pas dėdę, nors aš bijojau ten važiuoti, nes dėdė gyveno prie miško ir kartais pas jį užsukdavo stribiteliai. Dėdė jų nepalaikė, bet nebuvo kur dingti.

Grįžus pas dėdę, po keleto dienų prigužėjo pilna gryčia stribitelių. Gal jie tikėjosi gauti išgerti ir pavalgyti, kadangi nedaug laiko buvo praėję po laidotuvių. Dėdė, nenorėdamas jų užrūstinti, iš paskutiniųjų suieškojo maisto ir išgerti. Jie tuoj pat puolė prie maisto. Gerai paėdę ir išgėrę, pradėjo ruoštis kelionėn.

Bet vienas iš jų priėjo prie manęs. Aš stovėjau prie krosnies ir laukiau, kol jie pasistiprins, kad galėčiau sutvarkyti kambarį. Prisiartinęs prie manęs, stribitelis paprašė dar „gardumo“, bet aš atsakiau: „Padėta ant stalo, valgyk ir gerk...“, nors gerai supratau, kokio „gardumo“ jis norėjo. O mintyse pagalvojau: nuvažiuosi į Šepetą ir gausi „gardumo“. Gal kas paklaustų, kodėl Šepetoje... Ogi todėl, kad Šepetoje, kiek teko girdėti, stribitelius gerai pašaudydavo miškiniai. Žinoma, tuos žodžius bijojau garsiai pasakyti, nes būtų sušaudę vietoje ne tik mane, bet ir dėdės šeimą. Taip būdavo visiems, kurie ką nors netinkamo jiems pasakydavo. Šiek tiek pagalvojęs, stribitelis grįžo atgal prie stalo, dar išgėrė keletą stiklinių alaus, išėjo laukan, sėdo į pirmąjį vežimą ir išdardėjo iš kiemo.

Mano mintys išsipildė. Gavo jie „gardumo“... Nepasiekęs Šepetos, pateko į partizanų pasalą ir buvo sušaudyti. Tas, kuris prašė manęs „gardumo“, važiavo pirmajame vežime, pats pirmas ir buvo nušautas.

Pas dėdę ilgai nebeužsibuvau, teko grįžti atgal. Motina susitarė su kaimynu, kad pabūčiau pas jį, juk kaimynystėje kur kas geriau.

Tarnaudama pas kaimyną, susipažinau su būsimuoju vyru, nors aš jį jau ir anksčiau pažinojau. Kažkiek pabendravę, 1947 m. gegužės 16 d. susituokėme.

Ir ištekėjusi laimės nesulaukiau. 1947 m. liepą viso kaimo vyrus suėmė enkavedistai ir išvežė tardyti į Kupiškį. Tarp jų pateko ir mano vyras. Juos įtarė padėjus „banditams“, nors visi gerai žinojo, kad to nebuvo. Daugelis vyrų į kaimą nebegrįžo.

Mano vyrą smarkiai sumušė. Tardymo kambaryje ant sienų buvo pakabinti garsiakalbiai, per kuriuos leido garsią muziką, kad nesigirdėtų tardomųjų riksmo.

Jei tardomi neprisipažįsta, stribiteliai daužo, spardo arba pasodina ant vienakojo suolo ir sėdėk per naktį. Iškankintas bemiegių naktų žmogus užsnūsta ir nugriūna su visu suolu. Tada stribiteliai supuolę vėl spardo gulintį jau ant žemės. Pakelia, vėl pasodina ir vėl turi sėdėt, o prisipažinti nebuvo ko, nes su mišku vyras ryšių nepalaikė.

Daugelį jų laikė šaltame vandenyje arba degino kojas, rankas, kad prisipažintų o prisipažinus tekdavo atsisveikinti su gyvenimu.

Kai vyrą suėmė, pasimatyti su juo neleisdavo. Sargybiniai stovėjo beveik prie kiekvieno tardomojo.

Vieną stribitelį gerai pažinojau, nes jis buvo kilęs iš Biliūnų kaimo. Ten tarnavau, todėl ir Tonkas gerai pažinojau. Nors ir gerai pažįstamas buvo stribas Tonka,

bet nieko gero iš jo nesulaukiau. Vieną dieną Tonkos motina, sutikusi mane, pareikalavo duoti tai, ko paprašys, tada mano vyrą išleis.

Nešiau ko reikalavo, nors namuose jau ne kas bebuvo likę. Nešiau maisto, gėrimų. Tonkos motina pasakė, kad ryt rytą mano vyrą išleis, tik labai anksti. Nakties metu nuvažiavau į Kupiškį, bet kalėjime jo jau neradau, buvo išvežtas į ligoninę, nes iš antro aukšto buvo išmestas per langą ant grindinio. Stribiteliai aplink jį šoko, dainavo, spardė kojomis. Jiems buvo linksma, nes žmogus gulėjo be sąmonės. Taip tęsėsi maždaug pusę valandos, tačiau vyras nesikėlė, nors jau buvo atgavęs sąmonę, bet neturėjo jėgų.

Kaip tik tuo metu atvažiavo stribitelių viršininkas, jis liepė vyrą vežti į duobę ir užkasti, bet vis dar laukė, delsė, gal atsikels, nes pajuto, kad samonę jau atgavo, o vyras laukė, kas bus toliau, ir todėl nei kėlėsi, nei bėgo. Jei atsikeltų, vėl imtų mušt ir spardyt. Tada viršininkas atvažiavo su vežėčiomis, įmetė į jas vyrą ir pasakė stribiteliams vežti užkasti, matyt, norėjo pažiūrėt, ką jis darys. Tačiau vyrui jau neužteko jėgų pačiam atsikelti ir visą kelią galvojo, kad važiuoja paskutinį kartą, o taip norėjosi gyventi... Pramerkęs akis, jis pažvelgė, kur veža, ar ne duobės link, bet pastebėjo, kad ligoninės link.

Atvežę prie ligoninės durų, išėjusiai seselei pasakė, kad atvežė „banditą“. Seselė vyrą apžiūrėjo, patikrino ir pašaukė sanitares, pasakė, kad reikalingas gydymas. Tada sanitarės vyrą neštuvais nunešė į palatą. Čia jis išgulėjo septynias savaites. Dieną ir naktį prie jo lovos budėjo stribiteliai, retkarčiais vis pažiūrėdami, ar dar gyvas. Ir kai priėję pamatydavo, kad dar gyvas, per dantis piktai iškošdavo: „Ar dar ilgai čia smirdėsi, tu mums jau iki gyvo kaulo įsiėdei...“

Kai atvažiavusi į Kupiškį nuėjau į kalėjimą, stribiteliai pasakė, kad mano vyras naktį norėjo pabėgti. Šoko iš antro aukšto ir susitrenkė, dabar nuvežtas į ligoninę.

Iš žmonių sužinojau, kur jis nuvežtas, kurioj ligoninėje paguldytas, ir ten nuėjau, bet prie durų stovėjo stribų sargybiniai ir į vidų manęs neįleido.

Vieną dieną įsidrąsinusi paprašiau sargybinių, kad leistų pasikalbėti su gydytoju. Leido. Su gydytoju rimtai pasišnekėjau ir jis pažadėjo įleisti į palatą pas vyrą, bet su viena sąlyga: jei atnešiu jam tai, ko paprašys. Aš pagalvojau, kad dėl savo žmogaus ir paskutinius marškinius nusivilkčiau. Ir taip kitą dieną aš tam gydytojui jau nešiau antį, lašinių... Nešiau ne kartą – daugiausia maisto produktus.

Pas vyrą įleisdavo tik tada, kai palatoje nebūdavo stribitelio. Gydytojas mane laikė gera pažįstama, nors jo nei pavardės, nei vardo aš nežinojau. Jis sugalvojo, kaip iš palatos išprašyti stribitelį. Pasišaukdavo seselę, liepdavo jį užkalbinti ir kur nors nusivesti. Negrįžti tol, kol nebus duotas ženklas.

Kai kada pats gydytojas pastatydavo kopėčias iš lauko pusės, nes vyras gulėjo antrame aukšte, ir taip palipusi tomis kopėčiomis su vyru pasišnekėdavau per langą.

Vieną kartą, kai nuėjau į ligoninę, gydytojas pareiškė, kad vyras kontūzytas. Jeigu duočiau jam tūkstantį rublių, jis sutvarkytų dokumentus ir vyrą išleistų namo.

Pirmiausia pasišnekėjau su vyru, ką daryti, nes paimti tiek pinigų iš kur nors nebuvo galimybės, bet vyras nusprendė: tegu tik padaro dokumentus, o vėliau parduosime arklį ir atiduosime tą tūkstantį rublių. Tačiau pinigų nebereikėjo, nes gydytojas išėjo atostogų, o vyrą iš Kupiškio išvežė į Panevėžį. Atvažiavo sunkveži-

mis, vyrą kaip kokį sienojų įmetė į savivarčio kėbulą ir nuvežė iki Panevėžio. Kažkur priemiestyje išvertė ant žemės. Po to per visą miestą varė pėsčiomis, nors dar nebuvo galutinai pasveikęs. Kiek paėjus, jam pradėjo suktis galva ir jis nukrito ant grindinio. Stribai jį vėl ėmė spardyti. Pro šalį važiavo žmogus su arkliu, sustabdė jį ir įsakė vyrą nuvežt iki kalėjimo.

Nors Panevėžio kalėjime gyvenimas pagerėjo, čia jau nebespardė ir į nugarą šautuvų buožėmis nebedaužė, bet maistas buvo labai prastas. Pora šaukštų supuvusių bulvių košės, uodega arba silkės galva, irgi jau nelabai maloniai kvepianti...

Panevėžio kalėjime vyrą išlaikė apie pusantro mėnesio, kol pagaliau uždarė į mažą kamerą, ant stalo numetė kryželį, kurį vyras nešiojo ant kaklo dar prieš kalėjimą, ir paklausė, ar jis jo. Jis pasakė, kad jo. Dokumentus ir kryželį atidavė į rankas ir įsakė, kad, grįžęs namo, turės nurodytu adresu nuvežti į Kupiškį kyšį. Tai turėjo būti padaryta nustatytą dieną ir valandą. Kyšį sudarė 200 rublių ir 5 kilogramai lašinių.

Vyrą iš kalėjimo paleido. Nustatytą dieną ir valandą nurodytu adresu nuvežėme į Kupiškį tai, kas buvo liepta. Toje vietoje mūsų jau laukė žmogus, kuris mus užkalbino pirmas ir nusivedė į savo namus. Jis dar norėjo mus pavaišinti alumi, su mumis pasikalbėti, bet mes alaus atsisakėme, nes ne alus mums tuo metu buvo galvoje. Tik sukosi mintys, kad šiuo metu mus abu gali uždaryti į kalėjimą.

Mums atsisakius gerti, buvom paprašyti nešdintis lauk, su viena sąlyga: kad niekam nė žodžio apie kalėjimą. Tas žmogus pasakė:

– Jeigu tik ką išgirsim iš jūsų, vėl sėsit į cypę, bet šį kartą visam...

Todėl niekas iš artimųjų ir nežinojo, kaip tada buvo „gera“ kalėjime. Sugrįžus vyrui sutriko nervai, tik gerai, kad neilgam, viskas baigėsi laimingai. Atsiguląs vos užmerkdavo akis ir pradėdavo šnekėti, trauktis, lyg kažko bijodamas, o eidamas miegoti pasiimdavo kirvį ar šakes ir pasidėdavo šalia lovos. Mano savijauta irgi buvo nekokia. Galima įsivaizduoti, kaip tokiu momentu man reikėjo jaustis, juk nežinai, kas gali žmogui naktį, pašokusiam iš miegų, šauti į galvą.

Apie jokį darbą vyras jau negalvojo, nes kur ten darbas – baltinių, kelnių užsisegti negalėjo. Stribiteliai išsivežė jį tamsiais plaukais, o grįžo jau gerokai pabalusiais, nors buvo tik 37-erių. Tokiuose metuose vyras pačiam žydėjime, pačiam pajėgume, o dokumentuose įrašyta: „Žmonos išlaikytinis“.

1947–1948 m. žiema lyg ir lengviau praėjo, nes jau niekam po kojomis nesimaišėme. 1947 m. gruodžio 25 d. gimė sūnus. Deja, ir jo gyvenimas nebuvo rožėmis klotas, bet kas galėjo pagalvoti, kad teks tokia nelemta dalia.

Pavasario pradžioje atėjo įsakymas susimokėti mokesčius. Jie sovietams buvo mokami kaip žemės ir pastatų savininko. Anksčiau visą laiką susimokėdavome vos gavę pranešimą. Šį kartą, sumokėjus mokesčius, liko vos vienas rublis. Vienas rublis duonai ir pragyvenimui.

Kitą dieną vyras nuvažiavo į malūną, nes gyvuliai neėdę irgi negali būti, o javų turėjome. Malūne, kaip tyčia, pasimaišė stribitelių vyriausiasis – Baičenka. Besitrainiodamas jis pamatė mano vyrą. Priėjo prie jo, paplojo per petį ir tarsi pagirdamas pasakė: „Teisingai, Ragauskai, darai... Miltų greitai prireiks...“ Vyras tada nesuprato, kodėl „prireiks miltų“.

Parvažiavęs į namus, viską papasakojo man, bet tada mums nė į galvą neatėjo mintis, kad teks atsisveikinti su Lietuva.

Su vienu rubliu juk negyvensi. Prisipylę maišus javų, ketvirtadienį ruošėmės į turgų, nes tada turgūs būdavo ketvirtadieniais – parduosime javus ir vėl galėsime gyventi...

Trečiadienio vakarą, kaip visuomet, nuėjome miegoti, tačiau, dar gerai neįmigus, vyras vėl pašoko ir nusipurtęs pasakė susapnavęs keistą sapną; lyg tai mūsų namą apsupę kareiviai, kažkokia nematyta vieta, bet nakties tylumą sudrumstė trenksmai į duris ir stribitelių keiksmai. Vyras šoko atidaryti durų.

Visas būrys stribitelių į kambarį sugužėjo. Dauguma jų buvo nematyti, bet tarp jų maišėsi ir viršininkas Baičenka. Iš jo išgirdome tai, ko niekada nesitikėjome – ruoštis į Sibirą.

Pabudus vaikui, man neleido prie jo net prieiti. Kažkuris iš stribitelių pasakė, kad vaiką pasups ir jie, o mes turim susiruošti per pusę valandos. Buvo įsakyta susikrauti viską, ką turime brangesnio: pinigus, maistą, ypač brangenybes, nes ten gyvenant pravers. Bet iš kur tas brangenybes paimt, jei kišenėje tik vienas rublis. Visko juk nesusikrausi, nors javų ir buvo, bet jų krautis neleido. Visur, kur tik žengėme žingsnį, šalia sekė ginkluotas stribitelis su šautuvu rankose ir vis skubino. Vieną iš jų gerai pažinau, tai buvo Kuzma Prusakovas – vietinis „starovieras“. Jo aš ir paprašiau nueiti pas mano motiną ir pasakyti, kad ji paimtų vaiką. Prašiau, kad pasakytų, jog mus veža... Bet Kuzma pareiškė, kad vežama tik visa šeima, o ne po vieną.

Galvose sukosi tik viena mintis, kad jau paskutinį kartą matome Tėviškę ir mūsų valandos čia jau suskaičiuotos. Dažnai sušaudydavo tiesiog namuose arba kur nors nuvarydavo ir tada sudie, gyvenime...

Nebuvo laiko ieškoti maišo drabužiams, todėl nuėjau į klėtį. Atrišau maišus su javais ir pradėjau pilti į vieną krūvą, bet mane sulaikė stribitelis, kodėl maišau visus javus: rugius, kviečius, miežius ir linų sėmenis. Aš jam atsakiau, kad man jų jau nebereiks. Pasiėmiau maišą ir, sugrįžusi atgal, pradėjau krauti drabužius, o rankos virpėjo... Kai viską susidėjom, stribiteliai ištempė maišą į lauką, dar kartą patikrino ir įmetė į vežėčias.

Pagaliau vežimas pajudėjo iš kiemo ir nuvažiavo kaimo kryžkelės link. Čia mūsų laukė ir kiti kaimynai su tokia pat dalia – „kelialapiais“ į Sibirą. Buvo atėję atsisveikinti Palinauskai, Laužikai, Poviloniai ir kiti. Bet koks galėjo būti atsisveikinimas? Mes sustingę sėdėjome vežime, kaimynai sėdėjo pakelėje, atėjo ir mano motina, tačiau vaiko jai pasiimti neleido.

Dabar jau pajudėjo ne vienas vežimas, o visa jų grandinė. Vienuose vežimuose tremiamųjų šeimos, kituose – stribiteliai. Važiuojant jie mums draudė net kalbėtis.

Nuvežė į Paežerius, maždaug į tą vietą, kur dabar fermos. Čia visus tremiamuosius išlaipino ir liepė laukti.

Oras buvo neišpasakytai bjaurus: stipriai šalo, snigo. Visi buvome labai išvargę, ant rankų užsnūdo sūnus. Aš jį paguldžiau ant maišų, nes ten buvo truputėlį šilčiau. Stribitelis Kuzma pastebėjo, kad aš ant rankų nebeturiu vaiko, ir pradėjo rėkauti, kur jį padėjau. Pamatęs, kad vaikas miega, atvėso.

Po geros valandos sūnelis vėl pabudo, nes norėjo valgyti. Pravirko ir kiti vaikai. Stribiteliams tai nepatiko.

Keletui moterų liepė eiti pamelžti karvių. Kai pamelžė, padalijo po puodelį pieno vaikams. Karvės, aišku, ne stribitelių, o tų pačių tremiamųjų. Tie puodeliai pieno buvo duodami su „paskaninimu“:

– Prirykit, kad užtektų ilgam, nes jūsų nieks su atkištu pyragu nelaukia...

Visą laiką žmonių būrys didėjo ir, kai surinko tiek, kiek buvo nuplanuota, davė komandą ruoštis. Vėl visi subruzdo, vėl visiems smarkiau pradėjo plakti širdys, juk paskutinės valandos Lietuvėlėje...

Visus susodino į sunkvežimius ir nuvežė į Subačiaus geležinkelio stotį. Čia jau laukė traukinio sąstatas, bet dar nepilnas, ne visi vagonai buvo užkalti, jie dar laukė savo keleivių. Prekiniai vagonai – užkaltomis durimis, be langų arba su užkaltais langais, kuriais bus vežamos gyvos prekės – žmonės.

Mus rikiavo į eilę ir varė link sąstato. Prie pat vagonų stovėjo stribitelių sargyba, kuri kiekvieną patikrindavo, o po to į vagoną... Tikrino ir maišus. Kirvius, peilius, pjūklus paėmė. Stribiteliai sakė, kad grąžins, kai būsime vietoje. Tačiau tų įrankių daugiau niekas nematė.

Kai vagoną pripildė, uždarė duris ir užkalė.

Pajudėjus sąstatui, vieni garsiai verkė, kiti giedojo. Taip mūsų žmonės atsisveikino su Lietuva. Pradėjo verkti ir mano sūnus. Jis tikriausiai jautė, kad į Lietuvą daugiau nesugrįš...

Radę mažiausią skylutę, žiūrėjome per ją ir stebėjome palei geležinkelį bėgančius laukus, miškus, vietos buvo nematytos ir svetimos...

Važiavome dvi savaites. Iš pradžių durų atidaryti neleido, bet, pravažiavus Uralo kalnus, jas pradėjo atidarinėti. Dar kažkiek pavažiavus, jau leido išeiti į lauką, bet traukinys sustodavo tik tokioj vietoj, kur nebūdavo nei kauburėlio, nei krūmelio, nei žolės. Kol neišeidavome iš traukinio, gamtinius reikalus atlikinėjome vagone. Kas turėjo kokį kibirą, užtiesdavome paklodę ir, užlindę už jos, į tą kibirą tuštindavomės.

Kai pradėjo išleisti iš vagono, čia jau kartu su enkavedistais paskirti žmonės eidavo atnešti vandens. Tie vandens nešėjai suskaičiavo traukinio sąstato vagonus. Jų buvo 60.

Važiuojant maitino po porą šaukštų kažkokios skystos košės du, o kartais vienąkart per dieną.

Po dviejų savaičių traukinys sustojo, visi išlipome. Pasakė, kad atvykome į Kamarčiagą.

Tai buvo šeštadienio pavakarys, todėl naktį praleidome plyname lauke. Palyginus su Lietuvos laiku, buvo keturių valandų skirtumas. Sekmadienio rytą visi susirinkome į būrį. Tuo metu Lietuvos bažnyčiose buvo laikomos pamaldos. Visi žmonės klaupėsi ir pradėjo giedoti. Enkavedistai nieko nesakė, nes galbūt ir ne viską suprato.

To paties sekmadienio vakarą pradėjo smarkiai lyti, griaudėjo perkūnija. Čia enkavedistai pasirodė esą geradariai. Surinko šeimas su mažais vaikais, senelius, ligonius ir nuvedė į kultūros namus. Iki jų buvo maždaug kilometras, o juos pasiekti reikėjo savomis kojomis. Nuėję daugiau nieko nenorėjome, tik kur nors prisėsti. Nuovargis darė savo...

Kitą dieną pradėjo vežioti po keletą šeimų į vieną vietą. Vežė vos gyvu arkliuku, kuris pats sunkiai bepaėjo, o apie žmones jau nebuvo nė kalbos. Enkavedistai juokavo, kad veža mus pasižiūrėti baltųjų meškų.

Atvežė į kažkokį kolūkį. Ten stovėjo tuščias klubas, kuriame mus ir apgyvendino. Jo viduryje buvo supilta bulvių krūva. Manėme, kad jos skirtos mums maistui, bet jas liepė supilti į rūsį. Daugelis tas bulves vogė, kai nematė enkavedistai, ir kišosi į kišenes, užančius.

Kai apgyvendino, vietiniams gyventojams paskelbė, kad atvežė banditus iš Lietuvos. Tada visi vietiniai ėjo žiūrėti, kas čia per „banditai". Klubas buvo aptvertas tvora, todėl rusai į vidų įeiti nedrįso, į mus jie žiūrėjo tik per tvoros plyšius, iš tolo.

Gal po kokios savaitės vietiniai gyventojai, supratę, kad lietuviai ne tokie jau blogi žmonės, pradėjo mus lankyti. Vienas kitas atnešdavo ir vaikui maisto: tai puoduką bulvių, tai pieno buteliuką. Pramokau truputį rusiškai.

Tame kolūkyje laikė dvi savaites, bet mes buvome reikalingesni taigoje. Vėl kelionė miškais, kalnais, upėmis. Dabar jau vežė traktoriais. Važiuojant upėmis, teko sėdėti iki pusės vandenyje, o krante buvome palikti likimo valiai.

Visą dieną išbuvę šlapi ir sušalę, vakarop sulaukėme traktoriaus. Visas šeimas surinko ir nuvežė į 7-ąjį baraką. Čia prieš mus atvežant buvo laikomi gyvuliai, o dabar ir mus kaip gyvulius patalpino ant to paties mėšlo. Barakas buvo be langų ir durų.

Prieš mus toje vietoje jau gyveno žmonės, nes radome kapus ir tokius pat kaip lietuvių kryžius, o ant jų – rožinius. Todėl nusprendėme, kad čia palaidoti lenkų tautybės žmonės. Ant kryžių dar buvo galima įskaityti lenkiškus užrašus.

Atvykus į 7-ąjį baraką, visas maistas baigėsi, teko, susikrovus laužą, virti košę iš žolių šaknų. Jei kas nors gaudavo kokį normalaus maisto kąsnelį, visi juo dalindavomės. Pirmiausia pamaitindavom vaikus, o vyresniems – kas liko.

Žmonės pradėjo sirgti šiltine, mirė daug vaikų ir silpnesnių suaugusiųjų.

Prausėmės lauke, nes iš pirties galėjai parsinešti dar daugiau utėlių ir blusų negu jų turėjai. Vaiką prausdavau irgi lauke. Gerai, jei šviečia saulė, bet jei jos nėra, vėjas...

Naktimis tie kraujasiurbiai ropojo per mūsų galvas ir kūnus. Barake gyvenome dešimt šeimų, todėl ant grindų suguldavome vieni prie kitų, kaip broliai ir seserys. Vargas visus žmones padaro broliais ir seserimis...

Po kiek laiko davė krosnelę, bet 10 šeimų, o krosnelė viena, todėl, kaip ir anksčiau, valgyti virėme lauke ant laužo.

Gyvenant 7-ajame barake, jau varė į darbą. Čia tiesėme geležinkelį, pastatėme kelis namus barakus, kuriuose apgyvendino vėliau atvežtus tremtinius. Darbas buvo nelengvas. Tekdavo rankomis nuo kelmo leisti medžius, pjauti rankiniais pjūklais, kirviais genėti šakas, jokios technikos nebuvo, ir už šį darbą mums nemokėjo nė kapeikos. Dirbome už tai, kad retkarčiais gaudavome tokio maisto, kuris netiko ne tik žmonėms, bet ir gyvuliams. Man teko dirbti vienai ir darbe, ir namuose, nes vyras dar buvo neatsigavęs iš po stribų sumušimo. Darbo metu skirdavo pertrauką pareiti į namus pamaitinti vaiką. Ji trukdavo pusę valandos, ir tą pusvalandį tekdavo išnaudoti kuo sumaniau, nes per jį privalėjai nueiti iki barako, pamaitinti vaiką ir sugrįžti atgal.

Po kiek laiko pradėjo mokėti algas, bet ne visiems. Jei algos dieną nesuspėjai tuo momentu nueiti, ar nežinojai, kad mokamos algos, gyvenk kaip nori. Viršininkas darydavo ir taip: moka algas, bet pamatęs, kad visiems neužteks, pasišaukia į vidų tik tuos, kurie jam arčiau širdies.

Dar po kurio laiko jau pradėjo mokėti visiems, bet tos algos vienos ašaros... Gavę keletą rublių, džiaugdavomės, kad užteks nors duonai, kurios gaudavome po 200–300 g per dieną, bet ir ta duona – vienos ašakos. Prie jos stodavome į eilę nuo anksčiausio ryto. Duoną skirdavo tik dirbantiesiems, o seneliams, ligoniams ir vaikams, jų nuomone, ji nereikalinga.

Duoną atveždavo arkliu iš Arešnos. Nuo jos iki 7-ojo barako nemažas kelio gabalas, todėl atveždavo vos keletą kepaliukų, ir tie būdavo sušalę tarsi akmenys. Kartais, pralaukus iki išnaktų, tekdavo grįžti į baraką be nieko. Duonos vežikas pamiršdavo laukiančius ir neatvažiuodavo.

Aš gaudavau 300 g duonos, tačiau namuose laukė vyras ir sūnus, jiems duonos neskirdavo. Kai pareidavau į namus su duona apie 24-tą val., nei vyras, nei vaikas netingėdavo atsikelti ir suvalgyti nors kąsnelį.

Vasaros metu pjaudavo šieną, tai į darbą vesdavosi ir vaikus. Jie žinojo, kad už tai gaus duonos. Vaikų darbas būdavo ne toks jau sunkus – vadelioti arklius. Šieną veždavo ne ratais, o tiesiog sukrautą ant rąstų.

Prieš kokias nors rusiškas šventes galėdavome nusipirkti kilogramą miltų, bet tik su sąlyga, jei pirksi dar kokį nors priedą, jei perki miltus, turi pirkti ir žuvį, kurios galiojimo laikas seniai pasibaigęs. Nusipirkęs jos, palikdavai parduotuvėje, nes tokios žuvies neėstų ir gyvulys.

Gyvenant 7-ajame barake, kuris buvo be langų ir durų, mirė sūnus, nes peršalo ir susirgo. Nuvežtas į ligoninę iš jos nebegrįžo. Ligoninėje dirbo viena seselė žydė, kuri lietuvių negydydavo.

Sūnui pakilo angina, taip pasakė gydytojas. Jis apžiūrėjo vaiką, išklausė, atnešė meduolių ir saldainių, liepė valgyti tik saldžiai ir gerti tik šiltus gėrimus.

Vakare, gydytojui išėjus, seselė atnešė kažkokių miltelių ir liepė sugirdyti vaikui. Aš pasakiau, kad gydytojas liepė jokių vaistų neduoti. Tačiau seselė nekreipė į tai dėmesio. Sugirdžiusi miltelius, liepė gultis ir miegoti.

Vos tik supylė tuos „vaistus“, vaikas iškart neteko sąmonės. Ir seselė truputį sunerimo. Atnešusi karštas pūsles pradėjo dėti vaikui ant rankyčių, kojyčių, prie šonukų ir visą laiką tikrino pulsą. Kai vaikas truputį paraudo, ji staigiai nurinko pūsles ir išėjo. Grįžusi atgal liepė gulti ir nekelti triukšmo. Aš dar neguliau, o vaikščiojau su vaiku po palatą. Tuo momentu jis atsimerkė, nusišypsojo ir, sugriežęs dantimis, vėl neteko sąmonės. Aš vėl pradėjau verkti. Miegoti negalėjau, bet mane kažkas traukte traukė prigulti. Atsigulusi tuoj pat užmigau, o sūnų pasiguldžiau šalia savęs. Tik prisnūdusi susapnavau per sieną lipančią Mariją apsisiautusią melsvu apsiaustu ir sakančią: „Antosia, tavo vaikas gyvas, tik nuprausk šiltu vandeniu ir padėk jį prie pečiuko, kad sušiltų...“ ir čia aš vėl prabudau.

Seselės prašiau, kad leistų į namus, bet ji net į kalbas nesileido. Atsigulusi vėl prisnūdau ir vėl tris kartus mačiau Mariją. Po trečio karto vaikas pradėjo šalti ir netrukus mirė ant mano pačios rankų.

Rytą atėjusiam gydytojui seselė pasakė, kad vakar atneštas vaikas mirė. Jis paklausė seselės, ar ji nedavė kokių vaistų, bet ji gynėsi nedavusi. Aš norėjau pasakyti, kad davė, bet manęs niekas neklausė. Iš pradžių vaiką norėjo pasilikti ligoninėje, bet aš nė už ką nesutikau. Tada liepė greičiau dingti iš ligoninės su savo lavonu. Aš parsinešiau sūnų namo...

Jau ir taip buvo nelengva, bet tuo momentu neapsakomai sunku... Mūsų barake gyveno gydytoja iš Lietuvos. Ji paprašė leisti apžiūrėti sūnaus lavonėlį. Mes sutikome, ir ji pasakė, kad vaikas nunuodytas. Jam, ko gero, suduota nervus ir raumenis paralyžiuojančių vaistų.

Sukalėme iš lentų karstelį ir sūnų palaidojome lenkų kapinėse po pušimi.

Kiekvieną dieną abu su vyru lankėme sūnaus kapelį, nors ir žiema, ir pusnys... Takas link kapinių visą laiką buvo pramintas...

Pinigų jau nebeturėjome, nebebuvo ir ko valgyti. Todėl eidavome su vyru per kolūkius išsikeisdami ką nors į mantą. Nešėme vaiko drabužėlius, kokį nors savo rūbą, kad gautume nors gabalėlį maisto.

Vieną dieną, apėję nemažai kolūkių, gavome tik apie du kilogramus bulvių ir griežtį. Grįžome namo tiesiai per mišką ir buvome labai pavargę. Todėl atsisėdome po pušimi pailsėti. Čia ir pavalgėme. Vyras sudaužė griežtį į pušį ir taip abu pasisotinome. Suvalgę griežtį, pasijutome tikrai sotūs ir galėjome keliauti toliau. Aišku, viso griežčio nesuvalgėme, nes reikėjo pasilikti dar ir kitam kartui. Mano mama kartais atsiųsdavo siuntinuką, bet vis vien jį tekdavo išmesti, nes viskas sugesdavo, kadangi siuntinys keliaudavo beveik metus; be to, mus pasiekdavo sudaužytas, sulaužytas ir be dalies daiktų.

Vieną kartą nusipirkau iš eigulio svogūnų. Tada, galima sakyti, jau buvo gyvenimas. Eidamas į darbą, įsidedi svogūną, druskos, duonos gabalėlį – ir darbas visai kitas taip pavalgius. O jeigu kada kokios arbatos, tada jau visai gerai.

Po kurio laiko valdžia liepė statytis namus, nes teigė, kad mes čia atvežti visam laikui. Medžių visiems išpjovė valdiškai – po vienodą kiekį medienos.

Vargais negalais pasistatėme namelį, tik nebuvo iš ko krosnies susikrauti. Tada su vyru rinkome akmenis ir krovėme krosnį, nes žiemą be krosnies – tas pats kas ant plyno lauko. Ir taip visą žiemą gyvenome kūrendami akmeninę krosnį, o iš jos nekokia šiluma. Vėliau vyras tuos akmenis aplipdė žemėmis ir moliu.

Pragyvenę žiemą savame name, iš valdžios gavome raštą, kad turime parašyti pareiškimą, jog sutinkame sumokėti penkis tūkstančius rublių, nors namą pastatėme savo rankomis. Jeigu nesutiksime mokėti, teks išsikraustyti: „Jeigu nemokėsime, atsiras tokių, kurie sumokės, o jūs gyvensite palapinėje.“ Todėl kiekvieną mėnesį mokėjome po 50 rublių. Nors gyvenome be rublio ir be duonos, bet žinojome, kad namas bus mūsų ir jau niekas mūsų neišvarys po krūmu.

Pavasarį liepė pirkti karves, bus lengviau pragyventi ir maisto turėsime. Pirkome susidėjusios dvi šeimos, nes viena neturėjo tiek pinigų. Ją melždavome padieniui.

Po truputį pradėjome gyventi. Susikasėme kokių trejeto arų daržą. Nusipirkę keletą bulvių pasisodindavome, užsiaugindavome svogūnų, dar kokią daržovę, kad tik netektų badauti...

Pasakoja MARIJONA VITA DŽIUGIENĖ-APACIANKAITĖ

Užrašyta Keblonių k.
2010 10 05

Gimiau 1926 m., Adampolio k., Anykščių r. Šeimoje augome trys seserys ir trys broliai: Levutė, Marijona Vita, Justinas, Jonas, Danutė ir Antanas. Tėvai turėjo 7 ha žemės, sunkiai vertėmės, eidavom dirbti pas turtingesnius, daugiausia teko tarnauti man ir Justinui. Ištekėjusi persikėliau į Keblonis.

Pokario metais į mišką buvo išėję du mano pusbroliai Žitnikai – Bronius ir Vytautas iš Vargulių vnk., Anykščių vlsč. Vytautas žuvo 1945 m. pavasarį Vitkūnų sodyboje, Ilgosios k., Skiemonių vlsč.

Juos šešis nušautus paguldė Skiemonyse ant grindino. Aš nuėjau pažiūrėt. Viena moteris stovi ir šneka: „Va, šitas mano brolius nužudė." Mūsų kaimynystėje gyveno du broliai Lilionys – Modestas ir Fabijonas. Vienas mėgo paplepėti kas nereikia, bet kitas visai niekuo dėtas, ir juos abu partizanai sušaudė, taip sakant, už „ilgą liežuvį"... Liko žmonos su mažais vaikais.

Mes nė nežinojom, kad juos sušaudė. Tėvelis, nuėjęs pas juos, rado apsiverkusias ir kasančias duobes moteris. Klausia, kas atsitiko, o jos: „Taigi va, mūsų vyrus sušaudė, liepė išsikast duobes ir pakavot." Juos pakasė prie namų, o po kiek laiko padarė karstus ir palaidojo Skiemonyse.

Pusbrolis Bronius Žitnikas žuvo 1945 m. liepos 12 d. Vieversių k., Skiemonių vlsč. Susišaudymo metu sužeistas jis bėgo, įlindo į šieno kaugę ir pasislėpė, bet kareiviai pastebėjo ir durtuvais subadė. Jų motinai ir seseriai kažkas pasakė, kad Bronius prie kupetos pievoje subadytas guli. Tada abi nubėgo, parsivežė į namus, padarė karstą ir palaidojo.

Mūsų krašte su kulkosvaidžiu vaikščiojo labai narsus partizanas Povilas Žičkus (g. 1923 m.) iš Juškonių k., Skiemonių vlsč. Žuvo 1947 m. liepos mėn. Burbiškio miške, Anykščių vlsč.

Bijeikių k. buvo keturi broliai Vitkūnai – Justas, Jonas, Juozas, Kazys ir sesuo. Kazys išėjo į skrebus, o Jonas ir Juozas buvo miške – partizanai, nors Juozas partizanavo labai neilgai. Joną suėmė 1946 m., teisė, grįžęs iš lagerio vedė, gyveno Klykūnuose.

Kartą pas mus atėjo keli partizanai, buvo mano brolis Justinas, Vytautas Žitnikas, atėjo mūsų kaimyno – vietinio ruso – dukra Valė Šikteriovaitė. Jie gyveno netoli mūsų, labai geri žmonės buvo, mes su jais bendraudavom, jų tėvas Šafranas su mano tėvu labai draugavo. Staiga per langą pamačiau, kad nuo Šikteriovų ateina skrebas Kazys Vitkūnas. Jis ir anksčiau pas mus atėjęs į obelis šaudydavo. Mano dėdienė Monika Apaciankienė sakydavo: „Oi, jam reikia gero baslio..."

Pamatę skrebą, partizanai išbėgo už tvarto ir pasislėpė. Įėjęs gryčion, Kazys vaikšto ir kalba: „Va, kad dabar man papultų koks nors „banditėlis", tuoj čia pat vietoje sutvarkyčiau..." Netrukus subildėjo durys, ir gryčion suėjo tie patys vyrai. Kazys tik šmurkšt ir pasislėpė už krosnies. Vyrai, apieškoję kambarį, ištraukė perbalusį Kazį. Atėmė iš jo rankų šautuvą, išėmė šovinius ir vėl atidavė, iškratė ir išsivedė. Aš vienam iš partizanų spėjau pakuždėti, kad nepaleistų gyvo, nes mūsų dabar

tik Sibiras laukia. Po šiai dienai daugiau niekas nežinojo, kad iš mūsų partizanai paėmė šitą skrebą, mano draugės neišdavė ir daugiau jo niekas nematė.

1950 m. brolį Justiną paėmė į sovietinę armiją. Išeidamas jis pasakė: „Einu, bet negalvoju tarnauti okupantams." Prieš kariuomenę jis tarnavo pas Gliaudelį Klykūnuose ir, pabėgęs iš rusų armijos, kurį laiką pas tą Gliaudelį slapstėsi. Prieš tai į kariuomenę buvo paimtas ir mano vyras Povilas Džiugas.

Justiną išvežė į Vokietiją. Kadangi tuo metu Korėjoje vyko karas, juos siuntė į Korėją. Todėl penki lietuviai nutarė bėgti. Galvojo – nuveš Korėjon, ir ten reiks žūti, tai verčiau jau žūti Lietuvoje kovojant už savo tautos laisvę.

Justinas į tėviškę atbėgo su Bronium Tumasoniu iš Želtiškių k., Skiemonių vlsč., kuris greit žuvo (Bronius Tumasonis-*Jovaras*, g. 1929 m., žuvo 1951 m. Klykūnų k. bunkeryje – *R. K.*).

Justinui pabėgus iš kariuomenės, skrebai su rusų kareiviais beveik kiekvieną naktį eidavo pro mus, belsdavo į langus ir vis reikalaudavo įleisti. Daužė namo pamatus, draskė namo sienas, ieškojo bunkerio.

Kartą naktį atėjo pulkas Skiemonių stribų kartu su rusų kareiviais, o mano dvejų metukų sūnus lovytėje guli. Pagriebė tą lovytę, traukia, galvojo, kad po ja yra bunkerio dangtis. Vaikas klykia išsigandęs, rusas kareivėlis padavė cukraus gabaliuką, o skrebas kad suriks ant to kareivėlio: „Duodi dar banditui cukraus!" O vyro motina Grasilda sako: „Koks gi jis banditas – šitas vaikelis dvejų metų. Jo tėvas kariuomenėj tarnauja..." Vienas skrebas atidarė stalčių, varto, kažko ieško. Uošvė drąsi, sako: „Ko ten ieškai? Čia gi „bandito" gal nebus?" Skrebas tik nusikeikė ir uždarė stalčių.

Pradžioje enkavedistai nežinojo, kad Justinas miške. Bet, kai sužinojo, tada ir prasidėjo velniava. Ėmė tėvus tardyti, reikalavo pristatyti sūnų, kvietė ir mane ir liepė atvesti brolį. Tėtį labai mušė. Sakė, Skiemonių stribas, ieną ištraukęs iš rogių daužė, o motiną spardė... Skiemonyse buvo labai bjaurus skrebas Černiauskas. Man ant kojos kėlėsi votis, aprišta koja vaikščiojau. Černiauskas klausia: „Tai gal su „banditais" buvai miške? Gal jie tau peršovė koją, kad čia apibintuota vaikštai?" Aš ir į miestelį vengdavau eiti, pamatę stribai rodo pirštais: „Va, „bandito" sesuo atėjo."

Nuėjau kartą į Skiemonis vaikui maisto. Grįžtant ir pastojo kelią stribų pulkas pamiškėj. Smarkiai sumušė, galvą sudaužė. Nutrenkė be sąmonės. Buvau apsirišusi balta skaryte, tai ji visa buvo kruvina. Kažkokiu kietu daiktu jie man trenkė per galvą iš užpakalio. Tik vienas skrebas Aleksas Šiaučiulis buvo žmoniškas, jis niekur nesikišo: ateina, pastovi, žmonių neterorizavo.

Kartą mano vyras tuoj po karo ėjo iš kažkur ir sutiko skrebus. Nešėsi sąsiuvinį, prirašytą visokių antisovietinių dainų. Skrebai jį pakratė, rado šitą sąsiuvinį ir nusivarė į Skiemonis. Ten patardė, pagrasino, liepė tarnauti skrebu, viskas būsią gerai, o jei ne, gaus už tas dainas ko nusipelnęs, ir jis sutiko. Prisirašė dirbti skrebyne vežiku. Vežiodavo skrebus po kaimus, jų arklius prižiūrėjo. Bet kartą važiuojant per mišką iš Skiemonių, kelią pastojo partizanai. Įvyko smarkus susišaudymas. Pamatęs, kad skrebai vienas po kito krenta negyvi, jis, nieko nelaukęs, šoko iš vežimo ir pasileido bėgti. Jam dar šaukė sustoti, bet jis nebeklausė ir laimingai pabėgo. Nuo

to karto į skrebyną ir kojos nebekėlė. Skrebai sutikę klausia, kodėl nebeateina į darbą, o jis ir sako: „Aš bijau... Matote, kas dedasi, kiek skrebų nušovė...“ Dar kartą kvietė skrebų viršininkai, bet jis kategoriškai atsisakė.

Jau po 1950 m. keletas partizanų laikėsi netoli mūsų, bet juos netikėtai užklupo rusų kariuomenės garnizonas. Jie Fiodariškių vienkiemyje, netoli Lilionių namų, atėjo nusiprausti pas Pipirą, bet juos apsupo, sušaudė ir paliko. Tada mes, kelios mergiotės, nuėjom, ir kartu su Lilionių moterimis iškasėm duobę ir du vyrus laidojom, o kitus pasiėmė savieji. Moterys pasakojo, kad vienas pabėgo, nors į jį ir šaudė enkavedistai. Kai siautimas baigėsi, aš nuėjau į netoli namų buvusį beržynėlį, žiūriu, guli negyvas partizanas, visas kiaušas nuplėštas. O kitą miške dar užėjau pagal kvapą. Tokiam samanyne guli kniūbščias ir ginklas dar rankose.

Kartą Justinas atėjo su Antanu Kraujeliu-*Siaubūnu*, jau buvo ruduo, bet abu basi. Pirtis buvo pakūrenta, ten jie sušilo ir aš nuėjau su vaikeliu. O Kraujelis ir sako: „Jeigu galit, mums lašinių gabaliuką atneškit ir svogūną. Tai mūsų valgymas,“ – ir vis glosto mano sūnelį Vytuką. Sako: „Čia tai bus mūsų žmogus...“, o Vytukas Kraujeliui čiupinėja basas kojas ir šypsosi...

Vėliau mane tardydami skrebai pasakė: „Ko tu ginies, kad pas tave nebuvo brolis? Tu gi davei jiems valgyt“, – dar pasakė, ką daviau, ir pakartojo, jog „tai mūsų valgymas – lašiniai ir svogūnas“.

Justinui liepdavau gryčion neiti, nes mus seka ir jo ieško, sėdi pakrūmėse ir saugo, kada kas ateis, o dabar dar pasakė – žodis žodin, dargi ką valgė... Jokio pašalinio žmogaus tuo metu nebuvo, kai brolis su Kraujeliu atėjo, tik vyro mama. Ji manęs nemėgo, laikė „bandito“ seserim ir nenorėjo, kad gyvenčiau jos namuose. Ji yra pasakiusi: „Kad ne šito „bandito“ sesuo, tai ir skrebai čia nesilankytų.“ Neabejoju, kad ji ir pasakė skrebams apie tą apsilankymą, o uošvis labai mylėjo mane ir anūką.

Sutikusi brolį patariau jam: „Eik, Justiniuk, registruokis, mes visi tau padėsim. Duos metus kalėjimo už pabėgimą...“ Bet jis nė į kalbas nesileido ir atrėžė: „Jūs kalbat vienaip, o kai nueini pas turtingesnius, jie sako: slapstykis toliau, tuoj Amerika ateis ir jūs būsit laisvi.“

Partizanams padėjau, kiek galėjau dar prieš brolio Justino pabėgimą iš kariuomenės. Nueidavau miestelin vaistų. Vaistininkas Žvirblis mane gerai pažinojo ir suprato, kam tie vaistai. Jam nunešdavau raštelį nuo partizanų, jis paruošdavo tuos vaistus, bet pinigų neimdavo. Taip jis rėmė partizanus.

Kai kartą nuėjau į savo tėviškę Adampolin, sesuo Danutė pasakė, kad yra atėjęs ir Justiniukas. Jį pakvietė, trumpai pašnekėjom ir išsiskyrėm.

Kai Justiną sužeistą suėmė, mane pakvietė į Anykščius. Aš nežinojau, kad jis suimtas, tada prie manęs priėjo komunistas Juknonis, jis man anksčiau kažkiek padėjo. Pasakė, kad brolis smarkiai atsišaudė, nušovė kareivių šunį ir du kareivius. Jį paėmė gyvą Kiškelių k. miške peršauta ranka, kai jis nebegalėjo gintis. Juknonis gyveno Janydžių k., vėliau persikėlė į Rubikius. Kiek žinau, jis ir vieniems, ir kitiems buvo geras.

Tardytojas paklausė, ar atnešiau broliui maisto? Aš atsakiau, jog nežinojau, kad jis suimtas. Tardytojas net nustebo: „Nežinojai?“ Sakau – ne. Supratau, kad brolį ir dar kitą paėmė gyvus.

Po kurio laiko su vyriausia seserim Levute (Eleonora) gavome šaukimus atvykti į Vilnių. Tada saugume pas tardytoją į kabinetą atvedė brolį. Tardytojas sako: „Pasisveikink su broliu“, o keli enkavedistai žiūri į mus akis išpūtę. Aš labai susijaudinau pamačiusi brolį ir stoviu kaip stabo ištikta. Tardytojas sako: „Tai ką tu? Bijai broliui ranką paduot?“ Tada pasisveikinom su broliu, jis pasakė: „Vitute, nelaimingas aš esu, kad jūsų neklausiau ir nėjau registruotis...“ Baisu į brolį buvo pažiūrėt: visas iškankintas, veidas visai nebe tas, tiesiog senukas, o ne 23-ejų metų jaunuolis. Aš nepastebėjau, o Levutė matė, kad ir pirštų nagai nulupinėti.

Teisme mes nedalyvavom, bet Juknonis mums sakė, kad broliui teisėjas pasiūlė aukščiausią – mirties – bausmę, po to liepė rašyti malonės prašymą, bet jis pasakęs: „Pasiryžęs aš ir šiandien mirt, bet malonės prašymo nerašysiu.“ Juknonis aiškino, kad jį išvežė į tą dalinį, kur tarnavo kariuomenėje, ir ten sušaudė kareivių akivaizdoje, kad kiti bijotų ir daugiau nebėgtų.

R. K. p a s t a b a: nelabai tikėtina, kad nuteistąjį partizaną Justiną Apacianką-*Viesulą*, *Atlantą* vežė į karinį dalinį sušaudyti. Už pabėgimą iš karinio dalinio tai būtų buvusi pati mažiausia bausmė, tačiau, kiek yra žinoma, Justinui buvo inkriminuoti keli teroro aktai, už tai jis ir buvo nuteistas mirties bausme. Kada ir kur sušaudytas ar kitaip nužudytas, man nėra žinoma, bet nuojauta ir turima informacija apie kitus panašius atvejus neleidžia daryti išvados, kad jis buvo nuvežtas į tą patį karinį dalinį kažkur Vokietijoje ir ten kareivių akivaizdoje sušaudytas.

Išrašas iš LKA Nr. 10, p. 148. 1951–1952 m. pradžioje iš būrio gyvi liko tik Antanas Kraujelis-*Siaubūnas*, Bronius Raškevičius-*Tauras* ir Justinas Apacianka-*Viesulas*. 1951 m. pabaigoje buvo priimtas dar vienas narys – Vladas Petronis-*Nemunas* iš Diktarų kaimo.

Pavasariop MGB paėmė gyvą J. Apacianką-*Viesulą*. Tardymo protokole parašyta, kad jis pasakė, jog A. Kraujelis praėjusiais metais pasaloje nušovęs kolūkio pirmininką V. Rutkovskį ir komjaunuolę J. Šidlauskaitę. Tardomas *Liūtas*-Henrikas Ruškulis teigė, kad pirmąjį nušovė keli partizanai. Abiejų suimtųjų parodymai nesutapo, bet kaltu pripažino Antaną Kraujelį. Po kelerių metų J. Apacianka namiškiams prisipažino, kad su komjaunuole susidorojo jis pats, o apie kitus nieko neminėjo.

Suėmus J. Apacianką ir žuvus B. Raškevičiui, liko tik dviese – *Siaubūnas* ir *Nemunas*. Birželio 16 d. jie pasaloje nušovė Kaniūkų kolūkio pirmininką V. Utkiną ir sužeidė Alantos klubo-skaityklos vedėją Sakalį. Kad Utkiną nudėjo, džiaugėsi ne vienas žmogus, nes jis buvo nedoras, aktyviai veikė prieš partizanus; kalbėta, jog jis Vastapų kaime nušovęs partizaną Joną Juočepį-*Darių*. Vėliau legalizavęsis V. Petronis-*Nemunas* teisinosi, kad į Utkiną ir Sakalį šaudęs Kraujelis, o jis tik stebėjęs, kas dedasi aplink. V. Petronis pastaraisiais metais gyveno Panevėžyje, bet jo prakalbinti nepavyko.

Iš KELIAČIENĖS *ir* JONO TIČKOS *prisiminimų*

Užrašė Laimonas Abarius Zarasuose 1999 03 20
ir Jonas Tička Vilniuje 2012 01 12

Gimiau 1930 m. Dagilių k., Rokiškio vlsč., Rokiškio apskr. Šiuo metu gyvenu Zarasuose.

Šeimoje augome aštuoni vaikai: keturi broliai buvo vieno tėvo, o mes, keturi – kito tėvo, bet visi buvom tos pačios motinos ir niekas mūsų neskyrė, sutarėm, gražiai sugyvenom.

Brolis Jonas buvo vyriausias, vokiečių laikais kažkiek prie jų prisidėjo. Kadangi čia buvo daug rusų, tai gal jis buvo priverstas jiems padėti? Bet vėl, užeinant rusams, pradėjo slapstytis, namus aplankydavo labai retai, nes slėpėsi ir kitas brolis, kuris vokiečių laikais tarnavo policijoj, jis buvo „tikras“ mano brolis. Kai vienas prie namų slapstosi, tai kitam jau kaip ir negerai aplink namus...

Brolis Jonas Pumputis, s. Juozo, g. 1908 m., žuvo Dagilių kaime, Rokiškio r., 1944 m. rudenį. Jis ėjo iš kito kaimo mūsų kaiman pas vieną žmogų. Ten eidamas ir sutiko rusų NKVD kariuomenės „ekspediciją“. Nei kas jo dokumentų klausė, nei ko – vietoje nušovė.

Pas Kazanavičius anksčiau buvo toks bernas, tai pamanė žmonės, kad jis čia nušautas, bet vėliau jį atpažino apylinkės pirmininkas, nes kadaise jie labai draugavo. Jis ir pranešė mano motinai. Ji atvažiavo su besislapstančiu broliu, pasiėmė ir palaidojo. Kai nušovė tėvą Joną Pumputį, jo sūnui Jonui buvo gal tik ketveri, šiuo metu jis gyvena Samaniuose.

Mūsų kaimas buvo didelis, bet žmonės labai geri, tvarkingi, jei kuriam gale pasirodydavo rusai, tuoj visi sužinodavo.

Mano mamos pusbroliai buvo Tičkai. Sovietų laikais Vaclovas dirbo kolūkyje sąskaitininku, sandėlininku, o Bronius – Vilniuje, lietkoopsąjungoje. Jų šeima buvo didelė, gyveno pasiturimai, tėvai buvo tvarkingi, bet išvažiavę mokytis Daugpilin sūnūs, ten, matyt, susidraugavo su komunistais, nors tėvai to ir labai nenorėjo.

Šitų Tičkų tikras sesers sūnus Izidorius Prascienius žuvo tą pačią dieną kaip ir mano brolis, tiktai jį nušovė Pokenės miške, prie Buniuškių kaimo.

Buvo taip: eigulys pranešė vyrams ateiti miškan užsirašyti, kam reikia malkų, medžius kirtimui dalins, ir pasakytu laiku susirinko apie 12 vyrų. Tuo metu siautė ir dokumentus tikrino rusų NKVD kariuomenės „ekspedicija“. Pradžioje niekas tų dokumentų nesinešiojo, juos turėjo tik Kalimonis Julius ir Tička Balys; ne visi žinojo, kad juos privaloma nešiotis su savimi visą laiką ir kad šitaip gali su žmonėm...

Buvo ruduo, jau truputį pašalę, na, šitie kareiviai ir pradėjo juos tikrinti... Edvardą Kirstuką, Izidorių Prascienių ir eigulį Bakaną (jį pravardžiavo „Komka“) pasivedė į šoną, pakankino, suklupdė ir sušaudė.

Baisūs buvo laikai, ypač pirmieji pokario metai. Rusų NKVD karinės ekspedicijos sekė viena po kitos. Einančio keliu žmogaus dar patikrina dokumentus, o einančius lauku iš karto šaudo, nė paso nepaklausę.

R. K. p a s t a b a: perskaitęs Keliačienės prisiminimus, mielai sutiko savo prisiminimais pasidalyti to paties krašto gyventojas, buvęs Sibiro tremtinys Jonas Tička, g. 1935 m. Pakriaunio k., Obelių vlsč., Rokiškio apskrityje. Prisiminimų rankraštį jis man perdavė Panevėžyje 2012 01 12.

Pakriaunio kaimas ribojasi su Pakenės miškais, Buniuškių, Bajorų ir Baršėnų kaimais, per kaimą teka Kriaunos upelis, kuris už kaimo ribos įteka į Sartų ežerą.

1941 m. birželį iš Pakriaunio k. rusų bolševikai ištrėmė Jono Šeško šeima: vyrą, žmoną ir du mažus vaikus. Trėmimo metu šeimos galva – tėvas – buvo atskirtas nuo žmonos ir vaikų. Jie ištremti į šiaurę, prie Janos upės, netoli Laptevų jūros.

Iki tremties Jonas Šeškas tarnavo policijoje Zarasuose, turėjo nuosavą namą. Po ištrėmimo jo namuose apsigyveno Sovietų sąjungos didvyrės, raudonųjų partizanės Marytės Melnikaitės (Melnik) šeima, o po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo minėtas namas buvo grąžintas Jono Šeško sūnui.

Pakuonio k. vakariniame pakraštyje buvo Pakuonio dvaro savininko Vinco Augaičio miškas, kuriame 1943–1944 m. vokiečiai buvo įrengę šaudmenų sandėlį ir fronte žuvusių karių kapines.

1944 m. birželį artėjant frontui ir vokiečiams traukiantis į Vakarus, minėtas šaudmenų sandėlis buvo susprogdintas, miškas suniokotas. Susprogdinus šaudmenų sandėlį, liko daug nesprogusių šovinių, granatų ir kitokios sprogstamos amunicijos. Vyrai rinkdavo sprogmenis ir Kriaunos upėje sprogdindavo žuvis. Taip, berinkdami tuos sprogmenis, vasarą žuvo jauni vyrai Balys Degutis ir Izidorius Prascienius.

1944 m. liepos pirmąjį sekmadienį apylinkėje pasirodė pirmieji rusų bolševikų kariai.

1944 m. lapkričio 20 d. Pakenės miško pakraštyje nuo Buniuškių k. pusės, netoli Kumšų ežero, apie 0,5 km nuo vieškelio, Pakriaunio k., gyventojams buvo dalijamos biržės žabams ir malkoms kirsti. Miško pakraštyje, kur eigulys Bakanas („Komka“) turėjo dalyti biržes malkoms, susirinko daug kaimo vyrų.

Tą pačią dieną sovietiniai NKVD kariuomenės daliniai nuo Buniuškių k. pusės „šukavo“ Pakenės mišką (ieškojo partizanų ir jaunų vyrų, besislapstančių nuo kariuomenės). Kareivių buvo pilna ir Pakriaunio kaime bei Kriaunų dvare.

Įėję į mišką, kareiviai rado daug vyrų, patikrino dokumentus. Jaunesnio amžiaus, apie 22–25 metus, suklupdė, kankino, po to sušaudė. Apie tai man pasakojo Julius Kalimonis. Buvo sušaudyti: eigulys Bakanas, Izidorius Prascienius ir Edvardas Kirstukas. Izidorius Prascienius buvo mano mamos brolis ir Kalimonienės sūnėnas. Gyvus paliko mano tėtį, Balį Tičką, Julių Kalimonį, kaip vyresnio amžiaus vyrus (apie 38 m. amž.) ir turėjusius pasus, bei 16-metį Vytautą Prascienių.

Visus tuos rusų NKVD kareivių žiaurumus ir patyčias jie matė savo akimis. Kareiviai nuėjo toliau „šukuodami“ mišką, o likę trise su nužudytaisiais, artėjant vakarui, nutarė grįžti namo. Julius Kalimonis ir Vytautas Prascienius nuėjo į pietų pusę – eigulio namų link ir juos sulaikė. Ten būta ir daugiau sulaikytųjų. Balys Tička, mano tėtis, išėjęs iš miško, pasuko namų link į pietryčius.

Diena buvo niūri, pašalę, lynojo, kelią dengė plikledis. Rytą Kriaunų dvare ir jo prieigose patruliavo ginkluoti rusų kareiviai apsirengę žalsvomis sermėgomis. Mudu su Bronium Kalimoniu ėjome į Kriaunų mokyklą. Kai tik perėjom Kriaunos lieptą, mus sulaikė ginkluoti rusų kareiviai ir nuvedė į dvaro rūmus. Čia vertėjavo vietinis rusas Siruotka, jis pasakė, kad mes – mokiniai, einame į mokyklą, ir mus paleido.

Petras Prascienius tą dieną dėl blogo oro į mokyklą nėjo. Mes su juo mokėmės toje pačioje trečioje klasėje.

Grįždami iš mokyklos, tarp Kriaunų miestelio ir Kriaunų dvaro sutikome didelį būrį vyrų, kuriuos varė ginkluoti rusų kareiviai. Prasilenkiant Julius Kalimonis pasakė, kad Pakenės miške nušautas mano mamos brolis Izidorius.

Prie Justino Prascieniaus (senelio) namų pamačiau atbėgančią mamą. Ji pasakė, kad už kaimyno Antano Daščioro tvarto nušautas tėtis – Balys Tička. Seneliams

pasakiau, kad Pakenės miške, prie Buniuškių kaimo, nušautas Izidorius. Pasigirdo siaubingas klyksmas, pasipylė ašaros...

Tą pačią dieną dar nušovė Joną Žuklį. Jį sulaikė einantį vieškeliu, sumušė, nuvedė pas Bronių Prascienių, liepė nusiprausti kraujuotą veidą, po to nuvedė prie pirties ir nušovė.

Tą dieną buvo suimta daug kaimo vyrų; vieni paimti iš namų, kiti – einantys keliu... Iš man žinomų giminių kalėjimuose atsidūrė Julius Kalimonis, Sabinas Šeškas, Vladas ir Petras Tičkai (tėvas ir sūnus), broliai Izidorius ir Jonas (Jasius) Zakarevičiai ir kt.

Julius Kalimonis ir Sabinas Šeškas po daugiau nei mėnesio, praleisto kalėjime, buvo paleisti. Petras Tička po tardymo 1946 m. mirė Rokiškio kalėjime. Kiti išvardintieji kaip politiniai kaliniai Rusijos kalėjimuose sėdėjo daugiau nei po dešimt metų, po to buvo tremtyje.

Tėtį Balį Tičką ir Izidorių Prascienių laidoti su bažnytinėmis apeigomis rusų sovietinė valdžia neleido. Kaime likę vyrai bijojo ir duobę kasti. Bendrą duobę Kriaunų kapinių pakraštyje iškasė Justino Prascieniaus pusbrolis Vincas Ruzgus iš Kriaunų miestelio. 1946 ar 1947 m. kairiųjų pažiūrų Vincą Ruzgų susprogdino partizanai, į kambarį įmetę granatą. Teko girdėti, kad jį galėjo susprogdinti ir stribai, nes jis kitaip aiškinęs sovietinę politiką.

1946 m. miškiniai sušaudė Adomonių šeimą: tėvus, sūnų ir dukrą. Vienas Adomonių sūnus – apylinkės sekretorius – liko gyvas, nes tuo metu nenakvojo namuose. Buniuškių kaime nušauta mokytoja, kuri pravedė tik vieną prancūzų kalbos pamoką.

1946–1947 m. Pakriaunio k. stribai nušovė namuose besislapstantį Petrą Malcių, vokiečių okupacijos laikais tarnavusį policijoje. 1948 m. jo žmona, du maži vaikai, tėvai ir sesuo ištremti į Krasnojarsko sritį.

Šeimos, kuriose rusų kareiviai ar stribai ką nors nušovė, išskyrus Kirstuko, Lokciko šeimas, arba įkalinti vyrai, 1949 m. buvo ištremtos į Sibirą, daugiausia į Irkutsko sritį.

Iš Pakriaunio k. buvo ištremti:

1) Prascienius Justinas su žmona Eleonora ir sūnumi Petru. Sūnus Jonas mokėsi kunigų seminarijoje Kaune, iš ten buvo pašalintas kaip „buožės“ vaikas, bastėsi Vilniaus apylinkėse;

2) Tičkienė Uršulė su dukra Janina;

3) Zakarevičiūtė Marytė su broliu Vincu;

4) Tičkienė Ona su sūnumi Jonu.

Iš Dagilių k. ištremti Petras Ruzgus su žmona Karolina ir sūnumis Jonu ir Petru. Gyvi liko sūnus Petras ir duktė Vanda.

Visi minėti 1949 m. tremtiniai yra mūsų giminaičiai.

Iš Baršėnų k. ištremta Klabių šeima. Dauguma mirusių palaidoti Kriaunų kapinėse.

Pakriaunio k. gyventojai broliai Jonas ir Balys Bisliai bei Masteika kovojo už nepriklausomą Lietuvą, slapstėsi miškuose ir apie 1948 m. nušauti Bradesių apylinkėse.

Taip pat nušautas partizanu buvęs ir Kriaunų mstl. vargonininko Jozėno sūnus.

1951 m. kaip dezertyras nušautas Petras Daščioras, neįvykdęs sovietų kariuomenės vadovybės užduoties. Jis tarnavo rusų kariuomenėje Ukrainoje, iš ten paleistas su legenda kaip dezertyras ir turėjo įsiterpti į Lietuvos vietinių partizanų būrį neva kaip pabėgęs iš kariuomenės, apsistojo pas Bakanavičių Pakriaunio k., bet su vietiniais partizanais ryšio neužmezgė, nevykdė čekistų nurodymų ir už tai buvo sunaikintas.

Iš ONOS STREIKUTĖS *ir* ANELĖS DRUČKUTĖS *parodymų*

Iš rusų kalbos vertė Laimonas Abarius
Adaptuoti protokolų variantai

LYA, f. K–1, ap. 58, Streikutės Onos, d. Antano, baudžiamoji byla Nr. 14580/3. Kvotos protokolas surašytas 1949 12 11 Rokiškyje. Apklausia kaip liudininkę Streikutę Oną, d. Antano, g. 1929 m. Pailgių k., Antazavės vlsč., Zarasų apskr., 4 kl. pradžios mokyklos išsilavinimo, netekėjusią, SSRS pilietę, Rokiškio apskr. MGB sk. operatyvinio sk. viršininkas mjr. URBANCEV. Tardymas vyksta rusų kalba per vertėją TROŠČENKOVĄ.

Tardytojas patikslina, kad „sulaikant jūs prisistatėte esanti Mickutė, o dabar sakote esanti Streikutė. Kokia yra teisinga jūsų pavardė?“

<...> Mano teisinga pavardė yra Streikutė Ona, d. Antano, Mickutės pavarde aš gyvenau nelegaliai, kai slapsčiausi nuo valdžios organų.

<...> Padirbtą pasą man gavo brolis Juozas Streikus. Paduodamas jį, man pasakė, kad jį gavo Latvijoje iš kažkokios rusų tautybės mergaitės, neturinčios nuolatinės gyvenamosios vietos. Brolis pase ir ištaisė pavardę į Mickutės. Kai 1949 m. spalio mėnesį važiavau į Rokiškio ligoninę, tą pasą suplėšiau, nes pabijojau, kad bus atpažintas falsifikatas (buvo blogai perdirbtas).

<...> Nuo 1944 m. rudens (mėnesio neprisimenu) aš buvau „nacionalistinės gaujos“ nare. Kadangi retkarčiais pasilikdavau pas valstiečius dirbti įvairius darbus, man reikėjo turėti fiktyvų pasą.

<...> Mano tėvas Antanas Streikus, atėjus vokiečių kariuomenei, įstojo į „baudėjų“ (savisaugos) būrį ir, būdamas to būrio nariu, gaudė tarybinius piliečius, vėliau tarnavo SS daliniuose Ukmergėje, o brolis Juozas tarnavo vokiečių kariuomenėje. „Išvadavus“ Lietuvą iš vokiečių, tėvas Antanas Streikus ir broliai Juozas ir Izidorius tapo partizanų būrio nariais.

<...> Būdami partizanų būryje, jie lankydavosi mūsų namuose, kur pasiimdavo maisto. Dėl šios priežasties valstybės saugumo organai pradėjo mus persekioti, o spalio mėnesį (datos neprisimenu) Antazavės vlsč. MVD suėmė mano motiną Marijoną Streikienę, brolį Petrą Streikų ir mane.

<...> Motina ir brolis buvo suimti kaip „banditų“ bendrininkai, o mane, kaip mažametę, paleido. Paleista apsigyvenau savo tėvų namuose. Netrukus pradėjo ateidinėti mano tėvas ir broliai, kurie padėjo sudoroti derlių.

Neprisimenu datos, bet maždaug 1944 m. lapkričio mėnesį pas mus atėjo tėvas Antanas Streikus su broliu Izidoriumi, Antanas Ivaška ir Dmitrijus Kazanas – pagal tautybę rusas. Partizanai paprašė vakarienės, o tuo metu namus apsupo NKVD kareiviai. Aš su partizanais išbėgau iš namo, tuo metu prasidėjo šaudymas, kurio metu Ivaškai Antanui peršovė dešinę koją.

Visgi mes kažkaip pabėgome, ir nuo to laiko namuose nebegyvenau, o vaikščiojau su partizanais.

<...> Man ateinant į būrį, partizanai gyveno Raudinės miške, Eglainės vlsč. Partizanų būrį sudarė 70–80 žmonių, vadovavo mano tėvas Antanas Streikus. Visas būrys buvo padalintas į tris grupes: pirmajai grupei vadovavo mano brolis Juozas Streikus, antrajai –Antanas Ivaška, kas vadovavo trečiajai grupei, nežinau. **Juozo Streikaus grupę sudaro**:

1) Streikus Juozas-*Stumbras*;
2) Burokas Dominas, iš Kumpuoliškio k., Antazavės vlsč., kur jis dabar, nežinau;
3) Cibulskas Juozas, iš Imbrado vlsč., legalizavosi;
4) Butkus (orig. Buikus) Bronius, iš Imbrado vlsč., areštuotas;
5) Ridikas Jonas, iš Imbrado vlsč., legalizavosi;
6) Streikus Albinas, iš Maniuliškių k., nušautas;
7) Petras Abarius, iš Maniuliškių k., legalizavosi;
8) Bernotavičius Vladas, iš Zirnajų k., nušautas;
9) Varna Juozas iš Kumpuoliškio k., nušautas;
10) Varna Marinas (Marijonas, Juozo brolis – *L. A.*), iš Kumpuoliškio k., nušautas;
11) Lukošiūnas Viktoras iš Minaikiškių k., Antazavės vlsč., nušautas;
12) Lukošiūnas Juozas (Viktoro brolis), iš Minaikiškių k., Antazavės vlsč., nušautas;
13) Adziukas (taip tekste – *R. K.*) Kazys, Paliūnų k., Antazavės vlsč., suimtas;
14) Bieliauskas Pranas, iš Obelių vlsč., nušautas 1948 m.;
15) Makutėnas Algirdas, iš Svobiškio k., nušautas;
16) Savickas Jonas, iš Samanių k., Aleksandravėlės vlsč., nušautas 1948 m.

Antano Ivaškos grupę sudaro:

1) Ivaška Vyautas, iš Imbrado vlsč., nušautas 1944 m. kartu su mano tėvu tuo momentu, kai prieš partizanus buvo surengta didelė kariuomenės „ablava“ (siautimas, gaudynės);
2) Kublickas Juozas;
3) Ramanauskas Kazys-*Barzda*;

Kitų Ivaškos grupės narių aš nežinau. Kas vadovavo trečiai grupei ir kokie partizanai jai priklausė, taip pat nežinau.

<...> Mūsų partizanų būrys vadinasi Vyties kuopa, ji pavaldi Lokio partizaninei rinktinei ir jai vadovauja mano brolis Juozas Streikus. Jo slapyvardžio aš nežinau, nes dažniausiai į jį kreipiasi vadu.

Į mūsų būrio sudėtį įeina šie kovotojai:

1) Streikus Juozas-*Stumbras*, būrio vadas;
2) Streikus Izidorius-*Girėnas*;
3) Vartibavičius Antanas-*Tėvas*, *Piršlys* iš Obelių vlsč., buvęs policininkas;

4) Pupelis Vincas-*Svotas*, *Seniūnas* iš Obelių vlsč.;
5) Pupelis Petras-*Piepelis*, *Vadonis* (Vinco brolis);
6) Pupelienė-Jočytė Irena, Petro Pupelio žmona, kilusi iš Obelių vlsč.;
7) Dručkus Albinas-*Sūnus*, iš Obelių vlsč.;
8) Pupelytė Elena (brolių Pupelių sesuo), iš Obelių vlsč.;
9) Kazys (pavardės nežinau), atėjo 1949 m. vasarą, kilęs iš Obelių vlsč.;
10) Daminauskas Vladas-*Virėjas*, *Deimantas*, iš Obelių miestelio;
11) Daminauskas Pranas-*Seniūnas*, *Dobilas* (Vlado brolis);
12) Alejūnas Romualdas-*Bundela*, vokiečių laikais dirbo kepėju Obeliuose;
13) Baltušis Valerijonas-*Pėtris*, *Peperis*, *Valiukas*, iš Obelių vlsč., Svobiškio k.

Be to, Vyties kuopai anksčiau priklausė broliai Edvardas ir Balys Vaičėnai, bet dabar jie atsiskyrę sudarė atskirą kuopą, kuriai vadovauja Balys Vaičėnas.

Balio Vaičėno kuopą sudaro:
1) Vaičėnas Edvardas-*Edska* (Balio Vaičėno brolis), iš Obelių vlsč.;
2) Kligys Stasys-*Ąžuolas*, iš Obelių vlsč., Antanošės k.;
3) Krasauskas Kazys-*Kukutis*, iš Obelių vlsč.;
4) Vartibavičius Vladas, apie kurį nieko nežinau;
5) Daminauskaitė Marytė, iš Kreščių k., Obelių vlsč.;
6) Krapytė Liongina (kitur Krapaitė Eleonora – *R. K.*) iš Obelių vlsč.

Krapytė ir Daminauskytė slapstosi kartu su Kaziu Krasausku.

Dar yra *Spirginio* grupė, kurią sudaro: *Spirginys*-Žukauskas Juozas, iš Obelių vlsč.; jo žmona, slapyvardžiu *Marė*; partizanas, vardu Kazys, apie kurį nieko nežinau. Jo žymės: žemo ūgio, kresnas, plaukai tamsiai rudi, veidas apvalus, juodbruvas, 23–25 m. amžiaus.

Taip pat man žinomi šie *Ikso* grupės partizanai: Juozas Bulovas-*Iksas*, iš Rokiškio vlsč.; Antanas Bulovas-*Budrys*; Jonas-Katelė *Pukas*; Kazys Kirstukas-*Mukas*, Petras Andriuškevičius-*Šiaučius*.

Vasarą, kai partizanai gyveno miškuose, mūsų būrys dažnai susitikdavo su Vaičėno vadovaujamu būriu. Paprastai susitikdavom Pruodės vlsč. miške, netoli Zeilaus namų. Jei iš anksto nebūdavo sutarta, tai susitikimams padėdavo Plevnikas ir jo įsūnis – partizano Murausko sūnus Jonas Murauskas.

Kai kada susitikimus organizuodavo Zeiliaus kaimynė Emilija Kanišauskaitė, draugavusi su Albinu Dručkum. Kadangi šiuo metu Kanišauskaitė išvažiavo į Krustpilį dirbti cukraus fabrike, tai Dručkus susirado kitą „simpatiją" – Kanišauskaitės kaimynę Marijoną Apalkytę, kuri irgi padeda partizanams susitikti.

1949 09 mes 5 grupės partizanai – mano broliai, aš, Vartibavičius ir Dručkus – gyvenę miške netoli Zeiliaus namų, išėjome į Rokiškio apskr., Lukštų apylinkes pas Janę Karaliūtę. Pas ją aš buvau pirmą kartą, o kiti partizanai ten užeidavo ir anksčiau.

Pas Karaliūtę atėjom 1949 09 10, ji papasakojo, kad 09 14 d. į Lukštų miškus ateis *Ikso* partizanų grupė, dėl to pasiūlė pagyventi jos globoje, kol ateis minėti partizanai.

Pas Karaliūtę užeidavo jos kaimynė, jau suaugusi mergina, kurią partizanai vadino *Bitute*. Jos pavardės neatsimenu.

Rugsėjo 14 d. Karaliūtė, grįžusi iš miško pasakė, kad partizanai jau atėjo. Vakare, nuėję sutarton vieton, radome *Ikso* grupės partizanus ir kitą grupę, vadovaujamą Juozo Žukausko. Kartu gyvenome 4 dienas. Buvo tariamasi, kur partizanai gyvens žiemą. Išsiskirdami sutarėm po mėnesio vėl susitikti ir susitarti, kur gyvensime, taip pat nustatyti ryšio punktą ir parolį (slaptažodį) ryšiui iki pavasario.

Iš *Ikso* grupės buvo atėjęs pats *Iksas*, *Budrys*-Antanas Bulovas, *Mukas*, *Pukas*, *Šiaučius*. Taip pat dalyvavo *Spirginys*, jo žmona *Marė* ir partizanas Kaziukas.

Netrukus po šio susitikimo aš susirgau, bet dar spėjau pakliūti į Antazavės vlsč., Šilelio k., pas Mickutę Eleną. Po susitikimo susirgo ir Vartibavičius, todėl į Antazavės valsčių su mumis nėjo, pasakė, kad gyvens pas Janę Karaliūtę ir jos draugę *Bitutę*.

Partizanai dar buvo susitikę 1949 m. lapkritį. Po susitikimo mes keturiese atėjom į Pailgių mišką, Antazavės vlsč., kur aš visiškai nusilpau ir mane reikėjo skubiai gydyti. Broliai ryžosi vežti mane į ligoninę, nes Rokiškyje neturėjom pažįstamų ir niekas negalėjo manęs išduoti. Broliai paprašė Elenos Mickutės, mane nuvežti Rokiškin. Brolių patarta ji pirmiau mane parodė felčeriui Klišoniui iš Mičiūnų k. Jis, mane apžiūrėjęs, išrašė nukreipimą į ligoninę. Tada mane Mickutė vežė Rokiškin ir pristatė ligoninėn.

Maždaug po pusantros savaitės mane aplankė Janė Karaliūtė, atnešė maisto ir pasakė, kad buvo susitikę kelių valsčių partizanai, kad Vartibavičius vis dar jaučiasi blogai. Draugai vežė jį pas felčerį Klišonį, bet, jo neradę, atvežė atgal į Lukštus.

Po Karaliūtės apsilankymo, gal po dviejų dienų, mane aplankė partizanas Albinas Dručkus, su kuriuo vienu metu draugavome. Jis pasiteiravo apie mano sveikatą, atnešė 25 rublius. Paklaustas, kur dabar mano broliai, atsakė, kad – Lukštų miškuose. Atsisveikindamas prasitarė vykstąs į Lukštus pas kitus, kur jo laukia.

Kai pirmą kartą atėjo Karaliūtė, jai perdaviau gyd. Ambrazaitės išrašytą receptą ir paprašiau man nupirkti vaistų, kurių ligoninė neturi. Karaliūtė pažadėjo nuvažiuoti į Daugpilį. Pažadą išpildė, po savaitės atėjo kartu su *Bitute* ir atnešė man vaistus. Karaliūtė pasakė, kad važiavo Daugpilin kartu su *Bitute*. Be vaistų, ji perdavė man ir maisto.

1949 m. lapkritį, turgaus dieną, ligoninėje mane aplankė Janės Karaliūtės sesuo Genė, kuri taip pat perdavė maisto. Daugiau manęs niekas nelankė ir daugiau ligoninėje pažįstamų neturiu.

Karaliūtė Janė paskutinį kartą pas mane buvo 1949 12 02, papasakojo, kad visi pažįstami partizanai dar gyvi, ir leido suprasti, kad viskas gerai ir broliams.

<...> Paprastai žiemą partizanai gyvendavo miške, daugiausia gyvenom Latvijos SSR Pruodės vlsč., Plimbalų miške. O prireikus pereidavom į Rokiškio ir Zarasų apskr. miškus. Žiemą partizanai gyveno grupėmis po 3–4 požeminiuose bunkeriuose.

Pirmaisiais metais, brolių siūlymu, aš gyvenau ne bunkeriuose, o pas patikimus žmones. 1946 m. pirmą žiemą laikiausi bunkeryje su broliais Pruodės vlsč., Gulbenės k., pas Gaidamavičių, kuris gyveno tik su žmona. Kiek žinau, juos sulaikė ir tardė, bet ar jie dabar areštuoti – nesiimu spręsti. Šeimininkus sulaikė dėl to, kad jų namuose buvo rastas bunkeris, bet iš partizanų niekas nežuvo, nes keletą

valandų prieš kratą apylinkėse pradėjo vaikščioti MVD kareiviai. Įspėjo atėję Gaidamavičiaus kaimynai ir partizanai spėjo laiku pasitraukti dar prieš apsupant namus ir pradedant kratą.

Pas Gaidamavičių gyvenome: aš, broliai Juozas ir Izidorius, Vartibavičius, Albinas Dručkus, Slatės vlsč. gyventojai Jonas ir Vytautas Ruzgiai ir Pruodės vlsč. gyventojai Atis Biltaurs. Pastarieji trys mano paminėti partizanai nušauti 1949-aisiais.

1947 m. žiemą gyvenom bunkeryje po klėtele pas Joną (ar Petrą – *R. K.*) Krasauską, Valeinių k., Rubenės vlsč., Latvijoj. Ten buvom: aš, du mano broliai, Vartibavičius, Albinas Dručkus ir Jonas Bakšys. Pastarasis – Aleksandravėlės vlsč. gyventojas – žuvo su kitais partizanais 1948 m. žiemą tame pačiame bunkeryje pas Krasauską, kuriame prieš metus žiemojome. Algis Makutėnas (kitaip Aleksandras) taip pat žuvo 1948 m. žiemą pas Krasauską.

Adolfo Varno iš Paliūnų k. gyvenamosios vietos nežinau.

Voldė Drozdovskis iš Skrudalienos vlsč. šiuo metu būryje. Pranas Bieliauskas iš Svobiškio k. taip pat žuvo 1948 m. pas Krasauską. Julis Drozdovskis, Voldės brolis, šiuo metu yra būryje. Partizanas Jonas, kurio pavardės nežinau, veikia partizanų būryje Latvijoje.

1948 m. aš, mano broliai ir Albinas Dručkus atsiskyrėm nuo kitų partizanų ir įrengėm žiemai du bunkerius. Vieną bunkerį įrengėm pas Macijauską. Šeimos sudėtis: tėvas, motina ir dvi suaugusios dukterys (su kuriomis draugauja Vartibavičius ir Dručkus), viena Ona, kita – Janė. Macijauskas – naujakurys. Bunkeris įrengtas negyvenamoje dviejų galų namo dalyje, įėjimas – iš kambario, o tik įėjus į jį, reikia pakelti kelias grindų lentas dešiniajame kambario kampe. Iš bunkerio padarytas atsarginis išėjimas veda už akmeninio pamato iš rytų pusės.

Pradžioje tame bunkeryje gyvenome penkiese, o žiemos vidury kartu su broliais persikėlėm į kitą bunkerį, įrengtą pas Zeilų po klėtele.

Zeilus – pagal tautybę latvis, gyvena su žmona ir maždaug 20 m. priimtine dukterim, jo namas yra 0,5 km nuo Macijausko. Be to, pagal brolių kalbas pas Zeilaus kaimyną Pleviniką taip pat yra bunkeris, kuriame, brolių žodžiais, gyveno obeliečiai partizanai. Kaip tas bunkeris įrengtas ir kas ten gyveno, nežinau.

Dar turiu pasakyti, kad Plevinikas įsisūnijo nušauto partizano Murausko Jono sūnų Joną, kuris taip pat palaiko ryšį su partizanais. Partizanai juo pasitiki ir duoda jam visokias užduotis, aš pati keliskart mačiau jį miške su partizanais.

Macijauskas, Plevinikas ir Zeilus yra to paties Pruodės vlsč. gyventojai, bet kaimo pavadinimo nežinau.

<...> Aš turėjau slapyvardžius *Nera* ir *Gėlė*. Ginklo neturėjau, tačiau kiti mano išvardyti partizanai, taip pat ir moterys, buvo ginkluoti.

<...> Dručkaus Albino sesuo, vardo nežinau, buvo būryje vieną kartą – 1949 08. Tuo metu mūsų būrys buvo Pruodės vlsč., netoli Macijausko namų. Savo broliui ji atnešė dovanų: papirosų, degtukų ir tris sūrius. Kadangi buvo šalta, Dručkus seserį nuvežė pas Macijauską pernakvot ir ji kitą dieną išvažiavo. Daugiau jos nemačiau ir, kiek žinau, jos šeima išvežta į Sibirą. Dručkutės išvaizda: nedidelio ūgio, kresna, juodbruva, 22–25 metų amžiaus.

LYA, f. K–1, ap. 58, Dručkutės Anelės, d. Jono, baudžiamoji byla Nr. 42452/3, P–19639–Li. Kvotos protokolas surašytas 1949 03 07 Rokiškyje.

Apklausia Rokiškio apskr. MGB sk. vyr. ltn. KOČETOV.

Tardytojas reikalauja paaiškinti, ką reiškia užrašas „per Šermukšnį, Nijolę“ išspausdintas ant paketo su „banditiniais“ dokumentais.

<...> Šis užrašas paaiškina, kad paketas yra siunčiamas per partizanų ryšininkus slapyvardžiais *Šermukšnis* ir *Nijolė*. *Šermukšnis* – štabo ryšininko slapyvardis, o tikroji pavardė – Vincas Jaraminas, apie jį iš Balio Vaičėno žinau tik tai, kad jis gyvena Tauragnų valsčiuje, kunigo bute, ir kad dirba girininku.

Nijolė – mano slapyvardis, kurį man davė Balys Vaičėnas 1949 m. sausio mėnesį. Apie suteikiamą slapyvardį jis man pranešė laiške, kurį gavau iš Vinco Jaramino per jo brolį Petrą Jaraminą, kurio slapyvardis *Varnas*.

<...> Pagrindinis ryšininkas, per kurį Balys Vaičėnas palaiko ryšius su būrio nariais, yra Vincas Jaraminas, ir aš papasakosiu, kokiomis aplinkybėmis su juo susipažinau. Pirmą kartą 1948 m. vasarą į mūsų vienkiemį Vaičėnų kaime dviračiais atvažiavo trys jauni vyrai, iš kurių pažinojau tik Albiną Bakutį per savo brolį Vytautą, kaip palaikantį ryšį su partizaniniu pogrindžiu. Anksčiau mano brolis ne kartą įvairiomis temomis kalbėdavosi su Bakučiu. Bakutis, pasikvietęs mane atokiau, pasakė, kad šie vyrai nori pasikalbėti su Baliu Vaičėnu.

Neduodamas laiko man atsakyti, jis kalbėjo, kad anie atvykėliai yra geri Vaičėno draugai ir aš turinti būtinai juos su Baliu suvesti. Jie nežino, kur dabar B. Vaičėnas, todėl atėjo ieškoti pas mane ryšio.

Aš juos nuvedžiau pas Balį Vaičėną, kuris su mano broliu partizanu Vytautu ir kitais gyveno netolimuose krūmuose, prie mūsų vienkiemio. Visi keletą valandų kalbėjosi (aš nedalyavavau), o paskui nuėjo į vienkiemį ir savo dviračiais pavieniui išvažiavo. Tie du nepažįstami atvykėliai, kuriuos atlydėjo Albinas Bakutis, kaip vėliau sužinojau, buvo broliai Vincas ir Petras Jaraminai, kilę iš Papilių kaimo.

Didesnę vasaros dalį partizanai gyveno mūsų vienkiemio apylinkėse, o artėjant žiemai, išėjo į Zarasų apskritį.

1948 11 16 atėjo 4 partizanai ir apsistojo mūsų daržinėje. Tai buvo mano brolis Vytautas Dručkus-*Rudolfas*, Balys Vaičėnas-*Liubartas*, Antanas Dainys-*Barzda*, o ketvirtasis – man nepažįstamas. Visi gyveno dvi paras ir laukė ryšininko, kuris turėjo juos palydėti į Zarasų apskritį.

1948 11 18 vakare pas mus atėjo Vincas Jaraminas, kuris naktį išvedė Vaičėno Balio partizanus į Zarasų apskritį. Išeinant mes trise – Vaičėnas, Jaraminas ir aš – susitarėm palaikyti ryšį. Vaičėnas pasakė, kad jis pas mane atsiųs Vincą Jaraminą, kuris atveš paketus, laiškus ir kitką. Jis, Vaičėnas, pasirašinėsiąs *Liubartu*, o mano brolis – *Rudolfu*.

Toliau *Liubartas* kalbėjo, kad norėdama parašyti jam laišką, turėčiau jį nunešti Vinco Jaramino broliui Petrui, kuris esant galimybei perduos savo broliui Vincui. Tokiu pat būdu per Petrą aš gausiu ir atsakymą. O jei aš norėsiu susitikti su *Liubartu*, turėsiu vykti geležinkeliu iki Ignalinos arba Dūkšto ir tada keliauti į Tauragnus.

Tauragnuose turėčiau užeiti pas kunigą, kur Vincas turi butą, o jei nerasiu namuose, tada paklausti girininko Jaramino.

Išeidamas *Liubartas* davė laiškelį *Edzkai*, kurį pavedė man perduoti per Antaniną Bakutytę. Laiškelis buvo neskubus. Balys liepė perduoti, kai tik galėsiu. Perskaičiusi laiškelį, sužinojau, kad *Edzkai* rašo kažkokia jo mergaitė Anelė, gyvenanti nelegaliai, labai vargsta, todėl prašo *Edzkos* sukombinuoti jai geresnius drabužius.

Baliui ir broliui su draugais išeinant, širdingai atsisveikinom.

Pirmąjį laiškelį gavau 1949 01 01. Nuėjusi į Obelius, susitikau Petrą Jaraminą, kuris pasakė turįs man žinių. Mes nuėjom nuošaliau, pasakė, kad man turi du laiškus, kuriuos čia pat įteikė susukęs į popierių. Tai buvo pirmieji laiškai, kuriuos aš gavau iš partizanų.

Abu laiškeliai buvo įdėti į žydros spalvos voką, vieną siuntė *Liubartas*, o kitą – *Rudolfas*. Laiškai buvo adresuoti *Nijolei*, o ant voko užrašas „per Šermukšnį ir Varną".

Balys Vaičėnas rašė, kad kelias į Zarasų apskritį buvo geras, bet gyventi naujoje vietoje blogiau nei tikėjosi, nes ir ten MGB siautėja ir neduoda ramybės. 1948 12 19 nušautas jų draugas Dainys Antanas-*Barzda* ir dar trys, kurių nepaminėjo, nes ne mano krašto.

Toliau rašė, kad mano slapyvardis bus *Nijolė* ir perspėjo, jog netrukus iš *Šermukšnio* gausiu kelis paketus, kuriuos turėsiu perduoti nurodytais adresais. Tačiau jis perspėjo, kad dalis adresatų man būsią nežinomi, todėl man bus skirtas atskiras laiškas, kuriame bus paaiškinta, per ką turėsiu perduoti paketus. Rašė, kad paketams perduoti turėsiu susirasti Teklę Stočkutę, tačiau jos vardą ir pavardę aš turinti visiems laikams pamiršti – ji esanti *Birutė*.

Antrąjį laišką man rašė brolis, kuriame apgailestavo, kad žuvo *Barzda* ir trys man nežinomi partizanai. Gyvena jie blogai. Atsisveikindamas prašė šį tą parašyti apie save.

Sausio pabaigoje atvažiavo Vincas Jaraminas ir atvežė man 6 paketus, ant dviejų buvo užrašai ranka, o ant likusių – spausdinti mašinėle. Vienas laiškas buvo skirtas *Nijolei*, o kitas – *Birutei*. Vienas laiškas, ant kurio buvo užrašas „per Šermukšnį ir Nijolę" buvo skirtas *Edzkai*-Edvardui Vaičėnui, o kiti – *Stumbrui*, *Piepeliui* ir *Seniūnui*, laiškai turėjo būti perduoti per *Šermukšnį*, *Nijolę* ir *Birutę*.

Laiške, skirtame man, *Liubartas* rašė, kaip perduoti gautus paketus. Paminėta, kad *Birutė* žinos, kaip laiškus perduoti adresatams, tačiau, jei kartais *Birutė* negalės tai padaryti, paketus ji turės grąžinti man, o aš turiu juos saugoti iki atskiro nurodymo.

Edzkai adresuotą laiškelį aš perdaviau Bakutytei, o kitus, kaip liepta, perdaviau *Birutei*.

Iš jos supratau, kad partizanų ji dar nesurado ir prašė paketus pasiimti atgal.

Šermukšnio akivaizdoje aš parašiau du laiškelius. Viename rašiau, kad paketus gavau ir perduosiu pagal paskirtį, o kitame laiške broliui parašiau, kad saugumiečiai, matyt, nežino, kad jis būryje, nes mūsų namuose nedaro kratų.

1949 m. daugiau jokių laiškų negavau, su partizanais ir jų ryšininkais reikalų neturėjau.

<...> Jaraminas Vincas, su kuriuo buvau susitikusi tris kartus, gimęs maždaug 1922–1923 m., vidutinio ūgio, plaukai tamsūs, akys pilkos, pagal profesiją – girininkas. Balio Vaičėno pasakojimu, jis dirba Zarasų apskrityje, o paties Vinco žodžiais, jis gyvena Tauragnuose pas kunigą.

Lapkričio 18 d. Vincas išvedė partizanus į Zarasų apskritį, link Tauragnų valsčiaus, kuris yra vidury tarp Utenos ir Zarasų apskričių.

Apie Vinco gimines aš žinau tik tiek, kad jis turi brolį Petrą, gyvenantį Papilių k., Obelių vlsč., jo slapyvardis *Varnas*. Jis – tvirto sudėjimo, už brolį vyresnis 2–3 metais.

<...> Stočkutė Teklė gyvena Deksnių k., Obelių vlsč., maždaug 25 m. amž., namuose negyvena, bet būna pas tetą Pudinė (taip tekste – *R. K.*) Oną, maždaug 70 m. amž. Teta gyvena Ilūkstės apskr., vienkiemy, 3–4 km nuo Pruodės miestelio. Aš pas ją ėjau 1948 m. vasarą, norėdama susitikti su broliu, bet tada su partizanais nesusitikau. Su Stočkute Tekle susipažinau brolio Vytauto dėka 1948 m. vasarį. Brolis man pasakė, kad, būdama Obeliuose, užeičiau pas fotografą, ten manęs lauks mergaitė vardu Teklė. Aš taip ir padariau. Nuėjusi pas fotografą, radau merginą, kuri prisistatė esanti Tekliutė, tokia buvo sutarta „parolė". Jau pirmame susitikime ji perdavė laiškelį nuo brolio, po to dar kelis kartus aš su ja ten pat susitikau ir gaudavau laiškelius nuo brolio ir *Liubarto*.

Fotografas Trajanas (taip tekste – *L. A.*) ir jo žmona apie mūsų susitikimo tikslą nieko nežinojo.

<...> Partizanų bazė yra Zarasų apskrityje, bet tikslios vietos aš nežinau, nes bendrauju tik raštu. Rokiškio apskr. žinau tik senas partizanų stovyklavietes prie mūsų vienkiemio ir Bajorų k. prie Antaninos Bakutytės vienkiemio.

Latvijos teritorijoje partizanai bazuojasi Ilūkstės apskr., Bebrinės vlsč. prie Zemturs vienkiemio, kuris priklauso Mildai Varnienei, kur su broliu ir kitais partizanais aš susitikau tokiomis aplinkybėmis: dar 1947 m. brolis kalbėjo, kad jį galiu susirasti per Varnienę. 1948 m. pavasarį aš pas ją nuvažiavau, radau vienkiemį ir pasakiau, kaip sutarta. Tada ji nuvedė mane į valdišką mišką, kur radau partizanų palapinę iš šakų, joje suradau ir brolį. Partizanų buvo penki, iš kurių man buvo pažįstamas tik brolis. Milda Varnienė gyvena tik su mažu sūneliu, o jos vyras tarnauja armijoje.

<...> Pas mane 1949 01 lankęsis Vincas Jaraminas pasakė, kad mano brolis pakeis slapyvardį iš *Rudolfo* į *Šerno*, bet iš brolio tokios žinios negavau.

Iš Dručkutės Anelės, d. Jono, kvotos protokolo, surašyto 1950 01 24 Rokiškyje.

Tardytojas: „1950 01 23 kvotos metu jūs sakėte, kad per paskutinį susitikimą 1947 m. gruodžio mėnesį jums brolis siūlė palaikyti ryšį per Teklę. Papasakokite, kaip užmezgėt ryšį ir kas tas fotografas Trajanas?"

<...> Brolis man pasakė tik vardą, o išvaizdos neapibūdino pasakęs tik, kad aš su Tekle galiu susitikti kiekvieną ketvirtadienį turgaus dieną – pas fotografą Trajaną.

Mes susitikome ir susipažinome maždaug 1948 m. sausį, susitikome tris ketvirtadienius iš eilės ir daug kalbėjomės apie partizanus. Teklė pasakojo, kad susitiko su mano broliu ir Vaičėnu. Apie partizanų gyvenamas vietas nekalbėjome, nes aš neklausinėjau. Per Teklę aš gaudavau raštelius iš brolio. Kadangi susitikimai keliskart toje pačioje vietoje galėjo sukelti įtarimą, po trečio susitikimo sutarėm susitikinėti ne pas Trajaną, o turguje.

Su Trajanu apie partizanus niekada nekalbėjau ir manau, kad jis nežinojo, dėl ko aš jo namuose susitikinėju su Tekle. Tokią vietą pasirinkom todėl, kad turgaus dieną pas Trajaną ateidavo daug žmonių (fotografuotis) ir mūsų susitikimas neatrodė keistas.

<...> Teklės, per kurią aš susiradau savo brolį Vytautą ir palaikiau su juo ryšį, pavardė yra Stočkutė. Tuo metu ji gyveno Latvijoje, Pruodės vlsč., Ilūkstės apskr., pas savo tetą Rudėnienę Oną (netiksliai), Stočkutė šiuo metu yra suimta.

<...> Iki 1948 03 man su jais neteko susitikti, o ryšį palaikiau per Teklę. Vieno susitikimo metu iš Teklės gavau brolio Vytauto raštelį, kuriame jis prašė parašyti kariuomenėj tarnaujančiam broliui Petrui, kad jis tam tikru laiku 1948 m. kovo mėnesį atvažiuotų ir ateitų į susitikimą su Vytautu Aleksandravėlės vlsč. Šinkų miške, kuris nuo mūsų yra apie pusė kilometro. Aš atrašiau Vytautui, kad yra vilčių brolį pasikviesti, taip pat parašiau į kariuomenę Petrui, jog brolis nori su juo pasimatyti. Kam Vytautas kvietė brolį – nežinau.

Sutartu laiku 1948 03 Petras atvažiavo trumpų atostogų ir nuėjo pasimatyt su Vytautu. Aš tada sirgau ir į susitikimą nenuėjau. Grįžęs po 2 val. Petras papasakojo, kad miške susitiko su 7–8 partizanais, tarp kurių buvo Balys Vaičėnas ir brolis Vytautas. Apie pokalbio detales jis tik tiek tepasakė, kad Vytautas galvoja registruotis, bet ne Rokiškyje, o slapta pasiekti Vilnių ir legalizuotis ten. Petras suprato, kad Vytautui reikia jo pagalbos.

Pabuvęs gal 10 dienų, Petras išvažiavo atgal į dalinį ir su Vytautu daugiau nebepasimatė, o pastarasis ir toliau liko partizanu.

<...> Kodėl jis pasiliko partizanų būryje, nežinau, bet, kiek girdėjau iš brolio užuominų, jam registruotis neleido Balys Vaičėnas.

Nuo 1947 12 iki 1948 07 asmeniškai su partizanais nesusitikau, tik susirašinėjau per Teklę. Maždaug liepos mėnesį pas mane atėjo partizanai, sutartinai pabeldę į langą, pašaukė mane. Išėjusi laukan, pamačiau brolį Vytautą, Balį Vaičėną ir Juozą Žaržojų. Jie perspėjo, kad kelias dienas gyvensią netolimuose krūmuose, ir paprašė atnešti maisto. Netrukus, gal po poros valandų, dviračiais atvažiavo trise, iš kurių pažinojau tik Albiną Bakutį iš Obeliškių. (Toliau tekste – apie Bakučio ir Araminų susitikimą su partizanais, Vaičėno grupės išėjimą į Zarasų miškus 1948 11 18, apie gautus nuo Vaičėno ir Vytauto Dručkaus laiškelius – *L. A.*)

<...> Man žinomi šie partizanai: Vaičėnas Balys, s. Norbo (Norberto); Vaičėnas Bronius, s. Norbo, nušautas 1946 m.; Vaičėnas Vincas, s. Prano, iš Vaičėnų k., nušautas 1946 m. žiemą; Vaičėnas Edvardas-*Edzka*, kur jis dabar yra, nežinau, bet būta kalbų, kad nušautas 1949 m.; Krasauskas Vladas, gyv. Antanašėje, dabartinė jo buvimo vieta man nežinoma; Dainys Antanas iš Kamajų vlsč., Žeimių k., nušautas 1948 m. pabaigoje.

Iš partizano VLADO ŠINKŪNO *prisiminimų*

R. K. p a s t a b a: kn. partizano Vlado Šinkūno-*Juziuko* prisiminimai užrašyti 1997 04 05 ir publikuoti APP, III d., p. 594. Šie prisiminimai, sudaryti remiantis jo tardymo protokolais, papildo prisiminimus, užrašytus 1997 metais. Šifruojant minėtų protokolų medžiagą, remiantis kitais šaltiniais, teko tikslinti ir papildyti ypač latvių partizanų pavardes, vardus bei slapyvardžius, kurie beveik visi byloje rusų kalba buvo užrašyti klaidingai. Adaptuotame protokolų variante beveik visur MGB rusų tardytojų rašomi žodžiai „bandit“, „banda“ į lietuvių kalbą versti „partizanas, būrys.“

Netikėtai į mano rankas pateko vienas įdomus raštas, kuriame pil. Jelizaveta Isakova 2009 m. kreipiasi į LGGRTC ir prašo jai suteikti nukentėjusio asmens statusą. Reikštų, jog minima pilietė nukentėjo nuo sovietų okupacinės valdžios jėgos struktūrų, kadangi jos tėvai buvo sušaudyti, o čia kaip tik ir paaiškinama tame jos tėvų sušaudyme dalyvavusio paties partizano Vlado Šinkūno lūpomis, kas buvo minėtos pil. tėvai, kam jie tarnavo, kas juos ir už ką sušaudė. Žinoma, aš užjaučiu šią moterį ir labai apgailestauju dėl jos šeimą ištikusios tragedijos, bet, grįžtant į anuos laikus, kai vyko aktyvus ginkluotas pasipriešinimas prieš okupantus, negalėčiau kaltinti partizanų dėl tokių negailestingų veiksmų, nes vis tiktai vyko kova su labai žiauriu ir klastingu priešu, todėl bet kokius vietinius kolaborantus partizanai baudė savo nuožiūra, nes kalėjimų jie neturėjo. Taip pat nepasakyčiau, kad per tiek sovietinės okupacijos metų ponia Jelizaveta nebūtų išsiaiškinusi, kas sušaudė jos tėvus. Kažin, ar, gerai pavartę sovietinio socialinio skyriaus dokumentus, nerastume jai kokių nors išmokų už „banditų“ nužudytus tėvus?

Isakovos Jelizavetos prašymas rašytas 2009 m. rugsėjo 10 d. Rokiškyje, kuriame ji prašo LGGRT centro suteikti jai nukentėjusio asmens teisinį statusą: „Aš, Isakova Elizavieta, Efimo, gimiau 1931 m. balandžio 16 d. Armonių k. Rokiškio r. Mano tėvai: mama – Isakova Ulita, tėvas – Isakovas Efimas. Šeimoje buvo 9 vaikai. Aš buvau pati jauniausia. 1939 m. pradėjau lankyti Armonių pradinę mokyklą. Baigiau 4 klases. Tėvelis turėjo 19 ha žemės, daug gyvulių, 2 arklius, didelį namą.

1946 m. į mūsų namus naktimis pradėjo ateidinėti nepažįstami ginkluoti vyrai, kurie reikalavo rūbų, maisto. Vieni išeidavo, kiti ateidavo, taip pat reikalaudavo maisto, drabužių, Viską iš mūsų paėmė, patys likome be maisto. Iš seniūnijos per pažįstamus žmones pasigirdo atgarsiai, kad mus ruošiamasi išvežti į Sibirą. Naktimis mes su mama slapstėmės ir nenakvodavome namuose, nakvodavome bunkeryje, įrengtame po šienu daržinėje. Tėvas išeidavo miegoti pas kaimynus. Jau ruošėmės išbėgti iš namų ir viską palikti, bet nespėjome. Vakare atėjo 3 vyrai ir atsivedė mano seserį. Tai buvo 1948 m. balandžio 19 d. Mus visus sustatė ir pradėjo šaudyti. Aš pirmoji nualpau ir nugriuvau. Mamą nušovė, ir ji užgriuvo ant manęs, taip pavyko išlikti gyvai, nes buvau aptaškyta krauju, ir pamanė, kad aš nušauta. Tėvelis tuo metu pabėgo ir jo nenušovė. Po šio įvykio su tėveliu kartu negyvenome, nes bijojome, kad gali sušaudyti ar išvežti į Sibirą. Aš apsigyvenau nuošaliame Rogovos kaime. Tai buvo labai atoki vieta ir niekas nežinojo, kad aš ten slapstausi. Jeigu pamatydavau ką nors ateinant, lįsdavau į duobę ir slėpdavausi po grindimis. Naktį miegodavau daržinėje, po šienu padarytame bunkeryje. Tėvelis slapstėsi Vabolių kaime, pas mano tetą Anastaziją Lisnevskają. 1950 m. atvažiavau į Rokiškį ir tais pačiais metais slapta išvykau į Vilnių, kur manęs niekas nepažino ir nieko apie mane nežinojo. Vilniuje slapsčiausi pas draugę. 1951 m. rudenį grįžau į Rokiškį ir įsidarbinau Rokiškio tarybiniame ūkyje.“

Versta iš rusų kalbos

Adaptuoti protokolų variantai. **LYA, f. 3377, ap. 55, b. 169.**

Išrašas iš kaltinamojo ŠINKŪNO VLADO, s. Jono, gim. 1927 m. Armonių k., Juodupės vlsč. Rokiškio apskr., baigusio 4 gimnazijos klases, neteisto, būryje nuo 1945 m.

Rokiškis, 1949 12 15.

Į veikiantį „nacionalistinį“ būrį aš įstojau 1946 m. įkalbėtas savo brolio Antano, kuris nušautas 1947 m. kaip „banditas“. Jis veikė viename iš latvių „nacionalistų“ būrių.

1945 m. lapkričio mėnesį sugrįžau iš repatriacijos punkto į Armonių kaimą.

1943 m. savanoriškai išvažiavau į Vokietiją darbams. 1945 m. jai kapituliavus, atsidūriau Austrijos teritorijoje, netoli Brėgenco miesto, prancūzų okupuotoje zonoje.

Kadangi paskutiniu metu dirbau statybiniame batalione. Vakarų fronte vokiečiams įrenginėjom gynybinius įtvirtinimus, tai prancūzai paėmė į nelaisvę. Po kurio laiko pagal sovietų repatriacijos misiją buvau pervežtas į rusų okupacinę zoną Vokietijoje, kur „praėjau filtraciją."

Po patikrinimo buvau įrašytas į vieną Sovietų kariuomenės rezervo pulką, kuris buvo dislokuotas Rumunijoje. Po ligos buvau komisuotas ir 1945 m. lapkričio mėnesį grįžau į tėviškę. Tuo laiku mano brolis Antanas jau buvo būryje, naktimis dažnai pareidavo į namus ir mane pradėjo kalbinti su juo eiti į būrį. Jis daug pasakojo apie partizanų veiklą ir taip mane palenkė tapti būrio nariu.

Tokiu būdu, veikiamas brolio 1946 m. birželį aš tapau būrio nariu ir buvau juo iki arešto.

Pirmasis būrys, kuriame teko partizanauti ir kuriam priklausė mano brolis Antanas, veikė Garsenės miške, Ilūkstės apskr., Latvijoje. Jį sudarė latvių partizanai, kilę daugiausia iš Ilūkstės apskrities:

1) būrio vadas **Silinš Voldemars**, vardo nežinau, slapyvardžiu ***Tėvinš* (*Tėvas*)**, maždaug 40 m. amžiaus, ginkluotas prancūzišku kulkosvaidžiu, 1946 m. išėjęs iš būrio legalizavosi, o 1947 m. jį kažkas nužudė;

2) eilinis partizanas **Dumbris Alfons**, maždaug 35 m. amžiaus, iš Garsenės vlsč., Butkanų k., ginkluotas vokišku automatu, 1948 m. nušautas;

3) eilinis partizanas **Erglis Osvalds**, 33 m. amžiaus, latvis, kilęs iš Susėjos vlsč., ginkluotas vokišku šautuvu. 1946 m. legalizavosi;

4) eilinė partizanė, kurios vardo nežinau, ji buvo Erglis Osvalds **žmona**, ginklo neturėjo;

5) eilinis partizanas **Lintinš Karlis**, 37 m. amžiaus, iš Dobelės apskr., jo slapyvardis ***Muzikants***, ginkluotas vokišku šautuvu, 1948 m. MGB paimtas gyvas;

6) eilinė partizanė Karlio žmona **Lintinš Erna**, 27 m. amžiaus, ginklo neturėjo, taip pat suimta gyva MGB;

7) eilinis partizanas **Stūrans Alberts**, 35 metų, kilęs iš Vaizmužės k., Garsenės vlsč., turėjo slapyvardį ***Byskaps* (*Vyskupas*)**. Ginkluotas rusišku šautuvu, 1948 m. nušautas;

8) eilinis partizanas **Šimonc,** 26 m. amžiaus, latvis, kilęs iš Garsenės vlsč., slapyvardis ***Vinčes***, ginkluotas rusišku šautuvu, 1946 m. registravosi;

9) eilinis **Antanas Čelkys**-***Untinas***, 38 m. amžiaus, kilęs iš Kirkūnų k., Rokiškio apskr., ginkluotas vokišku automatu, 1947 m. paimtas gyvas.

Visas šis būrys nuo 1946 liepos iki 1946 m. lapkričio gyveno Garsenės miške, per tą laiką aš su kitais būrio dalyviais dalyvavau „plėšiant tarybinius" žmones.

1946 m. liepą visas būrys, išskyrus moteris, „apiplėšėm" Juodupės vlsč. Laukinykų k. gyventoją Riuną. Atėmėm apie 15 m naminio audeklo, vyrišką kostiumą, kelis moteriškus apatinius, lašinius ir kelis duonos kepalus.

1946 m. rugpjūtį Aknystės vlsč. „apiplėšėm" latvį Kantans, atėmėm rūbus, kvietinius miltus ir apie 30 kg lašinių. Kiek vėliau „apiplėšėm" Linartą, gyv. Garsenės vlsč., atėmėm apie 80 kg kiaulę.

Silinšui išėjus, kurį laiką vado neturėjom. 1946 m. lapkritį į mūsų būrį atėjo Alfreds Blūmbergs, apie 35 m., kilęs iš Ventspils kaimo, kuris ir pradėjo vadovauti būriui.

Blūmbergs turėjo slapyvardį *Haris*, buvo ginkluotas vokišku šautuvu, 1949 06 nušautas.

Jo vadovaujami 1946 m. lapkritį mėn. „apiplėšėm“ Zinaidą Trofimovą, gyv. Armonių k., Juodupės vlsč., iš jos paėmėm apie 2 centnerius kviečių, dvi antkloldes ir kelis kepalus duonos. Po kurio laiko „apiplėšėm“ kitą rusą – Isakovą Jefimą, gyv. Armonių k., iš jo atėmėm du puskiauliukus po 40 kg, dar vėliau „plėšikavome“ Susėjos vlsč., kur „apiplėšėm“ pil. Gravčenš, atėmėm 60 kg mėsos ir rūbus.

1947 m. pavasarį „apiplėšėm“ Lukštų mokyklą ir pilietį Ervilį, iš kurio atėmėm apie 1 centnerį kvietinių miltų ir rūbus.

Kadangi dauguma mūsų būrio narių pradėjo legalizuotis, o kai kurie žuvo, 1947 m. mūsų būryje liko tik 4 nariai: vadas **Blūmbergs**, aš ir latviai **Stūrens** ir **Lintinš**. Nutarėme susijungti su kitu būriu, kuriam vadovavo **Poklevinskis Martinš**-***Mikelis***, ***Viesturs***, maždaug 50 m. amž., kilęs iš Jėkabpils apskr., Latvijos, ginkluotas šautuvu ir pistoletu.

Be mūsų, jo būryje buvo šie partizanai:

1) vadas **Poklevinskis Martinš**-***Mikelis***, ***Viesturs***, ginkluotas šautuvu ir pistoletu;

2) eilinis **Graversons Janis**-***Grinšteins***, 35 m. amžiaus, kilęs iš Ilūkstės apskr., ginkluotas automatu ir pistoletu;

3) eilinė partizanė **Graversoni Alma**, Janio žmona, 27 m. amžiaus, ginklo neturi;

4) eilinis „banditas“ vardu **Vladimir**, 27 m., kilęs iš Leningrado, jo žodžiais, iki karo mokėsi viename Leningrado institute, paimtas į karą pateko į vokiečių nelaisvę. Jo tėvas buvo inžinierius, iki karo dirbo Leningrade. Vladimiras buvo vienas aktyviausių partizanų, pasižymėjo „plėšimuose“ ir „teroro“ aktuose;

5) eilinis partizanas vardu **Huberts**, vokietis, apie 30 metų amžiaus, pabėgo iš Jekabpilio belaisvių lagerio, buvo ginkluotas šautuvu ir pistoletu, 1949 m. dingo be žinios;

6) eilinis **Janis Indans**-***Urkis***, 30 m., latvis, kilęs iš Aknystės vlsč., ginkluotas rusišku kulkosvaidžiu ir pistoletu;

7) eilinis **Indans Peteris**-***Vices***, 64 m. am., Janio tėvas, ginkluotas šautuvu ir pistoletu;

8) eilinė **Indane Milda**-***Kvielingė***, 22 metų, Peterio Indans dukra, mano „meilužė“, ginkluota pistoletu;

9) eilinė **Indane** (Peterio žmona), apie 60 metų amž., ginklo neturėjo;

10) partizanas eilinis **Alberts**-***Sirmais***, 35 m. amžiaus, kilęs iš Aknystės vlsč., ginkluotas šautuvu.

Kai buvau šiame būryje, keletą kartų užpuolėme sovietinį aktyvą. 1947 m. pabaigoje užmezgėme ryšius su būriu, kuriam vadovavo Mežraups Alfons. Tai buvo apie 10 partizanų būrys, veikęs Žagarų miške.

Pagal planą užpuolėme Baltmietos gyvenvietę, nuginklavome sargybinius, „apiplėšėme“ kooperatyvą ir paėmėme prekių už kelis tūkstančius rublių.

1947 08 organizavome išpuolį į Jekabpilio apskr. Livani miestelį, kur norėjome užpulti paštą ir pieninę. Dėl to tarėmės su dviem būriais: Mežraups ir Bucenieks

Augusts vadovaujamu būriu, kuriame buvo 10 partizanų ir kurie gyveno Lejas miške, Ilūkstės apskr.

Pagal suderintą planą vieną 1947 m. rugpjūčio naktį užpuolėme Livani miestelį, „apiplėšėme“ paštą, paėmėme 200 rublių, o iš pieninės – 40 dėžių, iš viso apie 1000 kg, sviesto.

Kadangi išpuolis buvo sėkmingas, 1947 09 vėl susirinkome ir trimis būriais užpuolėme Jekabpilio apskr. Zasos miestelį. Šio išpuolio metu apiplėšėme paštą, pieninę ir kooperatyvą. Iš pašto paėmėme 2000 rublių, o iš pieninės – 15 dėžių sviesto, maždaug 375 kg. Iš kooperatyvo paėmėme visas, kelių tūkstančių rublių vertės prekes.

1947 11, ruošdami produktus žiemai, kartu su Mežraups būriu „apiplėšėme“ vieną pilietį, gyv. Aknystės miestelyje, Ilūkstės r., iš jo atėmėm dvi kiaules, maždaug po 100 kg. Šį mėnesį „apiplėšėm“ ir Grigorijų Trofimovą, gyv. Armonių k., atėmėm du puskiauliukus po 40 kg ir rūbų.

1948 04 „apiplėšėm“ pil. Antinį, gyvenantį netoli Aknystės miestelio, iš jo atėmėm apie 50 kg lašinių, 50 kg kvietinių miltų ir drabužių.

1948 m. antroje balandžio pusėje, kai mano tėvai buvo išvežti į Sibirą, nusprendžiau savo kaime įvykdyti masinę teroro akciją prieš aktyvistų šeimas. Mano nuomone, kalčiausi dėl to buvo Armonių k. aktyvistai. Būrio vadas Poklevinskis paskyrė man vieną partizaną, t. y. buvusį mūsų vadą Blūmbergs-*Harį*, su kuriuo nuėjome į Armonių k. pas mano ryšininką Markevičių Juozą. Jo padedami padarėm tyrimą, kas iš Armonių k. gyventojų asmeniškai kaltas dėl mano tėvų išvežimo.

Konkrečių kaltininkų nenustatėme, tačiau išsiaiškinome aktyviausius sovietų valdžios veikėjus. Juozo Markevičiaus nuomone, tai buvo Parulskio šeima, kadangi jų sūnus dirba partorgu Juodupės vlsč.; Trofimovų šeima, kurioje buvo komjaunuolių; Tatjana Danilova; Jefimo Isakovo šeima ir Jono Rakausko šeima, kuri gyveno mano tėvo namuose ir kuri, pasak Markevičiaus, pranešdavo apie mano apsilankymus pas tėvus.

Surinkęs duomenis, būrio vadas Poklevinskis susitarė su Mežraups ir Bucenieks būriais, kurie baudžiamosioms akcijoms skyrė pačius patikimiausius partizanus. Iš viso buvo įtraukta 18 partizanų. Iš mūsų būrio: aš, Karlis Lintinš, Blūmbergs-*Haris*, Janis Indans-*Urkis*, Stūrens Alberts, Poklevinskis Martinš-*Mikelis*, partizanas Vladimiras ir partizanas Huberts; iš Mežraups būrio: Mežraups, Tunkelis Arvyds, Jurka, Osvalds Krūms ir partizanas, slapyvardžiu *Špeitnis*. Iš Bucenieks būrio: Bucenieks Augusts, Burbulis ir partizanas slapyvardžiu *Celms*.

Visi buvom padalyti į 4 grupes, kiekviena jų žinojo savo auką ir turėjo ją likviduoti. Numatyta visas akcijas įvykdyti vienu metu, pagal bendrą signalą. Šiai operacijai vadovavau aš ir Blūmbergs.

Nepamenu dienos, bet prieš operaciją visa mūsų 18 asmenų grupė perėjo į Paduobio mišką, netoli Armonių k. Mes ten dienojome ir kiekviena grupė stebėjo savo aukų namus.

Sutemus grupės nuėjo prie aukų namų, blokavo sodybas ir pradėjo akciją. Iš Parulskio Antano namų sušaudyti tėvas ir motina, iš Trofimovo šeimos: pats Trofimovas, jo žmona ir sesuo. Taip pat nušauta Tatjana Danilova, Jefimo Isakovo žmona, nes pats Jefimas spėjo pasislėpti. Taip pat nušauti Rakauskas Jonas su žmona.

Tada nušovėm 9 žmones. Kad išvengtume persekiojimo, tą pačią naktį išėjom į Jekabpilio apskr. Alksnių mišką Latvijoje.

1948 m. gegužę ketinome nušauti Pundį, gyv. netoli Viesytės miestelio Jekabpilio apskr., už tai, kad jis MGB išdavė mūsų partizaną. Tačiau Pundys pabėgo. Tą patį mėnesį apiplėšėm pil. Gaidžių, gyv. Aknystės vlsč., iš jo atėmėm 40 kg lašinių, apie 7 m audeklo ir visokių rūbų.

Būdamas latvių būryje, visą laiką palaikiau ryšį su Rokiškio apskr. partizanais, nes planavau anksčiau ar vėliau pereiti pas juos. Ten tikėjausi geresnių gyvenimo sąlygų. Dėl to kelis kartus su jais susitikau Juodupės vlsč. Gerbalių miške. 1946–1947 m. susitikau su partizanais Vartibavičiumi Antanu-*Tėvu*, *Piršliu*, Daminausku Pranu-*Seniūnu*, *Dobilu*, Bakšiu Jonu (1948 m. žiemą nušautas), Algirdu Makutėnu (1948 m. žiemą suimtas) ir Lukošiūnu Juozu-*Danuku* (1948 m. rudenį nušautas).

1948 m. spalį, atšalus orams, pradėjau galvoti kur praleidus žiemą, be to, reikėjo pasirūpinti maisto atsargomis. Gavęs būrio vado Poklevinskio leidimą, palikau latvių būrį. Ryšį su Obelių partizanais palaikiau per Janiną Karaliūtę, kuri gyveno Rokiškio vlsč. Lukštų kaime.

Gerbalių miške per Karaliūtę Janiną susitikau su Obelių partizanais: Alejūnu Romualdu-*Bundela*, Daminausku Pranu-*Seniūnu*, *Dobilu*, Daminausku Vladu-*Deimantu*, *Virėju* ir Juozu Lukošiūnu-*Danuku*, Varnu Adolfu ir Jonu Žukausku-*Dėde*. Iš Rokiškio partizanų dalyvavo *Škirpa*-Riūka Jonas, *Šiaučius*-Andriuškevičius Petras, *Mukas*-Kirstukas Kazys ir *Pukas*-Katelė Jonas. Visi nuėjom į Plimbalų mišką, nes partizanas Alejūnas pasiūlė apsigyventi pas jam žinomą žmogų – Pauliuką Juozą Juodupės vlsč. Pašilių kaime. Pauliukas sutiko, kad jo sodyboje būtų įrengtas bunkeris. Susitarę vėl perėjom į Plimbalų mišką, kur reikėjo skubiai apsirūpinti maistu ir tik paskui pereiti į Pašilių kaimą, kad nebūtume pastebėti. Pauliukas pasakė, jei būsime pastebėti Gerbalių miške arba arti Pašilių k., tai jis nerizikuos mus priimti žiemai.

Plimbalų miške, ant kalnelio, pasidarėm laikiną stovyklą, užmezgėm ryšį su mūsų ryšininku Kundeliu Albertu, gyv. Obelių vlsč., Tumasonių k., kuris mums pranešdavo apie padėtį apylinkėse.

Siekdami apsirūpinti maistu, padarėm keletą „plėšimų“. Ilūkstės apskr. Susėjos vlsč. „apiplėšėm“ Gylį, iš kurio paėmėm tris vyriškus kostiumus, dvi karines milines, 20 kg lašinių, apatinius ir 500 rublių. Asarės vlsč. „apiplėšėm“ pil. Justials, iš kurio paėmėm karvę (mėsai), apatinius, porą batų ir kelis kepalus duonos. Obelių vlsč. Mikonių k. „apiplėšėm“ Skarčiuką Igną, iš kurio paėmėm 150 kg kiaulę. Tą pačią naktį iš Šablinsko atėmėm 90 kg kiaulę. Visus produktus nuvežėm Pauliukui Juozui, kurio daržinėje po šienu buvom pasidarę bunkerį.

Pas jį gyvenome penkiese visą 1948 m. žiemą, Pauliuko žmona gamino ir nešė mums maistą iš mūsų atsargų, kai kada pridėdama ir savo produktų. Pauliukas mus nuolat informavo apie padėtį apylinkėse.

1949 m. pavasarį išėjom iš bunkerio ir užvertėm jį žemėmis. Plimbalų miške susitikom dar tris partizanus: Juozą-*Spirginį* ir Joną-*Dėdę* Žukauskus bei Juozo žmoną Macijauskaitę Marytę-*Melnikaitę*. Per žiemą jie gyveno Raišių k., pas Vytautą Guzą. Pasak Juozo Žukausko, jie su Jonu per žiemą gyveno pas Guzą dviese, o Macijauskaitė tada dar nebuvo jo žmona ir gyveno atskirai.

Susitikimo metu Juozas Žukauskas man perdavė paketą, skirtą Pranui Daminauskui. Šis, gavęs paketą, paklausė, iš kur jis. Buvo atsakyta, kad jį perdavė ryšininkas Jonas Kviliūnas, gyv. Bičiūnų k. Jis tą paketą gavo iš Stočkutės Teklės-*Birutės*, gyv. tame pačiame Bičiūnų k. Ant paketo buvo užrašyta: „Per *Varką* partizanui *Seniukui*“. *Seniukas* – tai Daminauskas Pranas. Pakete buvo keletas partizanų rinktinės štabo įsakymų, pasirašytų *Žaibo,* ir keli laikraštėliai „Partizanų kova“.

Būdamas Vyties kuopos nariu, nė karto neskaičiau jokių laikraščių, kuriuos leido Vyties kuopa, todėl, kad Vyties kuopa neturėjo jokios spaustuvės.

Apie tai galėčiau štai ką pasakyti: 1948 m. spalį, vykstant pasitarimui tarp Obelių ir Rokiškio vlsč. partizanų Karaliūtės Janinos namuose Lukštų kaime, Rokiškio vlsč., partizanas *Šiaučius* atsinešė laikraštėlį „Partizanų kova“ ir davė jį skaityti Obelių būrio nariams.

Antrą kartą panašią spaudą teko matyti 1948 m. lapkričio mėnesį kitame mūsų būrio ir rokiškėnų susitikime. Susirinkimas taip pat vyko Janinos Karaliūtės namuose. Jame dalyvavo Rokiškėnų būrio vadas *Ižas*, *Šiaučius*, kuris vėl atsinešė partizaniškos spaudos, tačiau aš nepaklausiau, kas leidžia šitą laikraštėlį.

1949 m. balandžio pradžioje kartu su dar trimis partizanais, kurie po žiemos išėjo iš bunkerio pas Pauliuką Pašilių kaime, vasarai išėjom gyventi į Plimbalų mišką, kur susitikome su Obelių vlsč. partizanu Juozu Žukausku-*Spirginiu*. Tada jis perdavė rinktinės štabo paketą partizanui Pranui Daminauskui, kur buvo rašoma apie Vyties kuopos sudarymą ir pridėtas laikraštėlis „Kovos šauklys“, kurį leido Lokio rinktinės štabas.

1949 m. lapkritį susirinkimas įvyko Bakūriškio miške, Juodupės vlsč. Jo metu partizanas Valerijonas Baltušis-*Pėtris*, *Valiukas* man davė laikraštėlį „Sutemų keleivis“, kurį jis gavo iš partizano Balio Vaičėno-*Pavasario*. Kaip B. Vaičėnas susitiko su V. Baltušiu ir kas leidžia tą laikraštėlį, aš nesidomėjau.

Apie savo paskyrimą rajono organizacinio skyriaus viršininku galiu paaiškinti taip: oficialaus paskyrimo negavau, todėl ir jokios veiklos nevykdžiau ir man rajono vadovybė jokių užduočių nedavė. Kai 1949 m. lapkritį paskutiniame pasitarime su Rokiškio partizanais iškilo klausimas, prie kokio būrio man glaustis, Vyties kuopos vadas Streikus Juozas-*Stumbras* pasakė, kad aš „prirašytas“ prie Vyties kuopos ir esu Lokio rinktinės štabo paskirtas į partizanų rajono organizacinio skyriaus viršininko pareigas. Matyt, turėta minty tai, kad, kuopos vadovybei patvirtinus sprendimą dėl mano skyrimo į šias pareigas, dar nebuvo nuspręsta, ką aš turiu veikti.

Pirmą kartą su Baliu Vaičėnu susitikome 1946 m. vasarą, liepą ar rugpjūtį Gerbalių miške.

Gyvenant su latvių partizanais Garsenės miške, Ilūkstės r., mūsų vadas buvo Silinš Voldė. Netoli nuo stovyklos, tame pačiame Garsenės miške, gyveno Kalniečio vadovaujama latvių partizanų grupė. Per rusų kairiuomenės „šukavimus“ visa grupė pakliuvo nelaisvėn ir papasakojo apie mūsų būrį. Tada kareiviai ėmė „šukuoti“, bet mūsų būrys nuostolių nepatyrė.

Kad išvengtume persekiojimų, iš Garsenės miško perėjom į Gerbalių mišką, kur partizanas Antanas Čelkys-*Untinas* sutiko Obelių krašto partizanų būrį, kuriam vadovavo Balys Vaičėnas. Šiame susitikime aš pirmą kartą jį ir pamačiau; mūsų būrį

tada sudarė 8, o obeliečių – 8 ar 9 partizanai. Taip abu būriai viename miške prabuvo maždaug savaitę, po to mes dėl konspiracijos vėl grįžome į Garsenės mišką. Susitikimo metu sutarėme ateityje palaikytu ryšius su latvių ir obeliečių būriais.

1946 m. rugsėjį ar spalį aš, mano brolis Antanas ir būrio vadas Silinš Voldė atėjome į Gerbalių mišką sutartoje vietoje susitikti su Obelių partizanais. Obeliečių prašomas, būrio vadas Silinš davė jiems kulkosvaidį, o iš jų gavo pistoletą. Obeliečiai buvo blogai ginkluoti. Tame susitikime dalyvavo gal 15 obeliečių partizanų, tarp jų – ir būrio vadas Balys Vaičėnas. Daugiau su Vaičėnu nesusitikome.

Susitikimo metu Obelių partizanai jo nevadino slapyvardžiu, o tik vardu – Balys. Jo slapyvardį sužinojau tik 1949 m. pavasarį, kai Plimbalų miške iš Teklės Stočkutės per ryšininką Joną Kvilių iš Lokio rinktinės Juozas Žukauskas gavo paketą, skirtą Daminauskui Pranui-*Seniūnui*. Viename iš pakete buvusių įsakymų buvo kalbama, kad kuopos vadu paskirtas partizanas *Liubartas*. Tame pačiame pakete buvo raštas, pasirašytas kuopos vado *Liubarto*. Tada Pranas Daminauskas man pasakė, kad *Liubartas* ir yra Balys Vaičėnas. Be to, 1949 m. spalį ar lapkritį Bakūriškio miške, Juodupės vlsč., vyko Rokiškio ir Obelių partizanų pasitarimas, kurio metu Baltušis Valerijonas-*Valiukas* perdavė paketą Juozui Streikui, kurį jis gavo asmeniškai susitikęs su Baliu Vaičėnu.

Iš ELENOS PAJEDIENĖS, FELIKSO IVANAUSKO *ir* BRONIAUS NARBUTO *prisiminimų*

R. K. p a s t a b a: agentūrinė byla Nr. 6615 „Sbornyje“, t. 1 (LYA, f. K–30, ap. 1, b. 538), adaptuoti protokolų variantai. Pavardės ir slapyvardžiai, vietovių pavadinimai tikslinti pagal kitus šaltinius. Apskričių, rajonų ir apylinkių teritorijos paliktos pagal pokarinį administracinį-teritorinį suskirstymą.

Pajedienė Elena, Jono, g. 1923 m., Šermukšnių k., Kamajų vlsč., gyv. Šeduikių k., Svėdasų vlsč., Kupiškio apskr.

Rokiškis, 1948 12 15.

Tėvai turėjo 28 ha žemės. 1943 m. ištekėjau už Pajedos Prano, gyv. Šeduikių k., Svėdasų vlsč. Mano vyras buvo Duokiškio bažnyčios zakristijonas. 1944 m., vengdamas mobilizacijos rusų kariuomenėn, pradėjo slapstytis ir taip gyveno iki 1945 metų.

Mano tėvas: Pranskūnas Jonas, Antano, gyv. Šeduikių k., dabar turi 9 ha, brolis Pranskūnas Pranas, Jono, 1945 m. suimtas ir nuteistas 8 m. lagerio, šiuo metu yra Velske, Archangelsko sr., sesuo Ona 1948 01 už ryšius su miškiniais nuteista 5 m. lagerio. Seserys Stasė ir Bronė gyvena Šeduikių k. tėvo ūkyje. Mano vyro brolis Pajeda Bronius 1946 m. nušautas kaip „banditas“.

Kai 1944 m. mano vyras su broliu slapstėsi, pas mus jie ateidavo su partizanu Ingauniu Vladu iš Mikėnų k., Užpalių vlsč. Mano vyras buvo neginkluotas, Bronius turėjo vokišką šautuvą, o Ingaunis – vokišką automatą.

Aš juos valgydinau, skalbdavau jų baltinius. Mano vyrą 1945 01 Jurgiškių k. nušovė rusų NKVD kareiviai. Po jo žūties pradėjo ateidinėti Pajeda Bronius,

Ingaunis ir Bonifacas Kukuška, kurie pas mus miegodavo, aš jiems ruošiau maistą ir skalbiau rūbus.

1945 05 partizanai mano namuose įrengė bunkerį trims žmonėms, kuriame jie gyveno iki 1945 rugpjūčio. Po to mūsų tvarte pasidarė antrą bunkerį, kuriame ir apsigyveno. Pas juos ateidavo partizanai: Juška iš Užpalių krašto, Jonas Bislys ir dar aštuoni... Jie pas mus gyveno maždaug iki 1946 spalio. Tada karinės operacijos metu mano sodyboje žuvo Bronius Pajeda, Jonas Bislys ir Feliksas Paršiukas, o Bonifacas Kukuška pabėgo.

Kariuomenė, mano namuose radusi partizanus, abu bunkerius sunaikino, o namus su visais trobesiais sudegino. Kartu su partizanais žuvo ir mano anyta Emilija Pajedienė. Tada aš, nebeturėdama kur gyventi, išėjau pas savo tėvą Joną Pranskūną, gyv. Šeduikių k. Nuo to laiko iki 1948 birželio aš su partizanais nesimačiau.

1948 06 į mūsų namus atėjo partizanai Kazys Indrelė-*Strausas*, Kazys Palskis-*Ąžuolas* ir Leonas Vaikutis-*Pantera*. Tuo metu namie buvome aš ir trys mano seserys: Stasė, Leonora ir Pranė. Indrelė paprašė valgyti, bet aš atsakiau, kad duonos neturim, ir nieko jiems nedaviau. Nuo to laiko jie periodiškai pas mus užeidavo, paskutinį kartą 1948 12 10 buvo: *Dobilas*, *Barsukas*, Stasys Vaikutis ir du man nepažįstami. Pas mus lankydavosi šie partizanai:

1) Kukuška Bonifacas-*Klajūnas*;
2) Ingaunis Vladas-*Makareckas*;
3) Juška;
4) Bislys Jonas;
5) Pajeda Bronius;
6) Indrelė Kazys-*Strausas*;
7) Nakutis Albertas-*Viesulas*;
8) Karosas Vladas-*Vilkas*;
9) Palskys Kazys-*Ąžuolas*;
10) Gudelis Bronius-*Lapinas*;
11) Lukauskas Bronius-*Kurmis*;
12) Jurevičius Kazys-*Dobilas*;
13) *Pantera* iš Šimonių vlsč.;
14) Vaikutis Leonas-*Pantera* iš Rokiškio vlsč;
15) Lapinskas Bronius-*Barsukas*;
16) Bislys Balys-*Tarzanas*;
17) Kemeklis Pranas-*Tėvas*.

Ivanauskas Feliksas, Tado-*Kirvis*, g. 1915 m.

Rokiškis, 1949 08 13.

Į partizanų būrį įstojau 1945 05, būrys slapstėsi Kamajų vlsč., Mažeikiškių k. Tuo metu būryje buvo šie partizanai:

1) Kemeklis Juozas, Juozo-*Rokas*, iš Šarkių k., Jūžintų vlsč.;
2) Kemeklis Pranas, Juozo-*Tėvas*;
3) Kemeklis Jonas, Juozo-*Tauras*;

4) Kemeklis Petras, Juozo-*Piščikas*; (broliai – *Rokas*, *Tėvas*, *Piščikas*)
5) Kemeklis Jonas-*Kirstukas* iš Šarkių k.;
6) Kemeklis Petras iš Šarkių k.;
7) Šukys Antanas iš Šarkių k.;
8) Tutinas Jonas-*Ežys* iš Šarkių k.;
9) Petronis Antanas-*Griausmas* iš Vygelių k., Užpalių vlsč.;
10) Tursa Leonas-*Patrimpas* iš Kušlių k., Užpalių vlsč.;
11) Masiulis Antanas, Jurgio-*Vanagėlis* iš Totoriškių k., Užpalių vlsč.;
12) Gražys Antanas-*Kiškis* iš Teresdvario k., Kamajų vlsč.;
13) Čerškus Kazys iš Plodiškių k., Užpalių vlsč.

Įstojęs į Ąžuolo būrį, iš Prano Kemeklio gavau rusišką šautuvą su 25 šoviniais ir slapyvardį *Kirvis*. Kadangi būrį nuolat papildė nauji nariai, greitai jų skaičius pasiekė 30 žmonių. Tada būrys buvo padalintas į tris skyrius. Mūsų būrio vadas buvo Juozas Kemeklis-*Rokas*, pavaduotojas – Petronis Antanas-*Griausmas*. Jis buvo ir skyriaus vadas. Kitiems skyriams vadovavo Kemeklis Pranas-*Tėvas* ir Kemeklis Jonas-*Urvinis*. Jis dabar gyvena Lėlių k., Užpalių vlsč. Aš buvau paskirtas į Prano Kemeklio skyrių, kuriame, be manęs, dar buvo šie partizanai:

1) Indrašius Pranas, Juozo-*Peilis* iš Remeikių k., Užpalių vlsč. Jis buvo kulkosvaidininkas;
2) Kemeklis Jonas, Gasparo-*Urvinis*;
3) Kemeklis Bronius-*Patas* iš Šarkių k., Jūžintų vlsč.;
4) Šukys Antanas-*Jurgis* iš Šarkių k.,
5) Tutinas Jonas-*Ežys* iš Šarkių k.;
6) Gražys Antanas-*Kiškis* iš Teresdvario k.,
7) Masiulis Antanas, Jurgio-*Vanagėlis* iš Totoriškių k.,
8) Butiškis Viktoras-*Kurpalis* iš Užpalių mstl.;
9) Žukauskas Balys-*Žaibas* iš Kyšūnų k.,
10) Šukys Petras, Antano-*Lazdynas* iš Vaineikių k., Kamajų vlsč.;
11) Ivanauskas Vladas, Tado-*Koltas* (mano brolis).

Suskirstyti į skyrius davėm priesaiką, kad kovosim už laisvą Lietuvą. Priesaikos tekstą skaitė *Rokas*, o mes kartojome paskui jį. Gyvenome Mažeikiškių miške, Prackų miške, Jūžintų vlsč., miške netoli Šarkių k., taip pat krūmuose prie Vygelių k., Užpalių vlsč. Esant blogam orui, traukdavome į artimiausių kaimynų daržines.

Būryje mokiausi naudoti ginklą. Eidavome į kaimus rinkti maisto. Teko du kartus susišaudyti. Pirmą kartą Aukštelės miške, netoli Šarkių k., 18 būrio kovotojų susišaudė su milicininkais ir stribais, tada žuvo Antanas Masiulis ir Gražys Antanas. Po to būrys išsibarstė po mišką.

Antrą kartą, kai jau turėjau kulkosvaidį, nuimtą nuo vokiško lėktuvo, susirėmėme su kariuomene Kaniūkų miške, Užpalių vlsč., 1945 m. rugpjūtį, tada iš mūsų būrio buvo nušautas Antanas Paunksnis, iš Kamajų vlsč., Mikniūnų k. ir sužeistas Kazys Čerškus iš Remeikių k. Po to išsiskirstėme po 3–4 žmones ir pradėjom slapstytis. Aš slapsčiausi su broliais Petru, Kaziu ir Adomu Šukiais. Šilelio miške, netoli Vaineikių k., pasidarėm bunkerį. Tų pačių metų rugpjūčio pabaigoje mes, palikę ginklus (kulkosvaidį, automatą, du šautuvus) bunkeryje, išėjom į namus ir

po kelių dienų mudu su Petru Šukiu ėjom į Svėdasus registruotis, bet apie buvimą būryje nuslėpėm. Mus nukreipė į Rokiškio šaukimo komisiją, kur gavom karinius bilietus.

Be asmeninių ginklų, kiekvienas skyrius turėjo po rankinį kulkosvaidį, mes taip pat turėjom sunkųjį kulkosvaidį „Maksim“, bet jį mačiau tik vieną kartą, kai partizanas Kemeklis jį buvo atnešęs parodyti. Tada buvom Antano Petronio daržinėje Vygelių k.

Kai išėjom iš būrio, netrukus buvo pagautas partizanas Adomas Šukys, kuris tardomas nurodė mūsų bunkerį, ir milicija (stribai) paėmė visus mūsų ginklus.

Mūsų būryje buvo šie kovotojai:

1) Kemeklis Juozas, Juozo-*Rokas*, iki šiol būryje (žuvo 1951 12 22);

2) Petronis Antanas-*Perkūnsargis*, *Griausmas* iš Vygelių k., turėjo šautuvą ir pistoletą, būrio vado pavaduotojas (suimtas 1949 07 20);

3) Kemeklis Pranas, Juozo-*Tėvas*, nušautas 1949 06 16;

4) Kemeklis Jonas, Juozo-*Tauras* (g. 1923 m. Aleliūnų k.), ginkluotas rusišku šautuvu, kur dabar, nežinau (žuvo 1949 03 16);

5) Kemeklis Petras, Juozo-*Piščikas*, turėjo rusišką šautuvą, kur dabar, nežinau (suimtas 1950 04);

6) Kemeklis Jonas-*Kirstukas*, tėvavardžio nežinau, iš Šarkių k., skyrininkas, ginkluotas šautuvu, slapyvardžio nežinau;

7) Kemeklis Petras, tėvavardžio nežinau, iš Šarkių k., ginkluotas šautuvu, slapyvardžio nežinau;

8) Kemeklis Bronius-*Patas*, iš Šarkių k., ginkluotas šautuvu, ištremtas iš Lietuvos (suimtas 1946 m., mirė Lukiškių kalėjime 1947 06 23);

9) Šukys Antanas-*Jurgis*, iš Šarkių k., ginkluotas šautuvu, kur dabar, nežinau;

10) Tutinas Jonas-*Ežys* (g. 1925 m. Šarkių k., suimtas 1951 08 18), ginkluotas trumpu šautuvu, kur dabar, nežinau;

11) Tursa Leonas-*Patrimpas* (g. 1914 m. Kušlių k., Užpalių vlsč., suimtas 1947 02 03. Mirė 2001 m.);

12) Masiulis Antanas, Jurgio-*Vanagėlis*, nušautas 1945 m. miške netoli Šarkių k.;

13) Grižas Antanas, nušautas tame pačiam mūšyje;

14) Čerškus Kazys-*Tuzas*, iš Plodiškių k., Užpalių vlsč., šiuo metu gyvena Utenoje, turėjo šautuvą (suimtas1947 04 21);

15) Butiškis Viktoras-*Kurpalis*, iš Užpalių k., kur dabar, nežinau;

16) Žukauskas Balys-*Žaibas*, turėjo PPŠ automatą ir 14 šūvių pistoletą, šiuo metu būryje (g. 1918 m. Kyšūnų k., Užpalių vlsč. Suimtas 1952 11 22. Teistas ir sušaudytas 1954 m.);

17) Šukys Petras, Antano-*Lazdynas*, ginkluotas vokišku šautuvu, šiuo metu gyvena Padvarių k., Svėdasų vlsč.;

18) Šukys Kazys, Antano, ginkluotas vokišku kulkosvaidžiu, kilęs iš Vaineikių k., nušautas pačių partizanų 1948 m. Meiliūnų k., Kamajų vlsč.;

19) Šukys Adomas, Antano, iš Vaineikių k., turėjo rusišką šautuvą, suimtas 1946 m. pradžioje, iš kalinimo vietos dar negrįžęs;

20) Ivanauskas Vladas, Tado-*Koltas*, turėjo PPŠ automatą, nušautas 1948 m. pabaigoje;

21) Gudelis Bronius, Jono-*Lapinas*, g. 1925 m. Užpalių vlsč., Mikėnų k. (žuvo 1947 10 29 Puodžių k., Prano Vaškelio vnk.);

22) Gudelis Juozas, Jono-*Tigras* (*Lapino* brolis), 1948 m. ištremtas;

23) Žukauskas Juozas, ginkluotas šautuvu, iš Kyšūnų k., kur dabar, nežinau;

24) Remeikis Jurgis-*Kurkinas*, iš Kyšūnų k., Užpalių k., virėjas, turėtą šautuvą pametė per susirėmimą su kareiviais 1945 08;

25) Kilis (Kilius, Kulys?) iš Remeikių k., turėjo šautuvą;

26) Velėniškis Pranas, Jurgio, iš Vaineikių k., nušautas kartu su Pranu Kemekliu 1949 06 16 netoli Rimiškių k.;

27) Drusys Gasparas iš Kyšūnų k., būdamas būryje, susižalojo sprogus granatsvaidžiui, po to paliko būrį;

28) Paškevičius Petras-*Vieversys*, būrio siuvėjas, gyvena Remeikių k. (suimtas 1949 08 10);

29) Paškevičius Jonas (Petro brolis), turėjo šautuvą;

30) Tursa Vladas, turėjo rusišką šautuvą, kilęs iš Vygelių k.;

31) Lapinskas Bronius, Kazio-*Barsukas*, ginkluotas PPŠ automatu, kilęs iš Vaineikių k., Kamajų vlsč.

Narbutas Bronius, Jono, g. 1918 m., Jūžintų vlsč.

Iki 1943 m. mokiausi Vilniaus universiteto Ekonomikos fakultete. 1943 m. uždarius universitetą, grįžau į tėviškę ir įsidarbinau Jūžintų valsčiaus mokesčių inspektoriumi, šias pareigas ėjau iki išvejant vokiečius.

Užėjus rusams, iki 1945 m. pradžios slapsčiausi nuo mobilizacijos, paskui 1945 02 įsidarbinau laikraščio „Tarybinis Rokiškis“ redakcijoje, kur dirbau iki 1945 gegužės. Gavęs šaukimą į mobilizacinį punktą, išsigandau, nes mano dokumentai buvo taisyti. Todėl vėl slapsčiausi. 1946 m. vasarį mane sugavo kareiviai ir nuvežė į Kamajų miliciją. Po dviejų dienų iš ten pabėgau ir toliau slapsčiausi.

1946 07 pirmą kartą susitikau su partizanais Petru Černiumi-*Tigru*, Vladu Naku-*Žilvyčiu*, su kuriais pradėjau gyventi ir slapstytis Narbučių k. pas Kastę Sirvydienę (areštuota už ryšius su partizanais).

1946 09 su *Tigru* ir *Žilvyčiu* išsiskyriau ir išėjau gyventi į Jūžintų vlsč., Pakluonio k., pas Aloyzą Merkį. Ten susitikau su partizanais Jonu Mackumi-*Donkichotu*, Pranu Vaira-*Ešeriu* ir Juozu Vaira-*Klevu*, kurie pakvietė mane į partizanų susirinkimą.

Kartu su jais nuėjau į Norkūnų k., Ragelių vlsč., kur pas Mickį įvyko partizanų susirinkimas. Be mūsų, ten dar dalyvavo Kazys Jurevičius-*Dobilas*, Antanas Baukys- *Sakalas*, Kazys Indrelė-*Strausas*, Varnas (vardo nežinau)-*Paukštis* (Varnas Jonas, Kazimiero-*Paukštis*, g. 1910 m. Rokiškio r., Sėlynės k. Žuvo 1947 10 14 Rokiškio r., Alsatos miške – *R. K.*) ir kt. Susirinkime *Dobilas* apibūdino padėtį, esą, anksčiau veikę būriai sunaikinti, dauguma dalyvių žuvę ir iš likučių reikia sukurti vieną būrį. Tokiems pasiūlymams partizanai pritarė ir nutarta įsteigti Žalgirio būrį, kuriam vadovaus partizanas *Dobilas*. Į šį būrį buvau įrašytas ir aš, nors dažniausiai slapsčiausi vienas.

Stodamas į būrį, turėjau vokišką šautuvą ir parabelį, kurį gavau iš Narbuto Zidaro iš Tervydžių k., Jūžintų vlsč. Žalgirio būrio nariu buvau iki 1948 08, kai susitikau su Petru Černiumi-*Tigru* ir Petru Diliu-*Tarzanėliu*, kurie pasakė, kad Juozas Kemeklis-*Rokas* organizuoja rinktinę, ir perdavė man laišką nuo *Roko*. Jis rašė, jog būtina kurti rinktinę, ir prašė manęs, kaip raštingesnio žmogaus, tapti vienu iš organizatorių ir štabe užimti pareigas savo nuožiūra. Asmeninio susitikimo metu *Tigras* ir *Tarzanėlis* papasakojo, jog rinktinė organizuojama taip, kad viename valsčiuje veiktų vienas vietinių vyrų būrys, o šiems būriams vadovautų štabas.

Su *Tarzanėlio* ir *Tigro* siūlymais aš sutikau, nutariau užimti steigiamos Kunigaikščio Margio rinktinės organizacinio ir informacinio skyriaus viršininko pareigas. Maždaug 1948 10 įsakymu buvau paskirtas į šias pareigas.

Kun. Margio rinktinėje iš pradžių buvau eiliniu Ąžuolo būrio partizanu, o nuo 1948 10 iki sulaikymo buvau štabo nariu.

Rinktinę įkūrė partizanas Juozas Kemeklis-*Rokas*, jos paskirtis – organizuoti kovą prieš sovietų valdžią. Rinktinės štabą sudarė keturi skyriai: žvalgybos, organizacinio, informacinio ir ūkio. Rinktinei buvo pavaldžios trys kuopos: Dariaus ir Girėno, Vaižganto ir Gedimino, jas sudarė būriai. Dariaus ir Girėno kuopą sudarė Žalgirio, Ąžuolo ir Audros būriai, Vaižganto kuopą – Vaidevučio ir Viesulo būriai, o Gedimino kuopą sudarė vienas būrys, kurio pavadinimo nežinau.

Nuo įsteigimo iki šiol rinktinei vadovauja Kemeklis Juozas-*Rokas*. Kiti jo slapyvardžiai – *Rimtutis* ir *Granitas*. Nuo 1949 m. pavasario jis yra ir Algimanto apygardos visuomeninės dalies viršininkas slapyvardžiu *Pikuolis*.

Iš pradžių rinktinės štabo viršininku buvo Vytautas Baltrūnas-*Uoselis*, tačiau, šių pareigų jam atsisakius, paskirtas Kazys Jurevičius-*Dobilas*. Jam žuvus 1949 03 19, štabo viršininku vėl tapo Baltrūnas Vytautas-*Strazdelis* (buvęs *Uoselis*, *Laisvūnas*, *Aidas*, g. 1918 m. Nemeniūnų k.). Jis žuvo 1949 08 31 Kamajų šile. Jo vieton paskirtas Stasys Gimbutis-*Rūkas*, taip pat žuvęs 1949 11 02. Jo vieton paskirtas partizanas Bronius Stasiškis-*Sūkurys*, kuris taip pat greitai žuvo (1949 12 04). Kas dabar yra štabo viršininkas, pasakyti negaliu, nes pastaruoju metu jokių instrukcijų iš štabo negavau.

Štabo žvalgybos skyriaus viršininku buvo Dilys Petras-*Eimutis*, *Rutenis*, bet 1949 m. lapkritį žuvo ir, kas paskirtas jo vieton – nežinau.

Ūkio skyriaus viršininku buvo partizanas Pranas Urbonavičius-*Dėdė*, paskui – B. Stasiškis-*Sūkurys* (*Jaunas*).

Organizacinio ir informacinio skyriaus viršininku visą laiką buvau aš – Narbutas Bronius-*Šernas* arba *Radvila*.

Rinktinės ginkluotės skyriaus viršininku buvo Balys Žukauskas-*Žaibas*.

Dariaus ir Girėno kuopos vadu buvo partizanas Petras Černius-*Tigras*, nušautas 1949 11. Jo pavaduotoju – Feliksas Stasiškis-*Smūgis*, kuris po Černiaus žūties tapo kuopos vadu, bet ir jis 1949 12 04 buvo nušautas.

Dariaus ir Girėno kuopą dabar sudaro:

1) Tijūnėlis Antanas-*Liepa*, kilęs iš Minkūnų k., būrio vadas, ginkluotas PPŠ automatu ir 7,65 mm kalibro pistoletu;

2) Masiulis Jonas-*Ponas*, kilęs iš Seibučių k., būrio vado pavaduotojas, ginkluotas PPŠ automatu ir pistoletu TT, granata, turi puskarininkio laipsnį;

3) Nemeikšis Vilius-*Šeškus*, iš Ažubalių k., Jūžintų vlsč., eilinis partizanas, ginkluotas automatu PPŠ, 7,65 mm pistoletu, turi j. psk. laipsnį;

4) Dilys Antanas-*Litas*, iš Čivylių k., Ąžuolo būrio erdvėje veikiančio OS viršininkas turi j. psk. laipsnį, ginkluotas pusautomačiu šautuvu ir naganu;

5) Dilys Apolinaras-*Vyturys* (*Lito* brolis), eilinis, ginkluotas vokišku šautuvu ir naganu;

6) Vaira Pranas-*Ešerys*, kilęs iš Dvirėžių k., Jūžintų vlsč., turi j. psk. laipsnį, ginkluotas automatu PPŠ ir parabeliu.

7) *Žvirblis*, kilęs iš Obelių vlsč.

Žalgirio būrys:

1) Jonas Mackus-*Donkichotas*, *Vėjas*, būrio vadas, kilęs iš Ragelių k., turi vyr. psk. laipsnį, ginkluotas automatiniu šautuvu ir 7,65 mm kalibro pistoletu bei vokiškomis granatomis.

2) Pautienis-*Perkūnas*, Rokiškio vlsč. Laibgalių k. gyventojas, eilinis. Ginkluotės nežinau, nesu jo matęs, pasak Mackaus, Pautienis nuolat serga ir niekur su partizanais nevaikšto.

Anksčiau Žalgirio būriui priklausė Nakas Vladas-*Žilvytis*, iš Jūžintų mstl. 1946 m. rudenį nušautas partizano *Tigro*, nes *Žilvyčiui* pasimaišė protas ir partizanai bijojo, kad gali juos išduoti.

Partizanas Pajeda Jurgis-*Mikas*, kilęs iš Girelės k., Jūžintų vlsč., 1949 m. vasarą nušautas partizano *Perkūno* už tai, kad ketino legalizuotis.

Daugiau partizanų Dariaus ir Girėno kuopoje nėra, nes Audros būrys likviduotas, o Kalnų būrys dar anksčiau išformuotas dėl partizanų nedrausmingumo ir nepaklusimo vadovybei. Būrio nariai pervesti į kitus būrius.

Iš Vaižganto kuopos dabar likęs tik vienas Vaidevučio būrys. Kuopai vadovavo partizanas Albertas Nakutis-*Viesulas*, kuris žuvo su savo būrio nariais 1949 11 02. Iš Vaižganto kuopos dabar liko:

1) Urbonavičius Pranas-*Dėdė*, kilęs iš Duokiškio mstl., Kamajų vlsč., būrio vadas, turi vyr. psk. laipsnį, ginkluotas vokišku automatu ir pistoletu;

2) Groblys Pranas-*Bogdanas* (*Bardanavičius*) iš Krylių k., Kamajų vlsč., eilinis partizanas. (kitur – kilęs iš Verksnionių k. Žuvo Juodonių k. bunkeryje 1950 09 28 – *R. K.*);

3) Vizbaras Petras-*Vapsva*, kilęs iš Ažubalių k., Kamajų vlsč., ginkluotas automatu.

Gedimino kuopos vadas buvo Bulovas Juozas-*Iksas*, visi šios kuopos nariai likviduoti. Iš visos kuopos likęs tik Kublickas Jonas, Antano-*Šturmas*, kuris vaikščiojo vienas Jūžintų vlsč. Pasak partizanų, jis vedė mergaitę, su kuria vaikščiojo, ir dabar gyvena į Daugailių vlsč. (žuvo 1951 03 16).

Kamajų vlsč. veikė Vaižganto kuopos Vaidevučio būrys, Kupiškio ir Svėdasų vlsč. veikė Vaižganto rinktinės – Viesulo būrys, Užpalių vlsč. – Audros būrys, Jūžintų vlsč. – Ąžuolo būrys, o Ragelių vlsč. – Žalgirio būrys. Gedimino kuopa veikė Rokiškio vlsč.

Man žinomus bunkerius, kuriuose slapstėsi Mackus Jonas-*Vėjas* ir Vaira Pranas-*Ešerys* (Galinės miške) ir partizanai Šukys bei Kandraška (Vaidevučio būrio

bunkerį), aš jau parodžiau. Dėl to Kamajų vlsč. Kremesiškių k. bunkeryje pas Sirvydį Zidarą buvo likviduoti Vaižganto kuopos partizanai Jonas Šukys-*Liūtas* ir Antanas Kandraška-*Aras*.

Ąžuolo būrio partizanai slapstosi Čivylių, Štaronių, Minkūnų, Ažubalių ir Dvirėžių k. apylinkėse, kur jie turi bunkerius ir kur tikriausiai išėjo gyventi partizanai Vaira ir Mackus. 1950 02 Pranas Vaira man sakė, kad jie turi bunkerį 7 km nuo Galinės miško, link Čivylių kaimo.

Partizanai *Ponas*-Masiulis Jonas ir *Vėjas*-Mackus Jonas vaikšto kartu su partizanu Urbonavičiumi ir veikia Samanių, Radžionių, Nesvaitėlių ir Duokiškio k. apylinkėse, bet aš jų buvimo vietos nežinau. Mackaus ir Vairos žodžiais, partizanas Pautienis-*Perkūnas* slapstosi Jūžintų vlsč., Girelės ir Lukštų k. apylinkėse, bet kur konkrečiai – nežinau.

Asmeniškai aš palaikiau ryšį su *Roku*-Juozu Kemekliu per Nečiūniškio k. gyventoją Dapkuvienę Kostę (ji suimta 1949 m. rudenį) ir per to paties kaimo gyventoją Kurkulį. Per jį taip pat bendravau su Dariaus ir Girėno būrio vadu *Tigru*.

Ryšys tarp Ąžuolo būrio ir kuopos vado buvo palaikomas per Tervydžių k. Jūžintų vlsč. gyventoją Kazį Jakubonį, kuris Ąžuolo būriui skirtus laiškus veždavo į Čivylių k. Jonui Novikui (dabar suimtas) ir Latvėnui į Petrašiūnų k. (to paties vlsč.). Ryšys tarp Dariaus ir Girėno kuopos ir Gedimino kuopos buvo palaikomas per Ragelių vlsč. Skrebiškių k. gyventojus Juozą Baukį ir seseris Kaškevičiūtes, taip pat – per Baukio seserį Genę Baukytę (suimta), gyvenusią Petrašiūnų k. pas Latvėną.

LYA, f. K–30, ap. 1, b. 538.

Aktas. Kamajai 1950 06 06: (laisvas vertimas iš rusų k.)

L. 212. Kamajų vlsč. MGB v-kas kap. Chvaščinskij, Kamajų vlsč. „liaudies gynėjų“ būrio vado pavaduotojas Pragarauskas ir „liaudies gynėjų“ būrio karys Andriulionis sudarė šį aktą, kad šiandien „liaudies gynėjų“ 6 asm. grupė, vadovaujama būrio vado pavaduotojo Pragarausko, realizuodama MGB skyriaus duomenis ir vykdydama RPG operaciją, Juodonių k., Kamajų vlsč., piliečio Balaišio Alekso namuose sučiupo ir bandantį pasipriešinti nušovė „banditą“, kuris nustatytas kaip **Urbonavičius Pranas, Prano**, g. 1908 m., kilęs iš Kamajų vlsč. Duokiškio miestelio, „banditiniais“ slapyvardžiais ***Dėdė***, ***Daunoras***, ***Jomantas***.

L. 212 atv. Jis užėmė Kun. Margio „banditinės“ rinktinės tiekimo skyriaus v-ko pareigas, buvo Vaidevučio būrio vadu ir rajono OS v-ku. Pas likviduotą „banditą“ rasta: vokiškas automatas, užsieninės markės pistoletas, automato rageliai (4 vnt.), vokiško automato ir pistoleto šoviniai (120 vnt.), „banditiniai“ dokumentai, turintys operatyvinę vertę.

Operacijos metu pasižymėjo liaudies gynėjų būrio vado pavaduotojas Pragarauskas, kovotojai Vinkšnys ir Karnišovas.

Aktas. 1950 04 14.

L. 214. Rokiškio apskr. MGB v-ko pavaduotojas mjr. Serebrenikov, 137 ŠP 7 kuopos. vadas vyr. ltn. Demjanenko, tos pačios kuopos skyrininkas j. serž. Simonovas, dalyvaujant kviestiniam Sirvydžiui Zidarui, sudarė šį aktą, kad šiandien, realizuojant Rokiškio apskr. MGB sk. duomenis, Purpiškio k., pilietės Bakšienės namuose, buvo atlikta karinė-čekistinė operacija, kurios metu buvo suimtas bandantis pasipriešinti Kun. Margio rinktinės organizacinio ir informacinio skyriaus v-kas **Narbutas Bronius, Jono**, g. 1918 m., pogrindyje turėjęs ***Radvilos*** ir ***Šerno*** slapyvardžius. Iš jo suėmimo metu paimta: vokiškas šautuvas, parabelis ir 70 šovinių bei dokumentai, turintys operatyvinę vertę.

Vietoje apklaustas Narbutas parodė bunkerius su „banditais“. Atidarant bunkerį Galinės miške, „banditų“ nerasta, o miške, priklausančiame Kremesiškių k. gyventojui Zidarui Sirvydžiui, rastas bunkeris, kuriame buvę „banditai“ per bunkerio angą atkakliai priešinosi, bet kariuomenės grupės pajėgomis buvo likviduoti.

Atidengus bunkerį, rasti du lavonai:

1) „banditas“ Kandraška Antanas-*Aras*, g. 1920 m.;

2) Šukys Jonas-*Liūtas*, g. 1908 m.

Iš likviduotų „banditų“ paimta: 1 1942 m. laidos automatas Nr. 4621, 1 vokiškas 1937 m. laidos šautuvas, 1 parabelis; 1 pistoletas TT, 520 vnt. įvairių šovinių.

Apie tai ir sudarytas šis aktas.

L. 326. 1951 m. sausio mėnesį iš buvusių Algimanto apygardos Šarūno ir Kun. Margio rinktinių organizuota Vaižganto rinktinė, pavaldi Vytauto apygardos štabui.

Vaižganto rinktinės vadu paskirtas Juozas Kemeklis-*Rokas*. Į šios rinktinės štabą įeina:

1) štabo viršininkas – „banditas“ slapyvardžiais *Tigras*, *Aidas*;

2) štabo adjutantas – „banditas“ Žukauskas slapyvardžiu *Žaibas*;

3) „banditinių“ formuočių viršininkas – „banditas“ slapyvardžiu *Rimtutis*;

4) žvalgybos sk. viršininkas – „banditas“ slapyvardžiu *Mokytojas*;

5) ūkio sk. v-kas „banditas“ slapyvardžiu *Šermukšnis*.

„Banditinė“ rinktinė veikia ten, kur anksčiau veikė Algimanto apygarda. Vadas *Rokas* pasirašo dokumentus slapyvardžiu *Augustinaitis*, o visi dokumentai, siunčiami jo vardu ir štabui, sąlyginai adresuojami *Aukštaičiui*.

1951 m. birželio pabaigoje ar liepos pradžioje Šimonių miške, Anykščių r., maždaug 6 km nuo Šventosios upės, Vaižganto „bandos“ vadas *Rokas* organizavo „banditų“ susirinkimą, kuriame dalyvavo 30 „banditų“. Be Vaižganto „bandos“ dalyvių, susirinkime dalyvavo (**L. 327**) Aro ir Garso būrio nariai: *Klajūnas*, *Alksnis*, *Kunotas*, *Aras*, *Šūvis*, *Jokeris* ir *Riešutas*.

Susirinkimas vyko organizaciniais klausimais, po jo *Rokas* ir *Klajūnas* susitarė palaikyti reguliarius ryšius, apie tai sudarė raportą ir pasiuntė jį apygardos vadui *Siaubui*.

Remiantis aukščiau išdėstytais faktais, prašome aktyvinti agentūrinę-operatyvinę veiklą siekiant perimti „banditų“ vadų *Roko*, *Klajūno* ir apygardos vado *Siaubo* ryšio kanalus. Tai panaudoti išaiškinant „bandas“ ir jas likviduojant.

Šiam tikslui reikia atrinkti pačią geriausią agentūrą, turinčią priėjimą prie atskirų „banditų“, suformuoti šiems agentams konkrečias užduotis, perimti ryšio kanalams.

L. 339. Agentūrinių-operatyvinių veiksmų planas likviduoti Vaižganto „banditinės“ rinktinės štabą ir jam pavaldų Ąžuolo būrį pagal agentūrinę bylą „Sbornyje“ Nr. 834, sudarytas 1951 12 25.

Pagal agentūrinę bylą „Sbornyje“ persekiojami „banditai“ slapstosi gyvenamuosiuose punktuose: Petrašiūnuose, Skujinėje, Čivyliuose, Radiškiuose, Kalbutiškėse, Vilučiuose, Vaineikiuose, Karkažiškiuose ir Kustose ten, kur susikerta Dusetų, Anykščių, Rokiškio ir Obelių rajonai.

Siekdami efektyviai susekti ir likviduoti nurodytus „banditus“, planuojame atlikti šias agentūrines-operatyvines priemones:

1) agentas *Šarkis* yra „banditinės“ rinktinės vado *Roko* pusbrolis, vertingų duomenų apie *Roko* buvimo vietą jis neduoda. Jie buvo susitikę 1951 08, tada *Rokas* pusbroliui patarė būti atsargiam, slėptis nuo arešto ir išvežimo. Tai jis motyvavo tuo, kad anksčiau *Šarkis* buvo „bandos“ narys, bet vėliau legalizavosi. Dėl to esą *Rokas* vengia susitikti su agentu ir jo šeima, kad nesukompromituotų jo

prieš sovietų valdžią. *Rokas* buvo atėjęs pas *Šarkį*, davė jam medžiagos, kad nuneštų siuvėjui Gaigalui kostiumui pasiūti. Gaigalas neturi patento, vaikšto siūdamas per namus Dusetų, Anykščių ir Rokiškio rajonuose, kur susitinka su *Roku* ir *Žaibu*.

Šarkį reikia išvesti į nelegalią padėtį, kad jis įsilietų į Ąžuolo „bandą". Jam padedant demaskuoti Gaigalą, jį slapta apklausti, užverbuoti ir panaudoti ryšiui tarp *Šarkio* ir mūsų;

2) agentas *Mackevičius* periodiškai susitinka su „banditais" *Roku* ir *Žaibu*, kartu su jais išgeria degtinės. Nustatyta, kad jie buvo susitikę 1951 m. rugpjūčio – lapkričio mėnesiais. Agentą su „banditais" suvesdavo Antanas Dabriaga, kurio žmona yra *Roko* sesuo.

Paskutiniame susitikime *Rokas* išreiškė mintį, kad anykštėnų „banditų" pavyzdžiu jis su *Žaibu* slaptai legalizuotųsi, t. y., įgiję suklastotus dokumentus, apsigyventų viename iš Lietuvos miestų. Agentui *Mackevičiui* duota užduotis susitikime įkalbėti *Roką* legalizuotis, pažadėti įgyti dokumentus per Latvijoje gyvenantį žmogų.

L. 340. Agentui išduoti preparatą Nr. 22, po to organizuoti išgėrimą su *Roku* ir *Žaibu*, kurio metu, panaudojus preparatą, paimti abu „banditus" gyvus.

Mūsų rajono MGB skyrius turi informatorių *Dagį*, kuriam padedant suimta keletas „banditų" milicijos linija (kriminalinių nusikaltėlių – *R. K.*). Paskutiniame susitikime jis papasakojo, kad pas jį ateina Ąžuolo „bandos" nariai, kurie prašo valgyti, gerti. *Dagiui* tai jau nusibodo ir jis paprašė mūsų išduoti jam kovinį ginklą, kad galėtų likviduoti atėjusius pas jį „banditus".

Nutarta *Dagį* aprūpinti pistoletu ir apmokyti, kaip elgtis atėjus „banditams".

Pagal b/formuliarą tiriama Paršiukaitė Klementina, gyvenanti Čivylių k. Nustatyta, kad ji 1950–1951 m. žiemą savo daržinėje laikė Ąžuolo būrio „banditus", ryšius palaiko ir dabar, yra aktyvi jų rėmėja.

Jos duktė Paršiukaitė Antosė su vienu iš „banditų" palaiko intymius ryšius, ji bendrauja ir su „banda". Per agentūrą numatome išaiškinti Paršiukaitės Klementinos ir jos dukters Antosės ryšius, paruošti jas verbavimui, priversti duoti parodymus. Vieną iš jų paimti slapta ir ištardyti, o tardymo metu gautą medžiagą panaudoti antrosios kompromitavimui. Užverbavus jas abi, priversti duoti parodymus, išduoti joms žinomus pogrindžio bendradarbius, vėliau suporinti bendrai veiklai.

L. 341. 1951 m. rajono MGB skyrius gavo nemažai anoniminių laiškų, kuriuose pranešama apie seserų Stasės ir Onos Repšyčių, gyv. Mičiūnų k., antisovietinę veiklą ir ryšius su „banditais". Oną Repšytę dažnai lanko Ąžuolo „bandos" nariai, ji tikriausiai žino ir jų slapstymosi vietas.

Stasė Repšytė dirba Jūžintų pieninėje, renka „bandai" informaciją, kurią perduoda seseriai Onai.

Tai mes žinome iš anoniminių laiškelių, kurių autorius nenustatytas. Kadangi pagal laiškelių turinį matyti, kad juos rašė vienas iš kaimynų, tai reikia paimti kaimynų rašto pavyzdžius, nustatyti autorių ir jį užverbuoti sekti seseris Repšytes.

Per agentūrą išaiškinti galimybes slapta suimti Stasę Repšytę, po to ją demaskuoti ir užverbuoti agente. Per ją į slaptą susitikimą išsikviesti ir Oną, kurią demaskavus taip pat užverbuoti. Seserų užverbavimą sutvirtinti pagal iš jų gautus duomenis atliekamais ryšininkų areštais.

1951 11 milicija už nelegalų kailių išdirbinėjimą sulaikė Baranavo k. gyventoją Vaclovą Gaižį. Po apklausos Gaižys, pasinaudojęs sargybinių neatidumu, pabėgo ir dabar vienas slapstosi Ąžuolo „bandos" veikimo rajone. Turimais duomenimis, jis ketina tapti „bandos" nariu.

Gaižį numatome palenkti slaptam susitikimui su operatyviniais darbuotojais, jį užverbuoti kaip agentą „bandai" persekioti.

L. 342. Pilkenių k., Dusetų r., gyvena siuvėja Skvarnavičiūtė Emilija, Antano, g. 1928 m., siuva be patento, vaikšto per kaimus ir žmones, kur veikia Ąžuolo „banda“. Pagal pirminius agentūrinius duomenis ji palaikė ryšius su „banditu“ *Pantera* (Vaikutis Leonas, nušautas 1949 m.) ir dabar palaiko intymius ryšius su Ąžuolo „bandos“ nariais. Taip pat „banditams“siuva mundurus, baltinius, maskuojamuosius chalatus ir kt. reikmenis. Nustačius Skvarnavičiūtės kaltę ir ją patvirtinus, numatome ją užverbuoti agente-maršrutininke.

Pasakoja ADELĖ TALUTYTĖ-SKVARNAVIČIENĖ-*ŽIEŽIRBA*

Užrašyta Juodupėje
2009 11 17

Gimiau 1925 m. Obelių r., Zarinkiškių k. Šeimoje augome šeši vaikai: Ona, Petras, Emilija, Antanas, aš – Adelė ir Albinas. Šiuo metu gyva likau tik aš.

Kai 1944 m. atėjo rusai, abu broliai buvo paimti į kariuomenę, vienas mirė badu kariuomenėje, o kitą jau leido į namus, bet kaimynas rusas apskundė, kad prieš tai jis tarnavo vokiečių kariuomenėje. Tada jį areštavo ir išvežė į Rusiją, į anglių kasyklas. Ten prabuvo metus, grįžo ir po penkerių metų mirė būdamas 51-erių.

Sesuo Ona buvo partizanų ryšininkė, daugiausia ryšininkavo Vaičėnų būriui, mirė prieš 23-ejus metus.

Partizanams mes virdavome valgyti, skalbdavome rūbus. Vladas Krasauskas-*Kukutis* buvo antros eilės pusbrolis, jis pas mus ir pradėjo atvedinėti savo draugus iš miško. Ateidavo toks vienas vokiečių okupacijos metu Rokiškyje dirbęs kažkokiu viršininku; Vyžeičių kaime, šulinyje, jie buvo įsirengę bunkerį, bet juos paskundė ir ten keli jų žuvo. Tą rokiškietį kurį laiką slėpė mano sesuo Ona, pas mus namuose jis buvo pasidaręs bunkerį po žeme. Vėliau persikėlėm į Vizdevų k., ten irgi buvo iškastas bunkeris.

Čia partizanai atvedė Anelę Andriuškevičiūtę, atseit, jos su seserim Tekle nebeturi kur dėtis, slapstosi, nes jas iš namų išviję enkavedistai. Jų namuose buvusius partizanus užpuolė rusai, jos kartu su tais partizanais ir išbėgo. Anelės partizanai nenorėjo priimti, bet sesuo Ona supykusi pasakė: „Kai merginos padeda, jums gerai, o kai merginoms reikia padėti, tada jau nenorite...“ Na, ir priėmė – priėmė priešą. Pabuvo per žiemą, pavasarį išėjo, ir žmonės pradėjo pasakoti, kad naktimis skrebai seka mūsų namus, o kartu su jais ir šita Anelė...

Sesuo Ona buvo ištekėjusi už Antano Mikalkėno, jis buvo suimtas ir nuteistas 10 metų lagerio, kalėjo Rusijoje. Vokiečių okupacijos metais dirbo geležinkelio iešmininku ir nešiojosi šautuvą, tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje turėjo leitenanto laipsnį. Kai atėjo rusai, jis susiginčijo su vienu vietiniu rusu, tas ir įskundė, kad jis vokiečiams tarnavęs. Žmonės pasakojo, kad vėliau tas rusas girtas verkdavęs, kad tokį gerą žmogų įdavęs.

1949 m. gegužės 15 d. sesuo Ona, grįždama iš Daugpilio pamatė, kad mūsų namai apsupti kariuomenės. Tuo metu pas mus buvo du partizanai – Juozas Žaržojus

ir Edvardas Garnelis. Garnelį gydėm, nes jis buvo sužeistas. Aš atsiguliau ir guliu lovoje. Partizanai pastebėjo, kad kareiviai ėmė rinktis krūvon, nutraukė apsupimą ir nuėjo. Praaušus ir Juozas su Edvardu pasakė mums pas ką eina. Jie abu pas mus gyveno kelerius metus.

Kitą dieną vėl apsupo mūsų namus. Pirmiausia paėmė mane, nusivedė į pirtį ir „vinčino“ lazda per užpakalį ir per padus, o kur mušė seserį, nežinau, bet labai smarkiai buvo sudaužyta. Tai Kapitkovo vadovaujamos stribų „šaikos“ darbas.

Kai bunkerį atrado, sesuo rėkė, kad nebesiginčiau, prisipažinčiau. Aš dar gyniausi, tai mane vis dar mušė maždaug trijų pirštų storio lazda. Kai apalpau, atnešė didelį puodelį vandens, užpylė, dar šunį užsiundė, jis visą šoną apkandžiojo. Bunkeryje rado tik šovinių, dar kažką, bet partizanų jau nebuvo. Štai kuo baigėsi Teklės Andriuškevičiūtės priėmimas į bunkerį...

Po to liepė apsirengti ir varėsi į Obelius. Kadangi mūsų namai buvo netoli geležinkelio, tai varėsi juo, ne keliu per mišką, bijojo partizanų.

Atvarę į Obelius, mus su seserim uždarė kabinete antram aukšte. Mane paguldė prie durų ant žemės, seserį kiek toliau ir liepė miegoti. Rytą nubudusi žiūriu: netoli manęs du skrebai guli, supratau, kad saugo mane, bet miega. Prieš tai su seserim buvom sutarusios progai pasitaikius pabėgti, kad tardomos nesusipainiotume. Atsigėriau vandens, dar pažiūrėjau į tuos skrebus, abu ramiai miega, atidariau duris, laiptais iš antro aukšto žemyn, skersai gatvę, per pievas, miškan, netoli miško per upę, laukais, taip ir išbėgau.

Kur laikosi partizanai, gerai nežinojau, pasiklydau, užėjau pas tokį rusą pasiklausti kelio. Visa šlapia, be batų, vienomis kojinėmis, bet papuoliau pas gerą rusą, nepranešė, pasakė, kur Smalinskai gyvena (nuo mano namų apie 10 kilometrų), nes Genė Smalinskaitė (dabar jau mirusi) buvo partizanų ryšininkė. Su ja ir jos broliu Antanu buvome gerai pažįstami, kartu lankėme mokyklą. Nubėgau pas Smalinskus, Smalinskaitė pasakė, kad Žaržojus ir Garnelis ką tik neseniai buvo užėję, ji žinanti, kur jie dabar, ir pažadėjo mane pas juos nuvesti. Pasirodo, pirtyje sėdėjo, pas juos mane ir nuvedė.

Abu partizanai persigando mane pamatę; visa išsidraikiusi, basa, o tuo labiau moteriškė – jiems gyvas kliuvinys miške. Vakare nuvedė mane pas gyventoją, davė apsiauti, apsirengti ir taip prasidėjo mano vargai. Pirmiausia nuėjome į Švilpiškio kaimą, ten kiek pabuvę, keliavome toliau. Pradžioje gavau nešti kulkosvaidžio diską su šoviniais, o paskui jau rimčiau apginklavo, davė rusišką automatą PPŠ su rageliu, o vėliau nešiojausi tik revolverį su dviem šoviniais – dėl savęs. Keliavome ir po Latvijos miškus, bet jie mums, merginoms, nesakydavo, kur eina, pas ką nakvojam. Mes ir nesiteiraudavom, mums ir nereikėjo žinoti, nes suimtos moterys gali neiškęsi kankinimų ir viską išduoti. Per tuos metus dažniausiai laikydavomės miške, žiemą gyvenom ir pas vieną žmogų bunkeryje netoli Rokiškio, šalia kapinių. O iš jo išbėgę Knezys, aš ir Žaržojus gyvenome prie Darių Reksabalos (latviškai – Riekšabala) miško bunkeryje. Vėliau prie mūsų prisimetė Vladas Giriūnas. Įtarėm, kad jis mus išdavė, nes vienu metu atsiskyrė nuo mūsų, jį pagavo, po to naktimis vaikštinėdavo kaip partizanas, o dieną dirbdavo namuose. Mūsų vyrai jo daugiau nebepriėmė. Buvo sutarta padėti laiškelį po kažkokia egle ir susitikti, bet kai nuėjo, Giriūno tėvai

vyrams pasakė, kad sūnų jau tampo saugumas. Jie tada atėjo tiesiai į bunkerį netoli Čedasų ir pasakė, kad Giriūnas – arba pagautas, arba pats pasidavė. Netrukus išgirdom, kad jis jau su skrebais naktimis vaikščioja. Na, jis toks silpnavalis buvo...

Iš LYA (KGB arch.), f. K–1, ap. 3, b. 1424, Rokiškio apskrities MGB.

Stumbro „bandoj" nuo 1949 m. buvo Vladas Giriūnas, s. Igno-*Genys*, g., 1922, Rudelių k. Rokiškio r.

1953 03 jis suimtas ir užverbuotas slapyv. *Neris,* pasiųstas Streikaus „bandon", bet išėjęs dingo. Kadangi „bandoj"jis nebuvo aktyvus, tai imtasi veiksmų jį legalizuoti, į tai pritraukiant jo gimines ir Anykščių r. gyv. „meilužę" Oną Černiūtę. „Apdorotas" ir Žeidys, kur *Genys* gyveno 1951–1952 m.

1954 08 23 O. Černiūtė Giriūno vardu pranešė, kad jis nori legalizuotis. 08 24 legalizavosi ir atidavė šautuvą su 5 šoviniais. Pokalbio metu jis pasakė, kad nori pasiduoti Talutytė, Žaržojus ir Knezys. Imtasi priemonių paveikti jų gimines.

Giriūnui išduoti dokumentai ir jis nusiųstas kolūkin pagal tėvų gyvenamąją vietą.

Vėliau mes susitikome prie Lukštų pas Karaliūtes su Streikais ir tada jau ketverius metus vaikščiojom su jais. Kartu buvo ir jų sesuo Valė, su kuria dažniausiai ir būdavome. Vyrai eidavo pasirinkti maisto, o mes likdavome miške stovykloje. Žiemomis gyvenome bunkeriuose. Dvi žiemas praleidome Plunksnočių miške. Viduje turėjom išsikasę šulinį, pasidarę tualetą, pasirūpinę duonos, mėsos. Taip visą žiemą užsidarę sėdėdavom. Turėjom primusą, išsivirdavome valgyti. Jokios šildymo krosnelės neturėjom, bet viduje būdavo gana šilta, kartais vyrai vienais baltiniais išsirengę sėdėdavo. Turėjome radiją, klausydavomės žinių. Mus prižiūrėdavo eigulys Lapelis.

R. K. p a s t a b a: partizanų ryšininkas Lapelis-*Krizė* minimas knygoje „Laisvės kovotojų prisiminimai" (toliau – LKP), VII d., 1 kn., p. 289.

Gali būti, kad tas pats Algis Lapelis paminėtas toje pačioje knygoje, p. 309.

Ryšininkas eigulys Lapelis paminėtas ir LKP, VII d., 2 kn., p. 318.

Jis ateidavo patikrinti, kaip mes laikomės, iš tolo apžiūrėdavo, ar neaptirpęs sniegas viršuje, ar negaruoja per vėdinimo angas... Jei koks briedis perbėgdavo per bunkerį, tuoj pat užkimšdavom vėdinimo angas, bet gyvendami bunkeriuose nepatyrėm jokių nemalonumų, niekas nepaskundė ir stribai nežinojo mūsų gyvenamosios vietos.

Su Vincu Pupeliu ir jo žmona Irena gyvenome prie Juodupės miške. Vincas Pupelis tuo metu buvo sužeistas. Irena – buvusi mano kaimynė. Kalbėjo, kad ir ji buvusi suimta, o po to paleista. Būdavo, jei tik kas suskrebėjo, ji tuojau stveriasi rūbus. Juozas Streikus sakydavo: „Nespėsi tu nei apsivilkt, nei apsiaut, aš tave pirma patiesiu." Mes įtardavom, kad ji norėjo pasiduoti. Ginklo neturėjo.

Edvardo Garnelio brolis Alfredas tuo metu vaikščiojo su Vaičėnais, kartu ir žuvo. O Edvardas po sužeidimo taip ir nepasveiko. Kalbėjo, kažkur miške einant atsisėdo ant kelmo, pasakė, kad negera ir susmuko vietoje. Palaidotas to kaimo, kuriame mirė, kapinėse.

Iš mūsų kaimo Giparas kurį laiką vaikščiojo su Krasausku, po to nuo jo atsiskyrė. Jis buvo nelabai gudrus. Kažkur Vizdevų miške pagautas pasidavė. Gal žmonės įskundė? Gavo 10 metų lagerio. Po to daugiau jo nebesutikau.

Jaunystėje draugavau su Žaržojumi, paskui susipykom ir išsiskyrėm, kadangi abu turėjom „gerą“ charakterį. Po lagerio neteko susitikti, kadangi aš ištekėjau, gyvenau Juodupėje. Kai mes „stojom“ (registravosi), Streikai gyveno pas vieną žmogų, o jis – pas kitą. Tas žmogus turėjo sūnų, grįžusį iš rusų armijos, jis apgirdė Žaržojų migdomaisiais ir išdavė. Tuo metu aš dar nebuvau ištekėjusi, gyvenau pas tėvus namuose.

R. K. p a s t a b a: čia gerb. Adelė kalba apie Januškas, pas kuriuos glaudėsi, bet vėliau buvo išduotas ir suimtas partizanas Juozas Žaržojus, Kazio-*Prieauglis*, *Jazminas*. Jo suėmimas Prano Januškos namuose 1957 m. gruodį Čedasų apyl., Vytelinės k. (išdavė sūnus V. Januška) paminėtas kn. APP, VI d., p. 866. Januškos tėvas Pranas ir jo sūnus Vytautas minimi kn. LKP, VII d., 2 kn., p. 318 ir APP, I d., p. 611.

Paskutinę žiemą, gyvenant miške, su Žaržojum susipykome, aš jo vos nenušoviau, automatą pastvėriau, bet vyrai atėmė. Supykau dėl to, kad aš jam jau lyg ir atsibodau, jis su Vale Streikute pradėjo... Jos brolis Juozas irgi pyko ant sesers, kad su Žaržojumi prasidėjo... Turėjome sūnų sugyvenę... Mes jį pas vieną žmogų nunešėm į daržinę ir palikom, o rytą, moteris, atėjusi karvių melžti, jį rado ir atidavė į Panevėžio kūdikių namus, bet vaikas ten po kelių dienų mirė.

Kiek žinau, Valės sesuo Onutė susirgo vandenlige, ją paguldė į ligoninę Rokiškyje, o daktaras išdavė. Tada ją iš ligoninės enkavedistai paėmė ir ji netrukus mirė.

Legalizavausi Obeliuose. 1956 m. rudenį tėvas mane nuvežė į saugumą. Po legalizacijos įsidarbinau Skemuose, invalidų namuose. Šiaip manęs neverbavo, bet, jei ką pagaudavo, iš Vilniaus atvažiuodavo saugumietis Kazimieras Liaudis, pasikviesdavo ir klausinėdavo, ar nepažinojau to ar ano.

Mano likimas irgi susiklostė taip, kad ištekėjau už buvusio Antazavės skrebo Jono Skvarnavičiaus. Jau 43-eji metai kaip jis miręs. Juo, kiek žinau, žmonės nesiskundė, dvejus metus su kitu skrebu Kuriakinu pabuvo, po to jį paėmė į kariuomenę. Aštuonerius metus išgyvenome santuokoje, užauginau sūnų, kuris šiuo metu gyvena Rokiškyje.

Pasakojime minimi asmenys:
Andriuškevičiūtė Anelė;
Andriuškevičiūtė Teklė-*Našlaitė*;
Žaržojus Juozas-*Jazminas*, *Prieauglis*;
Streikutė-Daukšienė Valerija (Valė)-*Piemenaitė*;
Streikutė Ona-*Rūta*, *Nera*, *Gėlė*;
Garnelis Edvardas-*Šarkis*;
Garnelis Alfredas-*Čigonas*;
Giparas Kazys-*Kerenskis*, *Elskis*;
Giriūnas Vladas-*Genys* (MGB ag. *Neris*);
Krasauskas Vladas-*Kukutis*;
Karaliūtės (Elena, Janina, Paulina);
Smalinskaitė Genė;
Smalinskas Antanas;
Knezys Povilas-*Genys*;
Talutytė Ona;
Jočytė-Pupelienė Irena (MGB ag. *Širvinta*).

Pasakoja ALBERTAS *ŠADUIKIS-BERŽAS*

Užrašė Valdas Striužas
Trakuose 1998 05 25

Gimiau 1928 m. kovo 11 d. Maciūniškio k., Rokiškio raj., netoli Obelių. Tėvai turėjo 17 ha žemės. Tėvas buvo Lukštų pašto tarnautojas. Iki 1942 m. lankiau Lukštų pradinę mokyklą, 1942–1944 m. – Rokiškio gimnaziją. Šeimoje augome penki vaikai: trys broliai ir dvi seserys.

Tėvas buvo 1918 m. Nepriklausomybės kovų savanoris. Jis dalyvavo vaduojant Klaipėdą, 1941 m. priklausė 40-ties sukilėlių būriui, gaudžiusiam raudonuosius aktyvistus. 1944 m. tėvas, besitraukdamas su vokiečiais, pateko į Liepojos apsuptį, buvo paimtas nelaisvėn ir išvežtas į lagerį prie Maskvos. 1947 m. svetima pavarde sugrįžo į Lietuvą ir apsigyveno pas tetą vienuolę Panevėžyje, mirė 1957 metais.

Mano vyriausiasis brolis Algirdas mokėsi Marijampolės karo mokykloje, tarnavo Plechavičiaus armijoje, vokiečių suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos lagerį. Vėliau tarnavo vokiečių kariuomenėje, pateko į Dancigo apsuptį, rusų buvo paimtas į nelaisvę, po to – į sovietinę kariuomenę. 1951 m. sugrįžo į Lietuvą ir apsigyveno Panevėžyje.

Vokiečių okupacijos metais mūsų miškuose buvo daug raudonųjų partizanų, bet jie ypatingos veiklos nevykdė, daugiau slapstydavosi. 1943–1944 m. vietiniai gyventojai apsiginklavo ir pradėjo budėti, bet susidūrimų su raudonaisias partizanais nebepasitaikydavo.

Užėjus rusams, teko patirti stribų plėšikavimus. Mano motina su teta buvo areštuotos ir vieną mėnesį sėdėjo Obelių kalėjime. Gyvenome nuolatinėje baimėje.

Mūsų kaimynas Petras Gudas, buvęs 1939 m. karininkas, suorganizavo labai didelį partizanų būrį. Jį sudarė apie 120 jaunų vyrų, kurie nenorėjo tarnauti rusams. 1944–1945 m. žiemą dauguma jų žuvo Juodupės miške. Taip pat žuvo ir leitenantas Gudas. Nuo 1945 m. aš tapau jų ryšininku.

Kitas mūsų kaimynas, partizanas Jonas Karalius, buvo sužeistas ir gydėsi slėptuvėje pas vieną gyventoją. Jis paprašė manęs, kad šelpčiau jo šeimą, nešiočiau jiems maistą. 1946 01 26 Jonas Karalius kartu su dar 10 partizanų žuvo Latvijos miškuose. Jų bunkeris buvo išduotas. Jame žuvo ir Antano Vartibavičiaus-*Tėvo* žmona, o jis liko gyvas, nes tuo metu buvo išėjęs.

1946 m. pavasarį prašomas Vartibavičiaus ir Antano Čelkio tapau jų ryšininku. Su jais palaikiau nuolatinį ryšį. 1946 m. gegužę priėmiau priesaiką, gavau *Beržo* slapyvardį ir čekišką karabiną. Jie man nurodė, kaip vykdyti užduotis, vežioti paketus, nurodė niekada neklausinėti partizanų, iš kur jie, jeigu patys nesako. Tada ryšininkais priėmė mane, mano seserį Vytautę, dvejais metais už mane jaunesnę, ir dvi seseris Karaliūtes. Aš buvau kaip ir rezervinis, perduodavau partizanams raštelius. Vėliau ginklą iš manęs paėmė ir atidavė kitam partizanui.

Vasarą partizanai stovyklaudavo mūsų miškuose, nes strategiškai vieta buvo labai patogi. Būriuose būdavo nuo 6 iki 15 vyrų. Daugelis nešiodavo uniformas. Jiems stovyklaujant, aš stovėdavau sargyboje, bet be ginklo. Žinojau kur žiemodavo Vartibavičius, nes dažnai ateidavau į jo bunkerį. Mano sesuo su kaimynėmis

partizanams gamindavo maistą, skalbdavo jų drabužius. Maisto kartais partizanai atsinešdavo patys. Žmonės buvo labai patriotiškai nusiteikę. Mūsų krašte lankydavosi šie Vyties kuopos partizanai: Vartibavičius, Dručkus, Vaičėnas, du broliai Streikai ir jų sesuo Onutė, kuri pas mus slapstydavosi. Pro mus dažnai pravažiuodavo stribai su kareiviais, darydavo kratas pas gyventojus. 1948 m. vieną vakarą buvau nuėjęs pas draugą Bronių Stelionį. Grįždamas pamačiau, kad Karaliaus vienkiemis apsuptas. Kareiviai mane sulaikė ir tardė. Netrukus prasidėjo šaudymas. Į tą sodybą ėjo 2 partizanai, bet jie pabėgo. Kareiviai darė kratą Karaliaus sodyboje, visur mane stumdė kaip gyvąjį skydą.

Praną Šimkūną ir dar vieną partizaną gyvus suėmė 1949 m. gruodžio mėn. vienoje slėptuvėje pas žmones. Juos užmigdė čekistų užverbuota šeimininkų dukra.

1949 m. partizanų gretos labai sumažėjo, ateidavo jau po 3 ar 4, nes po 1946 m. mažai kas legalizavosi. Jie daugiau laikydavosi Latvijos miškuose, daugelis partizanų žuvo. Vartibavičius žuvo 1950 metais.

Ūkyje aš dirbau žemės darbus. Kaimynės brolis Vaičiulis buvo Rokiškio partorgas. Aš jam kelis kartus per metus veždavau kyšius, kad neišvežtų mūsų šeimos. Nepaisant to, 1944 m. jis mane ir dar du gimnazistus išvarė iš ketvirtos gimnazijos klasės kaip liaudies priešų sūnus.

1949 m. gruodžio 21 d. mane, mano seserį ir dvi kaimynes Karaliūtes suėmė. Mane išdavė anksčiau paimtas gyvas partizanas Šimkūnas. Tardė Rokiškio MGB. Žiauriai mušė, bet ilgai nekankino. Buvo įleidę į kamerą šnipų, bet aš jau žinojau jų metodus, nieko neišdaviau. Iš pradžių bandė verbuoti – atsisakiau. Daugiau niekada nebeverbavo, net lageryje. Tardė beveik kiekvieną naktį. Turėjau akistatą su seserimi. Pasakiau, jog šelpiau partizanus. Nepaminėjau nė vienos pavardės. Rokiškyje tardė apie du mėnesius. Tardytojas buvo lietuvis. Po to išvežė į Panevėžio kalėjimą. Sėdėjau 34-oje kameroje. Čia tardė mažiau. Šiame kalėjime vienoje kameroje kalėjau su Matiuku. Jis pasakojo, kaip 1941 m., rusų kariuomenei traukiantis, rusų kareiviai jam nugaroje išpjovė odos gabalus. Jis labai piktinosi rusų čekistais. 1950 m. mus išvežė į Vilnių, į Lukiškių kalėjimą. 1950 m. lapkritį perskaitė nuosprendį – visiems keturiems skyrė po 10 metų lagerio. Gruodžio mėnesį gyvuliniais vagonais išvežė iš Lietuvos.

Nuvežė į Karagandą, į Čiurbai Nurą. Čia ilgiau kaip metus dirbau statybose. Duodavo apie 600 g šlapios duonos. Dirbdavome 12 valandų per dieną. Už darbą nemokėjo. Per metus leisdavo parašyti tik du laiškus. Lageryje buvo apie 3000 kalinių. Lietuviai sudarė apie 10 proc., rusai – 50 proc., daugiausia vlasovininkų (Raudonosios armijos generolo Vlasovo vadovaujami kariškiai, kurie karo pradžioje perėjo į vokiečių pusę – *R. K.*), po 20 proc. ukriniečių ir baltarusių, nedaug kalinių iš Vidurinės Azijos, latvių, estų. Iš pradžių kova vyko su kriminaliniais dėl neoficialios valdžios. Ukrainiečiai labai ryžtingai padėjo mums kovoti su vagimis. Vykdavo net muštynės. Po metų išvežė į Kemerovo sritį, Kamyslagą. Ten irgi teko dirbti statybose. Ir čia geresnes vietas užėmė vagys. Kovojome su jais ir po pusmečio sutramdėme. Lietuvių lyderiai buvo kauniečiai. 1952 m. čekistai Kijeve ir Leningrade susekė dvi pogrindines organizacijas, pasivadinusias „leniniečiais“, kurios veikė mokslo įstaigose. Kelis šimtus dėstytojų ir studentų čekistai suėmė ir

atvežė į šį lagerį. Dirbome kartu su jais. Vėliau mūsų lagerį panaikino ir mus išvežė į Omską, į 3-iosios šiluminės elektrinės statybą. Pradėjo mokėti už darbą. Mes, lietuviai, turėjome sukūrę pogrindinės organizacijos komitetą, kurį sudarė 8 ar 9 žmonės. Aš irgi buvau to komiteto narys, atsakingas už kultūrinį darbą. Iš Lietuvos gaudavome lietuviškų knygų, jas platindavome. Buvo operatyvinis skyrius, kuris organizuodavo muštynes, sveikatos skyrius. Šiems skyriams vadovavo kauniečiai studentai. Turėjome susidūrimų su vagimis, kuriuos administracija palaikė. Vagys labai saugojo savo vadą, buvusį kolūkio pirmininką, bet kažkas jį užmušė akmeniu. Nugalėję vagis, rūpinomės, kad maistas būtų dalijamas po lygiai. Lageryje streikų nebuvo. Su kitais lageriais ryšio nepalaikėme.

Kai mirė Stalinas, mus visus išrikiavo ir liepė nusiimti kepures. Turėjome liūdėti. Po Stalino mirties gyvenimas gerėjo, atsirado saviveikla, sportas, švęsdavome Velykas, Kalėdas, kunigai laikydavo mišias. 1955 m. pradėjo peržiūrinėti bylas. Mane paleido 1955 m. birželio 9 d. Galėjau grįžti į Lietuvą. Parvažiavau į Panevėžį pas brolį. Per pažintis prisiregistravau ir įsidarbinau statybose. Vėliau persikėliau į Vilniaus objektus ir per kyšius apsigyvenau Lentvaryje. Mano sesuo 1955 m. irgi grįžo iš Mordovijos lagerio. Lietuvoje ji patyrė daug vargo.

Praeitais metais peržiūrėjęs savo bylą, perskaičiau, kad mes keletą metų buvome sekami. Vienas tėvo draugas iš Aleksandravėlės, dirbęs pasienio policijoje, buvo užverbuotas. Jis perdavė saugumui, kad susitikinėju su partizanais. Kai buvo suimtas Pranas Šimkūnas, jis viską išdavė. Po to suėmė ir mane, ir mano seserį, ir kaimynes. 1952 m. lageryje Kemerove jį sutikęs nežinojau, kad jis mane išdavė. Jis manęs vengė, o aš nesupratau – kodėl. Tik iš bylos sužinojau. Kartu su manimi lageryje kalėjo ir apie 60 metų amžiaus vyras Narkevičius, irgi Šimkūno išduotas. Pasakė, kad jam duodavo maisto. Narkevičius jo paklausė, kodėl tas jį išdavė. Šimkūnas atsakė neišlaikęs kankinimų.

Tamsią valandą mane palaikė įskiepytas motinos religingumas. Būtinas antras Niurnbergo procesas, reikėtų paskelbti bent tuos, kurie vykdė tautos genocidą.

Svarbiausia gyvenime – visur ir visada išlikti žmogumi.

Pasakoja LEOKADIJA KRAPAITĖ

Užrašyta Rokiškyje
2009 11 17

Gimiau 1930 m. sausio 19 d. Vidakasų k., Samanių sen., Obelių vlsč., Rokiškio r. Šeimoje augome dviese su broliu Steponu, g. 1926 metais.

Gerai prisimenu 1941 m. žmonių vežimą Sibiran, daugelis spėjo ir pasislėpt – mamos pusbroliai Paulauskai...

Vokiečių okupacijos metais atsirado raudonųjų partizanų, tada jau bijodavom eiti ir į mišką. Kadangi aplinkiniuose kaimuose – Samaniuose, Savėnuose – gyveno daug rusų sentikių („starovierų“), daugiausia jų ir pasitraukė į miškus. Mes priklausėm Aleksandravėlės parapijai. Dar nuo senų laikų per Marijos Paguodos atlaidus buvo kažkoks netikęs paprotys – lietuviai labai mušdavosi su vietiniais „starovierais“.

Kai 1944 m. rusų bolševikai antrą kartą užėmė Lietuvą, iš mūsų kaimo į mišką partizanauti niekas neišėjo. Iš kaimyninio Ajočių k. į mišką išėjo Antanas ir Adolfas-*Katalikas* Abariai, iš Kumpuolių – Juozas, Marinas ir Adolfas Varnai.

Kartą susirgo kaimynė Urvinienė – Juozo Varno uošvė. Juozas jau buvo žuvęs, jo žmona Veronika dar slapstėsi, o vaikai Janytė ir Gražvydas gyveno pas močiutę. Urvinienė atėjo pas mano mamą Stefaniją, kad ją išleistų dviems dienoms pas gydytoją, bet mama neapsiėmė. Tada aš pasisiūliau tuos vaikus atsivest pas save. Taip ir padarėm. Urvinienę savaitei paguldė gydytis Obeliuose pas seserį, o man teko rūpintis tais vaikais. Praėjo savaitė, kažkas pradėjo mus skųst... Paleido kalbas, kad patys neturim ko valgyt ir dar „banditų“ vaikus penim...

Retkarčiais pas mus užeidavo Izidorius ir Juozas Streikai, Abariai. Mes juos perspėjom, kad daugiau nesilankytų, nes jau esam sekami, bet jie tuo nepatikėjo, vis vien dar kartą atėjo (1946 m. birželį), o skrebai, sėdėję pasaloje, pramiegojo. Pamatė, kai jie jau buvo tarp mūsų ir kaimyno Jono Abariaus sodybos. Skrebai tada pasalavo už mūsų namo pakrūmėje. Paryčiu jie dar kiek pašaudė. Vėliau vienas skrebas pasakojo, kad jis „banditų“ nematęs, bet, kai visi šaudė, ir jis šaudęs.

Areštavo mane, brolį Steponą, mamą, tuos abu Varno vaikus, Joną Abarių ir nuvežė Antazavėn. Čia dar gerokai pamušė, brolis skrebui trenkė į nosį, skrebas nugriuvo ir taip jis iš Antazavės pabėgo. Skrebai labai įsiuto, kad Steponas pabėgo, reikėjo ant ko nors atsigriebt... Aš buvau basa, tai tardytojas kaip trenkė man šautuvo buože į koją, lūžo kaulas, dar šiandien tą žymę tebenešioju. Tris dienas pralaikė Antazavės skrebarnioj, po to išvežė į Obelius.

Čia ėmė mane įkalbinėti, atseit, jeigu jie mane paleis, gal brolis sugrįš, bet aš su jų pasiūlymu nesutikau. Paskiau vienas stribukas, ne vietinis – rusas, pasiūlė man sutikti atvesti brolį, o kai paleis – dingti... Aš pagalvojau, kad mūsų šiaip ar taip vis tiek nepaleis, reikia paklausyti jo patarimo ir sutikti su tardytojo pasiūlymu. Kai pasakiau, kad sutinku atvesti brolį, iškart abi su mama paleido.

Grįžome į namus, bet jie jau buvo tušti, viskas išdraskyta, net ir langai išimti. Per naktį ant šieno daržinėje pragulėjom ir išėjom į Latviją. Mama taip ir prasislapstė Latvijoje. Bet kažkokia moteris iš Lietuvos mamą pamatė Ėglainėje ir pranešė saugumui. Tada iš Lietuvos nuvažiavo skrebai į Ėglainę jos ieškoti ir suėmė ne ją, o kitą panašią moterį, kurią Aleksandravėlėj skrebynėj tardydami užmušė, po to Aleksandravėlės sode užkasė. Mamos taip ir nesurado, ji pasivadino Vėra, rusiškai mokėjo, gyveno pas latvius, padėdavo jiems ūkio darbuose.

Kai mane areštavo, areštavo ir mamą. Tardytojas klausia, kaip čia suprast, jos gi nebėra, o dabar, pasirodo, kad gyva...

Brolį sutikau po metų miške. Kažkas rašė, kad jis buvo ne partizanas, bet plėšikas... O kaip tada suprasti, nes kartu su Dručkais, Vaičėnais vaikščiojo?

Stepono žuvimo aplinkybės buvo tokios: Gegužiškio miške, Kupčiūno pušynėly, sėdėjome aš, brolis Steponas ir Vladas Krasauskas. Brolis norėjo nueiti į Rasimų k. pas kaimyną Pitrėną. Kadangi savo pistoleto neturėjo ir su ilgu ginklu nenorėjo eiti, iš Krasausko pasiskolino pistoletą, nuėjo pamiškėn, bet išgirdo šunį lojant, suprato, kad pas Pitrėną kažkas yra. Tada grįžo ir sako Krasauskui: „Tavo, Vladai, pistoletas netvarkingas, užsikerta.“ Į vamzdį įleido šovinį, norėjo parodyti, kad nešauna. Nu-

spaudė gaiduką ir tikrai, šūvio nebuvo, išėmė apkabą ir padavė Vladui. O Vladas ėmė ir paspaudė dar kartą gaiduką, driokstelėjo šūvis, ir kulka pataikė tiesiai Steponui krūtinėn. Vladas griebė pistoletą ir jau norėjo nusišauti, bet aš pirma spėjau iš jo pistoletą pagriebti, tada Vladas jau apsiramino, o Steponas iškart krito negyvas.

Tuo metu pas Pitrėną lankėsi rusas Zaičenkovas ėjo per mišką. Brolis guli negyvas, apklojom jį, ir užeina tas rusas. Situacija nepavydėtina. Kas gali garantuoti, kad jis mūsų neišduos? Bet vyrai pasitarė ir paleido jį. Teklė Andriuškevičiūtė nuėjo pas Pitrėną, jis atėjo su kastuvu, greit iškasė duobę ir brolį ten pat vietoje, suvynioję į paklodę, palaidojom, o patys dingome iš to miško dar dieną, nes nebuvom garantuoti dėl to ruso. Mano dėdės Kupčiūno laidotuvėse susitikom su Zaičenkovu. Jis priėjo prie manęs ir pasakė: „Aš tada tave pažinau.“ Aš paklausiau: „Tai kodėl nepranešei?“ Jis atsakė: „O kam gi aš turėjau pranešti?“ Prasidėjus Atgimimui, brolį pati atsikasiau, susidėjau ant dviračio kaulelius, atsivežiau į Aleksandravėlės kapines ir perlaidojau šalia tėvų.

R. K. p a s t a b a: kn. APP, VI d., p. 820, Leokadijos Erslovienės-Abariūtės prisiminimuose, paminėta: <...> Už partizanų statuto laužymą patys partizanai, konkrečiai Streikai, **Steponą Krapą** sušaudė ir užkasė Ajočiuose, vėliau artimieji jo palaikus perlaidojo kapinėse. P. 687, **Krapas Steponas**, Lokio rinktinės Vyties kuopos partizanas. 1947 m. drauge su J. Vainausku ir partizanu Juozu sušaudė Imbrado vlsč. raudonuosius aktyvistus Klasinskus. Vėliau neva mėgęs išgėrinėti, plėšti, o kai atėmė kažkokio žmogaus drabužius, partizanų KLT jį buvo nuteisęs mirties bausme. Kita versija, kad išprotėjęs ir jį nušovę savieji, trečia versija – Daminausko liudijimu, Krapą, valydamas ginklą, 1949 m. liepos mėn. netyčia nušovęs V. Krasauskas.

Mano nuomone, gal reikėtų labiau patikėti sesers Leokadijos versija.

Kartą mes su Juozu Streikum susiginčijome, jis sako: „Kam tau ginklas? Bobai galima ir šikną atstatyt...“ Aš šautuvą užsitaisiau, sakau: „Statyk.“ Tai jis prie medžio nedidelį popieriuką prikabino ir sako: „Šauk!“ Aš beveik ir nesitaikiau, tiesiai tan popieriukan ir įsmigo kulka. Tada Streikus nuleido galvą ir nuo to karto manęs jau nebeužgauliojo.

Mes kažkaip išsisukdavom nuo susidūrimų su skrebais ar rusų garnizono kareiviais. Kai areštavo Vladą-*Virėją* ir Praną-*Dobilą* Daminauskus, jie manė, kad mes išėjom iš stovyklos, ir atvedė rusus. Rytą į stovyklą atėjo Elena Mackutė (kitur – Mockutė), Pupelis Petras-*Piepelis* ir abu Daminauskai. Kiek pabuvę, pasakė, kad jiems reikia su kažkuo tai susitikti, ir išėjo, o mes visi likom. Rytą, auštant, mes jų nesulaukiam, reiškia, kažkas atsitiko. Tada atsitraukėm ir išgirdom kalbantis. Pupelis sako: „Ai, gal su Streikais susitiko, su Streikais atėjo?“ Kėlėsi eit ir, kai tik iš krūmų išėjo, taip ir krito... O mes – Vladas Krasauskas-*Kukutis*, Kazys Giparas-*Kerenskis*, aš, L. Krapaitė, ir Teklė Andriuškevičiūtė-*Našlaitė* – tyliai išsliaužėm prie kelio Subatė–Aknysta. Kadangi rusai ėjo tik iki neišžengiamos pelkės, manė, kad priėję pelkę mus užklups, o mes žinojom, kur išeit... Jeigu negali dviem kojom, keturiom išropoji. Vos spėjom tą kelią pereiti ir kariuomenė užsiautė. Tada jau tą mišką šukavo skersai išilgai.

Grįžom į buvusią stovyklą, o mūsų, pasirodo, jau laukė. Dručkus ėjo pirmas, aš už jo, tai man tik petin kliuvo, o jis krito negyvas. Knygoje „Vaičėno būrio

žūtis“ yra daug tiesos, bet daug ir melo. Nei Valė Streikutė, nei Kotryna Krapytė-Bieliauskienė (aš – Krapaitė, o ji buvo Krapytė) nebuvo partizanės. Krapytės miške niekas nevadino Krapyte, ji kartu su Bieliausku vaikščiojo, tai ją ir vadino Bieliauskiene.

Vieną žiemą tose pačiose Klimbalose bunkeryje prasėdėjom visą žiemą. Į jį įlindom gruodžio pabaigoje, o balandį išlindom. Prieš ateidami į bunkerį, iš traktoriaus dar prisileidom tokion skardinėn gazolio, aš ją įsidėjau į maišą ir ant nugaros nešiausi. Tas gazolis išsilaistė, mano drabužiai permirko ir taip su tais gazoliuotais drabužiais per visą žiemą pragyvenau. Vyrai rankšluostį susukę pakišo, kad ne taip graužtų kūną.

Bunkeryje buvom keturiese: Krasauskas-*Kukutis*, Kazys Giparas, aš ir Teklė Andriuškevičiūtė. Seniau arkliais važinėjo, kirto mišką, pavasarį išlindom – miško nebėr. Bunkeris buvo po egle, vėdinimas labai blogas, lempa degdavo tik be stiklo, o su stiklu nedegdavo, trūkdavo oro. Visą tą laiką bunkerio dangčio nė karto neatidengėm.

Bunkeryje turėjom „samovarą“, bulvių, taukų... Duona supelijo iš karto, nes po žemėmis buvo drėgna. Bulves sutarkuodavom, pasidarydavom tokių blynelių; išsiverdam, rytą pavalgom, o vakarui dar po kelis šaltų pasiliekam ir taip du kartus per dieną valgydavom.

Ruošdamiesi žiemoti vasarą prisideginom anglių, jomis tą „samovarą“ ir kūrendavom, anglys jokių dūmų neskleidžia. Po medžiu buvo išvestas kaminėlis. Pirmą kartą, kai užkūrėm be kaminėlio, smalkėmis apsinuodijom, tik vienas Krasauskas dar sugebėjo pakelti dangtį, o mes jau pasliki gulėjom. Vėliau vamzdelį iškišam po medžiu, o baigę kūrenti, vėl įtraukiam į vidų. Viename bunkerio gale buvo duobė gamtiniams reikalams, kitam – duobė vandeniui – šuliniukas.

Nuo rudens iki pavasario neteko net nusiprausti. Bunkeryje visą laiką pliusinė temperatūra, kūrent nereikia. Sėdim ir laukiam pavasario. Girdėjom, kaip medžiai griuvo, kalbėjom, kažin ar išvysim pavasarį... Gerai, kad prie pat bunkerio medžių nebuvo.

Kai pavasarį išlindom į paviršių, ledas dar ant balų stovėjo. Prakirtom ledą ir prausėmės. Po poros dienų Krasauskas nuėjo pas žmones apsiklausinėti, sužinoti, kas naujo apylinkėje. Tik po to jau visi ėjom į kaimą. Taip praleidom vienintelę žiemą, o kitomis žiemojom daržinėse įsikasę į šieną.

Kitą žiemą išsiskirstėm kas kur. Likom keliese, o kareivių pilna... Giparas atsiskyrė vienas, Krasauskas išėjo pas Andriuškevičiūtę. Sutarėm pavasarį susitikti, po vienu sutartu medžiu palikti raštelį, kas pirmas ateis, kad rastume vieni kitus.

Vieną žiemą Giparas, žiemodamas pas Pužą, smarkiai apsinuodijo, apdegė kojas. Bunkeryje buvo šalta, tai Pužienė atnešė anglių, ir apsidegino žmogus... Mes tada trise žiemojom pas Antaną Gaidamavičių Voverinkos k. šieno prėsle. Netrukus Gaidamavičių ir Pužą areštavo, juos išdavė Anelė Andriuškevičiūtė. Atėjo apsimetusi pas seserį, o niekas nežinojo, kad ji jau užverbuota. Prieš tai išdavė Giparą, Talutytes, o vėliau – ir Pužą, Gaidamavičių ir Vincą Cibulskį.

Pas Andriuškevičiūtes, Kumpuoliškio k., slapstėsi partizanai ir vienas pabėgo, buvo jau užverbuotas. Ten buvo ir mano brolis. Tas partizanas buvo atėjęs iš kaž-

kur kitur. Būdamas sargyboje pabėgo ir dar ginklus išsinešė. Partizanai nedelsdami pasitraukė į mišką, o su jais kartu ir Teklė Andriuškevičiūtė, o Anelė pasiliko. Pasirodo, Obeliuose ji turėjo draugą skrebą.

Terekienė buvo Andriuškevičiūtės pusseserė. Anelė atėjo pas Terekienę (1951 m.), o mes – aš, Giparas, Krasauskas ir Anelės sesuo Teklė – buvome jau nebe pas Gaidamavičių, bet miške prie Cibulskio. Trakienė Anelę atvedė pas mus į mišką. Kiek pabuvusi, Anelė pasakė, kad ją spaudžia gamtiniai reikalai, ir nuėjo, bet atgal nebegrįžo. Nedelsiant visi pasitraukėm į laukus ir pasislėpėm rugiuose, nes žinojom, kad dabar tai tikrai rusai „šukuos“ mišką.

Mes nežinojom, kur ji bėgs: į Obelius ar kur kitur, kur jos, matyt, jau laukė rusų garnizonas. Saulė taip kepina, girdim – miške rėkauja, kažkas kalba, o mes sėdim rugiuose.

Kartą vyrai, grįžę po nakties į stovyklą, sugulė, o aš padžioviau batus ir išėjau sargybon. Aplink stovyklą nepraeinama pelkė, tik vienas siauras tarpelis buvo. Stoviu prie medžio, taip miegas ima, pramerkiau akį ir pamačiau tolumoj kažką judant, ir netrukus iš nendrių išlindo kareiviai. Kai pašokau, pradėjo į mane šaudyti, apibėgau vieną ratą, atbėgau į stovyklą, vyrai jau irgi skuba, o mano batai taip ir liko džiūti, išbėgau basa. Tąkart visi laimingai pasitraukėm, net šūvio neišleidę.

Tada mūsiškių nemažai buvo... Juozas Žukauskas draugavo su Maryte Macijauskaite, naujagimę dukrytę turėjo atsinešę. Kadangi jos kaime rusai ieškojo, norėjo areštuoti, tai ji atbėgo čia – į mišką.

Vėliau jie slapstėsi trise – Juozas Žukauskas-*Spirginys*, Marytė Macijauskaitė-*Melnikaitė* ir Vladas Šinkūnas-*Juziuks* – Mikonių k. pas Augustą Stašelį (mirė 1996 m. Rokiškyje). Ten jie turėjo išsikasę bunkerį. Vieną dieną Stašelis iškūreno pirtį, leido jiems išsimaudyti, pavaišino užnuodyta namine ir visus atidavė enkavedistams. Tardymo metu Rokiškyje Žukauskas šoko per langą ir buvo nušautas.

R. K. p a s t a b a: plačiau apie šio būrio veiklą kn. APP, III d., p. 581, pasakoja partizanas Vladas Daminauskas-*Virėjas*, *Deimantas*.

Dažnai viena išeidavau visokiais reikalais iš miško, apsirengusi suknute, basa. Kartais susitari su žmogum, padeda kur nors maisto, reikia pasiimti. Einu kartą keliuku, ir pasiveja mane sunkvežimis. Sustojo, pilnas kėbulas skrebų, klausia, kur einu, sakau, kad į Obelius, į kapines. Sako: „Sėsk. Pavešim.“ Susėdau kartu su skrebais, nuvežė į Obelius, prie skrebarnios paleido, einu per miestelį ir jaučiu, kad kažkas seka paskui, galvoju, gal atpažino... Nuėjau iki kapinių, tas žmogus irgi priėjo, sustojo ir laukia. Aš prie vieno kapo paravėjau, prie kito, perėjau kapines, pievoje karvė pririšta, nuėjusi tą karvę perkėliau, pasėmiau du kibirus vandens, padaviau gerti, žiūriu, to žmogaus nebėra. Tada jau nieko nelaukusi per upelį – ir miškan. Nueinu, vyrai visi susiruošę išeiti, nes vakaras, o manęs nėra, galvojo, kad suėmė.

Antrą kartą taip pat: tik išėjau iš miško, ir ties posūkiu iš kito keliuko išsuko vežimas prisėdęs skrebų. Sėsk, sako, pavešim. Klausia, kur einu, o ten buvo Suvieko kapinės netoliese, sakau, į kapines. Nuvežė iki jų ir paleido. Nuėjau į kapines, o po to man vėl reikėjo apie porą kilometrų grįžti atgal. Tada juos vežė kažkoks civilis

žmogus iš kaimo ir, matyt, jis mane pažino, nes po to mus pasiekė žinia, jog skrebai mane vežė. Vyrai perspėjo, kad daugiau nebevaikščiočiau.

1947 m. sausį mane, mamą, Bieliauską ir dar kelis areštavo antrą kartą Latvijoje, netoli Bebrinės, pas Klevinį (jo sūnus buvo Ėdgaras). Rusų NKVD kariuomenė „košė“ kaimus, mane rado be dokumentų ir suėmė, bet neišsiaiškino ir naktį paleido, o rytą, jau išsiaiškinę, atvažiavo vėl mūsų ieškoti. Areštavo Dainytę-Žideliūnienę ir Eleną Pupelytę. Aš tuo metu buvau pas komunistą Krievans. Manęs ieškojo pas kaimyną. Kadangi jo žmona buvo mirusi, keturi vaikai, jis ir pasakė, kur esu, nes bijojo, kad jo neareštuotų. Tik pamačiau nuo miško atslenkančius vieną prie kito kareivius. Supratau, kad supa šiuos namus. Tvartas akmeninis, galvoju, įšoksiu tvartan ir gyva jau nepasiduosiu, o pasirodo, jau ir tvarte jų būta. Turėjau šautuvą, rengiausi vyriškais drabužiais, galifė kelnėmis... Užsitaisiau šautuvą, atgalia ranka darau duris, dairausi, kad manęs nesugriebtų, bet pajutau smūgį pakaušin ir netekau sąmonės. Atsipeikėjau, žiūriu – sniegas kruvinas, mama suimta stovi, stribas į ją rodo ir klausia, kas čia. Sakau – mama. Mamą ir paleido, nes tas latvis pasakė, kad ji nekalta, jam padėjo kaip invalidui, nes jis buvo be kojų ir kurčias.

Vesdamiesi mane sugalvojo užeiti pas vieną žmogų pavalgyti. Pirma pasiteiravo, ar manęs čia nepažįsta. Aš pasakiau, kad – ne, o mes pas tą žmogų užeidavom. Aš ir norėjau tam žmogui pasirodyti, kad visi žinotų, jog mane suėmė.

Nuvežė Ilūkstėn, ten atvažiavo čekistai iš Obelių ir ėmė priekaištauti latviams. Aš jiems pasakiau ačiū, kad 1946 m. Lietuvoj paleido mane brolį įduot. Tai va, kiek metų ieškojo... Tada jie iš Lietuvos atvykusiems čekistams pareiškė: „Mes areštuojam, jums atiduodam, o jūs paleidžiat, mums vėl reikia ieškot. Dabar jūs atvažiavę tardykit, kad norit, o teisim mes.“ Ir taip mane Ilūkstėj tardė Latvijos ir Lietuvos čekistai.

Iš Obelių, būdavo, atvažiuoja tardytojas traukiniu, per dieną tardo ir išvažiuoja, o naktį tardo latviai. Tardytojas rusas iš Lietuvos tardė labai jau atsainiai, jis man pasakė: „Tu man sakysi, ar nesakysi, vis vien 25 metus gausi, bet ilgiau penkerių metų nesėdėsi, nes dabar Stalinas mirė.“

Teisė karinis tribunolas Daugpilyje. Dar pritaikė straipsnį už pasikėsinimą nužudyti, atseit, aš ėjau į Dirdų kaimą nužudyti Šeinauską, o tasai Šeinauskas irgi dalyvavo teisme ir paliudijo, kad į jį niekas nesikėsino, nors Terekienė liudijo, kad aš ėjau Šeinausko nužudyti. Gavau 25 metus ir „bez apžalovanije“ (be apskundimo). Neturėjau teisės rašyti skundo aukštesniajai instancijai. Kai teismo metu suteikė paskutinį žodį, aš pasakiau: „Ačiū, kad man 25 metai dar liko... Kiek pasilikot sau?“

Mane areštavo 1947 m. kovo 6 d., teisė birželio pabaigoje, į Rusijos lagerius išvežė spalį. Pirmiausia nuvežė į Smolenską, po to – į Maskvą. Buvau viena su vyrais. Iš Maskvos nuvežė į Čeliabinską, po to – į Sverdlovską, kol per visus tuos persiuntimo punktus nuvežė iki Taišeto. Iš ten – į lagerį Nr. 09 prie Bratsko miško darbams, o kai tą lagerį naikino, vėl atgal „keliavau“ – į Taišetą.

1956 m. beveik visus paleido, lageryje likome tik septynios. Nebuvo sargybos ir nuo tada jau „mums skaitė“ vieną dieną kaip dvi. Kelis kartus buvau perteista, bet kalbėjau tai, ką galvojau. Teisėjui paklausus: „Jeigu paleisim, ką tu darysi?“, atsakiau: „Ką dariau, tą ir darysiu.“ Aš gi nieko nedariau, tik miške buvau. Ką galėjau atsakyt?.. Bet teisėjui netiko mano atsakymas ir jis paliko mane sėdėti toliau.

Iš lagerio išleido 1958 m., be teisės vykti į visas tris Pabaltijo respublikas. Ištekėjau už ukrainiečio ir nurodžiau, kad važiuoju Ukrainon, o atvykau į Latviją. Po devynių mėnesių gavau įspėjimą: arba išvažiuok, arba išvešim. Tada atvažiavom Lietuvon, savan kraštan. Mūsų namų nebebuvo – nugriauti, apsigyvenom pas kaimynę Pauliukienę.

Mano vyro Nikolajaus Strelcovo šeimą Ukrainoje bolševikai badu išmarino per vadinamąją „Sielų pjūtį", ukrainietiškai – „Golodomorą", o jį dar gyvą, ištinusį rado ir išvežė į vaikų namus. Prasidėjus karui, vaikų namuose irgi badas. Būdamas dar nepilnametis, išėjo savanoriu kariuomenėn. Fronte pateko į vokiečių nelaisvę, o po karo išvyko Amerikon. Amerikos karo su Korėja metu Nikolajus tapo samdiniu ir išvyko į Korėją, bet ten kartu su kitais buvo išduotas ir nuginkluotas raudonųjų. Vietiniai buvo teisiami vietoje, o atvykusius iš Rusijos atidavė rusams ir teisė Vladivostoke. Nikolajus gavo 10 metų lagerio.

Išėjęs į laisvę, buvo reabilituotas, prisiregistravo ir mane priregistravo, bet į darbą nepriėmė. Tada nuvažiavau į Zarasus, pas partijos sekretorių Tujezovą ir pasakiau: „Norit – vežkit. Man valgyt reikia, dirbt reikia... Neblogiau ir ten buvo kaip čia. Kvaila, kad atvažiavau..." Tada Tujezovas direktoriui davė įsakymą ir mane priėmė į darbą.

Kai grįžau iš Sibiro, tas šeimininkas (Bogužis – *R. K.*), pas kurį gyvenau Latvijoje, už Vitkuškių, prisipažino: „Barkis nesibark, aš tave išdaviau. Mane kratė ir norėjo areštuoti, o žmona mirusi, vaikai – mergaitės dvynukės buvo, bijojau – jei mane areštuos, kur tie vaikai dėsis, todėl ir pasakiau, kad pas mane tavęs nėra – pas Krievoną."

Būdama miške, fotografavausi tik vieną kartą. Tada mus fotografavo Bronius Bareika (miręs, palaidotas Aleksandravėlės kapinėse) savo namuose Pailgių kaime.

Adaptuotas variantas

Iš Utenos operatyvinio sektoriaus bylos: LYA (KGB arch.) , f. K–21, ap. 1, b. 54. Pažyma apie Zarasų apskr., Antazavės vlsč. veikiančią Kazano Mykolo-*Mutkos* ir Streikaus Antano-*Tamošiuko* „gaują".

1944 m. lapkričio mėnesį Antazavės vlsč. iš buvusių baltalietuvių partizanų ir kt. antisovietinio elemento susikūrė 40 asmenų būrys. Organizatorius – Streikus Antanas, s. Tomo, slapyvardžiu *Tamošiukas*, g. 1898 m., gyv. Pailgių k., Antazavės vlsč., buvusios LK majoras, sukilėlis ir baudėjas. Streikaus žmona suimta NKVD už „banditų" rėmimą, nuteista 5 m. lagerio.

Yra trys sūnūs, iš kurių du su tėvu – „bandoje", vienas sūnus – Streikus Petras, Antano, 1944 11 suimtas ir nuteistas 10 m. lagerio, o duktė Valė Streikutė, 14 m. amžiaus, auga Maniuliškių k. pas gimines.

Tuo pat metu buvo sukurta ir kita „gauja" iš baltalietuvių, kurioje yra 250 asm. Organizatorius ir vadas yra Kazanas Mykolas, s. Afanaso-*Mutka*, g. 1922 m., kilęs iš Zarasų, rusas, nepartinis, praeityje – aktyvus baudėjas. Jo tėvas Afanasijus Kazanas taip pat yra „bandoj", tik nežinia – kokioje, o Kazano motina suimta NKVD ir nuteista aukščiausia bausme. Sesuo, kaip kalbama, gyvena Vilniuje.

1945 04 Streikaus ir Kazano „gaujos" susijungė ir pasiekė 300 asm., apskaityti 89 asm. Veikia Antazavės, Dusetų ir Imbrado vlsč. miškuose: Šile, Girioje, Sruogiškyje. Miškų plotas – 1883 ha. „Gauja" ginkluota:

12 rankinių kulkosvaidžių;

1 minosvaidžiu;

1 granatsvaidžiu;

30–35 automatais;

daugiau kaip 100 vnt. įvairių sistemų šautuvais.

Nuo 1945 01 ši „gauja“ įvykdė 27 išpuolius, iš kurių svarbiausi:

1945 05 07 5 km atstumu nuo Dusetų miestelio „banditai“ apšaudė du istrebitelius – Frolovą ir Novikovą, taip pat vežėją Raugą. Abu istrebiteliai nušauti, o Raugas sužeistas į abi rankas. „Banditai“ pasiėmė 2 nušautųjų automatus, rūbus ir batus.

1945 05 13 Antazavės vlsč. Pakačinės k. „banditai“ stipriai sumušė vargingą valstietį Raugą Vincą ir įmetė į ežerą. „Bandą“ seka du NKVD agentai – *Stankevičius* ir *Ryga*.

Iš ALDONOS STASIŠKYTĖS-VAŠKELIENĖS *prisiminimų*

R. K. p a s t a b a: Prisiminimus užrašė apie 1990 m. Užpalių mokyklos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja, kraštotyrininkė Vanda Šapokaitė-Kuliešienė (g. 1929 m.) 8-se popieriaus lapuose rašymo mašinėle. Prisiminimai gauti 2010 m. per Gintarą Vaičiūną.

Frontas pro mus prasirito be didelių nuostolių, neužkliudydamas, tarsi pro šalį. Didžiausias siaubas buvo klausimas: kas bus po to, nes jau patyrėm, ką sugeba raudonieji ateiviai.

Rudeniop, pjaunant rugius, broliai veik nedalyvavo darbuose, nes buvo gavę šaukimus į Raudonąją armiją. Vyresnysis – Feliksas, g. 1922 m., jaunesnysis Bronius, g. 1924 m. – į okupantų armiją eiti nė negalvojo. Pradėjo pamažu slapstytis. Iš pradžių namuose, kur nors netoli jų... Pirmąją žiemą išgyveno klojime po šienu, o 1945 m. pavasarį patraukė į Degėsių mišką, kur būriavosi beveik visi, nenorėję eiti į kariuomenę.

Pirmąjį kovos krikštą išgyveno tą patį pavasarį. Vyrai surengė pasalą važiuojantiems į Dusetas skrebams, bet nesėkmingai, žuvo vienas partizanas –Vaičiūnas Balys iš Gailiešionių k. ir, rodos, Abelinskas iš Kaniūkų buvo sužeistas. Blogiausia, kad trūko ginklų ir patirties, gero vadovavimo. Tą pačią vasarą, apsupus mišką kareivių garnizonui, dar žuvo Nagelė Kazimieras iš Ilčiukų.

Po visą apylinkę siautėjo skrebai ir rusų garnizono kareiviai, todėl buvo sunku slapstytis. Visa laimė, kad žmonės buvo gana vieningi. Mokėjo tylėti, kai reikėjo, arba skubiai perspėti gresiant pavojui.

Taip praėjo vasara, o rudenį, kai tokiuose miškeliuose gyventi jau nebebuvo galimybės, visi pasiskirstė būreliais po kelis ir laikėsi namuose arba pas patikimus žmones.

Mano broliai ir netolimi kaimynai – Gruodzinskas Kazimieras iš Žeibiškių k. ir Albinas Merkys iš Ilčiukų k. laikėsi kartu.

Tiksliai neprisimenu, kada žuvo Šimonelis Juozas iš Gailiešionių k., Repšys Domininkas iš Ubagų (dabar Liepakalnio) ir Ališauskas iš Mažeikiškių. Regis, jie slapstėsi neilgai.

Paskelbus registraciją, dauguma registravosi. Mūsų apylinkėje taip ir liko keturiese: Feliksas Stasiškis-*Smūgis*, Bronius Stasiškis-*Sūkurys*, Kazimieras Gruodzins-

kas-*Beržas* ir Albinas Merkys-*Neptūnas*. Jų būrys vadinosi Audros būriu, vadas – *Smūgis*.

Iki 1948 m. jie daugiausia laikėsi netoli namų. Žiemą – pas kurio nors tėvus slėptuvėje, o vasarą išeidavo ir toliau. Palaikė ryšius su Dusetų, Jūžintų, Duokiškio, Kamajų, Vyžuonų apylinkių partizanais.

Aš juos mažai pažinojau, nes pas mus nesilankydavo. Per daug buvo pavojinga: dažnos kratos, dažni skrebų su kareiviais „vizitai". Užeidavo, tardydavo, gąsdindavo. Ypač tėvelį. Pasikviesdavo ir į Užpalius. Tardydavo, bet paleisdavo. Kartą, prisimenu, tėveliui semiant kieme vandenį, prigužėjo visas pulkas skrebų. Tik pamačiau per langą, kaip mušamas tėvelis parkrito. Vienas griebė kibirą, išpylė ant gulinčio ir keikdamiesi išėjo.

Kartą per „balsavimą" apsupo namus ir ėmė smulkiai kratyti. Išvertė viską, virtuvėje sugriovė įmūrytą katilą kiaulėms bulvėms virti, išplėšė gabalais grindis, kasė žemę, stukseno, ieškojo slėptuvės. Kartu ir mes turėjom darbuotis, ardyti krosnį, kasti, plėšti grindis. Nieko neradę, sustatė prie sienos, įrėmė automatus į krūtines ir reikalavo pasakyti, kur slepiasi „banditai". Ypač gąsdino mane ir seserį. Slėptuvę, kurioje kartais gyvendavo vyrai, rado vėliau, kai tėveliai jau buvo Sibire ir, ačiū Dievui, tuščią.

Pirmasis iš tos ketveriukės žuvo *Beržas*. 1948 m. žiemą užtiko jį pas tėvus kartu su *Neptūnu*, kuriam pasisekė pabėgti. Nušovę sūnų, tėvui įsakė kinkyt arklį, įmetė kruviną lavoną į vežimą ir liepė vežti į Užpalius. Ten, išmetę ant grindinio palaikus, leido grįžti namo. Turbūt nedaugeliui teko iškęsti tokias sūnaus „palydas".

Po poros savaičių mano broliams buvo perduotas laiškas, kurį, skrebams išėjus, rado vienas žmogus savo klojime „pamestą" (bent taip buvo sakoma). Jame buvo rašoma maždaug taip: „Albinai, kodėl tu bėgai ne į tą pusę, kaip mūsų buvo susitarta? Juk galėjom per apsirikimą ir tave nušauti. Būk atsargesnis" – ir t. t.

Broliai, perskaitę tokį „raštą", šiek tiek sunerimo. Nutarė įsitikinti – pagyventi atskirai, o per tą laiką skyrė keletą pasimatymų, būdami labai atsargūs ir drauge sudarydami sąlygas išdavimui. Įtarimas nepasitvirtino. Būta tik skrebų klastos norint sukelti tarpusavio nepasitikėjimą, o gal ir žudynes.

Labiausiai man įsimintinas partizanų ir rusų garnizono kareivių susišaudymas įvyko 1949 m. birželį Remeikių k. laukuose. Tą dieną su kaimynais važiavau į Uteną. Netoli Užpalių, prie Bajorų k., vieną po kito sutikom keturis ar penkis pilnus kareivių sunkvežimius. Sunerimau, nes jaučiau, kad toje pusėje buvo partizanai. Jau Utenoje sušneko (buvo turgaus diena), kad apsupti Remeikiai ir girdėti šaudymas. Iš Utenos negrįžau namų pusėn, o nuvažiavau pas gimines prie Alaušo. Tai buvo baisi nežinios diena. Rytą išvyko žmogus apsižvalgyti, o pavakare sugrįžęs pranešė, kad nukauta pora partizanų, o kiti laimingai pasitraukė. Tąkart žuvo antrasis iš mūsiškių ketvertuko –Merkys Albinas-*Neptūnas* iš Ilčiukų ir būrio vadas Pranas Kemeklis-*Tėvas*.

Vėliau partizanai pasakojo, kad rytą, palikę savo slėptuves, ruošėsi pusryčiauti, kai sargybiniai pastebėjo vorele artyn slenkančius kareivius: „Pastebėję artėjančius rusus, nutarėme skubiai trauktis. Tai padaryti buvo nelegva, nes nedideli krūmai

mus blogai slėpė. Vieni atsišaudėm, kiti skubiai traukėmės. Nepajutau, kaip atsiskyrėme su Bronium, – pasakojo Feliksas. – Tik pamačiau, kad iš abiejų pusių apšaudomas jis nuo kalnelių per pievą kloniu bėga link Remeikių kaimo. Dar kartą atsisukau ir mintyse atsisveikinau įsitikinęs, kad matau jį paskutinį kartą. Tai atrodė beviltiška, nes buvau tikras, kad ir ten pasitiks kareiviai. Dviese perbėgom keletą krūmų. Toliau bėgti nebuvo prasmės, nes matėme kareivius. Pasislėpėme tankiam avietyne. Taip ir išbuvom visą dieną viskam pasiruošę, nes kareiviai „šukavo" kiekvieną krūmą, visai šalia mačiau pro šalį brendančio per avietyną kareivio kojas. Nežinau, ar jis nepastebėjo, ar paprasčiausiai nenorėjo gauti kulkos..."

„Bėgu, – pasakojo Bronius. – Kulkos zvimbia. Suprantu – bet kuriuo momentu galiu kristi. Ir kaip nebūtų keista – jokios baimės, mintyse tik dainelės posmas: „Išnyksiu aš lyg koks šešėlis, mane priglaus tamsi naktis, o kaip norėtųs grįžti vėlei... Ir grįšiu, jei tik ne mirtis". Pasiekiau kaimą. Kareivių ten nesimatė. Dar pabėgėjau prisidengdamas pastatais ir užlipau ant tvarto. Užsitraukiau kopėčias ir sėdžiu automatą ant kelių pasidėjęs. Netrukus pasigirdo rusiški šūkaliojimai. Kažkas pradėjo brazdėti – bando lipti ant tvarto. Laukiu, kada pasirodys, kada kyštels galvą, bet lipti, matyt, nesiseka be kopėčių. Girdžiu, kaip keiksnodami nušlama tolyn. Kai pamažu viskas aprimo ir geraširdė namų šeimininkė užmetė man džiovintą sūrį, supratau, kad nelikau nepastebėtas. Žinojo, kokį turi svečią, ir žinojo, kas jų laukia, jei būtų mane radę. Visą dieną buvo girdėti paskiri šūviai, bet tai, matyt, buvo iš neturėjimo ką veikti.

Atėjus nakčiai, broliams pavyko susitikti ir jie pasitraukė tolyn, nes dar buvo likę dalis kareivių.

Visą laiką partizanus gyventojai labai rėmė. Antraip jie nebūtų ir mėnesio išsilaikę. O tie, kuriems visa tai buvo „ne prie dūšios", tylėjo, nes bijojo. Žinoma, atsirasdavo ir išdavikų. Nemanau, kad ir tas susišaudymas Remeikiuose buvo atsitiktinis.

Apie partizanų veiklą smulkiai visko nežinojau. Dažniausiai susitikinėjau tik su savaisiais. Ryšiams palaikyti jie manimi naudodavosi labai retai ir tik žodžiu, nes buvo per daug rizikinga. Svarbiausia mano užduotis buvo padėti seseriai tęsti mokslą Utenos vid. mokykloje ir siuntiniais paremti tėvus. Man atrodo, kad specialių ryšininkų jie ir neturėjo. Patarnaudavo tas, kam tuo metu būdavo patogiausia, arba dažniausiai eidavo patys.

Taip praėjo 1949-ųjų vasara, atėjo ruduo, o jis tęsėsi ilgai, nes pasnigo tik apie gruodžio vidurį. Kartą susitikę broliai pajuokavo: „Kortos rodo, kad šiemet žiemos nebus". Man taip ir perėjo per širdį. Ir tikrai: jiems 49-ųjų žiemos jau nebebuvo, nes gruodžio 4 d. žuvo.

Prisimenu, buvo sekmadienis, apsiniaukę, lynojo. Kažkas pasakė, kad Antadavainės kaime, Masiulio namuose, apsupti ir sušaudyti keturi partizanai. Atvežė visus keturis ir išmetė ant gatvės (kiti sakė, kad skrebarnios kieme). Ten buvo ir mano broliai. Ilgai, gal kokią savaitę, ten juos laikė, kol pagaliau vieną rytą jie dingo. Tiesa, vieną kažkur išgabeno anksčiau. Tai buvo Jurgis Čižas-*Tigras* iš Vaiskūnų. Aš jo nepažinojau. Antras – dusetiškis Jurgis Klibas-*Tėvukas*, tą buvau porą kartų mačiusi.

Dažniausiai visus nušautus partizanus veždavo ir užkasdavo pušynėly už kapinių. Sužinojom, kad ir mūsiškiams iš vakaro ten iškasė duobę. Suorganizavom laidojimą. Geri žmonės padarė 3 karstus. Vieną darė Degesių – antrą Likunčių, o trečią – Norvaišių kaime. Sutartą naktį tuos karstus nuvežė į pušynėlį.

Prisimenu: važiuojame, jau pašalę, gruodas, atrodo, visa apylinkė skamba nuo arklio kanopų ir ratų bildesio. Ir tokia mėnesiena, nė debesėlio. Man ir seseriai jau vis tiek, po tokios didelės bėdos sutikti skrebus jau maža bėda, bet tiems, kurie padeda?.. Rizikuoja kalėjimu, pavardžių kol kas neminiu, nes nežinau, ar jie to norėtų. Bent dabar. Vieną pasakysiu, nes jau miręs, tai Maceika Aleksas iš Norvaišių, rusas.

Pradeda atkasti duobę. Vieną lavoną greitai atkasa. Pasirodo, kad tai prieš keletą dienų nušauto Šikšnių k. partizano Broniaus Damausko-*Kiečio* lavonas, o mūsiškių taip ir neradom. Surastąjį įdėjo į karstą, nunešė į kapines ir palaidojo duobėje, kuri buvo iškasta Stasiškiams ir Klibui. Likusius karstus tuščius užkasė vietoje.

Turbūt nereikia ir pasakoti, ką vėl išgyvenom. Tuojau pasnigo ir ieškoti nebuvo prasmės. Pavasarį išvaikščiojom visur, kur mums atrodė galėtų būti. Be to, tikėjomės, kad pavasarį kas nors aptiks savo žemėje kapą. Bet niekas taip ir nepasakė. Ir šiandien nežinau jų kapo, negaliu pasodinti net gėlytės. Šeimos paminkle įrašėm vardus, gimimo ir žūties metus. Tai ir viskas.

Brolių žuvimo aplinkybės neaiškios. Keista viena, kad namų šeimininkai Masiuliai po to įvykio nebuvo net tardomi. Partizanai dar gulėjo prie skrebarnios, o Antadavainėje buvo ramu, lyg niekur nieko.

R. K. p a s t a b a: buvusio tos apylinkės partizano Jono Abukausko aiškinimu, labai mažai tikėtina, kad tai buvo išdavystė, kadangi partizanai slėpėsi Masiulių sodyboje, o pro ją su visai neparuoštais ginklais ėjo 10 rusų kareivių (kambaryje buvo 7 partizanai), vadinasi, kautynėms jie nebuvo pasiruošę, kadangi neturėjo informacijos, jog kambaryje gali būti partizanų. Jei Paškonis nebūtų bėgęs per langą, tie kareiviai galbūt būtų ėję ir praėję.

Šis epizodas trumpai aprašytas partizanų Mato Paškonio-*Donkichoto* prisiminimuose kn. APP, I d., p. 770, ir APP, III d., p. 636, Jono Abukausko-*Siaubo* prisiminimuose.

Tėveliams laišką parašiau tik po kokių trijų savaičių. Neradau žodžių, kaip pranešti šią skaudžią žinią, ir prisimenu savo pastangas juos paguosti.

Norėtųsi dar šiek tiek apie brolius. Jaunesnysis Bronius mokėsi Utenos vid. mokykloje, o vyresnysis – Feliksas – darbavosi ūkyje, pas tėvus. Buvo labai darbštūs, linksmi, geraširdžiai, pilni humoro, gražiai abu sugyveno. Kiek leido sąlygos, visada buvo kartu. Kartu ir žuvo. Labai rūpinosi tėveliais ir mumis, seserimis. Niekada nepamiršiu paskutinio mūsų susitikimo. Tada jie pasakė: „Maža vilties, kad mes liksime gyvi. Jeigu jau niekas nepasikeis, nėra tikslo ir gyventi. Nors vis dėlto būtų labai gera gyventi laisvoje Lietuvoje. Juk tiek jau išvargta. Jei mums kas atsitiktų, neverkite ir per daug nesielvartaukite. Visa Lietuvos praeitis pilna aukų. Ką padarysi. Gal ateis laikas, kiti geriau gyvens. Jei teks dar sulaukti tėvų, o jei neteks – parašykite, padėkokite už viską: už auklėjimą, už meilę, o ypač už gerą vardą, kokį jie mums paliko. Ir mūsų vardu atsiprašykite už tuos vargus, kuriuos jie dabar kenčia...“ Pamatę ašaras mano akyse, nutilo, skubiai vienas po kito mane pabučiavo ir nuėjo.

Gal jie jautė mirtį, o gal tai buvo tik atvirumo valandėlė, nes mirtis drauge su jais vaikščiojo jau penktus metus. Daugiau aš jų nebesutikau...

Mūsų šeimoje vykdavo poezijos konkursai. Eilėraščius rašydavome visi – ir aš, ir broliai. Viską rašydavome į sąsiuvinį. Deja, neramiais pokario metais, kai slapta gyvenau pas tetą, ji, radusi tą sąsiuvinį ir paskaičiusi, sudegino, idant naujos nelaimės neužtrauktų. Taip ir dingo mūsų sukurti posmai...

Pasakoja ALVINA STUKAITĖ-LIUTIKIENĖ-*DAINĖ*

Užrašyta Kretingoje
2012 01 10

Gimiau 1930 m. rugsėjo 25 d. Utenos apskr., Užpalių vlsč., Vaiskūnų k. Šeimoje augome dvi seserys.

Pirmoji pokario auka mūsų apylinkėje buvo Bronius Urbonas iš Bikūnų kaimo. Jis iš Vilniaus pas mus atbėgo 1945 m. ir slapstėsi mūsų namuose. Tuo metu buvo išėjęs pas kaimynus Kazlauskus. Mes tik išgirdome šaudymą. Pasirodo, jį rusai rado gulintį ant šieno, net neginkluotą, išsivedė į lauką ir sušaudė. Tada dar ant gatvių miesteliuose neguldė, paliko nušautą vietoje. Vyrai padarė karstą ir palaidojo Vaiskūnų kapinėse.

Po to pradėjo pas mus jau tankiau ateidinėti ginkluoti vyrai: po dvylika, po penkiolika, klausydavosi užsienio radijo ir vis kalbėjo, kad tuoj pat ateis amerikonai ir mus išvaduos, o tėtis buvo toks žmogus – jis labai norėjo padėti tiems vyrams.

Tuo metu vien mūsų žemėje buvo iškasti aštuoni bunkeriai. Vienas didelis po žemėmis buvo prie tvarto, viršuje augo burokai. Tai buvo pirmasis bunkeris, iškastas pasislėpti dar karo metais, kai ėjo frontas.

Ant kalno prie namų augo kelios pušelės, smėlėta žemė, ten apie 1946 m. tėtis su Albinu Namajuška, Baliu Kazlausku-*Bijūnu* iškasė didelį bunkerį. Vasarą jį dar galėdavo užmaskuoti, o žiemą tėvelis prisikirsdavo eglių šakų, velka paskui save ir neša vyrams valgyti. Jeigu ramu, išleidžia juos iš bunkerio, ateina pas mus į namus, apsiprausia, pasikeičia baltinius. Albinas Namajuška pradžioje slapstėsi be didesnio ginklo, gal ten kokį kišeninį ir turėjo...

Kai grįžau iš lagerio ir nuėjau ant to kalno pasižvalgyti, kur buvo bunkeris, ant vienos pušies pastebėjau išpjaustytą kryžių.

Vienas bunkeris buvo Balčiūno miškelyje, kurį buvom išsikasusios mes su seserim Janina. Nedidelis bunkeriukas, jame sėdint buvo labai tvanku, trūkdavo oro. Į jį mums Rožytė Kiliutė atnešdavo valgyti.

Vienas bunkeris buvo Vaičiūno žemėje, Vaiskūnų kaime, ta žemė taip pat mums priklausė. Ten tėtis ant viršaus buvo užsėjęs žirnius.

Netoli mūsų namų, Sakalnykų miškely, buvo iškastas didelis bunkeris.

Daržinėje, po šienu, taip pat buvo bunkeris, kuriame laikėsi Matas Paškonis su *Bijūnu*, jame ir man teko slėptis.

Du bunkeriai dar buvo Garunkščio miškelyje.

Netoli mūsų namų gyveno Stankūnai, jų tėvas buvo miręs, likusi tik motina. Vienas jų sūnus tarnavo Plechavičiaus armijoje, o kitas – Bronius – tuoj po karo išėjo į stribus. Kai pareidavo į namus, pasidėdavo ginklą ir kartu būdavo su partizanais, aprūpindavo juos šoviniais. Jis žinojo ir tą mūsų bunkerį. Buvom sutarę: jei jis atėjęs smarkiai kosės ir tryps kojomis, reiškia, jog apylinkėje vaikšto stribai. Kai mane suėmė, jis iš stribų išėjo ir išplaukė į jūrą. Gal bijojo, kad jį išduosiu...

Mūsų tėtis mokėjo labai talentingai suvaidinti kvailį. Jį, būdavo, kviečia ir kviečia į stribyną, tardo. Tai vieną kartą jis užpakalį išsitepliojo išmatomis ir nuėjo į saugumą. Atsisėdo ant suolo prieš tardytoją ir vis traukiasi artyn. Tardytojas kaip suriks: „Tu pasmirdęs, bandito išpera! Lauk iš čia!“ – išvijo tėtį ir daugiau nebekvietė.

Arba, būdavo, joja ant arklio per kaimą ir šaukia: „Pirmyn, lietuviškoji divizija!“ Žmonės žiūri sustoję ir juokiasi, kaip Stukas kvailioja...

Kitą kartą tėtis namuose su tuo striboku Stankūnu prisigėrė ir ėmė šaudyti kambaryje, visas duris, slenkstį sušaudė. Todėl vėliau stribai į jį per daug dėmesio ir nekreipė, laikė jį kvailiu.

1947 m. Vėlinių dieną mus su Stase Bislyte-Paškoniene apsupo rusai, vijosi su šunimis. Nebeturėjom kur trauktis, tai į Šventosios upę su visais drabužiais iki galvų pasinėrėm, karklų šakom apsilaužėm ir taip išbuvom iki vakaro, kol sutemo. Išlipusios iš vandens nusirengėm ir nuėjom pas netoliese esančius gyventojus (Tumėną ar Šimėną? – *R. K.*), mums sutaisė kažkokio stipraus gėrimo, išgėrėm, persirengėm ir išėjom į šieno kupetą. Stasės slapyvardis tada buvo *Julija*. Kaip apsisuko mums galvos nuo to gėrimo, iškart sušilom ir pradėjom juoktis. Atėjęs šeimininkas ėmė barti, sako, ką jūs darot, aplink skrebai vaikšto, o jūs čia triukšmą keliat.

Dabar kai kam kyla tokie klausimai: kodėl Stasės nenuteisė? Juk ji gana aktyviai dalyvavo partizaniniame pasipriešinime ir liko nesuimta. Kai grįžau iš Rusijos, Šiauliuose tuo metu gyveno buvę mūsų kaimynai Namajuškos. Jų sūnus Albinas kažkada gyveno pas mus bunkeryje. Tai jis man ir sako: „Tu tik nedraugauk su Stase, jinai mums labai įtartina...“ – ir pasakė, jog ji gyvena Šeduvoje. Po lagerio aš daug kur važinėjau, lankiau pažįstamus, nuvažiavau ir į Šeduvą pas Stasę. Susitikome, trumpai pasišnekėjome, o ji man sako: „Tu čia nebūk, nes mane seka...“

Kai 1945 m. ji buvo suimta ir pabėgo iš Zarasų kalėjimo, atėjo pas mus. Baisu buvo į ją žiūrėti, utėlėm apėjus. Mes ją išprausėm, sudeginom jos drabužius, perrengėm kitais. Jos draugas Matas Paškonis-*Donkichotas* griežtai perspėjo mūsų tėtį, kad nepriimtume jokio pašalinio partizano, nes visi įkliūsim.

Kartą sesuo Janytė išėjo į mokyklą, mama – pas siuvėją Markelienę, namuose likom dviese su tėveliu, o naktį į bunkerį buvo atėję vyrai. Tėvelis sako: „Reiktų vyrams nunešti valgyti į daržinę.“ Prikepėm kiaušinienės, susidėjau į kibirą ir nunešiau. Kai grįžau, pamatėm, kad lauke jau pilna kareivių, eina nuo kalno su šunimis ir supa namus. Kiti sulindo į daržinę ir durtuvais ėmė badyti šieną. Nusivedė į daržinę tėvelį, įdavė į rankas šakes ir liepė versti šieną, o patys atsitraukė toliau, pasiruošė ginklus ir stebi.

Aš stovėjau netoliese, tėvelis pasišaukė mane ir sako: „Sušilau, atnešk atsigerti.“ Kai atnešiau, jis man tyliai pasakė: „Jei gali, bėk.“ Nusiėmė nuo rankos laikrodį ir padavė. Jis suprato, kas jo laukia...

Aš ir toliau vaikštau tarp tų kareivių, apsimetu, kad nieko baisaus, stengiuosi laikytis ramiai, atidariau tvarto duris, paleidau veršiuką į kiemą ir paskui tą veršiuką su kibiru – ėmiau jį gaudyti. Pastebėjusi, kad kareiviai į mane jau lyg ir nebekreipia dėmesio, kilpomis, kilpomis nusileidau į pakalnę ir nubėgau į Pažiegės kaimą, pas Dulkytes. Jos buvo dvi seserys: Zoselė ir Marytė, abi senmergėlės, bet labai padėjo partizanams. Pas jas buvo padėti visi Motiejaus Paškonio ūkio rakandai, drabužiai...

Laukėme ilgai, bet jokio garso, tyku, ramu. Nutariau eiti pažiūrėti, kas namuose dedasi. O čia, atvarytas ir tėvelio brolis Antanas to išversto šieno krauti atgal į daržinę. Pasirodo, kai šienas daržinėje jau baigėsi, abu vyrai ėmė šliaužti į tą kieman pernešto šieno pusę, o tėvelis ant jų vis vertė ir vertė šieną glėbiais, kol vyrai sulindo to kieman pernešto šieno stirton.

Po to tėtis pasakojo, jog vienas kareiviukas dar užlipo ant prėslo daržinėje, badė su durtuvu ir pasiekė lentas, tik neaišku, ar jis suprato, ar Dievas jam protą apšvietė, bet jis, tarsi nieko nejutęs, nulipo nuo prėslo.

Nieko neradę, norėjo išsivesti tėtį, bet jis kareivių paklausė, kas šieną suneš atgal į daržinę. Tada jie atsivarė tėvelio brolį Antaną, o tėvelį išsivedė.

Pas mus dar vienas bunkeriukas buvo įrengtas už krosnies kambaryje dviem žmonėms pasislėpti, tai jį surado, viską išvertė, išplėšė lentas.

Vienas bunkeriukas buvo prie tvarto, kuriame buvo suslėpti Povilo Markelio drabužiai, kadangi juos jau buvo numatyta vežti į Sibirą, žmonės gelbėjo savo turtą, bet ir tą surado...

Vakare, kai dėdė Antanas šieną sunešė atgal į daržinę, atsirado ir Motiejus su *Bijūnu* išlindę iš po anos suneštos šieno stirtos. Verkėm iš džiaugsmo, kad viskas taip laimingai baigėsi, bet jie tuoj pat išėjo, o kitą dieną ir tėtis grįžo. Jis pasakojo, kaip vyrai šliaužė pro jį su granatomis ir pistoletais rankose, šalia stovėjo kareiviai su šunimis, bet nei tie kareiviai, nei jų šunys vyrų nepastebėjo, o tėtis jau buvo pasiruošęs mirti.

Mes su seserimi vyrams siuvinėjom ant rankovių trispalvius antsiuvus, kuriuos aš slėpiau maišelyje kamaroje savo pagalvėje. Apie 1948 m. iš vakaro pas mus atėjo mano draugė Onutė Biliūnaitė iš Likunčių kaimo, aš ją dar palydėjau. Tada ji draugavo su Juozu Paškoniu-*Ąžuolu*.

Einam abi, o pelėda taip rėkia, sakom, bus kažkas negerai... Ją palydėjusi grįžau ir atsiguliau. O tuokart pas mus buvo atvažiavusi jauna mergina iš miesto su kažkokiais reikalais ir gulėjo tam pačiam kambary, kur tėvai. Jie, be abejo, ją pažinojo ir, matyt, žinojo, kokiu reikalu ji pas mus atėjo, bet mes su seserim jos nepažinojom. Gal ji kokia provokatorė buvo?

Naktį atėjo skrebai ir pradėjo gryčioje daryti kratą. Tą merginą išsivarė, dviese atėjo pas mane į kamarą, išvertė iš lovos, ėmė verst patalą, pagalves, o po užvalkalu buvau pakišusi tą maišelį su partizanų nuotraukomis ir tais trispalviais antsiuvais ant rankovių. Traukdami pagalves, ištraukė ir tą maišelį. Ėmė žiūrinėt nuotraukas, sako: „O, banditų nuotraukos...“ Aš puoliau prašyti, kad tik nesakytų tėvams, nes jie nieko nežino apie šitas nuotraukas. Jose ir aš pati buvau nusifotografavusi. Vienas iš jų leitenanto antpečiais atsisėdo ant suolo, užsidegė žibalinę lempelę ir sako: „Gerai, aš nesakysiu tėvams, bet tu man prižadėk ateiti į Užpalius.“

Pasakė į kurį namą, į kokį kabinetą užeiti, liepė sužinoti, kur bunkeriai, ir, atseit, tada pasišnekėsim. Aš pasižadėjau ateiti.

Paryčiais jie mamai užsakė paruošti pusryčius. Ji ėmė kepti kiaušinius su dešra ir sako man: „Atnešk vandens.“ O mūsų šulinėlis buvo pakalnėje, į Stankūnų pusę. Ten tekėjo nedidelis upelis, aš pasiėmiau kibirą ir išėjau. Priėjau upelį, atsigręžiau ir pamačiusi, kad mane niekas neseka, mečiau kibirą ir pasileidau bėgte. Pribėgau vieškelį, o juo važiuoja žmogus su arkliu. Aš jam sakau: „Paimk mane ir kuo greičiau lekiam iš čia...“ Jis liepė sėstis, paragino arklį ir nuvežė mane pas Svilus. Aš jų motinai pasakiau, kad kuo greičiau sūnūs Bronius su Alfonsu slėptųsi, nes pas mus stribai jau rado nuotraukas, o ten ir jie buvo nusifotografavę. Iš Svilų patraukiau į kitą kaimą ir nuo to karto į namus nebegrįžau. Užeidinėjau pas visus, kurie buvo tose nuotraukose nusifotografavę ir perspėjau, kad slėptųsi.

Tada labai sumušė mamą, nes darželyje pastebėjo gėles, pasodintas pagal Gedimino stulpų kontūrus.

Vėliau pradėjo ir tėtį kviesti į skrebyną, bandė verbuoti, nes jiems buvo pikta, kad aš pabėgau, nespėjo užverbuoti. Nuo tada blaškiausi po įvairias apylinkes, laikiausi pas žmones, su partizanais bunkeriuose teko gyventi Štaronių miške, Lokio būryje. Ten buvo Juozas ir Matas Paškoniai, Balys Kazlauskas-*Bijūnas*.

Mano vaikystėje Degėsių malūnininkas buvo Dagys. Dagiai buvo labai turtingi žmonės. Man teko eiti į Degėsių šilą, ten nešiau partizanams laiškus, tame šile 1947 m. vyko ir partizanų sąskrydis, ir pas Dagius užėjau, dar gyva buvo ir ponia Dagienė. Man tada buvo 17 metų.

Kai išbėgau iš namų, tėvai suprato, kad ramybės jiems nebus, todėl ir jie abu išėjo pas partizanus. Po to skrebai dažnai pas mus lankėsi. Mama buvo gera audėja, priaudusi daug rankšluosčių, staltiesių, stribai viską išsinešė.

Už Degėsių gyveno du broliai partizanai *Sūkurys*-Bronius ir *Smūgis*-Feliksas Stasiškiai, savo namelį turėjo, jie buvo mūsų būryje.

Kiek žinau, Čivylių kaime 1952 m. sausio mėn. čekistų nurodymu buvo apnuodyti partizanai Vilhelmas Nemeikšis ir Gylys. Tuo metu aš jau buvau nuteista.

R. K. p a s t a b a: neoficialiais duomenimis, vėliau Vilhelmas Nemeikšis vedė jų dukrą Janiną, pas kuriuos minėtus partizanus apnuodijo. Tai buvo Degėsių malūnininko dukra.

Elenutę Galvydytę su *Bijūnu* sušaudė Vaičiūnų kaime. Galvydytės buvo dvi seserys, o du jų broliai buvo nesveiki (nevaikščiojo), gyveno netoli mūsų. Jos taip pat padėdavo partizanams.

Kai pas mane rado partizanų nuotraukas, tai Elenutė (buvo jaunesnė) iš namų pasitraukė ir ėmė slapstytis su *Bijūnu*. Tuo metu mes su Jonu Kublicku-*Šturmu* slapstėmės prie Jūžintų, Pakriauny...

Grįžusi iš lagerio, kalbėjau su to krašto gyventoju Braukyla, kuris pasakojo, kad tuo metu Elenutė su *Bijūnu* gyveno bunkeryje arklių fermoje. Juos išdavė kolūkio pirmininkas Kęstutis Šlamas. Fermą apsupo kariuomenė ir juos sušaudė, o Elenutės sesers Onutės nesuėmė. Kai grįžusi iš lagerio su ja kalbėjausi, tai ji pasakė, kad Elenutė buvo nėščia, ją sunkiai sužeistą įmetė į sunkvežimį, ant jos užsodino seserį Onutę ir vežė į Dusetas. Pirmininką Šlamą vėliau partizanai sušaudė ir sudegino jo namus.

R. K. p a s t a b a: „Partizanų teroro aukų atminimo knygoje“ išleistoje 2011 m., p. 554, pažymėta: Šlamas Kęstutis – 1924–1951 10 10, Utenos raj., Vaitkūnų km., kolūkio pirmininkas, nužudytas kartu su tėvu, seserimi ir sūnumi.

Pas Zaveckus Ažubaliuose gyvenau jau su tėvais. Labai geri žmonės buvo. Pas juos ateidavo partizanai, jie juos maitindavo, o už jų namų miške buvo partizanų stovykla.

1948 m. kovo mėn. Zaveckus išvežė į Sibirą, o mes penkiese – *Šturmas*, *Tarzanas*, tėtis, mama ir aš – tuo metu gulėjome sulindę į bunkerį. Vakare mus šeimininkas Petras Zaveckas uždarė jame, o bunkeris buvo už namo, viršuje aptvertas vištų gardas, landa labai gerai užmaskuota, nežinodamas jokiu būdu neatidarysi. Kitą dieną mes laukiam laukiam, bet niekas neatidaro to bunkerio. Praėjo viena para, antra, trečia, bet niekas neateina... Mes ilgiau jau nebegalime sėdėti, trūksta ir maisto, ir vandens. Naktį išlindome, žiūrime, visi namai išdraskyti, nieko nebėra, supratome, kad šeimininkus išvežė.

Kai su tėvais slapstėmės sodyboje netoli Pakriaunio, mus aptarnavo tų namų gyventoja vardu Masytė.

1949 m. gruodžio 29 d. išeidama iš bunkerio, jame palikau tėtį su mama, savo sužadėtinį Joną Kublicką ir nuėjau pas Girčytes. Vienos vardas buvo Adelė, ūkis buvo didelis, bet jos jau buvo suvarytos į kolūkį. Anot jų, šįvakar turi ateiti traktorininkai, jie kaime kulia javus. Jos man sako: „Tu nebijok, atsigulk ir gulėk ant krosnies.“ Ant stalo stovėjo siuvamoji mašina, aš Girčytes perspėjau: jei kas – jos manęs nepažįsta, aš esu siuvėja ir užėjau pas jas ko nors pasiūti.

Naktį visos sumigom, tik girdžiu – kad jau duris daužo. Aš pakėliau Adelę. Ji pamanė, kad traktorininkai, ir nuėjo įleist, o kai atidarė, į kambarį suvirto stribų gauja. Mane tuoj pat nutraukė nuo krosnies, ėmė klausinėti pavardės, pasakiau visai kitą, bet supratau, kad jie manim netiki. Visi kiti išvažiavo, o likę du ėmė mane varytis į Obelius. Lauke buvo gruodas, sakau jiems – man reiktų atlikti „savo reikalą“. Vienas nusisuko, išsiėmė iš kišenės laikraščio skiautę, tabokos ir jau vynioja suktinę, o kitas stovi toliau. Patupėjusi nusimečiau batelius, dar ir skarelę nuo galvos, pakilau ir pasileidau bėgte. Jau gerokai pabėgau, kai jie ėmė šaukti, kad sustočiau, o man kojos ėmė klimpti į pelkėtą žemę, pargriuvau. Pribėgę prie manęs, ėmė spardyti, kumščiais daužyti, už plaukų rovė, po to pastatė ant kojų, liepė susirinkt batus, švarkelį, surišo rankas ir ant galvos užmetė palapinę.

Ir nusivarė į Obelius. Čia labai mušė, daužė, po to pastatė prie sienos ir taip stovinčią išlaikė dvi paras. Ištino rankos ir kojos... Po to nuvedė į kamerą ir uždarė, o naktį atvedė dar vieną ir aš pamačiau tą moterį, pas kurią buvo mūsų bunkeris. Ji buvo smarkiai iškankinta, jos liežuvis karojo iš burnos ištrauktas. Tada supratau, kad mus išdavė tos Girčytės.

Adelė akistatos metu pasakė: „Kodėl tu meluoji? Juk tavo tėvas ir motina ten bunkeryje buvo...“ Pasirodo, tuo metu važiavo kažkoks žmogus iš Obelių ir, užsukęs pas Masytę, pasakė, kad mane jau areštavo. Tada jie, nieko nelaukę, iš to bunkerio pasitraukė ir atvažiavę stribai jį rado tuščią.

Iš Obelių mane nuvežė į Dusetas, sukvietė stribus, kad atpažintų, iš Davainių atsivedė kažkokį rusą, klausinėjo, ar jis mane pažįsta, po to nugabeno į Rokiškį, o

iš ten – į Kupiškį. Čia įmetė į pusrūsį, žiauriai kankino, rankas surišę virvagaliais pakabinę laikė, reikalavo pasakyti, kur slepiasi tėvai.

Kaip man pasakojo, tėvai kurį laiką dar gyveno pas Garunkščius, po to jau ginkluoti vaikščiojo su partizanais. Matyt, pats likimas juos privertė imtis ginklo, nes reikėjo kažkaip prasimaitinti, kitos išeities nebeliko. Atseit, vieną naktį jie, užėję pas gyventoją, prigrasino, kad tas tylėtų, o patys nuėjo į Paindrės kaime buvusį Klibų vienkiemį ir ten pasislėpė klojime, o kitą dieną tą klojimą apsupo rusų kariuomenė su stribais.

Sunaikinus partizanus, Antadavainės gyventojas Bukelskis tuoj pat išsikraustė į Šiaulius. Žinoma, aš negaliu teigti, kad jis išdavė mano tėvus, bet man žmonės taip aiškino.

Tardymo metu Obeliuose vertėjas Lapuzovas man raudavo plaukus, o Kupiškyje tardytojas priekinius dantis išdaužė. Būdavo, kai tik vakaras, ir išsiveda tardyti.

Kupiškyje į kamerą buvo įmetę šnipę, ji dar pagalvę atsinešė, o aš ant plikų lentų gulėdavau. Keturias paras ją pas mane išlaikė. Ji išvardijo visų mūsų apylinkės partizanų slapyvardžius ir vis ragino prisipažinti. Tuomet manęs daugiau nebetardytų ir nebemuštų. Kai tik pietūs, ją išsiveda neva tardyti, grįžta pasisotinusi, o mane naktimis tardo. Kupiškyje kameroje kartu su manimi buvo uždaryta Verutė Pajarskaitė, jos brolis partizanas buvo sušaudytas.

Iš Kupiškio pervežė į Panevėžį, dar kurį laiką tardė, vedė atpažinti nušautų partizanų, po to nutraukė bylą ir išvežė į Vilniaus persiuntimo punktą Lukiškių kalėjime. Iš jų – į Leningrado kalinių persiuntimo punktą, ten sumaišė su kriminalinėmis, ir taip pusnuogės, vienom plonom kojinytėm po dviejų savaičių kelionės traukiniu atsidūrėme Vorkutoje, kur buvome paverstos Rusijos sovietinių lagerių vergėmis ir tiesėme Jorš Jaga geležinkelį į Uralo kalnus.

Šešerius metus praleidau Vorkutos lageriuose. Su manimi čia kartu buvo dusetiškė Antanina Pimpytė iš Kavolių kaimo, taip pat buvusi partizanų ryšininkė, partizanų ryšininkė Birutė Biliūnaitė iš Anykščių... Iš lagerio paleido 1956 m.

R. K. p a s t a b a: apie Alvinos Stukaitės minimą partizanų būrį ir apie jos tėvus Povilą ir Oną Stukus plačiau rašoma kn. APP, I d., p. 720, Stasės Bislytės-Paškonienės-*Julijos*, *Klajūnės,* ir p. 746, Mato Paškonio-*Liūto*, *Donkichoto* prisiminimuose.

Apie Audros būrio partizanų veiklą taip pat plačiau rašoma ir kn. APP, III d., p. 624, Jono Abukausko-*Siaubo*, *Vytenio,* ir VI d., p. 223, Antano Kazakevičiaus-*Narsučio*, *Viesulo,* prisiminimuose.

Iš Alvinos Stukaitės ir Apolonijos Girčytės apklausos protokolų.

LYA (KGB arch.), f. K–1, ap. 58, b. b. Nr. 26127/3.

Adaptuoti protokolų variantai

1951 m. sausio 4 d., Obeliai

Apklausą vykdo Obelių r. MGB sk. vyr. oper. įgaliotinis ltn. CYGANKOV. Kaip liudija apklausiama Stukaitė Alvina, d. Povilo, g. 1930 m. Vaiskūnų k., Dusetų r., ji neturi pastovios darbo ir gyvenamosios vietos. Apklausa vykdoma per vertėją LAPUZOVĄ.

Tardytojas klausia, kokiomis aplinkybėmis ji užmezgė nusikalstamą ryšį su „nacionalistinės gaujos“ dalyviais ir kokia jos praktinė pagalba „banditams“.

<...> Kai 1948 m. perėjau į nelegalų gyvenimą, vengdama atsakomybės dėl ryšio su partizanais, aš kartu su savo pažįstama Lašaite Lionia išėjau į Antazavės vlsč. teritoriją, į Sėlynės k., ir kurį laiką gyvenau Lašaitės namuose pas jos giminaičius, teko ir kitur gyventi, o nuo 1949 m. pavasario paprašyta Lašaitės perėjau gyventi į Baršėnų k., pas jos pažįstamą Girčytę Apoloniją, kuri tuo metu savo namuose gyveno viena (jos buvo dvi seserys).

Kai pirmą kartą atėjau pas Apoloniją Girčytę, jai pasakiau, kad neturiu dokumentų ir gyvenamosios vietos, taip pat papasakojau Apolonijai, kad slapstausi nuo sovietinių organų. Išklausiusi manęs, Apolonija leido gyventi jos namuose, bet liepė, gyvenant pas ją, niekam iš vietinių gyventojų nesirodyti akyse.

<...> Kai pradėjau pas ją gyventi, jau pirmosiomis dienomis pas ją atėjo 6 partizanai; vieni ginkluoti automatais, kiti šautuvais.

1949 m. pavasarį Apolonija mane supažindino su šiais partizanais, kuriuos po to aš jau pažinojau ir pagal pavardes:

1) Mackumi Jonu-*Donkichotu*;
2) Tijūnėliu Antanu-*Liepa*;
3) Vaira Pranu-*Ešeriu*;
4) Diliu Antanu-*Litu*;
5) Nemeikšiu Viliumi-*Šeškumi;*
6) ?

Visi išvardyti partizanai yra iš Jūžintų valsčiaus. Aš jiems iškart pasakiau, kad neturiu dokumentų, ir šiuo metu slapstausi nuo sovietinės valdžios organų Apolonijos Girčytės namuose.

<...> Po to partizanai sistemingai ateidavo į Apolonijos namus grupėmis po 4–5 vyrus, žiemą po keletą parų gyveno pas mus kambaryje, o vasarą po keletą parų – daržinėje ant šieno.

Apolonijos namuose taip pat gyveno ir jos giminaitė Adelija Girčytė (sesuo).

Ne kartą Apolonijos namuose partizanai buvo surengę vakarėlius. Mes partizanus aprūpindavome maisto produktais, iš jų aš ruošdavau jiems karštą maistą.

Partizanų paprašytos mes su Apolonija parūpindavome jiems spiritinių gėrimų, taip pat darėme alų. Paskutinį kartą Mackus Jonas, Dilys Antanas, Tijūnėlis ir kiti į Girčytės namus buvo atėję 1950 m. gruodžio antroj pusėj dėl maisto produktų, po to su jais asmeniškai nebesutikau.

<...> Partizaniško slapyvardžio aš neturiu, jo man niekas nesuteikė, bet susitikimuose su partizanais mane vadino *Jule*.

<...> Su partizanais mane pirmą kartą supažindino 1949 m. pavasarį Apolonija Girčytė, o kita priežastis, kuri mane suvedė su partizanais artimiau, tai mano mylimas berniukas – partizanas Tijūnėlis Antanas (mane mušė už Kulboką Joną, nes apie tai pasakė Girčytės – *A. S.*).

<...> 1949 m. birželio mėn. vienos religinės šventės metu pas Apoloniją Girčytę atėjo jos pažįstama Lionė Lašaitė, Sėlynės (Merkulovkos) k. gyventoja, kuri naktį nenorėjo grįžti į namus, liko nakvoti pas Girčytę, o naktį atėjo 6 partizanai: Vaira, Mackus ir kiti, kurie man pasakė rytojaus dieną ateiti pas juos į Oklių mišką, kur jie manęs lauks.

Rytojaus dieną aš, Girčytė ir Lionė Lašaitė pasiėmėm maisto produktų ir išėjome į Oklių mišką, kur nurodytoje vietoje susitikome su partizanais. Ten savo fotoaparatu Mackus Jonas mus fotografavo kartu su partizanais, bet nuotraukų aš negavau.

Po keleto valandų, pasisvečiavusios pas partizanus, išėjome į namus, o vėliau sužinojau, jog Lionė Lašaitė po kurio laiko išvyko į naują darbovietę Palangoje.

<...> Palaikydama pastovų ryšį su partizanais, aš jiems skalbiau ir lopiau drabužius, taip pat su Adele ir Apolonija Girčytėmis ruošėme maistą, be to, 1950 m. pabaigoje Apolonija Girčytė partizanų nurodymu važiavo į Dvinską (Daugpilį), iš kur atvežė rūkalų ir kitokių prekių, kurias man liepė pristatyti partizanams. O pagrindinė mano pagalba partizanams buvo slėpti juos Apolonijos Girčytės namuose ir apie tai niekam nepranešti.

<...> 1950 m. rugsėjo pabaigoje į Girčytės namus atėjo 3 basi partizanai: Vilius Nemeikšis, Dilys ir Tijūnėlis. Jie mums papasakojo, jog prieš 2–3 dienas netoli Busiškių k. pas vieną gyventoją vaišinantis degtine juos užklupo rusų kareiviai ir susišaudymo metu nukovė Vairą Praną-*Ešerį*, o jie pametė savo batus ir basi pabėgo. Prabuvę tris paras Girčytės daržinėje, pasakė einą pas Janę, bet pas kokią ir kur – nepasakė.

<...> **Iš Stukaitės Alvinos, d. Povilo, apklausos protokolo, surašyto Kupiškyje 1951 m. vasario 28 d.**

Apklausia Kupiškio r. MGB sk. vyr. tardytojas ltn. ŠARDOKOV.

Stukaitė Alvina, d. Povilo ir Girčytė Apolonija, d. Jono, g. 1921 m. Baršėnų k., Obelių r., išsilavinimas 3 kl. Abi nuteistos po 10 metų lagerio. Teismo nuosprendis pasirašytas 1951 m. gegužės 3 d. Kupiškyje. Pasirašė Kupiškio tardymo sk. viršininkas ltn. MALYCH ir Šiaulių srities tardymo sk. viršininkas pulkininkas GERASIMOV.

R. K. p a s t a b a: Alvinos teigimu, nesutampa kai kurios datos, nors nemanau, kad visuose jos tardymo protokoluose tardytojų užrašytos datos būtų klaidingos. Ko gero, klysta pati Alvina. Pirmasis jos tardymo protokolas surašytas Obeliuose 1951 m. sausio 4 d., o nuosprendis pasirašytas 1951 m. gegužės 3 d. Taigi, suimta ji galėjo būti 1950 m. gruodį, nors pati teigia, kad buvo suimta 1949 m. gruodžio mėn. 29 d., o tardymas baigtas 1950 m. gegužės pabaigoje. Šiuo atveju ji turėjo būti kažkur laikyta uždaryta be jokių tardymų metus laiko, bet apie tai ji nešneka.

LGGRTC rašte Nr. 189, gautame 1995 03 15, apie Onos ir Povilo Stukų žuvimą 1951 m. rugsėjo mėn. Dusetų r. Paindrės kaime (MGB terminija išlaikoma) pažymėta:

„Rugsėjo 26 d. pagal operatyvinius duomenis Dusetų r. MGB skyriaus čekistų karinė grupė Paindrės kaimo kolchozo daržinėje likvidavo gaują (t. y. būrį) Audra. Nukauti 4 banditai (t. y. partizanai):

1) Juozas Ramanauskas-*Šarūnas*, g. 1910 m., iš valstiečių vidutiniokų, „gaujoje“ nuo 1949 m.;

2) Alfonsas Svilas-*Streikus*, iš buožių, gaujoje nuo 1949 m.;

3) Bronius Svilas-*Aidas*, iš buožių, gaujoje nuo 1949 m.;

4) neatpažintas lavonas (Svilas Bronius-*Jaunutis*).

Operacijos metu nukauti ir daržinėje kartu su „banditais“ buvę areštuotos tos pačios gaujos banditės (t. y. partizanės) Stukaitės tėvai: nelegaliai gyvenę Povilas Stukas, g. 1905 m., ir Ona Stukienė, g. 1905 m.

Paimti 3 automatai, šautuvas, pistoletas ir šaudmenys. Susišaudymo metu žuvo du MGB vidaus apsaugos kareiviai ir vienas sužeistas.“

R. K. p a s t a b a: ištrauka iš partizano Mato Paškonio-*Donkichoto* prisiminimų, publikuotų kn. APP, I d., p. 776.

<...> Sustiprėjus persekiojimui, būriui teko dalintis į mažesnes grupes. Taigi, Stukai ir dar du partizanai sudarė keturių grupę: Stukas Povilas-*Tėvas*, Stukienė Ona-*Močiutė, Žemaitė*, Ramanauskas Juozas-*Baronkinis, Šarūnas*, Svilas Bronius-*Jaunutis*.

Vaikus Stukai atidavė giminėms, o patys slapstėsi miške ir bunkeriuose. Daugiausia gyveno klojime Paindrės kaime, netoli savo namų. (Tai kadaise buvęs Klibų vienkiemis.) Čia jie šiene išsikasė slėptuvę ir gyveno.

Galvydis Petras ir Bislys iš Drageliškių kaimo be perstojo šitą klojimą sekė (Dusetų rajoniniame laikraštėlyje dar ir Galvydžio straipsnis buvo išspausdintas apie Stukų sunaikinimą). Pamatę, kad ateina žmonės ir sulenda į tą klojimą, jie pranešė skrebams. Kitą dieną rusų NKVD apsupo apylinkę ir ėmė stebėti tą vietą. Anksti rytą kaimynas Budrys nešė jiems valgyti. Budrį pagavo, tardė, labai sumušė, dantis išdaužė. Apsupę glaudžiu žiedu Klibų klojimą, enkavedistai šaukė:

– Sdavaites!

Nepasidavė. Tada du rusų kareiviai, užlipę ant stogo, bandė jį nuplėšti ir šokti į vidų, bet iš vidaus ir vienam, ir kitam paleido seriją, tie ruskiai nukrito ant žemės negyvi. Uždegė klojimą, abu Stukai atsišaudydami pro atdaras duris bandė išbėgti, deja, žuvo. Vėliau Svilą Bronių ištraukė iš šieno sudegusį, o Ramanauską irgi rado giliau šiene apdegusį.“

Pasakoja BRONĖ STAŠELYTĖ-ZAVACKIENĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Zarasuose 2011 01 18

Gimiau 1920 m. Lygalaukių k., Antazavės vlsč., Zarasų apskr., Aleksandravėlės parapijoje. Mama Karolina Didelytė iš Ajočių k. buvo išsiskyrusi su tėvu, Lygalaukių k. turėjome mažą trobelę ir 48 arus žemės. Gyvenom labai vargingai, mama pas žmones dirbo padiene darbininke. Tuos menkus arus apsodindavom daržu, o karvutei pasiganyti pievos prašydavom kaimynų iš Pailgių k. Zidaro Abariaus, Apanavičių... Leisdavo kur pievos pakrašty paganyt, bet ne už ačiū – eidavom su mama į talkas, atidirbdavom už tas ganyklas. Augau pas mamą viena, daugiau nei brolių nei seserų neturėjau.

Mokytis teko labai mažai, tik kelis mokyklos skyrius, nes Smetonos laikais tokiems skurdžiams kaip mes mokslas buvo neįperkamas. Mama mane pamokė siūti, tai aš siūdama prisidurdavau vieną kitą pinigėlį.

Kai 1940 m. atėjo rusai, menkai prisimenu. Sunkiai dirbom, nebuvo kada domėtis politika. Į pabaigą jau pradėjo vežti į Sibirą, mūsų kaimą ir kaimyninius kaimus (Zirnajus, Pailgius) irgi aplankė. Komunistuojančių mūsų krašte nebuvo, tik vienas Pupeikis Ignas dar iš Smetonos laikų buvo „raudonuojantis“. Nebuvo blogi žmonės,

bet ne savo įsitikinimais. Igno sūnus Stasys Pupeikis buvo mokytoju, paskui – partijos sekretoriumi. Išvažiavęs Vilniun, tapo žymiu partiniu darbuotoju.

Kai 1944 m. rusai užėjo antrąkart, vyrai pradėjo būriuotis miške. Pailgiai, Maniuliškės netoli, o ten miškuose jie rinkosi į būrį, stovyklavo. Jiems vadovavo Antanas Streikus-*Tamošiukas* iš Pailgių k., kartu su juo miškan išėjo sūnūs Zidaras ir Juozapas. Iš Lygalaukių k. išėjo Balys Pupeikis. Antazavės skrebija labai kankino jo tėvą reikalaudama išduoti sūnų, tada miškan išėjo ir Balio seserys Bronė su Vale. Taip ir pradėjo užeidinėt: pradžioj kaimynai, paskui – kaimynų draugai, kam ką pasiūt, užlopyt. Nedažnai, bet pasitaikydavo.

Kartą į mūsų namus atėjo mergaitė – Lionė Dainytė iš Aleksandravėlės miestelio ir atnešė pasiūti ženkliukus. Tokius kartono trikampėlius su trijų spalvų (trispalvės vėliavos) medžiagos skiautelėmis. Paprašė, kad pasiūčiau ir išsiuvinėčiau raides „Lietuvos Laisvės Armija“. Pusę tų ženkliukų pasiuvau ir palikau namie, o pati išėjau siūti į Knipiškių k., pas dėdę Antaną Kariniauską. Tie ženkliukai taip ir liko nebaigti, galvojau, padarysiu grįžusi.

Atėjo Antazavės stribų gauja, namie buvo tik mama. Pradėjo kratyt ir surado tuos ženkliukus. Mama, mane gelbėdama, pasakė, kad atėjusi kaži kokia mergaitė paprašė susiūti lopiniukus ant kartono. Stribai Novikas, Kurakinas mamą išsivarė Antazavėn, o išeidami dar ir namus apiplėšė.

Patardė kelias dienas ir išvežė į Zarasus. Aš nieko nežinojau. Dėdė Kariniauskas, atvažiavęs į Zirnajų malūną ir vilnų karšyklą, išgirdo, kad Stašelienė suimta dėl ryšių su „banditais“. Grįžęs į namus, pasikalbėjo su žmona, man nieko nesakė. Matau, dėdienė verkšlena. Pasišaukė mane dėdė ir klausia: „Ar turėjot kokių reikalų su partizanais? Tavo mama areštuota.“

Na, ką man sakyt? Sakau, kad ne – pamelavau. Aš iš proto einu, mama Zarasų kalėjime, turtelis, koks buvo – stribų išsluotas. Viską metusi grįžau namo. Tušti namai: ką suradę, stribai išsinešė, žmonės kalba, kad skrebas Žideliūnas (kilęs nuo Kumpuolių k.) prasitaręs, kad dabar pjaus Stašelienės karvę.

Pasikalbėjau su kaimynais, mane įtikino, kad važiuočiau pas Stasį Pupeikį į Vilnių, jis labai žmones atjautė. Kas kreipėsi, visiems padėjo.

Nuvažiavau į Vilnių, ten Pupeikio sekretore dirbo jo dukterėčia Genė Paurytė iš mūsų kaimo, mano jaunystės draugė. Genutė pažadėjo mane nuvesti pas Stasį – kas bus, bet blogiau, kaip yra, nebus.

Stasys klausia to paties: „Ar turėjot ryšių su miškiniais?“ Ir jam sumelavau, kad miškinių nepalaikėm. Jis žiūri man į akis ir klausia: „Tai kas gi jus įskundė? Kam užkliuvot?“ Pasakiau, kad nežinau, priešų neturiu, maža kas gali prisigalvoti. Iš tikrųjų neturėjau supratimo, kas liežuvį paleido, galvojau, kad tą ryšininkę iškankino.

Stasys man sako: „Jus įskundė Lukošiūnaitė“. Nusistebėjau mintyse: aš su ja nesusitikdavau, matydavausi tik su Streikų kompanija. Stasiui sakau: „Nepažįstu tokios“. O vėliau sužinojau, kad Salinių k. Bronė (ar Vlada?) Lukošiūnaitė slapstėsi, paskui su tokiu Jonu Raguliu iš Bradesių k. susituokė, abu registravosi ir išdavinėjo žmones.

Stasys vėl klausia: „Ką paėmė iš jūsų?“ Sakau: paėmė paršiuką, mano buvo kulinarijos kursai lankyti, viskas dailiai į sąsiuvinius surašyta, tai skrebai pasiėmė

tuos sąsiuvinius, geldelė buvo spanguolių pririnkta – tas paėmė. Antys vaikščiojo – visos lig vienai išgaudytos ir susirinktos. Viską išvardijau. Stasys sako: „Surašyk viską smulkiai, rašysim skundą, kad viską atiduotų. Tu rašyk bet kaip, prezidiumo sekretorius surašys kaip reikia. Kaip čia be teismo iš tokios vargšės moters atėmė paskutinį turtą? Negalima taip. Ieškokit, kad jums atiduotų."

Grįžau į namus, laukiu – kas dabar bus. Mažai vilties teturėjau, maniau, kad mama visai prapuolusi. Po kelių dienų atvažiavę Antazavės skrebai mane areštavo ir išsivežė stribarnion. Palaikė kelias dienas, netardė, tik priekaištavo, kam skundžiausi, ir per mane gavo papeikimus. Iš kerštо kelias dienas palaikė belangėj. Sugrįžau į tuščius namus nei gyva, nei mirusi, galvojau, geruoju vis tiek nesibaigs. Gal sudegins kaip Gaidžių šeimyną Salinių kaime. Tai jie sugebėjo...

Po kelių savaičių matau: mama pareina. Tai buvo mums džiaugsmo! Sakau mamai: „Stasio Pupeikio pasakyta reikalauti viską atiduoti, gal dar surinksim, kas liko iš mūsų turtelio." Mama užgynė: „Vaikeli, nieko mums nereikia, tegul valgo tas spalgenas ir paspringsta. Kad tik nekliudytų daugiau mūsų. Užgyvensim..."

Štai kaip komunistas Stasys Pupeikis mamą iš kalėjimo ištraukė. Aš jo net neprašiau. Žinojau, kad užstodamas galėjo ir pats nukentėti, bet žmogus pasistengė, pasakė, kad negali tokia neturtinga moteris palaikyti ryšių su „banditais".

Taip tąsyk bėda praėjo pro šalį. Visa laimė, kad nebuvau pabaigusi tų trikampėlių, raides galvojau išsiūt grįžusi iš dėdės. Tai mus ir išgelbėjo.

Gyvenimas nestovėjo vietoje. Aš vargau per žmones siūdama, o naujienos – vis liūdnos. Tą nušovė, kitą išvežė. 1945 m. vasarą žuvo kaimynė Valė Pupeikytė. Antazavės stribai ją pasigavę Kūdrų miške pririšo prie medžio, visokiais būdais tyčiojosi... Valės seserį Bronę areštavo, namus stribai išardė ir parvežė Antazavėn, trobą iš tų sienojų pasistatė stribų vadas Kirilas Kurakinas. Tėvą Povilą Pupeikį suėmė, išvežė... Liko tik Balio vyresnysis brolis, jis niekur nelindo, kalbėjo, kad niekam nenusidėjęs, gal audrą ramiai praleis. Namų nebelikus, daržinėj pagyveno, paskui vedė ir išvažiavo Rokiškin.

Suėmė ir lagery numarino Antano Streikaus-*Tamošiuko* sūnų Petrą. Tai kas, kad miškan nėjo, stribai namie surado. Kol dar Zarasų kalėjime buvo, siuntinį sudėjau, nuvežiau jam į Zarasus. Pati ne ką teturėjau, dėdė Antanas Kariniauskas įdėjo maisto kaliniui.

1945 m. rudenį verkiau savo sužadėtinio: Raudinėje žuvo mano draugas Bronius Buičenka iš Milgedžių kaimo. Jaunas berniokas, paprastas žemdirbys, bet smagus, iškalbus, gražus, dantys gražūs... Prie pirmųjų rusų 1940 m. kažkas jam į galvą šovė – įstojo komjauniman. Jį dar išrinko sekretorium.

Užėjus vokiečiams, turėjo nemalonumų, bet žmonės atjautė, kad be piktos valios, gal per nesupratingumą „komsomolcu" tapo. Kai kas kalbėjo, kad Bronius vokiečiams kažką pasižadėjo, kad tik Vokietijon neišvežtų. Rusai antrą kart užėjo – jis miškan su Streikaus vyrais...

Milgedžiuose gyveno rusas Subotinas, nuėjo pas Broniuko tėvą, kalbina: „Tegul registruojasi, padėsiu, užtarsiu, berniokas krauju nesusitepęs – dovanos". O tėvas galvą tik linguoja: „Na neįmanoma, neįmanoma..." Matyt, Broniaus buvo pasišvęsta kovoti lig mirties.

Raudinėje vyko mūšis, jo metu nušovė keletą partizanų (žmonės kalbėjo, kad šešis). Tuosyk *Tamošiuką* nušovė ir Bronių... Ir atsitik man taip, kad tėvą paėmė su „padvada“ surinkti lavonus. Sūnų atpažino, prašė: „Atiduokit, pasilaidosiu“. Neatidavė. Pradžioje nuvežė į Imbradą ir numetė ant gatvės, paskui pervežė į Zarasus. Niekino kelias dienas, tada pakasė Magučių miškelyje.

Nelaimės neaplenkė ir artimų kaimynų. Pailgiuose gyveno Izidorius Abarius, šaukiamas Dilgėlių ponu. Kai Smetonos laikais parceliavo Pailgių dvarelį, jis nusipirko daug žemės, bet jėgų turėjo mažai – visos žemės neapdirbdavo, tai čia toks ir pašaukimas. Du jo sūnus užėję rusai paėmė kariuomenėn. Marinas žuvo fronte, o Aloyzas kažkokiu būdu pabėgo. Atėjo į namus, pasidarė bunkerį. Kai dezertyrams pažadėjo laisvę, tėvas jį nuvežė registruotis. Jei kokį paršiuką būtų nuvežęs, gal būtų paleidę, bet Aloyzą užlaikė Zarasuose. Nuvežė darbams prie geležinkelio, ten pakliuvo tarp traukinio vagonų ir jį mirtinai užspaudė.

Po kurio laiko, kai trėmė „buožes“, išvežė ir jauniausią sūnų Simoną. Liko Abarienė viena, visa šeima išblaškyta. Sūnūs du žuvo, Onutė – lagery, jauniausias sūnus – ištremtas.

Likę gyvi po Raudinės mūšio išėjo į Latvijos miškus. Kelerius metus neturėjom žinių, paskui, apie 1950 m., sužinojau iš draugių, kad grįžo savo kraštan Juozapas ir Zidaras Streikai. Draugė kviečia – įdomu nueit. Surandu „skystam“ miškely (Zidaro Abariaus miškas, gal 15 hektarų prie Pailgių k.) keturis vyrus: Juozą, Zidarą Streikus ir du obeliečius – Antaną Vartibavičių ir Albiną Dručkų. Iš viso didelio pulko tik tiek likę. Kaimynai kas valgyt atneša, kas taip pakalbėt, papypkiuot ateina – vis savi berniokai, seniai nematyti. Aš neturiu ko duot, bet Dručkus manęs paprašė kelnes pataisyt. Paėmiau tas kelnes, pažadėjau pataisyt, bet neištesėjau.

Lygalaukiuose, netoli Abariaus Zidaro miško, gyveno Kviliai. Pas juos užeidavo Streikų kompanija. Kviliai buvo ne skurdžiai, turėjo ką geresnio pavalgyt. Kažkas pamatė – paskundė. Paėmė Kvilių (tėvą) ir dukterį Elvyrą. Pradėjo mušt mergaitę, ir geruoju, ir klasta tardyt, būk tai jai buvo pasakyta: 20 žmonių išduok – paleisim. Na, kur tau paleis...

Nežinau tiesos, bet mane Elvyra Kviliūtė per tardymą paminėjo, ji pasakė ir apie Pailgių k. Oną Abariūtę, Zidaro dukterį. Atėjo namų kratyt – atrado Dručkaus Albino kelnes. Už tas kelnes mane ir pasodino, nes kitų įkalčių prieš mane kaip ir neturėjo.

Pradžioje palaikė parą Aleksandravėlės stribarnioj, sako: „Grįžkit į namus, ateikit ryt – atiduosim pasus.“ Grįžom su Onute, pernakvojom. Aš dar susapnavau, kad nueinu paso pasiimt ir manęs nebepaleidžia. Taip ir atsitiko.

Tardymai buvo – pamušė, padaužė. Mintyse vis sielvartavau, kaip gyvens mama likusi viena... Kas jos laukia... Labai karštai melsdavausi, mintinai mokėjau Švč. Mergelės Marijos litaniją, tai suklupusi kalbėdavau už mamą. Vienąsyk besimelsdama pamačiau: tarsi man ant kelių guli maldaknygės lapukas su atversta litanija. Priėmiau tai kaip Dievo Motinos siųstą ženklą, kad lydės mano kelius, kad išgyvensiu, kad grįšiu.

Buvo 1950 m. ruduo. Teisė mane, Elenutę Mickutę ir jos brolį Baliuką iš Maniuliškių k., Oną Abariūtę iš Pailgių k., Elvyrą Kviliūtę iš Lygalaukių k., Bronių

Bareiką iš Maniuliškių k. Man davė 10 metų lagerio, Onutei Abariūtei – 25 metus, gal kad žemės daugiau turėjo.

Kai Stalinas mirė, prasidėjo amnestija. Kam buvo 5 metai duota – visus paleido. Ir aš tada grįžau. Nors lageryje ir sunku buvo – nė vienos ašaros neišliejau, gyvenau su viltim, kad pamatysiu tėvynę, kad rasiu dar mamą. Gal šitas tikėjimas ir neleido palūžti?

R. K. p a s t a b a: „Maž. Liet. tarybinėje enciklopedijoje“ (toliau – MLTE), t. II, p. 944, rašoma, kad Pupeikis Stasys g. 1905 05 13 Peterburge – revoliucinio judėjimo dalyvis, LTSR nusipelnęs mokytojas. 1922–1940 m. mokytojavo Zarasų apskr. pradinėse mokyklose. Nuo 1928 m. komunistų partijos narys, 1940 m. Liaudies vyriausybės susisiekimo ministras, 1941–1951 m. Lietuvos TSR Prezidiumo sekretorius, 1953–1957 m. švietimo ministras. Parašė elementorių „Saulutė“ ir lietuvių kalbos mokyklinių vadovėlių. Taigi ir mano pirmoji mokyklinė knyga, iš kurios pažinau pirmąsias raides, išmokau dėt žodžius ir skaityt pirmuosius sakinius, buvo Pupeikio „Saulutė“. Geru žodžiu Pupeikį mini ir buvusi mokytoja Vanda Vaivadienė, kuriai Pupeikis padėjo susirasti darbą jau būdamas sovietiniu švietimo ministru, kai jos vyras majoras B. Vaivada dar 1945 m. komunistų buvo sušaudytas už antisovietinę veiklą. Nesvarbu, kokių pažiūrų buvo Pupeikis, tačiau iš jo darbų matyti, jog jis buvo didelis tautos patriotas, net nedvejodamas ėjo į kompromisą su pačia žiauriausia ir nuožmiausia okupantų struktūra NKVD. Juk jį jie bet kada galėjo sunaikinti ir net šuo nebūtų sulojęs. Tokie „komunistai“ jiems buvo labai neparankūs.

Buvusiam komunistų partijos archyve (f. 1771, ap. 8, b. 178) mano kolega L. Abarius rado netrumpą raštą, pasirašytą 1945 m. aukšto rango sovietinių NKVD bei SMERŠ-o kariškių kaip Atsiskaitomąjį pranešimą dėl CK KP(b) įgaliotinio Pupeikio nusiskundimų dėl Zarasų apskrities milicijos bei apskrities NKVD darbuotojų neįstatyminių veiksmų. Šiame pranešime suminėti Pupeikio pateikti NKVD pareigūnų daromi nusikaltimai, pačių aukščiausiųjų NKVD viršininkų kategoriškai paneigiami, nors neatrodo, jog tai, ką Pupeikis pateikė šios represinės organizacijos vadovybei svarstyti, būtų iš piršto laužta. Nors vienas kitas faktas tarsi ir pasitvirtino, bet enkavedistai jį stengėsi arba sušvelninti, arba apsukti į kitą pusę ir taip nutrinti kaltę nuo savų darbuotojų.

1 pav. <...> Buvusio Dusetų vlsč., milicijos įgaliotinio Rutkausko atžvilgiu atskiri faktai dėl jo neįstatymiškų veiksmų pasitvirtino. Jo elgesys buvo svarstytas Zarasų partijos komitete, kur Rutkauskas buvo įspėtas dėl tolesnių savo neįstatyminių veiksmų ir kartu komiteto posėdyje Rutkauskas buvo priimtas į partijos narius. Jis taip pat buvo įspėtas ir pagal tarnybos liniją: pasikartojus panašiems atvejams, bus atleistas iš nuo darbo. Jis ilgą laiką vokiečių okupacijos laikotarpiu veikė (raudonųjų) partizanų dalinyje, kur pasirodė iš teigiamos pusės. Todėl šis klausimas buvo sprendžiamas apskrities organizacijose teigiamai... Faktų, kurie buvo išdėstyti Pupeikio rašte, tikrinimas Antazavės vlsč. buvo vykdomas kartu su partijos komiteto sekretoriumi drg. Mėlyniu, ir visi Pupeikio nurodyti faktai nepasitvirtino, t. y. milicijos organų šmeižtas, o būtent drg. Pupeikis nurodo, jog Antazavės vlsč. NKVD viršininkas Koniševas konfiskuoja gyvulius be aktų ir apyrašų, pasisavino 4 karves ir 3 arklius, iš kurių vienas nugaišo, antras nušautas, o trečią laiko pas save...

Enkavedistai kategoriškai paneigia šiuos Pupeikio pateiktus faktus.

2. pav. <...> Pupeikis nurodo, kad Koniševas kiekvieną savaitę „užkala“ po vieną gerą bekoną ir neduoda ataskaitos, kas yra išgalvota.

3. pav. <...> Neva Koniševas įsakė išvaikyti žemės skirstymo komisiją, kuri atėmė derlių iš buožės Anuponio Dublinkos viensėdyje – taip pat nepasitvirtino, o atvirkščiai, apylinkės pirmininko Ivanovo pareiškimu, iš milicijos pusės buvo suteikta pagalba derliaus perdavimui (milicija – suprasti, jog tai buvo stribai, nes tuo metu jie priklausė milicijai – *R. K.*).

4. pav. NKVD organams panaudojus operatyvines priemones ir sulaikius 17 žmonių „banditų“ grupę, kuriai vadovavo Streikus, nustatyta, jog pil. Petras Barkauskas – Pupeikio giminaitis – ne kartą savo namuose slėpė ne tik būrio vadą Streikų, bet ir kitus „banditus“, tai tardymo metu Barkauskas prisipažino ir buvo patrauktas teisminėn atsakomybėn pagal RTFSR BK 17–58 Id. „a“ str. Vienok, kai Pupeikis sužinojo apie savo giminaičio Barkausko areštą, atvyko į Zarasų NKVD skyrių ir pareikalavo paaiškinti, už ką apkaltintas Barkauskas, o po to primygtinai reikalavo jį paleisti. Atsižvelgiant į jo, kaip LSSR Aukščiausiosios tarybos prezidiumo sekretoriaus, prašymą, Barkausko medžiaga buvo išskirta ir perduota atskiram tyrimui, o jis pats sargybos nesaugomas, nepaisant, jog pil. Barkauskas ir prisipažino esantis kaltas pagal jam pateiktus RTFSR BK straipsnius. Savo ataskaitoje Pupeikis nurodo, jog, Koniševo nuomone, visi Antazavės vlsč. gyventojai yra „banditai“; tarybinių žmonių nėra ir dėl to su jais galima elgtis kaip nori, kas tik jam ateina į galvą. Tokio pareiškimo Koniševas niekur neteikė ir nesupranta, kieno pranešimais remdamasis ir kokiu pagrindu Pupeikis daro panašias išvadas.

Be to, Pupeikis kaltina Koniševą tuo, jog jis neva bandė areštuoti sovietų valdžiai atsidavusius žmones: Pupeikytę Eugeniją ir Pupeikį Praną, o aktyvių „banditų“ – Pupeikytės Bronės, Pupeikio Povilo – neareštuoja ir gauna iš jų kyšius.

Patikrinimo metu nustatyta: kaip du pirmieji, taip pat ir antrieji yra „banditų“ rėmėjai ir NKVD sk. nurodymu jie turėjo būti areštuoti, bet, Koniševui pasiuntus milicijos pareigūnus (skrebus – *R. K.*) juos suimti pagal jų gyvenamąją vietą, pasirodė, kad jie visi išvykę ir Antazavės vlsč. negyvena. Todėl mūsų nustatyta, jog Pupeikytė dirba LSSR Aukščiausiosios tarybos prezidiume, apie tai Pupeikis negalėjo nežinoti. Taip pat jam gerai žinoma ir visų kitų „atsidavusių žmonių sovietų valdžiai“ gyvenamoji vieta (čia enkavedistai Pupeikį jau „traukia per dantį“ – *R. K.*).

Ne mažiau charakteringas faktas, kurį pateikia Pupeikis, tas, kad neva Koniševas, būdamas girtas ir su savo žmonėmis (stribais – *R. K.*) važiuodamas pastote, sutiko pil. Paulauską, žinomą visiems kaip ramų valstietį, ir jį nušovė.

Patikrinimo metu nustatyta, jog Koniševas kartu su kovotoju (stribu – *R. K.*) Jeršovu iš naikintojų (stribų – *R. K.*) bataliono ir vlsč. vykd. komiteto mokesčių inspektoriumi Jakovlevu vakare pastote iš Savėnų grįžo į Antazavę. Visi jie tikrai buvo blaivūs. Pakeliui miškingoje vietovėje jie sutiko nepažįstamą pilietį, kuriam Koniševas keleto metrų atstumu suriko: „Stoj!“, norėdamas nustatyti asmenybę, bet tas metėsi bėgti į mišką. Po įspėjamojo šūvio pil. nestojo, tada Koniševas paleido antrą šūvį į pilietį ir jį nušovė, nes prieš tai toje pačioje vietoje Koniševas buvo apšaudytas „banditų“. Nušautasis pil. Paulauskas, pasirodo, buvęs aktyvus „banditų“ rėmėjas, kurio sūnus buvo suimtas kaip „banditas“.

Be to, Pupeikis pranešime teigia: „Aš pats esu gimęs Lygalaukių k., Antazavės vlsč., ir gerai pažįstu vietinius gyventojus. Ten lankydamasis šiuo metu, aš kalbėjausi su daugeliu valstiečių apie Koniševą, beveik visi pas mane apsilankę valstiečiai prašė neminėti jų pavardžių, kadangi Koniševas dar ten pat, jie negarantuoti dėl savo gyvybių.“

Paklausus 5 Antazavės vlsč. apylinkių pirmininkų ir dalyvaujant partijos komiteto sekretoriui drg. Mėlyniui dėl milicijos pareigūnų (stribų – *R. K.*) elgesio, pastarieji pareiškė, jog biedniokų broliškoji gyventojų dalis Antazavės valsčiuje teigiamai vertina milicijos darbą ir dėl jų veiksmų jokio nepasitenkinimo nereiškia. (Na, kurgi reikš nepasitenkinimą stribai, jų artimieji ir visi kiti okupantų pakalikai, juk ir apylinkių pirmininkai, KP sekretoriai tada buvo ant to paties kurpalio užtempti – *R. K.*). Vienok, represuotųjų NKVD šeimos ir giminaičiai bei „banditinis“ elementas priešiškai nusistatę NKVD – milicijos (stribų – *R. K.*) atžvilgiu ir stengiasi juos visaip šmeižti, akivaizdžiai šios „valstiečių“ nuotaikos atsispindi ir Pupeikio pranešime (Čia jau atvirai metami rimti kaltinimai Pupeikiui iš NKVD pusės – *R. K.*)

Po to Pupeikis rašo: „Zarasų KP(b) sekretorius Mėlynis, kartu su manimi sausio mėn. lankydamasis Antazavėje, man pasakė: „Nepasilikim čia su jais nakčiai, iš jų (čia jis turi mintyje stribus – *R. K.*) gali visko tikėtis, po to jie „banditams“ sumes kaltę.“

Pokalbio su partijos komiteto sekretoriumi Mėlyniu metu pastarasis atsiribojo nuo tokio pareiškimo ir pasakė, jog Pupeikiui jis taip nesakęs (labai panašu, kad Mėlynis tada perspėjo Pupeikį, bet, prisipažindamas enkavedistams, būtų pats sau pasirašęs nuosprendį– *R. K.*).

5. pav. <...> Remiantis išdėstytais faktais, galima daryti išvadą, kad atskiri darbuotojai, vykdami į apskritis, prisiklauso įvairiausių šmeižikiškų kalbų apie NKVD darbuotojus ir be jokio patikrinimo šiuos pranešimus oficialiai pateikia vadovaujantiems sovietiniams partiniams organams, taip diskredituoja NKVD organus ir NKVD darbuotojus, atitraukia nuo jų betarpiško darbo kovojant su „banditiškais-nacionalistiniais“ elementais ir jų rėmėjais (apibendrinant galima pasakyti, jog galingoji NKVD buvo nepajudinama ir aukščiausiųjų komunistų partijos veikėjų, jie mokėjo save pateisinti bet kur ir bet kada, jie niekada savo kaltės nepripažino. Tuo laiku jie buvo šios žemės viešpačiai – *R. K.*)

Po ataskaita pasirašo komisijos nariai: 1. LSSR NKVD partijos komiteto sekretorius valstybės saugumo papulkininkis – ZACHAROV; 2. LSSR NKVD ypatingosios inspekcijos viršininkas valstybės saugumo papulkininkis – KANEV; 3. LSSR NKVD OKR SMERŠ viršininkas valstybės saugumo majoras – ELIZAROV. 1945 m. vasario mėn., Vilnius.

Pasakoja GENOVAITĖ PUTRIMIENĖ-VANAGAITĖ

Užrašė Nijolė Rakštelienė

Gyliškių k., Užpalių vlsč., Utenos r., 2010 m.

Gimiau 1923 m. Šeimoje augome du vaikai: aš – Genovaitė ir pusantrų metų jaunesnis brolis Petras. Tėvai turėjo 3 ha žemės. Pokario metais visa mūsų šeima prijautė partizanams, todėl jie pas mus dažnai lankydavosi. Pamaitindavom, aš dar siūdavau jiems marškinius ir baltas maskuotes, nors jų siūti labai nemėgau, prašydavau, kad neštų kitur.

Mūsų kaime būdavo ramu, skrebai nesilankydavo, niekas neskųsdavo. Pas kaimynes Eleną ir Jadvygą Gražytes vakarodavom arba šiaip susirinkdavom. Ateidavo iš kaimynų kolūkio kontoros merginos, partizanai – Albinas Pelionis-*Žolynas*, Juozas Pelionis-*Šturmas*, broliai Morkūnai: Jonas-*Viesulas*, *Šiaurys*, Bronius-*Strausas* ir Stasys-*Senelis*, *Kardas*, Skardžiai: Albertas-*Naras* ir Jonas... Dar ateidavo Maslauskai, bet jais kažkodėl nelabai pasitikėdavo. Sykį vakarojom pas Barauską Steponą, armonika grojo Barauskas. Atėjo daug partizanų. Bronius Morkūnas suglaudė armoniką ir pasakė: „Daugiau nebegrosi.“ Mes visi išsiskirstėm po namus. Eidami sutikome ir daugiau partizanų. Jie dar paklausė, kodėl taip anksti baigėm vakaroti.

Bronius Morkūnas buvo stačiokas, karštakošis, bet aš jo nebijojau, su juo pasiginčydavau. Sykį rudeniop pavakary melžiau karvę, lijo lietus. Atėjo tas pats Morkūnas Bronius, Tylaitė Zosė-*Gulbė* ir Mikėnas Ferdinandas-*Ežiukas*. Aš pasakiau: „Kad jūs vaikštot, tai suprantu, bet kam tampot šitą mergaitę visą sulytą ir drebančią nuo šalčio?“ Morkūnas iškart supyko, tik subarškino automatą, pagrasino nušauti, kad taip kalbu. Ne juokais išsigandau. Tylaitei daviau lietpaltį, vakare Morkūnas jį grąžino.

Albinas Pelionis mėgdavo išgerti, o išgėręs būdavo neramus. Papriekaištavo, kad mano katinas bunkeryje suėdė jo lašinius. O aš to jo bunkerio net nežinojau, tik nujaučiau, kad Dvarašilyje.

Kai suėmė A. Pelionį, mane irgi pradėjo šaukinėti skrebai, nes Pelionis išdavė daug žmonių ir bunkerių. Vėliau apie mane skrebams prasitarė ir Valerija Daugilienė, kai ją pasikvietė į Uteną. Ji pasakė, kad aš siūdavau miškiniams, o daugiausia – Juozui Pelioniui, nes matuodavau pagal Daugilienės vyrą, todėl ji ir pasakė, kad siūdavau miškiniams.

Nešiodavau partizanų laiškelius. Teko nešti į Šeimyniškių k. Bronei Kazickaitei, į Užpalius – Aldonai Didžgalvytei... Kartais nešdavau kalkinio popieriaus spausdinimui, kurio gaudavau iš kolūkio kontoros merginų.

Abromiškio Kučinskų tvarte buvo bunkeris. Kai stribai jį apsupo, partizanai spėjo išbėgti. Ar jie buvo susitarę, ar ne, bet tėvą Kučinską teisė, o dukros Zosė ir Severija liko „švarios“. Sklido kalbos, kad jos visą kaltę suvertė tėvui, kuris gavo 10 metų lagerio.

Netoli Momenio ežero, Kušlių miške, irgi buvo bunkeris, kurį rengė ir mano brolis. Ten gyveno B. Morkūnas, Z. Tylaitė, F. Mikėnas, Baronas Gasparas ir Morkūnas Antanas-*Jaunutis* iš Barkuškių k. Tą bunkerį išdavė Jegoras Orlovas. Jis vežė iš Aulelių pavogtą avį partizanams maistui, bet nulūžo ratų ašis, todėl pėdsakai atvedė į Orlovo namus. Užpaliuose jį skrebai tardė, kankino ir jis prisipažino, kad avį vogė partizanams.

Stribai į pagalbą pasitelkė rusų MGB garnizoną, apsupo bunkerį (1951 04 12), ėmė į jį šaudyt ir reikalavo partizanus pasiduoti. Iš bunkerio išlindo G. Baronas ir atsiklaupęs prašė skrebų nešaudyti. Skrebas Juozas Lukošiūnas atsiklausė vyresniojo ką daryti, vyresnysis liepė nušauti, kad nereiktų su juo tampytis. Tada skrebai kaimyno Rožės nepilnametį sūnų Martyną įkišo į bunkerį, kad tas patikrintų, kas viduje. Martynas bunkeryje rado visus nusišovusius, nes prie smilkinių buvo pistoletai. Tai papasakojo skrebas Juozas Lukošiūnas iš Užpalių, kai mūrijo mums krosnį.

Antanas Morkūnas paspruko per atsarginę angą. Atbėgęs pas mus, klausė ką jam daryti. Aš patariau registruotis, nes liko vienas. Daugiau apie jį nieko negirdėjau.

R. K. p a s t a b a: iš B. Juodzevičiaus knygos „Laisvės kaina“, p. 120: **Morkūnas Antanas-*Jaunutis***, g.1930 m. Barkuškių k., Vyžuonų vlsč. Nuo 1948 m. Aro būrio partizanas, Liūto rinktinės Granito rajono vadas. 1951 11 26 skrebų grupė su Utenos milicija, ieškodama Aro būrio partizanų, 23 val. Juozo Tuskenio namuose Šileikių k. užtiko 5 partizanus. Antanas Morkūnas žuvo, du (*Viesulas* ir *Diemedis*) buvo sužeisti, bet, pasinaudodami tamsa, pabėgo.

1949 m. žiemą mane suėmė Svėdasų skrebai ir išlaikė dešimt dienų. Kartu kameroje vieną parą su manimi buvo Emilija Matulytė. Ji buvo išsitaršiusiais plaukais, sunerimusi. Aš ją įkalbinėjau neprisipažinti. Po to nuvežė į Anykščius ir ten laikė visą savaitę, Utenoje – mėnesį, Vilniuje – mėnesį ir vėl atvežė į Uteną. Visą laiką klausinėjo apie Albino Pelionio bunkerį, siuvamus drabužius. Rodė nušautų Broniaus Morkūno, Barono, Tylaitės, Mikėno nuotraukas, bet nepripažinau nė vieno ir neparodžiau, kad pažįstu.

Utenoje mane nuteisė 25 metams lagerio pagal RTFSR BK 58 str. Kalėjau Irkutske, Komske.

Pasakoja OSVALDAS ABARIUS

Užrašė Laimonas Abarius
Antazavėje 2010 12 04

R. K. p a s t a b a: Osvaldas Abarius g. 1934 m. Maniuliškių k., Antazavės vlsč., Zarasų apskr., būdamas mažo išsilavinimo (4 kl.), iki 1973 m. dirbo „Nemuno“ kol. (vėliau – „Švyturio“) dirbtuvių vedėju, o nuo 1973 m. iki 1979 m. – eiliniu traktorininku. Be to, nuo 1957 m. iki 1999 m. vargonininkavo Antazavės bažnyčioje. Šiuo metu gyvena Antazavėje.

Asmeniškai gerai pažinojau Antazavės valsčiaus stribus Juozą ir Joną Šakalius, Petrą Bartaševičių ir Kirilą Kurakiną. Visi beveik vietiniai: Šakaliai iš Salinių k., Bartaševičius – Duburaičio k., tik Kirilas kilęs kažkur nuo Šniukštų.

Kai Gaidžius degino, kitas šunybes krėtė, buvau mažametis, gal 12–13 metų, tai nemačiau – negaliu paliudyti, kiek jie kalti. Kolchozų laikais teko dirbti ir mechaniku, ir dirbtuvių vedėju – su žmonėmis nuoširdžiai pasikalbėdavau, nes žinojo, kad bažnyčioje vargonininkauju, kad tėvas – buvęs Lietuvos savanoris.

Galvoju, kad brolius Šakalius pražudė išdidumas. Kai prasidėjo Sąjūdis, Adelė Mozūrienė užsiėmė Salinių k. įvykiais, kaip Gaidžius degino. Nuvažiavo pas Juozą Šakalį Utenon, pasitikslinti, kokie dar stribai dalyvavo deginant Gaidžius. Jai buvo atsakyta, kad jauna buvai – Sibirą iškentėjai, o kai seną išveš – nebegrįši. Tai A. Mozūrienę labai papiktino ir ji dar labiau tuo reikalu užsiėmė.

R. K. p a s t a b a: apie Gaidžių šeimos iššūdymą, jų namų sudeginimą ir apie Antazavės stribus plačiau rašoma kn. APP, VI d., p. 36, Adelės Mozūrienės prisiminimuose.

Kol juos teisė, kol medžiagą teismui rengė, jie labai klaũsė Kurakino, jų vadas buvo stribaudamas, ir byloj jo klausė. Tylėjo seniokai, visi laikėsi išvien, tik kai Kirilas numirė, tada jau Juza Šakalys prabilo, kad va, pakliuvau į stribus per klaidą, pats slapsčiausi, mažažemiai buvom, nesupratom, kur einam. Atgailos laiku reikėjo, ir žmonės būtų supratę, atleidę – ne Stalino laikai gi buvo. Bet ne, kol Kirilas buvo gyvas – tylėjo.

Juozas ir Jonas Šakaliai kilę iš Salinių kaimo, bežemiai, vaikščiojo per žmones bernaudami. Tarnavo pas Antaną Abarių Maniuliškių k., pažinojau juos nuo vaikystės. Kai rusai užėjo, pradėjo juos „gnaibyt“ kariuomenėn, tai abudu pasislėpė, duobėn įlindo. Atėję stribokai primušė tėvą Igną Šakalį ir liepė vaikus „paduot“. O kai „padavė“ – jiems rinktis: kariuomenė ar stribai. Karas dar ėjo, tėvas gal pasakė, kad „būsit, vaikai, prie namų“. O ką jie suprato? Buvo bežemiai, toli jiems buvo ligi politikos supratimo, dar pirmus mėnesius ir tie stribai nedarė tokių žvėriškumų, visokių išdaigų... Nuėjo. O ten jau eiliniu būdamas nelabai pakomanduosi, ką liepia daryt – darai. Kad šitaip būtų teisme pasisakę, būtų žmonės juos supratę, gal ir nebūtų nuteisę.

Kirilas Kurakinas buvo žvėris – jų vadas. Jaunystės draugas Edmundas Šileikis iš Šniukštų k. man pasakojo: „Kai pas mus, tai Kirilas buvo netgi labai geras žmogus.

Vyras kaip reikia, aš jį net labai giriu“, – va taip sakė Šileikis. Kirilas anam krašte ką matė – nematė, ką girdėjo – neišgirdo. Daug ką galėjo pasodinti ir išvežti ir būtų buvę už ką (politiką), bet neįskundė, neišvežė. Savam krašte Kirilas žmonių neėdė, užtat atsiėmė ant antazaviškių, ant Salinių žmonių. Edmundu aš tikiu, nes ne iš pirmo šniukštiškio girdžiu tą patį.

Gal taip ir broliai Šakaliai: savam krašte išdaigų nedarė, o atsigriebė kitam krašte? Kirilas – jų vadas – viską žinojo ir, matyt, buvo jiems pasakyta, jei pradės liudyti prieš jį – paviešins...

Broliai Šakaliai atvažiuodavo, bažnyčios chore giedojo. Aš prie kng. Uoginto, Vaičionio sekmadieniais grojau vargonais. Jono žmona Apaliutė (Apolonija) iš Maniuliškių k. labai vyrą lenkė link bažnyčios. Su žmonėm pakalbėdavau, ne vienas dar sovietiniais laikais pasiguodė, kiek yra nukentėję.

Taip ir nuėjo Šakalių gyvenimas šuniui ant uodegos, nes tokie laikai buvo. Susigaudyt buvo labai sunku, katras miškan, o katras į stribus nuėjo, o ten, mažas būdamas, jau kitąsyk nebe savo valia darai. Bet buvo ir tokių darbelių, kur nebuvo kaltas nei Stalinas, nei Kirilas Kurakinas, o tik patiems pritrūko žmoniškumo.

Kam reikėjo Juozui atimti iš Vytauto Vaitonio „petaburską“ armoniką? Vytautas Vaitonis (Salinių k.) buvo suimtas, atėjo stribai kratos daryti. Pamatė ant spintos padėtą armoniką, Juozas Šakalys nusiėmė ir išėjo grodamas. Paskui, būdavo, ant stribarnios laiptų atsisėdęs groja.

Arba kam reikėjo paimti „tuplius“ (batelius – *red. past.*)iš Kairevičiaus Antano, Volungių kaime? Dar su Šakaliais buvo giminės, vokiečių laikais kartu bernavo, kur kokia vakaruška – visur pirmieji, dainininkai geriausi, mergų neatsigindavo. Draugai ir giminės buvo. Atėjo su stribais kratos daryt – „banditų“ ieškot. A. Kairevičiaus namai Volungiuose dideli, vienam gale didelė kamara padaryta. Juozas vamzdį atkišęs vedasi Antaną: vesk kamaron. O ten grūdai dar maišuose buvo supilti, liepė tuos maišus versti ir rodyti kas po jais. Paskui man Antanas pasakojo: „Galvojau, nueisim, pakalbėsim kaip draugai ir išeisim, o Juza sako: „Versk maišus“. Už tų maišų buvo užkišti išeiginiai Antano „tupliai“, Juozas pamatė: „Duok man“. Paėmė, užantin įsikišo. „Kokius čia, Juozai, juokus kreti? Mano išeiginius „tuplius“ paimi, kuo aš dabar pas mergas eisiu?“ O Juozas taip: „Va, tu slėpei, tai aš ir konfiskuoju. Jei būtum neslėpęs – būč nekonfiskavęs“. Konfiskavo tuos „tuplius“ sau...

A. Kairevičius paskui bažnyčios chore giedojo, būdavo, kad sueina ant viškų giedot kartu su Juozu ir Jonu Šakaliais. Man Antanas yra pasiguodęs: „Kad ir ne mušokas esu, bet kad duoč Juzai į snukį už tuos „tuplius“, bet bijau, kad paskui milicija ir saugumas tampys“. Bijojo žmogus, taigi buvo sovietiniai laikai ir daug nereikėjo...

Kad ir nieko labai blogo Šakaliai mūs krašte nepadarė, bet tokie darbeliai ir tekštelėjo deguto Šakalių vardui. Valdžia lieka valdžia, bet kam reikėjo iš kaimyno armoniką atimti, iš giminės – „tuplius“? Čia jau nepaaiškinsi vien tik valdžia ir įsakymais, čia jau žmoniškumo reikalas.

Ar jie tikėjosi, kad čia kas nors prisimins jų jaunystės nuodėmes? Ar galvojo, kad kada Lietuva dar atsities? Kažin...

Kai valdžios keičiasi, atsiranda visokių rėksnių. Kolūky dirbdamas, kiek pažinojau Lygalaukių, Salinių krašto žmonių – niekas niekad nėr minėjęs, kad Kurakinas prievartavo Pupeikytę Valę prie medžio pririšęs. Čia pasakos, jei kas būtų buvę, tai per 40 metų būtų išėję paviršiun, nes pažinojau ano krašto (Lygalaukių, Salinių, Zirnajų k.) žmones ir pasikalbėdavom nuoširdžiai. Tokių kalbų nebuvo, tik paskui apsireiškė ir „žinančios", ir „mačiusios".

Kaip Ildefonsas Dainys 1941 m. birželio 22 d. sustabdė rusų tanką

Bene prieš 40 metų atsitiko štai kas. Vyrai susėdę per pietus butelioką leidžia per rankas ir senus laikus prisimena. Kažkaip išėjo kalba apie traktorininką Ildefonsą Dainį. Mierkis Juza kalba: „Tai va, kadais rusų tanką sustabdė", – ir papasakojo visą atsitikimą.

Ildefonso Dainio tėvas Juozapas iš Ivoniškių k. buvo mažažemis, tai kažkiek nuomojo žemės Bakučių k. iš Lašų (vardo neatsimenu, buvo ištremti 1941 m.). Dainiai ir gyveno per darbymetį Bakučiuose.

Per Bakučius ir Duburaitį ėjo senas kelias link Zarasų. Ties Bakučiais buvo keli statūs kalnai, jie tik dabar nulyginti, nuarti, bet 1940 m., rusams einant Lietuvon, šiuo keliu kareiviai važiavo „palutarkom". Menkos ten buvo mašinos, pačios į tuos kalnus nepakildavo, kareiviai iššokę stumdavo į kalną.

1941 m. vasarą, jau rusams traukiantis, Bakučių k. Mierkis Juza ir Andriūnas Jonas išėjo ant kelio pasižiūrėti. Pamatė, kad per šituos kalnus link Duburaičio kažin kas atidunda. Matyti iš toli, dulkių debesys – ne tankas, kažkokia tanketė važiuoja. Šalia sukiojosi Juozapo Dainio sūnus Ildefonsas, tai vyrai kalba jam: „Nepraleisk priešo, krauk skersai kelio akmenis, kad nepravažiuotų".

Tas vaikas ir krauna – gražu pažiūrėt. Tanketė vis artėja, suaugusieji jau nubėgo šonan, atgal atsisuka: tanketė jau visai arti privažiavusi, o berniokas vis dar krauna akmenis skersai kelio. Sustojo, iššoko iš vidaus tankistas ir pradėjo rėkt ant vaiko. Dainiukas neatsisukdamas movė link namų. Kareivis išsvaidė šituos akmenis ir tolyn nuvažiavo.

Šitas man pasakotas įvykis būtų likęs užmirštas, jei vakar pats Ildefonsas nebūtų man priminęs. „Tai va, mane galėjo nušauti, ale kareivis nešovė". Ildefonsas prisiminė, kad tanketės priekiniai ratai buvo guminiai, o gale vikšrai, galbūt pravažiavęs per tuos akmenis, bet kareivis nerizikavo ir pašalino kliūtį. Dar pasiguodė, kad iš jo Andriūnas su Mierkiu pasijuokė, o jį, vaiką, ir nušaut galėjo. Gerai, kad tėvas nematė, nes dar būt gerai skūron įkirtęs...

Pasakoja* VANAGAS PETRAS-*KARIŪNAS

Užrašė Nijolė Rakštelienė
Gyliškių k. 2010 m.

Gimiau 1924 m. Gyliškių k., Užpalių vlsč. Šeimoje augome dviese su seserimi Genovaite (Putrimiene). 1944 m. buvau ruošiamas į rusų sovietinę kariuomenę, bet okupantams nenorėjau tarnauti, todėl rudenį pradėjau slapstytis. Pradžioje

slapsčiausi su Jociškių k. Masiuliais: Pranu-*Lokiu* ir Juozu-*Žaibu*. Laikydavomės Masiulių bunkeryje Dvarašilyje, vadinamajame Raštakalnyje. Masiuliai buvo už mane vyresni gal 5–6 metais. Susitikdavom su Morkūnais: Jonu, Broniumi, Stasiu, Pelioniais Albinu ir Juozu, su Vyžuonų Daugiliais, kurių buvo penki – trys broliai ir du pusbroliai. Miške prabuvau iki pavasario. Pablogėjus sveikatai, pasitraukiau į Puodžių k., kur slapsčiausi Felikso Gaidžio bunkeryje.

Tėvas sueidavo su klebonu Pauriu, klebonavusiu Užpaliuose. Abromiškio pradinės mokyklos mokytojas Velutis turėjo žmoną – klebono auklėtinę, tai Velutis man išrūpino dokumentus. Tada įstojau į Vilniaus amatų mokyklą, bet tenai mane atpažino iš Vyžuonų kilęs komjaunimo sekretorius Šileikis. Iš Vilniaus pasitraukiau ir vėl slapsčiausi. Namuose tarp lubų buvo įrengta slėptuvė, nes tėvas buvo stalius. Tada tėvas susitiko su Feliksu Pečiūra, kuris buvo senas autoritetingas komunistas. Pečiūra padarė man dokumentus, išvykau į Dusetas ir ten dirbau staliumi.

Jau po legalizacijos Morkūnams padėjau statyti bunkerį prie Momenio ežero – žemes vežiau arkliu ir pyliau į ežerą. Taip pat stačiau bunkerį ir Pelioniams po Krasauskų liepomis. Čia nebuvo sunku, nes žemes pylėme į Našios upę. Šitie bunkeriai nebuvo išaiškinti.

Miške prabuvau pustrečių metų, turėjau prancūzišką šautuvą. Kai registravausi, įkalbinėjo būti išdaviku. Kitos išeities nebuvo, teko pasižadėti, bet savo pažado saugumiečiams nevykdžiau. Kai pasikviesdavo, visą laiką priekaištaudavo: „Matai, mes tau padėjom, o tu mums nieko nepadedi...“

Mano bendrų Masiulių likimas susiklostė tragiškai: Juozas ir Pranas žuvo 1945 07 30 Mikėnų k. Tą pačią dieną žuvo Jurgis Kučinskas, Pranas Sabutis bei Jonas Žvironas...

Pasakoja BRONĖ DIENINYTĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Vyželių k. 1999 09 24

Gimiau 1925 m. Vyželių k., Salako vlsč., Zarasų apskr. Buvome išvežti tremtin. Kai grįžom, ten mums apsigyventi neleido. Kolūkio pirmininku buvo tolimas mūsų giminaitis Antanas Miliauskas iš Kuikių k., nuo Baltriškių (jo uošvė buvo mano mamos pusbrolio dukra). Anas mus leido gyventi šitam name, tiktai neilgai čia jis buvo. Vietos komunistai išėdė, ir jis turėjo važiuoti Utenon, dirbo autobuso vairuotoju. Mūsų nekliudė, iš namų nevarė, bet su sąlyga, kad eičiau dirbti kiaulių fermon. Šitaip ir pradirbau daugiau kaip 20 metų.

Partizanaudamas žuvo mano brolis Silva (Silvestras) Dieninis-*Žilvitis*. Jau ėjo registruotis, bet kai nuėjo 1944 m. rudenį, jam pateikė tokias sąlygas: turi išduot Garbšį Balį ir Dieninį Česlovą, jeigu ne – kalėjimas. Jis pasirašė, kad išduos, tada ir paleido namo iš Salako. Sužinojęs tėvas jį vežiman pasisodino ir išvežė Ažvinčių partizanų būstinėn, pas *Erškėtį* – Kaladinsko būrin.

Tam būry išbuvo per žiemą, kitą vasarą, o kitą žiemą juos išblaškė. Tada miške rado bunkerį ir nušautą Ivanauską. Apie Ivanausko žūtį sužinojau taip: pas mus atėjo

skrebai, o aš sėdėjau ant krosnies. Kiti skrebai verčia per namus, o Černiauskiokas skrebas iš Naubėnų prie manęs priėjęs patylom sako: „Ažvinčių miške atradom bunkerius, vienam bunkery radom grabą, tenai „banditas“ guli nušautas ir žvakė uždegta...“ Anas paskui ir pasakė, kad užmuštas Ivanauskas Bronius-*Pavietrius*, *Raimokas*.

Kai brolį tada išblaškė, Silva išėjo Rakėnų kaiman pas tetą Uršulę Čičelienę, tėvo seserį. Bet ten buvo nesaugu, tada nuėjo pas Karoliną Macijauskienę. Padarė tvarte bunkerį, teta nešdavo maistą, ir ten jis išbuvo daugiau nei metų, ligi 1946 m. birželio. Birželio mėnesį išėjo būrin, bet ne *Erškėčio*, o kažkur prie Minčios ir pas mus ateiti nebegalėjo, nes mūsų namus kiekvieną naktį kontroliavo skrebai.

Per šv. Onos atlaidus Vajasišky dienos metu buvo trumpai užėjęs, o spalio mėnesį (nepamenu 1 ar 2 dieną) žuvo prie Gatelių, Utenos rajone, nuo čia ne per toliausiai, Gatelių balose. Buvo sužeistas į ranką, traukėsi, pasiliko sulaikyt NKVD-istų, o paskui nusišovė, gyvas nepasidavė. Teta iš ten paėmė ir su ruseliu Samka vežėsi į namus. Prie Katiniškės, išvažiavus iš miško, susitiko skrebus. Tetą ir tą ruselį areštavo, išvežė Salakan, o brolį numetė Salake ant grindinio. Bet neilgai jisai gulėjo, gal tiktai naktį.

Tetą išlaikė rūsy savaitę, o ruselį – trumpiau. Paskui jam liepė palaidoti brolį, užkasti žvyro duobėse, bet ne ten, kur ant kalniuko yra kryžiai (palaidojo po trijų dienų). Tasai ruselis Samka paskui man tą vietą parodė. Grįžę iš lagerio, toj vietoj jau nieko neberadom... Ir kryžius prie namų – jo atminčiai, bet kapo nėra...

Žuvo tokiom aplinkybėm: pas Ginaitį buvo vestuvės. Kaukėnas vedė Ginaitytę, ir tą dieną atėjo kažkokie tikri banditai ir juos apiplėšė. Reikia pranešti Tauragnų milicijai. O paryčiais užėjo trys ar keturi mūsiškiai, su jaunimu pašoko, pasivaišino, o Ginaičiai nepranešė, kad gali užeiti NKVD-istai. Jiems bebūnant, į Gatelius NKVD-istai pradėjo plaukti, tada jie Gatelių balosna ir bėgo....

Žuvo brolis, bet niekur nėra jokios žinios... Žmogus, kuris Zarasuose atsakingas buvo, sakė, kad apie mano brolį nėra jokios bylos. Kvedaras (jo tėvas Juknėnų kapinėse guli), sakė, kad apie žuvusius giminaičius turi būti ištremtųjų bylose. Klausinėjau Rakitą (jis irgi slapstės), bet tas irgi nežino. Pradžioj brolis slapstėsi su Rakita ir Korsaku.

Korsakas jau antri metai miręs. Iš pradžių jisai slapstės nuo kariuomenės, o paskui susiruošė „stot“ ir eiti kariuomenėn, nes bijojo, kad tėvą nukankins. Kai tiktai susiruošė kariuomenėn, užvažiavę skrebai beveik mirtinai sumušė tėvą. Tada atėjo pas mus ir mūsų tėvas nuvežė Prūsijon (Želmeniškėn) pas partizanus. Paskui jis registravosi ir išvažiavo Vilniun, o dienas baigė Vyželiuose.

Slapstėsi trys broliai Garbšiai ir Petras Rakita-*Arklys*. Garbšių buvo penki broliai: Balys, Antanas, Juozas, Jurgis ir Albinas. Du žuvo – Antanas ir Balys, Albiną stribai smarkiai sumušė, jam stvėrė plaučius ir mirė. Jurgį Garbšį nužudė lenkų Armija Krajova. Jis tarnavo kažkokiam batalione, ėjo delegacijoje su AK tartis ir jį tada nušovė. Palaidotas Antakalnio vokiečių kareivių kapinėse. Iki Sibiro dar kapas buvo, buvau nuvažiavusi su pussesere ir radom. Jo iš apačios buvo ketvirta eilė nuo krašto ir ketvirtas kapas su kryžium ir užrašu: „Garbšys Jurgis“. Jis buvo apdova-

notas kažkokiu kryžiumi, kurį buvo gavę tik keli šimtai vokiečių kareivių, nes iš apsupties išvedė visą batalioną.

Kitas brolis žuvo apie 1945 m. Pasalakėj buvo užkasę. Brolis Juozas (irgi partizanavo, bet paskui registravosi) pasikvietė daugiau žmonių, atsikasė ir palaidojo Bajorėlių kapinėse. Antanas partizanavo *Erškėčio* būry, o Balys – Tauragnų miškuose. Anas ten labai geras buvo, tauragniškiai labai giria, kultūringas ir mandagus, jeigu ko žmogaus paprašyt...

Balys Garbšys žuvo ne vienas (trys ar keturi), dar mergina kažkokia su jais buvo. Toje vietoje, kur jie žuvo, brolis pastatė paminklą – medinį kryžių su visų pavardėm. Žuvimo vietą parodė kažkoks skrebas, anksčiau tą vietą lankė vieno iš žuvusiųjų motina, bet ji numirė. Tikrai žinau, kad ten palaidotas Balys, o kitų pavardžių nežinau.

Iš Vyželių kaimo žuvo: Bonifotas (Bonifacas) Dieninis (Zosės Dieninytės brolis), Zosė Dieninytė, Balys Garbšys ir mūsų brolis Silva Dieninis-*Žilvitis*. Partizanavo ir Česlovas Dieninis, bet vėliau su Sakalausku registravosi.

Bonifotas Dieninis žuvo taip: jisai prie namų turėjo bunkeriuką. Kai partizanai likvidavo Tolimėnų Juotkas (vadino – *Blizgius*), tai čia iš visų pusių plaukė kariuomenė. Tada jisai, pamatęs kariuomenę, bėgo ir jį nušovė. Basas buvo, kaip tiktai iš bunkerio išbėgta... Nušovė netoli namų, gal už pusės kilometro apie 1945 m. Kryžius yra Bajorėlių kapinėse, bet ten jo kaulų nėra. Žuvo 1945 m. per pačias gegužės šventės, nes skrebija lakstė tikrindama, ar žmonės nedirba...

Bonifotas slapstėsi vienas ar su broliu Česlovu, bet būriui nepriklausė...

Nužudė ir jų seserį Zosę Dieninytę. Areštavo einančią pas seserį prie Minčios. Tada nusivarė Salakan, palaikė, labai sumušė ir nuvarė į Bajorėlius prie namų, kad parodytų brolio bunkerį.

Iš Salako atvežė į namus: „Išduok brolį, bunkerį parodyk!“ Jinai skrebus po alksnynus pavedžiojo ir jokio bunkerio neparodė. Gal ir nežinojo, bet greičiausiai, kad žinojo ir nepasakė, jog bunkeris yra prie „Krisiakų“. O brolis tuo laiku buvo po „lineika“ palindęs (kai Banifotą nušovė), kai kariuomenė perėjo, išbėgo miškan. Tada registruotis nė vienas nėjo: jiems arba lageris, arba kitus išduot... Nė vienas neišdavė...

Supratę, kad iš Zosės bunkerio nesužinos, ją nušovė. Ji buvo apsivilkusi šiltesniais drabužiais, o nušauta gulėjo vienu megztuku. Šauta galvon, o ją paėmę, pamatė, kad vienos kojos blauzda visa sukapota, net juoda – iki tol gal dvi naktis Salake ją kankino...

Prieš išvežimą, vasarą, atėjo dviese. Ar iš Dūdėno, ar kito būrio, bet vienas buvo Sauliukas Jonas. Jis žuvo tada, kai areštavo Birutę Tumėnaitę (Zigmo Tumėno tikrą seserį, ji mūsų pusseserė, gyvena Kėdainiuose). Jos brolį paėmė gyvą, paskui sušaudė. Kai Tuskulėnuose kasinėjo, jinai važiavo ieškoti.

Vaišnorienė-Šidlaitė gyvena Pilkeniuose. Pas juos apsistodavo Dūdėno būrys, tai jaunesnioji sesuo būdavo, budi, o vyresnioji tarsi bulvių eidama nuneša jiems maisto.

Gateliuose žuvę partizanai buvo išduoti. Trys išbėgo ir norėjo keršyti, klausė Birutę, kas išdavė, sakė – atkeršysim, bet Birutė pasakė, kad neišduos, gana kraujo, o dabar jau pati nebepamena...

Ją paėmė iš bunkerio, areštavo, o brolis pabėgo. Šešerius metus lagery Kazachstane atbuvo, o po sukilimo buvo perkelta į Taišeto lagerius.

Kavoliukų žuvo iš viso keturi broliai, sesuo Gėnė lageryje sėdėjo, ją septynioliktos metų areštavo. Dabar gyvena Salake. Brolį Praną areštavo, paskui rūsy pakorė. Tuo metu ir Emelijanas Petrauskas sėdėjo rūsyje, šiuo metu taip pat gyvena Salake. Gėnės brolį Leopoldą Kavoliuką kažkur talkoje nužudė, o Jonas ir Povilas žuvo Miškiniškiuose pas Dijoką.

Pasakoja ALFONSAS KRIKŠTULIS

Užrašė Laimonas Abarius
Lepšių k., Švenčionių apskr. 2010 09 22

Gimiau 1930 m. Lepšių k. gausioje šeimoje. Mano tėvas – Kazimieras Krikštulis, mama – Marijona Krikštulienė. Šeimoje augome 8 vaikai, kartu su mumis gyveno tėvo motina Justa Krikštulienė.

Grįžus rusams 1944 m., enkavedistai iš namų išsivarė tėvą Kazimierą Krikštulį. Sakė, kad vedasi į Ceikinius ir greitai paleis, bet nusivarė pėščią į Švenčionis ir iš ten nebepaleido. Bylą sudarinėjo 2 metus, paskui nuteisė 9 metams. Lagery jis išgyveno tik dvejus metus, paskui mirė. Kartu su juo buvęs laikrodininkas Mudinas pasakojo, kad Archangelsko lageryje, kur jie buvo, tiesė geležinkelį. Labai sunkiai dirbo, mirtingumas didelis, žmonių kūnų vos ne po kiekvienu „špalu“ buvo priguldyta.

Tėvą išdavė kaimynas – šlėktelė Lionka Bužinskas iš Jakaviškių k. Kai tik rusai užėjo, jis pranešė saugumiečiams, kad mano tėvas išdavė rusų partizaną, kurį vokiečiai karo metu nušovė Bindoriškėje (vadino Paversmiu).

Kai tėvelį suėmė, mūsų namuose prasidėjo vargas. Mes, vaikai, dar buvom maži, senelė – sena ir ligota, o visas ūkis liko ant mamos pečių. Pradėjo pas mus ateidinėti partizanai, jie mumis pasitikėjo, nes buvom nukentėję nuo rusų. Vincas Žaliaduonis-*Rokas* su dviem svainiais Basiais iš Paringio, Matuliauskas Adolfas-*Gylys*, *Voldemaras* iš Mikalavėlio k., Kazimieras Bukauskas-*Sakalas* (MGB ag. *Gudas*), Kaukėnas Jeronimas-*Ūsas*, Malikėnas Kostas-*Strazdas*, *Erelis*.

Mano žmonos Vandos Pošiūnaitės dėdė Kazimieras Bukauskas buvo partizanas, jis žuvo Bašiškės k. Viktarinės k. buvo du broliai – partizanai Paukštės.

Netolimam kaime per susišaudymą vienas buvo sužeistas, tai partizanai atvežė jį pas mus į klojimą ir paguldė. Pasakė, kad slaugytumėm. Tą pačią dieną jų draugas atvežė iš Ignalinos daktarą. Jei kas klaus, liepė sakyti kad veža senelei. Su daktaru buvo sutarta, tai kaimynų nenustebino, nes senelė Justa Krikštulienė buvo sena ir ligota. Jis pas mus gydėsi dvi savaites, po to jį draugai pasiėmė.

Kai ties Mielagėnais partizanai susišaudė su rusų kariuomene, tai po to atėję pas mus paprašė, kad pervežtume jų mantą. Dviese su Viktoru Raginiu iš Nevaišių k. suruošėm pastotes ir išvežėm juos į Dainių k. Vežėm mantą, mano vežime buvo jų kulkosvaidis.

Gana dažnai ateidavo žiemą, tada prašydavo pervežti, keliaudavom dažniausiai per pūgą, kad neliktų pėdsakų.

Teko girdėti apie jų žūtis: Guobis Klemensas iš Antanavo dvarelio žuvo su draugu prie Adutiškio, Kaukėną Jeronimą nušovė Paragiškės k., Malikėną Kostą nušovė Gorkų k., jis ten su draugu įsitaisė name ir atsišaudė, neprisileido rusų. Tada jie paleido padegamąsias kulkas ir sudegino abu viduj.

Kartą Jakaviškių k. žiemos metu stovėjo didelis partizanų būrys. Aš buvau nuėjęs šieno, tuomet mane ir užlaikė. O Lionka Bužinskas suuodė, kad kaime yra miškinių (kaimas buvo lenkiškas, bet partizanai atsitiktinai užėjo, nes jiems reikėjo pailsėti), ir išlėkė į Mielagėnus. Mano sesuo Valentina, pamačiusi, kad Lionka nuskrido į Mielagėnus, atbėgo įspėti vyrus. Tada Žaliaduonis liepė ruoštis gynybai. O Lionka, matyt, nežinojo, kiek kaime miškinių, jis matė tik sargybinius lauke ir pasikvietė iš Mielagėnų gal 10 stribukų. Jie ėjo labai drąsiai į kaimą, o miškiniai kirto iš automatų ir kulkosvaidžių, stribukų tik kepurės liko. Nežinau, ar tada ką nors iš partizanų nušovė, bet vadas Žaliaduonis padėkojo mano seseriai už įspėjimą, kad apsieita be aukų. Tai buvo žiemą.

Nevaišiuose buvo žiaurus įvykis. Kaime buvusius partizanus užpuolė rusų NKVD garnizono kariuomenė. Jie traukėsi atsišaudydami, sodybos šeimininką Miečelę bėgantį per tvorą nukirto kulkosvaidis. Buvo griovys žolėm apaugęs, tai Matuliauskas – į tą griovį ir pro pat šoną bėgdami kareiviai per jį vos neperšoko. Nebuvo žmogui skirta mirti...

Prieš pat žūtį, 1952 m. kovo 19–20 d., atėjo pas mus A. Matuliauskas su Žaliaduonio svainiu Basiu. Ne tuščiom atėjo, atsinešė degtinės butelį. Ėmė kalbėti, kaip čia bus, sako: „Mes tai žūsim, bet Lietuva bus laisva“. Toks buvo paskutinis mūsų pokalbis...

Laikas jau buvo gražus – šilta, pavasaris prasidėjo, sniego kur ne kur tik lopeliai likę. Jie apsistojo negyvenamam name, rusų kareiviai užpuolė. Basį nukirto prie tų namų vietoje, o Matuliauskas sužeistas bėgo. Pamatęs važiuojantį žmogų, sustabdė, kad jį pavėžėtų Daugėliškio pusėn. Netoli nuvažiavo, jį persekiojo, tai Matuliauskas išsitraukė pistoletą ir į kaktą sau – nusišovė...

Pasakoja PETRAS MICKEVIČIUS

Užrašė Laimonas Abarius
Salake 1999 10 03

R. K. p a s t a b a: Petras Mickevičius g. 1926 m. Salako mstl., Zarasų apskr., gyv. Salake, Zarasų r. Iš prisiminimų apie Emanuelio Šlepečio būrio partizanų veiklą ir jų žūtį 1944 m. rugsėjo mėnesį.

Buvome jauni ir, antrą kartą užėjus rusams, nenorėjom už juos kariauti ir eiti jų kariuomenėn. Taip ir kūrėsi būrys: buvo daug jaunimo, nepanorusio eiti kariauti, tie ir slapstėsi.

Mūsų būryje buvo apie 20 vyrų, dauguma jauni – iki 20 metų. Tarp žmonių kalbama, kad vadovavo Lionka Zakarauskas (Zakrevskis), bet tai netiesa – vadovu laikėm *Manių*-Emanuelį Šlepetį, dar Zakarauską ir Dicevičių Stasį.

Daugiausia buvom ginkluoti automatiniais ginklais. Turėjom išsikasę bunkerį Čigoniškių miške, bet jame nuolat nebuvom; dieną dažniausiai aplink namus, o naktimis – bunkerin. Dažnai nueidavom į namus persivilkti ar maisto atsinešti...

Kai rugsėjo pradžioj mus užpuolė kariuomenė, aš buvau namuose, taip pat namuose liko: Pumputis Bronius (gyvena Salake), Obelevičius (jau miręs), Statavičius (gyvas). Visi kiti bunkery, kai Zakarauskas Lionius (Lionka) atvedė rusų kareivius. Dar buvo sargybinis paliktas, bet pirmasis atėjęs Lionius jį nuginklavo, o tiems, kurie bunkery miegojo, primetė vidun granatų – susprogdino. Gyvus paėmė du brolius *Dudoriukus* (broliai Henrikas ir Balys Bikulčiai iš Kiškelių k.), Petrą Gaidamavičių ir *Manių*-Emanuelį Šlepetį.

Dudoriukai ir Gaidamavičius (APP, VI d., p. 288, pažymėta, kad vienintelis Gaidamavičius liko nesužeistas – *R. K.*) buvo sunkiau sužeisti, juos sumetė į ratus ir nuvežė Zarasų ligoninėn, o *Manių* varėsi šalia vežimo. *Jam* kareiviai durtuvais perdūrė abiejų rankų raumenis.

Kiek žinau, Gaidamavičius pakliuvo Vilniun ligoninėn, o paskui – kalėjiman. Jis Vilniuj ir mirė, o kiti pakliuvo Zarasų ligoninėn. Kiek apgydytus išvežė Utenos kalėjiman. Zarasų milicijos viršininkas buvo labai bjaurus žmogus, tai jis taip patvarkė, kad Utenos nepasiektų. Kažkur netoli Utenos juos nušovė ir užkasė. Bent taip žmonių kalbėta. Nušovė abu *Dudoriukus* ir *Manių*.

R. K. p a s t a b a: galiu pasakyti, kad gandams keliai visur ir visada atviri. Apie tai galima spręsti ir iš šių P. Mickevičiaus prisiminimų apie *Dudoriukus* ir *Manių*. APP, VI d., p. 287, publikuojama L. Abariaus dokumentinė apybraiža „Pirmieji Salako krašto partizanai. Emanuelio Šlepečio būrys“, parašyta remiantis MGB archyvine medžiaga ir įvairių žmonių prisiminimais. P. 289 teigiama: „1945 01 04 posėdžiavęs teismas Emanuelį Šlepetį, Balį (Boleslovą) ir Henriką Bikulčius pripažino kaltais ir nuteisė sušaudyti. Nuosprendis įvykdytas Vilniuje 1945 02 28.“ Ir šį kartą, kaip ir kitais panašiais atvejais, skaitytojų būsiu iškoneveiktas tik aš – Romas Kaunietis, kad savo rašiniuose klaidų privėliau...

Mama pradėjo raudoti ir prašė, kad greičiau eičiau registruotis ir kariuomenėn... Paslėpiau ginklą (automatą) ir nuėjau milicijon. Mane ėmė tardyti... Sakiau, kad su „banda“ reikalų neturėjau, tiktai slapsčiausi nuo karo prievolės. Kai mane tardė, kitam kambary sėdėjo Lionka ir klausė mano pasakojimų. Bet jis man tada nepakenkė.

Kadangi buvom neturtingi, paprašiau išleisti į namus pasiimti maisto. Viršininkas leido...

Išvežė kariuomenėn, priėmiau priesaiką, bet tarnavau neilgai. Netrukus vienas pažįstamas įskundė mane kaip „banditą“, todėl mane pervedė į PFL (proveročnyj filtracionyj lager). Ten perėjau tardymus ir buvau pasiųstas kirst miško. Sniego buvo iki metro ir daugiau, šaltis ir badas... Vėliau pervedė į darbą prie fermų. Iš ten keturiese pabėgom ir su dideliais vargais grįžau į Lietuvą. Ruošiausi iš Lietuvos vėl bėgti į Rusiją, bet baigėsi karas, pasidarė kiek lengviau, tada šiaip taip įsikūriau gimtajame krašte.

Pasakoja JONAS DICEVIČIUS

Užrašė Laimonas Abarius
Salake, 1999 10 03

R. K. p a s t a b a: Jonas Dicevičius, s. Alberto, g. 1937 09 09 Padvarinių k., Salako vlsč., Zarasų apskr. Gyvena Vytauto gt. 17, Salake. Liudija apie žuvusį brolį Vladą Dicevičių.

Plačiau apie Vladą Dicevičių rašoma APP, VI d., p. 289, 292 ir 293.

Brolis Vladas žuvo partizanaudamas. Dienos metu būdavo namuose, o naktį išeidavo bunkerin. Gyvenom Padvarinių kaime, ir bunkeris buvo visai netoli. Ateidavo vienas.

Ar buvo ginkluotas? Nepastebėjau. Ar turėjo slapyvardį? Nežinau. Žinau tiek, kad tėvai drausdavo eiti iš namų, bet jis neklausė – traukė pas draugus. Brolis gimė 1927 m. ir buvo vyriausias šeimoje. Paavinuostoje, netoli Čigoniškės, buvo iškastas bunkeris. Ten jie žuvo, ten juos ir palaidojo. Buvo pastatytas kryžius, bet, kai iškasė jų kaulus, tai viską išlygino. Bunkeryje slapstėsi Dicevičiai (pusbroliai), Jakučiai (du broliai), tą ankstų rytą kai juos apsupo ir sunaikino buvo ir daugiau. O kurių tą naktį nebuvo, liko gyvi.

Dar kelis paėmė gyvus, bet jų pavardžių nepamenu, juos vežė arkliu kažkur link Utenos.

Kai susprogdino bunkerį, aš prisimenu. Anksti rytą pasigirdo sprogimai ir sąmyšis. Viską girdėjom. Tenai eit buvo draudžiama, bet pusseserė ton vieton slapčia nuėjo ir rado juos žuvusius. Uršulė Dicevičiūtė visus apklojo marškom ir su Jakučio tėvais negiliai palaidojo. Žinojo, kaip kurie užkasti, tai paskui lengva buvo perlaidoti.

Miškas, kur jie žuvo, buvo valstybinis. Pagrindiniu vadu buvo laikomas Lionka Zakrevskis (Zakarauskas), jisai pats ir išdavė. Pats atnešdavo ir ginklų (atseit nuginklavęs kareivį), pats atnešdavo ir avelę – neva nuo žmonių, bet tai buvo saugumiečių pinklės. Vakare visad išeidavo ir gyveno gana „spakainiai“ – niekas jo nekliudė. Ryšius palaikė su rusų kariuomene.

Būrys buvo ginkluotas. Turėjo radiją, klausė žinių iš užsienio.

Kiek žinau, susirėmimų su kariuomene nebuvo, bet jie kažką rezgė. Nespėjo. Buvo paliktas sargybinis, bet, kadangi atėjo Zakrevskis, tai jį atpažino ir praleido. Sargybinį nuginklavo, o paskui ramiai sumetė vidun granatas...

Po brolio nužudymo mūsų šeimą persekiojo. 1949 m. buvom ištremti. Tėvui (tuo laiku dirbo kooperatyvo vairuotoju, vežiojo prekes iš Turmanto į parduotuves) buvo pasakyta: jei stosi kolūkin – liksi Lietuvoj, jeigu ne – važiuosi Sibiran. Taip ir buvo.

Sibiran išvežė: mane, Joną, g. 1937 m., seseris Gėnę (g. 1936 m.), Valę (g. 1931 m.), brolį Vytą (g. 1933 m.) ir tėvus – Albertą Dicevičių ir Anelę Dicevičienę. Tremty išbuvo kiek ilgiau nei 9 metus, Irkutsko srity, Zalari rajone. 1958 m., grįžę Lietuvon, namų neberadom, likvidavo kolūkis. Apsigyvenom pas tėvo pusseserę Teresę Dicevičiūtę Padvarinių kaime.

Pasakoja MARYTĖ STEFANIJA BRAZAUSKAITĖ-DICEVIČIENĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Salake, 1999 10 03

R. K. p a s t a b a: Marytė Stefanija Brazauskaitė-Dicevičienės, g. 1936 m. Vabalų k., Laukuvos vlsč., Šilalės r., gyv. Vytauto gt. 17, Salake, Zarasų r. Trumpi prisiminimai apie rezistentų veiklą Salako apylinkėse.

Apie Lionką (Leonidą) Zakrevskį – MGB ag. *Lesnoj*, *Koršun* plačiau rašoma APP, VI d., p. 287–293, ir LKP, VII d., 1 kn., p. 410–411.

Į Dicevičių šeimą atėjau 1965 m., taigi apie tragiškus praeities įvykius žinau tiktai iš motinos Dicevičienės pasakojimų. Ji dažnai pasakojo apie žuvusį sūnų Vladą. Eidama bažnyčion, visada aplankydavo jo kapą...

Aiškindavo paprastai: „Išvedė tokį jauną vyruką į mišką Jakučiai, Dicevičiai, Zakrevskis... Pasakojo, kad anksti rytą išgirdo sprogimus ir vaikų šauksmus. Sprogimų buvo daug, ji iš karto supratusi, kas atsitiko. Laidojant nedalyvavo – bijojo. Buvo pasakyta niekam niekur nesirodyti.

Jie žinojo, ką Vladas veikia ir kur yra, tiktai niekaip negalėjo paveikti. Išdavikas buvo Zakrevskis – niekas kitaip ir nekalba. Šlepetį minėjo, bet tiktai kaip eilinį partizaną, jis turėjo paveldėjęs iš savo dėdės Juozėno malūną. Šlepetys su Zakrevskiu buvo geriausi draugai, lig šiol žmonės nesupranta, kaip Lionka galėjo išduoti ir kaip Manius nesuprato. Vėliau dar kalbėjo, kad gerokai vėliau kažkas matė Manių Dūkšte, barzdą užsiauginusį, bet žmonės jį pažino.

Nežinau, kaip vadinosi jų būrys ir kokias turėjo užduotis, bet okupacijos pradžioj čia buvo atvykęs Antanas Ramanauskas – studentas iš Kauno. Jis atvažiuodavo ir anksčiau: karine uniforma, pasitempęs, turėjo labai plačius ryšius. Jisai suėjo ir su šituo būreliu ir, manau, jie sprendė ryšių klausimus, bet nespėjo: Ramanauskas dingo be žinios. Petras Milašius matė jį einantį į namus link Šnipiškių (dabar Poderio gt.), o paskui jo niekas daugiau nepastebėjo. Tiktai vėliau kalbėjo, kad jį prie namų nušovė. Kieno tai darbas – saugumiečių ar partizanų – lig šiol neaišku.

Į būrelį Čigoniškių miške rinkdavosi pusė Salako, bet vėliau išsigrynino, pastovūs tapo apie 20 vyrų. Būriui kilo įtarimų, kad Zakrevskis kažką rengia, todėl norėjo jį pašalinti. Deja, per vėlai susigriebta... Jis vis kažkur dingdavo, ne kartą buvo pagautas meluojant. Apie tai man pasakojo Obelevičius (jau miręs). Jų būry dar buvo Mackevičius Petras ir Pumputis Bronius. Jie gali patvirtinti, kad sunaikinus bunkerį Zakrevskis buvo paaukštintas ir vaikščiojo su leitenanto uniforma.

Po karo jis dirbo Minčioje kolūkio pirmininku. Ir dabar kartais atvažiuoja į Tiltiškes, nes Salako kapinėse palaidoti jo žmonos tėvai. Su žmonėmis nebendrauja, bet jų ir nevengia. Kai atsiiminėjo tėvų žemę, tai agrarinėj tarnyboj paliko ne savo, dukters adresą.

Liko gyvas Mackevičius: jis namuose užtruko, o kai ruošėsi eiti, išgirdo, kad pleška miškas ir sproginėja granatos. Tada įšoko bulvių duobėn, mama kažkuo pridengė, jisai tiktai matė, kaip veža nužudytuosius, o Šlepetys sukruvintom rankom eina iš paskos. Iš paimtų gyvų atsiliepė tik Gaidamavičius. Parašė iš lagerio laišką, kad „dienos mano suskaičiuotos“, kad labai vargsta... Pražuvo Rusijoj...

Mane sudomino Kanišausko pasakojimas apie pakartą Simakovą Jefstafijų, kad atėję sovietai 1944 m. pakorė vieną rusą. Kanišausko žodžiais: „Va, kokie laikai buvo, net rusai rusą pakorė, kad lietuviams padėjo...“

Išsiaiškinau, kad Simakovas Jefstafijus buvo Lietuvos savanoris ir gavo žemės prie Girelės kaimo. Jis tarnavo pasieniečiu, aplink Girelę turėjo savo ruožą ir saugojo – čia ėjo „Vilenskas“ kelias – siena su Lenkija. Vedė ūkį, turėjo vaikų. Dabar viena jo duktė Agafja (Agota) gyvena Vilniuj, pavardė – Dūdėnienė.

Simakovą pakorė Salake 1944 m. Užkasė prie Unglinio ežeriuko. Po kurio laiko Oškelėnas ir Simakovo sūnus pervežė palaikus į Girelę ir palaidojo sentikių papročiu prie sodybos. Paskui motina dažnai eidavusi prie kapo melstis. Vieno tokio lankymo metu paliko namuose užkurtą krosnį, iškrito žarijų ir namai sudegė. Po to šeima išsibarstė: išvažiavo Vilniun. Motina greitai mirė, nebėra gyvų ir sūnų.

Simakovo palaidojimo vietą žino Pranas Pumputis iš Oželių kaimo.

Lionka Zakrevskis išdavė Adelės Šileikytės-Žūsinienės (gyv. Plavėjų k.) brolį mokytoją Šileikį. Pagavę stribai labai jį sumušė, atkrėtė plaučius, dėl to žmogus be laiko pasimirė.

Pasakoja MIKALINA POŠIENĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Salake 1999 04 21

R. K. p a s t a b a: Mikalina Pošienė g. 1913 m. Pakerniškių k., Degučių vlsč., Zarasų apskr., gyv. Dūkšto gt. 12, Salake, Zarasų r. Apie Petro Pošiaus rezistencinę veiklą. Grįžęs iš lagerio, Petras Pošius gyveno Vilniuje. Mirė 1987 08 23.

Mano vyro broliai Petras ir Nikodemas Pošiai iš Pakerniškių kaimo, Degučių vlsč., pasibaigus karui, išėjo partizanauti. Petras mokėsi traukinių konduktoriumi, jau turėjo pradėti važinėti, bet užėjo rusai ir žmonės pradėjo kalbėti, kad veš Sibiran. Tada ir išėjo abudu...

Petras po karo ketverius metus slapstėsi Pakerniškėse pas kaimynus, gimines, irgi Pošius. Žinojom, kur jis yra, mama jam maisto nešdavo. Laimingai, kad tų Pošių niekas nekliudė, niekas nesužinojo, kad Petrą slepia. Dabar jau visi jie mirę, šitiek metų partizaną slėpė, tai nervai širdį pagadino.

Likusi tiktai duktė Valia Pošiutė-Šileikienė, Petro ir Jono pusseserė, Dūkšte gyvena. Daugiau nieko nebėr – giminė kaip lapai iškrito...

Kai partizanai Kemionyse nušovė Šileikienę ir Šileikį Ignasių, tada Petras išėjo pas partizanus ir apie 15 metų su jais išbuvo.

Nikodemas kaip išėjo, tai kažin kur pradingo – kaip vandenin. Paskui dar kažkas kalbėjo, kad jis Anglijoj. Atsiuntė siuntinuką, padėką, kad aš su mama gyvenu (vyras tada buvo paimtas lagerin). Pasirodo, vietiniai stribai buvo tą siuntinį sumanę, kad tiktai Petras registruotųsi. Mes girdėjom, kad Nikodemas gyvas, bet kur – nežinojom. Jis jau buvo vedęs, Pakerniškėse prie Dusetų ežero gyveno su mumis toj pačioj troboj.

Mano vyras Jonas miškan nėjo, jis buvo darbininkas, prie žemės liko, bet, kai miškan du broliai išėję, tai pirma namus konfiskavo, o po metų ir jį suėmė.

Mano vyrą nuteisė 5 metams. Išvežė Krasnojarsko kraštan, Dudinsko rajonan. Atbuvo lagery, dirbo šachtose. Paskui, paleistas iš lagerio, ėjo miško kirsti, tada jau šiek tiek mokėjo, tai jis vis pinigų atsiųsdavo.

Kai viską konfiskavo ir nuteisė vyrą, tai skrebai tuoj namus sudegino. Likom kaip stovim. Turėjom karvę, bet nėra pašaro, tai vieną kartą nuėjau prie mūsų pirtelės (buvo nesudegusi) ir pradėjau pešti nuo stogo šiaudus, kad karvę pašert. Tiktai girdžiu: „Stoj! Stoj!“ – pasirodė skrebai, pagalvojo, kad aš noriu ką nors paslėpti.

Su vyro mama apsigyvenom Bajetišky, pas Samulį. Vertėmės sunkiai 12 metų, dukrelė maža, kai išvežė vyrą, jai tebuvo vieneri metai. Sutaupiusi 6000 rublių (jau Jonas siųsdavo), Salake nusipirkau apleistą namuką ir pradėjau gyventi. Kai iš lagerio grįžo Jonas, galvojom remontuoti, bet jau ir jam jėgų neužteko, lageriai išvargino.

Kai vyras grįžo iš lagerio, Petras dar buvo miške. Slapstėsi abudu su Miškiniu Vytu. Maždaug 1956 m., kai jau gyvenau Salake, pas mus atėjo mergaitė nuo Tauragnų ir kažkaip pradėjo kalbėti, kaip daryti Petrui: registruotis ar ne. Jis tam krašte gyveno... Prisiregistravęs pasakojo, kad kelis kartus pakliuvo pasalon, tiktai rūbus jam peršovė, o pačiam nieko.

Paskui pradėjo jį kalbint, žadėjo dovanoti, bet nedovanojo, leido kelerius metus pagyventi ir teisė. Tada Petras jau buvo vedęs, sūnus mažutis. Buvau teisme, ilgai skaitė apie jų partizanavimą. Petrui nieko blogo, jis tik sargybas ėjo, nieko nenušovė, o Vytui Miškiniui – tas jau daugiau. Kai Petrą nuteisė 15 metų, tai jis dar prašė, kad lageryje leistų dirbti, kad galėtų žmonai, sūnui pinigų prisiųsti. O Vytą nuteisė sušaudyti, tai jisai nieko neprašė, tiktai pasakė: „Kaip nuteisėt, taip ir darykit...“

Daug jų buvo... Kitų nepažinojau, pavardėm nesivadino, turėjo slapyvardžius. Dūdėnas-*Vynas*, paskui dar *Aras*, dar kažkas ateidavo Jurgio Juršio miškelin prie Pakerniškių. Petras, kaip vyresnis, su kulkosvaidžiu, visi ginkluoti. Jie tiktai išeina, jau skrebai ir prisistato iš kitos pusės. Dievo buvo duota laimingai, kad nesusitiko... Nuotraukų turėjau, bet kai pradėjo per namus eiti skrebai, kratyti ir versti viską, surinkusi sudeginau.

***Iš* MIŠKINIO VYTAUTO KAZIMIERO ir POŠIAUS PETRO *parodymų*:**
pagal LYA, f. K–1, ap. 58, baudžiamosios bylos Nr. 47209/3 tardymo medžiagą.

Iš rusų kalbos vertė Laimonas Abarius
2000 m.
Adaptuoti protokolų variantai

Vytautas Miškinis 1948 08 stojo į veikiančią „gaują“ ir išbuvo joje ligi legalizacijos – 1957 09 30. Buvo ginkluotas vokišku šautuvu, pistoletu ir granatomis.

1949 12 Vytautas Miškinis, veikdamas kartu su kitais Laisvės būrio nariais, Dundulių kaime apiplėšė pilietį Biriuką.

1949 12 04 nužudė pilietį Čižą, o pabėgusiam nuo „banditų“ aktyvistui Juotkai pavymui Vytautas Miškinis šaudė iš pistoleto.

Vytautas Miškinis nušovė aktyvistus Šablinską, Sidorkevičių ir Juškinienę.

1951 08 01 apiplėšė pilietį girininką Blonskį ir iš jo atėmė 7121 rb valdiškų pinigų.

<...> Dėl drausmės pažeidimų buvau pašalintas iš Salako gimnazijos. Draugavau su Bagdonavičiumi Stasiu iš Minčios kaimo, jis mokėsi Salako gimnazijoje ir palaikė ryšius su partizanais, tarp jų su Račinsku Pranu-*Drugeliu*. Taip pat mano draugas buvo Čižikas Jurgis, kuris susitikinėjo su Jonu Dūdėnu-*Vynu* iš Trinkuškių kaimo. Mūsų veikloje taip pat dalyvavo Vaclovas Miškinis.

Čižikas nežinia iš kur įsigijo šautuvą ir naganą. Mums trūko ginklų, todėl nutarėm nuginkluoti Salako pieninės sargybinį.

Nuėjom prie pieninės, aš užkalbinau sargybinį, kai atsakėm, kad esam savi, mus praleido. Beeinant susilyginom su juo ir aš čiupau jį už burnos, o Bagdonavičius, atėmęs ginklą, kelis kartus jam sudavė, kad nekeltų triukšmo.

Tada nuėjom į mano namus ir įkišom ginklus į stogą, o Čižikas tuo tarpu nuėjo į savo namus ir nematė, kur dėjom ginklus.

Apie tai mes pasakėm Jonui Dūdėnui. Jis mus pagyrė ir per Čižiką davė užduotį: nušauti ką nors iš Salako aktyvo. Nutarėm nušauti Vasiljevą. Sekėm, kada išeis, bet jis išėjo su pašaliniu žmogumi. Tada aš iš krūmų pradėjau šaudyti, kadangi nenorėjau nušauti Vasiljevą lydinčio žmogaus, tai šoviau į viršų ir, kai jis nubėgo, nušoviau Vasiljevą. Mūsų niekas nepažino ir mes pabėgom.

Tada iš Čižiko gavom Dūdėno pritarimą ir pradėjom su juo tiesiogiai bendrauti. Mus su Dūdėnu suvedė Alfonsas Dumbrava-*Aidas* Gateliuose.

Kai buvom Drobų kaime, Mazūra pranešė, kad mus nori matyti partizanai. Nuėję radom 2–3 partizanus, kurie prisistatė dusetiškiais, ir sutarėm su jais palaikyti ryšį.

Po kurio laiko Dumbrava pranešė, kad mus nori matyti Dūdėnas. Nuvedė mus tarp Gatelių ir Paberžės, kur krūmuose laukė 9 partizanai, dauguma nepažįstamų, bet tarp jų buvo Jonas Dūdėnas-*Vynas* ir Pranas Račinskas-*Drugelis*. Dūdėnas pradėjo klausinėti apie mūsų reikalus ir kovą prieš sovietinę santvarką. Aš atsakiau, kad susipažinau su partizanais. Į tai Dūdėnas atsakė: „Kaip tu gali apie tokius dalykus kalbėti, kai net jų pavardžių nežinai?“ ir įtikino mane, kad tai buvo provokatoriai. Aš atsakiau, kad rengiuosi vykti į Vilnių ir stoti į vakarinę mokyklą. Dūdėnas atsakė, kad, deja, jau esą vėlu: mane gali suimti, nes Trinkuškiuose jau daug kas žino apie mano nukautą Vasiljevą ir iš sargo atimtą šautuvą.

Tada grįžau į namus, atsisveikinau su tėvais, ir Dumbrava Alfonsas nuvedė mane būrin. Buvo 1948 m. rugpjūtis.

Iki 1949 m. buvau eiliniu, bet 1949 05 Dūdėnas gavo įsakymą kurti savo būrį. Pradžioje Dūdėnui pavaldūs buvome aš ir partizanas *Perkūnas*. Paskui dar atėjo Lukošiūnas Povilas-*Žilvytis* ir Vytautas Rusakevičius-*Tigras*.

1949 m. pradėjus organizuoti kolūkius, *Lydekaičio*-Meidaus Klemenso iniciatyva apšaudėm automašiną Tauragnų vlsč. ties Bajorų kaimu. Mes su *Perkūnu* turėjom užduotį sušaudyti mašinos motorą, tą ir padarėm. Kiti tuo tarpu sušaudė važiuojančius aktyvistus, buvo nukauti 4 asmenys.

1949 m. rudenį į būrį įstojo Petras Pošius-*Gediminas* ir Edvardas Juodvalkis-*Aras*. Dūdėno įsakymu nušovėm banditą Čižą.

Visus tris aktyvistus Baltriškėse nušoviau aš Dūdėno įsakymu.

1951 11 likome trise. 1952 m. vasarą prisidėjo Klibas Jurgis-*Kadugys* iš Mediniškės kaimo. Jis ir Lukošiūnas žuvo 1953 m. Juknėnų kaime.

Su P. Pošium gyvenom Balčių, Antabaltės, Minčios, Daunorių, Vyžių, Vaišnoriškės, Jakėnų ir kituose kaimuose. Tenai bunkerius iškasdavo P. Pošius, ten mane vesdavo užrištomis akimis. Pamenu, regis, Vyžiuose bunkeris buvo tvarte, į vidų pakliūdavo mėšlo, kuriame mes gyvenom per žiemą. Jis išeidavo, jis priimdavo maistą, aš nežinau, nei kas šeimininkai, nei kur gyvenom. Su Petru Pošiumi išsiskyriau 1957 09 26, jis išėjo savo keliais...

Rašte Zarasų r. MGB įgaliotiniui drg. Baliuliui 1957 11 22 pažymėta, kad Vaišnoras Jonas, gyv. Utenos r., Stučių k. Jo dukterys – Teklė ir Emilija bei du sūnūs Valentinas ir Antanas, pas jas tvarte buvo įrengtas bunkeris.

<...> Gyvenom ten nuo 1952 m. rudens ligi 1956 m. rudens. Tą bunkerį žinojo Gurkšnys Norbertas (ar Robertas) iš Gaidžių kaimo. Teklė ir Emilija skalbė rūbus. *Kadugys* ir *Žilvytis* iš mūsų išėjo 1953 05.

Nuo 1956 m. rudens ligi 1957 m. pavasario mus slėpė Stundžia Adolfas iš Meldutiškio kaimo. Užeidavome pas Vytautą Musteikį, Albiną Liuiką Stuglių k., Albertą Gurkšnį Gaidžių k., Vilutį Rukšėnų k., Petrą Miškinį Dundulių k., Joną Bylą Untilgės k., Joną Gurkšnį Gaidžių k.

Su Pošium išsiskyrėm pas Gurkšnį Joną, susipykom būdami girti, jis nuėjo pas Albertą Gurkšnį. Žinau, kad Pošius nori gauti fiktyvius dokumentus per Teklę Vaišnoraitę, jis surado Kaune kažkokį dailininką, kuris gali tuos dokumentus padaryti.

Pošius palaikė ryšius su *Siaubūnu* per Bikelienę iš Untilgės kaimo. Aš prisimenu, kad Pošius gaudavo laiškų, ir pats rašė *Siaubūnui*.

Akte pažymėta, kad legalizacijos metu Vytautas Miškinis atidavė: vokišką automatinį šautuvą Nr. 8962 ir 63 jo šovinius; 1923 m. naganą Nr. 6265 ir 29 jo šovinius; 1 vokišką kotinę granatą ir 1 jos uždegimo kapsulę.

Iš **Pošiaus Petro, s. Mykolo**, g. 1920 m., Pakerniškių k., apklausos protokolo, surašyto 1958 11 24. Tardytojas pirmiausia pateikia klausimą V. Miškiniui dėl 1956 m. Untilgės kaime nužudytų 4 moterų. Tuo nusikaltimu kaltinamas V. Miškinis prisipažino, kad tame nužudymo akte dalyvavo ir Petras Pošius, dabar jis bando atsakyti į jam pateiktą klausimą.

<...> Jeigu Pošius būtų dalyvavęs tame akte, tai būčiau dalyvavęs ir aš. Net jeigu ir būtų dalyvavęs vienas, tuomet man būtų papasakojęs, todėl aš kategoriškai neigiu Pošiaus dalyvavimą teroro aktuose.

<...> Prie Dusetų ežero 1944 m. išsikasiau bunkerį, kurį prižiūrėjo pil. Buivitis iš Bajatiškių (dabar jau miręs). Dabar bunkeris jau sugriuvęs ir užlietas, kitose vietose aš negyvenau. Su Vytautu Miškiniu-*Viesulu* išsiskyriau 1952 m. ir nuo to laiko jo nemačiau.

Legalizacijos metu atidaviau: automatą PPŠ ir du jo ragelius, pistoletą TT ir vieną jo apkabą, iš viso 104 vnt. šovinių.

Iš **Vytauto Miškinio** tardymo protokolo 1961 10 06:

<...> 1957 12 išvažiavau Krasnojarsko sritin, kur dirbau ligi 1960 05, o 1960 06–10 dirbau Molėtuose. Krasnojarsko srity iš pradžių dirbau plytų fabrike Nr. 3, o paskui – kitur.

Bagdonavičius Stasys, g. 1929–1930 m., dabar gyvena Zarasuose, Vaclovas Miškinis miręs, Jurgis Čižikas miręs 1950–1952 m.

Tardytojas V. Miškiniui pateikia dokumentus – du sąsiuvinius – ir klausia, ar jis juos pažįsta?

<...> Tai Dūdėno archyvas, kurį jis visuomet nešiodavosi su savim. Prieš išsiskiriant Petras Pošius atsinešė metalinę dėžę nuo šovinių, kurioje mačiau šiuos sąsiuvinius. Ton dėžėn sudėjau ir daug partizanų fotonuotraukų, kurias kažkur kitur padėjo (šis archyvas buvo paliktas pas Klibą Jurgį, ir saugumas jį paėmė kratos metu).

Kai likvidavo mūsų draugus, bunkerį įsirengėm Vidžiūnų kaime pas Bernotą, vardo neatsimenu. Dar apie mus žinojo Bernoto kaimynas Tumėnas Jonas.

1952 m. pradžioje nuėjom pas Klibą, jis pasakė, kad Duobių kaime, pas moterį, po svirnu yra Juodvalkio ir Dumbravos įrengtas bunkeris. Ten nuėję radom bunkerį, kuriame gyvenom ligi 1952 m. pavasario.

1952 m. bunkerį įsirengėm pas Vaišnorą Joną. Apie jį žinojo Vaišnorai ir Musteikis Jonas.

Vaišnoraitės buvo mūsų sugyventinės: Emilija – mano, o Teklė – Pošiaus. Jos dažnai abi kartu užeidavo pas mus į bunkerį...

1956–1957 m. turėjom bunkerį kamaroje pas Stundžią Adolfą. Todėl persikėlėm, nes pas Vaišnorus gyvenom labai ilgai ir galėjo kilti įtarimai. Paskui grįžau pas Vaišnorą, kur gyvenau iki legalizacijos.

Vaišnoro Valentino, g. 1927 m. Stučių k., tėvas Jonas ir motina Veronika jau mirę, sesuo Emilija gyvena Utenos r. Stučių kaime, o Lapėnienė Teklė – Kaune. Sesuo Žiezdrienė Virginija gyvena Vajelių kaime, Utenos r.

R. K. p a s t a b a: labai nedaug ką pasakė senutė Mikalina Pošienė apie savo krašto partizanus Petrą Pošių ir Vytautą Miškinį. KGB archyve teko vartyti jų baudžiamąsias bylas. Kitas gal už galvos susiimtų: kiek ten jų „negerų“ darbų pridaryta partizanaujant. Sovietinių MGB tardytojų, prokurorų ir teisėjų žodžiais tariant, šiedu partizanai paprasčiausiai buvę banditai, žmogžudžiai, plėšikai ir pan.

Bet kodėl jie nekalba apie tuos, kurie juos išvijo iš gimtų namų į miškus, kurie juos gaudė, šaudė, o gyvus pagavę kankino iki išprotėjimo. Kodėl jie nekalba apie okupantų rusų NKVD divizijos, vadovaujamos generolo Vetrovo, masiškai tuoj po karo žudytus visai nekaltus žmones? Kodėl jie nekalba apie ištremtus į Sibirą, apiplėštus jų gimtuosius namus, išniekintus žuvusiųjų miško brolių kūnus miestelių aikštėse, išniekintas moteris? Kodėl jie nekalba apie vietinių stribų niekšybes, kurie okupantų įstatymų palaiminti iki dantų ginkluoti ėjo per kaimus plėšikaudami, žudė ir stalčiuose ieškojo „banditų“? Kodėl jie nekalba apie visus tuos, kurie buvo jų užverbuoti ir įskundinėjo savo kaimynus, naktimis šliaužiojo palangėmis klausydamiesi, apie ką gryčioje kalba šeima, o rytą lėkė į NKVD ir raportavo naujienas? Ar padorus žmogus, išvytas iš savo gimtojo lizdo į gūdų laukinį mišką, galėjo su tokiais niekšais draugauti? Ar galėjo padorus žmogus taikstytis su atėjūnų grobikų primesta išsigimėliška santvarka? Ar galėjo padorus žmogus pakęsti tą, kuris jį atiduoda į raudonųjų žvėrių nasrus?

Lietuvos kaimo jaunuoliams Petrui Pošiui ir Vytautui Miškiniui likimas lėmė paimti ginklą į rankas ir eiti tuo pačiu kovos keliu, į tą fronto pusę, kurioje už savo laisvę kovojo tūkstančiai mūsų tautos sūnų. Visi žino, koks tas kovos kelias buvo „linksmas“ ir „laimingas“. Reikėjo ne tik kovoti už savo ir artimųjų išlikimą, reikėjo maitintis, kad kažkiek išsilaikytum, reikėjo pasirūpinti nors menkiausiomis

būties sąlygomis, todėl jokių kompromisų su tautos išgamomis nebuvo ir negalėjo būti. Prisiminkime kitų tautų istorijos raidą: visur ir visada partizaninis karas buvo pažymėtas kaltų ir nekaltų žmonių žudynėmis, žiauriais nusikaltimais.

Nors Lietuvos partizanai ir labai stengėsi laikytis tarptautinių konvencijų reikalavimų, buvo sukurta centralizuota valdymo struktūra – apygardos, rinktinės, kuopos, būriai, skyriai, veikė karo lauko teismai, buvo įvesti partizanų statutai, bet vis tiek pasitaikydavo įvairiausių prasižengimų, ypač paskutiniaisiais partizaninio karo metais, kai buvo sunaikinta didžioji vadovaujančiojo personalo dalis. Statutuose buvo aiškiai parašyta: bet koks išdavikas šeimoje atsako už visą šeimą, ir tie, kurie išdrįso slapta bendradarbiauti su priešu, gerai žinojo, kas laukia jo ir jo šeimos, nes už išdavystę partizanai skelbė bekompromisę mirtį visai šeimai.

Čia pateikdamas išrašus iš P. Pošiaus ir V. Miškinio kaltinamosios medžiagos ir sovietino teismo nuosprendžio, norėčiau kiek plačiau supažindinti skaitytoją su minėtų partizanų veikla. Bet prašau nepamiršti, kad šią kaltinamąją išvadą ir nuosprendį surašė didžiausi mūsų tautos priešai, kurie akivaizdžiai buvo parsidavę okupantams ir su jais kolaboravo. Todėl nereiktų stebėtis, kad šių rašinių preambulėje ir visame tekste Pošius su Miškiniu vadinami banditais, nekaltų vaikų ir senelių žudikais, plėšikais ir t. t. Čia tokiais jie ir padaryti, o tikroji tiesa giliai paslėpta. Šiandien dar yra žmonių, kurie visa tai supras ir pateisins laisvės kovotojus, o po daugelio metų ateisiantys gali visai kitaip interpretuoti šiuos tautos išdavikų surašytus nuosprendžius ir kaltinamąsias išvadas. Tegu skaitytojas žino, į kokį juodą purvą sovietiniai pareigūnai ir jų pakalikai tautos atskalūnai stribai stengėsi suversti visus ginkluoto pasipriešinimo kovotojus.

Kaltinamoji išvada ir nuosprendis surašyti lietuvių kalba, bet partizanai visur vadinami banditais, partizanų būriai – gaujomis, partizanų apygardos – banditinėmis apygardomis ir pan. Todėl kopijuoti minėtus dokumentus būtų neetiška, jie pateikiami adaptuoti, o sovietinių tardytojų užfiksuoti faktai atpasakojami remiantis teisiamųjų parodymais.

LYA (KGB), f. K–1, ap. 58, b. 47209, t. 3. Kaltinamąją išvadą tvirtina Lietuvos TSR prokuroras, II-os klasės valstybinis justicijos patarėjas V. GALINAITIS. 1962 m. sausio 27 d.

Baudžiamosios bylos Nr. 63, kurioje kaltinamaisiais patraukti Pošius Petras, Mykolo ir Miškinis Vytautas Kazimieras, Kazimiero, už nusikaltimų, numatytų Lietuvos TSR BK 62 str. I d., 64 str. I d. 66 ir 70 str., padarymą, **kaltinamoji išvada**.

Įžangoje, kaip ir visada sovietiniuose raštuose, pirmiausia kertamos pačios šaknys, o tik po to kapojamos šakos: „Išvijus vokiškuosius fašistinius okupantus iš Lietuvos TSR, buržuaziniai nacionalistai, aktyvūs okupacinės valdžios šalininkai, buvę policininkai ir kiti Tėvynės išdavikai pradėjo steigti ginkluotas gaujas, kurių tikslas buvo nuversti Tarybų valdžią Lietuvoje ir atstatyti buržuazinę santvarką.“

Sovietiniai rašeivos negailėjo karčių ir paniekinančių žodžių mūsų Laisvės kovotojams, juos vadino „buržuaziniais nacionalistais“, „Tėvynės išdavikais“ ir pan.

Toliau rašoma, kad buvusiose Lietuvos TSR Zarasų ir Utenos apskrityse 1944–1946 m. buvęs aktyvus tarybinių piliečių 1941 m. sušaudymo dalyvis Kaladinskas Kazys, Mykolo, sukūrė ginkluotą antisovietinį būrį, į kurį 1944 m. pabaigoje įstojo Dūdėnas Jonas-*Vynas* (nuteistas sušaudyti). 1944 m. likvidavus Kaladinską ir pa-

grindinę jo sudėtį, Dūdėnas kurį laiką slapstėsi vienas, po to įstojo į Prano Račinsko būrį. Račinskas savo būrį pavadino Lokio rinktine ir prisijungė prie partizaninės Vytauto apygardos.

1949 m. Dūdėnas, pavestas Račinsko, įsteigė vadinamąjį Laisvės būrį, į kurį įtraukė daug asmenų, nepatenkintų sovietų valdžia Lietuvoje. 1949 m. pas Dūdėną iš Račinsko būrio perėjo Miškinis Vytautas Kazimieras, Kazimiero, o tų pačių m. rugsėjo 15 d. į būrį įstojo ir Pošius Petras, Mykolo, kurie 1961 m. spalio mėn. 6 d. buvo suimti ir patraukti kaltinamaisiais šioje byloje.

Ginkluoti antisovietiniai būriai, vadovaujami Račinsko, Dūdėno ir kitų, aktyviai kovojo su sovietine valdžia Lietuvoje, žudė sovietinės valdžios aktyvistus, vykdė diversinius aktus, terorizavo bei plėšė kolchozus ir valstiečius, pravedinėjo antisovietinę agitaciją ir padarė daug kitų nusikaltimų.

Bylos parengtinis tardymas nustatė: Pošius Petras, Mykolo, išvijus vokiškuosius fašistinius okupantus iš Lietuvos TSR, pradėjo slapstytis ir, būdamas nepatenkintas sovietine valdžia Lietuvoje, išdavė Tėvynę (patys būdami okupantai, drįso žmogų apkaltinti netgi Tėvynės išdavimu. Didesnės niekšybės ir paistalų iš sovietinių pareigūnų jau nebuvo galima tikėtis! – *R. K.*), įstojo į Dūdėno Jono vadovaujamą antisovietinį būrį ir buvo paskirtas būrio vado pavaduotoju, turėjo *Gedimino* slapyvardį ir buvo ginkluotas automatu bei pistoletu.

Apie Miškinį irgi ta pati čekistiška maldelė – Miškinis Vytautas Kazimieras, Kazimiero: „Būdamas nepatenkintas sovietų valdžia, „išdavė“ Tėvynę ir 1948 m. pradžioje užmezgė nusikalstamus ryšius su ginkluotais antisovietiniais būriais, tuo metu veikusiais Zarasų rajone.“

Toliau išvardijami visi Miškinio padaryti nusikaltimai sovietų valdžiai.

1948 m. balandžio 29 d. kartu su kitais nužudė aktyvistę Puslienę Bronę.

1948 m. gegužės 19 d. kartu su Čižiku Jurgiu iš pasalų nužudė Degučių valsčiaus vykdomojo komiteto instruktorių komunistą Vasiljevą, į kurį Miškinis iššovė 3 kartus.

1948 m. birželio 23 d. kartu su Miškiniu Vaclovu (miręs), Miškiniu Aleksu (nuteistas) ir Čižiku nužudė kaimo aktyvistę Davainytę Eleną, į kurią Miškinis Vytautas šaudė iš šautuvo.

1948 m. liepos 6 d. kartu su Miškiniu Vaclovu ir Bagdonavičiumi apiplėšė Salako pieninės sargą, iš kurio atėmė vokišką šautuvą.

1948 m. rugpjūčio mėn. Miškinis Vytautas, vengdamas atsakomybės už padarytus nusikaltimus, savo noru įstojo į ginkluotą antisovietinį būrį, pasirinko *Viesulo* slapyvardį, davė priesaiką ir 1950 m. buvo paskirtas „banditų“ rajono štabo viršininku, turėjo šautuvą, pistoletą ir granatų.

Būdami būryje ir siekdami susilpninti sovietų valdžią ir sovietinę valstybę, kaltinamieji Miškinis Vytautas ir Pošius Petras kartu su kitais „banditais“, tarpusavyje susitarę, įvykdė daug teroristinių aktų, diversijų, krautuvių, kolūkių ir valstiečių apiplėšimų.

1949 m. gegužės mėn. Miškinis Vytautas su kitais „banditais“ Ignalinos r. Bajorų k. apiplėšė parduotuvę ir sunaikino skaityklą. Nuostoliai valstybei – maždaug 4 tūkstančiai rublių (senais pinigais).

1949 m. birželio 9 d. Miškinis Vytautas kartu su Dūdėnu, Rusakevičium (nuteisti) ir kitais „banditais“ nužudė Zarasų r. Baibių k. aktyvistą Vinclovą Joną. Miškinis šio nusikaltimo metu buvo sargyboje prie Vinclovo namų.

1949 m. liepos 13 d. Miškinis Vytautas, Dūdėnas Jonas kartu su kitais „banditais“ Utenos r. Bajorų k. iš pasalų apšaudė lengvąją automašiną ir nužudė mašinoje važiavusius Utenos r. prokuroro pavaduotoją Petriką, Tauragnų vlsč. vykdomojo komiteto sekretorių Gutkiną, aktyvistę Talaikienę ir vairuotoją Žalėną, taip pat sudegino automašiną „Vilis“ ir valstybei padarė 17 tūkstančių rublių (senais pinigais) nuostolį. Miškinis į mašiną paleido 10 šūvių.

R. K. p a s t a b a: keista, kad sovietiniai pareigūnai pinigais įvertina tik materialius daiktus, o žmonės jiems visai beverčiai. Kadangi partizanai buvo Lietuvos statutiniai pareigūnai, jie visi turėjo slapyvardžius, nes veikė sovietinės valdžios pogrindyje, bet sovietiniai pareigūnai vengia partizanus įvardyti jų slapyvardžiais, tiesiog kuo dažniau jiems klijuojami žodžiai „banditas“, „banditai“, „plėšikai“, „gaujos“, taip stengiamasi bet kokiais būdais įbrukti mintį, kad lietuviai partizanai tokie iš tikrųjų ir buvo. Be to, dar kartą reiktų priminti, kad okupantus rusus įvairiausia karine ir nekarine technika labai dosniai apdovanojo ponai iš Amerikos, tarp jų ir lengvaisiais automobiliais „Viliais“, kuriais pokario metais važinėjo visa NKVD govėda ir komunistų partijos valdžia – ta valdžia, kuri taip žiauriai buvo užgniaužusi mūsų laisvę.

1949 m. rugsėjo 20 d. Pošius Petras, Miškinis Vytautas kartu su Dūdėnu, Juodvalkiu, Rusakevičiumi ir Lukošiūnu Zarasų r. Kemionių k. nužudė „liaudies gynėją“ Berniūną Petrą ir kaimo aktyvistę Šileikienę.

<...> 1949 m. gruodį Pošius ir Miškinis kartu su Dūdėnu, Rusakevičiumi ir kitais „banditais“ apiplėšė Zarasų r. Dundulių k. gyventoją Biriuką, iš kurio atėmė 80–100 kg kiaulę.

1949 m. gruodžio 4 d. Miškinis Vytautas, Pošius Petras, Dūdėnas, Juodvalkis ir Dumbrava Utenos r., Gatelių k. gyventojo Bykovo namuose, sučiupo pilietį Čižą Praną, atėmė iš jo kulkosvaidį ir Miškinis Vytautas miške jį nušovė. Buvusiam su Čižu aktyvistui Juodkai pasisekė pabėgti. Pošius su Miškiniu Vytautu šaudė į bėgantį Juodką, bet nepataikė.

1950 m. sausio 11 d. kaltinamasis Pošius Petras su „banditais“ Dūdėnu, Juodvalkiu ir Dumbrava pil. Barkaus Stepono, gyvenančio Utenos r. Antalgės k., namuose sučiupo Gatelių apyl. pirmininką Bakutį ir apyl. sekretorių Šeduikį, išsivedė laukan ir nužudė: gyvus nuskandino ežere.

1950 m. rugsėjo 5 d. kaltinamasis Pošius Petras kartu su „banditais“ Dūdėnu, Rusakevičiumi ir kitais įvykdė masinį teroristinį aktą, kurio metu buvo nužudyti Paukštienė Adelė, dvi jos nepilnametės dukterys Valė ir Birutė bei Liaudanskas su žmona. Pošius šių asmenų nužudymo metu buvo sargyboje prie jų namų.

1950 m. spalio 24 d. Miškinis Vytautas ir Pošius kartu su „banditais“ Tumėnu, Juodvalkiu ir Rusakevičiumi nužudė aktyvistą Žigą Joną, kurį, Pošiui įsakius, nušovė „banditas“ Juodvalkis.

1951 m. birželio 15 d. Pošius ir Miškinis Vytautas kartu su „banditais“ Dūdėnu, Dumbrava, Juodvalkiu, Miškiniu Aleksu, Zavadsku ir kitais užpuolė Zarasų r. Baltiškės k., kuriame apiplėšė krautuvę, kolūkį ir sunaikino skaityklą. Valstybė

patyrė 21 685 rublių (senais pinigais) nuostolį. Šio užpuolimo metu Pošius plėšė krautuvę, o Miškinis Vytautas skaitykloje nužudė aktyvistus Šablinską, Sidorkevičių ir Juškinienę.

<...> 1951 m. rugpjūčio 1 d. Pošius ir Miškinis Vytautas kartu su kitais „banditais“ apiplėšė girininką Blanskį, iš kurio atėmė 7121 rb valstybinių pinigų (senais pinigais) ir juos pasidalijo.

Miškinis Vytautas 1957 m. rugsėjo 30 d., o Pošius Petras 1958 m. lapkričio 23 d. atvyko į saugumo organus, prisipažino darę nusikaltimus ir atidavė ginklus: Miškinis – šautuvą, pistoletą, granatą ir šovinius; Pošius – automatą, pistoletą ir šovinius.

Pošiaus padaryti nusikaltimai pakankamai įrodyti kaltinamojo Miškinio Vytauto parodymais ir akistata su juo; taip pat nuteistųjų: Dūdėno, Tumėno, Juodvalkio, Rusakevičiaus; liudytojų: Miškinio Alekso, Daubaro, Šileikio, Ragozino, Barkauskienės, Drungienės, Berčiūno, Bivainienės, Bykovo, Čižo S., Bartkutės, Šarkuvienės, Barkaus, Deveikienės, Kurlavičiaus, Šeduikienės, Bumbulienės, Bubulio, Paukštės, Kraujalio, Bagatyrio, Vaišnoro, Liaudansko, Žigienės, Karklino, Stankevičiaus, Šablinskaitės, Jankauskienės, Adomonio, Bagdonavičienės, Sidorkevičienės, Rubliansko, Blonskio, Zavadsko, Strelčiūnienės ir kt.

<...> Pateiktame kaltinime Miškinis Vytautas Kazimieras, Kazimiero, prisipažino kaltu, tik neigia dalyvavęs nužudant Puslienę ir Davainytę ir nenušovęs Čižo Prano.

Miškinio Vytauto padarytus nusikaltimus pakankamai įrodo kaltinamojo Pošiaus Petro, nuteistųjų Dūdėno, Tumėno, Juodvalkio, Rusakevičiaus ir 47-ių liudytojų parodymai.

Kaltinamoji išvada surašyta 1962 m. sausio 22 d. Pasirašo:

Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos TSR Ministrų tarybos Tardymo skyriaus viršininko pavaduotojas majoras JANKEVIČIUS

Sutinka: VSK prie Lietuvos TSR MT Tardymo skyriaus viršininkas
pulkininkas KISMINAS

Už VSK prie Lietuvos TSR MT pirmininkas
pulkininkas A. RANDAKEVIČIUS

N U O S P R E N D I S

Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos vardu 1962 m. kovo 14 d. Vilniaus mieste Lietuvos TSR Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų teisminė kolegija, susidedanti iš pirmininko BURNEIKIO, liaudies tarėjų BARAUSKO ir PAULAUCKIENĖS, dalyvaujant prokurorui BAKUČIONIUI, gynėjams adv. MATIJOŠIENEI ir BUDRIUI, sekretorės KLIMČIAUSKAITĖS, uždarame posėdyje išnagrinėjo baudžiamąją bylą <...>.

Viskas kartojama nuo pradžių iki pabaigos kaip ir kaltinamojoje išvadoje. Miškinis Vytautas pripažintas kaltu pagal visus jam pateiktus Baudžiamojo kodekso straipsnius ir nuteistas mirties bausme sušaudant. Pošius Petras nuteistas 15 metų laisvės atėmimo pirmuosius trejus metus atliekant bausmę kalėjime, o likusius – sustiprinto režimo pataisos darbų kolonijoje.

Iš Laisvės būrio archyvo

Laiškas. Laisvės būrio vadas – Lokio rinktinės vadui.

1949 06 10 pranešu Tamstai, kad š. mėn. 10 d. Daugailių ir Degučių vlsč. ribose susekėm ginkluotą 6–10 šnipų grupę, vaizdavusią partizanus. Jie daro didelę žalą visuomenei ir organizacijai iš dorų lietuvių reikalaudami parašų ant spausdintų lapelių, kurie sutinka remti LP. Be to, renka ginklus ir šaudmenis.

1949 06 02 įstojo partizanai *Tigras* ir *Žilvytis*. 1949 07 06 įsakymas Nr. 6. 07 05 įstojo veikianti grupelė *Vaiduoklis* ir *Balandis*.

1949 07 28. Šio mėn. 5 dieną Dundulių kaime stovyklavo du rusų šnipai, vaizduojantys sužeistus. Jie šeimininkui sakė, kad dar ateis *Viesulas*, *Žilvytis*, *Vynas* ir *Perkūnas* – minėjo mūsų slapyvardžius ir pavardes. Jiems kambary bemiegant, šeimininkas pamatė ateinant du kareivius. Susišaudžius šnipai iššokinėjo pro langus. Kareiviai pranešė milicijai, suėmė šeimininkus. Paskui atėję šnipai pasiėmė savo daiktus ir išėjo.

1949 08 17 Laisvės būrys aukoja Vytauto apygardai ir Lokio rinktinei po 200 rb spaudos reikalams.

1949 09 09 įstojo partizanas *Aras*.

1949 09 09 Dunulių kaime provokatoriai apiplėšė žmones ir paleido gandus neva tai *Tigras* su savo kompanija.

1949 09 15 įstojo partizanas *Gediminas*.

1949 09 26 įstojo į veikiančiąją grupelę *Kirvis*, *Nuovadas*, *Mesaršmitas*.

1949 09 19 pranešu, kad Pakerniškių k. griežtai įspėtas Tėvynės išdavikas dalyvaujant *Dagiui*, *Viesului*, *Gediminui*, *Arui*, *Žilvyčiui* ir *Tigrui*.

Į Lino grupelę įstojo partizanai *Trispalvis* ir *Saulutis*.

1949 12 05 įstojo OS narys *Pistoletas*.

Suimti trys asmenys, vykdę apiplėšimus partizanų vardu. Dabar Salako milicijoje ir prisipažino.

1949 12 15 Nr. 32 *Dagio*, *Viesulo* pakėlimas į j. puskarininkio laipsnį ir gauta galutinė atestacija.

Gauta *Gedimino* ir *Gluosnio* pakėlimo į grandinio laipsnį atestacija.

1950 01 13 raštas, 1950 01 10 priimtas ryšininkas *Našlaitė*.

1950 01 14 Kubilių kaime vienas pilietis griežtai įspėtas.

1950 01 25 ant maitinimo kvitų pasirašau: *Pušis*.

1950 01 25 Įstojo OS narys *Liutovaras*.

1950 02 07 Įsak. Nr. 39 priimtas OS narys *Darbininkas*.

1950 02 07 įstojo pagal įsak. Nr. 40 OS narys *Karštas*.

1950 02 16 tarp Salako ir Degučių iškabintos dvi vėliavos.

1950 03 07 į veikiančiąją grupę įstojo *Diemedis*.

1950 04 21 įstojo OS narys *Beržas*.

Vytautas Miškinis apie archyvą, 1961 11 10: Pošius iš kažkur atnešė šovinių dėžutę, į kurį aš sudėjau savo „banditines“ fotonuotraukas. Pamačiau, kad dėžutės dugne esama Dūdėno sąsiuvinių. Iš kur juos gavo Pošius – nežinau.

Pažymėjimas 1961 10 26: Miškinis Aleksas, s. Kazio, g. 1931 m., gulintis mūsų ligoninėje priverstiniam gydymui su diagnoze – šizofrenija.

R. K. p a s t a b a: straipsnyje minimų partizanų vardų ir slapyvardžių papildymas:
Bagdonavičius Stasys,
Čižikas Jurgis-*Tigras*,
Dumbrava Alfonsas-*Aidas*,
Juodvalkis Edvardas-*Aras*,
Lukošiūnas Povilas-*Žilvytis*,
Miškinis Aleksas-*Dobilas*,
Miškinis Vaclovas,
Miškinis Vytautas Kazimieras-*Viesulas*,
Pošius Petras-*Gediminas*,
Račinskas Pranas-*Drugys*, *Drugelis*, *Žaibas*,
Rusakevičius Vytautas-*Tigras*,
Tumėnas Zigmas-*Kęstutis*,
Zavadskas J.-*Durklas*.

Pasakoja BRONIUS STATAVIČIUS

Užrašė Laimonas Abarius
Zarasuose, 1999 12 13

Gimiau 1924 m. Giteniškės k., Salako vlsč., Zarasų apskr. Kai antrą kartą užėjo rusai, teko dalyvauti partizanų pasipriešinime, vėliau kariavau fronte, buvau sužeistas...

Kai šiandien prisimenu tas dvi partizanavimo savaites, tai galiu padaryti vieną išvadą: kitaip ir negalėjo baigtis, nes mes nesislėpėm, visos moterys, seni ir jauni – kas tiktai norėjo, visi žinojo, kur mūsų suėjimas. Ir dar – per didelio pasitikėjimo būta...

Būrį pradėjo kurti Stasys Dicevičius. Jis – pagrindinis būrio organizatorius, nes tarnavo Plechavičiaus armijoje ir, rusams užėjus, pradėjo slapstytis. Jo sesuo Anelė Dicevičiūtė tarnavo Tiltiškėse pas Zakarauskus, ji su Lionka Zakarausku (Leonidas Zakrevskis) labai sugyveno – buvo jam kaip pana.

Kai karo metu sudegė Zakarauskų namai, Lionka gyveno pas Juzėnus, draugavo su Manium Juzėnu (Maniui dėdė Juzėnas buvo atidavęs malūną).

Pirmomis savaitėmis kareiviai ar skrebai buvo Manių pasigavę, vežėsi su pastote keturiese, bet tasai nučiupo šautuvą, nuo jų išsisuko ir pabėgo (tai jo pasakojimas). Nebegalėjo gyventi viešai, tada Anelė suvedė su būreliu ir abu su Zakarausku atėjo.

Atsivedė pas mus Zakarauską, jis, prabuvęs pas mus gal pusę dienos, išbėgo nė nepasakęs – kur. Kitą kartą atbėga, visas šlapias, ant peties – automatas PPŠ. Klausiam – iš kur paėmė, o jis papasakojo, kad susitiko skrebus. Norėjo jį sulaikyti, bet jis neva atėmė automatą ir pabėgo. Primelavo mums.

Pažaidė su tuo automatu gal pusdienį ir vėl išbėgo. Bastėsi, ieškojo, kaip geriau mus išduoti. Vadeišaitė Uršulė (paskui partizano Obelevičiaus žmona, dabar gyvena Salake) pasakojo, kad Lionka su skrebu buvo pas juos užėję. Lionkai automatas

ant peties kaba, jisai klausinėja, kaip mus rasti, kur vaikštom, kaip prieiti... Aišku, kad buvo užverbuotas, tai, jeigu iš vieno skrebo automatą būtų atėmęs, kaip su kitu skrebu vaikščios?

Ginklų turėjom, bet nieko su jais neveikėm. *Dudoriai* atnešė keturis automatus, beveik kiekvienas kažką atnešė...

Slavinską iš Salako, du brolius „Dudorius" (*Dudoriai*, *Dudoriukai* – Balio ir Henriko Bikulčių pravardė, gyveno Salake, netoli Luodžio, prie žydų kapų) ir Juzėną tuosyk paėmė gyvus. Ir vežė pastotėmis.

Rytą mane motina žadina: „Kelkis, vaikeli, šaudo!" Gyvenom netoli tos vietos. Paskui pamatėm, kad pasipylė skrebai – ieškojo žmonių vežti sužeistiems. Nuo mūsų namų gal per 200 m vaikščiojo, paėmė su pastote mūsų kaimyną Visocką ir Biveinį iš Giteniškės (abu mirę, Visocko sūnus yra). Surinko iš viso gal 2–3 pastotes, sukrovė mūsų ginklus, rūbus (rūbų buvo nedaug, dar buvo šiltas laikas, tai apatinių ir kailinių nereikėjo). Paėmė ir sužeistus, paskui, kiek girdėjau, teisė. Žinau, kad broliai *Dudoriai* gavo po 15 metų, iškalėjo ir grįžo į Salaką. Jau mirę, o Manius su Slavinsku prapuolė. Nei kaulų, nei žinios, kur dingo...

Tą kartą dauguma mūsų pulko (8 vyrai) žuvo, likom tiktai: aš – Statavičius, Pumputis Bronius (vėliau jį suėmė) ir Obelevičius (miręs). Partizanų Čeko ir Mackevičiaus aš nežinau. Nežinau ir išdaviko likimo (girdėjau, kad buvo gavęs leitenanto laipsnį, trynėsi apie Ignaliną).

Kai po karo Obelevičius gavo eigulio vietą, kažkas paleido gandus, neva jis išdavė, nors išdavikas buvo visiems žinomas – Lionka Zakarauskas.

Pasakoja GENĖ KAVOLIUKAITĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Salake, 1999 10 03

R. K. p a s t a b a: Kavoliukaitė Gėnė, d. Juozo, gim. 1928 m. Jurgiškių k., Salako vlsč., Zarasų apskr., gyv. Vytauto gt. 4, Salake, Zarasų r. Liudijimas apie jos brolių rezistencinę veiklą ir žūtį 1944 m.

Be manęs, šeimoje dar augo broliai Leopoldas, Pranas, Povilas ir Jonas. Antrosios sovietų okupacijos pradžioje jie visi žuvo.

Sovietams antrą kartą užėjus, pradėjo slapstytis nuo kariuomenės. Jonas (g. 1925 m.) ir Povilas (g. 1923 m.) išėjo partizanų būrin, o Pranas ir Leopoldas (g. 1917 m.) slapstėsi aplink namus.

Visos mūsų nelaimės prasidėjo 1944 m. per Visus Šventuosius. Mes užbaigėm kūlimą, ir broliai užtaisinėjo bulvių kapčių (buvom neturtingi, tai rūsio neturėjom). Pasimaišė daug jaunimo, pamatė pašaliniai. Viena pikta pagyvenusi moteris paskundė įgaliotiniui: „Kai talkon – jaunimo pilna, o kariuomenėn eit – nėra". Tas įgaliotinis perdavė kariuomenei, ir tada link mūsų namų pasipylė kareiviai. Pradėjo šaudyti, galvojo, kad pas mus yra bunkeris, bet jokio bunkerio nebuvo. Brolis Pranas šoko duobėn prie ąžuolo ir pasislėpė (palei šaknis buvo duobė, kurią vadinom kiauliaknisiu), Leopoldas pasileido link miškelio, o iš jo buvo galima bėgti toliau, didesnian miškan. Bet jis netoli nubėgo – prie pat miškelio buvo peršautas. Tuo

laiku iš mokyklos ėjo Šileikių Romas, tai kaip to vaiko nenušovė, lig šiol nesuprantu. Brolį Praną rado pasislėpusį toj duobėj ir suėmė, o Praną nusivarė Salako skrebarnios rūsin. Nežinau, kiek ten jį kankino, bet ne trumpiau kaip dvi ir ne ilgiau kaip tris savaites. Paskui gavom žinią, kad jo nebėr. Apie tai pranešė Salako daktaras Beitala, kuris užeidavo pas mus į Jurgiškes. Jis teigė buvęs iškviestas pažiūrėti brolio, bet jau per vėlai, buvo užmuštas... Paskui skrebai paleido gandą, kad pasikoręs...

Brolio Leopoldo kūno nenorėjo atiduoti. Bet mūsų mama buvo labai aktyvi, davė enkavedistams pinigų ir samagono, tai leido palaidoti Leopoldą Salako kapinėse, o kur nužudyto Prano kapas, lig šiol nežinom. Vieni kalbėjo, kad Salake už totorių kapų, kiti – kad plynėj link kelio į Tolimėnus, dar kiti – kad už Naubėnų kapų. Kalbėjo, kad jį vežti su „padvada“ buvo atvaryta Padvaiskienė, bet ji neprisipažįsta. Bijo.

Kai žuvo Leopoldas, mane suėmė ir penkias dienas laikė Salako rūsy. Tardytojas Bagaičiukas klausinėjo apie brolius ir žadėjo paleisti ir mane, ir brolį Praną. Mane paleido, o brolį užmušė...

Likę du broliai buvo būry, jie laikėsi miškuose, į namus retai ateidavo: Jonas nė karto nebuvo atėjęs, o Povilas – tiktai vieną. Apsirengęs kariškai, ginkluotas. Sakėm jam, būk namie, bet jisai išėjo ir gyvo jau nebematėm. Kai jis buvo atėjęs, aš dar ėjau sargybą, kad skrebai neužeitų. Pabuvo tik dieną.

Mes sutarėm susitikti pas Dijoką vienkiemyje, ten dar gyvena jo giminaitė Elena (dabar gyvena Dūkšte). Kartą, eidama susitikti su broliais, Pratkūnuose pamačiau arklį ir supratau, kad yra skrebų. Užėjau lyg pasiteirauti, ar dirba malūnas (Padvaisko namuose buvo arkliais sukamos girnos), bet jie suprato, ko čia vaikštinėju. „Kur vaikštai, banditka?“ Klausinėjo apie brolius, nuvežė Salakan ir vėl įkišo rūsin. Ir tą kartą mane išpirko vyrai.

1944 m., apie Kalėdas, Šileikis pranešė, kad abu broliai žuvo. Mama viską išklausinėjo, ir naktį nuvažiavom pasiimti. Radom abu gulinčius, Jono viena koja buvo prilenkta, vėliau žmonės kalbėjo, kad buvo sužeistas. Povilas gulėjo gražiai išsitiesęs. Abu nušauti į galvas... Per vieną smlkinį šauta, per kitą išėjusi kulka. Jokių ginklų prie jų nebuvo. Daugiau nušautųjų nebuvo, nors po krūmus ir neieškojom.

Paėmėm juos naktį, parsivežėm į namus. Reikėjo laidoti, o jėgų nebuvo – reikėjo vyrų. Sutarėm su Karklu iš Bajorų kaimo, kad leistų 2–3 dienoms padėti brolius į pirtį. Pašarvojom pirtyje ir ieškojom vyrų palaidoti. Iš Galinių kaimo sutiko padėt Juotka Norba (Norbertas), Juotka Mykolas ir Gegys Pranas (visi jau mirę). Mama – Leokadija Kavoliukienė – paprašė Naubėnų kapinėse iškasti duobę ir padėti palaidoti. Vyrai prigrasė, kad nebūtų jokio triukšmo, verksmų ir ašarų. Bijojo.

Kai laidojom, labai šalo ir švietė mėnesiena. Buvo 1945 m. išvakarių naktis. Laidojom užsidengę burnas, kad nebūtų ašarų ir verksmų, nes po Bajorus važinėjo milicija. Taip ir palaidojom be karstų...

Miškiniškėse žuvo ne tik mano broliai. Žinau, kad iš Dijoko namų išbėgo Ruseckas Leonas (miręs) ir Žilėnaitė Elena. Kaip pasakojo Ruseckas, ten galėjo žūti apie 17–18 žmonių, bet kas tie kiti, aš nežinau.

Apie 1945 m. vasarį konfiskavo mūsų turtą, o 1945 m. kovo 30 ar 31 d. mane suėmė kaip „banditų“ ryšininkę ir teisė kartu su Pumpučiu ir Šileikiu Juozu iš Jurgiškių kaimo. Mane laikė Salake, paskui perkėlė Lukiškių kalėjiman. Išvežė Komijon, Vorkuton. 1948 05 27 parvežė atgal į Vilnių, vėl tardė, bet teismas mane išteisino, o Pumpučiui ir Šileikiui davė po 5 metus. Namo išleido tiktai rugpjūčio 28 ar rugsėjo 8 dieną.

Nuo 1951 m. su mama apsigyvenom Drobiškėse. Su partizanais jau nebendravom, tik kartą teko susitikti partizaną Račinską. Jis mane šio to paklausinėjo, bet apie save nieko nekalbėjo.

Iš Bajorų kaimo nukentėjo tėvas ir sūnus Karklai. Mano byloj Karklas (tėvas) buvo lyg ir liudytoju, bet man labai nepakenkė. Jis, regis, žuvo nuo miškinių rankos, o jo sūnus žuvo apie 1951-uosius.

Pasakoja VERONIKA PUPEIKYTĖ-STEIBLIENĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Stelmužės k. 1999 09 08

R. K. p a s t a b a: Veronika Pupeikytė-Steiblienė, g. Miškiniškių k., Imbrado vlsč., Zarasų apskr., gyv. Stelmužės k., Imbrado sen., Zarasų r.

Brolis Viktoras Pupeikis buvo netikras mano brolis – suvestinis, tačiau buvo artimas ir brangus, kaip tikras brolis. Mūsų šeimoje buvom: seserys Ona ir aš – Veronika, broliai Antanas, Edvardas ir Viktoras (visi mirę).

Brolis Viktoras karo metu tarnavo policijoj, vėliau slapstėsi, kol buvo pagautas Pakaušio k., Imbrado vlsč. Suėmę jį labai sudaužė šautuvų buožėm, dar atvarė į namus, atsigėręs pieno pasakė: „Gal jau nebus lemta daugiau namuose jo atsigerti...“

Nuvežę į Zarasus labai sumušė, Panevėžy – šiek tiek mažiau. Jis pasakojo, kad jau nieko nejautęs, kaip pagalį daužė. Savomis kojomis nevaikščiojo...“ Visa mūsų šeima labai smarkiai nukentėjo...

Pas mus ateidavo ir partizanai, ir skrebai. Partizanai mandagiai pasibeldžia, o skrebai visą namą drebina. Bet visko buvo, iš abiejų pusių...

Gyvenom nelengvai, ne ką turėjom, bet pavalgyti užteko. Atėjo kartą partizanai, ne visus pažinojau, tiktai pusbrolį Joną Vainauską ir Joną Karlą (mes su juo labai sugyvenom, draugavom). Dar kelių žinojau tiktai slapyvardžius. Atsinešė degtinės, išgėrė, pavalgė, dar norėjo padainuoti. Mano mama (tada jau buvo sena ir beveik visai apakusi, sirgo katarakta) labai persigandusi sako: „Nedainuokit, vaikeliai, o tai mum saugo, galit ir jūs pražūt, ir aš sena“. Tuoj vienas (pavardės nežinau) atsistojo, griebė šautuvą, mamą už atlapo – nušaus. Rėkia: „Ko jūs bijot!“ Va taip buvo... Tiktai pusbrolis nuramino...

Žuvo du mano pusbroliai: Romusis (Romualdas) ir Jonas Vainauskai. Romusis buvo dar visai jaunas, 20-ties metų, jis nuo kariuomenės slapstėsi. Buvo pas draugą Miškiniuose, ir kariuomenė ėjo. Pamatę kareivius norėjo pabėgti, bet juos abu nušovė bėgančius. Palaidoti atidavė, Romusio net akys buvo iššokusios, kaip šautuvų baužėm sudaužytas... To draugo pavardės nežinau.

Romusis žuvo anksčiau, o Jonas – po kelerių metų. Jis Plechavičiaus kariuomenėj tarnavo. Jų namuose buvo partizanų bunkeris. O nušovė jį bunkery savi, partizanai. Kažkas pasakojo, kad jis palaidotas kažkur apie Stelmužę...

Jį nušovė todėl, kad buvo labai nervingas, kontūzytas. Su juo jau nesusitvarkė, pasakojo – paims, pačiups, nieko negirdi, nesivaldo...

Partizanai norėjo, kad su jais miškan eitų mano brolis Antanas. Mama pradėjo raudoti: „Vaikeliai, jūs jauni, neprapulsta, o aš sena ir ligota, gal mirsiu kur patvory. Eik, vaikeli, kariuomenėn, gal Dievas tave saugos – neprapulsi...“ Na, ir išėjo brolis Antanas, o sesuo Ona (Rončienė) važiavo jį palydėti, kita sesuo buvo Meiriškėse. Kaip šiandien prisimenu: buvo gegužės 3 diena.

Tuo laiku laukėm žmonių išvežimų, labai bijojom, nemiegojom. Pas mus atėjo Vyšniauskas, mano draugė Vyšniauskaitė, mama sako: „Eikit gult, kaip Dievas duos, taip ir bus...“ Jiems išeinant, nutariau nueiti dar tvartan. Arklys buvo supančiotas, bet tegul sau būna tvarte. Atsiguliau, paskui girdžiu mamytė žadina: „Verute, Verute, kelkis! Matyt, Antaną atvežė!“ Nors ir buvo akla, bet ji jausdavo šviesą.

Atsikeliu, girdžiu, mašina ūžia ir jaučiu degėsių kvapą. Degam! – namai uždegti. Tai partizanų darbas, jie nenorėjo, kad brolis eitų kariuomenėn, norėjo, kad eitų miškan. Jie padegė mūsų namus.

Namas pušinis, dega kaip degtukas. Apsideginau nuo karščio, vienais marškiniais mamą laukan išvedžiau, brolis Edvardas per langą šoko – rankas į stiklus susipjaustė. Iš tvarto gyvulius išvedžiau, bet vis tiek viena telyčia sudegė.

Buvo šiltas pavasaris, gegužės 3 diena... Pasirodo, mašina važiavo mūsų išvežti, bet pamatė ugnį: „Miškiniškės dega!“ – apsisuko ir nuvažiavo savo keliais. Likom neišvežti...

Sudegino mus partizanai kerštaudami. Čia, matyt, ir Plėdžio darbas, nes tuo metu jis slapstėsi su jais. Kai ėmė kalbėti, tai Plėdienė šitaip: „Ai, jie samagoną varė ir namus uždegė...“ Tai netiesa, nes tuo laiku mes samagono neturėjom ir nevarėm.

Antanas Plėdys slapstėsi ir čia, ir Vilniuje. Suėmė jį namuose, kiek girdėjau, suimant jam dantį išmušė. Pabuvo lagery, o paskui stojo mokytis daktaru. Praktiką atliko Zarasuose, buvo geras specialistas. Žmonės jį labai gyrė. Girdėjau, kad jo motinos pusbrolis buvo Antanas Sniečkus, tai ir jam, matyt, būta kažkokių lengvatų...

Pasakoja VALĖ GRUODYTĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Bradesių k. 1999 10 08

Gimiau 1934 m. Bradesių k., Antazavės vlsč., Zarasų apskr. Šiuo metu gyvenu tame pačiame kaime, Antazavės sen., Zarasų r.

Tėvas, Juozas Gruodis, s. Juozo – buvęs savanoris, puskarininkis. 1919 m. surinko 7 apylinkės vyrus, sudarė būrelį ir vijo iš Lietuvos bolševikus Aleksandravėlės pusėn. Žmonių buvo mažai, tai jie vis šaudydami keitė pozicijas, kad atrodytų kaip nemažas būrys. Rusai traukėsi Eglainės link...

Už tarnybą kariuomenėj 1938 m. jis gavo 1 ha žemės, iki tol turėjo 14 hektarų. Leido rinktis: Marimante ar prie namų, paėmė prie namų. Buvo išsilavinęs žmogus, mokėjo vokiškai, rusiškai, armėniškai, žydiškai, kadangi buvo patekęs į nelaisvę, ten ir pramoko kalbų.

1944 m., traukiantis vokiečiams, pas mus užėję kareiviai liepė kraustytis iš namų, nes ateina bolševikai. Tėvas mokėjo vokiškai, tai kareiviai jam pasakė, kad duotas įsakymas sunaikinti visus trobesius ir nepalikti rusams. Paskutiniai einantys vokiečių kareiviai užminuos namus.

Mes išėjom, tupėjom apkase prie namų, o paskui, vokiečiams išėjus, tėvas pasiėmė minų ieškiklį ir ėjo per namus. Minų neradęs, nuėjo kalvėn tvarkyti karvės „lenciūgą". Ten buvo padėta bomba, jinai sprogo, užmušė tėvą, nunešė ranką ir galvos kiaušą. Tai buvo 1944 08 14.

Po dviejų savaičių, 1944 09 01, mama užkūrė duonkepę krosnį. Vos užkūrus, pradėjo šnypšti. Sprogo, ugnis metėsi stogan ir supleškino namus. Sužeistų nebuvo, bet namai sudegė.

Ką galėčiau pasakyti apie skrebus Juozą ir Joną Šakalius?

Lukošiūnas (buvo vedęs Gaidytę, mūsų giminaitę) taip pasakojo.

Tą dieną, kai darė „ablavas", pas Gaidžius atėjęs skrebas Šakalys rado valgantį Leopoldą Gaidį. Įspėjo, kad ateina „ablava" ir liepė jam bėgti iš namų, bet tas nesiskubino, o kai pamatė, nebuvo jau kur eiti. Tai anas kaip valgė, pasiėmė lėkštę ir nuėjo rūsin pasislėpti. Kai namus degino, tai moteris iššaudė, o jis viduj rūsy užduso. Taip ir rado jį su ta lėkšte...

Marašinskienė (jau mirusi) man sakė: „Tiktai nelieskit Šakalių, anys niekur nieko... Reikia pakalbėti su Lukošiūno Valentinu ir Stepute, jie gali daugiau papasakot."

Pas Joną Ragulį partizanai žuvo 1947 m. rugpjūtį. Aš gulėjau ligoninėj, buvo išoperuotas apendicitas. Po kurio laiko man pasakojo Kazanavičius iš Lukštinių k., kad Ragulis prieš tai visą savo mantą (kas geresnio) išsivežė į Dervinius.

Buvo pažadėta miškiniams iškūrenti pirtį, bet juos sušaudė. Galvoju, kad buvo taip: Jonas Ragulis pasakė Mikuckui, o Mikuckas pranešė saugumui. Jie dar mėgino bėgti Salinių pusėn, bet visus penkis nušovė. Pažinojau tiktai vieną – Balį Bislį iš Oklių kaimo, nuo Kriaunų, jis buvo mūsų giminaitis. Juos paėmė pusgyvius, paskui skrebai nukankino. Rožiniais prismaugė ir į burnas sukišo rastas maldaknyges.

Didžiausias niekšas buvo Mikuckas, kurį šituose kraštuose vadino „politine kurva", nes jis prie pirmųjų rusų įdavė Garmusus (gyveno ten, kur dabar girininkija), vėliau – pienininko šeimą (bet juos žmonės įspėjo, tai spėjo pabėgti). Tėvas Mikuckas pats organizavo ir slapstymąsi, sakė: „Va, vyrai, tuoj ateis amerikonai, išvaduos..." Paskui slapstytis pradėjo Jonas Ragulis ir broliai Bražiai: Adolfas, Balys, Stasys ir Vincas.

Vėliau, kai Jaskoniškių kaime žuvo Adolfas Bražys, suprato, kad nebe juokai. Jonas Ragulis registravosi paslapčiom, o Bražiai paprašė Mikucko nuvežti juos registruotis. Tuo metu jis sutarė su rusais, kad atveš registruotis Stasį ir Balį. Stasys niekur nekliuvo, o Balį užverbavo saugumas.

Iš L. Abariaus sudarytos knygos „Partizaninio karo kronika“ (2010 m.)., p. 82: „Rokiškio apskrities MGB skyrius užvedė agentūrinę bylą „Zaoziornyje“ B. Vaičėno-*Amerikono* būriui. Ardomąjį darbą vykdo agentai *Uosis*, *Žaibas* ir maršrutinis agentas *Akis*. Itin perspektyvus esąs *Uosis*: jis praeityje buvo partizanų būryje ir miškiniai jį ne kartą kvietė sugrįžti į būrį. Agentas *Žaibas* gerai pažįstamas su Edvardo Vaičėno giminaite Balčiūniene.

1947 m. spalio 4 d. Antazavės ir Kriaunų vlsč. sankirtoje Lukštynių kaime žuvo Vyties kuopos partizanai: Balys Bislys-*Tūzas*, Jonas Jozėnas-*Didysis Jonas*, Ksaveras Turkevičius-*Bagdonas*, broliai Augastas-*Aidas* ir Jonas-*Lokys* Medikiai ir Kazys Kavoliūnas-*Tarzanas*.

Nuopelnus už miško brolių sunaikinimą prisiėmė Antazavės valsčiaus MVD viršininkas vyr. ltn. Jonas Renkauskas, nes miškinius išdavė jo užverbuotas agentas *Klevas*-Jonas Ragulis. Tik per stebuklą mirties išvengė Jonas Vainauskas-*Jaska* bei Edvardas ir Balys Vaičėnai. Jie taip pat ketino eiti pas J. Ragulį į pirtį, bet paskutinę akimirką apsigalvoję išėjo į Bradesių miškelius.“

Kartą, apie 1950 m., bradesiškiai dirbo Antazavėje (ardė kažkokį trobesį) ir dainavo patriotines dainas. Balio Bražio tuokart nebuvo, bet jam persakė: „Va, kaip gražu, patriotines dainas dainuoja, nieko nebijo!“ Bražys įdavė saugumui. Dėl to pradėjo tampyti Lionginą Gervį iš Bakučių kaimo, pasikviečia Padfilkinas Antazavėn ir kad pradės lupt! Jam jau visai blogai – ant nugaros rumbai mėlyni iššoko. Kvietė jį kelis kartus, ir vėl gavo lapelį iš milicijos...

Tada jisai nuėjo tarsi arklio kinkyti, nuėjo daržinėn vadelių – Antazavėn važiuos... Dar tėvas norėjo kažko, laukia – nėra Liongino. Nueis, pažiūrės, o jo vadelės per siją permestos ir pasikarta. Pribaigė žmogų...

Balys Bražys nuskendo ežere. Jis labai mergino Gruodžio Dominyko seserį Aldutę, kad kas – gąsdina pasiskandinsiąs. Vieną kartą pamatė, kad į jį nežiūri, nuėjo ežeran, tarsi vaidindamas ir nusiskandino...

Partizanuos buvo Pupeikis Balys, apie jį gali nemažai žinot Adelė Dieninytė (gyvena Vilniuje). Ji nešdavo Pupeikiui maisto, bet su jais nevaikščiojo. Ji draugavo su Pupeikio Vladu (Balio broliu), paskui jis ją metė. Antroji jo žmona gyvena Zarasuose, už kepyklos. Pupeikis Petras buvo išvežtas Sibiran. Namus išsivežė skrebai, tada jis apsigyveno tvarte, bet ir iš ten Sibiran išvežė su Bisliene...

Kai Antazavės šile vyko mūšis (1944 m. gruodžio 27 d.), skraidė lėktuvas ir labai šaudė. Taip šaudė, kad žmonės mūsų kaime negalėjo šerti gyvulių, gyvuliai bliovė iš baimės. Ten, kiek žinau, nušovė tiktai vieną, kiti išėjo viena pėda – vokietis išvedė.

Iš NASEVIČIAUS POVILO ir NASEVIČIAUS PRANO *baudžiamosios bylos*

LYA, f. K–1, ap. 58, b. 8538/3
Adaptuoti 1946 09 21 tardymo protokolai
Nasevičius Povilas, g. 1900 m. Apkartų k., Salako vlsč.
Tardo Utenos apskr. MGB sk. tardytojas vyr. ltn. ONIŠČIUK

<...> Iš artimų giminaičių aš turiu motiną Ievą Nasevičienę, d. Mykolo, gyv. kartu su manimi Baltelės k., ir dar turiu 4 brolius: Antaną Nasevičių, gyv. Apkartų k.;

Nikodemą Nasevičių, gyv. Narutiškio k., Tauragnų vlsč.; Praną Nasevičių, kuris dirba buhalteriu Minčios girininkijoje; Juozą Nasevičių, kuris dirba Baltelės lentpjūvėje. Sesuo Julė Nasevičiūtė gyvena pas vyrą Mardosą Sodžiūnų k. Mano geri pažįstami yra: Vaišnoras Antanas, Silva Kavaliauskas.

<...> 1945 12 pas mane į Baltelės k. atėjo trys „banditai“, iš kurių vienas buvo Mingaila ir dar du, kurių nepažįstu. Jiems mano motina davė valgyti, pavalgę jie išėjo. Manęs tuo laiku nebuvo ir apie jų apsilankymą sužinojau tik iš motinos. Prieš pat Naujuosius metus (1945 m. pab.) į namus vėl atėjo tie patys trys „banditai“. Mingaila pradėjo kalbinti mane būti jų pagalbininku, pasakyti, kada pasirodo kareiviai ir istrebiteliai. Aš sutikau.

1946 01 atėjo penkiese. Mingaila ir vėl mane kalbino, aš dar kartą patvirtinau, kad sutinku būti jų bendrininku. Tada Mingaila pasakė, kad verbuoja mane ryšininku, bet – kokios organizacijos – neminėjo. Aš prisiekiau kovoti prieš tarybų santvarką, bet slapyvardžio man nedavė. Mano užduotis – teikti žinias apie kariuomenės ir stribų judėjimą Utenos, Tauragnų ir Saldutiškio valsčiuose. Žinias turėjau perduoti Emilijai Palepšienei iš Skroblų k. arba Gaižutienei iš Lobinių k. Taip pat man buvo liepta persiųsti antisovietinę literatūrą; ją turėjo atnešti Gaižutienė, o aš turėjau perduoti „banditui“ slapyvardžiu *Žaltys*.

<...> 1946 m. pavasarį pas mane ateidavo mergina vardu Zosė. Aš žinojau tik tiek, kad ji gyvena Zarasų apskr. (tai man pasakojo Gaižutienė). Zosė teiravosi apie kareivius, tai aš jai ir papasakodavau. 1946 05 pas mane atėjo Palepšienė Emilija ir atnešė apie 100 egz. antitarybinės spaudos. Visa tai buvo sudėta į paketą ir perrišta špagatu. Po savaitės pas mane atėjo ryšininkė (taip tekste – *R. K.*) slapyvardžiu *Žaltys* ir paklausė, kas atnešė spaudą. Jai atsakiau, kad Palepšienė, ir ji paėmė tą siuntinį.

Dar 1946 06 iš Alberto Dūdėno, dirbančio lentpjūvėje, gyv. Akriemių k., ir Liudo Šumino, gyv. Vaišnoriškėje, dirbančio Baltelės lentpjūvėje, gavau 3 egz. laikraščio „Aukštaičių kova“. Perskaitęs juos atidaviau Vladui Matkėnui, gyv. Sabališkės k., ir Mykolui Aleknai (dabar jau miręs).

Be to, 1946 02 pas mane lankėsi Mingaila (buvo atvažiavęs) sužeista koja su nepažįstamu „banditu“. Daviau švarų rankšluostį, tas kitas „banditas“ Mingailą perrišo ir jie išvažiavo.

Iš 1946 09 24 tardymo protokolo

<...> Ne visus savo parodymus aš patvirtinu. Tąkart aš melavau sakydamas, kad „Aukštaičių kovos“ numerius man davė Albertas Dūdėnas ir Liudas Šuminas. To nebuvo, aš sąmoningai melavau, kad nesakyčiau tardymui tiesos.

<...> Man žinomi šie „banditų“ talkininkai:

1) Palepšienė Anelė, maždaug 27–30 m. amžiaus, iš Skroblų k. Ji 1946 m. pavasarį atnešė man ryšulėlį su laikraščiais, kuriuos aš perdaviau „banditui“ Pranui Račinskui, kartu su juo buvo dar du „banditai“, iš kurių vienas – slapyvardžiu *Žaltys* (taip tekste – *R. K.*), o kito nežinau;

2) Grumbinaitė Zosė-*Nemunė*, kuri mano namuose lankėsi 4–5 kartus; jai papasakodavau žinias apie sovietų kareivius, to paties ji paklausinėdavo mano brolio Nikodemo. Paskutinį kartą pas mane ji lankėsi 1946 08;

3) Grumbinas Steponas-*Audra*, iš Lobinių k., Saldutiškio vlsč. Pas mane jis buvo 1946 m. rugpjūtį, atvežė du laiškus, vieną adresuotą *Erškėčiui*-Kaziui Kaladinskui, o kitą – *Juodalksniui*-Juozui Karlai. Tuos laiškus perdavė mano broliui Pranui, o kam perdavė jis – nežinau;

4) Dūdėnas Albertas-*Daučius*, lankėsi pas mane tris kartus. Pirmą kartą 1946 m. sausio ar vasario mėnesį, atvežė laišką *Mingailai*-Mamertui Laurinėnui, kurį adresatui aš perdaviau po kelių dienų.

<...> 1945 12 pas mane į Baltelę atėjo du man nepažįstami „banditai“, kurie liepė nuvesti juos į Vaišnoriškę pas Petrą Šuminą. Aš padariau, kaip liepta, bet kokiu tikslu jie ėjo, nežinau. Beeinant prie vedamų „banditų“ prisidėjo dar 5, man nepažįstami. Daugiau tų „banditų“ aš nemačiau.

Iš 1947 01 04 tardymo protokolo

Tardytojas klausia, ar patvirtinat savo 1946 09 24 ir 1946 11 16 parodymus?

<...> Savo duotų parodymų aš nepripažįstu, nes melavau sakydamas, kad „banditų“ vadas *Mingaila* mane užverbavo ryšininku. Taip pat melavau sakydamas, kad pažinojau „banditų“ bendrininkus. Jokių paketų iš tų žmonių aš negavau ir niekam jų neperdaviau. Patvirtinu tik faktą, kad 1944 12 „banditų“ palieptas vedžiau juos į Vaišniriškės k., tačiau nežinojau, kokiam tikslui. Tik vėliau sužinojau, kad „banditai“ nušovė eigulį Šuminą ir apylinkės pirmininką Michailovą. O už ką – nežinau.

Tardytojas klausia, kodėl atsisakėte dalies savo parodymų?

<...> Aš apkalbėjau save ir kitus žmones dėl to, kad tardymo metu bijojau būti sumuštas.

<...> „Bandito“ *Mingailos* parodymus aš neigiu, nes su Vytauto štabu jokių ryšių neturėjau.

R. K. p a s t a b a: tardytojas P. Nasevičiui pateikia jo veiklą patvirtinančius faktus: „Jums perskaityti rašteliai rasti pas „banditus“ *Gailių* ir *Daučių*, kuriuose jūs demaskuojamas kaip „banditų“ literatūros persiuntėjas į Zarasų apskr., sakykite tiesą“. Nors Povilas Nasevičius ėmė keisti parodymus, gynėsi: „Rašteliuose minimų faktų aš nepatvirtinu, nes niekada nebuvau „banditų“ ryšininku“, bet akivaizdžiai buvo varomas „į kampą“. Tardytojas griežtai pareiškė: „Jūs tardymui sakote netiesą, reikalauju sakyti tiesą“.

Iš **Nasevičiaus Prano, s. Justino**, g. 1906 m. Apkartų k., Salako vlsč., gyv. Baltelės k., Tauragnų vlsč. 1946 10 01 tardymo protokolo. Tardytojas – j. ltn. VOLODIN.

<...> Nuo 1946 05 aš priklausiau antitarybinei organizacijai LLA ir turėjau slapyvardį *Anupras*. 1946 05 06 mane užverbavo „banditas“ Kaladinskas-*Erškėtis* mano namuose Baltelės k. Maždaug gegužės 6–7 d. atėjo vienas Kaladinskas, kurį aš pažinojau kaip „gaujos“ narį. Jis siūlė stoti į LLA, mane priėmė žodiniu sutikimu, jokio dokumento aš nepasirašiau. Tada jis man ir davė *Anupro* slapyvardį.

<...> Ryšį su „banditais“ užmezgiau 1945 08, kai jie atėjo pas mane į Baltelės k. naktį ir paprašė valgyti, aš juos pamaitinau, jie manęs paprašė sužinoti, kur vaikšto kariuomenė. Išeidami paklausė, ar dar galės pas mane užeiti, atsakiau, kad galės. Po to pradėjo ateidinėt labai dažnai; po 3–4 žmones visada valgė pas mane ir klausinėjo apie padėtį, jiems meluoti aš bijojau, visada sakiau tiesą.

<...> Kaladinskas liepė man perduoti „banditų“ paštą Kaladinsko pasiųstiems žmonėms. Iš jo ryšininkų man žinomas Grumbinas-*Audra*, kilęs iš Lobinių k., Saldutiškio vlsč., kuris gyvena Gaižučio namuose, nes vedęs Gaižutytę Veroniką. *Audra* pas mane lankėsi du kartus: 1946 06 buvo vienas, dienos metu, perdavė du atsišaukimus, kuriuos vėliau pasiėmė *Erškėtis*. Antrą kartą buvo rugpjūtį, kai atnešė vieną lapelį.

Kitas ryšininkas buvo Zosė Grumbinaitė, 23–24 m. amžiaus, kurią vadinom tiesiog Zose. Pirmą kartą pas mane ji buvo 1946 m. rugpjūčio 15 d., o antrą – po 6 dienų, maždaug 08 21. Ji nieko neatnešė, atėjo patikrinti, ar jai ko nors nėra. Paskutinį kartą buvo maždaug 08 30 d., tada ji atnešė 3 gabalus ūkinio muilo „banditams“ ir iš manęs paėmė vieną Kaladinskui skirtą paketą.

<...> Iš „banditų“ pas mane lankėsi *Mingaila*, kurio pavardės nežinau. Jis buvo tris kartus: pirmąjį – 1945 12 su „banditais“: *Kaltu*-Antanu Skunčiku, Jonu Čičeliu-*Leopardu* iš Garbšių k.; antrąjį – 1945 12 30, tada kartu su *Mingaila* buvo *Kaltas*, *Žalgiris*-Cicėnas Petras, *Perkūnas* (vardu Aleksandras, latvių tautybės) ir dar vienas, kurio nei slapyvardžio, nei vardo nežinau. Trečiąjį kartą, 1946 m. sausį, lankėsi tie patys. Kas kartą klausinėjo apie padėtį...

<...> Pogrindžio literatūrą – „Aukštaičių kovą“ – atnešdavo *Doičius*-Albertas Dūdėnas. Jis mane nuo 1945 12 iki 1946 02 aplankė gal 6 kartus. Čia jis susitikdavo su „gaujos“ vadu *Erškėčiu*. *Doičius* atnešdavo *Erškėčiui* po 40–50 egz. „Aukštaičių kovos“. Po vieną laikraštėlį duodavo man, aš jį skaitydavau su broliu Povilu.

Maždaug 1946 m. rugsėjo pradžioje pas mane atėjo Palepšienė iš Skroblų k. ir atnešė raštelį kuopos vadui *Erškėčiui*. Kas buvo parašyta, nežinau. Kadangi *Erškėtis* pas mane neatėjo, raštelį jį išsinešė. Daugiau Palepšienė pas mane neatėjo.

R. K. p a s t a b a: tardytojas klausia, ar tardomasis Pranas Nasevičius patvirtina savo parodymus, duotus 1946 10 01, P. Nasevičius atsako: „Savo 1946 10 01 parodymų aš nepatvirtinu“. Tada tardytojas klausia: „Kodėl jūs savo ankstesniuose parodymuose teigėte, kad esate LLA narys slapyvardžiu *Anupras*?“ P. Nasevičius atsako: „Aš daviau neteisingus parodymus todėl, kad bijojau, jog būsiu sumuštas“, bet į tardytojo klausimą, ar jis buvo mušamas, atsako: „Per visą tardymo laiką nė karto nebuvau mušamas ir man nebuvo taikomos fizinio poveikio priemonės“.

Iš praeityje mano apklaustų tardomųjų ne vienas sakė, jog, keičiant parodymus, teko iškentėti sunkius fizinius kankinimus: „buvome mušami iki sąmonės netekimo už tai, kad nesakome tiesos.“

<...> Kaladinską aš pažinojau iš vaikystės, nes jis gimęs Didžiasalio k., kurį laiką gyveno Užsienio k., o tai tik 4 km nuo mano namų Apkartų kaime. Jo slapyvardį *Erškėtis* man pasakė legalizuotas „banditas“ Povilas Šinkūnas iš Ažvinčių, kuris po legalizacijos dirbo lentpjūvėje. Kaladinskas mano namuose nesilankė ir ankstesniame tardyme aš save apkalbėjau.

<...> Pas mane į namus „banditas“ *Mingaila* buvo atėjęs 1945 m. gruodžio mėnesį du kartus, reikalavo valgyti ir aš daviau.

<...> Mano brolis Povilas pažinojo *Mingailą*, nes kelis kartus *Mingaila* buvo atėjęs, kai mes buvome kartu. Dėl „banditų“ nužudyto eigulio Šumino: remiantis mano brolio Povilo žodžiais, pas jį 1944 m. gruodžio mėnesį atėjo ginkluoti „ban-

ditai“, kurie kalbėjo rusiškai, ir liepė juos vesti pas eigulį Petrą Šuminą į Vaišnoriškę. Mano brolis nuvedė, bet Šumino namuose nerado, nes jis nakvojo Vaišnoriškėje pas pažįstamus telefonistus. Kitą dieną miške rado nušautus eigulį Šuminą ir pilietį Pimeną Michailovą. Kas juos nužudė ir dėl ko – negaliu paaiškinti.

Iš **Palepšienės Anelės, d. Silvestro**, g. 1915 m., Beržaragio k., Saldutiškio vlsč., gyv. Skroblų k., Tauragnų vlsč., kvotos protokolo. Utena, 1946 09 26.

Su manimi gyvena vyro tėvas Palepšis Jonas, s. Silvos, apie 60 m., vyro motina Palepšienė Joana, maždaug tokio pat amžiaus, mano dukra Palepšytė Ona, d. Mykolo, ir du mano vyro brolio Juozo vaikai.

Juozas Palepšis sovietų valdžios organų suimtas ir dabar yra kalėjime. Mano vyras Palepšis Mykolas 1945 07 13 nušautas kaip „banditas“. Iš „banditų“ aš pažįstu vyro brolį Julių Palepšį, kuriam maždaug 20 m. amž., nuo 1944 m. jis yra „gaujoje“. Kur jis dabar, aš nežinau. Kitų „banditų“ aš nežinau.

<...> Nuo to laiko, kai Julius Palepšis išėjo, aš neturėjau su juo jokių reikalų, jis nebuvo atėjęs. Kokioje „gaujoje“ jis dabar yra – irgi nežinau.

<...> Nasevičių Povilą aš pažįstu gerai, mūsų santykiai normalūs, nesipykstame. Mano motina Gaižutienė Nastazija, apie 60 m. amžiaus, gyvena Beržaragio k., sesuo Gaižutienė Veronika, d. Silvos, g. 1912 m., šiuo metu gyvena Ginaitiškio k. <...>. Mano brolis Gaižutis Jeronimas, s. Silvos, šiuo metu kalėjime. Daugiau giminaičių neturiu.

Maždaug 1946 07 pas mane užėjusi sesuo Veronika kalbėjo, kad važiuoja į Vilnių pas savo vyrą. Ji dabar gyvena Vilniuje su savo vyru.

Iš **Mamerto Laurinėno** apklausos protokolo. Švenčionys, 1946 02 16. Tardo apskr. OBB sk. v-kas kap. ANTIPIN.

<...> Aš sutikau, tada *Naras* iš namo, kuriame buvom apsistoję, pasiuntė mergaitę. Ji pakinkytu arkliu išvažiavo ir, praleidusi kelionėje 6 val., atvažiavo su žmogumi. Jis buvo ginkluotas vokišku automatu, prisistatė esąs *Artojas* (Bronius Zinkevičius – *R. K.*) iš Vytauto apygardos štabo. Jis kalbėjosi su mumis apie štabo tikslus, skaitė laikraščius, mes susitarėme palaikyti ryšius su Vytauto apygardo štabu per „banditą“ *Kojočis* (taip tekste – *R. K.*), kuris visas žinias ir nurodymus mūsų „gaujai“ perduos per pilietį Nasevičių, gyvenantį Baltelės k.

Baudžiamosios bylos Nr. 8278 **kaltinamoji išvada** kaltinamiesiems Nasevičiui Povilui ir Nasevičiui Pranui, įtariamiems padarius nusikaltimus pagal RTFSR BK str. 58–1a ir 58–11.

Tyrimo metu nustatyta, kad **Povilas Nasevičius**, būdamas neigiamai nusistatęs prieš sovietų valdžią, 1946 m. sausio mėnesį užmezgė ryšius su „banditais“ ir tapo kuopos vado *Mingailos* ryšininku. Būdamas ryšininku, Nasevičius gaudavo ir perduodavo *Mingailai* ir kt. „banditų“ ryšininkams paketus, laiškelius. Paskutiniuose tardymuose Povilas Nasevičius savo ankstesnių parodymų atsisakė.

Povilas Nasevičius 1944 12 vedė „banditų“ grupę į Tauragnų vlsč. Vaišnoriškės k., kur minėti „banditai“ nužudė eigulį Petrą Šuminą ir apylinkės sekretorių Pimeną Michailovą.

1946 02 Povilas Nasevičius savo namuose priėmė sužeistą kuopos vadą *Mingailą*, kuriam davė rankšluostį žaizdai perrišti.

Apklausiamas kaip kaltinamasis Povilas Nasevičius prisipažino kaltas tik iš dalies, bet buvo visiškai demaskuotas liudininkų Michailovo, Palepšienės, Paukštės ir Laurinėno parodymais.

Kaltinamasis **Pranas Nasevičius** 1945 15 įstojo į LLA organizaciją (užverbavo „banditas“ Kaladinskas-*Erškėtis*), pogrindyje turėjo *Anupro* slapyvardį. Būdamas „gaujos“ ryšininku, ne kartą gaudavo slaptus paketus ir laiškus, laikraščius, kuriuos perduodavo *Erškėčiui*.

Paskutiniuose tardymuose Pranas Nasevičius savo ankstesnių parodymų atsisakė ir prisipažino kaltas tik tiek, kad pas jį lankėsi kuopos vadas *Mingaila*, kuriam jis papasakojo apie padėtį apylinkėse. Kaltas prisipažino tik iš dalies, bet yra demaskuotas „bandito“ Laurinėno parodymų.

Pažyma. Kaltinamasis Povilas Nasevičius, s. Justino, suimtas 1946 09 29, kaltinimas pareikštas 1946 10 07, jo brolis Pranas Nasevičius suimtas 1946 10 03, kaltinimas pareikštas 1946 10 17, bylos tyrimas baigtas 1947 01 06, suimtieji laikomi LSSR MVD kalėjime Nr. 10. Daiktinių įrodymų byloje nėra.

Į teismo posėdį numatyta kviesti šiuos asmenis: kaltinamuosius – Povilą Nasevičių ir Praną Nasevičių; liudininkus: Anelę Palepšienę, d. Silvos, iš Beržaragio k.; Michailovą Semioną, Aksentjevičių, šiuo metu gyv. Utenoje; Paukštę Alfonsą, s. Vinco, šiuo metu esantį kalėjime Nr. 10; liudininką Laurinėną Mamertą, šiuo metu esantį kalėjime Nr. 10.

KAI KURIE ČEKISTŲ VEIKLOS EPIZODAI ZARASŲ APSKRITYJE

Iš rusų kalbos vertė Laimonas Abarius
Adaptuoti protokolų variantai
Iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 16, b. Nr. 353.
Pradėta 1948 09 13, baigta 1951 11 30.

Ištremtų Zarasų apskr. „banditų“ rėmėjų ir jų šeimų narių sąrašas:

Paukštė Povilas, Justo, g. 1907 m. Dūkšto vlsč. Paukšteliškių k., išvežtas į Krasnojarsko sr., nes iki trėmimo palaikė ryšius su Kaldinsku. Jo pusbrolis Račinskas Pranas š. m. vadovauja ginkluotai „gaujai“.

Stanėnas Jonas, Jono, g. 1907 m. Makninlaukio k., Ignalinos vlsč., iki trėmimo gyveno Vardžiukiemio k., jo sūnus Juozas Stanėnas š. m. yra veikiančioje „bandoje“.

Gurkšnytė Emilija, Kazio, g. 1927 m. Jakėnų k., išvežta už ryšius su „banda“ ir už tai, kad jos „meilužis“ Aidukas yra veikiančioje „bandoje“.

Stukienė Teresė, Adomo, g. 1893 m. Sodžiūnų k., ištremta į Krasnojarsko karštą, Jeniseiską, už ryšius su Kaladinsku ir už tai, kad jos sūnus Aidukas Adolfas, s. Simono, yra veikiančioje Račinsko „bandoje“.

Butrimienė Julija, Jono, g. 1889 m. Kuzmiškės k., Ignalinos vlsč., ištremta į Karsnojarsko kraštą, Jeniseiską, už ryšius su Kaladinsku ir už tai, kad sūnus Bronius yra veikiančioje Račinsko „bandoje“.

Račinskienė Emilija, Kazio, g. 1905 m. Gatelių k., Tauragnų vlsč., praeity – Salako vlsč. gyventoja. Jos brolis yra „bandos“ vadas Pranas Račinskas.

Gruodis Leonardas, g. 1902 m. Bradesių k., ištremtas į Krasnojarsko kraštą, Kanską, už ryšius su Vainausko ir Karlos „bandomis“.

Makarskas Jonas, Jono, g. 1902 m. Bumblių k., ištremtas į Kanską už tai, kad priklausė Lietuvos laisvės gynėjų organizacijai.

Milaševičiūtė Angelė, Petro, g. 1924 m. Imbrado vlsč., Meironių k., ištremta už ryšius su Ivaškos „banda“ – Baravyku ir Karla – ir išvežta į Kanską.

Masionis Balys, g. 1893 (Kakuškių k.?) Dusetų vlsč., priklausė Lietuvos laisvės gynėjų organizacijai, ištremtas į Jeniseiską.

Iš viso suimta 14 žmonių.

Pasirašo: Zarasų apskr. MGB v-kas PŠENIČNIKOV – KAPRALOVUI

Pažyma apie operatyvinio-agentūrinio darbo rezultatus už 1950 06

Neviešoje veikloje prieš „buržuazinį-nacionalistinį“ pogrindį dirba 175 asmenys. Iš jų 157 informatoriai ir 14 agentų bei trys konspiracinių butų laikytojai.

Užverbuotas informatorius *Kurtas*, 1945 m. slapstęsis nuo kariuomenės, nukreiptas prieš Dūdėno būrį.

Informatorius *Stugis* dalyvavo baltalietuvių partizanų būryje, vėliau perėjo į nelegalią padėtį.

1947 m. legalizavosi, bet ir toliau palaikė ryšius su 1949 03 likviduotais *Beržu* ir *Stumbru*. Panaudoti prieš *Klajūną*, *Donkichotą* ir buvusį baltalietuvį – sukilėlių vadą Zavadską.

Bubulienė Zosė iš Garbšių k., d. Juozo, gyv. Trakų k. Jos vyras 1946 m. nuteistas 15 m. ITL, o jos brolis Jonas Čičelis-*Leopardas* yra būryje. Bubulienės šeima turėjo būti ištremta, bet pabėgo. Ją seka agentai *Medvedev* ir *Burba*.

1949 06 pradžioje 3 partizanai likviduoti prie Aukštaglynio, sekimo darbą dar atlieka *Goršanov* ir *Bronius*.

Šeduikis Jonas, s. Justino, iš Žeimių k., g. 1888 m., partizanus remia maistu. Jį seka informatorius *Tiulpan*. Yra Šeduikio sūnus Romualdas. Sesuo Šeduikytė Valė gavo užduotį nupirkti partizanams pistoletų dėklų.

B/f. Grumbinaitei Onai iš Grumbinų k., Dusetų vlsč. 1949 03 08 jos namuose nukauti du partizanai.

Bronė praneša, kad pas ją ateina *Šeškaus* būrys. Pūslio „banda“ slapstosi Narkėnų k., pas Ramanauską, 1949 12 praneša ag. *Aras*. Pūslys bijo susitikinėti su nepažįstamais.

Šaltinis *Čičelis* praneša: susitikau Strazdą, jis pasisakė, kad susirašinėja su ištremtomis Samiene ir Arlauskaite.

Ag. *Maskoliūnienės* verbuotė: pagrindas – nuo 1946 m. ji rėmė Dūdėno „bandą“. 1947–1948 m. jos namuose slėpėsi Dūdėnas. Paimta neviešai parodė, kad su Dūdėnu susipažino 1946 m. rudenį, kai jis gyveno legalizuoto „bandito“ Bylos Prano namuose įrengtame bunkeryje Dundulių k. 1947 m. rudenį Dūdėnas perėjo į jos namus, kur gyveno ligi 1948 03. Pas ją namuose daryta krata, bet „ablavos“ metu bunkerio nerasta, tačiau Dūdėnas toliau nepasiliko, slapstosi kitur. Ryšys nutrūko.

Tardoma ag. *Maskoliūnienė* nurodė Dūdėno ryšininkus ir rėmėjus:

1) **Biveinį Joną, Mykolo**, g. 1905 m. Aštrakalnio k. (jam jau buvo užvesta byla-formuliaras);

2) **Bylą Praną, Vinco**, g. 1914 m. Dundulių k., buvęs *Medinio* „bandos“ narys, legalizavosi;

3) **Bylienę Veroniką, Silvos**, g. 1922 m.;

4) **Pūslytę Zosę, Silvos**, g. 1927 m., iš Dundulių k., Dūdėno „meilužė“;

5) **Miškinienę Anelę, Jono**, iš Trinkuškių k.;

6) **Ubonį Antaną, Mykolo**, g. 1909 m. Pūslių k.;

7) **Petroką Joną, Justino**, Dundulių k. (jam užvesta byla-formuliaras).

Apie Dūdėno bunkerio įrengimą *Maskoliūnienė* nurodė:

Bunkerį užsakė pats Dūdėnas. Jis buvo daromas ne po lentų grindimis, bet po plūkta asla. Padarius bunkerį, įėjimas buvo daromas taip: iš skardos padaryta 50x80 cm (ilgis x plotis) ir 70–80 cm aukščio dėžė. Ši dėžė primušta molio ir akmenų (15–20 cm virš dėžės aukščio) ir išdžiovinta. Prie dėžės dugno pritaisyti du geležiniai kabliai, nesiekiantys paviršiaus, o užkabinti už jų – molyje padarytos skylės. Toks dangtis bunkerį uždengia aklinai, o likusios nuo to skylės ir vietos kabliams užpilamos smėliu ir užmindomos kojomis. „Ablavų“ metu tokio dangčio neima kareivių naudojamas metalinis smaigas.

Maskoliūnienė pati buvo liudininke, kai trijose sodybose kareiviai badė tiesiai virš Dūdėno bunkerio, bet jo nerado. Tuo metu pats Dūdėnas buvo bunkeryje.

MGB pastaba: tokie faktai tikrai buvo. Bunkeriai nerasti, nors agentūros duomenys buvo teisingi.

Maskoliūnienė ištardyta, užverbuota ir paleista ieškoti ryšių su „banda“.

Ubonį Antaną tiria „objektas“ *Suslik*: užmezgė ryšius su Mečio Medinio būriu, 1946 m. legalizavosi, bet ginklo neatidavė. 1946 11 jo namuose sulaikytas Medinio „bandos“ narys Račinskas Teofilis. 1948 –1949 m. pas jį gyveno Dūdėnas.

Suslik mūsų bendradarbiui *Burbai* pasakojo, kad Dūdėnas gyveno pas jį, o dabar – pas Gavrilą Ptičkiną Paberžėje.

Maskoliūnienė praneša: Ubonis, Ptičkinas Gavrila varė samagoną. Pas juos atėjo Dūdėnas, pradėjo gerti. Pasirodžius kareiviams, Dūdėnas šoko į krūmus palikęs kepurę ir žiūronus. Atėję kareiviai paklausė, kam du vyrai ir trys kepurės? Ubonis atsakė, kad čia jo pamiršta kepurė. Kareiviai patikėjo, pasiėmė žiūronus ir nuėjo. O galėjo baigtis blogai, nes ant žiūronų buvo užrašas *Vynas*.

Suimtas Biveinis Jonas, s. Mykolo, g. 1905 m. Aštrakalnio k. Jis paliudijo „ant“ Veronikos ir Prano Bylų, Pūslytės Zosės, Budrio Antano ir Budrienės Veronikos iš Aštrakalnio k. Budrys ir Budrienė yra mūsų informatoriai, bet vertingos medžiagos nepateikia.

1950 11 24 *Maskoliūnienė* praneša: kalbėjausi su Auguliene, ji pasakojo, kad Dūdėnas laikosi su Račinsko būriu netoli nuo Švedriškės kelio, Apkartų ir Baltabiržės kaimynystėje. Ten yra jų bunkeris (Račinskas ten turi gerus, žiemojimui pritaikytus bunkerius), apie tai Augulienei pasakojo partizanas Čičelis.

Informatorius *Audra*: Šeduikytė esanti Rusakevičiaus „meilužė“. Jos tėvas Šeduikis Petras yra mūsų informatorius, bet materialių pranešimų neteikia. Norint jį de-

maskuoti, reikia apklausti 2–3 žvejus, dirbančius Šeduikio brigadoje. Jie turi matyti, kaip Šeduikis susitikinėja. Tuo pagrindu Šeduikį reikia gerai ištardyt ir perverbuoti.

1951 01 gauta sankcija areštuoti Praną ir Veroniką Bylas.

1950 12 užverbuotas informatorius *Dudėnas* praneša, kad Alfonso Dumbravos sesuo Musteikienė Adelė iš Paberžės k. pasakojo, jog partizanai reikalavo iš Dundulių kolūkio pirmininko Giko Juozo duoti 6 cnt grūdų.

Informatorius *Atkočius* iš Untilgės k. užverbuotas 1951 01.

Už ryšius su Dūdėnu areštuoti:

Jonas Petroka, g. 1905 m. Dundulių k., kolūkio sąskaitininkas;

Miškinienė Anelė, Jono, g. 1907 m. Trinkuškių k.;

Drunga Edvardas, g. 1927 m. Paberžės k., kolūkio brigadininkas;

Gikas Kzys, g. 1922 m. Dundulių k., kolūkietis.

Nustatyta, kad mūsų informatorius Budrys Antanas dviveidžiauja. Ištardytas prisipažino, kad 1947–1948 m. jis slėpė Dūdėną.

Giką Kazį ir Zakarką Romualdą savo iniciatyva pakišo Bylienė. Po tardymo ji pati pranešė iš kameros norinti duoti vertingus parodymus. Pagal tai suimti: 1951 02 16 – Drunga Edvardas ir 1951 02 17 – Gikas Kazys.

Bylienė Veronika taip pat pranešė, kad Untiligėje gyvena Bylienė Ona, platinusi antisovietinius lapelius.

1951 03: užverbuoti: *Juodinis*, *Mirta*, *Vėjas*...

1951 04: byla-formuliaras Šeduikytei Veronikai, d. Petro, g. 1933 m. Bitkeliškių k.; ją seka *Audra*. Šeduikytė esanti Dūdėno būrio ryšininkė *Žuvelė* ir palaikanti ryšius su Rusakevičiumi.

1951 02 18 būdamas rinkimų štabe, Tarulis Kazys iš Užėniškių k. pasišovė parašyti laišką Dūdėnui, kad anas eitų legalizuotis. Pasakė žinąs žmogų, kuris laišką gali perduoti. Mums tikrinant faktą, jis patvirtino turėjęs tokį ketinimą, bet to žmogaus nepasakė. Būrys dabar, esą, laikosi aplink Paberžę, Juknėnus, Kubilius... Mūsų apklausinėjamas Tarulis pasakė, kad dabar Dūdėnui blogai: serga reumatu. Retai išlenda pakvėpuoti grynu oru – gal kartą per mėnesį. Būrys jokių akcijų nevykdo...

Ignalinos MGB skyriaus f. K-1, ap. 16, b. 171.

Vilniaus srities MGB v-kui pulkininkui Zacharovui: prašau skirti automobilį Gaz-51, nes turimas Gaz-MM talpina tiktai 15–18 „liaudies gynėjų“. Buvusios Švenčionių apskr. valdžia Carenko, Malanjin, Buškov sukomplektavo Pabradės ir Švenčionių rajonų MGB struktūras, o mums nieko neliko... Pabradės rajone yra tiktai vienas – Joniškio vlsč., bet ten „banditizmo“ nėra. Todėl nesuprantam, kam jiems skirta Gaz-51, kuri jiems nereikalinga.

1950 07 25 Ignalinos r. MGB sk. v-kas mjr. Bondarev. Už 1950 08: rajone veikia Tigro rinktinės „bandos“ štabas ir apsauga – 12 asmenų, *Voldemaro* grupė – 5 asm., *Šilo* grupė – 4 asmenys. Štabas slepiasi ir „plėšikauja“ Vydžių ir Postavų r., BSSR. Mūsų rajone „banditų“ apraiškų nebuvo.

1948 m. užverbuota „bandito“ *Grigo* ryšininkė *Birutė*. Veikė iki ryšininko *Viltie*s suėmimo. Ryšio linija buvo tokia: *Tigras* – *Voldemaro* ir *Šilo* grupės – *Marusia* – *Birutė* – *Viltis* – *Lelija* – *Aušrūnas* – *Girėnas* (ar *Garnys*) ir tokia pat tvarka atgal. Ji užverbuota kaip *Neris* ir pasiųsta ieškoti ryšių su „banda“.

Užvesta operatyvinio sekimo byla Cicėnui Zenonui, s. Prano, iš Šukeliškės k., g. 1929 m. Jis plėšikavo, o 1950 04 išėjo nelegalion padėtin ir užmezgė ryšius su *Voldemaro* būriu.

Ignalinos MGB sk. v-kas mjr. Bondarev – Zacharovui. Spec. pranešimas: 1950 12 20, panaudojus spec. preparatą 22, Vydžių rajone buvo likviduoti „banditai“: „teroristinės“ grupės vadas **Basys Kazimieras, Justino-*Dekeris***, g. 1925 m. Paringio II-am kaime; **Noreika Jeronimas**, **Antano-*Bevardis***, g. 1924 m. Grigiškių k. – eilinis „bandos“ apsauginio štabo narys; **Romelis Alfonsas, Petro-*Grigas***, g. 1928 m. Griglavčiznos k. – *Roko* būrio partizanas nuo 1950 03, iki išėjimo „bandon“ jis buvo mūsų (MGB) ryšininkas *Janas*.

F. K–1, ap. 16, b. 172.

Vilniaus srities MGB v-ko pavaduotojui pplk. Figurinui: įvedus į *Diakono* (Vincas Žaliaduonis, jis taip pat ir *Rokas*) būrį mūsų agentą *Kęstutį*, imtasi OS 5-ojo rajono likvidacijos. Pirmieji pagal šią liniją suimti Čelnaitė Valia-*Birutė* ir Datariūnas (tikriausiai – Tatariūnas – *R. K.*) Karolis-*Brolis*, kurie suteikė žinių apie ryšius su Mykolu Žemaičiu – 5-os OS v-ku *Aušrūnu*. Kadangi, suėmus Datariūną, kiti galėjo pasislėpti, tai 1950 09 21 suimti:

Žemaitis Mykolas, Juozo-*Aušrūnas*, g. 1911 m., OS rajono vadas;

Kučiūnas Stasys, Juozo-*Giedraitis*, g. 1906 m., Organizacinio-mobilizacinio sk. v-kas;

Kudabaitė Bronė-*Dainava,* g. 1925 m., OS ryšininkė,

Visi suimtieji prisipažino palaikę ryšius su veikiančiomis „bandomis“.

Žinant, kad *Diakonas* pasitiki rajono OS viršininko pavaduotoju Bieliniu-*Karosu*, nutarta jo nesuimti, o panaudoti ag. *Kęstučio* įvesdinimui į Tigro štabo aplinką. Prieš suėmimus ag. *Kęstutis* perėjo į nelegalią padėtį ir turi žodinį *Diakono* sutikimą įstoti būrin. Kadangi reikalingas ryšys su mumis, jis pasiūlė jį palaikyti per savo motiną, kuri užverbuota kaip *Lakštingala* (rašyta 1951 09 23).

Užverbuoti nauji informatoriai: *Lakštingala*, *Kolia*, *Žiburys*, *Gobis*.

Ag. *Savas* palaiko ryšius su Umbražiūnu Simonu, susitikinėjančiu su *Kluoniu* ir *Diakonu*. Tas domėjosi šaltinio veikla. Ag. *Lūša* palaiko ryšius su *Roko* ryšininke Genapa Vidžiūniene.

1950 09 27 atėjo Malvina Vytenienė ir pranešė, kad pas ją į Kelpučių k. buvo atėję trys partizanai, tarp jų ir *Rokas*.

Raportas drg. Figurinui:

1950 09 19 tardyti šie OS nariai: Lazinka Alfonsas, Telyčėnas Leonas, Vytėnas Alfonsas ir Motiejūnas Kazys. Tardymo metu jie paneigė ryšius su *Roko* „banda“, todėl nebuvo pagrindo juos sulaikyti. Paleisti.

Iš ASMINAVIČIAUS PETRO, s. JUOZO, ŠIRBINSKO BALIO, s. JONO, IR KITŲ BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

Adaptuoti protokolų variantai
LYA, f. K–1, ap. 58, b. 31266/3

Asminavičiaus Petro kvotos protokolas. 1945 01 28, Zarasai, tardo j. ltn. SERGEJEV.

<...> Vokiečių okupacijos metu nuo 1941 iki 1944 m. liepos aš dirbau savo ūkyje. Baltalietuvių grupei nepriklausiau.

Tardytojas pareiškia, kad jie turi duomenų, jog 1944 m., išvarius vokiečius iš Lietuvos, Petras Asminavičius priklausė „banditų gaujai", veikusiai Zarasų apskrityje. Ar jis tai patvirtina?

<...> Taip, prisipažįstu, kad 1945 01 15 aš įstojau į „banditinį" būrį, kuriam vadovavo sovietų armijos dezertyras Makelis Stasys ir Jasiūnas Povilas. „Gaujos" nariai buvo:

1) Šileikis Kazys, s. Kazio;

2) Žiliukas Antanas, s. Anupro;

3) Puslys Albertas;

4) Aš – Asminavičius Petras, s. Jurgio.

Be šios mūsų grupės, dar palaikėme gerus ryšius su Garbšiu Baliu, Šileikiu Petru, Šileikiu Nikodemu, Šileikiu Mykolu. Mūsų būrio vadai Makelis ir Jasiūnas buvo susitikę su tais „banditais" ir susitarė, kad didelių „gaujų" nesudarinės, bet gyvens po 3–4. Garbšys Balys, Šileikiai Petras, Mykolas ir Nikodemas žinojo mūsų reikalus, bet, ar jie priklausė mūsų organizacijai – nežinau.

1) Makelis Stasys – „gaujos" vadas, sovietų armijos dezertyras, turėjo automatą, kurį aš jam daviau, kilęs iš Degučių vlsč., nušautas sulaikymo metu 1945 01 23;

2) Jasiūnas Povilas – „gaujos" vado pavaduotojas, dezertyravęs iš sovietų armijos, turėjo šautuvą, kurį jam davė Žiliukas Antanas, kilęs iš Panevėžio, šiuo metu suimtas;

3) Šileikis Kazys, Kazio, kilęs iš Salako vlsč. Čepeliškių k., šiuo metu suimtas;

4) Aš, Asminavičius Petras, ginklo neturėjau, nes nemoku juo naudotis, areštuotas;

5) Šileikis Petras, Čepeliškių k., Salako vlsč., turėjo šautuvą, kurį jam davė Makelis Stasys, areštuotas;

6) Žiliukas Antanas iš Trinkuškių k., Degučių vlsč., turėjo vokišką kulkosvaidį, areštuotas;

7) Širbinskas Balys iš Puslių k., areštuotas;

8) Puslys Albertas iš Trinkuškių k., Degučių vlsč., turėjo vokišką šautuvą, slapstosi;

9) Garbšys Balys iš Vyželių k., turėjo revolverį, slapstosi;

10) Šileikis Nikodemas iš Čepeliškių k., Salako vlsč., slapstosi;

11) Šileikis Mykolas iš Čepeliškių k., slapstosi.

Visi išvardyti asmenys, išskyrus Makelį ir Jasiūną, kurie dezertyravo nenorėdami tarnauti sovietų kariuomenėje, dažnai susirinkdavo Šileikio Kazimiero namuose ir kalbėdavo, kad nereikia tarnauti sovietų kariuomenėje, o būtina organizuotis į būrį ir kovoti su sovietų valdžia.

Maždaug 1945 01 15 buvom susirinkę Šileikio Petro namuose, kur mus gerokai išgąsdino užėję du raudonarmiečiai. Garbšys norėjo šauti, bet iš pokalbio supratome, kad tai kariuomenės dezertyrai Jasiūnas ir Makelis. Kalbantis kilo mintis organizuoti partizanų būrį, kurios vadu tapo Makelis.

Mūsų būrys konkretaus tikslo neturėjo, tiesiog kurį laiką slapstėmės. 1944 m. gruodžio mėn. savo lauke radau automatą, paslėptą po malkomis, milicijon jo nenunešiau, nes bijojau persekiojimo. Taip pat buvau radęs dvi dėžes šovinių, kuriuos iš manęs paėmė arešto metu. Juos radau 1944 m. liepą, taip pat turėjau kulkosvaidžio juostą su 100 šovinių, kurią irgi radau praėjus frontui.

Tardytojas priduria: „Vadinasi, jūs, tarybinis pilietis, išdavėt tėvynę ir nuėjot į „gaują“?

<...> Taip, aš prisipažįstu, kad išėjau slapstytis nuo mobilizacijos, kad laikiau automatą ir šovinių. Už savo nusikaltimus prašau mobilizuoti mane į sovietų kariuomenę, kad galėčiau krauju išpirkti savo kaltę.

Šaunamojo ginklo paėmimo aktas

1945 01 25 karinė patrulių grupė, susidedanti iš 6 asmenų, vadovaujama vyr. ltn. CHABAROVO S., atliko kratą pil. Antano Žiliuko namuose Trinkuškių k. Pagal jo parodymus maždaug 70 m nuo daržinės, miške, rastas į medinį dėklą įdėtas ir užkastas vokiškas kulkosvaidis Nr. 9337.

Nuodugniai iškračius daržinę, šiauduose po siena rasta paslėpta kulkosvaidžio juosta su 200 šovinių.

Išskyrus šaunamąjį ginklą ir šovinius, daugiau nieko nerasta.

Iš kaltinamosios išvados pagal bylą Nr. 2769, kurioje kaltinami:

Jasiūnas Povilas, s. Mykolo;
Asminavičius Petras, s. Jurgio;
Šileikis Kazys, s. Kazio;
Žiliukas Antanas, s. Anupro;
Širbinskas Balys, s. Jono;
Šileikis Petras, s. Petro.

Ši kvotos byla iškelta gavus iš Zarasų apskr. MGB skyriaus medžiagą, kad minėti asmenys yra „tėvynės išdavikai“, organizavo ginkluotą „banditinę“ grupę. Pagal šiuos duomenis minėti asmenys 1945 02 23 buvo suimti ir perduoti kvotai.

Atlikus tyrimą, nustatyta, kad:

1. **Jasiūnas Povilas, s. Mykolo**, būdamas Raudonosios armijos eilėse ir turėdamas jaunesniojo vado – vyr. seržanto – laipsnį, išdavė tėvynę ir 1944 12 16 dezertyravo iš dalinio kartu su šio dalinio viršila Makeliu Stasiu. Atvykę į Makelio gyvenamąją vietą Degučių vlsč., įsitraukė į veikiančią antisovietinę organizaciją, kurią sudarė šie vengiantys mobilizacijos asmenys: Garbšys Balys, Asminavičius Petras, Šileikis Kazys, Žiliukas Antanas, Širbinskas Balys, Šileikis Petras ir kt., kuriems iki to momento vadovavo Balys Garbšys.

Pokalbių metu „gaujos“ vadas Balys Garbšys, o jam nesant – Asminavičius Petras, Garbšio vardu Makeliui pasiūlė perimti „gaujos“ vadovavimą. Makelis sutiko ir tapo „gaujos“ vadu. Asminavičius jam atidavė turėtą automatą, o Žiliukas Jasiūnui atidavė vokišką šautuvą.

Ginkluoti Jasiūnas ir Makelis, lydimi Asminavičiaus Petro, važinėjo po kaimus ir agitavo vyrus priešintis sovietų valdžiai ir taip verbavo juos į būrį. Be kita ko,

Jasiūnas savo „gaujos“ nariams skleidė Raudonąją armiją žeminančius gandus, esą joje blogai maitina, prastas apavas ir drabužiai, o disciplina esanti geležinė. Dėl tos priežasties, jie, neva ir pabėgo iš dalinio.

Būdamas gabus Jasiūnas dviems asmenims sufabrikavo fiktyvius dokumentus; tai rodo, kad jis yra priešo kontržvalgybos darbuotojas ir kenkia sovietų valdžiai.

Jam pateiktame kaltinime pagal RTFSR BK str. 58–1a Jasiūnas prisipažino kaltu, tai patvirtino ir jo akistata su Asminavičiumi.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Jasiūnas Povilas, s. Mykolo, g. 1920 m. Panevėžio apskr. Vadoklių vlsč. Stebėkių k., kaltinamas tuo, kad, būdamas jaunesniuoju vadu ir nenorėdamas tarnauti tarybinėje armijoje, 1944 m. dezertyravo iš savo dalinio ir slapstėsi Zarasų apskr., Degučių vlsč. Ten subūrė „gaują“ ir tapo „gaujos“ vado Makelio pavaduotoju, įsigijo ginklą ir kartu su teisiamuoju Asminavičiumi važinėdami po kaimus verbavo „gaujai“ narius. Be to, įsigijo suklastotus dokumentus.

2. **Šileikis Kazys, Kazio**, g. 1912 m., Čepeliškių k. gyventojas, lietuvis, kaltinamas tuo, kad 1941 m., vokiečių okupacijos metu, dalyvavo šaudant tarybinius piliečius žydus, t. y. saugojo duobes, kuriose jie buvo šaudomi, už tai buvo apdovanotas vokiečių. 1945 01, nenorėdamas tarnauti sovietų kariuomenėje, įstojo į veikiančią „gaują“, buvo ginkluotas šautuvu.

3. **Žiliukas Antanas, s. Anupro**, 1945 01 savanoriškai įstojo į ginkluotą „gaują“, kuriai vadovavo Garbšys Balys, o vėliau – Makelis, buvo ginkluotas rankiniu kulkosvaidžiu ir turėjo 200 šovinių. Būdamas „gaujos“ nariu, sulaikomas bandė bėgti, bet buvo sugautas Daugailių vlsč. teritorijoje. Prisipažino esąs kaltas.

4. **Širbinskas Balys, s. Jono**, nuo 1944 08 nelegaliai slėpė šaunamąjį ginklą (vokišką kulkosvaidį), kurį pardavė Žiliukui Antanui, be to, jo namuose 1945 01 slėpėsi Makelio „gauja“: „banditai“ Makelis, Jasiūnas, Asminavičius ir kt., o jis, Širbinskas, apie tai nepranešė tarybiniams teisėtvarkos organams.

1946 04 12. **Tardymo bylos Nr. 2769 kaltinamoji išvada** kaltinamiesiems Jasiūnui Povilui, Mykolo; Asminavičiui Petrui, Jurgio; Šileikiui Kaziui, Kazio; Žiliukui Antanui, Anupro; Širbinskui Baliui, Jono; Šileikiui Petrui, Petro.

1945 01 23 Salako vlsč. buvo atlikta karinė operacija likviduoti Makelio „gaują“, jos metu nukautas „gaujos“ vadas Makelis Stasys, o minėti „banditai“ P. Jasiūnas, P. Asminavičius, K. Šileikis ir A. Žiliukas, taip pat „banditų“ pagalbininkai B. Širbinskas ir P. Šileikis suimti.

Tyrimo metu nustatyta, kad S. Makelis ir P. Jasiūnas, tarnaudami sovietų kariuomenėje, buvo priešiškai nusiteikę prieš sovietų valdžią, 1944 12 16 dezertyravo iš dalinio ir, atvykę į Salako valsčių, turėjo tikslą kovoti prieš tarybų valdžią. Jie važinėjo po Čepeliškių, Kiemionių, Puslių kaimus ir verbavo narius į savo „banditinį“ būrį, pirmiausia orientuodamiesi į vengiančius mobilizacijos asmenis.

Visų pirma jie susitiko su P. Asminavičiumi ir jį įkalbino, po to jau trise 1945 m. sausio viduryje, gavę ginklus, į grupę įtraukė dar du asmenis – K. Šileikį ir A. Žiliuką. Taip buvo sukurta ginkluota „gauja“:

1) Makelis Stasys, s. Jono – „gaujos“ vadas, ginkluotas automatu;

2) Jasiūnas Povilas, s. Mykolo – „gaujos“ vado pavaduotojas, ginkluotas šautuvu;

3) Šileikis Kazys, s. Kazio – eilinis „gaujos“ narys, ginkluotas šautuvu;

4) Žiliukas Antanas, s. Anupro – eilinis „gaujos“ narys, ginkluotas rankiniu kulkosvaidžiu;

5) Asminavičius Petras, s. Jurgio – „gaujos“ narys, turėjo dvi dėžes šovinių.

1945 01 23 keturi iš kaltinamųjų MVD kariuomenės buvo suimti gyvi, o vadas Makelis mūšio metu nušautas.

Širbinskas Balys, s. Jono, ir Šileikis Petras, s. Petro, būdami priešiškai nusiteikę prieš sovietų valdžią, minėtai „gaujai“ teikė pastogę slapstymuisi ir susirinkimams „gaujos“ kūrimui organizuoti, o Širbinskas „gaujos“ nariams dar atidavė ir rankinį kulkosvaidį.

Apklausti kaltinamieji P. Jasiūnas, P. Asminavičius, K. Šileikis ir A. Žiliukas kaltais prisipažino visiškai, o B. Širbinskas ir K. Šileikis – iš dalies.

Pasakoja ALFONSAS UMBRASAS-*GENYS* (pravarde PĖSČIUKAS)

Užrašė Laimonas Abarius
Utenoje 2010 11 06

Gimiau 1910 m. (mirė 2012 m. – *R. K.*) Rakėnų kaime, Salako vlsč., Zarasų apskr. Nepriklausomybės laikais buvau šauliu, kai ši organizacija dar tvėrėsi, statėm Utenos šaulių namus. Iš kiekvieno nario rinko po 5 Lt, visi aukojom. Priklausėm Utenos šaulių rinktinės Švedriškės būriui, mūsų vadas buvo Mykolas Gimžauskas iš Tolimėnų kaimo.

Mano jaunystės laikais lenkai buvo laikomi didžiausiais priešais. Dirbom gerai, organizacija buvo stipri: vykdavo šaudymo pratybos, Utenoje dalyvavom manevruose. Augino patriotizmo dvasia, buvom nusiteikę kariauti su lenkais, eiti vaduoti Vilnių. Moterys irgi būrėsi į organizaciją, tik ji buvo labiau krikščioniška.

1940 m. užėję rusai šaulių nemėgo. Mūsų krašte raudonųjų aktyvistų nebuvo, bet stebėjo iš kitur – iš valsčiaus. Prieš pat karo pradžią išvežė mūsų vadą Mykolą Gimžauską su šeima ir jo brolį Joną. Ten Mykolą atskyrė, ir daugiau apie jį jokių žinių nebebuvo. Gal sušaudė? Jo šeima ir brolis Jonas grįžo Lietuvon.

Salako žydai džiaugėsi, kad atėjo rusai. Kai mūsų žmones vežė Sibiran, tai žydeliai juokėsi. Į mašinas susodintos moterys rauda, o Salako žydauka (mano pažįstama) klausia: „Ui, ui, ir ko jūs gi verkiat? Veža jum į kurortus, Maskvą pamatysit. Žinokit, mūsų tauta pirmoji buvo, bus ir paskutinė“, – jau nuduoda, kad dabar lietuvius išnaikins.

Vos po kelių mėnesių, užėjus vokiečiams, jau žydams blogai. Dabar juos vežimuosna susodintus veža miškan. Aš pats buvau pastotėn paimtas, mano vežime sėdėjo ta pati žydauka. Rauda, klausia: „Ui, kur dabar mum veža? Ui, kas dabar mum bus?“ Taip norėjau pasakyt – taigi į kurortus veža! Bet liežuvis neapsivertė. Kam juos vežam, patys nelabai žinojom. Buvo pasakyta vežti. Paskui juos sušaudė miške prie Vencavų, už Degučių.

Vokiečių laikais pragyvenom gana ramiai. Dar vejant rusus, Antanas Juodka iš Baltabiržės k. pasiskelbė būrio vadu, vokiečių laikais buvo vachmistru. Vokiečių vachmistrais dar buvo Povilas Valskys iš Pažieviškės k. ir Lisauskas Jonas, šaukiamas Kriaučioku. Lisauskas Jonas – mano sesers Teklės vyras. Dėl jo ir prasidėjo visas tas mano blaškymasis pokario metais.

Kai vokiečiai pasitraukė, 1944 m. link rudens Kriaučiokas su Povilu Valskiu pas mane atėjo slapstytis. Pradžioj net nežinojau, tik kelintą dieną Teklė pasakė, kad daržinėj vyras slapstosi. Kur dėsi? Savas žmogus, o kad su draugu – neišvarysi. Gyveno jie tai daržinėj, tai kluone – dar pradžioj nelabai ieškojo, nes turėjo kur gyventi.

Važiuoja dviračiu per kaimą apylinkės pirmininkas Maksimas Trofimovas. Apžėlęs visas barzda, nevietinis, gyveno mūsų krašte su nušauto ruskio moterim. Man šaukia:

– Tu būsi mano sekretorium!

Sakau jam, kad nesiimsiu. Pasakė ir nuvažiavo toliau Maksimas.

Kai jis nuvažiavo, Valskys su Lisausku išlindę klausia, kas ten buvo ir ką man sakė. Paaiškinau, kad Maksimas nori mane sekretorium padaryt. „Ai, šita valdžia tik kelios dienos, pabūk, mums viską pasakysi, ką ruskiai kalba...“

Įkalbėjo. Kai Maksimas atgal pro šalį dviračiu grįžo, pasakiau, kad būsiu sekretorium.

Kai tapau sekretorium, tai Maksimas su manim geruoju, manė, kad aš jo draugas, prie valdžios. O man labai rūpi „švogrių“ Kriaučioką išsukt. Maksimui iš tolo užsiminiau, tas: „Gerai, padarysiu“. Mano sesuo Teklė perdavė auksinį laikrodėlį, kad jos vyro nekliudytų. Atidaviau Maksimui, tas sutvarkė viską, dokumentus išdavė: dabar Kriaučiokas jau legalus žmogus. Kalba man, kad dabar reikia Joną prie valdžios įtaisyt, kolūkis gal tversis, reikės žmonių. Šita bėda man atpuolė, Maksimas sutvarkė.

Tolimėnų, Vyželių, Jakėnų, Garbšių vyrai miškan išėjo. Aš jau kaip ir „kitos spalvos“: Maksimas žmonėms negeras buvo; eina, konfiskuoja – ir man kartu su juo reikia eit. Kur dėsies? Bet Pranukas Račinskas-*Drugelis* iš Geibų k., jis pradžioj buvo vado pavaduotoju, paskui – būrio vadu, paaiškino, kad galiu būti jiems miške naudingas.

Su miškiniais aš ryšius palaikau, įvyksta susirinkimas – jie tuoj pas mane, klausia, ką aptarė, kas girdėti. Kad būtų saugiau, kviesdavosi mane pas Nikodemą Juodką. Ten dar skaitėsi Rakėnų kaimas, bet vadino Šilais, nes pamiškėje. Čia ir butelioką sugerdavom, pakalbėdavom. Man nesakė, bet jaučiau, kad Maksimui duobę kasa, bet jo lengvai nepasieksi – buvo ginkluotas ir labai atsargus, turėjo vyrų apsaugą.

Žiemos pabaigoje mane pasiuntė komandiruotėn į Zarasus, vyko kažkokia sesija. Tik grįžau, sako, Jakėnuose, pas Petrą Čičelį (vadino Murmuliu), susirinkimas. Maksimas sušaukė, reikia eit, paskui klaus, kodėl nebuvau.

Nueinu, o ten jau linksma. Gavėnia buvo, tai dauguma išsivaikščiojo po namus, likęs tik aktyvas ir šeimininkai. Kazys Strazdas samagono atnešęs, šeimininkas Murmulis ir Juodka (vadino Peliksioku) armoniką samagonas, naminė ir dainos liejas. Maksimas Janytę Samaitę (iš Sungardų kaimo) vedžioja, Murmulis dainuoja

„Oi dūšia, mano dūšia, duoki palaikyti nors rieškučiom“. Maksimas spaudžia Janę, ta net tirpsta. Jis dar ją „nukuldavo“, jauna mergiotė buvo, kvaila – pasiduodavo. Ji gal kiek ruskai mokėjo, tai irgi plėšia „Galava krutitsia, galava vertitsia“ – linksmybės vidury nakties.

Tik prisėdo Maksimas už stalo, o per langus automato serija – trrrr!!!! Lempa užgeso, muzika nutilo. Sėdėję ant suoliuko nugriuvo su visu suoliuku. Aš mečiausi užpečkin ir nepajutau, kaip atsidūriau ant pečiaus. Va, ką baimė daro. Kelias sekundes – tyla, ir staiga ėmė rėkti peršauta Uršulė Murmulienė-Čičelienė: „Petrai, Petrai, mirštu aš, Petrai, neapleisk dukters!“ Girdžiu, kažkas trepsi namelioke (prieangyje), iš ten dar vieną seriją kirto per tuos, katrie ant žemės gulėjo. Tada trečią seriją – palei sienas, nukirto Samyčią Janę, Maksimo sargybinį Ragauską ir maskolį (pavardės nežinau). Vidun nėjo. Girdim, išvažiavo iš kiemo.

L. A. p a s t a b a: 1945 m. vasario 28 – kovo 1 d. naktį Jakėnų kaime nušauti: Maksimas Trofimovas, jo asmens sargybiniai Povilas Ragauskas ir Kazimieras Gimžauskas (abu iš Tolimėnų k.), apylinkės sekretorė Janina Samaitė iš Sungardų k., mirtinai sužeista namų šeimininkė Uršulė Čičelienė. Taip pat nušautas ir A. Umbraso prisiminimuose minimas kažkoks rusų kilmės aktyvistas, kurio pavardė nenustatyta. Iš viso 6 žmonės.

Partizanų ryšininkės Onos Butrimaitės spėjimu, šį išpuolį įvykdė ne Erškėčio kuopos partizanai, nes žmones kankino tik M. Trofimovas, kiti asmenys partizanams nebuvo prasikaltę. Tai patvirtintų ir aplinkybė, kad toks aukų skaičiumi įspūdingas išpuolis nepaminėtas Lokio rinktinės Erškėčio kuopos operatyvinėse žiniose, kuriose užfiksuoti kur kas menkesni susidūrimai, susišaudymai.

Kas sušaudė aktyvistus Jakėnų kaime, iki šiol neaišku. Manoma, kad tai padarė Tauragnų partizanai, 1944 m. rudenį jau kartą kėsinęsi į Maksimą. Paties A. Umbraso spėjimu, tai galėjo padaryti ir Antanas ir Juozas Juodkos iš Baltabiržio k.

Kas dabar daryt? Su Peliksioku kalbam, kad reikia pranešti Salakan, ne juokas, tiek žmonių prišaudyta. Paėmėm Kavaliauską iš Rakėnų kaimo (vadino Šakabalda) su „padvada“, sakom: „Vežk Salakan, o mes su Peliksioku eisim pranešt saugumui...“

Nenuvažiavę trečdalį kelio sutinkam iš Salako einančius ginkluotus. Jau pranešta, kad Jakėnuose „banditai“. Pasirodo, Pratkūnų kaimo Pratkelį ir Biriuką Vincą, grįžtančius iš susirinkimo, sustabdė partizanai ir pasakė, kur eina. Biriukas, nulėkęs Salakan, davė žinią.

Jie mus sustabdė. Pasakiau, kad daug prišaudyta, kad Maksimas nebegyvas. O jiems klausimas – kodėl aš gyvas, kai tiek nušautų? Manęs nekaltina, bet leidžia suprasti, kad ir aš turėjau žūti. Sako: „Tu dabar būsi pirmininku“. O ką aš jiems galiu pasakyt? Būsiu. Manęs partizanai nebūtų šovę, bet, kai tratino patamsy, tai ką sužiūrėsi: katram klius – tam klius.

Taip kelio tarp Jakėnų ir Salako vidury tapau Tolimėnų apylinkės pirmininku vietoj nušauto Maksimo.

Partizanų man nebaisu, po senam susitinkam, pasikalbam. Bet atsitiko toks dalykas.

Tolimėnų k. gyveno Jonas Juodka, vadinamas „Blizge“. Norėdamas įsiteikti valdžiai, pasakė žinąs „banditų“ bunkerius Girnabalose. Pavedžiojo kareivius po jas, bet nieko nerado, nes jis tų bunkerių nežinojo. Po kelių dienų rytą atėję partizanai

„Blizgę“ nušovė daržinėj šieną bepešantį. Įėję gryčion – nupylė jo žmoną (Deveikytę iš Baltabiržės k.). Bėga sūnus Leonas per kluonieną ir rėkia: „Jūs, gyvatės, manys nešaudykit“. Na, kur nešaus? Jei gražiai būt prašęs, būtų ir nešovę, bet kur, vaikeli, tokiais žodžiais... O kitą kartą Silva Dieninis-*Atas* iš Vyželių k. nušovė „Blizgės“ vyresnįjį sūnų Joną (už stalo sėdintį, taboką pjaustantį), paliko gyvą tik Jono (jaunesniojo) žmoną Lisauskaitę, nes jos brolis buvo partizanas. Po to buvo didelis siautimas, partizanai miškan išėjo, o kentėjo žmonės, kaimynai.

L. A. p a s t a b a: Lokio rinktinės Erškėčio kuopos operatyvinėse žiniose rašoma, kad „1945 05 04 Tolimėnų kaime likviduoti išdavikai Juodka Jonas ir jo žmona. Įvykdė *Arklys* ir *Lapas*“. Žinoma, kad šiais slapyvardžiais vadinosi partizanai Petras Rakita-*Arklys* iš Vyželių k. ir Antanas Kindurys-*Lapas* iš Balčių k.

Po šių įvykių Pratkūnų kaime įvyko susirinkimas. Aš ir sakau žmonėms: „Ar matot, kas dedasi? Nekalbėt, nematykit, nežinokit, negirdėkit – gyvi liksit“. Šitaip pasakiau per susirinkimą. Vincas Biriukas viską susidėjo galvon ir nunešė Salako sauguman, kad Umbrasas liepia nekalbėt ir nežinot. Ir dar nuo savęs pridėjo, būk tai aš sakęs, kad šita valdžia neilgai užsilaikys.

Vincas Biriukas (jis paršelius skapydavo) buvo viso kaimo skundikas, jo sūnūs Petras ir Zenonas mokėsi prokurorais, tai tėvas buvo didelis šitos (sovietinės) valdžios gerbėjas.

Kas dabar daryt? Sužinojau, kad mane čiups – nebėra kur dėtis. Išėjau iš namų miškan pas Baltabiržės Juodkas. Antanas buvo tikras mano pusbrolis.

LYA (KGB arch.), f. K–21, ap. 1, b. 54, l. 33. Agentūrinis pranešimas. Šaltinis *Lesnoj*. Priėmė Michailov 1945 06 13. Šaltinis kalbėjosi su Salako vlsč. Tolimėnų apylinkės pirmininku Jonu Umbrasu (turi būti Alfonsas Umbrasas – *R. K.*), kuris birželio 11 d. per patikimus žmones įstojo į „gaują“, veikiančią Minčios girioje, maždaug 1 km nuo Salako vlsč., Baltabiržės k.

Umbrasas papasakojo, kad „bandą“, kuriai jis priklauso, sudaro maždaug 100 žmonių, jai vadovauja prie vokiečių buvęs Zarasų apskr. policijos, viršininkas Preibys (informatorius klysta: tuo metu Preibys buvo pasitraukęs į JAV – *R. K.*), o jo pavaduotoju buvo jaunesnysis leitenantas Juodka Antanas iš Vyželių kaimo.

„Banditai“ jam pasakojo, kad „gauja“ pasidalijusi į grupeles po 5–10 žmonių ir užima didelę Minčios miško dalį.

Toliau Umbrasas kalbėjo: „Mums vadovauja raštingi žmonės, kurie gerai supranta politiką, sovietų valdžia Lietuvoje ilgai neišsilaikys, greitai vėl paimsim valdžią į savo rankas. Lietuvių tauta susitelks bendrai kovai su bolševizmu.“

Be to, Umbrasas kalbėjo, kad jam kiti „banditai“ sakė, jog birželio 3–4 d. „banditai“ buvo Vajasiškyje, kur juos priėmė Vajasiškio klebonas, išklausė išpažinčių ir suteikė Švč. Sakramentą. Kiek tiksliai „banditų“ buvo – nežino, bet sakė, kad daug.

Umbrasas taip pat teigė, kad šioje „bandoje“ yra kunigas iš Tauragnų apylinkių, jis „bandon“ atėjo gegužės mėnesį.

Šiuo metu esą ruošiamasi pulti Salako miestelį, tai numatyta ne vėliau kaip birželio 20 d.

Minčios girioj gyvenom: aš – *Genys*, Juodka Juozas-*Tarzanas* iš Baltabiržės k., jo svainis Juodka Antanas-*Sakalas* iš Baltabiržės k., iš Vyželių k. broliai Garbšiai:

Antanas, Juozapas, Balys. Dar Antanas Kinduriokas-*Lapas* iš Balčių k., Gaidžiokai iš Pošerinės k. Nuolatiniai buvom tik aš ir Juodkos. Kitas būrys – Kazio Kaladinsko-*Erškėčio* – gyveno Ažvinčių girioj, kartais su jais susitikdavom. Tai susieinam, tai išsidalijam, visi kartu nebūnam.

Garbšys Balys išėjo su draugais gyventi prie Minčios „majako", ten buvo mergaitė, kuri jais labai rūpinosi – aukas rinkdavo.

Juodkos pradžioje buvo dideli patriotai. Gyvenom ramiai, žmonių nekliudėm, neplėšėm. Bet valgyti reikia, tai nueinam, žebravot": žmonės pagaili, duoda. Niekas blogu žodžiu nemini, ir mums gerai.

Suėję į didesnį pulką ėjom rusų vyt iš Kandrašių kaimo. Vyrai bandė ir anksčiau, bet jėgų pristigo, tai antrąkart pagalbon atėjo daugėliškėnų būrys. Rusai, pamatę mūsų gausybę, movė neatsisukdami. Mes nieko neėmėm, o daugėliškėnai susirinko ir kas reikalinga, ir kas nereikalinga. Iš Kandrašių išsivarė karvę ir telyčią, pakeliui telyčia pabėgo, o karvę nusivarė miškan ir pasipjovė mėsai.

Kitąsyk ties Jakėnų kaimu pakliuvom į pasalą. Ėjom į Pratkūnus keturiese: aš, Ubonis Antanas, Garbšys Antanas ir Kindurys Antanas iš Balčių. Kai priėjom upelį, mes su Uboniu sakom – reikia brist, o Garbšiokas su Kindurioku – eit tilteliu. Pasijuokė dar, kad mes sušlapsim, o jie sausom kojom eis pas panas. Nenorėjo jauni vyrai čebatų šlapint. Mes per vandenį brendam, o jie – tilteliu. Ten tankūs ėgliai suaugę, ir juose, pasirodo, skrebai kulkosvaidį pasistatę. Prisileido visai arti ir kirto... Aš tik surėkiau, bėgu, griūnu, Ubonis man iš paskos – regis, tuoj tuoj nušaus. Pabėgom abudu, tai net pasibučiavom iš laimės. O jie į mus net nesitaikė – kirto ėjusiems tilteliu. Žuvo Kindurys Antanas-*Lapas* iš Balčių ir Antanas Garbšys-*Gaidys* iš Vyželių. Abu nušautus numetė Salake, paskui užkasė kalne miestelio pakrašty.

Po kurio laiko, kai jau buvau „stojęs", su Juodkos Antano broliu Albinu nuvažiavom į Salaką ir atkasėm Antaną Garbšį. Jo mama davė šiokius tokius rūbus apvilkt, rožinį kapan įdėt. Visai negiliai pakastas, tik žemėm kiek apmestas. Atkasiau, jau gendantis po žeme, ranka visai nušauta. Kiek galėjau, apvilkau tais rūbais. Žiemos laikas, sniego daug, tai nuvežėm į Bajorėlių kapus ir palaidojom šalia tako.

Už Minčios partizanai likvidavo Prunskų, tada ir aš buvau. Tas Prunskus atrodo, buvo eigulys, gerai miškus žinojo, kvartalines linijas, o partizanai įtarė, kad jis saugumui žinias perduoda. Nuėjom tada pas jį keliese, pakalbėjom, kad eisim dar ten ir ten (žmogaus pavardę pasakėm) buteliuko sugert. Kalbam su juo, o kiti laukia atskirai, jam nesirodo.

Mums išėjus, po kelių valandų ateina jau kiti. Apsimetę skrebais pasišaukia nameliukan ir klausia: ar buvo „banditai"? Prunskus viską ir išklojo, kad buvo „banditai" – pasakė, kad ten ir ten užeis ir gers degtinę. Kai tame namelioke jį nušovė, jokių liudininkų nereikėjo. Buvo toliau už Minčios...

Atėjo 1945 m. ruduo, jau šalta, apie žiemą reikia galvot. Išsibarstė kas kur, kai kuriuos sugaudė, o daug išėjo „stot". Likom trise – aš ir Juodkos. Antano tėvas (mano dėdė) Juodka Jonas pradėjo rūpintis, kad jo sūnus nepražūtų. Tai susitarė su skrebais, kad naktį ateisim į Jakėnų kapines ir pasižadėsim dirbti saugumui.

Aš nieko nežinojau, kur mane veda – ten einu. Naktį kapinėse mus apsupo skrebai, atėjęs viršininkas kalba, kad mes dabar jiems dirbsim. Antanas, Juozapas susitaria, o ką man daryt – ir aš sutinku. Duoda mums slapyvardžius, sutariam, kur susitiksim.

L. A. p a s t a b a: LYA, f. K-21, ap. 1, b. 55, l. 179. **Pasižadėjimas**. Mes, žemiau pasirašiusieji:

1. Juodka Juozas, Jono, g. 1914 m. Baltabiržės k., Salako vlsč., 2. Umbrasas Alfonsas, Anupro, g. 1910 m. Jakėnų k., Salako valsč., žinome, kad padarėm didelį nusikaltimą tarybų valdžiai: įstojom į ginkluotą „gaują" ir su ginklu kovojome prieš tarybų valdžią 1944–1945 m. Šiuo metu, matydami, kad mūsų reikalas yra beviltiškas, mes pasiruošę padėti NKVD organams kovoje su „banditizmu". Duodame šiuos pasižadėjimus:

a) pagal galimybes patraukti mūsų tikslui mūsų draugus iš „gaujos", kad ir jie ateitų į slaptą susitikimą su NKVD organais;

b) iki gruodžio 1 d., o vėliausiai gruodžio 10–15 d. surasti „teroristą" Keperšą ir jį savomis jėgomis likviduoti;

c) per tą patį laiką nustatyti Kaladinsko „gaujos" slapstymosi vietas ir pranešti jas NKVD skyriui. Jeigu mūsų plane kas nors keistųsi, pasižadame griežtai vykdyti NKVD nurodymus;

d) jeigu mes eisime dviveidžiavimo arba išdavystės keliu, tai žinome, kad būsime traukiami griežton tarybinio teismo atsakomybėn. Taip pat rūsti bausmė laukia mūsų artimųjų (tėvų, motinų, brolių, seserų, vaikų).

Žinome ir esame įspėti, kad už šio susitarimo paviešinimą būsime traukiami atsakomybėn. Ryšį su NKVD organais palaikysime per Juodką Joną, s. Mykolo, gyv. Baltabiržės k., kuriuo mes pasitikime.

Jei įvykdysiu šiuos įsipareigojimus, žinome, kad sovietų valdžia mums dovanos ir grąžins dalį konfiskuoto mūsų turto.

Konspiracijai pasirenkame bendrą pseudonimą *Vanagai*.

Pasirašė: Juodka, Umbrasas.

Pasirašymą priėmė valsčiaus NKVD v-kas ltn. Novikov.

LYA, f. K-1, ap. 18, b. 55, l. 178, rašoma, kad 1945 11 22 Jakėnų kaimo kapinėse su saugumiečiais susitiko ir buvo užverbuoti Antanas Juodka-*Sakalas* pseudonimu *Vanagai*-1, Juozas Juodka-*Tarzanas* pseudonimu *Vanagai*-2 ir Alfonsas Umbrasas-*Genys* pseudonimu *Vanagai*-3. Visi trys užverbuotieji sudarė agentūrinę grupę *Vanagai*. Kiekvienam išduota po numerėlį, atstojantį pažymėjimą, kurį prireikus turėjo parodyti, jei būtų netikėtai sulaikyti. Agentūrinė grupė pradėjo byrėti 1946 m., kai atsiskyrė ir legalizavosi *Vanagai*-3. 1948 02 29 ties Jakėnų k. žuvus A. Juodkai-*Sakalui* (*Vanagai*-1), J. Juodka liko vienas. 1949 m. jam buvo suteiktas agentūrinis slapyvardis *Aras*, tačiau 1950 m. pradžioje partizanų išaiškintas kaip išdavikas buvo saugumiečių išvežtas į Lietuvos gilumą, kur naudotas MGB 2N valdybos operacijose prieš tautinį pogrindį.

Liepta susitikti naktimis Baltabiržėj, dėdės Jono Juodkos pirty. Naktį į kaimą ateina kareiviai, jį apsupa, o „načalnikai" pirtin ateina su mumis kalbėtis. Kad nebūtumėm be darbo, liepė nušauti Kaladinską Kazį (vadą) ir Keperšą Antaną iš Paberžės. Viršininkas pirštu beldžia ir kalba: „Padarykit, vyrai. Šitie yra „premijuoti". Vadinasi, kad jie pagrindiniai – vadai, jei juos likviduosim, būsim premijuoti.

Aš jiems aiškinu, kad negalim sėdėti ant dviejų kėdžių. Antanui mano kalbos labai nepatiko, todėl nieko nesako, bet, ką daro – su manim nesitaria. Netoli Minčios išsikasė bunkerioką sau ir man – atskirai, bet netoli jų. Iš akių nepaleidžia.

Užduotis duota, o daryt – nieko nedaro. Antaną Keperšą nušovė kažkas iš paberžinių, o čia aš su savo kalbom, kad reikia „stot“. Dėdė Jonas – Antano tėvas (tegul Dievas jam atleidžia) – vis kalbėdavo, kad jo sūnus bus pagerbtas, jei atliks užduotį, gal jis ir prikalbėjo sūnui, kad aš tik trukdau ir mane reikia likviduoti. Jiems mažai naudos iš manęs: į namus pareinu boba apsitaisęs, ginklo nesinešioju, į jų reikalus nesikišu.

1946 m. rusų Velykos sutapo su lietuviškom. Išėjom elgetaut, aš – prieky, o Juozas su Antanu – iš paskos. Sustabdęs mane Juozas klausia:

– Ko tavo širdis taip tankiai muša?

Atsakiau, kad nežinau.

Tiek tos kalbos tada ir buvo. Vėliau, jau po daug metų, man Juozas Juodka priminė tą atsitikimą ir pasakė, kad Antanas tada norėjęs mane nušauti. Būk tai jis, Juozas, atkalbėjo. Matyt, dėdė pasakė, kad aš galiu Pranui Račinskui pranešti ir jo sūnus Antanas gali likti be premijos ir be galvos.

Tada jie nuėjo pas popą kiaušiniauti be manęs. Buvo nutarę, kad aš jiems nereikalingas: skrebai pagaus mane, o jie liks nekalti.

Atėjom pas juos Baltabiržėn, sėdim pirty. Juozas ir sako:

– Pereik, Alfonsai, per kaimą, pažiūrėk, ar ramu.

O, mano galva: saugumo „spravkes“ turim – ko mums bijot? Bet tada nepagalvojau, pasakyta – darau. Išeinu iš pirties, girdžiu brazdėjimą klojime. Nueinu – Juodkienė su dukterim grūdus arpuoja. Sakau, kad einu „razviedkon“ – man nė į galvą, kad čia jų suplanuota.

– Oi, – sako Juodkienė, – kur tu eisi? – Čia ramu, būk čia.

Kiek pabuvęs, einu pro klojimo duris – kareiviai mane capt už rankų ir areštuoja. Saugumas man buvo „spravkę“ davęs, laikiau kelnių „snarglinėj“ kišenėj. Paduodu, perskaitė ir sako:

– Vis tiek turim tave paimt. Jei kokios, iš Salako paleisim.

Dėdė Juodka Antanas pakinkė arklį, pasodino mane vežiman, iš šonų du skrebai sėdi, kiti iš paskos pėsti eina. Sutinkam kitą „padvadą“, viskas taip sudėta, lyg labai didelė „ablava“ buvusi. Važiuojam Pustynių (Baltabiržės) mišku. Netoli Deveikių (sakydavo prie Margioko kryžiaus) klausiu skrebų: ar galiu užsirūkyti? Sako: „Rūkyk sveikas“, – ir patys cigaretes degasi, o aš tik strykt iš vežimo ir nukūriau miškan. Vienas dar pašaudė, o kitas, girdžiu, sudraudė – savą nušausi.

Išbėgau, o kur dėtis? Aš dar nesupratau, kad buvau „paduotas“, tai vėl nuėjęs pas Juodkas, klausiu, ką daryt? Jie sutinka, kad man lieka tik „stot“, kitos išeities nėra.

Nuėjau Salakan „stot“, nieko baisaus, bet jie man kalba: „Toliau mums dirbsi. Turėsi persakyti, ką kunigas kalba.“ Sakau, kad aš bažnyčion neinu – sumelavau, o eidavau, ir gana dažnai. Tuokart man nedavė darbo, sakau, kad neturiu ko valgyt, namai konfiskuoti. Klausiu, ar leis nuvažiuoti į Vilnių. Leido.

Išvažiavau, įsidarbinau Filharmonijoj krosnis kūrenti. Ten vėl politikon įsuko. Buvo rinkimai, iš vakaro pastatė sargybą. Nakčiai sargyba išėjo, balsavimo kambarį užrakino. Man Tumelis Kazys (jis dirbo Filharmonijoj) liepė rytą atėjus uždegti tik prieky mažą lemputę, bet nesakė – kodėl.

Rytą, kaip liepta, šviesos nedegiau, su kareiviais parūkėm. Ateina komisija – ant stalo nėra gipsinio Stalino biusto. Išneštas, pavogtas. Ajai, koks triukšmas, komisija

nervinasi: kas dabar bus, bet sudraudė nekalbėti, gal milicija nepastebės. Paskui rado paslėptą, bet kalbos vis tiek nuėjo. Aš bijojau, kad manęs politikon neįveltų, grįžau į namus ir, kiek pabuvęs, išbėgau Rusijon.

Kai išvažiavau, Juodkos dar dirbo. Jie išdavė bunkerį prie Minčios „majako". Ten žuvo: Garbšys Balys, Antanas Saulis, dar du vyrai ir ta mergaitė, kuri jais rūpinosi. Juos nušovė Tauragnų milicija (stribai).

1948 m. žiemą žuvo Antanas Juodka. Jį išdavė Juozas. Jie tada Jakėnuose buvo, pas Kazį Strazdą. Turėjo samagono, Juozas liepė Antanui atsivesti Zosę Rukytę. Pats liko pas Kazį Strazdą su arielka, o Antanas išėjo. Jam nebaisu – turi saugumo išduotus dokumentus, o Juozo sutarta, kad būtų palikta pasala. Išgirdęs šaudant, suprato, kad Antanui galas. Išbėgo iš Strazdo, gal dėl akių? Jo skrebai nekliudė. Nušovė Antaną Girnabalose, griovy.

Rukiokas Jonas žuvo Rakėnų kaime. Slapstėsi šuliny, kaimynai žinojo, bet tylėjo. Klimienė Anelė pasakė kaimynui Petrui Klimui (vadino jį „Kilogramu"), o tas pranešė stribams. Šie atėję sumetė granatas šulinin ir užmušė. Už tai miškiniai „Kilogramą" patykojo ir nušovė.

Povilas Valskys, kuris iš mano klojimo išėjo 1944 m. rudenį, slapstėsi tėviškėj Pažieviškėj ir buvo išduotas. Pas Valskius tarnavo merga nuo Salako, draugavusi su pasų stalo viršininku, ji ir pranešė, kad Povilas slapstosi už dvigubos sienos. Skrebams buvo pasakyta – kur, bet ir tas pasų stalo viršininkas pasišovė eiti – gal norėjo nuopelnų už „bandito" likvidavimą. O kai pradėjo tą sieną lupt, tai Povilas ir kirto – nušovė tą viršininką, bet ir jį patį nušovė. Kokia merga buvo – nežinau.

LYA (KGB arch.), f. K-21, ap. 1, b. 54., l. 87. Spec. pranešimas. Birželio 21 d. pagal agentūrinį *Rozos* pranešimą Salako vlsč. garnizono 15 asm. operatyvinė grupė, vadovaujama bataliono vado Andrejevo, taip pat dalyvaujant istrebiteliams Černiauskui Antanui, Vinco, g. 1923 m., ir Ivanovui Izidoriui Amfimovičiui, g. 1923 m., Salako vlsč. Pažieviškės k., ieškojo besislapstančių „banditų" Kosto Valskio, s. Silvos, namuose.

Operatyvinė grupė apklausė šeimininką Kostą Valskį, 73 m. amžiaus, kuris teigė, kad namuose niekas nesislapsto. Pirmiausia buvo apžiūrėti ūkiniai pastatai ir kamara. Tada, atėjus į gyvenamąjį namą, šeimininko dar kartą paklausta, bet jis atsakė, kad name jokių pašalinių nėra. Pradėjus kruopštų namų patikrinimą, už krosnies rasta pertvara, už kurios slėpėsi Valskys Povilas, g. 1907 m., buvęs Vilniaus m. 5-ojo policijos skyriaus vyr. vachmistras.

Valskys iš brauningo pradėjo šaudyti į kambaryje buvusius karius ir nušovė 2 istrebitelius. Į kambarį, kuriame slėpėsi Valskys Povilas, buvo įmestos kelios granatos, kurios Valskį užmušė.

Pasakoja ALGIRDAS GRUSLYS

Užrašė Laimonas Abarius
Bajorų k. 2000 09 26

Gimiau 1932 m. Bajorų k., Salako vlsč., Zarasų apskr.

Galiu papasakoti apie Juozo Karklo žūtį, nes žinau jo išėjimo miškan aplinkybes.

Negaliu pasakyti, ar jis anksčiau palaikė ryšius su mišku. Partizanai mūsų kraštan ateidavo, o jis buvo žinomas kaip fotografas, todėl galėjo juos fotografuoti.

1950 m. spalį buvom pakviesti į Dūkštą karinės mobilizacijos komisijon. Mums išvažiuoti buvo liepta spalio 18–19 d., kaip tiktai per pačius atlaidus. Einam šunkeliu Dūkštas, Girutiškės, Ažėnai, Pakšiškė, Mazurkos... Prieš pat Bajorų kaimą miške mus sulaikė skrebai. Tik suriko: „Rankas aukštyn!“ – o buvo naktis, gal 12 valanda. Bala buvo tokia, Juozas nepamatė, koją dėjo ir pargriuvo. Skrebams pasirodė įtartina, ir jį labai suspardė. Man irgi kirto, bet pasitaikė pažįstamas, aš jo ir klausiu: „Ko tu muši mane? Mes gi iš komisijos einam, dokumentus turim...“ O skrebas, kuris Juozą spardė, sako: „Ir visi banditai dokumentus turi!“ Išsiskiriant Juozas man pasakė: „Kaip bus, kaip nebus: metus, savaitę ar mėnesį gyvensiu, bet aš jiem netarnausiu – būsiu laisvas!“ Nuo tada jis išėjo miškan. Nežinau, ar vienas vaikščiojo, ar su būriu, bet liko vienas.

Jis žuvo 1953 m. kovą. Prisimenu, Didįjį penktadienį jį sužeidė prie Zaguriškės. Kažkas įskundė... Atvežė Salakan dar gyvą, tai daktarą Maželį pakvietė. Pats Maželis pasakojo: jis vaistus leidžia, kad atgaivintų, o skrebai kiša vamzdžius ir kankina, kad prisipažintų. Negyveno, numirė, visa apačia buvo sukapota (viduriai – *L. A.*). Jį tardė, bet jis nepasakė nei pas ką užeidavo, nei kas jį rėmė.

Tada, kur dabar parduotuvė „Luodis“, buvo skrebarnia. Tenai jį numetė ant žemės ir dar ginklų, peilių, kažkokių gelžgalių prikrovė...

Paskui nuvežė už Salako ir pakasė tokioj žvyrynėj. Pats nemačiau, bet man pasakojo toks Saulius (tokia pavardė, jau miręs, dvi dukterys Saulytės dar yra gyvos Salake). Jis man pasakojo: „Vasaros pabaigoj ar rudens pradžioj buvo nušautas mokytojas Šileikis iš Kloviškių kaimo ir Salake paguldytas. Jo tėvas atėjo Salakan pas Baliulį (NKVD ar milicijos viršininką), nunešė samagono, kad parodytų, kur paguldytas sūnus. Baliulis parodė, o tėvas slapta (bet su Baliulio žinia) lavoną iškasė ir palaidojo. Kasdami ne jį vieną rado, tenai buvo dar trys lavonai.

Mes žinojom, kad Karklas paguldytas galva į rytus, o kiti – galvom į vakarus. Atkasę, taip ir radom: Juozo galva į rytus, o kitų – į vakarus. Juozo priekis sušaudytas ir ranka nulaužta. Atkasant palaikus, nepažįstamas, aukšto ūgio vyras, iš Zarasų viską fotografavo, užrašinėjo Vida Žilinskienė. Ieškojom: aš, Gasparavičius Vidmantas, Gasparavičius Rimas ir Juodka Rimantas...

Kalbėjo, kad buvo nušauti partizanai iš Drobiškių kaimo ir piemenė mergaitė. Visi jie ten ir gulėjo šalia Juozo.

Kada Šileikis atsikasė savo sūnų, salakiniai žinojo, taip pat žinojo Anelė ir Uršulė Dicevičiūtės, jos buvo Genės Kavoliukaitės pusseserės. Per laidotuves Umbrasas iš Gudėniškės paklausė: „Kodėl neatsirado Karklo Juozo giminės?“ Tada susiradom Gasparavičių ir organizavom perlaidojimą.

Pažinojau ir Leonidą Zakrevskį, jį vadino Lionka Zakarausku. Ateidavo jis į Bajorus pas Ragauskaitę Oną. Partizanai ruošėsi ją sušaudyti, bet kaimo vyrai išprašė: „Mūsų visų kaimų skrebai papils“. Taip ji ir liko...

Kanišauskas kalbėjo, jog Prūsijoj (Želmeniškės k.) žuvo 4 broliai Panavai, sakydavo, kad nuo Daugėliškio.

Bronių Juodką nušovė Vyželiuose... Tolimėnuose sušaudė Joną Juodką su žmona ir bernioką, tą pačią naktį nušovė ir Bronių, sėdintį ir taboką pjaustantį prie stalo.

1. Vytauto apyg. Tigro rnkt. partizanai ir ryšininkės Antanų miške, apie 1948 m. Pirmoje eilėje: **Genė Žalnieriūnaitė-*Žibutė*** ir **Vytautas Galatiltis-*Mikasiukas***; antroje eilėje: **Janina Galatiltytė-*Kregždutė***, **Julius Kliukas-*Dagilis***, **Janina Žalnieriūnaitė-*Snieguolė***, **Bronius Gaidelis-*Pipiras*** ir **Salomėja Galatiltytė-*Našlaitė***. (1436)

2. Vytauto apyg. partizanai: **Urbonas Mykolas-*Liepa***, **Marytė Žvinytė**, (**?**), **Steponas Satkevičius-*Gintvytis***, **Vytautas Guobužas-*Viesulas***, **Teofilis Limba-*Sakalas***, ryšininkas **Klemensas Žvinys**, **Bronius Kalytis-*Siaubas***, (**?**) ir **Bronė Žvinytė-Remeikienė** iš Aigelų k., Molėtų r.; stovi toliau (**?**). (CD-742)

Pastaba. Visose grupinėse nuotraukose esantys asmenys vardijami iš kairės į dešinę.

3. Vytauto apyg. partizanai: (**?**), (**?**), **Teodoras Kviklys**-***Klajūnas*** ir **Jurgis Vasiljevas**-***Kietis***. (A-710, 151)

4. DK apyg. „B“ rnkt. 2 ir 3 kuop., apie 1948 m. Priekyje bučiuojasi: (**?**) ir (**?**); toliau: **Juozas Šmačiukas**-***Čėrka***, **Juozas Šmigelskas**-***Smidras***, **Jonas Žygelis**-***Ilgūnas***, **Alfonsas Radzevičius**-***Tarzanas***, **Jurgis Rubikas**-***Kotas***, **Juozas Klevas**-***Aidas*** ir **Steponas Satkevičius**-***Gintvytis***. (CD-750 arba A-382)

5. DK apyg. partizanai: **Pranas Kiaušinis** (**Kaušinis**)-***Kiaunė***, **Juozas Klevas**-***Aidas***, **Stasys Rokas**-***Stumbras*** ir **Juozas Šmačiukas**-***Čėrka***. (B-871)

6. Vytauto apyg. partizanai: **Balys Graužinis**-***Uosiukas***, **Mykolas Urbonas**-***Liepa***, (**?**), (**?**) ir **Steponas Jakučionis**-***Aušra***. (CD-738)

7. DK apyg. Titnago būr. partizanai. Priekyje: **Vladas Rinkūnas**-***Vėtra*** ir **Stasys Rokas**-***Beržas;*** užpakalyje: (**?**), toliau – pusė veido (**?**), **Kazimieras Puodžiūnas**-***Titnagas***, **Juozas Šmigelskas**-***Smidras*** ir (**?**) (CD-748)

8. Vytauto apyg. partizanai: **Jonas Žygelis**-***Ilgūnas***, **Vytautas Petronis**-***Klajūnas***, **Bronius Kalytis**-***Siaubas***, **Mykolas Urbonas**-***Liepa*** ir **Henrikas Ruškulis**-***Liūtas***. (CD-737 arba 1162)

9. Alantos, Skudutiškio ir Pakalnių apyl. veikę Vytauto apyg. partizanai. Priekyje: (**?**), (**?**) ir **Mykolas Urbonas-*Liepa***; užpakalyje: **Steponas Sabaliauskas-*Šarkis***, **Julius Juodis-*Pavasaris***, **Jonas Žygelis-*Ilgūnas***, (**?**) ir (**?**). (B-1083)

10. Vytauto apyg. Jovaro kuop. partizanai, 1950 m. Tupi **Antanas Bagočiūnas-*Dūmas*** ir **Jonas Kemeklis-*Tauras***, **Justinas Puodžiūnas-*Šerkšnas***, **Juozas Gražys-*Viesulas*, Pranas Rimkus-*Naras***, **Alfonsas Augutis-*Vėjas*** (su šaukštu) **Bronius Puodžiūnas-*Garsas*** (už Augučio) ir **Juozas Banys-*Šūvis***. (CD-739)

11. Vytauto apyg. Sakalaičio būr. partizanai (CD-207)

12. DK apyg. „B“ rnkt. 2 ir 3 kuop. partizanai. Pirmoje eilėje: **Juozas Klevas**-***Aidas***, (**?**) ir **Steponas Satkevičius**-***Gintvytis***; aukščiau klūpi **Juozas Šmigelskas**-***Smidras***; antroje eilėje: **Juozas Šmačiukas**-***Čėrka***, (**?**), **Jonas Žygelis**-***Ilgūnas***, **Jurgis Rubikas**-***Kotas*** ir (**?**). (CD-749)

13. Vytauto apyg. Kuktiškių apyl. partizanai, 1950 m. Pirmoje eilėje: **Balys Graužinis-*Uosis*** ir **Vytautas Ryliškis-*Bitinas***; antroje eilėje: **Juozas Klevas-*Aidas***, **Mykolas Urbonas-*Liepa*** ir **Albertas Rusteika-*Viesulas***. (A-759)

14. Vytauto apyg. Aitvaro būr. partizanai, 1948 m.: **Antanas Laucius-*Tigras***, **Balys Putrimas-*Ūkvedis***, ***Vaidūnas***, **Juozas Laucius-*Barzda*** ir **Juozas Putrimas-*Vasaris***. (A-620)

15. Vytauto apyg. Vyžuonų apyl. partizanai, 1948 m.: **Antanas Žiuraitis-*Dėdė***, **Alfonsas Bivainis-*Klimašauskas*** ir **Bronius Bivainis-*Uosis***. (A-744)

16. Algimanto apyg. Dūmo būr. partizanai, 1950 m.: **Alfonsas Vinciūnas-*Adomėnas***, **Alfonsas Marcinkevičius-*Jokeris***, **Vytautas Magila-*Vairas***, **Jonas Šimonis-*Šposas*** ir **Jonas Staškevičius-*Aušra***. (A-379)

17. Vytauto apyg. Tigro rnkt. partizanai. (CD-349)

18. Nužudyti ir išniekinti Lietuvos partizanai

19. Vytauto apyg. Vyno būr. partizanai, 1948. Pirmoje eilėje: **Jonas Dūdėnas**-***Vynas*** ir (?); antroje eilėje: (**?**), **Petras Cicėnas**-***Žalgiris***, **Bronius Butrimas**-***Trimitas*** ir (**?**); trečioje eilėje: **Vladas Juozapavičius**-***Papartis***, **Pranas Račinskas**-***Drugys***, **Adolfas Aidukas**-***Tarzanas*** ir **Jonas Čičelis**-***Leopardas***, ***Tėvas***. (1246)

20. Algimanto apyg. partizanai. Priekyje: **Povilas Grumbinas**-***Ąžuolas***, **Bronius Puodžiūnas**-***Garsas*** ir **Alfonsas Augutis**-***Vėjas***; užpakalyje: (**?**), (**?**), (**?**) ir **Albinas Milčiukas**-***Tigras***. (372-GV)

21. Vytauto apyg. partizanai, 1947 m.: **Teodoras Kviklys-*Klajūnas***, **Jonas Bartašius-*Saulius***, ***Laimutis***, **Bronius Morkūnas-*Strausas***, **Vincas Laucius-*Kirvis***, (**?**) ir (**?**). (153-GV)

22. DK apyg. „B“ rnkt. Titnago būr. partizanai. Pirmoje eilėje: **Povilas Puodžiūnas-*Žėruolis*** (MGB ag. ***Mokytojas***), **Kazimieras Puodžiūnas-*Titnagas***, **Stasys Rokas-*Beržas***, **Alfonsas Rinkūnas-*Generolas*** ir **Vladas Virbalas-*Liepsna***; antroje eilėje: **Vladas Rinkūnas-*Vėtra*** ir **Adomas Širvinskas-*Šalmas*.** (A-514)

23. Andrioniškio ir Debeikių apyl. partizanai. Pirmoje eilėje: **Justinas Puodžiūnas-*Šerkšnas*** ir **Albinas Milčiukas-*Tigras***; antroje eilėje: **Povilas Petronis-*Alksnis***, **Povilas Jonelis-*Tūzas***, **Jonas Kemeklis-*Tauras***, **Vytautas Magila-*Vairas***, **Vytautas Plėta-*Tvanas***, **Antanas Bagočiūnas-*Dūmas*** ir **Bronius Puodžiūnas-*Garsas***; trečioje eilėje: **Alfonsas Augutis-*Vėjas***, (?), (?), **Albinas Kubilius-*Rūgštymas***, **Jurgis Urbonas-*Lakštutis***, **Jonas Marcinkevičius-*Jokeris*** ir **Antanas Grigaliūnas-*Sakalas***; ketvirtoje eilėje: **Juozas Valonis-*Merkys***, **Petras Bočiulis-*Viršila***, **Vytautas Jonelis-*Vilkas***, **Alfonsas Jakštonis-*Švyturys***, **Juozas Banys-*Šūvis***, **Alfonsas Grumbinas-*Ąžuolas***, **Juozas Gražys-*Viesulas***, **Jonas Staškevičius-*Aušra***, **Jonas Povilonis-*Šmėkla***, ***Tarzanas*** ir **Vladas Petronis-*Klevas***. (A-740)

24. Pilėnų tėvūn. partizanai, 1951 m. Pirmoje eilėje: **Romas Styra**-***Rėksnys***, **Juozas Tučas**-***Linksmutis***, **Mykolas Suvaizdis**-***Sakalas***, ***Žolynas*** ir **Bronius Meškinis**-***Devinė***, ***Judrutis***; antroje eilėje: tėvūnijos vadas **Stepas Giedrikas**-***Girietis***, **Robertas Tučas**-***Barzdyla***, **Voldemaras Karosas**-***Vilkas***, **Algis Ikamas**, **Robertas Indrikas**-***Medžiotojas*** ir **Jonas Baltušis**-***Trimitas***

25. Vytauto apyg. Lokio rinktinė. Pirmoje eilėje: **Alfonsas Dumbrava**-***Aidas***, **Zigmas Tumėnas**-***Kęstutis*** ir **Povilas Lukošiūnas**-***Žilvytis***; antroje eilėje: **Vytautas Rusakevičius**-***Tigras*** ir **Balys Putrimas**-***Ūkvedis***, ***Vaidūnas***; trečioje eilėje: **Edvardas Juodvalkis**-***Aras***, **Jonas Dūdėnas**-***Vynas***, **Pranas Pakalnis**-***Briedis***, **Petras Pošius**-***Gediminas*** ir **Vytautas Miškinis**-***Viesulas***. (CD-770)

26. Vytauto apyg. Tigro rnkt. Erškėčio kuopa. Priekyje: **Adolfas Aidukas**-***Šeškus***, ***Tarzanas*** ir (**?**); užpakalyje: **Jonas Čičelis**-***Leopardas***, ***Tėvas***, **Antanas Skunčikas**-***Kaltas***, **Kazys Bubulis**-***Algimantas***, **Pranas Račinskas**-***Drugelis***, ***Karajiedas***, ***Žaibas***, **Kazys Kaladinskas**-***Erškėtis***, **Petras Cicėnas**-***Žalgiris*** ir **Antanas Burauskas**-***Karklinis***, ***Kadugys***. (B-1094)

27. Vytauto apyg. Tigro rnkt. Erškėčio kuopa. Pirmoje eilėje: **Jonas Čičelis-*Leopardas***, ***Tėvas***, **Antanas Burauskas-*Karklinis***, ***Kadugys***, **Kazys Kaladinskas-*Erškėtis*** ir **Pranas Račinskas-*Drugelis***; antroje eilėje: **Adolfas Aidukas-*Šeškus***, ***Tarzanas***, **Kazys Bubulis-*Algimantas***, (**?**), **Petras Cicėnas-*Žalgiris*** ir **Antanas Skunčikas-*Kaltas***. (B-1089)

28. Vytauto apyg. Tigro rnkt. Erškėčio kuopa. Priekyje: **Adolfas Aidukas**-***Tarzanas***, ***Šeškus***; užpakalyje: **Jonas Čičelis**-***Leopardas***, ***Tėvas***, **Kazys Bubulis**-***Algimantas***, **Petras Cicėnas**-***Žalgiris***, **Kazys Kaladinskas**-***Erškėtis***, **Pranas Račinskas**-***Drugelis***, ***Karajiedas***, ***Žaibas***, (?) ir **Antanas Burauskas**-***Karklinis***, ***Kadugys***. (B-1110)

29. Vytauto apyg. Erškėčio kuopa. Priekyje stovi: **Petras Cicėnas-*Žalgiris*** ir **Pranas Račinskas-*Drugelis***; toliau: **Antanas Burauskas-*Kadugys*** (už kelmo), **Kazys Bubulis-*Algimantas*** (su cigarete), **Kazys Kaladinskas-*Erškėtis***, **Antanas Skunčikas-*Kaltas*** ir **Jonas Čičelis-*Leopardas*** (priekyje, prie eglės). (B-1117)

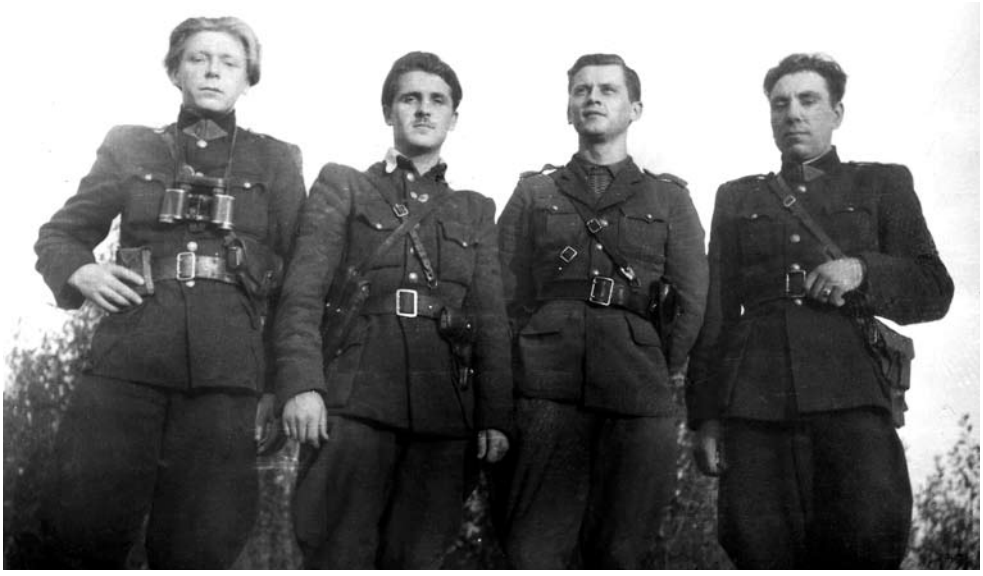

30. Vytauto apyg. partizanai: **Mykolas Urbonas-*Liepa***, **Steponas Satkevičius-*Gintvytis***, **Bronius Kalytis-*Siaubas*** ir **Steponas Jakučionis-*Aušra***. (CD-736)

31. Vytauto apyg. partizanai žiemą. Pirmas rogėse sėdi **Juozas Laucius-*Barzda*** (su barzda) iš Grybelių k., Utenos vlsč., g. 1922 m. Žuvo 1950 m. Mirkėnų k. (532)

32. DK apyg. „B“ rnkt. 2-ojo batal. partizanai. Priekyje: **Pranas Griga-*Kombainas*** ir ***Likimas***; užpakalyje: **Bronius Medelskas-*Krienas***, **Vytautas Strazdas-*Bebras*** ir **Bronius Dūda-*Narutis***. (CD-771)

33. Vytauto apyg. Erškėčio būrys. Priekyje: **Kazys Bubulis**-***Algimantas*** ir **Antanas Burauskas**-***Kadugys***; užpakalyje: **Pranas Račinskas**-***Drugelis***, **Jonas Čičelis**-***Leopardas***, **Antanas Skunčikas**-***Kaltas***, **Kazys Kaladinskas**-***Erškėtis***, **Petras Cicėnas**-***Žalgiris***, **Adolfas Aidukas**-***Šeškas*** ir (**?**). (B-1097 arba A-1069)

34. Algimanto apyg. partizanai. Pirmoje eilėje: (**?**) ir **Antanas Morkūnas**-***Diemedis***; antroje eilėje: (**?**), **Juozas Banys**-***Šūvis***, **Antanas Matuliauskas**-***Adaska*** ir **Povilas Jankauskas**-***Alksnis***. (428-GV)

35. Vytauto apyg. partizanas **Mykolas Urbonas**-***Liepa***. (CD-744)

36. Vytauto apyg. Lokio rnkt. partizanai. Pirmoje eilėje: **Jonas Juodka**-***Vėžys***, **Vytautas Ryliškis**-***Bitinas*** ir (**?**); antroje eilėje: (**?**), **Teodoras Kviklys**-***Klajūnas***, (**?**), (**?**), **Mykolas Urbonas**-***Liepa***, (**?**) ir **Steponas Jakučionis**-***Aušra***. (489-GV)

37. Vytauto apyg. partizanai: **Jonas Juodka**-***Vėžys***, **Vytautas Ryliškis**-***Bitinas***, (**?**) ir (**?**). (483-GV)

38. Vytauto apyg. partizanų malda: **Vytautas Miškinis**-***Viesulas***, (**?**), **Edvardas Juodvalkis**-***Aras***, **Povilas Lukošiūnas**-***Žilvytis***, (**?**), (**?**) ir **Vytautas Rusakevičius**-***Tigras***. (B-810)

39. Vytauto apyg. Vyno būr. partizanai. Priekyje: **Jonas Dūdėnas**-***Vynas*** ir **Jonas Čičelis**-***Leopardas***; užpakalyje: (?), **Balys Gaivenis**-***Voveraitis*** ir (?). (B-818)

40. Vytauto apyg. partizanas **Ksaveras Turkevičius-*Bagdonas*** iš Mažeikių k., Obelių vlsč. (CD-430)

41. Vytauto apyg. partizanas **Alfredas Garnelis-*Čigonas***. (CD-669)

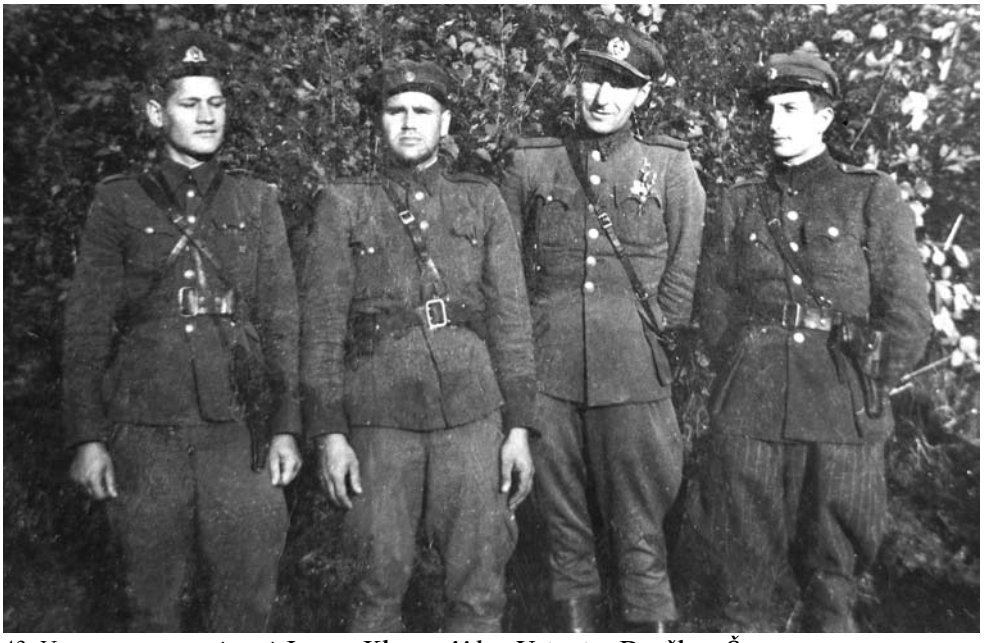

42. Vytauto apyg. partizanai: **Juozas Klevas-*Aidas***, **Vytautas Dručkus-*Šernas***, **Balys Vaičėnas-*Liubartas*** ir **Alfredas Garnelis-*Čigonas***. (840)

43. Vytauto apyg. partizanė **Valė Streikutė-*Piemenaitė***, 1957 m. (CD-335)

44. Vytauto apyg. partizanas **Feliksas Mažeikis-*Kardas***, 1938 m. (1053)

45. Vytauto apyg. Jovaro kuop. vadas **Jonas Kemeklis-*Tauras***, 1947 m. (109-GV)

46. Vytauto apyg. partizanas **Balys Pupeikis-*Tauras*** kalėjime (iš šono)

47. **Balys Pupeikis-*Tauras*** kalėjime (iš priekio).

48. Vytauto apyg. partizanė **Adelė Talutytė-Skvarnavičienė-*Žiežirba***, 2009 m.

49. Vytauto apyg. Stumbro būr. ryšininkė **Irena Jočytė-Pupelienė-*Liepinienė*** kalėjime, 1951 m.

50. Vytauto apyg. partizanas **Vladas Giriūnas**-***Genys***, 1953 m.

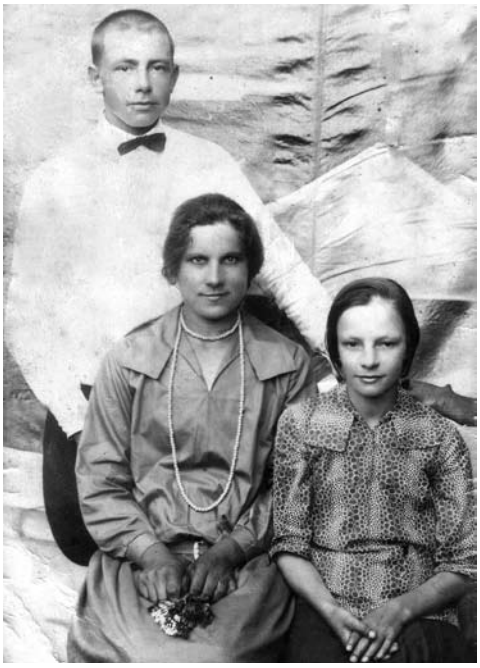

51. Vytauto apyg. Audros būr. partizanai: stovi – **Povilas Stukas**-***Tėvukas***; sėdi – **Ona Stukienė**-***Žemaitė*** ir Povilo sesuo **Anelė Stukaitė**. (CD-680)

52. Stukų šeima: dukra **Alvina Stukaitė**, motina **Ona Stukienė** su dukra **Janyte** ir **Povilas Stukas,** 1938 m. (CD-677)

53. Dusetų r. Bikūnų k. stribai: **M. Jukna**, **J. Rimonis** ir **A. Bukelskis,** 1949 m. (B-991)

54. **Povilas Stukas**-***Tėvukas*** karinės tarnybos Lietuvos kariuomenėje metu Alytuje, apie 1927 m. (CD-681)

55. Vytauto apyg. Tigro rnkt. skrajojančio būr. vadas **Mamertas Laurinėnas**-***Mingaila*** (sušaudytas 1946 m.)

56. **Jonas Černiauskas**

57. Sovietinėje armijoje Taline, 1946 m. Pirmas iš dešinės – **Petras Araminas-*Juodvarnis***. (B-1093 09)

58. Araminų šeima. Sėdi: motina **Emilija Araminienė**, dukra **Emilija Araminaitė** ir tėvas **Vincas Araminas**; stovi: sūnūs **Vincas Araminas-*Šermukšnis*** ir **Petras Araminas-*Juodvarnis***. (B-1089 05)

59. Vytauto apyg. Lokio rnkt. partizanas **Vincas Araminas-*Šermukšnis***. (B-1090 06)

60. Algimanto apyg. partizanas **Albertas Pakenis-*Jūreivis***, 1949 m. (546-GV)

61. **Bronius Šimkevičius**

62. Vytauto apyg. Sakalo būr. partizanas **Jonas Kublickas-*Šturmas***, ***Špokas***. (CD-675)

63. **Adomas Grigucevičius**

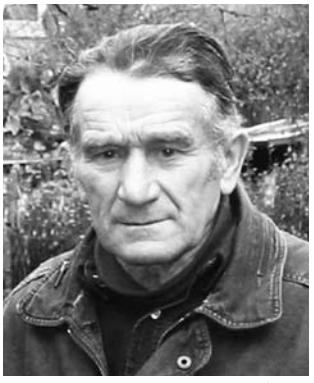

64. Vytauto apyg. Tigro rnkt. V. Žaliaduonio-*Roko* būr. ryšininkas **Juozas Survila** (1926–2007).

65. **Emilija Kirkienė** iš Staniuliškių k., Kirdeikių parapijos

66. Vytauto apyg. Tigro rnkt. partizanas **Leonas Vilutis-*Bitinėlis***, ***Sakalas***, ***Uosis***

67. **Alfonsas Umbrasas (Pesčiukas)-*Genys***

68. Nežinomas partizanas

69. Algimanto apyg. partizanas
Alfonsas Pajuodis-*Radvila*

70. Nežinomas partizanas. (A-730)

71. Lietuvos Nepriklausomybės kovų dalyviai troškūniečiai – **Kirtiklis** ir **Povilas Petronis** (Alberto Petronio tėvas). (CD-372)

72. Partizanų ryšininkės **Zosė Gindrėnaitė-Baltakienė**, **Vanda Gindrėnaitė-Pilkienė**, motina **Veronika Gindrėnienė** ir **Gražina Gindrėnaitė** (maža mergaitė) Pirmalinio k. 1949 m. (CD-439)

73. Algimanto apyg. partizanės ir ryšininkės **Janė Vanagaitė**, **Stasė Labonaitė-Jusienė-*Eglaitė*** ir partizanas **Vytautas Bagočiūnas-*Liūtas*, *Uosis*** (CD-608)

74. **Balys Ramanauskas** -***Žilvinas***. (CD-741)

75. **Steponas Jakučionis**-***Aušra***. (CD-740)

76. DK apyg. „B“ rnkt. Titnago būr. partizanai. Pirmoje eilėje: **Juozas Šmigelskas**-***Smidras*** ir **Pranas Kiaušinis** (**Kaušinis**)-***Kiaunė***; antroje eilėje: **Stasys Rokas**-***Beržas*** ir **Vladas Rinkūnas**-***Vėtra***; trečioje eilėje – **Adomas Širvinskas**-***Šalmas***. (B-882)

77. Vytauto apyg. partizanai: **Klemensas Meidus**-***Lydekaitis*** iš Rukšėnų k. ir **Klemensas Tumėnas** iš Kubilių k., Utenos apskr., 1949 m. (B-903)

78. DK apyg. partizanai **Jonas Žygelis-*Ilgūnas*** ir **Adomas Bytautas-*Garsas***. Abu žuvo 1951 12 25 Padvarnių k., Molėtų r.

79. DK apyg. „B“ rnkt. partizanas **Julius Čipinys-*Garsas***, g. 1922 m. Šakių k., Utenos r. Žuvo 1951 12 22. (CD-743)

80. Vytauto apyg. Vyties kuop. partizanas **Edvardas Garnelis-*Šarkis***. Mirė nuo žaizdų 1949 10 23. (CD-429)

81. Algimanto apyg. partizanai: **Alfonsas Budreika-*Bukšys***, (**?**) ir **Vytautas Vilutis-*Perkūnas***. (134-GV)

82. Algimanto apyg. Merkio būr. rėmėjas **Antanas Astravas,** s. **Povilo,** g. 1899 m. Elžbietynės k., Troškūnų vlsč., sovietų kalėjime

83. Vytauto apyg. Vyno būr. partizanas **Petras Pošius-*Gediminas***, g. 1920 m. Pakerniškių k., Zarasų r., sovietų kalėjime

84. Vytauto apyg. Daugailių kr. partizanas **Stasys Šapoka-*Liūtas*,** g. 1917 m. Šeduikiškio vnk., Daugailių vlsč. (B-954)

85. Kupiškio r. Salamiestėnų partizanų būr. vadas – LK kapitonas **Albinas Tindžiulis-*Dėdė***

86. Vytauto apyg. partizanas **Vytautas Kazimieras Miškinis-*Viesulas***, g. 1928 m. Trinkuškių k., Zarasų r.

87. Vytauto apyg. partizanas **Alfonsas Radzevičius-*Tarzanas***, vėliau užverbuotas MGB ag. *Alfa*

88. Algimanto apyg. Merkio būr. rėmėjas **Rapolas Kemeklis**, s. **Mykolo**

89. Nežinomas Vytauto apyg. partizanas

90. Vytauto apyg. Milžino būr. partizanas persirengęs moterimi – **Albinas Urbonavičius-*Algimantas***, g. 1921 m. Žeimių k., Salako vlsč. Sulaikytas 1945 11 20 Salake Febronijos Zubovaitės pavarde. (B-1123)

91. Vytauto apyg. partizanai (**?**) ir **Jonas Kimštas-*Žalgiris***. (638-GV)

92. Vytauto apyg. Tigro rnkt. partizanai. (1438)

93. DK apyg. Plieno būr. ryšininkas **Zigmas Balžekas** iš Jogvilų k., partizanas **Vytautas Zinkevičius-*Jupiteris*** ir ryšininkas **Zigmas Bareiša**. (900)

94. Vytauto apyg. partizanai: (?), **Pranas Kemeklis-*Tėvas*** ir **Petras Andriuškevičius-*Dainius*, *Šiaučius***. (B-823 arba 827)

95. Algimanto apyg. partizanai **Povilas Žarskus-*Darius***, g. 1929 m. Ažuožerių k., Anykščių vlsč., ir **Juozas Povilonis-*Šmėkla***. (236-GV arba 664)

96. Partizanas **Jonas Lašas**

97. Algimanto apyg. partizanas **Vytautas Vilutis-*Perkūnas***, g. Kunigiškių k., Vyžuonų vlsč. (133-GV arba 144-GV, arba A-435)

98. Algimanto apyg. partizanai **Jonas Morkūnas-*Šiaurys***, ***Viesulas*** ir **Bronius Kazickas-*Saulius***, ***Krivaitis*** Aknystėlių k., Leliūnų vlsč., Baliūnų sodyboje

99. Algimanto apyg. ryšininkė **Zofija Gindrėnaitė-Baltakienė,** 2010 m.

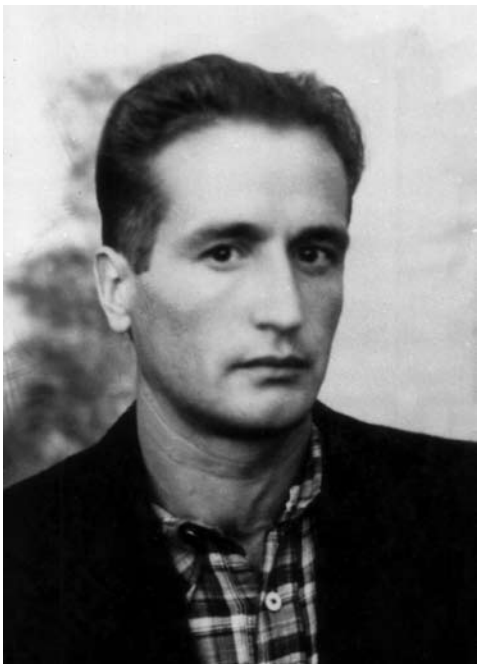

100. Algimanto apyg. ryšininkas, Troškūnų MGB ltn. **Leonas Giniotis-*Finišas***. (CD-370)

101. Algimanto apyg. partizanas **Jonas Stanevičius-*Dėdė Vaitkus***, g. 1914 m. Pašilių k., Subačiaus vlsč. (CD-360)

102. DK apyg. ryšininkė **Aldona Gražytė-Augustinienė**, g. 1906 m.

Pasakoja ANELĖ PRAKELYTĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Zarasuose 2001 07 06

Gimiau Kumpiniškių kaime, Imbrado vlsč., Zarasų apskr., gyv. Vytauto gt. 51, Zarasuose.

Prasidėjus Atgimimui ir Alekso Saladžiaus seseriai pradėjus aiškintis brolio žūties aplinkybes, buvo parašytas straipsnis „Zarasų krašte“. Tuo laiku pasirodė Niauronytės straipsnis, ir aš susitikusi pasakiau, kad kai ką žinau apie Saladžiaus žūtį. Tuo metu tyrimą vedęs Suchorukovas pasakė, kad mano žinių per maža, todėl Vilniuje susirado mano brolį Donatą, kuris tuo laiku, kai žuvo Saladžius, buvo kartu kalėjime ir visa tai matė.

Pirmaisiais pokario metais vyrai vengė tarnauti rusų kariuomenėj ir ėmė slapstytis. Paskui apsiginklavo. Mano brolis Donatas Prakelis, Gedvila Viktoras, Šileikis Pranas ir dar gal koks vienas atėję pas mus tarėsi, ką toliau daryti, ir galvojo įsirengti bunkerį.

Norėjo kasti pas mus, bet nieko jiems neišėjo. Išsiskirstė žiemoti kas kur: mano brolis nuėjo Latvijon, Gedvila – irgi kažkur, o Šileikis Pranas gyveno pas Kumpinytes. Jų buvo dvi seserys – Ona ir Marytė ir du broliai Petras ir Antanas, kuris šiuo metu gyvena Zarasuose.

1944 m. pabaigoj jie slapstėsi po vieną. Tada jau buvo suimtas Vytas Šileikis. Jis buvo dar jaunas – nešaukiamojo amžiaus, bet kartu su broliais ir jisai... Gyveno Latvijoj pas dėdę, bet, būdamas toksai vikrus, bėgiodavo iš vieno galo į kitą. Nežinau, buvo paduotas (išduotas) ar ne, bet pateko ant „šukavimų“ ir buvo paimtas sužeistas. Po to jį teisė. Atbuvęs lagerius, dabar gyvena kažkur apie Salaką.

1945 m. pradžioje sovietai išleido įsakymą: kas „stoja“ (pasiduoda), sumoka baudą, tą siunčia frontan, atseit, „dovanoja“. Tada Gedvila nuėjo registruotis ir tardomas viską, ką žinojo apie mus, išdavė. O ko nežinojo, to ir išduot negalėjo. Pasakė, kur ką jie planavo, kaip pas mus norėjo kastis bunkerį. Ligi tol, būdavo, skrebai atvažiuoja, kiek paieško, bet labai nekrato. Dabar atvažiavę tuoj tėvą prie sienos: „Rodyk, kur bunkeris!“ Na, bunkerio jokio, aišku, nebuvo...

Kai Gedvila Viktoras mus išdavė, pasidarė sunku gyventi. Ligi tol brolio Donato labai neieškojo... Dabar jau, kai šitaip nebėr gyvenimo, brolis pasakė: „Aš jokiai partijai nepriklausiau, niekur nesusitepiau – eisiu stot“, ir 1945 01 07, sumokėjęs baudą banke (taip reikėjo), nuėjo komisariatan. Jį iškart Zarasuose ir suėmė. Broliui buvo tik 20 metų, bet jam prikūrė visokių nebūtų dalykų, kad bendravęs su „banditais“ ir t. t. Laikė Zarasų kalėjime, paskui pėsčius varė Utenon. Nukentėti teko, teisybę pasakius, daugiausia dėl Šileikio Albino. Imbrado seniūnu (viršaičiu ar sekretorium) buvo toksai Kaškaitis, o Albinas karo metu jau „pasižymėjo“. Negaliu tiksliai pasakyti, bet lyg ir prie žydų „dalyvavo“. Žiemos pabaigoj važiuodamas netoli Zarasų susidūrė su skrebais. Kai tiktai paprašė dokumentų, jis išsitraukė pistoletą ir nusišovė. Tai va, gyvenom netoli Šileikių, kaimynai, galima sakyt (koks pora kilometrų nuo Kumpinio, mūsų žemės buvo šalia), buvom gerai pažįstami.

R. K. p a s t a b a: apie brolius Praną ir Albiną Šileikius plačiau rašoma APP, VI d., p. 286, jų brolio Vytauto Šileikio-*Ąžuolo* prisiminimuose.

Taigi brolį Donatą suėmė, tardė, kankino, nuvarė Utenon, po to Vilniuje teisė. Davė 10 metų lagerio ir 4 metus tremties, kalėjo Norilske. Brolis tardomas nieko neišdavė, o ir žinojo jis mažai, nes, kaip sakiau, vyrai buvo išsiskirstę. Atbuvęs lagerius, Donatas šiuo metu gyvena Vilniuje, Kavoliuko gt. 17, bt. 181.

Pavasariop kareiviai krėtė miškus. Kažko nuėjusi pas Kumpinius radau Šileikį Praną. Iškrėtę Kyviškių mišką, kareiviai užsuko pas Kumpinius atsigerti, o čia, kaip sykis, ir Šileikis Pranas atėjęs. Namas buvo dviejų galų, vienas galas gyvenamas, o kitam gale sėdėjo Pranas. Kai tik kareiviai užėjo gyvenaman galan, Pranas iš kito galo išbėgo. Kareiviai, pamatę ginkluotą žmogų, pradėjo šaudyti. Pranas nubėgo Kyviškių miškan, bet kareiviai mišką apsupo ir jį nušovė (taip pasakojo Kumpinytės). Jis, kaip jos pasakojo, irgi atsišaudė, nes turėjo automatą. Kur tiksliai jis žuvo, turėtų žinoti Kumpinytės.

Kumpinių po to netardė. Gal ir apklausė, bet jų nei išvežė, nei pasodino. Tuo laiku brolių nebuvo, Petras lyg ir prijautė jiems, o Antano irgi nebuvo. Gal kariuomenėj? Tuo metu namuose buvo tik Ona ir Marytė Kumpinytės. Antanas Kumpinis liudijo, kad tuo metu vyrai vežė mėšlą.

Nušautą Praną Šileikį vežti išvarė Kumpinytę, kurią – tiksliai nežinau. Nuvežę Imbradan numetė, o paskui kažkur pakasė. Tėvai dar buvo gyvi (Vytas buvo lageriuose), jie ieškojo, kur žemė kasiota, bet nerado. Vėliau, jau Atgimimo metais, kai prasidėjo kalbos apie kompensacijas, Vytas Šileikis man pasakojo: „Va, su Niauronyte suradom Praną, atsikasėm ir palaidojom Imbrade." Galvoju, kad jis „skiedė", tėvai ieškojo – nerado.

Albinas Šileikis (g. 1914 m.) žuvo netoli Zarasų. Nušautą jį pasiėmė saugumiečiai ir varė žmones atpažinti. Mano brolį tardė, klausė, ar pažįsta, bet jis pasakė, kad nepažįsta. Paskui, jau grįžęs iš lagerių, sakė, jog gulėjo numestas, pagal ūgį – panašus į Albiną, bet veidas neatpažįstamas, visas kruvinas. Akiniai ant taburetės padėti, sunkiai buvo galima beatpažinti. Reiškia, gulėjo patalpoje, kas ten „banditui" laukan būtų taburetę nešęs...

Apie Alekso Saladžiaus mirties aplinkybes irgi tiktai iš brolio pasakojimų galėčiau pasakyti, nors Saladžių pažinojau. Ustronių kaimas nuo mūsų nelabai toli. Brolis pasakojo, kad Saladžius buvo kitoj kameroj ir sumuštas labai dejavo. Žmonės, atėję siuntinius perduoti, kalbėjo: „Saladis, Saladis"... Atpažino, o brolis būtų neatpažinęs, nors matė: vežime gulėjo žmogus, galva padėta ant atlošo, o šalia susėdę du uniformuoti. Vežė jį kalėjimo ligoninėn, ten jis ir mirė.

Partizanas *Dudorius* (Bikulčius) buvo mūsų giminaitis. Gyveno Latvijoj, kelis kartus buvo pakliuvęs į „valymus". Kartą per bunkerį kareiviai perėjo. Sakydavo: „Tuo metu visas gyvenimas akimirksniu perbėgo..." 1945 m. „stojo", dirbo Altarijos MTS, buvo geras traktorininkas. Mirė prieš Atgimimą – 1989 m., palaidotas Jūrmaloje.

Pasakoja ANTANAS ŠTUKĖNAS

Užrašė Laimonas Abarius
Dūkšte 2010 10 28

R. K. p a s t a b a: Antanas Štukėnas g. 1931 m. Sodžiūnų k., Salako vlsč., Zarasų apskr. Šiuo metu gyvena Dūkšte, Turgaus gt. Onos Laurinienės žodžiais, buvęs auksinių rankų žmogus, geras stalius...

Mano mama Teresė Dumbravaitė, kilusi iš Miškiniškių k., Salako vlsč., buvo ištekėjusi už Aiduko Adomo iš Sodžiūnų. Jis staiga mirė, tada mama ištekėjo antrą kartą už Bonifoto Štukėno. Iš pirmos santuokos su Aiduku augo sūnus Aidukas Adolfas, o aš buvau iš antros santuokos.

Buvo jaunas vyras, ramus, tvarkingas, paklusnus. Iki rusams užeinant, Adolfui buvo „akin kritusi" Barkauskaitė iš Simaniškės kaimo, bet mama jį labai subarė, nes pana buvo smagiai vyresnė, rodos 15 metų. Paklausė – visos meilės išgaravo. Vyras buvo kaip pridera.

Rusams užėjus, jį kariuomenėn „krutino". Iš pradžių buvo neginkluotas, miškan nėjo, bet viešumos vengė, nuo pašalinių slėpdavosi. 1944 m. rudenį su kaimynu Jonu Bikulčium (iš Sodžiūnų k., jau vyresnio amžiaus) nuėjo pas mergas vakarot.

Mūsų kaime tremtinių Štukėnų (šeimininkas Balys Štukėnas išvežtas 1941 m.) namuose gyveno nelabai rimtos mergos, tai vyrai pas jas eidavo vakarot. Čia juos ir surado skrebai. Šaudymas, triukšmas – Joną Bikulčių nušovė, o Adolfas laimingai pabėgo. Sudegė tada tie namai, sudegino ir nušautą Joną Bikulčių.

Po to Adolfas išėjo būrin. Prie namų negyveno, nes juos skrebai saugojo, palikdavo pasalas, tai jis net nėjo, gal nenorėjo, kad dėl jo kankintų mamą. Paskui mus išvežė, ir daugiau nesusitikom.

Kai tik Adolfas išėjo miškan, mamai prasidėjo kančių keliai. Kankino taip, kad būk sveikas... Tuo metu gyvenom tėvelio Štukėno Banifoto namuose, o Aiduko Adomo (pirmo mamos vyro) namai buvo per kelią. Vis ateidavo Anikiejus Semionovas iš Valentiškių k.; vyras kresnas, aukštas, ant peties kulkosvaidis su 75-ių šovinių disku. Mamą ir mušė, ir prie sienos statė... Būdavo, buože kad trenks – ta ir lekia kūlvirsčiom. Buvo dar keli to paties kaimo bjaurūs skrebai; po vieną – iš Tetervinių ir Zelionkos kaimų, bet šitie nebuvo blogi. Išvogė viską: stalą išnešė, mama truputį mėsos prasimanė, nunešė tokian nameliukan – ir ten surado. Uoslę turėjo gerą, kaip šunys. Gyvenom baisiai: turtas konfiskuotas, net lubos gryčioj buvo sušaudytos...

Tuo metu buvau dar vaikas – tik 13–15 metų, o skrebai mane varydavo vežt pastotes. Paima dienai, namo grįžtu patamsy, o čia, žiūrėk, iš priekio vėl govėda eina. Vežt – ir nesvarbu, kad savo jau atvežiojau perdien. Į „padvadas" mane dažnai varydavo skrebas Černiauskas iš Ažėnų, labai jau įsipykęs buvo. Paskui jį Pažieviškėj partizanai nupylė.

Aukštakalniuose gyveno komsorgė Frosia Nazimovaitė. Būdavo, eina, „čemodanas" po pažastim, pistoletas prie šono. Nebuvo bjauri, tik baisiai gėrė, namie už tai ją apibardavo, todėl įprato Sodžiūnuose drybsot. Lankydavosi pas Bikulčienę

(nušautojo Jono Bikulčiaus žmoną), mano seseriai Albinai piršosi į drauges. Ateidavo prisigėrusi ir drybsodavo lovoj, kol atsigaudavo. Pagėrusi būdavo nerami, kaip kokia „Marytė Melnikaitė“, balsą nutaisiusi vapsėdavo: „Va, šitie banditai man šaus... Nušaus...“, – ir prisikalbėjo.

Frosią paėmė, kai iš mūsų ėjo. Prie Bikulčienės sulaikė ir įsivedė vidun. Kai pasigavo, tai visa drąsa išgaravo. Virtuvės kampan ją pastatė, tai net duobelę asloj ištrepinėjo iš baimės. Partizanai ją nušovė ir balon įkišo prie Ažėnų, netrukus nušovė ir jos brolius Nazimovus (vienas buvo vardu Dimka, o kito neprisimenu). Buvo dar vienas vietinis išdavikas – Gruodis, jis skųsdavo, bet partizanai juo neužsiėmė.

Mus išvežė į Irkutsko sritį, 80 km nuo Taišeto. Tremty prabuvau beveik 10 metų.

Mama sužinojo, kad sūnus Adolfas Aidukas-*Šeškus*, *Tarzanas* nušautas. Kas daryt? Sibire būdamas, nieko nesužinosi. Grįžęs ėmiau ieškoti gal kas žino, bet žmonės tyli, nesako, bijo. Tik po keleto metų suradau Ažvinčiuose tokį senioką Šimkūną, kuris papasakojo, kad Adolfas žuvo su Burausku Antanu-*Karkliniu*, *Kadugiu* Ažvinčių girioj. Juos išdavė būrin priimtas žmogus. Nušautus atvežė Salakan ir paguldė ant gatvės. Antroj nakty Ažvinčių kaimo žmonės juos pasivogė ir, parsivežę savo kraštan, palaidojo. Tas Šimkūnas pasakojo, kad jis ir pakasė. Kapo vietos neprisiminė, nes suradau jį visai susenusį, nebegalėjau net susikalbėti. Palaidojimo vietos nepasakė, supratau tik tiek, kad kapinėse.

R. K. p a s t a b a: APP, VI d., p. 609, Bronislovo Edvardo Kondratavičiaus prisiminimuose, rašoma, jog Adolfas Aidukas-*Šeškus*, *Tarzanas*, Antanas Burauskas-*Karklinis*, *Kadugys* ir Jonas Dzekevičius-*Lazdynas* žuvo 1949 06 06, per Sekmines, netoli Minčios, kaip išdavikas minimas Balys Grašys, neva jis rusus atvedęs į tą vietą kvartalinės linija, kur stovyklavo penki partizanai. Pasak Kondratavičiaus, pabėgo tik vienas Albertas Vytėnas-*Siaubas*. O kas buvo penktas? Neaišku.

Kodėl juos ažvintiškiai paėmė? Kalbėjo, kad kartu žuvęs Ažvinčių k. berniokas, todėl Adolfą paėmė kaip draugą. Kiti kalbėjo, kad turėjęs Ažvinčių krašte mergaitę, tai ji pasirūpino. Tikriausiai išpirko, kažkiek skrebams sumokėjo, kad „nematytų“, nes kelias tolimas, o ir pavogti būt reikėję iš stribų panosės.

Pasakoja BRONIUS KARLA-*ŽVIRBLIS*

Užrašė Laimonas Abarius
Salake 2000 07 23

Gimiau 1914 m. Gabrelių k., Salako vlsč., Novoaleksandrovsko apskr., 6 km nuo Salako. Ten pragyvenau visą gyvenimą, tiktai prieš ketverius metus atvažiavau į Salaką, Daugailių gt. 15. Šiuo metu gyvenu su antrąja žmona, nes pirmoji seniai mirė.

Kai 1944 m. antrą kartą užėjo sovietai, slapsčiausi nuo kariuomenės. Turėjom 20 ha žemės, tai valdžia viską konfiskavo, tiktai mamai (žmona su mažu vaikeliu buvo išvažiavusi pas gimines, nes bijojo, kad kas neatsitiktų) paliko vieną kėdę ir maišelį grūdų. O buvo ūkis: tvartai, gyvuliai – viską atėmė... Tada dirbau atėjęs iš miško, gal 10 mėnesių jame prabuvęs...

Būrys buvo nemažas – 73 žmonės. Mūsų vadas buvo Kaladinskas Kazys-*Eršketis* – pasienio policininkas iš Didžiasalio. Žmogus buvo gabus kur reikia, jį pažinojau iš seniau, sakau: „Kazy, aš galvoju eit namo, kiti jau pradėjo registruotis ...“. Jis man sako: „Kų nori, tų ir daryk“. Darėsi baisu, o svarbiausia – matėm, kad nieko neišeis: nuolatiniai apsupimai, puolimai, per stebuklus gyvi liekam. Kai trečią bunkerį kasėm, kažkas išdavė. Išėjo trise namo, du atėjo, vienas negrįžo, o rytą miške mus apsupo. Aš stovėjau sargyboje, pamačiau ateinančius kareivius. Ką tik biržės buvo iškirstos. Eina linija... Nė vieno nei užmušė, nei sužeidė, bet ir tvarkos nebuvo... Liko apie 30 vyrų, vieni prisijungė prie stipresnių būrių, gal dar trejetą metų prasilaikė.

Kai prasidėjo mobilizacija į kariuomenę, vyrai ir pasipylė į miškus. Pradžioje būrių dar nebuvo, prasislapstėm porą – trejetą mėnesių namie. Krūmuose su pusbroliu Petru Karla iš to paties Gabrelių k. turėjom prie namų slėptuves pasidarę. Paskui pradėjo kariuomenėn imt. Tada jau ėmėm ginklų ieškoti. Pusbrolis Juozas nuėjo prie geležinkelio, atseit, iš ten kariuomenėn neims, bet vėliau į mišką atėjo. Vasarą buvo sužeistas į koją, gydėsi miške, po to – kaime.

Pirmieji registruotis pradėjo Ažvinčių vyrai. Kad būtų buvęs organizuotas vadas, gal būtų buvę kitaip, bet ir jis nežinojo, kas daryt, todėl ir mums pasakė: „Darykit, kaip norit“... Gal po poros metų ir jis žuvo.

Mūsų kaimas – trys ūkininkai. Iš kiekvieno ūkio į būrį nuėjom po vieną: aš – Karla Bronius, iš kito – Karla Petras, iš trečio – Karla Juozas.

Kai nuėjom, būrys stovėjo Ažvinčių miške. Pradžioje jame buvo apie 40 vyrų. Išsikasėm bunkerį ir per žiemą jame prabuvom. Tris kartus buvom apsupti. Vieną kartą mums pranešė, kai buvom atsikėlę prie Kazitiškio. Vaikai pastebėjo... Gal jie kilpas kiškiams statė? Nors mūsų buvo daugiau kaip 70, o skrebų – keletas, bet, kai nebuvo gero vadovo, tai ir pasitraukėm. Kai mus išvijo, naują bunkerį kasėm prie ežero, Trakų kaime, kitoj miško pusėj.

Tada tik vieną mūsiškį peršovė ir gyvą paėmė. O kur jis dėjosi – niekas nesiteiravo, niekas nežinojo...

Būdami krūmuose ir laukdami, kol siautimas praeis, negalėjom niekur pajudėti, nes žiemą lieka pėdsakai. Pastebėjom, kad netoli mūsų liko vienas sovietų kareivėlis. Jam nusibodo kariauti, tai jis bunkerioką išsikasęs ir sėdi tuose krūmuose. Dieną tam bunkerioke, o naktį eina pas žmones maisto pasirinkti. Taigi jis toks pat kaip mes... Mes išėjom, o anas pasiliko. Rado jį skrebai ir nušovė.

Ažvinčių girioje buvo ne vienas bunkeris. Tuo metu mūsiškių buvo 72–73 žmonės, gyvenom trijuose ar keturiuose bunkeriuose. Ažvinčių kaimas pamiškėj, ten žmonės vieningi. Vadas Kaladinskas kaime turėjo ryšininkus, kurie tam tikrais ženklais pranešdavo apie skrebų ar rusų kariuomenės pasirodymą: tai klojimo duris atidaro, tai rūbą kokį padžiauna. Šitaip ir ryšį laikydavom. O žmonės maistą ar ką kita iš paskutinio atiduodavo.

Iš Trakų k. ateidavo Bubulytė Bronė-*Liepa*. Ji buvo mūsų ryšininkė. O kur ji dėjosi – nežinau.

Moterų mūsų būtyje nebuvo. Gal jų Kaladinskas nepriėmė?.. Tiktai šita Bubulytė ryšininke buvo...

Aš pažinojau Račkauską Leoną-*Ešerį*. Kai Lietuva atsikūrė, buvo atvažiavęs jo brolis, klausinėjo, kur kapas. Nieko jam negalėjau pasakyti, nes nežinojau. Tokie sumišę ir išsiskyrėm.

Dėl Bubulytės galiu paliudyti: matydavau, kad ji ateidavo, teikė žinias, o kokias – nežinau. Tada ji buvo laisva, galėjo visur važinėt. Baisus drąsumas merginos... Naktį, tamsu, nieko nematyti, o ji eina...

Iš mūsų krašto į partizanus buvome išėję: aš – Karla Bronius-*Žvirblis*, Karla Petras, Karla Juozas, Treigeliuose dar yra gyvas Švalkus Jonas, gimęs 1912 m. Iš Ažvinčių krašto – jau minėta Bubulytė, jos brolis Bubulis Kazys-*Algimantas*, Šimkūnai (kitur – Šinkūnai – *R. K.*): Antanas-*Kurmis* ir Petras (Povilas?) – muzikantai, Astraukas Petras-*Jurginas*, dar iš Prūsijos Norkūnas, Mardosas Petras iš Plavejų k., Dičiūnas Juozas-*Tankas* iš Atkočiškių k. (miręs). Taigi, iš mūsų krašto mažai, daugiau ažvintiškių jaunimas – visi miškan sulindo, vėliau dalis registravosi.

Žuvo tiktai Račkauskas ir Ivanauskas Bronius-*Raimokas*. Mes pasitraukėm, o jį palikom bunkeryje. Jau miršta žmogus, o laukt nebebuvo kaip. Niekas nepasakė, kur Račkauskas palaidotas.

Savaitę ar dvi neturėjom vado. Prie vietinių prisiglaudėm, ten jų bunkeriukai buvo. Tada ir atsirado Kaladinskas, tada jau kasėm bunkerius, jis viską tvarkė, bet, matai, reikėjo kitokio. Kas jis toks? Pasienio palicininkas. Nieko blogo negaliu apie jį pasakyti, bet vis tiek žinių reikia daugiau turėt. Nebuvo net minties pabandyti pasikviesti kitą vadą. Pavaduotoju buvo Račinskas Pranas-*Drugys*, *Žaibas*.

Teko priimti ir priesaiką, bet ne taip, kaip girdėjau, kiti darė. Kažkas buvo maldelę sudėję. Drausmę patys palaikydavom, bet nebuvo kariškos drausmės. Paprašai, vadas išleidžia iš būrio pareit į namus... Tada, kai paleido, tai ir atvedė... Dičiūnas Juozas atvedė kažkokį iš Pašvintės, palei Švinto ežerą, prie Plavėjų...

Aš jo pavardės jau neatmenu, ar tik ne Biveinis Stanislovas-*Vijūnas* (MGB ag. *Ramelis – R. K.*) iš Kulokinės k.? Dičiūnas Juozas už jį garantavo, o Kaladinskas nesipriešino ir priėmė – išdaviką. Nežinau, ar jis dar gyvas ar ne...

Aš turėjau rusišką 1914 metų šautuvą, ilgą, nepatogų, dar gal dvi granatas turėjau. Ginklai buvo prasti, niekas jais nesrūpino. Bendrai tai vyrai buvo įvairiai ginkluoti, bet rimtai kariauti neteko, daugiausia bėgom. Jei kas, ir bėgam...

Mūsų būrys išskirtinio pavadinimo neturėjo ir nebuvo nei skyrių, nei grandžių. Kai eidavom su užduotim, tai grupės vyresnįjį paskirdavo Kaladinskas. Aš kariuomenėje tarnavęs, mokomąją baigęs, puskarininkio laipsnį turėjau, tai tokius ir skirdavo vyresniaisiais.

Kartu su Kaladinsku sėdėjau peržiem bunkery. Tikintis žmogus buvo, poterius kalbėdavo, kai bėda, tai ir Dievo šaukiasi... Neblogas žmogus buvo, nukentėjęs. Kur jo duktė, nežinau, o sūnus, atrodo, susisprogdino...

Gyvenant bunkeryje, buvo organizuota jo apsauga. Po du sargyboj stovėdavom. Kai šalta – po valandą, kai šilčiau – po dvi. Stebėjom, iš kur gali prisiartinti priešas. Bet trūko geros tvarkos ir drausmės. Tik Dievas saugojo: kas liko, tai liko... Nebuvo atvejo, kad kas nors netikėtai prieitų, susprogdintų...

Pavažiavę už Vajasiškio, arklį iš ten paėmėm, du broliai į skrebus buvo iš tų namų išėję... Arklį laikėm miške, iš eglių šakų būda buvo padaryta, joje jis ir sto-

vėdavo. Išvažiuodavom retkarčiais maisto pasirinkti, avižų atsivežam... Bubulytė su tuo arkliu iš Karlos Juozo vežė pašarus.

Mišku daug kas rūpinosi, kiekvienas – savu... O Bubulytė buvo drąsi, daug mums padėjo. Kitos tokios ryšininkės aš nežinau. Ji daugiausia ir dirbo – jauna buvo...

Kaip naudoti ginklą, niekas nemokė, kaip kas išmanė, taip ir naudojo. Niekas nemokė jokios taktikos: kaip atsitraukti, kaip gintis, todėl daugelis registravosi, kai kurie pasitraukė į kitus būrius.

Ateidavo pas mus ir iš kitų būrių po du, po tris ir mūsiškius suvesdavo. Ryšininkai ateidavo, vietiniai, žinantys visus keliukus...

Ginučių miškai begaliniai, jais buvo galima nuo Ažvinčių iki Zarasų nueit... Kadangi mums niekas neaiškino jokios būrio judėjimo tvarkos, rikiuotės pereinant iš vienos vietos į kitą, tai persikeldami ėjom ir ėjom... O kai prie Kazitiškio skrebokai apsupo, palikom ir arklį, ir drabužių... Patys kalti. Nors sargyba buvo, bet reikėjo akyliau sekti. Kadangi nebuvo tvarkos, dauguma ėjo registruotis. Aš irgi.

Kartą žiemą atėjo trys desantininkai, permesti lėktuvu iš Vakarų. Bet ryšininkai juos nuvede į stipresnius būrius, kur tvarka buvo.

Pažinojau ir Karlą Juozą-*Juodalksnį*, gyvenusį Salake. Su juo nebendravau, bet jis mėgo išgerti. Kiti kalbėjo, kad gerai išgėręs daug papasakodavo, nieko neslėpė nuo savų.

Kadangi daug registravosi, kiek ten liko – nežinau... Ėjo kalbos, kad Račinskas, smagus, jaunas vyras, Lenkijon pasitraukęs... Neprisimenu, ką Ažėnų kapinėse laidojo, bet kunigas Kanišauskas šitaip kalbėjo.

Tokie ten mes ir buvom patriotai, kad tiktai nuo kariuomenės...

Pirmi pradėjo registruotis ažvintiniškiai, pradžioje dar bijodami, o kai keletui nuėjus (Rūkas toks buvo, anas Vilniuj gyveno, smarkus vyras), nieko blogo nedarė, ėmė skelbti: eikit, nieko ir jums nebus... Tačiau sovietinės valdžios požiūris į mus, registrantus, nelabai koks buvo. Teko saugotis kažko neprasitarti, stengtis gerai dirbti, kad tik išsilaikytum...

Registruojantis reikėjo atiduoti ir ginklus. Neišsiginsi, sudarė bylas, storiausias knygas surašė. Kviesdavo tardyt ir dieną, ir naktį. Klausinėjo ir apie kitus, kas kokius ginklus turėjo. Ką žinai – pasakai, o ko nežinai... Man liepė atnešti ir šautuvą, ir granatas. Jie viską žinojo, nieko negalėjau nuslėpti.

Pasakoja **BRONIUS PUMPUTIS**

Užrašė Laimonas Abarius
Salake 1999 10 03

R. K. p a s t a b a: Bronius Pumputis g. 1922 m. lapkričio 5 d. Kiškelių k., Salako vlsč., Zarasų apskr., gyv. Salake, Poderio gt. 1, Zarasų r. Apie Emanuelio Šlepečio būrio partizanų rezistencinę veiklą, Lionkos Zakarausko (Zakrevskio) išdavystes ir partizanų žūtį Čigoniškių miške 1944 09 07.

Mano tėvai – Jonas ir Monika Pumpučiai. Tėvas – užkurys, mamai buvo antrasis vyras. Savos žemės neturėjom, todėl nuomojom. Kai žemė jau buvo išdirbta,

atvažiavo toks Gaidamavičius ir sako: „Norit žemės? Tada mokėkit tris tūkstančius litų“. Taip ir likom bežemiais, tik kiek po namu.

Tėvas buvo savotiško charakterio. Kai visus varė į kolūkius, jis nestojo. Darbo gero niekas nedavė, tai Dūkšte eksperimentiniame ūkyje liepė vežt mėšlą iš fermos. Iš kažkur sužinojęs, kad Vilniuje reikia sargo ir yra butas, tėvas nuvažiavo Vilniun ir įsidarbino. Ten mirė, ten ir palaidotas.

Prieš karą kitoj Kiškelių ežero pusėj gyveno daug „starovierų“ (rusų sentikių). Jie turėjo geriausias žemes, nes caro laikais lietuvius iš šitų vietų vežė Sibiran, o jų vieton kėlė rusus. Todėl buvo ir valakinių, ir pusvalakinių, o lietuviai dažniausiai gyveno skurdžiai.

Netoliese, Tiltiškių kaime, gyveno rusų Zakarauskų šeima, ūkiui vadovavo sūnus Lionka (tikroji jo pavardė buvo Zakrevskij). Nuo seno turėjo nemažai žemės, buvo „valakiniai“, tai tekdavo dalyvauti pas juos talkose. Motina, būdavo, gražiai paruošia stalą, paima lėkštę, palei kraštus išdėlioja virtas bulves, o vidury padeda kokį virtą „kulną“. Senesni vyrai tą kulną paima, graužia, o jaunimui nieko nelieka, tai tik užvalgydavom virtų bulvių su duona... Toks maistas pas juos buvo... Alkani atėję talkon, dar alkanesni iš jos grįždavom.

Turėjo Lionka valaką, bet ne koks buvo ūkininkas. Neturėjo „parno“ (porinio) plūgo. Bet kam jam „parnas“, jei yra tokių ubagų kaip mes, kurie už duonos plutą ir apgraužtą kaulą lenkiam pas jį nugaras?

Vokiečių laikais Lionka susidėjo su jais, sakydavo, kad gestapui dirba. Iš valdžios gavo varikliuką kuliamajai sukt, bet, kiek pabirbinęs, taip ir neužvedė. Lionkos brolis Sergejus irgi su vokiečiais susidėjo, atvažiuodavo kaiman su vokiška uniforma. Ką jis veikė – nesidomėjau. Po karo jis susirado neprastą žmoną – dantistę. Paskui sužinojom, kad paimtas NKVD, pasirodo, savus rusus vežė į Vokietiją ir, atsitik tu man taip, kad kažkokios rusės paskundė, jog Sergejus jas konclageryje saugojo. Jį suėmė, pasodino kalėjiman, ten jis ir pradingo.

Užėję rusai 1944 m. vasarą mus užklupo pjaunant rugius Grybiškėse. Ten rusų partizanai rudenį sudegino girininko Jono Rukštelės namus, o laukai jau buvo apsėti. Tai, kad derlius neprapultų, seniūnas liepė sutvarkyti. Išgirdę, kad jau frontas ateina, metėm viską ir kas kur išsibarstėm po namus.

Kitam ežero gale rusai subruzdo. Toks Krasnovas iš Šiurpiškių k. vokiečių laikais spekuliacija užsiiminėjo. Turėjo pažįstamą vokietį, tas atveždavo rusiškų skudurų: kelnių, batų, kariškų „gimnastiorkų“. Pasak žmonių, atveždavo tai, kas likdavo nuo rusų karo belaisvių. Krasnovas, pajutęs, kad valdžia nepaglostys, surinkęs rusus, agituoja: „Davaite, zadadim nemcu“ (Na, užduokim vokiečiui). Tada dar mobilizacijos punkto Zarasuose nebuvo, tai Krasnovas suagitavo rusus, tie nuvažiavo net Vilniun ir tapo savanoriais. Visi pakliuvo frontan prie Liepojos, iš devynių grįžo tik du. Paskui, kaip pasakojo žmonės, Krasnovas, kai visi eina atakon, palenda po kokiom šakom ir tupi. Matydamas, kad vis tiek gali padėti galvą, pradėjo išdavinėti lietuvius. Tada labai daug žūdavo, tai kiti, matydami, kad neliks gyvi, susitaria, nušauna politrukus ir perbėga pas vokiečius. Krasnovas mokėjo lietuvių kalbą, tai, būdavo, pasiklauso, kas ką kalba, kurie nori pas vokiečius perbėgt, ir tuos išduoda. Jį taip ir mėtė iš dalinio į dalinį, nes, nuėjus kalboms, jo prisibijodavo. Vis dėlto grįžo gyvas.

Vokiečių laikais Sergejus Krasnovas išdavė rusų raudonuosius partizanus ir vokiečiai juos likvidavo. Vokiečiai už tai jį dar kiek mašina pavežiojo. Dėl to Sergejaus tėvą ištiko nemenka bėda... Kai personalines pensijas rusai užrašinėjo, nuėjo ir tas senis, bet jam pasakė: „Eik, seni, namo, kol dar Sibiran neišvežėm“. Rusas ruso neišdavė, bet seniui stipriai baimės įvarė.

Grįžus rusams, labai sunerimo ir Lionka. Ateina vakare pas mus: „O ko jūs namie? Reikia slėptis, dar savaitė kita, ateis amerikonai, išvaduos...“

Stasys Dicevičius buvo įstojęs į Plechavičiaus rinktinę, paskui išėjo vokiečių kariuomenėn, kariavo Ukrainoj, prie Juodosios jūros. Jis pabėgo iš kariuomenės ir vis aplink Zakarauską sukosi, nes jo sesuo Anelė Dicevičiūtė tarnavo pas Lionką. Ji pasigirdavo boboms, kad bus „valakinė“, kad su Lionka susituoks, bet kam Lionkai nemokyta ir dar iš „banditų šeimos“, jis pasiėmė mokytoją Stomaitę, kilusią nuo Gubavos. Jos tėvai buvo išvežti. Prie Lionkos ir Stasio prisidėjo malūnininkas Manius (Emanuelis) Šlepetys iš Tiltiškių k., jis buvo geriausias Zakarausko draugas. Ir taip Emanuelis Šlepetys, Stasys Dicevičius ir Lionka Zakarauskas tapo neperskiriamais draugais. Visi trys agitavo kitus eit būrin, nors vyresni, gyvenimo matę vyrai sakė: „Durniai, pražūsit, negi nesuprantat, jis prapuldys jus, o jūs aklai juo tikit.“ Lionka iš aplinkinių kaimų surinko apie 17–18 berniokų.

Visi tuoj: „Oi, Lionka! Oi, vadas!“ – jį vadu pripažino, nors lemiamą balsą turėjo ne vien Lionka, bet ir Emanuelis Šlepetys bei Stasys Dicevičius.

Lionka naktimis su būriu nenakvodavo. Kiti būna, o jisai – ne. Tuo metu nuo fronto mūšių sudegė Tiltiškių kaimas, liko tiktai pirtis, tai Lionka teisindavosi, kad jam reikia klojimą statyti vietoj sudegusio. Mums įtartina, o Lionka įsakinėja: „Va, tuoj šalta bus, reikia kastis bunkerį!“

Čigoniškių miške kasėm bunkerį. Lionka vis kažkur lakstė, tai vadovavo Stasys Dicevičius su Šlepečiu. Kasėm pasikeisdami. Kasam vieni, kiti sargybą einam. Šitaip ir aš su Nikodemu Biveiniu kasiau, o jausmas kažkoks negeras, sakau, ar tik ne sau duobę kasam... O Biveinis man: „Gali būt...“

Vyresnių paprotinti, Manius su Stasiu Dicevičium jau suabejojo ir prakalbo: „Duokim jam miške galvon, meskim viską ir išsiskirstykim.“ Įtarimai kyla dėl Lionkos, kodėl jis vis dingsta? Padarėm išvadą, kad jis dirba sovietams. Pradėjom kalbėti, kad jį reikia likviduot, bet Lionka visiems protą sumaišė... Jis buvo velniškai gudrus.

Pro mūsų kaimą praeidavo ginkluotas rusų patrulis – kareivis arba skrebas. Šitaip vieną dieną atbėga Lionka su vokišku automatu, klausiam: „Kur ėmei?“ „Kareivį nuginklavau!“ Tada Stasys Dicevičius ir Emanuelis: „O tai Lionka! O tai didvyris!“ – jie patikėjo, o Lionka sugalvojo, kaip atitolinti įtarimus, gal nujautė, kad juo nebepasitikim. Susikūrė sau priedangą, abejones išsklaidė, ir mums nekilo įtarimas: o iš kur pas tą kareivį vokiškas automatas?

Ginklų turėjom nedaug, bet visiems užteko: broliai Balys ir Leopoldas Jakučiai prie Salako žydų kapinių rado du šautuvus numuštom buožėm, jas pritaisė ir yra šioks toks ginklas. Kadangi aš savo ginklo neturėjau, man davė prastą prancūzišką šautuvą.

Maisto iš namų atsinešdavom, bet Lionka pasišovė mėsos pristatyt. Sako: „Reikia iš maskolių atimt aveles. Žinau, kurioj daržinėj jas laiko.“ Nuėjo pas Balaboskiną ir išsivedė avelę. Kai aš atėjau būrin, jau buvo suvalgyta.

Būdavo taip: stoviu sargyboj (turėjau prancūzišką šautuvą), o paryčiais ateina Lionka ir sako: „Eik miegot, aš pasaugosiu“. Na, ir nueinu, taip buvo ne vieną kartą. Galvoju, kad ir tąkart, kai likvidavo bunkerį, jis šitaip nuėjo, sargybinį pakeitė, ir tada nebebuvo pavojaus likviduoti likusius.

Tą kartą iš vakaro išeinant į namus, Lionka prispyręs vis klausė: „Ar ateisi? Tu turi būtinai ateit!“ Man net negera pasidarė nuo tokių įkalbinėjimų, todėl dėl šventos ramybės bunkery palikau savo beveik naują sermėgą (paskui, kai buvau Zarasų kalėjime, mačiau ja apsirengusį sargybinį).

Kai parėjau namo, pas mane iš vakaro užėjęs Biveiniokas kviečia: „Einam miškan, ten draugai susirinkę laukia.“ Aš jau kėliausi eiti, bet sesuo Anelė (buvo iš Vilniaus atvažiavusi, gyveno vaikų namuose) pradėjo prašyti, kad likčiau. Aš ir likau tai nakčiai, o paryčiais išgirdau sprogimus – sunaikino mūsų bunkerį.

Pasislėpiau namuose, bet registruotis dar negalvojau. Tada iš mūsų būrio žuvo aštuoni, o keturis paėmė gyvus. Žuvo: Stasys Dicevičius, Vladas Dicevičius, Jonas Dicevičius – visi iš Padvarinės kaimo; Nikodemas Biveinis, Balys Jakutis, Leopoldas Jakutis, Vytautas Mažeika – iš Kiškelių k. ir Balys Alekna iš Salako miestelio. Kareivius atvedė Lionka Zakarauskas.

Iš bunkerio paėmė ir mūsų ginklus, bet kulkosvaidžio tada nebuvo. Juo buvo ginkluotas Statavičius, kuris tą naktį neatėjo (gyvena Zarasuose). Kai pagalvoju – likimas tikrai baisus, draugai labai ramiai, kaip niekad ramiai, miegojo... Prieš mirtį...

Kiek žinau, už šitą išdavystę čekistai Zakarauską apdovanojo: davė jam motociklą „Emką“ ir leitenanto antpečius.

LYA (KGB arch.), f. K-21, ap. 1, b. 54, l. 300. NKVD-NKGB Utenos operatyvinio sektoriaus viršininkui generolui majorui Kapralovui:

Į Jūsų š. m. rugpjūčio 22 d. šifruotą telegramą Nr. 280 atsakau, kad Zakrevskis Leonidas Petrovičius, g. 1918 m., buvo užverbuotas 1944 m. rugsėjo 5 d. LSSR NKVD OBB skyriaus viršininko papulkininkio drg. (tekste neįskaitoma – *R. K.*) kaip vidinis agentas slapyvardžiu *Lesnoj*. Jam užvesta asmens byla Nr. 783, ryšiui perduotas apskrities NKVD skyriaus v-kui mjr. Michailovui. Kompromituojanti Zakrevskį medžiaga mums yra žinoma.

Vykdydami Jūsų nurodymus, ryšį su Zakrevskiu nutraukiame ir renkame medžiagą dėl jo kontrrevoliucinės veiklos, faktams pasitvirtinus, areštuosime.

Zarasų apskr. NKVD skyriaus v-kas mjr. Michailovas 1945 m. rugsėjo 8 d.

Tada iš viso būrio gyvi likome šeši: aš – Bronius Pumputis iš Kiškelių k., Bronius Statavičius iš Giteniškių k. (turėjo kulkosvaidį, kai bunkerį sunaikino, Broniaus tėvas tą kulkosvaidį įkišo balon), Bronius Obelevičius iš Navikų k. (nuo Balinių k. pusės), Adolfas Visockas iš Navikų k., Čekas Balys ir Mackevičius Petras (abu iš Salako mstl.).

Dar buvo prikalbėtas būrin ateiti Bronius Klimašauskas iš Rudakiškės kaimo. Jo su mumis anksčiau nebuvo, bet jau buvo daiktus susidėjęs, ruošėsi eiti į bunkerį. Jo svainis Kemeklis gyveno Čigoniškėse (vadino „paganiavose“) ir sueidavo

su tuo Šiurpiškių k. Krasnovu, kuris vokiečių laikais prekiavo skudurais. Tasai rusas Kemekliui išaiškino Lionkos planus, todėl Kemeklis savo svainį sulaikė – tiesiog užgynė eit būrin tą naktį, taip ir liko gyvas. Matyt, žinojo, kuo Zakarauskas užsiima.

Jo provokacijos su mūsų būriu nesibaigė: vėliau jis kažkur apie Daugailius prisistatė studentu, įėjo į tą būrį ir išdavė. Irgi buvo žuvusių.

Dar kartą jis norėjo vestis registruoti Vadeišos brolį. Iš anksto perspėjo kareivius laukti sutartoje vietoje, buvo planuota nušauti, o paskui sakyti, kad nušautas „banditas". Bet tasai žmogus buvo atsargus ir nenuėjo, o Zakarauskas iš pykčio persišovė ranką. Paskui kalbėjo, kad „banditai" peršovė, bet net rusai juo nepatikėjo – buvo aišku, kad šauta iš arti.

Aš įkliuvau netrukus po bunkerio sunaikinimo. Kartą apšaudė skrebai, vos išbėgau, šliaužte nušliaužiau prie ežero. Tik vatinuko skvernus sušaudė. O kitą kartą, eidamas parsivesti arklio, pamačiau nutaikytą šautuvą. Aš kiton pusėn grįžt – ir iš ten taikosi... Buvau apsuptas. Parodė, kad eičiau su jais. Nuvežė Salako rūsin. Ten apie 80 visokių „parubežinių" – policininkų, pasieniečių, šiaip žmonių – prikimšta. Tardė kas vakarą. Jau pirmą vakarą, kai žiebė galvon, tai ir pasipylė kraujai iš ausies, pramušė būgnelį. Tris savaites Salake jie mane kūlė. Išveda iš rūsio, prie durų keturi skrebai, kad užrėks: „Otdaj vintovku, bandiuga ty litovskij!" (Atiduok šautuvą, banditėli, tu lietuviškas!).

Per tas tris savaites tardė vos ne kasdien ir klausinėjo apie mūsų būrį. Atsakinėjau, kad jau nebėr gyvų, bet jie netikėjo. Tada lupdavo. Mėgstamas mušimo būdas: dviese paspaudžia ir duoda per pečius, per šonus skeltine malka. Tik vienas galas apdrožtas, kad patogiau būtų paimt. Mano akyse taip užmušė vieną žmogų.

Kavoliukai buvo iš Jurgiškių kaimo, jie ten nuomojo žemę. Užėjus sovietams, darė talką, tuo metu užėjo apylinkės pirmininkas – rusas iš Valinsiškės kaimo. Pamatęs, kad yra jaunimo, pranešė kareiviams, šie apsupo ir nušovė vieną iš brolių Kavoliukų – Leopoldą, o Pranas pasislėpė klojime. Paskui tą rusą iš Valinsiškės kaimo kažkas nušovė ir, sulaikius Praną Kavoliuką, tuoj apkaltino jį nušovus tą rusą.

Tardydavo vakarais, o vėliau jau atvesdavo visus sumuštus, sudaužytus. Šitaip ir jį atvedė rūsin visą sudaužytą, nebepastovintį ant kojų. Kiti tuoj užpuolė: „Ko tavęs klausė? Ką kalbėjai?" O jis: „Kalbėjo man – prisipažink, tada tave paleisim..." Kur ten paleis, tik ieško, kaip žmogų apgaut ir pražudyt...

Atsigulėm miegot, lovų nebuvo, gulėm kaip kas galėjom. Iš rūsio buvo išimtos vienos durys ir padėtos ant žemės, mums tai buvo kaip sofa-lova. Pranas atsigulė šalia manęs ant tų durų ir gulim abudu.

Po keleto minučių jis ėmė kažin ko spardytis. Gal nebūčiau pajutęs, bet buvo apsiavęs medžiolais ir tie medžiolai pradėjo dundėti į duris. Spardos, o šviesos nėr, negaliu pasakyti, kas jam atsitiko. Tada pabadžiau jam šonan, bet jis tyli. Sakau, kad jau miršta. Kitus pakėliau, jie padaužė langelin, už jo skrebas sargybinis vaikščiojo. Tas pranešė viršininkui. Jis uždegė degtuką, pažiūrėjo, pakrapštė tam aplink kaklą: „Daite nožik, poviesilsia!" (Duokit peiliuką, pasikorė!) Netoli buvo poliklinika, pakvietė gydytoją Beitalą, tas dar vaistų suleido. Na, bet kam beleisti, negyvam...

NKVD pastate buvo priemenėlė, tai Kavoliuką iš rūsio išnešėm ton priemenėlėn. Vėliau žmonės kalbėjo, kad nuvežė prie miško, kur buvo iškastos tranšėjos... Paleido gandus, kad jis pasikorė. Kai kalėjau Zarasų kalėjime, vienas kalbėjo: „Va, Salake vienas pasikorė!“ Pasakiau: „Kurgi pasikorė? Jį užmušė!“ Liudiju, kad Pranas Kavoliukas niekaip negalėjo pasikarti, nes gulėjo šalia manęs.

Vienas žmogus iš Vajasiškio tardymo metu tardytojui per galvą kirto taburete. Suskambus telefonui, tardytojas nuėjo atsiliepti, o sulaikytasis, pačiupęs paties tardytojo taburetę (suimtųjų taburetės būdavo pritvirtintos prie grindų), kirto galvon. Tas žmogus pasakojo: „Paskui jau nieko nebeatsimenu, atsigavau ligoninėj...“ Buvo labai sudaužytas, bet ir to tardytojo daugiau niekas nebematė. Gal užmušė?

Iš mūsų būrio dar partizanavo Čekas, dabar jau miręs. Drobiškėse žuvo dar keli partizanai, keli pabėgo. Tada aš buvau kariuomenėj, todėl nieko daugiau negaliu pasakyt...

Neįrodę mano kaltės, pasiuntė kariuomenėn. O tenai šaltis, badas ir mirtis... Nuo bado ištinom, nes vyresnieji viską pavogdavo. Vos nuvažiavus tuoj liepė rūbus ir maistą padėti „kaptiorkon“. Pasakė, kad galėsim pasiimti, o kiti prašo: „Duokit mums pavalgyt, žinokit, kad nieko jums neduos!“ Taip ir buvo: ką padėjom, tas prapuolė, tiktai po tris „cukorius“ gaudavom...

Jau pirmąjį vakarą kuopos vadas rėkė kaip liūtas. Nuvežė Kirovan, Pskovo sritin. Žiema, 38–40 laipsnių šaltis. Maisto nėr, pusiau žalios duonos forminį kepaliuką supjausto į kažin kiek dalių ir dalina... „Zemliankos“ grindų vienas pagalys pjautas, kitas tašytas, tokias „grindis“ plauti – vienas vargas. Geresnius batus pavogdavo. Kai davė amerikoniškus, vyresni seržantai tuoj pat atėmė. Net autkojus iš „sušilkos“ pavogdavo.

Vėliau per Ukrainą vežė Čekoslovakijon, Lenkijon... Važiuodami dainavom: „Leiskit į Tėvynę...“ Ašaros veidais tekėjo... Amerikoniškus konservus traukinio viršininkai išpardavė – iki kareivių nenuėjo. Gyvenom „kazarmose“, sienos yra, stogo – ne. Sriuba – vienas vanduo ir dar lietus jon lyja...

Čekoslovakijoj mus formavo, formavo, kol galiausiai padarė tris divizijas. Tinkamesnius kareivius siuntė kariaut prieš Japoniją, o tie, kurie buvo pakliuvę vokiečių nelaisvėn ar kaip kitaip nusikaltę valdžiai, pateko į lagerius.

Prisimindamas savo partizanavimą, pasakysiu, kad vyresnieji mums visą laiką kalbėjo: „Prapuldys jus Lionka, sušaudys jus rusai“. Kur matyta, visi rusai vaikšto barzdas užvertę, kad „naša vlastj prišla“ (mūsų valdžia atėjo), o jis „bandą“ kuria... Mums Lionka vis sakydavo, kad reikia maskoliams duot, maskolius aprinkt, lyg pats būtų ne maskolis.

Už Šventosios upės gyveno toks Jasciūga. Kai po karo trėmė lietuvius, tai ir jam kliuvo. Veža prisigrobęs avelių ir džiaugiasi: „Kad Stalinas šimtą metų gyventų“. O kai atėjo laikas mokėti už gyvulius, tada jau vaikšto susiraukęs, bet nesako, kad blogas Stalinas. „Naša vlastj“ – kokios laukė, tokią ir turi.

Kitas toks, Portnovas, susirinko Grybiškėj sudeginto Rukštelės vasarojų. Atvažiavo dobilų pjaut, delnus trina, kad dobilai gražūs. O paskui jau žemės nebereikėjo, jie buvo įpratę tik gatavą pasiimt.

Iš LYA, f. K-1, ap. 58, b. 36421/3. Zakrevskio Sergejaus, Petrovičiaus, g. 1927 m. Tiltiškių k., Degučių vlsč., baudžiamoji byla. Apklausiamojo repatrianto Sergejaus Zakrevskio 1946 10 17 parodymai:

L. 17. Zakrevskio Sergejaus tardymo protokolas 1948 12 04:

Pripažįstu, kad 1943 m. aš mokiausi vokiečių žvalgybos mokykloje SD-Ostland. Į ją patekau tokiomis aplinkybėmis: 1941 m. vokiečiams okupavus Lietuvą, aš buvau periodiškai kviečiamas tardymams dėl savo vyresniojo brolio Leonido veiklos tarybiniais metais (jis buvo aktyvistas). 1942 m. gavau „Arbeitsamto" pažymėjimą, kuriame buvo numatyta mane išsiųsti darbams į Vokietiją. Tuomet pradėjau slapstytis aplink namus, vengiau viešumos, kad nebūčiau sugautas...

L. 18. 1943 m. pradžioje Šeduikis, kurio brolis dirbo Zarasų policijoje kvotėju, mano broliui pasakė, kad mane rengiamasi sulaikyti, nes aš vengiu darbo prievolės. Tuomet nusprendžiau persikelti slapstytis toliau nuo savo namų pas giminaitį Konstantiną Korolkovą, kuris gyveno netoli (6 km) Zarasų. Mane beeinantį iš paskos pasivijo vežimu važiavę policininkai Undras (taip tekste, gal Indrašius? – *L. A.*) ir Pošius (originale: Poiše – *L. A.*), kurie mane sulaikė ir nuvežė į Zarasų saugumą. Ten Jučinskas ir Biveinis mane tardė apie brolio veiklą.

Mane nuvarė į Malūno g. buvusį mokyklos rūsį, kur jau buvo apie 10 asmenų. Ten išlaikė kelias paras, davė valgyti, mus saugojo policininkai latviai. Po kelių dienų atvažiavo dvi vokiškos mašinos, latviai mus įspėjo, kad veš ir kad nebandytume bėgti, nes „kur nuveš, ten bus gerai".

Mus nuvežė į Dvinską (Daugpilį), paskui traukiniu – iki Rygos. Iš ten varė apie 15 km iki Zusimuižos vietovės, kur buvo SD karo mokykla.

L. 19. Ten buvo apie 300 kursantų. Pradžioje mums liepė tvarkyti aplinką, remontuoti kareivines. Iš pradžių ten buvo daug latvių, bet juos perkėlė kitur. Jų liko labai nedaug.

1943 05 prasidėjo tikras mokymas: mus aprengė vokiška kursantų uniforma ir pasakė, kad būsime ruošiami kovai su partizanais. Su kokiais – nepasakė.

Mokyklai vadovavo apie 30 m. amžiaus majoras, pavaduotojai – Junkers (40 m. latvis) ir Kazans (apie 35 m. karininkas latvis). Kanceliarijos viršininku dirbo oberleitenantas Vasiljev, praeityje buv. rusų kariuomenės karininkas (perverbuotas karo belaisvis). Vokiečiai buvo tik keli – jie sudarė vadinamąjį *Foigt Deutsch*, t. y. jie stebėjo tvarką ir kviesdavo tardymui jiems pasirodžiusius nepatikimus kursantus.

Iš viso buvo kelios kuopos.

Trečiąją (mūsų) apie 80 žmonių, daugiausia sudarė rusų tautybės žmonės, atvežti iš Lietuvos arba kitų okupuotų teritorijų; dvi kuopos estų kursantų; lenkų kuopa, kuri buvo atskirai nuo mūsų; dvi kuopos (po 70–80 žmonių) rusų karo belaisvių, kurie irgi buvo atskirai (jie tikriausiai rengėsi kovai su partizanais, nes turėjo daug pėdsekių šunų ir su jais dirbusių instruktorių), taip pat buvo radistų grupė (8 žmonės).

Lenkai buvo mokomi diversinių veiksmų užnugaryje; mes girdėdavom miške aidinčius sprogimus. Tai vyko lenkų minuotojų diversantų mokymai.

L. 20. Mokymas vyko nuo 1943 05 iki 08. Mūsų (trečiai) kuopai vadovavo ltn. Korula (latvis), o būrininku buvo vokiečių kariuomenės j. ltn. Zise.

Kartu su manimi SD mokykloje mokėsi šie žmonės iš Zarasų krašto:

Dementjev Sergej, maždaug 23 m. amž., iš Zarasų atvyko kartu su manim;

Pčalin Fiodor, g. maždaug 1920 m., labai antisovietiškai nusiteikęs, daug bendravo su mokyklos vadovybe, iš Zarasų, atvyko kartu su manim;

Atajev Jevlampij, 33–35 m. amžiaus, tarnavo 3 kop. 1 būr., iš Zarasų atvyko kartu su manim;

Kotanov Anatolij, g. 1924 m., tarnavo 3 kop. 1 būr., iš Zarasų atvyko kartu su manim.

L. 21. Grigorjev (vardo nežinau), Kotanovo kaimynas, jie labai draugavo, 3 kop. 3 būr., iš Zarasų, atvyko kartu su manim;

Kolesnikov, g. 1922 m., 3 kop. 2 būr., iš Zarasų, atvyko kartu su manim. 1948 m. aš jį sutikau Zarasų turguje;

Grigorij (pavardės nežinau, popo sūnus), g. ~1922 m., buvo vieno būrio skyrininku, baigęs mokyklą, gavo vokiečių armijos j. ltn. laipsnį, iš Zarasų;

Saška (pavardės nežinau), iš Zarasų, g. ~1923 m., 3 kop. 1 būr.;

Lavrentij (pavardės nežinau), iš Zarasų, g. ~1923 m., 3 kop. 2 būr.

L. 30. Sergejaus Zakrevskio apklausa 1948 12 08:

Mus, baigusius mokyklą, nuvežė į Leningrado srities Porchovo rajoną, kur buvo mažas belaisvių lageris (~400 žmonių). 3 kuop. 1 būr. buvo belaisvių lagerio apsaugoje, o 2 ir 3 būr. pasiuntė į Porchovo rajono miškus gaudyti rusų partizanų.

L. 106. Bylos Nr.15255 kaltinamoji išvada:

Sergejus Zakrevskis kaltinamas tuo, kad mokėsi ir baigė SD mokyklą, dalyvavo Porchovo rajone akcijose prieš tarybinius partizanus, o 1943 12 dirbo prižiūrėtoju Pravieniškių darbo stovykloje, kur vertė tarybinius žmones dirbti vergiškomis sąlygomis.

L. 54. Sergejaus Zakrevskio tardymas 1949 01 04:

1943 m. lapkričio mėnesį už kišeninio laikrodžio pavogimą iš SD vertėjo buvau pasodintas mėnesiui į areštinę.

1943 12 mane atvežė į Tilžę, kur statėme kareivines. Norėdamas greičiau pasiekti tėviškę, 1944 03 iš Tilžės pabėgau, bet buvau sugautas.

L. 55. Klausimas: kokią uniformą nešiojote?

Atsakymas: tai buvo vokiečių kariuomenės lauko uniforma, bet kepurės buvo su kaukole ir sukryžiuotais kaulais, tai reiškė, kad mes priklausėme SS baudžiamiesiems daliniams.

L. 58. Sergejaus Zakrevskio tardymas 1949 01 13:

Kai 1944 03 buvau sugautas, mane pervežė į Miuncheną, kur dirbau konclageryje kalinių drabužių dezinfekcijos kameroje, ten buvau iki 1944 06. Iš ten mane su 60 asmenų grupe nuvežė į Judenburgą, kurį nuolat bombardavo amerikiečiai. Mums buvo liepta po bombardavimų valyti griuvėsius ir taisyti suardytą geležinkelį. Mus saugojo tik du seni vokiečiai, todėl po mėnesio pabėgau su draugu (rusu, buv. karo belaisviu nuo Kazanės), pasinaudodamas eiliniu amerikiečių bombarda-

vimu. Perėjom į Italiją. Netoli Parmos atėjom pas fermerį Džiuzepę Džiną, kuris mus suvedė su italų partizanais. Ten pramokome italų kalbos, pas juos prabuvome 6–7 mėn., iki išvadavo amerikiečiai.

L. 64. Amerikiečiai mus perkėlė į pabėgėlių stovyklas ir pradėjo agituoti pasilikti Italijoje. Bet aš norėjau grįžti į SSRS, todėl mus, norinčius grįžti, pervežė arčiau Austrijos sienos į Pečeną.

L. 67–68. Taip mus kilnojo iš vienos vietos į kitą, vis labiau į rytus, link Sovietų sąjungos. Su draugu mane išskyrė Rumunijoje, o paskutinė filtracija vyko Vengrijoje. Saint Valentin stovykloje. Ten aš rusų politrukams pamelavau paaiškinęs, kad buvau išvežtas darbams, ir nuslėpiau tarnavimą SS.

Tokiu būdu 1946 07 atvykau į Sovietų sąjungą ir pasiekiau savo namus.

L. 112. Išrašas iš MVD „troikos“ nuosprendžio protokolo: **Sergejus Zakrevskis** 1949 03 12 nuteistas 10 metų lagerio.

R. K. p a s t a b a: dokumentas iš **LYA, f. K-1, ap. 3, b. 231, l. 114. LSSR MGB ypatingojo būrio priemonių dokumentai (1946 05 22–1946 12 24 (senas archyv. Nr. 22/4)**. Lionkos tėvas Piotr Zakrevskij (gyvena Salake, šeimoje yra 5 asmenys) rašė majorui Sokolovui, kad sūnų Sergejų prižiūrėtų ir negailėtų lazdos, mat dirbęs vokiečiams, tai tėvas norėjo sūnų kaip nors išsukti, kartu Sokolovą kviečia atvykti pamedžioti ir pažvejoti.

Linkėjimai iš Zarasų majorui drg. Sokolovui nuo Zakrevskio.

Drauge majore, pirmiausia jums pranešu apie tai, jog aš po truputį sveikstu ir ruošiuosi pas jus. Dabar kol kas ranka smarkiai ištinusi, negaliu jos įkišti į pirštinę, bet viliuosi – ištinimas greit praeis ir kitą kartą žvejosim kartu.

Taip pat dar pranešu, jog pas mus Salake gali būti įdomi medžioklė ir žvejyba, bet apie žvejybą jūs nieko nekalbėjote ir iškart ėmėtės darbo ir aš tikiu, taip pat prašau, drg. Majore, patikėti manimi, kad per 4–5 dienas, ne ilgiau, mes įvykdysime visą metinį planą, kadangi pas mus labai žuvingi ežerai.

Prašau jus neatidėlioti ir atvykti žvejoti tik į Salaką.

Po to mes su jumis pašnekėsime Vilniuje, norėčiau, kad jūs, nuvykęs į Vilnių, praneštumėte man telegrama ir aš iškart išvažiuosiu.

O dėl Sergejaus aš prašau, drg. Majore, jį daugiau bausti ir tiesiog mušti lazda.

Aš su juo kalbėjau, ir jis pažadėjo pasitaisyti. Aš jį siunčiu jums, ačiū, kad jį paleidote (tekste neįskaitoma – *R. K.*) dirbti, jis kasė bulves. O jeigu ir būtumėte nepaleidę, būtume apsiėję ir be jo.

O dabar prašau jį tvirčiau prispausti prie darbo ir kad pajustų tikrą discipliną.

Su Sergejumi siunčiu jums truputį žuvies ir baltos duonos.

Toliau prašau jus pasirūpinti dėl mano apiforminimo. Aš stengsiuos kaip nors apsiforminti, kitaip negaliu gyventi be nuolatinio darbo. Šeima gyvena iš jūsų išrašytų maisto kortelių. Kažkodėl su duonos kortelėmis tapo sunkiau.

Tikiuosi iki pasimatymo, linkiu gero pasisekimo su linkėjimais, Zakrevskis.

1946 10 22

Pasakoja BRONIUS UMBRASAS

Užrašė Laimonas Abarius
Gudėniškės k. 2000 09 30

R. K. p a s t a b a: pasakotojo kalba užrašyta šiaurės rytų aukštaičių šnekta.

Gimiau 1925 m., gyv. Gudėniškės k., Salako sen., Zarasų r.

Anksčiau manęs klausinėjo apie Juozo Karklo nužudymą, bet buvo toks laikas – kitas būtų gal ir galvą nusukęs, o dabar jau nebėr ko bijot – visą tiesą pasakysiu.

J. Karklas vaikščiojo vienas. Mes buvom jau užsiregistravę, paskutinis Salako įgaliotiniui ginklą atnešė Pošys Petras, bet vis tiek gavo 10 metų. Jis buvo iš kito būrio, nuo kariuomenės slapstėsi.

Jeigu J. Karklas būtų registravęsis, gal jam nieko ir nebūtų buvę, bet kažkas jį prigąsdino, o gal ir su nervais jam buvo ne visai tvarkoje, gal kas jį pasekė... Apie kovo vidurį, 18 ar 20 d., jis po naktinio žygio užmigo kažkur prie Gimžauskų pirties. Gimžauskai tuo metu jau buvo išvežti Sibiran, o jų namuose apsigyveno kiti – svetimi – žmonės. Ten jį gulintį pastebėjo mūsų kaimynas Umbrasas Stasys ir pranešė Salako stribams. Anas dar gyvas, bet labai geria, labai su šeima nesugyvena, pagyrūnas, melagis...

Salake buvo toks milicijos viršininkas Matuševas su trim „makaronais“ – viršila. O kai mus, registrantus, šaukdavo sauguman, eidavom ne po vieną – keliese. Nuėjom į Salaką, Matuševas jodinėja raitas ant juodo arklio, autamatas per petį... Paklausinėjo jis mūsų, pasakėm, kad į saugumą buvom atėję, tai jis mums pasakė: „Dar pabūkit, dar pavaikščiokit...“ – neišleidžia.

Netrukus Petras Vilemas kažką atveža apdengęs. Vežime sėdi dar du skrebai. Vilemas išlipo iš vežimo, priėjo prie mūsų ir sako: „Karkliokų peršovė... Umbrasas išdavė.“ O kai mes ėjom Salakan į saugumą, tai Stasys Umbrasas lėkė ant dviračio pranešt. Karkliokas po nakties žygio prie pirties atsigulęs prieš saulutę kaitinosi. Kai tik Umbrasas praneše, tai Matuševas, atjojęs su stribais, šovė ir sunkiai sužeidė. Per patį pusiaujį buvo trys kulkos perėjusios...

Mes nuėjom ten, kur buvusi ambulatorija, ir matėm: drabužiai atkelti, o vyr. gydytojas Maželis su jaunesniuoju gydytoju Pulgiu Mačele jį tvarsto. Karklas tyliai kelis kartus pakartojo: „Pri-bai-kit, pri-bai-kit...“

Prišokęs skrebas kad kirs į veidą Maželiui: „Kam leidi čia banditus?!“ – rodydamas į mus, bet mums nieko nesakė.

Tą pačią dieną mūsų į namus neišleido, liepė nakvot tam blusyne šiaudų atnešta kambary, prabuvom ten per naktį, rytą patardė ir liepė eiti namo. Einam ir matom, kur dabar parduotuvė „Luodis“, prie šito keliuko, ant gatvės, Karklas aukštielninkas guli. Automatas šalia padėtas (jis šautuvą turėjo, bet va, kažkieno automatą padėjo). Tris paras jis taip pragulėjo jau negyvas numestas.

Trečią dieną vėl gavom įsakymą ateit sauguman. Nueinam, bet Karklo ant gatvės jau nebebuvo. Kiek patardė ir paleido. Grįžtu namo, o tiesiai keliu eit nenoriu. Sutiksi ką, tuoj klausia, ko tu čia vaikštai, ko tavęs klausė, ką tu sakei... Tai aš – kitu keliu, kad toliau nuo akių...

Pasukau kitu keliu, ten miškas, takelis toks eina, sakau, paėjėsiu į šoną ir nusišlapinsiu. Paėjau kelis žingsnius, žiūriu, žemė šviežiai kasinėta, visai šviežiai. Man ir šovė mintis galvon: kažin tik ar ne Karkliokas? Visai negiliai, matyti, kad ten kažkas užkasta: ar tai gyvulys, ar tai žmogus, aplink aptapinėta, pėdos šviežios smėly... Įsidėmėjau – pušis sausa buvo, sakai seniau iš jos leista...

Po to pasišnekėjau su vienu draugu, jis ir sako: „Žinau tą vietą, pušis tokia nudžiūvusi...“ Aš jam irgi papasakojau, kad iš tardymo grįždamas per mišką, radau tokią vietą, kur neseniai buvo kasinėta. Jis man ir pasakė: „Tai va – ti anas ir guli, čia ir yra jo kūnelis...“

Iš J. Karklo šeimos tėviškėje jau nieko nebuvo likę: sesuo lageryje – buvo gavusi 5 metus, motina irgi teista 8-iems metams lagerio, tėvą nušovė vietiniai – ne skrebai... Tuo metu kur kas kokį žodį mes, ir baigta... Ne šventųjų būta ir Bajorų kaime, visokių būta...

Kai prasidėjo Atgimimas, atėjo pas mane Algirdas Gruslys ir ėmė teirautis, gal aš dar prisimenu, kurioje vietoje buvo palaidotas Juozas Karklas, jis jam dar giminė buvo. Aš jam pasakiau, kad tą vietą žinau, bet po tiek metų viskas jau labai pasikeitė, užaugo naujai medžiai, krūmai, o buvę senieji išnyko.

Toks Šileikis iš Degučių buvo, kai čia, mūsų kaime, 1943 m. žmogų nušovė, anas sargyboj stovėjo, paskui prie rusų skrebu tarnavo. Rudenį nuariau jam bulves, visai miško pakrašty, kur Karkliukas buvo palaidotas. Nuėjau ir kaip tikintis žmogus poterius už jį sukalbėjau. Pušies tos jau nebebuvo, kelmas tiktai likęs, o ta pakasimo vieta ievų krūmais apaugusi. Netoliese keliukas, tokia įlomėlė likusi – tranšėja dar nuo karo kareiviams išbėgti, tai jis šitam apkase ir buvo užkastas.

Kalbu poterius, o skrebas Šileikis, matau, stovi ir žiūri į mane – anas žino, kad čia guli partizanas, nes buvo atvaryti žmonės užkasti, kuriuos suėmė skrebai ir tardė, o anas sargyboj stovėjo. Jis klausia manęs, tarsi nieko nežinodamas:

– Ko tu čia stovi, Umbrasai?

– Bulvės atartos, vieta graži ir stoviu, – atsakiau.

Anas jautė, ko aš ten stovėjau...

Po Atgimimo, kai Gruslys Algirdas užsiėmė palaikų atkasimu, atvažiavo jis pas mane: „Pasakyk, Broniuk, teisingai tą vietą, nes aš pradėsiu dirbt.“ Nuvažiavom su Grusliu ton vieton, pakasiojom, lyg kažką radom, lyg kaulus, bet, kai apkasas, nėra garantijos – gal medis koks... Ir sakau: „Žinai, Algiuk, nieko nedarom. Zarasuos yra tam žmonės paskirti, valdžia yra – pas juos važiuok.“

Suorganizavo savo gimines, pakvietė ir mane, atvažiavo ekspertas iš Vilniaus, iš Zarasų bent du žmonės, ir ėmėm kast. Jie kiekvieną kauliuką matuoja, metus nustatinėja... Paskaičiavau, kad panašiai, kokį amžių nustatė, tiek maždaug ir Juozui būta. Sudėjo gražiai kaulus, nustatė, kad sušaudytas, bet kažkas ekspertui dar neaišku, sako: „Dar pakaskit“. Pakasa – dar vieni kaulai, ale žmogaus jau būta stambaus, didelio. Žandikaulis sulaužytas ir dantys išdaužyti. Paskiau dar vieno vyro kaulus atrado, pagaliau ir mergaitės smulkius vaikiškus kauliukus rado. Kaip vėliau žmonės kalbėjo, kad tai piemenaitės, ana visiškai našlaitė buvusi...

Atkasant palaikus, daug žmonių susirinko, buvo atvežtas karstas, visus kaulus vienan karstan sudėjo ir palaidojo kapinėse.

Juozas Karklas mūsų apylinkėse žuvo vienas iš paskutiniųjų. Partizanavo gal du mėnesius, o gal tris. Nuo kariuomenės slapstėsi, be jokių draugų, be jokios kompanijos. Kažkas kalbėjo, kad jis partizanus fotografuodavęs, bet aš manau, kad vargu, ar jis tai galėjo daryti, nes buvo per jaunas, mažamokslis, o kitas dalykas – tuo laiku jau ir partizanų nebebuvo.

Gimžauskų namuose tuo metu gyveno Umbrasai, kartu ir šitas Stasys. Už tai, kad išdavė Juozą Karklą, tėvas labai jį barė. Tada Stasys šoko šulinin, bet spėjo jį ištraukti, nedavė nuskęsti. O visi kiti Umbrasai buvo labai tvarkingi žmonės: tėvas niekur nelindo, sesuo irgi, kitas brolis irgi buvo geras žmogus, neseniai mirė.

Buvo ir tokių, kurie brolį išduodavo. Daunoriuose gyveno toks Stundžia. Po karo slapstėsi ir jis pats, paskui registravosi, jam dovanojo, bet anas manęs nepripažino, nors anksčiau teko kartu vaikščioti apie Daunorius. Buvom kartu laidotuvėse ir šventoriuje pasisveikinau, pasisakiau kas, bet anas pasakė: „Tamstos nepažįstu."

Jis manęs nepažino, nes pats – išgama. Savo švogrių (svainį – *red. past.*) Vaclovą Mikalaičiuką-*Sakalą* išdavė. Išdavė labai paprastai: išlikusieji visi jau buvo užsiregistravę, vieni į lagerius pateko, kiti žuvo. Tas Stundžia šeštadienį iškūreno pirtį ir pasikviete švogrių išsimaudyt. Žmogus išsiprausė, dar išgerti jam davė, anas gal truputį padaugino ir atsigulė, o Stundžios žmona tuo tarpu nubėgusi sauguman pranešė. Taip V. Mikalaičiuką ir suėmė.

Išdavikui jau buvo prižadėta: išduosi paskutinį partizaną – savo giminaitį, tau – 3000 rublių. Kai išdavė, jam už viską dovanojo ir dar įteikė šituos pinigus kaip premiją, už išdavystę davė. Utenoje anas prie vaistinės už žmogaus parduotą kraują namus pasistatė. Ir aš likau gyvas, ir jis liko gyvas, bet anas neprisipažino, kad ginkluotas vaikščiojo. Kaip dabar gali nepažint, kad ir metai nebe tie, ir plaukai ant galvos pražilę?

Kai iš tardymo su tuo pačiu Gimžausku iš Zarasų paleido, tai per dvi valandas Salakan atėjom. Tris dienas nevalgę, 19 kilometrų, žiemos laike... O dabar man Salakan dvi valandas reikia eit...

Mes buvom septyni broliai. Brolis Albinas jau šešti metai miręs. Prie Lietuvos tarnavo kariuomenėj, bet neilgai – užėjo rusai, tai anas prie rusų ilgai nebuvo, pabėgo, bet per daug ir nesislapstė.

Užėję vokiečiai jį suėmė ir atidavė vokiečių kariuomenėn. 1943 m. su visa vokiška uniforma ir vokišku automatu namo atidūmė. Su draugu atbėgo, bet jo draugą Umbrasą Joną (jis buvo mūsų giminaitis, jų namai va čia buvo netoliese) Dūkšte pasigavo ir uždarė į Lukiškių kalėjimą. Neilgai ten jis pabuvo, paėmė ir vėl išvežė... Paskui jis Amerikon pabėgo.

Kai brolis pabėgo iš vokiečių kariuomenės, čia policijoje toks Velička dirbo, tai jam visas žinias pranešdavo, patarinėjo, kaip ir kur reiktų slapstytis. O kai vokiečius išvijo, jį vėl kariuomenėn paėmė rusai, anas ir iš ten pabėgo. Vilniun juos nuvežė, pirtin suvarė, o jis rūbus pasičiupo ir iš tos pirties pabėgo. Tada jo ėmė ieškoti ir pagavo kažkur ties Pumpėnų malūnu, Pasvalio rajone, bet jau ne vieną, su miško broliais. Iš tenai vėl kariuomenėn – pėsčius Vilniun nuvarė ir tada jau frontan nugrūdo.

Grįžo po karo, ale anas žmogus buvo protingas. Kai kariavo, tai ir medalius davė, o kaip paskiau – kiti gi, būdavo, eina per mitingus, per parduotuves, kad ko

nuspirkt, kaip buvusiems karo veteranams su nuolaidomis, o mano brolis niekur nėjo. Jis pasakė: „Man nieko neraikia. Kas priklausė – gavau, ir baigta...“

1943 10 13 netoli nuo čia buvusių namų gaspadorių Alfonsą Pumputį nušovė. Liko šeši vaikeliai, mažiausiam gal metukai tebuvo. Žmogus turėjo kulkosvaidį, automatą ir paprastą rusišką šautuvą ir kiekvieną dieną vaikščiojo gal kiek geresnėm kelnėm nei dabar mano – vis už diržo septinto kalibro pistoletas ir vis kalbėdavo: „Manys gyva nepajims...“

Pas jį klojime buvo paruoštas kulkosvaidis, o ruski (raudonieji – *red. past.*) partizanai tada labai siautėjo prieš vokiečių išvijimą, lietuvių partizanų tada dar nebuvo. Jiems ne kiek reikėjo šitą Pumputį užmušt, ale kiek to kulkosvaidžio, ginklų reikėjo. Aš sakyčiau, kad anas pats kaltas buvo. Pradėjo draugauti su aštuoniolikmečiais berniokais: iš Naubėnų Gėgioku Jonu, Sidarkevičiuku Juozu, Tiliūniškių – Sereika, Kurnacevais – Vanka ir Petka... Paskui išaiškėjo, kad jie komjaunuoliai, žinias perduoda raudoniesiems partizanams ir vietiniams jų rėmėjams, nes buvo pažadėta: kai ateis rusai, jūs būsite „karaliai“. Na, ir anas šitiems pienburniams pradėjo rodyti, ką turi. Sekmadienio pavakary nusinešę tuos ginklus Samanykšty, tokioj pakriaušėj – dunkst, dunkst – šaudo su šitais pacanais... O kas jo prašė su šitais pacanais draugaut? Draugauk tu su protingais žmonėm, ir kad būtų ša!

Išsivarė brolis arklius į ganyklą, grįžta namo ir susitinka šitą Pumputį. Brolis su vokišku „frenčiumi“, kelnėmis... Pumputis jam sako: „Einam pasėdėsim, parūkysim, pasišnekėsim...“ Beeinančius prie klojimo sustabdė tie ruski partizanai. Broliui tuoj pat nuvilko „frenčių“, liepė nusimaut kelnes, nes jiems, miške būnant, vokiška forma irgi buvo labai reikalinga. Atėmė kišeninį laikrodėlį, kepurę ir brolį paleido, o Pumputį pradėjo klausinėt, tardyt, o anas, kadangi klojimas buvo netoli, ėmė bėgt į tą pusę. Tada jam peršovė vieną koją, po to kitą, ir anas jau nebegalėjo toliau bėgt. Buvo didelė Umbrasų sukrauta medžių krūva, tai anas po tais medžiais palindo, galvojo, kad neieškos, ar neras, bet kur tau... Išsitraukė jį iš po tų medžių, dar patardė ir pribaigė. Buvo šauta smilkinin, ir išeita kulkos kiaurai į kitą pusę. Tada šitie ruskepalaikiai atėjo kambarin, kur stovėjo medinė lova šiaudais išklota, iš po šiaudų išsitraukė šautuvą, rankoje jau turėjo ir tą jo pistoletą (gal pats atidavė), kulkosvaidį paėmė ir viską išsinešė, o anas liko kraujuos gulėti. Vėliau žmona toj vietoj eršketį pasodino... Po to kur dabar Mažeika gyvena, pakalnėje, Juodagalvis gyveno, tie raudonieji va tan miškelin sulindo, kur Kuzmos trobelė, ir nuėjo Salako kryptimi.

Laidotuvės buvo jų namuos. Man tada jau 18-ti ėjo. Juodka iš Galinių kaimo, anas jau buvo vyresnis, kariuomenėje atitarnavęs, iš kažkur gavęs, įdavė man šautuvioką, nakties metu giedoriai gieda prie mirusio, žmonės renkasi... O čia vieškelio nebuvo, kelias ėjo aplink. Mums įsakė su Umbrasu Baliu (jis truputį raišas) nuo to miško ligi eglyno (apie 2 km), vadinamo Mardosine, saugot. Mes vaikštom naktį, gražu, mėnesiena šviečia. Aš šautuvą rankose vartau, dar nelabai žinau, ir kuriuo galu šaut. Apie pirmą valandą girdim: kažkas jau eina virtine, šakos treška. Tada, kiek tik įkabinam, šokom bėgt – reikia pranešt žmonėms, o laidotuvėse buvo ir policijos pareigūnų, nes prie vokiečių policija buvo lietuviška. Atbėgę pasakėm, kad girdėjom einant būrį žmonių, šakos treškėjo... O jie atsakė: „Ai, jūs čia nevaikščiokit, pasislėpkit“, o policija išsidėstė kas kur, giedoriai išsiskirstė ir laukia...

O pasirodo, ten policijos pulkas pagalbon ėjo. Va tai tau! O raudonieji tuo laiku buvo visai netoli, vadinamam Pušaloto eglyne sėdėjo ir matė, kaip du vaikėzai vaikščiojo keliu.

Pumputis priklausė šaulių organizacijai, organizuodavo susirinkimus... Kadangi tėvai turėjo vieną sūnų, jo kariuomenėn neėmė. O paskui gal velnias jam galvą apsuko, prie vokiečių baltą lopinį ant rankovės nešiojo, visi jį vadino „baltarunkovniku“...

Prasidėjo žydų naikinimas, ir anas ten prisiplakė. Aš pats savo akimis nemačiau, bet, kiek prisimenu, žmonės labai kalbėjo... Mes dar vaikėzai buvom, nei prie vyrų, nei prie jaunimo, o anas su vyrais pypkiauna ir giriasi: „Cha cha cha, duntys retūs, dideli, rudi – un žydelioko da kulkų gadinsi... Un medį – už kojos pasukis – trach ir duobėn!“ Plaukai stodavosi ant galvos paklausius jo kalbos. Šitaip kalbėt, savo šeimą turint... Liko paties vaikai nedideli, berniukas šešiametinis liko... Žaidžia vaikas, net ašaras traukia, šakaliukų prisismaigstęs smėliukan po langu, kalba sau vienas: „Tėtyti, tata, pa tėti, pa...“ Dar kalbėt gerai nekalbėjo, anas tėveliui „paminklą“ stato...

Pumpučio juodų darbų pats savo akimis nemačiau, žinau tik tiek, kiek žmonės kalbėjo ir kiek iš jo paties kalbos girdėjau. O kad žiaurus buvo, tai buvo. Karo metu prie vokiečių anas pro ruselį ramiai nepraeis: ar prilups, ar kaip kitaip nepadoriai apsieis. Žiaurus buvo... Atleisk jam, Viešpatie!

Buvo čia toks linkmeniškis Anupras Maknys užkuriom atėjęs, merginą vedęs, irgi buvęs „baltarunkovnykas“, tai anas čia slapstėsi. Kaime augo senas ąžuolas, anksčiau ties viršūne buvo keturios šakos, dabar plonesnė jau viena nudžiūvusi, tai jis tam ąžuole slapstėsi. Kai pradėjo pas mus lankytis, tėvai jam ir pasakė: „Tu, Anuprai, geriau pas mus neateik, mes patys bijom.“ Tai anas vakare virves pasiima, įlipa tan ąžuolan, ant šakų atsigulęs prisiriša ir miega. O laikas jau buvo rudeninis. Nenakvojo jis čia ilgai. Gal dvi savaites. Paskui dingo. Girdėjom, kad atvažiuoja į namus, bet slapstėsi. Jis nuo Linkmenų pas mus atsikraustė, bet jo tėviškė buvo Augustavas. Pasakojo, kad irgi žiaurus buvęs, dalyvavo žydus naikinant, jų turto buvo prisiplėšęs, bet tas visas turtas nuėjo perniek: net ir savąjį išvežė maskoliai. Tada jis iš čia išsidangino, miške kiek pabuvo, paskui Vilniuje prisiregistravo. Anas dar meistravas buvo, mašinų gamykloje kėbulus iš medžio sunkvežimiams gamino. O čia liko tik žmona su mergyte. Tardė ją, bet Sibiran neišvežė, tik turtą atėmė.

Mūsų vadas buvo Jonas Dūdėnas-*Vynas* iš Vajasiškio. Būry buvo visokių: „Einam ruskelas išprievartausim, išpjausim.“, o Dūdėnas griežtai: „Šito nebus!“

Pažinojau stribus Rusecką Mečislovą, Užkurėną Juozą, kuris dabar aklas, akis pats išsidegino, gyvena Salake. Anas nušovė Juozą Dumbravioką, per rugius einantį, kilusį nuo Paberžės ar iš Drobų k., partizano Alfonso Dumbravos-*Aido* brolį.

Kai prasidėjo Atgimimas, Juozo Dumbravos motina, atėjusi pas Užkurėną, kalbėjusi: „Juozuk, tu mano Juozukui atėmei gyvybę, anas nemato saulas ir nematys, ale anas gal laimingas, o tu, judošiau, visą amžių nematysi saulas ažu savo darbų...“ Apsiverkusi motina ir išėjusi... Na, jis čia, aplink Salaką, atseit, nieko labai blogo nedaręs, o apie Ažusienį, žmonės pasakojo, „svolačius“ buvęs...

Dar mano bunkeris tebėra, vaikai žino. Čia ateidavo Miškiniokas su savo kompanija. Nuo Kuronų miško buvo jų perėjimas link Salako, paskui per Pustynės miškus siejosi su Jakėnais, Ažvinčiais, Minčios miškais. O mūsų miškas vadinosi Aukštasai, nes jame buvo tokia aukštuma, nuo kurios matydavosi, kaip iš Salako išeina rusų garnizonas...

Aš irgi vos ten, Čigoniškių miške, neatguliau... Ten aštuoniolika vyriokų buvo, sako: „Durniau, ko tu lauki? Einam pas mus! Sočiai ginklų turim!“ Dar mama buvo gyva: „Vaikeli, tik niekur neik! Nežinia, kokian būrin papulsi, su kokiais draugais...“ Rytą – trach bunkerį... O su visais kartu augau: Alekna Vytautas, Jakučiai, vienas išvis buvo jaunas, dar beveik vaikas, Dicevičiai – Jonas, Stasius... Gražūs vyrai... Slavinskas taip pat buvo tam pačiam būry. Anas nežuvo tik todėl, kad į namus buvo parėjęs rūbų paskeist. Po to jį kariuomenėn paėmė.

Išdavė Leonidas Zakarauskas. „Dėkui“ jam. Po visko aš parašiau jam laišką, žinojau adresą, bet atsakymo jokio negavau, kiti jo draugai atrašė, kad dingęs iš Vilniaus...

Pasakoja BRONIUS ŽILĖNAS

Užrašė Laimonas Abarius
Dūkšte 1998 m. ir 2010 08 29

Gimiau 1933 09 15, Zarasų apskr., Salako vlsč., Miškiniškių k. Mano tėvai Kazimieras Žilėnas, s. Silvestro, g. 1984 m., ir motina Veronika Žilėnienė, d. Kazio, augino penkis vaikus. Už mane vyresnės seserys buvo Jadvyga, Elena, Janina, o pati jauniausia – Aldona Žilėnaitė.

1944 m. vasarą pro mūsų kaimą ėjo frontas: laukai buvo išvažinėti tankų – visi rugiai pakloti. Tvartan pataikė vienas sviedinys, tai išleidom likusius gyvus gyvulius. Patys pasitraukėm toliau nuo namų, nuo karo baisumų slapstytis...

Tėviškėj, kai grįžom į namus, rusai karaliavo jau kokias dvi savaites. Mama išvažiavo į Daugailius apsipirkti, o mums, berniokams, atsirado įdomių užsiėmimų. Vokiečių laikais mūsų krašte buvo išmesti rusų desantininkai, tai nuo jų liko šaudmenų, sprogmenų. Aš, Macijausko vaikai – Jonas ir Antanas – prisinešę tų sprogmenų, ir mėtom į laužus. Matom, atjoja kareivis. Apsižvalgė. Netrukus atvažiavo ir tankas – didumo sulig pirtim. Aš iš miškelio išlindęs žiūriu. Išlipo vokiečių kareiviai ir eina link manęs. Pamiškėj išsidėstė, pradėjo kastis apkasus. Tėvas, nuėjęs pas juos, pakalbėjo, vokiečiai siūlė mums trauktis kartu su jais. Išsikasė apkasus, o pragyveno neilgai. Netoli mūsų kaimo gyveno toks Šuminas, tai netoli jo du vokiečius rusai iš pasalų nušovė. Niekas tų kareivių nepasiėmė, kaimynai palaidojo, o ginklus susirinko (mat buvo ginkluoti).

Vokiečiai pas mus neilgai ir pabuvo, gal pajuto, kad jėgos per daug nelygios. Pasitraukė. Nevažiavo per Minčios tiltą, gal bijojo, kad jis neatlaikys, tai važiavo brasta. Taip ir vokiečių daugiau nebematėm.

Kai frontas nuėjo, miškuose pradėjo burtis mūsiškiai partizanai. Pirmi išėjo tie, kurie su vokiečiais buvo fronte. Tai Petras Gurkšnys ir Povilas Butrimas – jie pirmieji

čia pradėjo organizuot... Pradžioj ateina, namie pamiega, dar kažkiek lauke padirba, o jei kokios – slepiasi.

Tuo pat laiku pradėjo ir stribai kurtis. Rusai pradėjo ieškoti vyrų, šitaip Jakėnų k. kultuvais užmušė Guobą reikalaudami pasakyti, kur sūnūs.

Pirmąsyk į mūsų kaimą Salako stribai atėjo vyrų gaudyti kariuomenėn prieš 1944 m. Kalėdas. Iš mūsų kaimo nuo kariuomenės slapstėsi tik Povilas Macijauskas, bet „aplankė" visų sodybas. Užėję nušovė mano dėdę Joną Žilėną. Už ką? Nežinia. Išeidami numovė batus.

Tuoj po Kalėdų Kalvių k. vyko susišaudymas tarp partizanų ir kariuomenės. Partizanams vadovavo Jonas Stundžia ir Petras Sirevičius. Būrys buvo didelis, apie 100 vyrų – uteniškių, tauragniškių, o iš mūsų krašto buvo nedaug – Alfonsas Kliukas iš Apkartų k., Jonas Lisauskas iš Tolimėnų k., Povilas Gurkšnys iš Jakėnų k. ir mūsų – Miškiniškių k. – Povilas Macijauskas. Į būrį vyrai ateidavo be jokio patikrinimo, tiktai vadai priimdavo jų priesaikas.

1944 12 27–28 d. Stundžios būrys susirėmė su Tauragnų stribais ir rusų kariuomene. Partizanus išblaškė, ir jie būreliais pradėjo slapstytis pas žmones.

Po mūšio Kalviuose į mūsų namus užėjo 7–8 partizanai pailsėti. Vyrai nepažįstami, tarp jų buvo vienas vokietis, jį vadino Piodor, o kitas – lyg tai čekas – Rudolf, linksmas žmogus, su vaikais labai bendravo. Dar toks storulis vyras, lyg ir nuo Utenos, išeidamas pasakė: „Man taip dedasi, kad mano dienos jau baigtos..." Nujautė mirtį.

Buvo apie 8 val. vakaro, tai jie paprašė valgyti, pavalgę sugulė ilsėtis, nes buvo labai pavargę. Paprašė užstatyti laikrodį, kad išeitų prieš 12-tą nakties. Mano sesuo išgirdo jų pokalbį, kad po 12 val. nakties čia gali pasirodyti stribai, tai pagalvojo, kaip čia nelaimės išvengt. Ji persuko laikrodį valanda priekin ir juos pažadino pirma laiko. Partizanai greitai apsirengė, susirinko ginklus ir išėjo.

Tuoj pat, jiems išėjus, mūsų namus apsupo. Balys Grašys mums vėliau pasakojo matęs, kad supa mūsų namus, bet įspėti neatėjo – rūpėjo pirmiau pačiam gelbėtis. Įėję vidun, tuoj pradėjo mušti tėtę: tu toks, anoks, partizanus gydei ir panašiai. Tėvą basą, sukruvintą pradėjo badyti durtuvu, kambary prie krosnies pastatė ir dar automatu PPŠ krūtinėn dūrė. Vedžiojosi pirmyn atgal po namus, kažin ko klausinėjo, paskui išsivedė laukan. Mums nieko nesakė; nei kur, nei kuriam laikui veda.

Stribai apvertė viską aukštyn kojom: lindo į palėpes, kišosi užantin viską, ką rado, namus išgrobė, nešė ką galėjo užančiuos ir kišenėsna įsikišt.

Tada sniego dar mažai buvo – gryni pašalai, pagal pėdas negalėjo atsekt, kad partizanų būta. Rusai buvo suėmę to paties būrio partizaną, kurį kareiviai vedžiojosi su savim – jis viską rodė, kur buvo ir pas ką partizanai užeidavo. Šitaip jis enkavedistus atvedė ir į Miškiniškių kaimą. Tas belaisvis partizanas pirštu parodė Kazio Dijoko namus ir mano tėvą Kazimierą Žilėną.

Aš, ant krosnies gulėdamas, išgirdau tokią kalbą: to suimtojo klausia „Kas tu toks?" Jis atsakė, kad Raslanas. „Tai tu rusas?" „Ne, ne, Valentas Valentas", atseit lietuvis.

R. K. p a s t a b a: Raslanas Valentinas-*Beržas*, g. 1916 m. Paliminės k., suimtas 1947 01 14 Dičiūnų k. bunkeryje po krosnim Laurinavičiaus namuose. Apie tai plačiau rašoma APP, VI d., p. 94, 98, 99, 100, 176 ir 186.

Kareiviai iš mūsų namų nuėjo pas Kazį Dijoką. Gal mažiau nei kilometras nuo mūsų, už miškelio. Povilas Macijauskas paskui man pasakojo, kad atėję kareiviai pradėjo belsti į duris (iš vidaus buvo užkabintos), užkišę durtuvus, bandė nukelt duris nuo vyrių. Vos tik atsklendė duris, Alfonsas Kliukas (iš Apkartų k.) išmetė granatas, o rusai – panikon. Tuo momentu tie, kurie buvo arčiau durų, ir išnešė sveiką kailį, o tie, kurie „miegojo“ – liko viduj, tie jau pakliuvo bėdon.

Tuo metu pas Kazį Dijoką gyveno mano sesuo Elena. Jis buvo visai senukas, tai mano sesuo jam buvo kaip augintinė, visaip padėdavo tam seneliui, šeimininkavo.

Pradėjus šaudyti (o šaudė pažeme, per sienas), Elena užlipo palėpėn. Kai nuo padegamųjų kulkų užsidegė stogas, Elenai pradėjo svilt rūbai, plaukai, tai ji tokia kartimi iš palėpės nusileido laukan. Stribai matė, bet nešaudė, nes atpažino, kad tai moteris. Ji parbėgo į namus, bet, sudeginę Dijoko namus, stribai atėję ją pasiėmė ir nusivežė Utenon.

Rytojaus dieną atvažiavę tie patys Tauragnų stribai miškus šukuoja, ieško „banditų“. Kai paklausėme: kur tėvas atsakė, kad jo nebėra – nebegrįš. Tie stribai vokiečių laikais kirto mišką, jie pas mus nuomojo butą, tai Sirvydžių k. rusai.

Už poros dienų nuėjom į Dijoko sodybvietę. Plėnys dar smilksta, lavonai guli: tie, kurie kieme – neapdegę, o gaisravietėj – jau neatpažįstami. Ant kiemo žuvusieji Povilas Gurkšnys iš Jakėnų k., du broliai Kavoliukai nuo Salako, Kavarskas (nuo Utenos, jo tėvai – senukai, atvažiuodavo mūsų kraštan) dar ir durtuvais subadyti. Vaizdas baisus. Suradom ir senelį Kazį Dijoką, taip pat pusiau sudegusį, užtroškusį dūmuose. Kai uždegė namus, jis bandė šliaužti, buvo statinė su vandeniu, bet taip ir neišsigelbėjo. Jau po gaisro jį rado prie tos statinės apdegusį ir uždususį, atpažino pagal rūbus.

Tėvą radom prie kluono, smarkiai apdegusį. Viršutiniai rūbai buvo tiek apdegę, kad pagal juos neatpažinom, atplėšę viršutinius, tik pagal apatinius rūbus atpažinome tėvą.

Pasikinkę arklį, atsivežėm tėvą į namus, dėdės Alfonso Žilėno namuose sukalė karstą. Antanas Adomėnas iš Aminėniškės k. ir Žilėnas Jurgis iš Miškiniškių k. iškasė duobę Melnikų kapinėse ir abu – Dijoką ir mūsų tėvą – palaidojo į tą pačią duobę.

Vėliau po vieną, po du pradėjo slapčiomis važiuoti giminės savo žuvusiųjų: Kavoliukų ir Gurkšnio motinos – susirinko nušautus kieme, o sudegę liko, nes niekas jų negalėjo atpažinti; sudegę rūbai, o žmonės jau kaip degėsiai... Niekas jų nepasigedo, taip ir gulėjo gruode. O po karo buvo daug vilkų, jie pradėjo tuos degėsius vartyti ir graužti lavonus.

Erškėčio kuopos partizanai susirūpino tokia netvarka ir pradėjo organizuoti tų palaikų palaidojimą. Jie susitarė su ryšininku Baliu Grašiu nuo Aukštaglyno k., kad palaidotų žuvusius vyrus. Balys Grašys su broliais Kavaliauskais sukalė 5 karstus, o mes su seserim Janina (dabar gyvena Pagėgiuose) šiaip taip suriteliojom tuos lavonus į karstus. Paėmėm lavonus gražiai, kiek kuriam priklausė kaulų – tiek ir sudėjom – po karstą žmogui. Naktį atėjo nemažai partizanų, iškasė duobes, taip ir palaidojom žuvusius sodybvietėje. Dabar toje vietoje tuščias laukas, jokio ženklo, kad čia palaidoti žmonės. Neseniai ta vieta buvo suarta, o keturių, kuriuos palaidojom karstuose, žuvimo vietoje stovi kryžius, pastatytas 1991–1992 metais.

Lauke žuvo 4 vyrai, o viduje sudegė 5 ar 7. Laidojant dalyvavo žuvusiųjų giminės, kiekvienas žiūrėjo savojo... Kavarsko giminėms ne iš karto buvo pranešta, tai ir laidot nebuvo kam. Atvažiavo tik po kurio laiko, jis buvo jau pragulėjęs ir varnų apkapotas.

Mūsų šeimos nelaimės tuo nesibaigė: Eleną tardė Utenoj, mama per pažįstamus susitarė – ją paleido, bet ryšių su partizanais nenutraukė. Kaime buvo apsistojęs skrajojantis *Mingailos* būrys, paskui Kaladinsko-*Erškėčio* kuopa tankiai praeidavo, judėjo ilgai... Nuo Sėlos ateidavo Bronius Ivanauskas-*Pavietrius*, Vytautas Staričenka-*Ūdras*, Musteikis Balys-*Keras* – jie čia irgi vaikščiojo.

Ne per toliausiai nuo mūsų buvo *Juodalksnio*-Juozo Karlos bunkeris, vėliau – *Pavasario*-Balio Vaičėno stovykla, bet ne bunkeris, tik iš šakų sunerta palapinė, čia jų arkliai stovėjo, o stovykla buvo Meškinės raiste, prie Rūgšteliškio k., netoli Kondratavičių namų.

Meškinės pavadinimas kilęs nuo 1863 m. sukilimo. Pasakojama, kad sukilėliai turėjo prijaukintų meškų. Kariaudami su rusų caro kariuomene ir kazokais, pirma kiek apsišaudydavo, o paskui, kai jau prieidavo prie durtuvų atakos, sukilėliai paleisdavo šitas meškas, kuriuos puldavo rusus ir įvarydavo jiems daug baimės. Neva nuo tų laikų ir atsirado Meškinės raisto pavadinimas.

Antrą kartą mano mama ir seserys buvo suimtos, kai paėmė ryšininkes Zosę Grumbinaitę, Zosę Baranauskaitę ir kažkokias merginas iš Baltelės k. Tada areštavo Kondratavičių, mano dėdes Mykolą ir Kazį Kazlus iš Paminčės k. Pradžioj kalėjo Salako stribarnioj, paskui – Zarasuose. Gal jas būtų ir nuteisę, bet moterys susimokė, kad viską neigs tardant. Tam kartui išgelbėjo – paleido.

Mamą ir seserį paleido gal prieš Kalėdas, gal truputį anksčiau. Pražiemojom, o 1948 m. gegužės 22 d. mus išvežė Krasnojarsko sritin.

Mūsų turtą kelis kartus konfiskavo. Stribai ėmė plėšti, kai nukankino ir sudegino tėvą. Ligi to laiko gyvenom neblogai – turėjom du darbinius arklius ir vieną prieauglį.

Pirmas atvažiavo komsorgas Požemkauskas su stribokais, viską aprašė: ir grūdus, ir bulves, net ir spintose rūbus suskaičiavo. Pasiėmė geresnių rūbų ir išvažiavo. Nuo to laiko stribai vis atvažiuodavo, pasipjauna kiaulę ir išsiveža. Pirštu pagraso – tylėkit. Išvažiuoja, mėsą suryja, dar kokį žmogų apgrobia, kuriam laikui praėjus – vėl pas mus. Palaukia, kol kiek atsigausim, ir vėl grobia. Dar visai vaikas buvau, kai mane skrebas, nusivedęs kamaron (gal toliau ir nuo draugų akių), beda automatą krūtinėn:

– Rodyk, ką turit geresnio paslėpę, arba vietoj nušaunu!?

„Na, šauk, kad nori...“, o kita vertus, tai jau nieko nebebuvo... Viskas išgrobta, išvogta. Kai jau nieko geresnio neranda, prisipila terbas grūdų ar bulvių ir eina toliau. Vis ne tuščiom rankom. Mus kankino Salako stribija, pavardėm nepažinojau, nes Salakas buvo tolokai.

Paskui, kai jau nebebuvo ką iš mūsų paimt, jie sugalvojo visai mus pribaigt. Atsimenu, kartu su Aleksu Grašiu nuvežėm mamai ir seseriai maisto į Zarasų kalėjimą, sugrįžtu į namus – durys atidarytos, krosnys sugriautos, langai išdaužyti, seserų Janios ir Aldonos nėr namie. Stribai „pasistengė“, kad mes sušaltumėm (buvo

žiemos laikas). Ką daryt? Namie jau nebegyvensi – sušalsi, tai su Aleksu nuėjau pas jį pernakvot, o kitą dieną išėjau Paminčion pas dėdes Kazlus. Ten radau ir seseris atėjusias, ten mus ir priglaudė. Už dyka niekas valgyt nedavė – kartu su mažąja seserim Aldona ganėm viso kaimo gyvulius; būdavo, prieš aušrą išvedam, paskui pietums pargenam, paskui vėl ligi vakarienės, ir taip kasdien. Už mūsų metinę ganiavą Paminčios žmonės mūsų laukuose javus sutvarkė, nupjovė, suvežė. Bet nespėjom pasinaudot, nes 1948 m. pavasarį mus visus išvežė Sibiran.

Mūsų apylinkėse partizanų būriui vadovavo Jonas Stundžia-*Klajūnas* ir Petras Sirevičius-*Barzda*, *Petraitis*.

R. K. p a s t a b a: B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina“ (2003 m.), p. 144, rašoma, kad **Stundžia Jonas-*Skrajūnas*, *Klajūnas***, g. 1907 m. Pilkenių k., Tauragnų vlsč. Buvo policininkas. 1941 m. žmoną su 6 mažais vaikais ištrėmė į Sibirą. Sugrįžus į Lietuvą sovietams, sudarė partizanų būrį. Čekistų persekiojamas būrys traukėsi į Minčios miškus, bet 1944 12 25–31 buvo išblaškytas. Po šios nesėkmės vadas prarado autoritetą, likę gyvi kovotojai perėjo į kitus būrius. J. Stundžią 1945 m. per klaidą (prašnekus rusų kalba) mirtinai sužeidė partizanai. Palaidotas Kačiūnų k. kapinėse.

P. 139: **Sirevičius Petras-*Barzda*, *Petraitis***, kilęs iš Imbrado vlsč., Zarasų apskr., p. 139 – partizanų būrio, veikusio Minčios girios rytinėje (Kazitiškio) pusėje, vadas. Žuvo 1944 12 27. Miške, prie Rūgšteliškio k., užkastą partizaną slapta išsikasė ir išsivežė moteris (žmona) nuo Imbrado.

Stundžia buvo nuo Tauragnų, toks aukštas, gražus vyras, atrodo, kariškis – pasienietis. Jis žuvo tą pačią dieną drauge su savo pavaduotoju Sirevičium. Vėliau po mūsų kraštą vaikščiojo Kazio Kaladinsko-*Erškėčio* būrys, *Vaidilos*-Povilo Butrimo ir Petro Cicėno-*Žalgirio* bei Prano Račinsko-*Drugelio* vyrai.

Stundžios būrin priimant, bučiuodavo šautuvą ir kryžių, sakydavo priesaiką, bet ką ta priesaika, kai visur buvo pilna išdavikų. Kitąsyk nebereikėdavo ir išdavimo... Praeina 100 vyrų būrys ir pastebi skrebai ar kareiviai. Spėju, kad taip buvo ir 1946 m. sausio 15 d. per susišaudymą Prūsijoj (Želmeniškių k.). Tą dieną buvo Zosės Ruzgienės vestuvės. Atėjusius partizanus užpuolė kariuomenė. Labai daug žuvo (gal 22–23), paskui dar paėmė vyrą ir žmoną partizanus ir surištus nusivarė.

Tada mes ėjom į mokyklą ir pamatėm, kad važiuota rogėm ir kelias nubrauktas (partizanai turėdavo įprotį: jei važiuodavo rogėm, tai prie jų galo pririšdavo medį ir kelią nuvalydavo, kad neliktų vėžių). Nueinam į mokyklą, o mokytoja sako: „Vaikai, šiandien pamokų nebus, eikit namo.“ Nujautė, kas gali būti, ir iš tikrųjų: Želmeniškių k. buvo didelis mūšis, kur žuvo daug *Skrajūno* būrio partizanų.

Erškėčio būriui vadovavo Kazys Kaladinskas-*Erškėtis*, labai tvarkingas, sakyčiau – griežtas vadas. Jis tikrai labai žiūrėdavo, kad partizanai nesavivaliautų, buvo nustatyta, pas ką galima užeit, iš ko ir ką galima paimti. Žmonių jie niekada neplėšė.

Vaikščiodavo: *Erškėtis*, Aidukas, Kazys Milašius-*Signalas*, Vytėnas Bronius-*Lapė*, *Kaltas*-Antanas Skunčikas, *Žalgiris*-Petras Cicėnas, Pranas Račinskas-*Drugelis*, Kazys Bubulis-*Algimantas*. Anksčiau dar vaikščiojo ir Povilas Butrimas-*Vaidila*, bet vėliau jis su savo būreliu atsiskyrė.

Gerai pažinojom Petrą Cicėną. Kartą žiemą važiuojam su rogėm (vežėm maisto į Zarasų kalėjimą), žiūrim, kažkoks vyriokas į kailinius susisukęs rogėm važiuoja. Ogi – Cicėnas. Jis maisto savo motinai vežė į Zarasų kalėjimą. Klausiam: „Ar nebijai,

kad gali pažint?“, o jisai tiktai nusišypsojo... Kad jau neturėjo kam perduoti, tai pats motinai vežė.

Kaladinskas žuvo Puzinišky. Tada pas Rukšėnus kūlė, jie nuėjo, ten kiek pabuvo, išgėrė, paskui pamatė, kad jau apsupti. Nebuvo ką bedaryt, tada Kaladinskas pasakęs: „Vyrai, dabar man laikas atėjo...“ Matyt, jautė, kad žus... Tada jie keturiese pasiliko ir iš automatų, kulkosvaidžių kirto, kad kiti galėtų prasiveržt. Prasivalę tarpą, pabėgo Vytėnas-*Lapė*, o Cicėnas ant pečių išnešė sunkiai sužeistą Račinską. Su Kaladinsku žuvo Skunčikas, Milašius ir Bubulis. Račinskas buvo gražus, lieknas vyras, tik labai jau nelaimingas... Jei koks susišaudymas, tai jam vis kliūva. Kelis kartus buvo sužeistas. Žuvo...

Dideli provokatoriai buvo Juodkos – Antanas ir Juozas iš Baltabiržės kaimo. Kai vaikščiojo partizanai, aš dar buvau vaikėzas, kartą miške pamačiau einantį kareivių ir skrebų būrį, o iš paskos, truputį toliau – Juozą Juodką. Tada labai nesigilinau, bet liko įtarimas... Jie vaikščiojo su Umbrasu–„Pėsčiuku“. Drąsūs buvo: ateina pas mus, dainuoja prieangy per naktį, mums širdis į papades nukritus, o jiems – nieko. Jau tada įtarėm, kad jie gali būt užverbuoti, nes partizanai taip nesielgdavo.

Gyvendamas Minčioje, kartais nakvodavau pas Zinkevičių, jų buvo dvi seserys – Genia ir Felia. Ten dažnai ateidavo partizanai, tai mane kaip vaiką, būdavo, kur pasiunčia kluonan ar daržinėn miegot, kitąsyk kur ant suolo pakloja. Tai vis tiek, kokį žodį nugirsti. Kartą šitaip po Stepšėnų k. (stribų lizdo) sudeginimo pas Zinkevičių atėjo partizanai. Kalbant apie šituos Juodkas, Bronius Ivanauskas iš Sėlos k. pasakė, kad juos reikia sunaikinti. Kiti partizanai suabejojo, kad be įrodymų negalima, gal jie – savi žmonės. Bet pasirodo, Broniaus Ivanausko turėta geros intuicijos; jis buvo teisus.

Po kurio laiko vėl: eidamas į Minčios malūną, matau: iš jo keli stribai išeina, sėda ant dviračių ir nuvažiuoja. Paskui juos iš malūno išlenda Juodka Juozas. Klausiu: kaip čia dabar? Jį žinojau kaip partizaną, todėl keista, kad jo stribai „nesurinko“. Atsakė: „Reikia mokėt, ale partizanam tik nesakyk“. Tai va kokie buvo tie Juodkos.

Po kurio laiko, jau grįžęs iš Sibiro, sutikau Umbrasą-„Pėsčiuką“, prie krautuvės. Laukdami, kol atidarys, pasikalbėjom. Paklausiau apie Juodkas, kaip ten jam su jais sekėsi „partizanaut“, o jis ir sako: „Jie nakvojo drūtai pagėrę kažkokioj daržinėj, ir ten apsupo skrebai. Jiems nebėr kur dėtis: arba nusišaut, arba pasiduot. Paėmę gyvus, iškėlė sąlygą: arba mum dirbat, arba mes rasma, kur jus padėt – lagerin. Na, ir nieko jiem nebeliko – pradėjo išdavinėt.“ Tada Umbrasui buvo liepta sekti kunigą, ką kalba per pamokslus, o Juodkos „dirbo“ su partizanais.

Po kurio laiko, gal apie 1947 m., skrebai nušovė Antaną Juodką. Kažkokiam kaime Utenos rajone vaikščiojo jis su partizanais, matyt, turėjo užduotį, nes kaimas buvo pilnas pasalaujančių skrebų. Antanas Juodka užėjo pas žmones pasirinkti maisto. Įbėgo gryčion, pabuvo, o išeinant pakliuvo ant skrebų. Šitie pagalvojo, kad „banditas“, ir nušovė vietoj.

Mūsų tėvelį nužudė beveik visi vietiniai skrebai – iš Tauragnų. Vokiečių laikais netoli nuo mūsų pjaudavo mišką, tai gerai prisimenu, kad dirbo tie patys, kurie vėliau skrebavo. Tų rusų maskolių buvo pilna Šeimaty, Stepšėnuos... Dūkšte po šiai

dienai pilna skrebų. Kadais, kai mus apiplėšė, konfiskavo turtą, tai gyvenom daržinėj, ant šieno pasitiesę paklodę sėdėjom. Kartą atbėgusi skrebo žmona ištraukė iš po mūsų tą paklodę ir nusinešė. Taip ir gyvenom... O 1948 05 22 – Sibiran.

Iš partizanų teko pažinti Kaladinską, Bubulį, Milašių, Čičelį, Cicėną-*Žalgirį*. Su *Žalgiriu* buvo toks nutikimas: tąsyk, kai vežiau maistą mamai į kalėjimą, radęs išdraskytus namus, važiuodamas pro Gražutę, susitikau roges. Ant pavažų atsistojęs vadeliojo vyriškis kariška uniforma, su „šinielium". Grašys Aleksas atpažino – partizanas. Jis paklausė, ar galim nuvežti jo motinai maisto į kalėjimą: „Sakykit tiesiai, jei negalit – pats nuvešiu." Jis pasakė, kad jo sesuo gyvena prie kapų, tai sutarėm, kad perduosim. Nuvežėm tada ryšuliukus ir savo motinai, ir jo mamai.

Apie Vaclovą Mikalaičiuką-*Sakalą* atsimenu tokį epizodą: gal mėnesiui praėjus po Želmeniškių kautynių (1946 01 15), pas Vidricką, prie Aukštaglyno k., buvo suorganizuoti šokiai. Jau supratom, kad kažkas bus, nes ir vieta nerami, ir laikas nelabai tinkamas. Pasikvietė iš Ažvinčių k. muzikantus – „Prūsiukus" (Antaną ir Povilą Šimkūnus). Ir aš nuėjau, nors dar visai vaikigalis buvau – 13 metų. Ir staiga pačiam šokių vidury atsidaro durys, ir ryški ryški šviesa – kažkas prožektorių pasikabinęs ant krūtinės šviečia. Kai pasisuka, tai ir nematyti, kas jis toks. Visiems liepė klauptis, šeimininkui dar antausį „išrašė" – kam šokius padarė. Šimkūnams nuo pečių akordeonus numovė, nubrukė ant lovos ir griežtai pasakė: „Vyrai, va, kaip gedit mūsų brolių... Už kilometro tiek žuvo vyrų... Kalbėkit poterius!" Tai buvo Mikalaičiukas, gal ir ne vienas, gal daugiau kieme buvo.

Kitą kartą vakare pas mus užėjo gal vienuolika partizanų, tarp jų ir Mikalaičiukas. Jie nesakė, kur eina, tik tiek – kad žygin, o einant per Pratkūnų k., netyčia iššovė Mikalaičiuko šautuvas ir peršovė Pranui Račinskui petį – gana stipriai sužeidė.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti variantai

LYA (KGB arch.) Išrašai iš Zosės Grumbinaitės, Zosės Baranauskaitės, Stasės Vaičiūnaitės ir Adelės Vaičiūnaitės baudžiamosios bylos Nr. 36859/3, f. K-1, ap. 58.

MEMORANDUMAS
Sudarytas 1947 07 15 Kaladinsko būrio ryšininkus
kompromituojančiai medžiagai

L. 458–1. Praneša agentas *Šileikienė* (kitur – ag. *Šileikytė*), 1946 02 05. Pranešu, kad Steponas Grumbinas, s. Jono, g. 1922 m. Zarasų apskr., Smalvų vlsč., Juozapavos k., vokiečių okupacijos metais tarnavo Plechavičiaus kariuomenėje. Lietuvą išvadavus iš vokiečių, jis slapstosi, turi kulkosvaidį.

Jo sesuo Grumbinaitė Zosė (MGB inf. *Aldona*), gim. Juozapavos k., mėnuo po LSSR išvadavimo taip pat gyveno „gaujoje", kartu su ja ir trys seserys: Valė, Janė ir Stasė. Sunaikinus jų „gaują", perėjo gyventi į Salako vlsč., Kiemionių k. Aš žinau, kad Grumbinaitė Zosė aprūpina „banditus" dokumentais dėl atleidimo nuo karo

tarnybos ir parūpina „banditams“ laikinus pažymėjimus vietoj karinių bilietų. Dokumentus gauna iš kažkokio Smalvų vlsč. gyventojo, jo pavardės nežinau, bet galiu sužinoti, nes esu jį mačiusi. Už dokumentą jis ima 1500 rub.

Iš Zosės Grumbinaitės fiktyvius dokumentus gavo:

1) brolis Grumbinas Steponas, s. Jono-*Audra*;

2) buvęs „gaujos“ vadas – leitenantas slapyvardžiu *Zoria* (*Aušra*) – Gintoutkas (taip tekste, galima spėti, kad tai gali būti Kirdeikių partizanų vadas Jonas Gimžauskas-*Beržas* – *L. A.*).

L. 458–2. Praneša agentas *Vanda*, 1946 08 12. 1946 07 20 daug „banditų“ buvo susirinkę Ažvinčių k., pas Zosę Baranauskaitę. Gėrė samagoną, ji visada jį varo, pardavinėja ir girdo „banditus“. Apie tai pati pasakojo Kaziui Noreikiui. Pas Baranauskaitę namuose turi būti bunkeris.

(Zeniaus Lisausko teigimu, MGB ag. *Vanda* galėjo būti jo kaimynė Zosė Rūkaitė iš Ripelėlaukio k. Likę paskutinieji šio krašto partizanai KLT sprendimu ją sušaudė).

Praneša agentas *Vanda*, 1946 11 11. Šaltinis praneša, kad Kaladinsko „gauja“ 1946 11 09 visą naktį prabuvo Ažvinčių kaime, pas Zosę Baranauskaitę. Ji padarė samagono ir pas ją visą naktį girtavo. Tą pačią dieną Zosė papjovė paršelį ir „banditus“ vaišino kiauliena.

1946 11 10 šaltinis užėjo pas Zosę ir pati visa tai papasakojo. „Banditai“ paliko Zosei stiklines gertuves ir paprašė pasiūti joms medžiaginius įdėklus. Zosė dėl to teiravosi šaltinio: „Gal gali gauti aliumines gertuves? Galėčiau pakeisti į stiklines, nes jiems stiklinės nepatogu – dūžta“. Šaltinis atsakė, kad aliuminių „fliagų“ neturi.

Toliau Zosė šaltiniui pasakojo: „Pasigėręs Kaladinskas juokauja, kodėl jį, tokį mažą, taip gaudo? Gal galvoja, kad Kaladinskas yra didelio ūgio. Bet manęs vis viena nepagaus...“

1946 11 09 šaltinis pats matė, kad apie 20.00 val. pas Zosę atėjo 12 asmenų. „Banditai“ ėjo vienas po kito vorele, atėjo nuo Švedriškės, bet ne keliu, o per pelkes ir išėjo 10 d. rytą tuo pačiu keliu, kuriuo atėjo. Jiems atėjus, netrukus atvažiavo kažko prikrauta pastotė. Kai šaltinis 10 d. rytą atėjo pas Zosę, pašalinių žmonių pas ją jau nebuvo. Šaltinio manymu, tai buvo „banditų“ pastotė, o joje kažką atvežė Zosei. Šaltinis taip mano todėl, kad ir pastotė važiavo ne keliu, bet šunkeliais per pelkes, iš kur atėjo „banditai“.

Kai šaltinis kartu su Zose 1946 11 10 išėjo į Švedriškės bažnyčią, Zosė šaltiniui pasiūlė ateiti pas ją vakare, nes būsią linksma. Šaltinis nenuėjo, todėl nežino, ar tą dieną pas Zosę vėl atėjo „banditai“, ar tik dviese norėjo pavakaroti.

Zosė taip pat prasitarė, kad darysianti samagoną kitam sekmadieniui – 17 d. ir ta proga pakvietė šaltinį. Šaltinis sutiko.

L. 458–3. Praneša agentas *Vanda*, 1946 11 21. Vykdant mūsų priemones, 1946 11 16–17 d. Ažvinčių k., prie Zosės Baranauskaitės namų, šaltinis pranešė: „1946 11 18 vakare atėjau pas Zosę Baranauskaitę. Ten radau dar dvi moteris, viena iš jų – Zosės motina, kita iš Saldutiškio vlsč., Lobinių k. Kai šaltinis pradėjo keiksnoti kareivius, toji moteris kalbėjo: „Vakar ir pas mus buvo kareiviai. Galvojom, kad tai mūsų partizanai atėjo, bet įsižiūrėję pamatėm, kad eina kareiviai.“

Toliau moteris kalbėjo: „Tu manęs nebijok, aš žinau, kas padirbinėja dokumentus, va, iš mūsų kaimo padarė dokumentus Gaižučiui Antanui, jis išėjo iš partizanų ir išvažiavo gyventi Vilniun.“

Šita moteris kalbėjo, kad jos keturi žentai yra „bandoje“, taip pat ir sūnus, o dvi ištekėjusias dukteris išvežė Sibiran, vieną dukterį nušovė, nes buvo gaujos ryšininkė. Ketvirta duktė gyvena su ja (motina) namuose.

Kai šaltinis pasakė, jog Saldutiškio vlsč. lapkričio 1 d. nušovė 10 partizanų, tarp jų gal buvo ir *Erškėtis*, moteriškė paprieštaravo, kad *Erškėtis* gyvas. Tik jis dabar vadinasi ne *Erškėtis*, o *Sorka* (gal *Šarka*? – *L. A.*).

Toliau motina kalbėjo, kad vakar, kai vaikščiojo kariuomenė, pas jas namuose buvo mergaitė iš Salako vlsč. Kavoliukaitė (gal Genė Kavoliukaitė iš Jurgiškių k., 4 žuvusių partizanų sesuo? – *L. A.*), bet ko buvo atėjusi – nesakė. Taip pat buvo ir Nasevičius Juozas iš Baltelės, kurio du broliai suimti.

Toliau šaltinis praneša, kad 1946 11 16 pas Zosę „banditai“, matyt, atvežė miltų. Jis taip mano todėl, kad anksčiau Zosė savo miltų neturėjo, o dabar atidavė skolą (1 pūdą) Jonui Blažiūnui Ažvinčiuose, dabar kepa duoną ir varo samagoną.

Šaltinis atidavė Zosei Baranauskaitei dvi aliuminines gertuves, o iš jos paėmė stiklines. Šitas gertuves Zosė apsiūs medžiaga ir perduos „banditams“. Šaltinis mano, kad, pasibaigus kariuomenės operacijoms šiame rajone, „banditai“ šeštadienį arba sekmadienį (11 23–24) turėtų ateiti pas Zosę girtauti. Šaltinis sprendžia iš to, kad Zosė sakiusi, jog sekmadieniui samagonas turi būti gatavas.

Praneša agentas *Vanda*, 1946 11 27. Šiandien buvau pas Zosę Baranauskaitę Ažvinčiuose. Ji pasakojo, kad išvarė samagono, iškepė duonos ir laukia „banditų“. Jie turėtų ateiti, kai tik kareiviai baigs šlaistytis po Ažvinčius. Šaltinis pas Zosę matė tą pačią seną moterį, kuri šį kartą buvo atėjusi su savo dukterim. Pokalbio metu Zosė tarp kitko pasakė, kad „kareiviai krato Ažvinčių k. apylinkes, o Kaladinsko „gauja“ tupi Rokėnų k.“

L. 458–4. Praneša agentas *Vanda*, 1946 12 12. Šaltinis pranešė, kad šiuo metu dirba pas Zosę Baranauskaitę Ažvinčių kaime. Čia prabus iki 1946 12 25 d. Šaltinis praneša apie plačius Baranauskaitės ryšius su „banditais“, kaip antai: šiuo metu pas Baranauskaitę gyvena aktyvi Kaladinsko „gaujos“ ryšininkė Zosė Grumbinaitė, kilusi iš Smalvų vlsč., maždaug 20–25 m. amžiaus, plaukai rudi (ryži), akys mėlynos, nosis kuprota, vaikšto su pilku paltuku iš triušių kailiukų, kailiukais į išorę, ant rankų nešioja tokią pat movą (muftą), kurios (movos) žymė – 5 triušių kojytės su nagiukais.

1946 12 12 rytą šaltinis, Baranauskaitė Zosė ir Grumbinaitė Zosė sutarė vežti Kaladinsko „gaujai“ vaistų, tarp kurių ir 40 miltukų nuo galvos skausmo, dėžutę tepalo nuo niežų, apie 100 ml kamparo spirito nuo niežų. Kur susitikt su Kaladinsku, žino Grumbinaitė ir Baranauskaitė, numatyta susitikti kažkur Lobinių k. apylinkėse. Privažiavus Baltelę, Grumbinaitė iššoko iš pastotės ir nubėgo pas Vaičiūnaitę Stasę ar pas jos seserį Adelę, mat buvo sakiusi, kad turinti pas ją užeiti.

Grįžusi iš seserų Vaičiūnaičių, pasakė, kad toliau nebevažiuos, nes „naktį buvo vienas žmogus, kuris pasakė, kad ten važiuoti negalima, nes visur kareiviai, kurie sujudo dėl Ginučių malūno apiplėšimo.“

Po to Grumbinaitė išėjo pas Vaičiūnaites, o Baranauskaitė su šaltiniu sugrįžo į jo tėviškę. Baranauskaitė pas šaltinį pabuvo apie valandą, po to nuvažiavo paimti Grumbinaitės ir jos išvažiavo į Ažvinčius, o šaltinis liko savo namuose, po to, neužėjusi pas Baranauskaitę, nuėjo į Salako vlsč. MVD skyrių.

Arklys, kuriuo važinėjo, priklauso Branauskaitei Zosei. Vaistus „banditams" 10 d. nupirko Baranauskaitė Dūkšte iš spekuliantės Kudabienės, už miltelius sumokėjo 20 rub. Šiuo metu vaistus laiko Baranauskaitės Zosės namuose, geltonoje spintoje, kurioje yra ir daug kitokių vaistų.

Grumbinaitė šiuo metu gyvena pas Baranauskaitę ir artimiausiu metu ketina susitikti su „banda", pirmiausia su „gaujoje" esančiu savo broliu Steponu. Susitikusi su juo, ketina iš Baranauskaitės išeiti ir apie 2 savaites pagyventi pas spekuliantę Kudabienę Dūkšte.

L. 458–5. Jei Grumbinaitė susitiks su savo broliu arba apskritai su „banditais", tai 1946 12 16 (pirmadienį) su Baranauskaite atvažiuos į Salako turgų, o iš ten – į Dūkštą. Jei kartais su „banditais" nesusitiktų, tai dar kurį laiką pagyvens pas Baranauskaitę.

Grumbinaitės išlaikymui Kaladinsko „gauja" veža Baranauskaitei mėsos, miltų ir kitų produktų, be to, Baranauskaitė iš šitų miltų varo „gaujai" samagoną. Šiuo metu (1946 12 11) ji kartu su broliu Juozu Baranausku, gyv. Aminėniškių k., užraugė brogą, šaltinio manymu, samagonas būsiąs išvarytas 1946 12 15–16.

Toliau šaltinis praneša, kad šios Grumbinaitės 2 seserys išvežtos Sibiran, o trečia sesuo nušauta kaip „gaujos" narė. Dabar seserys Valė ir Stasė siunčia Zosei laiškus iš Sibiro, kuriuose rašo: „Mes tikriausiai prapulsim, bet tu laikykis, nepasiduok. Geriau yra žūti už Lietuvą savo žemėj, negu čia nuo bolševikų rankų."

Motina Grumbinienė gyvena Lobinių k., Saldutiškio vlsč., ir taip pat dažnai aplanko Baranauskaitę, pasakoja apie „banditus", gerai pažįsta Kaladinską, apie tai jau ne kartą šaltinis rašė savo pranešimuose, tik nežinojo jos pavardės.

Grumbinaitės Zosės tėvas gyvena Kiemionių k. Z. Grumbinaitė 1946 m. vienu metu gyveno Salako miestely, pas Sipavičių. 1946 12 07 pokalbio su šaltiniu metu ji pasakojo: „Aš sužinojau, kaip 1945 m. rudenį Salake sugavo partizaną Urbonavičių (Albinas Urbonavičius-*Algimantas* iš Žeimių k. – *L. A.*). Jis nuėjo į valsčiaus vykdomąjį komitetą (persirengęs moterim – *L. A.*), ten nusimovė pirštinę, ir valsčiaus darbuotoja Ruseckaitė pagal ranką suprato, kad čia ne moteris. Ruseckaitė pranešė NKVD ir jį pagavo. Gerai, kad jam surišo rankas, nes būtų metęs granatą, kurią turėjo, ir Novikovui jau seniai būt buvę „kaput". Dabar Ruseckaitė ištekėjo už milicijos viršininko Bogaičiuko. Urbonavičius ėjo į Salaką, kad nužudytų valsčiaus pirmininką Jasiūną ir NKVD v-ką Novikovą. Labai norėjau pamatyti Urbonavičiaus fotografiją ir mačiau ją; tą fotografiją Novikovas laiko ant savo portsigaro dangtelio. Šitą portsigarą taisė vienas žmogus ir jis man parodė, specialiai atnešė 3 km. Norėjau ją pasiimti, bet negalėjau „pavesti" to žmogaus."

To, kuris taisė portsigarą, pavardės Grumbinaitė nežino. Toliau šaltinis praneša, kad kartą 1946 11, kai kareiviai krėtė Baranauskaitės namus, ten buvo Sipavičiūtė Aldona, Sipavičiaus duktė, pas kurį gyveno Grumbinaitė.

Toliau pokalbyje Zosė Baranauskaitė pasakojo: „Turiu tris granatas, moku jas naudoti. Kai pas mane dar kartą ateis NKVD viršininkas Novikovas, tai būtinai trenksiu granatą – jo neužmušė Urbonavičius, tai užmušiu aš. Aš mirties nebijau, galiu numirti už lietuvių tautą. Jo laimė, kad tada neatėjo, o jei ne – jau nebebūt jo gyvo."

L. 458–6. Toliau Baranauskaitė kalbėjo: „Šitas granatas kažkur paslėpė mano brolis Jonas, bet, kai pas mane jis ateis, pasiimsiu iš jo".

Šaltinio žiniomis, Jonas Baranauskas gyvena netoli Salako miestelio, kažkur prie Grybiškių, dažnai vaikšto į Ažvinčius pas savo seserį Zosę. Šaltinis žino, kad Kaladinskas apie kareivių pasirodymą Ažvinčiuose sužinojo tokiu keliu: kai kareiviai atėjo į Ažvinčius, Jadvyga Baranauskienė (Juozo Baranausko, Zosės brolio, žmona) pranešė Elenai Žilėnaitei ir jos seserei Jadvygai į Miškiniškes, o Jadvyga nubėgusi pasakė pačiam Kaladinskui. Kai kareiviai nakvojo Ažvinčiuose, tai pas Baranauskaitę buvo 14 kareivių ir j. leitenantas. Buvo ir Zosė Grumbinaitė, ji gulėjo ant krosnies. Kareiviai klausė, kas ten guli, o Baranauskienė (Zosės motina) atsakė, kad serganti duktė, todėl ir guli ant krosnies.

Radę bunkerį, kareiviai apie tai daug kalbėjo, o Grumbinaitė pasiklausė. Bet kareiviai nieko reikšmingo nepasakė. Iš kalbos suprato, kad bunkery rado visokio turto, kad buvo labai gerai užmaskuotas. Kareiviams išėjus, dingo ir Grumbinaitė, o netrukus po to atvažiavo kažkoks daktaras ir pradėjo klausinėti, ar čia esanti ligonė. Zosės Baranauskaitės motina atsakė, kad ligonę išvežė ligoninėn į Vilnių. Po dviejų dienų Zosė Grumbinaitė vėl atėjo ir kurį laiką pagyveno. Ji pasakojo: „Kaladinskas labai įniršęs, kad surado bunkerius, labai jų gaili, nes buvo gerai įrengti. Pas mus yra žmonių, kurie pirma praneša NKVD, kur yra partizanai, kartu praneša ir partizanams, kad greitai ateis kareiviai. Yra ir tokių, kurie dirba NKVD, bet labai šelpia partizanus. Kai kurie užsiregistravę NKVD praneša apie partizanus, tai esą Juozas Rūkas, Juozas Norkūnas, Petras Astrauskas. Tokius reikia be gailesčio šaudyti."

Šaltinio manymu, jei mes neareštuosime visų Kaladinsko „gaujos" ryšininkų, tai pagauti Kaladinską bus labai sunku, nes jo ryšiai labai platūs ir jis apie kareivius sužino dar už keleto kilometrų.

Aktyvūs Kaladinsko „gaujos" ryšininkai yra:

1) Grumbinaitė Zosė, be nuolatinės gyvenamosios vietos;

2) Baranauskaitė Zosė, kuri praneša Kaladinskui apie kareivių pasirodymą;

3) Baranauskienė Jadvyga, Baranauskaitės Zosės brolio žmona, gyvenanti Aminėniškės – 2 kaime;

4) Baranauskas Juozas iš Aminėniškės k.,

5) Stundžaitė Adelė iš Daunorių k., Tauragnų vlsč., dirba Švedriškėje, pas girininką Strazdą, Kaladinskui praneša apie kareivių pasirodymą;

6) Vaičiūnaitė Stasė iš Lenkimos k., Tauragnų vlsč., praneša apie kareivių judėjimą;

7) Vaičiūnaitė Adelė iš Lenkimos k., Tauragnų vlsč., daro tą patį ką ir jos sesuo;

8) Žilėnaitė Jadvyga iš Miškiniškių k., visada praneša Kaladinsko „gaujai" apie milicijos ar kareivių pasirodymą apylinkėse;

9) Žilėnaitė Elena, perduoda tas pačias žinias kaip ir sesuo Jadvyga;

10) Bubulytė Bronė iš Apkartų k., buvusi „gaujos“ narė, dabar legalizavosi, Kazio Bubulio sesuo;

11) Palepšytė-Žilėnaitė Marijona iš Mikuliškių k., Tauragnų vlsč., gyvena 3 km nuo Lobinių k.,

12) Lisauskas Aleksas iš Ripelialaukio k., Saldutiškio vlsč., aktyvus „gaujos“ rėmėjas;

13) Baranauskas Jonas, gyvena netoli Salako;

14) Grumbinienė (Zosės motina).

Apie šių „banditų“ ryšininkų veiklą anksčiau pranešė šaltinis *Vanda*.

Grumbinaitė pasakojo, kad kartą su miškiniais ėjo į Laukstenių ir Užsienio kaimus. Netoli kaimo „gauja“ liko miške, o ji nuėjo apsižvalgyti. Radusi kaime kariuomenę, greitai grįžo į mišką ir perspėjo miškinius.

Apie veikiantį „banditų“ perspėjimo tinklą ji papasakojo taip: „Jei kareiviai eina nuo Saldutiškio pusės, tada Palepšytė perduoda žinią Lisauskui, Lisauskas – Vaičiūnaitei, o Vaičiūnaitė – arba Baranauskaitei, arba Žilėnaitei. Jei kareiviai eina nuo Salako, tai Stundžaitė (dirba Švedriškėje) perduoda žinią Zosei Baranauskaitei, o Baranauskaitė tiesiogiai įspėja „banditus“ arba praneša broliui Baranauskui ar Žilėnaitei į Miškiniškę. Jei kareiviai ir ten, ir ten, tada ryšio įspėjimo tinklas veikia visą parą, dieną ir naktį, todėl Kaladinską pagauti labai sunku. Be to, šis tinklas Kaladinsko jau daug kartų patikrintas ir seniai veikia.

Praneša agentas *Vanda,* 1946 12 23. Šaltinis praneša, kad, areštavus Zosę Baranauskaitę Ažvinčių k., ji Zosės namuose pažiūrėjo ant krosnies prie kamino ir rado šautuvo šovinių ir šautuvo spyną (šaltinis pastaruoju metu gyveno pas Zosę). Tie daiktai ir dabar ten yra. Antrą dieną po Zosės Baranauskaitės arešto atėjo Grumbinienė ir paėmė namie buvusius du ryšuliukus, kas juose, *Vanda* nežino. Grumbinienė raudojo, kad suimta ir jos duktė ir dabar laikoma Salako areštinėj. Į šaltinio klausimą, iš kur ji tai žino, Grumbinienė atsakiusi, kad jai pasakė Sipavičius. Grumbinienė bėdojo, kad duktė Zosė ketino išeiti gyventi pas Palubeckienę (kažkur prie Žagarynės), bet nesuspėjo ir štai dabar vargsta rūsy.

Šaltinis prisimena, kad paskutinį kartą „banditai“ buvo atėję pas Zosę Baranauskaitę. Tada Kaladinskas, pasivedęs į šalį Grumbinaitę, pusbalsiu pasakė: „Dar vieną sutvarkėm Kirdeikiuose“. Į tai Grumbinaitė atsakiusi: „Na ir šaunuoliai“.

L. 458–9. Tai girdėjo Antosė Karlauskaitė, kuri ilgą laiką pas Baranauskaitę gyveno kaip tarnaitė. Ji apie tai papasakojo šaltiniui. Grumbinaitė pas Baranauskaitę gyveno apie 5 savaites.

Šaltinis pasakojo, kad Švedriškėje, pas Aiduką Joną, susirinko kompanija išgert, kur dalyvavo Salako gydytojas Beitala, Zosė Grumbinaitė ir kažkoks Švedriškėn paskirtas gydytojas, kuris yra demobilizuotas iš sovietų kariuomenės (nešioja antpečius su trim žvaigždutėm). Keliant taures, Švedriškės gydytojas pasiūlė tostą už Staliną, o Grumbinaitė jį pertraukė. Pradėjo burnoti ant tarybinės vyriausybės, partijos vado ir savo kalbą užbaigė žodžiais: „Išgerkim už tai, už ką kovojame“. Po to, kai Grumbinaitę areštavo, pasklido kalbos, kad ją įskundė tas Švedriškės gydytojas.

Praneša agentas *Peilis* (Nasevičius Juozas), 1946 12 28. Šaltinis gerai pažįsta Kaladinsko „bandos“ narius, su jais dažnai susitinka. Šaltiniui žinoma, kad „banditai“ tankiai ateina pas Vaičiūną Antaną į Lenkivos k., pas Silvą Kavaliauską į Aukštaglynį; pas Gražienę į Paažvintę; pas brolius Juozą ir Justiną Kondratavičius į Rūgšteliškį. Labai dažnai ateina pas Lisauską Aleksą į Ripelialaukio k., Aleksas yra aktyvus ryšininkas, o Kaladinskas tame krašte dažnai lankosi.

Praneša agentas *Vanda*, 1947 01 23. 1946 12 28 pas mane į namus atėjo trys „banditai“: Butrimas, Vytėnas ir trečias nepažįstamas. Butrimas pradėjo klausinėti, ar Prūsų kaime kalbėjo apie tai, kas galėjo išduoti mūsų bunkerius, ką areštavo ir ką paleido iš kalėjimo. Šaltinis atsakė, kad kalbama, jog išdavęs Skunčikas, jis registravosi. Į tai Butrimas atsakė: „Ne, negali būt, Skunčikas to nepadarė. Greičiausiai išdavė Juozas Rūkas iš Prūsų k.“

L. 458–10. Toliau Butrimas kalbėjo: „Gal tu girdėjai, kad pagavo Grumbinaitę Zosę?“ Šaltinis atsakė, kad tikrai pagavo, į tai Butrimas atsakė: „Dabar aišku, kodėl areštavo daug žmonių, pirmadienį pagavo Zosę Grumbinaitę, o antradienį ir trečiadienį surinko kitus.“ Nusikeikęs pridūrė: „Taip ir būna, kada py...da ima vadovaut pulkui.“

1946 12 29 vakare, apie 21 val., pas šaltinį atėjo 7 „banditai“, tarp jų Kaladinskas ir Skunčikas, o kitų šaltinis neatpažino. Kaladinskas paklausė: „Ar žinai, už ką majoras areštavo Vyžiuose Musteikį ir Musteikienę?“ Šaltinis atsakė, kad nežino. Tada Kaladinskas tęsė: „Va, ir Kondratavičius suėmė, velniai žino, iš kur jie viską žino, dabar pasidarė dar blogiau: daug žmonių suimta, sėdi Salako rūsy, o žmonės tikriausiai mus keikia. Kai labai atšals, ateisim pas tave pagyvent.“ Šaltinis atsakė, kad tegul ateina, kaip nors įtaisys pagyvent...

Pažyma:

1) Sipavičiūtė Aldona-*Velnio išpera*, *Miglovara*, tikrinant kareiviams Baranauskaitės namus 1946 11 17, tikrai buvo pas ją apsistojusi;

2) portsigaras, kurio viršely įtaisyta „bandito“ Urbonavičiaus nuotrauka, buvo atiduotas taisyti Juozui Sipavičiui Salake;

3) apie „bandito“ Urbonavičiaus pasirodymą Salake 1945 m. rudenį NKVD tikrai pranešė Ruseckaitė, kuri ištekėjo už milicijos viršininko Bogaičiuko.

Memorandumą sudarė Zarasų apskr. MGB sk. tyrėjas ltn. Tichonov

Suderinta: Zarasų apskr. MGB sk. v-kas papulkininkis Ilja Pirogov

Pasakoja JONAS LISAUSKAS-*ŽILVYTIS*

Užrašė Laimonas Abarius
Tolimėnų k. 1999 09 22

R. K. p a s t a b a: Jonas Lisauskas g. 1920 m. Tolimėnų k., Salako vlsč., Zarasų r. Prisiminimuose išlaikyta originali tarmiška pasakotojo kalba. Tai liudijimai apie partizano Jono Stundžios-*Svajūno* būrio rezistencinę veiklą 1944 m.

Pradžia buvo tokia. Mes iš karto didelėsna bandosna nėjom, turėjom miške bunkerį pasidarę ir jame dviese gan ilgai gyvenom. Nenorėjom per žmones keliaut.

Jeigu tik mėnesį nepasirodysi, nematė žmonės, paskui pereik – baisiausias dalykas... Bobos – šiur šiur šiur: Jonai vaikšto... (Abu su Uboniu buvom Jonai).

Niekur nėjom, maisto atsinešam, ir gana. Viskas neilgam, galvojom, Amerika mus išvaduos. Paskiau pritrūkom maisto – eisma namo parsinešt. Einam, o pakely draugų pulkas – tokių pačių kaip ir mes. Sustoję stovi, ugnį kūrena, o kariuomenė ir strebai jau apie Minčią ir Tauragnus per miškus eina. „Dabar, – sako Dijokas, – eina nuo Minčios strebų pulkai, lėkit, darykit, ką norit...“ Na, kas mum daryt? Kur dėtis? Namo – neišeina... Laukuos? Ti irgi gali būt pilna, dabar, jeigu eit tan pačian bunkerin – irgi baisu, vejodavo dažnai, su šunim. Baisu...

Einam. Pakeliui prisijungė draugų – mūsų jau didelis pulkas. Dauguma nevietiniai, nematyti. *Svajūnas,* vadas, mum veda, vyrai aplink jį bajavi. Mes gi, nė velnio nemokam, kariuomenėj netarnavę. Ir mes su jais einam. Einam ir einam... Miško čia – du kilometrai, o mes nuėjom pautenin... Keturi kilometrai nuo Utenos – Biliakiemis.

Buvo Kalėdos, aplink bažnyčią matėsi žmonių. Pakliuvom vieton – durnas dalykas, bet kai su pulku atėjęs – neprikomanduosi. Kaip sako vadas, taip ir darai.

Ten pabuvom – „banda“ didelė, nėr ką daryt. Kaip praktika parodė – tiktai bėgt, jeigu ginklų turi. Kad toliau nubėgt galėtum, prilaikyk ginklą, o kad pamėgint atlaikyt mūšį – neįmanomas dalykas. Priveš kariuomenės velnias žino kiek...

Apsistojom trijose trobose Biliakiemy. Mūsų – trys skyriai, skyrininkas – puskarininkis nuo Stelmužės (jo sesuo buvo į Tolimėnus nutekėjus, jisai galvojo čia pasislėpt, atseit, čia miškai didesni). Geras vyras, mokėjo vokiškai susikalbėt, jisai buvo Stundžios pavaduotojas.

Ten būnant, pranešė, kad, kiek miškus valė – pravalė, kiek šaudė – prašaudė, kariuomenė atgal grįžta. Sugrįžt atgal – kelio per daug, pernakt iš karto nenueisim. Todėl Kalviuose apsistojom ir pernakvoję galvojom vėl žengt miškan.

Rytą sargybinis rėkia: „Pavojus, kelkitės!“ O mum gerai, net kojų nesiavėm. Jau į namus šaudo, o mum nėr ką daryt: jeigu šaudysma, tai ir anie šaudys ir dar žmones sudegins Kalviuose...Vadas Stundžia šaukia būtinai laikytis, iš Kalvių juos išmušt... Dėl to kiti ir pyko, ir *Svajūnui* negerai buvo.

Anies iš kulkosvaidžių duoda, kulkos lekia, kaip lietus lyja. Bet žmogų sunku nušaut, o jei mušimu – nusibos mušt, kol užmuši.

Šitaip bėgant – kulkos kaip lietus, norim bent kelis žingsnius priekin, miškan prisiglaust. Draugas rėkia: „Kurgi tu bėgi!? Gulk!“ Aš, kaip netarnavęs – žalias žmogus. Na, šitaip bebėgantį, mane ir peršovė per plaučius, tik parūko frenčiaus vata... Ai, ai – dabar man vėl pergyvenimas, kaip čia išeit..? Kurie sveiki – nudundėjo, likau vienas.

Vokietis (su mumis „bandoj“ buvo) juos puolančius dar priturėjo. Mūsiškiai, mokėję vokiškai, sakė, kad jis 6 metus fronte kariavęs. Anas paėmė mane nešt. Drąsus vokietis – kiti bėga, lekia, o jisai žingsniukais ramiai eina. Bet kai mane paėmė – blogai... Plaučiai peršauti, kraujas per burną bėga, o žmogus – ne pagalys, nešt nenaravu. Man vis tiek gyvenimo nebėr, tai parodžiau vokiečiui ranka, kad mane mestų ir pats gelbėtųsi.

Paliko mane vieną, ir einu, kaip galiu. Galvoju: reiks mirt... Pasėdėjau kiek, vėl akyse prašvito, ir vėl einu. Reikia eit – vejas, prilaikė juos vokietys, taip nelekia

kaip pirma... Netikri ir jie: gal ten kuris iš mūsų su kulkosvaidžiu laukia? Prieinu, prastas nameliukas, dar kokio kraujo – kiaulis pjautas. Neisiu, galvoju, čia gal kokis komunistas gyvena. Toliau paeinu: namas didelis, pjauto medžio. Užėjęs paprašau: „Maž galima prisglaust?“ Moteris tarė: „Va, mum sakė, kad yra partizanas peršautas, reikia važiuot paimt, ale, kur važiuosi, tokis šaudymas. Baisu. Sakau: „Nesrūpinkit, čia aš, jau nebereikės jum važiuot...“

– Na tai, kad nori – gulkis laškon...

Sakau moteriai, kad laškon man nepatogu, taigi ieško – suras. Tada man duris atidarė kambarin, kur buvo sudėti kanikai, kubilai kokie... Atsiguliau už tų kanikų, o šalta buvo – pačios Kalėdos. Bobelė atnešė padušką, sako: „Gulėk.“

Šitaip bebūnant, girdžiu – skrebai ateina: „Gdie bielyj partizan – bandit!?“ – klausia. O moteris su vaiku mažučiu ant rankų. Galvoju, jai nervai neišlaikys ir pasakys: „Pasiimkit.“ Ale ne, girdžiu, ginasi, kad nieko nėr. Strebas tiktai duris atidarė, su kerziniu čebatu vidun čiaukšt – nėr nieko. Duris plyst ir uždarė. Išėjo...

Girdžiu – šeimyna džiaugias, kad manęs nerado. Bobelė kalba: „Ai ai, gi tavo čebatai matės...“ Gal skrebas pagalvojo, kad čebatai guli numesti, tenai nelabai švaru buvo...

Tas slapstymasis sugadino gyvenimą... Man jau 80 metų, bet negaliu miegot, valandą – dvi sumigai ir užblūdiju; regis, ir vėl viskas prieš akis, kad mane nutvėrė. Ir mintis: kaip iškentėt, kada galas bus?..

...Tada labai sušalau, Kalėdų laikas buvo... Atidarau duris – ant pečiaus užlipimas. Senelė tokia labai sena, stora kaip kalnas ant jo guli. Sakau: „Senel, priimk ant pečiaus sušilt. Tu prie krašto atsigulk, o aš – užu tavi...“ Ten kaldrų visokių pridėta, pufaikių, niekas nematys, kad yra žmogus. Matau, kad ji labai nenori, ana galvoja, kad tuoj mirsiu... Sakau: „Nebijok, senel, nenumirsiu, tu tiktai gulėk ant krašto...“ Atsiguliau – kažin kas duoda lungan. Skrebas kelio klausia. Pasakė jam kelią, tas net vidun nėjo.

Mane sužeidė 1944 12 23 ar 24 d. Kalviuose. Kelias dienas pragulėjau, ir brolis į namus atsivežė. Padėtis sunki, susišaudymas buvo smarkus, garsas nuvėjęs, kad sužeistų ir užmuštų buvo. Aišku, kad dabar kratys ir ieškos. Prasėdėt galėjau – buvo bunkeris, bet sužeidimas didelis, krūtinė ištino, mėsos atsivertė.

Reikia važiuot ligoninėn, mamutė sako: „Numirsi, vaikeli, važiuok ligoninėn...“ Nuveža mane Zarasuos, rusų kareiviai geroj mūrinėj ligoninėj, o mes, paprasti žmonės, turim mažam mediniam namely glaustis. Bet vis geriau – palatoj šilta, ir sesutės labai rūpinos.

Ligoninė pertverta per pusę, užu sienos strebas saugojo suimtus sužeistuosius. Radau tokių kaip ir aš. Vienas šoko per langą – peršovė ranką – gyvas papuolė. Kitas buvo pamokytas žmogus – jam nervai neatlaikė. Paima plono stiklo stiklinę, dantim kraštą nugraužia, tiktai stiklai tarp dantų čeža... Palikau tą žmogų palatoj, bet kalėjime nesulaukiau, matyt, paleido.

Daktaras žydas buvo, pastatė man sargybą, paskui rūsin uždarė, vėliau kalėjiman, bet davė Dievas išeit. Pasitaikė proga, kai Maksimą nušovė, o kito liudininko prieš mane nebuvo. Kai mane tardė, tai sužinojau, kad Maksimas nušautas, o kai jis dar buvo gyvas, tai tardymas dar nebuvo prasidėjęs. Jie kalbėjo: „Pakviesim

Maksimą Trofimovą – va tada kaip tu kalbėsi?!“ Sakau, kad aš nieko prieš Maksimą neturiu, tegul kviečia: „Kaip Maksimas sakys, taip ir darysiu!“

Kas Maksimą likvidavo – neįsivaizduoju. Ne Kaladinsko... Greičiausiai tauragniškiai... Gal Stundžios būrys?

Apie būrį. Stundžia buvo geras, didelis vyras. Kitas buvo pavaduotojas, to vyrioko sesuo buvo į Tolimėnus nutekėjus, vokiškai jisai mokėjo. Mūsų būrelis buvo nemažas, gal 25, o gal 50 žmonių. Turėjau rusišką šautuvą – kad šunys nesudraskytų. Turėjau slapyvardį *Žilvytis*. Laikiausi dažniausiai su Uboniu Jonu (gyvena Vilniuje). Dar mūsų skyriuj buvo vokietis, austras, iš viso apie 20 vyrų.

Būry niekas su mumis nesitarė, kur vadas pasako, ten ir einam. Pas Stundžią ateidavo ryšininkės mergaitės, jisai su jomis kalbėdavosi.

Kai mus iš Kalvių išmušė, ten mane sužeidė, o kiti nuėjo Miškiniškių pusėn. Nuėjo pas tokį dieduką Dijoką. Išbėgo šiton pirkelytėn, nėr nei vadovybės, nieko nesiorientuoja, čia juos ir išmušė. Pasimetė, išsipylė visi, Stundžia su pavaduotoju atsiskyrė ir žuvo prie kažkokio tilto. Nemanau, kad pas Dijoką buvo išduota – kariuomenė pėdomis ėjo...

Pradėjo šaudyt Dijoko trobon. Iš ten išbėgęs žmogus pasakojo: „Vis tiek šaudo ir šaudo, nėr ką daryt. Tada pastvėriau granatą, per duris mečiau ir ten puolančius priplojo. Tuomet mes iš trobos, laukan pasipylėm ir bėgt. Trobelytės durys siauros, nedidelės, visi nespėjo išlįst... Tie ir žuvo, ir tas vokietis kartu.“

Austrą man teko matyti kalėjime, irgi buvo sužeistas. Apsimečiau, kad nepažįstu, jisai irgi to neparodė.

Stundžia prieš tai buvo užėjęs pas tokį Žilėną. Paskui, kai išėjo, tikriausiai pasiklydo, o tą žmogų kareiviai drūtai sumušė, atavedė ir įmetė į Dijoko namus – degančius... Buvo geras žmogus tasai Kazimieras Žilėnas, visad priimdavo, nereikėdavo prašyt pavalgyt...

Dar apie Maksimą. Maksimas Trofimovas gavėnioj padarė susirinkimą pas Čičelį ir, kaip anais laikais įprasta, po susrinkimo baliavojo. Per tą balių juos kryžmine ugnim per langus ir sušaudė. Šeimininkę užmušė (Čičelienė iš Tolimėnų kaimo) ir dar du vyrus, su Maksimu buvusius. Juos Maksimas buvo apginklavęs, kad jį saugotų, nes kelis kartus į Maksimą buvo pasikėsinta. Į Švedriškę, į Minčią važiuojant buvo apšaudytas, kojon kliuvo, bet išsigydė. Truputį buvo šlubas, bet vis tiek bjaurus. Sakydavo: „Va, karas baigsis, dabar duos kariuomenės, visus miškus išvalysma ir bus ramu gyvent.“ Tiktai, kad jį pirma nušovė...

Prieš veždamas mane į Zarasus, brolis ėjo pas Maksimą prašyt, maldaut, kad per Salaką praleistų. Tada apylinkės pirmininkas buvo visagalis.

Žuvusieji. Jonas Asminavičius (gimęs apie 1923–1924 m.) žuvo. Jis su Juodka Petru bėgo į namus maisto ir rūbų parsinešt. Miškiniškėse žuvo Jonas ir Povilas Kavoliukai iš Pratkūnų. Dar du broliai – Leopoldas ir Rapolas Kavoliukai – žuvo Salake (vieną užmušė, o kitas ar pats pasikorė, ar jį pakorė). Vieną užmušę už Salako – ežeran įmetė...

Karo metu raudonieji rusų partizanai nužudė policininką Juozą Juodką (vadino „Apkarčiuku“, nes buvo iš Apkartų kaimo). Važiavo dviračiu per atostogas, ir nušovė.

Kemėšyje žuvo Ubonis Petras. Netoli Saldutiškio buvo jo uošvija. Jo giminė yra Blažūnienė (Petro Ubonio svainė), ją vadindavo „Samsonyčia“.

Pasakoja **JONAS ŠIMKŪNAS**

Užrašė Laimonas Abarius
Želmeniškių k. 2001 08

Šimkūno Jono, s. Kazimiero, g. 1928 m. Želmeniškių-Prūsijos kaime, Salako vlsč., Zarasų apskr., gyvenančio Želmeniškių kaime, Kazitiškio sen., Zarasų r., pasakojimas apie Želmeniškių – Prūsijos mūšį 1946 01 15, kuriame žuvo apie 23–26 partizanus.

Pas mus iš vakaro (datos jau neprisimenu) atėjo apie 70 partizanų grupė. Išsiskirstė pas kaimo gyventojus per keturis namus ir apsinakvojo.

Visi smagūs, linksmi, su ginklais, man taip įdomu. O tėvai suprato, kad čia nelabai įdomu – visko gali būti...

Permiegojo, mama pusryčius paruošė, vyrai pavalgė. Apie 12 val. pietūs. Žinot, kaip kaime: mama sriubos privirė, kiaulis buvo papjautas, tai – antras patiekalas – mėsos, na, o pabaigai – kruopų pasrėbt. Antras namų galas dar buvo neįrengtas, čia stalas padengtas... Ir staiga netikėtai – per pietus atbėga vienas: „Vyrai, mus supa!“

Seserys, aš ir mama buvom namie, o tėvas išėjęs į mišką, jis buvo eigulys ir dar, kaip vyresnysis – „brokorius“. Taigi, tėvas buvo išėjęs į darbą, o atėję partizanai paprastai nieko neišleisdavo iš namų, tiktai apsišerti gyvulius. Na, ir pradėjo šaudyti. Šaudė šaudė ir aptilo. Mes sulindom rūsin... Tiktai pykšt, atidarė duris, nežinau – kas, enkavedistas ar skrebas, įkišo galvą: „Išlįskit!“ Mama išlindo, aš – paskui ją, mama šaukia: „Čia mano vaikelis!“ Seserys iššoko – tiktai švyst ant krosnies ir sėdi. Seserys buvo: Janė Gimžauskienė (dabar Ažvinčiuose gyvena) ir Stasė Ubonienė (Jono Ubonio žmona). Mergaitės pasiliko, o mus su mama veda (man mintis: sušaudyt veda). Durys atidarytos, matom lauke – nušautas, lavonas guli... Rogutės atvarytos, liepia mums su mama ant jų užkelt tą nušautąjį. Mes užkėlėm, ir nusivežė jį.

Prie mūsų namų buvo tik vienas nušautas, o kitus už diržų virvėm pririša ir tempia prie kluonelio, gal 50 m nuo posūkio. Sutampė ten negyvus ir atsivarė gyvus, kurie dar po mūšio liko, ir prie to kluonelio sušaudė, o vieną partizaną ir vieną moterį Salakan nusivarė.

Namuose viskas išdraskyta, išvartyta, išnešta. Skrebukai čia pasidarbavo, enkavedistai buvo kultūringesni... Atėjo tėvas... Tai va tokie prisiminimai...

Partizanai buvo apsistoję pas šiuos ūkininkus: pirmas namas – vadino „amerikonais“: Šimkūnas Kazimieras, s. Mykolo, Ruzgų namuose gyveno Šimkūnas Justinas, paskui mūsų namuose – Šimkūnas Kazimieras, s. Jono. Kaime tuo laiku buvo 14 namų, vadinosi „ulyčia“ (kaip ir gatvė, namai iš abiejų pusių). Kai išsikėlė į vienkiemius, tai vietoj likome mes, Justinas Šimkūnas ir „amerikonas“. Vietiniai partizanai – Kaladinsko kompanija – buvo apsistojusi pas Justiną Šimkūną.

Kiek čia žuvo partizanų, negaliu pasakyti... Kaip sakiau, negyvus sutempė prie kluonelio, paimtus gyvus irgi suvarė ir susodinę sušaudė. Gyvus paliko tiktai vieną vyrą ir sanitarę moterį.

Sanitarė būtų likusi, Padvaiskienė jos pavardė, bet, tikrinant namus, ant jos atlapo pamatė sanitarės kryželį ir paėmė. Ji buvo pas Justiną Šimkūną (kur dabar Ruzgai gyvena), vadino Justinėliu. Ją jau buvo palikę, nes įtarimo nekėlė. Ten, pas Ruzgienę, jau puodus kilnojo prie krosnies – elgėsi tvarkingai. Galėjo kur užlindusi pralaukti, nes „audra" jau buvo pasibaigusi – jau krovėsi lavonus. Sugrįžę paėmė ją, gal ir buvo koks įtarimas, kad sugrįžo...

Iš paskutinio namo pasidavė vienas – partizanų būrio gydytojas, jis buvo atėjęs iš Justino namų pas „amerikonus" ir jau nebeišėjo...

Iš Justino namų nežuvo nė vienas, visi liko gyvi, nes miškas čia pat, spėjo išbėgti ir pasislėpti. Visi išėjo. „Amerikono" namuose vienas partizanas išstovėjo už durų užlindęs. Įsivaizduojat, kai durys atsidarė, užlindo už jų ir išstovėjo... Kai skrebai su kareiviais išvažiavo, jis atbėgo pas Justiną, liepė greitai duot arklį ir raitas pasivijo būrį. Iš „amerikono" namų šitaip išsigelbėjo tiktai vienas ... Iš Šimkūno „amerikono" namų iki šių dienų liko tiktai rūsys, namai jau seniai sugriauti ir išvežti.

Iš Justino namų nepabėgo tiktai vienas, kuris buvo atėjęs pas „amerikonus". Iš mūsų namų krito irgi vienas ir dėl ko: kai mes čia slėpėmės, bėgom į rūsį, žiūriu, ant sienos automatas pakabintas, tas grįžo jo pasiimti ir krito kieme... O jo draugai jau buvo per laukus pasipylę.

Likvidavimo operaciją vykdė ir skrebai, ir rusų NKVD kareiviai, nes skrebai „kariavo" daugiau per spintas ir stalčiuose „partizanų ieškojo".

Kas vežė nušautus partizanus ir į kelis vežimus buvo sukrauti žuvusieji, negaliu atsakyti. Tiktai vienas jų buvo Vladas Šimkūnas – „Žvėrų karaliaus" brolis. Jis man pats pasakojo, kad vežė ir tiesiai per Ažvintaičio ežerą važiavo. Visi skrebokai buvo susėdę ant lavonų, o jis klūpojęs vežime ir vadeliojęs arklį. Skrebokai tik ragino: „Sadis died, sdėsi jesčio tioplyje!.." (Sėskis, seni, čia dar šilti...). Kaipgi sės žmogus ant negyvėlio? Tai jis iki Salako beveik pėsčias ir nuėjęs su vadelėmis rankose... Jau seniai miręs, gerokai vyresnis buvo...

Žiauru buvo, rytojaus dieną sniegas visur kraujais patekėjęs... Išbėgę iš tų namų, jie manė prisidengti upeliuku (dar ir dabar yra ravas iškastas) ir pabėgti, bet iš tos pusės, kur buvo pušynėlis ir žmonių iškastos bulvių duobės, buvo pasiruošę čekistai ir su kulkosvaidžiais partizanus pasitiko... Nenoriu nei girt, nei peikt, bet, jei čia būtų buvę vokiečiai, tai nebūtų likę nei vieno gyvo žmogaus, nei vieno trobesio...

Po to vieni skrebukai vaikščiojo per namus, darė kratas, bet jie daugiau per spintas, per lašinius... Būdavo, spintą atsidaro – valgyt jiems duok... Miškan jie – nė kojos, liepia kinkyt arklį ir vežt Salakan. Dabar dar išlikusi pirtelė, 50 m už jos buvo įsitaisę NKVD-istai...

Prie Želmeniškių kaimo buvo iškastas bunkeris ir jame peržiem gyveno partizanai. Mes dėl jų labai jaudinomės, bet juos, kad nenumirtų ten po žeme badu, gelbėjo mūsų tėvas Kazys Šimkūnas, Justinas Šimkūnas, kiti kaimynai. Iš troškulio nenumirs, bet valgyt reikia, tai ėjo pas mus arba pas Justiną (Mikučioką). Bunkerio duobė laiminga, nes, kurie čia buvo – visi gyvi išliko. Tik vienas Jonas

Gaidelis, kuris anksčiau išėjo, krito. Bunkeryje gyveno du broliai Jonas-*Karvelis* ir Vincas-*Jokeris* Uboniai, Bronius Gaidelis, Lisauskas Jonas-*Lazdynas* ir Šimkūnas Petras.

Kartą Šimkūnas – „Žvėrų karalius“ sako: „Vyrai badu numirs, kas daryt?“ Tada parinko storiausią eglę ir nupjovė, bet apskaičiavo, kad krisdama bunkerio neužverstų. Tada siautėjo pūgos, nei kaip prieiti iki bunkerio, o NKVD kariuomenė vis „šukuoja“ ir „šukuoja“ miškus... Nemokyti buvo žmonės, bet turėjo ir sąžinės, ir proto, nenorėjo pražudyti vyrų, bet gelbėjo juos. Nukirto eglę, apgenėjo ir ta egle, nueidami iki bunkerio, perduodavo maistą, kad pėdsakų neliktų. Taip „Žvėrų karaliaus“ ir mano tėvas sugalvojo, o kitą dieną prasidėjo NKVD kariuomenės siautimas.

Įėjimas ir išėjimas į bunkerį buvo tiktai upeliu, po dešinei nuo įėjimo buvo partizanų išvietė. Buvo įrengti narai šešiems žmonėms, ginklams sudėti vieta. Statė bunkerį patys partizanai iš apvalaus medžio. Prie Versminio upelio yra gal keturi bunkeriai, irgi pačių partizanų statyti. Netoliese buvo ir vasarinis jų bunkeris, slėptuvė – tų pačių partizanų...

Želmeniškių kaime 1946 01 15 žuvo šie Vytauto apygardos Tigro rinktinės Mingailos kuopos partizanai:

Albinas Pečiulis-*Vyturys*, g. 1922 m.;
Kazimieras Petrauskas-*Gruodis*, g. 1925 m.;
Edvardas Pieviškis-*Naras*, g. 1920 m.;
Henrikas Pieviškis-*Lakūnas*, g. 1922 m.;
Konstantinas Padvaiskas-*Mazgelis*, g. 1908 m., būrio vadas;
Jeronimas Bubulis-*Žvejys*, g. 1919 m.;
Alfonsas Jarmuška-*Ūdras*, g. 1921 m.;
Pranas Panavas-*Treniota*, g. 1913 m. Suimtas po mūšio ir sušaudytas 1946 12 14;
Pranas Skunčikas-*Žaltys*, g. 1923 m.;
Kazimieras Stakėnas-*Pipiras*, g. 1924m.;
Kazimieras Šukys-*Putinas*, g. 1911 m.;
Erdvilas Varna;
Antanas Kondratavičius-*Liepa*, g. 1922 m.;
Kazimieras Kondratavičius-*Žagrė*, g. 1920 m.;
Kazimieras Luneckas-*Garsys*, g. 1920 m.;
Mykolas Mačkinis-*Gintautas*, g. 1921 m.

Pasakoja JONAS ŠVALKUS-*ŠARVUOTIS*

Užrašė Laimonas Abarius
Treigelių k. 2000 09 18

R. K. p a s t a b a: pasakotojo kalba užrašyta šiaurės rytų aukštaičių šnekta.

Gimiau 1913 m. Paluodės kaime, Salako vlsč., Zarasų apskr. Vėliau kelerius metus gyvenau Žalioj Lankoj, o partizanauti išejau iš Atkotiškio k.

Užėjus bolševikams, pradėjo gaudyt kariuomenėn. Aš nenorėjau jiems tarnaut – išbėgau, slapsčiausi. Tuo laiku pradėjo kurtis partizanų būriai, kuriuos organizavo Leonas Račkauskas-*Ramunis* nuo Turmanto. Anas buvęs pasienio policininkas, jis buvo ir pirmas mūsų vadas.

Būrys buvo nedidelis, gal 10, gal daugiau vyrų: Dičiūnas Juozas-*Tankas*, Karla Juozas-*Juodalksnis*, Karla Petras, Karla Bronius (visi iš Gabrelių k.), L. Račkauskas-*Ramunis* (vadas). Mano slapyvardis buvo *Šarvuotis*. Paskui, kai *Ramunis* žuvo, vadovavo Kazys Kaladinskas-*Erškėtis*.

Pradžioje buvo du būriai: Kaladinsko ir Račkausko, o kai Račkauską nušovė, liko vienas vadas – *Erškėtis*.

1946 03 04–05 vyrai sugalvojo Ažvinčiuose likviduot skrebą Nevidomskį ir išvažiavo vežimu. Aš tuo laiku su keliais draugais buvau parėjęs į namus, buvo išėjęs ir Račkauskas. Ateinam iš namų, o buvo kelio gabalas, pakol atėjom ligi bunkerio, pavargom. Įlendam vidun, aš tuoj šiek tiek nusivilkau ir ant narų miegot, Račkauskas irgi pavargęs, irgi ruošiasi. Tik atsiguliau – atvažiuoja vežimu mūsiškis. Įlenda bunkerin partizanas Ivanauskas ir sako: „Važiuojam skrebo damušt – Nevidomskų apisupėm.“ Jis kaip ir pagalbos atvažiavo, bet pamatė, kad aš guliu: „*Šarvuotį* reikia prikelt!“ – man ir blusos apmirė: guliu, nejudu – vaidinu, kad miegu, nes buvau labai pavargęs po kelionės. Bet Biržinys Stasys iš Sodžiūnų k. (anas buvo paliktas bunkeriui prižiūrėt, pakūrent, kad šilta būtų) pasakė: „Nelieskit, tegul miega, pavargęs anas.“ Tada Račkauskas taip liūdnai: „Tai man vienam reikės važiuot...“

Išvažiavo abudu su Ivanausku. Po pusvalandžio bildu bildu – atveža vežime... Negyvas – nušautas.

Kaip man pasakojo, aš taip ir pasakysiu, nors pats nebuvau – nemačiau, bet iš ten sugrįžę vyrai papasakojo. Nuvažiavo – eis prie skrebo namų, o Račkauskas – anas buvo geras žmogus, lėtas toks, ramus, ale, kai raikia ir drąsus, ai drąsus. Palei sieną prislinkęs, langą išdaužė ir metė vidun granatą, o skrebas ažu pečiaus spėjo užlįst, tai kaip granata sprogo, jam ir nekliuvo. Račkauskas pamanė, kad skrebas jau ažumuštas, lipo per virtuvės langą vidun, skrebas tuo kartu jį ir nušovė.

Kai tiktai Račkauską nušovė, tai anas per langą laukan – ir bėgt, o Ivanauskėlis – tą skrebą vytis. Kiti vyrai nesužiūrėjo, kaip buvo išsidėstę, pagalvojo, kad skrebai bėga, ir kirto serijom. Skrebui Nevidomskiui koją peršovė, o Ivanauskėliui tris kulkas pilvan suvarė.

Skrebas nubėgo Švedriškėn pas kunigą, anas jam koją aprišo, o Ivanauskėlis numirė gal trečioj dienoj pas mus bunkeryje ... Tai va kaip buvo. Nekvietėm nei kunigo, nei daktaro, nes matėm, kad jau beviltiška.

Račkauską pašarvojom gal 10 m nuo bunkerio ir ten pat, ant kalnelio, palaidojom į maršką susukę, kadangi karsto neturėjom. Ivanauskėlis, kaip numirė pas mus bunkery, tai jį bunkery ir pašarvojom. Bet netrukus mus iš ten išvaikė kariuomenė, o Ivanauskėlio palaikai taip ir liko bunkeryje. Kai po mėnesio grįžom atgal į bunkerį, jį, matyt, kareiviai bandė sudegint, bet uždaroj patalpoj ugnis užgeso ir palaikai nesudegė. Tada mes jį suvyniojom į maršką, kadangi buvo sušalęs, ir kurį laiką nešiojomės su savimi, nes buvo žiema ir neturėjome, kur palaidoti. Vėliau

nunešėm pas vieną žmogų ir paslėpėm sniege už daržinės, o pavasarį jį toj vietoj pakasė po žeme. Po Atgimimo palaikus atsikasė giminės ir perlaidojo Švedriškės kapinėse.

Pas mus būry buvo vienas žmogus nuo Pašventės k. Anas su draugu nuėjo į namus, o grįždami sutiko skrebus. Šitas (nuo Pašventės k.) ranką pakėlė ir sako: „Nestreliaite, svoji!“ – ir nuėjo kartu su jais, o draugas pabėgo ir grįžęs būrin, viską papasakojo...

Kitą dieną, aštuntą valandą ryto, baigiau sargybą, mane pakeitė kitas. Įeinu bunkerin, diržą nusisegiau su amunicija, jau gulsiu, bet neramu ant širdies (po šiai dienai galvoju, kad nuojauta buvo, nors ir išvargęs buvau po sargybos).

Atbėga sargybinis ir sako: „Kareiviai netoli bunkerio vaikšto!“ Kaladinskas siunčia žvalgą padėtį ištirt. Nueina – ramu. Kiti dar pasijuokė – gal kokia stirna prabėgo...

Atbėga vėl sargybinis: „Kareiviai!“ – sako, vaikšto. Kaladinskas dar kartą pasiunčia žvalgą, mato – tikrai. Na, dabar mums nebėr kas daryt – išeinam iš bunkerio, tiesiog jį paliekam. Nueinam būreliu tokion biržėn. Miškas iškirstas ligi kelmui, tiktai beržiukai kur ne kur auga. Dar nedideli, o miškas gal 10 hektarų šitos biržės. Nuėjom tenai ir sėdim. Aš, kiek toliau nuėjęs, sakau, atsigulsiu, o likusieji – kitoj pusėj su Kaladinsku. Tik ruošiuosi gult, matau, rusas kareivis su kulkosvaidžiu slenka. Gulasi, ale taip iš lėto, spyną pertraukia. Aš Kaladinskui ženklą galva duodu, bet anas nemato – nesupranta. Ir kaip tiktai kareivis jau suvis atsigulė už beržiuko, jo beveik nesmato, tiktai antpetis vienas ir vamzdis nutaikytas į Kaladinską. Aš griuvau ant žemės ir kirtau iš karabino tan „pagonan“ – jį jau „pažymėjau“. Kai tiktai iššoviau, atbėgo du mūsiškiai kulkosvaidininkai: vienas buvo iš Sadžiūnų – Aidukas, kitas Bubulis Kazys-*Algimantas* – Bubulytės brolis. „Kas šaudo?!“ Sakau, kad kareivis ažu beržiukų guli... Tada jie kirto iš kulkosvaidžio dvi serijas, ir mes visi atsitraukėm.

Vėliau nuėjom pažiūrėt, kur to kareivio gulėta, bet nieko neradom. Matyt, nepataikiau, tiktai išbaidžiau. Suprato, kad matom jį, nebešovė, ir jam sava gyvybė brangi, o Kaladinską tada aš išgelbėjau.

Mylėjo mane vadai: ir Račkauskas, ir *Erškėtis*. Aštrias akis turėjau: jei mane sargybon pastatys, viską matau, pranešu – raportuoju. O kiti, būdavo, kareivius pamato, kai jau prie pat bunkerio...

Su būriu žiemos laike stovėjom Pažeimiuos. Prie Žeimių kaimo atėjom, kai kariuomenė Ažvinčius krėte. Aš, sargyboj atstovėjęs savo valandas, greit eisiu miegot, matau – nuo Kazitiškio keliu trys skrebai labai greitai eina. Tuoj pat raportuoju Kaladinskui, kad čia skrebų žvalgyba, tuoj bus daugiau. Kaladinskas, mane išklausęs, liepė eit ilsėtis, sargybon pasiuntė kitą.

Nueinu ilsėtis, ant vežimo dviese guli, man jau vietos nebėr. Tvirti vyrai, priguliau prie jų, bet supratau, kad jiems trukdau. Jie pasisukiojo, pasivartė ir išmetė mane. Na, gerai, galvoju, eisiu pasišildyt prie ugnies, truputį toliau lauželis kūrenosi. Keli vyrai susiruošė į Žeimių kaimą apšilti, gal ką valgyt atsineš... Kažkiek paėję, apsisuko ir, matau, atgal atbėga. Pasirodo, juos pasitiko kareiviai ir kirto seriją būrin.

Aš išbėgau pakviest šitų, kur ant vežimo miegojo, kiti jau traukiasi, o anys nuo šaudymo, pasirodo, atsibudo ir jau nė kvapo jų neliko. Iš kaimo mūsiškiai šaudo aukštyn, baido juos, o kareiviai ir skrebai šaudo ir kaiman, ir į mane. Mano laimė, kad reikėjo kalnan bėgti, tai rusas iš kulkosvaidžio pila, o kulkos krenta aplink ir tik pušeles kapoja. Išbėgau tada laimingai, iš mūsų nieks nei žuvo, nei sužeistas, tik paėmė vieną sargybinį. Tas žmogus per savo kaltę įkliuvo: buvo sargyboj ir skrebų nepamatė.

Kai buvau būry, turėjau 1914 m. vokišką karabiną. Geras šautuvas, taiklus. Vaikščiojau civiliais rūbais, tiktai, kaip buvęs šaulys, nešiojau šaulišką kepurę. Ant švarko rankovės buvo prisiūtas trikampis ženklas su užrašu „Kary, gink tėvų žemę“. Tuos ženklus darydavo seserys, kitiems žmonos, kas jas turėjo...

Ryšių reikalus tvarkė vadas. Bubulytė iš Trakų k., nuo Ažvinčių, ateidavo, ji mums labai padėdavo.

Legalizavausi 1945 m. rugsėjį. Jau buvau vedęs, vaikų turėjau. Negalima buvo kitaip, nes jokio laimėjimo nebuvo matyti. Nueinu Salakan, sakau, kad atėjau registruotis, slapsčiausi nuo kariuomenės. Liepia ginklus atnešt, sakau – neturėjau, be ginklų gyvenau aplink namus.

Tuo pačiu metu registravosi Karlos Juozas ir Bronius, mano pusbrolis Dičiūnas Juozas. Anas buvo aktyvus žmogus, sakyč, kad drąsus. Registravosi ir buvo ažverbuotas NKVD-istų.

Su Dičiūnu Juozu gyvenom tam pačiam name, tiktai skirtinguos galuos – namas buvo dviejų galų. Ateina pas jį karininkas su skrebais, ineina mūsų pusėn ir sako: „Ar tamsta turi dabar viduj darbo?“ Pasakiau, kad, jeigu anys nori, aš išeisiu laukan. Liepė išeit laukan ir paėjėt toliau nuo namo. Žmona nuėjo daržų ravėt, o aš, kiek paėjęs, atsiguliau. Aplink namus, palei langus, skrebas vaikšto, sargybą eina, o karininkas su Dičiūnu viduj kalbasi. Po kiek laiko išeina karininkas. Žmona aplink namus jau vaikšto – reikia valgyt daryt. Karininkas pasišaukia: „Možete zachoditi!“

Skrebai išėjo, likome: aš, žmona ir Juozas. Anas man ir skundžiasi:

– Ot mane tardė, ot tai tardė!

Sakau: „Juozup, gal tau ir tardė, bet kaimynai šneka, kad tau ažverbava.“ Anas tiktai baltas pasidarė, man šitaip tyliai:

– Teisybį sakai – ažverbava. Tiktai tu niekam nesakyk, ba daug kam nepatiks...

Klausiu – ką dabar darysi? Tai jis atsakė:

– Man liepta miškan ait ir išduot...

Anas ir išėjo miškan... Pabuvo kažkiek, o metų gale suvis namo parėjo. Kiek žinau, nors garantuot negaliu, anas, kai buvo paleistas, atrodo, kad nieko neįdavė, bet mane pakišo... Aš turėjau ginklų paslėpęs, šautuvą, brauniką ir šovinių buvo. Anas NKVD-istams ir papasakojo, kad turiu ginklų. Tada jau neišsiginsi...

Nueinu pas juos skrabarnion: kartas – kitas, mane vis kviečia. Klausinėja, kur mano šautuvas, ginklai? Aš pasakiau, kad nuo kariuomenės slapsčiausi – nėra pas mane ginklų. Taip gal būtų ir likę, bet Dičiūnas Juozas pasakė. Tada jau griežtai mane paėmė ir nunešiau. Atnešu šautuvą, granatas – jie neima, sako: „Tu gali pasilikt – turėk šautuvą, tu mum pasakysi kas reikia, paseksi...“ Ne, – sakau, neimsiu – nereikia man šautuvo, o kad ką pamatysiu – pasakysiu. Tada viršininkas į mane pasižiūrėjo ir sako:

– Nu, ty čestnyj čeloviek! – už tai, kad šautuvo neėmiau.

Bet aš sekiau Dičiūną, kur jis ir su kuo eina. Jis miškan išėjo ir vaikščiojo ten porą mėnesių, su partizanais ateidavo ir apie Kalėdas atėjo į namus – jau su visam...

Plavėjiškiai partizanai gyveno atskirai nuo mūsų, jų būry nebuvo. Gal kada kokį kartą ir buvo?.. Ažėniškiai ir Sodžiūnų k. vyrai Šaukšteliai (šaukė Beinoriukais), Ažėnų keli, Biržiniai broliai – tie ateidavo, bet ateina, būdavo, ir išeina.

Neprisimenu, kada (kuriais metais) buvau paruoštas išvežimui Sibiran. Atvažiuoja, liepia mantą susikraut, o leitenantas bjaurus – neleidžia net bulvių insidėt – „nepoloženo". Matuševas skrebas buvo – vos nesusimušė su juo: „Duok žmogui! Ko tu neduodi pasijimt, kas jam priklauso? Tada leitenantas nusileido ir davė man maišiuką bulvių įsidėt.

Matuševas buvo kulkosvaidininkas, jis mane lydėjo arklio pasikinkyt. Kai atvažiavo, paėmė mane, nuvežė Salakan ir rūsin uždarė. Ateina leitenantas kelis kartus: „Švalkus jestj?" Galvoju, kad čia man jau nebus gerai...

Vakare atvažiuoja mašina Nedidelė, iš rūsio žmones varo, jon sodina, aplink kareiviai apstoję, kad nepabėgtų katras... Privarė pilną mašiną ir išvažiavo. Naktį atvažiuoja kita, jau didelė.

Ateina leitenantas: „Švalkus jestj?" Pasirodžiau. „A gdie tvoji veščі?" – parodžiau jam maišelį su daiktais. Paklausė, ar galėčiau kitų žmonių daiktus sukraut mašinon. Pasakiau, kad galiu. Pradėjau kilnot maišus – mašina didelė, pakol sukroviau, sušilau. Prikroviau, žmones susodino ir išvežė. Likau vienas. Klausiu skrebo, ar dar bus mašinų, anas sako, kad ne...

Kur man eit, ar vėl rūsin? Sako: „Paleis tave." Bet aš netikiu. Ateina leitenantas, sako:

– Švalkus, idi domoj!

Galvoju, kad juokiasi, bet atidavė daiktus, klausia:

– Ar atpažinsi savo arklį?

Sakau – kaipgi...

– Nueik, pasiimk ir važiuok.

Nueinu – neduoda arklio, netiki, kad paleistas. Grįžtu pas leitenantą, sakau – parašykit raštelį, be raštelio neduoda man arklio. Tada nueinam su leitenantu, ir atidavė. Klausia Ivanovas (iš Valintiškių), ar man toli nuo „prakatno" (nuomos) punkto? Pasakiau, kad netoli – kilometras. Tada jisai man: „Dėk savo daiktus mašinon – nuvešiu, o pats važiuok arkliu..." Va, taip ir atvežė mano daiktus į namus, ir taip aš likau neišvežtas... Skrebų leitenantai buvo Vasiniovas ir Novikovas.

Va, tokia ir mano istorija...

Pasakoja ELENA ŽILĖNAITĖ-VASNECOVA-*ŠEŠIAPŪDĖ*

Užrašė Laimonas Abarius
Dūkšte 1999 10 21

L. A. p a s t a b a: **Elena Žilėnaitė** g. 1929 m. Miškininkių k., Salako vlsč., gyvena Dūkšte, Ignalinos r. Čia publikuojami jos prisiminimai apie Stundžios būrio partizanų veiklą.

1944 m. rudenį Miškiniškių kaiman pradėjo užeidinėti partizanai. Tuo laiku aš gyvenau pas Kazimierą Dijoką. Tai buvo maždaug 90 m. amžiaus seneliukas, žmona jau mirus ir visi šeši vaikai išmirę per vieną žiemą. Aš padėdavau nudirbti jam visus darbus, buvau pas jį kaip augintinė – įdukra. Kadangi jie giminių neturėjo, tai senelis sakydavo, kad po jo mirties viskas teks man.

Miškiniškių partizanams buvo labai patogi vieta, nes aplink miškai. 1944 m. rudenį, jau pradėjus šalti, jie ateidavo didesnėm ir mažesnėm grupėm pasišildyt, pirty nusipraust. Jei būdavo ramu, ateidavo visas pulkas, o jei Salake daugiau kariuomenės – vienas kitas.

Būrio vadas buvo Sirevičius Petras-*Barzda*, *Petraitis* nuo Zarasų (kalbėjo, kad buvęs policijos viršininkas). Tai labai protingas vyras, mokėjo rusiškai, vokiškai. Nešiojo rusišką uniformą su antpečiais, bet be žvaigždelių, su ta uniforma išeidavo Tauragnuosna, Salakan. Buvo nuėjęs į Sirvydžius likviduoti skrebo Vaskos (labai bjaurus skrebas), bet jo nerado, tiktai žmoną.

Su Sirevičium vaikščiojo Stundžia, juodais civiliais drabužiais, juodu buvo kaip ir vadai. Sueidavo su būriu pas Dijoką, pas jį priimdavo naujus partizanus, duodavo priesaikas. Pas jį priesaiką davė Povilas Butrimas-*Vaidila* iš Jakėnų kaimo.

Dar partizanai lankydavosi pas Grašį (jo nebėr gyvo, gal tiktai dukterys Stefanija ir Anelė Grašytės), dar nueidavo pas Kondratavičių Rūgšteliškio kaiman.

Būrys turėjo visokių ginklų: pistoletų, automatų, kulkosvaidžių. Tąkart, kai jis žuvo Miškiniškėse, kulkosvaidžių neturėjo – sunku buvo nešiotis.

1944 m. gruodžio 27 d. naktį įvyko tragedija. Viskas buvo taip: tą vakarą partizanus išmušė iš Kalvių kaimo, jie bėgo per Minčią į Miškiniškes. Atbėgo apie 11 val. vakaro, labai sušilę ir pavargę. Paprašė vandens, o tarp savęs kalbėjo, kad yra nušautų ir sužeistų – Lisauskas Jonas-*Karvelis* iš Tolimėnų. Kitų neprisimenu, nes minėjo žuvusiųjų slapyvardžius. Aš jiems paruošiau maisto, ir tik, spėjus pavalgyt, kažkuris iš jų pasakė, kad jau supa skrebai. Matyt, kažkas juos atvedė.

Tada aš užlipau ant aukšto ir pasislėpiau. Išgirdau, kad skrebai daužo langus, tada partizanai metė laukan pro duris granatą – „išguldė" skrebus prie žemės ir pradėjo bėgti laukan. Daug išbėgo. Užsidegė namai, aš nušliaužiau žemyn, nes liepsna jau degino rūbus ir plaukus. Nusimečiau degančius rūbus ir atsiklaupiau kampan. Manęs nei partizanai, buvę viduj, nei skrebai lauke nepastebėjo.

Pamačiau, kaip laukan išėjo rankas pakėlęs Povilas Gurkšnys. Šitą bernioką skrebai paguldė ant žemės ir nušovė. Tada pagalvojau, kad geriau sudegt, negu pakliūt į skrebų rankas.

Gal būčiau ir sudegus, bet pasitaikė proga pabėgt. Namui degant, iš viršaus krito žarijos, skrebai atsitraukė, papūtęs vėjas pavarė dūmus pažeme. Tuo momentu per tuos dūmus visa apdegusi aš išbėgau iš liepsnojančio namo. Kas atsitiko su šeimininku senuku Dijoku ir su partizanais, tuo metu nežinojau. Žinojau tiktai Povilo Gurkšnio likimą.

Kai degino Dijoko namus, išbėgo partizanas Kliukas iš Apkartų kaimo. Jo jau nebėr gyvo – seniai miręs.

Atbėgau į tėvų namus, o tenai – nelaimė. Skrebai išsivedė tėvą, kas jam atsitiko, tuokart nesužinojau, nes greitai atėjo skrebai ir išsivarė mane. Nusivarė į Tauragnus

ir smarkiai primušė, daužė iš vielų nuvytu bizūnu klausinėdami, kokie „banditai“ pas mus užeidavo.

Paskui išvežė Utenos kalėjiman, tenai pralaikė apie 7 savaites. Daužė mažiau, bet grįžusi po tardymų buvau labai sudaužyta. Kojos – net juodos, negalėjau per slenkstį perkelt, reikėdavo rankom jas kilnot...

Kaip žmonės kalbėjo, tada žuvo 18 partizanų. Žinau, kad žuvo Povilas Gurkšniukas, Povilas Kavoliukas, o kiti nepažįstami – tauragniškiai. Tada dar buvo užėję vienas prancūzas ir vienas čekas, ar liko gyvi – nežinau. Kai mane paleido (buvau per jauna ir bylos nesudarė), lavonų jau neradau, žmonės buvo palaidoję.

Tą pačią dieną žuvo Petras Sirevičius. Jį nušovė už Minčios, sodybvietės kapuose žmonės palaidojo. Mūsų tėvą iš degėsių ištraukė brolis Bronius ir sesuo, jie jį ir palaidojo.

Mūsų tėvą nužudė, Dijoko namus sudegino ir partizanus iššaudė tauragniškiai – Sirvydžių ne Salako skrebai. Persekiodami partizanus nuo Kalvių kaimo, taip ir atėjo pas mus. Tada buvo ir rusų NKVD kareivių, tie patys vėliau mane ir tardė....

Antrą kartą su mama Veronika Žilėniene buvom suimtos, kai Želmeniškėj žuvo 22 partizanai. Nuo mūsų visai netoli, tai po to karto labai daug buvo suimtų iš aplinkinių kaimų. Išsivarė kalėjiman visą pulką, prisimenu, kad buvo suimti: aš, mama – Veronika Žilėnienė, Kondratavičiai iš Rūgšteliškio, Rūkai – iš Prūsijos (Želmeniškės) k., Baranauskaitė iš Ažvinčių. Tada Zarasų kalėjime mus išlaikė apie metus.

Vėliau teko rūpintis partizanais iš Sėlos: *Keru*-Baliu Musteikiu ir *Pavietriumi*-Ivanausku Broniumi, s. Antano. Jie turėjo įsirengę bunkerį tarp Miškiniškių ir Rūgšteliškio, aš jiem skalbdavau, maisto nešdavau. Rūpinomės jais, o kas dar iš vietinių su jais bendravo – nežinau, nes paprastai, jeigu kas ir rėmė, tai slėpė.

Jie gyveno prie mūsų ilgiau nei metus, daugiausia žiemą. Tada prasėdėdavo bunkeriuos, o vasarą, kai pėdų nelieka, išeina pulkan. Taip ir jie: išėjo savo kraštan ir apie Puziniškį žuvo...

L. A. p a s t a b a: 1945 m. gegužės pradžioje į namus sugrįžo iš kariuomenės su ginklu dezertyravęs Juozas Dicevičius-*Šarka* iš Sėlos k., kuriam Vincas Gumauskas-*Gailius* pavedė iš pavienių nelegalų organizuoti būrį ir paskyrė jį – *Šarką* – vadu. Būrį sudarė Vaclovas Mikalaičiukas, Albinas Ruzgus ir Mamertas Meidus iš Šeimaties (turėjo išsikasę bunkerį per 1 km nuo Mamerto Meidaus namų), Bronius Ivanauskas-*Pavietrius* ir Balys Musteikis-*Keras* (abu iš Sėlos k.).

Vėliau dar vaikščiojo Kaladinsko būrys. Daug vyrų, būrys didelis, vaikščiojo civiliais drabužiais. Iš būrio pažinojau: Kazį Kaladinską-*Erškėtį*, Kazį Bubulį-*Karklinį*, Antaną Skunčiką-*Kaltą*, Praną Račinską-*Žaibą*, Bronių Vytėną-*Lapę*; su jais teko nemažai bendrauti.

Tais metais tekdavo beveik kasdien varinėti „padvadas“ į Zarasus. Rytą anksti išvažiuodavau, o grįždavau vakare, jau sutemus. Partizanus labai domino naujienos, tai mane, grįžtančią iš Zarasų, pasitikdavo ir prašydavo perduot žinias. Pradžioj perduodavau Sirevičiui, o vėliau – Antanui Skunčikui iš Erškėčio būrio.

Jokio partizanų pašto, laiškelių nenešiojau. Bijojau – neapsiėmiau. Turėjau *Šešiapūdės* slapyvardį. Jo istorija tokia: jaunystėje buvau labai stambi, galima sakyt,

kad net stora. Kartą nuvažiuoju Minčios malūnan, matau, kad vyrai į mane žiūri, šnibždas ir juokiasi. Paskui man sako: „Mes susiderėjom, kiek tu gali sverti? Jei galima, pasversim... Pasvėrė – 100 kilogramų.

Grįžtu namo – kaip tiktai atėję partizanai. Sakau: „Ar jūs žinot, kiek aš sveriu?“ Pasakiau, vyrai pradėjo juoktis, o *Juodalksnis* sako: „100 kilogramų – tai šeši pūdai. Būsi – *Šešiapūde*. Taip ir prikibo, pradžioj kaip juokelis, o paskui tapo slapyvardžiu.

Su partizanais buvo sutarta: jei langelis atidarytas – yra skrebų, eit pavojinga. Dar mus gelbėjo labai protingas šuva: jeigu partizanai – loja vienaip, jei kareiviai ar skrebai – kitaip. Beveik iš už kilometro žinojom, kas vaikšto...

Apie nužudytą dėdę Joną Žilėną. 1944 m. apie Visus Šventuosius skrebai nužudė mano dėdę Joną Žilėną. Visi buvo išvažiavę bažnyčion, tiktai jisai vienas namie liko. Ėjo iš tvarto karvę pašėręs, o pro šalį ėjo skrebai. Prie pat namų durų jį nušovė, nuavė čebatus ir nuėjo. Jis buvo viengungis žmogus, nevedęs.

Leido palaidoti, laidojom Švedriškės kapinėse. Dabar Miškiniškėse tuose namuose gyvena brolio Alfonso vaikai: Jonas ir Valdas. Kai žuvo Jonas Žilėnas, Valdui buvo 2 ar 3 metai, o Jonuką motina Žilėnienė gimdė traukiny trėmimo metu.

Pasakoja ELENA JUODVALKYTĖ-RŪKŠTELIENĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Ustronių k. 1999 08 03

R. K. p a s t a b a: Elena Juodvalkytė-Rūkšelienė g. 1916 m. Ustronių k., Imbrado vlsč. Zarasų apskr., gyv. Ustronių k., Zarasų r. Liudijimas apie vyro Jono Rūkštelės ir motinos Juodvalkienės žūtį nuo sovietinių raudonųjų partizanų rankos 1943 10 29 Grybiškių k., Salako vlsč., Zarasų apskr.

Mano vyras Jonas Rūkštelė 1943 10 29 arė dirvą ir pamatė iš miško atbėgančius rusiškus partizanus (o nuo mūsų netoli teka Šventoji ir yra miškas). Vyras paliko arklius, atbėgo vidun ir uždarė duris. Paskui užlipo ant aukšto, o jie jau pradėjo šaudyt. Ant aukšto buvo sienojai iš rąstų ir kambariai padaryti, jis ten ir užlipo, o kai šaudo, tai kulkos tik sienom bėga... Amžiną atilsį mano mama (pergyvenusi Pirmąjį karą) sako: „Stokim, vaikeliai, prie pečiuko, per pečiuką neperšaus.“ Pas mus buvo tokie apvalūs pečiukai pastatyti, tai mes už jų ir atsistojom.

Mums čia bebūnant, Jonas, nusikabinęs nuo sienos šautuvą, sušuko: „Haliut, saugok, kad tik Jonuko nenušautų!“ – ir nubėgo apačion, žemyn. Atsišaudė kiek iš kambario, turėjo granatą – metė, bet ką tu gali padaryt...

Pamatę, kad jo nepaims, sulaikė žmones, pro šalį vežusius šiaudus, ir liepė nešti tuos šiaudus virtuvėn ir uždegė. Girdžiu, kaip brolienė (buvo kitam kambary) šaukia: „Haliut, bėkim žemėn, degam! Iš apačios mūsų namas dega!“ Išeinam, o apačioj buvo kambarys ir koridorius, paėmiau kailiniukus ir sūnelį Jonuką (buvo tiktai dvidešimties dienų), suvyniojau į tuos kailiniukus. Kolei jį klojau, jisai pradėjo nuo dūmų dusti, tampytis, mamai sakau: „Mama, eikim!“ Atsigręžiau atgal – mamos nebėr, aplink tiktai dūmai ir ugnis. Paskui mane išėjo brolienė, nuo dūmų jau smarkiai pridususi (paskui, kai nuvežėm pas daktarus, pasakė: „Būtumėt dar dvi valandas palaukę, tai būtų numirus“).

Išeinam laukan pro prieangio duris, o iš kitos pusės šaudo – mūsų nemato. Sakau: „Jėzau, Marija, nėr nei mamos, nei Jonuko (vyro)“... O jo apačion nulipta ir šaudyta į juos, gal buvo sužeistas (šitaip smarkiai iš kulkosvaidžio šaudė), kad nebegalėjo išeit ir užtroško dūmuose.

Netoli ežero buvo pirtelė, tai mes prie jos užsiglaudėm ir prabuvom kelias valandas, kol šaudė. Paskui jie nuėjo savais keliais, galvojo, kad visus sudegino.

Namas sudegė, jau svirnas buvo pradėjęs liepsnoti, kai atbėgo kaimynas Jastrebovas iš Volkovkos kaimo. Jisai pirmasis ir atbėgo, svirną užgesino, sako: „Mum jau taip ar taip – vis tiek prapulsma...“ (nuo vokiečių). Sakau: „Jūs gi nekalti, niekas jūsų nekliudys.“ Ir iš tikrųjų: niekas jų nekliudė, nes buvo geri žmonės, su raudonaisiais partizanais reikalų neturėjo.

Atvažiavę mano tėvas ir brolis kitoj dienoj padarė karstus ir sudėjo kaulus ir pelenus. Jonuko kaulus atpažino pagal ginklą, o mano mamos – pagal plaukų segę.

Vyro ir mamos laidotuvės buvo labai iškilmingos. Salako klebonas nuo pat posūkio iš miško iki Salako (apie 2 km) organizavo procesiją, lydėjo labai iškilmingai. Nors buvau labai nusilpus, bet laikiausi, tiktai, kai bažnyčioj kunigas užgiedojo „liberą“, akyse aptemo ir nugriuvau. Atsigavusi pamačiau, kad zakristijonas ir moterys man veidą švęstu vandeniu prausia. Buvo labai sunku, tik 20 dienų po gimdymo, o toks baisus įvykis – nebėr nei vyro, nei mamos... Iki kapinių mane už rankos vedė Šileikio uošvė.

Antrame mūsų namo aukšte gyveno mokytojas Valentinavičius, bet jo tąsyk nebuvo, buvo išvažiavęs Salakan. Per gaisrą sudegė jo daiktai ir rūbai.

Apie mano vyro žuvimą gali paliudyti Makelis Vytautas, gyvenantis Dusetose, Zarasų r., tuo metu gyveno Pameldėj, ir Šileikienė Ona, gyvenanti Balinių kaime.

Gaisrą gesinti padėjo: Jastrebovas iš Volkovkos, kaimynai Bivainiai, kaimynas Jurgis iš Grybiškėlių.

Prie namų buvo pastatytas kryžius, per gaisrą vienas šonas nudegęs ir dabar tebestovi, tik kryžavonė nukritus... Karo metu po tuo kryžium palaidojo kareivį. Nežinom, kokios kariuomenės, tiktai radom supiltą kapelį. Pilotė buvo, regis, rusiška. Vyrai norėjo atkast, sakau: „Kur jūs dėsta? Po kryžium užkasė, tegul guli...“

Rusė kaimynė labai gailėjosi Jono, sakė: „Helenka, on nam byl kak otiec...“ (Halenka, jis mums buvo kaip tėvas). Kai jis buvo eiguliu, tai už 10 Lt užpirkdavo leidimų grybaut ir uogaut po 50 ct ir visiems aplinkiniams kaimynams padalindavo sakydamas: „Jeigu miškas užsidegtų, tai jūs praneškit man...“ Kartą per Žolinės atlaidus buvom pas mamą Ustroniuose: užsidegė miškas, tai tos rusės ir užgesino. Buvo labai geros moterys ir apskritai kaimynai buvo labai geri. Jonas dar caro laikais buvo baigęs 4 klasių rusišką mokyklą, tai sugebėjo ir mišką apskaičiuot „kubais“, ir kaimynams padėdavo.

Kai užėjo vokiečiai, jis niekur nedalyvavo, labai gailėjo, kai žydus vežė šaudyti. Vienas toks žydelis Vanka iš Didžiasalio buvo, turėjo tris dukteris. Kai žydus persekiojo, Jonas sako: „Važiuojam pas mus!“ „O kur tu mum dėsi?“ Jonukas sako: „Ant aukšto yra kambariukas, palėpės, tai mes jum pastatysma lovas ir gyvensta...“

Tas Vanka: „Ai, ką tu, Jonuk, dėl mūsų... Jeigu atras, tai ir tu, ir mes prapulsma...“ Nėjo gyvent.

Kai žydus miškan vežė, tai Jonas kalbėjo: „Ai, kaip man gaila to Ivano, toks geras buvo...“ Galvojo, kaip jiems maisto nunešt... Kartu su broliu apsimetė, kad jie skolingi žydam. Kai sulaikė vokiečiai, sako: „Kaip mes neisim, kai mes jiem skalni? Mes pirkom ir jiem nesumokėjom...“ Nunešė žydams didelį dubenį sviesto ir sūrių. Dar yra gyvų, kurie tai atsimena...

Po vyro laidotuvių buvo labai sunku, visa sudegę, nėr nei rūbų, nei pastogės. Nuėjom gyvent pas kitą Rūkštelę – dėdę, paskui gyvenom Ustronės kaime. Pirmininkas Kazanovas (jo brolis buvo Lietuvos kariuomenės karininkas, žuvo Vorkutos lagery) labai palaikė, sako: „Rūkšteliene, namas jūsų didelis, įtaisysim pas jus vaikų darželį ir tave virėja paskirsma, o mano dukterį – vedėja.“ Jo dukrai pareit buvo 5 km, tai ji likdavo nakvot, labai geriai sugyvenom.

Paskui pirmininkas davė valdiškus paukščius laikyti. Atvažiavo toks žydas (atrodo, Berzas) kiaušinių surinkt ir sako: „Tavo daugiausia visam rajone surinkta.“ Už tai man sumokėjo 80 rublių – gana dideli pinigai.

Sunku buvo, nes mano brolį Antaną išvežė Vorkuton, o jo sūnus mokėsi, tai ir jam reikėdavo padėti. Broliui siųsdavau po 8 kg siuntinius, kelis kartus jie buvo grįžę, viena raidė neatitiko ir grąžino.

Su rusais gerai sugyvenom. Rybakovas iš Tumiškės k. buvo geras pažįstamas, sako: „Haliut, Jonas prapuolė ir jūs prapulsta...“ Labai mūsų gailėjosi, nes ir Jonas jam buvo padėjęs.

Vyro brolis Bonifacas Rūkštelė prie vokiečių dirbo policijos viršininku. Tada Smalvų ar Turmanto policija atėmė iš to Rybakovo dviratį ir radiją. Tai sužinojęs, mano vyras susirado brolį ir nuvažiavo Zarasuos. Ten pasakė, kad iš Rybakovo atėmė neteisėtai: jis priklausė ne Smalvų, o Salako valsčiui. Tam žmogui viską sugrąžino. Užėjus sovietams, Rybakovas tarnavo milicijoj, ir tuo laiku Kiškeliuose kažką nušovė. Atėjusi milicija visas moteris surinko ir varosi Salako areštinėn. Man sūnelį Jonuką atėmė ir mane jau varys, bet atėjo Rybakovas: „Paleiskit šitą moterį, jos vyro nėr, nieko jinai nežino“. Paleido ir vaiką atidavė.

Apie sovietinius raudonuosius partizanus mažai kalbėjo. 1942 m. jie nužudė mano vyro brolį Edvardą Rūkštelę. Jis buvo jauniausias iš brolių, Degučių girininkas. Buvo labai gabus vyras, mokėjo medžio darbus, Grybiškių mokyklos mokinius mokė staliavimo. Raudonieji partizanai jį nusivedė miškan ir nužudė. Palaidotas Salako kapinėse. Kad jie vaikščioja, žinojom, bet tada aš buvau neseniai pagimdžiusi, o prieš metus, 1942 m., palaidojusi dvi dukreles, mirusias nuo difterijos, tai man stengdavosi nepasakoti, kad nesinervinčiau.

Salako miške žuvo keli, kurie nuo kariuomenės slapstėsi, tarp jų buvo vienas rusas, kuris juos ir išdavė. Sušaudė miegančius. Tada žuvo du Jakučiai, po to jų tėvas išprotėjo. Aš buvau su Jonuku ant rankų, ateina jisai: „Mūsų ir tavo krauju žemė aplaistyta, tai Dievas mūsų pasigailės. Ateik bažnyčion, aš pamokslą sakysiu!“ Matau, kaip jam blogai, verkiu, taip man jo gaila, sakau: „Sėskis, Jakuti, pas mum pailsėsi...“ „Ai, dėkui...“, – ir išėjo. O kol buvo sveikas, tai pas mus ateidavo.

Buvom paskolinę jam arpą grūdam išvalyt, tai jis atnešė didžiausią sviesto dubenį: „Valgykit, jūs dabar sudegę, sunku jum...“

Mano mama buvo kilusi iš Trinkuškių kaimo – Juodvalkytė. Trinkuškėse nužudė Kazimierą Juodvalkį ir du jo sūnus: Adolfą ir Edvardą. Adolfas žuvo partizanaudamas, o Edvardą suėmė ir kažin kur išvežę pradangino.

Po karo žuvo tikras mamos pusbrolis Aleksas Saladžius. Jį areštavo kartu su mano broliu Antanu, labai sumušė. Kartu su juo buvo areštuotas kaimynas Andrijauskas iš Pašarkės k., jisai pasakojo, kad kameros kaimynai plėšė baltinius, vandenin mirkė ir dėjo jam ant sumuštų vietų. Vandenio mažai turėjo, tiktai butelį. Buvo labai silpnas, tik sakė: „Ratuikit...“ Numirė nuo sumušimų.

Kai jo sesuo rūpinosi dėl perlaidojimo (žinojo vietą, kur užkasti, pasekė lig Magučių miškelio), tai žmonių klausinėjo. Buvo, tokių, kurie prisiminė, nes jis buvo įsimintinas – juodais kailiniukais.

Albiną Šileikį nukankino, Vytautą Šileikį peršovė, jisai pabėgo, bet vėliau suėmė ir nuteisė. Dabar gyvas, ūkininkauja netoli Grybiškių Baliniuose. Kai ieškojo Saladžiaus ir Šileikio, tai tikėjosi rasti dviejų kaulus, o rado penkių.

Pasakoja ONA PUPEIKYTĖ-RONČIENĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Tabaro k. 1999 05 18

L. A. p a s t a b a: Ona Pupeikytė-Rončienė, d. Adomo, g. Miškiniškių k., Imbrado vlsč., Zarasų apskr., gyvena Tabaro k., Zarasų r.

Mano brolis Pupeikis Viktoras ir pusbrolis Jonas Vainauskas buvo partizanai. Viktoras pakliuvo gyvas, o pusbrolis Jonas žuvo. Dar iki šios dienos nežinom, kur jo kapas.

Partizanauti jie išėjo tuoj po karo, abu ir Antazavės šilelio mūšyje dalyvavo. Kai dabar paskaitau apie tai, tai viską gerai prisimenu, tas vaizdai tiesiog pro akis praeina.

Antazavės šilelio mūšyje buvo ir sužeistų. Atėję pas mus partizanai prašė bintų, sakė, kad draugą sužeidė. Pavardės nesakė, bet aš maniau, kad tai pusbrolis Jonas. Dabar, kai pagalvoju, tai Dievo valia, kad jie su skrebais nesusitikdavo. Prisimenu: tiktai partizanai išeina, tuoj užgriūna skrebų „banda“. Verčia, krato, eina per spintas – „banditų“ ieško. Prie mūsų namų buvo brolio bunkeriokas. Vieną kartą atėjo brolis ir, kiek pabuvęs, išėjo tan bunkeriokan. Netrukus antazaviniai skrebai suvirto vidun ir klausia: „Kur brolis?“ Na, sakom, ką mes žinom, o pačios su mama drebam, kad tiktai takeliu prie bunkerio nenueitų. Buvo žiema, ir, kaip jo eita, tai takelis per sniegą aiškiai pramintas.

Skrebai tiktai verčia, eina per kambarius. Surado sidabrinį tėvelio laikrodėlį, kišenėn įsidėjo, aš tuoj jam tą laikrodį iš kišenės ištraukiau, sakau: „Tai ką, negi šitam laikrody „banditas“ pasislėpęs, kad kiši kišenėn?“ Viršininkas už stalo sėdi ir murma sau panosėje „Nechorošo, nechorošo...“ Bet ką ten jiems pasakysi... Kaip rinko, taip ir surinko visa: ir rūbus, ir indus, net stiklines iš namų išnešė.

Dar mamą baisiausiai prigąsdino, prilupo ir man kliuvo... O brolis Viktoras tuo laiku bunkeriuke sėdėjo, jei būtų takeliu nuėję, tikrai būt atradę ir nušovę.

Kai partizanai išėjo iš šilelio (po mūšio), tuoj pat pas Čiomanaites Rudgalvių kaiman atėjo. Neilgai ten pabuvę išėjo. Atsirado kažkoks „šuva“ ir paskundė, už tai tada seseris Čiomanaites išvežė.

Gyvenom Miškiniškių kaime, juokais jį vadindavo „Rojum“. Mano tėvelis buvo Adomas, o jo brolio žmona – Ieva, dėl to žmonės tą kaimą buvo praminę „Rojum“. Karo metais bernai panelėms laiškus rašydavo Rojun. Grįžta iš kariuomenės ir klausia, kodėl jos į laiškus neatsakydavo. O jos ir pačios tų laiškų negaudavo – adresas tai Miškiniškių kaimas, o ne Rojaus...

Man yra žinoma Antano Pliadžio istorija. Jis buvo mūsų kaimynas, nuo kariuomenės slapstėsi, bet, kai partizanai veikė, tai jis dar buvo jaunas. Partizanai buvo jau suaugę vyrai, su vaikėzais neprasidėdavo. Todėl, man regis, Pliadžio jie neprisileido, su juo reikalų neturėjo.

Vainauskas buvo kontūzytas, sudaužytas, paskutiniais metais buvo labai nervingas. Kaip ten buvo, nežinau, bet pirmais metais jį pagavo skrebai ir vežė į Zarasus pro Kuklius, pro Baltamiškį. Trys skrebai jį veža, du išlipo ir nuėjo miškan su „reikalais“, o trečias su automatu liko saugoti. Vainauskas, pritaikęs momentą, dūrė skrebui į akis ir, pasičiupęs automatą, pabėgo. Tada jis atbėgo pas mus. Jo brolis Romasius (Romualdas) žuvo Miškiniuose. Buvo namuose ir, kai atėję kareiviai pradėjo šaudyti, tai Romasius tiesiai ant slenksčio ir sukniubo, o jo draugą kiek toliau nušovė. Pasakojo, kad jį labai sužalojo, vidurius išdraskė.

Kai Jonas pabėgo, skrebai jo labai ieškojo, buvo paskirta net 500 rb premija. Jį likviduoti apsiėmė du broliai Klasinskai, bet tai sužinoję partizanai juos pirmiau sunaikino. Buvo nuėję keliese, bet šaudė Kruopys nuo Kumpuolių. Paskui ir jisai žuvo. Pasakojo, kad kareiviai jį atrado prie namų kūgy. Paimt negalėjo, tai padegė tą kūgį ir sudegino.

Tuo metu, kai sušaudė Klasinskus, šilely vyko mūšis. Partizanai dar supyko, kad tai padaryta nesusitarus, nes iš šilelio išėję partizanai pas žmones jau nebegali užeit, visur skrebai pakelti, gyventojai bijo priimti.

Ne kas liko iš būrio. Jonas Vainauskas ir Jonas Karla dingo. Kai dar buvo gyva jo (Karlo) mama, susitikę pakalbėdavom, aš paklausdavau, kur mano pusbrolis, o ji pasidomėdavo apie sūnų Joną. Žmonės kalbėjo, neva jis Amerikon pakliuvęs ir mamai iš ten siųsdavęs vaistų. Dar partizanuose buvo keturi broliai Varnai nuo Kumpuolių, trys žuvo (vienas, girdėjau, už Kuklių, apie Puzinus), o kitas brolis dar turėtų būti gyvas apie Kumpuolius.

Partizanavo ir Krauklys Stepas nuo Imbrado, jį ištrėmė lagerin, grįžęs greitai mirė. Nuvažiavo Palangon pailsėt, atsigulė ant smėliuko ir rado nebegyvą.

Savėnuose teko kartu mokytis su Kurakinu Jurgiu (Georgij). Kad jį man kas dabar duotų, tai adatom užbadyčiau – tiek jis mus prikankino... Prisimenu, kai jie vaikščiojo, kartą užėjo pavalgyt, išgert (mes varydavom samagoną). Atėjęs rėkia: „Vicka, duok samagono!“ Brolis davė, tai jis išeidamas dar kirto seriją stogan. Ant aukšto buvo sukrauti minti linai – užsidegė. Aš šokau ant aukšto ir užgesinau, būtų namai sudegę.

Kai suėmė mano brolį, tada jau buvo leista partizanams išeit iš miško ir pasiduoti, žadėjo dovanoti. Jis jau ruošėsi pasiduoti sekmadienį ir su kaimynais buvo sutaręs, kad susitiks, ginklus atiduos. Suėmė jį penktadienį, rado girtą miegantį prieš saulutę miško laukymėje. Šalia gulėjo jo ginklai: šautuvas ir dvi granatos. Pakėlė jį, paėmė ginklus ir nusivarė. Kurakinas labai kankino brolį, šautuvo buože daužė per galvą, mušė, visas buvo labai sudaužytas, į žmogų nepanašus. Uždarė kalėjiman, išvežė į Vorkutą ir ten be teismo pralaikė pusantrų metų. Mane irgi buvo paėmę ir uždarę savaitei. Paskui Viktorą paleido, nes nerado svarbesnių įkalčių, nors jis ir prie vokiečių policijoj tarnavo, bet niekur niekam blogo nepadarė, stengėsi gražiuoju su visais sugyventi. Kaimynas komunistas Dainys jį užstojo, kiti neskundė, todėl ir paleido, neteisė.

Iš VIKTORO PUPEIKIO apklausos protokolų

Iš rusų kalbos vertė L. Abarius
Adaptuoti protokolų variantai

LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-9385-LI. **Aktas**. 1945 06 22, 19 val. 15 min., sulaikytas Pupeikis Viktoras, s. Adomo, g. 1913 m. Sulaikė Zarasų OBB (skyriaus kovai su banditizmu) NKVD v-kas Jasinskas. Sulaikytas Pokšany (tame krašte yra tik Pokenės miškas – *R. K.*) miške, neblaivus (lengvai girtas), kaip „banditas“. Sulaikė istrebiteliai. Apsirengęs: marškiniais, kelnėmis, kariška kepure ir batais. Be išorinių smurto žymių. Paimtas jo šautuvas su 8 šoviniais ir vokiška granata. Apžiūrint dalyvavo kviestiniai: Kurakin Georgij ir Nikitin Ivka – abu iš Rudancų (taip tekste – *L. A.*) kaimo.

Pupeikio Viktoro, s. Adomo, g. 1913 m., **apklausos protokolas, 1945 06 22.** Apklausia NKVD vyr. ltn. Pimkin.

<...> 1944 m. pabaigoje aš įstojau į istrebitelių būrį Imbrade, ten man davė šautuvą. Pabuvęs istrebiteliu apie savaitę, aš, būdamas priešiškai nusistatęs prieš sovietų valdžią, ignoruodamas sovietinius įstatymus ir vadų įsakymus, iš būrio pasitraukiau su ginklu į mišką. Nuo to laiko aš slapsčiausi ir neketinau pasiduoti. Tik šiandieninis atvejis padėjo sovietų valdžiai mane sulaikyti. Tai atsitiko tokiomis aplinkybėmis. Rytą mes su Juozu Baravyku, 21 m. amžiaus, gyv. Makaučiznos k., Imbrado vlsč., buvome Pokštanų (taip tekste – *L. A.*) miške. Neturėjome nieko valgyti. Išėjęs į miško laukymę, aš pamačiau Pakaušės k. gyventoją Henriką (Genę) Simonavičienę, d. Jurgio, ir paprašiau jos atnešti mums ko nors pavalgyti. Susitarėm, kad valgį mums atneštų į miško laukymę, ir kartu su Baravyku likome jos laukti. Po kurio laiko ji mums atnešė pieno, duonos, sviesto ir butelį degtinės. Pavalgęs ir išgėręs degtinės, aš atsiguliau miegoti krūmuose, kur mane ir surado istrebitelis Georgijus Kurakinas. Jis paėmė (iš manęs miegančio) mano šautuvą su 8 šoviniais ir vokišką granatą. Baravyko aš daugiau nemačiau, o mane pristatė į miliciją.

<...> Kai pabėgau iš stribų būrio, visą žiemą gyvenau savo namuose, kartais pirtyse, šieno kupetose. Šautuvą įkišau į stogą. Pavasarį, kai atšilo, Pokštanų miške aš sutikau Baravyką ir taip sudarėm 2 asmenų „bandą“. Gyvenom dviese netoli mano namų Pokštanų ir Karaleviče (*taip tekste – L. A.*) miške. Kitose „bandose“ aš nedalyvavau.

Tardytojas aiškina, kad V. Pupeikis meluoja, ir teigia, jog jis dar priklausęs ir vadinamajai Dudoriaus „gaujai“, reikalauja sakyti tiesą, bet V. Pupeikis ginasi: „Dudoriaus „bandai“ aš nepriklausiau ir apie ją nieko negaliu pasakyti.“

<...> Jokių didelių nusikaltimų aš nepadariau, nes tik slėpiausi nuo valdžios, siekdamas jai nepaklusti, ir tik kraštutiniu atveju trukdyti jos vykdomoms „priemonėms“. Maisto mes neplėšėme, nes mums ir taip duodavo žmonės. Jo duodavo mano sesuo Ona Pupeikytė, d. Adomo, 20 m. amžiaus, Baravyko meilužė Simonavičienė Henrika (Genė), d. Jurgio, 32 m. amžiaus, iš Pakaušių k., taip pat Baravyko giminės, kurie dabar išvažiavę į Kauną. Daugiau bendrininkų neturėjom.

<...> Baravykas buvo ginkluotas naganu su 14 šovinių, jis dar turėjo granatą. Manau, kad jis gyvena Pokštanų miške, taip pat Baltamiškyje ir Karoleviči (*taip tekste – L. A.*) miške. Kur tiksliau – nežinau, nes bunkerių mes neturėjome.

Viktoro Pupeikio apklausos protokolas, 1945 06 23.

Vokiečiams okupavus Lietuvą, iki 1941 m. lapkričio mėnesio gyvenau ir dirbau savo ūkyje. 1941 m. lapkritį vokiečiai mane sugavo ir išvežė dirbti prie geležinkelio į Alenburgą. Ten dirbau maždaug iki 1942 m. vasario mėn., po to pabėgau iš Vokietijos ir sugrįžau į Imbradą. 1943 m. lapkričio mėnesį pradėjau dirbti vokiečių policijoje, Antazavės vlsč.

Sovietams atėjus į Lietuvą, aš 1944 08 stojau į Imbrado istrebitelių būrį, turėjau šautuvą su 20 šovinių. Paskui pabėgau ir slapsčiausi iki sulaikymo dienos.

<...> Be manęs, vokiečių policijoje dar tarnavo man žinomi policininkai:

Dūdėnas Jonas, maždaug 40 m. amž., kilęs iš Salako vlsč., jis pasitraukė su vokiečiais;

Juodvalkis Antanas, maždaug 28 m. amž., iš Daugailių vlsč.;

Medinis Mečys, apie 35 m. amžiaus, taip pat iš Daugailių vlsč;

Karla Jonas, 19 m. amžiaus, iš Dusetų vlsč.;

Kurpė Vladas, 25 m. amžiaus, iš Degučių vlsč.

<...> Bėgti iš Imbrado istrebitelių būrio mane įkalbėjo Vainauskas Jonas, kuris šiuo metu areštuotas NKVD.

<...> Būdamas miške, turėjau anglišką šautuvą su 20 šovinių ir vieną granatą. Visi šie ginklai iš manęs atimti mano suėmimo metu Gryčiūnų miške ir dabar tikriausiai yra milicijoje.

<...> Mūsų būrį sudarė: Baravykas Juozas, g. 1924 m. Makaučiznos k.; Rauplys (orig. Rauklys – *L. A.*) Steponas, 25 m. amž., iš Kuklių k. Iš viso mes turėjom 2 šautuvus, 120 šovinių, 1 naganą ir 3 granatas.

<...> Birželio 13 d. aš buvau Gryčiūnų miške, kai pas mane atėjo Jakiškių k., Imbrado vlsč., gyventoja Pužėnaitė Jania, 30 m. amžiaus, kuri pažįsta Obelių vlsč. gyventoją Joną Vainauską. Ji pakvietė mane į savo namus, kur tuo metu susitikau Vainauską Joną. Pakalbėjęs pradėjo man siūlyti stoti į Mykolo Kazano būrį, kuris dabar yra Noreikių k., ant Lietuvos – Latvijos sienos. Pasakė, kad man bus duotas geras ginklas, nes ten partizanai labai gerai ginkluoti, 4 žmonės turi vieną kulkosvaidį. Aš sutikau, tada Vainauskas pažadėjo, kad po kelių dienų ateis ir mane nusives į būrį. Vainauskas yra vidutinio ūgio, plaukai – tamsūs, didelė nosis, apsirengęs vokišku kiteliu, juodomis kelnėmis, kepurės neturi, nešiojasi automatą.

Pužėnaitė Jania – vidutinio ūgio, stambi, plaukai tamsiai rudi, nosis nedidelė, gyvena tėvo namuose, kartu gyvena brolio (šiuo metu armijoje) žmona ir brolienės motina.

<...> Iš Vainausko žodžių supratau, kad Kazanas yra būrio vadas, būrys didelis, su jais dar vaikšto 2 merginos, sakė, kad yra radijas. Pasakojo, kad birželio 5 d. važiavo trimis vežimais pas Imbrado vlsč. pirmininką Juozėną norėdami jį apiplėšti, bet pakliuvo į pasalą, tada vienas partizanas buvo nušautas ir vienas sužeistas (dezertyras iš Obelių vlsč.).

<...> Be Simonavičienės Genės (Henrikos) iš Pakaušių k. ir mano sesers Onos Pupeikytės, mus dar maitino Dūda (Gudas?) Juozas, 40 m. amžiaus, iš Makaučiznos k., jis yra Baravyko svainis.

<...> Kiek man žinoma, M. Kazano būriui dar priklausė Streikus iš Maniuliškių k., Pupeikis iš Lygalaukių k. ir Baravykas Jonas iš Imbrado vlsč.

Liudininko Kirilo Kiseliovo, Radionovičiaus iš Bikūnų k., Imbrado vlsč., VLKJS nario nuo 1941 m., apklausos protokolas, 1945 07 28: Pupeikį Viktorą iš Imbrado vlsč. Miškiniškių k. aš pažįstu. Mūsų santykiai normalūs. 1943 m., vokiečių okupacijos metais, jis įstojo į vokiečių policiją Antazavėje, dėvėjo vokišką uniformą. Kokius nusikaltimus jis padarė, aš nežinau, bet po karo jis įstojo į stribų batalioną Imbrade, buvo ginkluotas šautuvu. Paskui iš stribyno pabėgo, nuo 1944 08 iki 1945 06 slapstėsi, buvo pagautas Pakaušės miške ginkluotas. Daugiau neturiu ką pasakyti.

Liudininko Ivos Nikitino, Jefimovičiaus, g. 1919 m., Kuikių k., Antalieptės vlsč., gyvenančio Grybovkos k., Imbrado vlsč., parodymai, 1945 07 28: Pupeikį Viktorą aš pažįstu, nes gyvenom kaimynystėje. Žinau, kad jis 1943 m. savanoriškai įstojo į policiją. Paskui 1944 m. įstojo į istrebitelių būrį, kuriame buvo tik 2–3 dienas, iš kur pabėgo ginkluotas. Apie kokius nors jo nusikaltimus nieko nežinau.

Nutartis dėl bylos nutraukimo, 1946 07 12.

Komijos ASSR spec. grupės tardytojas j. ltn. Mazurov surašė aktą, kad kaltinamasis Pupeikis Viktoras vokiečių okupacijos metais tarnavo vokiečių policijoje, o išvadavus Lietuvą, įstojo į istrebitelių būrį. Iš ten po savaitės pabėgo ir išsinešė šautuvą su 20-čia šovinių. Pupeikis papasakojo, kad, būdamas policijoje, ėjo sargybas, ir prisipažino, kad pabėgo iš būrio su ginklu.

Dėl įkalčių stokos perdavimo teismui pagal RTFSR BK 58–1 str. pritaikome 193–7 „g“ punktą, kuriuo kaltinamasis Pupeikis amnestuojamas. Jo byla nutraukiama ir jis paleidžiamas į laisvę.

PASTABOS APIE ERŠKĖČIO BŪRIO VADUS

L. A. p a s t a b a: siunčiu kai ką iš savo pastabų ir juodraščių, rašytų 2003–2004 m. Visa, kas čia parašyta, liečia 3-iosios Vytauto apygardos 5-tą Lokio rinktinę. Taigi, čia turimi mintyje rinktinės vadai Kazys Kaladinskas-*Erškėtis* ir Pranas Račinskas-*Drugelis*, *Žaibas*.

Laimonas Abarius
2011 03 05

Jaunystės romantika. 1948 m. rudenį Lietuvoje dislokuotos pasienio kariuomenės MGB justicijos pulkininkas Gromovič, analizuodamas gyventojų simpatijas miškiniams, pastebėjo, kad partizanai „tikslams pasiekti naudoja susipažinimą su mergaitėmis“ ir „jaunystės romantiką“[1].

Šis teiginys buvo labai artimas tiesai, nes dar nebuvo išblėsusi nepriklausomybės laikų samprata, kad karys – Tėvynės gynėjas, esąs tikrai subrendusio vyro įvaizdis. Todėl jauni partizanai buvo laukiami svečiai patriotiškose šeimose – merginoms imponavo karinės uniformos, drausmė, tam tikras niūrus griežtumas ir pasiaukojimas. Neretai jauni partizanai gana lengvabūdiškai žiūrėjo į tokias pažintis, atsakomybės stoką motyvuodami savo padėties trapumu: šiandien dar gyvi, o rytoj – ant grindinio.

K. Kaladinskui vadovaujant, galiojo nerašyta taisyklė: neįsimylėti, nevaikščioti į pasimatymus, nepriimti į būrį moterų. Nedaryta išimties ir turintiems šeimas partizanams: pats anksti netekęs Sibiran ištremtų artimųjų, K. Kaladinskas netoleravo nei šeimų lankymo, nei moterų (žmonų, seserų, draugių) lankymosi stovyklose.

Vėlesniais metais, jau vadovaujant *Žaibui*, į draugystes buvo žvelgiama ir iš tam tikrų praktinių sumetimų: rodydami dėmesį merginoms, partizanai įgydavo ištikimas ryšininkes, kurios nei tardymų, nei mirties akivaizdoje neišduodavo savo mylimųjų. „Broniui Zenkevičiui-*Kalviui* ryšininkavau todėl, kad jį mylėjau“, – tardyme paaiškino Ona Bulkaitė iš Staniuliškių k. [2]. Taip galėjo paliudyti ir Ona Pumputytė, ir Janina Arlauskaitė, Julija Baubinaitė, Apolonija Miškinytė, kitos merginos. Žiaurios kovos sąlygomis apie ramų šeimyninį gyvenimą jos galėjo tik pasvajoti.

Pasmerkti žūčiai, ankstyvai mirčiai partizanai kartais sukurdavo šeimas. 1948 m. Paažvintės kaime pas Balį Gražį įvyko dvejos partizanų vestuvės: su merginomis-ryšininkėmis tuokėsi girininkas Vincas Araminas-*Šermukšnis* ir Petras Cicėnas-*Žalgiris*. Kunigas išklausė išpažinčių ir palaimino jaunavedžius, dalyvavo poros – partizanai ir ryšininkės, griežė muzikantai – broliai Šimkūnai iš Ažvinčių [3].

Deja, likimo buvo lemta ryšininkėms nuotakoms iškentėti lagerius (suimtos 1949 m.), žuvo ir abu partizanai. Vėliau jos sukūrė naujas šeimas. Kitos, draugaudamos su partizanais, susilaukė vaikų. Tiesiog herojiška ištikimybė siejo Vaclovą Mikalaičiuką ir Teklę Stundžaitę. Ji, keletą metų slėpusi partizaną *Sakalą*, 1950 m. buvo suimta, kentėjo lageriuose. 1953 m. suimtas ir *Sakalas*, nelaisvėje praleido 15 metų (iki 1968 m. kovo mėn.). Grįžę šie jau nebejauni žmonės surado vienas kitą, susituokė ir kartu sulaukė senatvės.

Lagerio metai neišskyrė Veronikos Pumputytės ir *Vyno* būrio partizano Aleksandro Miškinio-*Dobilo*. 1951 m. rugsėjo mėnesį, išvežusi *Dobilą* iš apsupto Gaidžių kaimo, Veronika laukė jo dešimt metų. A. Miškiniui grįžus iš kalėjimo, 1963 m. susituokė, susilaukė 4 vaikų. Aleksas Miškinis mirė 1992 m.

Net asketiški broliai Bulkos turėjo drauges (pusseseres Vasiulytes Janiną-*Kaladytę* ir Marytę-*Aguonėlę*), tačiau jiems nebuvo lemta susieti likimų. *Aguonėlės* dėmesio stoka *Dainius* skundėsi dar 1950 m. rudenį, tačiau ji išliko ištikimiausia ryšininke iki pat arešto 1951 m. kovo mėn. *Kaladytė*, gresiant areštui, pasitraukė į Kauną ir 1952 02 07 mirė nuo atviros formos tuberkuliozės, Juozui Bulkai jau tapus provokatoriumi [4].

Suimtos merginos pereidavo patyčių ir pažeminimų pragarą. Saugumiečiai dažnai ryšininkes ir rėmėjas vadindavo partizanų meilužėmis, tačiau iš tikrųjų tai tik dalis tiesos. Kartais suimtosioms tokie kaltinimai buvo parankesni, nei būti apkaltintoms ryšininkavimu: tai bent jau leido tikėtis lengvesnių tardymų, neišduoti kitų pasipriešinimo dalyvių. „Ar tu santykiavai su Naste?“ – kreipėsi tardytojas į Balį Pupeikį. Jis atsakė kaip tikras vyras: „Į klausimus, žeidžiančius moters orumą, aš neatsakinėsiu.“ [5].

Šviesaus žiaurios partizaninio karo realybės spindulio – jaunystės romantikos – nušviesti A. Bulkos ir M. Vasiulytės laiškai. Švelnūs kreipiniai „brangusis“, „brangus broli“, „mielas didvyri“ Marytės Vasiulytės-*Aguonėlės* laiškuose Antanui Bulkai liudija, kokie artimi buvo šie žmonės. Tačiau nerasime nė vieno meilės vardo – juos jungė draugystė, dvasios bendrumas... Tik laiške ryšininkui *Jovarui Dainiu*s išsiliejo, kokia brangi jam buvo ši mergina: „Sudužo pirmoji meilė, aš dažnai verkiu, o kodėl – niekas nežino, nebent nujaučia...“ [6]. Tokia buvo erškėtėnų jaunystės romantika, sudegti kaip žvakei ant laisvės kapo.

Lietuvos partizanų vadovybė per visą laisvės kovų laikotarpį draudė pasilinksminimus. Jų giliu įsitikinimu, „kuomet Tėvynė plūsta kraujais, lietuvis negali linksmintis“. 1945–1947 m. vadovaujant *Erškėčiui*, „vakarušnikai“ ne kartą išvaikyti.

1945 m. rudenį partizanai nutraukė šokius Bajorų mokykloje, įspėję mokytoją Moniką Mačkinytę: matyt, esanti bloga lietuvė, jei organizuojanti vakarėlius, kai lietuviai verkia. Radę gegužinę Vaišnoriškėje, išrengė ir suklupdė jaunimą, kad būtų pamoka kitiems. Tas pats, liudininkų prisiminimais, įvyko ir Ginučiuose [7].

1947 m. birželio mėnesį (1947 06 05, agentūros *Zarasietė* ir *Peilis* duomenimis) Jakėnų kaime, pas muzikantą Čičelį, suradę šokantį jaunimą, Kaladinsko vyrai nutraukė gegužinę. Patikrinęs esančių dokumentus, *Erškėtis* suklupdė šokėjus ir liepė kalbėti poterius už neseniai žuvusį būrio vadą Povilą Butrimą-*Vaidilą* (žuvo 1947 05 07) [8].

Žuvus K. Kaladinskui, kuopos ir rinktinės vadu tapęs Pranas Račinskas-*Drugelis* šiuo klausimu buvo liberalesnis. Partizanai jau ir patys padainuodavo, nueidavo į gegužines. Buvo aišku, kad alkaniems ir vargstantiems žmonėms reikia šiek tiek paįvairinti nykų gyvenimą. Iš archyvinės medžiagos žinoma, kad 1948 m. rugpjūčio mėn. erškėtėnai lankėsi gegužinėje Janiškių kaime, 1949 m. liepos mėnesį – Jakėnuose ir kt. Maždaug 1950 m. gyvendami aplink Minčią, Lokio rinktinės partizanai nueidavo pasišokti į Paažvintę, Aukštaglynį (kur gyveno Gražiai).

Laisvesnis požiūris į pasilinksminimus nepasiekė Kiaunės rajono – čia pasilinksminimų organizatoriai buvo prilyginami tautos išdavikais. „1949 08 15 pas Mačiulį, Ripaičiuose, nuo pusės dienos tebevyksta vakaruškos. Tamsta viršininke, vakaruškas reikėtų visai panaikinti“, – *Dainiui* rašė ryšininkas A. Mačiulis-*Majoras* [9]. Kieti savo tikėjimu ir pasiryžimu atvesti tautą atgal į tikėjimą, broliai Juozas ir Antanas Bulkos paskutinieji bandė išlaikyti visuotinį tautos gedulą.

Šaltiniai

1. LVOA, f. 1771, ap. 52, b. 15, p. 108. Trumpas pranešimas apie kai kuriuos kovos su buožių – nacionalistų gaujomis Lietuvos SSR trūkumus. 1948 11 12.

2. LYA, b. b., f. 41450/3, p. 275. Onos Bulkaitės 1947 04 24 tardymo protokolas.

3. Mečio Petkevičiaus, g. 1924 m. Minčiakumpio k., 1999 04 13 liudijimas; Antano Šimkūno, g.1923 m. Ažvinčių k., 2000 10 15 liudijimas.

4. LYA, f. K-1, ap. 45, b. 213, p. 158. Pažyma apie Šiaurės rytų Lietuvos srities štabo likvidavimą.

5. LYA, b. b., f. P-18463-Li, t.1, p. 53. Balio Pupeikio 1953 01 30 tardymo protokolas.

6. LYA, b. b., f. P-16914-Li, t. 5, l. 104. Brangus bendradarbi. 1950 08 28.

7. Stasio Ivanausko, g. 1938 m. Ginučių k., Saldutiškio vlsč., liudijimas; Fortunato Ivanausko, g. 1925 m. Ginučių k., Saldutiškio vls., liudijimas.

8. Onos Butrimaitės-Laurinienės, g. 1929 m., liudijimas.

LYA, f. K-1, ap. 3, b. l. 158. Pranešimas apie Zarasų MVD-MGB skyriaus kovos su banditizmu rezultatus 1947 06.

LYA, ap. 3, b. 1807, l. 87. Pranešimas apie kovą su nacionalistiniu pogrindžiu ir jo bandomis Zarasų apskr. 1947 06.

9. LYA, b. b. f. 24624/3, t. 2, l. 20–8. Kiaunės rajono Pakaso OS apylinkės v-ko Majoro 1949 08 21 raportas Nr. 20.

VANDOS VAIVADIENĖS GYVENIMO PRISIMINIMAI

R. K. p a s t a b a: dėl Vandos Vaivadienės prisiminimų publikavimo

Su V. Baltušyte-Vaivadiene susipažinome apie 1972 m. Suvainiškyje, svečiuose pas kunigą Titą Vinkšnelį. Tuo metu mano pagrindinis tikslas buvo užrašyti prisiminimus apie jos brolį partizaną Joną Baltušį-*Trimitą,* ir jau patį pirmąjį mūsų susitikimo momentą aš jai atvirai visa tai išdėsčiau. Ji pažadėjo kai ką prisiminti, bet tą kartą iki galo neatsivėrė, kadangi gerai ir ji manęs nepažinojo, nors mus suvedė jos tikras pusbrolis kunigas Titas. Vis dėlto tada dar buvo gilus sovietmetis, ir tuo metu kalbėtis apie partizanus buvo tabu, o tuo labiau kažką ir užrašinėti.

Maždaug po poros metų mūsų bendravimo gerb. Vanda ryžosi atverti savo sielą ir papasakoti kai ką daugiau ne tik apie savo šeimos tragišką likimą, bet ir apie partizaną brolį Joną.

Kadangi jos vyras Bronius Vaivada taip pat buvo bolševikų nuteistas ir sušaudytas už antisovietinę veiklą, iškilo klausimas dėl platesnės apimties prisiminimų rašymo. Aš ją ėmiau raginti rašyti savo gyvenimo prisiminimus, ir po keleto mūsų diskusijų apie tai ji ryžosi, bet savo vyrą ir brolį partizaną Joną pažadėjo paminėti tik fragmentiškai. Aš sutikau, ir ji ėmėsi plunksnos. Sutarėme, kad rašys atskirais epizodais, aš juos persirašinėsiu savo ranka į kitą sąsiuvinį, o ji savuosius sunaikins, kad neliktų tiesioginių įkalčių.

Ir taip diena iš dienos ji rašė, aš persirašinėjau, kol išėjo nemažas pluoštas gana įdomios medžiagos. Gal kas man paprieštaraus, kad daug ko ir netiktų publikuoti šioje knygoje, bet čia viskas taip glaudžiai susieta, kad išmesti negalima nieko. Jos vaikystė, šeima, mokslai, seserų, brolio likimai ir pagaliau sutrypti atėjūnų okupantų jos artimiausių žmonių gyvenimai... Ar galima tai išbraukti iš konteksto ir pateikti tik trumpus epizodus? Jokiu būdu – ne!

Jos prisiminimus apie partizaną brolį Joną Baltušį aš užrašiau jau savo ranka ir rankraštyje pasakojimą įvardijau jos sesers Julijos Stumbrienės, kuri tuo metu jau buvo mirusi, vardu. V. Vaivadienė bijojo, kad tie užrašai nepatektų į KGB rankas ir jai už juos nereiktų atsakyti. Šių prisiminimų epizodai buvo publikuoti APP, I d., išleistoje 1996 m.

Vanda Baltušytė-Vaivadienė mirė apie 1996 m. Panevėžyje.

Vietoj įžangos

Jausdama artėjančią senatvę, nutariau parašyti savo gyvenimo prisiminimus.

Tas mano gyvenimas galbūt mažai skiriasi nuo kitų to meto lietuvių gyvenimų, nes visiems mums teko labai sudėtingas istorinis laikotarpis. Juk pats baisiausias dalykas tautai – netekti laisvės. O mes, jos bejėgiai vaikai, stovėjome ir žiūrėjome į visus tragiškus įvykius, nieko negalėdami padėti žūstančiai tautai.

Daug mūsų sūnų ir dukrų buvo ištremta į tolimąjį Sibirą. Daug jų negrįžo, o grįžusieji galėtų daug ką pasakyti... Aš noriu papasakoti savo išgyvenimus likus tėvynėje. Sunku viską atsiminti ir išreikšti žodžiais, sunku stovėti greta ir matyti savo tautos tragediją, matyti ir jausti savo artimųjų ir visų kitų tautiečių kančias bei mirtį.

Gimtinė

Mano gimtinė – Rokiškio apskrities Pandėlio valsčiaus Buivėnų kaimas, kuris yra trys kilometrai nuo Pandėlio ir trisdešimt kilometrų nuo Rokiškio.

Tai nedidelis, tik apie dvylika kiemų turintis tvarkingas kaimas. Kiekvienam kieme po langais gražūs gėlių darželiai, o už gyvenamojo namo rudenį sodai pilni vaisių. Visi gyventojai lietuviai. Šeši kiemai turėjo vienodas pavardes – Baltušiai, bet ne visi buvo giminės. Mano tėvai nesigiminiavo nė su viena iš tų šeimų. Taigi, kaime gyveno Baltušiai, o kitų šeimų pavardės buvo: Kilius Nikodemas, Morkauskas Povilas, Morkauskas Petras, Greviškis, Prakopas, Ginotis...

Vieni turėjo po pusę valako žemės, kiti – po visą valaką, apie trisdešimt hektarų. Žmonės gyveno nesipykdami, gražiai šventė šventes, negirtuokliavo.

Tik du broliai Baltušiai, gyvenę kaimynystėje, kartais mėgdavo Pandėlyje išgerti ir iš turgaus antradieniais važiuodami padainuodavo. Vienas iš jų – Mykolas Baltušis – labai įdomus ir gabus žmogelis, jo ir išvaizda buvo išskirtinė: aukštas, lieknas, su žila smailia barzdele. Apylinkėje buvo žinomas kaip gabus medžio drožėjas. Visi jį vadino Dievdirbiu. Jis išgražino daug apylinkės bažnyčių, daug pakelės rūpintojėlių išdrožė. Dar ir dabar prisimenu jo mėgstamą dainelę, kuri piktino tikinčiuosius: „Dieve, aš tave padirbau, Tu man sutvėrei, iš tavo lockos ašei pasigėriau...“

Daugiau jokių patyčių iš religijos niekas iš jo negirdėjo. Aš draugavau su jo dukrele Paulina. Arčiausiai mūsų gyveno Povilas Baltušis, o iš kitos pusės – Nikodemas Kilius. Tai buvo geri, taikūs žmonės, su mano tėvais niekada nesipyko. Didžiausią įspūdį mano vaikystėje paliko pradžioje kaimo (nuo Pandėlio pusės) augusi labai didelė liepa, joje buvo gandralizdis. Kasmet mūsų džiaugsmui čia perėdavo gandrai. Dažnai į liepą susimesdavo bičių spiečiai, ir mums, vaikams, būdavo gražu, kai tas bites kaimo žmonės norėdavo sugauti. Prisimenu, kaip iš savo tėviškės lauko žiūrėdama į Pandėlio pusę, matydavau baltą bažnyčią.

Mūsų šeima

Mano tėvų šeimą sudarė septyni asmenys: tėvas, motina, trys seserys, brolis ir dėdė – mano senelio brolis, kuris visą laiką gyveno mūsų šeimoje.

Tėvas Juozas Baltušis gimęs Buivėnų kaime, ten pat, kur nuo neatmenamų laikų gyveno jo tėvai, seneliai ir proseneliai. Jis buvo vidutinio ūgio, smulkaus sudėjimo,

silpnokos sveikatos. Visą gyvenimą jį kamavo bronchitas, vėliau išsivystęs į astmą, nuo jos jis ir mirė. Nors ir silpnokos sveikatos, buvo labai darbštus, niekada nerūkė, negėrė alkoholio, mes, vaikai, niekada nematėme jo girto. Tėvelis labai mėgo gamtą, visa mūsų sodyba skendėjo tarp jo sodintų medžių. Sodas pilnas avilių. Bitininkavo senoviškai: medų pildavo ne į kibirus, o į medines statinaites. Tėvelis buvo baigęs keturias carinės Rusijos klases, gerai mokėjo rusų kalbą, todėl dažnai buvo skiriamas kaimo seniūnu. Turėjo neblogą iškalbą, kalbėjo gražia, vaizdinga lietuvių kalba. Labai mylėjo gyvulius, visą laiką laikė žirgą. Po darbo išvesdavo jį kieman pramankštinti. Mums, vaikams, būdavo baisu žiūrėti pro langą, kai žirgas žvengdavo ir bėgiodavo ratu apie tėvą, pririštas ant ilgos virvės.

1914 m. karą praleidome miške, netoli savo namų. Truputį prisimenu, kaip grįžę radome sušaudytus ir išplėštus namus. Bet daug kas buvo paslėpta klojime po žeme. Atkasė grūdų, drabužių, medaus, todėl šeimai neteko badauti. Prisimenu, kaip tėvelis nuolat džiaugdavosi, kad jo vaikai nepatyrė bado, o kai buvome sotūs, tai ir ligos ne taip puolė.

Motina – Konstancija Mažuolytė gimusi prie Pandėlio, netoli Buivėnų kaimo, sename Lepenių vienkiemyje. Šeimoje buvo penkios seserys ir du broliai. Tėvai turėjo 80 hektarų žemės, bet vaikai patyrė daug vargo, nes anksti neteko motinos, o tėvas nelabai rūpestingai ūkininkavo, buvo vadinamas „staršina“, vaikščiojo į Pandėlį, mėgo išgerti, todėl visi darbai teko dar visai jauniems vaikams.

Mano tėvai susituokė apie 1900 metus. Motina buvo stiprios sveikatos, vidutinio ūgio, labai darbšti, tylaus būdo, nekalbi. Mus, vaikus, auklėjo savo pavyzdingu darbu, rimtumu ir visiškai jais pasitikėjo. Kai tėvas mums nuolat primindavo, kaip reikia elgtis, motina tik pasakydavo: „Na, tėvai, argi gali mūsų vaikai nedorai elgtis?“ Ir mums to užteko. Nors buvo tylaus būdo, bet, kai šeimą ištiko didelė nelaimė, motina parodė savo tvirtą charakterį, visas kančias nešė tylėdama ir dažnai rizikuodama net savo gyvybe.

Kai l944 m., beveik per pačias Kalėdas, rusų NKVD-istai visai nekaltai areštavo brolį Joną, šeimą ištiko didelis smūgis, tėvas – sunkus ligonis – astmininkas, prie ūkio liko viena motina.

1945-ųjų pavasarį Jonui pabėgus iš Rokiškio kalėjimo, tėvams prasidėjo dar baisesni kryžiaus keliai. Kaip pati mama pasakojo, ją tardė ir kankino, kadangi Jonas perėjo pas partizanus, žodžiu, įsitraukė į ginkluotą kovą prieš pavergėjus. Viską, kas buvo sunkiu triūsu sukurta ir pastatyta, sovietų valdžia konfiskavo ir juos pačius išvarė iš namų.

Motina daug iškentėjo dėl sūnaus, o tada jai buvo apie septyniasdešimt metų. Tris kartus buvo areštuota, išvežta tardyti į Rokiškį ir laikyta ten po dvi ir daugiau savaičių. Iš Rokiškio grįždavo sumušta, suspardyta, su didžiausiom mėlynėm ant kūno. Atsimenu, kaip ji grįžusi didvyriškai sakydavo: „Juo daugiau mane spardo, muša, tuo aš stipresnė darausi. Nors ir užmuštų, bet apie partizanus nieko nepasakyčiau.“

Tos kančios ir kankinimai tęsėsi apie dešimt metų, bet motina nepalūžo. Mes, dukros, mažai kuo jai galėjome padėti, nes pačios kentėme panašų vargą. Po kurio laiko jos sveikata visai pairo. Aš tada ją parsivežiau į Sidabravo miestelį Radviliškio rajono, Dotiškių kaimą, kuo pati tada gyvenau.

Jonas buvo teisiamas slaptai, ir, kai mama sužinojo, kad jau niekada nebepamatys savo sūnaus, tyliai pasakė: „Dabar man beliko tik melstis už jo vėlę.“ Jos sveikata silpo, ir 1960 m. motina mirė. Palaidota Panevėžio kapinėse. Tai buvo motina kankinė. Ji mėgo skaityti, ypač mylėjo savo krašto žmones, kaimynus, už tai visi ją gerbė ir kiek galėdami padėjo.

Nė vieno savo senelių neprisimenu, o mano senelio brolis Antanas Baltušis, gyvenęs tėvų šeimoje, buvo nevedęs. Jis mums buvo kaip senelis, bet mes jį vadinome dėde.

Buvo labai senoviškas žmogus: aukštas, tvirtas, tikras senovinių miškų ąžuolas. Buvo beraštis, rūkė pypkę ir dirbo visus sunkius žemės ūkio darbus. Taboką sodindavo ir augindavo pats, džiovindavo palėpėje, pjaustydavo, alkoholio nevartojo. Buvo religingas, sekmadieniais eidavo į bažnyčią, rytais rengdamasis, audamasis pusbalsiu kalbėdavo poterius. Rugiapjūtei visiems nupindavo vyžas iš medžio žievės. Jam nieko nereikėjo: nei dailesnių drabužių, nei pinigų, brangiausias jo turtas buvo pypkė. Jis mus labai mylėjo, buvo tarsi antrasis tėvas, visur mus pavaduodavo ir užtardavo, tėvams neleisdavo mūsų bausti. Už dėdės nugaros jautėmės visiškai saugūs. Šeimoje buvo sugyvenamas, niekada nesu girdėjusi jo pakelto tono, visada nuolaidus ir tylus. Buvo labai jautrus: susirgus kuriam šeimos nariui, negalėdavo užmigti, vaikščiodavo ir dūsaudavo, ragindavo greičiau važiuoti daktaro. O išvažiavus jo, stovėdavo ir laukdavo prie vartų, kol daktaras atvažiuos. Dėdė mirė 1942 metais, sulaukę daugiau kaip devyniasdešimties metų. Palaidotas Pandėlio parapijos kapinėse.

Vyriausioji sesuo – Juzė. Už ją dar buvo vyresnė sesuo Vincė, kuri mirė septynerių metukų nuo meningito. Palaidota taip pat Pandėlio parapijos kapinėse.

Juzė gimė 1904 metais. Buvo gabi mokslui, bet tam neturėjo sąlygų, baigė tik Pandėlio pradinę mokyklą. Neaukšto ūgio, mėlynom akim ir tamsiais ilgais plaukais. Nemėgo ūkio darbų, bet labai gražiai verpė, audė ir darė visokius rankdarbius. Taip ir pasiskirstė: jaunesnioji sesuo Julė dirbo laukų darbus, o Juzė rūpinosi sesutėms sukrauti kraičius.

Juzė mėgo dailiai rengtis ir puoštis. Sulaukusi pilnametystės, per atlaidus Žiobiškio parapijoje pas tetą susipažino su tetos kaimynų sūnumi Kazimieru.

Kazimiero šeimoje augo penki broliai, o jis buvo vienas iš jaunesnių sūnų. Tėvas dar nenorėjo dalinti ūkio ir Kazimieras negalėjo vesti. Tą vasarą į svečius atvažiavo vyriausioji sesuo iš Amerikos (Čikagos), ir Kazimieras pasiguodė jai turįs mylimą merginą, bet tėvas neleidžia jam vesti. Išvažiuodama sesuo pažadėjo Kazimierą išsivežti į Ameriką. Nors tuo laiku tiesiai į JAV nebuvo galima išvažiuoti, bet sesuo brolį atsivežė pas save per Kanadą.

Atsimenu, kaip išvažiuodamas Kazimieras apsilankė mūsų šeimoje ir prašė tėvų, kad leistų jam vežtis ir Juzę. Ji buvo dar jauna, ir tėvai į tai žiūrėjo labai abejingai, bet Kazimierą mandagiai priėmė, vaišino, o kai jis paprašė leisti jam su Juze nusifotografuoti, tai abu tėvai virtuvėje sprendė: leisti ar neleisti. Pagaliau sutiko. Tėvas sakė, kad jis niekam negalės tos nuotraukos rodyti, išvažiuos ir niekas nežinos. Nuotrauka buvo padaryta, bet paslėpta. Kazimieras, su visais atsisveikinęs, išvyko ir pažadėjo savo mylimąją už kokių poros metų išsivežti.

Tėvai į šitas piršlybas žiūrėjo labai abejingai. Juzė susirašinėjo su savo išrinktuoju, bet viskas buvo labai netikra. Juzei, anot tėvo, atsirado „gerų“ jaunikių, jis ragino pasirinkti, o ji vis tylėjo ir nesiruošė nė už vieno tekėti. Tik štai vieną dieną Juzė gavo dokumentus – jau išpirktą kelionę į Kanadą. Reikia tvarkytis ir už kokių poros savaičių prisistatyti į Klaipėdą. Viskas taip netikėtai ir nelauktai. Juzė sumišo, nusigando, pradėjo verkti, ir visas važiavimas iširo. Tėvas labai supyko, ėmė bartis: „Ką tu čia dabar padarei? Kurgi tu važiuosi, tik žmogų suvedžiojai, jam gi pinigai kainavo...“ Juzė teisinosi nenorėjusi suvedžioti: viename laiške Kazimieras paklausė, ar ji važiuos, o ji tikpajuokavusi, kad važiuos. Ji nesitikėjo, kad viskas įvyks taip greit. O išplaukimo diena praėjo. Juzė Kazimierui parašė, kad nesuspėjo, ir viskas aprimo.

Po kelių mėnesių istorija pasikartojo. Juzė vėl gavo dokumentus, kad kelionė atidėta mėnesiui. Ji pradėjo ruoštis išvažiavimo dokumentus. Viską susitvarkė, labai bijodama ir verkdama, tėvų palaiminta, išvažiavo į tą didelę kelionę.

Kelionė laivu tęsėsi ilgai, bet gana įspūdingai. Juzę labai išvargino jūros liga. Laimei, ją sergančią globojo ir gydė kaip savo vaiką vienas Danijos pilietis. Ji jo ir dabar negali pamiršti. Laimingai pasiekė Kanadą ir pagal visus Kazimiero nurodymus laikinai apsigyveno Kanadoje, Jungtinių Valstijų pasienyje, pas lietuvius fermerius.

Čia Juzė laukė tolesnių Kazimiero nurodymų. Tie lietuviai du broliai, nusipirkę nemažai žemės, gyveno gerai. Vienas buvo vedęs, o kitas – ne. Jis pradėjo pirštis Juzei, prašė jos niekur nebevažiuoti, bet Juzė tą žmogų atstūmė ir jie susipyko.

Po mėnesio naktį atvažiavusi automašina Juzę išsivežė. Deja, pervažiuojant sieną, mašina buvo sulaikyta, ir Juzė atsidūrė Detroito kalėjime. Ji nusprendė, kad tai padarė tasai lietuvis, kuris jai piršosi, nes jis bendravo su pasieniečiais. Juzė prašė padėti Kazimiero sesers. Sesuo atvažiavo į Detroitą, užstatė savo namą, esantį Čikagoje, ir Juzę parsivežė pas save, į Čikagą. Čia Juzė, būdama teismo žinioje, gyveno metus negalėdama ištekėti, nes Kazimieras dar neturėjo Amerikos pilietybės. Visi žinojo, kad tokiu atveju teismas baigiasi piliečio grąžinimu į tą valstybę, iš kurios jis atvyko.

Per tuos metus reikėjo ką nors daryti, kad pagaliau sužadėtiniai susitvarkytų. Tuo labai rūpinosi Kazimiero sesuo. Advokatas patarė Juzę slapta sutuokti su Amerikos piliečiu ir tylėti, kol baigsis teismas. Juzę surašė su kažkokiu anglu, bet teismas vis tiek priteisė jai grįžti atgal į Lietuvą.

Po metų sulaukėme Juzės. Grįžo su pilnais „čemodanais“; tikra „amerikonka“: išsipuošusi, apkirptais plaukais, visai nebepanaši į savo kaimo drauges. Tėvai labai nusiminė. Juzė taip pat ne visai linksma: išvarginta ir iškamuota. Kaime pradėjo liežuvaut ir juoktis. Kai kas ėmė spėlioti, kad gal ir ištekėjusi... Žodžiu, rūpesčių iki kaklo. Po kokių metų vėl atėjo kvietimas Juzei kažkokia angliška pavarde, kaip amerikiečio žmonai, važiuoti tiesiai į Čikagą. Šį kartą visi pralinksmėjome ir vėl išlydėjome Juzę į Ameriką.

Ten jai teko išsituokti, ir pagaliau gavome vestuvines nuotraukas. Visi stebėjomės Kazimiero meilės patvarumu, per didžiausias kliūtis jis pasiekė savo tikslą – vedė mylimą merginą. Iš Juzės laiškų supratome, kad Kazimieras buvo labai geras

vyras ir draugas. Juzė po visų tų kelionių ir rūpesčių nelaimingai gimdė, naujagimis mirė, o ir pati sunkiai susirgo: jai pašalino tulžies pūslę, bet vėliau pagimdė dukrą Rūtą. Kazimieras dirbo metalo fabrike šaltkalvių meistru. Prasigyveno, Čikagoje nusipirko nuosavą namą, bet, nesulaukęs senatvės, mirė vėžiu apie 1967 metus. Juzė tebegyvena Čikagoje, dukra Rūta jau ištekėjusi, augina du vaikučius. Juzei šiuo metu 76 metai.

Sesuo Julija Janina gimė 1907 m., šeimoje ją visą laiką vadinome Julija, o kai, laikui bėgant, išsiėmė gimimo liudijimą, pasirodo, kad ji pakrikštyta Janinos vardu, bet visam gyvenimui ji ir liko Julija.

Julija baigė Pandėlio pradinę mokyklą ir liko dirbti savo tėvų ūkyje. Buvo linkusi prie žemės ūkio darbų, gera ir klusni tėvų pagalbininkė.

1933 m. Julija ištekėjo už Vlado Stumbrio, kuris buvo našlys, augino penkerių metų sūnų Alfonsą, gyveno Pandėlyje, turėjo 40 hektarų žemės. Jo tėvai buvo kilę iš Rumpiškėnų kaimo, netoli Kazliškio. Tėvas, norėdamas savo vaikams suteikti geresnį gyvenimą, palikęs žmoną su mažais vaikais, išvyko į Ameriką. Ten keletą metų dirbo anglių kasykloje, o grįžęs namo atsivežė daug pinigų. Nupirko Pandėlio dvaro centrą, 80 ha žemės ir ją padalijo sūnums Vladui ir Romui. Vargšas žmogelis nežinojo, kad taip sunkiai uždirbti pinigai vaikams atneš nelaimę, nes, atėję rusų bolševikai, jų ūkius priskyrė prie buožinių. Gerai, kad senasis Stumbrys mirė vokiečių okupacijos metu ir viso to nematė. Julija augino ir mokė posūnį Alfonsą ir pati dar susilaukė trijų sūnų ir vienos dukters. Sūnus Leonas mirė 1942 m. nuo smegenų uždegimo, Alfonsą leido į mokslą.

Šeimos nelaimės prasidėjo 1944-aisiais, kai į Lietuvą vėl grįžo Raudonosios armijos tankai. 1945 m. Julija pagimdė dukterį Jūratę, o 1946-aisiais – sūnų Stasį. Vaikai maži, o nelaimės lankėsi viena po kitos. Ūkį apibuožino, uždėjo didžiausius mokesčius, ir 1946 m. Stumbriai, matydami, kad jų nebeįstengs sumokėti, nebedavė okupantams nei grūdų, nei gyvulių. Buvo padaryta krata, konfiskavo ūkį. Vladą Stumbrį apkaltino sabotažu, areštavo ir uždarė į Rokiškio kalėjimą. Taip pat areštavo ir į kalėjimą paėmė Vlado brolį Romą. Julija, likusi su trim mažamečiais vaikais, 1947 m. pateko į tremiamųjų sąrašą, o vyras sėdėjo Rokiškio kalėjime. Naktį namus apsupo rusų NKVD kareiviai, visus prikėlė ir įsakė ruoštis kelionei. Julija susiorientavo, kad jai bus labai sunku vienai su trim mažais vaikais ir surizikavo... Vienmarškinė, apsisiautusi kailiniais, basa išbėgo iš namų palikusi vaikus. Nubėgusi pas artimiausius kaimynus į vienkiemį prie Pandėlio, prašė žmonių sekti, ar veš į stotį jos vaikus. Jei veš, tai ir ji nueis kartu.

Kareiviai ilgai saugojo namus, visur jos ieškojo, bet vaikų vienų nevežė. Žmonės paleido gandus, kad Stumbrienė prisigirdė netoli namų esančiam tvenkinyje. Kareiviai ir čia jos ieškojo. Po dviejų dienų pas vaikus atėjusi močiutė (mūsų motina), paprašė, kad jai atiduotų vaikus, ir enkavedistai, nežinodami ką daryti, atidavė.

Namai buvo apiplėšti, jokio maisto, jokio drabužio, vaikai pusnuogiai, močiutė su ligoniu seneliu, išvaryti iš namų, gyveno pas svetimus ir dar pasiėmė tris anūkėlius. Julija ilgai slapstėti. Aprimus trėmimams, pasiėmė savo vaikus. O kur gyventi? Tuo metu kaip buožės vaikas Kaune buvo suimtas ir į Sibirą išvežtas studentas Alfonsas.

Julija, nebežinodama kur glaustis, atvažiavo pas mane į Šeduvą, kur aš tuo metu mokytojavau. Aš pati buvau didžiausiam pavojuj ir nedaug ką galėjau jai padėti. Prie Panevėžio, netoli cukraus fabriko, turėjau pažįstamą ūkininką Bliūdžių kaime, kuris nuomojo mūsų žemę ir ūkį. Aš paprašiau jį priimti gyventi mano seserį su vaikais. Tas nuomininkas nebuvo geras žmogus, bet seserį priėmė. Po poros metų iš kalėjimo grįžo ir jos vyras Vladas. Vlado brolis Romas mirė Rokiškio kalėjime apnuodytas sugedusiu maistu. Vladas pradėjo dirbti cukraus fabrike krovėju, uždirbdavo pinigų ir jau pakenčiamai galėjo maitintis, bet pas tą nuomininką ilgiau gyventi pasidarė nebeįmanoma ir nesaugu, nes jis visiems skelbė, kad jie – nuo tremties pabėgę buožės. Tada Stumbriai Panevėžyje susirado nešildomą sandėliuką ir jame apsigyveno. Julija augino daržovių daigus, laikė karvę, daigus pardavinėjo turguje ir taip vertėsi.

Po aštuonerių metų tremties iš Sibiro grįžo Alfonsas. Labai suvargęs, bet išmokęs sunkiausių darbų, susirado mokslo draugų ir įsidarbino Kaune. Neakivaizdiniu būdu baigė mokslus ir tapo inžinieriumi statybininku. Jo padedami tėvai vietoj sandėliuko pastatė mažą dviejų kambarėlių namelį, kur ir apsigyveno. Duktė Jūratė buvo labai gabi, gerai mokėsi, padedama Alfonso baigė Kauno politechnikos institutą ir tapo elektrotechnikos inžiniere, o sūnūs Kęstutis ir Stasys liko eiliniais darbininkais.

Julijos gyvenimas buvo labai sunkus. Kadangi brolis Jonas pabėgo iš Rokiškio kalėjimo, 1949 m. ją suėmė, išvežė į Rokiškį. Ten ją išlaikė apie dvi savaites, tardė, mušė, rovė plaukus, reikalavo žinių apie brolį, nors ji apie jo gyvenimą tikrai nieko nežinojo. Ji pasakojo, kaip tardymo metu elgėsi rusai tardytojai: įsako stovėti tiesiai, tampo už kasos, atsikrenkštę spjaudo į veidą, neduoda nusišluostyti. Jau gyvendama Panevėžyje, parvažiuodavo pas tėvus į Buivėnų kaimą, ne kartą matėsi su partizanais ir jiems kaip galėdama visokeriopai padėdavo. Julija iš prigimties buvo stiprios sveikatos, bet likimas jai buvo labai sunkus ir negailestingas, kuris palaužė ir ją. Jos vyras Vladas buvo šykštus, nelabai rūpestingas, sirgo įtarinėjimo manija, nieko jai nepatikėjo. Šiaip jis buvo gana apsišvietęs, klausėsi radijo, skaitė spaudą, sekė politinį gyvenimą ir vis galvojo grįžti į Pandėlį.

Julija mirė 1978 m. ir palaidota greta motinos Panevėžio miesto (Ramygalos g.) kapinėse. Jos vyras Vladas Stumbrys mirė 1982 m. nuo skrandžio vėžio, palaidotas greta žmonos Julijos.

Jauniausias brolis Jonas gimė 1914 metais. Jo gimimas buvo didelė šventė. Jis – ketvirtas vaikas, vienintelis sūnus – ūkio paveldėtojas. Jis buvo švelnaus būdo, jautrus, stiprios sveikatos, linkęs į humorą, mėgo skaityti laikraščius ir knygas, domėjosi jį supančiu pasauliu, todėl buvo apsišvietęs. Nevartojo alkoholio, nerūkė, buvo linksmas ir draugiškas. Ir vėlesniais metais nepriklausė jokioms organizacijoms, nes, likęs šeimoje vienas su tėvais, tam neturėjo nei sąlygų, nei laiko. Jam užaugus, ūkis pakilo, buvo suremontuotos trobos, geriau įdirbama žemė. Nepaisant to, jis buvo pats nelaimingiausias iš mūsų šeimos.

Tėvų šeimoje sugyvenome laba gražiai: neprisimenu nei didelių pykčių, nei barnių. Mes, vaikai, iš pat mažens buvome lenkiami prie darbo, teko ganyti gyvulius, paaugę privalėjome išmokti visus ūkio darbus.

Mano vaikystėje visi trobesiai buvo dengti šiaudais. Gyvenamasis namas didelis, dviejų galų, su verandėle, galu į kelio pusę. Palangėje – gėlių darželis, daugiausia žieminių. Prie klėčių augo slyvų sodelis, o už gyvenamojo namo – didelis sodas, pilnas įvairiausių vaismedžių, bičių avilių, nes tėvelis apylinkėje buvo žinomas bitininkas.

Kol buvau maža, vasarą, kai visi išeidavo į laukus dirbti, man tekdavo saugoti, kad nepabėgtų bičių spiečius. Koks nemalonumas, kai neišsaugodavau...

Mūsų šeima ne tik tarpusavyje gražiai sugyveno, bet gerai sutarė ir su kaimynais. Su kai kuriais tėvelis bičiuliavosi. Vieni kitiems padėdavo, skolindavo ūkinius rakandus.

O kaip gražiai mūsų šeima švęsdavo šventes. Šeštadienio vakare pajusdavom šventinę nuotaiką. Visi grįždavo truputį anksčiau, plaudavom, lygindavom šventinius drabužius, nuodugniau valydavom kambarius, laistydavom gėles, šluodavom kiemą ir takelius. Sekmadienio rytą – didžiausias malonumas, visa šeima namuose, niekas neskuba į laukus, padaro tik būtinus darbus, skaniau pavalgo ir ruošiasi į bažnyčią. Mes, visos trys seserys, pasipuošdavom šventadieniais drabužėliais, suskindavome gėlių puokšteles, tėvelis kinkydavo arklį, o kartais ir pėsčiomis eidavome į Pandėlį. Kai bažnyčioje vykdavo pamaldos, miestelis būdavo kaip išmiręs, jokio žmogaus nematysi, net ir žydeliai pasislėpę namuose, o po pamaldų viskas pagyvėja, pilna žmonių, vieni eina apsipirkti, kiti susitinka su giminėmis, pažįstamais. Vasarą beveik kas sekmadienį vykdavo gegužinės ar vakarėliai, daug rūpesčio jaunimui: pasitarti, pasikviesti, kur bus linksminamasi. Pasilinksminimai vyko gražiai, juose dalyvaudavo ir jauni, ir seni, ir vaikai. Visi linksmi, nevartojo jokių svaigalų. Išgėręs pilietis buvo retenybė ir labai negarbinga.

Šitaip ramiai ir taikiai pragyvenom iki 1918-ųjų. Tai buvo rusų carinės priespaudos laikai, daug vargo ir sunkumų, bet didelių pavojų nepatyrėm.

1918 m., Lietuvai atgavus nepriklausomybę, prasidėjo naujas gyvenimas: pradžioje gana sunkus. Mūsų šeima taip pat patyrė daug vargo ir rūpesčių, bet mano tėvai buvo labai darbštūs ir tvarkingi, todėl valgyti visada turėjome, į skolas neįlindome.

Slinko metai, gyvenimas po truputį lengvėjo, viskas tvarkėsi. Apie 1930-uosius buvo atnaujinti visi mūsų trobesiai, pastatytas naujas tvartas, čerpėmis uždengti visi stogai, gyvenamasis namas gražiai nudažytas. Tėvai pradėjo laikyti daugiau karvių, iš pieno gaudavo nemažas pajamas. Atsimenu brolio Jono posakį: „Karvės stogus apdengė, karvės numaliavojo.“ Po truputį kultūrėjo gyvenimas visose srityse, bet atėjo 1940-ieji, kurie sukrėtė viso Lietuvos krašto gyvenimą. Dideli įvykiai, skaudžiausios ir netikėtos nelaimės atėjo ir į mūsų taikią sodybą.

Mano vaikystė

Gimiau 1910 m. gruodžio 20 dieną. Ko gero, šeimoje buvau nelabai laukiama, nes gimiau trečia duktė, o ūkyje seniau būtinai reikėjo sūnaus paveldėtojo. Kad ir nelaukiama, bet buvau mylima kaip ir visi vaikai. Ypač mane mylėjo tėvelis. Didžiausias malonumas man būdavo gulėti greta jo ir apsikloti gražia, spalvota anklode, rodos, gražesnės aš ir dabar niekur nematau, tokia graži ji man buvo.

Vaikystėje buvau silpnos sveikatos, labai liesa, kaimynų vaikai mane „giltine“ pravardžiuodavo. Tai gal karo metų pasekmės. Tėvai man skyrė ypatingą dėmesį. Kai su šeima nevalgydavau, valgydino atskirai. Vis klausdavo, ko aš noriu. Nuo pat vaikystės dažnai skaudėjo galvą, ši liga lydėjo mane visą gyvenimą.

Nuo mažų dienų visi vaikai buvo pratinami prie darbo, bet rūpestingai, kad nebūtų per sunku. Ganyti teko mažai, nes, pradėjus sėti dobilus, karves rišdavo, mūsų žemė buvo beveik visa dirbama, ganyklų nebuvo. Nuo septynerių žiemos metu tėvelis pradėjo mane, kaip ir vyresnes seseris, mokyti skaityti, rašyti ir skaičiuoti. Būdavo, nudrožia pagaliuką, kurį vadino „dascipulka“, liepia vedžioti pagal raides ir skaityti „Žiupsnelį“ (taip pradinės klasės vadovėlį vadino). Skaičiavau ir rašiau skaičius „grifeliu“ lentelėje, „doska“ vadinamoje. Į mokyklą neleido iki devynerių dėl silpnos sveikatos, o mokykla – už trijų kilometrų. Kai nuėjau į mokyklą, mane priėmė į antrąją klase, nes mokėjau skaityti ir skaičiuoti iki šimto. Per trejus metus baigiau Pandėlio pradinės mokyklos keturis skyrius. Mokyklą prisimenu miglotai. Buvo gerų mokytojų, naudojo vaizdines priemones, daug žaisdavome ir sportuodavome. Tai buvo 1925 metai. Pradinėje mokiausi jau nepriklausomoj Lietuvoj.

Skapiškio progimnazijoje

Atgavusioje nepriklausomybę Lietuvoje mokymosi sąlygos žymiai pagerėjo. Tėvai nusprendė mane mokyti toliau. Vasarą nuvežė pas tetą į Martinonius, Alizavos parapiją. Ten mane mokė buvęs kaimo mokytojas daraktorius Katelė. 1925 m. rudenį įstojau į Skapiškio progimnazijos antrąją klasę. Iš pradžių gyvenimas pasunkėjo, buvau atskirta nuo šeimos, gyvenau nusamdytam kambarėly. Privalėjau pati organizuoti savo darbo ir poilsio laiką. Laukdavau šeštadienio ir po pamokų bėgdavau į namus penkiolika kilometrų.

Kambarėlyje gyvenom dviese. Mokyklą sėkmingai baigiau 1928 m. ir šis gyvenimo laikotarpis paliko gražių, šviesių prisiminimų. Nors Skapiškis – giliam Lietuvos užkampy, mus mokė puikūs, kultūringi mokytojai: geroji auklėtoja Janutytė, direktorius Andriulis, mokytoja Jankevičienė, vokiečių kalbos mokytoja Hofmanienė, muzikos mokytojas Vaitiekūnas ir kiti. Kaip gražiai mokykloje buvo išvystyta saviveikla: vaidinimai, šokiai, choras. Aš visą laiką priklausiau chorui. Visi būdavome uniformuoti, rengėme pavasario sporto šventes. Iš Skapiškio su choru važiavau į pirmąją dainų šventę Kaune. Čia besimokydama turėjau gerų draugų, kurių ir šiandien negaliu pamiršti, čia pajutau pogrindinę komunistų veiklą. Kadangi tuo metu labai trūko kaimo mokytojų, baigę progimnaziją ir joje veikusius mokytojų kursus, gaudavo pradinės mokyklos mokytojo diplomą.

Kursantai mus, jaunesnius, agituodavo įsitraukti į komunistinę veiklą, bet aš supratau, kad tai slapta ir neleistina veikla, nes džiaugėmės ką tik neseniai atgauta laisve ir nepriklausomybe. Tuo metu aš jokiai organizacijai dar nepriklausiau.

Rokiškio gimnazijoje

1928 m. įstojau į Rokiškio gimnazijos penktą klasę. Gyvenome dviese kambarėlyje pas privatininkę, maitinomės savais produktais, šeimininkė išvirdavo tik pietus. Kas dvi savaitės tėvelis atveždavo maisto. Į namus iš Rokiškio parvažiuodavau rečiau,

nebent per atostogas, nes atstumas buvo trisdešimt kilometrų. Tada Rokiškio gimnazija dar neturėjo tinkamų patalpų, klasės išmėtytos net keturiuose namuose. Gražius erdvius rūmus pastatė tik 1931 m., man juose teko mokytis vienerius metus. Tie rūmai tebestovi ir dabar. Juose jau veikė centrinis šildymas, klasės erdvios, šviesios, koridoriai platūs, o mokytojų kambarys, tiesiog – salė, tik tviska parketas.

Mokytojų kolektyvas puikus, mes, mokiniai, buvom drausmingi, klausėme mokytojų ir juos gerbėme. Privalėjome griežtai laikytis mokyklos taisyklių, be uniformų niekur nesirodėme. Prisimenu vieną didelį nemalonumą. Tuo metu buvo labai madingos šviesios kojinės, o mes, gimnazistės, privalėjome dėvėti tik tamsias: juodas arba tamsiai rudas. Aš iš sesers gavau šviesiai pilkas kojines ir labai norėjau jas užsimauti. Vieną dieną pagalvojusi, kad manęs prie lentos nešauks, užsimoviau tas kojines, o matematikos mokytojas, kaip tyčia, ėmė ir pašaukė prie lentos. Aš labai išsigandau, jis nieko man nesakė, bet pertraukos metu pasišaukė mane į mokytojų kambarį. Mūsų auklėtojas buvo kapelionas Gižinskas. Jausdama savo bėdą, įėjau į tą puikią salę tviskančiu parketu ir stoviu prie durų. Priėjęs auklėtojas paėmė už rankos, nuvedė į salės vidurį ir tarė: „Kolegos, prieikite arčiau ir pažiūrėkite, kokios dailios šios mano auklėtinės kojytės.“ Mane kaip šaltu vandeniu perpylė.

Mokiniai buvo drausmingi ir jautrūs, o mokytojai kultūringi. Už nusikaltimus buvo šalinama iš mokyklos, bet tokių atvejų neprisimenu...

Prisimenu šios mokyklos direktorių Gritę, lietuvių kalbos mokytojus Naginską ir Gabį, matematikos mokytoją Muralytę, vokiečių – Konslyvį ir Kyselbachą, fizikos – Misiūną, matematikos – Janulionį ir kitus.

Besimokydama Rokiškyje, jau rimčiau pradėjau galvoti apie organizacinę veiklą. Apsisprendžiau ir tapau ateitininke, nes buvau tikinti, lankiau bažnyčią. Veikė ir vadinamoji „Aušrininkų“ organizacija, bet jai priklausė labai mažai mokinių, ateitininkų buvo dauguma. Turėjome tik mokiniams skirtą bažnytėlę. Čia giedodavome, kapelionas kas sekmadienį laikydavo mišias, mokiniai susikaupę atlikdavo rekolekcijas. Vėliau dėl mokiniams nesuprantamų priežasčių „Ateitininkų“ organizacija buvo uždaryta. Tada veikėme slaptai, rinkdavomės bažnyčios požemyje, nors mūsų niekas ir nepersekiojo.

Rokiškio gimnaziją baigiau 1932 metais. Klasėje buvome 24 mokiniai: 5 mergaitės ir 19 berniukų. Dalis mokinių egzaminų neišlaikė – liko antramečiaut. Iš mergaičių tiktai aš tais metais baigiau gimnaziją. Tada gimnazijoje mokytis buvo nelengva.

Vedybos

Per vasaros atostogas Pandėlyje atlaidų metu susipažinau su vienu karininku, Lietuvos aviacijos kapitonu Bronislovu Vaivada. Jis buvo kilęs iš Žadeikių kaimo, Kupreliškio parapijos, Biržų apskrities. Į tėviškę jis motociklu važiuodavo per Buivėnus.

Kai mokiausi paskutinėje gimnazijos klasėje, jis pradėjo rašinėti laiškus, o per atostogas susitikdavome ir artimiau susidraugavome. Kiek man buvo rūpesčio, kad apie tą draugystę nesužinotų pažįstami ir draugės, mokytojai. Vieną kartą jis ėmė ir atvažiavo į Rokiškį pas vieną savo pažįstamą mokytoją, trumpam aplankė ir mane.

Po to aš pradėjau gauti šmeižikiškus anoniminius laiškus. Tokius laiškus gavo ir mano klasės auklėtojas.

Po abitūros egzaminų pagal susitarimą turėjau skubiai važiuoti į Kauną. Ten manęs laukė mano draugas, nedelsdami ruošėmės vestuvėms, nes jį Krašto apsaugos ministerija siuntė mokytis į Prancūziją.

Kokia aš dar buvau nepriaugusi vedyboms, nors jau turėjau dvidešimt metų. Išlaikiusi egzaminus, išsigandau to savo pasižadėjimo. Keletą dienų sėdėjau Rokiškyje ir galvojau, ką daryti. Nevažiavau nei namo, nei į Kauną. O sužadėtinis nervinosi ir laukė manęs. Pagaliau ryžausi. Bronius jau buvo ir žiedus nupirkęs. Taip 1932 m. liepos 29 d. mano tėviškėje Buivėnų kaime įvyko mūsų vestuvės.

Bažnytinę santuoką mums davė Pandėlio klebonas Mykolas Šeižys (poetas *Dagilėlis*). Buvau kaip apkvaitusi, išgyvenau du svarbius įvykius: baigiau gimnaziją ir ištekėjau.

Dabar, prisiminusi tuos metus, pagalvoju: kokie mes tada buvome kuklūs jaunuoliai. Po keleto dienų vyras, mane palikęs tėviškėje, išvažiavo į Prancūziją. Sutarėme, kad ir mane kuo skubiau pasiims.

Ketveri metai Prancūzijoje

Nepraėjus nė porai savaičių po vestuvių, pradėjau rūpintis kelione į Prancūziją. Kaune gavau dokumentus: užsienietišką pasą ir diplomatinį paketą, kurį turėjau nuvežti Lietuvos atstovybei Paryžiuje. Paaiškino, kad su tuo paketu kelionėje aš visur būsiu patikimas ir neliečiamas asmuo, kaip atstovybės pasiuntinys. Tai man, tokiai neįgudusiai keleivei, suteikė dar daugiau rūpesčių, nes į Paryžių važiavau visiškai viena. Keliavau traukiniu. O kokie stulbinantys įspūdžiai! Pro traukinio langus skriejo Vokietijos žemė, nuostabiai sutvarkyti laukai, keliai, miestai, stebino nepaprasta švara ir tvarka, kurie kėlė tam tikrą įtampą. Vokietijos muitinėje mane, kaip diplomatinę pasiuntinę, sutiko labai mandagiai, net globojo, visai netikrino ir patarė, kaip man būtų patogiau keliauti. Vokiškai aš supratau ir galėjau truputį susikalbėti, nes jos mokiausi gimnazijoje.

Stebėjau besikeičiančius vaizdus ir bendrakelionius. Viskas būtų buvę įdomiau, jei nebūčiau buvusi taip susirūpinusi ir pritrenkta įspūdžių. Kaimo mergaitei buvo visko per daug, kai kas net baugino. Staiga iš kažkur atsirado du gražūs jauni negrai, kokių aš nebuvau net paveikslėlyje mačiusi. Tiesiog išsižiojau apstulbinta tokio juodumo. Tai buvo jauni, inteligentiškos išvaizdos jaunuoliai. Pagaliau traukinys sustojo Prancūzijos pasienyje, vokiečius pakeitė prancūzai, ir nuotaika traukinyje iš karto pasiketė. Vietoje pasitempusių ir griežtų vokiečių atsirado malonūs, besišypsantys prancūzai. Man iškilo kai kurių problemų, nes aš visai nemokėjau prancūzų kalbos. Mane, kaip Lietuvos atstovybės pasiuntinį, sutiko labai mandagiai, tik gaila, kad aš nesupratau, ką man sakė. Dabar mane apėmė rūpestis: kaip aš, nemokėdama kalbos, surasiu savo vyrą...

Vis dėlto milžiniškoje minioje suradome vienas kitą, ir man kaip akmuo nuo širdies nukrito, kad aš jau ne viena, kad turiu vadovą.

Paryžiuje prabuvome neilgai, išvažiavome į Dižoną, kur vyras prieš studijas lankė prancūzų kalbos kursus, skirtus užsieniečiams.

Dižone ir aš į tuos kursus įstojau, tik gaila, kad visai nemokėjau prancūzų kalbos, o kursai buvo jau truputį mokantiems. Čia aš susipažinau su keletu japonų studentų, kurie mane nepaprastai sužavėjo. Kokie jie tvarkingi, mandagūs, atidūs, pedantiškai švarūs ir draugiški. Ši tauta ir dabar man kelia pasigėrėjimą ir pagarbą. Tai darbštūs, aukštos kultūros žmonės.

Gyvendama Dižone, artimai susipažinau su Prancūzijos žmonių gyvenimu. Kaip čia buvo linksma, visur sklido dainos, muzika, liejosi vynas, bet niekur nemačiau girtų, svirduliuojančių. Gerk, kiek nori, bet kaip malonu, kai visi jaučia saiką. Mieste daugybė įvairių pramogų. Tiesiog gatvėje ar aikštėje vyksta loterija, kitam kampe cirkas – dresuoti gyvulėliai, dainininkai ir muzikantai dainuoja nuostabias prancūzų liaudies dainas ir dalija gaidas su dainų žodžiais. Už jas, žinoma, turi sumokėti, bet labai nebrangiai. Užsieniečius prancūzai sutinka labai draugiškai, pasijunti kaip savam krašte tarp pažįstamų...

Dižone mes sutikome du studentus lietuvius: Vincą Babilių, kuris ruošėsi Paryžiuje studijuoti metalurgiją, ir K. Motiekaitį, ketinantį studijuoti optiką. Su Motiekaičiu gyvenome tame pačiame pensionate, kartu valgėme, kartu leisdavom laiką. Tai buvo labai linksmas jaunuolis. Jis prie stalo prancūzėms padavėjoms padainuodavo lietuviškų liaudies dainų. Visi atkreipdavo dėmesį į mūsų stalą. Bet ištiko labai nemalonus nesusipratimas. Kaltas vis tas kalbų nemokėjimas. Vyko kažkokia tautinė šventė, padavėja mums atnešė sraigių, o mano vyras šūktelėjo: „Fu!“ Prancūziškai tai reiškė „kvailas“. Išgirdusi tą žodį, padavėja nubėgo ir daugiau mūsų nebeaptarnavo. Pagaliau atėjo pensiono šeimininkė pasiaiškinti, kuo mes nepatenkinti. Vos išsiaiškinome. Vėliau atėjo apsiverkusi ir ta pati mūsų padavėja, kurios mes kaip mokėdami atsiprašinėjom. Nuo tos dienos nutrūko ir Motiekaičio malonūs santykiai su ta padavėja.

Strasbūre

Spalio pradžioje iš Dižono persikėlėme į Strasbūrą, kur turėjo studijuoti mano vyras. Tuo metu Lietuvai trūko meteorologijos specialistų, ypač jie buvo reikalingi Lietuvos aviacijai, todėl Krašto apsaugos ministerija ir siuntė mano vyrą į Prancūziją, nes Lietuvoje jis buvo išleidęs meteorologijos vadovėlį, bet žinių, aišku, trūko. Strasbūro universitete vyras turėjo studijuoti geofiziką. Kartu buvo dėstomas ir meteorologijos kursas.

Didelį įspūdį mums padarė senas Strasbūro universitetas su prieš jį stovinčiomis garsių pasaulio mokslininkų, rašytojų, muzikų skulptūromis. Puikūs pagrindiniai universiteto rūmai su prieš stovinčiu sudėtingu Pastero paminklu.

Studijuoti geofiziką įstojau ir aš, bet dar labai silpnai mokėjau kalbą, todėl vyro patarta mečiau studijas, lankiau tik prancūzų kalbos kursus. Vyrui taip pat buvo gana sunku, nes jis irgi nemokėjo gerai kalbos, nespėjo konspektuoti paskaitų, todėl aš nurašinėjau jas nuo prancūzų studentų. Vyras buvo labai rūpestingas ir pareigingas, stengėsi, kad studijos neužsitęstų, norėjo kuo greičiau baigti mokslą.

Strasbūras – Elzaso regiono sostinė. Dėl šio krašto prancūzai ilgai kovojo su vokiečiais. Po 1914 m. karo prancūzai šį kraštą susigrąžino. Čia gyvendami, jautėme tų tautų neapykantą vienos kitai, ir tai priminė mūsų kovą su lenkais dėl Vilniaus.

Įstaigose visur buvo vartojama prancūzų kalba, o gyventojai kalbėjo sava – panašia į vokiečių kalba ir studentai elzasiečiai, su kuriais susidraugavome, sakydavo, kad jie nori būti savarankiški, kaip ir mes, lietuviai.

Tuo laiku Vokietijoje į valdžią atėjo Hitleris. Mūsų kaimynystėje gyveno vokiečių šeima. Vokietis žurnalistas su mano vyru dažnai politikuodavo, jis labai bijojo, kad Hitleris pražudys Vokietiją. Aš kursuose susidraugavau su vokiete berlyniete Karolina, kuri buvo ištekėjusi už prancūzo. Skųsdavosi, kad vyro šeima jos nemėgsta, reikalauja greičiau išmokti prancūzų kalbą. O kai į valdžią atėjo Hitleris, Karolina verkė, kad nebegali nuvažiuoti į Berlyną, nes jos patėvis buvo žydas – vaistininkas, kad vaistinę hitlerininkai sudaužė ir jos netikrą seserį išmetė iš mokyklos. Karolina buvo labai gera draugė. Liūdėjom ir verkėm abi, kai reikėjo skirtis...

Iš Strasbūro išvykome 1934 m. pavasarį. Vyras įgijo inžinieriaus geofiziko diplomą su pažyma: „meteorologijos“. Tai buvo pirmas meteorologas, turintis aukštąjį išsilavinimą. Jis turėjo įkurti Lietuvos meteorologijos tarnybą.

Paryžiuje

1934 m. rudenį vėl išvykome į Prancūziją, į Paryžių. Čia vyras stažavosi Prancūzijos kariuomenėje, savo įgytas žinias turėjo pritaikyti aviacijos reikalams. Butą išsinuomojome beveik Paryžiaus centre. Susipažinom ir su daugiau lietuvių. Vienas jų – Liesis, prisiprašė pas mus maitintis, nes jam labai netiko prancūzų virtuvė. Taigi, aš turėjau daugiau rūpesčio, nes tada dar buvau labai menka kulinarė.

Paryžiuje lankėme įžymybes, kurios mane tiesiog pritrenkė. Luvro muziejuje visai pasimečiau. Į muziejų įėjome rytą, o išėjome vakare. Buvome ir operoje, bet ši didelio įspūdžio nepadarė. Vieną vakarą su vyru ir dar dviem lietuviais studentais nuėjome į tautinį Prancūzijos teatrą, „Casino de Paris“. Čia, būdama tarp trijų vyrų, pasijutau labai nejaukiai. Programa buvo labai įdomi, rodė visas Prancūzijos provincijas, jų tautinius rūbus, šokius, dainas, bet pasirodė ir nuogos moterys, bet jos buvo rodomos labai meniškai ir jokio vulgarumo nežadino.

Reiktų prisiminti ir prancūzų tautines šventes. Jų ceremonijos mums labai patiko. Tautinės šventės iškilmingai buvo švenčiamos ir bažnyčiose. Pamaldų metu visur plevėsavo tautinės vėliavos. Dvasiškių pamokslai buvo persunkti meile tėvynei, tai mus truputį graudino, nes Lietuvoje tuo metu vyko krikščionių demokratų ir tautininkų kova.

Kaune

1935 m. galutinai grįžome į Lietuvą. Turėjome nemažai rūpesčių dėl buto. Valdiško negavome, todėl laikinai apsigyvenom privačiame bute. Rugsėjo 8 d. sulaukėme dukrelės. Vyrui suteikė majoro laipsnį ir paskyrė aviacijos meteorologijos stoties viršininku, be to, kaip aviacijos karininkas, jis privalėjo atskraidyti tam tikrą valandų kiekį. Viskas klojosi neblogai: dukrelė augo, bet aš pati pavasariop susirgau. Po tyrimų paaiškėjo, kad nesveiki mano plaučiai. Apie penkis mėnesius gydžiausi Panemunės sanatorijoje. Grįžusi apie porą metų gydžiausi privačiai pas gydytoją V. Kairiūkštį. 1937 m. gavome valdišką butą Fredoje, kariškių rajone. Butas buvo geras, keturių kambarių, su daliniais patogumais. Aviacijos karininkų šeimos gyveno

gražiai, kai kurios Fredoje turėjo nuosavus namus, kartu švęsdavome Naujuosius metus, pavasarį – Aviacijos šventę, susieidavome ir kitomis progomis.

Prisimenu Felikso Vaitkaus atskridimą ir jo sutiktuves aviacijos Ramovėje. O kaip apgaubė liūdesiu tragiška Dariaus ir Girėno kelionė į Kauną. Mano vyras ir daugelis aviacijos karininkų buvo Dariaus draugai, bendradarbiai. Vietoje iškilmingo sutikimo teko dalyvauti graudžiose laidotuvėse.

1940 m. pavasarį dukrelė susirgo skarlatina, ir mus abi paguldė į Karo ligoninės Užkrečiamųjų ligų skyrių. Čia turėjome išbūti apie šešias savaites, bet, prasidėjus didiesiems įvykiams, mus iš ten paleido. Tą naktį rusai užėmė Kauną. Nemiegojom visą naktį, dairėmės per langus, į lauką išeiti nebuvo galima. Rytą pamatėme, kad mūsų namai apsiausti rusų kariuomenės. Visur pilna raudonarmiečių, o kaip jie atrodė – sunku ir apsakyti. Prieš mūsų karius jie buvo tikri driskiai, bet linksmi, dainavo ir grojo, o mūsų padėtis buvo baisi, nežinojome, kas mūsų laukia. Lakūnų visiškai nebeleido į aerodromą prie lėktuvų. Pranešė, kad šeimos per 24 val. turi palikti valdiškus butus. Kilo panika, nežinojome, kur dingti. Mus priėmė gyventi inžinieriaus Maculevičiaus šeima. Jie Technikos prospekte turėjo nemažą namą. Dalį namo jau buvo užėmę rusai. Jie mus priėmė į savo butą, gyvenome kartu su jais, turėjome du kambarius ir bendrą virtuvę.

Maculevičienė-Tumaitė buvo rašytojo Tumo-Vaižganto brolio duktė. Ji buvo labai apsukri moteris, turėjo tris vaikus, šešių kambarių butą, iš kurių mums davė dalį bijodama, kad neužimtų rusai. Mano vyras dažnai susiginčydavo su Maculevičium, nes anas laukė lenkų. Namas buvo trijų aukštų, apatiniuose jau šeimininkavo rusai, jie skubiai gabenosi savo šeimas. Mes iš balkonų stebėjome, kaip atrodo naujieji gyventojai. Sklido visokie gandai, bet pamatę, supratome, kad tai ne gandai, o tikra tiesa. Mums buvo keista, kad tokia didžiulė tauta tokios žemos kultūros.

Dalis aviacijos karininkų su šeimomis repatrijavo į Vokietiją, įrodę, kad ir fiktyvią savo kilmę, dalis dingo be žinios. Vieną dieną į darbą neatėjo ir aviacijos viršininkas Gustaitis. Mano vyras vis dar vaikščiojo į tarnybą kaip meteorologijos stoties vedėjas, jam reikėjo perdavinėti stoties inventorių. Kiekvieną dieną grįždavo vis liūdnesnis ir labai susikrimtęs. Pasakojo, kad nebeįmanoma pakelti visų užgauliojimų ir įžūlumo. Kiekvieną rytą eidamas į darbą atsisveikindavo, nes nežinojo, ar grįš. Kartą papasakojo, kaip iš kareivinių kraustant mūsų kareivius, pasipriešino pulko vadas Puodžiūnas, kuris po šio įvykio dingo be žinios.

O mes ir toliau gyvenome, buvome tų tragiškų įvykių liudininkai. Saujelė lietuvių ir dauguma žydų triumfavo ir pardavė Lietuvą. Viskas vyko mūsų akyse. Prisimenu, kaip tuo metu mūsų talentingoji poetė Salomėja Nėris parašė nuostabiai gražų eilėraštį „Gintarėlį tau nešu ant delno, Baltijos lašelį tą nublankusį, Lietuvos tą vardą švelnų tau nešu kaip saulę rankos...“ Prieš jai išvykstant į Maskvą, visur girdėjome šį eilėraštį. Išdavikai džiūgavo, o mes graudžiai verkėme, kad brangioji mūsų Salomėja Lietuvą atidavė okupantui. Mums atrodė, kad vietoj žodžio „švelnų“ ji norėjo pasakyti „šventą“. Tada gal būtų neišdrįsusi parduoti savo Tėvynės. Mano vyras fanatiškai mylėjo savo kraštą. Dalis jo pažįstamų ir artimų draugų dingo, buvo areštuoti, dalis pabėgo. Pagaliau rudenį vyras atsisakė visų pareigų. Tada ir supratome, kad geriau išvažiuoti iš Kauno.

Utenoje

Mano vyras, be karinių mokslų ir studijų Strasbūro universitete, tarnaudamas aviacijos karininku, buvo baigęs Simono Daukanto mokytojų seminariją. Nusprendėme tapti mokytojais. Sužinoję, kad Utenos gimnazijai reikia mokytojų, vėlyvą rudenį atsikraustėme į Uteną. Vyras įsidarbino fizikos ir matematikos mokytoju, o aš pavasarį gavau dėstyti rankdarbius ir namų ruošą. Kai pavasarį pradėjo žmones tremti į Sibirą, mūsų nepalietė, nes dar nebuvom prisiregistravę Utenoje. Tuos įvykius labai skaudžiai išgyvenome. Tai buvo laikas, panašus į mūsų tautos laidotuves. Bėgiojom nuo vieno lango prie kito, matėme, kaip krausto kaimynus. Aplink girdėjome aimanas ir ašaras. Išvežė dalį mokytojų. Stotyse vyrai buvo atskiriami nuo šeimų, o moterys vienos su vaikais išvežamos. Aš, apimta siaubo, nors mokslas dar nebuvo pasibaigęs, pasiėmusi dukrelę išvažiavau pas tėvus į Buivėnus. Ir čia radau tas pačias ašaras, tik laimei, tėvų šeimą dar radau nepaliestą. Po kelių dienų iš Utenos atbėgo ir mano vyras, palikęs ten butą ir visą turtą. Įvykis sekė įvykį, prasidėjo karas, Lietuva atsidūrė ant paties jo slenksčio. Nespėjome susiorientuoti, kaip atsirado vokiečiai. Mes ir džiaugėmės, ir baiminomės. Kas bus su Lietuva? Pasak mano vyro, tai nauja okupacija. Vokiečių kariuomenė plūdo visais keliais keleliais, kaip ji puikiai ir tvarkingai atrodė, įspūdis buvo toks, kad tokia galybė tikrai sutriuškins visą Rusiją.

Pandėlyje, pradėjus kurtis naujai valdžiai, mano vyras irgi jos neišvengė. Jis pradėjo važinėti į Pandėlį ir vis niūresnis grįždavo į namus. Sakė, kad tokia tvarka jam nepatinka, o ji priklausė nuo vokiečių.

Prasidėjo sąskaitų suvedinėjimai, nes po tremties į Sibirą žmonės buvo įniršę. Prasidėjus žydų pogromui, vieną dieną grįžęs iš Pandėlio vyras pasakė: „Mums nedelsiant reikia trauktis į Uteną, ten mūsų daiktai, ten nereikės matyti tų baisumų ir juose dalyvauti.“ Jis greit atsikratė viso to vokiškai kuriamo darbo, ir mes, viską metę, bėgome į Uteną.

Vargais negalais po labai sunkios kelionės atsidūrėme Utenoje. Mūsų butą buvo užėmę vokiečiai. Jame gyveno karo gydytojas pulkininkas su trim kareiviais. Vyras mokėjo vokiškai, nes buvo stažavęs Vokietijoje. Tas karininkas netikėjo, kad buvome pabėgę, vadinasi, mes – komunistai. Po ilgų įrodinėjimų patikėjo ir į vieną kambarį įleido. Didžiausias to įrodymas buvo kvietimas su H. Geringo parašu į iškilmingą vakarienę. Prieš pat rusams užimant Lietuvą, vyras dalyvavo Berlyne vykusiame pasaulio meteorologų suvažiavime ir tokį kvietimą turėjo.

Pradėjome gyventi kartu su vokiečiais. Vyras pasikalbėdavo su tuo pulkininku, o aš kartu su kareiviais šeimininkavau bendroje virtuvėje. Tas pulkininkas kasdien dėvėjo auksu apvedžiotą baltą uniformą. Kareiviai jo labai bijojo ir vykdė visus paliepimus. Pulkininkas, matyt, valgė tik triušieną, nes kieme stovėjo kelios dėžės su triušiais. Kareiviai juos šėrė, pjovė ir virė savo vadui. Staiga vieną dieną kareiviai pasakė, kad išvyksta, susikrovė dėžes su triušiais ir išvažiavo.

Vokiečių okupacijos metu jie į mūsų gyvenimą ir darbą nesikišo. Žinoma, buvome liudininkai, kaip žiauriai jie pasielgė su žydų tautybės žmonėmis. Mus visus tai jaudino, ir įsitikinome, kad iš vokiečių negalima nieko gero laukti. Uždraudė

turgus, sumažėjo maisto produktų, viską gaudavome pagal korteles. Mudu su vyru toliau dirbome Utenos gimnazijoje. Mums, mokytojams, trūko maisto. Tai suprasdami, moksleivių tėvai mums kiekvieną savaitę pristatydavo produktų, ir mes nebadavome.

Tuo metu apsigyvenome patogesniame bute. Išsinuomojom nedidelį keturių kambarių namelį netoli mokyklos. Vokiečiai, apžiūrėję, kad mes turime didesnį butą, vieną kambarį pasiėmė sau.

Kambariu mes galėjome naudotis, bet prireikus dieną ar naktį turėjome trumpam priimti vieną vokietį karį. Dėl to jokių nesusipratimų nebuvo. Atvykdavo, pailsėdavo ir vėl greit išvykdavo. Kartais bendrai vakarieniaudami pasikalbėdavome. Vieni jų buvo optimistai, tikėjo greita pergale, o kiti į viską žiūrėjo daug rimčiau, kartais kritikavo savąją santvarką ir sakė: „Kam mums buvo reikalingas šis karas?“ Mes prie tų apsilankymų pripratome, rytą, išeidami į darbą, palikdavome nerakintą butą ir miegančią dukrelę. Niekada nepasitaikė jokių nemalonumų, viską rasdavome savo vietoje. Išvykdamas karys prie miegančios dukrelės palikdavo šokolado plytutę, o mums kokią konservų dėžutę. Mokykloje dirbome įprastai, kaip laisvoje Lietuvoje, švęsdavome tautines šventes, mokinius vesdavome į bažnyčią, vyras net karišką aviacijos uniformą užsivilkdavo.

Utenos apskrities viršininku tuo metu dirbo Algirdas Žukas, rodos, buvęs nepriklausomos Lietuvos karininkas. Netoli gyveno geras mano vyro pažįstamas pulkininkas Petras Murnikas (g. 1886 12 06 Sidariškės k., Kupiškio vlsč. Mirė 1956 01 01 Utenoje – *R. K.*), buvo taip pat keletas atsargos karininkų: Jurgis Lebedys, Smailys, Balys Žvirblis, Miliūnas ir kiti. Jie kartais į mūsų butą pasikviesdavo apskrities viršininką A. Žuką ir jam nurodydavo, kaip reikia elgtis, kaip saugoti mūsų žmones. Žukas buvo jaunas ir draugavo su vokiečiais. Kiek girdėjau, jie ir smulkių ginklų iš jo išsireikalaudavo. Buvo juntama gimnazijos kapeliono Petro Raudos veikla.

Kartą vyras išvyko į Panevėžį, į slaptą lietuvių suvažiavimą. Po kurio laiko įvyko suvažiavimas ir Utenoje (apie 1942–1943 m.). Tada mano vyras buvo išrinktas Utenos apskrities Kęstučio organizacijos vadu. Iš susirinkimo grįžo kiek neramus, bet pakilios nuotaikos.

Vieną vakarą pas mus atvyko buvęs mano mokyklos Skapiškyje draugas ir parapijietis Albinas Tindžiulis. Jis buvo Nepriklausomos Lietuvos aviacijos karininkas kapitonas, mano vyro bendradarbis.

Tindžiulis gimnazijoje buvo labai gabus, ypač matematikoje ir, jau būdamas karininku, iš kitų išsiskyrė savo rimtumu. Jis buvo neturtingų tėvų vaikas, gimnaziją baigė mokydamas kitus ir taip užsidirbdamas pragyvenimui. Neilgai pabuvęs iškeliavo savais keliais.

1940 m., rusams užėmus Lietuvą, kapitonas Tindžiulis padėjo kraustytis pulkininko V. Šembergo šeimai ir pats, pasislėpęs vagone tarp baldų, išvažiavo į Vokietiją. Dabar, į Lietuvą atėjus vokiečiams, jis vėl grįžo į savo Tėvynę jausdamas, kad gal bus reikalingas... Ilgą laiką nieko apie jį nežinojom. 1944 m. grįžus rusams, girdėjau, kad Tindžiulis pasitraukė į pogrindį ir ten kovojo partizanų būryje iki paskutinės savo žuvimo dienos 1949 metais.

Vėl karas

1944 m. žiemą supratome, kad vokiečiams nebesiseka kariauti. Susibūrę prie radijo aparatų klausėmės ir su baime galvojom, kas bus toliau. Prisiminę 1941-ųjų žiaurumus, trėmimus į Sibirą, visi buvome netikri dėl savo ateities. Nors ir niekur neprisidėjome prie vokiečių valdžios, dirbome taikų darbą, bet, artėjant pavasariui, jau buvo aišku, kad į Lietuvą vėl grįžta Raudonoji armija.

Kartu su artimiausiais draugais pradėjome tartis, ką daryti. Aš su dukrele nusprendžiau niekur nesitraukti, nes neturėjome jokių maisto atsargų, sutikau, kad vyras mane išvežtų į kokią saugesnę vietą, o pats su gydytoju Antanu Grigeliu, mokytoju Jonu Šmulkščiu, pora Utenos kunigų ir kitais, tarėsi trauktis kartu.

Išsikraustėme į Norkūnų kaimą, netoli Utenos, pas savo mokinių tėvus. Iš ūkininkų pasirūpinau maisto, sudėjau vyro daiktus ir sutartą dieną siauruku jis turėjo su kitais išvažiuoti. Bet tą dieną, kai reikėjo skirtis ir vykti į stotį, jis pareiškė niekur nevažiuosias, nes tokie bėgliai, kurie pavojuje palieka savo tėvynę, savo žmones, bus pasmerkti... Aš apstulbau, nebežinojau ką daryti, o rytojaus dieną jau buvo per vėlu. Draugai, su kuriais vyras tarėsi, laimingai pasiekė Vakarus, o mes be maisto, be pinigų likome Norkūnų kaime.

Ten išgyvenome iki rudens. Mus valgydino ir šelpė mokinių tėvai: Paškauskų šeima, pas kuriuos ir gyvenome, Birietų, Martinonių ir kitos.

Beveik visa Utena buvo sugriauta ir sudeginta. Nebeliko ir mūsų namo su visais daiktais, likome kaip stovime. Iki rudens gyvenome Norkūnuose, o prieš rugsėjo pirmąją registravomės kaip Utenos mokytojai. Laimei, mokyklos rūmai, nors aptrupinti, bet dar išliko.

Registravomės bijodami, bet raminomės tuo, kad niekam blogo nepadarėme. O kur apsigyventi?.. Mus priėmė Utenos klebonas ir buvęs gimnazijos kapelionas Rauda pas save į kleboniją. Apsigyvenome klebono bibliotekoje. Jis, matydamas, kad mes neturime ko valgyti, kurį laiką mus maitino.

Prasidėjo darbas, trūko mokytojų, mokykla be langų, šalta, keitėsi vadovybė, direktoriumi buvo paskirtas muzikos mokytojas Kojelis, atsirado naujų, nepažįstamų mokytojų. Tarp jų ypač pasižymėjo mokytojas Žulys, nepaprastas oratorius.

Slinko neramios dienos vis atnešdamos naujų įvykių. Prasidėjo masiniai areštai. Užteko vieno įtartino žodžio ar kieno nors mažiausio skundo ir – žuvęs be jokios žinios.

Tuo tarpu į Utenos gimnaziją atvažiavo dirbti mūsų Kauno laikų pažįstamas Tumas (rodos, Pranas). Mes su vyru labai išsigandome, žinojome, kad tai labai žemos moralės žmogus: girtuoklis, už butelį degtinės galintis parduoti tėvą ir motiną. Jis ėmė dėstyti anglų kalbą, kurios visai nemokėjo. Į mokyklą ateidavo išgėręs ir labai drąsus. Visi pradėjo šnibždėtis, kad jis – nuolatinis saugumo lankytojas. Tuo laiku Panevėžyje veikė mokytojų seminarija. Mano vyras ir mokytojas lituanistas Jurgis Lebedys susitarė ir tuoj po Naujųjų metų išsikėlė į Panevėžį. Jie įsidarbino mokytojų seminarijoje. Mano vyras dėstė fiziką ir matematiką, o Lebedys – lietuvių kalbą. Mes su dukra iki pavasario likom Utenoje, aš dėsčiau prancūzų kalbą.

Aš nuolat važinėjau į Panevėžį pas vyrą, pasakojau Utenos įvykius, o jis to košmaro nebegalėjo pakęsti. Kartą man tarė: „Nebepasakok, aš nebegaliu tų baisybių

klausyti... Ir ko tik dabar ta mūsų Lietuvos žemelė nemato...“ Aš pajutau, kad jo sveikata labai sumenkėjusi, sublogęs, pražilęs, sakė, naktimis blogai miega.

Užėmus rusams Pandėlį, ryžausi aplankyti tėvus. Radau juos skausmo priblokštus: brolis Jonas areštuotas, tėvelis – sunkus ligonis, kamuojamas astmos, septyniasdešimtmetė motina susikrimtusi, nebežinanti ką daryti, nes Jonas buvo vienintelis jų ūkio tvarkytojas ir paguoda. Brolį areštavo prieš pačias 1944 m. Kalėdas. Motina ne vieną kartą, prisidėjusi skerdienos, gėrimų ir pinigų, važiavo į Pandėlį, kad atiduotų sūnų. Viską iš jos paėmė, o apie sūnaus grąžinimą nebuvo nė kalbos. Pavaitojome, paverkėme su tėvais, ir aš vėl grįžau į Uteną.

Taip slinko baimės ir siaubo apimtos dienos. 1945 m. pavasarį, mane pasiekė gandai, kad iš Rokiškio kalėjimo pabėgo brolis Jonas su keliais draugais. Konfiskavo visą tėvų turtą, gyvulius ir, kaip stovi, abu senukus, tėvelį, lovoje gulintį ligonį, išmetė iš namų. O po kokio mėnesio, nespėjus atsipeikėti, iš Panevėžio atėjo žinia, kad areštuotas mano vyras (majoras Bronius Vaivada suimtas 1945 06 26 – *R. K.*).

Nuvažiavusi į Panevėžį, sužinojau, kad, vykstant egzaminams, atėjo trys civiliškai apsirengę vyrai ir išsivedė mano vyrą.

Bėgu į Panevėžio saugumą, klausiu, ieškau, o čia niekas nieko nežino, su manimi nė kalbėti nenori. Grįžtu į Uteną, mokiniai pasakė, kad mano vyrą matė užrištomis akimis sunkvežimyje vežamą iš geležinkelio stoties. Ir vėl bėgu į saugumą, klausiu, noriu perduoti baltinius, maisto, bet čia nieko nerandu, vis sako, kad tokio čia nėra...

Diena po dienos vis vaikštau į saugumą ir klausiu, gal kas žino apie mano vyrą. Vieną dieną, eidama susirūpinusi iš saugumo, pamačiau iš restoranėlio išeinančius mokyklos direktorių Kojelį ir Tumą, abu įraudę, įgėrę. Jie sustabdo mane, o Kojelis sako: „Tumai, aš tau sakiau... Pasikalbėk su mokytoja Vaivadiene, būtinai pasikalbėk...“ Direktorius Kojelis nuėjo, o Tumas lyg ko išsigandęs, neramus, pasivedė mane į nuošalesnę gatvelę ir sako: „Tu žinai, kas aš esu? Aš – čekistas.“ Tada aš paprašiau jo padėti gelbėti vyrą ar nors maisto perduoti. Jis sako: „Apie tai nebėra jokios kalbos ir jokios išeities. Aš noriu kalbėti apie tave pačią. Aš jau pasirašiau, ir šiom dienom ateisime tavęs paimti... Dink tuojau iš Utenos, kad mano akys tavęs niekur nematytų!“

Išsigandusi parėjau namo, pasakiau klebonui, pasiėmiau dukrą ir išvažiavau į Sudeikius, kur klebonavo mano pusbrolis Titas Vinkšnelis, bet čia ilgesniam laikui pasilikti negalėjau.

Tuo tarpu į Sudeikius atvažiavo kunigo Vinkšnelio draugas kunigas Baltrukėnas. Jis išsigandęs, bijodamas arešto, pabėgo iš savo parapijos – Subačiaus, norėjo pasikeisti parapijomis su kitu kunigu. Sužinojęs mano bėdą, kunigas Baltrukėnas patarė man važiuoti į Subačių, įdavė laiškelį, kad jo bažnyčios tarnai mane laikytų kaip bažnytinių rūbų skalbėją. Tik visa bėda, kad aš ten turėjau važiuoti be dukters, viena, kad būtų mažesnis įtarimas. Dukrai tada ėjo aštuoneri. Ją palikau Sudeikiuose, buvo čia ir teta, maniau, kiek pabuvusi, atvažiuosiu pasiimti.

Prieš išvažiuojant iš Sudeikių, nepažįstamas žmogus atnešė man ant popieriaus skiautelės parašytą raštelį. Tai buvo mano vyro ranka parašytas tik vienas sakinys:

„Esu kaltinamas Kęstučio organizacijos suorganizavimu Utenos apskrityje.“ Tas žmogus tuoj pat išėjo, ir aš jo daugiau nemačiau. Ilgą laiką tiek ir težinojau apie savo vyrą.

Prisiglaudžiau Subačiuje, bet, žinoma, trumpam. Laukėme naujo klebono, o aš baiminausi, kas bus su manimi. Netrukus pasirodė ir naujasis klebonas kunigas Antanas Mažeika.

R. K. p a s t a b a: kunigas Antanas Mažeika 1960 m. užverbuotas KGB ag. *Ignas*. Pagal Kupiškio KGB įskaitinę stebėjimo bylą Nr. 128/4 kunigas Antanas Mažeika buvo stebimas nuo 1949 m. 1951 m. pristatytas į agentūrinį tinklą. Pokalbyje dėl bunkerio iškasimo partizanams 1951 m. vienoje iš koplyčių, kuri yra parapijos teritorijoje, *Ignas* pasakė, kad raktą nuo koplyčios turi maršalka, bet, kas iš aplinkinių dalyvavo kasant bunkerį po altoriumi, jis nežino, bet žadėjo sužinoti.

Ignas laikė pas save Vandą Baltušytę-Vaivadienę ir jos dukrą Sigutę. Jis taip pat suteikė bažnytinę santuoką Sigutei ir jos vyrui Broniui Ramanauskui.

Ignas kita pavarde sutiko pasirašyti skundą apie tai, kas po koplyčia iškasė bunkerį, bet pasirašė pseudonimu *Ignas*.

Kng. Antanas Mažeika g. 1908 m. Mirė 1967 m. Kupiškyje.

Turėjau paaiškinti savo padėtį, nors jam apie tai pasakė kunigas Baltrukėnas. Jis stengėsi man padėti, bet po kurio laiko bažnyčios tarnai pradėjo manimi domėtis, kas aš ir iš kur, nes skalbėja čia jau buvo. Mano padėtis buvo nepavydėtina, nes ir pats klebonas buvo nesaugus. Per rankas iš Utenos gavau laišką, kuriame buvo pažymėta, kad mano bute klebonijoje lankėsi Tumas ir dar du nepažįstami. Buvo aišku, kas manęs laukė, be to, man patarė ir iš čia važiuoti kur nors toliau. Važiuoti! O kur? Tėvai iš namų išvaryti, o Pandėlyje visi mane pažįsta. Dar labai jaudinausi dėl dukros likimo. Sužinojau, kad iš Sudeikių ją išsivežė kažkoks kunigas į Viešintas, o iš ten ją turėjo nuvežti į Pandėlį, pas mano seserį Stumbrienę, tada gyvenusią Pandėlyje. Raminausi, kad čia galės pasilikti, kol aš kur nors pastoviau įsikursiu. Padėtis darėsi beviltiška, be nuolatinės vietos, be kapeikos kišenėje, o ir drabužių tik viena eilė ant kūno, į namus nei nuvažiuosi, nei pasiimsi. Klebonas, mane atjausdamas, nuvežė arkliu į Raguvą, pas savo brolį, bet ar galėjau būti rami, rūpėjo dukros likimas. Pasirodo, ją į Pandėlį vežė visą mėnesį; tai vienur, tai kitur palaikė, kol kažkas pagaliau pristatė į vietą. Tokiam vaikui, gyvenusiam visą laiką su tėvais ir patekusiam tarp svetimų žmonių, žinoma, teko daug patirti, į Pandėlį ją nugabeno visą apšašusią ir utėlėtą.

Nerimavau Raguvoje, vis laukiau žinių... Kaip dukrelė?.. Kaip vyras? Kur jis dabar? Remiama Subačiaus klebono, sudariau maisto siuntinuką, pasiunčiau į Vilnių vyro draugui Lebedžiui (vėliau jis tapo žymiu mokslininku, profesoriumi), kad bandytų perduoti į Lukiškių kalėjimą. Iš Utenos klebonijos per rankas gavau man siųstą valdišką laišką, kuriame pažymėta, kad mane kviečia į Vilnių, ten leis pasimatyti su vyru, bet po Tumo apsilankymo mano bute su kitais saugumiečiais argi aš galėjau tikėti tuo kvietimu.

Prasidėjo pasų išdavimas, o mano padėtis – beviltiška. Galvoju: dabar liksiu be gyvenamosios vietos ir be jokių dokumentų. Raguvoje buvo pavojinga, reikėjo ką nors daryti. Vėl grįžau į Subačių ir dabar jau verkiau netekusi jokios vilties. Į Pan-

dėlį važiuoti be metrikų irgi negaliu, be to, ten brolis pabėgęs iš kalėjimo slapstosi, vyras areštuotas.

Tada buvo taip: už viena įkliuvusį privalėjo atsakyti visi šeimos nariai. Klebonas A. Mažeika man gavo metrikus iš kaimyninės Gelažių parapijos. Vietoje, kad aš gimusi Pandėlyje, Buivėnų kaime, buvo pažymėta mano mergautinė pavardė, vardas ir tikri gimimo metai, bet gimusi Gelažių parapijoje, Prūselių kaime. Šie metrikai mane išgelbėjo ir nuo arešto, ir nuo Sibiro. Pagal šituos metrikus Panevėžyje aš gavau tarybinį pasą mergautine pavarde.

R. K. p a s t a b a: kaip gudriai čekistų viskas buvo sudėliota į savo vietas. Be abejo, jie buvo suinteresuoti Vaivadienės pavardę ištrinti iš šitos istorijos ir įrašyti jos mergautinę. Svarbiausia tai, kad ji apsiramintų ir nebebėgiotų iš vienos vietos į kitą, nes ji jau buvo jų rankose, jų agentas *Ignas* galėjo visiškai ją kontroliuoti ir teikti visas žinias, kokios tik buvo gaunamos iš jos pačios lūpų. KGB ją pasiliko ateityje panaudoti „tamsiai" kaip informacijos šaltinį, juk jie tikėjosi gauti iš jos žinių dar ir apie kitus juos dominančius „objektus". Čia net nereiktų abejoti, kad tuos dokumentus V. Vaivadienei parūpino KGB per kunigą A. Mažeiką.

Man pranešė, kad Pandėlyje mano sesuo dukros nebegali laikyti, nes kažkas iš skrebų ją pažino ir pradėjo gąsdinti, kad ją atims. Sesuo išsigando ir prašė ją pasiimti, nes jos šeima buvo išbuožinta ir jiems grėsė Sibiras. Aš naktį nubėgau į Pandėlį, pasiėmiau dukrą ir nebežinojau nei kur važiuoti, nei kur slėptis.

Buvo jau šalta, vėlyvas ruduo. Abi pėsčios išėjome Panemunėlio link. Dar nuo Rokiškio laikų ten turėjome pažįstamą kunigą Matulionį. Jis mus priėmė, sušilome, pavalgydino, nuvedė į mažą slaptą kambarėlį ir liepė gyventi. Tame kambarėlyje slaptai jau gyveno mano buvusi mokslo draugė Gudonienė. Jos vyrą gydytoją Gudonį 1941 m. raudonieji nukankino Panevėžyje, rusų bolševikams traukiantis iš Lietuvos. Gudonienė turėjo sūnų, maždaug mano dukrelės metų, abu vaikai susidraugavo ir laimingi bėgiojo po klebonijos kiemą. Be to, supratau, kad čia gyvena ir daugiau besislapstančių kunigų. Pasidarė nesaugu, ypač dėl mažų vaikų. Kunigas Matulionis man pasiūlė dukrą išvežti pas gerą jo pažįstamą vargonininką Milaknį. Nuvežėme, priėmė. Tai buvo bevaikė šeima, maniau, kad galės ten pabūti.

Kadangi mano pasas buvo neregistruotas, aš negalėjau ieškoti darbo tol, kol nuolat niekur negyvenau. Mano pusbrolis kunigas Titas Vinkšnelis, sužinojęs, kad aš Panemunėlyje, pas savo gimines atsiuntė man porą maišų drabužių, apavo. Bet kai nuėjau pasiimti, viskas, kas geresnio, išvogta, ir aš atsidūriau labai sunkioje padėtyje: be namų, be pinigų, be drabužių, o žiema buvo šalta.

Važiavau į Panevėžį norėdama kaip nors prisiregistruoti. Viena pažįstama mokslo draugė padėjo, prisiregistravau pas visai nepažįstamus žmones, bet gyventi nepriėmė. Vėl išgirdau, kad vargonininkas nebenori laikyti mano dukters.

Netikėtai sutikau savo vyro draugą pulkininką Sabolį. Jis man patarė dukrą išvežti į Kupiškį, pas jo pažįstamus. Grįžusi pas vargonininką dukrą radau apipultą utėlių, šeimininkė ja bjaurėjosi, bet nei valė, nei plovė.

Vežiau Sabolio nurodytu adresu į Kupiškį. Ten radau gerai begyvenančią našlę su mažu vaikeliu. Pasirodo, jai mano dukra buvo reikalinga prie vaikų. Bet mano

dukra jai nepatiko ir aš vėl turėjau ją pasiimti. Tada išgirdau, kad mano pusbrolis kunigas T. Vinkšnelis perkeltas iš Sudeikių į Salas.

Pasiėmusi dukrą, bėgau į Salas, maniau, gal čia ją priglaus, kol aš įsidarbinsiu. Palikusi dukrą keletui dienų, skubėjau rūpintis paso reikalais, be to, man tada rūpėjo pabėgusio iš Rokiškio kalėjimo brolio likimas. Tuo metu buvo skelbiama amnestija: partizanams, kurie pasiduos, bus dovanota. Važiavau į Kauną, ten pusseserė mane nukreipė pas gerai pažįstamą pareigūną rusą, kuris padarė dokumentus, pagal kuriuos brolis turėjo atvykti į Kauną ir registruotis. Žinoma, ne už dyką, praradau paskutinius vertingus daiktus: žiedus ir t. t.

Gavusi tuos dokumentus, išvykau ieškoti brolio. Paskirtoje vietoje susitikom, bet jis manęs nepaklausė ir nevažiavo į Kauną. Tada išvykau į Salas pas dukrą. Nuvažiavusi radau ją verkiančią. Pasirodo, jos ten irgi nebenori laikyti. Ten slapstėsi kunigas Liepa, kuris mūsų labai gailėjo, jis buvo pabėgęs iš Geidžiūnų parapijos, liepė mums ten važiuoti ir būti. Važiuoti tai važiuoti, bet toms kelionėms reikėjo pinigų, retai kas paklausdavo, ar aš jų turiu. Sušelpė kunigas Liepa, ir mes iškeliavome į Geidžiūnus su jo laišku (Geidžiūnai – Biržų rajone).

Bažnyčios tarnai mus draugiškai sutiko, sočiai pavalgydinę, davė kambarį ir liepė jame gyventi. Netrukus į Geidžiūnus atkėlė mano pusbrolį kunigą Lionginą Keršulį. Mūsų padėtis ir čia greit pasikeitė: jis atsivežė savo motiną, seserį. Supratau, kad mums ir iš čia buvo geriau išvažiuoti...

Labai jaudinausi dėl vyro likimo. Iš Geidžiūnų keliavau į Kupreliškį, Žadeikius – į vyro tėviškę. Čia radau visus persigandusius: lovoje gulėjo vyro brolis Romas Vaivada sužeista koja, apvyniota kraujuotais rankšluosčiais. Jis buvo partizanas, sužeistas atbėgo į savo tėvų klojimą, buvo šalta, tai namiškiai, nors ir labai rizikuodami, pasiėmė į vidų ir suteikė pagalbą.

Nepriklausomybės metais jis buvo Kupreliškio šaulių būrio vadas. Jokios paramos čia negavau ir tą pačią dieną vėl iškeliavau į Geidžiūnus. Čia suruošiau siuntinuką ir vėl per rankas išsiunčiau vyrui į Lukiškių kalėjimą. Šį kartą atgal gavau vyro ryšulėlį su baltiniais. Tai buvo ne baltiniai, bet kruvini ir pūliuoti skudurai. Vienus marškinius atpažinau, kad tai mano vyro... Padėti jam jokios galimybės neturėjau, maldavau pusbrolį kunigą Keršulį padėti broliui. Sugalvojome jį atvežti į Geidžiūnus, kad čia registruotųsi. Kunigo sesuo Kostutė sutiko su manimi vykti kartu ir atvežti brolį.

Nuvažiavusi iš motinos sužinojau, kur brolis slapstosi, naktį susitikome ir stengėmės greit, kol tamsu išvažiuoti iš tų apylinkių, bet brolis vykti nesutiko. Vėliau pajutau, kad čia aš irgi nereikalinga, visi baiminosi. Laikas bėgo, vis laukėme kažkokių naujienų, kažkokių pokyčių, bet viskas buvo tik tušti pažadai ir plepalai. Šitaip gyventi pasidarė nebeįmanoma. Pagaliau nutariau ieškotis darbo, bet vėl baisu su netikru pasu. Drebėdama iš baimės, važiavau į Panevėžio rajono švietimo skyrių, prašiau darbo mokykloje ir bijojau, kad tik nesiteirautų, kur aš iki šiol dirbau. Švietimo skyriuje vedėju dirbo Vaškevičius, neblogas žmogus, bet mėgstantis išgerti. Jis neklausinėjo, nei kas aš tokia, nei kur dirbau. Paėmė mano pareiškimą ir liepė kuo skubiau važiuoti į Spirakius, ten skubiai reikalinga pradžios mokyklos mokytoja, nes dabartinė serga.

Spirakiuose

Į Spirakius atkeliavau 1945 m. balandį. Išlipome su dukrele iš traukinio artimiausioje stotelėje, atsisėdusios suvalgėme savo „sumuštinius“ ir, priėjusios kelią, vedantį į Spirakius, išsigandome: viskas buvo apsemta. Iš abiejų pusių miškas, o vietoj kelio tyvuliuoja vanduo. Apie perėjimą jokios vilties. Pamatėme tuo apsemtu keliu atvažiuojantį vežimą. Pribėgome ir paprašėme, kad ir mus perkeltų. Žmogus, spirakietis, nesutiko, bet kai pasakiau, kad aš čia paskirta mokytojauti, sutiko. „Perplaukėme“ su didžiausia baime, iki pusės sušlapome šaltam pavasariniam vandenyje. Ir taip abi pusalkanės, šlapios, sušalusios pasiekėm Spirakius.

Mokytoją radome suvargusią, susinervinusią, nes per to pavasario potvynį Kaune prigėrė jos vyras studentas Šeškauskas. Liko ji su mažamete dukrele Dovile. Ji mus širdingai priėmė, pavalgydino, paskyrė mums vieną klasę, įtaisė šiokią tokią lovą, o vietoj stalo ir kėdžių įnešėme keletą mokyklinių suolų, bet tai jau buvo nuosavas kampas. Paaiškinau, kad aš iš Kauno, netekėjusi ir kad su manim mirusios sesers duktė.

Mokykla buvo įsikūrusi sename buvusio dvaro pastate. Buvo dar sodo, daržų ir ūkinių pastatų liekanų. Mokytoja laikė karvę ir mums duodavo pienuko, buvo labai nuoširdi: matydama, kad mes nieko neturime, kvietė kartu su ja valgyti. Papasakojo, kad čia nelengva dirbti, naktimis lanko partizanai, reikia juos vaišinti ir bijoti skrebų, kurie irgi dažni „svečiai“, parodė sušaudytas klasės lubas ir sienas. Ji laikė lyg ir tarnaitę vardu Ada, kuri prižiūrėjo daržus ir karvę. Vaidino malonią mergaitę, sakė buvusi išvežta į Vokietiją darbams, iš kažkur gaudavo naminės, mėgo išgerti. Tai buvo įtartinas tipas. Prisigėrusi mus plūsdavo, ir aš jos pradėjau bijoti. Kartais mokyklą aplankydavo Spirakių klebonas (pavardės nebeprisimenu). Lenkuojantis. Vėliau jį ištrėmė į Sibirą. Jis man po atlaidų atnešdavo kiaušinių.

Gegužės mėnesį pasibaigė mokslas, ir vasaros atostogas aš praleidau Spirakiuose. Pasisodinau šiek tiek daržovių, o valgėme kartu su mokytoja Šeškauskiene. Ir šiandien ją prisimenu tik geru žodžiu, esu už viską jai dėkinga.

Artinosi ruduo ir mokslo metų pradžia. Spirakuose aš negalėjau likti, nes dukrai reikėjo mokytis, jau vienerius metus ji niekur nesimokė, o čia buvo tik pradinė mokykla. Mano vedėja Šeškauskienė irgi norėjo išsikelti į kitą mokyklą. Vėl drebėdama nuvykau į švietimo skyrių, pas tą patį vedėją Vaškevičių. Ir šį kartą nieko neklausinėjęs paskyrė mane į Šeduvos vidurinę mokyklą dėstyti prancūzų kalbą. Nuvažiavusi susiradau butą pas vieną davatkėlę ir prieš rugsėjo 1-ąją pažadėjau atsikraustyti.

Šeduvoje

Į Šeduvą leidausi labai bijodama, kad nesutikčiau kokių pažįstamų, nes pasas buvo suklastotas. Visur anketose rašiau, kad esu netekėjusi, kad mergaitė – mano mirusios sesers duktė. Įpratinau ją iš anksto mane vadinti teta, nes žinojau, jei pasakysiu visą tiesą, kad vyras areštuotas, tai ne tik darbo negausiu, bet ir būsiu areštuota arba ištremta į Sibirą.

R. K. p a s t a b a: taip mąstė tik ji pati, o rusų saugumas, tikiu, viską apie ją žinojo, ją kontroliavo MGB agentai ir iš jos buvo laukiama informacijos „tamsiai“ apie trečius asmenis. Tokia ji buvo kur kas naudingesnė negu ištremta į Sibirą arba uždaryta į kalėjimą. Be to, nebuvo padariusi jokio nusikaltimo prieš sovietų valdžią, tik drebėjo iš baimės ir tupėjo kaip pelytė po šluota...

1946 m. prieš rugsėjo 1-ąją, nusisamdžiau vežėją ir arkliu su menka manta atvažiavau į Šeduvą pas tuos žmones, kur buvau sutarusi dėl buto, ogi nebepriima, nenori nė kalbėti. Atsidūriau gatvėje, o jau pavakarys, mano vežėjas nerimauja, jam tolimas kelias grįžti, krauna mano daiktus ant šaligatvio, ir žinokis... Aš nusigandusi nebežinau ką daryti. Prisiminiau, kad Šeduvoje turiu vieną pažįstamą mokytoją, su kuria dar vaikystėje kartu mokėmės. Nubėgau pas ją, ji prapašė kažkokius savo pažįstamus priimti mus laikinai. Po savaitės radau butą pas neturtingus žmones Daukšas, kurie gyveno vargingame žydų namelyje, prie žydų sinagogos.

Tada mokytojų niekas nenorėjo priimti nuomininkais, nes jie gaudavo labai mažą atlyginimą, negalėjo sumokėti net buto nuomos. Mano šeimininkai man buvo geri, užleido vieną savo namelio galą, o ten – kambarėlis ir kartu virtuvėlė. Jie patys gyveno kitam gale ir „turgavojo“ alumi ir namine. Tai buvo labai tamsūs, bet geri žmonės. Tie jų klientai mane taip pat gerbė, visada pasisveikindavo ir nieko pikto nedarė, net stengdavosi man padėti. Ateidavo net malkų praskaldyti, jas gaudavau iš mokyklos, bet jos buvo visai žalios, o žiema šalta. Ta pirkelė žema, kol įpratau, per duris eidama vis prasimušdavau galvą.

Šeimininkai turėjo keturis nedidelius vaikus. Nuo jų buvo neįmanoma apsisaugoti, jie padėjo man greit suvalgyti visas iš Spirakių atsivežtas daržoves. Maistas pagal korteles, alga visai menka, sunku korteles išpirkti, o mes dviese, su kaimu jokio ryšio. Ką geresnio atiduodu dukrai, o pati užvalgiusi duonos, kuri buvo labai prastos kokybės, išeinu į mokyklą. Eidama pajuntu nežmonišką alkį ir dar grįžtu tos duonos užvalgyti. O baisiausia buvo tai, kad miestų ir miestelių pagrindinėse aikštėse tuo metu pradėjo guldyti sušaudytus, nukankintus pusplikius partizanų kūnus. Beveik kiekvieną rytą tekdavo praeiti pro šalį, bet nevalia net pažvelgti, nes galėjai pagalvoti, kad tai savieji... Žmones varydavo juos atpažinti, bet jie tylėdavo ir neprisipažindavo. Pradžioje tai nemaloniai veikė nervus ir psichiką, o vėliau apsipratome. Eidama pro šalį, kalbėdavau poterius ir nebijodavau, jaučiau jiems neapsakomą gailestį. Žinojau, kad ir vyro, ir mano brolio, kurie gyvenime niekam nėra blogo padarę, laukia toks pat likimas.

Taigi, šiaip taip įsikūriau Šeduvoje, nors butas buvo šaltas ir trūko maisto, bet jau turėjau šiokią tokią pastogę. Mokykla taip pat šalta, trūko kuro, langai vietomis užkalti fanera, be stiklų. Mokytojų kolektyvas nemažas, bet man pažįstama tik viena mokytoja, kuri nežinojo mano tikrosios padėties. Gavau nedaug prancūzų kalbos pamokų. Dukrą išleidau į penktą vidurinės mokyklos klasę. Pradinę mokyklą ji buvo baigusi Utenoje, turėjo tikrą Vaivadaitės Marijos Sigutės pavardę.

Tik pradėjusi dirbti gaunu iš Panevėžio rajono švietimo skyriaus raštą, kuriame nurodyta skubiai atvykti į švietimo skyrių. Labai susirūpinau, bet važiuoti būtina. Nuėjau pas švietimo skyriaus vedėją, o jis man liepia keltis į Smilgių vidurinę mokyklą, ten visai nesą prancūzų kalbos mokytojo. Aš nesutikau, ėmiau aiškinti, kad jau ir butą gavau, jau pradėjau dirbti, kad man sunku išsikraustyti. Vedėjas nenusileidžia: varo į Smilgius, ir baigta. Verkdama išėjau iš kabineto. O išeinant jis dar pridūrė: „Atvykai iš kažkur kažin kokia ir dar nenori paklusti...“ Koridoriuje mane pasivijo vienas inspektorius ir sako: „Mokytoja, jei nenori iš Šeduvos išsikraustyti,

tai reikia „pieno“. Ilgai nesupratau, koks čia dabar „pienas“ reikalingas. Ėjau pas tą inspektorių į namus ir išsiaiškinau, kad tai degtinė. Gavau pasiskolinti du puslitrius ir tokiu būdu likau Šeduvoje. Tai va, kokie žmonės tada švietimo įstaigoms vadovavo.

Prasidėjo darbas. Vaikai tylūs, ramūs, išsigandę, susirūpinę, visi turėjo savo bėdų. Direktorę radau dar senąją – Butkienę, bet neilgam. Ją pakeitė jaunas, ką tik į Šeduvą atvykęs niekam nepažįstamas apsukrus vyrukas Stonkus.

Na, ir sekėsi šiam vyrukui direktoriauti. Pirmiausia mokyklą sutvarkė ūkiškai: sudėjo langus, paremontavo krosnis, sukalė naujas tvoras, sodinome medelius ir t. t. Miestelyje jis buvo pats gudriausias žmogus, visur prieidavo, visi jo klausė, nes tuo metu valdininkai buvo klaikūs nevykėliai, visai neapsišvietę žmonės.

Laikui bėgant, mūsų mokykla buvo priskirta Radviliškio rajono švietimo skyriui. Jo vedėja buvo Stainienė (poetės Valsiūnienės draugė, kuri tuo metu gyveno Radviliškyje). Mūsų direktorius apsisukti ir apie šias moteris ir visur jam sekėsi, visiems diktavo savo valią, tad ir mums buvo neblogai.

Pagyvenus metus pas Daukšas, vėl iškilo sunkumai dėl buto. Daukša, matyt, užsidirbo pinigų ir pardavė tą prastą namelį, o kartu ir mane. Naujasis šeimininkas man tuojau įsakė išsikraustyti, tą namelį jis norėjo remontuoti, o man ir vėl nemalonumai: niekas nenori priimti mokytojų, o dar tokios vargšės, kokia aš tada buvau.

Vienoje klasėje mokėsi mokinys Milevičius. Man tai iš seno girdėta pavardė. Paklausiau, kur jie gyvena, pasirodo, už trijų kilometrų nuo mokyklos, Šeduvos geležinkelio stotyje, pas Jagminą. Prisiminiau, kad buvo toks lakūnas, mano vyro bendravardis kapitonas Milevičius. Aš ir nuėjau pas juos. Pasiskundžiau savo bėdomis, o jie irgi dideliam rūpesty, gyvena pas Jagminą mansardoj su dviem sūnumis, pats Milevičius dirba geležinkelio darbininku. Jie mane sušelpė maistu, patys ruošėsi išsikraustyti į Biržus ir rekomendavo savo šeimininkams, kad mane priimtų į jų butą. Tokiu būdu aš vasarą, prieš rugsėjį, persikrausčiau pas Jagminus, už trijų kilometrų nuo mokyklos. Tai buvo labai geri žmonės. Matydami, kad neturiu ko valgyti, duodavo man pieno, obuolių, nes turėjo gražų sodelį. Bet nervai buvo labai įtempti: kai tik jie duodavo mums valgyti, man taip suspausdavo širdį ir aš imdavau verkti, taip sunku pasidarydavo, negalėjau tiems geriems žmonėms net paaiškinti, kas su manimi darosi.

Artinosi žiema, mudviejų su dukrele darbužiai menki, apavas visai prastas, ką turėjome Utenoje, viskas sudegė, o vėliau Panemunėlyje dar ir apvogė. Tai kaipgi reikės vaikščioti žiemą tuos tris kilometrus į mokyklą? Kambarėlis irgi šaltas, sienos lentinės, plytelė suirusi vidury kambarėlio, o malkų ar duos mokykla kiek, ar ne, neaišku.

Vieną dieną kalėdojo kunigas. Tuo metu Šeduvoje vikaravo kunigas Pratkelis. Aš su dukra buvau namuose, bet pas šeimininkus nėjau, nes neturėjau ką duoti, be to, man, kaip mokytojai, buvo baisu bendrauti su kunigu. Bet jis paklausęs, kas čia dar ir mansardoje gyvena, atėjo pas mus, aplankė, pašventino, pasiteiravo, kur aš dirbu ir sako: „Mokytoja, kaipgi čia išgyvensi žiemą, čia bus ir šalta, ir mokykla toli, argi miestelyje negavai buto?“ Pasakiau, kad negavau...

Viskas taip ir praėjo, aš užmiršau tą kalendą, tik vis nemalonu prisiminti, kokia aš neturtinga. Po kiek laiko ateina pas mane iš Šeduvos nepažįstama moteriškė ir prašo eiti į Šeduvą pas ją gyventi. Ji gyvenanti prie pat mokyklos ir išnuomosianti man kambarį. Pasiguodė, kad neseniai miręs jos vyras, dabar ji esanti našlė, vaikų neturi ir yra laisvas kambarys. Tarsi stebuklas man nusišypsojo tokia laimė. Ką tik niekas nenorėjo priimti, o dabar moteris pati atėjusi pasiūlė kambarį ir dar pasakė, kad kiek galėsiu, tiek ir mokėsiu. Nedelsdamos kitą dieną pas ją ir persikraustėme. Namas sode prie pat mokyklos, virtuvė bendra, šeimininkė labai gera, laiko dar mokinių ir savo brolio dukrą. Kai pastebi, kad aš skystokai ką verdu, žiūrėk, ji man ir prideda: tai sriubos, tai blynų... Gyvenu ir Dievui dėkoju, kad po tiek vargo suradau tokius gerus žmones.

Dirbu mokykloje ir tyliu, stengiuosi niekam neužkliūti, o aplinkui skaudžiausi įvykiai: žūsta partizanai, deginami vienkiemiai, sodybos, pakelėse randama valdžios tarnautojų lavonų, dažni net mokinių areštai. Užteko, kad mokinys nupiešė senę su ūsais, panašiais į Stalino, ir jau žuvęs, kartu su tėvais areštuojamas. Partizanų lavonai dažnai guldomi miestų centrinėse aikštėse, eini pro šalį poterius kalbėdama ir daugiau nieko. Mokykloje mane daug kas įtarinėja, kai kas lygina, kad duktė į mane labai panaši, kad ji yra mano, kad aš kažką slepiu... Grįžusi iš mokyklos, dukrelė kartais verkia, skundžiasi, kad ją vadina mergos vaiku. Aš ją raminu, kad tai visai nieko blogo, kad tik nebūtų blogiau. Mane mokykloje mokytojai ir mokiniai pradėjo pravardžiuoti „teta“. Viskas niekis, kad tik nebūtų blogiau, bet, žinoma, visą laiką jaudiniesi ir kažko lauki.

Vėl pradėjo tremti į Sibirą, nes pradėjo steigti „kolchozus“, o tie trėmimai visus labai jaudindavo, tada jie atrodė blogiau už mirtį. Per tuos kelerius metus įvyko trys dideli trėmimai. Trėmė ūkininkus, buvusius tarnautojus, neaplenkė ir mokytojų. Iš mūsų kolektyvo buvo ištremta Butkienės šeima – penki asmenys: tėvai, sūnūs ir dvi dukros – mūsų mokyklos mokiniai. Mokytoja Butkienė buvo žymi mokytoja, ji ilgą laiką buvo Šeduvos progimnazijos direktorė ir jos steigėja. Dar ištrėmė mokytoją Ulinienę. Nors ji ir kilusi iš neturtingų: tėvas batsiuvys, bet ji į geležinkelio stotį nubėgusi bandė perduoti maisto tremiamiesiems, dėl to ir ją kartu išvežė.

Aš labai bijojau trėmimų. Galvodavau, kad mane tikrai išvežtų, jei žinotų visą informaciją. Jei iš vakaro pajusdavau kažką neramaus, naktį nemiegodavau namuose, kur nors prisiglausdavau arba tiesiog važiuodavau traukiniu bet kuria kryptimi...

Kolūkių steigimo vajaus metu mes, mokytojai, buvome pirmieji pagalbininkai. Paskirdavo po porą kaimų, ir turėdavome eiti pėsčiomis net ir už dešimt kilometrų: įkalbėti, įrodinėti žmonėms kolūkių „naudą“. Eini visas sušalęs ir bijai, kad kas nenudėtų. Gerai, kad ūkininkai puikiai suprato mūsų padėtį, kad mes prievarta išvaryti. Prašydavau žmonių, kad, atvykus valdininkams, jie pasakytų, jog aš buvau ir su jais kalbėjau. Rinkimų organizatoriai irgi buvo pirmieji ne tik miestelyje, bet ir kaimuose. Išveža, būdavo, ginkluoti į kokią apylinkę už dešimt kilometrų, ir būk ten kelias dienas, drebėk iš baimės, nes partizanai kartais išvaikydavo visus organizatorius. Paskyrę kokį kaimą, sakydavo, kad tu esi to kaimo agitatorius ir už viską

atsakai. Reikėdavo, kad jau šeštą ryto visi rinkėjai būtų balsavę, tai nakčia ir bėgi raginti, kad tik greičiau. Sergantiesiems urnas veždavo į namus.

Man dėstyti prancūzų kalbą buvo lengviau. Visi norintys miestelio tarnautojai galėjo vizituoti mūsų pamokas.

Prisimenu, vienos lietuvių kalbos pamokos, kurią vedė mokytojas Kazlauskas, tema buvo iš Vienuolio kūrybos. Atsistojo Šeduvos vykdomojo komiteto sekretorius ir sako: „Draugai, gana jums apie visokius „vienuolius" kalbėti, reikia rimtai ir tarybiškai dirbti". Tai va, su kuo mums teko bendrauti, jiems įrodinėti ir ginčytis.

Kiekviena pamoka privalėjo turėti „politinį momentą", ypač kuo dažniau minėti Staliną.

Taip visko bijodami ir nežinodami, kuo galime būti apkaltinti, areštuoti ar ištremti į Sibirą, mes dirbome. Pradžioje mokėjo červoncais. Už mėnesio algą turguje galėjai tik kilogramą sviesto nusipirkti, todėl gyvenome pusbadžiu.

Kas mėnesį naktimis numegzdavau ūkininkams megztuką, už jį gaudavau maisto produktų ir taip gyvenome. Maždaug po trejų metų červoncus pakeitė į rublius, tada jau ir gyvenimas truputį pagerėjo, galėjome bent korteles išsipirkti.

Kentėjome ne tik nuo savų valdininkų, bet ir nuo rusų pabėgėlių. Jų buvo visur: pilnos stotys, pilni keliai, įvykdavo ir apiplėšimų ir vagysčių. Tai buvo apiplyšę, alkani vargšai žmonės. Juos mes vadinome „bėžancais".

O mūsų jaunasis direktorius jautėsi puikiai. Direktoriavo, jo visi klausė, visi gerbė, pasitikėjo, nes jis buvo už visus šviesesnis ir protingesnis. Vieną kartą atėjęs į mano butą, paklausė ar aš jo nepažįstu, jis esąs uteniškis ir prie vokiečių buvęs mūsų su vyru mokinys. Vežimo metu pabėgęs į mišką.

Jo šeimą ištrėmė į Sibirą, o jis iš miško atėjo čia, į Šeduvą, su netikrais dokumentais direktoriauti. Jis esąs ne Stonkus, bet Švilpa. Man lyg ir drąsiau pasidarė, kad direktorius mano pažįstamas, bet kartu ir baisu, kad jam kas nenutiktų. O kadangi jis jautėsi labai drąsiai, aš pradėjau įtarinėti – gal koks šnipelis... Jis man ir medalį už gerą darbą slaptai įteikė, įdėjo į kišenę sakydamas: „Gal kada pravers..." Kartą pas jį atvažiavo žmona su dviem mergytėm.

Direktorius sutriko, mat prieš tai visiems sakėsi esąs viengungis. Man pradėjo sakyti, kad blogai, reikia iš Šeduvos bėgti, kažkas teiravosi, ar Šeduvoje nemokytojauja Švilpa... Žmona su vaikais tuoj išvažiavo, o jis vieną naktį dingo viską palikęs, tik pasiėmė mokyklos radijo aparatą. Jis man sakė rašysiąs atsiminimus, daug jau turi parašęs ir, jei kada nors paskaitysite, sužinosite, kas buvo Stonkus-Švilpa.

Dar kartą kelionėje pas pažįstamus sutikau Švilpą. Jis neturėjo gyvenamosios vietos, bet girdėjau – buvo suimtas ir raštus atidavė. Vienas pažįstamas buvo pakviestas liudininku, tai sakė, kad tuos raštus verčia į rusų kalbą. Vėliau iš kitų teko girdėti, kad jo nebėra tarp gyvųjų.

R. K. p a s t a b a: LKA Nr. 43, iš Balio Juodzevičiaus str. „Svetima pavarde" pagal baudžiamąją bylą Nr. 26127/3:

<...> 1948 m. liepos 1 dieną, per abiturientų išleistuves, prie A. Stonkaus (P. Švilpos) priėjo Šeduvos valsčiaus darbuotojas P. Kliorė, paskui ir Šukevičius. Pasivėdėję nuošaliau, įspėjo, kad juo domisi saugumo darbuotojai, ir patarė kuo skubiau pasišalinti. Niekam nieko nesakęs, direktorius dingo. Beveik mėnesį slapstėsi Berčiūnų kaime pas žmonos draugę Jadvygą Gaidžiūtę, paskui persikėlė į

Kauną ir įsidarbino vaikų sanatoriniame darželyje Nr. 7 buhalteriu. Surado A. Stonkų saugumas ir čia. Reikalavo vykti į Vilnių, pas jau žinomą MGB darbuotoją. A. Stonkus pažadėjo nuvažiuoti, bet vėl metė darbą, pakeitė butą ir nuo 1949 m. pavasario iki tų pat metų rugsėjo liko bedarbiu, paskui gavo sezoninį sąskaitininko darbą Pušaloto cukrinių runkelių priėmimo punkte. Nuo 1950 m. sausio iki 1952 m. rudens – vėl bedarbis. Slapstydamasis nuo saugumo gyveno tai Kaune, Gorkio g., pas Vandą Dalangauskienę, tai Raseinių rajono Paupio miestelyje, kur medicinos felčere-akušere dirbo ir gyveno žmona Genovaitė Baltaduonytė su dukrelėmis.

1952 m. spalio 8 dieną Pranas Švilpa Kaune buvo sulaikytas ir suimtas. Vyr. leitenantas Veresovas, dalyvaujant kapitonui Carapkinui ir vyr. leitenantui Davydovui, padarė kratą, atėmė 1945 m. gruodžio 6 dieną išduotą pasą, karinį bilietą, apdovanojimo pažymėjimą ir kita. Įkalino Kauno MGB vidaus kalėjime.

1952 m. spalio 9 dieną (čekistai dokumentus dažniausiai datavo viena diena vėliau).

Duota užpildyti anketa apie šeimą – tėvus, žmoną, vaikus, brolius, seseris. Pateikti tokie duomenys:

Tėvas **Juozas Švilpa, Jono**, g. 1890 m., gyv. Labeikių k., Utenos rajone.

Motina **Leonora Švilpienė, Baltraus**, 63 m., gyvenanti Labeikių k.

Žmona **Genė Švilpienė-Baltaduonytė, Petro**, g. 1921 m. Sugінčiuose, Molėtų rajone.

Vaikai: **Audronė Švilpaitė, Prano**, g. 1942 m. Švenčionyse.

Laimutė Švilpaitė, Prano, g. 1945 m. Labeikių k., Utenos rajone.

Broliai: **Vytautas Švilpa, Juozo**, g. 1928 m., suimtas. **Ričardas Švilpa, Juozo**, g. 1930 m., armijoje. **Algirdas Švilpa, Juozo**, g. 1932 m., armijoje.

Seserys: **Genė Švilpaitė, Juozo**, g. 1924 m., suimta. **Julė Švilpaitė, Juozo**, g. 1924 m., gyv. Rubikių k., Anykščių rajone. **Ona Švilpaitė, Juozo**, g. 1934 m., gyv. Labeikių k., Utenos rajone.

Pildydamas anketą, Pranas Švilpa nepaminėjo savo brolio **Jono Švilpos**, partizano, turėjusio ***Afeno*** slapyvardį, 1945 m. rugsėjo 19 dieną, kitur – 1945 m. rugpjūčio 20 dieną nušauto Skiemonyse.

Nors 1952 m. partizanų judėjimas jau geso, MGB jautė, kad neišaiškintų sovietų valdžios priešų dar yra. Vienas iš jų buvo ką tik demaskuotas Šeduvos gimnazijos direktorius Adolfas Stonkus (Pranas Švilpa).

Sudarytas didžiulis su P. Švilpa bendravusių ir antisovietiškai nusiteikusių 30 asmenų sąrašas. Tai Julius Šakalinis, Genė Baltaduonytė, Antanas Bulota, Antanas Čereška, Ona Butkienė, Česlovas ir Vanda Dalangauskai, Bernadeta Sakevičiūtė, Petras Vasinauskas (Žemės ūkio akademijos docentas) ir daug kitų.

Prasidėjo tardymai. Tik per 20 likusių spalio dienų Pranas Švilpa buvo tardytas net 39 kartus, taigi dukart per dieną.

<...> Tokia kankynė tęsėsi 7 mėnesius. Daugiausia tardė Zaicevas ir Demčenka, dar keletą kartų tardė Liniovas ir Danilčevas. Tokių tardymų užfiksuota net 129: spalį – 39, lapkritį – 20, gruodį – 32, 1953 metų sausį – 9, vasarį – 14, kovą – 13, balandį – 2 kartai.

Kartu su P. Švilpos tardymu čekistai intensyviai ieškojo jo bendraminčių, įkalčių ir nusikalstamos veiklos įrodymų. Peržiūrėjo to krašto tardytų žmonių apklausų protokolus, rinko liudininkus. Ieškodami įkalčių partizaninės veiklos laikotarpiui, peržiūrėjo buvusių kovos draugų B. Kaletkos, jau suimto buvusio P. Švilpos adjutanto Vinco Šapokos-*Valterio*, nuteisto brolio Vytauto Švilpos tardymų protokolus, 1946 metų rugpjūčio 26 dieną surašyti A. Tylaitės, G. Švilpaitės, P. Baltaduonio ir G. Švilpienės apklausų protokolai. Peržiūrėti V. Drobužytės-Kindurienės (1949 m. gegužės 2 d.), S. Rutkauskaitės (1951 m. kovo 29 d.), S. Narbuto (1951 m. birželio 13 d.), P. Račiūno (1949 m. birželio 30 d.) parodymai.

Už ryšius su P. Švilpa-Stankumi 1951 metų rugsėjo 8 dieną suimtas net Šeduvos klebonas Mykolas Karosas, gimęs 1878 m. Kunigas teikti žinias apie buvusį mokyklos direktorių atsisakė ir pagal BK 58–10 str. 2 dalį buvo nuteistas 25 metams lagerio.

1952 m. spalio 14 dieną darant kratą Adelės Brazienės, gyvenusios Panevėžyje, Nevėžio g. 1, buto palėpėje, rastas P. Švilpos aplankas su dokumentais. Užtikti ir paimti 7 bloknotai antisovietinių užrašų, antisovietinių straipsnių ir kita.

<...> Pas A. Brazienę rastas antisovietinis 13 lapų P. Švilpos straipsnis, kuriame kaltinami komunistai, 1940 metais okupavę Lietuvą.

1952 m. spalio 15 dieną buvo sulaikyta dotnuviškė Apolonija Gaurilčikaitė. Ir pas ją buvo rasti 6 sąsiuviniai su antisovietiniais užrašais, rašyti Stankevičiaus pavarde. Grafinė ekspertizė patvirtino, kad tai P. Švilpos užrašai.

1952 m. spalio 15 dieną padaryta krata Aldonos Budrytės bute Kaune, Italijos g. 56–2, ir jos darbovietėje. Rasta, rodos, tik 25 lapai nereikšmingų laiškų ir „kenksmingų" knygų...

1952 m. gruodžio 24 dieną per tardymą Kauno srities MGB kapitonas Zaicevas sužinojo, kad Sakalo rinktinės partizanų dokumentus P. Švilpa yra paslėpęs netoli žmonos tėviškės – Molėtų rajono Suginčių kaime, Juliaus Šakalinio, Juozo s., sodyboje. Dokumentai buvo rasti sudėti į dvi geležines kulkosvaidžių juostoms skirtas dėžes ir užkasti daržinėje. Praėjus 7 metams, vienoje dėžėje dokumentai rasti jau supuvę. Kitoje rasti 45 antisovietiniai Sakalo rinktinės įsakymai, atsišaukimų, kuriuose raginama nesilegalizuoti, be to, užtikta 19 topografinių žemėlapių ir kita. Dabar kompromituojančios medžiagos čekistai turėjo daugiau negu reikia, tad 1953 m. pavasarį buvo paruoštas Karo tribunolo nuosprendis.

NUOSPRENDIS SOVIETŲ SOCIALISTINIŲ RESPUBLIKŲ SĄJUNGOS VARDU
1953 m. gegužės 16–17 dieną
Pabaltijo karinės apygardos Karo tribunolas uždarame posėdyje Vilniuje
Pirmininkas – justicijos papulkininkis Griaznovas
Posėdžio dalyvai – papulkininkis Dudinas ir majoras Kuznecovas
Sekretorė – justicijos kapitonė Šestakova,
peržiūrėjęs
ŠVILPOS Prano, Juozo, gimusio 1920 metais, kaltinamo pagal
RSFSR BK 58-1a, 58–8, 58–101 d. ir 58–11 str.
remdamasis RSFSR BPK 319 ir 320 straipsniais,
nusprendė
Švilpai Pranui, Juozo, subendrinus padarytus nusikaltimus, remiantis RSFSR BK 58-1a str., skirti aukščiausiąją bausmę – SUŠAUDYMĄ.
Nuosprendis kasacine tvarka neskundžiamas.
Pirmininkaujantis (parašas)
papulkininkis (Griaznov)

Po Švilpos buvo dar keletas nevykusių direktorių. Kolektyve vyko įvairios rietenos, nesutarimai, o aš stengiausi niekur neužkliūti, nes pati bijojau dėl savo padėties. Labai rūpinausi vyro likimu. Ėjo metai, o apie jį nieko nežinojau, tik per kitus žmones girdėjau, kad buvo su vienu uteniškiu mokiniu suvestas akistaton, reikalavo patvirtinti, ar tas buvęs jo mokinys plechavičiukas. Jis atsakęs, kad tokio nepažįsta.

Kažkas sakė, kad dar tardomas Utenoje šoko per langą, bet buvo sugautas (B. Vaivada buvęs gimnastas – *R. K.*). Ilgai laukiau laiško iš lagerio, iš Sibiro, bet viskas veltui. Negalėjau apleisti ir senų, ligotų tėvų, kurie, išvaryti iš savo namų, gyveno pas svetimus. Trūko maisto, ypač didelis deficitas buvo cukrus.

Kartą numezgiau megztuką, už kurį gavau tris kilogramus cukraus, ir nutariau su tuo cukrumi dukrą pasiųsti pas tėvus į Buivėnus. Pati bijojau rizikuoti, nes ten mane daug kas pažintų, be to, mano dokumentai suklastoti. Taip ir padariau: dukrą primokiau, kaip suktis iš padėties. Kad įkliuvusi sakytų, jog yra iš Vilniaus, ir kitą pavardę, įdėjau tą cukrų ir išleidau. Sutarėme, kad pernakvojusi tuoj grįš atgal.

Buvo ankstyvas pavasaris, pats polaidis. Praėjo para, jau ir antra eina, o dukros kaip nesulaukiu, taip nesulaukiu. Pradėjau nerimauti ir gailėtis, kam vieną išleidau (tada jai buvo 12 metų). Pagaliau po dviejų parų ji grįžo pusnuogė, sušalusi, išgąsdinta, pasikeitusi, kaip nebe tas vaikas. Ėmiau klausinėti, kas nutiko. Ir štai ką ji papasakojo:

– Nuvažiavusi pas senelius, juos radau namuose. Senelis sunkiai sirgo ir gulėjo ant patalo. Vakare, mums besišnekučiuojant, kažkas ėmė baladotis į langus ir reikalavo įleisti. Močiutė atidarė duris, ir į vidų sugužėjo baltai apsisiautę ginkluoti vyrai, kalbantys rusiškai, o tarp jų vienas kitas ir lietuviškai. Pasirodo, kad tai rusų NKVD kareiviai, kaime ieškantys „banditų“. Jie prikibo prie močiutės, rodė į mane ir ėmė klausinėti, kieno šita mergaitė. Močiutė aiškino, kad tai giminaitės dukra, atvykusi iš Vilniaus, bet kareiviai tuo nepatikėjo, liepė man apsirengti ir kartu su jais eiti į Pandėlį. Močiutė labai prašė, maldavo, kad manęs nevestų, bet enkavedistai buvo neperkalbami. Apsirengiau, pasiėmiau savo portfeliuką ir išėjau. Kareiviai ėjo iš vieno vienkiemio į kitą, iš vienos sodybos į kitą, o į Pandėlį visai neskubėjo, kažko ieškojo, kažko nerado, keikėsi, plūdosi ir mane vis tempėsi kartu per laukus, pamiškes, pabaliais. Aš plonai apsirengusi, bateliai prisisėmė vandens, sušlapau iki pusės, nušalo rankos ir kojos, pagaliau viename vienkiemy apsistojom. Lauke, kaip supratau, išstatė sargybą, kiti į kambarį prisinešė šiaudų ir sugulė. Aš atsisėdau ant žemės kamputyje ir drebu, ne tiek nuo šalčio, kiek iš baimės. Namų šeimininkė atnešė kailinius ir užgaubė mane. Rytą praaušus kareiviai atsikėlė ir išėjo, kartu išsitempė ir mane. Pagaliau atsivedė į Pandėlį, kaip didžiausią nusikaltėlę ėmė tardyti, klausinėti, iš kur esu. Pasakiau, kad iš Vilniaus, klausė iš kokios gatvės, koks namo numeris, kokioj mokykloj mokausi, kurioje klasėje ir t. t. Aš jiems aiškinau, kas tik į galvą atėjo. Gerai, kad antrą kartą to paties neklausė, tikrai nebūčiau visko tiksliai atkartojusi. Buvo sekmadienis, dauguma enkavedistų išsivaikščiojo, mane nuvedė į atskirą kambarėlį, o šalia pasodino ginkluotą skrebą. Skrebas kampe pastatė šautuvą, o pats atsisėdo už stalo, apsikniaubė ir, kaip supratau, greit užsnūdo. Aš tyliai priėjau prie durų ir patikrinau, ar jos neužrakintos. Mano nustebimui, durys buvo ne tik neužrakintos, bet dar šiek tiek pravertos. Palikau ir paltuką, ir „portfeliuką“, atidariau duris ir sprukau į lauką. Pandėlys man svetimas, tik žinojau geležinkelio stotelę ir tai, kad pietų pusėn bėgiai veda į Skapiškį. Pasijutusi laisva, aš kaip kulka pernėriau gatvelėmis link geležinkelio ir bėgiais tolyn. Bėgu bėgu, bėgu bėgu, jau ir jėgos išseko, kvapo pritrūkau, akyse ėmė raibuliuoti, galva suktis, kojos nebeklausė, prakaitas žliaugė ir net nepajutau, kaip suklupau. Kiek pailsėjusi,

vėl pakilau ir vėl bėgu, ir taip iki pat Skapiškio miestelio. Vietomis geležinkeliuko bėgiai ėjo lygiagrečiai su vieškeliu, vietomis atsiskirdavo. Jei tik ką pamatau einant ar važiuojant, tuoj neriu į krūmus ir slepiuosi, o mintyse, kad mane vejasi vejasi vejasi... Ties Skapiškiu sutikau nepažįstamą vyrą su dideliu lagaminu. Jis ėmė mane kalbinti ir klausinėti, iš kur aš tokia visa pusnuogė, sustirusi. Jau buvo sutemę. Aš tam žmogui ir pasipasakojau visą teisybę. Jis mane užjautė, nuėjome kartu iki Skapiškio geležinkelio stoties. Pasakiau, kad važiuoju į Šeduvą, o pinigų bilietui neturiu nė kapeikos, viskas liko Pandėlio skrebyne. Vyras paprašė pasaugoti jo lagaminą, o pats nuėjo į kasą bilietų. Matau, atneša ir man bilietą nupirkęs. Kokia laiminga pasijutau, kad galėsiu sėsti į traukinį ir grįžti pas mamą.

Supratau, kad padariau didelę klaidą pasiuntusi dukrą pas senelius. Kurį laiką ji sirgo, buvo nerami, naktimis kliedėjo, mėnesį jos net į mokyklą neleidau, ji visko bijojo, sėdėjo kambaryje ir nieko neveikė. Šis išgąstis jai atsiliepė visam gyvenimui: ir dabar baili, labai jautri.

Taip gyvenant ir baiminantis, kas bus toliau, dukra augo, sulaukusią keturiolikos vertė stoti į komjaunimą, mokiniai labai nenorėjo, o mokytojų vaikus be jokio pasiteisinimo visus surašė, mano dukros irgi neaplenkė.

Maždaug 1951–1952 m. rudenį rugsėjo 1 d. mokslo metų pradžios susirinkimo metu pamačiau, kad su kitais mokytojais į salę įėjo man jau gerai pažįstamas P. Tumas. Aš net nustėrau. Ką gali žinoti, kaip jis dabar su manimi pasielgs. Po posėdžio aš pirmoji pribėgau prie jo, nuolankiausiai pasisveikinau ir pasakiau, kad mums būtina pasikalbėti. Jis man tyliai ir sako: „O, mat kur sutikau savo išgelbėtą paukštelę... Dingai kaip į vandenį, dabar be pusės litro nebeapsieisi...“ Aš jį tuoj pat pakviečiau užeiti pas save, nes bijojau, kad jis manęs nepradėtų vadinti vyro pavarde. Pasiskolinau butelį arielkos ir laukiu drebėdama. Užtiesiau stalą, paruošiau truputį užkandos, pastačiau butelį, o jis geria, vis giriasi, kad mane išgelbėjo ir sako: „O dabar tu manęs nebijok, aš jau nušvilptas, jau ne čekistas, buvo pasodinę, bet ištrūkau... Dabar būsiu mokytoju ir čia, Šeduvoje, dirbsiu.“ Aš vis tiek nenusiraminu, juk jam reikės pataikauti, o jei ne, nežinai, ką jis už puslitrį gali sugalvoti, bet, mano laimei, Šeduvos švietimo skyrius jo čia neįdarbino ir jis dingo.

Dar vieną kartą mačiau jį važiuodama į Šiaulius, dirbantį kelio darbininku, labai liūdnai atrodė, suvargęs, nusigėręs, visiškai nebe tas žmogus.

Šitas Tumas buvo Tumaitės, pas kurią mes, išvaryti iš valdiško buto, apsigyvenome, brolis. Tai mūsų garbingojo rašytojo Tumo-Vaižganto brolio sūnus. Tokie žmonės sovietinei santvarkai buvo ypač naudingi ir reikalingi. Už degtinės butelį jie galėjo juodžiausius darbus padaryti.

Pagaliau gavome apsišvietusį pedagogą direktorių Kantauską. Šeduva tapo rajono centru, o mūsų direktorius – pats gudriausias rajone. Visi jo klausė, aptvarkė mokyklą, nurimo visos rietenos, pradėjome rimtai dirbti, o reikalavimai, ypač politiniu atžvilgiu buvo dideli. Didžioji mokytojų dalis buvo vyresnio amžiaus, todėl direktorius įsteigė aukštesnio lygio politinio lavinimosi būrelį ir pats jam vadovavo, nes buvo baigęs partinę mokyklą, stengėsi dirbti rimtai ir visiems buvo tolerantiškas. Aš, visko bijodama, tą būrelį uoliai lankiau.

Mokykloje nuo pat penktos klasės auklėjau mergaičių klasę, kurioje mokėsi ir mano dukra. Dirbau giriama vyresnybės ir kaip mokytoja, ir kaip auklėtoja, nes mano mergaitės buvo darbščios, drausmingos, gerai mokėsi, mūsų klasė buvo geriausia mokykloje. Joje mokėsi keletas labai uolių komjaunuolių. Prireikus jos labai mokėdavo pasirodyti, o aš jų bijojau ir kaip įmanydama joms pataikavau, nes vis girdėdavau, kad jos domisi „ta mokytoja-teta".

Bute per tą laiką irgi kai kas pasikeitė, nes šeimininkės dukra ištekėjo už jai nepageidaujamo jaunikio Malkaus iš aršios komunistinės šeimos, tai ir man neberamu pasidarė. Namuose pradėjo lankytis įvairesnė publika, nors, atrodo, į mane jie nekreipė dėmesio, jiems daugiau rūpėjo paulioti, išgerti ir pasilinksminti.

Prancūzų kalbą kurį laiką dėsčiau ir vakarinėje mokykloje, o čia jau sueidavo net ir Šeduvos valdininkijos atstovai. Reikėjo prisitaikyti ir vis bijoti. Pagaliau atėjo 1953 m., mirė visagalis Stalinas. Atėjo atokvėpio valanda, bet man tas atokvėpis buvo neilgas. Tais pačiais metais mane pašaukė į vykdomąjį komitetą. Tuo metu vyko pasiruošimas rinkimams. Maniau, kad dėl jų, ir drąsiai nuėjau, o čia mane sutiko jaunas civiliai apsirengęs vyras, pasakė, kad nori su manimi pasikalbėti, ir liepė eiti kartu su juo.

Mokiniai eina iš mokyklos, o aš – paskui tą vyriškį. Niekas nesuprato, kad mane veda į saugumą, o ir aš pati suvokiau tik tada, kai įvedė į kiemą, kuriame stovėjo namas grotuotais langais.

Įvedė į požemyje esantį kambarį, vidury jo pastatė kėdę ir liepė sėstis. Atsisėdau ir drebu, nes nežinau, kas bus. Nė dukra nežino, kur aš papuoliau. O tada saugumas buvo siaubas: gerai įkliuvus, iš ten jau nebeišeisi, dingsi be žinios. Tas vyriškis nusirengė kailinius, ir aš pamačiau, kad jis apsirengęs kariškais drabužiais, krūtinė apkabinėta ordinais, gražus, atrodo, nepiktas iš išvaizdos, prisistatė pavarde (tiksliai nepamenu, bet man taip atrodo) Vecelis. Aš sėdžiu drebėdama, o jis, atsivertęs bylą, klausia, kokia mano pavardė, vardas, gimimo metai, vieta ir t. t. Aš sakau, kaip pase parašyta, kad aš – Baltušytė Vanda, duktė Juozo, gimusi 1910 m. Gelažių parapijoje, Prūselių kaime. Klausia, ar ištekėjusi, sakau, kad ne. Tada jis ir sako: „Dabar gerai paklausyk, ką aš iš šios bylos paskaitysiu ir, jei tai bus tiesa, nesigink, pėdų nemėtyk, tau bus daug blogiau, nes vis vien viską išsiaiškinsime. Gerai pagalvok ir kalbėk tiesą." O jis iš bylos skaitė viską taip, kaip buvo iš tikrųjų: ir kur aš gimusi, ir kad ištekėjusi, ir kas mano vyras, kur jis gimęs, kur baigęs mokslus, kad aš turiu dukrą ir t. t. Vos tik jis tik baigė skaityti, įėjo kitas kariškis, o tas, kuris gana mandagiai su manimi kalbėjo, išėjo. Supratau, kad šitas yra rusas ir čia jo visa valia. Nuo pirmo sakinio pakilo tonas su perkūnais, kai aš pasakiau, kad rusiškai nemoku, o jam, matyt, pasirodė, kad aš apsimetu ir tyčia rusiškai nekalbu. Aš kaip papūga ėmiau kartoti „neponimaju", o jis tik suka man apie nosį sugniaužtus kumščius ir šaukia „Sibir!" Daugiau aš taip ir nesupratau, ką jis sakė. Po šios kvotos, nors, tiesa, jis man nešėrė, bet buvo priverstas pasišaukti lietuvį vertėją.

Pagaliau įvedė mane į kitą visai tamsų kambarį, ir prasidėjo nuodugnus tardymas ir rašymas. Dabar buvome trise: manęs klausinėjo vertėjas, o tas rusas karininkas tik rašė ir rašė. Klausinėjo net apie gimines ir apie tai, ko aš net nežinojau. Baisiausiai iškoneveikė, kad savo dukrai liepiau vadinti save „teta". Kokia aš motina:

be jokios moralės ir dar mokytoja. Melavau, kad vyro neturiu, dukra, stodama į komjaunimą, melavo su mano žinia, kad jos tėvas miręs. „Šitokia melagė! Be jokios moralės, išdrįsai įsiterpti į tarybinę mokyklą! Tau tik į Sibirą!“ Bet atsitokėjusi ir aš pradėjau ant jų šaukti: „Kur jūs iki šiol buvote, kad jau devyneri metai Šeduvoje laikote banditę! Jūs mane ne iš miško paėmėt ir nedrįskit koneveikti! Neprisipažinau, jog mano vyras areštuotas, todėl, kad darbo nebūčiau gavusi, į Sibirą būtumėt išvežę! Aš taip elgiausi tik dėl to, kad į Sibirą neišvežtumėte! Nejaugi spekuliuoti reikėjo? Pasirinkau tokį darbą, kokį moku, ir rimtai dirbau. Jeigu nusikaltau – bauskite, sodinkite į kalėjimą! Mergautine pavarde aš turiu teisę vadintis, o gimimo vietą neteisingai užrašė išduodant pasą. Aš manau, kad čia nedidelė bėda...“

Po to pradėjo klausinėti apie vyrą. Apsimeta, kad jie nežino, kur mano vyras, klausia manęs, kur jis. Sakau, kad 1945 m. areštuotas Panevėžyje. Jie netiki, sako, kad su broliu miške partizanauja. Pamačiusi, kad čia jau labai painus dalykas, pradėjau aiškinti, kad apie vyrą nieko nežinau, kad mes išsiskyrėme, kai jis iš Utenos išsikėlė į Panevėžį, kad tik girdėjau, jog jį areštavo. Tada vėl prasidėjo keiksmai, apšaukė „bledia“, kad aš be moralės, išsiskyrus moteris ir dirbu tarybinėje mokykloje. O aš ir vėl susinervinusi pradėjau šaukti, kad jis skaitytųsi su žodžiais ir manęs „bledia“ nevadintų, kad aš pažįstu labai rimtų tarybinių darbuotojų, kurie irgi išsiskyrę. Net vertėjas susinervino ir paklausė, ar viską versti. Aš pareikalavau versti, ir tegul skaitosi su žodžiais, nes aš esu žmogus – tarybinė mokytoja.

Paleido vidurnaktį davę tam tikrus įgaliojimus: kuo skubiausiai pristatyti pasą ir nustatė dieną, kada kartu su enkavedistais turėsiu važiuoti ieškoti savo vyro ir brolio Jono, besislapstančių miške, ar kur nors pas gimines apie Pandėlį.

Pasą nustatytu laiku nunešiau, o sutartą dieną nenuėjau. Skambino ir liepė ateiti, bet aš nėjau ir nevažiavau.

Po kelių dienų vėl ieško, vėl einu į saugumą. Sako, kad aš turiu paklusti ir važiuoti į tėviškę ieškoti besislapstančių vyro ir brolio. Aš tada pasakiau: „Jeigu tik surišę mane vežiosite. Čia jūsų reikalas. Jei žinote, kad jie „banditai“, jūs ir ieškokite. Aš dar turiu dukrą, aš dar privalau gyventi ir niekur su jumis nevažiuosiu, o vyras tikrai areštuotas 1945 metais.“

Tada ėmė reikalauti, kad aš su juo išsiskirčiau, jei noriu nors kokį darbą dirbti. O kaipgi, klausiu, išsiskirti, jei nežinau, kur jis. Tada liepė rusų kalba parašyti pareiškimą Pabaltijo kariniam tribunolui ir paklausti, kur yra mano vyras, kad man tai reikalinga dėl skyrybų. Parašiau tą pareiškimą. Svarbiausia, norėjau sužinoti, kur jis yra, nes jau beveik dešimt metų apie jį nieko nežinojau.

Kai mane ėmė kviesti į saugumą, mokykloje mano padėtis iškart pasikeitė: nei direktorius nebegiria, ir komjaunuolės į mane šnairom žiūri. Nė vienas kolega nepaklausia, kas tau, mokytoja, atsitiko, kad tokia susikrimtusi vaikštai, visi manęs vengia, kaip į raupsuotąją žiūri iš tolo, artyn prieit nedrįsta.

Pavasariop direktorius, pasišaukęs į savo kabinetą, pasakė, kad neturiu teisės būti klasės auklėtoja, kad mano klasei vadovaus mokytoja Viliūnienė. Be to, mano klasė buvo išleidžiamoji, pavasarį turėjo laikyti abitūros egzaminus. Nors aš visą laiką čia dėsčiau, dabar man atimamos ir egzaminatorės teisės. Vienu žodžiu, pasijutau stumiama iš mokyklos.

Švietimo skyriaus vedėjas Gaubas pasišaukė ir labai grubiai pareiškė, kad aš verčiau savo noru išeičiau iš mokyklos, kad man čia ne vieta, tokia susikompromitavusi – tik gėda visai mokyklai. Su ašaromis akyse išėjau iš švietimo skyriaus.

Mane pasivijusi inspektorė Kriauzaitė (ji buvo prancūzų kalbos specialistė) pasakė, kad jai jau siūlė eiti į mano pamokas, bet ji atsisakiusi neiti tol, kol aš būsiu Šeduvoje. Supratau, kad mano reikalai labai prasti.

Vieną dieną nuvykau į Vilnių, kur pasisekė prieiti prie paties švietimo ministro Stasio Pupeikio. Nepriklausomybės metais jis dirbo pradinių klasių mokytoju. Tai buvo puikus žmogus. Jis mane, jau visai sutryptą, pastatė ant kojų. Verkdama jam išpasakojau savo padėtį. Jis susijaudinęs priėjo prie manęs, uždėjo ranką ant peties ir tarė: „Mokytoja, raminkitės. Žinau, kad rajone šitokią bėdą jums labai sunku išgyventi... Jie dar nežino, kad po Stalino mirties už gimines jau nebeatsakoma. Jeigu jūs pati nieko nepadarėte, jūsų iš darbo be Švietimo ministerijos leidimo niekas negali išmesti. Važiuokite namo, imkite žurnalą ir eikite į savo pamokas. Žinokite, kad ministerija jūsų teises apgins, liksit mokytoja, tik, žinoma, teks išsikelti į kitą mokyklą."

Po pokalbio su švietimo ministru atsipeikėjau. Direktorius žiūri, bet nieko nesako, o aš einu į visas savo pamokas.

Švietimo ministrui parašiau ilgą pareiškimą, išdėsčiau visas savo bėdas ir pridėjau: „Ar aš galiu toliau dirbti tarybinėje mokykloje?" Taip pat pridėjau mokyklos direktoriaus rašytą mano darbo charakteristiką. Mačiau, kaip sunku jam buvo tai padaryti. Kūrė kelias dienas, bet parašė. Vis dėlto jis buvo garbingas žmogus... Viską išdėstė apie mane ištikusią bėdą ir nedrįso paneigti, kad aš gerai, be jokių papeikimų dirbau, buvau rūpestinga mokytoja, o man to ir tereikėjo.

Pareiškimą ir charakteristiką pristačiau Švietimo ministerijai. Šiek tiek nusiraminau, bet saugumas vis nedavė ramybės. Atėmė pasą ir vis reikalavo važiuoti kartu ieškoti brolio. Aš griežtai atsisakiau. Taip bevargstant atėjo ir pavasaris. Duktė tada buvo vienuoliktoje klasėje, artėjo egzaminai. Komsorgė Griciūtė pradėjo „atakuoti" dukrą. Nors ji mokėsi ir elgėsi be priekaištų, bet Griciūtė vis primindavo, kad komjaunime jai ne vieta. Pradėjo tyčiotis: kaip ji atseit savo tikrą motiną galėjusi vadinti „teta". Galų gale surengė viešą mokinių ir mokytojų teismą-susirinkimą. Jo metu patys komjaunuoliai turėjo pasiūlyti mano dukrą pašalinti iš komjaunimo. Ją pastatė scenoje, o mokiniai ir mokytojai, sėdintys salėje, turėjo duoti jai klausimus. Mokytojai tylėjo, o mokiniai, ypač berniukai, juokėsi ir klausė: „Ar tu iš viso turėjai kokį tėvą?" Visi juokėsi, o mes abi verkėme ir nežinojome, ką su mumis darys.

Vieną vakarą susinervinusi nubėgau pas mokyklos direktorių ir ėmiau priekaištauti: „Gana, direktoriau, iš mūsų tyčiotis! Mano padėtis visiems aiški. Ką aš nemoraliai padariau?! Gal, kad gelbėjausi nuo Sibiro, nuo kalėjimo? Kokį nusikaltimą padariau?!." Jis klausėsi, nervinosi ir kartojo, kad nėra to blogo, kas neišeitų į gera. Ramino, bet pasakė, kad mokykloje dirbti nebegalėsiu, ir pasiūlė ieškotis darbo kitur.

Kada kreipiausi į švietimo skyriaus vedėją, vedėjas Gaubas pasakė, kad banditams mokykloje – ne vieta.

Dukrai leido baigti vidurinę mokyklą, tik pašalino iš komjaunimo, o tai buvo pati blogiausia charakteristika tuo metu. Nuvažiavo į Vilnių, norėjo stoti į pedagoginį institutą, bet net nepriėmė dokumentų. Taigi, sėdim Šeduvoje ir nežinom, ką daryti.

Švietimo skyriaus vedėjas buvo išvažiavęs į Vilnių kitų mokslo metų kadrų reikalais ir, visų nustebimui, iš ten atvežė žinią, kad man paliktos mokytojos teisės tame pačiame rajone iškeliant į kitą mokyklą.

Šaukia į švietimo skyrių ir įteikia paskyrimą į Pociūnėlių vidurinę mokyklą, kur visai nedėstoma prancūzų kalba. Kai paklausiau, ką ten dėstysiu, vedėjas atsakė: ką duos, tą ir dėstysi. Supratau, kad ir rajone nebesu reikalinga. Matyt, tiems čekistams aš pasidariau tokia „raupsuota“, kad nutarė manęs galutinai atsikratyti.

Pagaliau vėl pašaukė į saugumą. Pasirodo, gautas atsakymas iš Pabaltijo karinio tribunolo dėl mano skyrybų su vyru. Man jo į rankas nedavė, tik su vertėju perskaitė, kad mano vyras nuteistas aukščiausia bausme už vadovavimą Kęstučio organizacijai Utenos apskrityje. Bausmė įvykdyta Vilniuje 1946 m. sausio mėnesį, dienos neprisimenu. Aš netekau žado, pradėjau verkti. Užuot paguodę čekistai mane apšaukė, kad aš buvau išsiskyrusi, kodėl dabar verkiu. Pasakiau, kad šios organizacijos veikla buvo nukreipta prieš vokiečius, o man atrėžė, kad ji veikė ir prieš rusus.

Išėjau iš saugumo netekusi žado ir tą baisią žinią turėjau parnešti dukrai, kuri dar tikėjosi sulaukti tėvo.

Verkėme abi ir niekam negalėjome pasiguosti, nes tai dar labiau apsunkintų mūsų padėtį. Prašiau duoti mirties liudijimą, bet į rankas man nieko nedavė, sakė, kad atsiųs į Aukščiausiąjį teismą kartu su mano skyrybų byla. Po savaitės iš Vilniaus atėjo Aukščiausiojo teismo atsakymas: „Kadangi atsakovas miręs, jūsų byla nutraukta.“ Norėjau gauti vyro mirties liudijimą, važiavau į Vilnių, ėjau į Aukščiausiąjį teismą, mane siuntinėjo iš vieno kabineto į kitą, kol pagaliau vienam kabinete išplūdo, kad aš, bandito žmona, dar kažko ieškau: „Džiaukis, kad dar gyveni.“ Bandžiau provokuoti, o jei aš norėsiu tuoktis antrą kartą, tada pasakė: „Kreipkis, mes „zaksui“ sutikimą duosim.“ Taip ir baigėsi mūsų šeimos tragedija.

Šiek tiek apie savo vedybinį gyvenimą

Su vyru išgyvenom dvylika vedybinio gyvenimo metų. Ketverius metus užsienyje – Prancūzijoje. Vyras buvo nepaprastai darbštus. Gyvendamas užsienyje, visą laiką dirbo ir svajojo tik apie savo kraštą, savo Tėvynę. Niekas jo nežavėjo, tik savam krašte jam buvo ir gražu, ir miela, čia jis svajojo pailsėti po visų darbų ir rūpesčių.

Nuolatinė mūsų pokalbių tema buvo: Tėvynė, kokia ji turės būti pakilusi iš vargo, kaip mes visi turėsime jai aukotis ir dirbti jos labui. Jis buvo tiesiog fanatiškas savo krašto patriotas.

Kai mūsų kraštą okupavo Raudonoji armija, jis labai palūžo, staigiai pražilo. Prieš areštą jau buvo menkos sveikatos, besvėrė vos penkiasdešimt penkis kilogramus.

Grįžau iš Vilniaus, artėjo rugsėjo pirmoji, ruošiausi dirbti, bet į Pociūnėlius nevažiavau, nes dėstyti kitus dalykus aš nebuvau pasiruošusi. Bet švietimo skyriaus vedėjas, kaip ir anksčiau, nesileido ir į kalbas: kur skirta, ten ir važiuok.

Aš vėl nuvažiavusi į Švietimo ministeriją ministrui Pupeikiui paaiškinau, kad mane skiria į tokią mokyklą, kurioje nėra mano dėstomo dalyko. Šį kartą jis buvo oficialesnis ir pareiškė: „Pirmą kartą jūs atvykote svarbiu reikalu, ir ministerijai ne taip lengva buvo jums palikti mokytojos teises, o dabar jūs norite, kad švietimo ministras jums ir pamokas paskirtų. To jau per daug.“ Aš susijaudinusi atsistojau ir pasakiau: „Ne, drauge ministre. Jūs man mokytojos teisių nepalikote. Švietimo skyrius mane nori iš mokyklos išstumti, skirkite mane į kitą rajoną.“ „Į kita rajoną aš jūsų neskirsiu, nes jūsų byla vėl prasidės iš naujo“, – pasakė ministras, ir aš liūdna išėjau iš jo kabineto.

Į Šeduvą važiavau galvodama: „Kaipgi toliau gyventi?“

Rytojaus dieną mokykloje – pirmosios mokslo dienos šventė ir mokytojų tarybos posėdis, o aš sėdžiu liūdna ir nežinau, ką daryti: aš be pinigų, o dukra niekur neįstojo. Vis dėlto, pasirodo, ministras paskambino į švietimo skyrių, ir aš buvau paskirta į Sidabravo vidurinę, kur yra prancūzų kalba.

Nuostabus žmogus tas ministras Pupeikis. Jis vienintelis mane globojo ir užtarė.

Neilgai Pupeikis dirbo švietimo ministru. Girdėjome, kad jis prarado valdžios pasitikėjimą, į jo vietą buvo paskirtas Gedvilas, o Pupeikis kažkur dingo. Tik gerokai vėliau spaudoje buvo paskelbtas trumpas nekrologas, kad Pupeikis mirė, o apie jo nuopelnus – nė žodžio. Aš ir dabar dažnai prisimenu šį garbingą žmogų, kuris nepabūgo tarti užjaučiančio žodžio tada, kada visi bijojo ir drebėjo kaip epušės lapeliai prieš galingąją NKVD.

R. K. p a s t a b a: Lietuviškoji tarybinė enciklopedija (toliau – LTE). – Vilnius, 1982, t. 9, p. 266: **PUPEIKIS Stasys** (1905.V.13 Peterburge – 1972.X.30 Vilniuje], LTSR valst. veikėjas, LTSR nusipelnęs mokytojas (1957). TSKP narys (1928; iki 1940.X priklausė LKP). 1928, mokytojaudamas Zarasų aps. m-lose, 3 kaimuose sukūrė part. kuopeles. 1927 baigė Kėdainių mokyt. seminariją, 1957 Neakivaizdinę aukštąją part. m-lą prie TSKP CK. 1940 Liaudies vyriausybės susisiekimo ministras. 1940–51 LTSR AT Prezidiumo sekretorius. 1951–53 ir 1957–59 LTSR švietimo ministro pavaduotojas, 1953–1957 ministras. 1956–58 LKP revizijos komisijos narys. 1940–51 ir 1955–59 LTSR AT deputatas. Parašė elementorių „Saulutė“ (su A. Čipliu, 1945, XXI leid. 1972), liet. kalbos vadovėlį rusų mokykloms (1947).

LTE, 1978, t. 4, p. 25: GEDVILAS Mečislovas [g. 1901.XI.19 Bubiuose (Šiaulių r.)], TSRS valst. ir part. veikėjas, LTSR nusipelnęs kultūros veikėjas (1961). TSKP narys (1934; iki 1940 priklausė LKP). 1919–22 mokėsi Petrogrado technologijos in-te. 1923–27 mokytojavo Palangos progimnazijoje, iki 1940 pab. dirbo Laisvamanių etinės kultūros d-joje. 1926–31 priklausė Lietuvos valstiečių liaudininkų s-gai. 1928–38 daug kartų kalintas adm. tvarka. Kalėjimuose suartėjo su komunistais. 1940.VI–VII Liaudies vyriausybės vidaus reikalų ministras. Liaudies seimo atstovas ir I vicepirmininkas. 1940–46 LTSR LKT, 1946–56 LTSR MT pirmininkas. 1940–1976 LKP CK narys. 1941–62 TSRS AT, nuo 1940 LTSR AT deputatas. 1952–56 kandidatas į TSKP CK narius. 1957–73 LTSR švietimo ministras.

Sidabrave

1954 m., tuoj po rugsėjo pirmosios, su savo manta krausčiausi į Sidabravą. Jau turėjau truputį baldų. Po Stalino mirties išdrįsau nuvažiuoti į Uteną. Ten mokinių tėvai buvo išgelbėję nuo gaisro spintą, stalą ir sofą. Geri žmonės man juos atidavė. Taigi, vežiausi truputį turto, bet su butu buvo šiek tiek liūdniau. Pačiam

Sidabrave negavau jokio kampo. Apsigyvenau Dotiškių kaime, pas kolūkietį Ūsą, nuo miestelio du su puse kilometro. Geri jie man buvo žmonės, turėjo didelį sodą, tai ir vaisių netrūko, galėjau iš jų nusipirkti ir pieno, ir sviesto, ir kitų produktų. Būtų lyg ir neblogai, bet toli mokykla, žemos vietos, blogas kelias. Kai pavasarį ar rudeniop užtvindavo, kelio nebebuvo žymu, reikėjo bristi, dažnai ir aulinius batus prisemdavau. Toks užkampis tada buvo Sidabravas: nei elektros, nei susisiekimo. Nakčia praeidavo traukinys Kaliningradas–Maskva, bet iki Labos stoties septyni kilometrai.

Dukra šiaip taip įstojo į Panevėžio medicinos technikumą, nors ta specialybė jai nepatiko, buvo per daug jautri, bet kitos išeities nebuvo.

Prasidėjo sunkus gyvenimas Sidabrave, o dar ir baimė dėl ateities kankino. Šeduvos saugumas paso negrąžino, negalėjau prisiregistruoti, pas dukrą nuvažiuoti į Panevėžį ne taip jau paprasta, o svarbiausia – sunku pragyventi. Prie viso to dar prisidėjo nelemtas įvykis, kuris vėl sukrėtė ir taip išvargusius mano nervus. Gal tik antrą kartą važiavau į Panevėžį, dar neįprasti man buvo tie keliai ir pakelės miškeliai, o svarbiausia, kad reikėjo eiti tik naktį. Važiuojant į Panevėžį, į Labos stotį palydėjo šeimininkų duktė. Panevėžyje aplankiau dukrą, o iš pažįstamų gavau senovinę lempą su gaubtu. Labai džiaugiausi, kad lengviau bus taisyti sąsiuvinius, nes parduotuvėse jokių lempų nebuvo. Patenkinta grįžau namo, Labos stotelėje išlipau pirmą valandą nakties viena, daugiau jokių keleivių. Buvo lapkritis, jau šalta, o aš plonai apsirengusi. Sėdžiu stotelėje, drebu ir galvoju, kaip čia namus pasiekti, juk rytoj pamokos. Buvo sekmadienio vakaras. Dangus giedras, jau šiek tiek pašalę, mėnulis ryškiai šviečia, ir aš pagalvojau, nors ir viena, bet kaip nors pareisiu. Susiradau lazdelę, daug nieko nenešiau, tik tą lempą.

Paėjusi apie du kilometrus, priešais pamačiau žmogų. Buvo apie antra valanda nakties. Labai išsigandau. Aplink tušti laukai, jokių gyventojų nematyti. Einu kelio pakraščiu ir galvoju, kad jis manęs nekalbins, bet jis tuoj sustabdė ir paklausė, kur einu. Aš pasisakiau, kad į Sidabravą, Pakeliu akis, ogi tas vyras baisiai atrodo, visas susivėlęs, veidas ar žaizdotas, ar purvinas, o rankoje armonika, kuri mane kiek apramino. Aš jam ir sakau: „Muzikantas? Kaip gerai, tik gaila, kad mums nepakeliui. Viso geriausio“, – ir einu sau toliau. Tik jaučiu, kad tas muzikantas seka man iš paskos. Aš taip išsigandau, kad nebežinau, ką daryti. Jis mane seka ir tyli, o priešais miškas, jokių vienkiemių aplink. Atsigręžiu, prieinu prie jo ir klausiu, iš kur jis ir kur eina. Pasisakiau, kad aš – mokytoja iš Sidabravo, o jis atsakinėja nenoromis, kažką niurzga. Vėl skubu pirmyn, jau visai čia pat ir miškelis, o jis staigiai šoka prie manęs, susikeikia bjauriausiais žodžiais, griebia man už rankinės. Vienąkart išsprūstu, jis puola dar kartą, aš šoku iš kelio, Dievo laimei, pataikau ant kažkokio tako ir bėgu kiek įkabindama.

Tuo takeliu nubėgau į nedidelį vienkiemėlį. Pradėjo loti šuo, pajutau, kad persekiotojas manęs nebesiveja. Jis buvo gerokai išgėręs, kitaip iš jo nebūčiau ištrūkusi. Šuo loja, o aš pribėgusi prie tos trobelės abiem rankom beldžiu, bet trobelėje tylu. Drebu iš baimės ir žiūriu, kada tas chuliganas ateis ir čia pat, prie durų, mane sutryps. Išgirdau, kad trobelėje šlama žmonės. Apėjau ją, langai žemai, įsirėmiau pečiais į langą ir galvoju: jei plėšiką pamatysiu, tai su visu langu pulsiu į trobelės

vidų. Pagaliau viskas nutilo. Tada aš per langą pradėjau maldauti, kad mane išgąsdino plėšikas, kad aš – mokytoja iš Sidabravo, kad labai išsigandusi, kad mane įsileistų į vidų.

Pagaliau prisiprašiau. Įleido moteris, šviesos nedegė, sako: „Ką čia gali žinoti, ką gali įsileisti?“ Atsisėdau ir drebu, tada kita moteris nulipo nuo krosnies ir liepė man gultis į tuščią lovą, nes žento nėra namuose.

Kai atsiguliau, moteris mane užklojo kailiniais. Po to saujoje sugniaužusi kažką atnešė: ar blyną, ar duonos ir liepė suvalgyti, nes sako, reikia ką nors suvalgyti, kai labai išsigąsti. Jaunesnioji moteris pradėjo mane klausinėti, kaip čia atsitiko. Aš viską papasakojau, o ji pažadėjo, kad būtinai sužinos, kas čia per chuliganas, atseit turi būti vietinis.

Pasirodo, ji kolūkio melžėja, atsikėlė anksti, užsidegė liktarną ir liepė man apžiūrėti savo daiktus, ar viską tebeturiu. Aš apžiūrėjau, net ir lempos gaubtas sveikas, ir lazdelė, kuria maniau gintis, tik trūko vieno bato.

Išaušo rytas, nuo krosnies nulipo ta geroji moterėlė ir, kaip aš nustebau pamačiusi: jos veidas ir rankos buvo vienam šaše, tik akys geros dar švietė. Nebjauru man buvo, kad iš tokių jos rankelių valgiau tą blyną. Ji pasipasakojo turinti sunkią egzemą, kad jai jau aštuoniasdešimt penkeri. Žiūrint į ją, man ašaros riedėjo.

Pagaliau grįžo jos duktė melžėja ir atnešė mano batą. Sakė, kad rado ant takelio į jų vienkiemį. Batas buvo supjaustytas. Tai va, kokį žiaurų žmogų buvau sutikusi.

Išaušo diena, o aš bijojau eiti. Gerosios moterys sulaikė vaikus, einančius į mokyklą, tai aš kartu su jais ir grįžau į namus.

Tokia mano mokytojavimo Sidabrave pradžia. Šis įvykis paveikė mano nervus visam gyvenimui. Sirgau keletą dienų, nėjau į mokyklą, bijojau nakties, bijojau žvilgtelėti per langą, atrodė – visur tą plėšiką matau.

1954 m. po sunkios ir ilgos ligos mirė tėtis. Jį slaugė motina, kuriai jau tada buvo aštuoniasdešimt metų. Laidotuvėse nedalyvavau, nes buvome labai persekiojami. Mirus tėčiui, susirgo motina. Supratau, kad ji viena jau nebegali gyventi...

1955 m. buvo areštuotas brolis Jonas, kuris dešimt metų, pabėgęs iš sovietinio Rokiškio kalėjimo, slapstėsi miškuose arba pas gerus, patikimus žmones. Ši tragedija galutinai pritrenkė motiną, palaužė mano ir taip jau menką sveikatą. Tada aš, atrodo, nieko nebebijojau, važiavau į Pandėlį, parsivežiau sergančią motiną, važinėjau į Vilnių, rūpinausi brolio reikalais, bet argi ką bebuvo galima padėti, kam nors pasiguosti, pasiaiškinti... Kenti ir nežinai, už ką tau taip sunku gyventi. Atrodo, nieko nenuskriaudei, niekam blogo nepadarei, o nesuskaičiuojamos bėdos užgulė tavo pečius.

R. K. p a s t a b a: apie Lietuvos partizano Jono Baltušio-*Trimito* partizaninę veiklą plačiau APP, I d. p. 490–537, partizano Romo Styros-*Rėksnio*, Vandos Baltušytės-Vaivadienės ir Janinos Bakanaitės-Vilkienės prisiminimuose. LYA (KGB arch.) esančioje byloje Nr. 19555 pažymėta, kad Jonas Baltušis, s. Juozo, suimtas 1955 m. gegužės 16 d. ir nuteistas sušaudyti 1955 m. rugsėjo 15 d.

Areštavus brolį Joną, motina pagaliau sutiko išvažiuoti iš savo krašto. Tada ji pasakė: „Dabar dėkit mane kur norit, man visur tas pats... Jo jau nebėra ir man nebėra gyvenimo...“

Po šios paskutinės nelaimės galutinai pašlijo ir mano sveikata. Gyvenimo sąlygos sunkios, motina ligota, kelionės į Vilnių, darbas mokykloje, viskas buvo jau nebepakeliama, toks gyvenimas mane visai išsekino. Dar bandžiau tempti paskutines jėgas, bet, prasidėjus nemigai, visai sugniužau, sušlubavo širdis, nebegalėjau nueiti net iki mokyklos. Reikėjo gydytis.

Nuvažiavau pas gimines į Kauną, pasirodžiau gydytojams, buvau labai sunykusi, visa drebanti, nustatė strumą ir tuoj operavo. Grįžusi iš ligoninės į darbą eiti negalėjau, dar mėnesį teko išgulėti Šiaulių ligoninėje. Ta liga paliko pėdsakus visam gyvenimui. Užeidavo tokie sunkūs momentai, kad, atrodė – geriau negyventi. Sako, žmogus negali išbūti nemiegojęs nė savaitės. Netiesa. Man teko nemiegoti ištisus mėnesius.

Pagaliau vos gyva pradėjau dirbti, nors, turint tokius nervus, mokykloje dirbti neįmanoma, bet labai stengiausi, nes man tada buvo tik keturiasdešimt penkeri. Labiausiai galbūt man padėjo pakilti tikėjimas, malda. Tuo laiku geriausia mano draugė buvo seselė vienuolė Katrė Dubindrytė, gyvenusi Kupiškyje. Ji mane globojo, vežėsi į Šiluvą, ten meldėmės, kabinome votus, ir atrodo, sveikata po truputį pasitaisė.

Žinoma, išgyvenimų randai liko visam gyvenimui, jie kraujuoja ir dabar, bet į senatvę užsigrūdinau, ir, atrodo, niekas jau nebebaisu.

Ilga laiką gyvenau be paso: kaip paėmė Šeduvos saugume, taip ir negrąžino keletą metų. Vėliau pradėjau reikalauti, kad man reikalingas pasas. Saugumiečiai liepė eiti į miliciją. Pasą gavau, bet su vyro pavarde.

Motinos sveikata blogėjo. Beveik penkerius metus negalėjo vaikščioti. Duktė baigė Panevėžio medicinos mokyklą, įsidarbino Šiaulių greitosios pagalbos dispečere. Po dvejų metų įstojo į Kauno medicinos institutą, bet metė. Vasaros atostogų metu Sidabrave susipažino su mano bendradarbiu mokytoju Ramanausku, dar studijuojančiu neakivaizdiniu būdu, ir 1960 metais ištekėjo. Man, žinoma, buvo labai didelis smūgis, kad nutraukė mokslą, bet kartu ir laimė, nes pasitaikė geras ir rimtas žmogus. Šiuo metu Ramanauskai augina tris sunūs ir gyvena Panevėžyje.

1988 m. lapkritį anūkas Andrius Ramanauskas žuvo autoavarijoje.

1968 m. išėjau į pensiją ir apsigyvenau Panevėžyje. Po to beveik aštuonerius metus dirbau, važinėjau į rajoną, vadavau sergančius mokytojus, o Ėriškių aštuonmetėje mokykloje ketverius metus dar dirbau etatine mokytoja. Po to buvau perkelta į Jotainių aštuonmetę mokyklą ir čia tik pradėjusią dirbti mane ištiko dar viena nelaimė. Grįžtančią iš mokyklos mane motociklu partrenkė girtas milicininkas Kairys ir sunkiai sužalojo. Labai sumušė šoną, petį, o dešinės rankos alkūnę visai sutrupino. Kaltininkas iš įvykio vietos pabėgo.

Keturis mėnesius gydžiausi, dešinės rankos chirurgai nebegalėjo normaliai sudėti, nors tris kartus dėstė sutrupintus kaulus, ranka liko invalidė. Milicija iš pradžių ėmėsi rimtai ieškoti kaltininko, nes tik jis buvo tikrasis kaltininkas. Jis mane partrenkė einančią kairiąją kelio puse, pakraščiu palei griovį, bet išsiaiškinus, jog tai milicininko darbas, bylą gražiai užglostė.

Kaip vėliau teko išsiaiškinti, atrodo, kad tai buvo sąmoningas noras manęs atsikratyti. Be abejo, tai buvo saugumo darbas.

Po avarijos jau niekur nebedirbau. Gyvenu gražiais vaikystės prisiminimais, o mano jaunystė – tikras košmaras, apie tai nenoriu net galvoti.

Dabar maldauju Dievą, kad tik vaikams ir anūkams netektų išgyventi to, ką išgyvenom mes...

R. K. p a s t a b a: V. Vaivadienę labai papiktino antilietuviška žydų veikla nepriklausomoje Lietuvoje ir ypač jos suaktyvėjimas 1940 m., Lietuvą užgrobus rusų bolševikams, kai didelė žydų jaunimo dalis iškart persimetė į okupantų pusę ir, tarnaudami represiniuose NKVD organuose, persekiojo, tardė, trėmė į Sibirą, uždarinėjo į kalėjimus pačius doriausius ir pačius patriotiškiausius mūsų tautos žmones. Gerokai vėliau ji man perdavė trijų lapų savo ranka rašytų prisiminimų (1991 11 27) apie tai, bet juos prašė paviešinti tik po jos mirties.

Pabaigai

Laisvojoje Lietuvoje daug bendravau su žydais. Mokiausi Skapiškio progimnazijoje ir Rokiškio gimnazijoje, kiekvienoje klasėje kartu mokėsi ir po keletą žydų tautybės mokinių, dauguma mergaičių. Jokių konfliktų tarp lietuvių ir žydų mokinių nekildavo. Visi buvome solidarūs ir gerbėme vieni kitus. Rokiškio gimnazijoje mano klasėje mokėsi viena berniukas žydas Abraomas Aršas. Jis buvo labai gabus mokinys. Aršas buvo draugiškas, mokiniai ir mokytojai jį gerbė, mums, mergaitėms, jis padėdavo spręsti matematikos uždavinius, stengėsi, kad visa klasė būtų drausminga ir gerai mokytųsi.

Rokiškio gimnazijoje sėdėjau viename suole su Sone Birgeryte.

Šeštadieniais žydų tautybės mokiniai ateidavo be knygų ir rašymo priemonių. Mokytojai šeštadieniais jų žinių netikrindavo.

Girdėjau, kad Aršas tapo gydytoju ir gyveno Kaune. Aš negaliu įsivaizduoti: ar Abraomas Aršas 1941 m. buvo nužudytas kartu su visais žydais?

Prisimenu, kad ir visuomenėje jokių konfliktų nekildavo. Žydai prekiavo, o lietuviai dirbo žemę, bet atėjus 1940-iesiems viskas pasikeitė. Kodėl?..

Žydai, jausdami didelį pavojų iš Vokietijos pusės, rėmė Lietuvos pogrindinę komunistinę veiklą. Rusų bolševikams okupavus Lietuvą, su gėlėmis jie sveikino Raudonąją armiją, dalyvavo lietuvius tremiant į Sibirą, užiminėjo valdančius okupacinės valdžios postus...

Padėtis tapo nepaprastai įtempta, ir štai vėl nauja okupacija – Lietuvą užgrobė vokiečiai...

Tik nedidelė lietuvių dalis, nusikalto žydų tautai – tapo „žydšaudžiais“. Vieni tai darė iš kerštо už jų nužudytus, ištremtus į Sibirą ar kitaip represuotus artimuosius pirmosios bolševikų okupacijos metais, kiti iš baimės pakluso atėjūnams vokiečiams.

Neseniai mačiau televizijos laidą tema „Lietuvių ir žydų santykiai karo laikotarpiu“. Kalbėjo Seimo narys Emanuelis Zingeris ir dar vienas žydų tautos atstovas (pavardės nepamenu). Klausiau ir bijojau, ar diskusija bus objektyvi, ir apsidžiaugiau išgirdusi, kad toks žiaurumas – komunistinės ir fašistinės okupacijos padariniai.

Noriu kai ką papasakoti iš 1941 m. prisiminimų. Mūsų šeima, tuo metu palikusi Kauną, apsigyveno Utenoje, o mes įsidarbinome gimnazijoje mokytojais. 1941 m. pavasarį prasidėjo siaubinga lietuvių tremtis į Sibirą. Kaip jau minėjau, palikę Uteną,

atbėgome į Pandėlį, Buivėnų kaimą. Prasidėjo karas. Pandėlio komunistinė valdžia išbėgiojo. Mano vyras – Lietuvos aviacijos majoras Bronius Vaivada – vadovavo sukilėliams užimant Pandėlį. Jokių susišaudymų neįvyko, ir po kelių dienų sulaukėme vokiečių kariuomenės.

Labai nusivylėme pamatę, kad nebeturime jokių teisių. Vyras pasiūlė kuo skubiausiai bėgti į Uteną. Mus, skubančius į geležinkelio stotį, vijosi žydai ir prašė Vaivados pasilikti. O ką buvo galima daryti? Bėgom, kad akys nematytų to siaubo...

Žymus Pandėlio prekybininkas Grimbla man įdavė laišką nuvežti jo dukrai, dantų gydytojai, kuri dirbo Utenoje.

Nunešusi tą laišką, radau visus baisiausiai išsigandusius, jų visą namą irgi užėmę vokiečiai, jie susispietę tamsiame kambarėlyje, patarnauja vokiečiams ir tikisi kokios nors malonės. Laiškas iš Pandėlio jiems buvo kaip stebuklas – sužinojo, kad tėvai dar gyvi. Įdavė laišką ir tėvams, bet, deja, šio laiško aš neperdaviau, netrukus žydus suvarė į getus ir sušaudė.

1941 m. Utenos plentu Rusijos kryptimi bėgo komunistai, tarp jų viena jauna žydų pora. Žydė buvo nėščia ir netoli Utenos pradėjo gimdyti. Ji buvo paguldyta į Utenos ligoninę, o jos vyras pabėgo. Kai gimdyvė pagimdė sūnų, Uteną jau buvo užėmę vokiečiai.

Tuo laiku Utenos klebonu ir gimnazijos kapelionu buvo žymus kunigas kanauninkas Petras Rauda (g. 1894 03 23 Radviliškyje. Mirė 1974 03 07 Svėdasuose. Palaidotas Utenos bažnyčios šventoriuje, senosiose kapinėse, prie motinos). Jis man ir papasakojo šią istoriją.

Begulint gimdyvei Utenos ligoninėje, žydus suvarė į getą ir prasidėjo baisios žudynės. Utenos gydytojai (vedėju, rodos, buvo gyd. Stukas) nebežinojo, ką daryti su ta žyde ir jos sūneliu. Jie kreipėsi į kleboną Raudą, o jis nusprendė gelbėti tą žydę ir jos vaiką. Naujagimį atidavė į našlaičių prieglaudą, kuri buvo prie bažnyčios. Vaikas augo prižiūrimas katalikių moterų, o motina slapstėsi. Klebonas tiesiog stebėjosi, kaip motina, gresiant didžiausiam pavojui, naktimis atbėgdavo bent žvilgtelėti į savo sūnų. Žinoma, labai rizikavo ir klebonas Rauda, nes tai tęsėsi trejus metus.

Aš pati mačiau, kaip ta žydų pora 1944 m. iš prieglaudos atsiėmė jau trejų metų savo sūnų. Kadangi per karą sudegė ir mūsų butas, mus laikinai klebonijoje (savo bibliotekos patalpose) priglaudė kng. Rauda. Aš mačiau, kaip klebonijos sodelyje apsilankė Raudonosios armijos karininkas su moterimi, kaip pagarbiai sveikino kunigą Raudą ir kaip jam dėkojo. Tada klebonas ir atidavė jiems sūnų.

Nežinau, kaip susiklostė tos žydų šeimos gyvenimas, bet kanauninkui Raudai jis buvo baisus. Du kartus jis buvo teistas ir uždarytas į lagerį. Antrą kartą grįžo labai blogos sveikatos, beveik aklas, apsigyveno Svėdasuose ir čia mirė. Ta laiminga žydų pora, matyt, jam negalėjo pagelbėti...

Karo lakūnas, aviacijos majoras **Bronius Vaivada** gimė 1900 m. gegužės 29 d. Žadeikių k., Vabalninko vlsč., Biržų apskr.

1923 m. baigė Karo mokyklos V laidą, paskirtas į Karo aviaciją, įgijo oro žvalgo specialybę. Tarnavo 2-ojoje oro eskadrilėje ir dirbo Meteorologijos stotyje. Laisvu nuo tarnybos laiku mokėsi S. Daukanto mokytojų seminarijoje. Parašė pirmąjį lietuvišką meteorologijos vadovėlį „Aeronautinė

meteorologija“ (1931 m.). Vadovybė įvertino kpt. B. Vaivados sugebėjimus ir pasiuntė studijuoti į Prancūziją.

1936 m. baigė Strasbūro universitetą, įgijo geofizikos inžinieriaus diplomą. Po studijų paskirtas Karo aviacijos Meteorologijos tarnybos viršininku, jam suteiktas majoro laipsnis. Skraidymo pratimus atlikdavo 2-ojoje (žvalgybos) eskadrilėje. Dėstė meteorologiją Karo aviacijos mokykloje.

Iki 1940 m. birželio 1 d. skraidė 394 valandas. 1940 m. sovietams okupavus Lietuvą, likviduojant Karo aviaciją išleistas į atsargą.

1941–1944 m. Utenos gimnazijoje dirbo matematikos mokytoju. Prasidėjus lietuvių tautiniam pasipriešinimui nacių okupacijai, 1942 m. viduryje įsteigė nelegalios karinės-politinės organizacijos Kęstučio padalinį ir vadovavo jo štabui. Pagrindinis organizacijos tikslas – atkurti Lietuvos nepriklausomybę jos etnografinėse ribose, kaupti ginklus kovai su artėjančia sovietų okupacija. Grįžus sovietams, B. Vaivada su šeima persikėlė į Panevėžį ir dirbo mokytojų seminarijoje.

1945 m. birželio 7 d. areštuotas, bandė bėgti (iššoko iš saugumo pastato pro langą), tačiau buvo pagautas ir nugabentas į Lukiškių kalėjimą. Karinio tribunolo nuteistas mirties bausme.

Sušaudytas 1946 m. birželio 7 d. Vilniuje.

Apdovanojimai: Ldk Gedimino 4-ojo laipsnio ordinas, Lietuvos nepriklausomybės medalis, garbės ženklas „Plieno Sparnai“ (1939 09 07).

Iš BENEDIKTO KALETKOS *ir* JONO TUMĖNO *tardymo protokolų*

R. K. p a s t a b a: tardymo protokolų variantai: Iš LYA, f. 3377, ap. 55, b. Nr. 2875/3.

„Benediktas Kaletka-*Kęstutis*, *Senis*. Gimęs 1894 m. Lietuvos karininkas. Vokiečių okupacijos metais priklausė Kęstučio organizacijai. Lietuvos vietinės rinktinės 305 bataliono vadas. 1944 05 15 batalioną išvedė į nelegalią padėtį. Baigiantis karui, slapstėsi Utenos, Švenčionių ir Zarasų apskr., kūrė Tigro rinktinę (įkurta 1944 10 22), nuo 1945 m. sausio jai vadovavo. Po 1945 03 10–11 d. mūšių Labanoro miškuose slapstėsi netoli Pakalnių, Kvaselių k. 1945 06 14 kartu su Feliksu Kvartūnu ir Jonu Tumėnu buvo suimtas. Per tardymą šoko pro langą, mirtinai susižalojo ir netrukus mirė.“ („Utenos krašto enciklopedija“. – Utena, 2002).

Tardymo byloje yra ir paties Kaletkos Benedikto ranka rašytas jo gyvenimo aprašymas.

Benedikto Kaletkos apklausos protokolo adaptuotas variantas

1953 m. liepos 10 d. Utenos miestas

Apklausia Utenos NKGB I-ojo tardymo sk. viršininkas mjr. Isajev ir Utenos NKGB vyr. oper. įgaliotinis Skorkin.

Apklausiamas Kaletka Benediktas, s. Dominyko, g. 1894 m. Antalkės k., Vilkaviškio vlsč., Kauno apskr. Nevedęs. Valstiečio sūnus. Buvęs Lietuvos kariuomenės kapitonas.

Prisipažįstu, kad esu antisovietinės pogrindinės Kęstučio organizacijos dalyvis. Į šią organizaciją buvau užverbuotas 1943 m. balandžio mėn. Utenos apskr. Kęstučio organizacijos štabo nario, buvusio Utenos bažnyčios vargonininko Sinkevičiaus.

Maždaug po dviejų mėnesių mane pasikvietė Kęstučio štabo viršininkas Bronius Vaivada ir man sutikus paskyrė mane vadovauti Kęstučio organizacijos sukilėlių padaliniui. Vadovavimą padaliniui (maždaug 15–20 žmonių grupei) aš perėmiau tik

per padalinio ryšininką Matulionį. Tuo metu šis padalinys, dar pradinės stadijos, buvo dislokuotas Utenos mieste, jokie praktiniai užsiėmimai nevyko. Padalinys turėjo vieną kulkosvaidį, kuris buvo paslėptas už miesto, bet kur, aš nežinojau. Taip pat buvo ir šautuvų, bet kiek – irgi nežinojau.

Asmeninį šautuvą turėjo kiekvienas padalinio kovotojas. Visų padalinio narių aš nežinojau, pažinojau tik vieną karininką – ryšininką Matulionį. Padaliniui vadovavau 8 mėnesius. Per tą laiką tris kartus dalyvavau Kęstučio štabo pasitarime Utenoje. Pasitarimas vyko vargonininko Sinkevičiaus bute, pasitarimui vadovavo Bronius Vaivada.

Pasitarime buvo aptariami šie pagrindiniai klausimai: 1) naujų narių verbavimas į Kęstučio organizaciją; 2) priemonių rinkimas ir ginklų gavimas suformuotiems ir naujai formuojamiems padaliniams.

Svarstant šiuos klausimus, pasitarimuose dalyvavo: Kęstučio štabo viršininkas Bronius Vaivada, štabo nariai: Sirgėdas Jurgis, Stasiūnas Bronius, Sinkevičius Bronius, vieną kartą dalyvavo Juozas Drazdauskas ir aš – Benediktas Kaletka.

1944 m. vasario pradžioje į Uteną atvyko Plechavičiaus armijos pulkininkas Vidugiris, kuris mane pasikvietė į apskrities viršininko būstinę.

R. K. p a s t a b a: Lietuvos kariuomenės pulkininkai broliai Juozas ir Tomas Vidugiriai kilę iš Panevėžio r., Karsakiškio sen., Palaukių k.

Juozas g. 1892 m. kovo 19 d. Mirė 1946 m. liepos 7 d. Palaidotas Palaukių k. kapinėse.

„Tomas g. 1893 m. rugsėjo 20 d. 1944 m. įstojo į Vietinę rinktinę (gen. Plechavičiaus armija), buvo Kauno pulko vadas. Vokiečiams išvaikius rinktinę, buvo uždarytas į Salaspilio koncentracijos stovyklą, vėliau pasitraukė į Vakarus. Mirė Anglijoje 1979 m. Urna su palaikais atvežta į tėviškę ir palaidota Palaukių k. kapinėse.“ („Krašto paveldas – 6“. – Panevėžio miesto ir rajono savivaldybių administracija, 2006 04 21). Tai leidžia manyti, kad 1944 m. į Uteną buvo atvykęs pulkininkas Tomas Vidugiris.

Pokalbio metu pulkininkas pasakė, jog į Uteną atvyko verbuoti į Plechavičiaus armiją vadovaujančius ir eilinius asmenis, ir pasiteiravo, ar aš sutikčiau stoti į šią armiją. Aš atsakiau teigiamai.

Maždaug 1944 m. kovo mėn. aš gavau telefonogramą iš Kauno Plechavičiaus armijos štabo, kurioje buvo nurodyta, jog aš paskirtas atskirojo 305-ojo bataliono vadu, kuris tuo metu buvo dislokuotas Kalvarijos mieste, ir kitą dieną išvykau į minėtos armijos štabą. Štabe gavau dokumentus ir išvykau į tarnybos vietą.

Atvykęs į Kalvariją, priėmiau 305-ojo bataliono vadovavimą, kuris dar buvo formuojamas. Jis buvo suformuotas 1944 m. balandžio 15 d. Po to iš Plechavičiaus armijos štabo gavau nurodymą intensyviai kovoti prieš raudonuosius ir baltuosius (turi mintyje lenkų Armiją Krajovą – *R. K.*) partizanus Vilniaus srityje.

Tam tikslui aš su savo batalionu persikėliau į Eišiškes. Trys kuopos buvo išsiuntinėtos į valsčius saugoti kelių ir tiltų ir kovoti su partizanais, o bataliono štabas ir viena karinės inžinerijos kuopa pasiliko Eišiškėse.

Nurodytoje apskrityje aš su batalionu išbuvau iki 1944 m. gegužės 15 d. Tuo laikotarpiu, t. y. nuo balandžio mėn. iki 1944 m. gegužės 15 d., mano vadovaujamas batalionas su partizanais nekovojo, išskyrus vieną kartą, kai lenkų partizanai

užpuolė vieną mūsų skyrių ir kautynių metu žuvo 4 mūsų kovotojai ir 3 buvo sužeisti.

Gavus pranešimą iš Plechavičiaus armijos štabo, jog vokiečiai represuoja mūsų batalionus, aš nutariau kartu su batalionu pasitraukti ir mažomis grupelėmis išsiskirstyti po namus. Taip ir padaryta.

1944 m. gegužės pabaigoje aš atėjau pas savo seną pažįstamą Lietuvos kariuomenės karininką kapitoną Kvartūną Feliksą (1890–1968 m.) į namus, kuris gyveno Kvaselių k., Utenos vlsč., pas jį apsistojau ir, gyvendamas nelegaliai, padėjau jam žemės darbuose.

Pas Kvartūną pragyvenau nuo 1944 m. gegužės iki 1945 m. kovo. 1945 m. sausio pradžioje pas mane į Kvaselių k. atėjo 15–17-kos metų jaunuolis su juodais akiniais, mažo ūgio, tamsiais plaukais, riestanosis, apsirengęs tamsios spalvos paltu, pavardės neprisimenu, bet, kiek pamenu, pirmosios jo pavardės raidės buvo Ja... Tai buvo Tigro rinktinės ryšininkas ir jis man pasakė, jog Labanoro miške stovi stambi partizanų grupė ir neturi gerai patyrusio vado. Aš jam pasakiau, jog Labanoro miškas yra gana toli nuo kaimo, kuriame aš gyvenu, ir pėsčias aš ten neisiu.

Šį kvietimą vadovauti partizanų Tigro būriui Labanoro miške aš gavau iš Lietuvos kariuomenės leitenanto Vinco Žaliaduonio. Po to, kai aš perėmiau šios rinktinės vadovavimą, jis pradėjo vadovauti 5-tai kuopai.

<...> *Griausmelis* – Tigro rnkt. vado pavaduotojas ūkio reikalams, apie 34 m. amž. Prieš ateidamas į būrį ūkininkavo Vilniaus krašte. Lieso veido, brunetas, plaukus nešioja ant šono, apsirengęs valstietiškais drabužiais.

<...> Su Sakalo rinktinės štabo viršininku susitikome taip: mano būrio partizanai atėjo prie Vidinksto ežero ir paklausė, ką veikti toliau. Aš juos pasiunčiau suieškoti Sakalo rinktinės vadą *Barzdylą* ir pasakyti, kad jis ateitų iš miško pasitarti. Nuėję į mišką, jie visa tai perdavė *Barzdylai*. Tokiu būdu ir įvyko mūsų susitikimas.

Tigro rinktinės žinoje yra ši ginkluotė:

1) 20 vnt. rankinių kulkosvaidžių;
2) 35 vnt. automatų;
3) 100 vnt. rusiškų šautuvų;
4) 100 vnt. vokiškų šautuvų;
5) 130 vnt. rankinių granatų;
6) 15 vnt. įvairių sistemų pistoletų;
7) 20 000 vnt. šovinių šautuvams;
8) 3000 vnt. šovinių automatams;
9) 1 radijo imtuvas;
10) 2 radijo siųstuvai.

Tiek ginkluotės buvo 1945 m. kovo mėn. Kovo mėn. po Labanoro girios siautimo aš savo padaliniui nurodžiau išsivaikščioti ir slėptis kaimuose ankstesnėse gyvenamosiose vietose su turimais ginklais, o pats su štabu ir 30 partizanų perėjau į Antanų miškus, kuriuose išbuvau septynias paras. Ten sutikau 7 vokiečius, kurie teigė esantys karo belaisviai, pabėgę iš belaisvių stovyklos.

Po septynių parų grįžau į Labanoro miškus. Antanų miške mano 30 žmonių grupė su ginklais išsiskirstė po vienkiemius. Aš likau miške su 30-čia vyrų, mes turėjome:

4 kulkosvaidžius;
10 automatų;
20 šautuvų;
2 radijo siųstuvus ir 1 radijo imtuvą.

Kadangi padalinys visai neturėjo maisto produktų ir gauti jų tapo sunku, be to, bunkeryje slėptis tokiomis didelėmis grupėmis buvo labai rizikinga, aš daviau nurodymą išsiskirstyti mažomis grupėmis ir, padėčiai pagerėjus, sumažėjus pavojui, vėl susirinkti Labanoro miške. Po šios reformos daugelis mano grupės kovotojų perėjo į Sakalo rinktinės pusę.

Tigro rinktinės štabą sudarė 250 kovotojų. Iš jų: 3 karininkai ir 24 žemesnio rango kariškiai. Likusieji – eiliniai.

Štabą sudarė:

1) Tigro rinktinės vadas – aš, Kaletka;
2) vado pavaduotojas – ltn. Kimštas Jonas;
3) adjutantas – *Barzdyla*-Švilpa Pranas;
4) Griausmelis – rnkt. vado pavaduotojas ūkio reikalams;
5) ryšių sk. viršininkas – *Putinas*-Leonas Basys;
6) žvalgybos sk. viršininkas – tas pats *Putinas*;
7) sanitarinės dalies viršininkas – med. fakulteto studentas.

Mano rinktinę sudarė 2 atskiros kuopos po 130 kovotojų. Kuopų vadai buvo:

1) 3-iosios kuopos – Lietuvos kariuomenės ltn. Kimštas Jonas;
2) 5-osios kuopos – Lietuvos kariuomenės ltn. Žaliaduonis Vincas.

Tigro rinktinė kartą per mėnesį leido savo laikraštį. Pavadinimo jis neturėjo, buvo spausdinamas ant dviejų standartinių popieriaus lapų rašomąja mašinėle 150 egz. tiražu.

Kol Raudonoji armija neužėmė Vokietijos, radijo imtuvu ir radijo siųstuvu palaikėme nuolatinį ryšį su vokiečiais. Visa informacija buvo suvedama į prašymą atsiųsti ginklų ir šaudmenų kovai su Raudonąja armija.

<...> Turėjome tik vieną ryšininką – Šuminą (vardo nežinau), kuris palaikė ryšį tarp manęs ir Kęstučio štabo Utenoje. Tai 15–17 m. vaikinukas, vidutinio ūgio, nešiojo raginius akinius, apsirengęs tamsiu paltu. Kilęs iš Saldutiškio vlsč., Švenčionių apskr. Nevedęs, gyvena kartu su giminėmis, truputį raišas.

1945 m. liepos 12 d.

Gyvenimo aprašymas

Lietuvos kariuomenėje tarnavau nuo 1933 iki 1940 m. sausio 15 d., 1-ajame pėst. pulke, turėjau kapitono laipsnį. Nuo 1940 m. sausio 15 d. iki 1940 metų gruodžio 31 d. – Utenos komendantūroje. Nuo 1941 m. sausio 1 d. iki birželio 30 d. buvau bedarbis.

Nuo 1941 m. birželio 30 d. iki 1943 m. pabaigos buvau Utenos m. gaisrininkų komandos viršininku.

1943 m. balandžio 15 d. įstojau į Kęstučio karinę organizaciją ir buvau paskirtas Utenos miesto būrio vadu, juo išbuvau iki 1944 m. vasario pradžios, t. y. 8 mėnesius. Būrio ryšininkas buvo j. psk. Matulionis, kuris verbavo žmones, o aš per

jį tvarkiau būrį. Tuo laiku būrys turėjo vieną lengvą „Brno“ sistemos kulkosvaidį, apie 20 šautuvų. Buvo 15–20 žmonių.

1944 m. vasario pradžioje į Utenos šaulių namus atvykęs plk. Vidugiris pakvietė į komendantūrą ir paskyrė 1-os kuopos vadu.

1944 m. kovo pradžioje pagal naują paskyrimą iš rinktinės štabo atvykau į Kauną (į rinktinės štabą), o iš ten – į Suvalkų Kalvariją. Ten pagal rinktinės vado gen. ltn. Plechavičiaus įsakymą pradėjau formuoti 305-ąjį batalioną.

Jį suformavęs, 1944 m. balandžio pabaigoje su 305-tuoju batalionu išvykau į nuolatinę stovėjimo vietą – Eišiškes. Šis batalionas Vilniaus kraštan buvo siunčiamas kovoti su baltaisiais ir raudonaisiais. Baltieji – lenkų bandos, o raudonieji – bolševikų partizanai. Būnant Eišiškių mieste, teko vieną kartą kovoti su baltaisiais lenkais. Kitų susidūrimų neturėjome.

Tų pačių metų gegužės 15 d. dėl vokiečių teroro 305 btl. iš Eišiškių savivališkai pasitraukė. Atvedęs batalioną į Lietuvos teritoriją, t. y. už Varėnos – Lentvario geležinkelio linijos, bataliono žmones išskirsčiau nedidelėmis grupėmis ir įsakiau vykti į savo gyvenamąsias vietoves.

Aš, būdamas nelegalus, iš vokiečių valdžios pusės 1944 m. gegužės 31 d. atvykau į Kvaselių k., Utenos apskr., ir slaptai apsigyvenau tame pat kaime, pas valstietį Kvartūną Feliksą, nes savo namų neturėjau, o buvusiame savo bute Utenoje pasirodyti negalėjau.

Apie liepos 11 d. tas sritis, kur gyvenau, užėmė Raudonoji armija. Maždaug apie rugpjūčio mėnesį Lietuvos vyrai buvo kviečiami savanoriškai stoti į Raudonosios armijos eilės. Vėliau pradėjo mobilizuoti. Apie gruodžio mėnesį daugelis lietuvių vyrų, nenorėdami eiti į Raudonąją armiją, pradėjo slapstytis mažais būreliais, nes namuose juos gaudė, o kad apsigintų, tie vyrai slapstėsi apsiginklavę. Aš taip pat kartais su jais susitikdavau ir pasikalbėdavau. Nujausdamas visus sunkumus, ypač žiemos metu, sakydavau, kad labai sunku slapstytis. Po to jau didesniais būreliais tie vyrai pradėjo grupuotis miškuose iškastuose bunkeriuose. Miškus dažnai „valė“ NKVD daliniai, todėl partizanams tekdavo juos palikti ir telktis didesniais vienetais į didesnius miškus, tokius kaip Labanoras, Žalioji. Tiems daliniams vadovavo LLA slaptos organizacijos vyrai. Kai kurie tų dalinių laikydavosi arčiau savo gyvenamųjų vietų. Man žinoma Kirdeikių apylinkė, kurioje vadovavo *Bitinėlis*-Leonas Vilutis (jis buvo suimtas 1945 m. gruodžio pabaigoje).

Maždaug tuo laiku ten nuvykau kviečiamas to paties *Bitinėlio* per ryšininką Šuminą, gyv. Saldutiškio vlsč. Tikslių duomenų apie žmonių skaičių ir jų apginklavimą negavau, nes *Bitinėlis*, kaip jau minėjau, buvo suimtas ir man teko grįžti atgal į Kvaselius.

Vėliau, vasario mėn., būnant Kvaseliuose, atvyko tas pats Šuminas, siųstas Tigro rinktinės štabo, ir liepė atvykti į Labanoro miškus (tą įsakymą perdavė žodžiu). Aš jiems atsakiau, kad atvykti galėsiu vėliau, bet tikros datos nenustačiau.

Tada tas pats ryšininkas vėl atvyko į Kvaselius, atvežė ltn. Žaliaduonio laišką, kuriame buvo rašoma, kad būtinai atvykčiau, ir perdavė žodžiu įsakymą. Tai buvo 1945 m. kovo 7 dieną. Jis man pasakė, kad bus 6 vienkinkės rogės po 4 žmones kiekvienose rogėse. Iš viso buvo 24 partizanai, ginkluoti 5 automatais, 3 lengvaisiais

kulkosvaidžiais, 16 šautuvų ir 24 granatomis. Sutartoje vietoje tos rogės sustojo, ir aš su minėtais partizanais nuvažiavau į Labanoro miškus.

1945 m. sausio mėn. gavau žodinį pranešimą iš Broniaus Vaivados per ryšininką Šuminą apie tai, kad LLA ir kęstutėnai dirbs bendrai. Nuvykęs tos pačios kovo 7 d. vakarą į Labanoro miškus, visus Tigro štabo rinktinės pareigūnus radau štabui skirtame bunkeryje. Rytojaus dieną padarėm susirinkimą: aš – Benediktas Kaletka-*Senis*, ltn. Kimštas Jonas-*Dobilas*, ltn. Žaliaduonis Vincas-*Arūnas*, Pranas Švilpa-*Barzdyla*, medicinos studentas, kilęs nuo Jurbarko (jo pavardės, vardo ir slapyvardžio neatsimenu, š. m. birželio pradžioje ties Pakalnių mišku, Utenos vlsč., nušautas rusų NKVD kareivių), *Griausmelis* (jo pavardės nei vardo neatmenu), kilęs iš Švenčionių apskr., *Putinas*-Jonas (gal Juozas? – *R. K.*), pavardės neatsimenu.

Pareigas pasiskirstėm taip: aš – Benediktas Kaletka-*Senis* – Tigro rnkt. vadas, ltn. Kimštas – 3-iosios kuopos vadas ir rnkt. vado pavaduotojas, ltn. Vincas Žaliaduonis – 5-osios kuopos vadas, Švilpa – rnkt. vado adjutantas ir propagandos skyriaus viršininkas, gydytojas *Griausmelis* – ūkio sk. viršininkas ir *Putinas* – ryšių ir žvalgybos viršininkas. Tą dieną buvo 260 žmonių.

Ginkluotė: 20 lengvųjų kulkosvaidžių, 35 automatai, 195 vokiški ir rusiški šautuvai, 2400 vnt. šovinių, 4000 šovinių automatams, 130 granatų ir 15 įvairių sistemų pistoletų, 1 rašomoji mašinėlė, rotatorius, radijo imtuvas ir 2 radijo siųstuvai.

Be to, Antanų miške buvo atskiras būrys. Būrio vadas *Ožys* ir 29 žmonės, iš jų – 7 vokiečiai belaisviai. Ginkluotė: 4 lengvieji kulkosvaidžiai, 4 automatai, 16 šautuvų, 29 granatos, 3 pistoletai ir 2400 vnt. šovinių.

Iš viso Tigro rinktinėje: 297 žmonės, 24 lengvieji kulkosvaidžiai, 39 automatai, 211 šautuvų, 1 pistoletas, 159 granatos ir 30 400 vnt. šovinių. Miške buvo 6 slėptuvės, kuriose gyveno atskiri būriai ir vienas bunkeris štabui.

Perėmęs pareigas, apėjau visus bunkerius, susipažinau su žmonėmis, pasakiau jiems keletą žodžių apie pareigas, drausmę ir t. t. Mūsų rinktinės bunkeriai buvo ties bevardžiu upeliu, o kiti 2 bunkeriai – vienas iš jų vadovaujamas *Romelio*-Antano Krinicko, kitas *Vytenio*-Apolinaro Juršio – buvo pamiškėse. Atstumas tarp jų – apie 8 km. Pareigas priėmiau iš ltn. Žaliaduonio.

Š. m. kovo 10 d. (sekmadienį) iš ryto buvo girdimas švilpukas, šaudymas *Romelio* ir *Vytenio* bunkerių kryptimi. *Romelio* ir *Vytenio* bunkeriai ir jų žmonės į Tigro rnkt. sudėtį nebuvo įtraukti. Buvo pasiųsta žvalgyba ištirti šaudymo priežastį. Po kiek laiko pranešta, kad NKVD daliniai apsupo *Romelio* ir *Vytenio* bunkerius. Nors apygardos štabas nurodė vengti kautynių su NKVD kariuomene, bet šiuo atveju teko gelbėti draugus.

Pradžioje nusprendžiau pagalbon siųsti vieną Žaliaduonio kuopą, bet, kai jis pasakė, kad jėgų gali būti per mažai, tada pasiunčiau abi kuopas, o bunkeriuose palikau tik reikalingą sargybą. Kuopoms vadovavau aš. Prie minėtų bunkerių priartėjus apie 400 ar 300 m, buvo pastebėta, kad juose jau yra NKVD daliniai, todėl pasitraukėme atgal.

Kautynių metu žuvo 4 ir buvo sužeisti 3 partizanai. Kadangi į tą vietą buvo sutrauktos gana stambios NKVD karinės pajėgos ir buvo numatyta, kad jos toliau tęs miško valymą, t. y. gali užpulti ir mūsų bunkerius, buvo nuspręsta tą pačią naktį

palikti bunkerius ir pasitraukti į saugesnę vietą. Dar tą pačią naktį rinktinė buvo išvesta į miško gilumą maždaug apie 10 km į vienkiemius. Ten apsistojome poilsiui ir apie pavakarį buvo nuspręsta išsiskirstyti mažesniais daliniais.

Taip nuspręsta dėl to, kad visai rinktinei žygiuojant kartu, nebus galimybės apsirūpinti maistu, be to, tai bus patogus priešo karinių dalinių taikinys. Kadangi daugelis būrių žmonių buvo iš netolimų apylinkių, būrių vadams buvo pasiūlyta žmones vesti link gyvenamųjų vietovių. O štabą ir būrį, kurį sudarė 60 žmonių, daugiausia kilusių iš Švenčionių apylinkių, nuspręsta vesti į Antanų miškus, prie Baltgudijos ribos ir ten kuriam laikui apsistoti.

Žygiuodami vengėme didesnių kelių ir miestelių, kad būtų išvengta kokių nors susidūrimų. Žygiuojama buvo tik nakties metu ir nedideliais atstumais, žygis truko keletą dienų.

Pasiekę Antanų mišką, ten radome 30 žmonių partizanų būrelį, iš kurių 7 buvo vokiečiai belaisviai, vadovaujami *Ožio*-Vlado Kliuko.

Pasikalbėjus su to būrio vadu *Ožiu*, paaiškėjo, kad miške gana didelis žmonių judėjimas. Ties bunkeriais jau buvo sulaikyta apie 12 žmonių, kurie važiuodavo malkų. Visi jie buvo paleisti, ir saugumas buvo negarantuotas.

Todėl buvo nuspręsta po savaitės iš šio miško išvykti. Kartu su rinktinės štabu buvo siūlyta vykti ir ten esančiam būriui, bet jo vadas, pasitaręs su savo žmonėmis, vykti atsisakė. Tada aš pasiūliau šiam būriui prisijungti prie rinktinės ir apsistoti Antanų miške.

Kadangi dar buvo labai šalta, todėl nuspręsta, iki ateis pavasaris, būriui tapti klajojančiu. Atšilus būrio vadui *Ožiui* buvo nurodyta užmegzti ryšius su rinktinės štabu, ryšininkų susitikimo vieta – senieji rinktinės bunkeriai. Ryšių viršininkas buvo įpareigotas, orui atšilus, į tą vietą kasdien siųsti porą žmonių, kad patvirtintų, ar neatėjo *Ožio* būrio ryšininkai.

Viską aptarus, vakarop rinktinės štabas su tais pačiais žmonėmis iššygiavo iš Antanų miško. Kadangi skubėti nebuvo reikalo, pažygiavę 4–5 km sustodavome gyvenamosiose vietovėse pailsėti. Maitinomės pas tuos gyventojus, pas kuriuos apsistodavom poilsio. Žygiavome per Adutiškio, Tverečiaus, Daugėliškio, Ignalinos, Saldutiškio valsčius, Švenčionių apskritį.

Taip kasnakt keliaujant ir neturint ilgesnio poilsio, labai sunkėjo laikraštuko leidimas. Todėl, atšilus orui, buvo būtina apsistoti kokiame nors didesniame miško masyve. Nuo išvykimo dienos iš Antanų miško iki balandžio 30 d. buvo išleisti du laikraštukai, kurių viename buvo įžanginis straipsnis apie partizanų veiklą, nurodant jų blogąsias puses ir radijo naujienos. Kitame buvo kreipimasis į visuomenę, kad nesmerktų visų partizanų už kai kurių išsišokėlių bjaurius darbus: asmeninį kerštavimą, plėšikavimus ir kt., taip pat radijo žinios.

Vartant rinktinės bylas, rasta įsakymų, išleistų Vilniaus apygardos štabo, kuriuose nurodoma, kaip elgtis pavojaus atveju, t. y. kada stoti į aktyvią kovą, ir kiti nurodymai. Buvo taip pat išspausdinti kreipimosi lapeliai į strebitelius, kuriuose buvo nurodomi jų blogi darbai ir prašoma mus suprasti. Apie kovo pabaigą, atvykus į Daugėliškio valsčių, dalis vyrų su ltn. Žaliaduoniu atsiskyrė ir liko savo gyvenamosiose vietose. Štabo būrį nuo to laiko sudarė 30 žmonių, su kuriais vėl buvo judama per Zakaravos tiltą į Kirdeikių apylinkes.

Čia nuo štabo atsiskyrė adjutantas Švilpa ir med. studentas, ėjęs gydytojo pareigas. Jie abu nuvyko į Leliūnų apylinkes. Vietoj išvykusio gydytojo nebuvo ką skirti, o propagandos vedėjo pareigos buvo pavestos *Putinui*-Leonui Basiui. Atšilus orams, aš siūliau štabui su ta pačia apsauga apsistoti kur nors didesniame miško masyve, kartkartėmis keičiant vietovę. Tam tiko Labanoro miškas, kuriame yra ežerų. O iš šios apylinkės buvo galima susisiekti su daliniais Kirdeikių apylinkėse ir miškuose į šiaurės vakarus nuo Kirdeikių.

Čia buvo tokios jėgos: 100 kovotojų Kirdeikių rajone vadovavo *Beržas*-Jonas Miškinis. Miške į šiaurės vakarus nuo Kirdeikių veikė *Romelio* būrys, kurį sudarė 60 kovotojų. Apytikslė jų ginkluotė: 8 lengvieji kulkosvaidžiai, 25 automatai, 127 vokiški ir rusiški šautuvai, 25 įvairių sistemų pistoletai, šaudmenys: 12 700 šovinių, 2500 šovinių automatams, 1600 šovinių lengviesiems kulkosvaidžiams ir 500 šovinių pistoletams.

Š. m. gegužės pradžioje daviau nurodymą ltn. Kimštui susisiekti su Suginčių ir Skudutiškio vyrais, apie kuriuos tuo metu jokių žinių neturėjome, nes karas baigiasi, todėl reikia pasiruošti. Šiam reikalui būtina įrengti slėptuves 3–4 asmenims ir jas gerai užmaskuoti. Jokių nereikalingų judėjimų ir veiksmų nedaryti, kad išvengtume beprasmių aukų.

Švilpa ir gydytojas į savo apylinkes išėjo balandžio pradžioje ir žadėjo grįžti atgal, bet iki mano išvykimo iš štabo jie nepasirodė.

Per atvykusius *Ožio* būrio ryšininkus nurodžiau susisiekti su ltn. Žaliaduonio būriu, kurio apytikris veiklos rajonas buvo Daugėliškio miškas, nes atsiskirdamas jis žadėjo tai padaryti. Tam reikalui nurodžiau pasiimti porą ar tris žmones kartu su grįžtančiais *Ožio* ryšininkais, kurie, geriau žinodami kelius ir apylinkes, susisieks tarpusavy ir su rinktinės ryšininkais.

Rinktinės štabas su apsauga tą dieną buvo ties Labanoro miško buvusiais rinktinės bunkeriais. Išvykdamas į Kvaselius, štabe palikau savo pistoletą ir vieną granatą. Jokio ginklo neturėjau. Palaikyti ryšį su manimi nurodžiau pasiųsti ryšininkus į Pakalnių mišką ties vieškeliu Pakalniai – Leliūnai pas *Miškinį*, tikroji jo pavardė Rėza. Per porą dienų aš atvykau į Kvaselius, pas pilietį Kvartūną. Ten gyvendamas, susitikau su partizanais.

Grįžau į Kvaselius apie gegužės pabaigą ar birželio pradžią, tikros datos neprisimenu. Š. m. birželį pas mane atvyko 3 partizanai ir klausė apie padėtį. Aš jiems paaiškinau, kad karas jau yra pasibaigęs ir reikia nutraukti bet kokį partizanų vaikštinėjimą ir veiklą. Jei jau nėra kur apie savo namus slapstytis, tai miške reikia išsikasti slėptuves 3–4 asmenims, ten slėptis ir nevykdyti jokios veiklos. Iš jų sužinojau, kad šiame rajone partizanams vadovauja man jau žinomas Švilpa, su kuriuo norėjau pasimatyti. Paprašiau apie pavakarį iškviesti jį į Pakalnių miško palaukę.

Su Švilpa susitikome tos pačios dienos vakarą Pakalnių miško pakrašty ir kalbėjomės apie padėtį. Aš priminiau, kad jo partizanai per daug palaidi, atvirai vaikštinėja, daro įvairius išsišokimus. Patariau jam viską sutvarkyti. Taip pat priminiau ir apie reikalingumą iškasti slėptuves ir niekur neslankioti. Bet kokią veiklą nutraukti ir laikytis griežtos tvarkos. Ryšininku paskyrėme Rėzą, jam davėm *Miškinio* slapyvardį. Prireikus aš pats pas jį nuvykdavau.

Š. m. birželio antroje pusėje su pil. Kvartūnu Stasiu nuvažiavome į Sprakšius. Jis turėjo atsivežti grūdų iš savo giminės, ta proga ir aš su juo nuvažiavau. Ten pabuvęs dvi savaites, grįžau atgal. Būdamas Kvaseliuose ar kitoje gyvenamojoje vietoje, jokio ginklo niekada neturėjau ir nesislėpdavau.

Liepos pradžioje aš buvau Pagiry ir ariau žemę. Pirmadienio rytą, man ariant lauką, atvyko raudonarmiečiai krėsti Pakalnių miško. Per tą vietą, kur ariau, praėjo 3 raudonarmiečiai, kurie, patikrinę mano dokumentus, stovėjo sargyboje. Tą dieną pagal žmonių pranešimą buvo nušauti 3 ar 4 partizanai. Asmeniškai pats jų lavonų nemačiau.

Visą savaitę išbuvau Pagiryje ir ariau žemę. Baigęs arti, grįžau į Kvaselius ir ten būnant pirmadienį atvažiavo sunkvežimis raudonarmiečių, kurie, padarę kratą, mane areštavo. Pasirašo: (kaltinamasis) Kaletka, Tigro rinktinės vadas.

1945 07 12

Kaltinamojo Benedikto Kaletkos, s. Dominyko, apklausos protokolo nuorašas

Versta iš rusų kalbos

1945 m. liepos 14 d. Utenos miestas
Apklausa pradėta 6 val.

Klausimas. 1945 07 13 jūs bandėte nusižudyti šokdamas per langą iš antro aukšto. Pasakykite tiesą, ką jūs tuo norėjote pasiekti, kokį turėjote tikslą?

Atsakymas. Aš bandžiau nusižudyti dėl to, kad paslėpčiau savo nusikalstamos antisovietinės veiklos pėdsakus prieš sovietų valdžią, neišduočiau savo bendros kovos dalyvių, kad būtų išlaikytos pagrindinės Tigro rinktinės ir jų vadų pajėgos.

Klausimas. Ar seniai jūs apie tai galvojote?

Atsakymas. Sprendimą – gyvenimą baigti savižudybe, arba pabėgti – aš priėmiau dar savo arešto dieną, bet tardymo metu neradau tinkamesnio momento įvykdyti savo siekį ir tik 1945 07 13, pasinaudodamas proga, aš bandžiau tai įvykdyti.

Klausimas. Tardymas iš jūsų kategoriškai reikalauja pateikti kuo išsamesnius parodymus apie savo antisovietinę teroristinę veiklą. Kaip buvęs Tigro rinktinės vadas, privalote nurodyti visus vadus, ryšininkų konspiracinius butus, partizanų junginių sudėtį, ginkluotę, štabų ir Tigro rinktinės Sakalo junginio išsidėstymo vietas.

Atsakymas. Apie Sakalo junginį žinau tiek: junginio vadas yra Švilpa. Apie 36–38 m. amž., blondinas, vidutinio ūgio, riestanosis, akys mėlynos, du dantys metalo spalvos, kilęs iš Leliūnų valsčiaus, ten gyvena jo tėvai. Sakalo junginį sudaro apie 250–300 žmonių, ginkluoti kulkosvaidžiais, automatais ir šautuvais. Junginys dislokuotas Pakalnių, Skudutiškio ir Ignalinos miškuose. Sakalo štabas yra Pakalnių miško centre. Ryšį tarp manęs ir Švilpos palaiko ryšininkas *Miškinis* pavarde Rėza. *Miškinis* gyvena netoli kelio, einančio iš Pakalnių į Leliūnus, nuosavam name. Sakalo ryšininkų aš nežinau. Mano – Tigro – rinktinėje priskaičiuojama iki 290 žmonių, ginklų sandėlių neturime. Visa ginkluotė išdalyta būrio dalyviams.

Klausimas. Papasakokite, kaip papildoma ginkluotė?

Atsakymas. Su ginklais – padėtis tokia: visi, kurie ateina į būrį, kartu atsineša ir ginklą. Jie jų ieško vietoje, perka už pinigus. Tuos, kurie ateina be ginklo, siunčiame atgal. Be to, ginklai ir materialiniai bei techniniai ištekliai buvo siunčiami iš Vokietijos. Tokiu būdu 1945 m. sausio mėn. į būrių išsidėstymo teritoriją buvo išmestas 11-kos lietuvių desantas iš Vokietijos, kurie turėjo automatus, šautuvus, taip pat 12 kg sprogstamųjų medžiagų ir 2 radijo imtuvus. Daugiau ginklų iš niekur nesame gavę, nors iki kapituliacijos ne kartą kreipėmės į Vokietiją prašydami ginkluotės.

Ginkluotės sandėlių Tigro rinktinėje nėra, visi atliekami ginklai – štabe, Labanoro miškuose, o kur tiksliai šiuo metu, aš negaliu pasakyti. Vadovybės, vadinamasis apygardinis štabas, kiek man žinoma, yra Vilniuje. Jį sudaro du man žinomi žmonės: papulkininkis Matulis ir papulkininkis Andriušaitis.

Klausimas. Apibūdinkite Matulį ir Andriušaitį?

Atsakymas. Matulio vardo nežinau, apie 40–42 m. amž. (smulkiai nupasakoja veido bruožus, kūno sudėtį – *R. K.*). Lietuvos kariuomenės papulkininkis.

Papulkininkis Andriušaitis Aleksandras apie 39–40 m. amž. (smulkiai nupasakoja veido bruožus, kūno sudėtį – *R. K.*). Dirba Kauno profsąjungose.

Matulis dirbo Vilniuje, miesto tarybos Finansų skyriuje (netiksliai).

Išorinis štabas yra Vilniuje, Pilies gt., namo Nr. 31, butas 41 ar 42. Apie tai man pasakojo mano ryšininkas.

R. K. p a s t a b a: Pranas Matulis g. 1900 12 03 Kurtinių k., Debeikių vlsč. Kai 1940 m. birželio 14 d. Sovietų Sąjunga okupavo Lietuvą, tuometė Lietuvos kariuomenė buvo reorganizuota į vadinamąją Lietuvos liaudies kariuomenę ir prieškarinės Lietuvos kariuomenės bazėje įkurtas Raudonosios armijos 29-asis teritorinis šaulių korpusas, į kurio sudėtį įėjo 179-oji, 184-oji šaulių divizijos ir kai kurie kiti armijos daliniai. 1941 m. birželio 10 d. 29-ojo teritorinio šaulių korpuso ypatingojo (saugumo) skyriaus viršininko Juozo Bartašiūno sprendimu buvo nutarta 14 aukšto rango artilerijos karininkų iš minėto šaulių korpuso pasiųsti į tobulinimosi kursus Maskvos F. Dzeržinskio artilerijos akademijoje. Tarp tų 14-kos aukšto rango karininkų buvo ir papulkininkis **Pranas Matulis** – artilerijos pulko štabo viršininkas. Kilus Vokietijos ir SSRS karui, 1941 06 28 poligone naktį enkavedistų nuginkluotas, suimtas ir išvežtas į Gorkio kalėjimą, iš jo – į lagerį Krasnojarske, vėliau – į Lamos lagerį Norillage, Krasnojarsko kr. 1943 05 15 SSRS NKVD Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų. 1944 m. perkeltas į lagerį Potmoje, Zubovo Polianos r., Mordovijoje, 1946 – į lagerį Abezėje, Komijoje. Nuo 1949 tremtyje Maklakove, Jeniseisko r., Krasnojarsko kr. 1955 m. paleistas, grįžo į Lietuvą, gyveno Kaune. 1978 m. P. Matulis, grįždamas iš darbo, buvo partrenktas sovietinės milicijos karininko vairuojamos mašinos. Paguldytas į ligoninę, medikai nustatė sunkų galvos smegenų sukrėtimą. Mirė P. Matulis ligoninėje. Palaidotas Kaune, Romainių kapinėse (Zubreckas A. Prieškario karininkai – sovietinio režimo aukos // *XXI amžius*, 2004 m.; „Lietuvos kariuomenės karininkai“ 1918–1953, t. V.–V., 2004, t., p. 190–191).

Papulkininkis **Aleksandras** (**Aleksas**) **Andriušaitis** g. 1900 04 08 Sankt Peterburge. 1918 m. ten baigė Šv. Kotrynos gimnaziją, studijavo teisę. 1921 m. grįžo į Lietuvą. 1921 10 22 įstojo į Karo mokyklą. 1928 09 10 pasiųstas į Prahą, kur 1930 09 15 baigė Gen. štabo akademiją. 1930 10 02 paskirtas į Gen. štabo valdybos I skyrių. 1937 02 16 suteiktas gen. štabo plk. leitenanto laipsnis. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, ėjo 4 pėst. pulko vado padėjėjo pareigas. 1940 07 16 paskirtas I pėst. pulko vadu. 1941 žiemą iš tarnybos atleistas repatrijavo į Vokietiją. Kilus karui, grįžo į Lietuvą. 1941 10 24 paskirtas LSD Šiaulių apygardos vado padėjėju. Nuo 1942 LLA narys (Kauno apygarda). 1944 02 04 priimtas į Vietinę rinktinę, paskirtas jos štabo II skyriaus viršininku. 1944 05 15 vokiečių

suimtas, išvežtas į Salaspilio koncentracijos stovyklą, vėliau – į Štuthofo konclagerį. 1945 m., kai Štuthofo lageris buvo evakuotas, Gdynėje pavyko pabėgti. Išvyko į Vokietiją, ten susirado šeimą. Nuo 1949 gyveno JAV, nuo 1951 m. dirbo rusų kalbos dėstytoju Syrakūzų universitete. Dalyvavo JAV LB, ateitininkų, Ramovės veikloje. Mirė 1967 10 25, palaidotas Čikagoje („Lietuvos kariuomenės karininkai" 1918–1953, t. II. – V., 2002, p. 62–63.)

Apie kažkokį Apygardinį vadovybės štabą, egzistuojantį Vilniuje, Pilies gt., Kaletka akivaizdžiai fantazuoja, kadangi NKGB tardytojams reikėjo žūtbūt išrauti kuo daugiau informacijos, tardomajam nieko kito nebeliko, kaip kurti nebūtas istorijas, kad patenkintų raudonųjų ryklių apetitą. Matyt, jis tikrai žinojo, kad nei Matulio, nei Andriušaičio jau seniai Vilniuje nėra, todėl ir nurodė jų pavardes.

Klausimas. Papasakokite, kur pateko ginkluotė iš Plechavičiaus armijos 305-ojo bataliono, kai batalionas perėjo į nelegalią padėtį?

Atsakymas. 1944 m. gegužės 15 d. po to, kai nusprendžiau pasitraukti iš Plechavičiaus armijos bataliono į nelegalią padėtį, informavau batalioną apie tai, kad visas batalionas ginkluotę palieka ir pasitraukia. Pakeliui, išeidamas iš bataliono dislokacijos vietos, aš apsistojau Enikėnų (tokio kaimo Lietuvoje nėra, matyt, jį sugalvojo pats tardomasis, kad suklaidintų tardytoją – *R. K.*) kaime, Varėnos valsčiuje, Vilniaus apskrityje pas šio kaimo gyventoją, prie vokiečių buvusį apylinkės seniūną Enikėną.

Kadangi batalionui toliau judėti buvo sunku ir rizikinga, aš nusprendžiau pas Enikėną palikti 40 arklių ir 20 kulkosvaidžių ir paprašiau jo viską paslėpti. Enikėnas sutiko tai padaryti. Iš Enikėnų kaimo batalionas išsiskirstė mažomis grupėmis ir išėjo į kaimus.

Klausimas. Papasakokite, kada, kur ir kokiomis aplinkybėmis susirinko visų partizanų būrių ir pogrindinių organizacijų nariai ir kokie klausimai buvo sprendžiami tame susirinkime?

Atsakymas. 1945 m. balandžio pabaigoje per ryšininką Šuminą aš gavau apskrities Kęstučio štabo viršininko Vaivados nurodymą atsiųsti atstovus iš Tigro rinktinės į pasitarimą Saldutiškio miške, kurio metu bus sprendžiamas klausimas dėl pogrindinės Kęstučio organizacijos susijungimo su LLA į vieną organizaciją su vieninga vadovybe, vadinamąją Lietuvos Partizanų Sąjungą (LPS). Į nurodytą pasitarimą aš pasiunčiau savo pavaduotoją leitenantą Kimštą ir būrio vadą slapyvardžiu *Alūnas*, pavardės nepamenu, atrodo, Petraitis Vladislovas.

Nurodytas pasitarimas įvyko, visos pogrindinės antisovietinės organizacijos susivienijo ir sudarė vieningą pogrindinę antisovietinę organizaciją LPS (Lietuvos Partizanų Sąjungą).

Apklausė: Utenos apskrities skyriaus vyr. oper. įgaliotinis leitenantas SKORKIN.

Versta iš rusų kalbos

AKTAS

1945 m. liepos 15 d. Utena

Mes, žemiau pasirašę Utenos NKGB sk. sargai Tumonis Kazys ir Novikov Vasilij, surašėme šį aktą apie tai, kad konvojuojamas suimtasis Kaletka Benediktas prašė jį nušauti.

Parašai: Tumonis

Novikov

Benedikto Kaletkos apklausos protokolo adaptuotas variantas
1945 m. liepos 29 d.

<...> Prisipažįstu, kad aš iki šiol visko nekalbėjau, stengiausi slėpti nuo tardymo konkrečius faktus ir nenurodyti savo bendraminčių pavardžių. Pripažindamas beviltišką kovą su tardymo organais, pasiruošęs duoti teisingus parodymus.

R. K. p a s t a b a: kaip jau esu minėjęs, tardomieji panašiai prabyla po sunkių fizinių egzekucijų, po žiaurių kankinimų, kai žmogaus fizinės jėgos kentėti išsenka, ir jis ima kalbėti tai, ko iš jo reikalaujama.

Tigro rinktinės junginį sudarė 260 žmonių, kurie buvo dislokuoti Labanoro miškuose. Rinktinę sudarė dvi kuopos: 3-ioji ir 5-oji. 3-iosios kuopos vadas buvo Kimštas Jonas, 5-osios kuopos – Žaliaduonis Vincas.

Būrys, kurį sudarė 30 kovotojų ir vadas buvo Petras Ožys (kitur – *Ožys*-Vladas Kliukas, tikriausiai mintyje buvo turimas tas pats Kliukas – *R. K.*), buvo dislokuotas Antanų miške. Šiaurės vakarų kryptimi nuo Kirdeikių gyvenvietės buvo dislokuotas 100 kovotojų būrys, kuriam vadovavo Lietuvos policijos vachmistras Krinickas Antanas-*Romelis*. Iš viso Tigro rinktinės junginį sudarė 390 žmonių.

1-oji, 2-oji ir 4-oji kuopos faktiškai neegzistavo. Kuopų skaičius nustatytas siekiant nurodyti didesnes ginkluotąsias pajėgas, kad būtų suklaidinti Raudonosios armijos štabai.

1945 m. gegužės mėn. savo pavaduotojui leitenantui aš nurodžiau nustatyti ryšį su Žaliojo Velnio būriu, kurį sudarė 150 žmonių ir kuris buvo dislokuotas Adutiškio vlsč., Švenčionių apskr. teritorijoje. Žaliojo Velnio būriui vadovavo mokytojas Petrauskas Jonas, kilęs iš Vilniaus apskrities.

R. K. p a s t a b a: pagal kitus duomenis, iš kitų patikimų šaltinių, Žaliojo Velnio (būrio pavadinimą rašau ne kursyvu – *R. K.*) būrio partizanas **Petrauskas Jonas, s. Mykolo-*Vieversys***, g. 1923 m. Suginčių vlsč., Vikėnų k., gyveno Antakščių k., Molėtų r. Su savo Žaliojo Velnio būriu 1945 03 11 dalyvavo Kiauneliškio kautynėse.

Kiek teko girdėti iš DK apygardos štabo viršininko Benedikto Trakimo-*Genelio* pasakojimų, kai *Žaliasis Velnias*-Jonas Misiūnas vadovavo Didžiosios Kovos apygardai, jam atseit priklausė ir Švenčionių r. veikiantys partizanų būriai. *Genelis* aiškino, kad jie Su *Žaliojo Velnio* skrajojančiu būriu buvo atkeliavę į Švenčionių apskr. teritoriją ir ten bendravo su vietos partizanais. Jis teigė, kad visi to krašto partizanų junginiai nuo tada prisijungė prie *Žaliojo Velnio*.

Žaliasis Velnias buvo vienas iš LLA organizatorių. 1945 m. gruodžio mėn. buvo likviduotas LLA vyriausiosios vadovybės štabas, vadovaujamas gen. Motiejaus Pečiulionio-*Miškinio*. 1946 m. LLA dar buvo likę daug žemesniųjų vadų, struktūrų ir jos narių, tai sudarė partizaninės kovos Lietuvoje pagrindą ir taip ji įsiliejo į Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) struktūras.

Kadangi 1945 m. dar egzistavo LLA, partizanų struktūriniai padaliniai visame krašte veikė savarankiškai ir daugelis atskirų pavadinimų neturėjo, vadinosi pagal vietovę, kurioje jie veikė, *Žaliasis Velnias*, su savo skrajojančiu būriu atėjęs į Švenčionių apskritį ir susitikęs su to krašto partizanais, kad būtų sudaryta gausesnė karinė formuotė, pasiūlė jiems jungtis prie jo būrio ir likti jo žinioje. Todėl galima manyti, kad ir Jono Petrausko būrys prisijungė prie *Žaliojo Velnio* būrio ir savo būrį pavadino Žaliojo Velnio vardu. O kai po atskirų susidūrimų su NKVD kariuomene stambesnės partizanų

grupės skilo į mažesnes, ėmė formuotis atskiri būriai su savo pavadinimais, atsirado naujos rinktinės, apygardos...

Buvo nutarta veiksmus derinti su Žaliojo Velnio būriu ir teikti tarpusavio ginkluotą pagalbą kovoje su Raudonosios armijos daliniais.

Ryšininkų veiklą koordinavo mano pavaduotojas Kimštas. Man žinoma, kad laiškais tarp Žaliojo Velnio būrio ir Tigro štabo buvo keičiamasi Tverečiaus vlsč. teritorijoje. Iš Tigro štabo buvo siunčiamas raitas ryšininkas. Apygardos štabas, kuris vadovavo Tigro rinktinės junginiui, yra Vilniuje.

R. K. p a s t a b a: į tardytojo klausimus, kas sudaro apygardos štabą Vilniuje, Kaletka pamini tas pačias aukštų Lietuvos karininkų Matulio ir Andriušaičio pavardes.

Kaletka, kalbėdamas apie žurnalistą Dičpetrį, aiškina, jog Dičpetrį pažįsta nuo 1940 m., susipažino su juo Utenoje, kada jis dirbo korespondentu, o nuo 1943 m. vokiečių Arbeitsamte – vertėju: „1945 m. aš Dičpetrį sutikau Kvaselių kaime, netoli Kvartūno Felikso namų, maždaug už 2-jų kilometrų. Be to, Dičpetris dalyvaudavo skaitant nelegalius pogrindinius laikraščius."

Tardytojas prašo papasakoti apie Kvartūną Stasį ir jo praktinę veiklą vokiečių okupacijos metais. Kaletka aiškina, jog Kvartūnas Stasys tuo metu dirbo Pakalniuose seniūnu ir apie jo veiklą nieko nežino.

Kalbėdamas apie savo praktinę veiklą vadovaujant Tigro rinktinei, Kaletka pažymi, kad jo būrys sunaikino nemažai partinio-sovietinio aktyvo, nukovė 30 sovietinių pareigūnų, iš jų 10 stribų.

Protokolą pasirašo Utenos NKGB sk. vyr. oper. įgaliotinis
ltn. SKORKIN

Versta iš rusų kalbos

AKTAS
1945 m. rugsėjo 13 d.

Mes, žemiau pasirašiusieji: Lietuvos SSR NKGB vidaus kalėjimo budinčiojo padėjėjas RIABCEV V. J. ir vidaus kalėjimo felčerė ŠESTAJEVA E. V., surašėme šį aktą:

Lietuvos SSR NKGB vidaus kalėjimo kameroje Nr. 56, Vilniaus mieste 19 val. buvo apžiūrėtas mirusiojo kalinio Kaletkos Benedikto, s. Dominyko, g. 1894 m., lavonas. Nustatyta:

1) mirusiojo kūno sudėtis – vidutinė, įmitimas vidutinis, odos pakraujavimai blankūs, paviršinių odos pažeidimų nėra;

2) iki mirties mirusysis jokiomis ligomis nesirgo ir specialus jo sveikatos tyrimas nebuvo atliktas. Gyvas būdamas, ligonis skundėsi krūtinės ląstos ir galūnių skausmais.

Mirtis ištiko dėl trauminio krūtinės ląstos ir vidaus organų pažeidimo.

Pasirašo: ŠESTAJEVA
RIABCEV

R. K. p a s t a b a: medicininės išvados, kuri buvo surašyta ranka 1945 09 07, kai kurie žodžiai sunkiai išskaitomi. Joje pažymėta, kad Kaletka Benediktas po 2,5 mėnesio tardymo, grįžęs į kamerą, susirgo, sulyso ir nusilpo. Odos kraujagyslės išblyškusios, galūnių skausmai, oda sausa, poodinio

riebalų sluoksnio nėra, kvėpavimas sulėtėjęs, silpnas prakaitavimas. Gydytojo išvada – III-ios kategorijos distrofija, avitaminozė. Tardyme dalyvauti negali. Be skubios pagalbos gali įvykti mirtis. Būtina papildomai maitinti. Gydytojo parašas neįskaitomas.

Ši medicininė išvada daug ką pasako apie tardomojo būklę. Jis buvo ne tik marinamas badu, bet ir fiziškai intensyviai kankinamas, o gal ir pačių tardytojų sąmoningai nužudytas... Kadangi tardymo protokolo pradžioje tardytojas klausia, kodėl Kaletka bandė nusižudyti 1945 07 13, vadinasi, jis tai padaryti bandė jau ne vieną kartą ir šis – 1945 m. rugsėjo 13 d. – jam buvo lemiamas ir paskutinis. Kokia tiksli jo nusižudymo priežastis, mes jau nesužinosime, nors tardytojo rašyti protokolai labai daug ką pasako: „neišduoti savo bendros kovos dalyvių“, „išlaikyti pagrindines Tigro rinktinės ir jos vadų pajėgas“. Be abejo, negalima pamiršti ir žiaurių tardomojo fizinių kankinimų. O paskutinė gydytojo išvada rodo, kad tardomasis jau ir taip mažai beturėjo vilties išgyventi. Todėl, matyt, pats ryžosi nutraukti savo gyvenimo siūlą.

Jono Tumėno tardymo protokolų adaptuoti variantai

Versta iš rusų kalbos
1945 m. liepos 13 d. Utenos miestas

R. K. p a s t a b a: apklausą vykdo Utenos NKGB sk. vyr. oper. įgaliotinis LOPATIN. Apklausiamas Tumėnas Jonas, s. Benedikto, g. 1908 m. Gindvilių k., Zarasų apskr., gyvenantis Pavirinčių k., Alantos vlsč., Utenos apskr. Išsilavinimas – 8 klasės, vedęs, žmona – Sabaliauskaitė-Tumėnienė Sofija, d. Jono, g. 1911 m., dukra 8-erių metų.

Sulaikytasis gerai moka rusų kalbą. Pirmiausia tardytojas prašo papasakoti autobiografiją.

LYA (KGB), f. 3377, b. b. Nr. 4391

Gimiau Gindvilių k., Zarasų apskr., neturtingų valstiečių šeimoje. Tėvas turėjo 7 ha žemės, šiuo metu miręs. Motina Tumėnienė Sofija gyvena savo namuose. Aš su tėvais kartu gyvenau iki 1929 m. Tais pačiais metais Rokiškyje baigiau gimnaziją ir įstojau į Karo mokyklą, kurioje pasimokiau dvejus metus ir gavau jaunesniojo leitenanto laipsnį.

Baigęs Karo mokyklą, 1931 m. pradėjau tarnauti Lietuvos kariuomenėje ir ištarnavau iki 1940 m. Tada jau turėjau kapitono laipsnį.

Įvedus Lietuvoje sovietinę valdžią, buvau įtrauktas į Raudonosios armijos lietuviškosios kariuomenės korpusą kaip kapitonas.

1935 m., būdamas karininku, vedžiau Sabaliauskaitę Sofiją iš Pavirinčių k., Alantos vlsč. Jos tėvas – Sabaliauskas Jonas, 80 m. amž., motina – Sabaliauskienė Michalina, 60 m. amž., gyvena savo namuose Pavirinčių k., turi ūkį ir 7 ha žemės.

1941 m. birželio 8 d. gavau vieno mėnesio atostogas ir išvykau pas žmoną į Pavirinčių k., kur mane ir užklupo karas.

Prasidėjus „tėvynės karui“, į dalinį nebegrįžau, o pasilikau namuose. Ten pabuvęs apie tris mėnesius, išvykau į Vilnių ir įsidarbinau maisto parduotuvėje. Po metų vėl grįžau į Pavirinčius.

1943 m. pradžioje pradėjau dirbti valsčiaus valdyboje sekretoriumi ir ten pradirbau beveik iki ateinant Raudonajai armijai, iki 1944 metų.

Mano artimiausi giminės:

1) brolis – Tumėnas Kazys, 45 m. amž., gyvena Rokiškyje, turi 7 ha žemės ir šaltkalvystės dirbtuvę;

2) sesuo – Tumėnaitė Elena, 40 m. amž., ištekėjusi už Stričkos Kosto, gyvena Papilių k., Obelių vlsč.

Mane sulaikė Kvartūno Felikso namuose, Kvaselių k. Pas jį gyveno ir mano žmona Sofija. Kadangi 1945 m., t. y. nuo to momento, kai namuose jau buvo nebeįmanoma gyventi, nes ją norėjo suimti kaip „bandito“ žmoną, ji pasislėpė ir gyveno Kvartūno namuose.

Kadangi žmona gyveno Kvartūno Felikso namuose, aš nutariau pirmadienį su ja susitikti, bet atėjęs žmonos neradau, o radau tik Kvartūnienę Antaniną – namų šeimininkę. Pastaroji pasakė, kad mano žmoną areštavo ir išsivežė į Uteną. Taip pat areštavo Kvartūnienės vyrą Feliksą ir darbininką Kaletką.

Liepos 12-osios į 13-ąją naktį aš norėjau įsitikinti, ar žmona, jeigu ją paleido, grįžo į Kvartūno namus. Kai naktį įėjau į kambarį, mane sulaikė kareiviai. Kartu su manimi buvo ir Aleksas Palevičius, kurį irgi sulaikė.

Palevičius Aleksas gyvena už ežero nuo Kvartūno Felikso namų. Aš su juo susitikau pirmadienį, liepos 9 d., netoli jo namų.

Palevičius Aleksas dirba mokytoju Leliūnuose. Kiek man žinoma, Palevičius taip pat veikia partizanų būryje, slapstosi ir namuose negyvena.

Nuo to pirmadienio iki mano sulaikymo pas Palevičių namuose aš maitinausi ir mes abu slapstėmės kartu netoli ežero, būdoje, padarytoje iš karklų šakų, panašioje į palapinę.

Palevičius Aleksas yra kažkoks Kvartūno giminaitis, ir anksčiau aš jo nepažinojau. Iki 1944 m. rugsėjo aš gyvenau nelegaliai, po to išėjau į partizanų būrį ir nuo tada slapsčiausi įvairiose vietose (protokolo pabaiga).

R. K. p a s t a b a: kitos kaltinamojo Tumėno Jono, s. Benedikto, **apklausos protokolas** surašytas 1945 m. liepos 14 d. Apklausa pradėta 18 val. Tardytojas paaiškina, kad tardymo organai turi duomenų, jog Tumėnas Jonas yra partizanų grupės vadas, ir reikalauja plačiau papasakoti apie šios grupės veiklą.

<...> Taip, aš tikrai esu partizanų būrio vadas, kuris veikia Skudutiškio miškuose. Būrį sudaro 60 ir daugiau kovotojų.

Ginkluotę sudaro: 4 kulkosvaidžiai, 7 automatai, 50 šautuvų, 25 granatos, kiekvienas kovotojas turi po 30–40 vnt. šovinių.

Kuopų vadai:

Kazakevičius Zigmas, 30 m. amž. Iš Alantos, vedęs, savo namų neturi, šeima išsiskirsčiusi. Anksčiau dirbo Alantos kooperatyve;

Urbonas Silva, 33 m. amž. Iš Zarankiškio k., Kuktiškių vlsč., nevedęs, namuose niekas negyvena, jo brolis taip pat partizanų būryje.

Mano, kaip padalinio vado, ryšininkas yra Liobė (rusiškai protokole tardytojo parašyta: Lebė – *R. K.*) Bronius, 36 m. amž., gyvena Alantoje. Smetonos laikais tarnavo kariuomenėje eiliniu, prie vokiečių – policininku. Liobės brolis Sarapinas – žuvęs.

Dičpetris, 37–38 m. amž., profesija – žurnalistas, vertėjas. Jis per radiją išklauso žinias, jas verčia į lietuvių kalbą ir po to perpasakoja mums. Prie vokiečių Dičpetris dirbo įstaigoje, gyvena netoli Kvaselių k.

Žulienė, apie 40 m. amž., gyvena Kvaselių k. Jos namas – prie kelio antras nuo Pakalnių kairėje į Utenos pusę, netoli nuo Kvartūno Felikso namų. Jos vyras Žulys, apie 30–35 m. amž., gyvena savo namuose.

Liepos pabaigoje Žulienė atėjo į Kvartūno namus ir mano žmonai perdavė pogrindinį laikraštį „Nepriklausoma Lietuva“. Tada žmona man pasakė, jog Žulienė yra partizanų, kurie veikia Pakalniškių miškuose, ryšininkė ir per ją palaiko ryšį su Kaletka.

Tolesnis (Talisnis, Tališis, Talionis – lyg ir pavardė rusiškai užrašyta, bet tai greičiausiai slapyvardis – *Tolesnis*, todėl toliau rašysiu kaip slapyvardį – *R. K.*), apie 50 m. amž. Kvartūno giminaitis, gyvena Triberžių k., Alantos vlsč. Jis domėjosi mano ryšiais būriuose, o ypač Kazakevičiumi, nes pastarasis palaiko ryšį su *Tolesniu*. *Tolesnis* yra ryšininkas, gerai žino partizanų būrių išsidėstymą, dirba savo ūkyje.

To susitikimo metu *Tolesnis* man perdavė Kazakevičiaus žodžius, jog jo būryje šiuo metu liko 13 vyrų, likusieji išsiskirstė į mažesnes grupes. Aš savo ruožtu pageidavau perduoti Kazakevičiui, kad stambiomis grupėmis telktis nereikėtų, o laikytis po 3–4 žmones.

Kvartūnas Stasys – Felikso brolis, gyvena Margavonių k., palaiko ryšį su Kaletka, kurį keletą kartų matė jojantį ant savo arklio, vieną kartą jį vežė į Vyžuonų valsčių. Apie tai man asmeniškai pasakojo Kvartūnas Stasys š. m. pirmomis liepos dienomis.

F. Kvartūno namuose susitinka: Kaletka, Tumėnas, Dičpetris, Žulienė (rusiškai parašyta: Želienė – *R. K.*), Kvartūnas Stasys ir kiti jo namuose besilankantys asmenys.

Pats Kvartūnas Feliksas – senas žmogus, buvęs kariškis, veikia kaip konsultantas. Pradžioje Kvartūnas F. savo namuose, dalyvaujant man, Kaletkai ir savo žmonai, kalbėjo, jog dabar reiktų partizanų būriams skirstytis po 3–4 žmones, darytis bunkerius ir juose slėptis. Dabar nepamenu, kuriame iš pokalbių Kvartūnas F. pasakojo vaikščiojęs ant Pylimo kalno netoli Pakalniškių, kai ten po rusų kariuomenės siautimo laidojo tris Švilpos Jono būrio žuvusius partizanus: Mačionį, Strazdauską ir vieną gydytoją.

Su Kvartūnu F. pirmą kartą susitikome 1931 m. tarnaudami Lietuvos kariuomenėje. 1945 m. mano žmona slapstėsi nuo sovietinės valdžios ir gegužės mėn. aš aplankiau ją Kvartūno namuose. Aš irgi apsistojau jo namuose, daug kartų nakvojau jo pirtyje. Iš mūsų pokalbių jis suprato mano vaidmenį partizanų būryje, taip pat žinojo ir apie Kaletką.

Su Kaletka kalbėjomės apie mūsų vaidmenį partizanų veikloje (sukilime), mes gerai žinojome, jog abu esame būrių vadai. Vienok, Kaletka prasitarė, kad šiuo metu jis savo būrį paliko ir betarpiškai jam nebevadovauja, toliau abu svarstėme, kaip geriau slapstytis.

Su Kaletka pirmą kartą aš susitikau maždaug prieš tris savaites Kvartūno namuose.

Paskutinį kartą savo padalinyje aš lankiausi š. m. gegužės 4–5 dienomis Skudutiškio miške ir ten išbuvau dvi ar tris dienas. Abu padaliniai stovyklavo kartu ir sudarė apie 70 žmonių, po to padaliniai veikė savarankiškai. Ryšio su jais nenutraukiau iki š. m. gegužės pabaigos.

Ryšį su partizanų grupėmis palaikiau per savo ryšininką Liobę Bronių. Be to, keletą kartų į mano butą buvo atėjęs Kazakevičius. Tada aš gyvenau namuose Pavirinčių k. ir slėpiausi daržinėje įrengtame bunkeryje.

Apie padalinio padėtį gegužės pradžioje man pranešė *Tolesnis*, kuris lankėsi pas Kvartūną Feliksą, o truputį vėliau iš Margavonių k. buvo atvykęs Kvartūnas Stasys. Jis papasakojo, kad kariuomenė sustiprino savo veiklą prieš partizanus.

Išėjęs iš būrio, maždaug iki gegužės pabaigos slapsčiausi namuose. Po to pas mane atėjo Liobė Bronius, ir mes kartu su juo nuėjome į Luknos kaimą (vienkiemį) Leliūnų vlsč. ir apie dvi savaites gyvenome Ažubalio Bernardo namuose, kuris turi 35 ha žemės. Jo šeimą sudaro 4 asmenys: šeimininkas, 40 m. amž., žmona Ažubalienė-Gedvilaitė, 35 m. amž. ir du mažamečiai 6 ir 8 metų berniukai. Liepos 15–18 d. aš vienas išėjau pas Kvartūną F., kur ir gyvenau iki sulaikymo.

Ažubalis Bernardas yra Liobės Broniaus svainis. Kai gyvenome pas Ažubalį, pastarasis visą laiką mus aprūpino maisto produktais.

Maistu rūpinosi būrių vadai: jie paskiria keletą partizanų, kurie vaikšto po valstiečių namus ir renka produktus. Kiek žinau, mūsų vyrai produktus rinko šiuose kaimuose: Mokylių k. Alantos vlsč., Padvarniuose Kuktiškių vlsč., Verbiškiuose, Stečiūnuose Alantos vlsč., Molėtų vlsč.

Kiek žinau, partizanus ne kartą maitino Skudutiškio kunigas. O Alantos bažnyčios zakristijonas Čeikauskas išduodavo partizanams pažymas su išrašais iš medicinos knygų ir gimimo metais. Jis ir man išdavė tokią pažymą: vietoj 1908 m. gimimo išdavė 1902 m. gimimo, t. y. pridėjo 6 metus...

Jokių išpuolių prieš gyventojus mano vadovaujamas partizanų padalinys nevykdė. Pamenu, kaip š. m. vasario 21 d. partizanus, einančius nakvoti į Mindučių k. pas Kazį Kairį, užklupo Molėtų vlsč. stribai, tuomet žuvo 3 partizanai, stribai nuostolių nepatyrė.

Gegužės mėn., nepamenu, kiek partizanų iš mano padalinio ėjo į Suginčių bažnyčią pasimelsti. Po mišių bažnyčioje partizanai giedojo patriotiškas giesmes, Lietuvos himną. Apie tai sužinoję stribai juos užpuolė. Žuvo 9 partizanai, iš stribų vienas buvo sužeistas į ranką. Partizanų buvo 40, bet visi išsibėgiojo.

Balandžio mėn. apie 20 mano padalinio partizanų surengė pasalą prie kelio iš Utenos į Kuktiškes Pakalniuose, kur turėjo eiti stribai ir vesti suimtuosius. Įvyko susišaudymas, bet nei iš vienos, nei iš kitos pusės niekas nežuvo.

Aš, kaip partizanų grupės vadas, palaikiau ryšį su Dačinsko vadovaujama partizanų grupe, kuri laikėsi Skudutiškio, Meldutiškio, Pašilės miškuose. Jo būryje buvo 25–30 kovotojų. Su Dačinsku buvome susitikę vieną kartą Pašilės vienkiemyje pas (Steiblį?)... Dačinskas vėliau buvo nukautas kariuomenės siautimo metu.

Su jokia kita partizanų grupe ryšių nepalaikiau, bet žinojau stambius partizanų būrius, kurie veikė Pakalnių miškuose. Kalbėjo, kad ten yra štabas, kurio viršininkas kažkoks Švilpa. Anksčiau buvęs gimnazistas...

Žinojau ir apie egzistuojantį partizanų būrį Utenos apskrityje, kuriam vadovauja Kimštas Jonas, kilęs nuo Ukmergės, jo slapyvardis – *Vildžiūnas* (tuo metu Kimšto slapyvardis buvo *Dėdė*, bet galėjo turėti ir laikiną *Vildžiūno* slapyvardį – *R. K.*). Atskiros mano padalinio grupės galėtų bazuotis: Baltušavos k., Leliūnų vlsč., kur gyvena 4-ių vienkiemių gyventojai, ten yra 15–20 kovotojų. Jie turi kulkosvaidį ir palaiko ryšį su Pakalnių partizanų būriu. Didžioji mano padalinio dalis yra Skudutiškio miške.

Maždaug 1945 m. vasarį būrių vadai Kazakevičius ir Urbonas, kaip neturintys karinės patirties, ėmė prašyti, kad aš imčiau vadovauti jų būriams ir aš sutikau su sąlyga, kad būryje visą laiką nebūsiu.

Mūsų būrys veikė savarankiškai. Slapyvardį *Griausmas* aš sugalvojau pats sau ir ėmiau vadovauti būriui.

1943 m. žiemą mane pasikvietė Lisauskas Kazys, s. Mykolo, kuris tuo metu dirbo priešgaisrinės apsaugos viršininku, ir pasiūlė man stoti į LLA organizaciją. Jis perskaitė LLA priesaikos tekstą ir aš sutikau dirbti kartu su juo. Tada jis man pasiūlė užverbuoti dar 3 žmones. Maždaug per mėnesį aš užverbavau šiuos asmenis:

1) Mačionį Vytą, 28 m. amž. iš Krivičių k., Alantos vlsč. 1940 m. jis kurį laiką dirbo kaimo bibliotekoje, dalyvavo 1941 m. sukilime. Šiuo metu priklauso Sakalo padaliniui ir veikia kaip partizanas;

2) Genį Antaną;

3) Genį Balį (abu broliai) iš Vildžiūniškio ar Saukiškio k., Alantos vlsč. Areštuoti 1944 m. rudenį.

Pogrindinė LLA organizacija, kiek žinau, buvo įkurta 1943 m. pradžioje, dar esant vokiečiams, ir iškėlė sau uždavinius priešintis vokiečių okupacijai Lietuvoje.

Paskutinį kartą su Lisausku K. buvom susitikę 1944 m. Po to daugiau nebesimatėm, nes jis pasitraukė su vokiečiais. Ir mane įkalbinėjo trauktis kartu su vokiečiais iki Kauno, kur siūlėsi mane įtaisyti į gerą darbą. Iš Lisausko žodžių supratau, kad Alantoje LLA vadovavo Taliksnis (taip užrašyta rusų k. – *R. K.*) (gal Telksnys?) Adolfas, Alantos mokyklos mokytojas. Manau, kad šiuo metu jis yra partizanų būryje, nors kalbėjo, kad pasitraukė su vokiečiais.

Tamošiūną Vytautą dar vokiečių okupacijos metais buvau sutikęs pas Lisauską darbe, kadangi jie dirbo toj pačioj darbovietėje. 1944 m. rudenį jis buvo atėjęs į mano namus ir sakė, kad gyvena maždaug už pusės kilometro nuo Alantos, į Skiemonių pusę, Liobiškių k., pas Grašį, pas kurį ateina ir Tamošiūnas.

Drazdauskas, kiek man žinoma, tarnavo Plechavičiaus armijoje, dirba kažkur Utenoje, gyvena apie 4 km nuo Alantos, Ažubalių kaime.

1944 m. mūsų būrys stovyklavo miške netoli Pavirinčių k. Netikėtai pas mus atėjo Drazdauskas su medžiokliniu šautuvu ant pečių ir prabuvo ilgiau kaip savaitę. Partizanų grupę, kurioje buvau ir aš, tuo metu sudarė apie 12 žmonių. Drazdauskas, gyvendamas pas mus, visą laiką agitavo slėptis būtinai su ginklais.

Mano būrį sudarė:

1) Liobė Bronius, 38 m. amž. iš Alantos – Pakalnių;

2) Vižinis Bronius, 35–36 m. amž. iš Adomiškio k., Alantos vlsč.;

3) Vižinis (jaunesnysis Broniaus brolis);

4) Kairys Kazys, 31–32 m. amž., iš Mindučių k., Molėtų vlsč.;
5) Žvinys Petras, 33–34 m. amž., iš Mindučių k., Molėtų vlsč.;
6) Mikelevičius Vladas, 38 m. amž., iš Šilinkos k., Alantos vlsč.;
7) Mikelevičius (Vlado brolis), apie 18–19 m. amž.;
8) Sabaliauskas Juozas, 34–35 m. amž., iš Pavirinčių k., Alantos vlsč.;
9) Katinas Juozas, 25 m. amž., iš Šilinkos k., Alantos vlsč.;
10) Petrošius Bronius, 27 m. amž., iš Židonių k.;
11) Židonis Antanas, 28 m. amž., iš Židonių k.;
12) Židonis Adolfas, 26 m. amž., iš Židonių k.;
13) Židonis (?), 19 m. amž., iš Židonių k. (visi trys – broliai);

Nuostolių, padarytų per partizanų puolimą 1944 m. lapkričio 28–29 d., Alantos miestui
S Ą R A Š A S

Pavardė ir vardas	**Gyv. vieta**	**Suma, rub.**	**Pastabos**
Naviko Antano	Gyv. namas, tvartas, klėtis ir klojimas	200	
Alantos vartotojų kooperatyvas	Apiplėštas	35536 rub. 56 kap.	
Komunalinio ūkio skyrius	Išdaužyti langai	6000	10 langų
Valsčiaus vykdomojo komiteto		12000	60 kv. m. stiklo
Užmušta 15 žmonių, 3 sužeisti			
Alantos P. P. B-vės		8000	

Iš viso 249 536 rub. 56 kap.
Alantos vykd. k-to pirmininkas (Kairys) parašas

Tvirtinu
Utenos NKGB sk. viršininkas
kapitonas IVANOV (parašas)
1945 m. lapkričio 7 d.

K A L T I N A M O J I I Š V A D A
(Sutrumpinta)

Baudžiamojoje byloje Nr. 4391 kaltinamasis Tumėnas Jonas, s. Benedikto, kaltinamas pagal RTSFSR (Rusijos) BK str. 58–1a ir 58–11.

1945 m. liepos 3 d. Utenos apskrities NKGB sk. buvo sulaikytas ir patrauktas baudžiamojon atsakomybėn Tumėnas Jonas, s. Benedikto.

Tardymo organai nustatė: Tumėnas Jonas, s. Benedikto, kaip senas Lietuvos kariuomenės kadrinis karininkas, turintis kapitono laipsnį, 1940 m. Lietuvoje įvedus sovietinę valdžią, buvo įtrauktas į Raudonosios armijos sudėtį ir joje tarnavo iki Vokietijai užpuolant Sovietų sąjungą.

Pasinaudodamas tuo, kad Raudonoji armija turėjo trauktis iš Lietuvos teritorijos, Tumėnas savanoriškai perėjo į priešo pusę, t. y. pasiliko laikinai okupuotoje Lietuvos SSR teritorijoje...

<...> Po karo perėjo į nelegalią padėtį ir vadovavo iki 300 žmonių partizaninei formuotei. Jo vadovaujamas būrys ne kartą susidūrė su Raudonosios armijos daliniais.

1944 m. lapkričio 28–29 d. Tumėnas organizavo ir įvykdė Alantos miestelio puolimą, kuriame vokiečių okupacijos metais ėjo valsčiaus seniūno pareigas. Užpuolimo metu buvo sudegintas valsčiaus vykd. k-to pastatas ir visi jo dokumentai, užmušta 15 žmonių, iš jų: 1 milicijos darbuotojas, 2 apylinkių pirmininkai, 2 sargai, vykd. k-to pirmininko Noviko žmona, 6 seniai ir vaikai, sudeginti valsčiaus vykd. k-to pirmininko, NKVD pastatai, išgrobstytas sviesto gamybos fabrikas, parduotuvė, nuostolių padaryta už 250 tūkst. rublių.

<...> 1945 m. pavasarį jo vadovaujamas būrys NKVD kariuomenės buvo išblaškytas, o jo likučius (80 žmonių) Tumėnas išskirstė į smulkias grupes ir įsakė joms kruopščiai slėptis, kad jo kadrai nebūtų visiškai sunaikinti ir reikiamu momentu vėl iš naujo galėtų vesti ginkluotą kovą prieš sovietų valdžią.

<...> 1. Tumėnas Jonas, s. Benedikto, areštuotas 1945 m. liepos 14 d., kaltinimas pareikštas 1945 m. liepos 28 d. ir laikomas NKVD kalėjime Nr. 10, Utenoje.

2. Asmeniniai dokumentai byloje.

3. Daiktiniai įrodymai: parabelis ir 60 vnt. jo šovinių, lauko žiūronai saugomi Utenos NKGB skyriuje.

Utenos NKGB vyr. oper. įgaliotinis

ltn. LOPATIN (parašas)

R. K. p a s t a b a: Tumėnas Jonas buvo teisiamas Utenoje „Sovietų socialistinių respublikų vardu“ 1945 m. gruodžio 11 d. Teisė Lietuvos SSR NKVD karinis tribunolas uždarame posėdyje, kuriam pirmininkavo justicijos majoras Trunin, dalyvavo nariai: j. ltn. Geležiūnas ir milicininkas Vilda. Sekretorė – Zverevoj.

Kaip tuo metu buvo įprasta, teisė NKVD vadinamoji „Trojka“. Nuosprendis – vadovaujantis tik RTSFSR (Rusijos) BK straipsniais – 15 m. katorgos darbams ir 5 m. – be teisių (tremtis).

Iš partizano BRONIAUS KEMEKLIO-*KERŠTO prisiminimų*

R. K. p a s t a b a: prisiminimai, pavadinti „Nesipriešinti genocidui negalėjome“, sudaro 93 mašinraščio puslapius teksto ir 7 puslapius nuotraukų su apyrašais. Užrašyta Šiauliuose 1988–1990 m. Perkeliant prisiminimus į skaitmenines laikmenas, teko gerokai paplušėti ne tik redaguojant daugelį sakinių, bet ir pasakojimų siužetus perkilnojant pagal įvykių eiliškumą.

Pas Bronių Kemeklį asmeniškai lankiausi 1989 m. jo bute Šiauliuose, Saulės takas 3–57. Tai buvo ne tas laikas, kai tokie žmonės kaip Bronius dar ne visiems ir ne viską galėjo pasakoti apie savo

partizaninę veiklą ir išgyvenimus sovietiniuose lageriuose. Tada mes su juo matėmės pirmą kartą, tarpininkaujant jo bendralagerininkui Juozui Tribušauskui.

Bronius tuo metu daugiausia pasakojo apie partizanavimo laikotarpį – nuo išėjimo į mišką iki suėmimo. Sutrumpinti jo prisiminimai publikuoti APP, II d., 2 kn., p. 567–582.

Šie prisiminimai apima daug platesnį laikotarpį: pradedant 1939 m. ir baigiant jo suėmimu, gyvenimu lageriuose ir kai kuriais apmąstymais apie dabartį.

Bronius Kemeklis mirė 1990 m. kovo mėn. Šiauliuose.

Ėjo 1939-ieji. Paskutiniai Lietuvos laisvės ir klestėjimo metai, palydimi skambių dainų ir dalgio žvangėjimo.

Baigęs pradžios mokyklą gimtajame Leliūnų kaime, 1940 m. įstojau į penktą skyrių Debeikių miestelyje. Apsigyvenau pas dievobaimingą moterėlę. Priešais buvo policijos būstinė.

Vieną dieną per ilgąją pertrauką pamatėme triukšmingai traškančią mašiną – rusišką „palutorką“, kuri sustojo prie pavasarininkų salės. Joje išvydome apie 20 karių mums nematytomis uniformomis. Iš mašinos jie nelipo, tik žiūrėjo į savo popierius ir žvalgėsi aplinkui. Pasirodo, tai buvo mūsų „išvaduotojai“. Jie toje mažoje mašinoje neturėjo net kur atsisėsti, stovėjo stati, o jų vyresnysis ant piršto laikė pasikabinęs laikrodį – „budilniką“.

Korto medžiagos uniformos, persunktos prakaitu, smaili kepurė su pike ir subintuotom kojom, kaip Egipto mumijos Kauno karo muziejuje. Keletas jų buvo siauromis akimis, kurie mums kėlė ir baimę, ir susidomėjimą. Kalbėjo nesuprantama kalba.

Po minutės kitos susiorientavę, kur esą, nuvažiavo prie pašto į Raščiaus namų kiemą ir tuoj pat ėmė kažką statyti. Po pamokų nubėgom pažiūrėti. Pamatėme kieme stovintį iš rąstų surėstą bokštą su dėže viršuje ir ten stovintį kareivį, su žiūronu besižvalgantį aplinkui. Vėliau paaiškėjo, kad tai sekimo bokštas.

Išėję į miestelį, į kalbas su žmonėmis nesileido, nebent tik vienas su vienu. Jeigu prieina kitas, kalba baigta. Atstovėję pamainą, lėkdavo pas žyduką nusipirkti ką nors valgomo. Stebėjosi, kad viską galima pirkti neribotais kiekiais. Pirmiausia iššlavė visus laikrodžius, vaikiškus odinius portfelius, su kuriais, kažkaip, pamovę ranką per rankeną ir suėmę už dugno, išdidžiai vaikščiodavo po miestelį. Išpirko moteriškus apatinukus savo „katiušoms“, kuriuos tos jų moteriškės vilkėjo kaip balines suknutes.

Po keleto dienų karininkas atsivežė savo žmoną su „zuperinio“ maišo sijonu. Niekur, išskyrus krautuvę, jų neišleido, gal bijojo, kad kas neužpultų.

Kam pavyko su šitais atėjūnais šiek tiek pasikalbėti, tai puse lūpų prasitarė, kad pas juos išvis nieko nesą, tik mediniai dažyti kumpiai (muliažai – *R. K.*) vitrinose kabo.

Kuomet sekmadienį parsiradau namo, išgirdau, kad prie kelio, einančio iš Anykščių į Svėdasus, Žaliosios geležinio tilto gale, stovi du kažkokie metaliniai keisti kubilai ant ratų su kyšančiais kulkosvaidžiais, o iš jų išsikišusios patrankėlės su didžiulėm žvaigždėm ant šonų. Prie jų budi vienas arba du bintuotom blauzdom kareivėliai, baikščiai dairydamiesi į praeinančius ir pravažiuojančius per tiltą žmones. Vyrai kaime juokaudavo: „Einam ir nuversim į Šventąją tuos „kubilus“.

Deja, tai buvo ta „nenugalimoji“ armija, kuri už silkės uodegą buvo pasiryžusi išpjauti pusę pasaulio. Paskui žmonės lyg ir apsiprato prie to baimingo saugojimo, ėmė nebekreipti dėmesio, dirbo savo kasdieninius darbus, vakarais rinkdavosi pas kaimynus palošti kortomis ir, aišku, papolitikuoti.

Kai kuriems atrodė, kad viskas išsispręs savaime, tačiau dauguma manė, kad dabar jau nebeverta nei taupyti pinigų, nei kaip nors planuoti gyvenimą; visi laukė, kas gi pagaliau bus su Lietuvėle. Tačiau visa tai buvo tik žiedeliai, tylūs ir nebylūs, bet pranašaujantys audrą...

Netrukus visus pritrenkė žinios, kad šen bei ten iš po nakties dingsta žmonės, daugiausia inteligentai. Prievartinis balsavimas, komunistinė vyriausybė, atsiradusi iš atplaišų ir visokių tinginių, prasigėrusių nuskurėlių, valdininkai ir visokie paruošų agentai, skaičiuojantys vištas kieme, parodė, kad mes – jau ne mes ir mūsų – jau ne mūsų.

Kuomet išgirdome, kad mes prisijungiame prie Rusijos, siaubas sukaustė žmones. Prasidėjo areštai, ir per trumpą laiką iš Debeikių miestuko dingo abu kunigai: Mikelinskas ir Ragažinskas, neseniai buvęs atkeltas į Debeikius kamendoriumi.

Prasidėjo žmonių vežimas į Rusiją. Vieną naktį iš mūsų kaimo buvo paimta ūkininkė Trečiokaitė, Sterkiškio Pilkauskas, Kurminienės dvarą nuomuojęs Požarskis, kuriam tą kartą pavyko pabėgti, o vėliau nuo vokiečių taip pat slapstytis kaip lenkui.

Kur nors kaime pasirodžiusi keleivinė mašina, kurias vadino „koncesijomis“, priversdavo visus slėptis ir žiūrėti, prie kurio kiemo sustos, kad spėtum sprukti, kur tik įmanoma.

Mano brolis Juozas kartais net susiginčydavo su kaimynais, esą Rusija turtinga šalis, turi aukso, sidabro, anglies, geležies ir t. t. Tačiau, kuomet pamatė tos „turtingosios“ šalies karius, lajuotus ir subintuotus, nutilo, jam atsivėrė akys, ir niekuomet daugiau apie tai nesileisdavo į kalbas. Baimė ir nuolatinis nerimas taip nuteikė žmones, jog net kasdienis darbas buvo paliktas vos ne likimo valiai.

Tais metais tėvas buvo sugalvojęs paruošti žemę sodui. Abu su broliu Juozu buvo net iškasę duobes obelims, tačiau, kai išėjo kalba, tik numojo ranka ir pasakė: „Tai būtų beprasmis darbas... Argi mums jo bereiks?“ Taip ir užlygino pradėtą darbą ir tą nuokalnę užsėjo miežiais.

Brolis Jonas tuo metu lankė Utenos gimnazijos paskutiniąją klasę. Kadangi mokslas tada buvo rimtas, beveik jau gerai mokėjo vokiečių kalbą, o namuose buvo radijo imtuvas „Telefunken“, tai gana dažnai pasiklausydavo žinių tiesiogiai iš Berlyno. Jau diena anksčiau, kuomet prasidėjo rusų ir vokiečių karo veiksmai, brolis išgirdo per radiją. Kai įbėgęs į trobą sušuko, kad prasideda karas, tėvas jį čia pat suniekino, esą, nesupratai, vaikeli, juk dar tavo vokiečių kalbos mokėjimas netvirtas... Deja, suprato ar ne, tačiau taip ir buvo.

Jonas, užsimetęs švarkelį ant pečių, išrūko pas draugus, o grįžo tik vakarop prakiurusiais keliais. Debeikiuose įvyko perversmas. Susiorganizavęs narsuolių būrelis, nuvertė sovietinę valdžią, o valdininkus sukišo į areštinę. Bet kažkas davė žinią į Uteną, matyt, nesuskubo nutraukti ryšių, kai pamatė vieškeliu nuo Vyžuonų atvažiuojančias dvi pilnas kareivių „palutorkas“. Leisdamiesi į miestelį, jie atidengė

ugnį jau iš mašinų. Sukilėliams teko trauktis, nes atsišaudyti iš medžioklinių ir poros kariškų šautuvų bei keleto pistoletų buvo beprasmiška. Mūsiškiai dar planavo nuo kapinių iš už mūro bandyti pasipriešinti, tačiau, kai „gėpėušnikai“ (GPU) atidengė uraganišką šaudymą, teko visiems bėgti į kalną per rugių lauką, o kad nematytų, šliaužte šliaužti pilvais. Todėl brolis ir grįžo kiaurais keliais, mat buvo nuvažiavęs į miestelį pažiūrėti to sukilimo.

Prie pieninės nušovė mūsų kaimo gyventoją „Karosiuką“ (taip jį kaime vadindavo). Jis, eidamas pasmalsauti, pasiėmė kažkokį surūdijusį dar nuo 1918 m. turėtą pistoletą. Kai pakratę jį rado, nesvarbu, kad ir netinkamą, nušovė vietoj ir paliko. Visi kiti, kurie vertė tą sovietinę valdžią, nenukentėjo, daugiau aukų nebuvo. Debeikiečių sukilėliais pasinaudojo Utenos kalėjimo politiniai kaliniai. Kai visos GPU pajėgos iš Utenos išvyko į Debeikius malšinti sukilusiųjų, vienas doras žmogus – kalėjimo prižiūrėtojas – atrakino kameras ir visus politinius kalinius išleido iš kalėjimo. Ir pats drauge su jais patraukė į Vyžuonų šilą.

Numalšinę debeikiečius, rusų kareiviai grįžo į Uteną ir patraukė prie kalėjimo, o ten jau buvo tuščia. Kalinių neištiko Rainių ar Panevėžio kalinių likimas.

Rytojaus dieną iš tikrųjų prasidėjo karas. Labai gerai girdėjom, kaip sudaužė Troškūnų aerodromą su visais ten buvusiais lėktuvais.

Tą pačią dieną iš ankstaus ryto nuo Anykščių pasipylė ilgiausios gurguolės besitraukiančių komjaunuolių ir žydų. Kuomet kaimiečiai pamatė daugybę vežimų su ginkluotais vyrais ant vežimų, visi pasileido tekini link miško slėniu į Bigulio upelį slėptis. Tačiau apie dešimtą valandą pasirodė motorizuotos vokiečių dalys: pirmos – lengvosios tanketės, už jų tankai ir pilni kareivių sunkvežimiai. Bėglius kažkur už Svėdasų aplenkė, tankais išvartė vežimus, komjaunuoliai išsibėgiojo, o žydai ėmė grįžinėti atgal į Anykščius.

Visą dieną mūsų siauru vieškelėliu plūdo tiek vokiečių tankų, jog kelias, tada dar neasfaltuotas, tapo tarsi suarta dirva, o kai po jų vienas paskui kitą ėmė važiuoti sunkvežimiai, vieškelėlį išlygino. Visų akys prašviesėjo, pamačius vienas į vieną karius, pasitempusius, tvarkingus, smagius, tarsi važiuojančius į svečius, o ne į mūšį. Nors tai buvo tokie pat atėjūnai – nepageidaujami ir neprašyti, tačiau pats vaizdas rodė, kad tai Vakarų kultūros žmonės.

Prabilo Kauno radijo stotis ir įspėjo, į pravažiuojančius nežiūrėti paslapčiom, kad per klaidą nenušautų. Juokaudami kareiviai žadėjo Staliną atvežti narve ir mums parodyti.

Šeima

Gimiau priešpaskutinis, 1927 04 30. Šeimą sudarė aštuoni žmonės: tėvas – Juozas, motina – Karolina, vyriausiasis sūnus – Kazimieras, antrasis – Juozas, toliau – Povilas ir Jonas ir mes jauniausi: aš – Bronius ir Antanas.

R. K. p a s t a b a: kadangi B. Kemeklio prisiminimų pabaigoje pateikiamos jo šeimos narių nuotraukos ir trumpi aprašymai apie kiekvieną, vykdydamas velionio valią ir jausdamas tam tikrą pareigą, šių žmonių biografijos paminėsiu.

Tėvas – Juozas Kemeklis, Igno, g. 1883 m. Punkiškių k., Adomynės vlsč., Kupiškio r. Vedęs apsigyveno Leliūnų k., Debeikių vlsč., Utenos apskr. Sušaudytas skrebų leitenanto Povilo Gogelio.

Motina – Karolina Pilkauskaitė-Kemeklienė, Mykolo, g. 1896 02 15 Leliūnų k., Debeikių vlsč., Utenos apskr. 1945 m. ištremta į Sibirą, po metų pabėgo ir apsigyveno pas Balčiūnus Melaikių k., Vyžuonų vlsč. Vėliau buvo surasta, nubausta trejiems metams Šilutės lagerio ir, atbuvusi bausmę, nuvežta atgal tremtin į Permės sritį. Grįžusi iš tremties, apsigyveno pas tuos pačius Balčiūnus. Vėliau, broliui Antanui vedus, gyveno pas jį, kol aš grįžau iš lagerio. Paskui ją pasiėmiau į Šiaulius. Čia ir baigė savo gyvenimą 1974 07 30. Palaidota Ginkūnų kapinėse.

Sūnus – Kazimieras Kemeklis, Juozo, g. 1911 02 21. 1930 m. baigė Utenos gimnaziją, įstojo į Alytaus aukštesn. miškininkystės mokyklą, kurią baigė 1930 07 10. Metus dirbo Svėdasų girininkijoje, vėliau persikėlė į Sukmedžio girininkiją Žagarės apskrityje. 1945 m. buvo suimtas, kalintas Leningrado kalėjime, krovė lentas į laivus, o grįžęs dirbo Meškuičių girininkijoje, iš kur išėjo į pensiją. Po traumos, nesustabdžius tinklainės kraujavimo, mirė Meškuičių ligoninėje. Palaidotas Ginkūnų kapinėse. Kalėjime be jokio teismo išbuvo trejus metus.

Sūnus – Juozas Kemeklis, Juozo, g. 1914 m., dirbo namuose drauge su tėvu ūkyje. 1945 m. gegužės mėn. buvo ištremtas į Permės sritį, iš ten pabėgo, po to vėl buvo suimtas, kai nušovė tėvą. Visą tremties laiką atbuvo Kudimkare, kur ir liko gyventi susidėjęs su vietine našle. Jo mirties priežastis neaiški – rado gulintį ant žemės dirbtuvėlėje.

Sūnus – Jonas Kemeklis, Juozo-*Tauras*, g. 1923 m. 1941 m. baigė Utenos gimnaziją, įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą, vokiečių okupacijos metais buvo įstojęs į Plechavičiaus įkurtą Marijampolės karo mokyklą. Kai vokiečiai ją likvidavo, jis grįžo tuo metu iš atostogų, tačiau susitiko iš ten bėgančius draugus ir grįžo atgal į namus. Namuose turėjo slapstytis. Bandė registruotis, bet buvo įspėtas, jog bus suimtas. Tada pabėgo iš Utenos ir išėjo į mišką. Partizanų gretose kovojo iki 1949 m. kovo 16 d. Žuvo keturiese patekę į pasalą.

Sūnus – Antanas Kemeklis, Juozo, g. 1929 m. Trėmimo metu gyveno pas savo krikštamotę Melaikių k., Vyžuonų vlsč., todėl nebuvo ištremtas. Mokėsi Anykščių gimnazijoje, baigė 5 klases. Kai buvo suimta pabėgusi iš tremties motina, kartu buvo areštuotas ir Antanas. Gavo trejus metus kalėjimo. Atsėdėjo Vilniuje, dirbo stalių dirbtuvėse staliumi. Grįžęs vedė ten pat, Melaikiuose, ir gyveno tik iki pirmosios pensijos. Mirė po avarijos. Palaidotas Vyžuonų kapinėse.

Sūnus – Povilas Kemeklis, Juozo, g. 1923 m. Rusams ateinant, dar buvo Vokietijoje. Po Plechavičiaus armijos pralaimėjimo prie Ašmenos buvo išvežtas darbams į Vokietiją. Dirbo prie aerodromų remonto darbų. Pasibaigus karui, pabuvęs net amerikiečių nelaisvėje ir, lyginant fronto liniją, buvo perduotas rusams. Gyveno pas ūkininką, vėliau buvo suimtas ir nuteistas 25-eriems metams lagerio. Bausmę atliko Intos lageriuose, o tapęs laisvas dar dirbo šachtose iki pensijos. Grįžęs į Lietuvą, apsigyveno pas dukrą Užunevėžių k., Kurklių vlsč.

Sūnus – Bronislovas Kemeklis, Juozo-*Kerštas*, g. 1927 m. Po pabėgimo iš vagono, grįžęs į Lietuvą, apsigyvenau pas mokslo draugą Vaiveriškių k., vėliau Paežeriuose, Desiukiškyje, Antakalnyje, o kai pristigau vietos, išėjau į mišką.

Ūkis buvo vidutinis – 19,5 ha Leliūnų k., Debeikių vlšč., Utenos apskr., dabar Anykščių rajonas. Kaimas – trijų kelių sandūroje. Anykščiai – 15 km, Svėdasai – 8 km, Debeikiai – 6 kilometrai.

Šeimoje gyvenom santarvėje. Kiekvienas turėjome būtiną darbą ir pareigas. Sulaukę dešimties, visi turėjome dirbti visus ūkio darbus. Per rugiapjūtę imti iš po dalgio nupjautus javus, vesti girdyti galvijus, nes jie buvo tik rišami. Mažesni turėjome prinešti į trobą vandens, malkų, padėti motinai ruošti valgį ir viską daryti

sąžiningai. Na, ir svarbiausia – gerai paruošti pamokas. Mokyklą lankėme tame pačiame kaime, kuri buvo įsikūrusi Kaušpėdo namuose. Kaip paskatinimą, kuomet gerai viską padarydavom, mama mus vakare nusivesdavo pas ten gyvenančius savo seserį ir brolį.

Čia pat, už tvartų, buvo kaimo kapinaitės, kuriose vaikystėje labai mėgdavom pabūti; jos buvo tvarkingos, jaukios ir net ankstyvoj vaikystėj nekėlė jokios baimės. Pagarba išėjusiems buvo tiesiog prigimta. Nedrįsdavom peržergti kapo, žinojom, jog tai negražu, negalima. Savo skaitymo gabumus bandydavom ant lenkiškų užrašų, o jų tąsyk buvo gana daug. Istoriškai tos kapinės, kaip pasakojo tėvas, buvo žymiai didesnės, tik vėliau, kai tvėrė mūrinę sieną, jas sumažino.

Kaimą iš trijų pusių juosia miškai, daugiausia spygliuočiai. Tėvas į Leliūnus atėjo, kaip sakydavo, užkuriom, žmona buvo Budreikaitė. Kazys ir Juozas buvo pirmosios žmonos vaikai. Kazį dar mano vaikystėje išmokslino, jis baigė aukštąją miškininkystės mokyklą, dirbo Žagarės girininkijos Sukmedžio girininku. Vytauto Didžiojo metais jis jau buvo baigęs Utenos valstybinę gimnaziją. Juozas labai nenorėjo mokytis, tai jau iš anksto buvo nuspręsta – bus ūkininkas. Kadangi Kazys gyveno toli, namuose lankydavosi retai, nebent per atostogas. Vėliau be teismo buvo išvežtas į Leningradą. Grįžęs įsidarbino urėdo pavaduotoju, į viską žiūrėjo skeptiškai, pradėjo išgėrinėti... Labiausiai pergyveno dėl visko prarasto, pamažu žemėjo užimamos pareigos ir į pensiją išėjo būdamas paprastu eiguliu. Buvo skrupulingai sąžiningas. Kuomet aš nuvažiavau ir paprašiau keturių sausuolių stulpelių garažui, tai jis, nors girininkas liepė duoti, pats apmokėjo saskaitą ir atvežė man. Į pensiją išėjo dirbdamas Meškuičių girininkijoje. Turėjo truputį santaupų, bet, persikėlęs į Piktuižių girininkijos namo palėpę, ėmė dar intensyviau skriaudą „laistyti“. Paslydo ant laiptų, pažeidė smegenų tinklainę ir mirė Meškuičių ligoninėje. Palaidojom Ginkūnų kapinėse.

Trumpai apie tragišką Juozo likimą. Dar lankydamas pradžios mokyklą, persišaldė, pradėjo gesti kaulas. Panevėžyje operavo, sutrumpinus blauzdikaulį, koja liko trumpesnė penkiais centimetrais. Kai dar nepriklausomybės metais jo nepaėmė į kariuomenę, grįžo kaip žemę pardavęs – taip jau norėjo patarnauti savoj kariuomenėje. Nors mokytis nenorėjo, bet vėliau taip pamilo knygas, kad sėdavo linus, juos nubrukdavo, kad brangiau parduotų, ir prisipirkdavo knygų. Turėjo jų apie tris šimtus. Pats jas visas įrišdavo į tvirtus viršelius. Jis buvo antras žmogus kaime, nusipirkęs radijo aparatą „Telefunken“. Kuomet pamatė rusų kareivius Debeikiuose ir ant Mickūnų tilto, jo vaizduotėje viskas apsivertė, ir jis jų kitaip nevadindavo kaip tik driskiais ir ubagais.

1940-aisiais mūsų šeimos rusai išvežti nespėjo, nors vėliau sužinojome, kad buvom įtraukti į jų sąrašus, tačiau 1945-ieji buvo lemtingi ir Juozui. Mane, jį ir mamą vežė tremtin į Permės sritį. Iš traukinio pabėgome. Grįžęs su tėvu kalbėjosi savo namų klojime, bet buvo apsupti, tėvą nušovė, o jį vėl išvežė į Permės sritį, Kudimkaro miestą, kur išbuvo iki tremties pabaigos, vėliau susidėjęs gyveno su vietine ruse Anisima Šmeliova Kudimkaro mieste, Čkalovo gt. 52. Juozo mirtis irgi nevisiškai aiški: rado gulintį prie darbastalio su žaizda galvoje. Niekas nežino, ar tai buvo nelaimingas atsitikimas, ar smurtinė mirtis.

Kai bėgantį tėvą sužeidė Gogelio stribukai, jis pasislėpė šiaudų stirtoje, tačiau pagal kraujo pėdsaką stribai jį surado. Kaip man pasakojo kaimo žmonės, tėvo veidas buvo neatpažįstamai suvarpytas kulkų. Tą pačią dieną Gogelis užėjęs pareiškė mano dėdienei, kad nušovęs Kemeklį, eikit, užkaskit „banditą“... Kaimo žmonės jį ir palaidojo ten pat kaimo kapinaitėse, esančiose prie namų. Aš tuo metu, slapstydamasis nuo tremties, gyvenau Vaiveriškių kaime, pas Vincą Puodžiūną. Jie, sužinoję, kad nušovė tėvą, man ne tik kad nepasakė, bet dar ir svirne uždarė, kad neičiau į tėvo laidotuves ir neįkliūčiau skrebams. Brolis pastatė kuklų paminklėlį, o aš, grįžęs iš lagerio, sužinojau visas jo žuvimo aplinkybes ir prie kapo pasodinau ąžuolėlį, kuris dabar jau užaugęs didžiulis medis.

Ir dabar tebenešioju širdyje klausimą – už ką? Ką blogo jiems padarė tėvas? Ką blogo jiems padarė brolis Jonas? Ką padariau aš? Už ką taip sužalojo visų mūsų gyvenimus, jaunystę? Lavonai, lavonai, lavonai... Argi tas tikslas, esmė ir prasmė užrašyta ant raudonų lozungų? Argi galima pamilti tironą, žmogžudį, parsidavėlį, budelį kruvinomis rankomis? Kuo aš nusikaltau sėdėdamas mokyklos suole, siekdamas pažinimo, tikėdamas būsiąs naudingas savo gimtajam kraštui, artimiesiems? Juk gimiau laisvoj šaly, savojoj Tėvynėj. Šiandien bet ko galėčiau paklausti: kokią teisę turėjo atėjūnai iš Rytų į mano tautos gyvenimą? Kitaip nepaaiškinsi – jie buvo ištroškę mūsų kraujo.

Tik per stebuklą išliko namai, o liepos ir klevai buvo bejėgiai prieš kirvį. Po asfaltu dingo nemaža mano tėviškės žemės dalis. Šiandien čia stovi didžiulės mechaninės dirbtuvės – kolchozo technikos kiemas. Gera žemė padengta betonu ir asfaltu, apleistos kapinaitės, iš trijų pusių jas supa pasmerktoji žemė. Čia jau niekada nebanguos javų laukai, neskambės paukštelių sutartinės, šią žemę valstybei padovanojo stribo kulka, paleista jos savininkui į kaktą. Kapinaitės baigiamos nusiaubti, daužomi paminklai, kad galutinai jos būtų paverstos vandalizmo paminklu.

Prieš keletą metų į šeimyninį kapą iš Amerikos buvo parvežti Teklės Uturaitės palaikai ir iškilmingai palaidoti. Bet pastatytas paminklas, deja, irgi neatsilaikė prieš vandalų jėgą.

Pernai aplankiau tėvelio kapą ir tai, ką pamačiau, nesutelpa vaizduotėje. Viskas sumalta į šipulius, dar ir butelis nuo degtinės tarp duženų. Kadaise buvusios jaukios kapinaitės, vietos gyventojų amžinojo poilsio vieta, šiandien virto tik šiukšlynu, sudaužytų paminklų ir išniekintų kryžių sąvartynu. Kuomet kolūkio pirmininku buvo rusas, buvo aptvarkyta, suremontuotas mūras, o dabar – kolūkį valdo tautietis... Aš tokį galėčiau pavadinti tik niekšu arba tautos išgama. Kokio lietuvio vardo jis nusipelno?

Vežasi žmonės artimųjų palaikus iš tremties vietų, saugo, gerbia ir brangina atminimą artimų ir brangių žmonių, o čia, Lietuvoje, virtome tikrais galvijais. Neatgims Tėvynė tol, kol tarp mūsų gyvens žmonės, panašūs į beždžionžmogius.

Apie raudonuosius partizanus

Dar 1944 m. mus labai sukrėtė baisi žinia. Su mumis mokėsi mergaitė pavarde Krenthinaitė. Jos tėvai iš vokiečių buvo gavę du rusų karo belaisvius darbui ūkyje. Pagal vokiečių reikalavimą tuos belaisvius buvo įsakyta nakčiai užrakinti.

Kadangi mūsų žmonės dar nebuvo ideologijų vergai, šitie belaisviai valgė prie bendro stalo ir nebuvo rakinami. Kai jie atsišėrė nuo lietuviškų lašinių, o dirbti nenorėjo, sugalvojo išeiti į „partizanus“ – ten būsim kovotojai ir išpirksim kaltę prieš „tėvelį“ Staliną už tai, kad atsidūrėm nelaisvėje...

Kur ir kaip jie sutiko daugiau tokių, bet abu belaisviai paliko ūkininką ir išėjo į mišką. Po kurio laiko jie atėjo „atsilyginti“ Krenthinams, kurie pranešė vokiečiams, kad jų belaisviai pabėgo.

Ir taip vieną kartą atėjo tie du belaisviai, bet jau ne vieni, o su būriu. Tėvą ir motiną nušovė vienas iš pas juos gyvenusių, o prieš dukrą ranka nepakilo, atseit pasakęs – ji man buvo gera, negaliu jos šauti. Tačiau atsirado kitas, kuriam gerumas buvo svetimas, ir paleido šūvį į mergaitę. Tačiau kulka jos mirtinai nesužeidė, bet, matyt, mergaitė iš išgąsčio prarado sąmonę, o namus uždegė, kad neliktų net pėdsakų.

Kuomet troba įsidegė, mergaitė atsargiai iššliaužė lauk. Raudonieji banditai jau buvo išsinešdinę. Tą pačią dieną ji atbėgo pas seserį, kuri mokėsi 5-oje klasėje, ir papasakojo, kas nutiko jos šeimai.

Po karo grįžę rusai abi Krenthinaites ištrėmė į Sibirą. Pasakojo, jog viena jų ten, Sibire, ištekėjo už kažkokio rusų majoro. Pasirodo, kad gyvenime visko būna... Šitai gerai turėtų prisiminti Lansbergio žmona G. Ručytė, nes jos mokėsi vienoje klasėje.

Anykščiuose man teko sėdėti viename suole su gimnazijos partorgu Ubagevičium, kurį vėliau, bene iš trečio karto, nušovė partizanai prie stačiatikių cerkvės einantį su mokytoju Stonkumi. Stonkų ilgai tampė ir tardė, nors ir jam buvo peršauta koja. Ubagevičius buvo ginkluotas, gavo dvi kulkas į nugarą, bet dar bandė atsišaudyti ir sužeidė mokytoją. Sako, dar įėję į mokytojų kambarį pasakė: „Manį nušovo,“ – ir krito negyvas. Neprastesnis buvo ir Budrys, taip pat kilęs nuo Troškūnų, kuris, kai prie vokiečių gyvenom pas Kurmį, dalyvavo traukinio vertimo operacijoje Kasagoruose. Taip vadinama nuokalnė – ilga geležinkeliuko atkarpa visai netoli miestelio. Deja, jie taip kvailai padėjo miną ant pakalnės pusės bėgio – norėjo traukinį užverst ant kalno. O jei būtų užminavę kalno pusės bėgį, traukinuko būtų nlikę nė trupinio. Mes tai supratom, nes prieš rytą Budrys parėjo visas šlapias, kadangi jam teko bristi per Anykštą. Išbarėm, prigrasinom, jog daugiau taip nebus. Vėliau teko girdėti, kad jis metė gimnaziją ir tapo gana aršiu skrebu Troškūnuose.

Su mumis bute tada dar buvo svėdasiškis Lapienis, jis pažadėjo jį prilupti, jei valkiosis naktimis. Apskritai, iš bendramokslių tokių atplaišų kaip Budrys ir Ubagevičius, nežinau, ar buvo.

Mokytojai buvo labai geri, su kai kuriais jų artimai bendravom; tai lietuvių kalbos mokytojas Stonkus, dailininkas Varnas, su jo augintiniu Lukoševičium mokiausi vienoj klasėj ir dažnai nueidavom pas jį į namus. Biologijos mokytoja Gudaitytė gyveno pas Vienuolį-Žukauską – nuomojosi kambarį, o aš ten nueidavau pas Stonkų taisyti savo draugų rašomųjų darbų. Porą kartų buvau pakviestas ir „ant arbatos“. Vienuolis-Žukauskas, išvijus vokiečius, gimnazijoje ragino nesikišti į svetimųjų politiką ir nesusidėti su rusais, diegė gražią mintį, o kai vėliau sužinojau,

kaip jis kopia karjeros laiptais, man buvo gėda, nors lagerio draugai siūlė prašyti jo pagalbos, bet man neleido sąžinė.

Kai reikėjo važiuoti vasaros atostogų, aš jau nebeturėjau namų. Tėvas mane nuvežė pas savo seserį į Punkiškių kaimą, Adomynės apyl., Kupiškio r. Ten pabuvau beveik dvi savaites, pasimaudęs Jaros upėje susirgau kažkokiais vandens niežais. Gydytis nutariau vykti į Leliūnus, pas dėdę. Tačiau negrįžau nei gydytis, nei pas tetą. Paržingsniavau vėlai, todėl nenorėjau budinti namiškių ir nutariau išsimiegoti daržinėje. Atsigulęs ant šieno, išgirdau kažką ateinantį. Pašaukė, nes matė, kaip įlindau į daržinę, liepė eiti į trobą, esą, klojime, jei kokia krata, ims kabinėtis. Nuėjau į trobą. Ir iš čia prasidėjo mano kelionės pradžia iš gyvenimo į vergiją...

Rusų desantininkai

1944 m., kuomet vokiečių pralaimėjimas tapo akivaizdus, mano tėviškėje rusai drąsiau pradėjo padėti esantiems šiapus fronto. Į Smalinos miškus atskrisdavo lėktuvai, šelpiantys užfrontę ginklais, pakabindavo šviečiančias raketas ant parašiutėlių ir leisdavo atvežtąsias gėrybes. Tai buvo ginklai ir provizija: džiūvėsiai, radijo baterijos ir kt.

Vienu metu kažkur prie Trumbatiškio vokiečiai sugavo du rusų desantininkus, einančius per geležinkelį. Šie, saugodami gyvybes, vokiečius atvedė į Smalinos mišką ir parodė bunkerį, pilną ginklų. Vien desantinių automatų ir šovinių išvežė apie šešias pastotes. Po to pradėjo aktyviai ieškoti ir žmonių. Maždaug po savaitės išgirdome, kad svėdasiškiuose, pas Lapienį, buvo rastas siųstuvas. Pagal suvestines koordinates buvo nustatyta, kad siųstuvas dirba prie šulinio. Kai pradėjo daryti kratą, rado paslėptą Degteriovo kulkosvaidį, tuomet ir prasidėjo žiaurus susidorojimas su raudonųjų banditų rėmėjais.

Šeimininką nusivedė už klojimo, tardė ir, nieko iš jo neišgavę, nušovė. Tik vienam Lapienių sūnui pavyko pabėgti. Kovotojų ir bunkerio ten nebuvo, jie ateidavę, atlikdavę ryšio seansą ir vėl išeidavę. Stambus ūkininkas, gerai gyvenęs, tačiau buvo raudonųjų banditų pagalbininkas. Nežinau, ar tai tiesa, bet vėliau tas Lapienių sūnus buvęs Aukščiausiosios ar Rokiškio apylinkės tarybos deputatas. Taip žmonės kalbėjo po 1945-ųjų.

Po „išvadavimo“ iš Smalinos miško naujai susikūrusi rusų okupacinė valdžia į miestelį išsigabeno daug šovinių. Tačiau tų gėrybių stribukams naudoti neleido, juos apginklavo dar carinėm „triochlineikom“, kurias mes vadinome kačergomis. Tik vienas Gogelis vaikščiojo su desantiniu automatu, kol iš Leliūnų išvalė nepageidaujamus „elementus“: Jakimavičių, Mikulėną, Lacį ir daugelį kitų, tarp jų ir mano tėvą.

Maža saujelė atplaišų, gausiai šelpiama Maskvos, pamynė visą šalį po padu ir negailestingai naikino jos gyventojus. O kas padėjo mums? Ar kas nuleido bent surūdijusį automatą ar šautuvą? Niekas. Turėjom tik tai, ką patys pajėgėm atimti iš priešo ar išsaugoti nuo nepriklausomybės laikų. Buvome palikti vienui vieni. Išduoti ir parduoti už rublius, markes ir dolerius. Kiekvienas, kam leido sąžinė, už partizano galvą galėjo gauti tris tūkstančius judo rublių. Kaip tik tokį atlyginimą už septynias sielas gavo Juozas Gudelis iš Pašilių.

Norėčiau papasakoti apie vieną gimtojo kaimo gyventoją – Povilą Gogelį, apie jo veiklą apylinkėje vokiečių okupacijos metais raudonųjų partizanų gaujoje, kuri terorizavo visą apylinkę.

Kai pasirodė vokiečių kariuomenė ir buvo sudaryta miestelio valdžia, Gogelį pasodino porai savaičių į areštinę. Kadangi niekas neskundė ir nieko ypatingo nebuvo padaręs, jį paleido. Ir gyveno jis savo gryčiutėje gale kaimo kaip visi. Niekas juo nesidomėjo, niekam jis nebuvo reikalingas. Tik kuomet rusų ir vokiečių frontas ėmė artėti prie Lietuvos, prakuto raudonieji „kovotojai".

Likus porai savaičių, įsidrąsino taip, kad, saulei leidžiantis, pasirodydavo 10–15 ginkluotų vyrų vorelė ir kaimo papieviais slinkdavo link Vyžuonų. Tai ėmė kartotis vos ne kas antrą dieną. Su jais Gogelio dar nebuvo...

Likus porai dienų, prieš ateinant rusų kariuomenei, apie 6–7 val. kaimą staiga apsupo Apyvalos vadovaujami raudonieji partizanai.

R. K. p a s t a b a: Apyvala Stanislovas g. 1920 05 13 Krikonių k., Ignalinos r. 1943–1944 m. vadovavo „Vilniaus" raudonųjų partizanų būriui, veikusiam Švenčionių apskrityje ir Baltarusijos teritorijoje. 1961 m. parašė ir išleido atsiminimų knygą „Sakalai broleliai".

Amžininkų teigimu, jo artima giminaitė pokario metais prisigėrusi uždegė ir sudegino keliolika savo kaimo sodybų.

2010 m. spalio 19 d. laikraštyje „Mūsų Ignalina" (Nr. 79) Nr. 79 buvo publikuotas Jono Baltakio straipsnis „Liepsnojo net kryžiai ant kapinių..." Šiame straipsnyje Lionė Bagdonienė ir Irena Grigalavičienė pasakoja, kaip artima raudonojo partizano S. Apyvalos giminaitė 1959 m. balandžio 29 d. sudegino Krikonių kaimą. Per pusvalandį pelenais virto apie 30 sodybų. Čia pateikiamas tik trumpos ištraukos iš šio straipsnio.

<...> Kaimo gyventoja Paulina Apyvalienė susipyko su šalia gyvenančiu savo broliu. Išmetė taurelę (ją moteriškė, sako, kilnojo neretai) ir, suradusi brolio priemenėje benzino, jį uždegė. Gal manė, kad be stogo paliks tik brolį, nepagalvojo, kad vėjuotą dieną paleisto „raudonojo gaidžio" sutramdyti gali būti neįmanoma. Taip ir atsitiko. Vėjas liepsnas šiaudiniais kaimo stogais nešė viesulo greičiu. Krikoniškiai liko kaip stovi.

Iš pradžių niekas nenumanė, iš kur ta ugnis kaimą užpuolė, vėliau gal pati Paulina netyčia prasitarė. Kaimas ją pasmerkė, niekas su ja nebendravo, pravardžiavo „pažarnyke". Gal, kad padegėja buvo artima Sovietų Sąjungos didvyrio S. Apyvalos giminaitė, atsakomybės išvengė, teismas jos nenuteisė, bet nuteisė kaimynai. Jų panieka slėgė labiau, nei kalėjimas būtų slėgęs. Ir moteriškė palūžo. Vieną dieną rado ją nusiskandinusią gale kaimo tekančiame Kančioginos upelyje.

<...> Degė ne tik namai, bet ir ūkiniai pastatai. Laimei, tuomet galvijai jau ganėsi laukuose, bet daugelio kaimynų sudegė kiaulės tvartuose.

– Krikonys po gaisro atstatyti per pusmetį. Partija prisakė kiekvienam rajono kolūkiui pastatyti po vieną namą. Taip ir buvo padaryta. Tiesa, vėliau kiekvienai šeimai, gavusiai naują būstą, teko šiek tiek susimokėti, – prisimena L. Bagdonienė.

<...> Krikoniškė Irena Grigalavičienė kaimo gaisrą taip pat prisimena su ašaromis akyse. Jos tėvų troba tuomet virto pelenais ir vėliau buvo perstatyta kitoje vietoje. Gaisras nulėmė ir tolesnį ponios Irenos likimą. Ji po pergyvento košmaro greitai išvažiavo į Vilnių, kur dirbo ir gyveno iki 2004-ųjų. Tik tais metais grįžo į gimtąjį kaimą.

– Būdavo, kai iš Vilniaus atvažiuoju į kaimą, būtinai nueinu iki tos vietos, kur iki gaisro stovėjo mūsų namas. Kitaip likdavo jausmas, kad Krikonyse nė nebuvau, – sako I. Grigalavičienė. O tą dieną

ji, 18-metė mergina, su siaubu stebėjo liepsnų šokį, kaip ugnis lėkė nuo stogo prie stogo, nuo trobos prie trobos. Mena, kad net kryžiai ant kapinių užsidegė.

– Valdžia kaimui tuomet padėjo. Kolūkio pirmininkas kiekvienai stogo netekusiai šeimai išdalino po maišą miltų ir bulvių, davė po 200 rublių. Kaimą atstatė rajono kolūkiai, įkurtuvės švęstos tais metais per spalines šventes (lapkričio 7). Buvo didžiulis mitingas, kaimą pasiūlyta pervardinti Draugystės vardu, bet žmonės nesutiko. Sakė: buvo Krikonys, taip tegul ir lieka, – prisimena ponia Irena.

Ji, sako, tiksliai prisimenanti, kad tuomet sudegė 24 sodybos, o rajone buvo 24 kolūkiai. Tai kiekvienas po vieną sodybą ir atstatė. Dėl skaičiaus, kiek gaisre namų supleškėjo, kažkodėl nesutariama. L. Bagdonienė mano, kad sudegė daugiau nei 30 krikoniškių trobų, kraštotyrinėje medžiagoje minimi 28 namai.

Ėmė pastotes, su kitais paėmė ir mano brolį Juozą vežti jų iš žmonių prisigrobtą turtą. Visi nustebo, kai mūsų kieme pasirodė Gogelis. Nauja milinė, nauji kerziniai batai, o ant rodomojo piršto pasikabinęs desantinį automatą, išdidžiai vaikščiojo ir nurodinėjo, ką kam daryti. Grįžęs brolis papasakojo, jog nuvežęs juos netoli Vyžuonų pas ūkininką, kur jie ir sulaukė „išvadavimo".

Pro mūsų kraštą traukėsi labai mažai vokiečių. Tik prie Rubikių pora tankų ir būrelis kareivių laikė frontą dar porą dienų. Ties Anykščiais susirėmė stipriau, ten miestas ėjo iš rankų į rankas kelis kartus.

Sulaukę pas ūkininką reguliarios kariuomenės, raudonieji ėmėsi tverti valdžią. Debeikiuose didžiausiu valdžios įgaliotiniu pasirodė skrebukų vadas Gogelis Povilas, o už savaitės kitos jau ir leitenantu tapo. Taip prasidėjo raudonojo „generolo" staigus išėjimas iš pogrindžio. „Partizanavęs" po bobos sijonu, dabar jau didžiausiu viršininku tapo.

Su pirmaisiais rusų armijos daliniais mūsų apylinkėje pasirodė moterys automatininkės. Iš visų pamiškių pasipylė „nenugalimieji", ir pirmieji jų žodžiai buvo: „Daite pakušat." (Duokit užvalgyt). Kuomet tėvelis paklausė, ar ir moteris jau pradėjo mobilizuot, jos atsakė: „Čtob ne zdochnut ot goloda, lučše dobrovolcom pamiret, tut chotia pajku dajut" (Kad nepadvėst iš bado, geriau savanoriu numirt, čia nors maisto davinį duoda).

Kai pirmieji daliniai praslinko, paskui juos pasirodė mėlynkepuriai, kad anie nesugalvotų trauktis. Už bandymą atsilikti nuo fronto – kulka į kaktą. Prasidėjo plėšimai, moterų prievartavimai, savivalė pagal visas karo taisykles.

Per vieną kiemą nuo mūsų gyveno senukai Uturiai. Kadangi patys dirbti nebepajėgė, neva samdėsi tokią pusprotę, kuriai ir algos nemokėjo, ji nudirbdavo visus lauko darbus.

Keturi mėlynkepuriai ją pasigavo prie Birulio upelio ir išprievartavo, o ji, kvailiukė, tuoj pasipasakojo, ką su ja veikė kareiviai. Šliaužiojo šitie tipeliai po kaimą, tikrino kareivėlius, plėšikavo, ėmė, kas tik jiems patiko. Pas mus, sugedus mašinai, buvo apsistoję du reguliariosios kariuomenės kariai, taisėsi tą mašiną – amerikonišką „studabekerį". Kadangi valgė pas mus už to paties stalo, tai susidraugavo su broliu Jonu. Taisyti mašinos jie neskubėjo – kur geriau rasi taip sočiai pavalgyt ir pamiegot daržinėje ant šieno.

Kartą iš už kapinaičių išlindo mėlynkepuris, o mes nežinojom, kad sovietinėj santvarkoj ir radijo aparatas yra draudžiamas daiktas, tai jo ir neslėpėm. Įėjęs gryčion

mėlynakepuris apsižvalgė, prasidarė spintą, išsitraukė kostiuminės medžiagos gabalą, išskleidė ją ant stalo ir pradėjo krautis. Pirmiausia – radiją, paskui baltinius, matom – bus blogai, išneš kipšas... Nubėgau į daržinę, pasakiau Jonui, o jis – tam ruskeliui, su kuriuo buvo artimiau susipažinę. Tasai pasičiupo pistoletą – ir į trobą. Mato, kad mėlynkepuris jau berišąs mazgą nešuliui. Pasišaukė į priemenę, kad nebūtų liudininkų, pakišo pistoletą po nosim ir, gerokai jį apšaukęs, išbruko pro duris įspėdamas, kad daugiau jo čia nė kojos nematytų. Tada mūsų draugas ruskelis liepė paslėpti aparatą, atseit, jei ne tas, tai kitas atimsiąs. Beveik visame kaime žmonių arklius iškeitė į sibirietiškus kuinelius. Okupantai vadovavosi principu: kas tavo, tas ir mano.

Antraisiais vokiečių okupacijos metais priverstinai buvo dalijamos rusų šeimos, perkeltos čia iš Rusijos nuo fronto linijų. Taip pat ūkininkams buvo duodami ir rusų karo belaisviai. Nori nenori – imk, ir lai ūkyje dirba. Tėvas iš Anykščių geležinkelio stoties parsivežė moterį su dviem mergaitėm. Kaip vėliau pasipasakojo, ji buvo kažkokio karininko žmona. Viena mergaitė 10–12 metų, su sulaužyta sugipsuota koja, antroji – 7–8 metukų. Kokie tai darbininkai žemės ūkyje? Ji – miestietė, nežino ir nemoka jokių kaimo darbų. Kitą dieną skubiai parsivedė gydytoją chirurgą pergipsuoti mergaitei koją, nes per naktį ji visai nesudėjo akių. Kai gydytojas nuėmė gipsą, po juo buvo tiek utėlių, kad gyvenime nesu jų niekad tiek regėjęs. Tėvas tuoj pat iškūreno pirtį, kad būtų sunaikinti parazitai. Pakeitus gipsą, mergaitė miegojo turbūt už visą pusmetį, motina nepajėgė jos prikelti net pamaitinti.

Kai pradėjo lankytis užfrontiniai žaliakepuriai, kliuvo ir tai karininko žmonelei.

R. K. p a s t a b a: čia minimi „žaliakepuriai“ ir „mėlynakepuriai“. „Mėlynakepuriai“ – rusų NKVD karinių dalinių kariškiai, kadangi jų kepurės buvo mėlynos spalvos, o „žaliakepuriai“ – rusų pasienio kariuomenės kariškiai – žalios spalvos kepurėmis, kurie taip pat, ypač vakariniuose SSRS rajonuose, kaip ir NKVD daliniai, vykdė represijas prieš vietinius gyventojus.

Mus išvarydavo iš kambario, o jai užkurdavo tokią pirtį, kad gryčioje girdėjosi tik klyksmai, šauksmai ir keliolikos aukštų keiksmai.

Ji žinojo, kad mano brolis slapstosi, bet, jausdama dėkingumą, jo neišdavė.

Iš kažkokių praeinančių kareivėlių ta rusė išgirdo, esą, galima grįžti į Rusiją, jau traukiniai veža, ir mūsų polockietė ėmė rengtis kelionei. Be to, ir žaliakepuriai jai nedavė ramybės su savo tardymais beveik kiekvieną dieną. Išvažiavo viskuo aprūpinta: ir miltų, ir lašinių, ir vilnų, ir megztukų mergaitėms. Išvažiavo labai patenkinta, bet, deja, net laiško iš jos negavome, turbūt moteriškę ištrenkė kur nors į šiaurę, kad ji, karininko žmona, su fašistais nekariavo.

Kol pas mus gyveno ta rusė, skrebai, vadovaujami Gogelio, nesilankė. Dar vienas netolimo kaimo iš miško išėjęs raudonasis valdininkas buvo Josponis, vėliau tapęs Utenoje saugumo pareigūnu. Kuomet mane paėmė iš miško, jis labai įdėmiai apžiūrinėjo mane Utenos saugume, matyt pasakė, kad aš, o gal prisiminė, kai į mokyklą Leliūnuose kartu ėjom, tik jis, jos nebaigęs, jau gėdydamasis dėl ūgio, metė, nes buvo beveik bernas, o aš – tik pirmokėlis.

Berods, iš Girelės kaimo mūsų kaiminystėje, tuoj pat už svirno, gyveno Jakimavičių šeima. Motina dirbo padienius darbus, o sūnus Stasys tarnaudavo pas ūkininkus. Nepriklausomybės metais buvo Šaulių sąjungos narys. Prie gryčiutės teturėjo mažą daržiuką, motina į Lietuvą grįžo tik po 1917-ųjų Rusijos revoliucijos. Gerai kalbėjo rusiškai. Ir štai jų namus aplankė baisi tragedija. Atsibeldė Gogelis su savo skrebų būriu. Stasys su motina tuo metu buvo namuose. Kad neįvykdytų savo baisių kėslų motinos akyse, Gogelis Stasį pakvietė į lauką, atseit pasikalbėti. Stasys tuo metu valgė obuolį nulupdamas jį mažu lenktiniu peiliuku. Taip ir išėjo į lauką – vienoj rankoj obuolys, kitoj tas peiliukas... Prieangy praleidęs Stasį pirmą, dar kažko paklausė, o kai Stasys pasisuko į jį veidu, paleido seriją iš automato.

Išpuolusiai motinai į lauką paaiškino, kad Stasys puolęs jį su peiliu. Argi būtų galėjęs pulti su lenktiniu peiliuku žmogus, kuomet kiemas pilnas automatais ginkluotų apie 15-ka vyrų? Nesąmonė. Ir dar norėjo lavoną išsivežti į miestelį, tačiau motina aplakstė garnizono viršininkus, tuomet leido palaidoti.

Stasys Jakimavičius palaidotas tose pačiose kaimo kapinaitėse, kur ir kitos Gogelio aukos: Mikulėnas Kaziukas ir mano tėvas.

Nors Jakimavičius neturėjo žemės, bet buvo susipratęs lietuvis, pirmas mūsų kaime nusipirko olandų gamybos radijo aparatą „Philips“. Visas kaimas rinkdavosi pas juos vakarais pasiklausyti naujienų bei muzikos. Į tą trobą rudens vakarais kaimynai susibėgdavo pasiklausyti „Pupų Dėdės“, „Karių pusvalandžio“ arba „Linksmųjų brolių“. Gal ir nepatiko jo švietėjiškas darbas kaime, inteligentiškumas, šaulio pavyzdingumas?..

Prisimenu, kaip kartą Stasys parsinešė į namus karišką šautuvą ir su mano broliu Juozu už kapelių bandė šauti per pagalvę, kurią brolis slapčiomis nusinešė pabandymui. Tai buvo paprasčiausias kaimo žmogaus smalsumas, ar pereis kulka per pagalvę, ir tiek...

Po Jakimavičiaus sekė nauja auka – Mikulėnas Kazys. Jaunas, dar „neliečiamų“ kariuomenei metų, paauglys... Kai Gogelio „šaika“ suvirto į kiemą, jis, išlindęs pro kamaraitės langą, bėgo link kaimo papieviu. Jeigu būtų į kaimą bėgęs, būtų likęs nepastebėtas, tačiau, kuomet pasuko į kalną, link Dagio sodybos – link miško, visi stribai ėmė į jį šaudyti. Motina šaukė: „Nešaudykit! Tai mano sūnus Kaziukas!“ Deja, ne tie buvo žmonės, kurie galėjo išgirsti motinos šauksmą. Vietinio Žaliosios ruskelio Griškos šūvis buvo lemiamas...

Kaip rašo savo atsiminimuose raudonasis partizanas Apyvala, Mikulėnas (Kaziuko tėvas) buvo geras raudonųjų partizanų ryšininkas ir už gerą ryšininkavimą sumokėjo su kaupu: nušovė jo sūnų, nors puikiai žinojo, kad šituose namuose gyvena jiems prijaučiantys žmonės. Taip atsimokėjo raudonieji išgamos už paslaugas, duoną ir druską, aukotą jiems vokiečių okupacijos metais.

Kitas Mikulėno sūnus Stasys prie vokiečių buvo stojęs į Plechavičiaus armiją ir žuvo kautynėse prie Ašmenos su lenkų „Jadvygininkų“ (Armija Krajova – *R. K.*) armijos kariais. Nemažai tada žuvo plechavičiukų nuo lenkų kulkų. Anykščiuose laidojo du, Debeikiuose irgi, berods du, po kelis ir kituose miestukuose.

Tą pačią dieną Gogelio banda darė kratą ir pas mus namuose ieškodami brolio Jono. Savo ausimis girdėjau, kaip tas ruskelis gyrėsi draugams: „Priklaupiau ant

kelio ir iš antro šūvio paguldžiau tą banditą.“ O Griška didžiuodamasis sakė: „Man žmogų nušaut, tai tas pats ką penkias kapeikas numesti ant žemės.“

Pas mus krėtė viską iš pagrindų, nepagailėjo ne tik durtuvų, specialių „pikių“, skirtų badyt šienui, šiaudams, bet ir šovinių. Klojime ir daržinėje per sukrautus prėslus tratijo be pasigailėjimo. Bijojom, kad tik neuždegtų taip šaudydami, tačiau dėl Jono buvome ramūs. Po kaimiška krosnimi, tiksliau duonkepės krosnies šone, buvo primūrytas toks liukas, kuris užsidarydavo šešetu plytų, o ant jų medinėj dėžėj stovėdavo siuvamoji rankinė mašina. Kai pamatėm supant sodybą, mama ant tų plytų užpylė truputį smėlio, kad užbyrėtų tarpplyčiai, ir ant viršaus užstūmė siuvamąją. Nuo angos jie tą siuvamąją nustūmė, bet, nepastebėję nieko įtartino, atstūmė ją atgal. Tuomet įtampa atlėgo. O iš kito šono, į vadinamąjį „papečį“, kur žiemą seniau laikydavo vištas, pats Gogelis paleido automato seriją, mat ten įlįsti žmogui nebuvo vietos. Išeidami dar pridurmui pasakė: „Galėtumėm ir supleškint šituos „banditų“ namus“, bet turbūt tą dieną jau buvo sotūs ir nuo Mikulėno Kaziuko kraujo.

Kiek anksčiau Leliūnų miške, ant kvartalinės linijos, kartu su siautime dalyvavusiais kareiviais buvo nušautas dar vienas Leliūnų kaimo žmogus – pieno priėmimo punkto priėmėjas Lacys. Tai buvo kariuomenės „liečiamų“ metų žmogus, dirbo mūsų pieninėje, slapstėsi, tačiau be ginklo. Kai jie keliese gaminosi valgį miške, dūmus pastebėjo kareiviai ir ėmė supti. Jie šoko bėgti, o ant kvartalinės linijos stovėjęs kareivis paleido šūvį, ir Lacys krito vietoje. Į miestelį nevežė, paliko vietoje, tai žmonės palaidojo.

Kad mažiau lankytųsi Leliūnuose, Gogelio namus partizanai sudegino. Tačiau aš tuo metu jau buvau Kurklių apylinkėse.

Kartą, kažkur netoli Čekonių kaimo, vyrai taip užspirgino skrebukams, jog tas Gogelis, kad nepatektų gyvas į partizanų rankas, metęs šautuvą, spruko kiek kojos nešė. Už tai, kad ginklas atiteko priešui, nulėkė užsitarnauti leitenanto antpečiai ir Gogelis liko eiliniu skrebuku. O kad būtų ne taip baisu, persikėlė į didesnį miestelį – Anykščius, bet ten buvusiam raudonajam „partizanui“ nebenušvito karjera. Neliko partizanų, nebereikėjo ir skrebų.

Pirmosios 1944–1945 m. aukos

Tuo metu dar mokiausi Anykščių gimnazijoje, ketvirtoje klasėje. Gyvenau pas Šermukšnį Biliūno gt., netoli gimnazijos. Čia mums su broliu Antanu tėvai samdė kambarį. Gyvenome keturiese: su Puodžiūnu Antanu ir Nečiūnu Petru.

Buvo pirmadienis. Sėdėjome kambaryje ir ruošėme pamokas. Staiga pamatėm į kalniuką kylančius vežimus, ant jų susėdę skrebai, o iš vežimų išlindusios kyšo ir tabaluoja žmonių rankos ir nuogos kojos. Supuolėm prie langų, buvo smalsu – iš kur tie lavonai?

Iš vakaro girdėjom šaudymą Niūronių kaimo pusėje, bet nežinojom, kas šaudė. Bandėme suskaičiuoti lavonus, bet einantis šaligatviu skrebas pagrūmojo kumščiu mums, sulindusiems į langą, ir mes iškart atsitraukėm.

Tai buvo pirmosios partizanų anykštėnų aukos. Sklido kalbos, kad Andrioniškyje prieš tai buvo daug rusų kariuomenės. Vėliau matėme lavonus suguldytus kiemelyje prie skrebų būstinės, prie pat gatvės, o greta stovėjo stribas su užmautu

durtuvu ant „kačergos“. Nors ir bijodami, bet vedami vaikiško smalsumo nuėjome pažiūrėt tų lavonų.

Beveik visi buvo pusnuogiai; vieni tik su apatinėm kelnėm, kiti vienais baltiniais ir visi basi. Kai kurie buvo subadyti durtuvais, gal dar gyvi buvo ir tokiu būdu pribaigti, aptekę kraujais, išbadytom akim, vienam tik pusė galvos telikę, matyt, susisprogdinęs. Žmonės kalbėjo, jog vyrai buvę išduoti ir užklupti netikėtai, kad net kulkosvaidžių nespėję iš vežimų išsitraukti. Kariuomenė ir stribai po išblaškymo juos persekioję beveik iki Smalinos miškų.

Tie devyni, atvežti į Anykščius, buvo pirmosios 1944-ųjų aukštaičių aukos. Tokio pasityčiojimo iš mirusiųjų man dar nebuvo tekę regėti. Praeinantys žmonės negalėjo į tą pusę žiūrėti, ir ne vienas praeivis nusišluostydavo akis. Tai buvo pati žiauriausia okupantų išmonė – įbauginti mus lietuvius ir priversti aklai paklusti atėjūnams. Stovintis skrebas akylai stebėjo visus, bene kas nors neišlaikys ir puls prie savo artimojo: sesuo prie brolio ar motina prie sūnaus. Prie lavonų atvesdavo suimtuosius, laikomus tardymo kamerose, ir reikalaudavo atpažinti, grasindavo, kad toks pats likimas laukia ir jų, jei tylės ir nieko nepasakos.

Žmonių pasipiktinimas okupantų žiaurumu turėjo pasiekti savo ir pasiekė... Ramus Lietuvos artojėlis nebegalėjo likti abejingas ir ryžosi vienui vienas grumtis su žiauriu ir klastingu atėjūnu. Tarp išeinančių į miškus ginti savo tėvynės sklandė toks posakis: „Geriau stačiam mirti, negu keliaklupsčiam vergauti“. Tik praradę sąžinę, girtuokliai, tinginiai, vagys ėmė uoliai tarnauti atėjūnams.

Apie brolį Joną ir jo pasitraukimą į mišką

Baigęs Utenos gimnaziją, Jonas galvojo toliau mokytis universitete, bet jautėsi truputį per silpnai mokantis svetimą kalbą, todėl nutarė pasitobulinti praktiškai: metus dirbo vertėju Utenoje, darbo reikalų skyriuje, vokiečių okupacijos metais vertėjavo su reikalais atėjusiems klientams.

Vėliau, kai buvo organizuojama Plechavičiaus armija, įstojo į Marijampolės karo mokyklą. Kai vokiečiai ją likvidavo, jis namuose atostogavo. Važiuodamas atgal sužinojo, kad mokykla uždaryta, grįžo namo, bruko į kampą uniformą ir stojo mokytis tiltų statybos inžinerijos. Mokėsi gerai, deja, priartėjus frontui, iškilo dilema – kas daryti. Vokietis, pas kurį dirbo Utenoje vertėju, atsiuntė pas mus į namus sunkvežimį, liepė krautis daiktus, pasiimti šeimą ir važiuoti į Oldenburgą pas jo tėvus ir pagyventi ten, kol kas nors paaiškės.

Mes važiuoti atsisakėme. Vokietukas, nesulaukęs, kada kraustysimės, dar kiek pasisukiojęs po kiemą, išvažiavo atgal. Gal tai ir buvo klaida, ateity pražudžiusi jo gyvenimą.

Vienas jo draugas išvažiavo maždaug tuo metu, pateko į amerikiečių zoną, persikėlė į Angliją ir ten baigė aukštąjį mokslą. Kodėl brolis nenorėjo pasitraukti, man iki šiol nesuprantama.

Mokydamasis gimnazijoje, butą Jonas samdėsi pas apskrities viršininką Brazikaitį ir labai gerai su juo sutarė. Kai jį norėjo areštuoti, jis pabėgo, o brolis, važiuodamas namo, parsivežė jo medžioklinį trivamzdį šautuvą. Tai buvo 1940-aisiais. Kai rusai buvo išvyti, Brazikaitis tapo Marijampolės apskrities viršininku. Brolis

tada jam tą šautuvą nuvežė ir grąžino. Deja, likimas buvo toks, jog iš to paties šautuvo, mušdamas pašautą lapę, Brazikaitis nusišovė (lūžus buožei, šautuvas iššovė). Brolis dėl tos nelaimės labai krimtosi.

1944 m. Jonas bandė registruotis. Pradžia buvo tokia: Debeikiuose viskas buvo gerai, neareštavo, pasakė, kad dokumentus teks išsiimti tik Utenoje. Belaukdamas eilės pamatė pažįstamą, kuris prie vokiečių dirbo „arbeitzamte" vertėju. Ano paklaustas brolis pasakė, kad registruojasi. Tas liepė, nieko nelaukus, sprukti, nes girdėjęs, kad jį ruošiasi areštuoti. Taip broliui liko vienas kelias – sprukti ir prisidėti prie bendros lietuvių kovos su okupantu. Jis suprato, kad nuo dabar prasideda sunkus ir sudėtingas kelias, nežadantis lengvų laimėjimų, nepranašaujantis sėkmės ir greitos pergalės. Bet kito kelio neliko.

Trečią dieną buvo konfiskuoti mūsų namai, atimta viskas, ką buvo sukūrusi šeima, visi likome benamiai vargšai.

Iš Jono gyvenimo mažai ką galiu papasakoti, tačiau pabandysiu nors tiek, kiek girdėjau iš kitų.

Netrukus, po bandymų jį surasti, atėjūnai griebėsi skatinamųjų priemonių: už jo gyvo ar negyvo galvą paskelbė premiją – 20 ha žemės naudojimas penkerius metus be prievolių.

Netoli Debeikių Jonas su keletu partizanų užėjo pas tokį Žviką, kuris pasiūlė dieną praleisti jo klojime. Gerokai pavaišino, po to sumetė planą duoti žinią į miestelį. Tik brolio akylumo dėka buvo išvengta tragedijos. Kiti ilsėjosi, o jis žvalgėsi pro klojimo plyšius ir pastebėjo, kaip šeimininkas, užsodinęs sūnų ant arklio, išsiuntė į miestelį. Tuomet brolis pakėlė draugus ir nepastebėti pasitraukė iš klojimo, sugulė pamiškėje ir laukė, kas bus. Kai prie namų ėmė artintis skrebai, pamatė, kaip staiga šeimininkas pasileido tekinas iš namų, o iš paskos, kiek atsilikęs ant arklio jojo sūnelis. O kai po kelių dienų vyrai grįžo pas išdaviką, Žviko šeima buvo jau pabėgusi į miestą.

Kitą kartą brolis buvo apnuodytas migdomaisiais ir tik dėka atsitiktinumo – mažai valgė užnuodytos dešros – spėjo dar pasiimti iš kaimynų arklį, susimesti į vežimą jau „užmigusius" draugus ir pabėgti iš pat garnizono panosės.

R. K. p a s t a b a: čia, matyt, turimas galvoje, tas atvejis, kai 5 partizanai Sterkiškio k. užėjo pas Julę Rožanskaitę-Baltakienę, kuri partizanus pavaišino užnuodyta mėsa, bet tik per atsitiktinumą visi išsigelbėjo. Buvo apnuodyti: *Tauras*-Jonas Kemeklis, *Kudela*-Alfonsas Vinciūnas, *Rytas*-Juozas Adomonis, *Vanagas*-Juozas Jankauskas ir *Alksnis*-Povilas Jankauskas. Vėliau Baltakienė gyveno Anykščiuose. Apie tai plačiau rašoma kn. APP, II d., 2 kn., p. 543.

1949 m. kovo 15–16 Aknysčių k. (kitur – Danišiūnų k. – *R. K.*) buvo paskutinė jo gyvenimo diena. Kažkas nurodė, kur jie eis, to žmogaus klojime buvo parengta pasala. Nors jie ėjo apsirengę maskuojamaisiais baltais drabužiais, bet mirtis jų laukė akylomis budelių akimis...

Tąsyk žuvo: Adomonis Juozas-*Rytas* iš Meldučių kaimo, brolis Jonas Kemeklis-*Tauras*, Jankauskas Juozas-*Vanagas* ir Vinciūnas Alfonsas-*Adomėnas*, *Nasturta*, *Kudela*.

Tuo metu, kai žuvo ši grupė, brolis Povilas buvo areštuotas ir tardomas Anykščiuose, jis buvo nuvežtas atpažinimui. Sakė – Jonas buvęs su uniforma ir prasegtu maskuojamuoju baltu chalatu, o ant krūtinės gulėjusi uniforminė kepurė. Kai vežė

atpažinti, vienoje mašinoje neva kaip pakeleivinga keleivė važiavo ir Rožanskaitė iš Leliūnų, kuri draugiškai šnekučiavosi su čekistais. Kad ji glaudžiai bendradarbiavo su jais, nėra pagrindo netikėti. Kodėl? Todėl, kad tuo metu buvusių ryšininkių Labonaičių padedami mudu su Povilu prie Rubikių ežero buvome pasimatyme su Jonu, o visa tai tapo žinoma saugumo tardytojui, tardžiusiam Povilą. Tuo metu Labonaitės net nejautė, kad turi išdavikę. Pačios dirbo kruopščiai sekamos, ir turbūt saugumas dar daugiau visko žinojo.

Grįžęs į Lietuvą, dalyvavau savo krikštamotės laidotuvėse. Jose Rožanskaitė, kaip kaimynė, giedojo, ir vos tik pažvelgdavau į ją, ji tuoj pat nunarindavo galvą, nepajėgė pažiūrėti į akis. Matyt, suprato, kad viską žinau, pabėgt neįmanoma, išsiduot taip pat negalima, o sąžinė – ne puodas, nenušveisi. Nors jos brolis irgi žuvo miške, savo gyvenime padarė klaidą, kurios jau niekad nebus įmanoma ištaisyti, tai ne kailiniai – neišversi.

Partizano keliu

Tuo metu laikiausi Kurklių šilo ir jo apylinkių, į gimtinę nenueidavau. Slapstydamasis turėjau daug gerų žmonių, kurie mūsų kovai nebuvo abejingi. Ir, jei savo kelyje nebūčiau sutikęs tokio šiaudadūšio kaip *Klajūnas*-Vytautas Petronis, būčiau dar ilgai išsilaikęs.

R. K. p a s t a b a: MGB agentas ***Kairys*-V. Petronis, Juliaus**, gimęs 1931 m. Anykščių r. Kuodūnų k. Partizanas nuo 1949 m. (slapyvardis – *Klajūnas*). 1950 1951 09 skyrininkas, Šarkio būrio vado pavaduotojas. 1951 09–1952 02 būrio vadas. Suimtas ir užverbuotas dalyvavo provokacijose prieš Didžiosios Kovos apygardos partizanus. Pagal jo parodymus ir asmeniškai pačiam dalyvaujant nužudyta arba suimta 12 laisvės kovotojų.

Gyvenimo labirintai atvedė mane į Kurklių šilą. Atsidūriau Lietuvos laisvės armijos (LLA), Didžiosios Kovos apygardos, *Girininko*-Petro Kuktos vadovaujamame būryje kaip eilinis kovotojas slapyvardžiu *Kerštas*. Nei mano, nei kitų tikri vardai ir pavardės daugiau nebeegzistavo.

Uniformą man pasiuvo mergaitė iš angliškos milinės, švarkelį su atitinkamais apvadais, o kelnes pradžioje galėjau nešiot civilines, tik žiemą pavyko susirasti žalsvos spalvos. Batus turėjau gerus. Po trumpo susitikimo su kovotojais, gal porai dienų praėjus, užėjo pas gyventoją nemažas pulkelis vyrų ir pasakė: „Dabar jau einame, baigėsi tavo pirmykštis gyvenimas... Štai karabinas, šovininės su „saldainiais“, kurių niekada negailėk okupantams bei tautos išdavikams.“

Būriui vadovavo Petras Kukta-*Girininkas*, kilęs iš Trakinių kaimo. Jau tada buvo sudeginti jo namai. Geras, ramus, šaltakraujis, draugiškas ir labai rūpinosi visų mūsų saugumu. Vidutinio ūgio, nešiojo nedidelę barzdukę, visuomet žvalus, pasitempęs, kaip ir pridera vadui. Gana dažnai mus treniruodavo, kaip staiga ir be komandos, pasigirdus pirmiesiems šūviams iš priešo pusės, sukristi ant žemės. Tokios treniruotės buvo gana dažnos. Kartais vyrai net pykdavo, bet vadas atsakydavo, jog tai daras mūsų naudai.

Pirmą žiemą, kai ten apsigyvenau, vadas gyveno su kitais vyrais – ne kartu. Antrasis iš mūsų vadovybės buvo *Žilvinas*-Juras Jonas – baigęs du kursus medicinos

studentas. Jis buvo apygardos vado pavaduotojas propagandos ir ūkio reikalams. Labai smulkutis, bet amžinas darbštuolis, daug dirbdavo su visokiais popieriais, rašydavo, labai mažai kalbėjo tiek apie save, tiek apie kitus. Labai greitai ir gerai pagydė alantiškį *Liūtą*-Henriką Ruškulį.

R. K. p a s t a b a: kn. APP, III d., p. 982, Antano Steiblio prisiminimuose, rašoma: „1947 m. žiemą tuoj po Kalėdų atvežė *Girininkas* į *Žento* bunkerį sužeistą partizaną nuo Alantos. Kadangi Jonas Juras-*Žilvinas* buvo medicinos studentas, tai jam ir patikėjo gydymą. Tai buvo Henriko Ruškulio būrio partizanas Bronius Steiblys-*Marsas*. Jam sprogstamoji kulka peršovė petį ir nukirto dešinės rankos pirštą. Žaizda petyje žiojėjo didžiulė. Žilvinas dėjo visas pastangas, kad išgydytų žmogų. Jam talkino Jadvyga Slavinskaitė, ji aprūpindavo sužeistąjį vaistais ir marle...“ Čia gali būti gerb. Broniaus Kemeklio klaida: ne Ruškulį *Žilvinas* gydė, o *Marsą*, arba galėjo gydyti ir vieną, ir kitą tik skirtingu laiku.

Gražiausias ir aukščiausio ūgio, ilgais garbanotais plaukais ir šauniausias buvo *Nemunas*-Šulckus Antanas, kilęs iš Kurklių vlsč., Maskoliškių kaimo. Keletą dienų prieš Kurklių šilo kautynes pas brolį buvo atėjusi jo sesuo, kuri žuvo šile drauge su broliu. Iš vakaro ją parsivedė, kad pernakvotų, nes jai ant kulnų lipo skrebai. Žadėjo kitą naktį išvesti ir apgyvendinti kažkur toliau, deja, ta naktis jiems abiems buvo paskutinė. Paryčiais pasitiko Užušilių išdaviko Juozo Gudelio atvesta mirtis.

Žentas-Morkūnas Vaclovas – iš Valų kaimo, dirbęs linų priėmimo agentu, nevedęs, linksmas, visuomet su dainuškom, visų gyventojų labai laukiamas, visiems praskaidrindavo nuotaiką. Su juo visuomet buvo lengva parsinešti dešrų, kumpių, savo „malimu“ visas gaspadines ar mergaites pirma gerai nuteiks, paskui lipšniai paprašys ir – tempk maišą gėrybių, o jis sau šypsosi į ūsą.

Pradžioje buvau paskirtas į jo bunkerį, kuriame praleidau pirmą žiemą miške. Be dainos jis nė dienos nepragyvendavo, turėjo gražų balsą. Jo sudainuotas posmelis visiems praskaidrindavo nuotaiką:

Lindo jokeris per langą,
Kišo juodus ūselius,
Jis norėjo pamatyti
Mylimosios veidelius...
Ak, meile! Sugrįžk, gražyte...

Kuomet jis susitikdavo su broliu *Vanagu*-Stasiu Morkūnu, tai toks būdavo nuostabus duetas – miela klausytis. Tačiau *Vanagas* dažniausiai vaikščiodavo apie Balnykėlius, Siesartį, Valus.

Žvalgas-Tubis Kazys – kilęs iš Didžiakaimio, partizanavo nuo pirmųjų dienų, kai tik susikūrė partizanų junginiai. Jaunas, energingas, judrus, mėgstantis visokias staigmenas ir šiek tiek per drąsus. Tik prieš metus, kai mane areštavo, jį suėmė Kaune, kai buvo nuvykęs pirkti radijo imtuvo baterijų. Matyt, kas nors atpažino arba tiesiog išdavė tas, pas kurį apsistodavo. Mudu tikrai gerai su juo sugyvenome.

Slapukas – pavardės taip ir nesužinojau, nes buvo tikras slapukas. Kilęs iš Skiemonių vlsč., Beržynės vnk. Jo tėvų namai buvo prie pat kryžkelės, prie kelio ant kalniuko, pasukant į Skiemonis einančiu keliu. Ten gyveno ir jo sesuo. Jis ten,

matyt, retai lankydavosi, nes vengė būti pastebėtas, kad dėl jo sesers neišvežtų į Sibirą. Tarnavęs Lietuvos kariuomenėje grandiniu, dargi nešiojo tokius uždedamus auliukus ant pusbačių. Nedidelio ūgio, šviesiais ilgais plaukais ir, jeigu ne dailiai susukti ūsai, būtų panašus į mergaitę.

Pirmąją žiemą viename bunkeryje gyvenom: aš, *Žentas*, *Žvalgas*, *Slapukas* ir *Žilvinas*. Kitos vasaros pabaigoje *Slapukas* pasiprašė, kad leistų jam aplankyti seserį. *Girininkas* nelabai norėjo leisti vieną, o vyrai kažkodėl, dabar nepamenu, ar neturėjo laiko, ar kas nors buvo numatyta atlikti, žodžiu, ne iš pirmo karto leido jam vienam eiti pas seserį. Buvo įsakyta po dienos būtinai grįžti. Išėjo vienas. Atidžiai apžiūrėjo, išsivalė automatą, tarsi nujausdamas savo nelaimę...

Tą naktį pasikalbėjo su sesute, o rytą išėjo į čia pat esančius krūmus praleisti dienos ir planavo kitą naktį dar užeiti pas seserį, o paskui traukti atgal pas vyrus. Deja, nesužinojom kaip ten buvo, tačiau tuose krūmuose jį apsupo Skiemonių skrebai. Kovėsi jis narsiai, bet ką vienas prieš keliolika gali padaryti... Vėliau mums pasakojo, kad ne tik iššaudė visus automato šovinius, bet beveik visus ir savo valterio, kurį taip rūpestingai prižiūrėdavo. Kad neatpažintų ir nenukentėtų sesuo, susisprogdino granata, kuri jam nunešė pusę galvos.

Laukė jo sesuo, tačiau drauge laukė ir mirtis... Prieš tą kelionę, būdavo, įsmeigs akis į vieną tašką, ir reikia kelis kartus sušukt, kad atsilieptų. Tokią keistą jo laikyseną visi pastebėjom, deja, supratom tą nuojautą tik jam žuvus. *Girininkas* labai krimtosi, gailėjosi, kad išleido vieną, ir kaltino save dėl *Slapuko* mirties.

R. K. p a s t a b a: **Sabaliauskas Vilius, Povilo-*Slapukas***, gim. 1925 m. Beržynės vnk., Skiemonių vlsč., Vyties būrio partizanas. Žuvo 1950 m. spalio 13 d. Buržilų k., Alantos vlsč. Palaidotas Alantos mstl. kapinėse. Vilius – Febronijos Sabaliauskaitės Kimštienės (*Žalgirio*-Jono Kimšto žmonos) brolis.

B. Kemeklio parodymai ne visai sutampa su KGB archyve esančiais duomenimis. Jis aiškina, kad *Slapuką* išleido *Girininkas*, bet *Girininkas* tuo metu jau buvo žuvęs (žuvo 1949 m. liepos 12 d.), o *Slapukas* žuvo 1950 m. spalio 13 d. Būrio vadas tuo metu buvo *Žvalgas*-Tubis (kitur Tubys – *R. K.*) Kazys.

Iš LYA (KGB arch.) Vilniaus srities bylos pavadinimu: „Byla su dokumentais ir užrašais kovoje su nac. pogrindžiu ir ginkluotomis gaujomis." 1950 07–1951 03, ap. 16, b. Nr. 40/1, p. 68.

Sabaliausko Petro vnk., Alantos vlsč., Buržilų k., Molėtų r., buvo aptikti ir nukauti trys Vyties būrio partizanai:

1) **Bronius Musteikis-*Karvelis***, g. 1927 m. Gasparišk̨ių k., Vyžuonų vlsč., Utenos r. Būrio v.;

2) **Mykolas Puodžiūnas-*Valteris***, 1921 m. Lementiškių k., Leliūnų vlsč., Utenos r. Žėručio rajono štabo ūkio skyriaus viršininkas;

3) **Vilius Sabaliauskas, Povilo-*Slapukas***, g. 1925 m. Biržinkos k., Skiemonių vlsč. Partizanas nuo 1948 m.

Pas žuvusiuosius rasta daug dokumentų.

1950 10–1950 12 bylos ap. 16/1, t. 4, p. 76, suimto partizano ***Žvalgo*-Tubio Kazio** parodymuose teigiama, jog 1949 m. rudenį rinktinės vadas *Plienas* (Alfonsas Morkūnas) jį paskyrė rajono ir būrio vadu. Į naujai sukurtą būrį 1948 m. atėjo **Bronius Kemeklis-*Kerštas***, **Steponas Jakučionis-*Aušra*** (1949 m. jis perėjo į *Liūto* būrį), **Vilius Sabaliauskas-*Slapukas*** (1949 m. perėjo į *Liūto* būrį, o 1950 10 žuvo), **Petronis Bronius-*Pilotas*** iš Leliūnų miestelio – 1950 04 perėjo pas *Liūtą* ir žuvo.

Visą tą žiemą gyvenom miške, savo „namą“ buvome neblogai įsirengę sausoje vietoje, aštuoni metrai nuo keliuko, su suoliukais išeidavom be pėdsakų į keliuką, o prieš rytą savo „gudrybes“ nusirinkdavom, kad joks šuo nesurastų. Žinoma, dažnai nekeliavom, tačiau išėję apsirūpindavom maistu ir vandeniu, rūkalais, pasikeisdavom skalbinius arba suskubdavom ir kur nors išsimaudyti. Reikalų netrūkdavo, o bunkery gyvenimas tekėjo savo vaga.

Turėjome spiritinį primusą, išsivirdavom sriubos, drauge kokį lašinių gabalą, šeimininkavome eilės tvarka. Kai likdavom po storesniu sniego sluoksniu, skambėjo akordeonas, klausydavomės radijo, turėjom po eglės žieve išvestą anteną aukštoje eglėje, todėl net ir labai trukdomas užjūrio laidas girdėdavom gerai. Kartą mus net laputė aplankė, matyt, užuodusi verdamą mėsą, panoro į svečius ateit. Per ventiliacinę angą įkišo snukutį, o kadangi ji neplati, nebuvo kaip apsisukti, tik subruzdėjo, vos nenukrito ant gulinčio *Slapuko* ir staigiai metėsi atgal negavusi mėsytės. O tos dienos mūsų laiko tėkmę kažkiek paįvairindavo. Akordeonas buvo parneštas iš kažkurių vakaruškų, kurias draudėme ne dėl to, kad žūsta mūsų brolai, bet dėl to, kad nesumatysi, kas ir kur tave pastebės, jei visi ims paryčiais arba vidurnaktį šliaužiot palei pamiškes. Ypač tai buvo pavolinga žiemos metu. Išsidavęs žiemą, naujo „namo“ nepasistatysi, o likti plynam miške stovykloje ant sniego – ne išeitis. Todėl vakarojančiam jaunimui buvo leidžiama tik sutarus prieš tai dieną ir laiką, kada susirinkti ir kada išsiskirstyti. Žiemą maskuotė buvo ne iš lengvųjų. Eidamas keliuku, pėdsakus eglišakiu užbrauki, tarsi kas vežė eglę nusikirtęs, o prie namų neturi pasibaigti pėdsakas, turi kažkur į palaukę nukeliaut. Maskuojantysis prisibėgiodavo kaip geras bėgikas, grįždavo padaręs ne vieną kilometrą, suplukęs, sukaitęs, o kartais ir visai gerai pavargęs. Pasinaudodavo kartais ir arkliuku, kad ilgesnis maskuotės kelias būtų.

Pirmąją žiemą buvome gana drąsūs, nes Kurklių skrebukai buvo pernelyg bailūs. Tik pavakarys, jau ir lekia kaip įmanydami greičiau į tą savo „užpečkį“ miestelin. Dieną palei pamiškę vaikščiodavo, daugiausia pasitenkindavo vogimu per kratas ir pasikliaudavo greičiau kojom negu savo „kačergom“. Ne veltui liaudis apie juos ir dainų humoristinių prikūrė:

Jie visur apžiūri ir visur iškrato,
Degtukų dėžutėj ieško automato...

Kur tą žiemą gyveno *Girininkas,* nežinojau ir niekieno neklausiau, tačiau susitikdavome gana dažnai, kai sueidavom į vieną gražų pulkelį, ypač, kai apsilankydavo kitų apylinkių vyrai. Dažnai svečiuodavosi ir net pasilikdavo pas mus ramiai pagyventi pats apygardos vadas *Plienas*-Alfonsas Morkūnas. Su mūsų vadu labai draugiškai sutarė, turėdavo reikalų pas *Žilviną*.

Plienas buvo labai rimtas vyras: visur ir visada mokėjo laikytis oriai, buvo visų kovotojų pavyzdys.

Antrąją žiemą gausiai prisnigo. Dažnai būdavo sunku ir sudėtinga net vandens parsivežti, padažnėjo ir skrebukų šliaužiojimas apie mūsų girią. Pirmiau reikdavo viską iššvalgyti, o tik paskui imtis darbo. Suvarytus į kolchozus žmonių arklius pasiimti reikiamu metu buvo kebliau. Gili sniego danga išjudino ir miško gyventojus,

pradėjo dažnokai rodytis alkani vilkai. Jie pasidarė ne tik drąsūs, bet ir įžūlūs. Kartą grįžtantį iš kaimo mane ant keliuko pasitiko pilkis. Gąsdinau, net išlaužęs kulką, uždegiau šovinį, nuplieskė ugnies liežuvis, o jis nė iš vietos. Žmonės sako, kad vilkai bijo ugnies. Šauti negalėjau, pavasaris dar toli, išsišifruoti jokiu būdu negalima o jis sėdi ant keliuko ir dantis barškina. Daviau pilkiui kelią, o pats nubridau per gilų sniegą lanku pro jį, atidžiai jį sekdamas. Kai apėjęs jį vėl išėjau į keliuką, jisai pakilo ir nudūlino tolyn.

O kartą vilkai tarsi maži šuniukai pakėlė tokį triukšmą, ristynes, net nekreipdami dėmesio į mus iki pusės išlindusius iš bunkerio, tarsi žinodami, jog į juos nešausime.

Mūsų nebijojo ir barsukai. Nuolat matydavom tolyn nuo bunkerio nučežančius, o kartą atėjo vienas pažiūrėt, ką aš rašau atsisėdęs ant kelmo. Atsigręžiu – stovi ant užpakalinių kojyčių, žiūri savo smalsiom akutėm ir uodžia orą, bet kai pabandžiau pakalbint – pabėgo. Taip mes draugavome ir gražiai sugyvenome su šiais miško gyventojais.

Apie legendinį kurkliečių *Džeką*

Atėjęs į partizanų būrį, jo jau nebemačiau. Pabėgęs iš traukinio, apsigyvenau Vaiveriškiuose pas Puodžiūną, kur vieną naktį į svirną, kuriame miegojau, užėjo tas legendinis žmogus. Tai buvo 1945-ųjų ruduo. Lietuviška uniforma, vienplaukis, gerokai virš dviejų metrų ūgio, ilgais plaukais, stamboko veido. Aš miegojau, kai į duris pabeldė, ir jas atidarė Povilas Puodžiūnas. Pamatęs mane, priėjo pasižiūrėt. Tuo momentu prabudau ir net nutirpau pamatęs virš lovos kulkosvaidį su įtemptai žiūrinčiu į mane žmogumi. Paklausė, kas aš toks, atsakiau, kad esu *Tauro* brolis. Daugiau nieko manęs neklausinėjo.

Kai rytą pamačiau *Džeko* basų kojų pėdsakus paliktus ant suartos dirvos, pradėjau juoktis: pėda, gal kokių 40-ties centimetrų ilgio, giliai įspausta dirvoje, atrodė tarsi pasakų milžino.

Gale šilo, Skiemonių pusėje jis turėjo antžeminį kovinį bunkerį iš rąstų, kuriame tuo metu gyveno trise.

Džekas buvo išėjęs, kai siautimo metu rusai rado tuos du vyrus. Išgirdęs šaudant, netoliese buvęs *Džekas* puolė ginti draugų. Taikliai šaudydamas iš Degteriovo kulkosvaidžio, pro kareivius prasiveržė prie bunkerio ir liepė vyrams bėgti, o pats juos dengė taiklia ugnimi. Bunkeryje buvę vyrai laimingai pasitraukė, o *Džekas* žuvo.

Džekas turėjo brolį, kuris nuomojo kažkieno žemę, miške nebuvo. Žuvus *Džekui,* iš to krašto pasitraukė, nes būtų buvęs ištremtas į Sibirą.

Džekas, kaip man vėliau pasakojo *Girininkas*, visuomet gyveno paviršiuje, niekad nepripažino jokių bunkerių. Pamatęs kareivius ar skrebus, kovą pradėdavo pirmas ir pasitraukdavo taip pat staigiai, kaip ir užpuldavo. Jėgą turėjo didžiulę. Kulkosvaidžiu tarsi pistoletu galėdavo šaudyti ištiesta ranka. Kartą girdėjau, kaip jis vienas privertė bėgti visus Kurklių skrebus. Palei Trakinių šilą pasistatęs ant kvartalinės linijos stulpelio kulkosvaidį, taip jau taikliai „nuėmė“ porą skrebukų, kad tie net nespėjo susigaudyti, iš kur šaudo. Spruko skrebukai kur tik galėjo, o *Džekas*, grįžęs tepasakė: „Dviem priešais liko mažiau“, – ir į kalbas nesileido.

Kartą jis pametė savo uniforminę kepurę, skrebai, ją radę, nešiojo po kaimus šaipydamiesi, esą „banditai“ specialiai pasiuvo tokią, kad mes bijotume – žmonių su tokiom didelėm galvom nėra ant šio svieto... Bet, deja, žuvo, nors buvo narsus, bebaimis, pasiryžęs vardan tėvynės, vardan savo draugų atiduoti net gyvybę.

R. K. p a s t a b a: apie tokius kovotojus kaip *Džekas*, manau, kad ir patys partizanai kartais mėgdavo truputį prikurti, pafantazuoti ir kažkiek pagražinti atpasakojamus įvykius. Todėl nereikia stebėtis, kad ir B. Kemeklis savo memuaruose, rašydamas apie *Džeką*, gerokai pagražino jo paveikslą. O kita vertus, ką gali žinoti, gal taip ir buvo? Be to, čia ne visai sutampa jo ir partizano J. Paulausko parodymai. Reiktų, be abejonės, tikėti Paulausku, kadangi *Džekas* buvo būrio, kuriam vadovavo Jonas Paulauskas, kovotojas.

Kn. APP, IV d., p. 422 ir 425, partizano Jono Paulausko-*Lizdeikos* prisiminimuose, minimas partizanas ***Džekas*-Juknevičius Bronius**, g. 1923 m. Kirkiliškių k., Kurklių vlsč. Žuvo 1945 12 06 Kurklių šilo bunkeryje. Tuo metu buvo paimti gyvi šiame bunkeryje buvę partizanai: Paulauskaitė Janina, Edvardas Stalnionis-*Kalvis*, Steponas Rapšys-*Narsutis*, Jonas Bajoriūnas-*Mina*, Jonas Kamarauskas-*Jasiukas*, Henrikas Simanonis-Pilėnas ir Povilas Žemaitis, o žuvo Bronius Juknevičius-*Džekas* ir Anicetas Tyla-*Ancas*.

Didžioji išdavystė Kurklių šile. Apie išdaviką Juozą Gudelį

1948 m. už kiekvieno sunaikinto partizano galvą išdavikui buvo mokama 3000 „judo grašių“.

Užušilių k., Kurklių vlsč. – Kurklių šilo pašonėje – gyveno ūkininkas Gudelis. Vienu metu pas jį laikėsi partizanas *Žentas*-Morkūnas Vaclovas, kilęs iš Valų kaimo, Balninkų vlsč., kažkada dirbęs linų priėmėju, žodžiu, tarnautojas. Jie buvo du broliai partizanai. Antrasis – *Vanagas*-Stasys kartais apsilankydavo pas mus, bet dažniausiai *Žentas* lankydavosi pas jį. Su *Žentu* man teko pagyventi porą žiemų vienam bunkery.

Atklydęs į šį kraštą, pirmiausia jis prisiglaudė pas Juozą Gudelį, kol susitiko su vietiniais vyrais. Per jį artimiau ėmė bendrauti ir visi Kurklių šilo kovotojai. Neatrodė, kad žmogus galėtų būti blogas. Gudelio šeima buvo nemaža, žemės nedaug, taigi, bendraudamas su mumis, turėjo ir naudos, lengviau galėjo pramaitinti šeimą. Vėliau, kai su *Žentu*, *Slapuku* ir *Žvalgu* gyvenome vienam bunkery, maistu apsirūpindavome per Gudelį. Iš jo pasiimdavom duonos ir kitko, kas būdavo paruošta žiemojimui. Lengvai su mūsų bendruomene prasiversdavo ir jis, dargi „samagoniuko“ išsivirdavo arba baliuką vyrams ištaisydavo. Pas jį, kaip pas „proletarą“, skrebai neturėjo ką veikti, be to, ypač pirmąją mano žiemą ten buvo gana ramus kampelis. Mūsų bunkerių jis nežinojo, tik vieną, laikiną *Žento* žinojo dar iš anksčiau. Aišku, kaip vietinis gyventojas apytikriai galėjo nujausti pagal išėjimo laiką – toli ar ne. Be to, *Žentas* juo labai pasitikėjo.

Ir štai vieną dieną susprogdinamas bunkeris ir tik per atsitiktinumą – be žmonių. Jame tuo metu gyveno *Ilgūnas*-Jonas Žygelis, *Žentas*-Vaclovas Morkūnas ir *Erelis*-Alfonsas Aukštuolis, tačiau prieš rytą jie buvo išėję į kitą bunkerį. Atsitiktinumas? Ne. Nakčia, matyt, nusiklausė, kad viduje yra žmonių, nuskubėjęs pranešė, o kai susprogdino, pasirodo – tuščias.

Tas bunkeris buvo įrengtas ant lapių olų, su puikia natūralia ventiliacija. Susprogdino – ir vėl tyla, lyg niekur nieko nebūtų buvę. Rasti jo tikrai negalėjo, nes

maskuotė buvo ideali. Vyrai aiškiai įtarė, tačiau *Žentas* Gudelį gynė „visa dūšia“, tiesiog negalėjo pagalvot žmogus, jog taip galėtų padaryti Gudelis.

Tačiau mes pradėjom vengti pas jį užeidinėti. O vėliau išgirdom ir „uogytes“... Pas vieną pilietį, gerokai patraukęs samagonėlio, prasitarė baisų dalyką. Atseit, manęs, kad tai *Keršto* ir *Žvalgo* bunkeris... Reiškia, krimtosi dėl nesėkmės.

Kartą užėjome pas jį trise: *Žvalgas*, *Erelis* ir aš. Ooo.., kaip pasikeitė žmogus. Vengia į akis pažiūrėti, o tarsi kviečia: „Einam ant aukšto, turiu buteliuką, pasikalbėsim...“ Mums su *Žvalgu* tapo visai aišku...

Prie kelio, einančio nuo Užušilių link eiguvos, su draugais buvom įsitaisę neblogą „namelį“, tačiau po to, kas nutiko *Žento* bunkeriui, mes jau galvojom, kaip pakeist vietą į kitą „kamputį“. Pradėjom nedelsdami kasti ir po mėnesio turėjom naują „namą“, įrengtą pagal visas saugumo taisykles, net įėjimas per vandenį. Joks šuo nesuseks, be to, vanduo, nors ir upelio, tačiau, esant apsupčiai, jeigu negalėtum išeit, keičiasi pats pagal malūno darbą. Veikia Šerelinės malūnas, pas mus viduje prisipildo šulinėlis vandens, nusistoja ir persipildęs išbėga į upę. Argi ne su visais patogumais?

Kartą mudu su *Žvalgu*, beveik baigę tą „namą“, ėjom kažko parsinešti ir susivėlinom – apsistojom krūmuose netoli sodybos ir ramiausiai laukiam sušylant saulutės...

Apie 10-tą valandą pasigirdo smarkus šaudymas iš kulkosvaidžių, paskui pavieniai šūviai, o vėliau ir granatų trenksmas. Pagal garso kryptį šaudymą girdėjom mūsų naujai įrengto bunkerio pusėje. Gal po pusdienio viena mergaitė, atėjusi į upelį vandens, pasakė, kad netoli girininkijos skrebai sudaužė kažkokį tuščią bunkerį. Tik to ir tetrūko; jei būtume nepavėlavę, būtų viskas baigta, ir niekas nežinotų, kam už ką dėkoti...

Skrebai iš bunkerio pasiėmė mano rašomąją mašinėlę, parašė laišką ir paliko jį pas gyventoją, kad perduotų mums. Ir vėl *Žentas* gynė Gudelį, tik jau ne taip stipriai kaip anksčiau. Matyt, ir jam jau kilo įtarimų. Tačiau vis vien prašė dar palaukt.

Susprogdinus mūsų bunkerį, Gudelis pradėjo bendrauti su Kurklių saugumiečiais, pas jį pradėjo lankytis Kurklių skrebų vadas – kažkoks leitenantas. Žmonės pasakojo, kad jis su tuo leitenantu maudosi pirtyje ir vaišina kaip draugą.

Tačiau didžioji atomazga artėjo: jam kuo skubiau reikėjo tvarkyti reikalus, antraip viskas apsivers jo nenaudai, nes partizanai neturi kalėjimo ir 25-iesiems metams nepasodins...

Nemuno-Šulckaus Antano iš Maskoliškių kaimo bunkeris buvo labai gerai įrengtas, tačiau pagal vietą prastai maskuojamas, spygliuočiai medžiai, nukritusios ant žemės skujos pagal sumynimą buvo blogai, ypač dažnam judėjimui.

Nenuostabu, kad Gudeliui pašliaužiojus, kai mes dieną miegame, pavyko nesunkiai jį susekti.

Tos nelemtos dienos išvakarėse visi susirinkome į *Girininko* bunkerį pasitarti, ką veiksime rytojaus dieną. Į svečius atėjo *Erelis* ir *Ilgūnas*. Norėjome bent vieną svečią parsivesti pas save, kad *Girininko* bunkeryje būtų laisviau, bet vyrai nutarė pasilikti pas juos. Išsiskirdami sutarėm, kad rytoj susitiksim pavakare, o dieną, jei

bus ramu, pasikepinsim prieš saulutę tankiam eglynėly, kur ateis ir jie. Tačiau... išdavikas užbėgo mums už akių. Jį mašinoje su kareiviais matė Desiukiškių kaimo žmogus ir vėliau mums papasakojo.

Jis važiavo prisidengęs kareivišku lietpalčiu drauge su MGB kariuomene, kuri mišką supo nuo plento pusės. Kitas kariuomenės dalinys supo nuo Anykščių pusės. Sunkvežimius paliko Vaiveriškių kaime. Visa tai mačiau pats savo akimis. Mes tą rytą išėjome į eglynėlį, nusirengėm iki pusės ir, klausydami paukščių čiulbėjimo bei valydami ginklus, ilsėjomės. Staiga pasigirdo kulkosvaidžių tratėjimas, o paskui ėmė sproginėti ir granatos. Supratome, kad likti miške jau nesaugu, bunkeris, ko gero, irgi nesaugus. Todėl, susigriebę mantą, basi prabėgom apie tris šimtus metrų, pradarėm bunkerį, sumetėm į jį viską, ko mums nereikia, pasigriebėm tik atsarginius šovinius ir pradėjom trauktis iš Kurklių šilo. Ant vienos kvartalinės linijos pastebėjome stovinčius kareivius, susirėmusius nugaromis su paruoštais dešimtukais ir stebinčius liniją. Pamažu tyliai praslinkome į tankumyną, radome žemesnę vietą, kur stovintis kareivis nemato šliaužiančio žeme žmogaus ir kuo tyliausiai praslinkom kvartalinę, nušliaužėm dar kokį šimtą metrų, apsižvalgėm ir pasileidom į miško pakraštį link Graužinio dvaro. Ten perbridom upelį, tekantį link Kurklių, perėjom pro Graužinio dvaro pievose šienaujančius žmones. Jie kažką rodė į čia pat esantį klojimą, tačiau mes nesupratom, ką jie rodo, o iš tikrųjų ten buvo sugulę dešimt kareivių su kulkosvaidžiu ir stebėjo mišką. Mes praėjom jiems tiesiog už nugaros kita klojimo puse ir patraukėm į vadinamąjį Jogėlos mišką. Kai jau kilome į kalną, rusai mus pastebėjo ir ėmė leisti raketas. Tačiau ir šito kareiviai nesuprato. O išėję ant kelio Kurkliai–Vaiveriškiai, pamatėme stovinčias mašinas ir keletą besisukiojančių kareivėlių. *Žvalgas* siūlė palaukti miške iki vakaro, bet aš griežtai pasipriešinau, nes supratau, kam tos raketos buvo skirtos.

Tą pačią dieną mūsų ieškodami kareiviai iškniso visą Jogėlos mišką, o mes, sulaukę vakaro, per Kurklių malūno užtvankos tiltą patraukėme į kitą Kurklių miestelio pusę. Ten naktį krūmuose pasiklydom, visą naktį davėmės po raistą ir dienoti nutarėm labai kvailoj vietoj ant kalno prieš pat miestelį.

Vargingai praleidę dieną, pagaliau patraukėme tolyn, ir nuo čia prasiėjo mūsų klajonės. Nuklydom net l0–15 kilometrų iki Vidiškių. Kartą Balnikėlių apylinkėse, viename raiste, iš nakties mus apsupo.

Baigėsi mūsų maistas. Porą parų teko pabūti alkaniems.

Pagaliau rusai atsitraukė, išvažiavo link Ukmergės. Mes laimėjome. Kai pasirodėme, žmonės netikėjo, kad mes buvom čia. Grįžti atgal į Kurklių šilą negalėjome net pagalvoti, nes sužinojome, kad ten stovi kariuomenė, naktimis šliaužioja po mišką, taip kartu saugo ir savo geradėją Gudelį.

Ir kariuomenei išvažiavus, jį saugojo 10–15 skrebų. Aiškesnės išdavystės ir būti negalėjo, tačiau šiuo metu jį pasiekti ir nubausti mes negalėjome. Be to, kuo kalti jo vaikai? Kartą savo kaimynui Kazanavičiui išgėręs pasiguodė, kad dabar jam vis tiek blogai, net išdavikišką ašarą nubraukė.

Vieną dieną atėjęs *Liūtas* su pora vyrų siūlė eiti ir supleškinti Gudelį, tačiau jį dar saugojo skrebošiai. O pasipriešinimo jėgos kasdien sparčiai tirpo: naujos žūtys, naujos aukos.

Gudeliui sumokėjo už visas suguldytas galvas, tačiau, kai pateko į kalėjimą *Žvalgas,* ir judui teko sėsti „turmon“, nors ir neilgam, nes, dirbdamas dviems ponams, anksčiau ar vėliau įkliūsi.

Kartą netoli Žemaitkiemio naktį norėjome užeiti pas žmogų. Priėję prie lango, jau norėjome pabelst į stiklą, bet viduje pastebėjom šviesą, o langai iš vidaus uždangstyti. Radę plyšelį, pamatėm, kad visos grindys nugulusios kareivių.

Nutarėm trauktis po vieną. Kas žino, gal kur užsislėpęs sėdi sargybinis ir laukia momento. Nuslinkau iki svirno, pasiruošęs sutikti pasipriešinimą, pamojau *Žilvinui* ir taip ramiai nuo svirno neskubėdami nuėjome į paupį, o iš ten pasukome visai priešinga kryptimi.

Kitą sykį užėję pas tą patį šeimininką, pamatėn, kad pas jį net keturi vaikai ir visi kaip žirniai. Vadinasi, ne tik mus, bet ir juos, lydėjo laimė, antraip kažin ar būtų kas likę iš tų vaikelių.

Kartą eidami į susitikimą su *Ereliu*, patyrėm nenumatytą nuotykį. Tai atsitiko netoli Valų miško, vienoj sodyboj. Naktis buvo tamsi, ir mes su *Žentu* truputį nuklydom. Panašiai atsitiko ir *Ereliui*. Nieko nesakę šeimininkui, sulindome per pintą daržinės sieną, susiradom sukrautą šieno prėslą, pasistatėm kopėčias, sulipom ant jo ir ramiausiai sumigom, tačiau neilgam. Išgirdom šūvius. Šaudė serijomis iš automato ir labai greitai artėjo prie mūsų sodybos. Praskyrę stogo šiaudus, pamatėm, kad bėgti į mišką jau vėlu. Stribai pastebėjo *Erelį* ir vijosi jį šaudydami, o palei šitą sodybą, likimas taip lėmė, jis dingo. Stribai galvojo, kad jis pasislėpęs sodyboje. Girdėjom, kaip skrebai skundėsi, kad baigiasi šoviniai, bet jiems buvo įsakyta apžiūrėti sodybą. O mes ir pamiršom, kad prie šieno prėslo stovi atremtos kopėčios. Dabar jau nebenuversi. Staigiai padidinom skylę stoge, kad galėtume „pavaišinti“ juos iš aukščiau, jei jie mus rastų ir, pusiau priklaupę, laukėme, kada pasirodys pirmoji galva. Išgirdome, kad skrebukas įėjo į daržinę, pasiklausė, priėjo prie kopėčių ir pradėjo lipti: takšt ant vienos, ant kitos pakopos ir... Sustojo. Vėl klausosi... Kieme girdime – liepia kinkyt arklį pastotei į miestelį. Bet laimė lydėjo skrebą: dar žingsnis aukštyn ir būtų nusiritęs žemėn stačia galva. Nulipo atgal, išėjęs iš daržinės atraportavo, kad klojimas beveik tuščias, nieko nėra.

Tąsyk *Ereliui* peršovė ranką ir vijosi jį apie pusantro kilometro, tačiau jis įbėgo į mažus krūmokšnius, o ten nuo karo pasitaikė apkasas, jis į jį įkrito ir keletu šakučių užsimaskavo. Paskui, kai kratė sodybą, nusivilko švarką, juo apsuko peršautą ranką, kad pristabdytų kraujavimą, atsisuko granatos dangtelį, pasidėjo greta, sukimšo šovinius į diską ir pasiruošė kautis, bet prisibėgioję skrebukai daugiau niekur nebelandė ir taip baigėsi *Erelio* persekiojimas.

Sprogstamoji kulka, *Ereliui* pataikiusi į laikrodį, vieną ratuko puselę paliko rankos rieše, tačiau mergaitė su pincetu išėmė jį ir po poros savaičių *Erelis* pasveiko.

Erelis žuvo kartu su išduotaisiais *Girininko* bunkeryje. Pirmas bandymas išsiveržti iš bunkerio buvo nesėkmingas. *Žentui*, pakėlus išeinamojo liuko dangtį, kulkosvaidžio serija iš labai arti nukirto abi rankas. Paskui čekistai į bunkerį įgrūdo atsitiktinį žmogų ir ragino pasiduoti. Tas žmogus matė, kaip *Žilvinas* degino dokumentus ant stalo. *Erelį* nušovė lomelėj, apie 50 m nuo bunkerio. Tai reiškia, kad iš bunkerio buvo išsiveržta jau po atsisakymo pasiduoti. *Girininkas* taip pat

žuvo jau virš bunkerio. Tik *Žentas* turbūt susisprogdino viduje, nes buvo sunkiai sužeistas...

Nemunas po išsiveržimo įlipo į eglę, tačiau, kaip pasakojo žmonės, jį surado šuo pagal iškritusį prie eglės veidrodėlį. Ten žuvo ir *Nemuno* sesuo Šulckutė Levutė. Išvakarėse ji atėjo pas brolį prašyti surasti vietą, kur gyvent, nes žmogus, pas kurį ji dabar esanti, bijantis ilgiau ją laikyti. Pasitaręs su *Girininku*, *Nemunas* pažadėjo kitą vakarą nuvesti ją į naują vietą. Deja, jai buvo skirta kita lemtis: brolis atsivedė pas save, kad praleistų dieną kartu, ir abu padėjo galvas drauge. Kaip vėliau pasakojo žmonės, stribai pasityčiojimui ant Levutės lavono buvo paguldę jos brolį.

Dar vieną asmenį reikėtų paminėti šiuose atsiminimuose, deja, be jo valios aš to padaryti negaliu. Šiandien dar mokamos personalinės pensijos žudikams, jie „vaduoja" ir dabar „kuria" nepriklausomą Lietuvą savo kruvinom rankom liesdami mūsų vėliavą...

Po tos didžiulės netekties Kurklių šile mūsų liko tiek mažai, kad pasijutome gerokai moraliai palaužti. Šile nuolat stovėjo kariuomenė, o žmonės buvo taip įbauginti, kad turėjome duoti truputį ramybės.

Išvykę į Ukmergės pusę, pirmiausia turėjome atsiklausti vietinių, ar galime jų teritorijoje pasinaudoti klajoklių padėtimi. Susitikome *Erelio* draugus, stovyklaujant teko pasimatyti ir su daugiau vyrų dar iš to laiko, kai buvo gyvas apygardos (DK „B" rinktinės vadas – *R. K.*) vadas *Plienas*-Alfonsas Morkūnas.

Kartą susirinko įspūdinga grupė: *Plienas*-A. Morkūnas, *Skirmantas*-Vaclovas Bilys, *Tėvas*-Antanas Imbrasas, *Kombainas*-Pranas Grigas, *Krienas*-Bronius Medelskas, *Narutis*-Bronius Dūda, *Bebras*-Vytautas Strazdas, *Vanagas*-Stasys Morkūnas, *Žentas*-Vaclovas Morkūnas, *Ilgūnas*-Jonas Žygelis, *Žilvinas*-Jonas Juras ir dar keli, kurių jau nebepamenu net slapyvardžių.

Nestigo kariuomenės, nestigo ir išdavikų inspiruotų sekėjų kaimuose. Vis dažniau „skeltanagiai" lipo ant kulnų. Siesarčio malūne susikovė *Tėvas*, *Narutis*, *Bebras*, *Krienas*, tąsyk laimingai atlaikė puolimą. Tačiau po kurio laiko panaši į Kurklių šilo tragediją ištiko ir patį *Plieną* su draugais. Išvežtų žmonių sodyboje turėjo pasidarę slėptuvę, kažkas pastebėjo dūmelį ir pranešė. Vietiniai kalbėjo, kad kautynės truko beveik visą dieną. Tačiau mes nesužinojom, kiek jų ten žuvo. Tuo laiku ryžomės pasirūpinti ateinančio rudenėlio vargais. Turėjome žūtbūt pasiimti iš Kurklių šilo savo rudens ir žiemos rekvizitą. Tam kartą pasitaikė puiki proga. Ėjome pas žmogų, kur buvom numatę prabūti 2–3 dienas.

Buvo vidurnaktis, pamatėme atvažiuojančią mašiną ir, kaip vėliau pastebėjome, ji sustojo gretimo ūkininko kieme. Tikėjomės, kad tai kareiviai, todėl artyn slinkome labai atsargiai ir priartėję įsitikinom, kad tai „viliukas". Pasirodo, kad pas saviškius į kaimą atvažiavo Ukmergės saugumo viršininko vairuotojas. Mums iškart šovė į galvą mintis panaudoti valdžios techninę priemonę savo reikalams: nuvažiuoti į šilą ir pasiimti tai, ko mums reikia, ir kartu sužinoti, ar galėsime žiemai grįžti į savo rajoną, proga – geresnės nerasi.

Kambaryje radome kaip svečią vakarieniaujantį vairuotoją, palaukėm, kol pavalgys, pakalbėjom su šeimininku ir ėmėme realizuoti savo planą. Neva tikrindami vairuotojo dokumentus, įsidėjom juos į kišenę ir padiktavom savo sąlygas. Jei

viskas bus gerai ir klusniai įvykdyta, jokių nemalonumų iš mūsų pusės nebus, o mažiausia saviveikla neapsaugos nuo kitokių pasekmių. Vairuotojas suprato, kad jam vienintelis kelias – pildyti mūsų reikalavimus.

Po dešimties minučių mes jau riedėjome saugumo „viliuku“ lodydami kaimo šunis ir greit atsidūrėme ant plento Ukmergė – Utena. Bevažiuodami, ties keliu, vedančiu į Kurklių miestelį, pamatėme karinę mašiną ir keletą kareivių prie jos. Paklausėme vairuotojo, ar turi teisę stabdyti tokią kaip mūsų mašiną. Jis atsakė, jog gali nestoti ir jis nestosiąs, jei ir stabdytų. Mums pasukti į šoną arba apsisukti ir grįžti atgal jau buvo vėlu. Pasiruošėm ginklus ir pirmyn: kas bus – tebūnie. Net keli kareiviai kėlė rankas, bandė stabdyti, tačiau ginklų nekėlė. Jei kuris būtų bandęs nusiimt nuo pečių ginklą, mums būtų viena išeitis – atidengti ugnį pirmiems.

Jie mūsų nesivijo, aišku, kad jų mašina buvo sugedusi, galvojo su pakeleivinga pavažiuoti. Mūsų kepurės, apsuktos ženklais į užpakalį, neleido pamatyti, kas mes tokie, tačiau, kad ginkluoti, to neslėpėme. Turbūt palaikė mus skrebais, skubančiais kažkur kažkam į pagalbą.

Šilą pasiekėme apie trečią valandą nakties. Vienas liko prie mašinos sargyboje, o mudu su *Žvalgu* nuskubėjome į bunkerį. Pasičiupom tai, ko mums labiausiai reikia ir atgal – prie mašinos.

Kai pajudėjom atgal ir mūsų vairuotojo veidas prašvito, įsitikino, kad darom tai, kas mums reikalinga, ir jis gali pasitikėti mumis. Aptarėm, kad, pametęs mus, dar spės aplankyti savo gimines, bet patarėm į Ukmergę važiuoti tik rytą. Vyrukas suprato, kas jam būtina daryt, ir patenkintas pasiėmė savo dokumentus. Dargi nuvažiuodamas pamojavo ranka kaip geriems draugams.

Kartą, eidami iš Didžiakaimio, ant plento sutikom kurkliečius skrebukus, taip jau – nosis į nosį, kaip niekad ir vėliau neteko susitikti. Galbūt todėl, kad pirmas ėjęs *Žentas* jų nepastebėjo. Buvo tokia ryški mėnesiena, kad laikraštį galima buvo skaityti. Mes ėjome mėnulio apšviesta plento puse. Skrebukų buvo apie dešimt. Aš, eidamas antras, pastebėjau tris vienas paskui kitą judančius šešėlius.

Kadangi dar buvo vakaras, tai kažkodėl pirma mintis, šovusi į galvą, buvo, jog eina kokie nors bernai ar pavėlavę iš darbo kolūkiečiai. Išgirdau tik, kaip *Žentas* sušuko: „Kas eina!?“ Atsakymas: „Savi savi...“ *Žentas* dar kartą, jau griežčiau paklausė: „Kas savi?“ – ir subraškėjo užvedami šautuvai. Žentas nuspaudė automato gaiduką, bet šūvio nebuvo, pasitaikė sugedęs šovinys. Kristi į griovį? O ar leis paskui iš jo pakilti, nes pakalnėje pasigirdo kitų skrebukų šūkčiojimai, komandos. Liko viena išeitis – skubiai šokti į visai čia pat esantį mišką.

Skrebai atidengė ugnį, ir gana nemenką, kulkos įkyriai zvimbčiojo pro šalį, net sudarydamos įspūdį, jog šaudo iš priešingos pusės. Belikus porai gerų šuolių iki miško, staiga nukrito mano uniforminė kepurė: nukabino ją kaip nuo kabyklos, be abejo, tai buvo atsitiktinė paklydėlė...

Stribukai, sukritę į paplentės griovį, pleškino be nuovokos, bet grįžt pasiimti kepurės nerizikavau. Sukritę už pirmųjų krūmų, akylai stebėjom, ar nesugalvos jie mus vytis. Deja, jie taip pat spruko atgal į pakalnę ir į miestelį.

Gyvenimas mus buvo pamokęs ne visada pasitikėti nors ir gero žmogaus duotais šaudmenimis. Kartą žmogus atnešė mums dešimt vokiškų šovinių, kuriuos jis rado

išmėtytus palei plentą. Žmogus, nieko nepagalvojęs, surinko juos, o šie, pasirodo, buvo specialiai paruošti diversiniai šoviniai, ir tik atsitiktinumas išgelbėjo *Žilvino* gyvybę.

Mes turėjom vokišką dešimtšūvį (dešimtukas) šautuvą, kurio nesinešiojom vien dėl to, kad mažokai turėjome šovinių, o ir pats šautuvas buvo labai kaprizingas: truputis žemių ar dulkių patenka į spyną ir neveikia. Tie gautieji šoviniai gulėjo ant stalo ir patraukė *Žilvino* dėmesį. Jis paėmė vieną šovinį, pakratė prisikišęs prie ausies ir, neišgirdęs parako čežėjimo, suabejojo, ar tie šoviniai geri. Sugalvojo išbandyti sėdėdamas ant narų. Kadangi lauke siautė stiprus vėjas, įsidėjo šovinį į tą dešimtšūvį ir, laikydamas ant kelių, nutaikęs į bunkerio koridoriuką, nuspaudė nuleistuką. Pasigirdo kurtinantis sprogimas, lempa užgeso ir, uždegę šviesą, visi nustėrom: šautuvo spyna pro jo pažastį buvo sulindusi į lentinę sieną. Atrama, prilaikanti spynos atbulinę eigą, buvo numušta, kreipiamosios susiraičiusios, iš šautuvo likęs laužas ir perplėšta *Žilvino* rankovė. O kas, jeigu būtų buvę taikoma prie akies?..

Todėl nežinomais keliais gautais šoviniais visiškai nepasitikėjom. Ėmėm tikrinti ir kitus šovinius. Pasirodo, išpiltas parakas, patrumpinta vokiškos granatos kapsulė iki pat sprogstamosios medžiagos, užmauta ant kapsulės skylučių iš vidaus, o aplink prikišta ir sutrombuota tolo (stipri sprogstamoji medžiaga naudojama prieštankinėse minose). To plėšimo neišlaikė net šautuvas – subyrėjo. Aišku, tai buvo čekistų mums paruošti siuprizai, diversiniai žaisliukai, kurie tik atsitiktinumo dėka nenusinešė vieno iš mūsų gyvybės. Noriu papasakoti vieną atvejį, kuomet moteris, vežusi maisto savo dviems dukroms į Anykščius, žuvo nuo mums skirtos prieštankinės minos.

Per tą kryžkelę mes gana dažnai eidavome vieni pas kitus, ir takutis tikrai buvo ryškus. Ant jo ir pastatė miną, dargi šalia įsmeigė ženklą: pliką moterį, nupieštą ant nedidelės lentukės, taip pažymėjo, kad patys neužliptų. Moteris trečiadienio rytą (trečiadieniais Anykščiuose būdavo turgus) važiavo pasikinkiusi arkliuką, priekyje pasistačiusi krepšelį su maistu, už savęs ratuose prekių, kurias planavo parduoti, kad prasimanytų pinigų. Kaip ir kodėl arklys išvažiavo iš provėžų – neaišku. Ratas, riedėdamas tuo taku, pataikė tiesiai ant minos. Arklį perkirto pusiau, o moterį užmušė. Dvi mergaitės liko našlaitės.

Tą šeimą, gyvenusią palei Kurklių šilą, ne viena nelaimė aplankė. Jų sūnus, nors ir nebuvo kariuomenei tinkamo amžiaus, bet buvo stambus. Kartą, pamatęs ateinančius skrebus, užlipo ant aukšto. Kai, suvirtę į trobą, skrebai pradėjo daryti kratą, jį rado, nusivarė prie keliuko, einančio per mišką. Palaukėje buvo senos žvyrduobės, čia ir nutarė susidoroti su šituo jaunuoliu. Įstūmė jį į žyrduobę ir paleido seriją iš automato. Kulka kliudė tik palei pašonę, tačiau jaunuolis nuvirto. Įsitikinę, kad gerai pataikė, nuėjo palikę jį. Motina, išgirdusi šūvius ir pamačiusi, kad į mišką skrebai sulindo be jos sūnaus, pasileido šaukdama keliuku ir rado sūnų dar gulintį, tačiau gyvą. Abu parėjo namo. Bijodama, kad sužeidimas gali būti pavojingas, po poros ar trijų dienų, pasiėmusi dar vieną kaimyną, sūnų nuvežė į Kurklius pas daktarą, po to nuvedė į miliciją, kad išduotų kokį nors dokumentą, atstojantį berniukui pasą. Bet milicijoj užgarantavo, kad tokiam amžiui jokio dokumento nereikia. Eidami prie vežimo, sutiko ir tą žmogžudį, kuriam akys ant kaktos iššoko pamačius jo „nušautą“ jaunuolį.

***Dariaus* ir *Girėno* žūties aplinkybės**

Kai mane išbaidė iš Antakalnio, gyventi legaliai jau nebegalėjau, ėmiau ieškoti ryšio su giria. Neturėdamas kur prisiglausti, nakvynei kartą pasirinkau Šerelinės malūną. Tai buvęs nuosavas Puodžiūno malūnas, čia, ant daržinėje sukrauto pašarų prėslo, radau besiilsintį maždaug mano metų amžiaus jaunuolį. Kaip paaiškėjo, jis taip pat slapstėsi nuo Alantos stribų. Save jis vadino *Dariumi*.

Nutarėm eiti pas skiemoniškius – gal priglaus.

Lietaus permerkta žemė, be kelio, per laukus stipriai nuvargino, tačiau apsidžiaugėm, kuomet pas vieną žmogelį pasakė, kad palauktume čia pat, ateisią vyrai... Taip ir buvo. Apie antrą valandą pasirodė apie dešimties vyrų pulkelis, visi gerai apsiginklavę ir dar visai jauni.

Mus apklausę, davė tokį „išrišimą“: jaunuoliui, kuris atėjo su manimi ir kuris vis vien vėliau tapo partizanu, patarė eiti namo. Mane išklausė, vienas sakėsi pažįstąs mano brolį, ir, jei noriu, galiu pas juos pasilikt.

Deja, tąsyk atsisakiau pasilikt vien iš draugiškumo *Dariui*. Grįžome atgal. *Darius* susikrimto ir sakė – jei ir niekas nepriims į būrį, partizanausiąs vienas.

Jį palikau Šerelinėje, o pats išėjau ieškoti kurkliečių partizanų.

Vėliau likimas vėl mus suvedė, nes abu gyvenom tose pačiose apylinkėse, tačiau nesusitikdavom, o vėliau mes jo ieškojom norėdami nubausti.

Tas vyras susirado draugą, mums nežinant apsigyveno mūsų teritorijoj ir, kaip sakoma, po truputį įprato „nugeriot“, iš žmonių ėmė reikalaut naminės, pasivadino abu gana skambiais slapyvardžiais – *Darium* ir *Girėnu*. Ilgą laiką žmonės tylėjo, nes galvojo, kad jie mūsų – *Girininko* – būrio draugai.

Pagaliau vienas žmogus ryžosi papasakoti, ką išdarinėja šitie jaunuoliai. Pradėjom jų ieškoti, sukiotis po tą apylinkę dažniau tikėdamiesi juos pagauti, tačiau tuo metu mūsų jėgos sumažėjo ir niekaip nesisekė sučiupti garsiųjų „lakūnų“. O tikslas buvo toks: nuginkluoti ir, griežtai įspėjus, palydėti link Alantos, kad daugiau šitame rajone, kuris pagal partizanų vadovybės paskirstymą priklauso mums ir tik mes galim leisti ar neleisti jiems čia būti, nesirodytų.

Kaip vėliau paaiškėjo, jiedu prisiglaudė Užunvėžių mokykloje, pas mokytoją Morkūnienę, kuri ten pat, mokykloje, antrame aukšte turėjo kambariuką. Jie pasidarė dvigubą sieną, už kurios sulįsdavo.

Mokykla didelė, erdvės pakanka, o ir mokytoja dar jauna, kaip ir tie vyrukai, todėl gyvenimas gerai klostėsi, tačiau pritrūko atsargumo.

Mokytoja turėjo 10–12 metų sūnų, ir iš tokios nepatikimos moterėlės pirkdavo pieno tiek daug, kad tai moterėlei kilo įtarimas, kam toks pieno kiekis... Ta moteriškė gal ir nepranešė čekistams, tačiau kalbos pasklido, kaip žmonės sakydavo: „Kūmai kūmai... Ir nueina lig saugumui...“

Mokyklos apylinkėse pradėjo sukiotis stribai. Kartą rugių lauko pakrašty pastebėjome išgulėtą vietą ir primėtyta machorkos suktinių nuorūkų. Matyt, juos pasiekė informacija apie čia esančius partizanus.

Tuo metu neseniai buvo susprogdintas mūsų bunkeris ir laikinai turėjom klajoti po apylinkes. Tuo pat metu jau buvom pradėję naujo bunkerio statybą, todėl *Dariaus* ir *Girėno* paieškas nutraukėme. Bet taip jau susiklostė, kad greit ir nebereikėjo jų ieškoti.

Kartą, apsistoję nedideliuose paupio krūmuose dienoti, išgirdome labai smarkų šaudymą Užunvėžių kaimo pusėje. Netrukus mūsų nuojautą patvirtino iš vienos mergaitės gauta žinia, kad kautynės vyksta mokykloje.

Kautynės su pertrūkiais tęsėsi veik visą dieną. Darant kratą pas mokytoją, vadovaujantis jai leitenantas barkštelėjo į sieną ir jam tapo aišku, kad čia kažkas yra. Liepė paduoti kirvį, ir, kuomet smogė į sieną, iš už jos trenkė automatų ugnis. Leitenantas ir du su juo buvę skrebai krito vietoje. Jaunuoliai iš užmuštųjų paėmė Degteriovo kulkosvaidį su atsarginiais pilnais šovinių diskais.

Užvirė kautynės. Kadangi mokykla mūrinė, čekistų šaudymas į ją nedavė jokių rezultatų. Tuomet bandė mokyklą padegti nuo kalnelio parisdami statinę su benzinu, tačiau ir tai nepadėjo. Jau pavakare dengiamas *Girėno Darius* bandė bėgti link Užunvėžių bažnytėlės į kaimo pusę, nes nuo miško juos puolė skrebai. Deja, *Dariui* pabėgti nepavyko, bulvių laukelyje jis krito pakirstas kulkos.

Kaip vėliau pasakojo žmonės, stribukai buvo smarkiai aplamdyti. Vežė juos laidoti ir į Ukmergę, ir Kavarskan, kad neatrodytų gerai gavus į skudurus...

Pavakare *Girėnas*, matydamas, kad baigiasi šoviniai, ryžosi bėgti prisidengdamas paupės krūmeliais, o stribai, matyt, norėjo jį paimti gyvą, todėl pridurmui vijosi apie kilometrą, bet *Girėnas*, matydamas, kad stribai jį nori paimti gyvą, staigiai atsisuko ir paleido šūvį į pirmą jį besivejantį. Kuomet tasai krito, ugnį atidengė kiti...

Taip baigė savo gyvenimą tie du jaunučiai vyrai. Nors truputį ir nusikalto, tačiau savo mirtimi išpirko kaltes: žuvo garbingoj kovoj ir atnešė nemažai naudos bendrai mūsų kovai.

Pasinaudodamas sumaištim, mokytojos Morkūnienės sūnus pabėgo, o pati Morkūnienė buvo suimta.

Gaila, kad jų atminimas taip ir liks užmirštas, nes niekas jų neįvardys...

R. K. p a s t a b a: šiandien galėčiau nuraminti a. a. Broniaus Kemeklio sielą: partizanų *Dariaus* ir *Girėno* vardai ir pavardės jau įrašytos į mūsų laisvės kovotojų sąrašus. Kn. LKP, VII d., 1 kn., p. 496, Klemenso Nečiūno prisiminimuose, rašoma: „Gerai pažinojau brolius **Balį-*Darių*** ir **Joną-*Girėną* Lasius** iš Šunakojų kaimo, Alantos vlsč., *Šarkio* būrio partizanus. Abu žuvo 1950 m. rugpjūčio 13 d. Kurklių vlsč., Užunvėžių mokykloje."

Ankstesnės partizanų kovos

Kai dar buvo gana gausios partizanų būrių pajėgos, Kurklių valsčiaus miške vadinamame Beržynu, susirinko vyrai ir nutarė užimti Kurklių miestuką. Kaip pasakojo mūsų vadas *Girininkas*, puolimo organizavimas užtruko per ilgai ir miestelio okupacinę valdžią pasiekė šnipelių nuneštos žinios apie rengiamą puolimą. Šie suskubo prisišaukti į pagalbą rusų NKVD kariuomenę ir pulti partizanus.

Rusų pastangos įeiti į Beržyną pirmu puolimu nepavyko, nors ir buvo bandoma nuo Skiemonių ir Alantos pusės, kur miškas baigėsi smailia krūmais pridengta vietove. Partizanai atmušė puolančius ir pridarė jiems nemažai nuostolių. Tuomet mėginta pulti nuo plento pusės, nuo Desiukiškių kaimo. Gynyba ir šį puolimą atlaikė. Tačiau vis vien reikėjo ieškoti vietos atsitraukti. Buvo nutarta trauktis link Trakinių ir Balnykėlių, prisidengiant ten esančiais krūmais. Kaip pasakojo tos kovos daly-

vis *Nemunas*, kažkoks iš kitur atėjęs būrys neišlaikė jiems skirtos pozicijos ir, net nepranešęs vadovybei, užleido savo pozicijas nuo Kurklių puolančiai kariuomenei. Čekistai įsitvirtino aukštumėlėj, priešais *Girininko* tėviškę. Prasiveržti buvo galima vieninteliu keliu: pakilti į tą kalną ir krūmynais trauktis link Balnykėlių. Deja, tai buvo pragaištingas partizanams kelias. Tai buvo spąstai, iš kurių tik keletas pasiekė kalno viršūnę. Pakliuvę į beveik kryžminę ugnį, toje įkalnėje krito apie 25–30 mūsų vyrų. Kiti, matydami, kad kalno nepasieks, paupiu grįžo atgal ir metėsi per plentą į šilą.

Mano vėlesnis bendražygis *Žvalgas*, dalyvavęs tose kautynėse, pasakojo, kaip narsiai vyrai kovėsi. Tuo metu beržyne buvo apie 200–250 partizanų. Jeigu tą dieną nebūtų buvę užpulti, tai kita diena Kurklių skrebukams būtų buvusi paskutinė. Tos kautynės buvo pačios didžiausios Kurklių valsčiaus teritorijoje per visą pokario laikotarpį.

Dar mokiausi Anykščių gimnazijoje, ir pas šeimininkę, iš kurios nuomojau kambarį, ateidavo pirkti pieno vieno skrebo žmona. Jos vyras buvo ir skrebas, ir dirbo gimnazijos sargu. Tačiau jiems nepakako uždirbtų algų, sumanė paplėšikauti partizanų vardu. Trise su „palutarka“ nuvažiavo prie Ukmergės–Utenos plento, pasirinko sodybėlę, kur gali šį bei tą laimėt ir pirmyn... Bet, pasirodo, tame namelyje vakarieniavo partizanas. Pabeldė į duris ir pareikalavo partizanų vardu įsileisti į vidų, dargi paminėjo vieno žinomo partizano slapyvardį. Partizanas suabejojo slapyvardžiu, nes tasai čia niekad nevaikščiojo. Jis atsistojo taip, kad, atidarius į vidų duris, jis liks už durų ir, jei pasirodys tas, kuo sakosi esąs, tada sugrįš baigti vakarieniauti.

Kai šeimininkas atidarė duris, vairuotojas liko kieme, o du suėjo į vidų ir, negaišdami laiko, griebėsi darbo. Šeimininkui liepė stoti veidu į sieną ir pagrasino, jei atsisuks – šaus. Partizanas suprato, kas čia per „partizanai“. Nesibaimindamas, kad kieme yra vienas, atsistojęs ant priemenės slenksčio, įsakė „partizanams“ pakelt rankas aukštyn. Sprukt tai nėra kur, todėl siekėsi ginklo, bet partizanas jau buvo pasiruošęs ir automato serija paguldė abu plėšikus vietoje. Buvęs lauke paliko bendrus, spruko prie savo mašinos ir nurūko. Dabar abu su šeimininku tarėsi ką daryt. Jei vienas nebūtų pasprukęs, užkastų kur nors, ir viskas, tačiau, anas grįžęs gali papasakoti. Nutarė važiuoti į Skiemonis ir pranešti.

Partizanas, pasiėmęs užmuštųjų ginklus, išėjo savo keliais, o žmogus, pasikinkęs arklį, nuskubėjo į Skiemonis. Enkavedistai, patenkinti pranešimu, nuvyko pas gyventoją, pasiėmė nušautus „partizanus“, nusivežė į miestelį ir paguldė ant gatvės. Žmogui dargi padėkojo už duotą žinią džiaugdamiesi, kad partizanai išsišaudė tarpusavyje. O Anykščiuose „skrebienė“ pasibėdojo, kad vyras nepareina iš darbo. Ir taip po keleto dienų paaiškėjo, kokie „partizanai“ guli ant bruko Skiemonyse. Labai greit tylomis pasiėmė stribų lavonus, parsivežė į Anykščius ir tyliai palaidojo. Tuojau pat iš gimnazijos išsikraustė ir stribuko šeima, nes pernelyg greit pasklido negeros kalbos.

Panašiai atsitiko ir Kurkliečiuose. Kartą žmogus papasakojo užėjusiems partizanams, kad jo artimas kaimynas plėšikauja naktimis su ganėtinai didele grupe. Dieną tas kaimynas arė lauką, o naktį ėjo su šautuvu plėšikaudamas.

Kitos dienos pavakare, dar saulei nenusėdus, į kiemą pradėjo rinktis plėšikai. Pasirodo, jog visi – netolimi kaimynai. Pritemus partizanai pastebėjo, kad į klojimą atėjo šeimininkas ir ėmė kinkyti arklį kelionei. Taip pat pamatė, kaip tas pats šeimininkas iš bunkeriuko išsiėmė automatinį šautuvą ir įsimetė į ratus. Tada vyrai šoko ant jo, užlaužė rankas ir surišo. Po to įsiveržė į trobą, visiems ten buvusiems įsakė pakelti rankas ir nusisukti į sieną. Ant stalo gulėjo išardytas ir paruoštas valymui Degteriovo kulkosvaidis. Vadinasi, turėjo ir stambesnių ginklų. Uždėjus „pipirų“, atsirado ir granatų, kurių turėjo daugiau negu partizanai. Atsirado ir dvi partizaniškos uniformos, o kas svarbiausia – „partizanė kovotoja“ – mergina pačiam jėgų žydėjime. Ji ir išklojo visą „šaikos“ veiklą. Pasirodo „partizanavo“ gana sėkmingai: porą kaimiškų kraitinių skrynių buvo „pasogą“ damai parūpinę, bet, deja, „pasogą“ atpažino aplinkiniai žmonės ir atsiėmė. Kadangi miestelis netoli – šaudyti nepatartina, o kalėjimo vyrai neturėjo, todėl visi plėšikai buvo likviduoti be šūvio.

Atvykę sovietinės valdžios atstovai pakraipę galvas tepasakė, kad „banditai“ banditus išmušė, ir į miestelį negabeno. Žmonės iš tų dviejų skrynių atsirinko savus daiktus, liko ir nežinomų, kurių buvo prisiplėšę iš toliau.

Didžiakaimyje (Kurklių valsčiuje), iš kur buvo kilęs *Žvalgas*, gyveno ir sąžiningai savo darbdaviams, Stalinui ir komunistų partijai tarnavo atsidavęs pilietis Šuminskas. O jau tarnybų turėjo: ir kaimo bibliotekos vedėjas, ir kultūros namų direktorius, ir Aukščiausiosios tarybos deputatas, ir dar vieną, ypatingą, „stukačiaus“ (beldiko) specialybę buvo įvaldęs.

Kartą su *Žvalgu,* nespėję grįžti į stovyklą, specialiai apsistojom pas tą Šuminską. Įsitaisę klojime, žvaliai dairėmės per plyšius, nes aplinkui labai amsėjo šunys. Aš apie namų šeimininką nieko nežinojau, o *Žvalgas*, kaip to paties kaimo gyventojas, gerai žinojo, kas tai per žmogus.

Pavakare Šuminskas sumanė mums įsiteikti. Paėmęs kastuvą, čia pat klojime, palei sieną kampe, prakasė duobutę ir iš ten išėmė kažką suvyniotą į tepaluotą skudurą ir dėžutę nuo saldainių. Pasirodo, skudure buvo įvyniotas dailus belgiškas šešto kalibro pistoletas, o dėžutėje – apie 20–30 vokiškų automato MP šovinių ir 8 šovinukai.

Mes, aišku, dovaną paėmėm. Kai pritemus patraukėme į savo valdas, *Žvalgo* pasiteiravau, kas per žmogus tas Šuminskas. Ir jis man papasakojo, kad jo brolis vokiečių okupacijos metais buvo gestapo karininkas, Rytų fronto savanoris, prieš pat okupantų pasikeitimą atostogavęs Didžiakaimyje ir kaimo ežerėlyje medžiojęs antis. O kai frontas priartėjo, pasitraukęs su vokiečiais link Klaipėdos.

Kaime vienas žmogus Lietuvos laikais dirbo Radviliškio ginklų fabrike ir 1940 m., grįžęs pas motiną, gyveno ir darė lietuviškus „Afen“ sistemos pistoletus. Taigi, Šuminskas užsisakė iš jo pistoletą ir pasitraukdamas turėjo tik tą pagamintą meistro. Vėliau tas ginklakalys nuskendo plaukdamas per ežeriuką. Išgėręs jis mėgdavo vaidinti skęstantį, šaukdavo, o kai žmonės atbėgdavo į pagalbą, juokdavosi iš jų. Todėl, kai tikrai skendo, niekas nėjo jo gelbėti, tik paskui – trečią dieną surado, kai jau vanduo iškėlė išbrinkusį.

Gestapininkas (to Šuminsko brolis) išvykdamas, paliko automatą MP savo broliui. Kai Šuminskas apdovanojo mus tuo „šeštuku“, *Žvalgas* nepriminė jam apie tą automatą. Tai atsitiko vėliau, kitų metų žiemą, maždaug apie Kalėdas.

Buvome išvykę toliau, o grįždami, jau vėlokai, pamatėm bibliotekoje degančią šviesą. *Žvalgas* pasiūlė užsukti ir pasiimti iš ten, jei ne visą radiją, tai bent lempas: nebus klube muzikos – nebus ir šokių. Pabeldus į langą, bibliotekininkas Šuminskas kažką numetė po stalu. Įleidęs mus, kažkaip pasimetė, tačiau, pažinęs savo kaimo žmogų, pradėjo valdytis. *Žvalgas* pasilenkė ir iš pastalės pakėlė numestą piniginę. Joje buvo sudėti kažkokie kvitai, partinis bilietas, dar kažkoks pažymėjimas ir keli rubliai. Visa tai atsidūrė *Žvalgo* kišenėje. Kadangi darbas jau buvo pasibaigęs, *Žvalgas* liepė Šuminskui rengtis ir važiuoti į namus. Išeidamas *Žvalgas* automato buože trenkė į „vado ir mokytojo“ portretą, kabantį ant sienos, dar apvertė kampe stovėjusią etažerę su knygomis ir į kažkokį portretą pratiesė apsodą atsisveikinimui.

Nuvažiavom į Šuminsko namus, pasirodo, jis buvo senbernis. Gyveno su motina ir kažkokia giminaite augintine ar įdukra. Man *Žvalgas* nurodė apžiūrėti trobą. O pats reikalavo atiduoti brolio ginklą. Sakė – gerai žinąs jį esant, bet Šuminskas gynėsi, kad neturi. Man besidairant kambarėlyje, staiga pasigirdo šūvis. Pagalvojau – bene būsim netikėtai užklupti... Staigiai užtaisiau automatą ir pravėriau duris į tą kambarį, kur vyko kivirčas. Šuminskas gulėjo ant žemės, prie jo už žingsnio stovėjo *Žvalgas*. Jis pasilenkė, už šaliko pakėlė galvą, pažiūrėjo ir, nieko nesakęs, išėjo pro duris. Tarpduryje sutiko tą augintinę, kuri nusišypsojo ir pasakė: „Blogas, tai blogas buvo žmogus, bet gal nereikėjo šauti, dabar mane išvarys, neturėsiu kur gyventi... „Tegu tik pabando...“ – atrėžė *Žvalgas*, jau būdamas koridoriuke.

Bet vis dėlto Šuminską enkavedistai buvo apginklavę. Pasirodo, skrebukai surado ginklą, jis buvo ant aukšto pastatytas už kamino. Kadangi ant paties aukšto neužlipau, o tik apžiūrėjau nuo kopėčių, tai ir nepastebėjau. Kai *Žvalgo* paklausiau, ar jis turės pakankamai liudininkų, kad galėtų pateisinti įvykdytą nuosprendį, jis atsakė, kad jų bus daugiau negu reikia.

Jei kas užsiaugindavo papildomą karvutę ar atliekamą buliuką, kad pasidarytų nors kiek pinigų, visa tai tuoj buvo pranešama kur reikia. Kai pirmą kartą lankomės pas Šuminską, tai po savaitės enkavedistai pradėjo siausti po Didžiakaimio apylinkę. Kaip jis buvo įsitrynęs į tą komunistų partiją, tiesiog nesuprantama. Brolis – vokiečių gestape, jis – komunistų partijos narys... Nors ir buvo čekistų parankinis, tačiau iškilmingų laidotuvių nebuvo.

Kaip baigiau partizano kelią

1951 m., likus dviems savaitėms iki Velykų, „velykinės“ teko eiti ne pas kunigą, o pas Rainių miškelio budelį Raslaną.

Draugą, su kuriuo gyvenau, suėmė Kaune. Jis ten buvo nuvažiavęs nusipirkti radijo baterijų.

Aš negreit apie tai sužinojau, tačiau iš savo bunkerio neišėjau, pasitikėjau ir nenusivyliau: jis manęs neišdavė. Taip likau vienui vienas tose apylinkėse... Pradėjau rečiau lankytis pas žmones, kažkaip pasidarė nuobodu neturint su kuo pasidalinti mintimis...

Kartą, sėdėdamas savo bunkerėlyje, kažką dariau, kai pasigirdo ženklas šaukiantis atidaryti. Atėjo Juzukas ir pasakė, kad su manimi nori susitikti *Klajūnas*.

Klajūną pažinojau iš gerokai ankstesnių metų, kai dar buvo gyvi visi mūsų vyrai. Dažnai pastovyklaudavome drauge pas žmones. Sutarėm, kad lai palaukia už kokių poros valandų.

Mus jau buvo pasiekusi žinia, kad Lietuvoje veikia kažkokia Sokolovo provokatorių grupė, sudaryta iš užverbuotų buvusių partizanų kovai su Lietuvos partizanais. Tai sužinojome po profesoriaus Markulio išdavystės.

Apylinkėje buvo ramu, todėl ryžausi nueiti. Atėjęs prie sodybos, nustebau, kad nėra nė vieno sargybinio. Pažiūrėjau pro langą, vaikšto sau ramiausiai po kambarį, lyg į kermošių atvažiavę. Kadangi atpažinau *Klajūną*, į trobą ėjau drąsiai; pasisveikinom, pasibučiavom, pradėjom juokauti, susipažinau su kartu atėjusiais jo draugais. Vienas – Alfonsas Radzevičius-*Tarzanas* – su Degteriovo kulkosvaidžiu prisistatė kaip alantiškis partizanas (vėliau jis man rankas rišo), kitas – su automatu (gaila, nepamenu, kokiu slapyvardžiu prisistatė). Buvo dar vienas smulkaus veido, bet turbūt nepažinčiau, jei susitikčiau. Iš viso keturiese – ant vienos dūšios... Kalbantis prasitarė ir apie *Liūtą*-Henriką Ruškulį, taip pat alantiškį, kuris, kaip sužinojau vėliau, irgi ne be *Klajūno* pagalbos atsidūrė saugume. Tik, kadangi tai buvo visą Rytų frontą praėjęs karys, jį peršovė per krūtinę ir su peršautais plaučiais pristatė į Vilnių. Vėliau atsitiktinai susitikome tardomojo koridoriuje. Kai pasisveikinau „Sveikas, *Liūte*“ – atpažino, o mane taip grūdo į sieną, kad vos galvos nepraskėlė. Tuomet man jau buvo viskas aišku.

Klajūnas neva kaip prašymą papasakojo, kad jiems reiktų mano pagalbos, esą, vienas žmogus turį automatinį šautuvą, kurį reikia paimti, tačiau jis gali bandyti priešintis, todėl reikia užklupti iš netyčių, staiga. Tik paskui supratau, kad tai buvo paprasčiausia pasakėlė, kad mane išviliotų eiti kartu.

Drauge praleidom visą parą, o vakare išėjom. Iš kolūkio sargo gavome arklį, pakinkytą į roges, ir išvažiavome. Tik išvažiavę ant kelio, einančio į Janonių kaimą, pamatėme keliu ateinantį žmonių pulkelį. Aš griebiausi savo dešimtšūvio, bet pajutau, kad šovinys nelenda į vamzdį. Kur jau jis ten lįs, jeigu, man nematant, „draugai“ kažką įbruko, o jie sau ramiausiai jaučiasi, ne vienas nereaguoja. Tuomet man pasirodė, kad vienas jų lyg ir norėjo mane imt už rankos, tačiau staigiai paleido. Priekyje sėdėjo *Klajūnas* ir važnyčiojo arklį, kiti du sėdėjo iš šalių, o Radzevičius stovėjo ant rogių pavažų. Taip jau jie buvo susiplanavę išvažiuojant.

Kai pasukom keliuku, kuris po dešimties minučių turėjo mus išvesti į palaukę, mano įtarimas dar daugiau sustiprėjo. Galvoju: paprašysiu stabtelti neva „ant savo reikalo“, o išlipęs dėsiu į padus. Jei partizanai, tai nešaus, o jei šaus, tai ir aš jiems – iš savojo nagano. Tylomis atsargiai atsisegiau nagano dėklą, jau buvau bedėstąs savo reikalą – sustoti, tačiau pritrūko keleto sekundžių. Kuomet stipriau sujudėjau, norėdamas pasirengti išlipti, pajutau vėl mane imant už rankos iš kairės pusės. Staiga griebiausi už nagano, tačiau dėklas buvo gana tamprus, o aš sėdimoj padėty, ne taip jau patogu. O atsisukęs *Klajūnas* automato buože trenkė į mano dešinę, kuria ką tik buvau apėmęs nagano rankeną. Ranka nuo smūgio atšoko, o vienas iš jų jau tvirtai laikė mano kairę. Tuo pačiu metu Radzevičius prikišo pistoletą prie pakaušio ir taikė tol, kol mano ir dešinioji buvo suimta. Rogės sustojo ir, kad nereiktų manęs

laikyt suėmus rankomis, Radzevičius iš kišenės išsiėmė kažkokią juostą ir ja surišo rankas. Paskui ėmė prikaišioti, kad aš, esą, banditauju vienas likęs ir jie turi mane pristatyti į partizanų štabą išsiaiškinti. Tada aš jau puikiai supratau, į kokį „štabą“ būsiu pristatytas... Nutilau ir tepasakiau: „Išdavikai“. Nutilo ir mano „draugai“, supratę, jog kvailių nėra, matė ką padarę...

Išvažiavus iš miško, vienas jų išsiėmė kišeninį žiebtuvėlį ir tris kartus švystelėjo į plentą, iš ten atsakė tuo pačiu. Kai jau buvome netoli plento, pamačiau stovintį amerikonišką „študbekerį“ ir keletą kareivių prie jo. Kai privažiavom, tuos mano „didvyrius“ pasveikino su sėkme, kaip vėliau sužinojau, majoras Raslanas. Priėjo jis prie manęs ir, tiesdamas ranką, pasakė: „Ilgai mes tavęs ieškojom, bet, kaip matai, nuo mūsų – nepabėgti...“ Matydamas, kad rankos neduodu, susiprato, kad esu surištas, ir tuoj pat įsakė atrišti rankas. Vos tik atrišo, kareivis čia pat įvilko į didžiulius kailinius, suėmę įkėlė į „študbekerio“ kėbulą ir pasodino taip, kad negalėčiau iššokti. Skvernus iš abiejų pusių prisėdo kareiviai. Į tą patį kėbulą sušoko ir mano „partizanai“ ir čia pat skubiai pradėjo persirenginėti savo naujųjų šeimininkų uniformomis. Kas seržantas, kas eilinis, o Radzevičius į jaunesniojo leitenanto švarutę uniformą įlindo. Pradėjo tarpusavy juokauti, net patarinėti man, esą, jei padėsi dirbti, tai kaip ir jie, būsi laisvas, gyvensi Vilniuje, o kai reikės, nakčia „papartizanausi“. Pasiūlymai buvo viliojantys, tik, deja, ne man mainais už nušautą tėvą, brolį, ištremtą motiną...

Ukmergėje sustojo prie kažkokio namo, ir Raslanas nutarė pavalgydinti sėkmės „riterius“. Pora jų nubėgo į namą, matyt, tai buvo parduotuvė, ir atsinešė už judo gražius prisipirkę maisto ir du puslitrius „velnio ašarų“ nuplauti išdavikiškai sielai.

Prasidėjo puota. Kareivėliai galėjo tik laižytis žiūrėdami į degtinę maukiančius savo viršininkus, o jie juokaudami ir tyčiodamiesi iš manęs siuntinėjo visokius komplimentus. *Klajūnas* dar pasiūlė ir man išgerti, deja, neliko patenkintas atsakymu. Atrėžiau, kad išdavikiško gėralo, kaip ir paties išdaviko – nepakenčiu. Tuo ir baigėsi mano kalba su „draugais partizanais“ iki pat Vilniaus.

Juos kažkur išlaipino, neprivažiavus saugumo, ilsėtis ir ruoštis naujiems „žygiams“, o mane per geležinius vartus įvežė ir atidavė MGB sargybiniams.

R. K. p a s t a b a: kn. APP, II d., 2 kn., p. 577, minimas partizanas *Klajūnas* turi būti Vytautas Petronis, o ne Teodoras Kviklys.

Iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 3, byla Nr. 410, 448, ap. 45, byla Nr. 214, byla Nr. 221, ap. 58, byla P-17454. 1952 m. balandžio 2 d. LSSR MGB 2N valdybos agentai smogikai Alfonsas Radzevičius, Alekso-*Alfa*, Stasys Šimkus, Kazio-*Šturmas*, Kazys Kalanta-*Vasaris*, panaudodami suimtąjį partizaną Vytautą Petronį-*Klajūną*, Molėtų r., Mokylių k. apylinkėse iškvietė į susitikimą ir suėmė Vytauto apygardos *Girininko*-Petro Kutkos būrio partizaną Bronių Kemeklį, Juozo-*Keršta*, kurį po suėmimo LSSR MGB operatyviai panaudojo agentūrinėse operacijose prieš Vytauto apygardos partizanų *Garso*-Adomo Bytauto, *Žvalgo*-Kazio Tubio, *Skirmanto*-Vaclovo Bilio būrius, veikiančius Anykščių, Kavarsko ir Ukmergės rajonuose.

Aktą dėl B. Kemeklio suėmimo pasirašė LSSR 2N valdybos 1 sk. 4 posk. viršininkas kap. Snakin Fiodor Michailovič (g. 1917 12 28 Jaroslavlio sr.), 2N valdybos 1 sk. 1 posk. viršininko pavaduotojas mjr. Dmitrijev Michail Ivanovič ir 2N valdybos 1 sk. 4 posk. oper. įgaliotinis ltn. Alfonsas Kasakauskas, Antano (g. 1927 m. Kaišiadoryse).

Ištrauka iš kn. LKP, VII d., 1 kn., p. 562: „1952 04 02 agentūrinė grupė aplankė Mokylių kaimo ryšininką Mataušą Leščių, globojusį besislapstantį *Žvalgo* būrio partizaną „K". Neįtardamas klastos, „K" sutiko pasimatyti su atvykėliais. „*Klajūnas, Liepa* – žinomi partizanai", – pamanė jis.

„Mums reikia tavo pagalbos: žmogus turi kulkosvaidį, bet labai nenori su juo skirtis, – juokavo ag. *Alfa*, – be to, „užpečky vienam lindėti, reikia organizuotai," – pridūrė.

„K" sutiko. Atsisveikinęs su rūpestingais šeimininkais ir jų dukra Romute, sėdo į „bendražygių" roges. Bevažiuojant pastebėjo: pernelyg akylai jį stebi naujieji „draugai". Nusmelkė įtarimas: provokacija! Tačiau gelbėtis jau buvo vėlu: *Tarzanas* ir *Klajūnas* išlavintu judesiu prispaudė rankas, o *Dagilis* (SG ag. smogikas Feliksas Srėbalius-*Tigras*, operacijos metu vadintas *Dagiliu*) išlupo iš dėklo naganą.

Čekistų „auklėjimas" padarė savo: jau po dviejų savaičių „K" – operatyvinis objektas *Varnas,* saugomas smogikų, išėjo per kaimus ieškoti *Garso* ir *Žėruolio* pėdsakų.

Operatyvinis objektas ***Varnas*** – **K. B.** (Kemeklis Bronius), gimęs 1927 m. Anykščių rajone. Partizanas nuo 1949 01. Kovose dėl Lietuvos laisvės žuvo jo brolis.

1952 04 06 dalyvavo provokacijose prieš DKA „B" rinktinės ir Jovaro kuopos partizanus, čekistų nurodymu rašė laiškus A. Kimštienei.

Nuo 1952 07 aktyviai nebenaudotas, gamino provokacinių leidinių antspaudus, klišes. Oficialiai užverbuotas nebuvo.

1953 m. nuteistas 25 metams lagerio. Atlikęs bausmę, grįžo į Lietuvą, gyveno Šiauliuose.

Per ryšininkus *Varnas* ir *Kairys* pasiuntė laiškus *Garsui* ir *Žėruoliui*. Pastarajam pasiūlyta susitikti, nes apygardos vadas turįs dalykinių pasiūlymų.

P. Puodžiūno ryšininkas Jonas Barauskas perdavė *Žėruolio* atsakymą: jis būsiąs 1952 04 28 Pumpučių kaime."

Daugiau nei du mėnesius buvau laikomas majoro Raslano kabinete ir saugomas dviejų sargybinių kareivių. Vienas stovėjo prie lango, nors jis ir buvo su grotomis, antras – prie durų.

Kai tik atvežė, tą pačią naktį buvo atlikta vadinamoji kryžminė apklausa. Susto-ję ratu apie mane keturi tardytojai pylė klausimus kaip žirnius, į kuriuos turėjau nesusilaikydamas greit atsakinėti ir nesusipainioti. Mažiausią pauzę lydėjo niuksas pašonėn, kupron ar dar kitur. Pats majoras mažai kišosi. Paskui paliko ramybėje iki kitos dienos, davė pailsėti.

Turėjau teisę judėti nuo sofos porą žingsnių iki vidinės stalo pusės, radiją, kuri stovėjo kabineto kamputyje, galėjau tyliai įsijungti tiktai tada, kai nutildavo dienos darbai.

Po poros dienų paaiškino, kad aš kol kas tik sulaikytas ir kol bus pateikta arešto sankcija, maistą gausiu iš čia pat saugume esančios valgyklos. O rūkalų kasdien atnešdavo pats tardytojas. Maistas buvo iš tiesų geras, tačiau po tokios traumos jis man visai nelindo. Be to, kankino nemiga.

Vieną dieną, vakarop, atnešė mano „dešimtuką", pistoletą su visais šoviniais, liepė apsirengti, užsikabinti šautuvą ant peties ir ilgais koridoriais kažkur išvedė. Ėjome per aukštus tai pakildami tai nusileisdami ir vienam kambaryj privedė prie užslaptintų durų. Atidarė, o ten kaip pasakų šaly: pats „karalius" sėdi už ilgo sta-lo, prie jo dar pora aukšto rango „činovnikų". Aš stoviu ir laukiu... Už jų nugarų kažkokie ryšių aparatai, mirkčioja lemputės, veikia teletaipai... Tie mažesnieji tik

šokinėja nuo vieno telefono prie kito, o „glauniausias“ įsistebeilijęs žiūri į mane ir tyli, tarsi kiaurai norėdamas peržvelgti...

Prasidėjo pokalbis: kaip, iš kur, kaip žiūriu į tarybų valdžią, kiek dar „bandi-tų“ likę tame krašte, kaip žiūriu į bendradarbiavimą... Pasirodo, tai buvo Lietuvos saugumo ministras. Matyt, panoro pasižiūrėti į gyvą partizaną, parodyti dėmesį, o galbūt prikalbinti bendradarbiauti... Deja, net ir labiausiai norėdamas tapti tokiu kaip tie, kurie mane suėmė – nebebuvo šansų, juk buvau paskutinis tos apylinkės kovotojas, o čekistai jau rinko paskutinius trupinius. Žinoma, jeigu ne *Klajūnas*, mane sugauti dar daug laiko jiems būtų reikėję...

Mano buvimas pas Raslaną nutrūko staiga. Kai buvo gauta prokuroro sankcija areštui ir nustatyta asmenybė, aš buvau nuolatinai pritvirtintas tardytojui Prichodko. Jis buvo ukrainietis, prastai kalbėjo rusiškai.

Tardė labai ilgai, net trylika mėnesių. Kasnakt abiejose kabinetų pusės – kan-kinamų, mušamų žmonių, daugiausia moterų klyksmai. Dar tardomas sulaukiau Stalino mirties, tačiau tardomajam niekas nesikeitė, naujų aukų ir ašarų srautas nemažėja...

R. K. p a s t a b a: čia norėčiau trumpam sustoti ir pareikšti keletą pastabų. Kaip žinia, B. Kemeklis buvo nuvestas pas saugumo ministrą, ten apklaustas ir, be abejo, prisaikdintas kaip operatyvinis objektas *Varnas*, tačiau jis pokalbio ministro kabinete neaprašo ir akivaizdžiai nuslepia, ką jie su tuo ministru kalbėjo. Truputį pafantazuoja, neva čekistai nustatinėjo jo asmenybę, tarsi abejodami, ar tikrai paėmė B. Kemeklį. Juokinga skaityti tokiuos autoriaus išvedžiojimus.

Manau, kad tokių partizanų ministras matė dešimtis, o gal ir šimtus... Visą puslapį autorius skiria tuštiems plepalams apie stribukus, kurie po jo neturėsią darbo, kalba apie jų personalines pensijas, vykdomą genocidą, susidorojimą su partizanų rėmėjais, bet jokių konkrečių pavyzdžių nepateikia. Skaitant susidaro kažkoks netikras vaizdas, tarsi kažką norima nutylėti, o tą tuštumą pripildyti tuščių plepalų.

Taip ir noriu paklausti gerb. autoriaus, kodėl jis net neužsimena apie operatyvinį objektą *Varnas*, apie provokacijas prieš Jovaro kuopos partizanus, apie provokacinius laiškus, rašytus A. Kimštienei, apie falsifikuotų antspaudų gamybą čekistų nurodymu. Suprantu, kad tai nemalonūs prisiminimai. Aš – ne teisėjas ir nesmerkiu autoriaus, žinau, kad jis buvo įvarytas į kampą ir kitos išeities neturėjo, bet kam meluoti ir aiškinti, jog jis nesutiko su ministro siūlymu bendradarbiauti?

Kai mane suėmė, kišeniuke rado kažkokią seną instrukciją apie žvalgybinių ži-nių rinkimą ir tuoj pat pareiškė kaltinimą pagal BK str. 58-9 – darbas užsienio žval-gybai. Tardytojas labai stengėsi man prilipdyti šitą straipsnį, atseit, va gausi „višką“ („viška“ – kriminalistų žargonas, t. y. aukščiausia bausmė – sušaudymas – *R. K.*)... Deja, teismas vėliau visiškai atmetė tą straipsnį kaip neturintį įrodymų.

Trylika mėnesių per ištisas naktis trunkantį tardymą ir nė vienos nakties pa-miegoti. Apie aštuonis mėnesius praleidau vienutėje. Vėliau įbruko tokį tipelį, kuris visaip bandė prisigerinti, kad kažką išgautų. Deja, šitai aš jau žinojau... Vė-liau sulaukiau tikro kalinio, ne provokatoriaus. Tai buvo panevėžietis Cibulskis – fotografas, kaltinamas vežęs gydytoją sužeistam partizanui. O kaip žiauriai buvo sudaužytas. Tik inkstų srityje truputį šviesesnė oda ir per pakinklius, o šiaip – vi-sas didžiausiais pakraujavusiais rimbais „išpaišytas“. Pasakojo, kad buvo mušamas

vieliniais, įvairių konfigūracijų bizūnais. Jie buvo du bendrabyliai (Kęstutis Diržys), Cibulskio mašina vežę gydytoją. Todėl buvo stengiamasi kuo greičiau išmušti, kur tas partizanas yra. Gydytojas, kurio pavardės nepamenu, taip pat buvo nuteistas dešimčiai metų. Į kamerą tą žmogelį prižiūrėtojas atvilko beveik vilkte. Padėjau jam atsigulti ant narų, prieš tai nuvilkau baltinius, nes jie jį tiesiog degino. Likusią nakties dalį žmogus pravaitojo, net nesumerkė akių. Rytą turėjo keltis ir sėdėti iki tardymo tiesiog ant ištisinės žaizdos. Aš reikalavau gydytojo, bet čia jo niekas nevedė ir jokios pagalbos nesuteikė. Po poros dienų vėl buvo mušamas. Sakė, pasidarytų galą, bet neturi jėgų... Jo bendrabylis buvo mažiau kantrus, tai mažiau ir gavo. Vėliau, kai sumušimai truputį apgijo, atėjęs kalėjimo gydytojas apžiūrėjo tik dėl vaizdo, o į skundus numojo ranka. Bet, kai pasakė, kad teisme vis tiek pareikalausiąs prokuroro paduoti budelius į teismą, kažkaip sušvelnėjo. Po kurio laiko į kamerą įgrūdo jauną vyruką, kaltinamą už ryšius su partizanais. Jo tardytojas taip pat buvo geras mušeika, vanodavo antausius, tačiau tas vyrukas turėjo „fenomenalią“ ausį: užspaudę nosį, pučia orą, o jis švilpdamas išeina per ausį. Sakom, pasiskųsk, kad tardytojas pramušė ausį, pamatysi, kaip padės. Jis taip ir padarė. Tardytojas sunerimo ir daugiau ne tik nebemušė, o pasistengė geruoju susitarti, greit baigė tardyti... Labai greit vėl likom dviese su Cibulskiu.

R. K. p a s t a b a: **Jonas Cibulskis** minimas kn. APP, I d., p. 380, Ksaverinos Lapavičiūtės-Mieliauskienės prisiminimuose; III d., p. 421, partizano Vinco Grinkaus-*Kariūno* prisiminimuose; IV d., p. 238, Prano Dobrovolskio prisiminimuose, ir p. 245, Aldonos Venckūnaitės prisiminimuose.

Kn. LKP, VII d., 1 kn., p. 73, rašoma: „Laisvės kovų archyve“ Nr. 15, išleistame 1995 m., A. Kašėtos str. „Kiek buvo suimtų ir įkalintų antisovietinio pasipriešinimo dalyvių Lietuvoje pokario metais“, p. 75 rašoma: „Kai kuriuose represinių struktūrų dokumentuose tiesiai kalbama apie sankcionuotus kankinimus. 1953 m. vasaryje Panevėžio saugumiečiai išaiškino pogrindinę organizaciją „Aušros tėvūnija“. Buvo suimtas J. Cibulskis, K. Diržys, Z. Šiekštelė ir P. Krupickas... Visų organizacijos „Aušros tėvūnija“ narių išaiškinimui MVD ministro pavaduotojo plk. Počkajaus nurodymu „fizinio poveikio“ priemonės areštuotiems buvo pritaikytos. Tačiau ir kankinimai nepalaužė suimtųjų valios... K. Diržį kankino Panevėžyje, vėliau Vilniuje. Jį mušė kumščiais, plakė rimbu, spardė kojomis, o kai šis išdrįso pasiskųsti prokurorui, dar labiau sumušė.“

Provokacija tardomajame

Kartą, kaip ir paprastai, vos tik nuskambėjo komanda „Gult“, pasikvietė tardytojas Prichodko. Sėdėjo nosį įbedęs į savo popierius ir ilgai tylėjo. Pagaliau atidarė stalčių ir, iš jo išėmęs pistoletą, padėjo prieš save ant stalo, o pats vėl įniko į popierius ir dar labiau palenkęs galvą kažką rašė.

Aš iškart pamačiau, kad tai mano lenkų firmos „Radom“ naganas. Padėtas buvo taip, kad į mane atsuktame velenėlio gale buvo matyti kulkų smaigaliai, vadinasi, su šoviniais.

Palikęs ginklą ant stalo, pats ėmė vaikščioti po kabinetą nueidamas net iki durų. Dargi pažiūrėjo pro duris į koridorių. Žodžiu, sudarė palankiausias sąlygas, kad aš, čiupęs ginklą, bandyčiau arba bėgti, arba nusižudyti, o pats tuo tarpu bandė mane

įtikinti, jog pasistengs, kad man būtų paskirta mirties bausmė. Paskui, užrašęs šiek tiek mano parodymų, pakvietė, ko niekad nedarė, neva pasirašyti protokolą. Pasirašydamas žvilgterėjau į ginklą ir pamačiau, kad dužiklis visai nupjautas. Supratau, kad tai provokacija.

Kai perpratau jo kėslus, neiškentęs parodžiau pirštu į revolverį, o tardytojas tik susiraukė, griebė ginklą ir įmetė į stalčių.

Kai darė ginklo aprašą, pradėjo klausinėti kur, kada, iš ko gavau šitą ginklą... Pasakiau, kad pirkau iš Kurklių milicijos viršininko už 200 rublių. Po nepavykusios provokacijos tardymą baigė kokiu pusvalandžiu anksčiau nei paprastai.

Kartą atsitiktinai teko pasikalbėti su jaunu vyruku, vardu Stasys, per langą, esantį kampiniame kiemo kambaryje. Jis sėdėjo ant lango ir rūkė. Pradžioje galvojau, kad tai saugumo darbuotojas, tačiau, kai jis ir parūkęs nedingo, o žiūrėjo kažkur į kieme esančią spaustuvę – užkalbinau.

Papasakojo jis man savo trumpą įstoriją. Paimtas kautynėse bandė nusišauti, bet nepavyko. Paleido šūvį sau į smilkinį, kulka praėjo virš akių per tuštumą ir išėjo per kitą smilkinį. Prarado sąmonę, tačiau saugumas parsivežė į Vilnių ir išgydė. Tą dieną jis ką tik buvo parvežtas į saugumo tardomąjį. Pasakojo, jog, atgavęs sąmonę, nepajėgęs suprasti, kur esąs. Pradžioje galvojęs, kad jau ne šiame pasaulyje, paskui pasirodė, jog ne seselės o kažkokios pilkšvos būtybės vaikšto aplinkui. Tik paskui bandė prieiti prie lango ir iššokti į gatvę, bet neužteko jėgų. Pagaliau nusprendė viską ištverti ir nepasiduoti jokiam beviltiškumui. Gaila, nepamenu po tiek metų jo slapyvardžio, o lageryje susitikti ir nepasitaikė.

Iš prisiminimų apie *Liūtą*-Henriką Ruškulį

R. K. p a s t a b a: apie partizaną *Liūtą*-Henriką Ruškulį plačiau rašoma kn. APP, VI d., p. 886.

Gyvendamas būryje pas *Girininką*, su *Liūtu* palaikiau labai draugiškus santykius, dažnai susitikdavome, drauge stovyklaudavome. Sužeistas buvo gydomas pas mus, jį gydė ir slaugė *Žilvinas*.

Kažkur pavakare jį užklupo skrebai, per susišaudymą sprogstamoji kulka pataikė į nugarą palei stuburą, o išlindo peties įdubime ir išplėšė didelį gabalą mėsos. *Liūtas*, persekiojamas čekistų, bandė pasigauti arklį ir, bandant ant jo užšokti, antra kulka pataikė į pistoleto rankeną, nutraukė pirštą ir sudaužė revolverį. Rusai jį vijosi apie tris kilometrus. Pajutęs, kad gali prarasti sąmonę, išmušė su čia pat stovėjusia gelda langą, įvirto į trobą ir prarado sąmonę. Žmonių namuose nebuvo, bet grįžęs namų šeimininkas smarkiai persigando pamatęs troboje kruviną nekrutantį žmogų. Tuoj pat išsiskubino ieškoti žmogaus, galinčio duoti žinią partizanams. Laimei, pataikė ant tokio, kuris pranešė *Girininkui*. Skubiai buvo pervežtas pas mus, ir čia *Žilvinas* parodė savo sugebėjimus: per mėnesį pastatė vyrą ant kojų. Vaistų, išskyrus revanolį ir peroksido buteliuką, nebuvo. Baisu būdavo žiūrėti, kai perrišinėja, valo žaizdą, prikamšo gniužulą vatos su revanoliu į tą didžiulę skylę petyje. Išlupo ir keletą gabalėlių tos nelabosios kulkos. Pagaliau žaizda užsitraukė plona plėvele. Kartą neapsižiūrėjo draugas, su kuriuo išleido į kaimą pasivaikščioti, išmetė taurelę, ir žaizda naujai atsivėrė, teko gydytis pakartotinai. Pagaliau pasveiko, ir mes jį

išlydėjom į jo kraštus, kur vėl suformavo naują būrį. Kažkur prie Kurklelių dvaro „atsilygino“ čekistams už pirštą, „numušęs“ vieną. Sakė: „Tai už jį, o už peršautus plaučius teks rimčiau atsilygint.“

Daug baimės *Liūtas* įvarė visokiems padlaižiams, skundikams ir šnipeliams. Nemažiau jo bijojo ir skrebukai. Bet rado išdaviką, kuris ne tik išdavė, bet ir padėjo paimti gyvą.

Tai padarė tas pats *Klajūnas* (Vytautas Petronis) ir tas pats Alfonsas Radzevičius, ta pati išdavikų ketveriukė. Tik bijodami, kad nepajėgs susitvarkyti, peršovė per krūtinę ir paėmė gyvą.

Kartą po tardymo vedė mane į kamerą, o jį – į tardymą ir per žioplumą „nadziratelis“ suvedė kartu. Aš pirmas jį pažinau ir pasveikinau: „Sveikas, *Liūte*!“ Jis mane irgi pažino, o kai pasakiau, kad mane išdavė *Klajūnas*, tai jis linkterėjo galvą patvirtindamas, kad su juo – ta pati istorija... Buvo labai sublogęs ir ėjo pamažu, kažkaip persikreipęs: ar nuo daužymo per tardymus, ar nuo sužeidimo?..

Kai prižiūrėtojas netikėtai išsiaiškino, kad jis buvo kartu su manimi, mano tardytojas ėmė klausinėti apie *Liūtą*. Prichodko tik pabrėžė, kad *Liūtas* bus nuteistas sušaudyti, nes jo byla jau esanti baigta.

Teismas

Ilgas tardymas taip nualino organizmą, kad pradėjo smarkiai šlubuoti atmintis. Tik vėliau, jau lageryje, pradėjau atsigauti.

Teisme, kuris vyko tris dienas, į šaukimą „Teismas eina!“ aš nestodavau, tai juos tiesiog siutino... O man buvo smagu, kad bent taip galiu panervinti budelius, nes žinojau, kad teisme į sprandą negausiu.

Gynėjo teisme atsisakiau, tačiau vis tiek kaip būtiną paskyrė savo nuožiūra, kad vėliau lageryje išplėštų apie tris šimtus rublių. Jau po teismo turėjau tokį nutikimą, kuriame tardytojui liko tik pažaliuoti iš pykčio.

Jau būnant Lukiškių kalėjime, prisistatė tardytojas ir liepė pasirašyti, kad vienas žmogus man davęs pistoletą. Aš jam pasakiau: „Pasirašyk pats, tu esi viršininkas, o aš – tik tavo kalinys, mano parašas dabar negalioja ant jokių popierių...“

Pasirodo, jis norėjo, kad aš pasirašyčiau ant vieno asmens kaltinimo. Tardytojas net pamėlynavo iš pykčio, tik sugriežė dantimis, apsisuko ir išlėkė iš kabineto pagrasinęs, kad taip nepaliksiąs. Net korpusinis, pasižiūrėjęs į mane, nusišypsojo ir liepė vesti mane atgal į kamerą.

Jie labai norėdavo, kad vienas skęsdamas su savim dar nors bent vieną saviškį nusitemptų. Jei būčiau pasirašęs, paskui tą popiergalį su parašu būtų pakišęs žmogui, laužęs jam kaulus ir siuvęs į bylą kaip kaltinamąją medžiagą.

Pirmosios dienos Lukiškių kalėjime buvo tikras rojus: naktis visa tavo, nebereikia dalintis su tardytoju, į darbą eiti nereikia, lepinkis kaip išmanai. Tačiau Lukiškėse neužsibuvau. Suformavo „skrydį“ į tolimuosius kraštus ir ne visai mažą būrelį politinių.

Iki Čeliabinsko važiavome kartu su kriminaliniais. Tarp mūsų, septynių lietuvių, važiavo ir keletas latvių, taip pat politinių. Iš vieno jų kriminaliniai atėmė geležinkelininko milinę. Aš sugalvojau, kaip ją atgauti.

Kai vedė į tualetą, buvome kažkur jau netoli Čeliabinsko. Aš atsisakiau eiti, pasakiau, kad nenoriu ir, kai visi išėjo, paėmiau tą milinę, suvyniojau ir ant jos atsisėdau. Grįžęs kriminalistas, neradęs milinės, pradėjo ieškoti. Pamatęs, kad ji pas mane, priėjo ir ėmė aiškinti, kad jam latvis tą milinę atidavęs, bet aš jam pasakiau, kad mačiau, kaip jis ją atėmė, ir liepiau jam kuo greičiau nešdintis. Po to pakilau, tą milinę nunešiau latviui ir atidaviau, o anam parodžiau kumštį – tenedrįsta politinių užkabinėti. Kai Čeliabinske vedė į pirtį, jis man pasakė: „Pagausiu tave lageryje, galva lėks nuo pečių, žinosi, kaip su „zakonikais" apseit. Deja, mes nesusitikome.

Džeskasganas. Kengyro lageris

1952-aisiais atsidūriau galutinėje savo bausmės atlikimo vietoje. Po karantino, kaip paprastai, buvau paskirtas į kazacho brigadą, dirbusią akmens laužykloje. Iš ten buvo imamas akmuo vietos statyboms. Po viršutiniu žemės sluoksniu stūksojo ištisinis skalūno sluoksnis, kuris buvo lupamas laužtuvu. Darbas – ne tik sunkus, bet ir reikalaujantis tam tikrų įgūdžių, kurių aš visai neturėjau.

Namus dažniausiai statydavo iš stambių betono ir šlako blokų, panašių į plytas, tik žymiai didesnių.

Padirbęs porą dienų akmens laužykloje ir neįvykdęs normos, susiginčijau su tuo brigadininku kazachu, kuris čia vaizdavo didžiausią viršininką. Žodis po žodžio ir jo įsiutintas pakėlęs laužtuvą pagąsdinau, lyg norėdamas jam smogti. Be to, dar pridėjau, kad jis man ne ponas. Mano išsišokimas kazachą iškart paveikė, jis tuoj pat nuleido nosį ir nuėjo tolyn nepasakęs nė žodžio.

Kaliniai nusistebėjo, kad negavau į sprandą, matyt, anksčiau būdavo neįmanoma pasipriešinti... Kadangi buvau jaunas, dar neišvargintas darbų, o galbūt ir pasirodžiau tikrai grėsmingas, nesiryžo manęs liesti, bet tuoj pat pasistengė iš brigados pašalinti.

Pervedė į kitą darbovietę – 10-tą kvartalą, kur buvo gaminami pertvarų blokai. Ten buvau paskirtas prie antiseptinės vonios-baseino, kur chemikalais iš medienos buvo nuodijami graužikai. Pamerktus baseine blokus keltuvu iškeldavau ant vagonetės ir išstumdavau į lauką. Ten ir dirbau iki pat mūsų sukilimo.

Į darbą ir iš jo mus lydėjo siauraakiai ir vilkšuniai. Gretose po penkis, susikibus už parankių. Iš abiejų pusių arčiau automatininkai, o už jų – kulkosvaidininkai.

Kartą darbovietėje sargybinis nušovė kalinį, išėjusį už barako prie vandens čiaupo atsigerti. Kol susizgribo ateiti vyresnysis, vienas iš konvojininkų, pačiupęs nušautąjį, nuvilko visai prie pat draudžiamosios zonos ir padarė vaizdą, jog tas norėjo pabėgti. Net kepurę įmetė į draudžiamąją zoną taip, kad, atrodytų, jog jis atvirto nuo pačios tvoros. Konvojų viršininkas į mūsų šauksmus ir gana aiškų vilkimo pėdsaką visai nereagavo. Liepė išnešti nušautąjį iš zonos, o mums – kuo greičiau prie darbo. Tam kaliniui iki laisvės buvo likę apie dvi savaites.

Prieš man čia patenkant, konvojus visai be jokios priežasties paleido seriją į vedamą iš darbo koloną ir nušovė septynis kalinius, o keliolika sužeidė. Tokie ir panašūs motyvai visai pagrįstai sukėlė pasipriešinimo reakciją.

Buvo nutarta nuo rytdienos nebeišeiti į darbą, reikalauti komisijos iš Maskvos, kad būtų nubausti žudikai, pareikalauti nuimti nuo kalinių numerius, nakčiai nerakinti barakų, nuimti nuo langų grotas. Kaliniai iškėlė devizą: „Laisvė arba mirtis!"

Slapčia, per savus ryšius buvo sutarta ryt į darbą neišeiti ir pateikti administracijai sąlygas.

Nors barakai nakčiai buvo rakinami, tačiau vakarienės metu visiems barakams ir zonoms šis nutarimas buvo perduotas „bevieliu telegrafu“ – iš lūpų į lūpas. Netruko nė valandos, ir prasidėjo tai, kas tęsėsi 44 dienas. Tai buvo kultūringų žmonių streikas prieš nežmoniškas gyvenimo sąlygas, prieš kalinių terorą, pažeminimus... O kaip sujudo ponai viršininkai! Juk tai buvo 12–13 tūkstančių žmonių prasiveržęs balsas. Visai neseniai pas mus buvo atvežta apie 400 kriminalinių kalinių, kurie taip pat sutiko dalyvauti mūsų žygyje.

Į pavakarę mūsų zonoje pradėjo daugėti nematytų vyrų, palei pirmąjį lagpunktą pasigirdo stiprus šaudymas. Pirmame lagpunkte buvo BUR-as, tai kalėjimas kalėjime, į kurį neseniai buvo atvežti Vorkutos sukilėliai. Tarp jų buvo ir Kuznecovas, kuris, išvaduotas iš BUR-o, ėmė vadovauti Kengyro sukilimui.

Tuoj pat įvyko pasitarimas dėl tolesnės veiklos ir organizuotumo. Susibūrė pagrindinis sukilimo vadovybės branduolys: Kuznecovas – sovietinės kariuomenės kapitonas, Masiulionis Kostas – studentas, Kondratas Juozas – teisininkas, berods, iš Kauno ir kiti ukrainiečių, rusų, kazachų atstovai.

Daugiau kaip 10-ties tūkstančių minia kaip sujudintas bičių avilys staiga plūstelėjo į ūkio kiemo vartus, kurie buvo išlaužti, ir per ūkio kiemą vyrų masė pasileido prie moterų zoną skiriančios jau ugnies saugomos sienos.

Pirmojo veržimosi metu buvo sužeistas Sabonaitis Pranas, žuvo Žvigždenis (gal Žvirgždinas? – *R. K.*) Kazys, Kunigoniui peršovė kojį. Vėliau prasidėjo gangrena, ir koja buvo nupjauta. Žuvo apie 100 vyrų.

Antrajame lagpunkte, kuriame aš gyvenau, prižiūrėtojai nebesirodė, nebereikėjo užrakinti. Paskui po apgaulingų pažadų palikti sienoje vartus ir leisti sekmadieniais susitikti tarpusavyje ir kt. buvo sutarta, kad į darbą eisime, tačiau jokių nuolaidų dėl komisijos iš Maskvos – ji turės būti. Taip pat turės būti peržiūrėtos nepilnamečių bylos, nuimti gėdingi numeriai, vietoj jų grąžintos pavardės, pavyzdžiui, manasis, buvo SZZ–937.

Jau kitą dieną susitarimas buvo sulaužytas. Dirbome vangiai, sukom galvas, kas bus toliau. Vakare, grįžtant iš darbo, buvome labai griežtai iškratyti, net nuaunami batai, kad į zoną neparsineštume kokių nors peilių ar pan.

Tuoj pat pasigirdo šūksmai, jog mus apgavo, esame paskutiniai kvailiai, patikėję čekistų žodžiais. Dabar bokšteliuose stovėjo jau po du konvojus ir buvo įtaisyti Degteriovo kulkosvaidžiai.

Vėl kilo šurmulys: tiek per vakarienę salėje, tiek barakuose. Apgaulė šaukėsi keršto. Toliau taip gyventi žmonės nebeturėjo jėgų. Atomazga turėjo įvykti tuoj pat.

Dalį vyrų, buvusių moterų zonoje, grįžę radome izoliatoriuose. To jau buvo per daug. Vėl skubiai buvo rengiamasi naujam zonų šturmui. Vėl susijungė vyrų lagpunktai, nepaisant pragariškos ugnies, jie patraukė į ūkio kiemą, ir čia geležiniai vartai griuvo su visais įmūrijimais. Palei moterų zoną stovėjo remonto dirbtuvių barakas, kuris leido nepasiekiamiems kulkų priartėti prie ugnies linijos ir kurią dabar saugojo sustiprinta ginkluota sargyba.

Sukaleno kulkosvaidis, bet plieno lakštų niekaip negalėjo pramušti, kulkos staugdamos lėkė kažkur aukštyn. Vyrai atnešė dar vienus vartus ir taip pritaikė, kad iki mūro sienos betrūko gal pusantro metro. Darbo zonoje surado geležinkelio bėgį ir, įsupdami jį, pasilenkę, kad neužkabintų kulkos, ėmė taranuoti sieną. Sienoje labai greit buvo pramušta skylė. Moterys iš kitos pusės taip pat padarė priedangą iš visokių lentų, čiužinių, kad užstotų matomumą sargybiniams, šaudantiems iš bokštelio. Kai sargybiniai pamatė, kad šaudyti beprasmiška, pamažu nutraukė ugnį.

Ir taip visi trys lageriai, apie 12–15 tūkstančių kalinių, tapo vientisa nepriklausoma zona. Buvo griežtai laikomasi drausmės ir tvarkos. Susikūrė savi sargybų būriai, kad bailiai nebėgtų pro kareivių padarytas pralaužas. Tokius kvietė išeiti, norėjo žinoti, kas dedasi zonose. Pro pralaužas lauko aptvaro sienose čekistai dažnai darydavo psichines atakas: paleisdavo į mus po 20–30 kareivių, bet mes juos atremdavom nuogom krūtinėm.

Vėliau pradėjome griauti vidines barakų sienas ir apie lagerį statyti, nors ir neaukštą, bet ribojančią nuo kareivių ir bandančių sprukti iš zonos sieną. Taip atsitvėrėm nuo pasaulio dar viena, sukrauta iš „samanių“ siena. „Samanės“ – nedegtos, didesnės už paprastas plytos.

Prasidėjo derybų laikotarpis. Pradžioje valgyklų salėse, vėliau su lagerių viršininkais. Kartą valgykloje išaiškėjo įdomus dalykas. Buvę ir kalbėję viršininkai vienam ukrainiečiui kažkaip nepastebimai perdavė laiškelį, kuriame buvo žadama net laisvė, jei jis suorganizuos riaušes tarp lietuvų ir ukrainiečių, bet avantiūra žlugo: ukrainietis tuoj pat išėjo ant scenos ir viską išklojo visai zonai, ko iš jo norima. Po to daugiau nebeįsileidome vietinių „perlamentarų“. Juk, sukėlus riaušes, būtų pretekstas įvesti kariuomenę pagal įstatymą. Kadangi vėjai stepėje dideli, buvo pagamintas didžiulis aitvaras, paleidžiamas toli ir aukštai. Buvo pagamintas toks gudrus prietaisėlis, kuris aitvarą prilaikančia virvute „nunešdavo“ aukštyn atsišaukimų paketėlį ir, kai pasiekdavo viršų, atsitrenkęs į aitvaro rėmelį, tuos atsišaukimus paleisdavo ant Džeskazgano miesto. Po to kareivėliai pėsti ir ant motociklų juos rinkdavo. Vienas motociklininkas net užsimušė leisdamasis nuo sopkos. Šaudydami bandė nukirsti aitvaro virvutę, bet niekaip į ją negalėjo pataikyti.

Zonose gyvenome pagal tam tikras taisykles. Atitinkamas vyrų skaičius eidavo nakvoti į moterų zoną, o tiek pat moterų turėdavo nakvoti vyrų barakuose, kad staiga nebūtų galima atskirti kurią nors dalį.

Jei labai vargindavo automatininkų išpuoliai, tai virš valgyklos iškeldavome juodą vėliavą. Pradžioje nežinojom, kodėl jos taip bijoma, o pasirodo, pro Džeskazganą traukiniais pravažiuoja užsieniečiai. Čekistai baisiai bijojo tos juodos piratiškos vėliavos, o mums ji padėjo bent tiek, kad turėjome daugiau laiko sustiprinti savo pajėgas.

Vyko nuolatiniai pasitarimai, vyrai galvojo, kaip išsikovoti šiek tiek savo naudai, tačiau stalininiai valdovai nesidavė perkalbami ir toliau išsisukinėjo, savo pažadų nevykdė.

Kartą pralaužoje pasirodė daugiau nei visada kareivių. Todėl ir mūsiškių subėgo daugiau, kad išvarytų juos. Kilo gana didelis triukšmas, šauksmai, buvo panašu į žudynių pradžią. Vietiniai kazachai ir čia atitremti čečėnai nutarė mums padėti.

Kiek ten jų suėjo, aš nežinau, bet iš kitos pusės palei bokštelius sustoję pradėjo šaukti: „Ką jūs darote su kaliniais?!“ Tuo metu konvojai į juos atidengė ugnį. Keletą gyventojų nušovė ir, išvežę į sopkas, užkasė, kad neliktų jokių žudynių pėdsakų.

Netrukus buldozeriai ėmė rausti griovius tankų maskuotei, ir naktį be šviesų prie kiekvieno lagpunkto privažiavo po 2 tankus T-34. Lygiai po 44 parų mus žūtbūt pasiryžo sutramdyti, kad atvykę iš Maskvos komisarai rastų viską kaip buvus. Tam buvo atvežti kariniai daliniai iš toliau, nes vietinis garnizonas eiti į lagerį atsisakė. Esą, jei kaliniai pultų miestą, tai jie gintų, o kadangi kaliniai ramūs ir nieko nedaro, tai jiems mus pulti nepriklauso. Lagerio viršininkui kareiviai pasakė: „Pats prisivirei košės – pats ir srėbk.“

Pirmiausia tą rytmetį snaiperiai „nuėmė“ kalinius, budinčius ant valgyklų stogų. Moterų zonoje nušovė ant stogo budėjusią moterį, palei visų lagpunktų sienas pasileido tankai, o iš paskos kareiviai – su kilnojamosiomis spygliuotų vielų užtvaromis. Aš tuo metu buvau 7-ajame moterų barake. Kai išgirdę šaudymą išbėgome laukan, kareiviai jau bandė brautis pro kampą. Prasidėjo kova su plytų gabalais...

Trumpam kareivius pavyko atmušti, deja, tik trumpam. Vienas vyras bandė nubėgti į 5-ąjį baraką, o tuo metu iš ten bėgo kitas kalinys, matyt, norėdamas pranešti, kas pas juos dedasi. Tačiau pasigirdo automato serija, ir abu krito pakirsti kulkų. Visa tai mačiau savo akimis, nes stovėjau pusiau sumišęs nuo gautos iš kareivių plytos į šoną.

Pamatėm palei lauko sieną atvažiuojantį tanką. Kadangi tik aušo, mes jį pastebėjom per vėlai – žmonės nesuspėjo subėgti į baraką. Durys užsikimšo, pasigirdo siaubo apimtų žmonių šauksmas. Nežinau kaip, bet turbūt instinktyviai pašokau ant išmušto lango ir įsikibau į vieną išlikusį grotų virbą. Perlėkęs per tuos du nušautus kalinius, tankas tiesiai šovė į siaurą mūsų kiemą. Ir taip po juo pirmiausia pateko moterys. Prie kampo tankas iššovė iš patrankėlės kažkokius smaluotus skudurus, kurie, prilipę ant galinės sienos, užsidegė. Oro banga nuo galvos net nupūtė kepurę. Tankas, neturėdamas kur apsisukti, atbulas patraukė atgal. O moterų klyksmas – siaubingas, susiliejęs su tanko žlegėjimu ir šūviais prie kitų barakų. Košmaras, kurio žodžiais nupasakoti neįmanoma...

Kai grįžęs iš tarpsienių tankas pasuko link 5-ojo barako, mes vėl bandėm neleisti kareiviams apsupti barako. Kažkoks kalinys čiupo kareivėliui už atkišto durtuvo, šis neišlaikė, ir šautuvas nukrito ant žemės. Tasai apsisuko, norėdamas pačiupti šautuvą pasilenkė, o tuo tarpu du durtuvai jam susmigo į nugarą. Tankas, apvažiavęs 5-ąjį baraką, vėl pasuko vėl prie mūsų barako. Perdurtąjį vyrai, paėmę už parankių, įvedė į baraką. Ten jis paklausė, ar kas turi gerą peilį, vieną jis pats turėjo. Pasiėmė po peilį į rankas, paprašė, kad jį užklotų paklode, ir pasakė: „Aš nepasiduosiu, kai ateis manęs imti... Pasiimsiu nors vieną su savimi pas Aukščiausiąjį...“

Ten, kur vyrai iš barakų nesidavė išvaromi, mėtė dūmines „šaškes“ ir šaudė iš raketinių paleidiklių. Kiekvienas išeinantysis turėjo laikyti pakeltas rankas tol, kol išvarė už zonos, o ten turėjo gulti kniūbsčias ant žemės ir gulėti, kol „nadzirateliai“ jį iškratys.

Po nuodugnios kratos nedidelėmis grupelėmis visus išvarė į stepę ir skirstydami suformavo etapus. Skirstė į kairę ir į dešinę gal kokius penkis kartus, kol atsijojo nekaltus, kurie po sukilimo nebuvo išvežti iš Kengyro. Dalį padarė bekonvojiniais vergais.

Vieną dieną pakilo didžiulė smėlio audra, vadinamasis buranas. Aš dar nebuvau matęs tokio gamtos šėlsmo, tokios smėlio pūgos. Smėlis užkimšo akis ir ausis, tiesiog lindo į kūną. Tie, kurie jau žinojo jo padarinius, greit apsisuko galvas švarkeliais. Geriau jau trokšti be oro, negu springti smėliu. Dangus maišėsi su žeme. Tačiau buranas buvo palyginti trumpas, po jo prasidėjo stiprus, bet neilgas lietus, o per tą siautulį kareiviai bijojo, kad kas nepabėgtų, nes jie irgi buvo priversti sukti galvas milinėmis ir be perstojo šaukė: „Nesikelt!“

Kadangi buvau neseniai atvežtas, tai dar turėjau savo partizanišką uniformą, kurią pasiėmiau iš saugojimo kameros ir vilkėjau viso sukilimo metu. Jei ne merginų duotas vatinukas, kažin ar nebūčiau gavęs kulkos, laimė – mane maskavo šita „šimtasiūlė“.

R. K. p a s t a b a: 1954 m. Kengyro sukilimas – nepavykęs politinių kalinių sukilimas ypatingajame Gulago lageryje „Steplag“.

1954 m. gegužės 17 d. viename Steplago skyriuje malšinant kalinių neramumus buvo nušauta 18 ir sužeista 70 kalinių. Pasipiktinę tokiu administracijos žiaurumu, kaliniai sukilo. Sukilę kaliniai (tik politiniai, nes kriminaliniai buvo tučtuojau išvežti iš lagerio) pareikalavo sutrumpinti bausmės laiką, paleisti šeimas iš tremties, įvesti 8 valandų darbo dieną ir kt. Dėl kalinių sukilimo nutrūko gamyklų ir elektrinės statybos, kuriose dirbo kaliniai. Kadangi Gulago valdžia sutiko patenkinti tik kai kuriuos buitinius reikalavimus, vakarų ukrainiečių ir lietuvių vadovaujami kaliniai sukilimą nutraukti atsisakė.

SSRS vidaus reikalų ministro S. Kruglovo įsakymu birželio 26 d. ne mažiau kaip 1700 MVD kareivių su 5 tankais ir 98 tarnybiniais šunimis įsiveržė į sukilėlių užimtą lagerį ir sukilimą numalšino nužudę mažiausiai 43 kalinius (liudininkų parodymais, žuvusiųjų buvo apie 500). Oficialiais duomenimis, malšinant sukilimą žuvo 37 kaliniai ir 6 sukilimo vadai buvo sušaudyti.

Šaltinis: Anne Applebaum. „Gulago istorija“. – V.: Baltos lankos, 2009.

Pagaliau maždaug po savaitės pajudėjome iš Kazachstano dykumos. nežinodami, kur mus nutrenks. Tik vėliau sužinojau, kad už bausmę nusipelniau atšiauresnės vietos: buvom vežami į Magadaną kasti aukso.

Tolimuosiuose rytuose atsidūriau milžiniškame persiuntimų punkte. Ten lagpunktai, zonos vienos šalia kitų, tik tarp jų kokių 10 metrų pločio tarpai konvojams ir sargybai. Zonos ten suskirstytos pagal kalinių markiruotę: politiniai, vagys, sukos, mužikai, raudonosios kepuraitės, tikintieji, „lomu susijuosę“ ir dar kažkokie pogrupiai.

R. K. p a s t a b a: „lomu susijuosę“ (rusiškai – lomopodpajasanyj). Tai rusiškas kalinių žargonas, lietuviškai būtų galima pasakyti „laužtuvu susijuosęs“ arba taisyklingiau: „rankoje su laužtuvu“. Šis žargonas atsirado apie 1949 m. tarp kalinių, kai politiniai kaliniai lietuviai ir ukrainiečiai, buvę partizanai, su laužtuvais rankose iš zonų vijo kriminalinius dėl žiauraus jų elgesio, vagysčių ir kitokių nusikaltimų prieš politinius kalinius.

Mes apsistojom neblogoj vietoj: vaizdas į jūrą su uosto panorama ir giedrą rytmetį matomu Sachalinu, esančiu palei Japonijos krantus. Ten gyvenom kaip kokie poilsiautojai prieš kelionę. Kai kurie žaisdavo krepšinį, o kiti – kas ką prasimanydavo. Tarp mūsų buvo toks latvis, kuris garnizono karininkui suremontavo trofėjinį vokišką akordeoną, todėl karininkas leido, kol išplauksime į etapą, pagroti mums, kaliniams. Tai jis keliavo per rankas pagal tautybes, po dieną kiekvienos tautybės žmonėms.

Prieš išvykstant karininkas atėjo akordeono, iš jo ir sužinojom, kad mus jau ruošia kelionei. Ir tikrai. Prasidėjo paskutinis vergų sveikatos patikrinimas. Labai nustebau, kai ambulatorijoje manęs lietuviškai paklausė, ar noriu važiuoti į Magadaną. Atsakiau piktai, kad auksas ne mano, jo aš ten nepalikau. „Gerai, – atsakė gydytoja. – Eik!“ Pasirodo, ji – čia esančio garnizono vieno iš karininkų žmona, dirbanti persiuntimo lagerio gydytoja. Kai prie vartų pradėjo šaukti pagal formuliarus, man liepė stoti į kairę.

Suformavo mūsų, vergų, grupę, tinkamą tik bulves skusti arba sausainius perrinkti, grąžino į barakus, o draugus sugrūdo į laivą.

Vaninas – kalinių uostas, liūdnom jų dainom apdainuotas:

Ja pomniu tot Vanenskij port
I vid parachoda ugriumij,
Vletiš streloju tuda,
A ot tuda vozvrata už netu...

(Aš prisimenu tą Vanino uostą ir niūrų laivo vaizdą, strėle įskrisi į jį, o iš jo atgal jau negrįši...)

Ir vis dėlto į Magadaną išplaukė didesnė Kengyro sukilėlių dalis. Visiems į formuliarus buvo įklijuotas nelemtas popierėlis „Zabastovščik“ (streikininkas). Ir tik tada, kai komisarai iš Maskvos apsilankė Kengyre ir pripažino, kad mūsų reikalavimai teisingi, 020-ojoje kolonoje tas pažymas išėmė iš mūsų bylų. Tačiau mūsų vadai – Kuznecovas, Masiulionis Kostas, Kondrotas ir vienas ukrainietis – buvo nuteisti sušaudyti. Bet vėliau jie buvo atleisti nuo bausmės, o Kuznecovą, kiek teko girdėti, netgi reabilitavo ir grąžino visus fronto apdovanojimus.

K. Masiulionis grįžo į Lietuvą, sukūrė šeimą, sulaukęs pensijos dirbo telegramų išnešiotoju. Nelaimingas atvejis – paslydęs virto, susižeidė galvą ir mirė Šiauliuose, palaidotas Ginkūnų kapinėse.

Atvykę į 020-ąją koloną, radome gerokai sustiprintą sargybą, tačiau langai jau buvo be grotų, į darbą nevedė, dirbo tik viena maža brigada, kuri aptarnavo lagerį. Jie mus aprūpindavo rūkalais.

Šios kolonos adresas: **Irkutsko sritis, Taišeto rajonas, Nevelsko stotis, 215/020 „K“-2.** (rusiškai: Irkutskaja oblasti, rajon Taišet, stancija Nevelsk, 215/020 „K“-2).

Prieš mūsų atvykimą vietiniams gyventojams buvo pripasakota, kad atveš ypač žiaurius kalinius, tiesiog žvėris – ne žmones, todėl prie vartų mūsų niekas nesutiko, o į einančius į baraką žvelgė nepatikliai, bet labai greit įsitikino, kad tai buvo grynas čekistų melas.

Kai mums pasiūlė nunešiotus senus kalinių drabužius, jų atsisakėm. O kai atvežė naujus ir pradėjo mums išdavinėti, tada ir vietiniai, pamatę mūsų vienybę, labai greit pakeitė savo nuomonę apie mus.

Kartą prižiūrėtojas į izoliatorių norėjo nuvesti vieną mūsiškių, bet mes kategoriškai užprotestavom, tiesiog jo nedavėm, ir viskas tuo baigėsi. Netrukus etapu vėl nugabeno į kitą, ne per toliausiai esantį 05-ąjį tos pačios vietovės lagerį.

Kitas etapas buvo – Čiunsko rajonas, stotis Novo-Čiunka Nr. 038. Joje teko pagyventi gerokai ilgiau. Dirbau statybose, pagal čekoslovakų projektą statėme didelę ambulatoriją laisviesiems. Pastatas aukštas, palatos turėjo būti 3,20 m aukščio iš apipjautų sibirinių pušų ir eglių. Ten nešiodamas perdengimo sijas, sugadinau širdį ir buvau nugabentas į Novo-Čiunkos ligoninę. Sveikata labai pablogėjo, kamavo nemiga, gydytojai mažai ką padėjo, gyvenau galvodamas, kad čia jau ir liks mano kauleliai. Bet sutikau žmogų, kuris bent jau apsigydė ir man davė receptą, už kurį ir šiandien esu jam dėkingas. Jis man pasiūlė kasdien išsivirti po 25 g arbatžolių 200 g vandens ir gerti po valgomąjį šaukštą tris kartus per dieną. Nepatikėjau, tačiau pabandžiau. Nors lageryje arbatos gauti sunku, bet man pavyko ir po kelių dienų pajutau, kad galiu miegoti. Gėriau ją ir toliau, pradėjau nebejusti širdies virpėjimų. Po mėnesio pasiuntė persišviesti rentgenu, ir įvyko stebuklas: rentgenologas savo akimis negalėjo patikėti, pažiūrėjęs į ankstesnę nuotrauką, išvadoje užrašė: „Širdis normali."

Būdamas čia, susipažinau su medicinos darbuotojais ir likau pas juos dirbti.

Ši, 038-ioji, ligoninė aptarnavo politinius ir keletą kartų baustus kriminalinius kalinius. Pradžioje prižiūrėjau operacinės autoklavą-sterilizatorių, vėliau dar gavau operacinės sanitaro darbą. Ligoninėje dirbo du chirurgai: Gusevas ir Harupkina. Gusevas buvo ir ligoninės vyr. gydytojas. Operacinėje felčeriu dirbo Slapšinskas Vytautas, antrajam vidaus ligų sk. – Grinkus Vincas ir Algimantas Stankūnas. Vėliau Stankūnas dirbo laboratorijoje, puikus vyras – kupiškėnas, miške praradęs koją (amputuota virš kelio). Ligoninėje nuolat dirbo 30 politinių kalinių, kuriems buvo patikėti stiprūs A grupės vaistai. Kriminaliniai į tokias vietas nebuvo priimami. Ambulatorijoje dirbo Papickas Stasys.

Kartą vienas kriminalinis pranešė, kad naktį mus ruošiamasi užpulti, kadangi jiems buvo reikalingi narkotiniai vaistai. Mes žinojom, kurioje barako vietoje tie „didvyriai" gyvena. Vos tik sutemus, skubiai susiorganizavom ir pakūrėm jiems tokią pirtį, kad keli net kojas nušalo „zapretkėje" pastovėję, kol bokštelio sargybinis pranešė „nadzirateliams". Narkotikai jiems kainavo kojų pirštus. O mes, nors ir pažeidėm drausmę, nubausti nebuvome nė vienas. Po to daugiau niekas nebandė apiplėšti ligoninę, nebent sugebėdavo pavogti.

Mano darbo vieta buvo ilgas pastatas, kuriame įrengtos lentynos (stelažai), vienoje pusėje – asmeniniai kalinių daiktai, prie jų dažniausiai lankydavosi žmonės, o kitoje pusėje valdiški: patalynė, išduodami spec. drabužiai, avalynė. Gyvenome keturiese prie med. kanceliarijos esančiame kambarėlyje, kuris dieną tarnavo kaip ligoninės registratūra. Alioša Smirnovas – buhalteris, mano viršininkas, aš – sandėlininkas ir asmeninių daiktų saugotojas. Somovas – med. statistas ir Nikolaj Semionovič Krištal – antros grupės invalidas, senas caro armijos karininkas, baigęs aukštąjį mokslą, į lagerį patekęs kaip japonų šnipas. Žodžiu, tikras internacionalas: du rusai, lietuvis ir ukrainietis.

Smirnovas Alioša buvo rusų admirolo Smirnovo sūnus, į lagerį patekęs kaip kriminalinis, o vėliau už replikas gavęs politinį straipsnį. Kai atvažiavo tėvas jo aplankyti, jis atsisakė su juo pasimatyti, tik mums tarstelėjo: kur tėvas anksčiau buvo, kai jį pasodino.

Krištal N. S. į saugumo rankas pateko antro apsilankymo metu. Pirmąsyk jam viskas klojosi gerai. Buvo įsitrynęs į revoliucinę armiją net komisaru, nemažai eibių pridaręs veikiančioje armijoje, bet labai kultūringas, mokantis prancūzų kalbą ir puikus pasakotojas, matęs pasaulio ir dirbęs šnipu už pinigus, o ne iš idėjos.

Į ligoninę ir iš jos kasdien atvažiuodavo arba išvykdavo po 15–20 ir daugiau kalinių, daugiausia kriminalinių: tai termometrą prarijęs, tai pats sau pilvą persipjovęs, todėl kartais tekdavo ir po darbo valandų padirbėti.

Kartą iš 33-iosios atvežė buvusį mano porininką – latvį. Vos jį pažinau, baisiai blogai atrodantis ir širdis kritinės būklės. Apsiverkė mane pamatęs. Bijodavo užmigti, nes galįs neprabusti... Taip po savaitės žmogus ir iškeliavo į aną pasaulį, užgeso kaip žvakė. Labai jau karštas darbe ir per daug uolus buvo. O paklaustas apie norą dirbti sakydavo: „Taip noriu dirbti, bet kojos pačios į ambulatoriją traukia, negaliu atsispirti...“

Mūsų ligoninėje buvo ir beprotnamis – vienas barakas aptvertas aukšta stačių medžių tvora, tarsi senovinė pilis. Daugiausia buvo kriminalinių ir ne tiek kvailių, kiek visokių apsimetėlių. Buvo ir toks nuotykis: vienas iš jų sau ant kaktos išsitatuiravo žodžius: „Chuj Chruščiovu“. Ką daryti? Nenuplausi. Vežė į Irkutską operuoti, nuėmė visą tatuiruotę su oda ir pažadėjo teisti, tačiau nesugijus žaizdai ant kaktos, nusipjovė ausį, įdėjo į voką ir pasiuntė Chruščiovui su prierašu: „Nechačiu tebia slušati, svolač“ (Nenoriu tavęs klausyti, niekše).

Kokių tik neteko matyti žmonių: žiaurių, aklų, maniakų. Kai nuvažiavau į Kengyrą, prie manęs prisigretino tautietis, maloniai sutiko, net vaišino ir buvo pasiryžęs visur padėti ir viską paaiškinti. Nepraėjo nė pusmetis, ir vyrai išaiškino, kad šis „patriotas“ pasisavino tautiečių surinktus pasiųsti į uždarą kalėjimą pinigus.

Po daugelio metų pamačiau šį žmogų jau čia, laisvoj nepriklausomoj Lietuvoj, tribūnoje rėžiantį ugningą patriotinę kalbą, nepaisant to, kad jo klausėsi tie, kurie žinojo jo darbelius. Kaip galima vartyt kailį neraustant ir nieko nesigėdijant. Neminėsiu šito žmogaus pavardės, aš jam – ne teisėjas, tačiau geisčiau tokių žmonių savo gyvenime sutikti kuo mažiau.

Kai 038-ąją ligoninę išformavo, mus perkėlė į 07-ąjį lagerį. Kadangi ligoninė vis tiek buvo reikalinga, tai ją ir paliko atitverdami dalį zonos. Aš savo sandėlį perdaviau laisvajam sandėlininkui Mišinui.

Išvažiavom paskutiniai, kadangi turėjom atiduoti visas materialines vertybes. O kur dėtis beldikams, kurie nežinojo, kas jų ten laukia? Buvo juokinga žiūrėti, kaip su ašarom akyse jie prašė viršininko, kad vežtų, kur tik nori, tik ne į 07-ąjį. O viršininkas, šypsodamasis prieš visus, pasakė: „Reikėjo pirma galvot, manot, visą laiką jus globosiu?“ Pasišaipė ir paliko savo „našlaičius“ be globos. Nekokia ir beldiko duona...

Tenai pradžioje dirbau, paskui smarkiai susirgau. Prasidėjo skausmingi inkstų akmenligės priepuoliai. Paskui padėjau chirurginiame, bet labai greit mane pardavė beldikas. Tada man padėjo chirurgė – tapau antros grupės invalidu ir atsidūriau invalidų barake, galėjau lankyti draugus, kurių nemažai turėjau. Labai geras draugas buvo Vytautas Karčemarskas (iš Dzūkijos), sirgo TBC, mirė grįžęs į Lietuvą. Žekonis Povilas, buvęs partizanas, grįžęs gyveno Šiauliuose, nuolat sirguliavo ta

pačia TBC, po žmonos mirties (žuvo patekusi po autobusu) labai išgyveno, ir tai pagreitino jo ligą, mirė. Papickas Stasys (nuo Ukmergės) grįžęs gyveno Latvijoje, paskui vedė Trakuose, išaugino dvi dukras, rašė, kad žmona paliko, o vėliau visi ryšiai nutrūko. Paškonis Matas, grįžusio jo 10 metų neregistravo, po to vedė, gyveno Ukmergėje, buvau sutikęs Kaune (miręs).

Tenai sutikau ir Alfonsą Radzevičių, kuris man rankas surišo Raslano džiaugsmui. Lėkė pas viršininką, kad perkeltų kur nors kitur, tačiau buvom kartu. Aš jam nieko nesakiau, tik ignoravau, tarsi visai jo čia nebūtų, praeidavau nematydamas. Jis dirbo statybose, su lietuviais nebendravo. Paleistas iš lagerio išvažiavo į Suomijos Kareliją, tačiau ne taip seniai pasirodė Šiauliuose.

Kartą eidami su žmona pamatėme jį stovintį autobusų stotelėje. Kai priėjom arčiau, nosį nukabino žemyn, į važiavusį autobusą nesėdo. Kitą kartą jį mačiau prie prekybos centro pasipuošusį... O kas, jei Lietuva iš tiesų liks laisva? Gal sušaudys? *Liūtas* jau nieko nebepasakys, tačiau yra daugiau dar gyvų... Gal tie netylės? Nesmagu, manau, susitikti žmogų, nepadariusį tau nieko blogo gyvenime, o tu jam statei pistoletą prie pakaušio... Oi, kaip nesmagu...

Mordovijoje

Iš Sibiro lagerių mus atitrenkė netoli Maskvos, į Mordviją, į Dubrovlago „salyną“: Potmos stotis, pašto dėžutė – Javas ŽX-385/ 11.

Mordovijos lageriuose (Dubrovlag) kalbėjo, kad į pabėgusį kalinį rodydami vietiniai gyventojai mordviai sakydavo: „Žiūrėk, pūdas miltų eina!“ Mat, padėjęs sugauti bėglį, mordvis gaudavo pūdą miltų. Štai, kiek buvo vertas kalinys, bandydavęs iš ten pabėgti. Potmos lageriai – labai sena kalinių naikinimo vieta. Dubravos miškų lageriuose užkasta visa caro laikų inteligentija: karininkai, profesoriai, mokslininkai, gydytojai ir eiliniai valstiečiai, kurie nepakluso „didžiajam vadui“ Leninui...

Kartą gavome „atriadno“ įsakymą padidinti apavo džiovinimo kambarėlį. Kai pradėjom pjauti sieną, kuri buvo ir vidinė, prie to, jau esamo, džiovyklos kambarėlio, atsivėrė mums sąmoningai paslėpta mažytė kamera, išbetonuotom sienom, palubėje čiaupas, o apačioje maždaug iki pusės šlaunų tarsi vonia, tik kvadratinė, apačioje grotelės ir vožtuvas. Kameros plotis – metras, ilgis – apie trys metrai. Galinė siena maždaug galvos aukštyje suvarpyta kulkų. Supratę, kas tai per įrenginys, atsisakėme toliau didinti tą kambarėlį paaiškinę: kas pastatė tą šaudyklą, tas tegu ir griauna. Ir ką gi, teko patiems prižiūrėtojams pasidarbuoti.

Už zonos gyveno vienas lietuvis, kuris kolūkiui iš mūsų zonos veždavo lentas. Jis pasakojo, kad šis lageris viduje turėjęs dar vieną lagerį, kuris sujungtas su kontora – viršininkų, tardytojų būstine.

Sušaudytuosius tuo požeminiu tuneliu išvilkdavo naktimis ir veždavo kažkur laidoti. Čia, pasakojo, „ištirpo“ daugelis caro generolų. Jų į darbą nevarė, o skyrė visokiems kankinimams ir mirčiai.

Geležinkelio atšaka į Potmos „otdeleniją“ be spec. leidimų niekas negalėjęs įvažiuoti. Daug baisaus mums papasakojo tas senukas, taip pat buvęs kalinys, negavęs valdžios leidimo iš čia išvažiuoti, todėl pasilikęs, vedęs mordvę, skurdžiai, tačiau už

vietinius, kaip pats sakė, vis tiek geriau gyvenąs... „Jei pakiltų visi čia nukankinti, sušaudyti, užmušti sužvėrėjusių prižiūrėtojų, tai visa komunistų partija iš baimės numirtų“, – pasakojo senukas. Jis jau sunkiai kalbėjo lietuviškai, tai mes kartais iš pagarbos jam kalbėdavom rusiškai.

Ir šiandien tebeošia Dubravos miškai baimingai slėpdami tą baisią pasmerktųjų dalią, tą baisų nužudytųjų prakeiksmą, bolševikams sunčiamą sukepusiom kruvinom lūpom... Ateis Dievo teismas, ateis, kad ir kaip budeliai to nenorėtų, istorija atvers iš mažų kruopelyčių surinktus puslapius, kitų lūpomis prabils išniekinti, pažeminti, skriausti ir nukankinti. Jei jų nepasieks žemiškasis teismas, nebus jis kitoks tenai, juk meldžiamės kartodami Dievo išmokytą maldą: „Kaip danguje, taip ir ant žemės.“

Kadangi buvau antros grupės invalidas, tai savu noru nuėjau dirbti pas „atriadno“ viršininką „tvarkiniu“. Darbas lengvas, užsidirbdavau tik ant machorkos visam mėnesiui t. y. gaudavau septynis rublius. Visi to barako žmonės patikrinimui būdavo surašyti ant fanerinės knygos lapų. Po kiekvieno patikrinimo kitam patikrinimui reikėdavo stiklu išskusti pirmojo atžymas, ir knyga vėl tinkama. Išvyko – išskutai, atvyko – įrašei.

Viršininkas buvo kazachas, jaunas karininkas, neakivaizdžiai mokėsi partinėje mokykloje, per dienas sėdėdavo, dirbdavo savo darbus o aš taip pat ką nors veikdavau. Jis labai domėjosi Nepriklausomos Lietuvos gyvenimu. Aš pasakojau neslėpdamas, kartais jis net nesuprasdavo, kad galima kur nori eit, ką nori veikti, kaip nori gyventi. Vėliau viršininkas kažkaip labai draugiškai ėmė į mane žiūrėti, suprato, kad šitas „banditas“ čia sėdi nė už ką. Žadėjo, kiek galėdamas padėti, kad man sutrumpintų bausmės laiką. Nežinau, ar jo, ar ne jo dėka, tačiau kartą pašaukė mane į spec. dalį ir perskaitė, kad man 25-erių metų bausmė sumažinama iki 15-kos ir, kiek trūko, gal penkių mėnesių iki galo, taip pat nebereiks atsėdėti – paleidžiamas.

Kitą dieną visai nepasiruošusį (neturėjau vasarinio apavo), su tokiom lengvom kerzo „tapuškėm“ išvarė už zonos, žaibiškai pateikė paleidimo liudijimą ir bilietą iki Šiaulių. Kelionei dar davė 27 rublius iš paleidimo fondo, nes savų aš neturėjau. Kratė pažįstamas „nadziratelis“, todėl nieko neatėmė.

Grįžęs Hasikjanui parašiau laišką, gavau iš jo porą atsakymų ir knygrišio kursų baigimo pažymėjimą.

Mordvių kraštas neturtingas, žmonės nemyli darbo, dar šiais laikais vaikšto karninėm vyžom. Didžiausia moterų puošmena – ant palankų, dažniausiai tamsios suknelės, užsiūta raudona juostelė, o viršutinė pusė, kaip ir vyrų – vatinukas, arba, kaip pas mus vadinama – šimtasiūlė. Tamsi, užguita bet patikima liaudis. O jau šventes švenčia visas iš eilės: stačiatikių, adventistų, baptistų, kad tik neit į darbą.

Būčiau netikėjęs, kad mordviai taip skursta, tačiau paleistas įsitikinau pats. Turėdamas laiko iki traukinio išvykimo, užėjau į parduotuvę pasižiūrėti ir visa, ką pamačiau – tik mažos dėžutės žuvies konservų, degtukai, druska, keletas porų pusbačių brezentiniais auleliais ir daugiau nieko. Darželinukai vaikai nuogais užpakaliukais tiesiog vidury gatvės žaidžia, net mašina turi juos apvažiuoti, baisu pažiūrėt, bet jau savo namelius – dvimetrinėm tvorom apsitvėrę, nors už jų tik balandos žaliuoja.

Grįžus į Lietuvą

Grįžęs į Lietuvą, pirmiausia aplankiau brolį, nes pas jį gyveno iš tremties grįžusi motina.

Sužinojęs, kur palaidotas tėvas, aplankiau jo kapo. Vos tik prisiregistravau, KGB „angelai-sargai“ tuoj pat pareiškė norą, kad parašyčiau straipsnį į „Raudonąją vėliavą“, tai ir padariau. Jei būčiau žinojęs, kad mano straipsnis bus taip perdirbtas, tikrai nebūčiau rašęs. Be to, dar tą patį staipsnį išspausdino ir Anykščių rajono laikraštis, kad ir ten visi pamatytų, kaip Kemeklis gailisi, savo tikrą brolį vos neprakeikia kaip patį baisiausią „banditą“. Pasityčiojimui 7 rublius dar atsiuntė kaip honorarą.

Antrąją invalidumo grupę praradau visam laikui. Įsidarbinau savanoriškojoje ugniagesių organizacijoje žaibolaidininku, bet ten buvo įprasta „laistyti“ avansus ir atlyginimus, mečiau tą darbą ir įsidarbinau geležinkelininkų klube dailininku. Piešdavau kino reklamas, klube rengiamų vakarų afišas. Padirbėjęs klube, ryžausi tapti tekintoju. Tris mėnesius buvau mokiniu, vėliau ėmiau dirbti savarankiškai. Dirbau apie ketverius metus, kol kartą parėjusi iš darbo žmona pasakė, kad statybos trestui reikalingas menininkas. Nuėjau, pasikalbėjom ir sutarėm, kad dirbsiu, vėliau perėjau į 10-tąją mechanizacijos valdybą taip pat dailininku.

Kai mokiausi Anykščių gimnazijoje, mano gabumus pastebėjo dailininkas Varnas. Dalyvavau dviejose parodose.

Esu nupiešęs daugiau kaip 100 paveikslų. Dalis jų yra pas mane, dalis pas draugus.

Dabar uoliai kalbama apie atleidimą, apie tai, jog keršyti nedera, jog reikia ištiesti pagalbos ranką. O jeigu tokiems postringautojams būtų atsitikę kaip ir man: tėvas nušautas vien už tai, kad bėgo, nenorėjo būti išvežtas, brolis Jonas 1949 kovo 16 d. su kitais keturiais vyrais sušaudytas iš pasalų, brolis Juozas – ištremtas ir ten miręs, Kudimkare palaidotas, aš – pačių čekistų išvytas į mišką, vėliau prakalėjęs veik penkiolika metų, Kazys be teismo kalintas Leningrade trejus metus, Antanas taip pat Vilniaus kalėjime prasėdėjęs trejus metus. Ar to maža?..

1949 m. kovo 16 d. žuvo partizanų kuopos vadas Jonas Kemeklis-*Tauras*. Su juo žuvo: Juozas Adomonis-*Rytas*, Juozas Jankauskas-*Vanagas* ir Alfonsas Vinciūnas-*Kudela*.

Žuvo jie Anykščių r., Aknysčių k. Manoma, kad pasalą padėjo surengti Ražanskaitė-Matuliauskienė. Tai įvyko netoli jos namų. Dabar Ražanskaitė-Matuliauskienė gyvena Anykščių r., Leliūnų k.

Tokį raštelį radau knygoje, kurią skaitė Anykščių r. Debeikių apylinkės žmonės 1991 metais .

R. K. p a s t a b a: kadangi prisiminimų autorius miręs, o skaitant juos kartais iškyla gana nemažai klausimų ir abejonių, jas šiek tiek gali išsklaidyti kai kurie epizodai, paimti iš baudžiamosios bylos.

Žinoma, absoliučiai viską laikyti gryna tiesa negalima, bet įvykių vaizdas darosi kur kas aiškesnis. Ne visai malonu skaityti apie žudynes, bet, mintimis persikėlus į anuos laikus, įsigilinus į pačių partizanų psichologinę būseną, jų vaidmenį ir jų padėtį, kyla mintis, kad ir mes, ko gero, būtume pasielgę taip pat. Manau, jog tiesos vardan būtina paviešinti viską: ne tik gerus, bet ir blogus partizanų poelgius, kad būsimos kartos, perskaičiusios autorių prisiminimus ir palyginusios okupacinės valdžios pareigūnų rankomis rašytus tardymo protokolus, galėtų susidaryti kuo objektyvesnę nuomonę apie partizaninį judėjimą.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti protokolų variantai

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. P-17454. Iš Broniaus Kemeklio, s. Juozo, g. 1927 m., 1952 m. balandžio 9 d. apklausos protokolo

<...> Man žinomi šie ryšininkai ir rėmėjai:

1) **Šapola,** gyv. Kalnelių k., Molėtų r. Jis yra *Liūto* ryšininkas;

2) **Tamulevičiūtė Bronė-*Našlaitė***, 22 m. amž., gyv. Užušilių k., Balninkų vlsč. pas Juozą Gudelį, kur užsiiminėja siuvinėjimu. Ji palaikė ryšį tarp *Girininko* būrio ir kažkokių merginų, kurios atvažiuodavo iš Žemaitkiemio. Ji buvo suimta MGB organų ir uždaryta;

3) partizano *Žvalgo* rėmėjas buvo **Riauba Vytautas**, 45 m. amž., gyv. Klenuvkos k., Kavarsko r., dirbo Užunvėžių apylinkės pirmininku. Partizanus aprūpindavo pinigais, maisto produktais, pranešdavo apie kariuomenės ir „liaudies gynėjų" pasirodymą;

4) **Leščius Mataušas**, 60 m. amž., gyv. Mokylių k., Molėtų r. Pas jį buvo mano bunkeris, kurį įsirengiau 1950 m. rudenį. Jis mane aprūpindavo maisto produktais, slėpė nuo sovietinės valdžios organų ir teikė visokeriopą materialinę paramą.

Asmeniniai Broniaus Kemeklio parodymai

<...> Besiblaškydamas po kaimus, aš radau prieglobstį pas Užušilių k. gyventoją Juozą Gudelį. Tuo laiku pas jį du kartus buvo užėję partizanas Kukta Petras-*Girininkas*, Trakinių k. gyventojas. Jis man pasiūlė išeiti iš Gudelio arba pradėti slapstytis.

Kai kitą kartą atėjo partizanai *Girininkas* ir *Žilvinis* (kitur *Žilvinas – R. K.*), aš sutikau eiti su jais.

Keturias savaites prasėdėjau bunkeryje, po to ėmiau vaikščioti su partizanais. Būrį sudarė: *Girininkas*, *Nemunas*, *Žilvinis*, *Žentas*, *Aušra*, *Slapukas*, *Eigulys*, *Tomas*, *Dėdė*, *Kerštas*.

1948 m. birželio mėn. į mūsų būrį įstojo *Nemuno* sesuo *Žibutė*-Petronytė.

1949 m. liepos 12 d. būrys neteko keleto kovotojų, liko tik *Žvalgas*, *Aušra*, *Žentas*, *Slapukas* ir *Kerštas*.

Tą pačią dieną mes dviese su *Žentu* išėjome į jo žinomą rajoną. *Slapukas* ir *Žvalgas* pasiliko toje pačioje vietoje. Po to Kurklių miške žuvo 7 partizanai.

Mes su *Žentu* vaikščiojome po Žemaitkiemio apylinkes, ten ne kartą susitikome su *Tarzanu* (Alfonsas Radzevičius) ir *Skirmantu* (Vaclovas Bilys). Kartą su jais dieną praleidome Kunigiškių k., o kitą dieną – Žemaitkiemyje, pas Masį.

Vėliau Laukelių k. susitikome su *Titnagu* (Kazimieras Puodžiūnas) ir *Beržu* (Stasys Rokas).

Pavasarį su *Žentu* išsiskyrėme. *Jis* išėjo su *Ereliu* ir *Žydrūnu*, o aš – su *Žvalgu*.

Maždaug po mėnesio mūsų bunkeris buvo sunaikintas. *Aušra* ir *Žvalgas* susipyko dėl užimamų pareigų ir po to išsiskyrė.

1949 m. *Aušra*, *Slapukas* ir *Valteris* žuvo netoli Alantos. Likome tik dviese su *Žvalgu*. Vėliau buvo suimtas ir *Žvalgas*, aš likau vienas.

1951 m. aš iš *Garso* gavau laišką. Jis laikėsi Anykščių rajone. Savo laiške *Garsas* prašė manęs susitikti, bet susitikimas buvo atidėtas.

Kartą, kai dar buvo gyvas *Girininkas*, pas jį atėjo partizanas *Žvalgas* ir prašė jo nesirodyti jo rajone prie Užunvėžių ežero.

Kai slapsčiausi vienas, niekur nevaikščiojau, bet kai susitikau su *Klajūnu* (Vytautas Petronis) ir dar su kažkokiais „partizanais", kurie buvo ginkluoti kulkosvaidžiais ir šautuvais, buvau suimtas.

Partizanai *Erelis*, *Žentas* ir *Žydrūnas* atsivedė kažkokius du partizanus iš Žemaitkiemio, bet aš jų nemačiau, kadangi kitą dieną jie žuvo.

1951 m. rudenį pas mus atėjo *Liūtas* su savo būriu, ir tada visi fotografavomės. Šių nuotraukų *Liūtas* nepasiėmė, o man liepė jas nunešti Šapolai į Kalnelio kaimą. Po šio susitikimo *Liūto* daugiau nemačiau.

Iš tų partizanų, su kuriais fotografavausi, žinau tik *Siaubą* ir *Liūtą*. Jei Šapola yra ryšininkas, tai jis turi žinoti ir likusius partizanus, su kuriais fotografavomės.

<...> 1950 m. pavasarį *Žvalgas* dažnai vaikščiojo į savo gimtąjį Didžiakaimio kaimą. Ten jam daug kas prišnekėjo apie Šuminską.

Kartą, važiuodami plentu, sustojome prie kelininko namų netoli Kurklių miško. Tarėmės, kur važiuoti: aš pasiūliau važiuoti į Vaiveriškių kaimą, bet *Žvalgas* spyrėsi važiuoti į Didžiakaimį, kokiam tikslui – man nesakė.

Mes atvažiavome prie klubo-skaityklos, kur radome Šuminską. *Žvalgas* patikrino jo dokumentus ir rado partijos kandidato bilietą.

Man *Žvalgas* liepė apsigręžti ir važiuoti į Šuminsko namus. *Žvalgas* iš Šuminsko ėmė reikalauti vokiško automato. Turėjo jis jį ar ne, bet neatidavė.

Būdamas kitame kambaryje, aš išgirdau šūvį. Iškart pagalvojau, kad *Žvalgas* iššovė atsitiktinai ar norėdamas pagąsdinti Šuminską. Tuoj pat įėjau į kambarį ir pamačiau, kad Šuminskas guli nušautas. *Žvalgas* man liepė dar kartą šauti į Šuminską. Dėl to man pasidarė nemalonu. Nieko baisesnio aš neįsivaizdavau ir tik todėl apie tai paklaustas suabejojau ir nieko nepasakiau. O šiandien viską pergalvojęs nutariau atvirai papasakoti.

Aš kaltas, kad dalyvavau nužudant Šuminską, o daugiau nieko blogo nepadariau. Šią savo klaidą pripažįstu. Dėl to ir bijojau legalizuotis. Man atrodo, jog už tai man nebus dovanota, todėl prašau laikyti, jog aš susipratau ir viską atvirai papasakojau. 1952 04 04 B. Kemeklis.

Papildoma informacija:

<...> Puodžiūnas Juozas, gyv. Vaiveriškių k., turi vokišką pistoletą ir šovinių.

Steiblys turi graižtvinio šautuvo šovinių. Gali būti, kad turi ir šautuvą.

Padgaikos k., Jagėlos krūmuose, paslėpti du šautuvai – vienas rusiškas, kitas vokiškas, planšetė ir daug įvairių šovinių.

Žvirblio kieme, Klenaukos k., yra supakuota ir užkasta į žemę rusiškas šautuvas ir automatas.

Pasirašo: B. Kemeklis (*Kurmelis*).

Išrašai iš kaltinamosios išvados

Pagal tardomąją bylą Nr. 19151

Tvirtinu: LSSR vidaus reikalų ministras

generolas majoras

P. KONDAKOV

Kaltinamieji: Kemeklis Bronius, s. Juozo, padaręs nusikaltimą pagal RTFSR BK str. 17–58–1 „a“, 58–8, 58–9, 58–10 –1 d. ir 58–11;

Leščius Matas, s. Martyno, padaręs nusikaltimą pagal RTFSR BK str. 17–58–1 „a“.

1953 m. sausio 28 d. LSSR valstybės saugumo ministerijos areštuotas antisovietinės „bandos“ dalyvis Bronius Kemeklis, s. Juozo, ir 1953 m. kovo 12 d. – „banditų“ rėmėjas Leščius Matas, s. Martyno, patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

<...> Liudytojai:

1) Martinonytė Alvyra, d. Jono, gyv. Didžiakaimio k., Kavarsko r.;

2) Petrusevičius Juozas, s. Romo, gyv. Šiaudinės k., Kavarsko r.;

3) Kapčius Adomas, s. Petro, gyv. Užušilių k., Kavarsko r.;

4) Šermukšnis Juozas, s. Antano, gyv. Anykščiuose, Biliūno g. Nr. 67;

5) Gudelytė Anelė, d. Juozo, gyv. Užušilių k., Kavarsko r.;

6) Leščienė Elena, d. Juozo, gyv. Mokylių k., Molėtų r.;

<...> 1953 m. gegužės 23 d. Lietuvos MVD kariuomenės karinis tribunolas Kemeklį Bronių nuteisė 25 m. laisvės atėmimo ir 5 m. be teisių su turto konfiskacija.

<...> Leščius Matas, s. Martyno, g. 1905 m. Mokylių k., Molėtų r., nuteistas 10 m. lagerio ir 5 m. be teisių.

P A Ž Y M A

R. K. p a s t a b a: pažyma išduota Molėtų r. MGB sk., kurioje nurodyta, kad Anykščių, Molėtų ir Utenos r. teritorijoje veikia ginkluota *Liūto* vadovaujama partizanų grupė. Pažyma yra toje pačioje baudžiamojoje byloje. Kai kurie duomenys sąraše patikslinti.

1) **Ruškulis Henrikas, Liudviko-*Liūtas*, *Laimutis***, g. 1924 m. Suntupių k., Zarasų r. Būryje nuo 1947 m. Suimtas 1951 m. gruodžio mėn. Būrio vadas;

2) **Kraujelis Antanas, s. Stepono-*Siaubūnas***, g. 1930 m. Kaniūkų k., Molėtų r. Būryje nuo 1950 m. Žėručio r., žvalgybos sk. viršininkas;

3) **Raškevičius Bronius, s. Stepono-*Tauras***, g. 1929 m. Baltušavos k., Anykščių r. Sovietinės armijos dezertyras. Būryje nuo 1951 m. Žuvęs 1952 m. vasario mėn.;

4) **Apacianka Justinas, s. Mykolo-*Viesulas***, g. 1929 m. Adampolio k., Anykščių r. Sovietinės armijos dezertyras. Būryje nuo 1951 m. Suimtas 1952 m. vasario mėn.;

5) **Petronis Vladas, s. Stasio-*Nemunas***, g. 1929 m. Diktarų k., Anykščių r. Būryje nuo 1951 m.;

6) **Musteikis Bronius, s. Juozo-*Karvelis*, *Ramojus***, g. 1926 m. Gaspariškių k., Utenos r. Žuvo 1950 10 13 Buržilų k., netoli Alantos. Vyčio būrio vadas;

7) **Puodžiūnas Mykolas, s. Juozo-*Valteris***, g. 1918 m. Lementiškio k., Utenos r. Žuvo 1950 10 13. Žėručio r. ūkio sk. viršininkas;

8) **Sabaliauskas Vilius, s. Povilo-*Slapukas***, g. 1926 m. Beržinkos k., Anykščių r. Žuvo 1950 10 13;

9) **Puodžiūnas Stasys, s. Juozo-*Aitvaras***, g. 1929 m. Lementiškio k. Utenos r. Žuvo 1950 10 26;

10) **Bružas Danielius, s. Antano-*Atlantas*, *Jovaras***, g. 1929 m. Kaniūkų k., Molėtų r. Būryje nuo 1949 m. Žuvo 1951 12 17. Žėručio r. štabo viršininkas;

11) **Grigas Stasys, s. Stasio-*Gintaras***, g. 1929 m. Kurklių k., Anykščių r. Žuvo 1951 03 22;

12) **Kepalas Liudas, s. Prano-*Tremtinys***, g. 1931 m. Labeikių k. (kitur – Liveikių k. – *R. K.*), Utenos r. Būryje nuo 1950 m. Žuvo 1951 03 22. Vyčio būrio vadas;

13) **Petronis Steponas, s. Jono-*Narsutis*, *Gintaras***, g. 1931 m. Tautgirių k., Utenos r. Žuvo 1951 03 22;

14) **Kurklys Lionginas, s. Prano-*Hitleris*, *Butleris***, g. 1925 m. Žibėčių k., Molėtų r. Žuvo 1951 01 26;

15) **Vildžiūnas Vilius, s. Vlado-*Dainius***, g. 1920 m. Vaikšniūnų k., Molėtų r. Žuvo 1951 01 26.

Iš **Tubio Kazio, s. Povilo**, g. 1924 m. Didžiakaimio k., Kavarsko r., apklausos protokolo. Protokolas surašytas 1952 02 18.

Apklausia LSSR MGB tardymo sk. viršininkas kapitonas GOLICYN. Vertėjas – NAGRODSKIS.

<...> Apklausiamas dėl mano ir partizano Kemeklio Broniaus-*Keršto* įvykdyto ter. akto prieš apylinkės pirmininką Šuminską Vytautą daviau netikslius ir priešta-ringus parodymus dėl to, kad nenorėjau, jog apie tai daug rašytumėte.

Aš nenorėjau liudyti, kad mes su *Kerštu* nužudyti Šuminską atvažiavome su arkliu, nes žinojau, kad tada man reiks pasakyti, iš ko paėmėm arklį, taip pat nenorėjau prisipažinti, kad Šuminsko ir Petrusevičiaus suėmimo metu iš klubo-skaityklos paėmėm radijo aparatą. Kitos priežasties aš neturėjau.

Šuminską Vytautą aš pažinojau dar nuo vaikystės. Iki mano išėjimo į būrį 1945 m. mes gyvenome tame pačiame Didžiakaimio k., bet artimai nebendravome.

1943 m. vasarą jis maudėsi ežere, aš mačiau, kad jis turi mauzerį. Jis pasakė, kad jį gavęs iš brolio Mečislovo Šuminsko, vokiečių okupacijos metais, paties Vytauto žodžiais, dirbusio Vilniaus gestape.

Kai 1944 m. vokiečiai traukėsi iš Lietuvos, Mečislovas Šuminskas užvažiavo pas brolį Vytautą, ir aš mačiau, kaip pastarasis, dėdamas į vežimą savo daiktus, į maišą įdėjo ir vokišką automatą. Tuo metu buvo gautas vokiečių nurodymas evakuoti vietos gyventojus. Šuminskas iš kaimo išvažiavo, bet netrukus grįžo atgal.

1948–1949 m., kai aš buvau Petro Kuktos-*Girininko* būryje, gal kokius penkis kartus užėjau pas Vytautą Šuminską kartu su Morkūnu Vaclovu-*Žentu*, Sabaliausku Vilium-*Slapuku* ir Steibliu Steponu-*Aušra* norėdamas iš jo paimti turimus ginklus, bet jis visą laiką atsakydavo, kad ginklo namuose nelaiko, ir žadėjo jį perduoti mums.

1949 m. balandžio mėn., kai vėl su minėtais partizanais aplankiau Šuminską, pastarasis mus nusivedė į daržinę ir ten iš po šieno iš specialios žemėse iškastos slėptuvės išėmė mauzerį, 80 šovinių jam, žiūronus ir visa tai perdavė man asmeniškai, o aš savo ruožtu visa tai perdaviau *Girininkui*. Kiek man žinoma, *Girininkas* pistoletą ir žiūronus perdavė *Kerštui*.

1950 m. pavasarį ir vasarą mes su *Kerštu* du kartus užėjome pas Šuminską paimti automatą, kurį mačiau pas jį 1944 m., bet jis pareiškė, jog tą automatą laiko ne savo ūkyje, ir pasakė, kad jį mums perduos patogiu metu. Šio apsilankymo metu Šuminskas mums davė užvalgyti duonos, lašinių ir dešros.

Apie 1950 m. gruodžio mėn. mes su *Kerštu* susitikome Šuminską jo namų kieme ir griežtai pareikalavome atiduoti automatą, ir jis pažadėjo tai padaryti kitą kartą, kai mes pas jį ateisime.

Šuminskas visada domėjosi datomis, kada mes pas jį ateisim kitą kartą, ir mums tai sukėlė įtarimą, jog jis bendradarbiauja su MGB organais ir nori mus išduoti. Mes kartais stebėdavome, kad mums išėjus iš Šuminsko, kaime pasirodydavo kareiviai arba stribai. Tai mums sukėlė dar didesnį įtarimą dėl jo ryšių su MGB organais. Be to, mes sužinojome, kad Šuminskas įstojo į komunistų partiją, todėl su *Kerštu* nusprendėme: jeigu Šuminskas mums neatiduos automato – jį likviduoti.

1951 m. kovo 18 d. mes su *Kerštu* išėjome iš savo bunkerio, kurį aš parodžiau 1952 m. vasario 18 d., ir nuėjome į Janonių kaimą Molėtų rajone, kur prieš temstant iš kolūkio arklidės, pasinaudodami tuo, kad jos niekas nesaugo, paėmėm arklį, pakinkėm jį į šalia arklidės buvusias roges ir išvažiavome į Užušilių kaimą Kavarsko rajone, pas ryšininką ir rėmėją Juozą Gudelį, kuris dar anksčiau mus kvietė pas save vardinių proga.

Atvažiavę prie Gudelio namų, arklį palikome prie daržinės, o patys įėjome į kambarį. Mes jam pasakėme, kad atvykome su arkliu, bet, kur jį gavome, nutylėjome. Gudelis mus pavaišino samagonu ir užkandžiais, ir maždaug po pusantros valandos mes iš jo išvykome į Didžiakaimį Kavarsko r., bet Gudeliui apie tai nesakėme ir jis su mumis į kiemą neišėjo.

Tuo metu aš buvau ginkluotas vokišku automatu, o *Kerštas* – rusišku automatu. Buvom apsirengę partizaniškomis rausvai žalsvos spalvos uniformomis, ant kepurių buvo Lietuvos kariuomenės ženklai, apsiavę auliniais batais ir dar apsidengę baltos spalvos maskuojamaisiais chalatais.

Pravažiuodami pro Didžiakaimio klubą-skaityklą, per langą pamatėme, kad viduje yra Antanavos apylinkės pirmininkas Šuminskas Vytautas ir šios apylinkės sekretorius Petrusevičius. Matyt, jie kažką darė užsidegę lempą, kadangi tose pačiose patalpose buvo ir apylinkės tarybos patalpos. Pririšę arklį prie kūtės, mes su *Kerštu* užėjome į vidų.

Pirmas įėjo *Kerštas*, o maždaug po trijų minučių – ir aš. Kadangi durys buvo neuždarytos, mes netikėtai užėjome į kambarį, kuriame buvo Šuminskas ir Petrusevičius. *Kerštas* jiems sukomandavo: „Rankas aukštyn!“

Po to mes greit patikrinome jų kišenes norėdami įsitikinti, ar jie neginkluoti. Tuo metu *Kerštas* pastebėjo, kad Šuminskas po stalu numetė kažkokį dokumentą. Kai *Kerštas* jį pakėlė, pasirodė, jog tai Šuminsko partinis bilietas, kurį jis įsidėjo į kišenę.

Po to mes jiems liepėme pateikti savo dokumentus, ir Šuminsko dokumentus pasiėmė *Kerštas*, o Petrusevičiaus dokumentus grąžinome.

Aš pamenu, kaip Šuminskas mums aiškino, kad jis mūsų žmogus, o į partiją įstojęs susiklosčius tam tikroms aplinkybėms.

R. K. p a s t a b a: teko girdėti ne vieną atvejį ir užrašyti prisiminimuose, kad kai kuriems kaimo žmonėms patys partizanai pasiūlydavo stoti į partiją arba į skrebus, kad vėliau priešų pusėje turėtų savo agentus, nors tai labai reti atvejai, bet neteko girdėti, kad kuris nors civilis gyventojas prašytų partizanų leisti stoti į partiją ar į skrebus. Šiuo atveju Šuminskas akivaizdžiai ignoravo partizanus, be jų sutikimo stojo į komunistų partiją ir kolaboravo su okupantais.

Po to mes paėmėm Šuminsko ir Petrusevičiaus portfelius. Aš paėmiau Šuminsko portfelį, o Petrusevičiui įsakėme iš klubo-skaityklos paimti radijo aparatą „Rodina“, o Šuminskui – maitinimo elementus. Kai jie tai padarė, jiems įsakėme eiti į lauką.

Išeinant pasigirdo dūžtančių stiklų skambesys ir kažkokių krintančių daiktų garsai. Kadangi aš išėjau pirmas, įtariau, kad *Kerštas* klubo-skaityklos patalpose kažką sudaužė. Ir tik iš Petrusevičiaus parodymų per akistatą sužinojau, kad buvo sudaužyti partijos ir vyriausybės vadų portretai.

Išėjus į lauką, Šuminskui ir Petrusevičiui įsakėme sėsti į roges ir nuvažiavome į Šuminsko namus. Atvažiavę arklį pririšome prie tvarto, po to aš su Šuminsku priėjau prie lango ir liepiau jam belsti į langą.

Duris mums atidarė mergaitė – Šuminsko giminaitė, ir mes įėjome į kambarį. Paskui mus įėjo ir *Kerštas* su Petrusevičiumi. Uždegus lempą, Petrusevičiui liepiau stoti į kampą ir nusisukti veidu į sieną, o pats ėmiausi klausinėti Šuminską.

Į klausimą, kodėl jis mums neatiduoda automato, kaip ir anksčiau pareiškė, jog namuose jis automato neturi, o į kitus klausimus atsakė, kad ryšių su MGB jis nepalaiko ir apie mus, partizanus, nieko nepranešė.

Pareikalavus duoti vyriškų drabužių Šuminskas pasakė, kad jis jų neturi ir gali duoti mėsos.

Kaip įvykiai klostėsi toliau, aš tiksliai nepamenu, bet gerai prisimenu, kad, kol aš klausinėjau Šuminską, *Kerštas* su giminaite išėjo iš namo ir vėl sugrįžo.

Pamenu, jog senutė Šuminsko motina, būdama kitame kambaryje, ėmė koneveikti mus ir išvadino plėšikais, bet ant jos užriko *Kerštas*, kuris rankose turėjo suvytą iš kabelio laidų įnagį. Nepastebėjau, kad jis juo būtų šėręs senei. Bet ji ir toliau ant mūsų riaumojo.

Paskutinį kartą pasiūlęs Šuminskui atiduoti automatą, aš jį perspėjau, kad kitaip gali baigtis blogai, bet jis ir vėl pareiškė, kad namuose automato neturi, ir tada aš jam šoviau vieną kartą į veidą. Jis sukriokė ir parkrito ant grindų.

Įsitikinę, kad Šuminskas negyvas, mes su *Kerštu* įspėjome motiną ir giminaitę iki ryto iš namų niekur neiti. Po to išėjome iš Šuminsko namų ir kartu išsivedėme Petrusevičių, pastatėme prie daržinės ir įsakėme dvi valandas nepasitraukti iš vietos ir nepranešti apie Šuminsko nušovimą.

Po to sėdome į roges ir išvykome į Janonių kaimą Molėtų rajone. Ten niekieno nepastebėti palikome vietoje arklį su rogėmis ir nuėjome į savo bunkerį, kuris buvo maždaug už 2–3 kilometrų nuo šio kaimo.

Iš Šuminsko namų mes pasiėmėm brezentinį lietpaltį, vieną baltą rankšluostį ir apie 12 kg kiaulienos. Kitų daiktų ir produktų neėmėm, bet, kai atėję į bunkerį, apžiūrėjom Šuminsko piniginę su dokumentais, joje radome apie 200 rublių.

Šuminsko dokumentus aš pats asmeniškai sudeginau siekdamas paslėpti mūsų įvykdyto nusikaltimo pėdsakus.

Tardytojas klausia: Liudytoja Martinonytė Alvyra akistatos metu su jumis 1952 m. sausio 3 d. parodė, kad jūs iš Šuminsko namų paėmėte: 2 vyriškus kostiumus, 2 vyriškus paltus, 2 poras chromo batų ir kitus daiktus. O mėsos paėmėt ne 12 kg, o 80 kg. Be to, paėmėt ir 1700 rublių.

Atsakymas: Mes šitų daiktų ir pinigų neėmėm, o mėsos paėmėm apie 12 kilogramų.

Byla pradėta 1952 11 12, baigta 1953 04 11.

R. K. p a s t a b a: kaip matyti iš visų partizano **Kazio Tubio-*Žvalgo*** parodymų, pilietis Šuminskas Vytautas akivaizdžiai ignoravo partizanus, juos vedžiojo „už nosies“. Ir visiškai suprantama, kad toks „kvailas“ jo užsispyrimas partizanų atžvilgiu jį patį norom nenorom stūmė į duobę. Juk jis aiškiai matė, kad partizanai su juo nebejuokauja, bet, ko jis siekė taip elgdamasis, visai nesuprantama. Kiekvienas okupantų sovietinės valdžios pareigūnas turėjo gerai žinoti, kas jo laukia, jei nepaklus partizanų reikalavimams. Galima susidaryti nuomonę, kad tai Šuminsko tarsi visai nelietė. Atsirado mat didvyris, stovintis prieš šautuvo vamzdį. Jis turėjo puikiai žinoti, kad vien jau pas jį rastas partinis bilietas nieko gero nežadėjo. Šį kartą gal ir per žiauriai nuskambės, bet partizanų veiksmus tenka pateisinti, juk jie tam ir paėmė į rankas ginklus, jie prisiekė prieš Dievą ir Tautą ne žaisti, o kovoti su atėjūnais okupantais ir jų kolaborantais. Toks buvo jų devizas, ir jie tą priesaką vykdė.

JONO ANDRIUSEVIČIUS (JONO ŽEMAIČIO)-*BERŽO prisiminimai*

R. K. p a s t a b a: šį rankraštį perdavė Švedriškės kunigas Alfredas Kanišauskas Ignalinos paminklotvarkininkui K. Čeponiui 1992 m. balandžio mėn. (K. Čeponio parašytas prierašas ir parašas).

5-oji Lokio rinktinė, Erškėtynų (Erškėčių, Laukinykų) būrys 1950–1953 m. Prisiminimai užrašyti 1989 m. gruodžio mėn. pavadinimu „Vilčių ir praradimų metai“.

Šie prisiminimai užrašyti rašomąja mašinėle, daug pribraukyta, todėl L. Abarius juos perrašė į kompiuterines laikmenas.

J. Andriusevičius buvo kilęs iš Utenos r., Gaidžių k., kuriame ir daugiau gyventojų turėjo tą pačią pavardę. Kaime juos vadino Žemaičiais, todėl ir čia J. Andriusevičius prie savo tikrosios pavardės dar prideda ir Jono Žemaičio pavardę. Jonas Andriusevičius mirė apie 2000-uosius metus.

Nelinksmos Velykos

1950-ųjų pavasaris. Šiandien – Didysis penktadienis.

Paskutinė Panevėžio mokytojų seminarijos III[a] kurso pamoka. Kurso vadovas Motiejus Lukšys dalija semestrinius pažymėjimus. Nors semestras baigėsi dar žiemą ir rezultatai visiems seniai jau žinomi, mes įdėmiai apžiūrinėjame mėlynus popieriaus lakštus.

Dviejuose priekiniuose suoluose sėdime keturi geri draugai. Taip ir susiporavome, kad kiekvienu atveju būtų galima persimesti greitu žodžiu arba bent reikšmingu žvilgsniu. Pirmame suole aš sėdžiu nuo pat pirmo kurso su biržiečiu Alfonsu Jackūnu. Už mūsų nugarų – pernai iš ekonominės mokyklos atėjęs Jurgis Mockūnas ir Vytautas Blinkevičius. Dabar jau visas kursas žino, kad mes keturi – neperskiriami draugai. Net ir per pertraukas vaikštome kartu: parūkyti už seminarijos sienos Nevėžio pusėje ir koridoriuje ratu ar su merginomis persimetame kokiu šmaikštesniu žodeliu. Čia Jurgis nepralenkiamas kaip ir kitur: liežuvingas, drąsus, neieškantis žodžio kišenėje. Jis mūsų ketvertuke „šustriausias“. Be to, kilęs iš Panevėžio apylinkių, gerai pažįstantis miestą ir net daugelį žmonių. Per paskutinį žmonių vežimą jis gerai paslėpė mūsų ketvertuką, net pats Stalinas nebūtų radęs, o ką jau kalbėti apie apyžioplius skrebukus.

Aš vartau rankose pažymėjimą ir kraipau galvą, kad tiek daug pamokų praleista. Alfonsas juokiasi, jis gerai supranta – kodėl. Jurgis, ką tik pasiėmęs savąjį, atsisėda, bet taip ir nespėja jo gerai pamatyti, nes atsidaro klasės durys ir pasirodo rusvi sargo kailinukai. Mes jau žinom, kad tų kailinukų pasirodymas tarpduryje nieko gero nežada. Paprastai jis pagal pavardes kviečia pokalbiams pas komsorgą dėl stojimo į komjaunimą, iš kurio visi grįžta įraudę ir nekalbūs, arba ne visada malonūs kvietimai pas direktorių ar pavaduotoją... Būna ir kitokių. Ir dabar štai už senuko nugaros suraudonuoja kelių uniforminių kepurių apvadai. Visi net išsižiojome su neramiu žybsniu pasąmonėje: „Kurį dabar?“ Atsisukęs sustingsta net kurso vadovas...

– Mockūnas! – sargas garsiai ištarė pavardę.

Jurgis žaibiškai atsistojo ir, tiesdamas man savo pažymėjimą, pašnibždomis ištarė: „Viskas“. Eidamas durų link, lyg atsisveikindamas, dar grįžtelėjo atgal ir tuoj pat, apstotas raudonkepurių, dingo koridoriuje.

Netrukus sudžeržgė elektrinis skambutis ir keliais šuoliais mes su Alfredu atsiradome „rūkykloje“ ant Nevėžio skardžio. Atėjo ir Vytautas.

– Ką darom? – klausiu dar neatgaudamas kvapo.

– Tuojau dingstam iš miesto! – sukomandavo Alfonsas. Jis – tarnavęs sovietų kariuomenėje, buvęs frontininkas, todėl ir nepasimetė.

– Aš dar užbėgsiu namo, – sumurmėjo po nosim Vytautas.

– Neik! – sušukom abu kartu, bet tas jau nebegirdėjo ir dingo kažkur už lauko tualetų.

– Kur? – paklausiau Alfonso.

– Lieptu į Skaistakalnį, – atsakė jis.

Po dešimties minučių mudu – jau prie senųjų miesto kapinių. Į Skaistakalnio pliažo krūmus jau nebėjome, nes nusprendėm, kad kapinės kol kas patikimiausia vieta likti nepastebėtiems.

Pavasarinis vėjas ūbavo plikose senų medžių šakose. Aplinkui sustingę, apsamanoję kryžiai. Nejauku ir neramu. Sėdime ant sutrešusio suoliuko ir spėliojame, kas galėjo įkišti liežuvį? Nuodėmėlių turėjome kiekvienas savų ir bendrų visos mūsų ketveriukės. Galvojome – blogai, jei pas Jurgį bus krata: naganą jis visada laikydavo savo kambary. Blogiausia, kad jis gyveno pas seserį, kuri turėjo porą mažų vaikų.

Jos vyras – protingas, bet labai ligotas žmogus, cukraus fabriko inžinierius. Jurgį, aišku, tardydami kankins...

Kol viskas paaiškės, į namus nutarėm neiti. Alfonsas turėjo namelį Basanavičiaus gatvėje, kur gyveno kartu su motina. Įsikūrė jiedu čia po to, kai stamboką jų ūkį kažkur prie Parovėjos išbuožino skrebai. Tėvą ir vyresnįjį brolį už prievolių nevykdymą sovietų valdžia pasodino kaip sabotažininkus į kalėjimą. Alfonsas buvo rusų mobilizuotas į armiją, tai liko nepaliestas.

Man tai kas, gyvenu su keliais nuomininkais mokiniais pas suvargusį geležinkelininką Vilniaus gatvėje. Šeima toli, net už Utenos dar apie dvidešimt kilometrų. Tiesa, mano tėvas, kaip buvęs Lietuvos pasienietis, irgi kalėjime nukankintas.

Nusprendėm iki ryto iš kapinių niekur neiti, taip bus patikimiau. Nors sniego jau senokai nebėra, tačiau ledinis vėjas košė iki kaulų. Laimė, kad iš drabužinės buvom parsinešę paltus kaip žinodami iš anksto ir laikėm suvyniotus ant radiatorių. Be jų būtų reikėję ieškoti šiltesnės vietos.

Kraupu naktį tokioje vietoje. Alfonsas sako, kad numirėliai – patys geriausi žmonės ir nėra ko jų bijoti, o štai enkavedistų jau geriau mums dabar nesutikti. Laikrodžio neturėjom nė vienas. O tamsu, nors pirštu į akį durk. Kažkur ūktelėjo pelėda, kažkas sušlamėjo tamsoje... Nieko sau idilija. Nustojome spėlioti ir aptarinėti nelemtą įvykį, į kurį ir mudu galėjome būti įvelti. Šalta. Pradėjome ne juokais kalenti dantimis. Jautėm nuovargį. Patamsyje aptikome didelį senų alyvų krūmą, po kuriuo šnarėjo sluoksnelis pernykščių lapų. Bent jau nešlapia žemė. Šiaip taip susirangę ir susispaudę pabandėm užsnūsti. Gerai, kad mano paltas buvo kailiais išmuštas. Truputį nusnūdome, o pabudę ėmėm šokinėti plodami rankomis per šonus. Šiaip taip sulaukėme aušros: sušalę, sustingę, neišsimiegoję...

Didžiojo šeštadienio rytas išaušo tikrai gražus.

Viską per naktį suplanavom. Užuolankom ir padaržiais patraukėme pas Alfonso kaimyną. Miestas judėjo, tai tarp žmonių lyg ir drąsiau. Aš laukiau Alfonso tolokai nuo to kaimyno namo kažkokioje gatvelėje. Alfonsas atėjo negreit ir pasakė, kad jo namie dar niekas neieškojo.

Po pietų, tiksliau po pamokų, nuėjome pas vieną kurso draugą ir ramų berną nuo Skapiškio. Tas jau bent niekuo neįtariamas. Jis buvo parėjęs ir jau žinojo, kad suėmė ir Vytautą, vakar parėjo namo pas šeimininkus ir tiesiai enkavedistams – į rankas. Kurso draugai patyliukais vienas kitą klausinėjo, kur visi keturi dingom? Apie du jau visi žinojo.

Dieną baigėm pas ramųjį kupiškėną, kuris, nors ir buvo žinomas kaip velniškas šykštuolis, bet mus pavaišino karšta arbata, dar ir duonos su sviestu įsiūlė. Šiek tiek atsigavome, bet dviejų draugų areštas mums priminė – būti atsargiems.

Antroji naktis irgi buvo bjauri.

Kai Lionginui (toks buvo kupiškėno vardas) pasakėm, kad žadame pas jį pernakvoti, tas net nustėro. Ne, ne, girdi, šeimininkė neleisianti neregistruotiems pas ją naktį būti. Ką padarysi, negi eisi dabar registruotis. Sulaukę tamsos patraukėme į kitą miesto pusę.

Ilgai vaikščiojom aptuštėjusiom galvelėm, kol kažkur Algirdo gatvėje nužiūrėjom nuošalų kiemelį su praviromis daržinėlės ar sandėliuko durimis. Ilgai stebėję

ir įsitikinę jog iš namuko į jį niekas nebevaikšto, atsidūrėme jo viduje. Patamsyje apgraibėme mūsų būsimąjį „viešbutį“, bet jame neradome nė šapelio šiaudų. Miestas yra miestas. Tačiau daržinėlėje buvo geroka krūva kvepiančių medžio drožlių ir keletas tuščių maišų. Ir tas gerai. Vis ne vakarykštė nakvynė kapinėse alyvų krūme. Nors, tiesą sakant, kapinėse mes ne kartą buvodavom, kai susitikinėjom su mieste besislapstančiu vaikinu, vardu Vladas. Tas Vladukas turėjo nusisamdęs mažą kambarėlį Saulės gatvėje už senosios bažnyčios (Petro ir Povilo) ir šeimininkei sakė, jog vakarais mokosi suaugusiųjų gimnazijoje. Iš tikrųjų – jo tėvai buvo ištremti, o jis pats gyveno legaliai. Tai buvo nagingas vyrukas. Jis mikliai padarydavo visokius milicijos antspaudus, jam ir pasą priregistruoti buvo vieni juokai. Mokėjo iš dokumentų jam vienam žinomu būdu išimti bet kokius įrašus.

Kartą aš jam pačiam „išdaviau“ naują pasą ir karinį bilietą, mat toks braižas buvo tinkamas panašios įstaigos darbui. Atsargus jis buvo ir drąsus. Visada už švarko diržo nešiodavosi užtaisytą pistoletą TT. Kilęs jis buvo nuo Rubikių, bet, kadangi tėvai buvo išvežti į Sibirą, mieste turbūt jam buvo patogiau slapstytis. O žuvo Vladukas labai kvailai. Kartą surizikavo nuvažiuoti „siauruku“ iki Utenos, o ten, vos įkėlus kojį į geležinkelio stotį, atsitiktinai jį atpažino kažkoks skrebas. Tiesa, jis, išbėgęs iš laukiamosios salės, bandė atsišaudyti, bet netrukus buvo mirtinai kliudytas kulkos. Tai buvo pernai.

O dabar štai gulime ant palaimingos skiedrų krūvos ir įdėmiai klausomės, kas dedasi mūsų šiandieninių šeimininkų name. Jie, matyt, rimtai ruošėsi Velykoms, kurios prasidėjo jau šiąnakt.

Ilgai dar drebėjom ir šokinėjome iš šalčio, kol nusprendėme palikti šį svetingąjį kiemą. Netrukus minios žmonių jau skubėjo į Prisikėlimą net į kelias miesto bažnyčias. O mudu, nusipurtę nuo suglamžytų drabužių dulkes ir skiedras, patraukėme į geležinkelio dirbtuves, kur naktiniu sargu dirbo mano šeimininkas. Jį gerokai nugąsdiname, nes, anot jo, buvome panašūs į velnius. Ne, ir manęs dar niekas neieškojo. Paprašiau jį, kad mano kambario draugas Antanas peržiūrėtų komodoje buvusius mano daiktus ir sudegintų visus eilėraščius, apsakymą apie žmonių tremtį ir kitokią sovietinei valdžiai nepageidaujamą kūrybą. Vėliau sužinojau, kad jis viską labai sąžiningai padarė: sudegino net literatūros, lietuvių kalbos ir kitus sąsiuvinius, o paliko tik rusų kalbos, TSKP istorijos, LTSR konstitucijos užrašus.

Kai papasakojau apie savo padėtį, šeimininkas labai sunerimo. Mat keletą kartų aš per jį perdavinėjau partizanų būrio vado *Vyno*-Jono Dūdėno laiškus kažkokiam geležinkelio dirbtuvių darbininkui. Jie abu tuoj po karo buvo kalinami Panevėžio kalėjime, o vėliau (pabėgę) palaikė ryšius per mane ir per šį gerą žmogų. Nors jis man nieko nesakė, bet supratau, kad, jo nuomone, mane tikrai pričiups. Tik pasakė, kad tokiu atveju šlaistytis po miestą tas pats, kas kišti galvą į liūto nasrus, ir patarė tuoj pat dingti iš miesto. Man tai visiškai priimtina, o Alfonsui dar reikėjo motiną išsiųsti pas gimines. Nusprendėm, kad per mano pažįstamą mergaitę reiktų sužinoti ir apie Jurgio šeimą. Mergaičių gimnazijos abiturientė Augutė su drauge Stase gyveno tame pačiame name, kur ir Jurgio sesuo.

Sargo būdelėje dar kartą pabandėm susitvarkyti drabužius. Atsigėrėm karšto vandens užkąsdami duonos žiaubere iš šeimininko atsargų ir patraukėm išilgai

geležinkelio reikiamu maršrutu. Čia vėl žvalgybon ėjo Alfonsas, o aš likau už skersgatvio. Nusibodo laukti – geriau būčiau pats rizikavęs. Pagaliau pasirodė visi trys: draugas ir abi merginos. Augutė į mane žiūrėjo ašarų pilnomis akimis, jos lūpos virpėjo, bet iš karto nieko ir nesupratau. Vis kartojo:

– Dabar jūs, jūs...

– Taip, Augute, dar kol kas laisvi, bet baisiai nusikamavę.

– Naujienos negeros. Penktadienį pas Jurgio seserį buvo krata. Du uniformuoti ir du civiliai pusiau rusiškai, pusiau lietuviškai keikdamiesi apvertė kambarius aukštyn kojom. Jurgio kambaryje rado tai, ko jiems ir reikėjo: naganą su šoviniais, kareivišką milinę su karininko antpečiais, kažkokių popierių pundą. Mes jam sakydavom, kad per didelis drąsumas – kartu ir negudrumas. Dabar jau vėlu. Sesuo verkia jau trečia diena, baiminasi, kad dabar jau tikrai išveš ją su mažais vaikais ir ligotu vyru.

Nejauku buvo klausytis tokio pasakojimo. Be to, areštuotas ir Jurgio pusbrolis, partizanavęs Karsakiškio apylinkėse, vėliau legalizavęsis ir po to gyvenęs taip pat čia, Panevėžy. Mes apie jį žinojom tik tiek, kad jis su viena skrebų nuplėšta ausimi ir kad buvęs narsokas vyras. Taigi ir jis...

Ilgai vaikščiojom palei „Maisto“ fabriko mūrinę sieną. Čia ramiau: vaikšto dvi porelės, ir tiek. Augutei pasakiau, kad dar šį vakarą išvažiuoju traukiniu į Uteną. Prieš akis – nežinia. Gal tai ir paskutinis mūsų pasivaikščiojimas? Ji man ta proga padovanojo gražią nosinaitę, išsiuvinėtą trispalviu ornamentu. Juokais jai pasakiau, kad esu girdėjęs tokį prietarą: jei mergina padovanoja vaikinui nosinaitę, tai jie būtinai išsiskirs. Nosinaitė – ašaroms šluostyti. Gal tai ir simboliška, bet vėliau taip ir atsitiko. O tuo tarpu – nežinojau brangesnės dovanos.

Pavakare atsisveikinom su draugais. Sėdęs į siauruko Panevėžys – Švenčionėliai vagoną, kiek apsiraminau. Beliko tik kreiva akim stebėti uniformuotus ponus.

Uteną pasiekiu vakare. Naktis – motinėlė. Visi šunkeliai ir takeliai gerai žinomi, todėl eiti kiek drąsiau. Visa bėda, kad pašėlusiai ėmė miegas. Kartais eidamas užmiegu ir, tiktai krestelėjęs į kokią duobelę, vėl atsibundu. Akyse košmaras: kalbuosi su motina, su draugais, vaidenasi kažkokie peizažai, kai kur kaimuose girdėti dainuojant. Žmonės švenčia Velykas. Tik ne aš. Gilų vidurnaktį atsidūriau prie gimtosios sodybos. Lėtai, įsiklausydamas į nakties garsus, įtempęs regėjimą, prislinkau prie klojimo. Staiga net pašokau nuo keisto niuktelėjimo į šoną, bet iškart atsipeikėjau išgirdęs šuns inkštimą. Taksis ramus ir šokinėjo aplink mane. Vadinasi, svetimų kieme ir troboje nėra...

Šiltinė per apsirikimą

Jau kuris laikas bastausi po gimtąsias apylinkes. Vis karpau ausimis ir žvalgausi, iš kurios pusės užgrius egzekutoriai. Pas motiną užsuku labai retai ir tik įsitikinęs, kad kaime ramu. Nakvoju tai pas gimines, tai pas draugus, tai šiaip pas gerus žmones. O pavasaris kasdien vis maloniau glosto laukus.

Šiandien irgi saulėta, šiltoka diena. Lengvai apsirengęs nuėjau pas kaimyną į kaimo pakraštį. Mūsų kaimo laukai – nors į paveikslą dėk. Aukštoki kalneliai, beržynėliai, skardžiai su mažais upeliukais, nedidelės pievų tėkmelės. Traukiau į

save gaivų pavasarinį vėjelį ir užsigalvojęs lėtai pakilau į kalvelę. Staiga, lyg ką nujausdamas, žvilgterėjau į kaimo pusę ir apstulbau: ilga vora nusidriekusi skrebų virtinė vos už kelių šimtų metrų žingsniavo tiesiai į mane. Akimirkai pasimečiau. Ar eiti toliau nekreipiant dėmesio, ar dėti šuolį į čia pat alksniais apaugusį skardį? Iškart viskas išsisprendė, kai išgirdau šūktelėjimą: „Stoj!“ Dar spėjau pamatyti, kaip ėjusysis priekyje man pamojo ranka, tai reiškė, jog reikia eiti prie jų. Na, jau šito mes nesutarsim, – pagalvojau. Keli šuoliai, ir kūlvirsčiais nusiridenau žemyn pro dar nesulapojusius alksnius. Trankiai suterškė ilga automato serija. Kulkos kažkur aukštai nuskriejo medžių viršūnėmis, ir daugiau nieko nebegirdėjau – net vėjas švilpė pro ausis, kai įlėkiau į tankius krūmus.

Man tik devyniolika, per dvejus su puse metų kojos ištreniruotos, kai pėsčias vaikščiodavau į mokyklą kasdien po devynis kilometrus. Be to, aš gerai pažinojau kiekvieną kupstelį. Tai mano privalumas prieš jų automatus. Daugiau šūvių nebeišgirdau, nes gaudytojai tikriausiai nebematė, kur aš dingau. Atsigręžiau tik už gerų poros kilometrų, jau gretimame Kubilių kaime. Niekas iš paskos manęs nebesivijo. Matyt, skrebams ne naujiena, kad nuo jų į šalį mauna daugelis sutiktųjų. Akylai dairydamasis, apsukau didelį ratą apie savo kaimo ribas; krūmeliais, užuolankomis... Galvoju, vakaro sulaukęs, iš ko nors sužinosiu, ko ieškojo kaime šitie fariziejai.

Vienuose krūmuose šmėstelėjo moteriška būtybė. Ji mane irgi jau iš tolo pamatė ir sustojo. Priėjęs artyn, atpažinau mūsų kaime, pas vienišą invalidę Leokadiją, besiglaudžiančią jos slaugytoją. Tai pusamžė moteris ar mergina vardu Emilija. Iš kur ji kilusi – nežinau, tik žinau, kad jos visa šeima išvežta į Sibirą, o ji pati čia irgi gyvena slapstydamasi. Jos šeimininkė Leokadija po viengungio brolio mirties liko vieniša valakiniam ūky. Jos trobos – kaimo pakraštyje ant pačios aukščiausios, senais medžiais apaugusios kalvos. Iš jų kiemo keli kilometrai aplinkui kaip ant delno, o šiaurinėje pusėje – nepereinami Pagrabių skardžiai, besibaigiantys liūnais ir Grabelio ežeru. Patogi vieta vengiantiems pašalinių akių. Taigi, čia beveik pora metų ir gyveno Erškėtėnų būrio vyrai. Tiesa, nuolat jie čia nesėdėdavo, bet, kai tik prireikdavo patikimesnės vietos, čia ir rinkdavosi. Būryje paprastai būdavo 8–10 partizanų, o kartais čia susitikdavo net keli būriai iš plačios Aukštaitijos. Klojime, didžiojoje šalinėje, kur paprastai laikomas šienas, po žeme buvo įrengtas erdvus bunkeris. Pavojaus atveju jame galėjo visi pasislėpti.

Nors mūsų kaimo žmonės buvo patikimi, bet apie šitą bunkerį žinojo gal tik 3 ar 4 patys patikimiausi bičiuliai. Senutės troba buvo labai neišvaizdi ir skurdi: po tuo pačiu stogu tvartas, o gryčioje duobėta plūktinė asla. Sovietų valdžios pareigūnai manė, kad pas tokią „proletarę“ „banditams“ tikrai nėra ką veikti. Be to, senutė buvo paralyžiuota ir nebylė. Ji turėjo šviesų protą ir gerą širdį.

Tauragnų skrebai, apsilankę čia porą kartų, numojo ranka ir nebekišo nosies – ką ten gausi... Nebent tik per kariuomenės antplūdžius čia užsukdavo rusų NKVD garnizono kareiviai. Bet, pamatę suvargusią nebylę, sprukdavo lauk. Kartą, kai kariuomenė buvo užtvindžiusi net kelis kaimus, pas Leokadiją kareiviai irgi ilgokai rausėsi. Po kelių dienų viskas nurimo ir vyrai sugrįžo į savo patikimą vietą. Ji ilgai kažką mykė ir sveikąja ranka vis rodė į padžiautas ant krosnies malkas. Kažkuris

nusprendė įsitikinti, ką ji ten taip atkakliai rodo. Ir, jurgutėliau, ogi ant malkų kėpsojo dvi ilgakotės vokiškos granatos, kurias *Gediminas*-Petras Pošius praeitą kartą pasidėjo ir užmiršo. Langeliai maži, tamsoka net ir dieną, tad ir rusiška uoslė neatskyrė medinių granatų kotų nuo alksninių malkų.

Ir Emilija prireikus moka dingti iš sodybos. Šiaip ji partizanus ir apskalbia, ir aplopo, ir duoną iškepa, ir pietus paruošia. Už tai vyrai ją labai gerbia ir globoja. Ji man papasakojo, kad, pamačiusi kaime skrebus ir išgirdusi šiūvių papliūpą, sprukusi iš savo sodybos. Iš jos sužinojau, kur ir kada galėčiau susitikti su senais draugais.

Po kelių dienų aš jau buvau būryje ir papasakojau savo odisėją. Vyrai spėliojo ir skirtingai vertino mano pabėgimą iš miesto. Pasirodo, kad tik ką kaime lankęsi skrebai į mano namus net neužėję. Vadinasi, niekas manęs ir negaudo. Bet, žinodami čekistų gudrumą, vyrai man patarė saugotis. Geriausias mano bičiulis *Žilvytis*-Povilas Lukošiūnas, vaikinas nuo Rokiškio, irgi daug gaudytas bei kankintas, man iš karto pasiūlė likti su jais. O man – svarbiausia, ką pasakys būrio vadas *Vynas*. Su juo kalbėjomės atskirai. Jis patarė kol kas slapstytis atskirai. Gal nepasitikėjo, gal ką nors kita galvoja? Greit viskas paaiškėjo: nuo šiol gavau būrio vado pavedimą eiti ryšininko pareigas. Gavau ir kažkokį senos markės vokišką pistoletą, vieną granatą.

Taip ir vaikštau po plačias savo krašto apylinkes. Turiu vieną draugą, kurio užduotys panašios. Tai mano kaimynas Kazys, kurį visi kažkodėl vadina Juozapu. Jis irgi gyvena pusiau nelegaliai. Vokiečių laikais savo noru buvo išvykęs į Reicho darbo tarnybą ir porą metų pabernavo Saksonijos „baueriui“. Dabar jis išsijuosęs keikia ir vokiečius, ir Sirvydžių skrebus. Šitie mat darbą Vokietijoje jam kergia kaip baisų nusikaltimą. Kai grįžo namo, valsčiuje nedavė dokumentų, dar į rūsį porai savaičių įkišo ir kitokių kliaučių tebeieško. Tad mudu dabar vienoje poroje.

Gegužė jau ėjo į pabaigą. Gavau iš pusseserės Janinos, kuri irgi mokosi seminarijoje, laišką. Ji rašė, kad niekas iš valdžios manęs neieškojo, tik kai kurie kurso draugai vis teiraujasi. Kurse iš 24 vyrų 2 buvo aktyvūs komjaunuoliai. Todėl jų teiravimasis galėjo kai ką reikšti. Janina ragino „nekvailioti“ ir grįžti užbaigti kursą – egzaminai ant nosies. Gavau laišką ir iš Augutės. Liūdnas, ilgesingas, jis irgi traukė atgal į Panevėžį.

Susitikęs su vyrais pareiškiau savo svyravimus ir norą tęsti mokslą. Kai kurie apgailestavo, kad būčiau buvęs vienuoliktas būryje. Vyresnieji, priešingai, patarė grįžti, juolab, kad nieko konkretaus apie mano paieškas negirdėti.

Taip ir nusprendėme. Būsiu naudingas ir ten. Be to, kaip girdėti, labai suaktyvėjo enkavedistai. Keli partizanų būriai jau išblaškyti, labai skaudi netektis Saldutiškio – Kuktiškių rajone. Draugai, gailėdami mano jaunystės, palinkėjo visas negandas iškęsti mieste.

Belandžiodamas po daržines, taip sudėvėjau drabužius, kad gėda mieste ir pasirodyti. Kai prasitariau apie tai, *Aidas*-Alfonsas Dumbrava pasiūlė savo civilinį švarką, su kuriuo apsirengęs jis iš Kauno atbėgo į mišką. Dabar jie visi dėvi Lietuvos kariuomenės uniformas, todėl įtikino mane paimti tą gražiai pasiūtą miestietišką švarką. Ir ūgis toks pat. Ką gi, beliko dovaną priimti...

Dėl viso pikto jie man dar patarė Utenoje susirasti gydytoją Garelį ir paprašyti jo parašyti kokį nors pažymėjimą. Šiaip ar taip – praleisti beveik du mėnesiai.

Gydytojui Gareliui išklojau viską kaip tikram tėvui. Tas tik palingavo savo pliką galvą, nusišluostė nosine prakaitą ir išrašė man reikalingą dokumentą. Kai užsiminiau apie atsilyginimą, jis dar kartą palingavo galvą ir, paėmęs mane už parankės, nuvedė prie durų, stuktelėjo į petį ir pasakė:

– Laimingai, vyruk!

Grįžęs į namus, pasakiau savo apsisprendimą motinai. Ta tik sudejavo:

– O ką gi aš tau, vaikeli, valgyti įdėsiu?

Aš pats gerai žinojau, kad namuose seniai ne tik duonos nebėra, bet ir paskutinės bulvelės pasodintos. Kiti vaikai už mane jaunesni ir dar maži. Motina nešė visą naštą po to, kai enkavedistai dar 1946-aisiais išsivedė tėvą. Ji ir dabar rado išeitį, pasiskolino iš gerojo kaimyno – dėdės Jono – didelį duonos kepalą. Duona guli ant stalo. Kepalas kvepia ajerais, pakraštėliai rausvai apskrudę, tiesiog visa troba pašviesėjo. Mama ieško maišo, kur man sudėti daiktus, o tuo tarpu nuo krosnies mūrelio pasigirdo kažkurio mažesniojo plonas ir gailus balselis:

– Mamyt, atlaužk ir mums po gabalėlį! Tik po mažą trupiniuką...

Net nepajutau, kaip atsidūriau lauke. Ašaromis užplūdo akys. Ką gi tu, mama, atiduosi kaimynui, jei kamaroje tik pusė sieto miežių belikę?

Ir taip, palikęs tą duonos kepalą, išėjau. Eidamas ilgai tramdžiau ašaras, bet vis drąsesnis ir ryžtingesnis. Tegu ir pačiam velniui į nasrus...

Seminarijoje bendrakursiai mane sutiko su ovacijomis, net pamėtė aukštyn sugriebę už pažastų. Patikimesnieji patyliukais klausė, kur dingo Alfonsas, ir reikšmingai mirkčiojo akimis. Ypač nuoširdus buvo Petras Kibildis, kuris gal net sapne nesapnavo, kad už poros metų jo gyvenimo kelias per Sibiro taigą nuvingiuos. Džiaugėsi draugai mano grįžimu, tik abu komjaunuoliai Jonas Gudašius ir Juozas Kanapeckas idiotiškai išsišiepę vėpsojo stebėdami iš klasės galo, o aš garsiai visiems aiškinau, kad sirgau plaučių uždegimu. Parodžiau aukštyn iškėlęs pažymėjimą ir pasakiau, kad nešu kurso vadovui.

Motiejus Lukšys sutiko mane santūriai. Tai mane šiek tiek nustebino, nes jis visuomet man būdavo labai palankus. Dabar, ramiai žiūrėdamas į akis, paklausė:

– Tai kas nutiko? Kaip čia dabar viskas taip...

– Sirgau plaučių uždegimu, tai ir... – paaiškinau paduodamas išganingąjį pažymėjimą.

– A ja jai, – jau pašnibždomis pasakė. – Juk čia parašyta „paratyfas“. Tai šiltinė, Jonai! Žinok, ką šneki! – ir nieko daugiau nebesakęs, su visu mano popierium nuėjo koridoriumi.

Tai, velnias, – pagalvojau... Kodėl gi nepažiūrėjau, kas parašyta? Arba bent jau patį daktarą paklausti galėjau... Apmaudu, kad klasėje taip apsišaukiau. Raminausi, kad šnipeliai nesusigaudys...

Visą dieną išsėdėjau pamokose. Per pertraukas irgi murksojau suole. Kažin, kažin... Štai jau ir paskutinė pamoka. Tokios ilgos dienos dar nesu turėjęs. Biologas Antanas Vaitkevičius kažką kalbėjo apie paukščius... Kitais kartais klausydavau jo su didžiausiu dėmesiu, o dabar mano mintys kažkur skraidė su kitokiais „paukšteliais“. Nejauku vienam vietoj keturių sėdėti dviejuose tuščiuose suoluose ir žinoti, kad viso kurso akys tave stebi...

Pagaliau atsidarė durys, ir kyštelėjo susivėlusi direktoriaus pavaduotojo Kozlovo galva. „Mane!“ – nudiegė širdį. Taip ir buvo. Daugiau nieko nesakydamas, nusivedė jis mane į savo kabinetą. Duris pradarė pats ir stumte įstūmė tiesiai prie kažkokio tipo, sėdinčio už Kozlovo rašomojo stalo. Nustebęs užmečiau akį, ir viskas tapo aišku kaip dukart du. Tipas civiliška kepure – tokia, kokias nešioja atvykę iš Rusijos – su „guziku“ viršugalvyje. Švarkas civiliškas, o kelnės tamsiai mėlynos, su žydru „lampasu“.

– Etot? – tipas linktelėjo galvą į mane.

– Da, – toks tokį gerai suprato.

Man irgi viskas tapo aišku...

Varo į mišką

Kozlovo kabinete užtrukom neilgai. Po poros nereikšmingų ir nekaltų klausimėlių čekistas atsistojo ir, mostelėjęs galva į duris, rusiškai pasakė:

– Einam!

– Kur?

– Pamatysi!

– !?

Išėjome kaip du geri bičiuliai – vienas šalia kito. Mat koridoriuje pilna ir seminaristų, ir dėstytojų, kurie tikriausiai žiūri į mus ir mato. Tik aš jau nieko nemačiau ir negirdėjau, galvoje pynėsi košmariškos mintys.

Taip ir patraukėme Kranto gatve: aš šiek tiek prieky, o mano palydovas – per ištiestą ranką iš paskos. Kur eiti, aš jau nebeklausiau, nes žinojau, kad šitų „draugų“ įstaiga Gegužės 9-osios gatvėje. Anksčiau ji vadinosi Vasario 16-osios, bet tada dar tokie „guzikuotom“ kepurėm čia nevaikščiojo.

Truputį atgavęs pusiausvyrą, pasižiūrėjau akies kraštu į savo palydovą. Dešinioji ranka kelnių kišenėje, o žvilgsnis buvo įsmeigtas į mano pakaušį. Vyras stambus, jau nebejaunas, bet gana žvitrus ir, matyt, ištreniruotas. Tokiam trenkęs atbula ranka į snukį, ne ką laimėtum. O ir gatvėje, ko gero, kas penktas praeivis – kariškis. Teko ramiai žingsniuoti jau numatytu maršrutu...

Kažkaip apėmė apmaudas, kad anksčiau nesprukau nuo to Kozlovo. Būčiau dūmęs antrais laiptais žemyn, o ten – pro langą taip, kaip pernai padarė Vytautas Pajarskas. Tada, kai atėjo jo suimti, irgi pasiuntė direktoriaus pavaduotoją pakviesti iš klasės, kur stebėjome vedamą parodomąją pamoką. Bet tada buvo Dičius, o ne Kozlovas. Taigi, tas senas geras pedagogas ir pašnibždėjo Vytautui, kad prie mokytojų kambario laukia keli raudonkepuriai. Pajarskas ir liuoktelėjo pro langą ant anglių krūvos ir duok, Dieve, kojas... Pavaduotojo Dičiaus seminarijoje irgi greit nebeliko...

O apie Vytautą tiek ir težinojau. Teko girdėti, kad vėliau kažkur apie Kupiškį bunkeryje žuvo kažkoks Pajarskas. Gal tas, o gal ir ne?.. Vytautas buvo kupiškėnas.

Dabar, kai mane pakvietė Kozlovas, aš, net ir nežinojau, ko jam iš manęs reikia. Tik nujaučiau. Ir, neapsirikau...

Saugumo rūsio prieškambary mus pasitiko ginkluotas sargybinis, kuris, tik mums įžengus, įsitempęs atidavė pagarbą. Štai kaip garbingai pirmą kartą gyvenime įkėliau koją į tokį pastatą.

Mano prievaizdas, pasigrabaliojęs po kišenes, išsitraukė pundą raktų, atrakino vienas iš daugelio koridoriuje esamų durų ir įleido mane į kabinetą. Kabinetas kaip kabinetas: rašomasis stalas, pora kėdžių, metalinis seifas, o ant sienos – didelis „tėvelio“ Stalino portretas. Po bulvės formos nosim pūpso juodi ūsai. Bet, kai į jį pažiūrėjau, man pasirodė, kad jis tarsi sujudėjo?.. Per visą kūną pagaugai nuėjo ir staiga pasidarė neapsakomai baisu.

Prievaizdas mandagiai pasodino savo svečią ir paklausė, ar bus reikalingas vertėjas. Atsakiau, kad – ne. Tai buvo ir gerai, ir blogai. Taip ir sėdim abu vienas priešais kitą, žiūrim, tiktai man, jaučiu, kad per kojas jau bėgioja kažkoks šaltas virpulys. Tardytojas ar dar kuris nelabasis prisistatė: „Majoras Romanovas“, – atrodo, taip nugirdau. Majoras, tai majoras, bet ko iš manęs nori?

Paklausė, ar rūkau? Kinktelėjau galvą, ir „draugas“ majoras mandagiai ištiesė „Dukat“ pakelį. Paėmiau cigaretę ir tuoj pat pasigailėjau, kai jis man po nosim pakišo degtuką. Artinu cigaretę prie degtuko, o rankos taip ir šokinėja. Tas spokso į jas ir, matyt, galvoja: kaltas, rupūže, esi, kad taip virpi.

Rūkom ir postringaujam: ar bus karas. Nebus – tvirtinu: draugas Molotovas pasakė, kad turim atominę bombą. Mano pašnekovas patenkintas ir pirmą kartą nusišypsojo. Iškart atkreipiau dėmesį, kad jo priekiniai – viena geležis. „Tarsi slibinas,“ – pagalvojau ir vėl apėmė nenusakomas siaubas, bet prievaizdas tuoj pat užčiaupė „geležį“ ir staigiai tapo rūstus. Iš stalčiaus išsitraukė kažkokį lapą, pasitiesė ant stalo ir ėmė klausinėti: „Pavardė? Vardas? Tėvo vardas? Gimimo metai“ ir t.t. Čia aš jam gerokai sumelavau: pasakiau, kad mano tėvas buvo nuomininkas ir prieš kelerius metus mirė. Pasidomėjo, kokia liga. Traukau pečiais ir aiškinu, kad nežinau. Galima buvo pasakyti ir teisybę, bet mano anketa nebūtų pralindusi stojant į seminariją. Liga – Lukiškių kalėjimas... Taip, šia „liga“, jau mirė tūkstančiai lietuvių...

Pagaliau ir apie reikalą:

– Kur buvai du mėnesius?

– Sirgau šiltine...

– Kur gulėjai ligoninėj? Kodėl plaukai nukirpti?

– Namie gulėjau, niekas nenukirpo...

– Su šiltine namie niekas neguli! Kur tavo draugas Alfonsas Jokūnas?

– Nežinau, – pasakau šventą teisybę, bet tardytojas ne tam, kad taip lengvai patikėtų ir ta šventa teisybe...

– Pas Mockūną dažnai užeidavai? Meluoji! Ką ten matei? Vėl meluoji! Ko ten vaikščiojai? Meluoji! Meluoji, meluoji, meluoji...

Balsas jau pakeltas, jau įraudęs, jau šaukte šaukia, jau mat mat... Nebesusikalbame visai. Ir „Dukat“ traukia vienas pats, vėl stulbinantis klausimas:

– Girdėjai, kaip tavo draugas Mockūnas per konstitucijos pamoką kalbėjo apie lygybę?

Tai štai kas! Vadinasi, seminarijoje yra šunelis, viską atlojantis...

– Nieko neprisimenu, negirdėjau...

– Meluoji, svolačiau!

Aišku, meluoju ir aišku, kad pamenu. Negi aš dabar tau ir papasakosiu, kaip koks nustypėlis bobišku veideliu.

Repčys, tik ką baigęs tą pačią seminariją, mums dėstė Stalino konstituciją, ir kaip Jurgis jį sudirbo kalbant apie lygybę: „Dėstytojau (o dėstytojas jis todėl, kad buvo vienas iš pirmųjų įstojęs į komjaunimą), kas gi, čia kalbama apie lygybę. Pažiūrėkit pro langą – kokia kepurė ir kokia milinė generolo ir kokiom „abmotkėm" apautas vaikšto eilinis kareivėlis!.. Argi čia lygybė?" Repčys tik mikčiojo, raudo ir balo, o va kas dabar tai primena...

Tardo štai jau kelintą valandą. Prirašyti keli lapai. Tardytojas jau net kumščiu mojavo prieš nosį kelis kartus, tačiau smūgių dar nepatyriau. Galų gale vėl grįžo prie klausimo, kur dabar Alfonsas. Pagaliau pakišo violetiniu rašalu prirašytus lapus ir rodo, kur pasirašyti. Bandau paskaityti, ką jis ten prirašęs, bet man tai sunkiai sekasi, raštas sunkiai išskaitomas, o čia dar rėkte rėkia: „Greičiau! Greičiau!" – bet aš nesirašiau ir gavau tokį antausį, kad nulėkiau nuo kėdės į kambario vidurį.

– Aš tau parodysiu, kur meškos gyvena! Na, tai ką, dar nori?!

Supratau, kad prieš mane jis jokių įkalčių neturi ir nieko čia neišpešė. Pergalvojau visus savo atsakymus ir pasirašiau. Pasirašiau net kiekvieno puslapio gale. Ir tai – mano klaida. Klaida, kad nepaprašiau vertėjo. Tas būtų man viską perskaitęs, išvertęs. Gerai buvo tai, kad be vertėjo galėjau sakyti nesuprantąs klausimo ir per pauzes pagalvoti, kaip atsakyti.

Didžiulei mano nuostabai, tardytojas paduoda man kažkokį žalią lapelį ir liepia sužinoti, kur dabar yra Alfonsas. Šis žalsvas popierėlis – šaukimas rytdienos vakarą vėl prisistatyti pas majorą Romanovą. Nesuprasdamas, kad devintą vakaro gali dirbti įstaiga, naiviai bandžiau pasitikslinti. Tas vėl užriaumojo: „Daryk, kas pasakyta!"

Džiaugiuosi, kad išleido. Šitokia atomazga man visai netikėta. Išgrūstas į gatvę nebežinojau, kur eiti. Greit suvokiau – tas paleidimas ne šiaip sau. Todėl nuėjau tiesiai į savo kambarėlį Vilniaus gatvėje. Jau temo, praeivių nebedaug, bet buvau tikras, kad kažkas turi mane stebėti. Taip jau bent detektyviniuose romanuose esu skaitęs. Romanai romanais, bet jie mane visai dar „žaliu" palaikė ir galvojo, kad aš bandysiu, jei ne Alfonsą, tai bent jo gimines įspėti. Namie, nieko nesakęs net šeimininkui, kritau į lovą ir galvojau, kas manęs laukia ryt vakare.

Kitas vakaras – baisesnis. Tardė jau nebe vienas. Už mano nugaros nervingai vaikščiojo nedidukas uniformuotas papulkininkis. Šito palaidinė iki kelių, kelnės pūstos kaip kokio turko, ant nusmukusio diržo kabo dėklas su pistoletu. Kai praeina pro mano nugarą, jaučiu, kaip dvelkteli alkoholio tvaikas. Klausė jis, klausė mūsų tuščios kalbos ir staiga, kad griebs mane už švarko apykaklės:

– Ach tu, kalės vaike! Meluosi tu čia mat tvaju mat! – ir net nepajutau, kaip atsiradau vidury kambario ant grindų.

Pašokau, bet tuoj pat gavau tokį spyrį į šoną, kad akyse žalia pasidarė. Chrominiai batai puošeiviškai nublizginti, pamurdintais auliukais. Patys tie spardymui...

– Nenori teisybės, bandite, pasakyti? Drožk į mišką! Ginklo neturi? Še, duosiu! – ir graibosi už dėklo, kuris priekyje jau atsegtas.

Jaučiu, kad papulkininkis visai girtas ir ne juokais įniršęs. Jis galbūt tik ir laukia, kad pasukčiau durų link, o tada kaip bandžiusį pabėgti... Sunkiai atsisėdau atgal ant kėdės.

– Niekur aš neisiu! – pasakiau.

Įniršis pagaliau atslūgo, ir vėl prasidėjo pasaka be galo. Dar kartą vaizdingai rusiškai išsikeikęs, viršininkas dingo už durų. Majoras dabar jau smulkiai klausinėjo apie mano šeimą, o aš toliau seku savo seną pasaką, bet matau, kad jie apie mano šeimą žino kur kas daugiau, negu aš galvoju. Išleido paryčiais ir vėl su žaliu „kelialapiu“ kitam kartui.

Mokslo metai jau visai baigėsi. Sunkiai atsiskaitinėjau už semestrą, bet pastebėjau, kad dėstytojai ir mokslo draugai mane užjaučia. Vienam kitam apie savo padėtį buvau prasitaręs, todėl dėl nuolaidų nesistebėjau. Gražiausiai atsiskaičiau su žinomu literatūros dėstytoju Domu Pinigiu. Šis tiesiai išdrožė:

– Perskaitęs tu daug, be nieko tau rašau penketą, – ir pasilenkęs prie manęs, dar paklausė: – O kaip Jurgis?

Eilinį kartą prisistačiau pagal man nurodytu laiku ir nurodytoje vietoje. Budintis prie durų skrebokas pakėlė telefono ragelį ir rusiškai atraportavo kažkam apie mano atvykimą, o baigdamas dar pridūrė:

– Tak točno! Budet sdelano!

Točno, tai točno, bet aš jau sėdžiu į betoninę dėžę panašioje kamarėlėje. Net langų nėra, tik palubėje vos spingsi menkutė elektros lempelė. Sovietų valdžios priešams nėra ko švaistyti energiją. Prisiminiau įkaltą teiginį, jog komunizmas – tai tarybų valdžia plius visos šalies elektrifikacija. Ir taip ten prasėdėjau apie ketvertą valandų. Turėjau laiko apmąstyti. Taip, matyt, nusprendė ir maniškis majoras, kol pagaliau sargybinis nutempė mane sustyrusį į jo kabinetą. Čia išgirdau dar vieną naujieną:

– Galėtum mums padėti, reikia va čia tik pasirašyti, – ir pakišo popierių po nosim. – Gyveni sunkiai, duosim ir pinigų...

Pasirodo, jog rūsys buvo tik įvadas į dalykišką pokalbį, bet pasirašyti ranka kažkodėl nepakilo. Ėmiau teisintis, kad esu netinkamas, bijau visko, be to, nemoku paslapčių laikyti. Tai esą nieko, išmokys, kaip tą darbą dirbti... Kai nesutarėm – vėl visa virtinė klausimų ir užuomina, kad teks atsėdėti. Dar galutinai nesodino, bet prigrasė tylėti apie tai, kad esu čia tampomas.

Pagaliau ir egzaminai seminarijoje. Šiaip taip juos išlaikiau ir tą patį vakarą dingau iš Panevėžio.

Mano dienos, mano naktys

Vasara kupa per kraštus. Visur žalia, gražu. Žiogeliai groja, pradalgės kvepia ir dangaus žydrumas spindi ežeruose. Dieve galingasis, gal nežinai nė pats, kokį gražų pasaulį sutvėrei... Ypač tiems, kurie iš pragaro ištrūkę.

Dabar jau esu „mokytas“ ir žinau, ką reiškia būti laisvam. Netikėjau, kad mane paliks ramybėje, todėl namuose jaučiausi kaip svečias. Vienam kitam darbely patalkauju. Į naujai įkurtą kolchozą nekeliu nė kojos, bet už tai per savaitę po kelis kartus susitikinėju su „miško broliais“. Pas mus jų taip nevadina. Kaimas žino konspiraciją:

– Šitie buvo atėję... Šitiems reikia valgyt nunešti... Šitie prašė pasakyti... Taigi – „šitie“.

Vasarą visiems geriau. Netoli Leokadijos sodybos, nedidelėje aukštumos lomelėje, Salele vadinamoje, augo krūmai. Čia ir susirenka vyrai kiekvieną savaitgalį. Iš ryto tvarkosi uniformas, valo ginklus, o per sumą suklaupę meldžiasi. Maldas paprastai skaito *Viesulas*-Vytautas Miškinis – buvęs Salako gimnazistas. Pabaigoje nuskamba žodžiai:

– Dabar sukalbėsime trejus poterius už mūsų žuvusius brolius... – Tai pati iškilmingiausia dalis, graudi, sukelianti nerimą, sustiprinanti dvasią ir naują ryžtą.

Po pietų vyrai išsiskirsto po 2–3 ir eina į kaimą. Mūsų kaime daug jaunimo, todėl kiekvienas turi savo draugų ir draugių. Jei būna vakarėlis, einam visu būriu. Pasisaugodami, pasiklausydami, ką pasako grįžę iš bažnyčios. Kaime ypač saugome vienas kitą. Tai mūsų privalumas.

Aš draugavau su visais, tačiau jaunesnieji dažniau su manim sueina. Kartais bandom net pažvejoti ežere. Mano valtis didelė ir joje nesunku gerai įsitaisyti.

Kartą *Tigras*-Vytautas Rusakevičius ir *Kęstutis*-Zigmas Tumėnas pasivadino mane ir krūmais patraukėme prie ežero. Uniformas nusirengę abu pasidėjo valties gale. Ant dugno padėjome lentą, kuri laikė *Tigro* paruoštą vokišką kulkosvaidį, mūsų vadinamą „šturmaviku“. *Kęstučio* automatas irgi ant suolelio, visų kišenėse pistoletai. Taip ir sėdime tankiame nendryne visą pusdienį. Meškeres paruošiau visiems, tad ir spoksome kiekvienas į savo plūdę, kartkarčiais persimesdamu vienu kitu žodeliu.

Pavakare mūsų žvejybą staiga nutraukė ežero gale suburzgęs sunkvežimis. Mes jau žinojom, kad tokias priemones dažniausiai naudoja rusų garnizono kareiviai, kai reikia staigiai ir netikėtai permesti savo pajėgas. Ilgiau nedelsdami, po keleto minučių atsidūrėm krante. Aš pakilau į kalvą apsižvalgyti, o mano draugai žvejai liko Didžiolaukių alksnyne. Mūsų laimei, pilnutėlis kareivių sunkvežimis nuo Lukošiūnų Untilgės vieškeliu kitoje ežero pusėje nuvažiavo Juknėnų link, bet žvejyba jau sugadinta.

Kartą gulime neaukštuose krūmuose ratu ir pliekiame „karusę“. Netikėtai *Aras* pakelia galvą ir aikteli:

– Kareiviai!

– Nesistot! – sukomandavo *Vynas*.

Matome, kad už kokių pusantro šimto žingsnių prie tranguliacijos bokštelio triūsia du kareivėliai. Akimirka – ir ginklai nukreipti į jų pusę. Diena karšta, kareivėliai net pilotes nusiėmę, automatus irgi pasistatę prie stiebo. Vieno galva juoda juodutėlė. Kažkuris iš mūsų sušnabždėjo: „Matyt, mongolas?“ Dabar vienas klausimas – ar nesugalvos jie lįsti į krūmus? Tada jų nelaimė, bet jie nelindo, ten pat po kojomis atliko gamtinius reikalus, pasiėmė savo „įrankius“ ir nuėjo link vieškelio. Mus labai viliojo du naujutėliai automatai, kurie, galima sakyti, būtų buvę mūsų, bet argi keisi juos į tokią ramią vietelę...

„Majakiniai, – kažkuris apibūdino kareivėlius. – Jie niekur nelandžioja, žino, kad gali susidurti su mumis, ir žmonių neskriaudžia“. Bala jų, tų „majakinių“, bet „karusės“ daugiau nebelošėm.

Vieną dieną kaip iš kibiro pylė lietus. Sėdžiu savo namuose ramus – tokią dieną ir šuo nebėgs iš kiemo, tai ir skrebų mažiau tikimasi. Staiga kažkas subildėjo prie-

menėje, ir pro duris į kambarį suvirto į brezentines palapinsiaustes įsisupę ginkluoti žmonės. Tik, kai išlindo iš savo apdarų, pamatėme, kad tai *Aidas* ir *Žilvytis*. Nors ir šlapi, vanduo varva nuo drabužių, bet abiejų veidai švyti.

Jie pasikvietė mane į kitą trobos galą ir abu vienu metu ėmė pasakoti naujienas. Pasirodo, kad iš Aukštaitijos partizanų apygardos gauta žinia, kurią būtina perduoti visiems būriams ir grupėms. Iš lėktuvo nuleistas partizanų desantas su ginklų ir kitokios amunicijos konteineriais.

Ryšio su rezistencija užsienyje jau keleri metai laukė visas Lietuvos pogrindis. Dabar jis užmegztas, ir dabar mes jau nebe vieni. Visa tai teikė viltį...

Netrukus Leokadijos (Svikliutės) sodyboje įvyko kelių būrių susitikimas. Jam ruošėsi ne tik vietiniai partizanai, bet ir kelios kaimo šeimos ir beveik visas jaunimas. Šeimininkai padarė gero miežinio alaus, šeimininkės prikepė pyragų, prigamino skaniausių valgių. Visą parą rinkosi partizanai iš įvairių pusių. Ypač nemaža atėjo *Drugio* (Prano Račinsko) grupė. Iš viso susirinko 25 partizanai ir būrys legaliai gyvenančių ryšininkų, tarp jų ir aš.

Svarbiausias mūsų (ryšininkų) uždavinys – iššvalgyti visos apylinkės kaimus, iššniukštinėti visus krūmus, sodybas, įsidėmėti pasirodžiusius nepažįstamus žmones ir sužinoti, kas jie ir ko ieško. Reikia nustatyti ryšį ir su gretimais kaimais – jei pasirodytų kareiviai ar skrebai, tuojau duoti žinią partizanams.

Stalai buvo paruošti pačioje gryčioje, nors ji ir ne tokia jauki, bet nei garsios kalbos, nei daina toli nebus girdima. Pagaliau susėdome už stalų. Nežinau kaip kitiems, bet man graudulys iš susijaudinimo gniaužė gerklę. Dar nebuvau matęs tokio gausaus vyrų su lietuviškomis uniformomis būrio. Visi pasitempę, išsiblizginę, miela žiūrėti. Kartu jautėme pasididžiavimą, kad ne viskas prarasta, kad dar yra jėga, kuri moka ginti Lietuvą šventai ir pasiaukojamai.

Pirmasis kalbėjo pusamžis partizanas *Deimantas*-Jeronimas Bulka. Apie jį nieko nežinojau, bet mačiau, kad tai neeilinis, inteligentiškas vyras. Po to atsistojome ir sugiedojome Lietuvos himną. Galingai nuskambėjo jo žodžiai. Toliau kalbėjo kiti, tylos minute pagerbėme čia jau nebeatėjusius... O nebeatėjo rudenį žuvęs visas Ąžuolo būrys: *Lydys* (*Lydekaitis*)-Klemensas Meidus, *Kiškis*-Vladas Vilūnas, *Viršaitis*-Jonas Saulius, *Žvangutis*-Balys Berčius... Apsupo juos 1949 09 21 Lukošiūnuose, Jono Mačiulio beržyne, rusų NKVD kareiviai ir skrebai, užpjudyti iš gretimo Untilgės kaimo išdaviko. Nuo pat ryto iki vakaro rudeniškai tyliuose laukuose aidėjo šūviai. Tai buvo drąsūs vyrai, ne kartą kovęsi su priešais. Deja, jėgos buvo nelygios. Ne taip seniai prie Saldutiškio ir Kuktiškių dešimtys kitų vyrų paguldė galvas. Ir ne tik vyrų... Amžina garbė jiems!

Gyviesiems reikia gyventi. Ir dabar štai šeimininkai pakvietė užkąsti, vaišintis. Šalia manęs sėdėjo jaunas vaikinukas, apsirengęs gražia šaulio uniforma. Tylus ir liūdnas jis pasirodė, ir aš lyg ir šeimininko teisėmis pakviečiau jį užkąsti. Jis tik linktelėjo galva ir valgė tylėdamas. Dar kartą į jį kreipiausi, bet jis ir vėl šyptelėjęs tylėjo. Tada partizanas, sėdėjęs greta manęs iš kitos pusės, pakuždėjo:

– Nekalbink, jis – nebylys. Tai mūsų *Čigoniukas*, anykštėnas. Jis buvo taip kulkų suvarpytas, kad pagijęs neteko kalbos...

Man nejauku ir neapsakomai gaila pasidarė šito vaikinuko.

Netrukus atėjo eilė man eiti sargybon. Budėjome po du. Šilta ir šviesi vasaros naktis. Tylu. Kažkur toli loja šunys, o mūsų akys ir ausys įtemptos. Kai grįžau į vidų, vyrai užtraukė dainą. Iš visų išsiskyrė mūsų *Gedimino* bosas:

Dėl tavęs, o Tėvyne, šiandien aš kovoju,
Dėl tavęs, dėl tavęs, Lietuva.
Dėl tavęs ir gyvybę statau į pavojų,
Dėl tavęs, dėl tavęs, mylima...

Kas to nematė ir negirdėjo savo ausimis, tas, vargu, ar kada supras jausmą, gimstantį tokiu metu... Tuo metu mes dar nežinojome, koks pavojus laukia tomis dienomis.

Netrukus po šio susitikimo valsčiaus pašto darbuotoja perdavė partizanams anoniminį laišką, adresuotą Utenos saugumui. Laiške nurodytas tikslus būrių susitikimo laikas ir vieta. Taigi, jei ne patriotė paštininkė... O tragedija vėliau vis vien ištiko ją pačią, per apmaudų atsitiktinumą...

Vasara baigėsi. Vėl ruošiausi į seminariją, kur beliko užbaigti paskutiniuosius mokslo metus. Metai – ilgas laikas, taip man atrodė išvykstant.

Laisvės kovos sąjūdyje

Seminarijoje mokslo metai prasidėjo su šiokiais tokiais pasikeitimais. Po pavasarinių areštų praretėjęs vyrų kursas, dabar papildytas būriu merginų iš paralelinių kursų.

Susipažinau su naujais draugais. Visai nieko vyrukas Alfredas, įstojęs iš karto į ketvirtą kursą. Prie manęs gretinosi ir nenusakomas moksle fenomenas Kaziukas. Jis komjaunuolis ir, kai būname vieni du, komjaunimą deda į šuns dienas. Tai man kėlė įtarimą, nors, tiesą sakant, paskutiniame kurse į tą organizaciją sulindo dauguma būsimųjų pedagogų. Nesąjunginiais likome tik 6 politiškai „neišprusę“ elementai.

Gegužės 9-osios įstaiga irgi, atrodo, mane paliko ramybėje. Matyt, apkaltai nieko nesurinko. Jurgis jau nuteistas 10, o Vytautas 7 metams kaip sovietų valdžios priešai.

Blogai, kad visiškai nebegalėjau pragyventi iš valdiškos stipendijos. Padedant geriems žmonėms, gavau neoficialų darbą apskrities švietimo buhalterijoje. Vakarais iki išnaktų perrašinėjau algalapius ir tarškinau skaitytuvais. Už tai galėjau aprūpinti rašomuoju popierium, kalke, mašinėlės juostelėmis toli pasilikusią *Viesulo*-Vytauto Miškinio „kanceliariją“. Vargo jis ten, Vadaišos klojime, ant apverstų ėdžių užsikėlęs išklerusią savo spausdinimo mašiną. Paruoštą literatūrą gabenau į Panevėžį. Ją dovanojome draugams ir priešams.

Vieną kartą rudenį važiuoju su tokiu kroviniu iš Utenos „siauruku“ atgal į mokslą ir tik, išvažiavus iš stoties, pastebėjau, kad kitame vagono gale dedasi nelabai geri dalykai. Keli uniformuoti čekistai iš eilės tikrina dokumentus ir, žinoma, bagažą. Tuojau čiupau savo portfelį nuo lentynos ir išlėkiau į tualetą. Palydovė tambūre šaukia, kad tualetas neveikia, ir už rankenos laiko duris neleisdama ten įeiti. Jėga atplėšiau moterėlės ranką ir, įpuolęs į vidų, užsisklendžiau. Atsegęs portfelį, išmečiau taip sunkiai paruoštą pluoštą atsišaukimų. Už durų girdžiu besikeikiančią

palydovę, bet dabar jau, prašom – atvėriau duris ir grįžau į savo vietą vagone. Čia pat ir tikrintojai. Padaviau savo moksleivio pažymėjimą. O šie, užmetę dar kreivą akį į supliuškusį mano portfelį, nuėjo tolyn. Didžiulis kalnas nuslinko nuo širdies.

Į kaimą važinėju dažnai. Parašau pareiškimą direktoriui, kad reikia „maisto parsivežti", ir dingstu porai savaičių. Per pusmetį praleidau daugiau kaip šimtą pamokų, be visų žiemos atostogų, švenčių ir kitokių pateisintų nebuvimų. Draugai mane laikė didžiausiu simuliantu. Jie net sapne nesapnavo, kokį aš „maistą" vežioju...

Žiemą partizanai labai vargsta. Miške ar krūmuose nepasėdėsi, kai spigina 25 laipsnių šaltis. Sniego iki diržo, užpustyti, užnešti visi keliai ir takeliai. Išeitis – nuolat pakinkytos dvejos rogės su stipriais arkliais. Vieną tokį milžiną *Kęstutis*-Zigmas Tumėnas pasiėmė iš motinos ūkio, kitą dar iš kažkur pasiskolino. Taip kaskart keisdami vietą ir važinėja naktimis. Kiekvienose rogėse po kulkosvaidį ir geležinę dėžę su šovinių juostom. Vieną nešioja beveik poros metrų ūgio *Gediminas*-Petras Pošius, kitą – pakaitomis *Aras*-Edvardas Juodvalkis ir *Tigras*-Vytautas Rusakevičius. Tokį geležies luitą ne bet kam kilnoti.

Dienoja būrys pas patikimus žmones. Miega, ilsisi, tvarkosi ginklus. Kiekviename trobos lange – apylinkę stebinčios akys. Prapučia apšalusį stiklą kvapu ir vėl žiūri... Arkliai pakinkyti visą laiką stovi klojimuose. Gyvuliai kenčia ne mažiau už žmones. Jei tik kas nors – visi į roges ir pirmyn.

Vieną dieną nuėjau į Leokadijos namus. Vyrai miega kas kur iškritę, arkliai klojimuose irgi ramiai kramsnoja šienelį. Diena nešalta, truputį snyguriuoja. Pakalbame šį bei tą, pasakiau, kad kaime niekur svetimų nematyti. Kažkuris pradėjo prašyti, kad, paėmęs *Kęstučio* arklį, rogėmis nuvažiuočiau į kaimyninį Untilgės kaimą ir ten iš vieno žmogelio parvežčiau uniforminį švarką ir kelis šimtus vokiškų šautuvo šovinių. Iškart sutikau. Ko čia nepasivažinėti miesto žiurkei po snieguotus gimtinės laukus.

Nuvažiavau greit. Arklys pailsėjęs, pats risnoja pravažinėtu keliu. Adresatas man padavė supakuotą lietuvišką frenčių su visom regalijom ir atnešė gerą puskibirį šovinių. Kai kurie su apkabom, kiti palaidi. Nežinau, kaip juos paimti – neveši kaip boba su visu kibiru. Paėmiau iš rogių arkliui apkloti skirtą gūnią, supyliau į ją amuniciją, uždengiau paketą drabužiu, viską susukęs, įmečiau į roges ir patenkintas išvažiavau. Tarp Sylio ir Grabelio ežeriokų – labai stati nuokalnė, apaugusi tankiais alksniais. Vadžias laikau įtempęs, jeigu paleisi arklį į pakalnę – tai ir kaulus išbarstys. Arklys drausmingas, sėda ant užpakalinių kojų, bet laiko roges. Staiga iš krūmų priešais išniro pilnas vežimas skrebų. Už jo – kitas... Na, ir įkliuvau, galvoju, jei sumanys patikrinti, ką čia vežu. Bet dingti nebėra kur, reikia važiuoti. Dar velniava – kaip prasilenkti tokiame skardyje ir tokiose siaurose provėžose? Lenkiuosi su pirmu vežimu, staiga pasukęs arklį į skardžio pusę. Skrebai žiūri net akis išvertę, ginklai atsukti į visas puses. Vienas, su karininko antpečiais ant baltų kailinių, pasisuka į mane ir išsižiojęs kažką jau nori sakyti, bet tą pačią akimirką mano rogės staiga pakrypsta ir virsta ant šono, nors įsitempęs laikau arklį ir iškišta koja bandau susilaikyti. Niekas nebepadeda – iš vežimo laukan lekia šienas, o kartu ir ryšulys su šoviniais, kurie krisdami pašėlusiai suskamba. Ryšulys parieda dar kokį žingsnį ir, mano didžiulei laimei, neišsivynioja.

– Ho ho ho! – sužvengia skrebai ir gal neišgirsta skambėjimo.

– Laikyk, o tai prispaus!

Pirmasis vežimas jau pravažiavo neužkliuvęs. Antrajam belieka sekti viršininkui iš paskos, o aš guliu sniege pečiu parėmęs rogių kraštą ir jaučiu, kaip baisiai kala širdis... Gerai, kad tie nevėkšliai nesumanė padėti nelaimėn patekusiam...

Grįžęs viską papasakoju, vyrai skubiai apsirengia ir pasiruošia.

1951 m. vasario 5-oji.

Pūga tokia, kad atgal atsisukęs nebematai sniege savo pėdų. Brendu į tolimą sodybą Sirvydžių kaimo pašonėje ir galvoju, kad vietinių rusų kaimynystė gal iš tikrųjų patogi „liaudies priešams“ dienoti. Net pačiam Dulovui į galvą neateis, kad čia susirinko taip kruopščiai jo ieškomi: *Vynas*, *Gediminas*, *Aidas*, *Viesulas*, *Žilvytis*, *Kęstutis*, *Aras*, *Tigras* ir dar vienas, kuris už pusvalandžio ar vėliau pasivadins *Beržu*, prieš tai perskaitys priesaiką ir taps dar vienu Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio nariu. Jam tada bus pasakyta, kad gali stoti į komjaunimą, naudingu LIETUVAI galima būti ir taip...

Esama ir kitaip kovojančių už Lietuvos laisvę.

Kelių valsčių kaimuose kartkartėmis pasirodo keletas ginkluotų vyrų. Pasivadinę partizanais tuština ūkininkų svirnus ir tvartus, išsineša geresnį drabužį ar apavą, o nepaklusnius kartais dar ir smūgiais apdalija... Žmonėms tai kelia baimę ir abejones. Kaipgi jie šitaip? Tuo tarpu sovietų valdžios pareigūnai šaukia: „Matot, ką daro tie banditai!“

Erškėtėnų būrys ėmė sekti šituos „partizanus“. Pasirodo, kad tai rusų tautybės vietiniai vieno kaimo gyventojai – trys ar keturi broliai Loginai. Visi iki dantų ginkluoti, net kulkosvaidį turi.

Prasidėjo ilgos ir vargingos šitų tikrųjų banditų paieškos. Sunku buvo aptikti jų pėdsakus ir atspėti kelius. Bet gaują būtinai reikėjo sunaikinti, nes nusikaltimų didėjo. Pagaliau kartą vienoje pamiškės trobelėje jie buvo užklupti. Pajutę kažką įtartino, banditai vieną saviškių išleido iš trobos apsižvalgyti. Tą *Gediminas* kaip šunelį ir pakėlė už diržo. Iš rankų išmestas kulkosvaidis nubildėjo ant žemės. Plėšikai pasirodė esą drąsūs tik prie lašinių ar svetimų pinigų. Dabar gi paklusniai pakėlė rankas ir sudėjo visus ginklus. Aiškino esą taip pat „partizanai“ ir kovoją prieš tarybų valdžią. Vieno kišenėje buvo rastas komjaunimo bilietas tikrąja pavarde. Bausmė buvo rūsti. Žmonės sužinojo tikrųjų banditų vardus.

Žiemai baigiantis, kaimo žmonės vieną dieną sujudo į didelę talką. Pirmininkas įsakė visą kolchozo šieną, esantį Vadaišos klojime, pakrauti į roges ir suvežti į fermą. Atsiuntė čia kelias pastotes ir iš kito kaimo.

Tuo metu buvau parvažiavęs į kaimą. Sužinojęs apie tą talką, sunerimau, juk tame šiene įrengtas bunkeris, kuriame laikomi atsarginiai ginklai ir dar šis tas, ne kolchozninko akiai. Ką daryti? Tikrieji šeimininkai tuo metu kažkur važinėjo. Negi visą tą amuniciją atiduoti pirmininkui? Sumečiau, kad reikia susirasti bičiulį Juozapą ir su juo bandyti kažką daryti.

Kai nuėjom prie daržinės, kelios rogės jau buvo pakrautos. Ant prėslo šakėmis švaistėsi du diedokai, ir štai štai turi įsmukti pro atsivėrusią angą...

Mandagiai pasisveikinę, paprašėme vyrus pailsėti ir parūkyti. Patys palipome ant jau pusiau nukabinto prėslo ir, didžiulei visų nuostabai, iš angos ištraukėme

vokišką karabiną ir automatinį šautuvą, kuriuos užsidėjome ant pečių, po pažastimis dar pasispaudėme po skardinę dėžę su šoviniais bei rašomąją mašinėlę ir, padėkoję „už butą“, priminėme, kad šiais sunkiais laikais žmonės labiausiai kenčia dėl ilgų liežuvių... Kitą naktį „inventorius“ buvo perduotas tikriesiems jo šeimininkams.

Vieną dieną dalyvavome ir visuotiniame kolūkio susirinkime. Dar iš vakaro visas kaimas žinojo, kad kitą dieną kaimo centre šaukiamas „skodas“. Nutarėme, kad ir ten būtų gerai turėti savo „atstovybę“. Didelėje gryčioje yra vienas patogus įrenginys – didžiulė aukštaitiška krosnis. Jos „mūrelis“ išradingai sumūrytas: plytinė sienelė iki pat lubų, bet joje paliktas langelis. Ant krosnies tamsu kaip naktį, nes kamarėlė, iš kurios ant jo palipama, irgi apytamsė. Pati gryčia šviesi, tai nuo krosnies, kaip iš kino aparatinės viskas ir girdėti, ir matyti. O kas už to tamsaus langelio – niekam nė į galvą neateis.

Krosnies padas erdvus. Sutilpom keturiese: *Aidas*, *Žilvytis* su savo automatais, mano pusbrolis ir aš. Žmonių prisirinko nemažai, daugiausia vyrų. Atvyko ir „jo didenybė“ pirmininkas. Nors toks pat kiaurakelnis kaip ir visi, bet laikysena, ką ir bekalbėti, ori. Anksčiau kaimas pirmininkus iš savo tarpo rinkdavo, o kai prijungė dar porą kaimų, valdžia atsiuntė savo kadrą. Šiaip žmogelis nieko, tik visko baisiai bijo. Gal ir neblogai, kad partinę liniją vykdo saikingai. Kitaip...

Taigi, klausėmės jo pranešimo ir pasisakymų, kurių žmonės dar visiškai nemokėjo: šaukė visa gerkle, perrėkdami vienas kitą, kaip kitados seimelio plikbajoriai. Kai aistros pasiekė aukščiausią tašką, kumštelėjau *Žilvyčiui*, kad eitų padėti pirmininkui tvarką įvesti, nes šis jau nieko nebepasako, o tik žiopčioja. Staiga man užėjo pašėlęs kosulys. Juoką dar galima kaip nors suvaldyti, o kosulio jau niekaip.

Tą pačią žiemą mudu su Juozapu „radiofikavome“ varganą Leokadijos lūšną. Vyrai paprašė įrengti radijo imtuvą ir mes pažadėjome. Sužinoję, kad kažkur, Radeikių ir Daugailių paplentėj, kažkoks žmogelis yra tokių dalykų „specas“, pasikinkėm arklį ir patraukėm žiemos keliais pas jį. Už 150 rublių suderėjome kažkokį be markės keturių lempų imtuvėlį ir įkraunamą akumuliatorių.

Parsivežę ilgai sukome galvas, kur iškelti anteną. Kaip čia atrodys: virš vienišos nebylės ir invalidės stogo stypsanti antena? Todėl mes ją gražiausiai ištempėm po šelmeniu iš vidinės pusės per visą priemenę ir visą tvartelį.

Kitą vakarą visi jau klausėm „Amerikos balso“. Buvau įpareigotas – užrašinėti girdėtas žinutes.

Deja, neilgai ta stotis mums tarnavo. Akumuliatoriai greitai išsieikvojo, ir viskas nutrūko. Be to, kaimuose pasirodė sovietinės „Rodinos“, kurių sausi elementai buvo žymiai patogesni.

Paskutinė vasara

Pirmomis liepos dienomis grįžau su mokytojo diplomu ir paskyrimu. Dabar galiu nors kelias savaites pabūti laisvas, paatostogauti. Atostogos, tai atostogos, bet retą dieną nebūnu su „Erškėčiais“. Būrys, pasirodo, padidėjęs. Su *Viesulu* dabar kartu jau ir jaunesnysis jo brolis, nebepakėlęs skrebų persekiojimo. Tai ramus, tylus vaikinukas, kurį visi vadino *Dobilo* (Aleksas Miškinis) slapyvardžiu.

Be jo, dar vienas naujokas prie visų glaudėsi. Šits jaunas vaikinukas iš netolimo kaimo dar ir slapyvardžio neturėjo. Jį pravardžiavo tiesiog „Vadeišiškiu“, nes pas Vadeišą jis daugiau ir gyveno. Į tolimesnius žygius jo dar neėmė, bet jis irgi jau turėjo šautuvą ir pistoletą. Tylus, paniuręs, kur beeitų, vis gilzes dilina, taip automato šovinius perdirbinėja pistoletams. Tie jo šoviniai nelabai patikimi, bet iš bėdos tenka naudotis. Pistoletą paprastai turi kiekvienas partizanas, be didesnių ginklų, ir skiria jį paprastai sau paskutiniam atvejui...

Pasiekė žinia, kad kažkur už Tauragnų slapstosi sveikstantis partizanas iš būrio, kuris beveik visas žuvo netoli Kuktiškių 1951 03 22 (ne prie Kuktiškių, bet minty turimi Indubakiuose, pas Livarauskienę, 1951 03 02 užpulti partizanai – *L. A.*).

Vieną dieną *Vynas* pasiuntė patikimą žmogų su pastote atvežti tą partizaną. Su nerimu laukėme visą dieną. Pavojinga ir rizikinga tokį žmogų vežti pro Tauragnų skrebarnės palanges. Pagaliau pavakare sulaukėme.

Važiavo dieną, kai mažesnė tikimybė ką nors sutikti. Iš vežimo, padedamas kitų, išlipo jaunas išbalusiu veidu vyras. Apsirengęs vasariškais, plonais civiliais drabužiais, vietoj kepurės ant galvos užsidėjęs plaukams prilaikyti tinkliuką. Kai kurie mūsiškiai jį, pasirodo, pažinojo. Sveikindamiesi tik apkabina jį ir pasibučiuoja, rankų jis dar beveik nepakėlė.

Susipažįstame. Svečio slapyvardis – *Margiris*. Draugai jį nusivedė į Leokadijos trobą ir pamaitino. Skaudu žiūrėti, kaip *Margiris* sunkiai bando pajudinti nepaklusnias rankas ir pakelti pieno stiklinę. Jis aiškino, jog kasdien, nugalėdamas skausmus, daug treniruojasi ir dabar pastebimai taisosi.

Kitą dieną susipažinome arčiau. Pasirodo, kad mudu lyg ir kolegos esame. Jis taip pat mokytojas. Saldutiškio gimnazijoje dėstęs fizinį lavinimą, iš kur buvęs priverstas išeiti pas partizanus. Klaipėdietis, baigęs Klaipėdos pedagoginį institutą. Jo pavardė – Eglinskas.

Tada mes dar nežinojome ir negalėjome žinoti, kad po dvidešimties ar daugiau metų „Tarybinio mokytojo“ darbuotojas Želvys savo apybraižoje Eglinską išvadins paskutiniu „galvažudžiu“.

Iš tikrųjų neeilinės drąsos partizano *Margirio*-Antano Eglinsko odisėją verta pavadinti didvyriškiausiu kovų ir kančių keliu. Pamenu tokį nusmurgėlį komjaunuolį Smelstorių Panevėžio mokytojų seminarijoje, kur mes jį paniekinamai pravardžiuodavom „Zalatorium“. Taigi, tas „patriotas“ ir atvyko dirbti komsorgu į Saldutiškio gimnaziją ir ten, vos pasirodęs, pareiškė:

– Atvykau pažiūrėti praktiškai „klasių“ kovos!

Atvyko, matyt, ne veltui, nes tuojau pat du tos mokyklos mokytojai (abu klaipėdiečiai) tapo partizanais: *Margiris*-Antanas Eglinskas ir *Banga*-Martynas Krukis. Kai šie vieną naktį atėjo į mokyklos pastatą, greta kurio gyveno garnizono kareiviai, Smelstorius tikrai praktiškai patyrė, kas yra „klasių“ kova...

Sužinojau ir dar apie vieną drąsią partizanų operaciją. Degulių geležinkelio stotelėje, sustojus porai minučių siaurajam traukinukui, *Margiris*, *Banga* ir dar vienas partizanas ginkluoti automatais įlipo į vagoną ir, jau judant traukiniui, patikrino keleivius. Deja, neradę reikiamo „veikėjo“, iššoko iš važiuojančio traukinio. Apie įvykį pasklido būti ir nebūti pasakojimai.

Praėjusią žiemą *Margirio* būrį kareiviai apsupo dienos metu vienoje sodyboje. Ilgai kovėsi partizanai, kol vienas po kito žuvo 4 ar 5 vyrai. Šaudydamas pro langą, *Margiris* dar girdėjo, kaip mirtinai sužeistas *Banga* šaukė: „Lietuvaite, paduok vandens...“ Paskutiniajam nutilus, *Margiris* puolė pro duris ir, iššaudęs paskutinius šovinius iš automato disko, pasileido per gilų sniegą į pakalnėje augusius krūmus. Priešų kulkos aižė jauną kūną, o jis vis bėgo ir bėgo, kol, netekęs sąmonės, parkrito, bet vis tiek šliaužė tolyn. Pavakare atsipeikėjo prie kažkokios sodybos. Niekas nebepersekiojo, bet ant kojų atsistoti negalėjo. Šalčio genamas sužeistas partizanas dar šiaip taip įšliaužė į tvartelį ir, prisiglaudęs prie šilto gulinčios karvės kūno, vėl neteko sąmonės.

Rytą, įėjęs į tvartą, šeimininkas nustėro: karvei po kojomis, paplūdęs kraujuose gulėjo žmogus. Pasitelkęs į pagalbą sūnų, įnešė nepažįstamąjį į trobą. Čia sūnus, geriau įsižiūrėjęs, sušuko:

– Tėte, čia gi mūsų istorijos mokytojas!

Mokytojas ilgai grūmėsi su mirtimi. Vien per abi rankas perėjo bene septynios kulkos, kliudyta ir krūtinė. Gerų žmonių slaugomas ir saugomas, sužeistasis taisėsi tiesiog dienomis. Geležinė valia, treniruotės po truputį grąžino sveikatą.

O man atėjo laikas vykti į naująją vietą. Jaunimas surengė išleistuves. Vėl Sirvydžių pašonėje susirinko beveik visi kaimo vaikinai ir merginos. Nors pasilinksminimas prasidėjo tuoj po pietų, dalyvavo visas Erškėčio būrys.

Graži, visam gyvenimui įsimintina rugpjūčio diena. Šokome, dainavome, bet man buvo visiškai nelinksma. Tiek bendrų išgyvenimų, tiek tvirtos draugystės... Nutaikęs progą, būrio vadas *Vynas* pasivedė mane nuošaliau į sodą ir pradėjo kalbėti, kaip man toliau tvarkyti savo gyvenimą. Patarė stoti į komjaunimą, jei gyvi būsim, viskas būsią gerai.

Jo balse jutau kažkokią nerimo gaidelę. Jis miške nuo pat 1944-ųjų... Žuvo brolis, šeima išdraskyta. Mažėja patikimų žmonių, vis įkyriau ant kulnų mina enkavedistai. Jo galva jau įkainota tūkstantinėmis sumomis. Ar ilgai belydės sėkmė? Gerai, kad dar yra keli kaimai, kur partizanus saugo ir senas, ir mažas.

Tvirtai, vyriškai apsikabinome. Man iš akių ištryško ašaros. Ne mažas – supratau, kad ateitis labai netikra. Tvirtai spaudžiame vieni kitiems rankas, atsisveikinu su geriausiu bičiuliu *Žilvyčiu*. Jis ramina ir sako, kad dar šoksime vakarėliuose, kai kitąmet parvažiuosiu atostogų, o gal jau ir laisvę švęsim. Tolokai per kaimą mane palydėjo buvęs Lietuvos kariuomenės kadrinis karys *Gediminas*. Tada dar nežinojau, kad jis pretendavo man į giminę. Apie tai sužinojau tik po penkiolikos metų, kai jis grįžo iš sunkaus kalinimo vietos...

Likite sveiki, mano jaunystės ir kovos draugai!

Tarp svetimų

Jau visas mėnuo gyvenu naujoje vietoje. O ji, ta mano pirmoji mokyklėlė – ketvertas kilometrų nuo Vabalninko miestelio. Kaimas kaip kaimas, tik po žmonių trėmimų gerokai pratuštėjęs. Pradinė mokykla, kurioje jau spėjau apsiprasti, irgi ištremto ūkininko sodyboje.

Žmogus, matyt, buvo tvarkingas: prie erdvaus namo daugybė sveikų ūkinių pastatų, didelis sodas. Tik va, naujieji šeimininkai jau spėjo gerokai viską užteršti ir

aplaužyti. Erdviuose tvartuose baubia pusalkaniai kolchozo gyvuliai, daržinių durys išvartaliotos, kiemas, kadaise buvęs tvarkingas, su darželiais, dabar išmaurotas, prikreiktas mėšlų ir dar bala žino kokio šlamšto.

Gyvenamajame name dabar – pradinė mokykla ir mokytojo kambarys. Kiti kambariai tušti, o viršuje įsikūrę trejetas skrebų, tokių nukaršusių senių. Šie trys ginkluoti klipatos naktimis eina į kitoje kelio pusėje įrengtą kolchozo raštinę, taip pat ištremto ūkininko namuose. Tame pačiame name gyvena sustyrusi kiaulių šėrikė, būrio murzinų pametinukų vaikų motina, LTSR Aukščiausiosios Tarybos deputatė Ona Kalinauskienė.

Tie trys nukaršę „grenadieriai“ – jos asmens sargybiniai. Deputatė gerklinga, stambi ir jau su niekuo nesiskaitanti boba, tikrąja to žodžio prasme. Ji – ir mano, ir prieš mane dirbusios mokytojos, kuri išvykdama tarstelėjo vieną kitą žodelį, tikras baubas... Deputatės „rezidencijoje“ kasdien tikras pragaras. Jos vyrelis, menkas žmogutis, valdo dar veikiantį vėjo malūną, anksčiau priklausiusį vienam ištremtajam. Kolchozninkai jį pajuokdami vadina „vedėju“, o šis per savo kvailumą ir tiki esąs didelis viršininkas. Taigi, šitas viršininkas turi „auksinę“ gerklę. Kasdien maukia kibirais iš cukrinių runkelių išsunktą „gorgelį“.

Aš jau pradėjau apsiprasti su kaimynų dienotvarke: kai tik pavakarys – Kalinauskienės „rezidencijoje“ iš pradžių pasigirsta girtuokliškos dainuškos. Traukia jas malūno „vedėjas“, pritariant žmonos asmens sargybiniams ir priklydusiems kitokio plauko girtuokliams ir, pačiai Aukščiausiosios sovietų valdžios atstovei. Pastaroji šitose puotose visada dalyvauja. Be jos, matyt, nė nepradeda. Po nešvankių dainuškų prasideda pačių skambiausių keiksmų ir ginčų pusvalandis. Jie visada pereina į kažkokius „taktinius“ nesutarimus ir baigiasi daužomų stiklų skambėjimu. Visam „koncertui“ pasibaigus, nugeibėliai asmens sargybiniai, pamiršę savo švenčiausią pareigą ginti sovietų valdžią, suropoja į savo guolius salkoje ir pradeda palaimingą knarkimą, nuo kurio dreba visi mano mokyklėlės langai.

Prie viso to jau baigiau priprasti, tik kasdien bijojau neiškrentančios iš kojų valstybės bobos vizito. O ji, prisprogusi atsivelka į mokyklą, susiranda vargšą mokytojėlį ir ima auklėti:

– Mokytojėli, mat tvaju tak, rupūže vienas, tu mokai penkis mano vaikus, tai žinok, kas aš esu! Ir klausyk, kad jokių kalbų nebūtų. Molči! Matai – nematyk, o jei ne, tai tavęs čia nė kvapo neliks!

Aš ir be jos pamokymų tyliu, nes nėra čia su kuom žmoniškai pasikalbėti. „Aukščiausios“ bobos charakterį jau žinau, todėl ir neimu į galvą – pliurpk sau kiek lenda. Tik niekaip nesuprantu, kas šeria tas kolchozo kiaules?

Kartais deputatė ateina ir taikiai nusiteikusi, tada ir mane vadina „ant alaus“, pakeikia savo vyrą, tą pupų pėdą, kuris esąs paskutinis girtuoklis ir nuvirstąs po stalu nuo poros puodelių... Tokiais atvejais ši „garbinga“ motina paklausia ir apie savo atžalas, kurios bujoja po ta pačia saule ir be dvejetų ar trejetų nėra matę geresnio pažymio.

Man tų paišinų vaikų tikrai gaila. Motina, pamiršusi kasdieninius balius savo šiukšlinoje gryčioje, keikia vaikus, kad esą paskutiniai tinginiai.

– Na, bet kaip nors, mokytojėli, gal vis tiek perkelsi į aukštesnę klasę. Kitais metais „pasitemps“...

O mano pirmtakei teko tikrai „istorinė“ misija: ji kokį mėnesį šitą „valstybės šulą“ mokė parašyti tokius ženklus: „O. Kalinau...“ Daugiau prie valstybės vairo stovinti asmenybė neišmoko, juolab, kad dalyvaujant eilinėj Aukščiausiosios sesijoj gauti mandatą visiškai pakako tų ženklų (vadinamų parašu) pakeverzojimo. Pakako jų ir kiekvieną mėnesį pasiimant pinigus už deputatystę...

Kartais, nenukritęs „nuo dviejų puodelių po stalu“ į mano kambarėlį ateina ir malūno „vedėjas“. Mažiukas, storabalsis ir greitakalbis žmogeliukas pliurpia be atvangos, o aš žiūriu į jį akis išsproginęs ir suprantu tiek pat, kiek kino klausydamas. Ilgainiui pradėjau suvokti, kad jis kalba tą patį per tą patį, vis įterpdamas reikšmingą sakinį: „Kai Klaipėdoje su gubernatorium čebatus mainiau...“

Kartais, kai viršuj ima stipriau skrebėti skrebai, išgirstu:

– Ei, mokytojau, lipk į viršų! Trūksta ketvirto prie „tūkstančio“!

Tokį „malonų“ kvietimą, reikia suprasti kaip didžiulį Kalinauskienės ginkluotųjų pajėgų pasitikėjimą. Pasitikėjimą, o kaipgi kitaip, kai aplinkui vien „banditai“ ir „bandposobnikai“ taip ir tyko jų...

Visas mano džiaugsmas, visa mano pirmoji ir vienintelė paguoda – rytais sueinantys keturiasdešimt penki mano vaikeliai. Ramūs, drovūs, paklusnūs, bet labai uždari. Suprantu, kad ir į jų širdeles įsismelkusios tamsios aplinkinio pasaulio negandos.

Manim čia kol kas niekas nesidomi, nebent paklausia, kiek gaunu algos. Sakau: „kol kas“, nes iš tikrųjų vienas dalykas verčia suklusti. Kartą atvykusi partkomo instruktorė man liepė sargu įdarbinti ir laisvuose kambariuose apgyvendinti kažkokį svieto perėjūną Starkovą.

Ką darysi, reikia priimti. Nevalyva šeima, užuot sutvarkiusi mokyklą, dar labiau apšnerkštė. Keistas ir šis vietinis ruselis nuo Daujėnų: kai tik paliekame dviese, tuoj ima pasakoti, kad pas jį užeina partizanai, kuriuos iš jų pažįstąs... Geri esą vyrai! O štai vieną dieną jis man kaip didelę paslaptį pasakė, kad turįs daržinėje paslėpęs pistoletą TT ir, jei man jo reiksią, galįs atiduoti. Šito man visiškai pakako, kad įsitikinčiau savo tarnautojo tikslais. Įtarimai pasitvirtino, kai po pusmečio sužinojau, kad Starkovo brolis – vienas smarkiausių Vabalninko skrebų, o mokyklos sargas irgi toks buvęs.

Mokykloje praleidau ir paskutiniojo 1951 m. žmonių vežimo dienas. Maniškiai skrebai kažkur paslaptingai dingo, o aš per naktis prasėdžiu prie atviro lango. Už jo sodas ir toliau tankūs krūmai...Atsarga gėdos nedaro – taip moko pats gyvenimas. Kitur išeiti – neturiu kur.

Žiemą gavom iš namiškių laišką. Iš labai supintų užuominų suvokiu, kad mano draugus ištiko didžiulė tragedija. O kas? Atsakymas paaiškėjo negreit, kai parvažiavęs sužinojau, kad šeši būrio vyrai suimti klastingiausiu ir neįtikinamiausiu būdu: buvo užmigdyti specialiu preparatu, pakištu niekingo išdaviko, vienas žuvo.

Lygiai tokiu pat būdu čekistai suėmė ir visą pandėliečių partizanų būrį prie Kupreliškio. Naujienos pritrenkė.

R. K. p a s t a b a: apie MGB agentą *Tupėną*, buvusį Kupreliškio, Miežiškių, Palangos kunigą Antaną Valantiną ir jo išdavystes, spec. preparatu užnuodytus partizanus, plačiau rašoma kn. LKP, VII d., 1 kn. p. 37, 240, 242, 248–253 ir 269 bei kn. APP, I d., p., 491, 503, 504, 506, 507, 508, 509, 526, 631–633 ir 683.

Apie MGB provokatorių Kazį Juodvalkį plačiau rašoma kn. LKP, VII d., 1 kn., p., 454, ir kn. APP, VI d., p. 180, 242, 246, 259, 270, 279 ir 280.

Vasarą trumpam parvažiavęs pas artimuosius, iš kaimynų ir pažįstamų sužinau, kas atsitiko Erškėtėnų būrio vyrams. Pasirodo, Šlepečių kaimo gyventojas Kazys Juodvalkis, pas kurį kartais užeidavo partizanai, saugumo užverbuotas, sutiko atlikti judošišką pavedimą. Kartą, gilią rudens naktį, pavargę ir alkani šeši partizanai pasibeldė į judo namus. Tas sutiko jau pasiruošęs. Tuojau pasišovė pavalgydinti svečius. Už stalo susėdo penki: *Vynas*, *Tigras*, *Aras*, *Dobilas* ir *Kęstutis*. Šeštasis – *Aidas* – pasiliko lauke sargyboje. Padėjęs maisto ant stalo, klastingasis šeimininkas lyg ir juokais pareiškė:

– Pavaišinsiu, vyrai, tokiu gėrimu, kurį Napoleonas gėrė, – ir iš kamaros įnešė porą butelių kažkokio gėrimo, į kurį enkavedistai buvo įdėję didelę dozę migdomųjų.

Sušalę partizanai, nieko blogo neįtardami, išgėrė to „karališkojo“ gėrimo. Po poros taurių visus staiga apėmė baisus miegas. Nepraėjo nė kelios minutės, ir vyrai, paveikti stiprių migdomųjų, krito be sąmonės. O išdavikas, paėmęs vieną automatą, išėjo į prieangį ir paleido seriją į sargyboje stovėjusį *Aidą*. Netrukus kieme subirbė mašinos su kareiviais.

Mašinos su surištais belaisviais nuvažiavo tiesiai į saugumo rūmus Vilniuje. Į Vilnių iš paskos išvyko ir išdavikas, kurį priglaudė jo „šeimininkai“.

Netrukus mūsų kaime nakties metu pasirodė nepažįstamų „partizanų“ būrys. Apsivilkę Lietuvos kariuomenės uniformomis, priekyje pasistatę suimtąjį partizaną *Tigrą* ir jam ant peties uždėję automatą be šovinių, vedžiojo iš kiemo į kiemą ir stebėjo, kaip juos sutinka mūsų žmonės. Taip jie užsuko ir į mano pusbrolio namus, kuris, pamatęs *Tigrą*, su džiaugsmu sušuko:

– O, sveiki gyvi! Tai kur buvot, kad taip ilgai nesirodėt?

Tigras, paduodamas jam ranką, taip paspaudė, kad pusbrolis iš karto sunerimo: ką tai reiškia ir kas tie nepažįstamieji? Suvokė greit, bet ištrūkusių žodžių jau nebesugausi...

Kur liko kiti? Aišku, jie dabar atsargesni ir jau vengė mūsų kaimo, po to nelemto apsišaukėlių pasirodymo. Visą savaitę bandžiau kaip nors aptikti jų pėdsakus, bet veltui. Nežinojo net patys patikimiausi žmonės...

Pagaliau vieną dieną brolis, parėjęs iš darbo kolchoze, pašnibždėjo, kad Sirvydžių alksnyne laukia keturi vyrai.

Greitai sugraibęs kelis pakelius „Parašiutist“, nuėjau į nurodytą vietą. Ilgai braidžiau po tankius avietynus, kol pagaliau suradau. Susitikimas – dramatiškas. Pasisveikinęs žiūriu į žmones ir sunkiai beatpažįstu vos prieš metus matytus veidus. Uniformos sutrintos, sudėvėtos, vyrai kažkokie išvargę, sakyčiau, pasimetę. Ilgokai stovime tylėdami. Aš nerandu žodžių, kuriais prabilti, o ir jie, matyt, tai supranta ir taip pat tyli. Pirmasis prabyla *Viesulas*:

– Matai, kokios mūsų naujienos, – ir pavadina mane senuoju slapyvardžiu.

Viesulas be kepurės, galva plikai nuskusta, kažkoks suirzęs ir nenustygstantis vietoje. *Gediminas*, kurį buvau įpratęs matyti linksmą ir kandų, dabar tyli, kartkarčiais įsiterpia vienu kitu žodžiu. Ramiausias, ko gero, *Žilvytis*. Ketvirtąjį matau pirmą kartą, todėl jis dar daugiau tyli.

Daugiausia jie klausinėja manęs, bet visi jaučiame, kad kalbame ne apie tai, apie ką turėtume kalbėti. Klausiu *Gedimino*, kodėl jis kulkosvaidį iškeitęs į nutrintą rusišką automatą, o tas tik mosteli ranka: „...Per daug sunkus“.

Prabūnu trejetą valandų, bet taip ir neprabylame apie draugų likimus, ir tik, kai *Žilvytis* palydi mane iki tako, trumpai pasako, kas ištiko būrį. Žinios kol kas labai abejotinos, nepatikrintos. Prieš atsisveikinant *Žilvyčiui* užsimenu, ar nevertėtų persikelti į tolimesnį miestą, nes miške ilgiau nebeįmanoma likti. Bet jis labai ryžtingai atsako:

– Ne, brolau, priesaikos aš nesulaužysiu, – bet man dėl to nepriekaištauja.

Jis už mane vyresnis tik trejetą metų ir man buvo labai gaila. Gaila ir kitų, gaila ir savęs, gaila pralaimėtos kovos ir begalinės kainos, sumokėtos už laisvės siekį...

O *Žilvytis* savo žodį ištesėjo. Jis bus paskutinis, pakirstas priešo kulkų Juknėnų kaimo laukuose. *Viesulas* ir *Gediminas* mūsų kaime pateko į pasalą, bet, pasinaudoję nakties tamsa, sugebėjo prasiveržti iš apsupties. O merginą, pas kurią tykojo pasala, ilgai tardė Zarasų saugumas, atėmė sveikatą ir pirma laiko nuvarė į kapus. Ir daugiau kaimo žmonių buvo patekę į baisų pavojų, bet juos išgelbėjo tas, kuris ir pražudė: „tėvelis“ Stalinas, kuris paliko šį pasaulį pačiu laiku, kai mums buvo reikalinga tik amnestija...

Grįžau mokytojauti į nedidelį bažnytkaimį tarp Kupiškio ir Vabalninko. Čia gyvenimas tekėjo sava vaga. Kiek teko girdėti iš žmonių, trijų rajonų sandūroje dar esą nepagauti du partizanai: Styra ir Baltušis.

Valdžia jau pradėjo mažinti skrebų etatus: kam čia pinigus beleisti. Juk kiekvieną mėnesį reikėjo mokėti po 500 grašių, rubliais vadinamų. Dar po tiek pat premijuodavo už kiekvieną nukautą „banditą“. Pasiplėšikavot, pagėrėt, kiek lenda, o dabar eikit kur norit, uolieji liumpenproletarai!

Vienas atsitikimas dar kartą privertė mane sunerimti. Į bažnytkaimį iš rajono centro atvyko saugumo darbuotojas. Iš pirmo žvilgsnio lyg ir nekaltas tas jo vizitas. Vienmarškinis, vilkįs civilio rūbais, rankoje fotoaparatas... Sakosi atostogaująs ir nori susipažinti su miestelio „įžymybėmis“, tik kad tų įžymybių čia nė su žiburiu nesurasi... Užėjęs pas mane į mokyklą, tampo visą pusdienį.

Užeiname ir šen, ir ten, užsukame į bažnyčios šventorių, pagaliau nusitempia į miestelio kapines. Ir čia, man kaip kuolu per galvą – stok prie kryžiaus nufotografuosiu, miestelyje fotografo nesą. Tai štai koks paukštelis ir ko beatskridęs! Juk lygiai taip prieš trejetą metų mane nufotografavo geras draugas Panevėžio kapinėse. Prie kryžiaus ir prie panašios tvorelės. Vieną tokią fotografiją ir padovanojau *Žilvyčiui*. Antroje pusėje, jei neklystu, užrašiau dar ir Bernardo Brazdžionio posmelį:

O naktys negrąžinamos,
Ko krūpčiojat neramios?
Kas verkia ten nežinomas,
Kam gaila mūsų žemės?

Data ir daugiau nieko. Taip, matyt, surado ją žuvusio *Žilvyčio* kišenėje tavo amato žmonės, pagalvojau. Ir neapsirinkat, tik aš pasakiau jam, kad labai nemėgstu fotografuotis.

Grįžtant jis vis tiek spragtelėjo savo tarnybinį aparatą. Tai va, kokios „įžymybės“ ieškojo „draugas“ leitenantas.

Plevėsuoja trispalvė, aidi Tautiška giesmė, kalbame tai, ką norime, ir garsiai sakome, ko siekiame... Tik, mano broliai, ar girdite, ar žinote, kad kova nebuvo beprasmė?! Verkia Lietuva perlaidodama jūsų palaikus. Kiek Jūsų dar nežinomų, kiek nesurastų, bet gyvų tautos širdyje!

Pasakoja STASĖ JUSIENĖ-LABONAITĖ-*EGLAITĖ*

Užrašyta Garliavoje
2010 11 26

Gimiau 1929 m. Leliūnų k., Debeikių vlsč., Anykščių apskr. Tėvelis mirė, kai man buvo vos dvylika. Likome: brolis, trys seserys ir mama. Vyriausioji, Bronė, g. 1926 m., Janė g. 1932 m., Jonas g. 1927 m. Mamos vardas buvo Karolina, g. 1901 m.

Po karo į mišką buvo išėję mano pusbroliai: Kemeklis Jonas-*Tauras*, Kemeklis Bronius-*Kerštas*, jų brolis Povilas vokiečių okupacijos metais buvo įstojęs į Plechavičiaus armiją, bolševikams užėjus slapstėsi, bet jį pagavo, labai kankino ir jis neišlaikė, 1948 m. spalio mėn. pasakė, kad mano sesuo Bronė susitikinėja su *Tauru*. Po to seserį suėmė.

Partizanų būrio vadai labai keitėsi. Pradžioje vadovavo *Tauras*, po jo – *Tigras*-Albinas Milčiukas.

Apie 1947 m. pavasarį pas mus atėjo *Dūmas*-Antanas Bagočiūnas ir mus su seserim Brone įtraukė į ryšininkių sąrašą, davėm priesaiką, gavau *Eglaitės* slapyvardį. Kadangi gyvenome šalia Akmenynės miško prie pat plento Leliūnai – Rokiškis, todėl mums būdavo labai patogu bendrauti su partizanais, nešdavome jiems laiškus, maistą, plaudavome drabužius. Tam miške būdavo partizanų stovykla, daug kartų teko, pastebėjus rusų kariuomenę, bėgti ir pranešti vyrams apie pavojų. Kartą vos spėjome, tik pamatėm, kad nuo kaimo jau ateina rusai, o vyrai sėdi miške. Nubėgom abi su seserimi prie karvių, atrišom nuo „lenciūgų“ ir su karvėm – miškan. Kažkaip reikėjo maskuotis, nes šiaip pamatę bėgančias į mišką rusai iškart supras, kad bėgam pranešti partizanams. Vyrai spėjo laiku pasitraukti. Rusai stovykloje rado bidoną ir maisto likučių.

Žiemą vyrai gyvendavo bunkeriuose. Mes irgi turėjom bunkerį ir jame slapstėmės. Pas mus bunkeryje apie metus slapstėsi ir vienas partizanas nuo Pandėlio – Pranas Palionis, vėliau metus slapstėsi dar vienas vokietis, apie jį nežinojo net mūsų partizanai, niekam nesakėm. Jis buvo mano krikšto mamos Stasės Jakniūnaitės vyras, jo vardas, atrodo, buvo Albertas, lietuviškai jis nešnekėjo. Tas vokietis tarnavo pasienyje, o mano krikšto mama dirbo restorane padavėja, taip jie susipažino, vedė, jis gavo atostogų, atvažiavo pas mus į kaimą ir užėjo rusai, nespėjo grįžti į namus, taip ir pasiliko. Vėliau krikšto mama kažkaip išsirūpino dokumentus, ir jie abu pasitraukė į Vokietiją.

Kadangi bunkeris buvo po grindimis, jame tvanku, tai dieną vyrai atsidarydavo dangtį ir miegodavo. Netoli mūsų rusai statė aerodromą, kartą atėjo kareiviai pra-

šyt naminės, o vyrai bunkeryje miegodami ėmė knarkti. Krikšto mama mane greit nustvėrė ir ėmė šokdint po gryčią rusiškai dainuodama prie tų kareivių: „Budem ženitsa, budem ženitsa...“ (Tuoksimės, tuoksimės...). O su medinukais apsiavusios, į grindis tiek duodam, kad tie iškart pabudo ir nustojo knarkę. Ruskeliai tik pažiūrėjo ant krosnies, bet neužtruko, tuoj pat išėjo. Buvo išgąsčio...

Kai dar prieš vežimą į Sibirą Bronę pasodino kalėjiman, mes ją norėjom išpirkti. *Tauras* pasakė, kad reikia 2000 ir Bronę paleis. Pardavėm du bekonus. Pinigus liepė nuvežti į Vilnių, į Giedrio gt., Nr. 3. Važiavome su pusbroliu Juozu Niaura iš Varkujų kaimo. Jis pradžioje po karo irgi slapstėsi. Nuvažiavom abu, tuos pinigus nunešėm, įėjom į kambarį, žiūrim, ant sienų karinės rusiškos milinės sukabintos, kambaryje du vyrai apsirengę civiliškais drabužiais, vienas toks aukšto ūgio. Aš persigandau, galvoju: dabar tai jau viskas, mes įkliuvom. Ant stalo dar padėjom butelį degtinės, jie išgėrė, bet vienas tuoj išėjo, o tas likęs man pasakė:

– Tu neparvažiuosi į namus, tave kelyje areštuos, o tavo šeimą 1949 m. veš Sibiran.

O pusbroliui pasakė:

– Jus kitais metais veš Sibiran.

Atidavėm pinigus, jis dar parašė laišką, liepė perduot *Taurui* ir išėjom. Buvo naktis, einam per Vilnių, katės pakampėse kniaukia... Visą savaitę prabuvom Vilniuje, po to grįžome į namus.

To žmogaus, kuris perdavė *Taurui* laišką, pavardė buvo Juozas Bernotas. Aš jo laišką atvežiau *Taurui* ir tą pačią dieną perdaviau.

Juozas Bernotas užtikrino, kad seserį Bronę tikrai paleis ir ji galės gyventi Vilniuje. Jis pasakė: „Aš tokių mergaičių turiu nemažai, jos visos gyvena Vilniuje.“ Bet sesers J. Bernotas neišgelbėjo, ją nuteisė 10 metų lagerio, kuriuos ji praleido Magadane, grįžusi gyveno Kaune, šiuo metu ilsisi Jonučių kapinėse.

Juozu Bernotu labai pasitikėjo visi Vytauto apygardos vadai, ypač *Miškinis*, o vėliau visi buvo išduoti: vieni sušaudyti, kiti suimti ir nuteisti, dar kiti užverbuoti.

R. K. p a s t a b a: buvusio partizano, vėliau tapusio agentu smogiku, Broniaus Kalyčio tvirtinimu, Bernotas buvo KGB ag. *Akmuo* ir veikė Vilniuje.

Mama pasakė, kad tris sykius buvo atėję Debeikių skrebai, ieškojo manęs ir klausė, kur Stasė. Tada aš jau ėmiau slapstytis.

Kai mane areštavo, Anykščių MGB garnizono viršininkas Grigorjevas pasakė:

– Tavo laimė, kad mes tave dabar paėmėm. Jeigu būtume paėmę pernai, būtumei viską pasakiusi.

Kai atvažiavo mūsų vežti į Sibirą, atėjo penki stribai. Liepė atiduoti pasus, ir leitenantas perskaitė nuosprendį, kad mes ištremiami kaip buožės, nors tėvai turėjo 10 ha žemės. Po to pasus grąžino, ir mes su jaunesniąja seserim Jane iš klėties nešėm į kambarį maistą, drabužius. Ją vedžiojo vienas skrebas – komsorgas, ginkluotas automatu, mane kitas – partorgas. Atėjus iš klėties paskutinį kartą, virtuvės durys atsivėrė ir aš likau už jų, o skrebas išėjo laukan nepastebėjęs, kad aš likau stovėti už durų. Lauke buvo nežmoniškas rūkas, už dviejų metrų nebuvo matyti žmogaus. Aš kiek palaukusi irgi išėjau pro tas pačias duris. Matau: vaikšto

sargybinis iš vieno namo galo į kitą. Kai tik užėjo už namo galo, aš tada į kitą galą, atsistojau už eglaičių ir stoviu. Galvoju, ką daryt? Kadangi mūsų namai buvo ant kalno, aš nuėjau pakalnėn, netoli miškas, nuėjusi į pamiškę dar užlipau ant stirnos, kai ji suriko, aš persigandau ir nuėjau pas dėdę. Bet jie bijojo mane laikyti, nes, jei skrebai sužinos, bus ir jiems blogai. O aš iš žmonių išgirdau, kad skrebai manęs labai ieško.

Nuėjau pas mamos brolį Juozą Pilkauską prie Dobulio miško į Smalinų kaimą. Ten pabuvau tik kelias dienas, nes jie irgi bijojo. Netoliese gyveno Vytautas Bagočiūnas. Atėjęs jis man nieko nesakė. Po to suvedė su partizane *Audrone*-Emilija Miškinyte, ir tada mes abi slapstėmės. Dobulio miške partizanai mums paskyrė keturis bunkerius palei Andrioniškį į Anykščių pusę, kuriuose mes ir gyvenome. Pas gyventoją Damutę Pečiūrytę partizanai mums užsakė pietus. Ji gyveno su sūnumi, tai pas ją ir nueidavom pavalgyt. Ne visą laiką, bet tik tada, kai būdavom kuriam nors bunkery arčiau jos namų.

1949 m., per Šv. Joną, aš *Audronei* pasakiau, kad ilgiau nebegaliu, labai pasiilgau brolio, prikalbinau *Audronę* ir mus abi ryšininkė Emilija Mieliauskaitė vežė Grebnickienės arkliu pas krikšto mamą aplankyti brolio. Jis tada pas ją gyveno, nes motina jau buvo išvežta į Sibirą.

Iš Dobulio miško iki krikšto mamos buvo apie 20 kilometrų. Beveik atvažiavusios žiūrim: pakelėj prie vienų namų stovi pulkas Debeikių skrebų, visai netoli kelio, beveik visi pažįstami, o aš sėdžiu kaip tik į jų pusę atsisukusi. Jei pamatys, iškart pažins. Aš nusisukau į priešingą pusę, o jos abi juokiasi, kvatoja, jie tik pažiūrėjo į mus, bet nestabdė. Iki tetos buvo likę apie pusę kilometro. Įvažiavom kieman, Emiliutę palikom prie arklio, o mes į tiesiai Debeikius, nes kito kelio nėra. Užėjom pas Antano Juozėno motiną, ji užrakino mus viduje, o pati išėjo. Jos sūnus Antanas irgi buvo partizanas.

Kai pamatėm, kad skrebai nuėjo į Debeikių pusę, mes per langą išlindom į lauką, per sodą, miškan ir grįžom pas tetą. Susitikau brolį, pasirodo, jis irgi į mišką išvarytas, nors tik 12-kos tebuvo. Jam nebuvo kur dėtis, nes stribai visur labai krėtė ir jo ieškojo. Naktimis miegodavo tvarte karvių ėdžiose. Vėliau dėdė Antanas Matuliauskas nuvažiavo į Uteną pas kažkokį MGB viršininką ir pasakė, kad vaikas liko nuo vežimo, ką daryti. Tas emgebistas išrašė dokumentą broliui ir pasakė, kad dabar jo nieks nepaims. Taip brolis pas dėdę ir gyveno, iki išėjo kariuomenėn, stribai jo nebelietė.

Miške aš nebuvau ginkluota, prie manęs ginklo neturėjo ir *Audronė*. Kai jos vyras Šimonis Jonas-*Šposas* žuvo (prigėrė Šventojoj 1949 03 08 traukdamasis nuo persekiojusio NKVD dalinio), ji jau vaikščiojo be ginklo. Mes dažniausiai buvome Albino Milčiuko būryje. Jis mums žadėjo iškast naują žieminį bunkerį, bet kur – nesakė. Labai teisingas ir griežtas žmogus buvo, gal už tai daugelis jį nelabai mėgo. Kartą Anykščiuose jis nuėjo pas kažkokį ryšininką, kuris jį apgirdė užnuodyta degtine. Čekistai rado jį stovintį lauke atsirėmusį į tvorą jau beveik be sąmonės.

Emilija Mieliauskaitė buvo mūsų ryšininkė. Kartą ji pranešė, kad Šimonių girioje labai siaučia rusų kariuomenė. Mes iš bunkerio išėjom už upės ir slapstėmės senam klojime dvi paras, paskiau atėjo ta pati Emilija, pasakė, kad kariuomenė pasitraukė, ir mes vėl grįžom į bunkerį.

Kitą kartą mes su *Audrone* ėjom pas vieną žmogų už Andrioniškio. Jis pažadėjo įrengti bunkerį, galėsim jame ir peržiemoti. Tas žmogus gyveno ant kalno. Užlipusios ant kalno einam kieman ir matom: nuo Viešintų pusės kokie devyni skrebai vienas paskui kitą vorele ateina. Mes pakalnėn atgal. Čia buvo karvės pririštos, tai mes ėmėm jas kilnoti iš vienos vietos į kitą. Po to perkėlėm avis, taip tolyn ir nuėjom. Bet aplink klojimą badė durtuvais, galvojo rasti bunkerį.

Dūmo-Antano Bagočiūno būrio vyrus apnuodijo Petras Janukėnas, juos visus sušaudė, juos gelbėdamos žuvo Emilija ir Onutė Mieliauskaitės. Mieliauskaičių brolis Balys buvo mūsų ryšininkas. Pas mus jis atvažiuodavo miškan dviračiu ir pranešdavo, kada kaime pasirodydavo rusai. Tada mes sulendam į bunkerį ir sėdim per dieną, kol nepasako, kada jau galima išlįsti. Balį suėmė vėliau, teisė ir jis žuvo Karagandos lageryje kalinių sukilimo metu.

Dar 1946 m. pas mus nuo Utenos atbėgo 14 partizanų, vienas basas, o buvo jau ruduo. Sakė – medinėmis klumpėmis avėjęs, negalėjęs greičiau pabėgti, numetęs tas klumpes ir bėgęs basas, kadangi nuo Utenos plačiai siautė rusų kariuomenė. Visi sulindo į mūsų klojimą. Mama vyrams išvirė didžiulį kumpį. Prie jų dar prisidėjo du mano pusbroliai.

Kitą dieną mes su seserim Brone nuėjom į klojimą atseit šerti gyvulių. Žiūrim per lentų plyšius –„palutarkos“ su kareiviais atvažiuoja, o klojimas visai netoli kelio. Žiūrim ir drebam iš baimės, juk 14 vyrų klojime...

Gerai pažinojau Julę Ražanskaitę-Baltakienę iš Sterkiškio k., Debeikių vlsč. Ji apnuodijo 4 *Tauro* būrio partizanus. Du jos broliai Ražanskai tuoj po karo irgi slapstėsi, pas mus stovykloje būdavo, todėl mes ją gerai pažinojom. Ji broliams parūpino dokumentus, kurie iš būrio pasitraukė, o ji pati buvo užverbuota. Mes jau žinojom, kad ji šnipė, nes, būdavo, ateina ir ima klausinėti, kur vienas, kur kitas partizanas, labai norinti susitikti su *Tauru*, bet mes jos jau nebeprisileisdavom. Kartą pas ją atėjo 5 partizanai: *Rytas*-Juozas Adomonis, *Tauras*-Jonas Kemeklis, *Kudela*-Alfonsas Vinciūnas, *Alksnis*-Povilas Jankauskas ir *Vanagas*-Juozas Jankauskas. Ji juos pavaišino ir apnuodijo. Stovėjęs lauke sargyboje negėrė, o šitie išgėrė po taurelę ir apsvaigo. Vienas išėjo į lauką ir nugriuvo į balą, o kiti jau visai nebepasikėlė. Tada jie pranešė kaimynui Kulikauskui, tas greit pasikinkė arklį, atvažiavo, susikrovė juos ir visus nuvežė į bunkerį.

R. K. p a s t a b a: plačiau apie šių keturių vyrų apnuodijimą rašoma kn. APP, II d., 2 kn., p. 544, Povilo Jankausko-*Alksnio* prisiminimuose.

Po to Ražanskaitė pabėgo į Anykščius ir į namus jau nebegrįžo. Kadangi jos broliai Aloyzas Ražanskas ir Alfonsas-*Žanas Volžanas* buvo pas mus stovykloje su partizanais, ji pati ateidavo, atnešdavo maisto, baltinius pasikeisti, todėl viską žinojo ir viską apie mus išpasakojo čekistams. Už mane ji buvo vyresnė maždaug trejais metais. Šiuo metu ji turėtų gyventi Leliūnuose.

Mane suėmė 1949 m. spalio 29 d. Į mūsų bunkerį atėję *Tigras*-Albinas Milčiukas ir *Audra*-Vytautas Pačinskas pakvietė į stovyklą. Mes uždarėm bunkerį ir išėjom. Stovykloje kiek pasėdėję, nusprendėm atsinešti kortas. Mudvi su *Audrone* grįžom. Aš įlipau į bunkerį, paėmiau kortas, išlendu, žiūriu – aplink jau kareivių

prigulę. Aš tik surikau *Audronei*: „Ruskiai!“ Šokom abi bėgti, o kurgi tu nubėgsi, jei visur jų prigulę. Supratau, kad mus kažkas išdavė, gali būti, kad tas pats Janukėnas, kadangi jis jautė, kad mes čia esam.

Bėgdama staiga pajutau smūgį šautuvo buože per galvą ir nukritau. *Audronę* taip pat pagavo, ir tada jau subėgo pulkas aplink mus, nusivedė ant kelio, prispardė kiek tik galėjo, atsinešė virves, surišo rankas ir atsivedė atgal į bunkerį. Jie gi matė, iš kur išlindom, bunkeris liko neuždarytas. Man atrišo rankas, liepė lįsti į bunkerį ir viską iš ten iškelt į lauką. Iškėliau pagalvę, ir antklodę, nes nieko ten daugiau nebuvo. Kai išlindau, aplink kulkosvaidžiai sustatyti ir jau nusitaikę į mane šauti, matyt, pagalvojo, kad ta merga gali kažin ką jiems iškrėsti. *Audronės* į bunkerį nekišo, tik mane, bet ji knygoje parašė, kad ją irgi buvo įkišę. Tai netiesa.

Po to man vėl surišo rankas ir abi su *Audrone* varė pėsčias į Anykščius. Atvarę iki Anykščių, rankas atrišo ir per miestą varė jau su atrištomis rankomis. Tarp ruskių kareivių buvo ir stribų, kurie su mumis kalbėjo lietuviškai. *Audronę* nuvarė į kalėjimą, o mane – į skrebų būstinę.

Skrebynėje pradėjo tardyti. Iškart ėmė klausti, kodėl išėjau į mišką. Aš jiems ir pasakiau, kad patys mane į mišką išvarė, išvežė šeimą į Sibirą, kur man reikėjo dėtis... Tardė dviese: leitenantas Baranovas (Lietuvos rusas), o kito pavardės nežinau. Reikalavo pasakyti, kur yra kiti partizanų bunkeriai, aš gyniausi ir sakiau, kad nežinau. Tada Baranovas puolė mane mušti. Iškart griebė už plaukų, už galvos ir į sieną... Vis taikė galvą suduoti į mūro kampą. Aš buvau labai tvirta ir jis manęs nepriveikė. Tada tas kitas pasakė: „Va, „štanga“ kampe...“ Tada Baranovas, nustvėręs tą „štangą“ (metalinis maždaug 2 m ilgio strypas), trenkė man ja per galvą. Aš nukritau ant žemės be sąmonės ir taip išgulėjau iki trečios valandos ryto. Kai pabudau, apipylė vandeniu, atsikėliau, buvau visa kruvina, supratau, kad iš ausies bėgta kraujo. Liepė apsišluostyt tokiu skuduru ir 5 skrebai nuvarė skrebynan į kalėjimą.

Po to tardė vyr. tardytojas Ščiuchinas. Klausinėjo, kur susitikau *Audronę*, pasakiau, kad eidama per mišką. Pasakęs, kad viskas kažkaip kvaila, tvojo šampalu (šautuvo grūstuvu *red. past.*) galvon. Aš apsvaigau, tada už rankų nutempė į kamerą. Kitą sykį tardė Zviaginas ir Baranovas. Ką Zviaginas su manimi darė, tai nenoriu ir pasakoti. Labai mušė. Vieną sykį paguldė ant žemės kryžium aukštielninką, ant vienos rankos atsistojo vienas, ant kitos – kitas, o ant kojų dar trečias atsistojo. Zviaginas koja užspaudė gerklę ir dar ant krūtinės abiem kojom atsistojęs palingavo, supratau, kad jie norėjo mane pribaigti, nes kažką tarpusavyje šnabždėjosi. Po to nutempė į kamerą.

Anykščiuose rusų garnizono vyriausiasis buvo Grigorjevas. Jis mane taip mušė gumota lazda, taip mušė, jūs net neįsivaizduojate... Visas šlapias, išsižiojęs, prakaitas bėga, Ščiuchinas tarsi užrašinėja tai, ką aš sakau, o Grigorjevas muša. Trūko oda ant nugaros, juoda buvau, visa juoda. Po dviejų mėnesių pradėjo kilti ir trūkinėti pūslės.

Kai taip muša, nieko nebegali pasakyti, o jis vis muša rėkdamas:

– Išėjai miškan! Išėjai miškan! Ko išėjai?! Dabar tu man pasakysi visus bunkerius!..

Ščiuchinas jau nebeišlaikė. Prišokęs prie manęs, griebė nuo žemės už pečių ir iš antro aukšto tempte nutempė į rūsį. Atidarė kamerą, pastatė prie sienos ir paliko. Aš jau ant kojų nebegalėjau išsilaikyti, iškart sukniubau be sąmonės. Kameroje buvo dar keturios moterys: Janė Minskaitė, Verutė Šapalytė, kažkokia Vilė ir Elytė, jų pavardžių neprisimenu. Jos persigando mane pamačiusios.

Po to sumušimo dvi savaites negalėjau nei valgyt, nei galvot, labai sudaužė galvą. Tas dvi savaites netardė. Iš manęs jie nieko nesužinojo, bet aš padariau vieną klaidą. Kai uždarinėjo bylą, tardytojas paskaito kelis žodžius ir liepia pasirašyti, o ką aš žinau, ar jis viską paskaitė ar ne, ir taip pasirašiau ant kokių šešių lapų. Po to padavė tuščią lapą ir ant jo liepė pasirašyti. Aš paklausiau, kam ant tuščio rašytis, jis pasakė, kad taip reikia. Aš ir pasirašiau. Kur tą lapą jis panaudojo, aš nežinau.

Iš Anykščių išvežė į Lukiškių kalėjimą ir ten išlaikė apie du mėnesius. Nuteisė 10 metų lagerio. Gegužę išvežė į persiuntimo punktą, o po to – į Komiją, į Intos lagerius. Kai vežė traukiniu, aš vis dar negalėjau nuryti maisto, gerklėje kažkas buvo pažeista. Lageryje po truputį atsigavau, pradėjo į darbą vesti, nors dar ilgai normaliai valgyti negalėjau. Jaučiau, kad ir žarnynas smarkiai pažeistas. Trejus metus labai blogai jaučiausi, bet vėliau atsigavau.

Kai perteisė, dvejus metus numetė, atsėdėjau aštuonerius. *Audronę* irgi 10 metų nuteisė. Po lagerio į namus neišleido, turėjau dar penkerius tremtyje atbūti. Į Lietuvą grįžau 1972 m.

Intoje ištekėjau už to paties likimo žmogaus, kartu pragyvenome 48 metus, mano gyvenime tai buvo patys laimingiausi metai. Užauginome dukrą, turiu du anūkus: Aušrelę ir Vidmantą, abu baigė aukštuosius mokslus...

R. K. p a s t a b a: iš keturių rusiškųjų čekistų sadistų, tardžiusių Stasę Labonaitę, pavyko identifikuoti tik **Baranovą**, **Ščiuchiną** ir **Zviaginą**. Kiti trys, kaip paprastai čekistai darė, dokumentuose pasirašė tik pavardę, be vardų ir tėvavardžių. Toks asmens anketinių duomenų slėpimas buvo būtinas bolševikų ideologams norint paslėpti asmenis, vykdžiusius terorą, diversijas, kankinusius ir prievartavusius komunizmo vardan užgrobtų valstybių žmones.

GRIGORJEV Anatolij Fiodorovič. Gimė 1914 m. Smolensko gub. V/s papulkininkis, rusas, vidurinis išsimokslinimas. Saugumo sistemoje nuo 1938 m. Iki atvykimo į Lietuvą – SSRS NKGB aukštosios m-klos kursantas. 1944 12–1946 06 – LSSR NKGB Zarasų a/s viršininkas;

1946 06–1947 11 NKGB Zarasų a/s viršininko pavaduotojas;

1947 11–1950 07 MGB Anykščių a/s viršininkas;

1950 07–1952 12 MGB Klaipėdos sr. valdybos 2-ojo skyriaus viršininko pavaduotojas;

1952 12–1953 06 MGB Klaipėdos sr. valdybos 2-ojo skyriaus viršininkas. Iki 1959 03 dirbo LSSR MVD-KGB.

Kiti tardymo byloje minimi čekistai:

GULIAJEV Aleksandr Andrejevič. Gimė Nižnij Novgorodo gub. V/s pulkininkas, rusas, nebaigtas vidurinis išsimokslinimas. Saugumo sistemoje nuo 1929 m.

Iki atvykimo į Lietuvą – NKVD Pavlodaro sr. (Kazachstanas) valdybos poskyrio viršininkas.

1944 11–1946 03 LSSR NKVD Tardymo sk. viršininko pavaduotojas;

1946 04–1947 04 NKVD BB valdybos Tardymo sk. viršininko pavaduotojas;

1947 04–1950 07 MGB Tardymo dalies 3-iojo sk. viršininkas;

1950 08–1952 09 MGB Tardymo dalies viršininko pavaduotojas;

1952 09–1953 07 MGB Vilniaus sr. valdybos Tardymo sk. vir ininkas.

1953 09 išsiųstas į Kazachijos MVD.

SOLOID Piotr Fiodorovič. Gimė 1907 m. Odesos gub. V/s papulkininkis, ukrainietis, vidurinis išsimokslinimas. Saugumo sistemoje nuo 1934 m.

Iki atvykimo į Lietuvą – MGB Rovno sr. valdybos (Ukraina) viršininko pavaduotojas.

1946 12–1951 11 LSSR MGB Tardymo sk. (nuo 1947 04 – dalies) viršininkas.

1951 11 išsiųstas į SSRS MGB aukštąją m-lą.

Čekistų biografiniai duomenys paimti iš knygos „Sovietinis saugumas Lietuvoje 1940–1953 m.". – V.: Liet. gyv. genocido ir rezistencijos tyr. centras, 1999.

Išrašai iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 41129.

Versta iš rusų kalbos

Adaptuoti protokolų variantai

Miškinytės Emilijos, d. Teklės, Labonaitės Stanislavos, d. Jono, ir Zalieskaitės Elenos, d. Martyno, baudžiamoji byla.

Bylos Nr. 17222 kaltinamoji išvada

1950 m. sausio 5 d.

1949 m. spalio–lapkričio mėn. Anykščių apskr. MGB areštavo partizanų būrio dalyves: Miškinytę E. T., Labonaitę S. J. ir šio būrio ryšininkę Zalieskaitę E. M.

1946 m. rudenį partizanų būrio vadas Urbonas užverbavo Miškinytę ryšininke slapyvardžiu *Audra* ir ji gavo ryšininkės pažymėjimą.

Partizano Urbono korespondenciją per ryšininkę Zalieskaitę sistemingai perdavinėjo būrio vadui A. Slučkai-*Šarūnui*.

Likvidavus ryšininkų grupę, 1947 m. gruodžio mėn. perėjo į nelegalią padėtį ir įstojo į vadinamąjį *Užugirio* partizanų būrį.

R. K. p a s t a b a: **Bagočiūnas Juozas, Adomo-*Užugiris***, gim. 1923 m. Smalinos k., Andrioniškio vlsč., ūkininkų šeimoje, tėvai turėjo 45 ha žemės. Perkūno būrio partizanas. Žuvo 1946 m. kovo 24 d. Dūdų pirtyje, Duobulio vnk., Andrioniškio vlsč. Palaikai buvo atvežti į Anykščius ir užkasti žvyrduobėse, priešais dabartinę J. Biliūno gimnaziją.

Buvo ginkluota revolveriu. Iki arešto slapstėsi bunkeryje ir vykdė ūkio funkcijas.

1947 m. pavasarį būrio vadas Kemeklis Jonas-*Tauras* Labonaitę užverbavo ryšininke slapyvardžiu *Eglaitė,* ir ji ne kartą jo laiškus perdavinėjo partizanui *Klajūnui*.

1949 m. kovo mėn. pasislėpė nuo trėmimo ir savanoriškai įstojo į veikiantį partizanų būrį, vadovaujamą Grumbino Povilo-*Ąžuolo*, kuriame veikė iki sulaikymo. Slėpėsi bunkeriuose kartu su partizanais, vykdė ūkio funkcijas.

Zalieskaitė partizano Urbono ryšininke buvo užverbuota 1946 m. rudenį slapyvardžiu *Žolytė*. Ne kartą perdavinėjo laiškus, palaikė ryšį tarp dviejų veikiančių būrių.

<...> Areštuoti pagal kitas bylas Jogėlaitė, Karpavičius ir Sankauskas parodė, kad Miškinytė dalyvavo partizanų būryje ir turėjo slapyvardį *Audronė*.

Liudininkė Kiršienė parodė, kad Miškinytė dalyvavo partizanų būryje slapyvardžiu *Audronė*, nuo partizano Šimonio pagimdė sūnų.

Pateiktame kaltinime Labonaitė prisipažino kalta, kad nuo 1947 m. pavasario turėjo *Eglaitės* slapyvardį, buvo partizanų ryšininkė ir perdavinėjo partizanų laiškus, nuo 1949 m. įsijungė į partizanų būrį ir slapstėsi bunkeriuose.

Kaltinamoji Miškinytė parodė, kad Labonaitė nuo 1949 m. balandžio mėn. dalyvavo Grumbino vadovaujamame būryje.

Sulaikomos Miškinytė ir Labonaitė parodė bunkerį, kuriame rasta: pistoletas ir sprogstamųjų medžiagų.

Pateiktame kaltinime Zalieskaitė prisipažino kalta ir parodė, kad nuo 1946 m. rudens veikė kaip partizanų ryšininkė slapyvardžiu *Žolytė*.

Areštuoti pagal kitas bylas Jogėlaitė, Morkūnas ir Sankauskas parodė, kad Zalieskaitė yra partizanų ryšininkė slapyvardžiu *Žolytė*.

Akistatų metu Miškinytė, Labonaitė ir Zalieskaitė patvirtino savo parodymus.

<...> Zalieskaitė Elena, d. Martyno, g. 1917 m. Šiaulių m., dirbo Anykščiuose poliklinikoje sanitare ir gyv. Anykščių m., Jablonskio gt. Nr. 4.

<...> Vadovaujantis RTFSR BK 208 str. ir SSRS MGB direktyvomis Nr. 11, str. 14, 1947 m., remiantis Miškinytės ir kitų bylos Nr. 17222 pagrindu, persiųsti SSRS MGB Ypatingojo pasitarimo (Maskvos trojkos) peržiūrai.

Liet. SSR MGB siūlo: Miškinytei 10 m. lagerio, Labonaitei 10 m. lagerio, Zalieskaitei 10 m. lagerio.

Kaltinamoji išvada surašyta 1947 m. gruodžio 26 d. Anykščiuose: (pasirašo)

Anykščių MGB tardymo sk. viršininkas leitenantas ŠČIUKIN

Anykščių MGB sk. viršininkas majoras GRIGORJEV

LSSR 3-iojo tardymo sk. viršininkas papulkininkis GULIAJEV

LSSR MGB tardymo sk. viršininkas pulkininkas SOLOID

Pastaba: Miškinytė ir Labonaitė areštuotos Anykščių MGB 1949 m. spalio 29 d.

Zalieskaitė – 1949 09 05 ir laikomos MVD kalėjime Nr. 4, Panevėžyje.

P A Ž Y M A

Anykščių apskr. MGB sk. pažymi, kad apskrities teritorijoje veikia šios partizanų formuotės ir jų kovotojai:

***ŠARŪNAS*-SLUČKA ANTANAS**, užima srities vado pareigas. Sunaikintas 1949 10 28;

***LAKŠTUTIS*-URBONAS JURGIS**, Agitacijos ir propagandos sk. viršininkas, Vytauto apyg. partizanų laikraščio „Partizanų kova“ redaktorius. Sunaikintas 1948 02 02;

***VIESULAS*-GRAŽYS JUOZAS**, Jovaro kuopos vadas. Sunaikintas 1949 02 13;

***DŪMAS*-BAGOČIŪNAS ANTANAS**, buvęs Jovaro kuopos vado pavaduotojas. Šiuo metu Jovaro kuopos vadas (slapstosi);

***ĄŽUOLAS*-GRUMBINAS POVILAS**, Užugirio būrio Jovaro kuopos vadas. Sunaikintas 1949 09 11;

***ČIČINSKAS*-STANEVIČIUS ALBERTAS**, eilinis Drąsučio būrio partizanas. Sunaikintas 1949 05 31;

***SATURNAS*-POŠKA ALBINAS**, eilinis Drąsučio būrio partizanas. Sunaikintas 1949 05 31;

***KLAJŪNAS*-KVIKLYS TEODORAS** (Alfonsas?), Vytauto apyg. štabo narys, buvęs Aro būrio vadas;

***TAURAS*-KEMEKLIS JONAS**, Vytauto apyg. štabo narys. Sunaikintas 1949 03 15;

***AIDAS*-RIMKUS PRANAS**, eilinis partizanas. Sunaikintas 1949 m. birželio mėn.;
***AUDRA*-PAČINSKAS VYTAUTAS** (slapstosi);
***DEBESIS*-BUDREIKA POVILA**S (slapstosi);
***JŪREIVIS*-PAKENIS ALBERTAS** (slapstosi);
***GARSAS*-PUODŽIŪNAS JUSTINAS**, Perkūno būrio vadas (slapstosi).

Petkūnas Silvestras, partizano Urbono ryšininkas. Pastarasis sušaudytas 1948 01 01 dėl neįvykdytos „teroristinio" pobūdžio užduoties.

Morkūnienė Stasė buvo *Šarūno* ryšininkė. Sušaudyta partizanų 1947 m. įtarus, kad bendradarbiauja su MGB.

<...> Pagal šią bylą „praeina" kaip partizanų ryšininkai ir rėmėjai:
Valikonytė Anelė-*Žvidrė*;
Bagočiūnas Jonas;
Lukoševičius Povilas;
Beinorytė Julija;
Bagdonaitė Vanda-*Žvaigždutė*;
Puodžiūnaitė Sigutė;
Vyšniauskaitė Teklė.

1949 12 25 Pasirašo: Anykščių MGB sk. viršininkas mjr. GRIGORJEV
Atliko: SUCHOVĖJ

Pasakoja J. KRŪMINIENĖ-DRIUKAITĖ

Užrašė Algirdas Šiukščius
Suginčiuose 1990 m.

Gimiau 1934 m. Suginčių apyl., Juočepio k., Molėtų r. Mieliūnų k., už Mindučių ir Drusėnų gyveno mano pusbrolis Juozas Driukas. Pokario metais jis partizanavo, bet labai neilgai, nes greit jį suėmė skrebai Jackevičiai ir tardymo metu nukankino. Tai buvo pirmoji skrebų nukankinta auka Molėtuose pokario metais.

Po šio įvykio Jackevičiai visiems sakydavo, kad dabar tai jau Driuko giminės jiems nedovanos: atkeršys už jo mirtį. Toj giminėj negalima palikti nė vieno gyvo vyro, kitaip patiems bus blogai.

Mano brolis Jonas tada mokėsi Dotnuvoje agronomu ir, grįžęs atostogų, sakydavo, kad jį kažkas seka, tik kol kas nieko nedaro.

1945 m. per Sekmines Suginčiuose partizanai susišaudė su skrebais ir rusų MGB kareiviais. Tada pamokslo metu bažnyčion suėjo partizanų pulkas, kiti stovėjo šventoriuje. Gal kas pranešė, nes labai greit prisistatė kariuomenė su stribais ir ėmė supti miestelį. Kai prasidėjo šaudymas, aš kritau ant grindų bažnyčioje ir gulėjau, buvo baisu, kad nenušautų. Partizanams pasitraukus ir aptilus šaudymui, parbėgau namo. Žuvo keli partizanai.

Tada mes gyvenome Užupio k., Svobiškio pusėje. Buvo gegužė, brolis Jonas buvo grįžęs iš Dotnuvos. Kitą dieną ruošėmės sodinti bulves, bet atėjęs kaimynas Steponėnas pasiūlė broliui eit pas dėdę Juočepį Svobiškin, kadangi čia apylinkėje

siaučia rusų kareiviai. Jis ir išėjo. Nepraėjo nė pusvalandis, kai pamatėm per kalnus ateinančius skrebus su kareiviais, netrukus pasigirdo šaudymas. Man tada buvo dvylika metų, lankiau Alantos progimnaziją, bet tą dieną tarsi kokia nuojauta mane apniko, visaip išsisukinėjau, kad tik neiti į mokyklą, nors brolis Alfonsas ėmė bartis, aš pradėjau verkti, mama irgi subarė, ko aš verkiu, užeis rusai, sakys, gal kas negerai, kad aš ašaroju, įtars...

Vėliau atėjusi kaimynė kažkiek pabuvo, paklausinėjo, kur Jonas, pasakiau, kad išėjo Svobiškin. Tai ji pasėdėjo, patylėjo, kažkokia nei šiokia, nei tokia ir išėjo. Po to pasiuntė pas mus savo septynerių metukų sūnų, kuris pasakė, kad pasiimtume nuo lauko nušautą brolį Joną. Motinai, matyt, buvo per sunku prasitarti apie mus ištikusią baisią nelaimę.

Nuvažiavom, radom brolį gulinti lauke, veidas visas kruvinas, peršautas per pažastį, matyt, buvo pakėlęs ranką, durtuvu perdurta gerklė. Jo asmens dokumentai suplėšyti ir išmėtyti greta, per burną rožiniu pažabotas, dalis dokumentų smailiomis tūtelėmis susukta ir į akis prikaišiota. O Steponėną radome maždaug už 300 metrų, jau miškelyje, su perskeltu kiaušu, smegenys ištaškyti, viena akis iškritusi, matyt, šautuvo buože trenkta. Nužudyti beginkliai visai niekuo dėti, padorūs kaimo žmonės.

Sukėlėm juos į vežimą ir parsivežėm namo. Abu savo namuose pašarvojom. Kadangi Suginčiuose bijojom laidoti, tai palaidojom Mindučių kapinėse. Ten vėliau palaidota ir daugiau partizanų.

Dėl brolio prie mūsų šeimos nei skrebai, nei rusai nesikabino, nes brolis turėjo dokumentus, gyveno legaliai. Steponėno motina liko viena, bet po kurio laiko ją irgi radome nušautą namuose. Buvo matyti, kad kankinta, aplink namą, ant tako pritaškyta kraujo. Ji turėjo pasisamdžiusi ūkio darbams tokį berną Jakutavičių, tai ir tas nušautas.

Broliui Jonui tuomet buvo devyniolika metų, buvo gavęs paskyrimą dirbti apskrityje...

Savarankiški HENRIKO RUŠKULIO, s. LIUDO, *parodymai*

R. K. p a s t a b a: apie Henriką Ruškulį-*Liūtą* rašoma kn. APP, VI d., p. 90, 210, 299, 303, 729, 798, 886 ir 890–892. Čia publikuojamas papildomas jo savarankiškų parodymų adaptuotas apklausos protokolų variantas. Iš KGB arch. (LYA) agent. b. „VOSTOK“ Nr. 21, t. 1.

L. 49. Kadangi mane paėmė gyvą kaip „banditą“ ir „banditinio“ rajono vadą, aš nusprendžiau, kad man atėjo paskutinioji ir, būdamas neblaivus, maniau, kad taip ar kitaip manęs laukia mirtis, ir iš karto nepasakiau, kur mano bunkeris, su kuo buvau pas Titenienę ir daug kitko. Faktiškai aš pas Titenienę buvau su *Viesulu*-Guobužu Vytautu, o ne su *Siaubūnu*-Antanu Kraujeliu ir *Atlantu*-Danieliu Bružu, kaip sakiau anksčiau. Jų ten apskritai nebuvo.

Kodėl aš nuslėpiau, kad buvau su *Viesulu*? Todėl, kad būdamas girtas kalbėjau nesąmones ir laukiau, kol mane pribaigs. O kai jau klausinėjo ligoninėje, tada aš jau bijojau sakyti tiesą. Todėl pirmojo tardymo metu daviau neteisingus duomenis.

Dabar aš noriu pasakyti tiesą, kokiomis aplinkybėmis paskutinį kartą susitikau su *Siaubu*-Kalyčiu Broniumi.

1951 11 10 mudu su *Atlantu* nuėjome pas Verbicką Praną, gyvenantį Viteikių k., kuris man perdavė laišką nuo *Siaubo*. *Siaubas* rašė, kad ateičiau (ton vieton – *L. A.*), kur spalio mėnesį aš palydėjau „banditą" *Rokį*-Juozą Kemeklį į susitikimą su juo – *Siaubu* ir *Slapuku*-Julium Jakučiu, t. y. į Molėtų r. Mažeikių vnk. Šeimininko pavardės aš nežinojau, vardas – Pranas, jis turi radijo aparatą, o netoli jo, kitoj pelkės pusėj, gyvena mokytojo Pranskūno tėvas.

Laišką pas Verbicką Praną paliko pats *Siaubas*, nes jis buvo atėjęs į Viteikų k. susitikti su manimi, kadangi vasarą aš gyvenau tose apylinkėse ir beveik niekur neišėjau. Visą laiką gyvenau Viteikų k. Kadangi neseniai tose vietose kariuomenė vykdė „banditų" paieškos operaciją, aš čia pasilikti pabijojau ir pasitraukiau, o *Siaubas*, nežinodamas apie mano pasitraukimą, paliko laišką, kviečiantį mane susitikiman.

L. 50. Gavęs laišką, su *Atlantu* išėjau pas minėtą Praną, kuris pasiskundė, kad jo šeima serga šiltine, todėl mes nedelsiant nuėjome pas Pranskūną, gyvenantį Utenos r., Budreikėlių k. Išeidami įspėjom Praną, kad, jei ateis daugiau „banditų", perduotų jiems, jog jų laukiam pas Pranskūną. Gal po valandos pas Pranskūną atėjo *Siaubas*, *Rokas*, *Garsas*-Julius Čipinys, *Liepa*-Mykolas Urbonas ir *Slapukas*.

Susitikus *Siaubas* pasakojo, kad *Skrajūnas*-Juozas Bulka norėjo juos nunuodyti. Po šio pasakojimo aš pasakiau, kad šiandien turiu susitikti su *Gaideliu*-Algiu Varnu, *Viesulu*-Vytautu Guobužu, *Kunotu*-Bronium Mozūra ir *Jaunučiu*-Antanu Morkūnu. Jų susitikimas buvo paskirtas Balteniškių k., pas Šaltenį. Jo vardo nežinau, o duktė – Elena. *Siaubas* man pasakė, kad su manim eis į susitikimą su *Gaideliu*. Išeinant *Rokas* su *Siaubu* pradėjo šnabždėtis, aš nugirdau, kad *Rokas* slapstysis kartu su *Garsu*, o *Garsas* slapstosi kažkur pelkėje, palapinėje. Bet *Rokas* palapinėje nelinkęs žiemoti. Po to išsiskyrėme. *Rokas* išėjo su *Garsu*, *Liepa* – su *Slapuku*, o aš, *Siaubas* ir *Atlantas* nuėjom susitikti su *Gaideliu*. Pakeliui nuo mūsų atsiliko *Atlantas*, kuris nuėjo į Viteikių k.

Siaubas paskyrė pasimatymą su *Liepa* lapkričio 22 d. pas tą patį šeimininką.

Tą pačią naktį mes atėjome į Ežeraičių k., pas Šutinį, kurio vardo nežinau, bet gyvena šalia kelio, dirba fermos sargu. Šeimininko nebuvo namie, radom tik žmoną su vaikais, manęs ir *Siaubo* ji nepažinojo, o pažinojo tik *Atlantą*. Mes prašėme leisti mums apsidienoti, nes jau švito ir nebegalėjom toliau keliauti. Ji sutiko.

Pas Šutinį dienojom daržinėj, ten šeimininkas atnešė mums maisto, o vakare užėjom pas jį į namus, nusiprausėme ir pavakarieniavome. Po to nutarėme susitikti su *Gaideliu*. Susiruošėme eiti, bet *Atlantas* pasakė neisiąs, nes serga ir liks savo rajone, gal ten gausiąs vaistų per savo pusseserę Krikštoponaitę (gal Krikštaponytę? – *R. K.*) iš Anykščių r., Zapijuvkos k., kuri dirba Anykščių ligoninėje.

L. 51. Po to susitarėm susitikti su *Atlantu* pas Jankauską Bronių, gyv. Molėtų r., Unčėnų k., o su *Siaubu* nuėjome į Dikonių k. Anykščių r., pas Diečkų Joną. Tuose namuose gyvena 3 broliai ir sesuo, visi nevedę, gyvena pasiturimai, mes ten plana-

vom praleisti dieną. Šeimininkė patiesė mums patalus kambaryje ir sugulėm ilsėtis. Pas Diečkų buvom visą dieną, šeimininkė davė pietus ir vakarienę, o pietums šeimininkas pastatė puslitrį samagono, kurią visi kartu išgėrėm. Vakare išėjom toliau ieškoti *Gaidelio*. Iš viso 1951 m. pas Diečkų dienojom tris kartus žiemą kambaryje ir vasarą – daržinėje.

Pakeliui pas *Gaidelį* užėjom pas *Nemuno*-Vlado Petronio brolį Bronių, kuris gyvena Diktarų k., ir pasakėme, kad, jei pas jį užeitų *Siaubūno* būrio nariai, jie mūsų lauktų, nes pas jį užeisime grįždami atgal. Atėję į Balteniškių k., pas Šaltenį, *Gaidelio* neradome, laukęs mūsų dvi paras, prieš pat mums pasirodant išėjęs. Pas Šaltenį paliko laiškutį man ir *Siaubui*, taip pat *Siaubui* – 3000 rublių. Jis pranešė, kad legalizavosi *Klajūno*-Teodoro Kviklio grupės vyrai ir moterys, prašė manęs ateiti lapkričio 25 d. Paėmę laišką ir pinigus išėjome. Siaubas man pasiūlė eiti į kaimą, kuriame jis anksčiau slapstėsi.

Atėjęs į kaimą, apsistojau pas vieną šeimininką, kurio pavardės nežinau. Šeimininkė, paprašyta *Siaubo*, pakvietė Birutę Tylaitę. *Siaubas*, jai atėjus, pasisveikino ir pabučiavo, po to pradėjo šnabždėtis, kiek supratau – apie meilę. Po to *Siaubas* nutarė pas tą žmogų pernakvoti, o aš nuėjau miegoti į kitą galą. *Siaubas* liko virtuvėje su Tylaite ir tik rytą atėjo gultis.

Pas tą žmogų prabuvome visą parą. Vakare vėl atėjo Birutė Tylaitė, jos sesuo, kurios vardo nežinau, ir Kerpiškytė, kurios vardo taip pat nežinau. Ji, kaip supratau iš kalbos, buvo *Skrajūno* ir *Gaidelio* ryšininkė. *Siaubas* liepė Kerpiškytei nutraukti ryšį su *Skrajūnu* ir papasakojo, kaip *Skrajūnas* norėjo juos nunuodyti. Kerpiškytė papasakojo *Siaubui*, kaip Utenos MGB paėmė jos rašysenos pavyzdį.

L. 52. Žmogaus, pas kurį buvom, šeimos sudėtis: jis, žmona, duktė ir sūnus, kuris kažkur mokosi.

Grįždami užėjom pas Bronių Petronį, gyv. Diktarių k. Jis pasakė, kad *Siaubūnas* su savo vyrais lauks mūsų pas Diečkų, bet ten *Siaubūno* neradome. Po kelių valandų pas Diečkų atėjo ir *Siaubūnas* su savo vyrais, atsinešė pusę litro samagono. Šeimininkas davė užkandos ir prisidėjo prie mūsų.

Paskui *Siaubūnas* mus nuvedė pas to paties kaimo gyventoją, įsikūrusį netoli Šaltenio (kitoj pusėj gyvena Kiaušas), tai paskutinis Dikonių k. vienkiemis, o toliau jau prasideda Labeikiai. Pas tą šeimininką prabuvom parą, jis mus pavalgydino, o aš visą dieną stovėjau sargyboje. *Nemunas* pas tą žmogų nėjo, o pasuko kažkur kitur, mat tas šeimininkas pažinojo *Nemuną*, todėl nenorėjo pas jį rodytis.

Būnant pas tą žmogų, *Siaubas* pradėjo mus koneveikti, kad nieko nedarom, o tik geriam samagoną, nenaikinam komunistų. Prieš prasidedant žiemai, pasiūlė keletą likviduoti, kad kiti bijotų mus išduoti MGB. Kai aš pradėjau aiškinti, kad mano rajone tokių žmonių nėra, Vytautas Guobužas-*Viesulas Siaubui* pareiškė, kad žino kuriuos žmones reikėtų sunaikinti visuose trijuose Kurkleliuose,. Tam tikslui susitarėm susitikti Diktarų k., pas Petrą Tylą.

Vakare *Siaubas* nuėjo į Unčėnų k., Molėtų r., pas Bronių Jankauską, o *Siaubūnas* su savo grupe pasiliko pas šeimininką. Šeimininkas mums davė rūbų ir mes nuėjom į palėpę virš daržinės. Rytą pas mus atėjo *Atlantas*.

Kai vaikščiojom su *Siaubu*, aš jam pasiūliau dėl saugumo Krivičių krūmuose padaryti Broniaus Jankausko globojamą bunkerį ir *Siaubas* sutiko. Kai Jankauskas atnešė pusrytį, aš pasiūliau jam tapti bunkerio globėju. Jankauskas sutiko. Pasakė, kad lentas bunkeriui parūpins brolis Vacys Jankauskas.

L. 53. Paskui mes nuėjome pas Vacį, paprašėm jo lentų ir kastuvo. Pasikinkėm arklį ir viską sukrovėm vežiman. Iš Vacio Jankausko pasiskolinom dvi mėsos paltis, po to nuvažiavom pas Bronių, ten palikom mėsą ir paprašėm ją išvirti. Į krūmus kartu su mumis važiavo ir Bronius, kuris, mums išsikrovus, parvedė Vaciui arklį.

Bunkerį statyti mums padėjo Bronius Jankauskas, jis mus maitino. Bunkerio vieta: riba nuo Sidabrino (vardo nežinau) į vakarus, taku reikia praeiti dvi pušis, viena iš dešinės, kita – iš kairės. Paėjus 6–7 žingsnius į dešinę, bunkerio dangtis. Ties įėjimo anga kiek aukščiau užberta žemių, į pietus už kokių 200 m yra daržinė, o į vakarus pelkė.

Užsiėmus bunkerio statyba, *Siaubas* visai pamiršo, kad lapkričio 22 d. turėjo susitikti su *Liepa*.

Lapkričio 23 d. *Siaubas* man pasiūlė kartu nueiti į Šilaikėnų k. (Molėtų r.), pas Miškinį (vardo nežinau), 26–27 m. amžiaus. Naktį, atėjus pas Miškinį, *Siaubas* su juo pasišnabždėjo ir ėmė rašyti laišką *Liepai*. Paskyrė jam pasimatymą gruodžio 5–6 d. tiksliai nežinau, bet regis, pas Pranskūną, Budreikėlių k.

Grįždami iš Šilaikėnų k., užėjom pas Kadakšį Martyną, Žibėčių k. Ten daržinės palėpėj prabuvom beveik parą. Kadakšis mums davė antklodę ir tris kartus atnešė maisto.

Prabuvę iki vakaro pas Kadakšį, užėjom į Balteniškių k., pas Šaltenį, kur mūsų laukė *Gaidelis*, *Viesulas*, *Kunotas*, *Jaunutis* ir *Diemedis*-Bronius Morkūnas. Pastarasis buvo legalizavęsis, bet vėl atėjo į būrį.

1951 11 26 visi kartu nuėjom pas man nepažįstamą moterį, ji našlė, turi du vaikus, gyvena Balteniškių k., Anykščių rajone. Namas Leliūnų pusėje paskutinis kairėje. Ten radom paruoštą degtinę ir užkandą. Pas tą moterį girtavom visą parą, vakare išsivaikščiojom. Mudu su *Siaubu* išėjom į Unčėnų k., pas Bronių Jankauską, kur bunkeryje mūsų laukė *Atlantas*.

L. 54. Tą pačią naktį kareiviai nušovė *Jaunutį*, o kiti pabėgo. 1951 11 29 aš, *Siaubas* ir *Atlantas* apsistojom Unčėnų k. pas Jurgį Jankauską ir prabuvom visą dieną. Ten būnant, *Siaubas* pasakė, kad jis su *Atlantu* neis susitikti su *Siaubūnu*, o eis į Velbiškių kolchozą paimti bekono. Į susitikimą su *Siaubūnu* teks eiti man vienam.

Atvažiavęs į Diktarų k., pas Petrą Tylą radau manęs laukiančius *Gaidelį*, *Viesulą*-Vytautą Guobužą, *Kunotą*, *Taurą* ir Justiną Apacianką-*Viesuliuką*. *Gaidelis* man papasakojo, kad juos surado kareiviai, nušovė *Jaunutį*, o jį, *Gaidelį*, lengvai sužeidė. *Gaidelis* pasiūlė eiti slapstytis ten, kur nežino *Klajūnas*-Teodoras Kviklys, nes jis vedžioja kareivius, mat žino, kad mes gyvenam ne bunkeriuose, bet pas žmones. Dar būdamas „bandoje“ *Klajūnas* yra sakęs, kad MGB organai nemoka ieškoti „banditų“, jei jis imtų ieškoti, visus greitai išnaikintų.

Po to Apacianka ir *Siaubūnas* pasiūlė visiems eiti į Kurklių ir Anykščių valsčių sankirtą, nes ten ramu ir jis turi patikimų žmonių. Po to mes nuėjom pas Strolią, kur išbuvom visą dieną. Motina ir vyresnioji duktė mus valgydino, o

vakare nuėjom pas kolchozo sąskaitininką, gyvenantį netoli Litvinavičiaus, kur buvo paliktas mano arklys. Atėję sąskaitininko namie neradome, buvo tik seniai, kurie pasakė, kad šeimininkas greitai pribus, o mes nuėjom į kitą gryčios galą pasiklausyti radijo.

Sąskaitininkas greitai grįžo ir atnešė 5 litrus samagono, kurį sėdom gerti. Mums begeriant, atėjo Strolia, pas kurį prieš tai slapstėmės. Jį taip pat pakvietėm prie stalo. Po to *Siaubūnas*, *Viesulas* ir Apacianka išėjo į koridorių, o paskui juos ir sąskaitininkas. Maždaug po 10 min. *Siaubūnas,* pasikvietęs mane į koridorių, pradėjo aiškinti, kad sąskaitininkas tvirtai įsitikinęs, jog Litvinavičius yra komunistas, turi ginklą ir perduoda žinias MGB, be to, neteisingai apkaltino sąskaitininką.

L. 55. Tada aš paklausiau sąskaitininko, ar tikrai tas žmogus yra toks, kaip apie jį kalba *Siaubūnas*? Sąskaitininkas atsakė, jei Litvinavičius liks gyvas, tai mus visus sukiš į kalėjimą.

Sąskaitininko šeimoje yra tėvas, motina, vyresnysis brolis, jis groja akordeonu. Jo namuose tada nebuvo. Begerdami nusprendėme nueiti pas to paties kolchozo fermos vedėją. Ten radom tik žmoną, brolį ir tėvus. Apacianka pasakė, kad mes čia ilsėsimės, tada šeimininkė patiesė patalą kitam gryčios gale. Sugulėm, ir aš iš *Siaubūno* užuominų supratau, kad jis su savo grupe dažnai būna pas kolchozo sąskaitininką. Šeimininkas atėjo tik rytą ir smagiai išgėręs. Šeimininkė davė pusryčių, o šeimininkas pastatė litrą samagoną. Paskui *Siaubūnas* davė pinigų, ir šeimininkas visą dieną nešiojo samagoną, pats dalyvavo išgertuvėse. Pas jį girtavome visą dieną. Be šeimininko, dar buvo atėjęs kažkoks senis, fermos vedėjo kaimynas. Jam irgi įpylėm, bet jis, kiek pasėdėjęs, išėjo į namus.

Vakare susiruošėm į kitą gryčios pusę ir pradėjom tartis, ką šaudysim. *Siaubūnas* pasiūlė nudėti Litvinavičių, Verbliauskienę, Adamonienę ir komjaunuolę.

Aš tada paklausiau, kas atsakys už Litvinavičiaus ir kt. nužudymą. *Siaubūnas* atsakė, kad tai mano rajonas ir atsakysiu aš. Jis dar sakė, kad neabejoja sąskaitininko žodžiais (apie Litvinavičių – *L. A.*), nes Litvinavičius esąs sąskaitininko giminaitis. Tuo metu mane užsipuolė *Tauras*-Bronius Raškevičius, Apacianka ir *Viesulas*, kad aš užstoju išdavikus. Sakė, kad gal ir aš esu išdavikas, nes „visus tavo vyrus iššaudė, tik tu vienas likai gyvas“. Tada *Siaubūnas* visiems liepė nutilti.

Po to pradėjom tartis dėl Verbliausko. Apie jį Apacianka pasakė, kad 1950 m. rudenį Verbliauskas pamatė jį pas Babelį, gyv. 3-čiajame Kurklelių kaime, o po to iš Skiemonių k. atėjo kareiviai ir gal tris valandas kratė namus. Jis suspėjo įlįsti į dėžę, gerai, kad leitenantas Skorochodovas ant jos atsisėdo, tai kareiviai netikrino ir Apaciankos nerado.

L. 56. Be to, jam Stasys Grigas pasakojo, kad Verbliauskas kaltas dėl pas jį – Grigą – vykusio susišaudymo. Paskui Grigas rado pėdas, kur Verbliausko stovėta ir stebėti Grigo namai.

Paskui kalbėjome apie Adamonienę. Už jos likvidavimą atsakomybę prisiėmė Apacianka, nes, anot jo, būryje buvo du pusbroliai, kuriuos ji, Adamonienė, įdavė MGB, o paskui išmovė į miestą. Dėl jos Sibiran išvežė jo, Apaciankos, šeimą.

Dėl komjaunuolės, kurios vardo ir pavardės nežinau, atsakomybę prisiėmė *Siaubūnas*, jis pasakė, kad, vos tik parodys komjaunimo bilietą, iš karto nudėsim.

Sutarėm minėtus asmenis likviduoti, o likusius šeimų narius surišti, kad nepraneštų MGB, pasiimti jų drabužius ir patalynę.

Dar išgėrę litrą samagono, nuėjom pas Strolią, kur Litvinavičius šėrė arklius. Su juo nuėjom į namus: šeimos narius surišom, o patį šeimininką išsivedėm į lauką, kur *Nemunas* jį užmušė kietu daiktu, kad lauke nekiltų triukšmas. Iš Litvinavičiaus paėmėm dvi antklodes, pagalvę ir armoniką. *Siaubūnas* ir Apacianka dar pasiūlė nueiti pas Repečką ir paimti dvi antklodes. Aš paklausiau, kodėl, o Apacianka papasakojo, kad 1950–1951 m. žiemą jis užeidavo pas Repečką ir apie tai jis pranešė MGB. Aš pradėjau įrodinėti, kad 1948–1949 m. *Stumbras*, *Marsas* ir *Dūmas* dažnai slapstydavosi pas Repečką, o kai vyko susišaudymas pas Grigą, Repečka, pamatęs bėgančius *Marsą* ir *Karvelį*, išvedė arklį iš daržinės ir davė jiems pabėgti.

Nepaisydami mano įrodinėjimų, jie nuėjo pas Repečką ir atėmė dvi antklodes ir pagalvę. Paskui pasukom pas Verbliauską, kuris nenorėjo atidaryti durų. Tada *Tauras* ir Apacianka jas išlaužė, užėję kambarin, surišo namiškiams rankas, o Verbliauską *Tauras* išvedė į kitą kambarį ir užmušė. Po šūvio jis dar buvo gyvas, o antro negalima buvo šauti, nes netoliese esančiuose namuose buvo kareiviai. Tada *Tauras,* paėmęs kietą daiktą, pribaigė Verbliauską.

Adamonienę nužudė Apacianka. Paskui nuėjom į Pašilių k., ten duris atidarė greitai. Įėjęs į kambarį, *Siaubūnas* pareikalavo komjaunimo bilieto ir, vos tik į jį padavė, ją iš karto nušovė. Paėmęs butelį žibalo, apipilstė pėdas.

L. 57. Siaubūnas man dar pasiūlė nueiti ir nudėti moterį, kurią vadino „Sermėgėlės žmona“, bet mes su *Gaideliu* atsisakėm, nes galėjo pasirodyti kareiviai. Mudu su *Gaideliu* užėjom tik pas Liudvinavičių, o į kitas sodybas nėjom, buvom prie arklio.

Nužudę minėtus žmones, išėjom į vieškelį tarp Buivydų ir Trakaškių k. Prie vieškelio susėdom parūkyti, ir tuo metu *Siaubūnas* pasiūlė pasidalinti tai, ką pagrobėm iš nužudytųjų. Aš pasakiau, kad darytų kaip nori, bet aš turiu paimti tris antklodes, nes *Siaubas* liepė be jų negrįžti.

Po to sutarėm susitikti pas Julių Keleivišį (taip tekste – *L. A.*), gyv. Buitūnų k., Utenos r. Tada aš supratau, kad *Siaubūno* bunkeris yra kažkur netoli Buitūnų k., krūmuose.

Aš, *Gaidelis* ir *Viesulas*-Guobužas, nuėję pas Vacį Jankauską į Unčiūnų k., palikom jam tris antklodes. Ten turėjo susitikti *Siaubas* su *Atlantu*, bet jų neradome. Tada nuėjom pas Agapę Unčiūnų k. ir išbuvom visą dieną. Vakare pas jį atėjo Petras Pakalnis, to paties kaimo gyventojas, su kuriuo pasikalbėjau. Grįžęs į namus, Pakalnis papasakojo savo broliui Adolfui matęs mane. Tada Adolfas visa persakė pas jį buvusiems *Siaubui* ir *Atlantui*. Vakare pas Agapę atėję *Atlantas* su *Siaubu* papasakojo, kad iš Velbiškių kolchozo paėmė bekoną. Kalbėjo, kad užėjo pas Velbiškių kolchozo pirmininką Bražėną į Bajoriškių k., iš kurio sužinojo, kur yra kiaulių ferma. Pasiūlė pasakyti fermos vedėjui pjauti kiaulę ir duoti arklį. Jie atvežė bekoną į Unčiūnų k., pas Petrą Pakalnį. Jam liepta sutvarkyti bekoną ir pasūdyti mėsą, o arklį liepta nuvesti pas Vilutį, kad grąžintų Bajoriškių kolchozan.

Mes numatėm, kad snigs, todėl nutarėm slėptis bunkeryje, tada *Atlantas* su *Gaideliu* nuėjo pas Vacį Jankauską, kur buvo palikta patalynė.

L. 58. Pasiėmę arklį, atvežė prie bunkerio patalynę, šiaudus ir mėsą. Kartu atvažiavo ir bunkerio globėjas Bronius Jankauskas, kuris mums davė du kepalus duonos, bulvių maišą ir primusą, žibalinę lempą, prinešė vandens į statinę, ir mes apsigyvenom bunkeryje.

Po maždaug 5 dienų, gruodžio 5 ar 6 d., *Siaubas* pareiškė, kad laikas eiti į Mažeikių k., pas žmogų, vardu Pranas, susitikti su *Liepa*.

Gaidelis su *Atlantu* palydėjo *Siaubą*, o mudu su Guobužu-*Viesulu* nuėjom į Runėnų k., Molėtų r., kur mums kolchozo pirmininkas Tubis Steponas ir sąskaitininkas Telksnys Antanas davė pinigų. Eidami keliu, susitikom Umbrasą Serapiną, to paties Runėnų k. gyventoją, ir kažkokį jaunuolį, kurie patarė neit į kaimą, nes ten pilna kareivių, kurie juda link mūsų pusės. Tada mes pasukom atgal ir vėl nuėjom bunkerin.

Rytą atėjo *Atlantas* su *Gaideliu*, kurie pasakė, kad *Siaubas* liko su *Liepa*, o su juo numatytas susitikimas gruodžio 17 arba 28 d. pas Savicką, Skudutiškio k.

Išeidamas *Siaubas* man pasakė, kad, susitikęs su *Liepa,* eis susitikti su *Ilgūnu* ir ketina pasimatyt su *Titnago* būrio likučiais. Kitą dieną vakare mudu su *Viesulu* vėl nuėjom į Runėnų k., o *Gaidelis* ir *Atlantas* liko bunkeryje. Kai užėjom pas sąskaitininką Telksnį, jis mums davė 200 rub., pastatė litrą naminės. Kelionėn Telksnys dar mums davė apie 2 kg lašinių. Iš ten aš nuėjau slapstytis pas Titenienę, kur ir buvau suimtas.

1951 12 24 Ruškulis

Iš VYTAUTO ŠUMINO ir ALDONOS ŠUMINIENĖS *prisiminimų apie partizanų žūtį Strazduose 1951 04 10*

Užrašė Laimonas Abarius
Šuminų k. 2002 16 15

Vytautas Šuminas: Gimiau 1930 m. Šuminų k. Nuo 16-kos metų padėjau partizanams, ryšininkavau, kol visi žuvo.

Mūsų krašte iš pradžių veikė didelis partizanų būrys. Vieną kartą prieš Kalėdas atvažiavo apie 70 vyrų. Man tada buvo maždaug 16–17 metų. Atvažiavo ir apsistojo, kiaules papjovė. Vienas dar mamos piniginę paėmė, Kūčias valgė pas mus. Paskui per Kalėdas visas pulkas išvažiavo Prūsijon (Želmeniškių k.) ir ten jų 26 supleškino. Kurie bėgo – išbėgo, išsiskirstė mažais būreliais.

Tai buvo Skunčiko surinktas 70 partizanų būrys. Likę paskutiniai septyni kaip tikri mano broliai (kuriuos sušaudė Strazduose), jie buvo rimti vyrai.

Kas dar ryšį palaikė iš mūsų kaimo žmonių – nežinau, mano ryšio niekas nežinojo... Kaip tokius dalykus kalbėt? Niekas apie tai nekalbėjo... Dabar negaliu tiksliai pasakyti, ir kokį slapyvardį turėjau, jau nebeatmenu. Buvo man duoti dokumentai, ten buvo užrašyta, bet kai žuvo paskutinieji partizanai, kaladėj išgręžiau skylę, sudėjau skylėn tuos dokumentus ir užkaliau kaiščiu. Bet tėvas paėmęs suskaldė kaladę ir dokumentus pradangino. Kiek dabar prisimenu, lyg tai *Švilpiku* šaukė... Sako: „Tu pašvilpsi – mes ateisim.“

Kartą atvažiavo ir pasakė, kad Šiliniškėse juos sušaudė. Vienas peršautas per „kulšį“, pasakė: „Vytautai, gelbėk žmogų...“ Nakties laikas – nežinau, kas daryt... Tada čia gyveno toks Mendelis, tai jis atnešė šiaudų kūlį ir nuvežėm mes jį, kur seniai buvo iškastas bunkeris, ten slėpdavo grūdus, už Salytiškės. Vežam, o jis vaitoja, klausiu: „Tu pistoletą turi? Mes tai išbėgsim, jeigu kas, o tu gyvas nepasiduok! Jau išduot tai negali...“

– O, vyrai, nebijokit manęs, aš – nieko.

Nuvežę palikom tam bunkery, kumelę paleidom namo...

Ne kartą teko juos kelti per ežerą, kiek mane mušė skrebai... Kažkas įskundė, kad brauningą turiu... Skrebai man sveikatą atėmė... To peršauto partizano pavardės nežinau, tik prisimenu, kad jo lankyti ateidavo sesuo vardu Zosė.

Balandžio mėnesį atėjo Čičelis. Atėjo vyrai išsislapstę per žiemą, jau takas juodas, džiaugiasi visi... Dar muštukąs turėjau, sumainėm su *Sakalu* iš Mineiškiemio kaimo. Sako: „Viskas. Susitikimas bus Strazduose.“ Aš *Tėvui*-Čičeliui Jonui, sakau: „Jūs tinai nelįskit“, o jis: „Aik jau... Mūsų *Pavasaris* (Balys Vaičėnas) sakė, kaipgi anas mum parduos?“ O matai, moteris dvi pražudė, septynis mūsų partizanus ir jį patį nušovė, vaikus tik paliko...

Aš irgi buvau pakviestas, ale tėvai neleido. Tada naktį per langą išlipau ir nubėgau iki Strazdų. Kai pradėjo šaudyt, prie tilto buvau, ugnin taigi nelįsi... Po to partizanų giminės man prikaišiojo, kodėl jų negyniau... O kaip aš juos apginsiu? Kuom gi aš juos ginsiu? Gal su pistaliečioku?

Aldona Šuminienė (iš Vaišnoriškės k.): *Papartis* dar paprašė duonos (iš vakaro), bet Čičelis atkalbėjo: „Ko tu čia mergiotę..? Gausma pas žmones, neimkim iš jų...“

Mes juos visus pavalgydinom ir išleidom per tiltą. Vos tik atsigulėm, išgirdom šaudant, visai netoli, jeigu stačiai – kilometras ligi Vaišnoriškės. Čičelis dar paliko batus, tai kai išgirdau šaudymus, dilgynan tiesiai inmečiau – neduokdie, jei suradę būtų... Kitoj dienoj nuėjom: baisus vaizdas, o prieš tai iš vakaro džiaugėsi: „Jau dabar pavasaris, juodas pėdas paliekam, jau dabar gerai...“ Kalbėjo, kad labai išvargo, kai juos Baltelėj buvo užpuolę žiemos laike.

Vytautas Šuminas: Čia ruskių sunkvežimis stovėjo. Atėję į Šuminus, liepė kinkyt arklius ir vežti nušautuosius. Kaimynai pakinkė, tėvas pakinkė ir išvažiavo, o ruskelis likęs rodo man laikrodžius, dar kažką rodo: „O va dabar, būsta spakaini...“ Sakau – gal ir šitaip, bet visas drebu...

Aldona Šuminienė: Prieš pat šitų partizanų žūtį Strazduose gavau laišką, kuriame parašyta: „Geltonkase, vardo tavo nežinom, bet prašom šitą laišką nunešti Pavyžėn pas Urbaną.“ Tada, kai jie gavo šitą laišką, ir nuėjo į Strazdus.

Kai vyrai su pastotėmis nuvyko į Strazdus vežti nušautųjų, tai greitai mašina atsirado ir patys nuvežė – neprileido mūsų vyrų net pažiūrėti į nušautuosius. Tada šitas Čibirų moteris, kurios buvo sušaudytos, liepė patiems palaidot, o partizanus išsivežė. Išvažiuodami dar atsisveikino: „Do svidanija, teperi gyvensit spakainiai!“ Čibiras šitas... (*necenzūrinis žodis*). Anas apidavė!

R. K. p a s t a b a: labai nekorektiškai Aldona Šuminienė pasakė apie patį namų šeimininką Čibirą. Anot jos, tai jis išdavė ir jis pats, a. a., išvadintas necenzūriniu žodžiu kaip išdavikas. Tai dar vienas

pavyzdys, kaip profesionaliai čekistai mokėjo apkvailinti eilinius kaimo žmones, į viešumą paleisdami savo sukurtas legendas, kuriomis formavo ir viešąją nuomonę: kaltieji buvo išteisinami ir paverčiami nekaltais, o nekaltieji padaromi kaltais.

Grašys (jau miręs) man kalbėjo: „Kam anys man tą laišką atrašė? Čia gal šitas Bulka, kur kunigu tapo? Anas čia ir suvedė juos... Kam jam dar Urbanui laiškas rašyt? Ne Čibiras... Jis (Čibiras) slapstėsi pirma, paskui, kai jau stojo, tai juos visus spyrė, kad dirbtų jiems."

Albertas Šuminas, kurį sušaudė partizanai, irgi buvo pasirašęs jiems dirbti, tarnavo pas mergas Strazduose. O kai viskas susipynė, tai jį ir nušovė partizanai. Kai aš paklausiau, už ką Albertą nušovė, jie man pasakė: „A, mes ir patys nežinam, kaip mums buvo pasakyta, taip ir darėm..." Pradžioje žinojo dviese, paskui jau keturiese, o kai nuėjo žinios toliau, tai jie nusprendė, kad čia Alberto darbas, ir nušovė jį. Aš gerai žinau, kad Albertas namie sėdėjo, jis pasirašė, kad dirbs jiems... Mano broliai nepasidavė taip lengvai verbuojami, atidirbo, paskui grįžo. O jam gal buvo pasakyta: niekas tavęs nei lies, nei kliudys, jei mums dirbsi...

Sunaikinus bunkerį Linkamajyje, partizanai laikėsi pas žmones ir nakvodavo miške. Rado vyras juos sušalusius, arbatos nešė. Neturėjo bunkerio, vaikščiojo per visą žiemą... Mūsų krašte jų nebuvo, gal apie Čičelio tėviškę, apie Garbšius gyveno... Kai šitie žuvo, atėjo pas mus. Mes su tėvu malkas pjovėm, tai jie sako: „Ar galima, kad duktė miškan nuveitų?" Nueinu, džiaugiasi, kad jau „juodos" (ištirpęs sniegas) pėdos, tada jau daugiau jų buvo susirinkę.

Į ryšininkavimą mane įtraukė Račinskas. Aš jiems nešiau pinigus, jeigu kas perduoda, paskui – tušą... Jauna buvau, pasitikėjo manim, tiktai vieno dalyko nepatikėjo – buvo eigulys Žilėnas, mes kartu nuėjom, jie turėjo tokį nemažą lagaminėlį, tai jį perdavė jam. Ten kažkokie jų dokumentai buvo sudėti, o tas eigulys Žilėnas labai paslaptingas buvo. Taip ir liko nežinioj to lagaminėlio likimas...

Urbanui Kaziui Pavižėn nešdavau pinigus, žinias, jeigu kokias gaudavau, taigi ir tą laišką nešiau Pavižėn Urbanui... Tą laišką dėl susitikimo man atnešė Vytautas Šuminas, mano dabartinis vyras.

Vytautas Šuminas: Teko vežt žinias, laiškus nuo Labanoro, arklio kamanos buvo praardytos, ten įkišu ir vežu. Tą laišką gavau kažkokiam kaime netoli Saldutiškio, nebeprisimenu jo pavadinimo...

Aldona Šuminienė: Prisimenu, atėjo šitie dvylika (iki susišaudymo Šiliniškėse), paskui dar iš kažkurio krašto, visas pulkas buvo susirinkęs. Prašo manęs atnešti degtinės. Na, atnešiau jiems vienąkart, bet sakau, kad daugiau jau nebenešiu. Kaip užgėrė, tai tuoj jiems prireikė mergų. Suėjo kaiman rankoves atsiraitę, ruoškit šokius, o šiaip tai bijo, ateina pas mus rūbų, „baronėlius" pasiima ir išeina. *Drugelis*-Pranas Račinskas ateidavo... Taip pat pažinojau partizaną *Dobilą*-Balį Šidlauską. Klykiuose, palei Uteną, gyvena jo sesuo, dar buvom pas ją nuvažiavę. Kai jis vaikščiojo su mūsiškiais, pas mus namie dar šautuvą bandė: bulvės buvo rūsy supiltos, tai šovė vidun atidaręs dangtį, kad garso nebūtų lauke. Kiek žinau, jis žuvo Lauksteniuose. O tas, kuris žuvo Gražių palaukėj, buvo kilęs nuo Alių kaimo, bet aš jo nepažinojau.

MINČIOS GIRIOS PASLAPTYS

Užrašė Laimonas Abarius

L. A. p a s t a b a: sausio 27 d. sukako 60 metų nuo Lokio rinktinės vado Prano Račinsko-*Drugelio* žūties. Tai buvo kovotojas organizatorius, bene labiausiai nusipelnęs, kad Ažvinčių – Minčios partizanų vardas būtų tariamas pagarbiai. Čia pateiksiu tik keletą epizodų, bet jo gyvenimo ir kovos istorija dar neparašyta. Viliuosiu, kad publikacija paskatins atsiliepti jį pažinojusius žmonės pasidalinti prisiminimais apie šį gyvybę už Tėvynės laisvę paaukojusį kovotoją.

Keturis kartus išvengęs mirties

Jei ir buvo Erškėčio kuopoje nelaimingiausias partizanas, tai jis – Pranas Račinskas-*Drugelis*. Pirmą kartą jį kulka kliudė susišaudžius su stribais dar 1944 m. rugsėjį tėviškėje, Geibų kaime. Tai buvo menkas įdrėskimas, kurio net nevertėtų minėti, jei ne tolimesni įvykiai.

1945 m. gegužę tarp Lygūnų ir Jurašalių kaimų *Drugeliui* peršovė abi kojas. Nevykusiai paruošta pasala stribams pavirto pačių miškinių spąstais. Žuvo grupės vadas Bronius Šaukštelis-*Hubertas*, Juozą Karlą-*Alksnį* iš Gabrelių kaimo (kitas Juozas Karla- *Juodalksnis* buvo daugėliškėnas, iš Seniškio k.) peršovė. *Alksnis*, nors ir sunkiai, išėjo pats, o Pranas būtų įkliuvęs gyvas, jei ne Vincas Aidukas, sužeistąjį išvežęs iš pavojingos vietos.

Porą savaičių pasigydęs pas žmones Grikiapelės kaime, šiaip taip pasiekė Ažvinčių girią. Žaizdas gydėsi būryje, bet be „medicinos“ neišsivertė. *Huberto* grupės vyrai, Teterviniuose ar Aukštakalniuose kažkam numovę žiedą, sumokėjo Rimšės daktarui, nes tas nenorėjo veltui gydyti sužeistąjį.

Kiek sustiprėjęs persėdo ant žirgo. Būry buvo penki iš kareivių atimti arkliai, tai vienas iš jų – širmis porai mėnesių ilgesniuose žygiuose buvo *Drugelio* „kojomis“.

1946 m. rudenį P. Račinskas vėl „pasigavo“ kulką, šį kartą į petį. Einant duoneliauti į Rokėnus, netyčia iššovė Vaclovo Mikalaičiuko-*Sakalo* ginklas. Ir anksčiau vyrų bartas, kad nešioja „nuėmęs“ saugiklį, *Sakalas* tąsyk smarkiai gavo pylos nuo Kazio Kaladinsko. Vyrai rimtai apsipyko, kaltasis išėjo į Vyžių kaimą ir į būrį grįžo jau žuvus *Erškėčiui*.

Susišaudymas Puziniškyje, kai žuvo vadas *Erškėtis* ir adjutantas *Kaltas*, pažymėjo *Drugelį* dar viena žaizda. Jį, rizikuodamas gyvybe, išnešė Petras Cicėnas-*Žalgiris*. Šįkart teko jau ilgai gydytis, MGB agentūra 1948 m. sausio pabaigoje linksniavo, kad Račinskui peršauti plaučiai, kad dar nevaikšto į tolimus žygius.

Atrodė, kad kulkos tiesiog gaudė *Drugelį*. Tarp miško brolių pusiau rimtai, pusiau juokais kalbėta, kad gal esąs užkeiktas, nes, jei kam klius kulka, tai Pranukui pirmam. Kai kas juokais siūlė tuoktis, pasikeisti slapyvardį, eiti pas burtininkę, kad „nuimtų“ blogą akį.

Sunku pasakyti, ar naujos rinktinės vado pareigos, ar slapyvardžio pakeitimas lėmė, kad kulkos *Drugelį* aplenkdavo. 1948-ieji buvo sąlyginai ramūs, o 1949-uosius lydėjo viena už kitą skaudesnės netektys. Per Sekmines žuvo Adolfas Aidukas-*Tarzanas* ir Antanas Burauskas- *Kadagys* – vyrai nuo pirmųjų metų petys petin kovoję šalia *Drugelio*. Po Vėlinių ties Šiliniškėmis neteko dar trijų draugų. 1950 m.

kovą ties Lauksteniais krito ištikimas draugas ir adjutantas Petras Cicėnas-*Žalgiris*. Mirtis skynė ir žymiai jaunesnius, vikresnius – *Šermukšnį*, *Kerštą*. Kelis kartus sužeistam vadui likimas buvo palankus, bet sulaukti laisvės jam nebuvo lemta...

Šūviai Briedžių saloje

1950 m. rudenį Lokio rinktinės vyrai įsirengė žiemos stovyklą tarp Utenio ir Utenykščio ežerų. Vietą vadino Briedžių sala, Linkamaju arba pagal buvusio savininko pavardę – Gimžausko raistu. Vieta atoki, kur svetimas nepraeis, nežinodamas – neieškos ir neras. Artimesni vienkiemiai – Paažvintė, Aukštaglynis, Rūgšteliškis – ten gyveno partizanų draugai. Bunkerį kasė kalvelėje, bet ežerų kaimynystė darė savo: tvyrojo ligi kaulų persmelkianti drėgmė, pelijo maistas, ginklus bematant aptraukdavo rūdys. Rytas prasidėdavo nuo vandens iššėmimo: vietoj grindų patiestos lentelės plaukiojo bunkeryje kaip laiveliai.

Bet visa tai buvo niekai prieš šiokį tokį saugumo jausmą, kurį teikė nuošali tarp miškų ir ežerų pasislėpusi vietovė. Svarbu sulaukti pavasario, kai sužaliuos krūmai, išeiti iš tos drėgme ir pelėsiais dvelkiančios duobės, kelis mėnesius atstojusios namus.

Sausio 27 d. rytas nežadėjo nieko blogo. Kaukšėjo mašinėlė: *Pavasaris* su *Drugeliu*, spausdino „Sutemų keleivį". Netikėtai sargyboje stovėjęs Vladas Juozapavičius-*Papartis* šūktelėjo – prie bunkerio artėja kareiviai. Vadas, išlipęs į paviršių, pro žiūroną apsižvalgė norėdamas įvertinti priešų pajėgas. Jį pastebėjęs kareivis paleido šunį. Trumpa serija nukirtęs pėdsekį, *Drugelis* atsidengė ir netrukus galvą kliudė kulka. Šį kartą mirtinai.

Drugelio pirštas liko ant automato gaiduko, krisdamas „patraukė" ilgą seriją – peršovė bunkerio angoje stovėjusį Simoną Purevičių-*Švyturį*. Artėjant kareiviams, vyrai sužeistojo išnešti nerizikavo. Tarsi pats draugų prašėsi nušaunamas, bet aniems nesiryžtant, nusišovęs pats. Kita versija – neva pridenginėjęs atsitraukiančius draugus ir žuvęs nuo priešo kulkos. Likusieji 8 Lokio rinktinės vyrai, atsišaudydami trumpomis serijomis, sėkmingai atsitraukė.

Kareiviai, nuėję į Aukštaglynį, ieškojo pastotės ir vežėjo. Tratant šūviams, vyrai išsibėgiojo kur katras, todėl su pastote išvarė pagyvenusį Joną Mameniškį. *Drugelį* ir Simoną nuvežė į Tauragnus, iš ten – į Uteną.

Tokia ar maždaug tokia yra Vaclovo Mikalaičiuko atpasakota Lokio rinktinės vado žūties versija. Keturis kartus sužeisto rinktinės vado gyvybė užgeso Minčiagirės žiemos stovykloje.

Kas kaltas dėl *Drugelio* ir *Švyturio* žūties? Išsiskirdami žiemojimui, partizanai tokių klausimų nekėlė. Laukė dar du šaltos žiemos mėnesiai, kuriuos pragyventi nebuvo taip lengva. Po savaitės, susitikę prie sugriauto bunkerio, pasikalbėjo: matyt, pastebėjo pro šalį eidami kareiviai, nes išduoti tarsi ir nebuvo kam. Aplink gyveno patikrinti ir patikimi žmonės, penketą metų gyvenę miško brolių džiaugsmais ir rūpesčiais. Argi galėjo tarp jų būti judas?..

Ne visi beržai balti

Sovietinis saugumas mėgo planuoti. Pakanka tik pažvelgti į archyvinių dokumentų šūsnis, kad suprastum, jog čekistai ne tik maukė degtinę, vogė dešras ir

mušė žmones, bet ir intensyviai dirbo planuodami, kaip nuslopinti tautinį pasipriešinimą. Verbavo agentus, kas savaitę susitikinėjo su jais sutartose vietose, protokolavo agentūrinius pranešimus, rašė penkiadienes, dešimtadienes ir mėnesines ataskaitas ir būtinai gaudavo pylos nuo savo viršininkų už blogą darbą.

Nors miškiniai elgėsi labai atsargiai, sovietų saugumas vis tiek rasdavo spragą įlįsti į pogrindžio vidų. Laikai, kai įkliūdavo per žioplumą, liko praeity: išugdytas savisaugos jausmas veikė nepriekaištingai. Atsitiktinumų jau nepasitaikydavo – provokacijos buvo kruopščiai suplanuotos ir pagrindiniai jų „herojai“ – saugumo agentai – gudriai užmaskuojami. Taip buvo ir su Linkamajo bunkeriu: **MGB dokumentuose minimi pranešėjai *Beržis* ir *Rūta***.

MGB agentas *Beržis* – vienas iš labiausiai vertinamų, kruopščiausiai užmaskuotų, todėl neišaiškintų šnipų. Neišliko nė menkiausios užuominos, leidžiančios nustatyti jo asmenį. Juodą darbą jis darė tylomis, nepastebimai. Jis minimas išdavęs ir ties Paažvinte stovyklavusius *Kadugį*, *Tarzaną* ir *Lazdyną* (žuvo 1949 06 06). Tai buvo vietinis žmogus, susitikinėjęs su partizanais, juo buvo labai pasitikima.

Netoli įvykio vietos gyvenęs Bronius Kondratavičius pasakojo: bunkeris išaiškintas pelenguojant radijo signalus. Paažvintėje gyvenęs partizanų talkininkas Balys G. (kadangi nėra tikrų kaltės įrodymų, jo pavardės neminėsiu) perdavė čekistams partizanų radijo imtuvą, į kurį pastarieji įdėjo mažą siųstuvėlį. Baltelėje apsistoję ryšių tarnybos kareiviai nustatė kryptį, iš kur jie sklinda. Į tą rajoną pasiųsta paieškos žvalgybinė grupė ir surado bunkerį.

Tokias priemones MGB tikrai naudojo kovoje su pogrindžiu. 1949 m. pavasarį MGB buvo numačiusi įrengti signalinį postą „Trevoga“ miško kelyje tarp Baltabiržio ir Apkartų kaimų. Vis dėlto B. Kondratavičiaus versijoje yra vienas netikslumas: siųstuvus MGB įtaisydavo ne į radijo aparatą, bet į akumuliatorių baterijas. Į baterijas BAS-80 montavo ir „pragaro mašinas“, nervus paralyžiuojančių dujų užtaisus (tokį užtaisą 1951 m. spalio mėnesį saugumiečiai buvo davę užverbuotam Juozui Bulkai). Įkrauti akumuliatorius nešdavo į Baltelę, kur gyveno agentas *Peilis* (Juozas Nasevičius), todėl saugumiečiams nebuvo sudėtinga pakeisti įprastą bateriją „geresne“ (ji veikė taip pat kaip ir įprastinė). Pagaliau ir bateriją perdavęs ryšininkas galėjo nežinoti, kokią „danajų dovaną“ įteikė miško broliams.

Radijo ryšio pelengavimo versija yra tikėtina, tačiau archyvinė medžiaga jos nepatvirtina. Netgi jei tai būtų tiesa, kaltąjį sunku nustatyti. Kas buvo tas *Beržis*, saugumo archyvuose žinių nėra.

Krauju patvirtinta žmonos ištikimybė

Naują posūkį Linkamajo bunkerio sunaikinimo istorijos tyrime atskleidė netikėtas radinys Vajasiškio krašto ryšininkų byloje.

1955 m. liepos mėn. LSSR valstybės saugumo komitetas gavo nuteistojo Antano Budrio žmonos Zosės Budrienės iš Aštrakalnio k. skundą, kuriame prašoma paleisti vyrą iš lagerio, nes ji, „vykdydama MGB užduotis, išaiškino gaujos vado Račinsko slapstymosi vietą. Pagal šią informaciją Račinskas kartu su kitu „banditu“ buvo nušauti.“

KGB, ištyrusi skundą, patvirtino, kad „A. Budrys 1946 m. buvo užverbuotas MGB agentu *Burba*, bet žinių apie miškinius neteikė, melavo ir slapta palaikė ryšius su pogrindžiu. Dėl šios priežasties suimtas ir įkalintas. Jo žmona Zosė, atėjusi į MGB skyrių, pasisakė norinti išpirkti vyro kaltę. Vaizduodama besislapstančią nuo ištrėmimo, apsigyveno pas giminaitį – „banditų" rėmėją Kliuką, iš kurio sužinojo bunkerio vietą. Jos duomenimis, likviduoti du „banditai", iš kurių vienas – „gaujos" vadas Račinskas, taip pat suimti bunkerio globėjas Kliukas ir vokiečių talkininkas Biveinis.

Zosės Budrienės skundas suminkštino sovietinių prokurorų širdis, Antanas Budrys paleistas anksčiau laiko. Bet ar ji buvo ta saugumiečių ataskaitoje minima bendradarbė *Rūta*? Nedrįsčiau kategoriškai to tvirtinti. Linkamajo bunkerio išdavystės istorijoje liko daug neatsakytų klausimų.

Rudojo portfelio paslaptis

Vienintelis laisvės sulaukęs Linkamajo bunkerio gyventojas Vaclovas Mikalaičiukas pasakojo apie sumaištyje dingusį Lokio rinktinės štabo archyvą. Pasak jo, partizanai dokumentus padėjo slaptavietėn ir atsitraukdami padegė bunkerį. Grįžę po keleto dienų, archyvo neberado, ryšininkas Balys G. gynėsi neėmęs. Vis dėlto *Sakalas* įtarė, kad dokumentus susirinko jis, mat slaptavietė atrodė nejudinta.

Kas paėmė partizanų dokumentus? Saugumiečių surašytoje ataskaitoje rašoma, kad „banditai", pamatę čekistinę-karinę grupę, uždegė išpiltą bunkeryje žibalą ir stojo į mūšį", todėl „dauguma dokumentų, rašomoji mašinėlė ir radijo imtuvas sudegė bunkeryje". Tačiau kažkiek dokumentų pakliuvo į čekistų rankas, nes rasta „Lokio rinktinės štabo dokumentai ir „banditų" fotonuotraukos".

Galima manyti, kad dalį minimų dokumentų kareiviai surado pas žuvusį vadą, tačiau taip pat akivaizdu, jog kareiviai apžiūrėjo bunkerį ir susirinko trofėjus (karabiną, 2 kulkosvaidžius, pistoletą, 2 dėžes šovinių). Turėjo laiko išbadyti bunkerio sieneles, nes ten buvo įrengta slėptuvė.

Kitaip pažvelgti į archyvo istoriją paskatino 1951 m. balandžio įvykiai.

Išeidamas iš žiemojimo vietos Pratkūnų kaime į susitikimą su Juozu Bulka, rinktinės štabo viršininkas Vladas Juozapavičius-*Papartis* nešėsi rudą *Drugelio* portfelį, kuriame buvo laikomi rinktinės štabo dokumentai. Parą prieš žūtį užsukę Vaišnoriškėn, portfelio jau neturėjo. Susitikimui reikalingus raštus planšetėje nešėsi Balys Vaičėnas, tie dokumentai ir pakliuvo į čekistų rankas Strazduose.

Tad kur dingo rudasis portfelis, kurio partizanai nenorėjo neštis susitikiman su Juozu Bulka? Ar tai galėjo būti tas pats archyvas, kuris buvo padėtas slaptavietėn, paslaptingai dingęs ir paskui vėl atsiradęs? Tai dar viena neatskleista Lokio rinktinės štabo mįslė.

Sugrįžęs po keturiasdešimties metų?

Prano Račinsko žūties istorija įdomų posūkį įgavo praėjus keturiems dešimtmečiams po Linkamajo bunkerio sugriovimo. Pasklido kalbos, kad jis, išvengęs mirties, apsigyveno Lenkijoje ir, braškant socializmui, atvažiavęs į Lietuvą aplankė artimuosius.

Šią istoriją girdėjau ne iš vienų lūpų, tačiau nepasisekė išaiškinti, kas gi savo akimis matė „prisikėlusį vadą“. Pagaliau sužinojau: jis, nakties metu aplankęs Vardžiukiemio k. gyvenusį pusbrolį, papasakojęs, kad įdėjęs žuvusiam ginklo broliui savo dokumentus, kurie ir suklaidino rusus. Išvažiuodamas prašęs niekam nepasakoti, girdi, dar ne laikas.

Tiek metų užrašinėjęs pačius netikėčiausius laisvės kovų dalyvių prisiminimus ir paskui ne kartą įsitikinęs jų teisingumu, būčiau linkęs patikėti istorija su laiminga pabaiga, jei ne keletas aplinkybių. V. Mikalaičiukas matė, kad kulka pataikė vadui į kaktą – sužeidimas, jei ne mirtinas, tai labai sunkus. *Drugelį* paliko negyvą. Kareiviai, tiesa, nieko iš vietinių žmonių nevarė atpažinti, nes patys žinojo ką nušovę. Tai buvo ne 1944-ieji, kai be didelių skrupulų į duobes vertė neatpažintus kūnus. Partizanų paiešką vykdė čekistinė-karinė grupė, į kurią buvo įtraukiamas tiesiogiai operatyvinę bylą vedantis pareigūnas, turėjęs kiekvieno partizano fotografiją. Tokia buvo tvarka, tiesiog „pamesti“ tokį reikšmingą „banditą“ kaip rinktinės vadas būtų buvęs neįsivaizduojamas aplaidumas.

Pranas Račinskas tikrai žuvo Briedžių saloje. Istorija apie jo prisikėlimą – tik graži legenda, liudijanti, kad mylimo vado atminimo keturi sovietinės okupacijos dešimtmečiai neištrynė iš jį pažinojusių žmonių atminties.

Pasakoja ADELĖ GRAŠYTĖ-MAMENIŠKIENĖ

Užrašyta Tauragnų apyl.
2008 09 25

Gimiau 1935 m. Aukštaglynio k. Tėtis mirė, kai man nebuvo nė metukų, o broliai buvo du: Balys, g. 1923 m., ir Aleksandras, g. 1920 m.; seserys: Stefanija, g. 1921 m.; Emilija, g. 1925 m. ir trečioji g. 1929 m. Tėvai turėjo 36 ha žemės.

Po karo, maždaug birželio pabaigoje, 1945 m. už Minčios buvo partizanų bunkeriai, kuriuos kažkas išdavė. Pas mus atbėgo vienas beginklis nepažįstamas vyrukas. Su juo susitiko sesuo Stefanija, ėjusi perkelti gyvulių. Jis sesers paprašė duonos. Sesuo grįžusi pasakė, kad atbėgo jaunuolis iš miško ir prašo gabaliuko duonos. Mama kaip tik tuo metu kepė duoną. Ji liepė pasakyti jam, kad šiek tiek palauktų, kai duona iškeps, mes jam nunešim. Ten buvo toks kalneliukas, pušynėlis, tai toj vietoj jis ir laukė. Kai mama iškepė duoną, sesuo Stefanija nunešė, bet jau jo nerado, nes visur buvo pilna kareivių, matyt, pastebėjęs kareivius, jis pabėgo, o seserį kareiviai pagavo (jai buvo apie 15 metų), labai sumušė, tampė už plaukų. Sesuo Emilija kambaryje audė, kareiviai įbėgo kambarin ir, pagriebę ją už kasų, ištempė į lauką, smarkiai sumušė ir abi su Stefanija išsivežė Salakan. Palaikę apie savaitę paleido.

Į Paminčėj, už mūsų namų, buvusį bunkerį Emilija su Stefanija nešdavo maistą, padėdavo vyrams. Minčioje gyveno ryšininkė Zinkevičiūtė, tai ir ji padėdavo.

Mūsų brolis taip pat slapstėsi, visai netoli namų, upelio pakriaušėje, turėjo bunkerį, bet brolį išdavė toks Juodka, dirbęs ir vieniems, ir kitiems. Jį žmonės vadino Šėtonu.

Kitą kartą visai netoli mūsų namų per Sekmines nušovė 2 partizanus. Kaip tik buvo mišios, kai išgirdom šaudant. Mes tuos partizanus pažinojom, mama jiems ruošė maisto, ir vėl, matyt, tas pats Šėtonas išdavė. Buvo tokia mokytoja iš Šeimaties – Birutė Blažienė. Ji padėdavo partizanams. Kartą, susitikusi Juodką, pasakė, kad sekmadienį ateis partizanai ir ji su jais susitiks. Išgirdom šaudymą. Laimė, kad mama nespėjo nunešti maisto. Atbėgę skrebai mamai liepė kinkyti arklį, pasakė, kad reiks vežti gyvulius. Tuos abu nušautus vyrus iš mūsų galulaukės jie atvežė patys jau nuautus, paskui mama su kaimynu Kaziu Vedricku juos vežė iki Želmeniškės, pas Kazį Šimkūną, ten Stasytė Šimkūnienė skrebams davė valgyt, o žuvusius partizanus nuvežė Salakan.

Kai partizanai pradėjo aiškintis šią išdavystę, mokytoja Blažienė jiems pasakė, kad ji, sutikusi šitą Šėtoną, pasakė, jog apie pirmą valandą eis už Grašių susitikti su partizanais, kad mūsų mama jiems ten neš maisto.

Partizanas *Lizdeika* Vyžiuose užėjo pas kažkokius Musteikius, ir jį šeimininkas perdūrė peiliu, bet Lizdeika spėjo pabėgti.

Pasakoja ALDONA RASLANIENĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Dūkšte, Vilniaus gt. 55
2000 04 11

Gerai pažinojau ginutiškius partizanus: Paukštę-*Papartį* iš Paalmajos, žuvusį ties Ginučiais ant kalno, brolius Palepšius, Juozą Tijūnėlį-*Skaistutį*, Žilėną Balį-*Šermukšnį* iš Strokinių k., Pumputį Vincą-*Kuntaplį*, *Žilvytį* (su juo mano vyras Valentas Raslanas kartu buvo lagery). Žilėnas Balys draugavo su Ona Žygiene. Ji dabar gyvena Ginučiuose, turi sūnų nuo Balio, Pumputis Vincas miręs, šiais metais mirė ir jo žmona.

Vyginta Paukštytė buvo ištekėjusi į Kaltanėnus. Ją sužeidė, kai Simonas Purevičius-*Švyturys* šaudė jos motiną Paukštienę. Paukštės buvo raudonųjų pakraipos, pati Vyginta ir jos sesuo Eleonora Paukštytė buvo susidėjusios su Saldutiškio ir Kaltanėnų skrebais. Brolis Albertas Paukštė irgi su kažkokia maskauka (ruse) valkiojosi...

Šaudymo išvakarėse vaikščiojom su Vyginta netoli Purevičių (jie vis kažkokios degtinės turėdavo). Pavaikščiojusios vakare pro Aškinius grįžom į namus... Naktį kažkas ėmė daužyti langan, pasižiūriu – Levahoriukas (Levahoras, Levigoras) iš Mineiškiemio. Atrodo, jis buvo Kirkos brolio sūnus? Vardo neprisimenu, vis šaukdavom: Levahoras, Levahoras (Sideravičius Juozas-*Sakalas – L. A.*). Daužosi ir šaukia: „Įleisk, Aldona!“ Pasakiau, kad neleisiu, tada jis: „Šiandien neįleidi, paskui pati prašysi!“ Kadangi buvau su Paukštyte iš Antalksnės, pasiteisinau, kad esu ne viena...

Netoli gyveno Vygintos pusbrolis Aškinis. Tada Simoniukas (Simonas) su Levahoru išgėrę nuėjo susidoroti su Paukštiene. Nuėję pareikalavo įsileisti. Paukštienė gulėjo ant krosnies, o Vyginta – lovoj. Senoji atsikėlė ir juos įsileido. Įėję vidun pasakė: „Dabar su jum atsiskaitysim!“ Šovė į senąją, Vyginta užsidengė iš baimės akis. Kai šovė į ją, kadangi kambary buvo tamsu, nubraukė tik jos kaktą ir ji sukniubo. Levahoras su Simoniuku pagalvojo, kad jau „gatava“, ir išėjo.

Tada Simoniukas užsimojo sušaudyt ir Aškinius, bet Levahoras pasakė: „Gana, Simonai, užteks tam kartui!“ Taip ir liko Aškiniai gyvi...

Vyginta atsigavo ir, pamačiusi, kad motina užmušta, pradėjo baisiausiai rėkt, puolė į lauką ir nubėgo į Vinco Rūko tvartą, iš ten ją rėkiančią teta parsivedė...

Simoniukas, nuėjęs pas savo tetą, pasakė: „Nužudžiau savo mylimąją!“ – ir išėjo miškan... Paskui žuvo... Tiesą sakant, jie su Vyginta nebuvo nei draugai, nei mylimieji. O kodėl taip pasakė, nesuprantu...

Levahoras irgi žuvo, vėliau... Galiu pasakyt, kad jis mus labai palaikė, nuo maskolių gynė...

Mano galva, Paukštienę sušaudė ir Vygintą norėjo sunaikinti už tai, kad su rusais valkiojosi, tai labai nepatiko partizanams ... O ar jos ką galėjo išduot – nieko negirdėjau. Kalbų tokių nebuvo, tiktai, kad su rusais ir stribais valkiojosi...

Vyginta Paukštytė neseniai mirė. Buvo labai blogos sveikatos, po to sužeidimo labai nervinga...

R. K. p a s t a b a: plačiau apie partizanus Sideravičių Juozą-*Sakalą*, *Ramunį*, turėjusį Levigoro pravardę, ir Simoną Purevičių-*Švyturį* plačiau rašoma kn. APP, VI d., p. 300, 466, 607, 883; 275, 278, 347, 466, 561, 606–609 ir 704; LKP, VII d., 1 kn., p. 420–423, 426, 427, 432, 434, 448, 509; 425, 427, 430, 432 ir 455 bei LKP, VII d., 2 kn., p. 320, 322, 342, 248, 351, 352; 320 ir 342.

Pasakoja ANASTAZIJA KRIKŠTULIENĖ-ZALECKAITĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Ceikiniuose 2010 09 22

Gimiau 1938 m. Rizgūnų k. Tai buvo kaimas, kitados perpus išsidalijęs į vienkiemius: dalis išsiskirstė, dalis liko kaime, todėl kaimas buvo išsibarstęs per didelį atstumą.

Mes gyvenome atokiau nuo paties kaimo, vienkiemyje. Mano tėvai Kazimieras, g. 1910 m., ir Paulina Zaleckai (mama kilusi iš Nevaišių k.) turėjo 5 ha prastos žemės, tai tikrai nebuvom turtuoliai.

Mūsų namuose kartu gyveno tėvo brolis Juozas Zaleckas su žmona Monika Kaukėnaite iš Mikalavėlio k. ir močiutė – tėvo motina Marijona Zaleckienė, kilusi iš Nevaišių k.

Pokario metais tėvas su broliu tvarkė namus, antras namo galas nebuvo įrengtas, nes sutrukdė karas.

Arčiausiai mūsų kaimo buvo Viktarinės ir Mikalavėlio k., kur gyveno Matuliauskai.

Antrą kartą užėję rusai mano tėvelį Kazimierą su broliu Juozapu (g. 1914 m.) paėmė į kariuomenę. Vežami į Vilnių, kai prieš stotį traukinį pristabdė, ties Pabrade ar Švenčionėliais jie abu iššoko, grįžo į namus ir kurį laiką slapstėsi. Pradžioje mes visiems aiškinom, kad jie kariuomenėj, bet niekur nepasislėpsi...

Namuose, nelikus vyriškų rankų, tėvas, kartais persirengęs moteriškais rūbais, eidavo pjauti, šienauti... Kalbos nuėjo iki valdžios, gal pasakė kaimynas Šuminas... Tada jiems nebuvo kur dingti. Tuo metu su būriu jau vaikščiojo kaimynas Adolfas

Matuliauskas. Jis pradėjo tėvą ir brolį agituoti eiti į būrį, bet jie atsisakė, netrukus registravosi ir gyveno legaliai, o A. Matuliauskas nuo to laiko pradėjo kabinėtis.

Mes gyvenom netoli Matuliausko, Mikalavėlis – apie 500 m, tai galima sakyt – kaimynai. Dėdės Juozapo žmona Kaukėnaitė kilusi iš to paties kaimo.

Pokario metais Rizgūnai buvo karšta vieta, nes ten praeidavo kas tik norėjo: ir stribai, ir miškiniai. Teko matyti *Roką*-Vincą Žaliaduonį, gal tada jo pavardės ir nežinojau, bet žinojom, kad jis Basytės vyras, kilęs iš Lazdijų rajono. Vienas iš brolių Basių buvo kunigas ir dirbo tame krašte, o jį lankydama sesuo susipažino ir susituokė.

Žaliaduonį prisimenu gana aukšto ūgio, visada vilkintį karišką uniformą. Nepamenu skiriamųjų ženklų, bet ta uniforma jį labai išskyrė iš kitų, kurie vaikščiojo apsirengę civiliais drabužiais. Kartu su juo buvo broliai Paukštės, Jeronimas Kaukėnas-*Ūsas*, *Karijotas*-Jonas Kamarauskas, Adolfas Matuliauskas-*Gylys*, *Voldemaras*, du Žaliaduonio svainiai Basiai. Kitų nepažinojau.

Iš paties Rizgūnų k. išėjo tik Adolfas Luneckas-*Kinas*. Jis žuvo, kai kas kalbėjo, kad buvo nušautas, kitur rašyta, kad buvo suimtas ir pasikorė. Nieko blogo apie jį negaliu pasakyti.

Maždaug 1947 m. įvyko toks atsitikimas. Pas mus į namus atėjo 4 vyrai: Adolfas Matuliauskas, Žaliaduonis ir 2 nevietiniai. Buvo vasara, jau temo. Tėvas su dėde Juozu buvo išvažiavę į malūną, į Gaveikėnus ar Ginučius (arti malūnų nebuvo, tai kartais važiuodavo net 2–3 dienoms), namie likusios tik moterys. Užėję į vidų, rado mus vakarieniaujant. Tokia ta ir vakarienė – bulvės su rūgusiu pienu. Matuliauskas pasakė: „Pamaitinkite vyrus“. Dėdienė Monika, kaip iš vieno kaimo, vakarojusi su Matuliausku (jaunesnė, bet vis tiek jam gerai pažįstama), drąsiai pasakė: „Ot, mes valgom, ir jums vietos bus, sėskitės – kartu pavalgysim.“ Sulig tais žodžiais Matuliauskas kirto šautuvo (gal karabino) buože dėdienei į galvą, ji, kaip sėdėjo už stalo, taip ir persirito per suolą. Pataikė smagiai: prakirto galvą ir pasipylė kraujas. Neduodamas atsikelti, Matuliauskas pradėjo ją spardyti. Mane tas vaizdas taip sukrėtė, kad pradėjau nesavu balsu klykt. Tada Matuliauskas suriko močiutei: „Nutildyk ją, o jei kokios – mes patys nutildysim!“ Tada močiutė šoko ir, mane apglėbusi skara (nešiojo didelę skarą, su kuria nesiskyrė), stipriai prisispaudė. Aš apalpau ir, kas buvo toliau, nebemačiau.

Atsigavau tik naktį. Pabudusi išgirdau kažin kokius garsus, lyg šuniukas mažas ar kačiukas cypautų. Galvojau, gal sapnuoju, bet priėjusi močiutė pasakė: „Vaikeli, tu turi netikrą sesutę...“

Dėdienė laukėsi, buvo jau 9-tas mėnuo, kai Matuliauskas ją sumušė, ji tą patį vakarą ir pagimdė. Gal nuo mušimo vaikiukas gimė sutrūkinėjusia oda: tokiais dryžiukais, odos nėra, o toliau toks raukinukas, viso kūno odelė sutrūkinėjusi. Baisu žiūrėti, vaikiukas kankinasi, vystyt negalima, nes viskas limpa – kūnelis viena žaizda. Močiutė rinko iš ežero lelijų lapus ir dėjo, nes nebuvo įmanoma vystyti. Neprisimenu, kiek laiko – dvi savaites ar mėnesį – vaikiukas prasikankino, kol numirė.

Dėdienė visą laiką gulėjo, dejavo, prarasdavo sąmonę – buvo labai sumušta galva. Močiutė dėl marčios labai jaudinosi; jautė didelę nuoskaudą A. Matuliauskui. Nutaikiusi progą, nuėjo pas A. Matuliausko motiną ir atsivedė pas mus. Įeina

senutė vidun, o močiutė jai rodo: „Pažįsti tą moterį?“ Na, kur nepažins, vieno kaimo. „Va, – sako, – ką padarė tavo sūnus... Aš pagimdžiau vaikus, o tu pagimdei žvėrį.“ Matuliausko motina tik susidėjo rankas prie galvos, palingavo, padūsavo ir išėjo... Ji gi nekalta – tėvai neatsako už suaugusių vaikų nuodėmes. Tėvas, sužinojęs, kad močiutė atsivedė Matuliauskienę, labai užsirūstino ir pasakė: „Degsim visi... Keršys, nedovanos...“

Degint nedegino, bet vizitai kartojosi. Ne tokie aršūs, bet ir toliau nedraugiški, ieškant priekabių. Beje, kai A. Matuliauskas mušė dėdienę, šalia stovėjęs Žaliaduonis jo nesudraudė. Kiek prisimenu, jis apskritai nieko: nei sakė, nei darė, nei mušė, nei gynė, tik stebėjo, kas vyksta. Kiti du taip pat nesikišo.

Dėdienė sirgo, močiutė palikdavo mane prie jos budėti, šaukšteliu įpilti vandens į burną. Gal būtų neišgijusi, bet pro šalį ėjo rusų kariuomenė link Mielagėnų miškinių gaudyti. Užėjo pas mus, ir karo gydytojas pamatė merdinčią moteriškę. Išklausinėjo, kas atsitiko, labai užjautė. Davė vaistų, kokių turėjo, po to nusivedė močiutę pievon ir parodė, kokias vaistažoles rinkt ir kaip jas vartot. Taip prisilaikydamos jo pamokymų, mama su močiute prikėlė dėdienę. Gydytojas išeidamas pasakė, kad esą vaikų dėdienė nebeturės, tik ačiū Dievui, ta jo diagnozė neišsipildė: dėdė su dėdiene po to susilaukė dar dviejų vaikų.

Bijodami, kad viskas geruoju nesibaigs, dėdė Juozas su dėdiene išvažiavo į Latviją ir gyveno ten, iki paaugo vaikai.

Kai A. Matuliausko šeimą ištrėmė į Sibirą, atėjęs pas mus, jis davė tėvui adresą Sibire ir liepė jo žmonai pasiųsti pinigų. Ar ne 300 rublių... Tėvas pasakė, kad pinigų neturi, o Matuliauskas jam šitaip: „Ar man rūpi, kad neturi? Karvę parduok!“ Taip ir padarė tėvas: nuvarė į Vydžius paskutinę karvę ir pardavė, kad A. Matuliausko šeimai pasiųstų pinigų.

Iš Mikalavėlio buvo nužudytas Vytautas Matuliauskas. Jis buvo tikras ar antros eilės Adolfo Matuliausko pusbrolis. Žinau tiek, kad vasaros metu atėję miškiniai išsivarė jį iš namų, vaikai bėgo iš paskos rėkdami, bet juos tik šonan pavarė. Kas jį išsivarė ir kas nušovė – nežinau ir negaliu tvirtinti, bet kalbėjo, kad tai – Adolfo Matuliausko darbas. Vytautas Matuliauskas dingo be žinios, niekas nežinojo – gyvas ar ne. Liko seni tėvai Julius ir Domicelė (ar Izabelė) Matuliauskai. Jie buvo susilaukę labai daug vaikų (apie 16), bet visi išmirė vaikystėj, išaugo tik Vytautas ir dar vienas.

Paslaptis išaiškėjo praėjus 4–5 metams nuo dingimo. Prie Rizgūnų kapinių buvo miškas, o prie jo vienkiemyje gyveno Kaukėnas Adolfas. Naktį pas jį atėję miškiniai liepė pasiimti kastuvą ir eiti kartu. Nusivedė miškan ir liepė kasti duobę. Kaukėnas labai išsigando, pagalvojo, kad čia jis sau kasis duobę. Tada jam parodė nušautą žmogų ir liepė giliai užkasti. Kaukėnas atpažino Vytautą Matuliauską, dar norėjo ant akių užmesti kepurę, kad nepiltų žemių tiesiai ant veido. Kai darbą padarė, miškiniai jam prisakė tylėti.

Jis ir tylėjo. Tik, sunaikinus paskutinius miškinius, nuėjęs pasakė tėvams, kad žino, kur Vytautas užkastas. Tada iš Švenčionių ir Ignalinos atvažiavo valdžios atstovai, padarė eshumaciją, rado palaikus. Kai atkasė duobę, tėvai užprotestavo, kad neleis kitiems sūnaus kaulų rinkti, įlipę tėvai patys surinko kaulus. Jau buvo suny-

kęs, nes palaidotas ne karste. Visgi motina atpažino, kad tai sūnaus palaikai, nes vaikystėj buvo smarkiai prasikirtęs galvą ir kaukolėje liko randas. Palaidojo Vytautą Matuliauską Rizgūnų kapinėse, paminkle parašė, kad nužudytas banditų tokiais ir tokiais metais.

Partizanuose buvo Kaukėnas Jeronimas iš Strakšiškės k., Malikėnas Kostas, broliai Memertas ir Alfonsas Paukštės iš Viktarinės k. Jie mums nieko blogo nedarė, ir nieko blogo negaliu apie juos pasakyti. Ateidavo Kaukėnas Jeronimas, tai buvo labai padorus ir nuoširdus žmogus, pavalgydavo su šeima jokių priekaištų ar kokių reikalavimų nekeldamas. Pakalbėdavo su tėvu apie daug ką, buvo apsišvietęs. Siūlydavo knygų, bet tėvas atsisakydavo, nes bijojo, kad kratos metu nerastų ir nebūtų nemalonumų. Apskritai apie miškinius negaliu pasakyti nieko blogo, išskyrus Adolfą Matuliauską, kuris mus kankino, ir tuos, kurie tai stebėjo ir jo nesudrausmino.

Kai kada jų būrys pas mus apsistodavo žiemą. Kadangi namai nedideli (antras galas buvo nesutvarkytas), mus išvaro iš namų. Pas kaimynus eiti neleidžia – dėkitės, kur norit. Tada parą ar dvi gyvendavom tvarte su gyvuliais, kol jie namuose šeimininkaudavo. Vaikščiojo tada broliai Basiai, Adolfas Matuliauskas, Paulavičiai – Klemensas-*Girėnas* ir Kazimieras-*Darius* – iš Paringio k., *Karijotas*-Jonas Kamarauskas, kurio aš nepažinojau, tik, mano močiutės žodžiais buvęs „piktas kaip Liuciferis".

Dar vienas įvykis Rizgūnuose. Žiemą pas mus atėjo Matuliauskas. Išgėręs, lovon atsigulė, šautuvą pasidėjo prie šono. Kažkas pranešė, kad Rizgūnuose yra kareivių. Iki mūsų – gal 500–800 m, gali bet kada užeiti. Tada mano tėvas Kazimieras ėmė žadinti Matiliauską – kelkis, bėk, miškas netoli, nes pražūsi ir pats, ir mus pražudysi. O jis sako: „O man vis tiek..." Ne juokai tada mums, galvojom, kad paleis ugnim namus...

Tėvas prašo Matuliauską, kad išleistų bent mane ir senelę į Nevaišius, kad bent aš, vaikas, gyva likčiau, o Matuliauskas – neleist. Bet kaip tik tada ateina dar trise (gal nuo kaimo pusės): broliai Paukštės ir vienas nepažįstamas. Tada Paukštė Mamertas-*Povas* iš Viktarinės užtarė mus ir leido išeiti...

O jie liko viduje. Tada močiutė mane skaron susukusi išsivedė į Nevaišius. Pakeliui, gal 500 m nuo mūsų namų, pamatė einančius kareivius, o prieky Šuminą Juozą iš mūsų kaimo, tuos rusus vedantį. Ėjo kartu ir rusų MGB viršininkas – karininkas Kazadojevas. Sutinka močiutę Šuminas, pasisveikina. Sako: „Mes va einam pro šalį, užeisim pas jus. Keliems vyrams reikia autus persivyniot, nes kojas pratrynė." Močiutė tik pažiūrėjo į jį ir pasakė negarsiai: „Juozai, jei nori mus pražudyt – vesk. Yra pas mus". Tada Šuminas, nieko jai nesakęs, nuvedė kareivius kitu keliu.

Po to karto senelė sakydavo: „Aš už jį meldžiuosi, o kai numirsiu – melskitės jūs."

Juozas Šuminas karo metu buvo raudonasis partizanas, paskui, kai atėjo sovietų valdžia, tapo aktyvistu-instruktorium. Kai kūrė kolūkius, buvo Rizgūnų k. kolūkio „Pažanga" pirmininku, bet, būdamas mažamokslis, tų pareigų atsisakė, vėliau dirbo staliumi. Jau miręs. Jo žmona Teklė karo metu irgi kažkur dalyvavo, nes teko matyti laikrašty nuotraukas, kad ją, kaip karo dalyvę, apdovanoja.

Netoli Nevaišių buvo Maskoliškės vnk., kuriame gyveno pusiau lenkų šeima. Atėję naktį miškiniai sušaudė tėvus ir du vaikus, vieną visai mažiuką, dar lopšyje. Šios šeimos tikslios pavardės nežinau – Vilenčikai ar Janušauskai.

Tarp Viktarinės ir Rizgūnų buvo Lunecko vienkiemis. Jis buvo partizano Adolfo Lunecko giminė, bet tuo metu (apie 1950 m.) tas jau buvo žuvęs. Luneckas turėjo du mažamečius vaikus. 1950 m. pavasarį, dar buvo sniego, sekmadienį mes išėjom bažnyčion. Parapija – Paringys, netoli, tik 2 km, bet pavasarį, kai patvindavo Ringės upelė, reikėdavo daryt lankstą per Viktarinę.

Kiek paėję, pamatėm pamiškėj rūkstančius dūmus – degė Lunecko trobesiai. Ties posūkiu į Lunecko sodybą mus pasitiko Matuliauskas: „Niekur toliau neisit, eikit pažiūrėt, kaip dega komunisto namai." Atėję arčiau, pamatėm, kad namai dega, Luneckienė vienais apatiniais lauke stovi, taip pat ir abu vaikai – beveik „gryni". Močiutė pradėjo prašyti, kad leistų vaikus apsukt į rūbus, o Matuliauskas atsakė, kad „komunistų vaikai yra gajūs – nesušals". Bet močiutė vis dėlto išmeldė, kad leistų į skarą susukti tuos vaikus.

Miškiniai degino namus ir kažko laukė, paskui, gal tik po valandos, visi nuėjo savo keliais.

Sodybos šeimininko mes nematėm, viskas paaiškėjo vėliau. Atėję miškiniai norėjo jį nušauti, bet jis kažkaip suspėjo užlipti palėpėn ir dureles į viršų užremti kažkokiais maišais. Negalėdami jo paimti, uždegė namus ir laukė, kol sudegs „komunistas". Bet Luneckas prasiplėšė stoge šiaudus ir per dūmus iššoko nepastebėtas. Nubėgo Daugėliškin.

Mano tėvams jis pasakojo, kad rudenį atėję miškiniai prašėsi leisti kasti bunkerį, bet jis nesutiko ir pasakė nenorįs dėl jų pražudyti šeimos. Tai čia buvęs miškinių kerštas.

Po šio įvykio atvažiavo mašina ir Lunecko šeimyną išsivežė į Daugėliškį, vėliau jie gavo butą Švenčionyse.

Prie Deniūnų k. gyveno Laurinėno šeima. Jo žmona buvo labai graži, nevietinė, lyg iš Baltarusijos (vardas, atrodo, Bronė). Turėjo du dar visai mažus berniukus. Kartą pas juo atėjo miškiniai (kokie – nežinau) ir liepė eiti Laurinėnui parnešti degtinės. Patys tuo metu pristojo prie šeimininkės, bet ji pasipriešino. Vyras grįžta į namus su degtine – namai tušti, žmona nušauta vaikų akyse. Paliktas raštelis, kad mirties nuosprendis – už simpatijas sovietų valdžiai.

Netoli Deniūnų buvo vienkiemis, kuriame gyveno Zaleckai. Jų sūnus Petriukas, gal 15–16 m. amžiaus, vakare ėjo iš šokių (buvo pas Stanevičių). Pamiškėje pamatė partizanus, jie paklausė: kas ir kur eina? Tas berniokas linksmas, po šokių drąsus, gal jiems ką ir atsakė ne taip, kaip jie norėjo. Tada jį įsitempė į mišką ir išrengę pradėjo kankinti. Smulkmenų nežinau, bet į namus grįžo labai sužalotas, nuo to laiko pradėjo jį mest nuomaris. Kai tėvai numirė, jį išvežė į Strūnaičio pensionatą, ten jis ir baigė gyvenimą. Palaidojo Rizgūnų kapinėse, šalia tėvų.

Antaną Malinauską iš Rizgūnų k. irgi labai smarkiai sumušė miškiniai. Jo dukrai nuo išgąsčio pritraukė koją.

Mums buvo neaišku, iš kur miškiniai viską taip žino, kada kas paršiuką pjovė, kada kas ką pardavė. Vėliau suėmė Kaukėnaitę Elžbietą, jų ryšininkę, manau, kad ji Adolfui Matuliauskui „nunešdavo" visas kaimo naujienas.

Pokario metais gaudavom visokių raštelių. Niekas niekuo nekaltino, o raštelius gaudavo daug kaimo gyventojų. Paskutinį kartą, po kelerių metų, kai miškinių nebebuvo, radom už durų užkištą raštelį: „Zaleckai, atsimink, kad turi dukterį“. Kas tai darė ir kokiam tikslui – nežinau, tikriausiai kažkam buvo paranku žmones laikyti baimėje, kad nesiskųstų.

Senelė Marijona Zaleckienė, kuri labai daug kur gelbėjo mūsų šeimą, mirė 1975 m., turėdama apie 105 metus.

Mūsų kankintojas Adolfas Matuliauskas žuvo miške prie Senojo Daugėliškio. Buvo gražus pavasario metas, tik kur ne kur sniego lopinėliai. Išvarė mano tėvą ir kitus vyrus tvarkyti kelių su savo arkliu ir vežimu. Tada jie dirbo kelio ruože link Daugėliškio, ant tokio kalnelio (vadino Trikalniu). Jų vyresniuoju buvo paskirtas kažkoks skrebas. Bedirbant pradėjo šaudyti miško pusėje, skrebas surėkė – slėptis, kad nenušautų, gult ant žemės ir nekrutėt. Visai šalia buvo miškelis, tai tėvas su kitais vyrais ir sugulė jame. Po kelių minučių, kai baigė šaudyti, atėjo tas skrebas ir sako: „Matuliauską nušovė, eikit pažiūrėt.“ Nuėjęs tėvas tikrai pamatė, kad guli Matuliauskas: rankos išskėstos, vidury kaktos kulkos skylutė.

Tų šaudymų metu mūsų arklys su vežimu parbėgo į namus. Mes, likę namie, labai išsigandom, galvojom: gal kas blogo tėvui nutiko...

Tai, ką papasakojau, tik maža dalis to, ką iškentė mūsų šeima ir kaimas. Tai tik tiek, kiek prisimenu iš savo vaikystės. Daug ko nežinojau, daug ko man nesakė tėvai, daug ko ir jie patys nežinojo, nes žmonės buvo linkę nuoskaudas nukęsti tylomis, nesidalinti net su artimiausiais kaimynais. Buvo baimės laikas...

Pasakoja **EMILIJA KIRKIENĖ-BULKAITĖ**

Užrašyta Linkmenyse
2010 08 17

Gimiau 1929 m. Staniuliškių k., Kirdeikių parap. Augome kartu su broliu Antanu, g. 1932 m., kuris dar prie sovietų žuvo motociklo avarijoje.

Kai 1940 m. birželį pirmieji Raudonosios armijos okupaciniai daliniai pasirodė mūsų apylinkėje, mes su mama žiūrėjom pro langą ir matėm, kaip iš Kirdeikių kapinių link važiuoja gurguolės. Žmonės tada juos vadino „abozais“. Vežimai, pilni ginklų, šovinių dėžių, traukė link Mineiškiemio per visus mūsų kaimelius. Važiavo vien tik arkliniais vežimais, nes gerų kelių čia nebuvo, tik siauri keliukai. Mes žiūrėjom į juos ir verkėm, labai gailėjom klebono Juozo Breivos. Žmonės kalbėjo, kad jo bolševikai tikrai nepasigailės, nes jis labai draugavo su prezidentu Smetona, bet atsitiko nenumatyta nelaimė: tą pačią dieną su zakristijonu nešė lentas, pažeidė kaklo arteriją, nukraujavo ir mirė.

Pradėjo vežti į Sibirą, visas kaimas pasiruošė tremčiai: prisidžiovinom kelis maišus „cukorių“, mėsos rūkytos prisiruošėm, nes bolševikams buvom ne draugai, lankėm bažnyčią, su klebonu draugavom, tokius žmones jie laikė „liaudies priešais“ ir grūdo Sibiran. Kaip vėliau išaiškėjo, prie to „liaudies priešų“ įvaizdžio daug prisidėjo ir kai kurie vietiniai. Jie laukė ateinant bolševikų, platino pogrindyje

leidžiamą antilietuvišką literatūrą, bet 1941 m. birželio pabaigoje atėjo vokiečiai ir šitiems bolševikų draugams teko užbaigt savo juodą darbą. Ypač aktyvūs bolševikinės spaudos platintojai buvo Rukšėnai iš Paukojės kaimo. Atėjus vokiečiams, iš valsčiuje rastų registracijos knygų išaiškėjo net 7 bolševikų pakalikai, kuriuos areštavo ir sušaudė mūsų savanoriai.

Kai prasidėjo karas ir vokiečiai pradėjo vyti iš Lietuvos bolševikus, mes su mamyte meldėmės bažnyčioje. Po mišių eidamos iš bažnyčios, ties kryžiumi pamatėm žmonių minią, ant Vinčiūnų kiemo išneštas radijo aparatas, ir girdim, kaip praneša, kad vokiečių armija pergalingai žygiuoja pirmyn, o rusų bolševikai bėga atgal į Rusiją.

Netoli mūsų buvo krūmynai, riešutynai ir didelis skardis, kuriame ilgiau kaip savaitę slėpėsi atsilikę nuo dalinių rusų kareivėliai. Užeidavo jie ir pas mus: paprašo duonos, gražiai padėkoja ir išeina.

Žydus mes gerbėm, nes ir jie su mumis elgėsi kultūringai, atveždavo prekių, kurias mes iš jų pirkdavome. Tikrai nieko blogo apie žydus prieškario metais neteko girdėti. O kai užėjus vokiečiams ėmė juos gaudyti ir uždarinėti į getus, pas mus iš Tauragnų atėjo kelios žydų šeimos, daugiau kaip 20 žmonių, ir norėjo apsigyventi. Kaime, tam pačiam skardyje, jie pabuvo kokias tris dienas... Kol dienos gražios, galima ten ir būti, bet kai lietus, dargana... Pasitarę su vietiniais, jie atsisveikino su mumis, apsiverkė ir vėl grįžo atgal į namus.

Vokiečių okupacijos metais kartais užeidavo ir raudonieji partizanai, bet buvo labai mandagūs, jokių žiaurumų iš jų pusės nepatyrėm. Kiek teko girdėti, jie gyveno Paukojės, Kirdeikių ir Ginučių miškuose.

Vokiečiai laisvus nuo darbų jaunuolius rinko ir vežė į Vokietiją. Todėl, pamatęs atvažiuojančius į kaimą vokiečius, jaunimas slėpdavosi. Kartą broliai Juozas ir Jonas Vaickai sėdėdami ant tvoros rūkė ir nepastebėjo atvažuojančių trijų vokiečių. Tie juos nukėlė nuo tvoros ir išsivežė. Maždaug po metų jie grįžo iš Vokietijos ir parsivežė nemažai pinigų užsidirbę.

Iš Kirdeikių vokiečių kariuomenėje tarnavo Antanas Aškinis, jis turėjo 2 brolius. Antanas buvo nevedęs, apie 40 m. amžiaus, save vadindavo „zemagoru“. Rusijos fronte sutiko jauną, netekusį šeimos ruselį, parsivežė pas save, augino ir mokino, įrašė į šaulių organizaciją, išmokė gerai šaudyti. Aprengtas karine miline, su šautuvu, gražia vokiška uniforma eina tas ruselis per kaimą...

Iš Kirdeikių į Plechavičiaus armiją įstojo broliai Justas, Jonas ir Algirdas Kaminskai. Jonas ir Algirdas vėliau pasitraukė su vokiečiais ir emigravo į Ameriką, o Justas liko Lietuvoje. Po karo Justas-*Lakūnas* partizanavo ir 1948 m. buvo paimtas gyvas Puziniškio k. su Algirdu Lisausku. Juos nuteisė 10 metų lagerio, o kai Justą paleido iš lagerio, Vorkutoje kriminaliniai jį nudūrė.

Kai rusai grįžo antrą kartą, o vokiečiai traukėsi į Vakarus, mes nuo bombų slėpėmės rūsyje. Ripaičių k. vokiečiai nušovė du rusų kareivius, kurie ką tik pro mus buvo praėję, Elena Bulkienė, partizano Jeronimo Bulkos mama, juos dar pavalgydino.

Pradžioje užėję rusai mūsų vyrų į kariuomenę negaudė, tik maždaug po metų, kai jau sudarė sąrašus, ėmė šaukti, todėl daugelis patraukė į miškus. Išėjusių į kariuomenę miškiniai laukdavo grįžtančių atostogų, nusivesdavo pas save ir pada-

rydavo partizanais. Į šeimas, kurių vienas brolis išėjo į mišką, kitas – į rusų kariuomenę, partizanai žiūrėjo labai nepatikliai.

Partizanų ryšininkė iš mūsų kaimo buvo Onutė Bulkaitė, d. Anupro, o į mišką išėjo Jonas Bulka, s. Dominyko, Kazys Bulka, s. Anupro (Onutės brolis), vienas Bulkos Juozo sūnus Juozas išėjo į mišką ir žuvo prie Kiauneliškio bunkeryje, o kitą – Joną – prie namų nušovė rusai, jam dar ir aštuoniolikos nebuvo. Saldutiškio stribai su rusų kariuomene šaudė jaunus vyrus. Jonas gulėjo ant tvarto, kai kažkas pranešė, kad kaimą supa rusai. Tada jis nušoko nuo tvarto ir bėgo link miško, bet ten jį iš kulkosvaidžio nukirto. Atėję skrebai mus visus iš gryčios išvarė į kiemą ir klausinėjo, ar pažįstam tą nušautą jaunuolį, bet mes išsigynėm, pasakėm, kad mūsų kaime tokio žmogaus nebuvo. Kai baudėjai išėjo iš kaimo, Jono tėvas atvažiavo su arkliu, pasiėmė sūnų ir tą pačią naktį palaidojo Kirdeikių kapinėse.

Aš ryšininke nebuvau, bet mano dėdė Jeronimas Bulka-*Deimantas*, *Titnagas*, *Pakasas*, *Gintaras* buvo partizanas (žuvo Strazdų kaime). Kai kaime būdavo ramu, jis ateidavo iš miško ginkluotas, vaikščiojo per kaimą ir visus lankė. Man palikdavo laiškelį, kurį nunešdavau Pelanytei iš Šiškinių k. ir perduodavau jai Kirdeikiuose, prie bažnyčios. Jos seserį, kuri buvo mokytoja, nušovė netoli Šuminų k., prie Baluošo ežero.

Jeronimas Bulka ir mano tėvelis buvo brolių vaikai – tikri pusbroliai, bet stribams visą laiką aiškinom, kad mes – ne giminės, kad prie mūsų nekibtų.

Apie Jeronimą Bulką teko girdėti visokių istorijų. Tai buvo gana sudėtinga asmenybė, o su „Levigoru“ (Juozu-*Sakalu* Sideravičium) jie atseit nemažai žmonių nuskriaudė. Ar Garbauskus reikėjo sušaudyti, tikrai nežinau. O kalbant apie kunigo Liutkaus išdavystę, reikia paminėti trečią žmogų – vargonininką Juozą Jurgelevičių, per kurį ir Garbauskai nukentėjo. Jurgelevičius visas kaltes mesdavo ant Garbausko. Po Garbauskų sušaudymo jis tuoj pat išsikėlė iš Kirdeikių. Pas Jurgelevičių dar slapstėsi „Levigoro“ sesuo Onutė, išvengusi tremties.

Gerai pažinojau ir kunigo Aleksandro Leonsavičiaus šeimininkę Mariją B. Kiek žinau, ji su Jurgelevičiumi buvo „viena ranka“, – dirbo abiems pusėms. Apylinkėje žmonės jau tada jautė, kad jie tokie. Kai Garbauskus nušovė, viskas išaiškėjo – ne Garbauskai buvo kalti. Šita šeimininkė ir kng. Leonsavičiaus brolį Vincą nunuodijo. Jis traukiniu iš Vilniaus į Kirdeikius važiavo pas brolį kunigą. Kartu su juo važiavo Teklė Rukšėnaitė ir kunigo šeimininkė Marija B., kuri visus vaišino dešra. Tik vėliau Teklė papasakojo, kad Marija B. vienus vaišino viena dešra, o Vincukui davė visai kitą gabalą. Suvalgęs jau iš vagono lipdamas ėmė žiaugčioti. Kai jį atvedė pas brolį iš traukinio, jis pasijuto visai blogai, bet gydytojo niekas nekvietė. Aš, nuėjusi pas kleboną, radau Vincuką virtuvėje sėdintį mirusios tetos lovoje ir vemiantį kraujais. Priėjusi Marija B. aiškina man: „Tai va, Emilija, netikėtum, žmogus atrodė nesirgęs, ir va plaučių jau nėra...“ Ji tik kepa kiaušinius ir kitam kambary svečius vaišina. Su Vincuku mes buvome gerai pažįstami, jis dažnai atvažiuodavo pas brolį kunigą į Kirdeikius.

Kiek žinau, prieš tai buvo atvažiavusi kunigo motina. Ji su Vincuku įkalbinėjo kunigą vyt lauk šitą Mariją B., o ji viską girdėjo. Be to, ir pats kunigas jai persakydavo tai, ką brolis su motina kalbėdavo.

Per laidotuves aš giedojau bažnyčios chore, tai šita Marija B. atbėgusi apkabina kleboną ir nualpsta, o tas kelia: „Maryte, Maryte...“ Visi pasipiktinom jos vaidyba, verkėm, negalėjom žodžio ištart...

Kiek žinau, ji turėjo dukrą Rūtą, žmonės kalbėjo, kad kunigas Leonsavičius jai ir namą buvo Vilniuje nupirkęs. Čia atvažiuodavo ir Rūtos tėvas, labai panašus į dukrą. Du kartus jį mačiau. Aukštas, gražus vyras. Sakė, buvęs prieškario Lietuvos karininkas. O kas jis toks buvo po karo, nežinau. Gal irgi toks pat kaip ir jo žmona Marytė. Po Vincuko mirties kalbėjo, kad Marytė planuoja kunigą Aleksandrą „išvilkt“ iš sutanos, bet tas, matyt nepasidavė, nors ji bažnyčioje buvo pirmoji davatka, kas rytą lėkdavo Švč. Sakramento (komunijos).

R. K. p a s t a b a: apie kng. A. Leonsavičiaus gaspadinę MGB ag. *Varią*-Mariją (Marytę) B. rašoma kn. LKP, VII d., 1 kn., p. 424, 425 ir 429.

Mūsų kaime kiekvienoj sodyboj buvo bunkerių. Jis buvo ir mūsų namuose virš lubų, jame laikraštėlius spausdino, bent trys rašomosios mašinėlės stovėjo. Ja rašė mano pusbrolis Antanas Šuminas, kuris buvo baigęs Utenos gimnaziją, kilęs iš Šuminų k., jo mama buvo mano teta. Spausdinimo mašinėle rašė ir Vilius Paukštė, kitas gimnazistas iš Katiniškės k. Vėliau jis išvyko į Kauną mokytis, o trečias laikraštėlių spausdintojas buvo Blažiūnas iš Šiškinių. Vieną jų išleistą laikraštėlį skaičiau ir aš. Jis vadinosi „Laisva Lietuva“.

Kitas bunkeris buvo mūsų klojime. Viena klojimo pusė priklausė Adolfo Bulkos šeimai, o kita – Antanui. Atvažiavo rusų garnizonas trim sunkvežimiais ir labai krėtė visą kaimą, visus bunkerius surado, bet mes suspėjom juose esantiems vyrams pranešti, kad bėgtų. Tuos bunkerius žinojo tik vienas žmogus iš Staniuliškių k. Rado ir Vlado Bulkos, s. Domo, bunkerį, kuris nėjo į kariuomenę ir slapstėsi namuose. Savo kieme jis išsikasė bunkerį, ant jo durų buvo uždėta kaladė, į kurią buvo įkirstas kirvis, o šalia privežta šakų. Kareiviai atėjo tiesiai į tą vietą, kaladę nuspyrė ir įlindo į bunkerį. Tik per stebuklą prieš pusę valandos iš to bunkerio išbėgo 7 vyrai. Jie nušliaužė iki kitos pašlaitės, kur turėjo kitą bunkerį, ir į jį įlindo.

Kirdeikiuose tuo metu kunigavo Petras Liutkus. Jis turėjo šeimininkę Vladą, kurią atsivežė iš vaikų namų. Tai buvo daili, graži moterytė, mokanti gerai gaminti valgius. Kunigas Liutkus buvo didelis patriotas. Būdavo, sakydamas pamokslą, kumščiais daužo sakyklą ir aiškina: „Geriau, moterys maukitės kelnes ir eikit vyrų pėdom, o vyrai, kurie bailiai, užsimaukit sijonus...“ Tai labai sujudino Kirdeikių jaunimą. Visi jauni Ripaičių vyrai išėjo į mišką, o tie, kurie registravosi, arba liko namuose, padėjo partizanams. Mano tėvelis turėjo tvirtą arklį, tai atėjus partizanams, tuoj pat kinko jį ir veža juos.

Pas Adolfą Bulką, s. Vinco, po arklio gardu irgi buvo didelis bunkeris, kuriame slėpėsi Vladas Eidukas su žmona Melanija. Melanija pas mus buvo registruota kaip mūsų tėvelio dukra. Tam bunkery slėpėsi ir Kirdeikių kunigas Petras Liutkus su Vlada, taip pat Adolfo svainis partizanas Jonas Jatulis (vadindavo Jasium) iš Kuklių, jis buvo vedęs Adolfo seserį, juodu turėjo keturis sūnus: Adolfą, Alfonsą, Kęstutį ir Juozą. Bunkeryje taip pat gyveno Jeronimas Bulka, šito būrelio vadas.

Pas kitą mano dėdę tvartuose irgi buvo bunkeris. Onutė Bulkaitė pagimdė dukrą Danutę (partizano Broniaus Zinkevičiaus dukra), kurią klebonas P. Liutkus tam bunkeryj ir pakrikštijo. Onutė besilaukdama penkis mėnesius gyveno bunkeryje, o likusius keturis – tėvų namuose. Pagimdžiusi ji dar mėnesį gyveno pas tėvus, o vėliau ją suėmė, su dukryte Danute išvežė į Vilnių ir uždarė į Lukiškių kalėjimą. Suėmė ir Jeronimo Bulkos brolį Alfonsą. Jį, sakė, labai žiauriai kankino ir po teismo išvežė į Sibirą. Kai Onutę po metų nuteisė ir išvežė į Rusiją, dukrytę Danutę leido palikti seneliams Anuprui ir Veronikai Bulkoms. Onutė mirė Sibire.

Juozo Maniušio ir Jurgio Maniušio vienkiemiai stovėjo šalia. Kažkas įskundė, kad pas Juozą yra štabas, o pas Jurgį – bunkeris. Juozas gyveno su mažais vaikais, o žmona sirgo, gulėjo ant patalo, bet vis tiek Juozą suėmė, o sergančią žmoną paliko su mažais vaikais. Tardydami enkavedistai Juozą smarkiai sumušė ir ketverius metus išlaikė be teismo. Grįžęs jis pasakė: „Kai užgijo žaizdos nugaroje, tada mane paleido namo...“ Bylos jam taip ir nesudarė. Iš tikrųjų partizanų štabas buvo pas Jurgį, kur suėmė dukrą Jadvygą, o aštuoniolikmetis sūnus Jonas Maniušis-*Drugelis* žuvo prie Kiauneliškio bunkeriuose 1945 m. kovo 11 d. Jis labai bendravo su Jeronimu Bulka-*Deimantu*.

1945-ųjų pavasarį eidama pro Vinco Bulkos namus, netikėtai pamačiau į kaimą atvažiuojančius tris pilnus kareivių sunkvežimius. Labai greitai vieni per kitus pranešėme vyrams, kad lįstų į bunkerius. Vyrai taip ir padarė, o aš užėjau pas Bulkas, susėdom už stalo ir vaidinam, kad valgom. Kadangi jų sūnus Adolfas buvo prisiregistravęs, nesislėpė, o jo tėvas Vincas Bulka buvo senas, raišas, vaikštinėja po kiemą lazda pasiramsčiuodamas, bet buvo dar gana nuovokus, mokėdavo ir pašnekėt, nors jam liepdavo atėjus skrebams ar rusams nelįsti į akis. Adolfo žmona Onutė, suvokdama, kas čia darosi, pasiėmė kibirą ir nubėgo į tvartą.

Trys kareiviai subėgo tvartan ir ėmė šaukti: „Gdė lošadi?! Gdė lošadi?!“ (Kur arklys?). O kumelė buvo išvesta į ganyklą. Onutė sako: „Va, kiaulės skęsta srutose, neturim pakratų, dabar pilu...“ Įbridusi pas kiaules į srutas iki blauzdų, pila jas kibiru į tą vietą, kur stovėjo kumelė – ant bunkerio.

Lauke, prie tvarto sienos, buvo pastatyti trys aviliai, kuriais buvo užmaskuotos bunkerio vėdinimo angos. Laimė, kad kareiviai neturėjo šuns, būtų iškart suradę. Onutė srutų pripylė ten tiek, kad kareiviams jau į batus ėmė sunktis. Jie atsitraukė nuo tos vietos, pasidairė dar ir išėjo į lauką, bet daugiau niekur nei apie tvartą, nei apie gryčią nevaikščiojo, sulipo į sunkvežimius ir išvažiavo.

O kas išdavė? Žmonės matė, kaip kareiviai atvedė žmogų, apdengtą balta paklode. Jis buvo vienintelis, žinojęs šitą bunkerį, tai – Juozas Bulka-*Skrajūnas* iš Ripaičių, kuris vėliau Baltarusijoje kunigavo. Vladas ir Jonas Bulkos buvo tikri jo pusbroliai. Pirmiausia jis ir atvedė prie Dominyko Bulkos sodybos bunkerio, po to – prie bunkerio mūsų kluone, iš jo paėmė rašomąsias mašinėles, keletą žiūronų, du ginklus, o bunkeryje, kuris buvo mūsų pusėje, buvo sunešti viso kaimo žmonių drabužiai, komodos su audiniais, mano pusbrolio Antano Šumino studentavimo laikų knygos. Kareiviai išvilko keturis lagaminus vien tų knygų. Pilną sunkvežimį ruskiai prikrovė tų gėrybių. Kadangi skrebai ar rusų kareiviai žmones apvaginėdavo, atiminėdavo geresnius drabužius, tai jie geresnius daiktus sunešė pas mus į tą bunkerį.

Dominyko Bulkos bunkeris buvo tuščias, kareiviai atidengė jo dangtį ir įmetė granatą, o mus visus susodino ant žemės prie gryčios. Tada į bunkerį įkišo Dominyko sūnų Vladą, bet jis nuo dūmų apsvaigo. Ištraukę ėmė tardyti, bet jis tylėjo, tada rusai ėmė jį mušti. Sumušė, sudaužė šautuvų buožėmis taip, kad jis krito ant žemės be sąmonės. Tada atsinešę kibirą vandens perpylė, jis pradėjo judėti, atsigavo.

Mane irgi čia tardė, klausinėjo apie studentą Antaną Šuminą, kadangi ant tų knygų buvo užrašyta jo pavardė. Klausinėjo ir kitus, bet niekas jo neišdavė, visi išsigynė.

Vienuolika vyrų (tarp jų ir Adolfą su raišu tėvu) ir mane, dvyliktą, sugrūdo į paskutinio sunkvežimio kėbulą, susodino ant grindų ir išvežė. Namuose liko mano vienuolikmetis brolis Antanas su mama.

Partizanės Onutės Bulkaitės namuose bunkerio, kuris buvo beveik po visa gryčia, net neieškojo, kadangi išdavikas Juozas Bulka jo nežinojo. Įėjimas į tą bunkerį buvo labai gudriai padarytas: ant to tako, kuris veda link šulinio. Tame bunkeryje tilpdavo apie 10 žmonių. Jis buvo paruoštas pasislėpti ypatingo pavojaus atveju, o šiaip jame niekas negyveno.

Kai mus išvežė, likusieji bunkeryje išlindo ir išėjo savais keliais. Jie manė, kad mus išvežė sušaudyt. Vladas Eidukas su žmona Melanija patraukė link savo namų Garbšių kaiman, netoli Salako, kunigas Liutkus su šeimininke Vlada tą pačią naktį nuėjo į Kulinių kaimą, pas Mečislovą Kindurį, ir pasiprašė prieglobsčio. Juos ten skrebai rado trečią savaitę ir suėmė.

Mus nuvežė prie Kaltanėnų dvaro griuvėsių; ten, kur tiltas per Žeimenos upę, buvo likęs tik rūsys. Vyrus suvarė į vieną, o moteris į kitą rūsio pusę. Jame vandens beveik iki pusės blauzdų. Viduje narai, o ant jų – moteris su mergaite. Pasirodo, tai Savickienė su dukra Emiliute nuo Linkmenų iš Civilų vienkiemio.

Tam rūsy mus išlaikė dvi savaites. Naktį tuo tiltu varydavo tardyti. Tardė rusiškai, o vertėjavo vietiniai skrebai. Aš ten peršalau, smarkiai susirgau bronchitu, bet, mūsų laimei, tas karinis dalinys gavo nurodymą iš ten išsikelti ir todėl mus paleido pasakę: „Bandity, idite domoj.“ (Banditai, eikite namo), ir mes grįžome į namus.

Galėčiau pridurti, kad tas rusų kariuomenės dalinys iš Vokietijos varėsi labai didelę juodmargių karvių bandą. Jie su tomis karvėmis ir apsistojo, matyt, papildomai gavę NKVD nurodymą pakratyt apylinkę ir paieškoti „banditų“.

Mineiškiemyje partizanams vadovavo Gimžauskai. Ką jie pasakydavo, taip ir būdavo. Vytautas vėliau visą laiką kolūkyje dirbo vairuotoju, o jo brolis Vladas savo didumu, išrankumu ir protu vadovavo...

Ona Gimžauskaitė-Maceikienė dar vokiečių okupacijos metais ištekėjo už Juozo Maceikos iš Ripaičių. Juozas buvo smarkiai sužalotas pjūklo. Poprastė ta Onutė buvo, bet labai kovinga. Kai po karo į miškus išėjo daugelis apylinkės jaunimo, ji, pasigavusi bet kokį arklį, apsimovusi kelnes joja per kaimą švilpaudama. Vadovavosi kunigo Liutkaus pasakymu „Maukitės, moterys, kelnes, pakeiskite bailius vyrus...“ Ji taip ir padarė: pirmoji pradėjo raita jodinėti. Diena dienon Staniuliškių kaiman atjoja pas ryšininkę Oną Bulkaitę ir duoda nurodymus. Jos abi buvo ryšininkės ir dar prisiėmė Oną Blažytę iš Mineiškiemio, irgi Gimžauskų kaimynę. Blažytė buvo

graži merga – siuvėja, tik neištardavo „r“. Taip jos visos trys ir draugavo. Vėliau prie jų prisidėjo Onos Gimžauskaitės-Maceikienės seserys Verutė Aldona ir Janina.

Vieną kartą pas Gimžauskus rusai užklupo partizaną *Juodalksnį*-Juozą Karlą, įvyko susišaudymas. Verutei Aldonai (jaunylei) peršovė plaštaką, o *Juodalksnis* pabėgo net nesužeistas. Tada Onutė nuėjo Derviniškės kaiman pas Kaušylus ir privertė juos iškasti bunkerį. Sūnums Kaušylams nereikėjo slapstytis, motina Elzbieta buvo našlė, turėjo tris dukras ir du sūnus, jos broliai Mykolas ir Leonas Vilučiai buvo partizanai.

Kai rusai užpuolė Kaušylų namus, bunkeryje tuo metu buvo Ona Gimžauskaitė-Maceikienė ir *Juodalksnis*. Kaušylienė, pamačiusi rusus, perspėjo Oną ir *Juodalksnį*. Tada Ona veržėsi iš bunkerio šaukdama, kad ją gelbėtų Kaušylai, bet *Juodalksnis* Oną nušovė ir nusišovė pats. Man apie tai pasakojo Kaušylienė jau po to, kai buvo sudeginti jos namai. Ji įtarė, jog pati Ona pasikvietė rusus, kad *Juodalksnį* paimtų gyvą, o ji liktų nenubausta. Rusai labai netikėtai apsupo namą ir ėmė daryti kratą. Po gaisro rado tik Onos ir *Juodalksnio* kaulus. Abu kartu sudėjo į karstą ir palaidojo Kirdeikių kapinėse. Žinoma, apie jų likimą ir žūtį mes nieko nebūtume žinoję, jei ne Elzbieta.

Po šios tragedijos visas kaimas Kaušylienei padėjo pinigais, maistu, drabužiais. Mūsų tėvelis davė jiems rąstų, kiti irgi davė statybinių medžiagų, kad pasistatytų namelį.

Kaušylus ištiko dar viena tragedija. Kartą jos sūnūs Julius ir Petras girti susimušė. Julius Petrui kirto kirviu, bet nepataikė. Tada motina pagriebė iš Juliaus kirvį ir kirto atgal. Smūgis buvo mirtinas, ir Julius krito negyvas, bet kaltę prisiėmė Petras, jis gelbėjo motiną ir jį pasodino. Grįžęs iš kalėjimo, man papasakojo, kaip ten įvyko: „Ką tu galvoji, Emiliute? Aš grįžau švariom rankom... Ne aš brolį užkirtau. Mane paleido tada, kai mirė mano motina, kad aš galėčiau pasiteisint, visiems sąžiningai pasakyt, kad mano mama paskutinį smūgį davė mano broliui.“ Petras kalėjime pasėdėjo tik kelis mėnesius, nes motina greit mirė, negalėjusi pakelti skausmo, kad nužudė savo vaiką.

Juozo Bulkos-*Skrajūno* šeimą gerai pažinojau. Tik jų tėvo jau nepamenu, nes jis anksti mirė, vaikus mažus paliko, o dėl motinos Marijonos Bulkienės (Valiukienės), kaip dabar rašo, kad ji buvo ryšininkė, aš negalėčiau to pasakyti. Kurį tik ripaitiškį teisė, ji „stojo“ už liudytoją su tais enkavedistais kartu ir sakė – tu va tą darei, va tą darei... Pirmiausia ji „stojo“ liudytoja prieš partizanų ryšininkę Maniušytę (Buivydienę) Jadvygą, Antaną Mačiulį, kurį betardydami enkavedistai užmušė...

Bulkienės Marijonos teta (tėvo sesuo) buvo tretininkė, didelė davatka, netekėjusi, labai melsdavosi, buvo pasiryžusi tarnauti bažnyčiai, bet vėliau, atrodo, kad ir raudoniesiems patarnavo... Jos nesuėmė, gal namuose tardydavo?

Mano būsimasis vyras Juozas Kirka buvo muzikantas, gražiai grojo akordeonu. Jį apie 1946 m. apylinkės sekretorius Bronius Pakalka nusivežė Saldutiškin per rinkimus pagrot. Kaip nevažiuosi, atvažiavo iš Saldutiškio patys politrukai, liepė rengtis ir važiuojam... Nuvažiavo jis ten pagrot. Po to Vladas Gimžauskas pas Martyną Mineiškiemyje suorganizavo šokius. Kvietė visus, aiškino, kad ateis pasišokti ir partizanai, o mano būsimajam vyrui Juozui prisakė būtinai ateiti.

Šokiams baigiantis, atėjo 5 partizanai, dar pasišoko, paskui visus paprašė laikytis rimties ir vykdyti jų nurodymus. Kajetonui Mickėnui liepė nusivilkti naują vilnonį megztinį, kitiem dviem nurengė kailinius. Kirdeikių k. jaunuolio Edvardo Paukštės paklausė, ar jis šoko Saldutišky per rinkimus. Tas atsakė, kad šoko, tada jam liepė nusiauti batus, o iš Juozo atėmė akordeoną ir du kartus užtvojo per ausį. Brolis Kazimieras puolė ginti brolio, tai ir tą apausiavo.

Tie partizanai buvo visai nepažįstami, ne mūsų krašto, bet sakė, kad gražūs, aukšti, pasitempę, kariški vyrai, kalbėjo lyg tai žemaitišku akcentu. Ginkluoti buvo tik trumpais ginklais.

R. K. p a s t a b a: labai tikėtina, kad tai buvo Vilniaus MGB legendinio Kazimieraičio štabo „partizanai“, kažkada tardę ir ryšininkę Blažytę. Galėjo būti ir kokia nors legendinė Švenčionių MGB „partizanų“ grupė, nes tuo metu Švenčionyse buvo sukurtos tokios septynios grupės. Kita vertus, veikė ir *Juodalksnio* skrajojanti grupė, kuri palaikė ryšį su Gimžauskais.

Netoli Staniuliškių, Mineiškiemio papievyje, gyveno Rasteniai, tai jiems tie partizanai ir paliko Juozo akordeoną. Vienas jų sūnus Antanas buvo partizanas, o jo mama Ona tarnavo ir vieniems, ir kitiems. Tėvo nebuvo, ji gyveno su penkiais vaikais. Pas ją buvo ir partizanų, ir ruskių landynė. Jos dukra Leokadija buvo labai graži panelė, už mane šiek tiek jaunesnė. To akordeono jie Juozui neatidavė, laikė ilgai, kol suplėšė besimokydami. Juozas jiems nieko ir nesakė, nereikalavo atiduoti.

Po to akordeono atėmimo Jeronimas Bulka ne kartą pas mus buvo atėjęs. Mano broliui Antanui tėvelis irgi nupirko armoniką ir jis mokydavosi groti. Atėjęs Jeronimas jam pasakė: „Jeigu nori mokytis grot, tik neik laukan... Tu jaunas vyrukas, daug ko nesupranti, nes daug dar yra vargstančių ir kenčiančių, kiti gali pasipiktinti...“ O jis labai mėgdavo gražiais vakarais išeiti laukan ir pagriežti armonika. „Jeigu kas, – sako, – nepykit ir nekeikit mūsų partizanų, jei atims armoniką, negarantuoju už kitus.“

Dar tada ir Jeronimas Gimžauskų nelaikė tokiais, kurie gali išduoti. Tik tada daug kas išaiškėjo, kai sudegė Kaušylų namai ir žuvo Ona Gimžauskaitė su *Juodalksniu*.

Mes žinojome, kad Vladas Gimžauskas (Onos Gimžauskaitės brolis) tarnavo ir vieniems, ir kitiems. Jis vedžiojo partizanus ir rodė, ką sušaudyt, ką pamušt. Linkmenyse jo nurodymu buvo sušaudytas ne vienas žmogus, mokytojų šeimą iššaudė... Visa Gimžauskų šeima buvo tokia. Vladas partizanus vedžiojo, o pats miškan nėjo. Patys partizanai ruošėsi jį sušaudyt, bet išgelbėjo vedybos su Blažyte, nes ji buvo merga su vaiku. Ir kai jis ją paėmė į žmonas, Blažiai jį palaikė, todėl partizanai paliko jį ramybėje. O sušaudyti Vladą ruošėsi pats „Levigoras“, nes juos jis niekino, žemino ir, kaip galėjo, jais naudojosi. Dėl tos priežasties jie turėjo iš šitų apylinkių trauktis į Baluošo miškus, kur ir patys žuvo.

R. K. p a s t a b a: čia pateikiama viena iš MGB legendų, kuri buvo paskleista Kirdeikių apylinkėse siekiant užmaskuoti tikruosius agentų smogikų veiksmus ir kurią kaip tikrą versiją priėmė ir man papasakojo pati Emilija Bulkaitė.

Ten (Strazdų k.) „Levigoras“ sutiko tokį pat žmogų (Čibirą), kuris gyveno su didele šeima, bet buvo pasiryžęs juos sunaikinti. Jis (Čibiras) iškūreno pirtį, juos pavaišino, o Juozas Bulka-*Skrajūnas,* kai jie išsiprausė, pasiliko toj pirty. Tas žmogus (Čibiras) bendravo su Bulka. Kai visus iššaudė, Bulka išėjo iš pirties, kurį tuo metu matė ir pažino Antanas Šuminas iš Šuminų, ėjęs pro šalį. Visą šitą tragediją vėliau papasakojo man asmeniškai. Prieš einant pas Čibirus atseit partizanai sutarė: jeigu kas, pirmiausia iššaudyti visą šeimą, o paskui nusišauti patiems, bet gyviems nepasiduoti.

Kai rusai apsupo Čibirų namus, partizanai pirmiausia ir iššudė visą Čibirų šeimą, paskui išsišaudė patys. Dabar teigia, kad juos iššaudę rusai. Kaip rusai galėjo juos iššaudyti, jeigu partizanai su visa Čibirų šeima buvo užsidarę kambaryje? Rusai tik namus apsuptus laikė, vidun nešaudė, nes ten buvo Čibiro šeima: moterys, vaikai...

Be to, A. Šuminas aiškino, jog Čibiras partizanams keršijęs už Albertą Šuminą, kadangi jie buvo geri draugai. Atėję naktį partizanai Albertą smarkiai sumušė ir jis mirė. O Čibiras labai perpyko už tokį žiaurų jo draugo nužudymą ir taip atkeršijo partizanams, bet ir jį sutvarkė. Aš tikrai garantuota, kad taip ir buvo. Mano teta Teklė Strazdienė gyveno Strazduose, Čibirų kaimynystėje, apie Čibirą ji nenorėdavo ir kalbėti. Galiu pasakyti, kad Čibiras žaidė dvigubą žaidimą ir ne bet kokį... Amžiną atilsį jiems visiems, tegu Dievas juos teisia.

Prasidėjus Atgimimui, vyresnioji Čibirų dukra Lionė su kita seserim (mokytoja) parašė į Kauno laikraštį, kad nukentėjo nuo rusų, kad rusai iššaudė partizanus ir jų šeimą. O iš tikrųjų juos sušaudė partizanai. Antanas Šuminas sakė žinojęs Čibirų mintis, nes su jais bendravęs.

Ir kai žuvo paskutinieji partizanai, Bulka išvažiavo į Vilnių, prisiglaudė prie kunigų ir ėmė gražint šventorius...

R. K. p a s t a b a: nors ir nesamoningi tauškalai, bet šio epizodo negalima praleisti pro ausis. Jame įpinta tik maža dalis tiesos, o didesnė dalis – melas. Bet gana įdomiai interpretuojama Čibirų šeimos ir partizanų žūties istorija 1951 m. balandžio 10 d. Strazdų k. Jeigu tikėtume gerb. Emilijos žodžiais, jog tai Antano Šumino pasakojimas, galiu atvirai pasakyti, kad visa tai sukurpta pačių čekistų ir į viešumą paleista per jiems patikimo asmens lūpas. Tai vienas iš čekistinės propagandos pavyzdžių, kai tiesa atskiedžiama melu ir taip sudaroma viešoji nuomonė, kuri palanki ir naudinga tik jiems. Prašau neįsižeisti Čibirų giminės palikuonis už mano atvirumą; tiek jūs, tiek visi mes privalome žinoti, kokios okupantų pasėtos legendos dar iki šių dienų tebesklando tarp mūsų, kad būtų užtušuoti tie nusikaltimai, kuriuos įvykdė MGB specialiosios agentų smogikų grupės.

Apie partizanų žūtį Strazdų k. ir Čibirų šeimos iššudymą remiantis patikimais šaltiniais, plačiai rašoma kn. APP, VI d., p. 882, Lionės Valiukienės-Čibiraitės prisiminimuose. Čia kartu publikuojami ir duomenys iš KGB archyvų apie SG (agentų smogikų) grupės įvykdytas Čibirų šeimos žudynes. Kn. LKP, VII d., 1 kn., p. 534, publikuojami Juozo Čibiro prisiminimai apie Vaičėno būrio partizanų ir jų (Čibirų) šeimos iššudymą. Šie faktai paneigia aukščiau papasakotą gerb. Emilijos versiją ir A. Šumino legenduotą aiškinimą apie Čibirų šeimos ir partizanų iššudymą.

Po dviejų mėnesių, kai Bulka iš Vilniaus autobusu važiavo į Ripaičius, Švenčionėliuose į autobusą įlipo Antanas Aškinis iš Ginučių. Antanas buvo šiek tiek išgėręs ir pamatė jame sėdintį Juozą Bulką. Priėjo prie jo ir klausia: „Tai tu, Bulka?“ Bulka

atsistojo, padavė jam ranką ir pasakė: „Aš – Bulka, tu – Aškinis, va, pasisveikinam ir sėdim ramiai, jeigu nori gyvent.“ Antanas Aškinis buvo prisiekęs partizanų rėmėjas, narsus vyras, jis buvo artimas partizano Simono Purevičiaus-*Švyturio* draugas.

Vėliau Juozas Bulka pradėjo važinėt į Kirdeikius, čia kunigavo Pinkevičius, patarnavo jam, pradėjo įkyriai lįsti prie bažnyčios. Atvažiavo lyg niekur nieko, padėjo aplink bažnyčią išbetonuoti taką.

Juozas Bulka tuoj po karo veržėsi mokytis kunigu, bet motina norėjo leist į kunigus sūnų Antaną, nors nė vienas iš jų kunigų seminarijoje nesimokė.

Daug žmonių Kirdeikiuose iššaudyta be jokios kaltės vadovaujantis tik paskalomis. Vieną kartą per naktį buvo devyni karstai, o kiek dar pavieniui sunaikinta... Už menkiausią nusižengimą, kas kada ką pavogė, kokį „lenciūgą“ nuo arklio ar kitą menkniekį paėmė, atėjo ir nušovė.

Už Jeronimą būčiau galvą dėjusi. Jis buvo ramus, nieko nenurengė, neatėmė, su kuo išėjo iš namų, su tuo ir žuvo. Su tais pačiais kailinukais, tais pačiais batais ir tomis pačiomis pirštinėmis.

Šiliniškių k. partizaną Vilhelmą (Vilių) Kindurį nušovė 1946 m. lapkritį, kartu su Bronium Gaižučiu, ir gulėjo jie prie Ringelevičiaus kalvės, ant Šiškinių keliuko, numesti. Tada enkavedistai nušautus partizanus atvežę numesdavo ten, kur daugiau žmonių vaikšto, kad matytų. Jų rūbai buvo nuplėšti, visiškai nuogi išgulėjo visą savaitę ant to tako.

Jadvyga Paukštytė-Račkauskienė ir Anelė Lisauskaitė-Račkauskienė buvo ištekėjusios už brolių Prano ir Kazio Račkauskų. Nors jie nepartizanavo, norėjo registruotis, bet apylinkės partizanų būrio vadas Jeronimas Bulka neleido. Moterys prašė Jeronimo, bet jis griežtai atsisakė jiems leisti registruotis. Pasakė: jei žus, bus didvyriai. Tada jie gyveno Kirdeikiuose ištremtojo į Sibirą Gimžausko namuose.

Vyrai dobilus per dieną vežė klojiman, labai pavargo ir atsigulė kambary pailsėti, bet, pamatę ateinančius enkavedistus su skrebais, abu sulindo pakrosnin. Įėję gryčion, rusai pirmiausia pažiūrėjo pakrosnin ir pamatė juos. Liepė tuoj pat išlįsti, o išlindusius kambary ir sušaudė abudu vaikų ir žmonų akyse. Palaidojo moterys savo vyrus Kirdeikių kapinėse.

Pasakoja JONAS RAKŠTELIS

Užrašė Laimonas Abarius
Vidiškėse 2010 10 22

Gimiau 1938 m. Nevaišių k., Ignalinos r. Tėvas – Jonas Rakštelis, mama – Jadvyga Šimonytė. Pokario metais tame kaime buvo seniūnija, o mūsų namai buvo kiek atokiau, kaip vienkiemis. Mano tėvas Jonas Rakštelis buvo seniūnas, mirė vokiečių laikais. Tada seniūnu tapo mano pusbrolis Kazimieras Rakštelis. Kazimierą 1944 m., užėjus sovietų valdžiai, pakvietė valsčiun ir pasakė: „Nemcu služil? Poslužiš i nam“ (Vokiečiui tarnavai, patarnausi ir mums). Taip jį rusai ir padarė seniūnu.

Gal nieko blogo nepadarė, savo darbą dirbo, nepolitikavo. Pas mus tokie miškeliai, kalneliai, pradėjo rastis partizanų ir jie vis ratus aplink mus suka. Matuliauskas Adolfas, Kaukėnas Jeronimas-*Ūsas*, Malikėnas (Molikėnas, Malikas) Kostas (Kastantas)-*Erelis,* kur buvę, kur nebuvę – vis pas mus. Malikėno Kastanto brolį išvežė Sibiran, nors niekur nedalyvavo, nesveikas buvo žmogus, su kuprele. Iš vienos šeimos, todėl ir išvežė.

Mano dėdę Čečiurką Juozapą Stajėtišky vokiečiai pasodino vietoj žydo. Kai žydus šaudė, liko laisvų namų, tai vokiečiai dėdę pasodino tam ūky, bet valdžios keitėsi, atėję rusai viską atėmė. Pamatė, kad ūkis didelis – 22 karvės, 6 arkliai, išvarė iš jo, dėkis kur nori.

Dėdė buvo gimęs Antaprūdėje, netoli Linkmenų. Rusų išvarytas liko be vietos su dviem berniokais Jonu ir Leonu, tai atvažiavo pas mano mamą. Tie jo berniokai – Čečiurkiokai – dar buvo jauni, ne šaukiamojo amžiaus, po 15–16 metų, labai gabūs. Nuo jų viskas ir prasidėjo.

Vaikščiodami palei vieškelį, prisirinko visokių kareivių numestų daiktų, atsinešė prietaisą akumuliatoriams įkrauti, pritaisė prie „šečkarnios“ – suka, radijas groja. O mano pusbrolis, kuris seniūnu stojo, buvo lojalus saviškiams – ne rusams. Pradėjo pas jį Dainiškių k. vyrai eiti. Adolfas Matuliauskas, jo svainiai Klemensas ir Kazimieras Basiukai (Basiai) iš Paringio k. ateidinėjo klausytis radijo. Vincas Žaliaduonis-*Rokas* buvo iš Lietuvos (taip vadino tuos, kurie gyveno ne lenkų okupuotame Lietuvos krašte) atėjęs, ne mūsiškis, bet jie visi tapo giminėm: *Rokas* turėjo Jadvygą, o Adolfas – Teklę. Tai jie ir vaikščiojo. Žaliaduonio pavardės pradžioj nežinojom, vyrai jį vadino *Roku*.

Pradėjo vaikščiot būriais. Matuliauskas su savo būriu, *Karijotas*-Kamarauskas Jonas – nuo Daugėliškio valsčiaus... *Rokas* buvo kitokio būdo, jis vis su laikraštėliais, atsišaukimais – mokytesnis. Jie pas mus nakvodavo ir dienodavo iki sušaudymo Nevaišiuose.

Atsitiko tai per pačių partizanų neatsargumą, gal net ir per apsileidimą. Tada kariuomenė juos Nevaišiuose sutaškė: nušovė Talunčiuką Jeronimą, Cicėno Vladislovo sūnų iš Šukėniškės, o trečiojo pavardės nežinau – jis iš Pašaminės.

Atėjo didelis (maždaug 100 žmonių) būrys, kuris vadinosi Dobilo vardu. Apsistojo kaime pas žmones, buvo pas mano dėdę Mykolą Rakštelį, pas Miečelę, pas Raginį.

Mano dėdė pamatė nuo kalnelio vienom uniformom pasirodžiusius žmones, einančius link kaimo. Nuėjo pas partizanus ir sako: „Vyrai, ar tik ne kareiviai? Jūs čia sėdit, žiūrėkit, kad nebūt bėdos.“ O jie net nežiūri: „Ne, ne, čia dar daugiau mūsiškių ateis.“ Matyt, jų buvo sutarta – keliems būriams sueit į Nevaišius ir jie nepamatė, kaip du įsileido kaiman (matyt, buvo atsiųsta žvalgyba).

Pamatė per žiūroną – ajei, rusai... Visi kaip avelės metėsi iš kaimo, o tie, kurie kaiman pirmi atėjo, pasistatė kulkosvaidį Jono Miečelės kieme ir kirto į bėgančius. Bėgo neatsisukdami, tai rusams gerai buvo prisitaikyt. Tris nukovė, gal kiek ir sužeidė. Tada nušovė ir Jono Miečelės sūnų Augustą, bet tėvas nepripažino sūnaus. Nebuvo partizanu, jaunas dar vyriokas. Miečelę tėvą išvežė į Švenčionis.

Tada... Ką daryti? Kareiviai atėjo kaiman, surinko tuos tris nušautus (Miečelę atidavė laidoti, nes matė, kad netyčia nušautas civiliokas) liepė Pranui Šiaudiniui pakast kaimo gale.

Pasakė: „Zakapai zdės." (Užkask čia). O Šiaudinis buvo protingas, galvotas žmogus. Jis pradėjo su rusais derėtis, kad va, prie kaimo laukuose negalima, nes čia žemę arsim, be to, nesmagu, koks žmogus norės numirėlius turėt, dar vaidensis, vaikai bijos ir taip jis išsiderėjo, kad pakast kur kitur. Rusai numojo ranka: daryk, kaip nori tėvai...

Vos tik kariuomenė paliko kaimą, Pranas Šiaudinis greitai suorganizavo vyrus, kad iškastų duobę. Kaimo kapinės mažutės, gal 50x50 m, tai vienam kampe iškasė duobę ir visus tris palaidojo kartu. Paėmė šiaudų kūlius stogams dengti ir į juos įsukę pakasė. Negiliai, gal apie metrą, nes vyrai pagalvojo, kad gal giminės atsikas ir lengviau bus pasiimt. Susirinko visas kaimas, sukalbėjo poterius, palaidojo – žemė kapinėse šventinta. Vaikigalius pasiuntė palei kelius į Ceikinius, jeigu ką pamatys įtartino – skrebus ar kareivius, kad bėgtų į kaimą pranešt, o tada jau palaidojo.

Pašaminiškinį iš karto išsivežė, o šitie čia liko. Garlos ir Cicėno tėvus išvežė Sibiran. Greit po to mes pamatėm, kad kapeliuose kažkas su baltu arkliu atvažiavę kapstosi. Mano dėdė Justinas Kurpė spėjo, kad Talunčiuką atsikasė tėvas. Tiek tos kalbos ir buvo...

Atgimimo laikais man pusbrolis pasakė: „Pas tave atvažiuos Talunčiukas, jam parodysi, kur pakastas brolis". Sakau: „Bernadai, kažin ar parodysiu, nes kapo ir kryžiaus tai jau nėra". Kampe eglutė – dabar jau eglė kaip reikiant.

Kai atvažiavo pas mane Vaclovas Taluntis, sakau, padėsiu. Ir mąstau, kaip padėt, nes kapo jau neprisimenu. Tada atsiminiau orientyrą: kai mūsų priemenėj atsistojęs eglutėn žiūri – kapelis vienoj linijoj. Taip vietą beveik išsiaiškinau. Tada Šiaudiniuko tėvas atsinešė dalgį, apipjovėm žolę ir radom vietą, kur žemė sukritus. Pradėję kast – iš karto suradom. Man kilo klasimas, sakau: „Vaclovai, taigi Jeronimą tėvas išsikasė, ko čia ieškai? Ne, sako, neišsikasė. Pasirodo, tėvas Taluntis padarė kluone karstą, atsivežė į kapines, įdėjo sūnų ir atgal užkasė. Vežt kitur nevežė, vis tiek pašventintoj žemėj palaidotas. Atkasę radom apatinę karsto lentą dar nesušutusią. Žuvo jie 1946 metais.

Labai padėjo mano dėdė Kazimieras. Jis rusams daug dokumentų sumaišė. Kai jaunimui ateidavo laikas tarnauti kariuomenėj, tai jis metrikus rašė kaip kam reikia. Jei gimė 1922 m., rašydavo 1926–1927 m., kad tuosyk išvengtų kariuomenės. Kitus sendino. Kai dar frontas ėjo, šaukė iki 35 m., tai jis ne vieną pasendino. Išrašo dokumentą, o tada jau kiekvienas galvoja, kaip pačiam suktis. Labai daug pripynė su žeme: kas turėjo 12 ha, rašydavo 4, kas turėjo 15 (kaip Šiaudinis) – rašydavo 5. Tada visi Sibiro bijojo, bijojo tapt „kulokais" ir važiuot pas baltas meškas...

Kai juos pašaudė, kilo šurmulys. Kaip tik po to jie dar atėjo į mūsų namus. *Karijotas* neleido jiems legalizuotis, nes priesaika duota, o dainiškiniai vyrai – *Rokas* ir Adolfas Matuliauskas – pasakė: jei kuriems per sunku, nenori – tegul eina, gal kitaip mums padės. Vaclovas Taluntis, Antanas Garla, Jakseboga (visi nuo Dainiškių k.) sugalvojo registruotis. Tada mano dėdė Kazimieras juos nuvežė į Švenčionis. Vietoj registruotis Bijojo, kad skrebai nesugalvotų sąskaitų suvest, o užsiregistravęs žmogus jau „tarybinis", ir nebesigauna keršyti.

Kai 1946 m. žuvo *Karijotas*, vadu tapo Adolfas Matuliauskas-*Voldemaras*. Tada jis, atėjęs pas mano mamą, sako: „Priimk mano žmoną, aš rečiau ateisiu.“ Taip pas mus atsidūrė Teklė Matuliauskienė-Basytė. Ji pas mus atėjo rudenį, tikslios datos neprisimenu. O Matuliausko vaikai išsklido pas žmones: Danutė visai netoli – Kurniškėje pas Martyną Savičių (lenkai), Kęstutis – pas svainį Rimšelį Nevaišiuose, o Algirdas ir Aldutė – kažkur Tverečiaus krašte atsidūrė. Pas mus vieną kartą buvo atvežę Algirdą su mamą pasimatyti.

Matuliauskas dažnai ateidavo su žmona pasimatyt, kitąkart ir pernakvodavo. Dabar kaip pagalvoju, Matuliauskas buvo gero būdo, kiti buvo „kietesni“.

Kartą atėjo pas mus *Pušelė*-Juknevičiukas (vardo nežinau) su *Kalneliu*-Vinciūnu Teofiliu ir ėmė barti Matuliauską. Pasirodo, jų būrin kažkas įkišo šnipą, ir tai buvo Matuliausko darbas. Tie abu barasi, o Matuliauskas ginasi, kad neturi kuo šaudyt: šautuvą turi, bet šoviniai jam duoti dyki – neiššaus. Tada jis nusivedė šitą šnipą ant kelio ir pasakė: „Eik pas bobą ir gyvenk...“

Vaikščiojo pas mus ir Česlovas Girdziušas iš Kėriškės kaimo kartu su Matuliausku, keletą kartų nakvojo. Jie vaikščiojo kartu, merginosi Pošiūnaitei Janei, kuri vėliau ištekėjo už Ramanausko (jau mirusi).

Kai žuvo Matuliauskas, pasklido kalbos, kad jį Girdziušas išdavė. Dabar skaitau, kad jį nušovė kartu su Klemensu *Bajoru*-Basiu, o žmonės kalba, kad Matuliauskas buvo nubėgęs iki Trikalnio, prie senojo Daugėliškio. Nežinau, ar tai tiesa. Tuo laiku Girdziušas vaikščiojo su Cicėnu Zenonu-*Makuliu* ir Šinkūnu Leonu-*Kipšiuku* iš Maldanėnų. Abu jie dingo kaip į vandenį, tik po daug metų perskaičiau, kad irgi buvo nušauti.

Tada Ignalinoj kažkokiu viršininku buvo Sniežka, tai Girdziušas, atėjęs į jo kabinetą, ausin „svisnujo“. Ar pinigų, ar dar kažko nedavė. Tada jis pradėjo gerti, tapo chuliganėliu, nuėjo pas „naktinius“. Vėliau, kai visus likvidavo, legaliai pradėjo vaikščioti, o po to dingo iš mūsų kraštų. Ignalinoj, Vilkakalnėj, gyvena jo pusbrolis, dirbo vairuotoju. Kartą aš jo paklausiau, kur dėjosi Čėsius. Atsakė taip: „Ai, neklausk, žuliku buvo, žuliku liko...“ Tiek ir tos kalbos.

Kartą Matuliausko būrį išblaškė Ažvinčių girioj, paskui su keliais vyrais išėjo iš ten. Jis grįžo tik vienas, ranka peršauta – padžiūvus buvo. Pasirodo, juos ten kažkas apgirdė užnuodyta degtine. Matuliauskas buvo stipresnis – išbėgo, o Cicėną Alponą (Alfonsą) ir kitus nušovė prie Pakretuonės.

Girdziušas atėjo gal 1949-aisiais. Kai užmušė Matuliauską, jis nustojo „partizanauti“, pas mus nebevaikščiodavo. Nevaišiuose gyveno Matuliausko sesuo Rimšelienė Jadvyga (šaukė Jadvinia). Jos vyrą Adomuką (Adomą) skrebai užmušė.

Buvo taip: kai išvežė Matuliausko vaikus, tai svainis Adomukas Mikalavėly ėjo pasirinkti maisto. Matuliausko žemė buvo atimta ir išdalyta žmonėm, tai gal Matuliauskas pasakė, pas kokius žmones reikia eiti paimt... Beeidamas Adomukas užėjo ant stribų ar pasalos. Jį sustabdė, išsitraukė iš šautuvų šompalus (grūstuvus – *red. past.*) ir labai sukapojo. Paleidę prigrasė niekam nesakyt. Namo grįžęs nebeatsigavo: gal du mėnesius kraujais spjaudė, kol numirė. Buvo tik 38-erių metų amžiaus.

Teklė Matuliauskienė pas mus gyveno maždaug pusę metų, ligi pavasario. Ceikinių kunigas Laurinavičius perdavė mano mamai, kad Matuliausko žmona greičiau

bėgtų (gal žinojo, kad bus vežimas). Ji išbėgo ir taip liko neišvežta. Po kurio laiko grįžo ir gyveno ligi pavasario. Pavasarį išėjo į Ceikinius, ten dirbo toks partinis Nagaicevas. Jis liepė jai pasiimt vaikus ir eiti į namus. Pirmojo vežimo metu ir išvežė.

Grįžusi iš Sibiro, užėjo pas mus, vėliau išvažiavo Vilniun. Teklė Matuliauskienė-Basytė mirė Vilniuje apsinuodijusi grybais.

Kalbėjo, kad Matuliauskas ar pats nušovė, ar liepė nušauti savo pusbrolį. Kiek žinau, buvo taip: Mikalavėlio kaime gyveno Matuliauskas Vytautas (šaukė Vitusiu). Jau pirmosios rusų okupacijos metu jis buvo raudonas, ateinant vokiečiams su seserim Tekle išbėgo Rusijon. Po karo sugrįžo, o jo sesuo ištekėjo už kegebisto Paulausko ir vėliau grįžo Lietuvon.

Vitusis dabar atvažiavęs čia pradėjo kurti sovietų valdžią, vaikščioti pas skrebus ir partinius, pradėjo valdžią tvert – stengėsi tapt Švenčionių viršaičiu. Vaikščiojo automatu ginkluotas. O jo pusbrolis – miške „banditauja".

Vieną gražią dieną išgirdom: kažkur Lobuose Vytusio kojos kyšo iš po šakų. Teklė tada jau buvo pas mus. O žmonės šiur šiur – Matuliauskas pakišo Vytusį po šakom. Pasiekė šitos kalbos ir Teklę: baisi negarbė – pusbrolis pusbrolį nugalabijo. O kai pas mus atėjo Matuliauskas, tai Teklė prie jo: „Vo, Jėzau, Aduolfa! Ką tu padarei!? Visi gi sako ant tavęs..." Aduolfa išklausė ir pasakė: „Tekle, kad mano vyrai padarė – nesiginu, bet aš rankų nesitepiau."

Tai girdėjau savo ausim, nes buvau vienam kambary su jais. Gal ir nesitepė, gal nebuvo tuo metu, bet aišku, kad tai buvo su juo, kaip su vadu, suderinta. Gyveno visai šalia – durys prie durų.

Ką dar likvidavo partizanai? Tie, kurie prie „pirmųjų rusų" ėjo su sovietų valdžia – išbėgiojo, daugiausia į Lenkiją. Pavyzdžiui, Lionka Bužinskas su kariuomene išvažiavo Lenkijon.

Netoli nuo mūsų, Garneliškėj, gyveno Paukštė Romusis. Namas didelis, o vienas galas liko dykas, turėjo vaikus Alponę, Valentiną, Danutę ir Povilą. Pradėjo Ceikinių skrebai jį kalbinti įrengti pas jį klubą-skaityklą. Jis nesiima, o šitie jau beveik kaip ir spirti pradėjo. Ką daryt? Matuliauskas patarė: „Sutik, dar kokį rublį gausi, mums padėsi." Žodžiu, leidimą davė Matuliauskas.

Naktį atėjęs Malikėnas Kastantas gerai prilupo ir pinigus atėmė. Už tai labai supyko Matuliauskas: „Aš jį, gyvatę, ištraukiau, būtų jam *Karijotas* kailį nulupęs už vagystes." Pasirodo, jis vaikščiojo *Karijoto* teritorijoj ir ten spėjo „pasižymėt", bet Matuliauskas jį ištraukė, pasiėmė pas save. Labai gailėjosi Adolfas, sakė šitokį gerą žmogų prilupo. Ir jo dukterį Paukštytę Alponę sumušė.

Bjaurus buvo Kastantas Malikėnas. Eidavo pas turtingus – pinigų jam duok. Matuliauskas tik pavalgyt, o Malikėnas – pinigus, dviratį iš žmogaus atimt. Visi trys broliai Bukauskai banditavo kartu su Malikėnu. Atėję pas Bartasiūną paėmė 250 rublių iš po vaiko pagalvės. Tada juos suėmė *Rokas* ir išsivarė į Antanų miškus. Kas ten buvo – nežinau, Adolfas Matuliauskas kalbėjo, kad tenai dar susišaudė. Bukauskėlius pašaudė, *Rokas* buvo sužeistas.

O ropiškiniai – Anupras Bukauskas-*Balandis* ir Rastenis Petras-*Tigras* (juos vadino Kisieliukais) – atbėgo, pasidarė bunkerį, bet juos tuoj surinko. Anupras gavo gal 10 metų, grįžęs tarybiniam ūky dirbo. Pažinojau jį „partizaną", pažinojau ir

vėliau. Koks iš jo partizanas? Pasakysiu, kad visi tie Bukauskėliai buvo vagys, vagiliukai, tik žmones apgrobinėjo. Toks tas jų „partizanavimas“.

Pas *Karijotą* buvo du vokiečiai, jis gyrė, kad labai smarkūs vyrai. Vaikščiojo dar kelios merginos, ne vienu metu, bet pasikeisdamos. Dar viena pas Savičių buvo sužeista, girdėjau, kad paskui mirė; nevietinės, ne mūsų krašto mergaitės.

Karijotas buvo kieto būdo. Mes to kietumo nepatyrėm, bet kartą atėjo kaiman su pulku Matuliauskas, o kartu ir *Karijotas*. Atsinešė dvi vištas ir sako: „Šeimininke, paruošk valgyt.“ Mano mama sako: „Ką paruošiu, kad nieko neturiu (kas buvo padaryta – suvalgyta). „Tai dar papjauk keletą vištų“. Mama, kaip pripratus prie Matuliausko, sako: „Gerai, aš tau papjausiu vištas, bet kitąkart atėjęs ir druskos negausi.“

„Aš tau parodysiu druską!“ – *Karijotas* įniršo, vaikščioja, kreivai žiūri, piktas, bet susitvardė. Nieko nedarė, nes Matuliauskas vietoj – čia jo kaimas, o *Karijotas* jau svečiuose, turi taikytis. Bet pagrasino sumušiąs mano mamą.

Mama nudorojo tas dvi vištas, dar mažai – nuėjo pas senelį Šiaudinį, atsinešė lašinių gabaliuką, padarė jiem valgyt. Prabuvo per dieną, vakarui atėjus, jie susiruošė išeit. Buvo merga – mašininkė. Nevietinė, berods, iš Tverečiaus. Buvo *Rokas*, tekstus tai mergai diktavo...

12 vyrų buvo, surikiavo visus, maldą sukalbėjo. Buvo toks Vincas Paukštė (paskui registravosi, jo brolis buvo vargonininkas), labai gražiai dainavo. Tada jau išeidami mamai rankas bučiavo, atseit, labai sąžininga, skanių valgių davė, jeigu laimėsim, tai neapleisim, prakalbą *Karijotas* pasakė, bet, jei nebūt buvęs Matuliauskas, tai kažin kaip būtų pasibaigę, gal ir kraujas būtų pralietas, nes *Karijotas* buvo kietas. Kalbėjo, jei kas jam nepatikdavo – mušdavo žmones. O Šaltupis, Paringys, Mikalavėlis, Rizgūnai, Nevaišiai – Matuliausko valdos.

Mūsų kaimas buvo ant kalnelių. Žemiau – Dalgedų kaimas, jei tik pasirodo kariuomenė ar stribai, iš karto matosi nuo Dalgedų pusės. Jei miškiniai kaiman ateina, sargybinis pastatytas arba vaikai paleisti apylinkes stebi.

Iš Rizgūnų k. (vienkiemiuose link Strakšiškės k.) miškan buvo išėję Juozapėlis ir Kazimieras Zaleckai, paskui jie registravosi. Juozapėlis gal ilgiau vaikščiojęs legalizavosi, o Kazimieras ginklą numetė ir pradėjo žemę art. Toks tas jų ir partizanavimas...

Kol iš Švenčionių iki Ceikinių atėjo garnizonas, 18 vyrų nušovė. Strakšiškėj visai ne partizaną nušovė, pas mus Stasiuliuką, pasislėpusį bulvių duobėj, nušovė. Leido palaidot, nes nušovė neginkluotą, mama palaidojo Ceikinių kapuose. Busilų kaime sunaikino 4. Tada Velička (vardo nežinau) pabėgo, dar turėjo kulkosvaidį. Radęs arklį su važeliu, ant ežero užvažiavęs dar sulaikė šiek tiek iš kulkosvaidžio pašaudęs, bet ir arklį, ir kulkosvaidį metė, pats gelbėjosi. Tada žuvo Bukėniukai ir Juršėniukai (vardų nežinau, vyresni gerokai už mane).

Mečys Žvyriukas-*Aukštaitis* dingo. 1971–1973 m., man dirbant Bernotuose, sukilo saugumas, žmones kamantinėjo, lyg tai jį buvo radę Lenkijoj. Pakamantinėjo, ir viskas nutilo.

Mečys Žvyriukas, kai pašaudė skrebus Salomenkoj, gal po mėnesio pas mus stovyklavo su *Karijotu*. Pasakojo, kaip dviese su Sliesoriuku sušaudė skrebus. Pas

tokį Misiūną, dviejų galų name, padarė klubą su skaitykla. Vyko šokiai, skrebai geria sargybas apsistatę. Vienas sargybinis lauke, o kitas – viduj. Tai Žvyriukas su Sliesoriuku vienu metu abu sargybinius „nuėmė“, o tada vidun įėję kitus papylė. Jiems kažkas padėjo, nes skrebų šautuvai buvo spintoj užrakinti. Ginkluoti trumpais ginklais, susimaišė su jaunimu. Mečiukas, įėjęs vidun, pamatė skrebą ant lovos su automatu, tieiai – kakton. Tada subėgę vidun suriko: „Komunistai vienon pusėn, jaunimas – kiton! Kas spiegt, kas rėkt – visi susimaišė, bet Žvyriukas visus gerai pažinojo, greitai atrinko, gal 6–7 tada nušovė, tarp jų ir Misiūno dukterį. Šeimininkui liepė greit rakinti spintą, sako: Nežiūrėk, kad aš juokiuos – ir tau taip bus. Susirinko visus ginklus ir išėjo su Sliesoriuku.

Pasakoja JONAS TAŠKŪNAS

Užrašė Laimonas Abarius
Dūkšte 1999 05 06

L. A. p a s t a b a: Jono Taškūno, g. 1915 m., Vaškonių kaime, Dūkšto vlsč., Novoaleksandrovsko (Zarasų) apskr., gyvenančio Smėlynės gt. 33, Dūkšte, Ignalinos r., pasakojimas apie genocido apraiškas nacių ir sovietų okupacijos metais.

Vokiečių laikais rinko visus komunistus, dienai vagonan uždarydavo, o naktį vesdavo šaudyt. Vieną kartą pasiuntėm jaunesnį brolį tabokos paieškot, mes patys nelabai kur vaikščiojom, nes kai kada ir vokiečių laikais gaudydavo. Va mūsų brolį pasigavo ir įmetė pas komunistus, bet tėvai suspėjo iki nakties atsiimt. Daug lietuvių veikė kartu su vokiečiais, Smetonos laikų policininkas Labuckas Bronius, rimtas vyras, su jais nesusidėjo, Amerikon išvažiavo. Buvo visokių vietinių.

Vokiečių okupacijos pradžioje vertėjavo toksai Pašukonis iš Lietuvos, aukštas vyras, vėliau vertėjaut atėjo Stasys Mikulėnas iš Antaniškės „zastienkėlio“, kuris ribojasi su Vaškonim. Apie juos reikia daugiau pakalbėt.

Broliai Mikulėnai partizanavo, bet miškan nėjo, vis apie Dūkštą. Užėję rusai pasigavo Petrą Mikulėną ir Dūkšte pakorė. Nebuvo jis labai aktyvus, nieko blogo nepadarė, tiktai buvo skandalistas, būdavo, prisigers ir rėkia: „Ar man lenkas, ar šuva – tas pats!“ Na va, kažkas ir paskundė...

Stasys Mikulėnas, kuris vertėjavo, buvo vyresnis, tai jį žmonės vadino „žydų karalium“. Užėję rusai jį paėmė kariuomenėn ir ten jis užsitarnavo „staršinos“ (viršilos – *red. past.*) laipsnį. Vilniuje jį atpažino. Buvo čia, Dūkšte, „zagotzerno“ (valstybės grūdų paruošos – *L. A.*) vedėja paskirta tokia boba, ją vadinom „Koproniuku“. Tai jinai, nuvažiavusi Vilniun, jį pamatė ir pranešė sauguman, kad čia Mikulėnas – „žydų karalius“ vaikšto.

Pagal jos skundą jį suėmė, bet jis nieko neprisipažino, ir jį paleido. Jie netikėjo, kad jis toks, juk „staršinos“ laipsnį sovietinėj kariuomenėj užsitarnavo, bet ta boba nenurimo ir dar kartą paskundė. Tada jį suėmė, tardė, bet, kiek žinau, mirtim nenubaudė.

Utenos kalėjiman buvo uždarytas Gamulčikas, iš Dūkšto jis dirbo prie geležinkelio ir už garvežio sulaikymą buvo suimtas pasiaiškinti. Pasakojo, kad Utenoje

matęs šitą Mikulėną, kalėjime gerai įsitaisęs, viršininkams batus siuva. Paskui Mikulėną išvežė kažkur į Rusijos lagerius.

Jų brolis Vladas buvo labai gudrus. Dar lenkų laikais su žydais sueidavo, mokėdavo iš jų ką nors išviliot. Paskui dirbo prie geležinkelio, šiek tiek partizanavo, bet niekur nieko...

1944 m. grįžę rusai jį uždarė Zarasų kalėjiman ir tenai uždusino. Po to broliui (jie turėjo dar vieną brolį, bet jis niekur nesikišo) pranešė: „Atvažiuok pasiimt brolio, kalėjime numirė“, bet jis nevažiavo, bijojo...

Karo metais veikė rusiški banditai ir Melninkaitė. Ji peršovė eigulį Paukštę. Pasakojo, kad pamatė ją slankiojant ir pareikalavo dokumento, jinai: „Gerai, tuoj parodysiu,“ – išsitraukė pistoletą ir tiesiai smilkinin... Aš pats mačiau tą eigulį sužeistą Zarasų ligoninėje.

Kartą kaimyno eržilas nutrūko nuo grandinės, ir mano giminaitis (brolio uošvis) Skusėnas iš Paltiškių norėjo jį pabaidyti, bet šits taip spyrė, kad jam trūko žarnos. Spėjom nuvežti ligoninėn, bet ten greitai mirė. Kai aš nuvažiavau jo pasiimti, eigulys Paukštė dar buvo gyvas, labai kentėjo, galva peršauta, pririštas prie lovos, kažkiek dar pasikankino ir mirė.

Sovietų laikais Bikėnų k. nušovė tokį senelį Vincą Kazėną. Niekur jis nelindo, tiktai, kai grįžo lietuviška valdžia, labai lenkus plūsdavo. O kai 1944 m. ėjo pirmosios rusų fronto linijos, kažkas iš kaimynų jį apskundė, išsivedė seniuką iš namų ir nušovė, nė už ką...

Po karo aš dirbau geležinkelininku, labai daug buvo darbo, nes reikėjo platinti bėgius. Tai mane ir išgelbėjo nuo kariuomenės, taip daug kas ir liko, nes ankstesnius geležinkelininkus rusai nugrūdo kariuomenėn jau pirmosiomis dienomis.

Po karo mačiau 4 nušautus miškinius. Gulėjo Dūkšte prie namo kampo paremti, ateina skrebai prie jų, spardo. Iš Dūkšto miškan niekas neišėjo, gal nebuvo labai didelių patriotų, o ir kraštas toks, žmonės maišyti, neturėjo jie čia bendraminčių...

Pasakoja ONA DRABATIENĖ-ZENKOVAITĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Makninlaukio k. 2000 07 15

Gimiau 1923 m. Makninlaukio k., Naujojo Daugėliškio sen., Ignalinos r. Be tėvelio likau būdama pusės metų. Tėvas buvo Zenkovas Martynas, mama – Zenkovienė Elena.

Švilpą Kastantą paėmė gyvą, o jo brolį, mano brolį Antaną Šiaudinį su kaimynu Aiduku Kaziu nušovė. Jie nebuvo būry, bet slapstėsi savam miške. Juos užpuolė atskirai. Tada suėmė Švilpą Kastantą ir kaimyną Cicėną Aleksandrą (duktė dar yra gyva), paskui abu išvežė.

Mūsiškiai būrin nėjo, o kaimynai du broliai Skunčikai ir du Stanevičiukai buvo būry. Visi žuvo. Žmonės kalbėjo ant tokio Baltakio – čia būk tai jo darbas. Aš tikrai negaliu garantuot ir nenoriu apkalbėt žmogaus. Dieną jie buvo miškelyje, o naktį

atėjo į Cicėno namus. Ten per naktį prabuvę, rytą vėl išėjo miškan. Savi aptarnavo, nešė maisto.

Aplink Maksimonis daug buvo jaunų vyrų... Naktim daug sueidavo...

Brolis buvo gimęs 1919 m., o kaimynas Aidukas, kada – nepasakysiu, bet panašiai... Dabar tų Aidukų jau nebėr nė vieno, tiktai jo brolio duktė gyva, kaime prie Švilpos gyvena...

Vienas Aidukas žuvo čia, o kitą brolį (šaukė Romu, Romusiu) kariuomenėn paėmė, taip ir dingo, ir po šiai dienai niekas nežino – kur.

Stanevičiai iš Makninlaukio kaimo du broliai buvo. Seserys dar Utenoj gyvena, atvažiuoja kartais...

Skunčikų ir Stanevičių seserys gyvena Utenoj. Skunčikai čia gyveno. Dar ir dabar mūsų kaime yra Skunčikų namelis. Vienas žuvo kažkur prie Utenos, vėliau juos atkasė ir perlaidojo kapinėse. Sako, kad atrado dvylikos kaulus, tai į du karstus sudėjo ir palaidojo...

Žuvo ir du Stanevičiukai. Vasarą Stanevičiūtės savo žemės ieškojo.

Iš Makninlaukio nieko nesudegino. Va, Maksimonys netoli – tenai būta... O pas mus – nieko, bet prigąsdino, neduok, Dieve. Visas namas (kai mes jau kaime gyvenom) kulkų sušaudytas. Skrebai, rusai naktį šaudė...

A. Šiaudiniui po mirties suteiktas Kario savanorio vardas. Rašte rašoma: eilinis Šiaudinis Antanas po mirties pripažintas kariu savanoriu. 1999 08 04, protokolas Nr. 43.

Pasakoja STEFANIJA KANIŠAUSKIENĖ

(Prisiminimai užrašyti vietos šnekta)

Užrašė Laimonas Abarius
Žeimiuose 2002 06 15

Gimiau 1914 m. Garnių k., Daugailių vlsč., nuo 1937 m. pradžios gyvenu Žeimiuose, Kazitiškio sen., Ignalinos r.

Pas mus toj nakty nakvojo partizanai, mano vyras buvo batsiuvys, jiems dar batus taisė, o iš Minaukos atvažiavo maskoliokas (kažkoks Vanka) prie „majeko“ (trianguliacijos bokšto) pačiuožinėt pačiūžomis ir mūsiškius partizanus pastebėjo aplink „majekų“ čiuožinėdamas. Tada partizanai jį sulaikė, lyg tai pajuto, kad gali išduot, jau gal ir sušaudyt jį tarėsi, o anas durneliu prismetęs: „Tai jūs, kad šaudot, šaudykit, man laiko nėra, raikia namo eit...“ Anys jį ir paleido. Anas parėjęs ir pasakė, kad partizanus matė...

Atvažiavo didelis skrebų būrys ir apsupo viską aplink. Čia dar slapstėsi vienas rusų kareivis iš kariuomenės pabėgęs. Anas čia gal dvejus metus išbuvo, mes jį vadindavom „On“, dar ir penėjom šitą maskolioką... Tai anas sakydavo: „Baigsis karas, grįšiu namo, manęs žmona, du vaikai, tėvai laukia...“ Prie „majeko“ buvo bunkerį išsikasęs, paskūrindavo žiemą. Kai apsupo, partizanai siūlė ir jam bėgt, ale anas nebėgo, dar atsišaudė, tai jį čia ir nušovė, šitų „On“. Taip ir liko ten gulėti, kol varnai sukapojo – kranksėjo kranksėjo...

O mūsiškiai vis dėlto pabėgo, tik Orlavioką suėmė. O kaip jį mušė! Dantis išmušė... Ašei drebu, čia gi per žiemą takas didžiausias... Ajai, kaip aš drebėjau ir žegnojaus, ir kryželį dėjau ant lango.

Kai tik apsupo, mano vyras iškart ulyčion nubėgo, o aš likau namie. Bet vis dėlto anys tuo laiku pas mum neužėjo. Kitu kartu iš malūno važiuoju, matau – mano namai apsupti, aplink kareiviai vaikšto ir kratą daro, tai man jau nebaisu, galvoju, aš jūsų jau nebebijau – tako taigi nėra... O tuokart skrebai mane kaip nustvėrė, tai toks praščianiukas buvo ir viršuj mėsa, vienas man šautuvą atkišęs nugaron: „Lipk, kurva, graičiau! A kad ne, tai zastreliaju...“ Eik anas peklon... Visa, kas buvo, visą mėsą susrinko, o aš tylom ir galvoju: „Ale, kad tu paspringtum šitu mėsu...“

Buvo čia taks Sergėjaus brolis Gavrila, tai jo sūnus paėmė šituos lašinius. Jį čia kažkur vėliau ir nušovė.

Tą vakarą partizanai tik pas mus užėjo. Anys čia tankiai ateidavo, ale vis ulyčion... Gal dar pas ką ir ateidavo?.. O tuo kartu tiktai pas mus užėjo. Anys apsistojo miškely, vyras jiems batus pataisė. Su jais tuokart buvo tokia partizanė vardu Zosė. Ana jį pastiko, jis padavė jai tuos pataisytus batus ir ana nuėjo...

Mano vyrą kelis kartus suėmė ir tiktai šitai Zosei dėkui: jei ana būtų pasakiusi, kad jis batus jiems taisė, tai anas maž būtų ir supuvęs Sibire... Jį pašaukė Salakan ir suvedė akistaton su Zose, bet ana išsigynė, sakė, kad mano vyras jokių batų jiems netaisė. Zose, Zose ją šaukė, o kaip pavardė, net ir nežinau.

Su partizanais dar vaikščiojo tokia Čeponienė, ji iš manęs pasiėmė suknelę. Mano vyras dar turėjo šaulio uniformą – žalią frenčių. Geruoju paėmė – jiems raikėjo...

Mano du broliai buvo partizanai... Norbą (Norbertą) nušovė, o Juozas su mažuoju broliu Jonuku kakį tai „biesų taisė“ – „snariadų“. Ir betaisant šitas „snariadas“ kaip trūko, tai abudu juos vietoj... O tada mama ir Norba buvo namie, tai ana, išgirdusi trenksmą, sako: „Nu dabar, kaip paimsiu vytinę, užpakalius išvanosiu... Ką ti anys ir veikia toj pamiškėj?“ Sprogimas buvo, a Jėzau, ažu kelių kilometrų langai drebėjo! O kai Norba nuėjęs pamatė visa, mamai gale tvarto pasakė: „Mama, laikykis – nebėr jų!“ Nuėjo – abudu guli negyvi... Na, ir kas daryt? Jonuką pakavojo, o Juozą paėmė, nunešė miškan, susuko kakian tai brezentan didelian ir paliko gulėti. Na, ir kaip dabar mums pristatyt Juozą – ant Daugailių kapų pakavot?

Mūsų kumelė buvo su kumelioku ... Dėdė Kazys padarė karstą pas dėdę Ladzių ir tada vežė jį į Daugailius ant kapų kavot. Ir sesuo Jadvyga kartu su jais važiavo, nes anys tai nežinojo, kur Jonukas pakavotas – ji turėjo parodyt. Ir visi partizanai su Jadvyga nuėjo. O Daugailiuos – skrebų pilna, anys skubėjo kuo greičiau, kad tiktai pro Varatinską atsisukt kelian...

Man Jadvyga pasakojo, kaip viskas vyko. Pro Varatinską miškan, o ten jau ir kapai nebetoli. Na ir, sako, kai tik nuvežė, tai vieni duobę kasa, o kiti saugo, nes ir pusės kiliometro nebuvo nuo skrebų būstinės. Tada sakė – nieko „neiškada“, ir nė viena ašara... Tiktai skubina, kad greičiau užkast... Brolis Juozas irgi Daugailių kapuos...

Brolis Norba išėjo miškan todėl, kad kariuomenėn nenorėjo eit. Anas su Kaladinsku (nuo Ažvinčių) susimetė. Iš Garnių kaimo buvo Garniokas Pulgis (anas ir

žuvo kartu su broliu Norba Juknėnuose). Pas dėdę Kostą bunkerį turėjo. Kažkas pranešė Tauragnų skrebam (ne Daugailių – Tauragnų), juos ten patykojo ir nušovė. Dar bėgo link miško, bet žuvo abudu su šituo Garnioku Pulgiu. Kur anys pakasti – niekas nežino.

Buvo šitam krašte ir daugailiečių, vieną bernioką iš jų čia nušovė... Daugailių bažnyčioj visi žuvusių partizanų vardai yra surašyta medinėj lentoj.

Mano tėvelis vardu Kazimieras Sibire mirė, o motinos vardas buvo Zosė. Kai tėvelis mirė, tai ana ir pabėgo iš Sibiro, be dokumentų, o jau kai Stalinas numirė, tai lingviau ir jiems pasidarė.

Kai mūsų šeimą Sibiran vežė, davė pasirašyt, kad mes iš namų išvažiuojam savo noru: bėgam nuo ponų.

Mus išvežė vasarą, o tėvelis ten, Sibire, numirė pirmąją žiemą. Miške dirbo, nupjautas medis virsdamas krūtinę smarkiai sužalojo, ir anas mirė.

Kai mirė Stalinas, maskaukos net verkė... Tada lietuvės moterys mano motiną prikalbėjo: „Bėk tu iš čia, Kaziune," – ana ir išbėgo iš Krasnajarsko. Pakeliui Maskvoje sustiko jauną kareivėlį, atostogų važiavusį, anas ją dar palydėjo, atvažiavo ligi Vilniaus, o nuo Vilniaus – Ukmergėn. Ten sesuo gyveno, tai ana pas seserį ir glaudėsi.

Vilimai iš Žeimių dar bandė slapstytis, bet reikėjo eit karuomenėn. Anys tai ti, tai ti nueina, šitaip ir išsislapstė. Paskui dar Ignasis Stankevičiokas... Jį namie suėmė. Anas namie slapstėsi, tai jį iš namų ir paėmė, davė 10 metų. Mirė prieš keletą metų. Buvo dar du Urbonavičiaus Jurgio sūnūs Albinas ir Juozas. Juozas dingo be žinios, o Albinas jau gerokai vėliau nuėjo po karo Salako valsčiun ir jį viena merga atpažino, su kuria kažkada anas mokėsi. Kai jį tik atpažino, tada iškart kalėjiman, gavo 10 metų. Anas grįžo, bet Lietuvoj jau nebegyveno... Nebėr – numiris. Jau ir namų jo nebebuvo... Vadindavo tėvu: „Jurka Jurka"...

Vienąkart prie ežero partizanai susišaudė su skrebais, tai skrebai atėję ir mano vyrų, ir šunį pasiėmė, atseit ir šuva su juo kartu buvo. Palaikė visų nedėlių ir išleido.

Iš kaimo buvo išvežta Julia Stankevičienė su teta. Tėvas toj nakty, kai vežė, su sūnum, Ignasiuko broliu, buvo išvažiavę Vilniun pas Ignasiuką, tai anys taip ir liko, slėpės, ir pas mus gyveno...

Buva išvežta Kastutė Rukšienė, ją įskundė taks Bagdonas iš Geibų kaimo. Jos tik dvi mergaitės buvo – viena makytojavo, o kita namie... Tas Bagdonas buvo užverbuotas rusų šnipas. Anas labai gražiai ir pakalba, ir visa, a paskui daneša. Ir mano vyras per Bagdoną nukentėjo, ir Snarskienę išvežė per Bagdoną, ale ta pasakė: „Vežat manį, vežkit ir Bagdonų", tada ir Bagdonų išvežė. Dabar jau miręs ir žmona mirusi, tiktai dukterys gyvos.

Naktį čia skrebai girti vaikščiojo, Bereziokas dar ir pirštus susižalojo į tvarto duris šaudydamas... Anys dar dobilų priskrovė, vadeles pavogė... Rūbai ant virvės buvo padžiauti, gerus dar paėmiau, o jei ne, tai ir rūbus būtų nunešę...

Mano vyras dirbo kolūky, Bereziokas paprašė jam tvartą apdengt. Pamačiau, kad jo pirštai numušti. Sakau, – tai maž toj nakty? Tada jam jau nebereikėjo nė tvarto dengt, galvojo, kad dar ir vadelas priminsiu, kurias pavogė...

Pasakysiu atvirai: buvo ir tikri partizanai, ir tie, kurie nuo kariuomenės slėpėsi, ir tie, katriems tik pasiplėšt... Apie Vidiškes vaikščiojo toks *Katalikas* (Aškinis). Man pasakojo, kad anas tiktai sau žmonių turtelį plėšė...

PRANEŠIMAI IR ATASKAITOS

R. K. p a s t a b a: šis dokumentas buvo rastas Partijos istorijos instituto prie Lietuvos KP CK Partiniame archyve: fondas 1771, ap. 8, b.178. 1945 01 04–1945 08 03. Čia pateikiami tik keli šio dokumento išrašai, kuriuose kalbama apie NKVD darbuotojų ir „milicijos", iš tikrųjų stribų, nusižengimus sovietinei teisei bei jų vykdytus nusikaltimus, kurių patys aukščiausi NKVD vadai nusikaltimais nelaiko, juos interpretuoja savaip. Todėl galima daryti išvadą, kad toje valstybėje aukščiausioji valdžia priklausė NKVD ir, kaip jie pasakė ar nutarė, taip ir turėjo būti, jų tiesa buvo absoliuti tiesa.

Tai faktų, kurie buvo išdėstyti CK KP(b) įgaliotinio drg. Pupeikio ataskaitoje dėl Zarasų apskrities milicijos bei apskrities NKVD darbuotojų neįstatyminių veiksmų, patikrinimo ataskaita. Taip pat patikrinti faktai išdėstyti LSSR Liaudies komisariato pirmininko pavaduotojo Nešukaičio pareiškime apie neįstatyminių milicijos darbuotojų veiksmus Utenos, Panevėžio ir Zarasų NKVD skyriuose.

Visi pranešimai versti iš rusų kalbos. Adaptuoti variantai.

<...> Drg. Nešukaitis nurodo, kad Alantos milicijos darbuotojai diskredituoja sovietinę valdžią: girtuokliauja, neteisėtai konfiskuoja valstiečių turtą.

Valsčiaus NKVD sk. oper. įgaliotinio Novikovo nurodymu sudegintos 3 sodybos: dviejų Židonių ir Petrašiaus, taip pat sudeginti tvartai, pašarai ir žemės ūkio inventorius.

Patikrinimo metu nustatyta, kad Alantos vlsč. NKVD skyriuje iš viso dirba 3 darbuotojai, iš kurių nė vienas negirtuokliauja ir nelegaliai nekonfiskuoja daiktų, tai patvirtina ir vietinių organizacijų vadovai. Likviduojant „bandas" Židonių, Mokylių kaimuose, nustatyta, jog Židonio ir Petrošiaus gyvenamosiose patalpose bei kituose sodybos pastatuose buvo įsitvirtinę „banditai", kurių sulaikymo metu jie vykdė ginkluotą pasipriešinimą, iš sodybos pastatų atsišaudė, todėl šie pastatai buvo apmėtyti granatomis. Dėl to sudegė ir minėtų asmenų namai. Židoniai (abu broliai) – „banditai", Petrošius taip pat „banditas" – areštuotas. Apie tai Nešukaitis privalėjo žinoti.

Apklaustas Alantos vykd. komiteto pirmininkas Novikas, kurį minėjo Nešukaitis, pareiškė, jog jis panašių žinių Nešukaičiui neteikė (ar galėjo Novikas prisipažinti NKVD-istams, ką jis sakė Nešukaičiui? Juk tai būtų nuosprendis pačiam sau – *R. K.*).

<...> Dėl Panevėžio NKVD sk. darbuotojų Nešukaitis savo pareiškime nurodė, kad 1945 01 17 į mokytojos Kulikauskaitės butą, kuri gyvena Mitkų k., įsibrovė du aukštesniojo rango kariškiai. Arklius pasistatė virtuvėje, patys prisigėrė ir būdami neblaivūs bandė išprievartauti Kulikauskaitę. Toks įvykis iš tiesų buvo, ir į įvykio vietą nedelsiant išvyko valsčiaus NKVD viršininkas ištirti, bet dėl to abejojama. Įtariama, kad tai buvo „banditai", persirengę rusų kariškių uniformomis, nes tuo metu iš NKVD darbuotojų nurodytam kaime nieko nebuvo, arčiau esančiuose NKVD daliniuose arklių vyresnieji neturėjo. Be to, šeimininkės, pas kurią gyvena

Kulikauskaitė, sūnūs yra „bandoje“ (kažkodėl nenoriu tikėti, kad partizanai būtų persirengę rusų kariškių drabužiais ir, atjoję į kaimą, tuo labiau į sodybą, iš kurios į mišką išėję du broliai, prisigers ir puls prievartauti nuomininkę. Tais laikais tai buvo būdinga tik rusų kariškiams – *R. K.*).

<...> 1944 m. gruodžio 20 d. Maženių k. į pradinės m-klos patalpas pamokų metu užėjo du NKVD darbuotojai, padėjo ant stalo pistoletą ir pasiūlė mokytojui paaiškinti mokiniams, kaip reikia elgtis su ginklu.

Kai pedagogas atsisakė tai daryti, jie kėsinosi jį sušaudyti kaip lietuvių nacionalistą. Išgirdęs triukšmą, atbėgo mokyklos sargas, kurį NKVD darbuotojai sužeidė. Keletą dienų prieš šį įvykį tas pats pedagogas Gerutis buvo pastatytas šaudyti už tai, kad nepasakė, kur slepiasi „banditai“ (taip rašo Nešukaitis – *R. K.*)

Tikrinant šiuos faktus, nustatyta, jog 1944 m. gruodžio 20 d. į mokyklą atėjo girtas aviacinės dalies tarnautojas, išsitraukė ginklą, suriko mokiniams ir perdavė pistoletą Geručiui, po to Gerutis pistoletą perdavė mokyklos sargui, kad tas jį perduotų kariškiui. Tas ėmė triukšmauti, išvijo sargą ir iš automato jį sužeidė.

Prieš tris dienas šį incidentą tyrė karinio dalinio atstovai. Kaltininkas suimtas. Be to, mokykloje nieko nebuvo, tuo labiau iš NKVD darbuotojų, o kokiais duomenimis remiasi Nešukaitis – nežinoma (šioje vietoje NKVD-istai teisūs – *R. K.*)...

Šį raštą pasirašo LSSR NKVD komisijos nariai: 1) NKVD partijos komiteto sekretorius, valst. saugumo papulkininkis Zacharov; 2) NKVD ypatingosios inspekcijos viršininkas, valst. saugumo papulkininkis Kenev; 3) NKVD OKR SMERŠ viršininkas, valst. saugumo majoras Elizarov (pavardės gali ir ne visai atitikti originalą, kadangi sunkiai išskaitomos, bet tai turinio esmės nekeičia – *R. K.*).

1945 m. vasario mėn., Vilnius.

R. K. p a s t a b a: MLTE, 2 t., p. 688: „Nešukaitis Vytautas g. 1915 10 27 Pasūduonėje, Marijampolės r. <...> 1940 m. vasarą Lietuvos Liaudies kariuomenės 5 pėstininkų pulko polit. vadovas, karo metu Raudonosios armijos 16 liet. divizijos karininkas. <...> Nuo 1944 TSKP narys. Nuo 1944 m. dirbo part. ir adm. darbą Vilniuje, Marijampolės apskr., Kaune. Nuo 1950 m. dėstė Kauno universitete, nuo 1951 m. dėstė Kauno politechnikos institute. Nuo 1966 m. Automatikos ir telemechanikos katedros docentas.“

LYA (KGB arch.) f. K-1, ap. 1, byla 2784. Rokiškio apskr., MGB sk., LSSR MGB ministrui generolui majorui drg. KAPRALOVUI. Spec. pranešimas apie partizano Riūkos Antano likvidavimą.

Rokiškio MGB sk. 1949 m. rugpjūčio 12 d. iš agento *Moskva* (Alfonsas Lūža) gavo informaciją, kad Steponių miške, 20-ame kvartale, palapinėje, slepiasi 5 partizanai. Šioje palapinėje jie turėjo būti 13 d. vakare.

Siekiant likviduoti partizanus, buvo nutarta rugpjūčio 13 d. įvykdyti karinę operaciją MGB kariuomenės pajėgomis dalyvaujant Rokiškio „liaudies gynėjų“ (toliau „l. g.“) – stribų būriui, iš viso 150 žmonių.

Buvo blokuotas miško masyvas, paieškos metu rasta palapinė, kurioje slėpėsi 3 partizanai. Vienas jų, išbėgęs į miško laukymę, užpuolė ant „l. g.“ užtvaros, kurioje buvo „l. g.“ Avižienis Julius ir SOLOVJOVAS JERONIMAS. Partizanas juos apšaudė ir sužeidė Avižienį, bet Avižienis automato serija jį mirtinai sužeidė, o

kiti 2 partizanai užšoko ant MGB kareivių užtvaros, sunkiai sužeidė vieną kareivį, prasiveržė per užtvarą ir pabėgo.

Avižienio nušautasis partizanas buvo Riūka Antanas-*Škirpa*, Gedimino kuopos Informacijos ir žvalgybos sk. viršininkas.

Pasirašo: Rokiškio MGB sk. viršininkas majoras ŽUPIKOV

1949 m. rugsėjo 15 d.

R. K. p a s t a b a: pagal Rokiškio MGB viršininko majoro ŽUPIKOVO pateiktą informaciją 150 rusų kareivių ir stribų, tiksliai žinodami partizanų buvimo vietą, užblokavę visą mišką, nesugebėjo paimti arba nušauti trijų partizanų. Du iš trijų perkirto kariuomenės užtvarą ir išbėgo iš apsupties, tik vienam Riūkai nepasisekė, nes jis užšoko ant stribo. Ne kartą teko girdėti iš buvusių partizanų, kad rusų kareiviai per daug nesistengė kovoti su partizanais, labiau saugojo savo gyvybę, tik vietiniai stribai ėjo „iš idėjos" prieš partizanus, todėl jų daugiau ir žūdavo. Šis pavyzdys akivaizdžiai rodo, kad eiliniai rusų kareiviai abejingai praleido iš apsupties žiedo tuos du partizanus, aklai nepuolė prieš ginkluotą priešą.

Iš Rokiškio MGB sk. ataskaitos apie „l. g." būrio veiklą ir jo būklę 1949 m. rugsėjo mėn. LSSR MGB valdybos 2N viršininkui pulkininkui drg. POČKAJ.

<...> Realizuojant agentūrinius duomenis, 1949 m. rugsėjo 29 d. buvo pasiųsta RPG grupė, sudaryta iš Ragelių „l. g.", kuriai vadovavo MGB ltn. KOSENKO.

Buvo suimtas gyvas Žalgirio būrio partizanas Pajeda Antanas-*Bistriukas*. Realizuojant Pajedos parodymus, rugpjūčio 30 d. švintant RPG grupė kartu su Ragelių „l. g.", vadovaujant operatyvininkui majorui ŽUPIKOVUI, Baunekiškio k. (taip rusiškai – *R. K.*), Kamajų vlsč., likvidavo Ąžuolo būrio partizaną Vairą Praną, Juozo-*Ešerį*.

R. K. p a s t a b a: Vaira Pranas, Juozo-*Ešerys* g. 1917 m. Rokiškio apskr., Dvirėžių k. Vytauto apyg. Kun. Margio rnkt. Ąžuolo būrio partizanas. Žuvo 1949 09 23 Obelių vlsč., Kumšų k., M. Danilevičienės vnk.

<...> Realizuojant agentūrinius duomenis, kad Notigalos ežero rajone, Panemunėlio vlsč., slapstosi Matiuko Antano būrio partizanas Dūda Julius, buvo pasiųsta Rokiškio „l. g." grupė 10 stribų, vadovaujamų MGB oper. įgaliotinio CYGANKOVO.

Veikiant RPG grupei, Beržuonių k. gyventojų sodyboje paimtas gyvas Dūda Julius, kuris ginklo neturėjo.

Dūda Julius 1949 m. liepos mėn. nužudė Panemunėlio vlsč. apylinkės pirmininką ir sekretorių.

Pasirašo: Rokiškio MGB sk. virš. pavad. papulkininkis SYČIOV

Rokiškio MGB sk. „l. g." būrio vyr. oper. įgaliotinis ltn. KOSENKO

1949 m. spalio 1 d.

Iš LVOA, f. 913, ap. 913–18, b. 1. LKP(b) Zarasų apskrities komiteto byla. Uždaro posėdžio protokolas (išrašas 1945 05 25). Per penkis 1945 m. mėnesius įvykdyti 28 „teroro" aktai ir 47 išpuoliai bei „plėšimai", iš jų gegužės mėn. – 14 TA („teroro" aktai) ir 26 plėšimai.

„Teroristinės gaujos“ ne tik pagausėjo, bet ir geriau apsiginklavo, įgavo karinės patirties. Tarp valstiečių vedama antitarybinė agitacija, platinami lapeliai.

B. 2. LKP(b) Zarasų apskrities komiteto penketuko 1946 07 22 susirinkimo protokolas. Nutarta, kad kova likviduojant „banditizmą“ vyksta nepatenkinamai.

1946 07 Zarasų ir Utenos apskričių ribose, Tauragnų vlsč. buvo gauti tikslūs štabo pranešimai apie Liūto grupės buvimo vietą. Ją saugojo du būriai (apie 100 žmonių).

Zarasų MVD viršininkas Ložečnikov išvyko į Uteną prašyti pagalbos, tačiau MVD papulkininkis Novikov atsisakė ją suteikti. Vėliau ji nuo 15 iki 21 val. rengėsi išvykti ir vietoje buvo tik 23 val. „Bandos“ štabas vietoje prabuvo iki pat aušros ir vėliau be jokių nuostolių pasitraukė.

Protokolas Nr. 4. 1946 09 05. 1946 08 Salako vlsč. „banditai“ nužudė 7 žmones. „Banditai“ perėjo prie 3–4 asmenų grupių veikimo ir individualaus „teroro“. Užminavo moters lavoną.

Bataliono vidaus padėtis nepatenkinama, kareiviai plėšikauja ir taip griauna operatyvinius planus.

Nutarta: 1) sustiprinti kovą su „banditizmu“; 2) į Salako vlsč. perkelti veiklesnius darbuotojus, o operatyvinį įgaliotinį Puško, kaip „biezdielnika i očkovtiratielia“ (beveiklį ir akinių šluostytoją) perkelti į kitą vietą.

Protokolas Nr. 5. 1946 09 24. Šukuojant mišką, kariuomenės grupė, vadovaujama **Ibragimovo**, Antalieptės vlsč. susidūrė su 4 „banditais“ iš Utenos apskrities. Malašausko vadovaujami „banditai“ buvo apsupti, bet pasitraukė be nuostolių.

LKP(b) Zarasų apskrities komiteto nutarimai dėl ginkluotų „nacionalistinių bandų“ veiklos, „bandų“ likvidavimo ir kt. klausimų. LKP(b) Zarasų apskrities komiteto uždaro posėdžio, vykusio 1946 03 21, nutarimas (MGB Zarasų apskr. viršininko **Grigorjevo** pranešimas): pastaruoju metu „nacionalistinio“ pogrindžio ir ginkluotų „gaujų“ kova ne tik nesusilpnėjo, o atvirkščiai – sustiprėjo. Ypač ideologinės kovos baras diskredituojant sovietinę valdžią ir žudant sovietinio aktyvo bei liaudies gynėjų šeimas.

1946 02 25 Antalieptės vlsč. sušaudyta Šalinėnų apyl. tarybos pirmininko Sobakino šeima: 35 m. amžiaus žmona, dukterys (1 ir 6 metų) ir trejų metų sūnus.

1946 03 05 nužudyti Dusetų vlsč. aktyvistai Namajūnas ir Lingė.

Naktį į 1946 03 21 Salako vlsč. nužudytas aktyvistas Michailov ir trys jo sūnūs nuo 8 iki 16 metų.

Nutarta: LKP(b) CK prašyti duoti nurodymą VRM Bartašiūnui ir saugumo komiteto ministrui Jefimovui atsiųsti į apskritį nuolatiniam darbui MGB ir MVD darbuotojų, nes komandiruotieji laikinai neduoda naudos (KULIBABIN).

Iš LVOA, f. 913, ap. 913, b. 5. Zarasų apskr. partinių organų darbuotojų, MGB ir MVD darbuotojų bendro susirinkimo protokolas dėl 1949 06 06 LKP(b) CK biuro nutarimo „Dėl kovos su nacionalistiniu pogrindžiu sustiprinimo ryšium su kolūkių kūrimu“. 1949 11 21.

Imbrado vlsč. MGB sk. v-kas **Kulikov**: valsčiuje 70 proc. ūkininkų yra užsirašę į kolūkius, iš viso veikia 10 ginkluotų paramos grupių, iš kurių 9 veikia apylinkėse ir 1 – kolūkyje. Pažymėjo, kad kai kurie gyventojai nepasirašo paskolos lakštų.

Antazavės vlsč. MGB sk. v-kas **Gerasimov**: valsčiuje sukurti 25 kolūkiai, veikia 8 ginkluotos paramos grupės, iš kurių 5 – kolūkiuose. Tarp gyventojų sklinda kalbos, kad greitai kils karas, raginama palikinėti žymes laukuose ir t. t. Zirnajų kolūkyje žmonės, surinkę pinigų, išsiuntė savo atstovą į Vilnių ir aktyviai rengiasi nuimti derlių.

Antazavės vlsč. partorgas **Snetkov**: valsčiuje yra 7 pirminės komjaunimo grupelės ir 1 kandidatų į kompartijos narius grupelė.

Suėmus kunigą, kilo triukšmas: kolūkiečiai, prieš stodami į kolūkius, išpardavė gyvulius, bet dabar jau grąžina pinigus arba paslėptus galvijus.

Antalieptės vlsč. MGB v-kas **Čiulkov**: valsčiuje sukurti 9 kolūkiai, 7 ginkluoto aktyvo grupės. Piemenys ir sargai taip pat ginkluoti, nustatyti pavojaus slaptažodžiai, kurie periodiškai keičiami.

Kai kurie darbuotojai, prieš kuriant kolūkius, valstiečius apgaudinėjo, tai dabar apgautieji veda antikolchozinę propagandą.

Yra gyvulių kritimo atvejų, nustatytas tiesioginis kenkimas. Į kolūkius prasiskverbė buožės.

Rusai Degučių vlsč., Palivarko k., taip pat Smalvų vlsč. pasipriešino kolūkių kūrimui. Tam įtakos gali turėti sentikių cerkvė.

Prokopenko – Dusetų MGB viršininkas: kolūkių pirmininkai piktnaudžiauja tarnybine padėtimi. Susirinkimo metu Bileišių, Bieliūnų, Dumblynės kolūkių pirmininkai atsisakė savo pareigų.

Kolūkio pirmininką Čiegį nuolat girdo buožės. Viename iš kolūkių paplito agitacija, kad moterys kolūkietės apskritai neturi dirbti.

Pastebima, kad Smalvų ir Rimšės valsčiuose išparduodami gyvuliai.

Diomin – Salako vlsč. MVD viršininkas: Mackevičius ir Pozemkauskas, surinkę valstiečius, ragino stoti į kolūkį, o jei ne – žadėjo susprogdinti granata. Veikia 5 ginkluotos savigynos grupės.

Ivanuškin – Zarasų apskr. MVD viršininkas: „bandos“ pastaruoju metu gana aktyvios, bet nukovėm mažai – tik 5 „banditus“.

MVD ir MGB organai, tarpusavy nesutaria, kolūkių apsauga kartais nepatenkinama, ginkluotos grupės sudarytos formaliai, nemoka elgtis su ginklais, trūksta priešgaisrinių komandų.

Apskrityje – apie 150 kolūkių. Daugiausiai kolūkių Dusetų vlsč., bet čia labiausiai veikia ir „banditai“.

1944 08 15 nustatyta, kad Antalieptės vlsč. pabėgusių į miškus asmenų sąraše 25 žmonės, o pabėgusių su vokiečiais sąraše – 7 žmonės.

Smalvų vlsč. su vokiečiais pabėgo 107 žmonės.

1949 08 25 duomenimis, Zarasų apskr. MGB sukūrė 80 ginkluotų grupių, iš jų: kolūkiuose – 57, TŪ ir MTS – 6, apylinkėse ir kaimuose – 17. Šiose grupėse yra (ginkluoti) 396 asmenys.

Iš LYA, f. 1771, ap. 8, b. 253. Informacija LKP (b) CK Org. instrukcinio sk. viršininkui drg. Šupikovui. Zarasuose tuoj po SSR finansų liaudies komisaro drg. Zvėrovo pranešimo įmonėse ir įstaigose prasidėjo „gyvas“ 4-tos valstybinės **karinės** paskolos pasirašymas. Susirinkimai paskolos pasirašymo proga įvyko kiekvienoje apylinkėje, į pagalbą valsčių ir apylinkių komitetams pasiųstas tarybinis ir partinis aktyvas iš apskrities.

<...> Valstybinės **karinės** paskolos pasirašymo metu Lietuvos tautos „išgamos“ išplatino atsišaukimus, kad valstiečiai ir darbininkai nepasirašytų valstybinės **karinės** paskolos, taip pat „banditinės“ grupės trukdė šitam darbui valsčiuose ir apylinkėse įvairiais gąsdinimo būdais ir net teroro aktais prieš tarybinius aktyvistus. Ypač pastaruoju metu stipriai „banditai“ pradėjo veikti Rimšės, Salako ir Dusetų valsčiuose, grobiami maisto produktai, rūbai. Rimšės valsčiuje, Jonavos ir Mažėnų apylinkėse, veikia ne mažesnė kaip 400 asmenų nusikalstama „banditų“ grupė, kuri ruošiasi pulti Rimšės valsčių, visas valsčiaus aktyvas yra ginkluotas, organizuota sargyba ištisą parą, beveik kasdien apšaudomas Rimšės miestelis.

Gegužės 11 d. Antalieptės vlsč. MAN punkto vedėjas Dapkus iš „banditų“ gavo laišką, kuriame grasinama, jei jis nepaliks tarnybos, bus sudeginti trobesiai ir jis pats nukentės. Dusetų vlsč., Davainių k., gegužės 11 d. „banditai“ užpuolė naikinamojo būrio kario (stribo) Grigaliūno šeimą ir norėjo visus sudeginti gyvus. Tuo metu Grigaliūno namuose buvo tik jo seni tėvai. Trobesiai buvo padegti su žmonėmis, bet seneliai tėvai išbėgo, tik motina apdegė abi rankas.

Dusetų vlsč. Velikuškių k. gegužės 11 d. naujakurys Rauga Vincas, eidamas į Antazavės valsčių, sutiko „banditus“. Jį labai smarkiai sumušė ir reikalavo atsisakyti savo žemės.

Degučių vlsč. gegužės 15 d. nakties metu „banditai“ iš kulkosvaidžio apšaudė Palivarko kaimą, jis apšaudomas jau trečią kartą, kadangi tame kaime gyvena daug aktyvistų.

Dėl kasdien didėjančio „banditizmo“ Zarasų apskrityje **prašome LKP(b) CK padėti** likviduoti „banditines“ grupes Zarasų apskrityje.

Pasirašo: LKP(b) Zarasų apskrities komiteto sekretorius Mėlynis.

LKP(b) CK Org. instrukcinio sk. viršininkui Šupikovui. Pranešame, kad iš 1945 05 28 į 29 d. Antazavės vlsč. mūsų istrebiteliai susikovė su Kazano „gauja“, mūšio metu netekome 5 žmonių: S. Kudriašovo, g. 1928 m.; Kudriašovo F. F., g. 1927 m.; Chochlovo E. S., g. 1919 m.; Klyčkovo L. K., g. 1928 m., ir Pupeikio A. K., g. 1925 m.

Iš Kazano „gaujos“ tuo metu priešakinėse pozicijose buvo maždaug 100 „banditų“ ir dar 300 rezervinių; be šautuvų ir automatų, jie turėjo rankinių kulkosvaidžių, granatsvaidį, minosvaidį ir sunkųjį kulkosvaidį. „Banditų“ taktika ir strategija gerokai patobulėjo: prieš operacijas mažos grupės susijungia į didelę grupę, teisingai pasirenka mūšio vietą, mūsų pajėgas įvilioja į apsuptį ir sunaikina.

Galima teigti, kad „banditų“ padaugėjo dėl sustiprėjusios kovos su „banditizmu“ Latvijoje ir Baltarusijoje, iš kur jie ateina į Lietuvą ir jungiasi su mūsų teritorijoje esančiais „banditų“ būriais.

„Banditai“ gerai pažįsta mūsų pajėgas ir ginkluotę, žino ne tik, kiek istrebiteliai turi ginklų, bet ir pažįsta juos pagal pavardes bei tėvavardžius. Būdami bene trigubai pranašesni, „banditai“ jaučiasi drąsūs.

Per penkis 1945 m. mėnesius netekome 26 istrebitelių, o dabar per gegužę netekome 14. Taip pat padažnėjo „banditų“ atvirų patyčių iš darbo valstiečių. Prieita ligi to, kad „banditai“, visai nebijodami kelia vakaruškas su muzika ir dainomis. Gegužės 30 d. Salako valsčiuje sulaikyta „mergina“, dėvinti suknelę, ilgais plaukais. Patikrinus nustatyta, kad tai jaunuolis, g. 1928 m., kuris yra „banditų“ žvalgas, tam tikslui plaukus auginęs nuo 1943 metų.

Mūsų agitacinis darbas mažai veiksmingas, o jų agitacija ir darbas su masėmis labai plinta, kaip antai: Anglija renka kariuomenę, kuri ateis vaduoti Lietuvos, San Francisko konferencija pripažino „seną“ Lietuvą su smetoniškąja vyriausybe. Plinta ir kitokie „banditų“ paskleisti gandai.

Norint likviduoti „banditizmą“ apskrityje, iš vadovybės reikia gauti būtiną kariuomenės skaičių ir vienu metu peršukuoti 3–5 apskritis: ir miškus, ir gyvenvietes. Būtina iš šaknų išrauti ekonominę „banditų“ bazę, imtis priemonių ištremti „banditų“ gimines, kol to nepadarėme, tai „banditai“ ir toliau naikins geriausius mūsų žmones, tol vienkiemiuose ir kaimuose vyks teroras ir gyventojų plėšimas, vykdomų tarybinių priemonių boikotas.

Pasirašo: Antanas Mėlynis, 1945 06 07.

Informacija LKP(b) CK Org. instrukcinio sk. viršininkui drg. Šupikovui. 1945 07 23.

Mūsų priemones dėl 42-jų „banditinių“ šeimų, kurių nariai yra „bandose“, išvežimo gyventojai sutiko palankiai, daugumos žmonių nuomone, jiems taip ir reikia. Eiliniai „banditai“ pradeda abejoti, kai kurie linkę išeiti iš „bandų“, registruotis. Tuo tarpu „banditų“ vadai, kurių šeimos išvežtos, kaip tik kuria planus aktyvinti pasipriešinimą, keršyti partinio aktyvo šeimoms. Mes savo ruožtu planuojame sustiprinti aiškinamąjį darbą.

Pasirašo: Zarasų apskr. KP(b) sekretorius KULIBABIN.

Iš LYA, f. K-1, ap. 3, b. 1790. Utenos apskr. NKVD-NKGB skyriuje. Kai kada sovietiniai kariai elgiasi nepadoriai, daužo langus, laužo ir privačių namų, ir įstaigų duris.

Sulaikytas išdavikas Julius Želvys, kuris 1942 m. buvo išmestas desanto, bet išdavė partizanų (raudonųjų) reikalus ir tapo gestapo agentu.

Reikia mobilizuoti 7500, bet mobilizuota 2500, o kiti 5000 slapstosi. Pagautas 81 vengiantis mobilizacijos žmogus. Kariuomenėje pastebimas masinis dezertyravimas. 1944 08 19 iš 16-osios (vadinamos lietuviškosios) šaulių divizijos pabėgo 21 žmogus, o iš viso per ataskaitinį mėnesį pabėgo 74 kareiviai.

Utenos stribų batalione yra 57, o „paramos grupėse“ 54 asmenys. Tauragnų valsčiuje 3 raudonarmiečiai, apsimetę karo komendantūros nariais, vaizdavo turintys teisę dalinti atleidimus nuo kariuomenės. Pradėjo girtauti, Sirvydžių k. sukėlė skandalą. Pasiųsta karinė grupė, vadovaujama viršilos Turkino ir 2-jų seržantų, tuos kariškius sulaikė ir liepė jiems eiti į Tauragnus. Pakeliui tariamasis kapitonas

išsitraukė pistoletą ir kelis kartus šovė į Turkiną, bet nepataikė ir nusišovė pats. Tas kapitonas pasirodė besąs Pisarev Anatolij Filipovič, g. 1923 m., 67-ojo gvardijos šaulių pulko jefreitorius. Pas jį rastas Tėvynės karo ordinas ir medalis už Stalingrado gynybą, tai yra jo koviniai apdovanojimai.

1944 10 04 Daunorių k. nušautas seniūno pavaduotojas Vaišnoras Antanas, užpuolikas vilkėjo sovietų seržanto uniformą.

Untilgės k. pagauti dezertyrai Aleksej Semionov ir Prominašov Gregorij, kurie pas žmones girtavo. Paimtas naganas ir automatas PPŠ.

1944 09 30 Anykščių vlsč., Elmiškio k., nušautas Utenos karo komendantas majoras **Tamm Aleksandr Ernestovič**. Pasirodo, jis su viršila Litvinenko girtavo Jeršovos bute. Atsinešė du butelius samagono ir, jam esant viduje, pasigirdo šūviai... Jeršovos žodžiais, ji ant laiptų susitiko Litvinenko, kuris pasisakė nušovęs Tammą. Versija, kad būtent Litvinenka jį nušovė, nėra visai patikima, todėl nagrinėjamos kitos. Litvinenka sulaikytas ir tiriamos visos galimos versijos.

1944 10 sunaikinta Amosovo 3 asmenų gauja. Amosov Pavel, g. 1921 m., kilęs iš Degučių vlsč., Zarasų apskr. Jis 1943 m. baigė žvalgybos mokyklą ir desanto buvo išmestas į vokiečių užnugarį. Užuot vykdęs sovietinės vyriausybės ir karinės vadovybės pavedimus, Amosovas apsigyveno savo tėviškėje. 1944 m. jis buvo mobilizuotas į sovietų kariuomenę, į 16-ąją šaulių diviziją. Tačiau ties Šiauliais jis pasidavė vokiečiams (1944 m. spalį) ir buvo jų užverbuotas. Grįžęs atgal į tėviškę, susidėjo su Degučių vlsč. teritorijoje veikusiais sovietinės armijos ryšių kariškiais – Nikitenka Michailu, g. 1916 m., vyr. seržantu ryšių reikalams, ir Melnikovu Josifu, g. 1919 m. Visi suimti Daugailių vlsč. 1944 10 28.

Pagal gautus agentūrinius duomenis 1944 11 23 Balčių k. miške užpultas bunkeris. Apie 11.30 val. dienos bunkerio vidun mesta granata, kurią ten buvęs partizanas išmetė laukan. Sprogusi granata sužeidė stribą. Iš bunkerio šoko partizanas, norėjo bėgti, bet buvo peršautas – sunkiai sužeistas – ir paimtas gyvas. Tai pasirodė esąs Stalketis (taip parašyta rusų k. – *R. K.*) Rapolas, g. 1925 m., kuris parodė, kad bunkeryje buvo ir vokiečių kareivis, kuris išėjo prieš pat bunkerio užpuolimą. Paimtas vokiškas kulkosvaidis ir 180 šovinių. Nuo sužeidimo Stalketis mirė.

1944 11 25 pas Vaiskūnų k. gyventoją atėjo 3 raudonarmiečiai paimti paslėptus ginklus ir vokišką parašiutą. Eidami atgal jie užėjo pas Gimbutį Jurgį, kur tuo metu vyko partizanų susirinkimas. Kareiviai pradėjo šaudyti ir nušovė 4, o peršovė 2 partizanus. Atvykusi karinė-čekistinė grupė sulaikė 18 asmenų, daug jų buvo iš Zarasų apskr. Suimti: Gimbutis Jurgis – 42 m. amžiaus, jo žmona Elena, g. 1907 m., taip pat suimta Gaidienė Elena (orig. Alena), iš kurios namų partizanai šaudė kulkosvaidžiais.

Katlėrių, Politiškių k. teritorijose veikia Streižio 30–35 asmenų būrys, susijungęs su Tarulio ir Biveinio būriais. 1944 11 25 sulaikytas Biveinis Placidas, g. 1913 m. iš Sėlos k. Jis papasakojo, kad būrys iš kaimo išėjo tik prieš 2 val. į Kuktiškių pusę.

1944 11 28/29, apie 2–3 val. nakties, į Alantą įsiveržė partizanų būrys ir išbuvo iki 6–7 val. Nužudyta stribo Žygelio šeima: žmona Natalija, Jono, g. 1908 m., vaikai: Vytas, g. 1941 m.; Laimutė, g. 1939 m.; Stefa, g. 1936 m.; Aldona, g. 1930 m., ir dar

viena dukra sužeista. Pats Žygelis tada buvo pasislėpęs. Iš viso per išpuolį nužudyta 14 asmenų.

Mobilizuojamųjų sąrašuose yra 1954 asmenys, o į rinkimo punktus atėjo 346, 1608 asmenys slapstosi.

Utenos apskr. VK pirmininko Jono Palšio laiškas LSSR AT prezidiumo pirmininkui Justui Paleckiui. Jis skundžiasi, kad vietos NKVD dirba blogai, paleidžia „banditus“: „NKVD švelniai elgiasi su „banditais“, buvo pagauti „gestapininkai“ Kruopis ir Tumėnas, kurie, keletą valandų palaikyti areštinėje, paleisti ir dabar jau veikia kartu su „banditais“. Kai mes valstiečiams vedame agitaciją, jie mūsų neklauso, bet šaukia: „Jūs mus penite žodžiais, o „banditai“ – kulkom ir granatom. Kodėl negalime atsakyti teroru už terorą, jie degina mūsų trobas ir žudo šeimas, o kodėl jų šeimos gyvena ramios ir tyčiojasi iš mūsų?“

Iš agentūrinio-operatyvinio darbo ataskaitos, 1944 12 05/10: Alantos vlsč. sugauti partizanai Kvičialis (pavardė neaiški – *R. K.*) Jonas, g. 1924 m.; Grainys Petras, g. 1924 m.; Stakauskas Kazys, g. 1919 m. Pastarasis bandė pabėgti ir buvo nušautas.

Gauti agentūriniai duomenys, kad Elgoniškių miške slapstosi *Eimučio*-Adolfo Slapšinsko vadovaujamas būrys, kuris palaiko ryšius su Vilučio ir kitais būriais. Būrys sunaikintas 1944 12 03, žuvo vadas Eimutis, gyvas paimtas Urbanas Jonas, Juozo. Urbanas paminėjo 25 partizanus ir pasakė, kad būrys laikosi Vaiskūnų ir Strakšiškės kaimuose. Urbanas pasakojo, kad būrys rengėsi prisiekti LLA priesaika.

Suimtas Biriukas Kazys, g. 1923 m., nurodė, kad buvęs LK ltn. Gimžauskas mobilizuoja vyrus į partizanų būrį. Dabar veikia Tauragnų ir Saldutiškio vlsč., būrys padalintas į kuopas, o štabas yra į pietus nuo Stripeikių k., 2 km į miško gilumą.

Biveinis Placidas, g. 1913 m., vokiečių okupacijos metais dirbo Vilniuje policininku, 1944 06 persikraustė į Sėlos k., „kuris yra banditų formuočių lizdas“.

Urbanas Jonas, Juozo, g. 1909 m., paimtas 1944 12 03, pasakojo, kad priklausė Eimučio būriui, kuriame buvo 18–20 asmenų, turėta 2 rankiniai kulkosvaidžiai, automatų, šautuvų... Būrio vadas Slapšinskas Adolfas, s. Motiejaus, ir jo pavaduotojas Namajūnas Antanas žuvo 1944 12 03.

Pranešimas apie J. Stundžios būrio likvidavimą Miškiniškių k. 1944 12 27–28 dienomis 137-ojo ŠP kariuomenės dalys, vadovaujamos NKGB oper. įgaliotinio j. ltn. Telegino ir 137-ojo ŠP štabo viršininko pavaduotojo vyr. ltn. Gvozdovskio, Tauragnų vlsč. vykdė LLA Tigro rinktinės partizanų persekiojimo operaciją. Persekiojo 30 km, per Stūglių, Bajorų, Kaboriškių ir Musteikių kaimus.

Persekiojamas Jono Stundžios būrys 12 27–28 naktį ketino pasislėpti Miškiniškių k. Kariuomenės grupė apsupo sodybą ir įsakė miškiniams pasiduoti, o jie atsakė kulkosvaidžių šūviais. Užsidegus namui, 5 partizanai iššoko laukan ir buvo nukauti, o kiti 12 sudegė sodyboje. Gaisro metu sproginėjo šaudmenys.

1944 12 25–27 d. partizanai buvo persekiojami ir Anykščių valsčiuje: Klykūnų, Bijeikių ir Kurklių miške, į pietvakarius nuo Rubikių ežero. Iš viso nušautas 31 partizanas, 30 sužeista ir suimtas 31 su partizanais susijęs asmuo.

Iš viso paimta trofėjų: 6 rankiniai kulkosvaidžiai, 17 šautuvų, 6 karabinai, 3 automatai, 3 prieštankiniai šautuvai, 4 granatos, 13 000 šovinių, 46 prieštankinio šautuvo šoviniai. Taip pat paimta racija ir sugriauta 19 partizanų bunkerių.

Agentūrinėje byloje „Vragi“ minimas Buitvydis Vladas iš Vilkabrukių k., ~35 m. amžiaus, Pečiūra Bronius, Palavenis Bronius, Palavenis Juozas, Morkūnas Bronius ir kiti.

Veikia 3 plėšikų ir prievartautojų bandos, jose apskaičiuoti 27 asmenys. Iš viso įvykdyta 20 kriminalinių nusikaltimų, iš kurių 18 atskleista. Vienas iš charakteringų:

1944 10 11 Molėtų vlsč. Šivis (taip parašyta rusų k. – *R. K.*) k. apiplėšta ir išprievartauta Gaižutienė Zuzvelia (gal Zuzana – *R. K.*). Tą pačią dieną pagautas Novovakin Jan, Juzefovič, kuris yra lenkas. Gauti duomenys apie galvijų pavogimą, tiriant informaciją, rasta užkasta slėptuvė, kurioje buvo rasta vertybių už 6420 rub. Nustatyta, kad visą tą turtą paslėpė Kazys Gaidamavičius, buvęs Utenos žandarmerijos policininkas, kuris pabėgo nežinia kur. Duobėje užkasta kariškų antklodžių, kurios turi kariuomenės antspaudus.

Pažyma apie užregistruotus „banditinių“ elementų išpuolius, įvykdytus 1945 m. gegužės mėnesį. 1945 05 03, maždaug 2 val. nakties, Stundžios vadovaujamos „bandos“ nariai apiplėšė istrebitelio tėvą Balsį Kazį, sumušė jį, o jo žmoną ir 7 m. sūnų sumušė guminiu bizūnu. Atėmė arklį, maisto produktus, apavą, rūbus. Šiame užpuolime dalyvavo iki 20 „banditų“.

1945 05 05, maždaug 3 val. nakties, apie 100 asmenų „gauja“ užpuolė „sovchozą“ Utenos vlsč. „Banditai“ išvedė 3 arklius su vežimais, 1 arklį nušovė, paėmė apie 3 t grūdų, 1 telyčią ir nenubausti pasitraukė.

1945 05 07, maždaug 5 val. vakaro, po darbo lauke prie Žebriškių k. nenustatyto dydžio „gauja“ nušovė buvusį žemės dalijimo komisijos narį Joną Juodį iš Žebriškių k., Tauragnų vlsč. Nužudę Juodį, paėmė jo arklį ir pasislėpė.

1945 05 07 naktį vienas „banditas“ vokiška uniforma įsiveržė pas pil. Atkočių Juozą, Skiemonių vlsč. Žiogų k. gyventoją. Iškratęs namus, atėmė 1070 rub., šeimininkams pagrasino pistoletu ir, liepęs tylėti, pasitraukė.

1945 05 07, maždaug 18.00 val., iš Utenos miesto 4-iomis pastotėmis buvo vežamos prekės į parduotuvę Kuktiškių vlsč. Maždaug 7 km nuo miesto pastotes sulaikė „banditai“, jie privertė vežėjus važiuoti į mišką, ten iškrovė prekes, o pastotes paleido. Atėmė prekių už 19 504 rub. 35 kp.

1945 05 12 persekiojant nusikaltimą vykdžiusius „banditus“ Biliakiemio – Kačiūnų k. rajone, pas du „banditų“ rėmėjus buvo rasta dalis pavogtų prekių. Sulaikyti bendrininkai pasakė, kad apiplėšimą atliko Stundžios Jono ir Streižio Juozo būrys.

Gegužės 19 d. operacijos metu minėta „gauja“ likviduota, nušautas 31 „banditas“, 5 sužeisti, tarp kurių kuopos vado pavaduotojas Juozas Streižys, kilęs iš Nemeikšių k., Utenos vlsč. Nuo gauto sužeidimo jis mirė 05 25 d. Paimtos prekės grąžintos parduotuvėn.

1945 05 08 naktį apie 30 asmenų „gauja“ nužudė pil. Maigadavičių (taip parašyta rusų k. – *R. K.*) Antaną, 55 m. amž., kurio sūnus dirba Utenos apskr. komiteto karinio stalo viršininku;

Naktį į 1945 05 09 „banditinė“ grupė, vadovaujama kuopos vado pavad. Streižio, Nemeikšių k. nušovė valstietį Joną Mikulėną. „Gauja“ likviduota 1945 05 19.

Iš Utenos operatyvinio sektoriaus bylos. LYA (KGB arch.) f. K-21, ap. 1, b. 54. Spec. pranešimas. 1945 06 21 130-oji pasienio pulko kariuomenė kartu su Degučių vlsč. NKVD sk. istrebiteliais vykdė Ažvinčių miško tikrinimo operaciją ir ieškojo „banditų“ stovyklos.

Po operacijos, kai istrebiteliai išėjo į miško pakraštį prie Juškėnų k., bataliono vadas mjr. **Rukavyšnikov** davė komandą rikiuotis į būrius ir patikrinti ginklus. Rikiavimosi metu dėl istrebitelio Bogomolnikovo Varvarijaus Artemjevičiaus, g. 1926 m., neatsargumo sprogo granata, paskui detonavo prie jo diržo buvusi granata. Dėl to minėtasis Bogomolnikovas ir šalia jo rikiuotėje stovėjęs Matušev Pavel Jefimovič, g. 1924 m. Tiltiškių k., žuvo vietoje. Taip pat buvo sunkiai sužeisti Krasnov Pavel Kondratjevič, g. 1904 m., iš Zorkiškių k., Degučių vlsč., jo brolis Krasnov Nester, g. 1903 m., ir Kosovčenko Jefstignej Jerofejevič, g. 1927 m., iš Raistiniškių k. Visi jie nuo gausių skeveldrinių žaizdų mirė.

Taip pat lengvai sužeisti istrebitelių būrio narys Fedotov Ivan Petrovič, g. 1920 m., iš Budrėnų k., Degučių vlsč., ir 130-ojo pasienio pulko seržantas Trimboveckij Piotr Dmitrijevič, g. 1918 m.

Pastarieji du gydomi Zarasų ligoninėje, o žuvusieji palaidoti.

Birželio 21 d. pagal agentūrinį „Rozos“ pranešimą Salako vlsč. garnizono 15 asm. operatyvinė grupė, vadovaujama bataliono vado Andrejevo, taip pat dalyvaujant istrebiteliams Černiauskui Antanui, s. Vinco, gim. 1923 m., ir Ivanovui Izidoriui Amfimovičiui, g. 1923 m., Salako vlsč. Paveiškių k. ieškojo besislapstančių „banditų“ Kosto Valskio, s. Silvos, namuose.

Atėjus operatyvinei grupei, buvo apklaustas šeimininkas Kostas Valskys, 73 m. amžiaus, kuris teigė, kad niekas čia nesislapsto. Pirmiausia buvo apžiūrėti ūkiniai pastatai ir kamara. Atėjus į gyvenamąjį namą, šeimininkas dar kartą apklaustas. Jis atsakė, kad joks pašalinis name negyvena.

Pradėjus kruopščiai tikrinti namus, už krosnies rasta pertvara, už kurios slėpėsi Valskys Povilas, g. 1907 m., buvęs Vilniaus m. 5-ojo policijos sk. vyr. vachmistras.

Valskys iš brauningo pradėjo šaudyti į kambaryje buvusius karius ir nušovė 2 istrebitelius. Į kambarį, kuriame slėpėsi Valskys Povilas, buvo įmestos kelios granatos, kurios Valskį užmušė. „Bandito“ tėvas suimtas, vyksta tyrimas.

Iš LYA, f. K-1, ap. 18, b. 45. Švenčionių apskrities NKVD skyriaus pranešimas apie kovą su ginkluotu pogrindžiu, 1945 10 05–09. Sulaikytas Kamarausko būrio partizanas Gaidelis Kostas, s. Krisiaus, g. 1922 m., iš Buiviliškės k., Ignalinos vlsč. Jis būryje buvo nuo 1945 04.

Švenčionių apskrities NKVD skyriaus pranešimas apie kovą su ginkluotu pogrindžiu, 1945 10 10–14. 1945 10 11 Labanoro miestelyje nužudyta Lapinskienė ir jos 20 m. duktė Lapinskaitė už tai, kad Lapinsko žentas Tarakavičius dirba Rokiškio apskr. NKVD-istu, o paties Lapinsko namuose anksčiau turėjo butą

saugumiečiai. Pats Lapinskas sunkiai sužeistas. Kita duktė Lapinskaitė, g. 1929 m., atpažino dalyvavus: Vincą Žalą, jo brolį Joną, Pilinkevičių (Pilipavičių – *R. K.*) Joną iš Labanoro, Šveikauską Adomą iš Paprūdės k., Černiauską Bronių, s. Juozo, iš Labanoro. Iš viso teroro akte dalyvavo apie 20 partizanų, gal būtų ir visus nužudę, bet partizanams pasigirdo, kad atvažiuoja mašina, ir jie skubiai pasitraukė.

Nuvykusi mūsų operatyvinė grupė sulaikė Lapinsko brolį, dirbantį Labanoro „selsoviete“, kuris atėjo prieš pat pasirodant partizanams, bet partizanai jo nekliudė. Lapinsko namuose atlikta krata, rastas nelegaliai laikytas šautuvas.

Į Labanorą atvykusi NKVD operatyvinė grupė atkreipė dėmesį, kad visi kaimiečiai – seni ir jauni – išbėgo į mišką slėptis. Net Lapinskų laidotuvėse dalyvavo tik 40 žmonių, iš kurių 4 vyrai, 7 moterys, o visi likusieji – vaikai nuo 8 iki 13 metų.

Mielagėnų NKGB įgaliotinis Bražiūnas operatyviniais reikalais išvažiavo į Perkuti (taip parašyta rusų k. – *R. K.*) kaimą. Nuėjo į kaimo vakarėlį, kur iš žmonių sužinojo, kad jo ieško atėję partizanai. Tuomet jis nuėjo į vietos gyventojo namus ir užėmė gynybinę poziciją. Pamatęs, kad namo, kuriame buvo kaimo mokykla, šeimininkas į jo pusę veda partizanus, Bražiūnas nepasimetė ir iššaudė partizanų pusėn du „magazinus“ (iš viso 43 šovinius), kol užstrigo automatas. Netikėtai užpulti partizanai, palikę 2 nukautuosius ir sužeistą mokyklos šeimininką, pabėgo.

Švenčionių apskrities NKVD skyriaus pranešimas apie kovą su ginkluotu pogrindžiu, 1945 10 15–19. 10–15 d. gauti duomenys, kad į Švenčionių vlsč. Miežionių k. vyksiančias vestuves ateis partizanai. Pagal šiuos duomenis parengta pasala ir nukauti 2 partizanus. Abu neatpažinti, paimtas 1 šautuvas ir 2 pistoletai.

10–15 d. Ripelėlaukio k. (Saldutiškio vlsč.) rastas bunkeris, kuriame buvo 6 partizanai. Nukautas Gaidūnas (taip parašyta rusų k. – *R. K.*) Juozas, s. Kazio, ir 2 suimti, likusieji pabėgo. Iš bunkerio paimta 2 l ginklų alyvos, 2 pūdai druskos, rašomoji mašinėlė. Ginklų nepaimta, nes partizanai juos suspėjo sumesti į ežerą.

10–16 d. Daugėliškio vlsč. Izabelinės k. susidurta su 2 partizanais, iš kurių vienas – Dubauskas Juozas, g. 1923 m., iš Daubariškėlės k. nušautas.

<...> Rašoma, kad anksčiau vykusio susišaudymo metu buvo peršauti partizanai Matkėnas (Matkevičius) Kazys ir Matkėnas (Matkevičius) Edvardas. Jų būklė esanti sunki, todėl ryšininkai iš Vilniaus net atvežė gydytoją Nekraš (Nekrašą, Nekrošių – *R. K.*).

Schema: J. Karamausko-*Karijoto* ir V. Žaliaduonio-*Roko* kuopų ryšių tinklo, sudaryta pagal ištardytų ryšininkų parodymus.

Švenčionių apskrities NKVD skyriaus pranešimas apie kovą su ginkluotu pogrindžiu, 1945 10 20–24. 1945 10 21 legalizavosi J. Kamarausko būrio partizanas Umbrasas, kuris papasakojo apie padėtį partizanų būryje. Partizanai labai nelaukia žiemos, įtampa ir susinervinimas... Prasideda chaosas: Kamarauskas smarkiai sumušė partizaną Petrauską, jis dabar gydosi kažkuriame Daugėliškio vlsč. kaime.

1945 10 21 Šipiniškio vnk. nušauti Žala Vincas, s. Adomo; Pilipavičius Jonas, s. Alberto, iš Labanoro ir Švaikauskas Kajetonas iš Paprūdės k.

103. DK apyg. „B“ rnkt. Titnago būr. partizanas **Vitolis Jonas Augustinas-*Šermukšnis***

104. Vytauto apyg. partizanas **Antanas Jarulevičius** iš Vyžuonų. (B-909)

105. Vytauto apyg. partizanų ryšininkas **Jonas Andriusevičius-*Beržas,*** 1956 m.

106. Vytauto apyg. Tigro rnkt. partizanė **Salomėja Galatiltytė-*Našlaitė***. (CD-366)

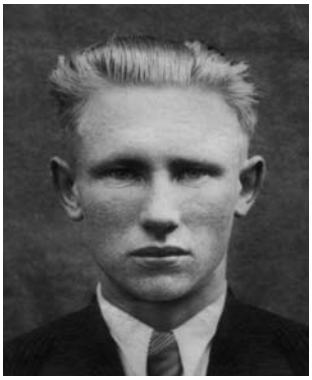

107. Algimanto apyg. partizanas **Jonas Baltakys-*Vilkas*, *Prancūzas***. (CD-441)

108. Vytauto apyg. Sakalo rnkt. partizanų būr. vadas **Pranas Švilpa-*Barzdyla***. (B-805)

109. Vytauto apyg. partizanas **Stasys Augutis**. (B-908)

110. Tarpukario Lietuvos karo aviacijos mjr. **Bronius Vaivada**

111. Vytauto apyg. partizanas **Antanas Augutis**. (B-906)

112. Kunigas **Titas Vinkšnelis** ir **Vanda Baltušytė-Vaivadienė**, Suvainiškyje, 1980 m.

113. Algimanto apyg. partizanas **Povilas Grumbinas-*Ąžuolas***, g. 1924 m. Pavarių k., Anykščių vlsč. (707-GV)

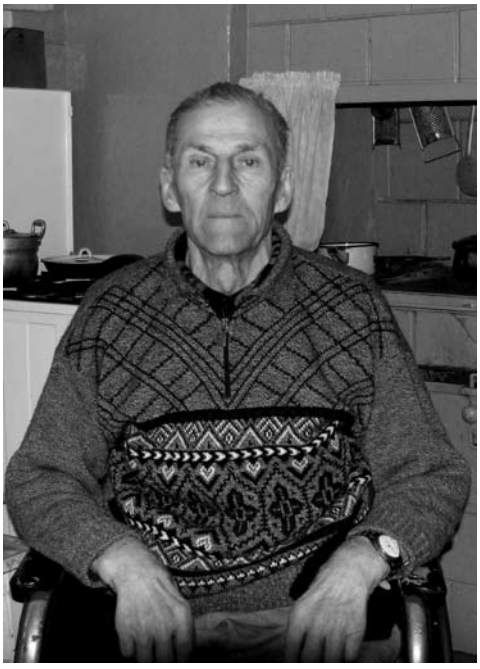

114. Algimanto apyg. ryšininkas **Vladas Didžiulis-*Kalnas,*** 2010 m.

115. Algimanto apyg. partizanai. (437)

116. Vytauto apyg. partizanas **Antanas Laurinavičius**. (B-1084)

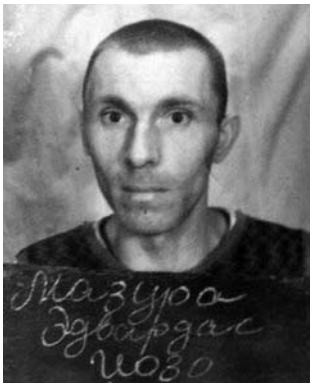

117. Vytauto apyg. partizanas **Edvardas Mazūra-*Serčikas*** sovietiniame kalėjime

118. **Matas Leščius**, s. **Martyno,** g. 1905 m., sovietiniam kalėjime

119. Partizanų rėmėjas **Vincas Lanauskas** sovietiniame kalėjime. (CD-646)

120. Vytauto apyg. partizanas **Lesnikauskas** iš Girsteitiškio k., Molėtų r. (CD-649)

121. Partizanas **Juozas Navadničėnas**. (B-904)

122. Partizanų rėmėjas **Petras Kazlauskas** sovietiniame kalėjime. (CD-645)

123. Vytauto apyg. partizanas **Vytautas Meilūnas-*Vladas***, g. 1928 m. Murališkių k., Dubingių vlsč. (B-964)

124. Vytauto apyg. partizanas **Bronius Untanas-*Liūtas***. (1430)

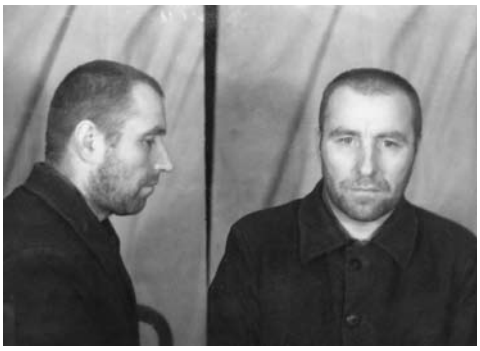

125. **Adolfas Daubaras** tardymo metu

126. Vytauto apyg. partizanas **Povilas Butrimas**-***Vaidila***, ***Strausas*** iš Jakėnų k., Salako vlsč. Žuvo 1947 05 07. (1445)

127. **Angelė Mikulėnaitė** sovietiniame kalėjime

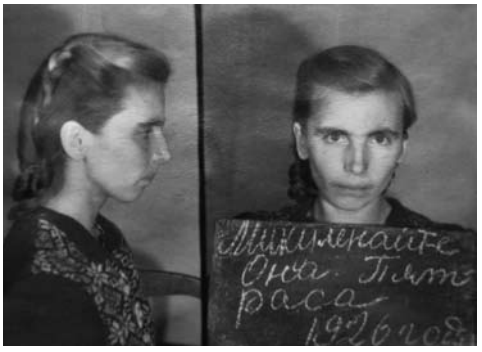

128. **Ona Mikulėnaitė** sovietiniame kalėjime

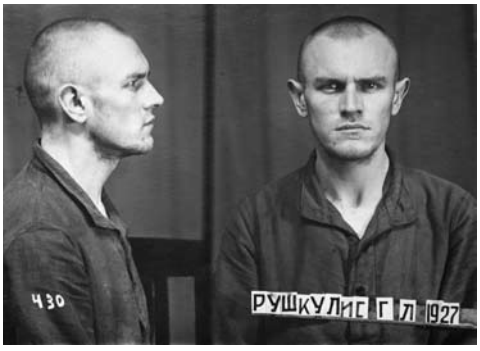

129. **Henrikas Ruškulis**-***Liūtas*** sovietiniame kalėjime

130. **Pranas Švilpa**-***Barzdyla*** sovietiniame kalėjime

131. Algimanto apyg. Dūmo būr. partizanai. Priekyje: **Jonas Povilonis-*Šmėkla***; užpakalyje: **Alfonsas Vinciūnas-*Adomėnas***, **Justinas Puodžiūnas-*Šerkšnas***, **Juozas Gražys-*Viesulas***, **Antanas Bagočiūnas-*Dūmas***, **Alfonsas Augutis-*Vėjas***, ***Šeškas*** ir **Bronius Puodžiūnas-*Garsas***. (825)

132. Vytauto apyg. partizanai **Alfonsas Aidukas-*Šeškas*** ir **Pranas Račinskas-*Drugelis***

133. **Onos** ir **Izidoriaus Klabių** vestuvės Sibire, 1957 m. (1635)

134. Kunigas **Bronius Feliksas (?) Kaušyla** iš Andreikėnų k., Kuktiškių parap., sušaudytas 1944 07 05 lenkų AK. (1588)

135. Vytauto apyg. partizanas **Jonas Janukėnas**. Žuvo 1945 06 24 Duobulio miške. (1623)

136. Vytauto apyg. partizanas **Bronius Kemeklis-*Kerštas*** sovietiniame saugume tardymo metu

137. **Elzbieta Gaidamavičienė** iš Zarasų r.

138. Tarpukario Lietuvos kariuomenės mjr. **Adomas Augustinas**

139. **Leokadija Krapaitė** Rusijos lageryje, 1955 m.

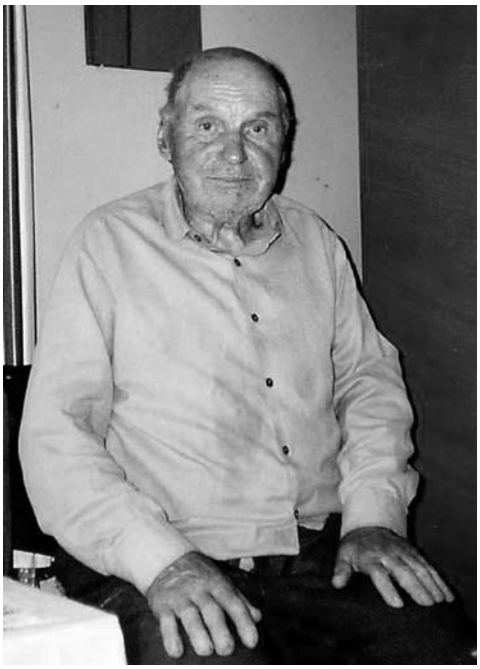

140. **Vladas Jankūnas-*Dramblys***

141. **Juzefa Meškelytė-Vaitiekėnienė** ir **Vaclovas Avinas,** 2011 m.

142. Partizanas **Alfonsas Daunys-*Šriubas*** iš Maleckažemio k., Tauragnų vlsč. ir **Jonas Pakenis** iš Juškėnų k., Utenos vlsč., Baranovičiuose, 15-ajame savisaugos batalione, 1942 m. (CD-653)

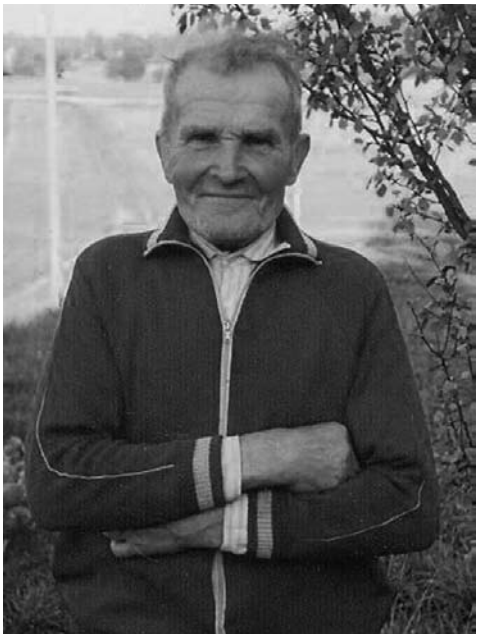

143. Vytauto apyg. partizanas **Jonas Lisauskas-*Karvelis*** iš Tolimėnų k., Salako vlsč., 1997 m.

144. DK apyg. „B“ rnkt. partizanai: **Juozas Klevas**-***Aidas***, **Pranas Kiaušinis** (**Kaušinis**)-***Kiaunė*** ir **Stasys Rokas**-***Beržas***. (B-877)

145. **Justinas Puodžiūnas**-***Šerkšnas***, 1948 m. (CD-746)

146. **Antanas Bagočiūnas**-***Dūmas,*** 1950 m. (CD-747)

147. Algimanto apyg. partizanai **Henrikas Danilevičius**-***Vidmantas***, ***Neringas*** ir **Antanas Slučka**-***Šarūnas***. (519-GV)

148. Nežinomi partizanai

149. DK apyg. „B“ rnkt. Titnago būr. partizanai. Priekyje: **Vladas Rinkūnas-*Vėtra***; užpakalyje: **Vladas Virbalas-*Liepsna***, (**?**), **Adomas Širvinskas-*Šalmas***, **Stasys Rokas-*Beržas*** ir **Kazimieras Puodžiūnas-*Titnagas***. (A-509)

150. Vytauto apyg. Tigro rnkt. ryšininkė **Genė Žalnieriūnaitė-*Žibutė*** ir partizanė **Salomėja Galatiltytė-*Našlaitė*** Antanų miške, 1946 m. (1432)

151. Vytauto apyg. partizanai, 1937 m. Sėdi – **Feliksas Mažeikis-*Kardas***; stovi: **Alfredas Krankalis-*Beržas*** ir **Matas Leikus,** nukankintas pokario metais Rokiškio MGB rūsiuose. (1052)

152. Vytauto apyg. partizanai **Kazimieras Gaidelis-*Gailius*** ir **Mečys Žvyriukas-*Aukštaitis***, apie 1947 m. (1419)

153. DK apyg. Titnago būr. partizanai **Uršulė Latvytė** ir **Adomas Širvinskas-*Šalmas***. (CD-634A)

154. Algimanto apyg. partizanas **Kazys Pelekas**. (CD-368)

155. Vytauto apyg. Tigro rnkt. partizanas **Vytautas Galatiltis-*Mikosiukas***. (1421)

156. Vytauto apyg. partizanas **Aleksas Katinas-*Barzda***, g. 1915 m. Aukštakalnio k., Leliūnų vlsč. Žuvo 1947 06 25. (A-736)

157. Partizanų rėmėjas **Petras Lukošiūnas** iš Stunkūnų k., Pandėlio vlsč., ir partizanas **Algimantas Stankūnas-*Antanas***, 1995 m.

158. Algimanto ir Vytauto apygardų prtz. vadų susitikimas. Sėdi: **Vincas Kaulinis-*Miškinis***, **Antanas Slučka-*Šarūnas***, **Bronius Kazickas-*Saulius***, **Bronius Keblys-*Ūsas***, **Jonas Bartašius-*Saulius***, ***Laimutis*** ir **Albertas Nakutis-*Viesulas***; stovi: **Povilas Baronas-*Briedis***, **Jurgis Urbonas-*Lakštutis***, (**?**), **Balys Žukauskas-*Žaibas***, (**?**) ir **Antanas Starkus-*Montė,*** 1949 m. (506-GV)

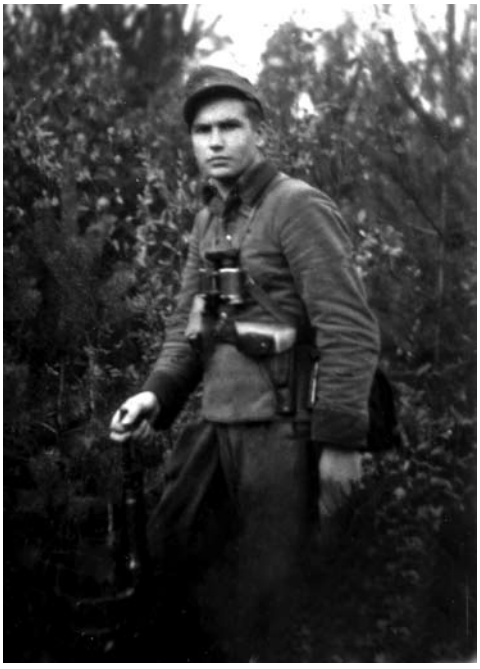

159. Algimanto apyg. partizanas **Alfonsas Niaura-*Vyturys*** iš Bajorų k., Svėdasų vlsč. (246-GV)

160. Vytauto apyg. Lokio rnkt. partizanai **Jonas Vainauskas-*Jaska*** ir **Edvardas Vaičėnas-*Edska*** (CD-428)

161. Vytauto apyg. Audros būr. partizanai: **Romualdas Navickas**-***Jaunutis***, **Antanas Kazakevičius**-***Narsutis***, **Alfonsas Svilas**-***Streikus*** ir **Balys Sirutis**-***Granitas***, 1952 m. (CD-670)

162. Vytauto apyg. partizanas. (B-1107)

163. Algimanto apyg. partizanai: **Balys Ramanauskas**-***Narsutis***, (**?**), (**?**), (**?**), **Joana Railaitė**-***Pūga***, ***Neringa***, ***Vincukas*** ir **Antanas Slučka**-***Šarūnas***. (504-GV)

164. Lietuvos partizanai **Jonas Kadžionis**-***Bėda***, **Antanas Kazakevičius**-***Narsutis*** ir **Jonas Abukauskas**-***Siaubas***, Bikūnų k., Utenos r., 1998 m. (CD-733)

165. Vytauto apyg. Liūto rnkt. Viesulo būr. partizanai (**?**) ir **Silvijus Urbomas**-***Lapinas***, veikę Skudutiškio parapijoje

166. Vytauto apyg. štabo ryšininkai, Lokio rnkt. partizanai broliai **Antanas Bulka**-***Dainius*** ir **Juozas Bulka**-***Skrajūnas***, ***Svajūnas***, ***Tauras*** – MGB SG spec. ag. ***Bimba***, legenduotas partizanas ***Žaibas***, vėliau – kunigas. (B-1099)

167. Vytauto apyg. Streikų būr. ryšininkės **Ona Balčiūnaitė**-***Marti*** ir **Ona Mackutė**. (CD-666)

168. Algimanto apyg. Eskimo būr. partizanas **Antanas Matuliauskas**-***Adaska***, ***Vaidila***, 1946 m.

169. Vytauto apyg. Liūto rnkt. Aušros būr. partizanas **Povilas Kriaučionis**-***Bijūnas***, g. 1924 m. Vosgėlių k., Utenos vlsč. Žuvo 1947 06 25 Buivydų k., Jono Staniulio sodyboje. (A-732)

170. Algimanto apyg. partizanai **Justinas Puodžiūnas**-***Šerkšnas*** ir **Bronius Puodžiūnas**-***Garsas***. (350-GV arba A-463)

171. Partizanas **Algirdas Kėkštas** Vilniuje, 1943 m. Žuvo Varėnos r. (B-1085)

172. Partizanų ryšininkės **Birutė Biliūnaitė-*Mažylė*** ir **Birutė Bartkutė-Malakauskienė** Vorkutos lageryje, 1955 m. (1631)

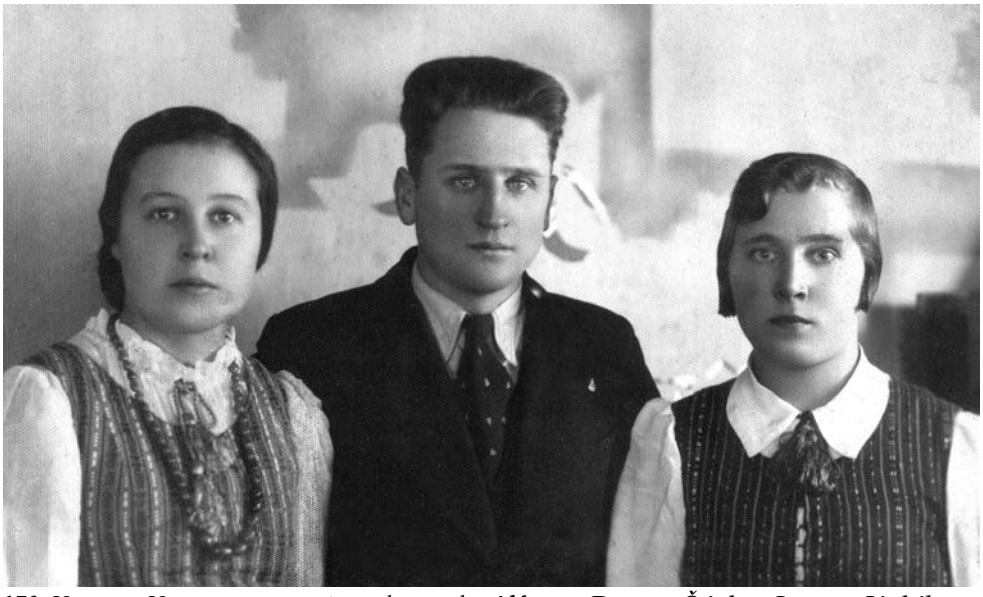

173. Utenos r. Vytauto apyg. partizanų būr. vadas **Alfonsas Daunys-*Šriubas***, ***Jovaras***, ***Lizdeika*** su **Jane Grašyte** ir **Stefa Jučiute** Alfonsui išeinant į kariuomenę, 1940 m. (CD-651)

174. Vytauto apyg. Ąžuolo kuop. vadas, Kimšto adjut. **Juozas Skurkis-*Laisvūnas*** ir Šiaurės–Rytų Lietuvos sr. vadas **Jonas Kimštas-*Žalgiris***. (849)

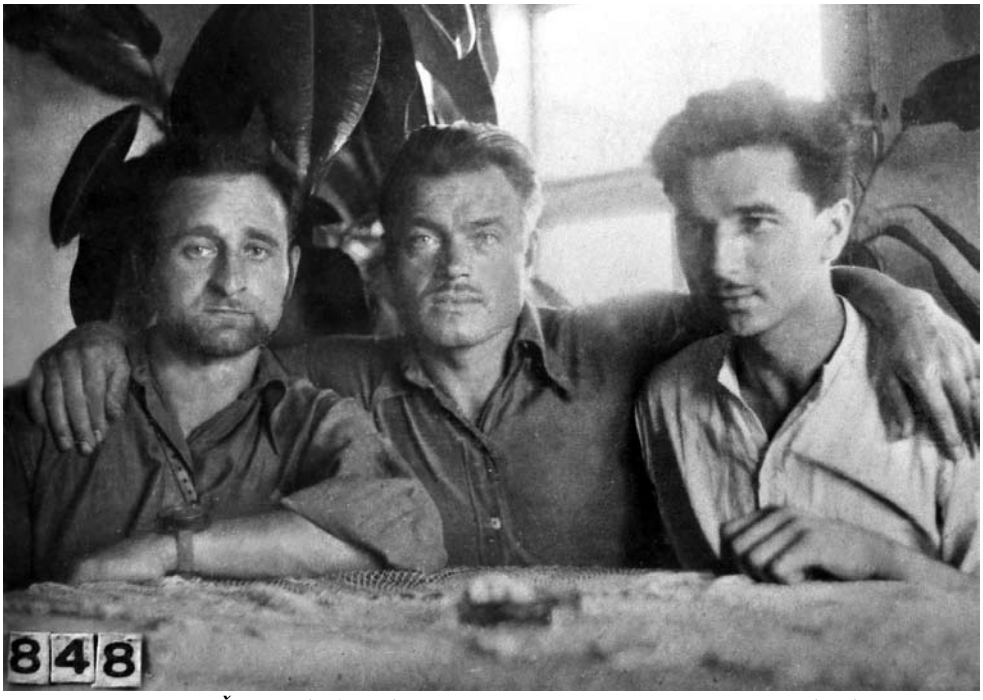

175. **Jonas Kimštas-*Žalgiris*** (viduryje) su nežinomais Vytauto apyg. partizanais. (848)

176. **Zosė Diponaitė-Vikonienė** su vyru **Algirdu Vikoniu** Pandėlyje, 2009 m.

177. **Vasylius Guiga**

178. Vytauto apyg. partizanų būr. vadas **Juozas Streikus-*Stumbras***

179. **Marijona Apacian-kaitė-Džiugienė** Keblonyse, Anykščių r., 2010 m.

180. Algimanto apyg. partizanų ryšininkė **Birutė Biliūnaitė-*Mažylė*** Vorkutos lageryje, 1951 m. (1622)

181. Vytauto apyg. partizanai. (CD-206)

182. Algimanto apyg. partizanas **Jonas Marcinkevičius-*Jokeris***. (424-GV)

183. Vytauto apyg. Beržo kuop. Šmėklos būr. partizanas **Ferdinandas Mikėnas-*Ežys*** iš Kuprių k., Svėdasų vlsč., 1950 m. (159-GV)

184. Vytauto apyg. Tigro rnkt. partizanai **Kazys Kaladinskas-*Erškėtis*** ir **Antanas Skunčikas-*Kaltas***. (B-1114)

185. Algimanto apyg. partizanai **Povilas Jankauskas-*Alksnis*** ir **Juozas Banys-*Šūvis***. (363-GV)

186. Sovietinės armijos rekrutai Karaliaučiuje, 1950 m., vėliau – partizanai **Bronius Raškevičius**-***Tauras*** iš Baltušavos k., Skiemonių vlsč., ir **Bronius Tumasonis**-***Jovaras*** iš Želtiškių k. (CD-500)

187. Partizanai Šimonių girioje, 1947 m. Priekyje viduryje guli **Bronius Narbutas**-***Radvila***. (180-GV)

188. Vytauto apyg. partizanai. (A-747)

189. Algimanto apyg. partizanai **Justinas Puodžiūnas**-***Šerkšnas*** ir **Jonas Baltakys**-***Prancūzas***, ***Drąsutis***, 1950 m. (794)

190. LPS Gedimino rnkt. Vilkų būr. partizanas **Kostas Vanagas**-***Sakalas***, g. 1914 m. Užpaliuose. Žuvo 1945 11 06 Žaliamiškyje. (B-931)

191. Partizanų būr. vadas **Antanas Gūra**-***Šarūnas*** iš Biliūnų k., Skapiškio vlsč., 1939 m. (CD-727)

192. Vytauto apyg. partizanas **Vaclovas Mikolaičiukas**-***Sakaliukas*** iš Šeimaties k., Tauragnų vlsč.

193. Pilėnų tėv. partizanas **Algis Ikamas** ir tėv. vadas **Stepas Giedrikas**-***Girietis***. (565)

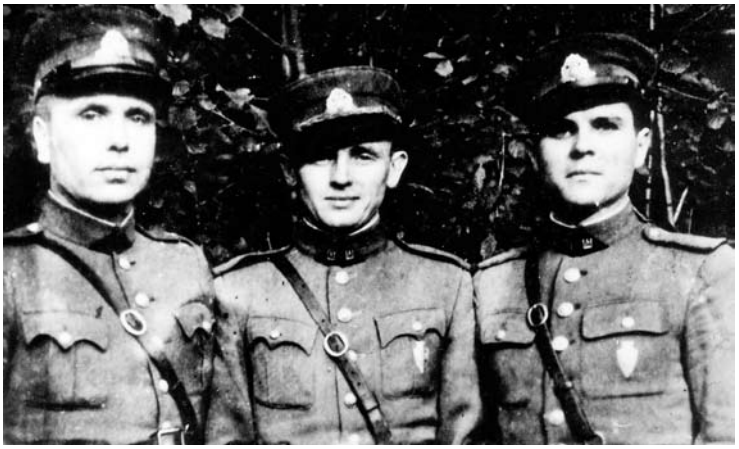

194. Vytauto apyg. partizanai: **Adolfas Aidukas**-***Tarzanas***, **Pranas Račinskas**-***Drugelis*** ir **Petras Cicėnas**-***Žalgiris***

195. Vytauto apyg. Tigro rnkt. partizanai V. Žaliaduonio-*Roko* svainiai **Leonardas Basys**-***Švyturys*** ir **Klemensas Basys**-***Bajoras***. Abu žuvę. (1416)

196. Algimanto apyg. partizanai **Juozas Gražys**-***Viesulas*** iš Ramaškonių k. ir **Povilas Grumbinas**-***Ąžuolas*** iš Juodbalos k. (797)

197. Vytauto apyg. Tigro rnkt. partizanai. Priekyje – **Kostas Romančiukas**-***Ąžuolas***; užpakalyje: **Bronė Kudabaitė**-***Dainava***, **Juozas Basys**-***Šarūnas***, **Bronė Daktariūnaitė**-***Viltis***, **Kazimieras Gaidelis**-***Gailius*** ir **Genė Žalnieriūnaitė**-***Žibutė***. (1420)

198. Vytauto apyg. Audros būr. partizanas **Jonas Abukauskas**-***Siaubas***

199. Vytauto apyg. partizanai prie Lokiaraisčio miško, netoli Vojelių k., apie 1945 m. Priekyje: **Stasys Juodis-*Čižikas*** ir **Balys Graužinis-*Uosis***; užpakalyje – **Jonas Juodka-*Vėžiukas***. (A-784)

200. Vytauto apyg. Tigro rnkt. partizanas **Leonardas Basys-*Švyturys*** ir Tigro rnkt. vadas **Vincas Žaliaduonis-*Rokas***. (B-1124)

201. Vytauto apyg. Tigro rnkt. partizanai **Petras Cicėnas-*Žalgiris*** ir **Antanas Skunčikas-*Kaltas***. (B-1109)

202. Vytauto apyg. partizanai. Priekyje – **Pranas Kemeklis-*Tėvas***; užpakalyje: **Vytautas Baltrūnas-*Strazdelis***, **Juozas Kemeklis-*Rokas***, **Albertas Nakutis-*Viesulas***, **Pranas Urbonavičius-*Dėdė***; viršuje – **Stasys Gimbutis-*Rūkas***. (821)

203. Pilėnų tėv. partizanai Biržų girioje prie paminklo 1863 m. sukilėliams, 1951 m.: **Jonas Baltušis-*Trimitas***, **Mykolas Suvaizdis-*Sakalas***, už Suvaizdžio – **Alfonsas Valentėlis-*Bankininkas Vailokaitis***, **Bronius Meškinis-*Devinė***, tėv. vadas **Steponas Giedrikas-*Girietis*** ir **Romas Styra-*Rėksnys***

204. Vytauto apyg. partizanas **Bronius Kemeklis-*Kerštas***. (A-634)

205. **Ona Tumėnaitė-Klabienė** Dusetose, 2010 m. (1633)

206. Nežinomas partizanas

207. **Anastazija Krikštulienė-Zaleckaitė** Ceikiniuose, 2010 m.

208. **Stefanija Krapienė** (Leokadijos Krapaitės motina) iš Rudakasų k., Obelių vlsč., Eglainėje, 1954 m. (00-102)

209. Kupiškio r. Salamiestėnų partizanų vadas kap. **Albinas Tindžiulis-*Dėdė*** Sipsalėje, 1948 m.

210. Pilėnų tėv. partizanas **Bronius Mikonis**-***Cvinklys***. 1951 10 12 apnuodytas kng. MGB ag. *Tupėno*-Antano Valantino

211. Gedimino tėv. partizanas **Benjaminas Rekašius**-***Puikutis*** sovietiniame kalėjime

212. Vytauto apyg. partizanas **Vincas Pupelis**-***Svotas***, ***Viršaitis*** sovietiniame kalėjime, 1954 m.

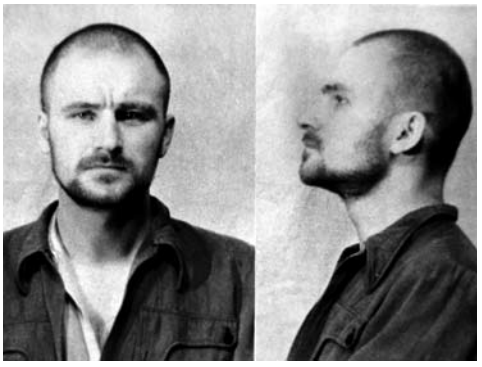

213. Pilėnų tėv. partizanas **Linas Pivoravičius**-***Kanapė***. 1951 10 12 apnuodytas kng. MGB ag. *Tupėno*-Antano Valantino

214. Pilėnų tėv. partizanas **Vytautas Valentėlis**-***Karukas***. 1951 10 12 apnuodytas kng. MGB ag. *Tupėno*-Antano Valantino

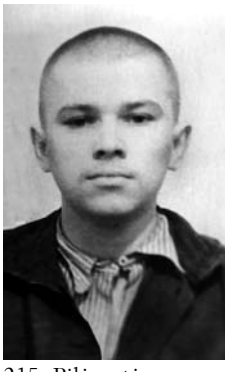

215. Pilėnų tėv. partizanai **Petras Laucius**-***Pumputis***. 1951 10 12 apnuodytas kng. MGB ag. *Tupėno*-Antano Valantino

216. Pilėnų tėv. partizanas **Alfonsas Januševičius** sovietiniame kalėjime, 1951 m.

217. Pilėnų tėv. partizanas **Vytautas Valentėlis-*Karukas*** Biržų girioje, 1950 m.

218. Pilėnų tėv. partizanas **Linas Kabatavičius-*Dainius,*** apie 1949 m.

219. Šeduvos gimnazijos mokytojai su direktoriumi **Pranu Švilpa-*Barzdyla*** (viršutinėje eilėje 1-as iš dešinės), 1946 m.

220. Lietuvės politinės kalinės Irkutsko sr., Bratsko r., lageryje Nr. 09. Antroje eilėje antra iš dešinės **Leokadija Krapaitė**, 1955 m. (00-107)

221. Politinės kalinės **Nijolė Gaškaitė-Žemaitienė**, **Emilija Lujanienė-*Rūta***, (**?**) ir **Birutė Putrimaitė** Kemerovo sr., Marijanske, 1959 m. (CD-605)

222. Nužudyti ir išniekinti DK apyg. partizanų kūnai. Priekyje būr. vado **Galinio Antano-*Juodosios Kaukės*** palaikai. Žuvo 1945 07 01 Jagėlonių miške.

223. Žuvęs išniekintas partizanas Daugailiuose. Nuotr. iš Utenos muziejaus fondų. (B-957)

224. Žuvęs išniekintas partizanas. (746-GV)

225. Zarasų krašto stribai. (CD-734)

226. Stribai

227. Antazavės stribas **Kirilas Kuriakinas**, itin žiauriai susidorodavęs su vietos gyventojais, 1995 m. (CD-665)

228. Utenos krašto stribai

229. Daugailiuose dislokuoto rusų NKVD garnizono kariškiai. Nuotr. iš Utenos muziejaus fondų. (B-971)

230. **Vytautas Petronis-*Klajūnas***, MGB ag. ***Kairys***, 2011 m.

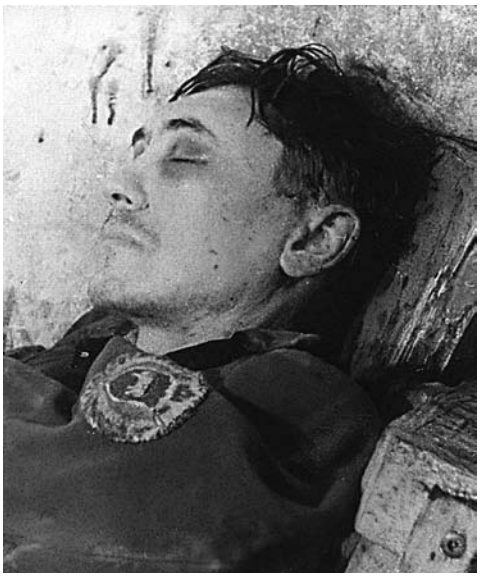

231. **Povilas Petraitis-*Gerutis***, g. 1924 m. Petrailiškių k., Prienų vlsč. Žuvo išduotas 1949 11 16.

232. Išniekintas žuvęs partizanas. Nuotr. iš Utenos muziejaus fondų. (A-777)

233. Išniekintas žuvęs Utenos kr. partizanas. Nuotr. iš Utenos muziejaus fondų. (A-798)

234. Rusų enkavedistas Daugailiuose. Nuotr. iš Utenos muziejaus fondų. (B-972)

235. Utenos stribas **Lezirskas**. Nuotr. iš Utenos muziejaus fondų. (B-992)

236. Stribas **Stasys Navikas**. Nuotr. iš Utenos muziejaus fondų. (B-984)

237. Rusų NKVD garnizono karininko šeima Daugailiuose. V. Kanapecko nuotr. iš Utenos muziejaus fondų. (B-975)

238. **Prano Gindrėno** laiškai iš Rusijos lagerio siųsti žmonai ir dukroms

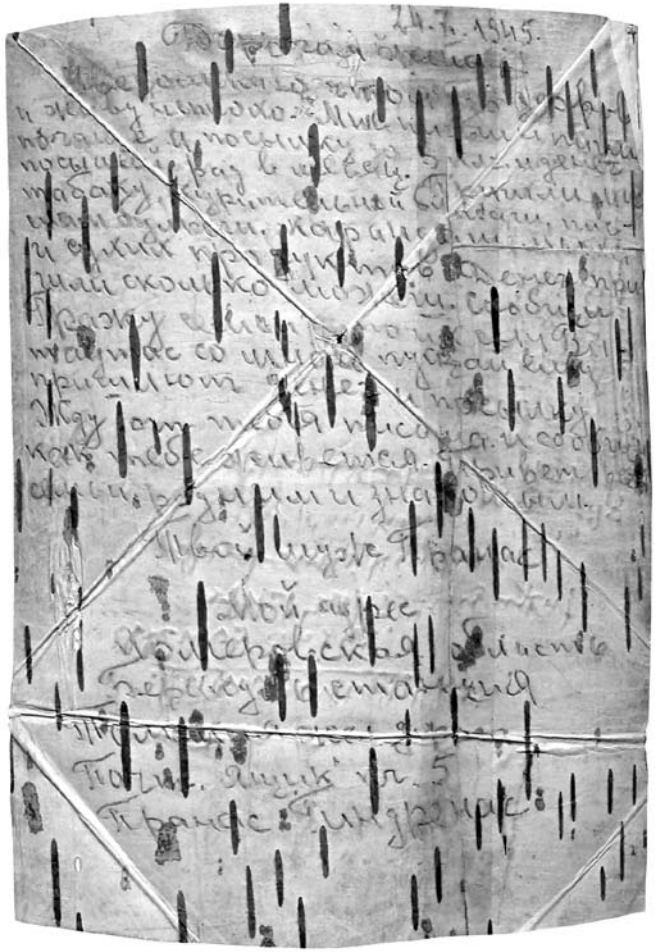

239. **Prano Gindrėno** laiškas iš Rusijos lagerio, rašytas 1945 07 24 ant beržo tošies

240. Miškinių šeima iš Trinkuškių k., Degučių vlsč., 1935 m. Pirmoje eilėje: **Aleksas Miškinis**, g. 1931 m. (pokario prtz. ***Dobilas***), **Uršulė Miškinytė-Miškinienė**, g. 1908 01 09, **Kazimieras Miškinis** ir **Vytautas Miškinis**, g. 1927 m. (pokario prtz. ***Viesulas***); antroje eilėje – Uršulės sesuo **Salomėja Miškinytė**. (CD-788)

241. Vytauto apyg. Šarūno rnkt. vadas, **Vladas Mikulėnas**-***Liepa***, ***Lubinas***, ***Storulis*** su mokiniais. Gimęs 1917 m. Mockėnų k., Utenos vlsč. Žuvo 1945 12 01 Biliakiemyje, Juozo Adomaičio sodyboje. (1353)

242. Buvęs Troškūnų MGB ltn., partizanų ryšininkas ir rėmėjas **Leonas Giniotis**-***Finišas*** (2-oje eilėje languotais marškiniais) Rusijos lageryje

243. Vytauto apyg. partizanai **Petras Miškinis** (g. 1926 m.) ir **Jonas Leonas Miškinis**-***Varnėnas*** (g. 1923 m.) iš Antilgės k., Daugailių vlsč. Žuvę 1946 10 26. Alfonso Bikelio nuotr. (CD-672)

244. Žuvę išniekinti Vytauto apyg. partizanai

245. Vorkuta. 40-osios šachtos politinių kalinių susitikimas laisvėje. Guli **Bronius Tyla** (Antano Tylos brolis) iš Bičionių k., Anykščių r.; priekyje: **Jonas** (su kepure), Balio **žmona** (iš Biržų), **Balys**, B. Tylos žmona **Valė Tylaitė**, **Juozas Januševičius** iš Dzūkijos ir **Kriaučiūnas** iš Andrioniškio; užpakalyje: **Juozas**, **Birutė Biliūnaitė**, **Juozas Valenta** ir Algimanto apyg. partizanė **Bronė Matuliauskaitė-*Rožė***. (1629)

246. **Birutė Biliūnaitė**, **Monika Jurevičienė** iš Alytaus ir **Vanda Butaitė-Bandzevičienė** iš Telšių tremtyje Vorkutoje (1626)

247. **Stasys Jurkus** iš Gargždų, **Stepas (**pavardė nežinoma) ir
Bronė Matuliauskaitė-Jurkienė-*Rožė* Vorkutoje, 1957 m. (1630)

248. Sverdlovsko sr., Ivdellag, lagpunktas Pristani, 1954 m. Pirmoje eilėje: **Marytė** iš Žemaitijos, **Onutė**, **Onutė ir Dangyra Vaičekauskaitė**; antroje eilėje: **Genutė** iš Žemaitijos, **Marytė**, **Juzė** ir **Aldona Mikulėnaitė** nuo Tauragnų; trečioje eilėje: (**?**), **Pranutė** iš Žemaitijos, **Liuda ir** (mokytoja iš Žemaitijos **Butkuvienė**. (A-1074)

249. Vytauto apyg. Rokiškio kr. partizanas. (CD-761)

250. Vytauto apyg. partizanai **Mykolas Urbonas-*Liepa*** ir (**?**). (CD-759)

251. Vytauto apyg. partizanai. Priekyje pirmas iš kairės – **Alfonsas Budreika-*Bukšys***. (CD-762)

252. Algimanto apyg. Kun. Margio rnkt. Vaidevučio būr. partizanai: **Antanas Baukys**-***Sakalas*** iš Skrebiškio k., Ragelių vlsč., **Petras Dilys**-***Eimutis***, ***Rustėnas*** iš Trako k. ir **Pranas Urbonavičius**-***Dėdė***, ***Jasmontas*** iš Duokiškio. (CD-760)

253. Vytauto apyg. partizanai: **Edvardas Drunga**-***Nykštukas***, **Vytautas Rusakevičius**-***Tigras***, **Povilas Lukošiūnas**-***Žilvytis***, **Bronius Drunga** ir **Lionginas Šlepetys**. (1613)

Apie LKP (b) CK 7-ojo plenumo nutarimų vykdymą vietiniuose selsovietuose, 1945 11 01. Auklėjamasis darbas nevyksta, jaunimas paliktas likimo valiai. 1945 10 29 Adutiškio vlsč. Gailiūnų k., vyko vakarėlis, kuriame dalyvavo ir „paramos grupės" nariai. Grupės vadovas Juchno Marijanas turėjo granatą, kuriai netyčia iškritus ant grindų, įvyko sprogimas. Žuvo 3 ir sužeista 10 žmonių.

Švenčionių apskrities NKVD skyriaus pranešimas apie kovą su ginkluotu pogrindžiu, 1945 10 30–11 04. NKVD sulaikė Dimbelį Leoną, s. Krištopo. Vežamas į Ignaliną jis bandė nuginkluoti sargybinį Naidenovą. Sargybinio neįveikęs, Dimbelis bandė pabėgti, bet istrebitelio Ivanovo šūviais buvo nukautas.

Švenčionių apskrities NKVD skyriaus pranešimas apie kovą su ginkluotu pogrindžiu, 1945 11 10–14. 1945 11 11 Mielagėnų vlsč., Kirkučių k., stribai saugojo vakarušką. Nušauti 2 partizanai, paimti 2 šautuvai ir 25 šoviniai.

1945 11 11 d. Ignalinos vlsč. sulaikyti Dobilo būrio ryšininkė Bubulytė Birutė, d. Juozo, Petkūnaitė Sofija, d. Silvos, ir partizanas Petkūnas Antanas, s. Jono. Paimtas 1 šautuvas ir 30 šovinių.

1945 11 06 Žilėniškės ir Pilipiškės k. susišaudyta su M. Laurinėno-*Mingailos* kuopos partizanais. Nušautas 1 partizanas ir keli sužeisti (rašoma, kad agentūriniu keliu nustatyta, jog iš viso nukauti 8 partizanai, kurių pavardės nežinomos).

Švenčionių apskrities NKVD skyriaus pranešimas apie kovą su ginkluotu pogrindžiu, 1945 11 15–19. 1945 11 13 savo namuose, Garnių k., nusišovė legalizavęsis partizanas Zinkėnas Vitoldas.

Švenčionių apskrities NKVD skyriaus pranešimas apie kovą su ginkluotu pogrindžiu, 1945 11 20–24. Legalizavosi Rizgunskas Jokimas-*Žaibas*, kuris nurodė, kad buvo Kamarausko būryje „prie štabo". Daugėliškio vlsč. NKVD v-kui Demidovui jis papasakojo, kad būryje degradacija: partizanai maištauja, o Kamarauskas juos tramdo. Prieš 2 mėnesius jis, Rizgunskas, būdamas girtas, susikivirčijo su Kamarausku. Šis kirto Rizgunskui automato buože, o Rizgunskas, išsitraukęs pistoletą, šovė į Kamarauską. Tačiau tuo metu po šūviu palindo jo brolis (Petras Rizgunskas-*Tigras*), kuris norėjo išskirti, ir buvo mirtinai sužeistas. Po šio įvykio Rizgunskas Jokimas iš būrio pabėgo ir slapstėsi vienas, kol ryžosi registruotis.

Pranešimas apie darbą su registruotais partizanais ir kt. nelegalais Švenčionių apskr. Iš viso legalizavosi 802 asmenys, iš kurių 559 vengiantys mobilizacijos, 110 dezertyrų, 133 ginkluotų būrių nariai. Jie atidavė 15 automatų, 73 šautuvus, 1 granatą ir 2579 šovinius. Iš visų legalizuotų užverbuota 80 agentų ir informatorių, iš jų – iš buvusių partizanų 44, iš kitų – 36. Dar išaiškinta, kad ne visi atidavė ginklus – dar paimta 2 automatai, 18 šautuvų ir 385 šoviniai.

Praneša agentas *Litvinskij,* 1945 11 25. Esu vidinis agentas Lašinsko-*Liūto* būryje. Būrio sudėtis:

Lašinskas Kazys-*Liūtas*, g. 1918 m.;
Prunskus Balys-*Kiškis*, g. 1920 m., iš Kaltanėnų vlsč.;
Prunskus Vladas-*Turkus*, apie 30 m., iš Kaltanėnų vlsč.;
Prunskus Bronius-*Vaidila* (Vlado brolis), 27 m., iš Kaltanėnų vlsč.;
Baranauskas Jonas-*Gedas*, 22 m., iš Šakališkės k.;
Šustikas Juozas-*Ešerys*, g. 1918 m., iš Terpežio k.;

Šustikas Justas (Juozo dėdė), 43 m., iš Terpežio k.;
Šustikas Juozas-*Trotilas*, 32 m., iš Terpežio k.;
Lašinskas Leonas-*Briedis*, 27 m., iš Kemešio k.;
Antanaitis Jonas iš Antaliedės k. ;
Dailidė Albertas, 23 m., iš Terpežio k.;
Radpolius Juozas-*Rapnykas*, 23 m., iš Kaltanėnų vlsč.;
Viškelis Jonas iš Liedelės k., Kaltanėnų vlsč.;
Partizanas *Gaidelis* (pavardės nežino).

Iš viso būryje yra 15 žmonių, 2 rankiniai kulkosvaidžiai, 4 automatai, 8 šautuvai, būrys dažniausiai laikosi aplink Terpežio, Pagelupio, Antaliedės, Rusališkės, Liedelės kaimus. Neseniai Antaliedės miške įsirengė bunkerį. Ne per toliausiai nuo to bunkerio yra maisto atsargų bunkeris, kuriame yra paruoštos mėsos atsargos – nudobti 6 paršai. Mėsos turėtų užtekti ilgam.

Liūto būrys palaiko ryšius su *Baravyko* būriu, kurį sudaro:
Lapinskas Petras-*Baravykas*, 27 m., būrio vadas;
Lapinskas Stasys, s. Kazio (vado brolis);
Lapinskas Juozas, s. Kazio (vado brolis);
Lapinskas Leonas, s. Kazio (vado brolis);
Zemlevičius Petras, s. Vinco, iš Aukštasalės k.;
Zemlevičius Juozas, s. Vinco, iš Aukštasalės k.;
Zemlevičius Dominas, s. Vinco, iš Aukštasalės k.;
Deveikis Juozas, s. Jurgio, iš Labanoro k.;
Deveikis Leonas, s. Jurgio, iš Labanoro k.;
Zemlevičius Leonas, s. Vinco;
Pilinavičius (Pilipavičius?) Jonas, s. Vinco.

Būrys ginkluotas 1 rankiniu kulkosvaidžiu ir 8 šautuvais. *Baravyko* ryšininkė yra Zemlevičiūtė Ona. *Liūtas* kalbėjo, kad reikia sugauti ir sušaudyti *Romelį* (A. Krinicką), nes jis savavaliauja: atėmė ginklus iš mūsų (Liūto) būrio partizano Šustiko ir iš Kavarsko būrio partizano Biveinio.

Švenčionių apskrities NKVD skyriaus pranešimas apie kovą su ginkluotu pogrindžiu, 1945 11 30–12 04. Iš agento „maršrutininko“ *Olego* gauta duomenų, kad Antaliedės miške yra Liūto būrio partizanų bunkeris, kur slapstosi Šustikas ir Antanavičius. 1945 12 03 jie atėjo legalizuotis ir atidavė 1 Degteriovo kulkosvaidį, vokišką šautuvą ir 50 šovinių. Papasakojo, kad 1945 11 26 rastas jų maisto bunkeris, nors nuostolių partizanai nepatyrė, bet visi išsilakstė, dabar ryšio nei su *Liūtu*, nei su kitomis grupėmis nesą.

LYA, f. K-1, ap. 18, b. 44. Švenčionių apskrities NKVD skyriaus pranešimas apie kovą su ginkluotu pogrindžiu, 1945 09 19–24. Šiškinių miške (Saldutiškio vlsč.) 09 18 sulaikytas neblaivus Kazys Kuzelis, g. 1891 m., kilęs iš Šiškinių k. Jis nurodė, kad nuo 1944 m. yra LLA narys slapyvardžiu *Bitinas*, priesaiką priėmė Saldutiškio finansų inspektoriaus Apolinaro Juršio kabinete (dar esant vokiečiams). Pagal savo įsipareigojimus jis teikė žvalgybinę medžiagą, parūpindavo fiktyvius dokumentus. Tardomas pateikė duomenis apie 13 vietos LLA narių.

Iš informatoriaus *Paltauskis* sužinota, kad Šarkių k. gyventoja Valiulytė Adelė, d. Anupro, g. 1924 m., palaiko ryšius su miškiniais. Šiai informacijai patikrinti Šarkių k. įvykdyta „ablava“, sulaikyta keletas gyventojų, tarp kurių ir Valiulytė Adelė. Jos sulaikymą siekta užmaskuoti ir kitų, su pogrindžiu nesusijusių asmenų sulaikymu.

Tardoma Valiulytė Adelė prisipažino, kad pažįsta buvusį vokiečių policijos vachmistrą Kaušylą Kazį, kilusį iš Kačiūnų k., Kuktiškių vlsč., jis dabar yra partizanų būryje (slapyvardžiu *Guiga*). Su juo Adelė susirašinėja per Kuktiškių vlsč. Purviniškių k. gyv. Joną Valį.

Pagal šiuos kompromituojančius duomenis Adelė užverbuota kaip informatorė *Gražina*, ryšio punktas su ja – Saldutiškio bažnyčia, kur ji gieda chore.

Atliekant Švenčionių kalėjime kalinčių asmenų duomenų pertikrinimą, nustatyta, kad Čeponis (Čeponas – *R. K.*) Benediktas, g. 1923 m., s. Viktoro, iš Ignalinos miestelio 1941 m. buvęs baltaraiščiu, suiminėjęs ir šaudęs sovietinius žmones. Dabar Čeponis amnestuotas, prie kalėjimo atlieka ūkinius darbus ir greitai būsiąs paleistas...

Rugsėjo 22 d. Čeponis išgalvotu pretekstu iškviestas į atskirą kabinetą ir ištardytas. Pareiškus, kad apie jo veiklą gauta naujų duomenų ir jis nebūsiąs paleistas, B. Čeponis labai nusiminė. Į siūlymą bendradarbiauti ir paleidimą į laisvę jis beveik nereagavo ir svyravo. Kai buvo pažadėta sugrąžinti į Sibirą išvežtą jo šeimą, B. Čeponis pralinksmėjo ir pasakė, kad dėl šeimos padarysiąs viską ko prašomas.

Sutarta, kad B. Čeponis bus rengiamas kaip vidinis agentas į *Roko* būrį. Tam tikslui netoli jo sodybos paslėptas šautuvas su 15 šovinių, su šiais ginklais jis išeis pas partizanus neva „keršydamas už šeimos ištrėmimą“. Ryšiui su *Roku* užmegzti jis pasinaudos legalizuoto partizano Voroneckio (naudojamo „tamsoje“) ryšiais. B. Čeponis su šiomis sąlygomis sutiko ir buvo užverbuotas ag. pseudonimu *Antanaitis*, ryšys su juo bus palaikomas per slaptavietes.

Apie raudonarmiečių ir karininkų įvykdytus revoliucinio teisėtumo pažeidimus Švenčionių apskrityje. 1945 08 12/13 naktį dalinio Nr. 02003, dislokuoto Pabradės vlsč., kariai iš pagalbinio ūkio pavogė 170 gubų rugių ir nurinko obuolius iš 2 ha sodo, visas šias gėrybes išvežė į Utenos apskr.

To paties dalinio kariai į žuvivaisos tvenkinį įmetė granatą, kuriai sprogus, užmušta 2000 (nuo 200 g ir didesnių) karpių, po to, atvėrę sklendes į ežerą, išleido dar ~6000 smulkesnių žuvų.

Pabradės vlsč., Bindziukų k., kareiviai apiplėšė pilietį Riaubą ir atėmė iš jo 1 porą „tuplių“ (batelių), 2 poras batų, kailinius ir vyrišką kostiumą.

Zabelinos k. kareiviai iš vietos gyventojų atėmė 2 suknutes, 1 porą batų, 2 moteriškus paltus ir 2 kg sviesto.

Pabradės garnizono kareiviai Dirvoniškių k., Joniškio vlsč., apiplėšė Tijūnaitienės Karolinos namus: atėmė 3 paltus, skarelę, iš Riaubienės Veronikos pavogė moterišką kostiumėlį.

1945 09 20 BSSR Postavų (Pastovių) garnizono kareiviai, vadovaujami j. ltn. Grigorijaus Sokolovo, įsiveržė į Adutiškio vlsč. NKVD būstinę, sumušė budintį bei operatyvinį įgaliotinį Beresniovą. Paėmę iš NKVD skyriaus kulkosvaidį ir šautuvą, šaudydami nuvažiavo Pastovių link.

G. Sokolovas ir 2 toje akcijoje dalyvavę kareiviai patupdyti į areštinę, bet jų pagrobti ginklai nesurasti.

1945 09 18 grįžtantys iš Vokietijos ir vykstantys į Polocką 188-ojo artilerijos korpuso frontininkai apiplėšė Adutiškio vlsč. gyventojus. Operatyviai sureagavus, kaltieji nustatyti, perduoti jų dalinio SMERŠ-ui.

LYA, f. K-1, ap. 18, b. 47. Pranešimas apie agentūrinės-operatyvinės kovos su nacionaliniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis „bandomis“ rezultatus Zarasų apskrityje, 1946 01 14–19. 1946 01 14, apie 16.30 val., iš šaltinio *Beržis* gauta informacija, kad maždaug 100 asmenų būrys stovyklavo Salako vlsč., Rokėnų k., o naktį iš 01 13 į 01 14, maždaug 04.00 val., iššygiavo pietų kryptimi. Pagal šiuos duomenis, žinant, kad mobilus partizanų būrys keliauja tik naktį, o dieną praleidžia keliose kaimo pirkiose, susisiekta su Salako vlsč. NKVD v-ku ltn. Novikovu ir šifruotas tekstas perduota Dūkšto vlsč. NKVD v-kui Malininui. Parengtas operacijos planas, kuriame numatytas, kad partizanų likvidavimo operacijoje dalyvaus 137-ojo ŠP 1-oji ir 9-oji kuopos.

Numatyta: 1-ajai kuopai, vadovaujamai Salako vlsč. NKVD v-ko Novikovo, iššygiuoti 20.00 val. iš Salako ir judėti maršrutu: Baltabiržė, kurią iškrėsti apeinant iš pietvakarių krypties, paskui sukti link Ažvinčių, Miškiniškių, iki Zubiškių.

9-ajai kuopai: (vad. Dūkšto NKVD v-kas Malininas) išvykti 20.00 val. iš Dūkšto, link Joniškio k., prie kurio prieiti iš pietryčių pusės, po to iškrėsti Prusijos k. (Želmeniškės k.) ir tik tuomet judėti link Zubiškių k., kur numatyta susitikti su 1-ąja kuopa.

1-oji kuopa išvyko, kaip numatyta, 20.00 val., o 9-oji – tik 22.00 val. Baltabiržės kaime 1-osios kuop. vadas ltn. Novikovas susitiko mūsų informatorių *Vanagai*, kuris patikslino, kad skrajojanti kuopa iš Rakėnų k. neišėjo, bet persikėlė į kitą kaimo pakraštį ir liko ten dienoti.

Tikrindamas šią informaciją, ltn. Novikovas pasuko į Rakėnų k. Nuodugniai patikrinus nustatyta, kad *Vanagai* nemelavo: partizanų kuopos kaime nebuvo, bet paliko jį visai neseniai – tik prieš 1–2 valandas.

Kuopos vadas ltn. Novikovas toliau judėjo nustatytu maršrutu: iškrėtė Miškiniškių k. ir sausio 15 d., 13.00 val., pasiekė Zubiškių k. Tuo pačiu metu į Zubiškes atvyko ir ltn. Malinino vadovaujama 9-oji kuopa. Abi kuopos ten sustojo 45 min. poilsiui. Novikovui paklausus Malinino, ar jis tikrino Prusijos (Želmeniškės) k., buvo atsakyta, kad „ten nieko nėra“. Iš to aišku, kad pavėluotai išvykusi iš Dūkšto 9-oji kuopa tam, kad suspėtų susitikti su 1-ąja kuopa Zubiškių k., neįvykdė įsakymo iškrėsti Želmeniškę. Tuomet Novikovui paklausus apie operacijos plano vykdymą, Malininas atsakęs, kad kaime miškinių nesą, ir jis su kuopa grįžtąs į Dūkštą (tai ir padarė). Tuomet Novikovas savo iniciatyva nuvedė kuopą į Želmeniškę ir apie 14.00 val. kaime pastebėjo partizanus. Nustatyta, kad partizanai apsistoję trijose kaimo sodybose, tačiau, trūkstant kareivių, buvo apsupta tik 50 proc. kaimo, todėl dalis partizanų sėkmingai pasitraukė.

Mūšio metu dalis kuopos buvo atkirsta ir intensyvaus mūšio metu sunaikinta. Mūšis tęsėsi iki 17.30 val., buvo nukauti 23 ir paimti gyvi 2 partizanai. Paimta: 3

rankiniai kulkosvaidžiai, 15 šautuvų, 4 automatai, 7 granatos, 2 pistoletai, 3000 šovinių ir 2 arklių kinkiniai su rogėmis. Visiškai likviduotas K. Padvaisko skyrius: 13 partizanų nukauta ir 2 suimti.

Operacijos rezultatus galima būtų vertinti labai gerai, tačiau nepanaudota galimybė visiškai sunaikinti būrį, nes 9-osios kuop. vadas Malininas padarė klaidą neapėjęs Prusijos k. iš pietryčių pusės, kaip buvo jam nurodyta, bet nuėjo šiauriau – tiesiai į Zubiškes. Be to, jis nepradėjo veikti kartu su 1-ąja kuopa, bet išvyko į Dūkštą.

R. K. p a s t a b a: KGB archyve rastame pasižadėjime rašoma, kad Juotka (kitur – Juodka) Juozas, s. Jono, g. 1914 m. Baltabiržio k., Salako vlsč., ir Umbrasas Alfonsas, s. Anupro, g. 1910 m. Jakėnų k., pasižada dirbti NKVD naudai. Šis pasižadėjimas publikuojamas Alfonso Umbraso-*Genio* (*Pėsčiuko*) prisiminimuose.

Agentūrinė byla „Teroristai“, užvesta 1946 03 05:

1) būrio vadas Keberža Antanas-*Kąstelis*, kilęs iš Rimšės vlsč., jo šeima 1945 m. išvežta;

2) Panavas Stasys, s. Juliaus-*Puškinas*, g. 1922 m. Salake, nacių okupacijos metu dalyvavęs sovietinių piliečių gaudymuose ir šaudymuose;

3) Puslys Vytautas, s. Jono, g. 1903 m. Pūslių k., Salako vlsč., buvęs baltaraiščių būrio vadas;

4) Raginskas Teofilius iš Pūslių k., praeityje – baltaraištis, jo sesuo Ona Raginskaitė 1945 01 suimta.

Ši grupė 1945 08 iš Matuševo ir Voitenkovo atėmė drabužius ir 3 kiaules; 1945 08 Užėniškių k. sudegino eigulio Juodvalkio namus, žuvo eigulio žmona ir sūnus, o kitą sūnų išsivedė į mišką; 1945 09 Nariūnų k. apiplėšė ir sužeidė Baliulienę už tai, kad jos sūnus dirba NKVD; 1945 10 Prusijos (Želmeniškės) k. nušovė įgaliotinį Ivanovą; 1945 11 nušovė milicininką Michailovą; 1946 01 iš piliečių Kemeklio, Bikulčiaus ir Šimkūno atėmė maistą ir drabužius.

Pranešimas apie agentūrinės-operatyvinės kovos su nacionaliniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis „bandomis“ rezultatus Zarasų apskrityje, 1946 03 06–10. Sulaikyti: Grigorjev Arsenij Leontjevič, g. 1927 m., Marteniškių k., kriminalinis nusikaltėlis; Marcinkevičienė Anelė, d. Alekso, g. 1900 m., iš Rusteikių k., Salako vlsč., kuri gyveno Černobrodo k., ji pardavinėdavo vogtus daiktus. Indrašius Jonas, Kazio, g. 1898 m., iš Kairionių k., Dusetų vlsč., ir jo sūnus Aleksas, g. 1928 m., kurie yra įtariami nužudę Joną Namajūną iš Avyžių k. ir Joną Lingę iš Brogiškių k.

Per ataskaitinį laikotarpį legalizavosi:

1) Sirutis Kazys, Povilo, g. 1926 m. Bikūnų k., anksčiau buvęs Putrimo būryje;

2) Šileikis Alfonsas, Petro, g. 1920 m. Vilkiškių k., Salako vlsč., vengiantis mobilizacijos;

3) Dūdėnas Bronius, Justino, g. 1925 m. Bikėnų k., Degučių vlsč., jis slapstėsi pas Balį Juodvalkį Juri... (neįskaitoma – *R. K.*) kaime.

LYA, f. K-1, ap. 18, b. 54. Trijų lavonų, sudegusių ūkinės paskirties pastate Dusetų vlsč. Jaskoniškių k., atpažinimo protokolas, 1945 07 08.

Atpažinimui pakviesti: Juozas Markelis, g. 1898 m., Jaskoniškių k. gyventojas, ir Lionginas Lukošiūnas, g. 1928 m. Salinių k., Antazavės vlsč. gyventojas.

Apžiūrint pirmą lavoną, nustatyta, kad jis smarkiai apdegęs, yra tik kairė ranka, pusė veido nudegę. Atpažintas – Mykolas Kazanas.

Apžiūrint antrą lavoną, nustatyta, kad jis yra be galvos, kojų žemiau kelių taip pat nėra. Lionginas Lukošiūnas pagal kūno sudėjimą atpažino savo brolį Juozą Lukošiūną.

Apžiūrint trečiąjį lavoną, nustatyta, kad jis smarkiai apdegęs, be galvos, kojų žemiau kelių ir dešinės rankos iki alkūnės nėra. Ant kairės rankos rastas žiedelis, pagal kurį Lionginas Lukošiūnas atpažino Adolfą Bražį.

Apžiūrint įvykio vietą, rasti 2 kulkosvaidžių ir 1 šautuvo bei trumpųjų ginklų likučiai, kurie yra deformuoti (sprogimų) ir visiškai sugadinti ugnies.

Spec. pranešimas. 1945 07 07 iš sulaikytojo Cibulsko Juozo, s. Vinco, g. 1904 m. Vaidminių k., sužinota, kad Ramanausko Petro (gal turėtų būti Kazio – *R. K.*) būrys laikosi Kuprių miške, netoli Obelių. Cibulsko žodžiais, ten yra kuopos vadovybė ir štabas, kurį saugo ne daugiau kaip 15 partizanų.

R. K. p a s t a b a: čia tikrai įsivėlusi klaida dėl Ramanausko vardo, kadangi Obelių vlsč. teritorijoje 1944 m. partizanų būrį sukūrė **Kazys Ramanauskas, s. Mykolo-*Barzda***, g. 1915 m. Obelių vlsč., Želiūnų k. Tuo metu partizano Petro Ramanausko ten nebuvo.

Realizuojant šiuos duomenis, Imbrado miestelyje dislokuota 137-ojo ŠP 9-oji kuopa, vadovaujama Pustanovskij (35 kariai), ir Antazavės istrebitelių (stribų) būrio nariai (10 žmonių) pasiųsti į Obelius, iš kur rikiuotės tvarka pajudėjo link partizanų stovyklos Kuprių miške. Sugautas partizanas tardomas pasakė, kad čia stovyklauja Pupeikio būrys, ginkluotas minosvaidžiu, 8 kulkosvaidžiais, automatiniais ginklais.

Jie yra gerai įsitvirtinę: įsirengę apkasus ir žiedinę gynybą, turi pakankamai amunicijos. „Jūs jų nepaimsite," – paaiškino suimtasis, kuris daugiau kalbėti atsisakė.

Bandydami priartėti prie partizanų stovyklos, buvome apšaudyti intensyvia ugnimi, nušautas mūsų kulkosvaidininkas serž. Nazarovas, o jo antrasis numeris sužeistas. Stovyklos prieigas iš vienos pusės natūraliai saugojo pelkė, o visa kita teritorija buvo apšaudoma, todėl partizanai mūsų arčiau neprisileido. Istrebiteliai, sutikę partizanų pasipriešinimą, pasimetė ir paniškai pasitraukė. Mums pavyko nukauti 1 partizaną, o raudonarmietis Much, pats būdamas sužeistas, nukovė ir antrą. Mūšis tęsėsi 1,5 val., iki 17.30, tačiau jokių apčiuopiamų rezultatų nepasiekta. Sužeistieji buvo nuvežti į Obelius, kur tuo metu pagal iškvietimą atvyko 232-asis pasienio pulkas, kuris į operacijos vietą atvyko 19.00 val.

Paimta partizanų stovykla jau buvo apleista, persekiojimas buvo nerezultatyvus. Iš viso žuvo 6 partizanai (4 iš jų išsinešė), mūsų nuostoliai: žuvo 2 seržantai N. Nazarov ir F. Popov, sunkiai sužeisti 4 raudonarmiečiai: Pavlov, Šipunov, Beraja ir sanitarinės dalies j. ltn. Kliušina.

LYA, f. K-1, ap. 18, b. 57. Pranešimas apie agentūrinės-operatyvinės kovos su nacionaliniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis „bandomis" rezultatus Utenos apskrityje, 1945 06 25–29. 1945 06 25 130-ojo pasienio pulko

kareiviai miške netoli Andrioniškio (Anykščių vlsč.) nukovė 12 partizanų, paimta 1 rankinis kulkosvaidis, 1 automatas, 7 šautuvai, 3 pistoletai ir 500 šovinių.

06 25 Utenos apskr. NKVD skyriuose legalizavosi Petras Zizas, Antano-*Vytenis*, kuris parodė, kad Utenos vlsč., netoli Narvaišių k., yra partizanų būrys. Pagal šiuos duomenis likviduoti 4 ir gyvi paimti 4 partizanai. Paimtas 1 automatas, 5 šautuvai, 1 pistoletas, 2 granatos ir 500 šovinių.

Zizas Petras, g. 1922 m., yra Klavinių k., Utenos vlsč., gyventojas, legalizacijos metu atidavė 1 automatą ir 100 šovinių.

Užpalių ir Kuktiškių vlsč. įvykdytos operacijos. Užpalių vlsč. surasti 8 bunkeriai, iš kurių viename suimtas LLA Alaušo būrio sekretorius Butiškis Antanas, s. Gasparo, g. 1923 m., iš Užpalių vlsč., Gailiešionių k. Jis tardomas paaiškino, kad Sakalo štabo įsakymu 1945 06 13 nurodyta partizanų daliniams išsivaikščioti po namus ir ten slėptis iki atskiro nurodymo.

Satkūno Jono, s. Stepono, g. 1905 m., Skiemonių vlsč. VK pirmininko, parodymai: Likauskas Albertas – Skiemonių NKGB įgaliotinis yra girtuoklis. Jau ne kartą darbo metu jis pasirodo girtas, kaip antai, 1945 06 23 darbo vietoje pradėjo girtauti, paskui, nuėjęs į mokytojų butą, skundėsi, kad „kariavau kariavau, o gavau š..., dabar man gyvenimą ėda“. Kas jam „ėda gyvenimą“, nepaaiškino, užtat išsitraukęs mauzerį norėjo nusišauti, bet mokytojai pagriebė jo ginklą ir paguldė miegoti. Kai išsiblaivė, ginklą atgavo.

R. K. pa s t a b a: Laimonas Abarius pasakoja, kad Albertą Likauską pažinojęs asmeniškai. Jis turėjo 4 sūnus: 2 sudegė gaisre apie 1956–1957 m., vienas kažkaip tragiškai žuvo, o ketvirtasis sūnus žuvo kariuomenėj apie 1982 m. Tarnavo Kaliningrado sr. ir pataikė ant „karo palikimo“: kareiviams užkūrus laužus apkasų vietoje, detonavo po žeme buvusi mina.

Pranešimas apie agentūrinės-operatyvinės kovos su nacionaliniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis „bandomis“ rezultatus Utenos apskrityje, 1945 07 05–10. Vykdomas tyrimas dėl galimų nacionalinio pogrindžio ryšių su Utenos ligoninės personalu. 1945 04 03 iš ligoninės pabėgo 3 sužeisti ir ten gydyti partizanai, vienas iš jų – Katinas (pavardė – *R. K.*). Manoma, kad jiems pabėgti padėjo med. sesuo Taraskievič.

Pranešimas apie NKGB Utenos skyriaus darbą „katalikų dvasininkijos linija“. Suimtas Petras Liutkus, s. Petro, g. 1904 m., Rietavo vlsč., Telšių apskr. 1941 m. vasarą Inturkės vlsč. jis sukūrė baltaraiščių būrį, kuris gaudė ir šaudė sovietinius piliečius. Jis buvo sukilėlių būrio vado pavaduotojas, turėjo šautuvą ir pistoletą. 1943 m. jis įstojo į LLA, tapęs Kirdeikių klebonu, parėmė Tigro rinktinės partizanus 15 000 rub., davė 2 centnerius rugių, 1 cnt kviečių ir 25 kg lašinių.

Taip pat suimtas Alantos klebonas Šimašius Konstantinas, Juozo, g. 1888 m., kuris palaikė ryšius su partizanais, juos slėpė ir šelpė.

Pranešimas apie revoliucinio teisingumo pažeidimus. Užpaliuose 1945 03 valsčiaus NKVD v-kas Romanovas iš pil. Jurelienės Bronės atėmė patefoną.

LYA, f. K-1, ap. 18, b. 59. Pažyma apie suimtąjį Zinkevičių Romualdą, s. Antano, g. 1924 m. Utenoje. 1946 01 12 suimtas Gizevičius Bronius-*Gulbė*

nurodė, kad Šarūno rnkt. ryšininkas su Kauno centriniu LLA štabu yra *Paberžis*-Zinkevičius Romualdas, kuris nuolat vyksta į Kauną. Jis yra ir pogrindinės organizacijos „Žalgiris“ atstovas nuo Utenos apskrities.

1945 11 vyko Utenos ir Kauno LLA štabų atstovų susirinkimas, kuriame Utenos apskričiai atstovavo Druseika Vladas ir Zinkevičius Romualdas.

1946 01 25 Zinkevičius Romualdas suimtas nurodė, kad pagrindinis LLA štabo vadovas yra Arūnas, kilęs iš Sudalaukio k., ten gyvena jo motina ir dvi seserys.

Pranešimas apie agentūrinės-operatyvinės kovos su nacionaliniu pogrindžiu ir jo ginkluotomis „bandomis“ rezultatus Utenos apskrityje, 1946 03 15–20. Vyžuonų vlsč. Luknių k. rajone sugautas Janušonis Aleksas, s. Vinco-*Grigaliūnas*, g. 1919 m., kilęs iš Strakšių k. Jis yra Antano Šimonėlio-*Hitlerio* būrio partizanas. Pagal jo parodymus surastas bunkeris, kuriame paimti: Treinys Jonas, s. Domo-*Varpša*, g. 1927 m. Luknių k., ir Gimbutis Albinas, s. Domo-*Erdvilas*, g. 1927 m. Luknių k.

1946 03 19 sulaikytas Paškevičius Julius, s. Mykolo, g. 1927 m. Vozgėlių k., Utenos vlsč. ir apskr. Tardomas prisipažino priklausęs Geležinio Vilko būriui, kuriam vadovauja Juozas Meškuotis, s. Juozo-*Katinas* iš Vosgėlių k.

1946 03 20 Alantos vlsč. nušautas Satkūnas Vladas ir jo žmona Leonora. Teroro aktą įvykdė nežinomi teroristai, apsirengę sovietų kareivių uniformomis.

Lietuvos TSR Aukščiausiajai Tarybai
P r a n e š i m a s

R. K. p a s t a b a: šis pranešimas rastas buvusiame LKP (Lietuvos komunistų partijos) archyve. Pranešimas rašytas lietuvių kalba rašomąja mašinėle. Lapo kampuose, kairėje ir dešinėje pusėse, ranka uždėtos dvi rezoliucijos.

1. Rezoliucija: drg. Sniečkui ir drg. Gedvilui, 1945 10 17. Pasirašo Justas Paleckis.

2. Rezoliucija: drg. J. Morkvinui. Paimti tik faktinę šio rašto pusę ir pasiųsti jį Kretingos garnizonui, pasisiūlius ištirti tuos faktus ir, jei pasitvirtintų, imtis užduoties žygių. Apie rezultatus pranešti. Pasirašo Antanas Sniečkus, 1945 10 18. Pranešimo kalba neredaguota.

Pripuolamai paruošų reikalais man, žemiau pasirašiusiam, prisiėjo būti Klaipėdos krašte ir Kretingos apylinkėse. Ir štai kokias baisenybes patyriau iš vietos žemaičių, kaip juos terorizuoja rusų kariai, jūrininkai ir atvykusios jų šeimos, tiesiog baisu darosi. Todėl noriu, Aukščiausioji Taryba, nušviesti tą padėtį ir jums, kad darytumėt kokius nors žygius tam Maskvoje, kad užkirtus kelią tokiam savivaliavimui.

Iš 21 į 22 – IX nakties laiku į Vidmantų kaimą pas liaudies mokytojo tėvą Ulį atvyksta iš Palangos mašina su 10 ginkluotų rusų karių, apsupa iš visų pusių namą, dalis karių pasilieka lauke, o dalis įsiveržia į vidų, suriša gumomis seną šeimininką Ulį, burną prigrūda skarmalų, po to suriša dvi dukras, viena 16, o antra 18 metų, iššagina jas, dar kiek gerokai apkula mažiukus ir, surinkę visa, kas geriausio ir brangesnio iš mantos, pasišalina.

Toksai pat įvykis įvyksta su Baniušiu Tadaušu iš Nimerzatės.

Mat tokius vogtus daiktus, pasirodo, galintis siųsti į Rusiją siuntiniais per Tarybų Lietuvoj dar egzistuojančius karo lauko paštus, nors tokie paštai T. Lietuvoje

turėtų būti jau likviduoti, nes karas baigtas, o siuntinių priėmimą iš kariškių suvis sustabdyti.

Tokie plėšimai, žmonių gvaltavojimai, iš moterų pasityčiojimai eina dieną ir naktį. Štai faktai:

1. Netoli Vilimiškės sovchoze pas Lubienę užėjęs karininkas, iš kelnių išsitraukęs varpą, švaistėsi po kambarį reikalaudamas, kad moterys patenkintų jo „chuj".

2. Užpelkių k. du kartus kėsinosi apiplėšti valstiečius, bet bendromis jėgomis buvo prašalinti.

3. Palangos mieste pas Natkevičienę rusai artistai pavogė iš kambario čemodanus su drapanomis. Jie buvo pačiupti Liepojoje.

4. Pas Nemanienę leitenantas nukniaukė laikrodį („budilniką"), išmesdamas per langą.

5. Pas Andriekų iš kūtės išvestas arklys.

6. Pas Kiaušienę ir daugelį kitų bulvės nukastos.

7. Pas palangiškius žvejus naktyje tai kiaulės, tai vištos, tai karvės vagiamos.

8. Pas vaistininką Kudirką Klaipėdos krašte papjautos karvės mėsa buvo rasta pas „pagraničnikus" (pasieniečius) ir t. t.

Ale visus tuos darbelius ir į jaučio odą nesurašytumei.

Žemaičiai pagaliau nori žinoti, kada gi bus viskam galas, juk karas baigtas. Net jau, kaip girdėti, daeina iki to, kad kreiptasi į Maskvą Amerikos pasiuntinį Garimaną su prašymu anglų kalboje, kad jis informuotų Amerikos vyriausybę ir tenykščius mūsų brolius lietuvius, kaip mumis lietuvius gvaltavoja broliškų respublikų kariai išvaduotojai. Sako, iš savosios Liet. Tarybų valdžios susilaukti pagalbos ir užtarimo esąs tuščias darbas, kadangi pati Tarybų Lietuvos valdžia jų bijanti, nes ruskeliai esantys baigia kolonizuoti T. Lietuvą ir užimti visas aukščiausias vietas. Be to, žemaičiai klausia, su kokiomis valstybėmis mes turime užmezgę diplomatinius santykius ir kur Lietuvos kariuomenės formuotės, kad jų ir girdėti nėra. Ar tik nebus tas viskas tik ant popieriaus?

M. Macevičius (ant voko adresas: Kaunas, Laisvės al. 5)

(Rusiškas vertimas pasiųstas drg. Suslovui ir drg. Jefimovui)

R. K. p a s t a b a: manau, kad gana drąsus žmogus buvo tas M. Macevičius, jeigu tuo metu taip viešai drįso sovietiniams okupantams drėbti į akis tokią jiems nemalonią tiesą. Jis, žmogus, tada dar nežinojo, kad rusų kareiviams pats aukščiausiasis kariuomenės vadas Georgijus Žukovas davė oficialų nurodymą plėšti ir prievartauti užimtų vakarinių pakraščių gyventojus. Tai, be abejonės, labai gerai žinojo Paleckis, Sniečkus, Gedvilas ir kiti tuometiniai rusų okupantų marionetės. Panašūs dalykai tuomet dėjosi visoje Lietuvoje, visame Pabaltijyje. O kas tuomet dėjosi Prūsijos žemėse – Karaliaučiaus krašte? Baisu ir pagalvoti. Moterys vinimis buvo kalamos prie medžių ir žaginamos...

Personalijos:

Michailas Suslovas – 1944–1946 m. VKP(b) CK Lietuvos biuro pirmininkas.

Jefimovas Dmitrijus Ardaljonovičius – v/s majoras. 1945 08 04–1949 02 14 LSSR valstybės saugumo ministras.

Justas Paleckis – 1940–1967 m. LTSR Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo pirmininkas.

Mečislovas Gedvilas – 1940 08 25–1946 m. LTSR Liaudies komisarų tarybos pirmininkas.

Antanas Sniečkus – 1940–1974 m. LKP CK pirmasis sekretorius.

ALDONOS BUKAUSKAITĖS-RASTENIENĖS *prisiminimai*

Iš rankraščio perrašė Laimonas Abarius

Buvome partizanų ir partizanų rėmėjų šeima. Du broliai – Teofilius, slapyvardžiu *Rubežius,* Bronius, slapyvardžiu *Burba* – ir mano vyras Petras Rastenis, slapyvardžiu *Tigras,* buvo partizanai. Mes visi rėmėm ir padėdavom, kai jie sugrįždavo į namus iš žygių. Iškūrendavome pirtį, pakeisdavome baltinius ne tik saviems, bet ir jų bendražygiams. Paruošdavom vakarienę, įdėdavom kelionėn, nes turėjome ką – gyvenom pasiturimai.

1946 m. areštavo mano tėvą Antaną Bukauską ir jaunesnę seserį Lionę. Į priešo rankas pateko partizanas *Kerštas*-Hubertas Čeponis iš Gaveikėnų k. (sugautas 1946 11 06 kartu su Veronika Paukštyte-Maciene-*Laima*, jos brolis Kazys Paukštys-*Šauklys* buvo nušautas – *R. K.*), jis ir išdavė visus, pas ką jie lankėsi, kas ką davė ir t. t. Taip pateko ir mūsų šeima. Norėjo suimti ir mane, bet aš spėjau pabėgti ir vietoj manęs suėmė Lionę, nors ji tuo metu buvo mažametė.

Teismo metu *Kerštas* atsiėmė parodymus ir ją paleido. 1947 m., prieš šv. Velykas (1947 04 06), eidami į pasalą pateko ir žuvo du mano broliai ir trečias man nepažįstamas partizanas. Paspruko tik Kazys Kaukėnas. Jie po poros dienų atėjo arčiau namų. Prie jų prisidėjo trečias partizanas, atėjęs nuo Švenčionių r. išblaškyto būrio (matyt, turimas minty Anupras Bukauskas – *L. A.*). Jie nenorėjo ilgai būti prie namų, ruošėsi traukti Labanoro miškų pusėn. Mano vyras norėjo susitikti su manimi. Atėjusi pas mamą sesuo Janė pasakė, kaip susitikti su vyrais.

Mes susitikome 1947 m. gegužės 12 dieną. Vakare nuėjau į jų slėptuvę prie miško, o rytą mus surado enkavedistai. Jie į bunkerį įmetė granatą, bet mes nežuvome, nes granata sprogo landoje. Pradėjome dusti nuo dujų ir teko pasiduoti. Greičiausiai mus kažkas susekė ir išdavė. Nuvarę į Mielagėnų miestelį, dvi dienas pralaikė kampe ant grindų, apklausinėjo. Trečią dieną išvežė į Švenčionis. Ten pasodino į KPZ, maitinom utėles, jos tiesiog lipo per kojas, o ant narų buvo matyti plika akim. Prieš vedant į kalėjimą, utėles išdegino pirtyje. Švenčionyse prasidėjo tardymo kančios, gavom į kailį.

Po kurio laiko buvo teismas, man davė 6 metus lagerio ir 5 metus be teisių (tremties), o vyrams skyrė po 10 metų ir 5 m. be teisių. Baigėsi tardymo kančios Švenčionių kalėjime, iš namų gaudavom siuntinius. Norėjau čia būti ilgiau, nenorėjau į Sibirą. Parašėm prašymus, kad sumažintų bausmes, bet prokuroras užprotestavo, atseit, ir taip jau skirta per maža bausmė.

1948 m., po Naujųjų metų, mus perteisė: man skyrė 10 m. lagerio ir 5 m. tremties, o vyrams – po 25 m. lagerio ir 5 m. be teisių. Netrukus išvežė į Vilniaus Rasų persiuntimo punktą, o 1948 m. vasario 16 d. suvarytus į belangius vagonus išvežė iš Lietuvos.

Po kurio laiko pasiekėme Archangelsko sritį. Suvarė į tokį aptvarą, kuriame išlaikė iki ryto. Ten sutikom bendrabylius, pažįstamus. Rytą visus išskirstė ir išvežiojo po lagerius Velsko rajone.

Čia ir prasidėjo darbas miške. Visų pirma reikėjo prisikasti prie medžių (labai daug sniego) ir tik tada imtis pjūklo. Buvo sunku priprasti prie tokio darbo.

Negaliu prisiminti, kur ir kiek laiko kuriame lageryje teko būti, bet dirbome visokius darbus. Daugiausia tai buvo sunkūs vyriški darbai. Mišką pjaudavome rankiniais pjūklais, vadinamais „lučiok“. Pirmą žiemą pjovėme metrinius rąstus, o vėliau 6 m rąstus, kuriuos iš miško veždavome „madaronais“. Tai toksai dviratis vežimėlis, laikomas viena ranka. Už rankenos laikai ir vairuoji, kad jis neapvirstų. Keturi krovikai užverčia rastą, o aš vežu iš miško į laukus, kur prie geležinkelio kraudavom į vagonus.

Į vagonus krauti truputį lengviau, nes per sėlius rideni į viršų, į vagoną. Bet viename lageryje teko iškrauti – neduok, Dieve, kaip sunku. Viršutinių pora eilių – tai nieko, bet kuo giliau – tuo sunkiau, nes reikia kelti į priekį, vos ne sau virš galvos. Tai juk ne laisvėje, negali pasirinkti darbo, ką sako, tą ir darai, kur siunčia, ten ir eini. Taip pat ir su valgiu: ką duoda, tą ir valgom. Dažniausiai gaudavom smulkių miežinių kruopų. Sriubą vadindavo „velska“, jos gaudavome vasarą. Tai buvo sriuba iš žolių, vadinamų „ivan-čiai“, lapų. Jos augo balose ant krūmų, žydėjo oranžiniais žiedais.

Žiemą, kai dirbdavome miškuose, pietus virdavo vietoje. Atveždavo didelį, gal 8 kibirų storos geležies katilą, pakabina, sukuria laužą. Nuo ryto šildo sniegą, supila kruopas. Kol išverda, ir pietūs ateina. Dubenėlius kažkokius duodavo, o vietoj šaukštų kirviu atkirstos skiedros gabalas. Gerti taip pat šildydavo sniegą. Duonos norma priklausė nuo išdirbio. Padarę virš normos, gaudavome 700 g, jei tai gera duona, visai neblogai, bet ji dažniausiai būdavo žalia, neiškepusi. Svoris geras, bet naudos – mažai.

Vieną žiemą dirbau brigadoje vežike su arkliais. Mano arklys buvo stipriausias. Miške buvo labai storų medžių, tai juos ir taikydavo man.

Kartą, darbo pabaigoje, pasitaikė vienas 6 m ilgio rąstas, o plongalys 96 cm storio. Brigadininkė liepė jį išvežti paskutiniu reisu. Taip ir padarėm: suėjo daugiau krovikų, aš privariau savo arklį ir ėmėm krauti. Versdavome per sėlius, aš, kaip vežikė, turėjau didelę dalbą, kurią dėdavau ant peties, o pakrovėjos mažesniais kuoliukais versdavo rankom. Dar dviese su kabliais iš kitos rąsto pusės kabindavo ir versdavo į save. Išgirdom komandą: vienas, du, imam, bet rąstas buvo labai įšalęs, kabliai nuslydo ir jis virto atgal. Krovikės atleido rankas, mano dalba surietė mane, ir nusmelkė baisus skausmas per pusiaują. Iššoko nugarkaulio narelis, vos grįžau į lagerį. Tenai mergaitės nuvedė į lagerio gydymo punktą. Diagnozė: iškreiptas nugarkaulis.

Paguldė barake ant pliko gulto lentų. Taip pragulėjau 3 mėn. iki pavasario, ir tik tada išvežė į ligoninę. Ten praleidau pusę metų, o po to vėl atvežė į lagerį.

Atvykusi gavau lengvesnį darbą, mašinomis veždavome vandenį iš upės. Juo aprūpindavome lagerį ir kareivines. Visą darbo dieną moterys pildydavo vandenvežius: viena semia iš upės ir paduoda kitai, toji paduoda trečiai, kuri išpila į mašiną ir atiduoda ketvirtai tuščią.

Žiemai grįžome atgal prie Angaros, bet vėl į naują lagerį, čia dirbau kalvėje. Kartu dirbo ir Emilija Bikulčiūtė iš Molėtų ar Utenos rajono. Turėjau kūjį, bet mažesnį nei akmenų skaldykloje. Čia dirbau visą žiemą, o pavasarį – vėl į kelionę, patekome į kolūkį. Ten tikėjomės patekti į šienapjūtę, kitos moterys norėjo dirbti

kepėjomis, virėjomis. Jos ėjo pas viršininką ir prasitarė, kad yra dvi moterys, anksčiau dirbusios kalvėje. Viršininkas pakvietė mane ir liepė eiti į kalvę, davė man padėjėją Stasytę Uzbaraitę – studentę iš Marijampolės.

Čia dirbau vienerius metus. Stasytė sunkiai valdė kūjį, todėl tekdavo pavaduoti ją kur tik įmanoma, mat aš, kaimo moteris, buvau pratusi prie visokių darbų.

Čia vyko statyba, reikėjo visokių „skabų", didelių vinių, kablių ir dar daug ko. Taip pat kaustėm ratus, darėm pavažas rogėms. Atvežė armatūros, tai darėm grotas lagerio langams.

Šiame kolūkyje dar veikė vadinamasis „sliudos" (toks akmuo – žėrutis) skaldymo cechas. Labai plonu peiliu tuos akmenis skaldydavome. „Sliuda" – nedūžtanti, bet persišviečianti medžiaga, galvojom, kad iš jų buvo gaminami lėktuvų langai. Skaldant kildavo pavojingos sveikatai dulkelės.

Šiame lageryje mirė Bronytė Lukšytė, tiesiog dirbdama nuleido galvą ant stalo ir mirė – buvo stiprus insultas. Išnešėm mirusiąją į tokį namelį, draugės kaip galėdamos pašarvojome. Staliai iš atraižų padarė karstą, įdėjo drožlių, Eglė (pavardės neprisimenu) paaukojo savo suknutę, kuria apvilkom mirusiąją. Aš margancu (kalio permanganatu) nudažiau karstą, iš aliuminio plokštelės iškirpau lentelę, ant kurios išraižiau vardą, pavardę, gimimo ir mirties metus ir šitą plokštelę įdėjo po pagalve. Visos draugės užeidavom prie velionės pabudėti, pasimelsti. Išlydint rogėmis atvažiavo budėtojas, atsivežė ant kuolo prikaltą lentelę. Atsisėdo ant karsto, šėrė arkliui botagu ir nuvažiavo švilpaudamas. Štai kokia buvo „pagarba" mirusiajai. Labai gailėjom geros draugės, apie jos mirtį pranešėm velionės tėvams.

Šiame lageryje maitino geriau. Pietums gaudavome pomidoriuką, be to, darbo zonoje buvo kopūstų ir bulvių sandėliai, kai kada šių daržovių po truputį pasivogdavom.

Prieš eidamos pietų į lagerį, prisipjaustom kopūstų ir įkišam kalvėje į krosnelę, o parėjusios po pietų pavalgom ir tų garuojančių kopūstų. Tai jau šiek tiek stipriau, sočiau. Taip gyvenome porą mėnesių.

Pavasarį iškeliavome į naujus „namus". Ten nuvažiavę džiaugėmės kaip maži vaikai, mat sužinojome, kad mirė Stalinas. Tai buvo 1953-ieji.

Mūsų lagerio viršininkas pasakė valdžiai, kad jam nereikia žmonių su numeriais, tai su džiaugsmu plėšėm numerius viena kitai nuo pečių ir sau nuo kelių.

Šiame lageryje dirbau siuvėja, čia buvo ir viena japonė. Ji siuvo tik milines kariškiams, o aš siuvau suknutes kariškių žmonoms. Šiame lageryje pradėjo po truputį mokėti pinigais, iš pirmos algos nusipirkau veidrodėlį, dantų šepetėlį ir dantų miltelių. Štai kokia buvo ta pirmoji alga. Paskui atidarė parduotuvėlę, ten jau galėjom nusipirkti aliejaus, duonos, druskos, kombinuotų riebalų (kombinžyro). Bado jau nebeteko kęsti, atėjusios po pietų, ant duonos riekės užsipildavome aliejaus ar užsitepdavome „kombinžyro" ir dėkodavom Dievui, kad esam sočios.

Iš čia mus vėl traukiniais išvežė į Archangelsko srities Jarcevo miestą. Nepamenu ar išsyk, bet patekau į statybas. Tai buvo paskutinis mano lageris. Išsyk kasėme griovius pamatams, o kai gavau pasiūlymą lankyti staliaus kursus, apsidžiaugiau ir neapsirikau. Sekėsi gerai, išlaikiau 5-tos kategorijos egzaminus. Dirbti buvo lengviau ir įdomiau. Darydavom langus, duris, kėdes ir kita. Į statybas atvesdavo ir vyrų brigadą, tai buvo pirmasis lageris, kuriame teko sutikti vyrus.

Darbų vykdytojas buvo toksai Jaša, buvęs kalinys, likęs po lagerio dirbti statyboje. Čia jau dirbome be prižiūrėtojų, gal jie ir buvo, bet mes jų nejautėme.

Mane į laisvę išleido 1954 12 29, davė kelialapį į tremtį pas šeimos narius į Krasnojarsko kraštą, Nižno Ingašinsko r., Rešiotų stoties Kurdojaka kaimą. Ten gyveno mano uošviai Julius ir Benigna Rasteniai su mano sūnumi Petru Rasteniu, o mano mama su mažąja sesute gyveno Melnično kaime, už 18 km. Mama ir sesutė nuo 12 metų dirbo miške. Žiemą jos ruošė pušines malkas, o vasarą rinko sakus.

Turėjau mėnesį laiko ir buvau susitarusi, jei tik bus galimybė, nuvažiuoti pas vyrą. Jis kalėjo Komijoje, Intos mieste. Jarceve nusipirkau bilietą į Intą, susiradau tą lagerį, gavom 7 paras pasimatymui. Tiek davė lagerio viršininkas, dar 5 paras būtų davęs šachtos, kurioj dirbo vyras, viršininkas, bet bijojau nepavėluoti į Krasnojarską. Nežinojau, kiek laiko užtruksiu kelionėje.

Vyro tėvai prižiūrėjo arklius, tai aš į darbą nėjau, dirbau vietoj uošvės, o ji tvarkėsi namuose. Žiemą arklius laikė arklidėse, juos šėriau, girdžiau, valiau. Vasarą nakčiai išleisdavom į ganyklas. Rytais patys arkliai pareidavo namo, nes miške buvo labai daug uodų ir muselių. Kai arkliai pasiklysdavo, eidavom jų ieškoti. Kai dabar prisimenu, net plaukai šiaušiasi, juk labai lengvai galėjom pasiklysti. Miškai buvo be galo dideli – nematyti nei pradžios nei pabaigos. Baisūs, nepraeinami miškai. Vis dėlto dirbome su viltimi, nes jautėm, kad esame beveik laisvos, niekas iš paskos nevaikščioja ir nekartoja: „Žingsnis į dešinę, žingsnis į kairę – laikau pabėgimu, šaunu be įspėjimo".

Kai nuvažiavau pas vyrą, jis laisvai gyveno už zonos ribų, bet kas dvi savaitės turėdavo užsiregistruoti lageryje. Mano vyras apsistojo gyvenamojo namo rūsyje. Kadangi gyventojai tais rūsiais nesinaudojo, juos visus užėmė kaliniai.

Vėliau pas vyrą atsivežiau savo sūnų. Ten, rūsyje, taip ir gyvenom, po kurio laiko gavom vieno kambario butą barake, kuriame ir pragyvenome iki tremties pabaigos.

Mirus Stalinui, pradėjome gyventi laisviau. Viename lageryje, Bratsko rajone, gyveno tokia Belozarienė, jos vadovaujami šokome tautinius šokius ir pastatėme lietuvišką vaidinimą.

Iš buvusio „liaudies gynėjo" GEDIMINO BUČELIO *ir* KAZIMIEROS BUČELYTĖS *baudžiamosios bylos*

Iš rusų kalbos vertė Laimonas Abarius
Adaptuoti protokolų variantai

LYA, f. K-1, ap. 1, b. 36670/3. Iš tardymo protokolo, 1946 08 26.

Sulaikytąjį Bučelį Gediminą, Juozo, g. 1927 m., lietuvį, gyv. Bondos vnk., Adutiškio vlsč., apklausia Adutiškio vlsč. MVD Kovos su banditizmu sk. vyr. operatyvinis įgaliotinis j. ltn. Malkov. Jis reikalauja Bučelio, detaliai papasakoti, kada šis užmezgė ryšius su „banditais" ir kaip tie ryšiai pasireiškė.

<...> Su „banditais" (toliau – partizanai) ryšius aš užmezgiau 1946 m. vasario mėn. Jų talkininku mane užverbavo mergina Suboč (toliau – Subačiutė) Albina iš

Piršteliškės k., šiuo metu gyvenanti pas Semėną Marijoną, vienkiemyje už Piršteliškės k. 1946 02 turgaus dieną Subačiutė Albina mane susitiko turguje ir pasiūlė dirbti partizanų naudai. Aš sutikau. Tą dieną gavau šias užduotis:

1) smulkiai papasakoti, kur mes einame vykdyti užduočių ir kur eina karinis garnizonas;

2) papasakoti apie MVD viršininkus: kiek yra karių ir kokia jų ginkluotė;

3) papasakoti, kas iš „liaudies gynėjų“ įstojo į MVD ir kas iš „gynėjų“ kalba prieš partizanus;

4) pranešti, kas iš gyventojų ateina į MVD pranešinėti apie partizanus.

<...> Su Subačiute Albina aš susitikdavau kiekvieną ketvirtadienį, t. y. turgaus dienomis Adutiškio turguje. Aš perdaviau šiuos konkrečius duomenis:

1) kiekvieno susitikimo metu pasakodavau, kur mes ėjom į užduotis ir kokie tų užduočių vykdymo rezultatai. Taip vyko iki rugpjūčio 22 d., t. y. iki paskutinio mano susitikimo su Subačiute Albina;

2) 1946 m. liepos pabaigoje aš pranešiau Subačiutei Albinai, kad MVD viršininkai yra Bočarov, Sverčkov (milicija), Beresniov ir, kad atvyko kovos su banditizmu poskyrio viršininkas leitenantas Malkov. Taip pat pranešiau apie operatyvinį įgaliotinį Laužadį ir apie tuos, kurie dažniausiai eina į užduotis, tai: Travkin, Zubkov, Baranov, Laužadis ir 20 asmenų iš „liaudies gynėjų“. Taip pat pranešiau apie jų ginkluotę: 1 kulkosvaidis, 10 automatų, kiti ginkluoti šautuvais; automatams dar skirta po 3–4 ragelius šovinių, o šautuvams po 50 vnt. šovinių. Pranešiau, kad viršininkai į namus miegoti eina apie 12 val., kad Bočarovas eina miegoti į butą takeliu pro valsčiaus vykd. komiteto ūkinį pastatą, Beresniovas eina į Kočer(ginę?) .... gatve, Laužadis – netoli ligoninės, Malkovas eina vieškeliu link Baltarusijos į kaimą K.... ir ten, prie geležinkelio, būtų gera vieta pasalai. Aš taip pat nurodžiau geras vietas pasaloms (prie valsčiaus), kur būtų galima nukauti ar sugauti MVD viršininką Bočarovą. Toliau eiti negalima, nes ten yra postas; taip pat nurodžiau vietas pasaloms kiekvieno karininko kelyje;

3) pasakiau, kad „liaudies gynėjų“ būrio kariai agituoja vieni kitus ir gyventojus pagauti arba nušauti „banditus“, bet konkrečių pavardžių neminėjau.

Subačiutei Albinai aš pasakiau šių asmenų, ateinančių į MVD skųsti, pavardes: iš Antanų k. pavarde Kli..., kuris atėjo pasiskųsti, kad „banditai“ išsivedė jo telyčią, taip pat pasakiau, kad Žebrauskas Stanislovas iš Potiškių k. MVD pranešė, jog „banditai“ buvo atėję į vakarušką Gilūtų k. vienkiemin;

4) taip pat pasakiau, kad garnizono kariai ne visada su mumis vaikšto į karines užduotis, dažniausiai jie vaikšto vieni. Dar pasakiau, kad garnizono vadas kapitonas gyvena prie ligoninės, netoli garnizono (bazės). Visa tai aš pasakiau Subačiutei Albinai, kad ji tai praneštų partizanams.

Su kitais partizanų ryšininkais aš nesimačiau, o susitikdavau tik su partizanu Soboč (toliau – Subačius) Vladislovu ir su Albinos Subačiutės broliu – partizanu Subačiumi Edvardu.

Subačiui Vladislovui aš perdaviau tuos pačius duomenis kaip ir jo seseriai Albinai ir iš jo gavau šias užduotis: perduoti visus išvardytus duomenis, pranešti, kada eisim vykdyti užduoties nedideliu būreliu, apie tai jį įspėti sutartu ženklu sušvil-

piant, o pačiam kur nors išeiti, su juo susitikti mano daržinėje taip, kad niekas nematytų.

Apie Subačiaus Vladislovo ryšininkus aš nieko nežinau, jis man nieko nepasakojo, o aš nemačiau, aš, tarnaudamas „liaudies gynėju“, tik vykdžiau jo užduotis ir perdavinėjau duomenis.

Paskutinis susitikimas buvo paskirtas sekmadienį. Aš turėjau ateiti ten, kur susirinks visi partizanai, perduoti jiems reikalingus duomenis, o pats vėl toliau dirbti Adutiškio „liaudies gynėju“ ir susitikinėti su Subačiute Albina, kuri visą laiką palaikė ryšį su partizanų būriu ir savo broliu Edvardu Subačiumi. Taip sakė ji pati.

<...> 1946 m. vasarą iš Adutiškio „liaudies gynėjų“ bendrabučio dingusio automato aš neėmiau ir, kur jis yra, nežinau.

Granatą F-1, kuri kratos metu buvo rasta mano bute, aš aptikau lauke ardamas žemę ir parsinešiau ją namo be jokio konkretaus tikslo.

Žinodamas atsakomybę dėl ryšių su partizanais, MVD viršininkui Bočarovui nepranešiau dėl to, kad partizanai ir Albina Subačiutė visą laiką įkalbinėjo tylėti, nepranešti (apie ryšius su mišku – *L. A.*), nes greitai ar po Naujųjų metų bus permainų. Paskutinį kartą apie tai kalbėjo Subačiutė Albina rugpjūčio 22 d., mūsų susitikimo metu. Todėl, laukdamas permainų, aš ir nepranešiau MVD organams.

Iš Bučelio Gedimino ir Bučelytės Kazimieros kaltinamosios išvados

<...> TVIRTINU: Bučelio ir Bučelytės nusikaltimus pagal RTFSR BK 17, 58–1a. LSSR MVD pasienio prokuratūros karinio prokuroro pavaduotojas (pavardė neišskaitoma – *L. A.*), 1947 12 25.

<...> Švenčionių MGB sk. 1946 m. rugpjūčio 28 d. už nusikalstamą ryšį su „nacionalistinio“ būrio dalyviais areštuoti: Bučelis Gediminas, s. Juozo, ir Bučelytė Kazimiera, d. Juozo.

Tardymas nustatė: Bučelis Gediminas, būdamas „liaudies gynėjų“ būrio tarnyboje prie Adutiškio vlsč. MGB sk. Švenčionių apskr., 1946 m. vasario mėn. nustatė nusikalstamą ryšį su *Svajūno* būrio partizanu Subačiumi Vladislovu ir partizanų ryšininke Subačiute Albina, kuriems perdavinėjo duomenis apie operatyvinių drabuotojų ir Adutiškio MGB skyriaus „liaudies gynėjų“ skaičių, jų ginkluotę ir operatyvinių užduočių vykdymo rezultatus. Pranešė partizanams apie tai, kad pil. Žebrauskas Stanislovas perdavinėjo duomenis MGB organams apie partizanus, dėl to 1946 m. rugsėjo 22 d. (datos ant nuotraukos ir čia nesutampa – *L. A.*) partizanų buvo sušaudytas.

1946 m. rugpjūčio 14–26 d. Bučelio daržinėje slapstėsi partizanas Subačius Vladislovas, su kuriuo jis susitikinėjo.

1946 m. rugpjūčio 25 d. čekistinės operacijos metu Subačius buvo aptiktas Bučelio daržinėje, bet, nenorėdamas pasiduoti gyvas, nusižudė.

Su jam pateiktais kaltinimais Bučelis sutiko, bet vėliau savo parodymų atsisakė.

Liudytojas Musko N. N. nurodė, kad, būdamas pas Bučelį Gediminą ir Bučelytę Kazimierą, jis 1946 m. rugpjūčio 23 d. išėjo iš namų ir pagal šuns lojimą įtarė, jog pas Bučelį ant šieno prėslo kažkas yra.

24 d. Bučelis Gediminas atėjo į namus ir dienos metu ėjo į daržinę, kur išbuvo apie valandą, o 25 d. kareiviai karinės operacijos metu iš šieno prėslo ištraukė nušauto Subačiaus lavoną.

<...> Bučelytė Kazimiera nuo 1946 m. rugpjūčio 14 d. iki 25 d. savo daržinėje slėpė ginkluotą partizaną Subačių Vladislovą ir aprūpino jį maisto produktais.

<...> Bučelytė savo kaltę pripažino, kad 1946 m. rugpjūčio 14 d. pas ją atėjo partizanai Subačius Vladislovas ir Subačius Edvardas, kuriems ji davė valgyti. Edvardas išėjo, o Vladislovas liko ir slėpėsi daržinėje.

<...> Liudytojas Musko N. N. nurodė, jog, būdamas svečiuose pas Bučelytę K. 1946 m. rugpjūčio 23 d., vakare išėjo iš namo. Netoli Bučelytės šieno prėslo lojo šuo, jis pamanęs, jog ten kažkas yra, ir pradėjęs žiūrėti į tą pusę, bet Bučelytė jį nustūmusi už namo kampo, kad jis negalėtų stebėti šieno prėslo.

Po to jis – Musko – Bučelytės paklausė, kur jam atsigult pamiegoti. Ji pasiūlė virš gyvenamojo namo lubų, o ant prėslo eit neleido.

Liudytoja Kozlovskaja Aleksandra Osipovna nurodė, kad, jai gyvenant Bučelytės namuose, 1946 m. rugpjūčio 17 d. naktį kažkas pabeldė į langą. Bučelytė išėjo į lauką ir kažką kalbėjosi su jai nežinomu asmeniu.

<...> Vadovaujantis RTFSR BK Nr. 208, LSSR valstybės saugumo ministerija siūlo Bučelį Gediminą nuteisti 10 metų lagerio, o Bučelytę Kazimierą nuteisti 7 metus lagerio, konfiskuojant abiejų turtą.

Kaltinamasis aktas „perstatytas“ 1947 m. lapkričio 17 d. Vilniuje.

Pasirašo: LSSR MGB tardymo sk. vyr. tardytojas majoras NASENNIK

LSSR MGB tard. sk. 3-iojo poskyrio viršininkas papulkininkis RULIAJEV

LSSR MGB tard. sk. viršininkas papulkininkis SOLOID

R. K. p a s t a b a: neretai partizanams dirbo ir stribynuose tarnavę mūsų žmonės. Vienas iš jų buvo ir Gediminas Bučelis, kurio pranešimu 1946 09 23–24 naktį Guntauninkų k. partizanai sušaudė stribų informatorių Žebrauską Stanislovą, s. Juozapo, iš Potiškių k.

Šioje byloje rasta MGB rekomendacija teismui dėl Bučelio ir Bučelytės nuteisimo akivaizdžiai rodo, kad sovietinių teismų sprendimams tiesioginę įtaką turėjo MGB represiniai organai.

Pasakoja JUOZAS STUNDŽIA-*KARDAS*

Užrašė Zenonas Stundžia Labanoro sen. Mozūriškių k.

Patikslino Valdas Striužas 2009 07 14

Gimiau 1918 m. Pagaigalės k., Saldutiškio vlsč. (dab. Švenčionių r.). Šeimoje augome septyni vaikai: keturios seserys ir trys broliai. Aš buvau jauniausias. Kai man atėjo laikas eiti į kariuomenę, seserys jau buvo ištekėjusios ir gyveno kitur. Pagaigalės k. viename gimtosios gryčios gale gyveno brolis Petras su šeima, kitame – aš su broliu Kazimieru.

Į Lietuvos kariuomenę buvau pašauktas 1940 m. kovą. Iš Utenos stoties išvažiavom tiesiai į Vilnių. Jau Utenoje buvau paskirtas į artilerijos pulką. Tarnavau 1-ojo artilerijos pulko 3-iojoje haubicų baterijoje. Kareivinės buvo Vilniuje, Kalvarijų gt. Anksčiau tose kareivinėse buvo lenkai, vėliau įsikūrė rusai. Šiais laikais

buvau sutikęs Lietuvos kariuomenės puskarininkį, jis sakė, kad ir jie toje pačioje bazėje įsikūrę.

Mokėmės valdyti artilerijos pabūklus haubicas. Ši sunkioji artilerija buvo angliška, jų sviedinys svėrė 116 kilogramų.

Tuo metu, Vilnių sugrąžinus Lietuvai, jau buvo įkurtos pirmosios rusų karinės bazės. Rusai užėmė kareivines Šnipiškėse.

Vieną birželio šeštadienį mes ėjom iš ruošos, girdim – aukštai aukštai skrenda žvalgybinis lėktuvas, vienas, ženklų nematyti. Motoro birbimas nepažįstamas, tikrai – nelietuviškas „anbukas".

Parėję kareivines radom pilnas kareivių. Buvo duota komanda apsirengti, paimti šautuvus ir budėti. Ir taip – iki dvyliktos valandos nakties. Kai buvo priimtas Lietuvos vyriausybės nutarimas kapituliuoti, tada jau buvo duota komanda eit miegoti.

Rytą pradėjo skristi lėktuvai, esadrilė paskui eskadrilę. Skrido visą dieną, suko dideliais ratais aplink... Po to pradėjo žygiuoti kariuomenė. Aš nesuprantu, kaip galima taip atrodančią kariuomenę siųsti į svetimą šalį. Kareivių uniformos netvarkingos, purvinos. Kai kurių šautuvai be diržų, vietoj jų – virvutės pririštos...

Rugsėjo mėn. mūsų kariuomenę iš Kalvarijų gatvės iškėlė į Kupiškį. Rusams, aišku, nepatiko sostinėje esantys lietuviški daliniai. Iš Vilniaus į Kupiškį žygiavom pėsti, važiavo gurguolės. Mašinų buvo mažai, jos vežė karinę techniką ir krovinius.

Per žiemą gyvenom Kupiškyje. Sausį, per pačius šalčius, iškėlė miškan. Netoli Kupiškio yra Šepetos durpynas, ten ir įsikūrėme. Norėjo užgrūdinti, kad juos kur! Arkliai sušalę, žvengia, kibirai brezentiniai taip pat sušalę. Dvi savaites taip išgyvenom. Žiemos laiku tokiam šalty teko gulėti palapinėse... Kareiviai pradėjo sirgti. Tada grąžino į kareivines.

Žiemos metu vyko dar vieni mokymai. Nužygiavom į Pažeimenės poligoną. Pabuvom tris dienas ir grįžom atgal.

Sovietams įvedus papildomus kariuomenės dalinius ir nuvertus Lietuvos vyriausybę, pasikeitė ir tvarka mūsų daliniuose. Lietuvos kariuomenėje maitino gerai. Pietums duodavo 100 g bekonienos, geros sriubos, skanios duonos. Politrukai vaikšto, kraipo galvas – reikia, sako, suvienodinti, kodėl jūs gerai valgote, o kiti... Dabar juk jūs esate mūsų. Dingo nuo stalų sviestas, bekoniena, vietoj jų atsirado žuvis ir aliejus.

Vadai liko tie patys. Tik birželio 14-ąją išvežė sovietams įtartinus karininkus. Iš mūsų baterijos išvežė leitenantą Krasnicką ir kapitoną Patašių. Taip pat išvežė pulkininką Šliorį (tokia pavarde buvusio Lietuvos kariuomenės pulkininko nerasta, yra tik pulkininkas Vaclovas Šliogeris – *R. K.*) Anksčiau išvežė artilerijos vadą generolą Joną Juodišių. Vyras buvo aukštas, gražus, stiprus. Sunaikino sovietai...

1941-ųjų birželį vėl iššygiavom į mokymus, į Pažeimenę. Bet čia jau niekas labai nebesistengė. Sklido visokie gandai. Atvažiavęs artilerijos generolas pasakė, kad vyksta sovietų derybos su vokiečiais. O Lietuvos kariuomenei – kvit.

Prisimenu, tą birželio sekmadienį nujojom prie Žeimenos žirgų girdyti. Pagirdėm ir paleidom ant dirvono kiek pasiganyti. Matom, labai greitai atjoja žvalgas. Prisiartinęs prie mūsų, sako: „Nežinot, kad karas! Karas prasidėjo!"

Metėm viską, šokom ant žirgų ir parjojom prie palapinių. Aš buvau ryšininkas. Mūsų grupei buvo duotas uždavinys nutiesti sunkųjį telefono kabelį nuo sekyklos iki palapinių. Atstumas nuo sekyklos bokšto iki palapinių apie 5 kilometrai.

Tik vakarop pradėjom tiesti telefono kabelį. Sutemo miške, nieko nematyti. Nutarėm palikti ir užbaigti rytoj.

Į palapines grįžom jau sutemus. Nusirengėm, atsigulėm, dar nebuvau užmigęs, ateina politrukas Fominas.

– Tovarišči, stanovys! Skorej, skorej! (Draugai, kelkitės! Greičiau, greičiau!).

Greit visi – į batus ir laukan. Be jokios rikiuotės paskui politruką ir išėjom. Gal porą kilometrų paėjom, tik – burrr... atkaukia trys vokiečių bombonešiai. Tris kartus apsuko mūsų palapines ir atidengė ugnį į jas.

Tuo metu netoliese esančiu geležinkeliu važiavo traukinys. Vienas lėktuvas atsiskyrė, metė bombą į jo galą, nepataikė, paskui užskrido iš priekio. Šį kartą pataikė tiesiai po garvežiu.

Po kokios valandos grįžom apžiūrėti palapinių. Visos subadytos kaip rėtis.

Kitą dieną reikėjo kasti sekyklą. Vadovybė gavo pranešimą, kad per fronto liniją prasiveržė vokiečių tankai, slenka dideliu greičiu. Teko kasti apkasus – siaurus, gilius. Ir vėl atėjo vakaras. Mudu su kitu kareiviu Puniu truputį paėjom į šoną, nutarėm kiek atsiskirti. Paėjom, eglynėlis tankus, išsikasėm du apkasėlius ir kritom ant samanų, nes buvom nemiegoję dvi naktis. Tik išgirdau per miegus, kad šaukia, ieško mūsų. Išmiegojom iki dvyliktos valandos dienos.

Per tą laiką mūsų baterija išvažiavo. Mes likome dviese. Antroji baterija dar buvo likusi. Jos vadas buvo leitenantas Mėlynis. Jis anksčiau vadovavo mūsų būriui. Mėlynis labai nemėgo bolševikų ir nenorėjo klausyti jų įsakymų. Aš supratau, kad mes kažką darysim.

– Gal jūs nevalgę? – klausia jis. – Turim tik sriubos. Niekur neikit, niekur nesitraukit. Būkit čia, kas bus, žiūrėsim.

Kadangi mes su Puniu buvom iš kitos dalies, todėl laikėmės nuošaliau. Tik už poros valandų girdim – bach, bach bach, pradėjo šaudyti, ten, kur buvo sugulę rusų kapitonas ir du politrukai, jie kažko laukė. Mūsų karininkai buvo atskirai. Pasižiūrim, tie rusų karininkai guli ant šono sušaudyti. Visi lietuvių karininkai pašoko ir išbėgo. Vėl likom dviese su Puniu.

Pamatėm prie medžių pririštus penkis žirgus. Atsirišom po geriausą ir – Pabradėn. Nežinom, ką toliau daryti. Sustojom Pabradėj ant kalniuko, kiek toliau už tilto. Atvažiuoja trys pilnos rusų kareivių mašinos.

Sustojo. Iš vienos iššoka politrukas Fominas, tas pats, kuris išvedė mus iš palapinių. Atsisegė nagano dėklą, išsiėmė ginklą, priėjo prie manęs.

– Skaži, b...j, ty strelial, ili drugoj takoj, kak ty? Zastreliu! (Sakyk, keiksmažodis, tu šaudei ar kitas, toks kaip tu? Nušausiu!).

O kapitonas sėdi mašinoje ir sako jam rusiškai:

– Čia nešaudysi, eik, kur nori, bet čia nešaudysi.

Tada politrukas paėmė iš Punio šautuvą ir sako man:

– Patrony davaj. (Šovinius atiduok.)

Mano šautuve buvo penki, o šovininėj dešimt šovinių. Ką darysi, teko atiduoti. Politrukas paėmė mano šautuvą, pauostė vamzdį, įsitikino, kad iš jo nešauta, ir grąžino. Užsitaisė iš Punio paimtą šautuvą ir sukomandavo:

– Teperi vperiod! (Dabar pirmyn!)

Nusivarė gatve atgal, iš kur atjojome. Mes buvome ant žirgų, politrukas pėsčias. Gal kokius tris šimtus metrų paėjome, tik staiga tiesiai virš mūsų atskrido mažytis vokiečių žvalgybinis lėktuvas. Politrukas prie sienos prisiglaudė, o mes ant žirgų gatvėje, visai netoli sankryžos.

– Puny, – sakau, – bėgam, kol laikas.

Paraginau žirgą, jis staigiai šoko, lyg suprasdamas mano mintis. Puikus buvo karininko žirgas.

– Stoj!

Bach, bach keli šūviai iš nagano. Bet aš jau spėjau pasukti sankryžoje už mūrino namo kampo. Ir tolyn. Punys, matyt, pabijojo ir nebėgo. Nuo spartaus jojimo nutrūko šalmo dirželis. Kaip tik tuo momentu jojau pro namą su veranda, kurioje buvo prisėdę žmonių. Mečiau nesilaikantį ant galvos šalmą ant šaligatvio nieko bloga nepagalvojęs, šalmas rieda žvangėdamas. Pasigirdo šūksniai:

– Kareivis bombą metė, Jėzau Marija!

Žmonės iš verandos puolė kur galėdami, o aš – tolyn. Pajojau, kalnelis toks nedidelis, prie kelio tik pora gryčių. Klausiu:

– Kur šitas kelias veda?

– Joniškin.

Ak, man kaip tik pakeliui... Jodamas tuo keliu, prisivijau lietuvių kareivių gurguolę. Du kareivėliai, du žirgai ir vežimas. Krautuvė likviduota, susikrauta vežiman. Jie mane pavaišino papirosais, nors nerūkiau, saldainiais. Supratom, kad taip keliauti pavojinga. Susitarėm, kad aš josiu kaip žvalgas pirmas. Jeigu pamatysiu priekyje ką nors įtartina, apgręšiu žirgą, o jie tegul skubiai suka iš kelio. Taip laimingai pasiekėm Joniškį. Pakely nieko nesutikom, nei žmogaus, nei kareivio.

Joniškyje susirinkę nemažai kareivių ir karininkų, pabėgusių, kai šaudė politrukus. Sustojau, pririšau žirgą. Ateina prie manęs kapitonas ir karininkas. Tas karininkas sako:

– Čia mano žirgas.

Kapitonas atsigręžė į jį ir sako:

– Ne, čia ne tavo žirgas. Tu savo žirgą palikai rusams, o jis pasiėmė. Tai jo žirgas. Prašyk, jeigu atiduos, tik prašyk, o ne sakyk, kad tai mano žirgas.

– Tai gal galėsi atiduot, – sako.

– Kad jau taip švelniai, tai atiduosiu, – atsakiau. Atidaviau.

Karininkas, kuris prašė atiduoti žirgą, buvo pavarde Bobelis, buvusio Seimo nario Kazio Bobelio tėvas. Mačiau per televiziją Seimo narį Kazį Bobelį, kalbantį apie Kauno sukilimą. Jis pasakė: „Aš susiradau tėvo paslėptą pistoletą FN“. Tokį leitenantas Bobelis nešiojo. Iš veido Kazys Bobelis labai panašus į savo tėvą leitenantą Bobelį.

Joniškio centre, prie bažnyčios, yra graži aikštė. Tarpukariu ten buvo pastatytas paminklas savanoriams, žuvusiems nepriklausomybės kovose su lenkais. Prie to

paminklo ir susirinkom. Daug žmonių susirinko, ne vien kariškiai. Sugiedojom himną.

Buvo gautas pranešimas, kad nuo Molėtų pusės žengia apie pora tūkstančių rusų kariuomenės kareivių. Buvo duota komanda užimti gynybos pozicijas prie kapinių mūro tvoros. Netoli kapinių yra ežeras. Suvarė visus laivelius, kiek buvo ežere, prie kapinių. Jeigu reiktų trauktis, tie laiveliai būtų labai reikalingi. Taip ir buvo: tie, kurie pradėjo kautynes su rusais, buvo prispausti prie ežero, sėdo į laivelius ir nuplaukė.

Reikėjo apsispręsti: kas nori, gali kautis su raudonaisiais, o kas nenori, gali eiti namo. Nebuvo jokios prievartos. Aš ir toks panevėžietis Bajoriūnas apsisprendėm traukti namo. Nusprendėm, kad iš paskos rusams slenkantys vokiečiai tikrai neskubės suteikti Lietuvai nepriklausomybę, reikia palaukti geresnio momento. Pas Aleksandravičių, kuris gyveno nelabai toli Joniškio, palikom ginklus, sakėm, kai ateis laikas, pasiimsim, bet taip jų ir nepasiėmėm.

Pagaigalę pasiekėm be jokių nuotykių. Buvo susidariusi fronto tuštuma. Vieškeliu Molėtai–Labanoras–Kaltanėnai traukiasi rusų kariuomenė, o iš paskos, kokio puskilometrio atstumu, žengia vokiečiai. Be jokių susidūrimų.

Grįžęs Pagaigalėn, padėjau ūkininkauti broliui Petrui. Tuo metu pro kaimelį traukėsi keletas rusų kareivių ir politrukas. Susiorganizavę partizanai pareikalavo rusų atiduoti ginklus. Šie atsisakė ir pradėjo bėgti. Partizanai juos apšaudė. Tokios pavienės atsilikusių rusų kareivių grupelės dar ilgokai traukėsi per apylinkes.

Lapkričio mėnesį pradėjau dirbti Švenčionių kalėjime prižiūrėtoju. Jonas Juodis buvo mūsų sargybos viršininkas.

Švenčionyse pažinojau stalių Urbonavičių. Pas jį kartais užeidavau užsakyti kokį nors nedidelį dirbinį. Jo žmona pateko į Švenčionių kalėjimą, kai latvių kuopa Vilniuje gaudė žmones darbams į Vokietiją. Šiuos žmones atvežė ir laikinai uždarė Švenčionių kalėjime.

Atvažiavo latvių kuopa, kuriai vadovavo vokietis karininkas, apsupo visą kalėjimą, brutaliai įvedė savo tvarką. Užlipo vienas latvis pas mane į sargybos bokštelį ir pasakė:

– Dabar mes užimam. Eikite visi lauk.

Parėjau namo. Sutikau stalių Urbonavičių. Jis prašo:

– Padėk man, pagelbėk žmoną ištraukti iš kalėjimo.

Atsakiau, jeigu pavyks, pabandysiu. Paklausiau, ar jis turi pinigų. Padavė dvidešimt penkias markes.

Nuėjau į kalėjimą. Prie įėjimo būdelėje sėdi latvis kareiviukas. Sakau jam:

– Hier ist meine Frau. (Čia yra mano žmona.)

– Bitte. (Prašau.)

Pasiėmė pinigus, duris atidarė ir mus išleido. Parvedžiau ją namo.

Pasirodo, kad iš kalėjimo panašiais būdais pabėgo ir daugiau sulaikytųjų. Latvių kuopos vadas, pamatęs tiek daug pabėgusiųjų, labai supyko. Nors mes tada sulaikytųjų nesaugojom, nes mus pačius latvių kuopa nušalino nuo darbo, bet atrinko iš mūsų pamainos, kurie tą naktį dirbo, kai latvių kuopa atvežė sulaikytuosius, tris: Malinauską, Treinį ir mane ir išvežė į Vilnių tardymui.

Mėnesį išlaikė pastato, kuris stovi dabartinių Gedimino ir Aukų gatvių kampe, požemy. Tardė, gąsdino sušaudysią, bet, neįrodę kaltės, paleido.

Grįžęs iš gestapo kalėjimo, prisiminiau duotą pažadą aplankyti Urbonavičius. Ateinu prie namo, kur jie gyveno, matau, prie medinių vartelių už tvorelės kiemely stovi kailinukais apsivilkęs žmogus.

– Šeimininkė, – klausiu, – yra?

– Nežinau, ar yra? Geriau būtų, kad neitum, – atsakė.

Nieko nepagalvojęs, atidarau duris. Kambary sėdi keturi vyrai ir geria degtinės butelį. Aš buvau uniformuotas. Pašoko visi, išsitraukė pistoletus. Liepė sėstis. Atsisėdau. Pripylė stiklinę degtinės. Gerk! Išgėriau. Pripylė antrą stiklinę. Gerk! Išgėriau. Man bloga pasidarė, sakau, vemsiu. Išleido su sargyba į kiemą. Šiek tiek jos išpyliau. Grąžino atgal į kambarį. Aš buvau viename kambarėly, o už plonų lentelių pertvaros kitam kambary svečiai su Urbonavičiais tarėsi. Girdžiu žodžius: „Jei mes jį pasiimsim, jis negrįš. Kaip nori: jei tu jį užtari ir prisiimi atsakomybę, tai paliekam. Jeigu kas, tau bus blogai." Kaip tada jaučiausi... Sprendė mano likimą. Tąsyk išgirdau: „Tegu lieka, gal neišduos."

Aš apie šį įvykį niekam neprasitariau. Tylėjo ir Urbonavičius. Manau, kad jie suprato ir patikėjo, kad nesu išdavikas.

Švenčionyse turėjau mergaitę. Vieną kartą užėjau pas ją ir radau jauną nepažįstamą vyrą. Jis gyveno tame pačiame name. Tas vyras dirbo kirpėju. Žinojau, kad jis dirba kirpykloje, gal porą kartų kirpo ir mane. Jis pasiūlė man nuskusti barzdą. Bandžiau atsisakyti, bet jis primygtinai kvietė. Sutikau.

Skuto, skuto ir pradėjo šnekėti:

– Gal nori, – sako jis, – pas partizanus?

– Ne, – sakau, – jokiu būdu, ne.

– Na, – sako jis, – niekas neverčia. Nenori, tai nereikia.

O pats sau galvoju: dar to betrūko, kad aš tapčiau savo tėvynės ir tautos išdaviku ir eičiau tarnauti raudoniesiems okupantams. Ne, to niekada nebus. Žinoma, garsiai to nesakiau.

Ėjo dienos. Vėl sutapimas. Ketinau į gimtinę važiuoti. Įvairių reikalų atsirado. Beveik mėnesį niekaip negalėjau išsiruošti. Pagaliau palankus momentas. Dar anksčiau Švenčionių apskrities viršininkas sakė, kad į tą pusę nuvažiavo dvi vokiečių kareivių mašinos, tame krašte turėtų būti ramu. Su apskrities viršininku Juodvalkiu susipažinau tokiomis aplinkybėmis.

Brolis Petras buvo nubaustas 6 mėn. priverčiamųjų darbų Pabradėje už tai, kad neatliko kažkokios valsčiaus valdžios pavestos užduoties. Jie neturėjo teisės išvaryti į darbus paskutinio dirbančio vyro iš ūkio, nes aš ir brolis Kazimieras ūkyje nedirbom. Matyt, valsčiaus ponai įsižeidė ir nutarė pamokyti brolį Petrą. Kreipiausi į apskrities viršininką Juodvalkį. Jis pasipiktinęs liepė iš Saldutiškio valsčiaus atvežti baudos dokumento nuorašą. Ta proga ir buvo kalba apie mašinas ir vokiečius. Nubaudą panaikino. Tai buvo 1943 m. rudenį, lapkričio mėnesį.

Iki Saldutiškio parvažiavau traukinuku. Namo patraukiau pro Serlediškio kaimelį. Einu pro Trinkūno Antano gryčią, žiūriu, vokiečių kareivis stovi su šautuvu. Pirma sukomandavo: „Halt!", paskui: „Stoj! Idi siuda!" (Stok! Ateik čia!). Pasirodo,

tai persirengęs raudonasis partizanas. Įstūmė gryčion. Ten buvo ir daugiau žmonių, prisimenu Aidietį, dar vieną mergaitę.

Raudonųjų partizanų buvo nemažai, visi gerai ginkluoti, tvarkėsi savo reikalus.

Gryčioje prabuvom gerą pusvalandį, pasigirdo šūviai. Na, galvoju, vokiečiai užpuolė, dabar prasidės susišaudymas. Pasigirdus šūviams, įšokome į bulvių rūsį. Visi sujudo. Pasirodo, nieko rimto neatsitiko. Pamiškėn atėjo penki Labanoro policininkai, ant kalniuko pašaudė, ir tiek.

Šitie partizanai ištraukė mane iš bulvių rūsio, mundurą nuvilko, kepurę nuėmė ir – eik. Uniforma jiems buvo reikalinga. „Jus, – sako, – visus reikia iššaudyti. Džiaukis, kad tik milinę paėmėm."

Atėjo 1944-ųjų vasara. Priartėjus frontui, su broliu Kazimieru susitarėm, kad jis manęs lauks Anykščiuose. Aš susirinkau savo daiktus Švenčionyse, dalį jų nutariau palikti gimtinėje, o paskui su broliu važiuoti į Vakarus.

Beeidamas per Saldutiškį, namo verandoje pamačiau sėdintį buvusį mokytoją Paukštaitį Petrą.

– Užeik, – sako, – pašnekėsim. Ką toliau darysi?

– Vakaruosna trauksiuos, – atsakiau.

– Ne, – sako jis, – klaidą padarysi. Aš šnekėjau su buvusiu Lietuvos kariuomenės pulkininku. Jis sakė, kad karas baigsis, vokiečius sumuš, rusai pasitrauks į ankstesnę vietą ir liks nepriklausoma Lietuva. Niekur neik, niekur nesitrauk.

Paklausiau.

Frontas gimtinėje Pagaigalės k. nebuvo pavojingas. Visą turtą išvežėm prie Kuojinio ežeriuko. Namuose liko tik paršai, kuriuos pareidavom pašerti. Eidamas per kaimą, matau pamiškėje paskutinius vokiečių dalinio minuotojus. Sakau:

– Jūs mus paliekat, pakars bolševikai.

– Nepakars, – atsakė man gražiai lietuviškai kareivis. Pasirodo, klaipėdietis. – Mes užminuojam. Čia labai pavojinga. Daug kur užminuota, ten užminuota, – parodė, – posūkis užminuotas.

Buvo užminuotas ir kelio posūkis per Pagaigalės kaimą. Kaimynas Pranas Stundžia pastebėjo, kur užkasta mina. Ką daryti? Kariuomenėje manęs nemokė, kaip elgtis su tokiomis minomis. Tai mes prie akmens pririšom ilgoką virvę, patraukėm ir paridenom akmenį ant minos. Akmuo šipuliukais išskrido aukštyn.

Minų buvo visur. Kaimynas Pranas arė dirvą. Plūgas išvertė miną į vagą. Laimei, arklys neatsistojo su koja. Policininkas Brazys pas Gasiulius važiavo miškan. Arklys priekine koja užlipo ant minos, sprogo. Arklį užmušė, o Braziui žvyro į veidą privarė. Žmona sėdėjo vežime nusisukusi, tai jai visiškai nieko neatsitiko.

Praėjus frontui, po kokio mėnesio buvo paskelbta mobilizacija. Gavau šaukimą į komisiją. Nėjau. Gal ir būčiau ėjęs, jei nebūčiau pabėgęs iš Raudonosios armijos 1941-aisiais. Dezertyras. Karo metu už dezertyravimą – sušaudymas. Kaip bus, matysim, reikia laukti, karas dar nesibaigė. Kaip sakė mokytojas Paukštaitis, po karo rusai turėtų atsitraukti, Lietuva atgaus nepriklausomybę, o aš eisiu dirbti mėgstamą darbą.

Pradėjau slapstytis, dažniausiai miške buvau. Išsikasiau vieną bunkeriuką mažytėje salelėje raiste už Dėlinio liūnelio, antrąjį, erdvesnį – toliau ant kalno. Praėjus

frontui, kariuomenė gaudė besislapstančius. Sugauna ir vežasi. Kol išsiaiškina, kas toks, ar tinkamas į kariuomenę, praeina 2–3 dienos. Jei netinkamas – paleidžia. Tuo metu rusų kariuomenė dar nešaudė.

Rudeniop pas mus atėjo pusbrolis Čipinys Petras. Prie tvarto, iš lauko pusės, išsikasėm slėptuvę, įlindimo angą į bunkerį padarėme iš karvės ėdžių. Kol nėra pavojaus, būname tvarte, pro langelį matyti, kas vyksta aplinkui, jeigu kas, spėsim suliįsti į bunkerį ir šiaudais iš ėdžių užtraukti dangtį.

Prasidėjo NKVD kariuomenės siautimai po kaimus ieškant besislapstančių vyrų. Po pirmųjų skaudžių įvykių supratome, kokią paieškų praktiką naudoja rusų kariškiai.

Pirmiausia prie kaimo slapčia atvyksta žvalgai, kurie iš pamiškių stebi gyventojų judėjimą kaime. Kiti kariškiai eina nesislapstydami keliu. Žvalgai iš pamiškių stebi, kaip elgiasi kaimo gyventojai.

Pagaigalės kaime, pas Gasiulius, slapstėsi policininkas Julius Deveikis, policininkas Kazys Jurgelevičius ir šeimininkas Gasiulis Alfonsas. Jie turėjo tvarte įsirengę bunkerį. Pamatę ateinančius kareivius, bėgo slėptis į bunkerį. Žvalgai, aišku, pastebėjo. Rusų kariškiai liepė išlįsti iš bunkerio. Nelenda. Kareiviai pradėjo šaudyti, peršovė Jurgelevičiui ranką. Tada išlindo visi. Sužeistą Jurgelevičių pasivedė už tvarto ir nušovė. Ką darė Gasiuliui, nežinau, bet jis liko gyvas. Deveikį įsodino vežiman ir išsivežė. Važiuojant per mišką, sako jam: „Bėk, nes tau bus blogai“. Į bėgantį jau galima šauti. Pabėgo gal šimtą metrų ir nušovė.

Z. S. p a s t a b a: B. Juodzevičiaus kn. „Laisvės kaina“, p. 80, nurodyta, kad jie žuvo 1945 01 27.

Mes su Petru Čipiniu tuo momentu irgi buvome namuose, tvarte. Brolienė Elena pamatė rusų kariškius ir mums pranešė. Mes ir patys pamatėm juos ateinančius. Sulindom į bunkerį, šiaudais gerai užmetė angą. Suėjo kariškiai tvartan. Šakes pagriebę burr, burr, burr braukia, ieško bunkerio lentų. O nejauku bunkery sėdėti, kad jį kur! Vienas iš kariškių, išėjęs laukan, sako:

– Zdesj bolota, ničevo ne budet. Nenado, neiščite. (Čia šlapia vieta, nieko nebus. Nereikia, neieškokit.) Kitas atsako:

– A počemu baba šla? (O kodėl boba ėjo?).

Pirmasis vėl:

– Baba to baba, jei nado bylo. (Boba, kaip boba, jai reikėjo.).

Metė šakes ir visi išėjo.

Supratom, kad mums čia jau ne vieta. Nuėjom Krivasalio bunkerin. Ten turėjom nemažai pažįstamų. Pirmiausia nuėję be ginklų susitarėm, paskui pasiėmę ginklus atėjom. Ir kokia ten betvarkė! Partizanai šaudo prie bunkerių, miško kirtėjai netoliese kerta ir veža mišką, maišosi pašaliniai žmonės. Na, padėtis tiesiog nepakenčiama.

Petras Čipinys irgi tai suprato. „Žinai, – sako, – Gogelytė Verutė už Urbano ištekėjusi, jos vyras ten, Paluknio bunkeriuose.“ Susitarėm, ji atvažiavo su arkliu naktį pas Čipinius Paeisetės kaiman, mus pasiėmė ir nuvežė Paluknin. Ten mes ramiai išgyvenome iki 1945-ųjų kovo. Paluknio bunkeriuose gyveno apie 400 partizanų.

Buvo kovo (dienos neprisimenu) sekmadienio rytas, gal dešimta valanda. Krivasalio pusėje pradėjo kulkosvaidžiai groti, pasigirdo paskiri šūviai.

Mūsų štabe buvo trys karininkai: *Dobilas*, *Kirvis* ir *Ūdras*. *Dobilas* atskubėjo pas mus. Bunkerio vadas buvo Pranas Snieška. „Imk pusę žmonių ir eisim vaduot," – pasakė *Dobilas*.

Iš visų bunkerių – po pusę žmonių su geresniais ginklais. Susidarė apie 200 vyrų. Išvykstantiems buvo duotas įsakymas prie Krivasalio bunkerių, kas moka, kalbėti rusiškai, kas nemoka – tylėti, kad karuomenė nesuprastų, kas atėjo: skrebai ar partizanai.

Mane ir Petrą Čipinį paliko. Vėliau gavome įsakymą susiruošti ir judėti ten. Kelyje susitikome grįžtančius. Jie viską papasakojo. Iš mūsiškių prie Kiauneliškio bunkerių žuvo Pranas Snieška ir leitenantas *Ūdras* (*Ūdras* – LLA Tigro rinktinės štabo viršininkas Zenonas Jasaitis – *Z. S.*). Jo tuo metu nerado, nes buvo pasitraukęs į šoną. Tik vėliau jį surado ir paėmė.

Supratom, kad mums teks palikti Paluknio bunkerius. Nusprendėm, kad priešas šiandien dar nepuls, ir pernakvojom bunkeriuose. Rytą visi susirikiavome prie kvartalinės linijos. Leitenantas sako:

– Reikia iššvalgyti Paluknio kaimą. Kas savanoriai?

Tyla, norinčių neatsirado. Pasisiūliau aš.

Paluknio kaimas buvo tik už poros kilometrų. Perėjau tankų mišką, prie kaimo buvo laukas, apaugęs eglaitėmis. Judu, kaip mokė kariuomenėje, trumpais perbėgimais nuo vienos eglaitės prie kitos. Pribėgau prie trečios eglaitės, praskleidžiu šakas ir matau: apie gryčias vaikšto uniformuoti ir civiliai. Jau pilna skrebų. Paluknio kaimas nedidelis, tik trys gryčios. Atsargiai atsitraukiau ir – atgalios.

Sugrįžes vadui papasakojau, ką matęs. Visi nutarė, kad priešai atsekė pėdsakais, greit bus ir čia. Įvyko pasitarimas. Ką daryti? Gal, sako, dienos metu dar nespės surikiuoti savo kariuomenės, perdienosim čia. Dieną negalima judėti, pradės temti ir teks skirstytis mažesnėmis grupėmis.

Darėm, kaip buvo nutarta. 400 vyrų, susirinkusių iš visų kraštų. Kas turėjo sąlygas slėptis savam krašte, ten ir patraukė. Tuos, kurie neturėjo kur eiti, pasiėmė štabo karininkai. Jie pasitraukė per Vilkaslastį, ten irgi buvo bunkerių.

O mes, labanoriškiai: aš, Petras Čipinys ir kiti (jų daug buvo), palaukėm vakaro, prisidengdami prieblanda, pasiekėm namus. „Einam, Petriuk, – sakau, – pas mus šitan bunkerin. Saugus, išsimiegosim, pailsėsim." Sulindom, nei valgyt nereikėjo. Greit užsnūdom ir prabudom vandeny... Smarkiai pradėjo tirpti sniegas, nuo stogo visas vanduo susigėrė mūsų bunkerin. Bunkeryje sapnavau sapną: didžiausia didžiausia šluota taip šluoja sniegą, taip gražiai šluoja, visur pasiekia.

Išlindom visi šlapi, išsidžiovinom ir – miškan. Šilta naktį, šilta dieną, sniegas bemat ir nutirpo. Mums jau laisvas gyvenimas. Oras nešaltas, eglės šakų pasiklojam, dar truputį samanų pridedam ir galima nakvoti. Kai vasara, šilta, jokio įsikūrimo nereikia. Prie mūsų prisidėjo ir kiti. Trinkūnai, Giedraičiai, dar keletas labanoriškių. Susidarė 24 vyrų būrys. Būrio vadas buvo Antanas Trinkūnas-*Vytis*.

Vasaros vidury privažiavo labai daug kariuomenės. Vėl pradėjom skirstytis. Žala Vincas, jo tėvas Stasys Žala, Šveikauskas Kajetonas ir aš sulipom į valtį, nusiyrėm

Galuonio ežere (už Aiseto) į nendryną ir ten valtyje nakvojom. Paskui persikėlėm į nedidelę salelę ir ten dienojom. Matom, krante vaikšto kareivis, priėjo prie pakrantėj ištrauktos valties, keikiasi, ieško irklų. O jie paslėpti. Aišku, kad nori patikrinti salelę. Galvojam, ką darysim, jeigu jis atplauks. Šaudyti negalim, aplink pilna kariuomenės. Ačiū Dievui, kad taip ir nesurado irklų.

Po kariuomenės siautimo išlipom į krantą ir išsiskirstėm. Mes laikėmės keturiese: Trinkūnas Antanas-*Vytis*, Trinkūnas Kajetonas-*Karvelis*, Čipinys Petras-*Laisvūnas* ir aš – Juozas Stundžia-*Kardas*. Gyvenom draugiškai.

Trinkūno Antano žmona buvo iš Labanoro. Jis paprašė mane eiti su juo kartu. Vienam pavojinga, jei reikia užeiti į vidų, kitas turi pasaugoti. Aš sutikau.

Sutemus pamažu einam Gatakiemio keliu. Netoli kapinių pamačiau kažką juoduojant, kažkokį šešėlį. Tik paėjęs kelis žingsnius, išgirdau: „Kas eina?“

Prie kapinių grytelėje gyveno partizano Dominyko Zaptoriaus žmona. Paklausė gražiai gražiai lietuviškai, todėl pagalvojau, kad Zaptorius atėjo žmonos aplankyti, o čia jo sargyba palikta. Po šitų žodžių atidengė ugnį iš trijų ginklų. Kulkos pradėjo kapoti milinės skvernus. Pataikė į koją. Parkritau, pradėjau po truputį šliaužti. Trinkūnas Antanas metėsi kiton pusėn. Tai kažkiek prasklaidė ginklų ugnį.

Kiek pašliaužus, paėmė pyktis, užsitaisiau dešimtšūvį rusišką šautuvą. Kai sužeistas parkritau ant žemės, šautuvas krito į smėlį, užvedžiau spyną su smėliu. Jeigu šį šovinį iššausiu, jis bus paskutinis, nes pritrauks gilzę prie vamzdžio ir šautuvo daugiau neužtaisysi. Nešaudžiau, šliaužiau. Kiek pašliaužęs, stojuosi, bandysiu eiti. „Ješčio davai! Ješčio davai!“ (Šaukit dar! Šaukit dar!). Vėl prapliupo šūviai, kritau žemėn. Matyt, pastebėjo, kad atsistojau. Vėl ėmiau šliaužti. Vytis nesivijo, pabijojo, nes girdėjo, kaip aš užtaisiau šautuvą.

Nušliaužęs slėnin atsistojau. Batas žliugsi, pilnas kraujo. Nusiaviau, išpyliau kraują, suplėšęs baltinius, aprišau žaizdą. Kulka pataikė į šlaunį, laimė, kad kaulo nelietė.

Ėjau per pievas, pasitaikė tokia kemsynė. Ir – tiesiai į dumblą su koja! Nors tiek gerai, kad su sveikąja. Taip giliai įsmukau, kad niekaip negaliu išsikapanoti. Pajudėti negaliu. Negi čia reikės tūnoti?.. Pamačiau nusvirusią berželio šaką, šautuvo vamzdžiu ją užkabinęs, prisitraukiau, paskui visą berželį prisilenkiau. Įsikibęs į jį, šiaip taip išsikapanojau.

Pasiekiau Poškinių raistą. Ant kimso samanų priaugę, pušelytė auga, ant viršaus atsiguliau. Ir pradėjo akys merktis... Girdžiu: „Kran, kran, kran“, gretimoj pušy tupi juodvarnis. Nemalonu pasidarė. Aš vėl užsimerkiau, akys sulipo. Suplasnojo sparnais ir nusileido netoli manęs. Palengva ranką tiesiu, gal už kojų jį nutversiu, jau netoli, jau noriu griebt – šast ir vėl pasikėlė į pušį. Pradėjo šviesėti. Pasikėliau, eisiu ten, kur draugus palikau. O kranklys mane lydi perskrisdamas nuo šakos ant šakos ir kranksi.

Tankiam eglynėly pasėdėjau gal valandą, kranklys neatstoja. Pasikėliau ir nušlubčiojau tolyn, ten, kur draugus palikau. Deja, jų jau neradau. Ir kranklys mane paliko. Sulaukęs vakaro, nuėjau pas puseserę Moniką, gyvenančią Pagaigalės kaime. Paprašiau perduoti, kad sesuo Elžbieta Žalienė iš Labanoro ateitų sutarton vieton. Rytą atėjo sesuo, atnešė drabužius persirengti. Apžiūrėjau senuosius – sušaudyti daugelyje vietų, milinės ne tik skvernai, bet ir rankovės skylėtos.

Tada prisijungiau prie Keršto būrio, vadas – Juozas Buivydis-*Grafas*.

Žaizda gijo kokį mėnesį. Labanoro pusėje siautė Molėtų garnizonas. Aš sužeistas, koja sutinusi kaip kaladė, paeit greitai negaliu. Draugai paliko mane su Degteriovo kulkosvaidžiu. Guliu tankiuose paparčiuose, dar apsikaišiau, kad nepastebėtų. Pamačiau ateinančius du kareiviai. Arčiau kaip 50 m prisileisti negaliu, užtraukiau kulkosvaidžio spyną, rusų ginklai labai barška. Jie išgirdo, sustojo. Pakėliau akis aukštyn, matau: du šviesūs kaspinėliai vingiuoja žemyn pro medžių šakas ant stovinčių kareivių. Vienam kareiviui ant galvos nusileido kaspinėlis, paskui greta stovinčiam – kitas. Kareiviai pastovėjo, apsigręžė ir nuėjo atgal. Dabar, galvoju, ateis visas garnizonas, žino, kur esu, mane apsups, mirtis neišvengiama. Prie kulkosvaidžio parimęs ir įsitempęs budėjau iki pavakarių, laukdamas pasirodančių kareivių. Niekas neatėjo, niekas nepasirodė. Aš manau, tai buvo Aukščiausiojo apsireiškimas.

Bunkerį įsirengėm netoli Žičkų k. Žmonės aplinkui buvo geri. Visi rėmė partizanus. Stirnių k. gyveno turtingas ūkininkas Gylys. Jis sako: „Turiu dvejų metų veršį. Aš gi negaliu pats jums jo atiduoti. Ateikit naktį ir pasiimkit.“ Atsivarėm šitą riebų veršiuką. 12 vyrų išgyveno sočiai visą žiemą. Žiemą mažai judėdavom, nes lieka pėdsakai. Ją praleidom bunkeryje prie Žičkų kaimo. Vadovavo Juozas Buivydis-*Grafas*. Oi, kaip gerai ten buvo! Žičkų bunkeryje gyveno šie partizanai:

Juozas Buivydis-*Grafas*, būrio vadas, žuvęs;
Vincas Žala-*Dobilas*, liko gyvas;
Bronius Žala-*Tankas*, žuvęs;
Antanas Deveikis-*Kelmas*, žuvęs;
Juozas Giedraitis-*Rickus*, žuvęs;
Juozas Mackonis-*Žaibas*, žuvęs;
Jonas Pilipavičius-*Rublis*, žuvęs;
Pilipavičius-*Skrybėlė*, žuvęs;
Pilipavičius-*Tigras*, žuvęs;
Kajetonas Šveikauskas, žuvęs;
Juozas Šiožinys (jų šeimą Gerviokais pravardžiavo), žuvęs;
Jonas Žala, žuvęs;
Juozas Stundžia-*Kardas* (prisiminimų autorius).

Kartą vykom į Molėtų pusę pasirinkti maisto. Grįžtam atgal pro Mindūnus, ten šalia vieškelio už 20–30 m keliukas eina lygiagrečiai. Nusprendėm eiti juo. Paėję nuo Mindūnų kokį kilometrą, girdim, atvažiuoja gurguolė. Ne viena, daug, gal ir visas garnizonas. Vadas sukomandavo: „Užtaisyti šautuvus!“ Išsiskirstėm maždaug kas 10–15 m į ilgą vorą, sustojom ir laukiam. Pradės šaudyti, ir mes šaudysime, jei ne – ir mes tylėsim.

Pradėjo važiuoti garnizonas. Pastotės, pastotės, pastotės... Girdėjau, kaip kareivis atlaužė ginklo saugiklį, pasiruošė šaudyti, vėl kitas sugiklį atlaužė. Garnizonas važiavo vieškeliu Molėtų pusėn iš Labanoro. Puikiai matėm ir girdėjom vieni kitus. „Ich mnogo“, (Jų daug) išgirdau žodžius, – ir prasilenkėm. Jie savo keliu – mes savo...

Pavasarį Molėtų garnizonas sužinojo, kad mes laikomės prie Žičkų. Sniego vietomis buvo, vietomis nebuvo. Ten tokia salelė raiste, kur bunkeris buvo, keliukas

pro ją ėjo. Suvažiavo, suėjo garnizono kareiviai, skrebai į Žičkus. Atėjusi ryšininkė pasakė, kad pilni Žičkai.

Mes daug turto neturėjom, pasiėmėm, kas reikia, ir išėjom stengdamiesi nepalikti ryškių pėdsakų. Atėjom netoli Pagaigalės – Šnieriškių keliuko. Reikia papietauti. Draugai nuėjo, duonos atnešė. Aš nusprendžiau neiti, nes čia visi pažįstami, nenoriu rodytis. Kažkokių kruopų atnešė su puodu. Ugnį pasikūrėm, virsim sriubą.

Matom, eina keliu vienas toks su šautuvu, visiškai vienas, nepažįstamas. Pribėgęs surikau: „Sustok!“. Sustojo. Priėjau prie jo. „Ar jūsų čia daug?“ – klausia. „Visas būrys,“ – sakau.

Pasirodo, tai buvo vienas partizanas iš Kuktiškių būrio. Vėliau ir kiti priėjo. Juos išteriojo. Susišaudė su Kuktiškių skrebais. Juos visą laiką sekė ir vijosi.

Metėm pietų ruošą, užsitaisėm šautuvus, pasitraukėm šiek tiek atgal. Užėmėm pozicijas. Ten buvo dirvonas, už jo – miškas. Miško pakrašty išsidėstė abu mūsų būriai, atsigulėm, užėmėm pozicijas, laukiam pasirodančių skrebų. Laukėm laukėm, bet taip ir neatėjo. Iš ten kartu su kuktiškėnais išėjom, vėliau išsiskyrėm.

Tada pasitraukėm į Šakališkių ir Maldžiūnų apylinkes. Kartą užsukom vienon gryčion. Užeinam, matom: butelis ant stalo, vienas stikliukas, gerta. Šeimininko klausiam, kas čia gėrė. Sako: „Pas mus yra trys vietiniai skrebai, gėrė ir sulipo ant aukšto.“ Tarp mūsų pasitaikė pora karštakošių, kurie pasielgė visiškai neapgalvotai. Pilipavičius iš Labanoro (Trinkūno žmonos brolis) ėmė lipti ant aukšto. Tik iškišo galvą – šūvis kakton, ir nudribo. Ir kitas lipo, slapyvarde *Tigras*, šūvis – ir jis nudribo. Visiškai beprasmės mirtys. Juk be granatų skrebų neiškrapštysi.

Ištempėm lavonus. Komanda: „Atidengti ugnį!“ Susišaudymo metu užsiliepsnojo namas. Tie skrebai žuvo. Vienas dar bandė bėgti, kažkuris iš mūsiškių prisivijo ir nušovė.

Žuvusius saviškius išsivežėm. Stalius padarė karstus ir palaidojom. Beprasmės mirtys...

Dar vieną kartą susikovėm su skrebais. Eidami iš Palsodės, norėjom pereiti Saldutiškio – Labanoro kelią, o juo važiavo skrebai. Bronius Žala nesusilaikė, paleido šūvį ir vieną skrebioką nušovė (Karnackas, atrodo, buvo jo pavardė). O mes apšaudėm kitus. Žuvo du mūsiškiai: Žala ir Deveikis Karolis. Vienas skrebas, baltarusis, sunkiai sužeistas pasislėpė griovyje. Partizanas Karolis Deveikis pribėgo prie jo šaudydamas, bet užsikirto jo automatas, tada užsimojo buože, bet griovyje gulintis skrebas spėjo iššauti pirmas.

Legalizavausi 1946-ųjų lapkritį ar gruodį. Nuo mūsų atsiskyrė Čipinys Petras ir Trinkūnas Kajetonas. Mudu su Trinkūnu Antanu likom dviese.

Jo uošvis ir Trinkūno Kajetono sesuo turėjo kažkokį ryšį su raudonaisiais. Tokių dvigubų buvo (čia turima minty dvigubą agentą – *R. K.*) daug...

Atėję į Labanorą su Trinkūnu Antanu (pasirodo, jo uošvis jau susitarė, nors aš apie tai nieko nežinojau), radom ten sėdintį Saldutiškio skrebų vadą Vaičiulį. Jis garantavo: „Paimkit ginklus ir nurodytu laiku ateikit Saldutiškin.“ Vaičiulis buvo vienas, gal kiti skrebai buvo pasislėpę...

Kitą dieną nuėjom Saldutiškin, į Vaičiulio butą. Atidavėm ginklus, išrašė pažymėjimus, kad ginklai atiduoti, parėjom namo.

Z. S. p a s t a b a. R. Kauniečio kn. APP, VI d., p. 335, legalizavimosi data nurodyta: 1946 12 23. Tik abejonių kelia, kad jie priklausė *Naro* būriui.

Kiekvieną mėnesį turėjom ateiti skrebų būstinėn ir registruotis. Taip vaikščiojau apie metus. Po to išdavė pasą.

Reikėjo prisistatyti į Švenčionių NKVD būstinę. Įėjęs į kabinetą, radau keletą saugumiečių, sėdinčių už stalų. Viena tamsaus gymio saugumietė užsipuolė, kad mane būtina areštuoti, nes dirbau kalėjime. Kitas saugumietis užstojo: „Nereikia, – sako, – areštuoti." Jis, pasirodo, tas pats kirpėjas, kuris man karo metais barzdą skuto Švenčionyse ir agitavo ateiti pas raudonuosius partizanus. Susiginčijo jie, pasikvietė NKVD viršininką. Atėjo viršininkas, majoras ar dar aukštesnio rango, atsisėdo už kito stalo, klausosi. Ir vienas aiškina, ir kitas aiškina. Ginčijosi, ginčijosi, kol pagaliau paleido.

Pagaigalėje gyvenau iki 1952 m. Su partizanais beveik nesusitikdavau.

Kartą pas mane užėjo Krinickas su Zaptorium. „Einam, – sako, – reikia pasikalbėti." Išėjom laukan. Krinickas klausia: „Ginklą turi?" „Neturiu," – sakau. „Turi!" „Neturiu!" „Turi!" Išsitraukė pistoletą. „Nesakysi?" O mane pyktis paėmė. Sustojau, sakau: „Šauk!" Pavartė, pavartė pistoletą, pamojo Zaptoriui ir abu nuėjo. Jau buvau girdėjęs, kad Krinickas renka buvusių partizanų ginklus. Zaptorių pažinojau anksčiau. Jis buvo nevietinis, turėjo žmoną iš Labanoro. Pradžioje mes su juo viename būryje buvom. Labai mėgo meškerioti. Dėl to net pravardę turėjo „Ašerukas".

Jau gyvendamas legaliai, gavau partizano *Uosio* (Liūto rinktinės Bazalto rajono vadas – *V. S.*) pasirašytą padėką. Buvo tokia situacija. Pas mane atėjo partizanai. Tarp jų ir D. Zaptorius, daugiau pažįstamų nebuvo. Mes, sako, susidūrėm su skrebais. Vienas iš partizanų, toks aukštas vyras su kulkosvaidžiu, paprašė nuvykti į Paluknio k., įvertinti padėtį. Na, ir važiavau, apžiūrėjau, bet nieko įtartino nemačiau. Skrebai jau buvo pasitraukę. Grįžęs papasakojau. Partizanai pavargę po nakties žygio, miegojo. Aš jiems ir anksčiau truputį padėdavau: nunešdavau maisto, pažvalgydavau. Dėl to ir padėką gavau. Ją iki nepriklausomos Lietuvos išsaugojau vašku užlietame buteliuke, užkasęs gimtosios gryčios bulvių rūsyje. Joje parašyta: „Tg, Bl. Rvj, 1950.07.28, Nr 51. Padėkos raštas. Už teikiamą nuolatinę paramą pogrindyje besilaikantiems partizanams, Tamstai reiškiame nuoširdžią partizanišką padėką. Uosis, Bl. Šv., Bl. V. (parašas)" (kopiją padarė Valdas Striužas).

Vieną vakarą užėjau pas kaimyną Praną Stundžią, sėdim, kalbamės. Įgriūva į gryčią skrebai. Jų leitenantas, pasirodo, tas pats, kuris skuto man barzdą karo metais ir užstojo NKVD būstinėje, kai legalizavausi. Atėjo, atsisėdo šalia ir pradėjo klausinėti: „Kur dirbi, kaip gyveni?" Man taip nepatogu, nemalonu pasidarė, nes neaišku, ką pagalvos kaimynai. Be to, jie slėpė ryšininkę mergaitę. Man apie ją pasakojo Prano žmona: „Mano brolio duktė – partizanų ryšininkė, jai gresia kalėjimas, atėjo pas mus. Mes dabar ją slepiam." Taigi dėl tos mano pažinties su skrebų leitenantu kaimynai galėjo įtarti, kad aš dirbu raudoniesiems.

Kartą pas mane atėjo Julė Luniūtė, sesers Veronikos dukra, iš Mineiškiemio. Ji gydė sužeistą partizaną slapyvardžiu *Margiris*, kurį slėpė jų šeima. Julė paprašė,

kad aš jį paimčiau, nes jis nori prisijungti prie būrio. Jau pavasaris, jau bus jam linksmiau.

Partizaną atvežė pas Čipinius, į Paeisetės kaimą. Julė sakė: „Po kelių dienų perduok partizanams.“ Pavakary dviračiu nuvažiavau pas Čipinius. Susitarėm, kad aš, besivarydamas dviratį, eisiu pirmas apie 50 m priekyje. Jeigu pamatysiu ką įtartina, duosiu ženklą, kad jis galėtų pasitraukti. Atėjom laimingai, nieko nesutikom.

Pagaigalėj, ties Gasiulių sodyba, už Jurgebalės (Labanoro pusėj) miške, paruošiau palapinę, atnešiau pagalvę, paklodę. Paguldžiau partizaną, atnešiau maisto. Tuo metu jau visai sutemo. „Va,“ – sako jis, – dabar gerai miegosiu“. Oras geras, gegužės mėnuo, šilta. Dar kailinukus turėjo, jie buvo Julės tėvų. Išeidamas juos paliko palapinėj.

Aš tuo metu prie Aiseto ežero kiekvieną dieną nuo ryto iki vakaro dirbau prie sielių. Pasakiau broliui Petrui ir brolienei Elenai, kad praneštų partizanų ryšininkams apie sužeistąjį. Žinojau, kad Šnieriškių kaime lankosi būrys. Brolio šeima taip pat žinojo, jie kartais ir maisto nunešdavo partizanams. Brolis pasakojo, kad partizanai, rengdamiesi bunkerius prie mūsų kaimo, prašė paskolinti obliuką. Ten jie ir žuvo, kartu su jais mokytojas Pakštas. (Tai įvyko 1951 m. kovo 19 d., išdavus J. Bulkai – *Z. S.*)

Sužeistojo partizano atėjo penkiese. Aš tą dieną dirbau prie sielių. Brolis Petras ar brolienė Elena pas sužeistąjį nuvedė tik vieną iš jų. Tai man pasakojo brolienė. Kodėl ėjo ne visi, o tik vienas partizanas, man neaišku iki šiol.

Tas sužeistasis partizanas *Margiris* – buvęs Saldutiškio gimnazijos mokytojas Antanas Eglinskas. Svarbiausia tai, kad aš buvau kaltinamas išdavęs šį partizaną. Tai patyriau ne kartą, netiesioginiais keliais. Aš visiškai niekuo dėtas. Man neaišku, kodėl pas sužeistą *Margirį* ėjo tik vienas partizanas. *Margiris* buvo išduotas Juozo Bulkos pastangomis.

Kitas įvykis buvo 1951-ųjų vasaros pabaigoje. Dar gyvenau Pagaigalėj, bet tų metų rugpjūčio pabaigoje ar rugsėjį persikėliau į Mozūriškę. Vieną dieną pas mane atėjo visiškai girtas *Tarzanas* (Alfonsas Radzevičius – Kriaušės būrio vadas, 1951 11 17 suimtas, užverbuotas kaip specialusis agentas smogikas *Alfa – Z. S.*) su kulkosvaidžiu. Sako: „Aš čia pamiegosiu,“ – ir krito į mano lovą. Man labai nejauku pasidarė. Palaukiau, kad kiek pailsėtų, atgautų sąmonę. Jau ir temti pradėjo. Ateinu, sakau jam: „Kelkis, skrebai jau netoli, ateina“. „Ar tikrai?“ „Tikrai, – sakau, – šilta, juk miške gali pamiegoti.“ Griebė kulkosvaidį, užsidėjo ir, nieko daugiau nesakęs, pakalnėn takeliu išėjo.

Nors gyvenau legaliai, bet nebuvau tikras, ar rusai manęs nerepresuos. Prasidėjus trėmimams, žmonės šnekėjo: „Jau veža, veža“. Nutariau pasisaugoti. Išėjau miškan. Įlipau aukšton, tankion eglaitėn, pasidariau hamaką ir gulėjau. Gražus oras, saulė šviečia, buvo Švč. Trejybės diena. Išlipau iš medžio, parėjau namo, pavalgiau, ir ruošiausi eiti. Matau, per kalnelį ateina rusų kariškiai. Visą dieną slapsčiausi, labai apmaudu būtų dabar pakliūti. Bėgau, kiek įkabindamas, net basutę pamečiau. Girdėjau, kaip šaudė, bet manęs nepasivijo. Namiškiai pasakojo, kad atbėgę rusai aiškinosi, kas čia nuo jų paspruko.

Pasakoja JUZEFA MEŠKELYTĖ-VAITIEKĖNIENĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Lazdinių k. 2010 11 17

Mano tėvai Bronislovas Meškelė ir Anelė Meškelienė-Avinaitė gyveno Švenčionių apskr. Adutiškio valsč., Linkonių k. Turėjo 2,7 ha žemės. Aš gimiau 1932 m. tam pačiam Linkonių k.

Buvom neturtingi, tėvai dirbdavo svetimą žemę už pusę, už trečdalį derliaus, būdavo, kad tik ketvirtadalį duodavo. Sunkiai gyvenom lenkų okupacijos laikais.

Linkonys buvo didelis kaimas, anuo metu su vienkiemiais – apie 80 trobų, o dabar nė 10 neliko.

Pokario metai mūsų krašte buvo neramūs. Linkonys buvo išsidaliję į vienkiemius, mūsų namas buvo kaimo gale, pro šalį ėjo kelias link Antanų girios. Todėl mus lankė ir partizanai, ir stribai.

Pirmaisiais metais iš mūsų kaimo į mišką išėjo Meldžiukas Aleksandras, šaukiamas Oliusiu, Meldžiukas Norbertas-*Barzda* (abu išėjo pradžioje), paskui miškan pasitraukė Stasiūnas (vardo nežinau, jis gimęs Linkonyse, o gyveno kitur), Puzonas (kitur – Puzanas) Zenonas-*Tarzanas* (išėjo pačioj pabaigoj, kai buvo beveik visi išnaikinti). Dar partizanavo Vileita iš Lazdinių k. (šaukė juos Papšiais, buvo šeimoj daug vaikų, vienas sūnus išvažiavo Amerikon). Šito Vileitos tėvai buvo išvežti į Sibirą, po kurio laiko tėvas iš Sibiro pabėgo ir nuėjo miškan pas sūnų. Abu žuvo.

Partizanavo ir Marijonas Achranovičius iš Pievų k. (už Rekečio k.), jo tėvai kalbėjo lietuviškai, nors pavardė – lenkiška. Jis buvo vienas sūnus, prie rusų priiminėjo pieną, bet draugai išviliojo miškan. Taip pat žuvo.

Iš Rekečio k. partizanuose buvo mano dėdienės brolis Semėnas Benediktas-*Pilypavičius*, šaukiamas Benaduku. Tėvas su juo gerai sugyveno, būdamas miške, ne kartą su Vaclovu Vaitiekėnu-*Barzdėnu* ir kitais ateidavo pas mano tėvą. Šeimininkas, kaip priklauso, ištraukia samagono puslitrį, kitą, tada jau – geriausi draugai, bučiuojasi apsikabinę, dainos liejasi per naktį, o mama galvą susiėmusi meldžiasi, kad stribai neužeitų (visai šalia kelio gyvenom). O paryčiais reikia juos vežti į mišką. Atgal grįždavo jau su šviesa, laimei, kad stribų nesusitikdavo.

Stribai labai ieškojo Benaduko, jis buvo neeilinis, vyresnis tarp partizanų, jį norėjo sučiupti gyvą.

Prisimenu, pas dėdę Balį laidojo jo motiną (mano senelę) Meškelienę. Po laidotuvių gedulingi pietūs jau į pabaigą – įvirsta gryčion Bačerovas su kompanija. Griebė dėdę Balį – kur švogrius, kur bunkeris? Liepė laužt grindis ir rodyt, kas po jomis: „Pokazyvaj gdė Semėnas sidit!“ (Parodyk, kur Semėnas sėdi). Dėdė išlupo kelias lentas, o ten kažkokie siūlai po jomis (gal pelių nusitempta į gūžtą), stribai pasiuto, pradėjo šaukti, kad ten laidai, telefonas pravestas.

Nieko tada nerado, nes bunkerio pas mus ir nebuvo. Išeidami stribarnion išsivarė dėdę Meškelę Balį, grįžo smarkiai sumuštas po kelių dienų. Dėdė Balys labai prisikentėjo dėl Benaduko.

Pradžioje, kol dar partizanų nebuvo, Benadukas slapstėsi aplink namus, bet jau ginkluotas. Netoli jo namų buvo pririštas dėdės arklys. Jis naktį ėjo kumelės

perrišt, o Benadukas krūmuose tupėdamas pamanė, kad čia jo kaimynas (buvo toks išdavikas, kuris sekė Benaduką). Jis, gerai neįžiūrėjęs, kas eina, šovė ir pataikė dėdei Baliui į ranką prie peties.

Nors ir labai stengėsi stribai paimti gyvą, vis tiek nepasisekė. Žuvo Benadukas Antanų girioje ankstyvą pavasarį ar žiemos pabaigoje. Tada lankiau Adutiškio mokyklą ir mes praeidamos pažiūrėdavome į nušautuosius. Ir tąsyk eidamos pamatėm prie stribarnios pašiūrėj numestus. Gal 4–5 lavonai. Priėjusi pamačiau vieną merginą, iškėtotą, išdraikytą ir kelis vyrus. Jie buvo pusiau pasodinti, atremti į beveik žemę siekiantį tos pašiūrės stogelį. Atpažinau Semėną Benaduką: jo viena ranka buvo su šešiais pirštais, o rankos buvo išskleistos į šalis ir pagal pirštus gerai matėsi, kad čia tikrai jis. Kur juos užkasė, nežinau. Tada jo žmoną su dukterimis išvežė į Sibirą.

Pas mus slapstydavosi žmonės nuo išvežimo, kiek pagyvenę, išeidavo, paskui kiti ateidavo. Slapstėsi ir Alfonsas Bučelis, jo šeima nukentėjo nuo partizanų apgavikų.

1946 m. pavasarį, jau vakarodama, ruošiau pamokas. Užuolaidos užtrauktos, lempa dega, tik kažkas bar bar langan. Tamsu, nieko nematyti, kas tokie barbena – už sienos užlindęs ir tik krumpliais langan kala:

– Įleisk! Čia lietuviški partizanai, čia Benadukas su draugais... – ir dar kelias pavardes paminėjo.

Kas man toptelėjo į galvą?.. Sakau: „Aš nepažįstu jokio Benaduko, pas mus jokių Benadukų nėra.“ Jie vėl per langą prašo, kad įleisčiau, kad jie lietuviški partizanai, nori pakalbėt su manim.

Teko įsileist, šviesos neliepė gesint, matau, kad pažįstamų nėra. 4 ar 5 vyrai. Klausia:

– Ar pas jus ateina „blusinia“i?

Atsakiau, kad nežinau tokių ir pas mus tokie nevaikšto, o jie kalba toliau:

– Benadukas yra mūsų draugas, mes jo labai ieškom, – kalba man, bet jau supratau, kad čia – apsimetėliai.

Tėvai jau gulėjo, girdėjo, ką aš kalbu su jais, bet guli kaip negyvi. Tada jie nuėjo pas tėvus, pradėjo klausinėt apie Benaduką, Vaclovą... Tėvai irgi ginasi, kad tokie neužeina. Tada tėvų paprašė valgyt. Motina atsakė nieko neturinti.

– Tai bent duonos duokit.

Tėvas atsakė, kad dabar sunku su duona, bet, jei labai alkani, duktė (tai apie mane kalbėjo) duos kelis gabaliukus. Jie jau kaip ir įsižeidę pasakė, kad neims kelių riekių. Pagaliau išėjo.

Tada jie vaikščiojo provokuodami viso kaimo žmones. Laimė, kad, nepamačiusi pažįstamų, nesileidau į kalbas, o buvo tokių, kurie juos geruoju priėmė. Bet kliuvo ir tiems, kurie jais nepatikėjo. Labai sumušė Izidorių Semėną iš Subatiškės kaimo atseit už tai, kad blogai priėmė „lietuviškus partizanus“.

Nuėjo į Linkonių vienkiemį pas Juozą Meldžiuką. Paskui pas Alfonsą Bučelį – šitie patikėjo, gerai priėmė, bet už tai kentėjo nuo Bačerovo „kompanijos“. Nuėjo apsimetėliai ir pas Vytautą Lukšą ir pradėjo klausinėti apie Benaduką, Vaclovą, ar „blusiniai“ neateina. O Lukšos žmona, tokia smarki, atkirto jiems: „Vaikšto ir

blusiniai, ir utėliniai, ir jūs vaikštot, ramybės nėra per jus“. Lukšos jais nepatikėjo ir nieko nedavė.

Dėl šitų apgavikų labiau nukentėjo Bučeliai: vyras Alfonsas slapstėsi, žmona laikėsi aplink namus. Kai ją surado, išvežė Sibiran.

Partizanai praretino aktyvistus Ramaniūnų kaime. Nušovė Pijaus Lopinio brolį stribą, brolį ir seserį Sinkevičius. Nekokie ten jie buvo aktyvistai: Sinkevičiūtė dirbo parduotuvėj, o jos brolis lyg ir stribavo, bet nebuvo labai aršus, neišsišoko.

Iš visų stribų išsiskyrė Georgijus Bačerovas, žiaurus kratose ir tardymuose. Vėliau kelerius metus dirbo kolūkio pirmininku, bet kaip pirmininkas buvo neblogas. Kitaip negu būdamas stribų vadu, jis buvo reiklus, bet meluočiau sakydama, kad buvo žiaurus ar blogas žmonėms. Aš dirbau pas jį buhaltere.

Bačerovui pirmininkaujant, nusižudė mano dėdė Balys Meškelė. Kalbėjo, kad jį anksčiau kankino ir dabar kankina Bačerovas, todėl ir nusižudęs. Pokario metais jis tikrai daug prisikentėjo dėl svainio Benaduko: jį ir mušė, ir šaldė stribarnioj, ir gąsdino, kad išveš, bet kolūkio laikais niekas jo nekliudė. Gal žmogus buvo pervargęs morališkai, persirgęs meningitu, o dar su žmona susipyko. Ji išėjo į Adutiškį, o jis likęs namie išgėrė sieros rūgšties stiklinę ir numirė kančiose. Bet tikrai ne Bačerovas čia kaltas.

Benedikto Semėno žmoną ištrėmė su dviem dukrytėmis Elvyra ir Apolonija (vadino Polce). Po kurio laiko motina iš tremties pabėgo ir važiavo per Maskvą į Lietuvą. Maskvoje pametė dukrytę Elvyrą. Kadangi motina turėjo saugotis, nes buvo pabėgusi, tai Elvyrutės neieškojo ir su Polce grįžo į Lietuvą. Elvyrutė pasimetė Maskvoje, ten ją atidavė į vaikų namus, kur ji užaugo. Paskui kažkaip susirado savo tetą Leningrade (Benediko seserį), pervažiavo pas ją ir suaugusi grįžo Lietuvon. Susitiko su mama, paskui vėl išvažiavo Rusijon.

Paskutinis iš mūsų krašto miškan išėjo Puzonas Zenonas, jį draugai išsivedė. Jam reikėjo eiti kariuomenėn, tai jis sugalvojo geriau partizanauti. Jo tėvai jau buvo mirę, gyveno su broliais ir seserim vienkiemio namely. Partizanavo trumpai, žuvo su Vaclovu Vaitiekėnu.

1944 m. Antanų miške susidarė didelis partizanų būrys. Buvo Naujieji metai, gal jie šventė miške, kad rytą juos užpuolė rusai. Žuvo mūsų giminaitis Meldžiukas Aleksandras. Jų šeima buvo didelė, jis buvo vyriausias. Labai gražiai dainuodavo, dainas rašė.

Kai gavom žinią, kad žuvo, tėvai ne iš karto pasiėmė. Apie mėnesį jie pragulėjo miške. Aleksandro tėvai paprašė, kad leistų sūnų palaidot. Iškūrenę pirtį atšildė lavoną, nes buvo visas suledėjęs. Įdėjo karstan su tais pačiais rūbais kaip žuvęs ir palaidojo Linkonių kapinėse. Buvo trumpam pašarvotas namuose, neprisimenu, ar kunigas buvo, ar ne. Mes su tėvu dalyvavom laidotuvėse.

Jų šeimoje, atrodo, buvo šeši vaikai, mažiausias dar nevaikščiojo. Stribai leido palaidoti, bet labai greitai visą šeimą išvežė Sibiran.

Paskui kažkokiomis aplinkybėmis Linkonių kapinėse palaidojo dar 2 partizanus. Naktį atvežė ir užkasė vienam kape: Stasiūną ir Čapską iš Adutiškio. Dabar Linkonių kapinėse yra paminklas, kuriame užrašytos visų trijų Linkonyse palaidotų partizanų pavardės. Nemažai palaidota Antanų girioje.

Antanų girios partizanus išdavė Pošiūnas Povilas-*Pilypas* iš Adutiškio. Jis buvo miške, paskui atėjęs pas Bačerovą pasakė, kur jo draugai stovyklauja. Po išdavystės išvažiavo į Vilnių, ten gyveno. Vienu metu grįžo į Adutiškį, bet žmonės labai sukilo, jam ramybės nedavė, tai vėl išsinešdino. Tie, kurie liko Antanų girioj nepasiimti, liko broliškam kape. Žmonės kryželius išpjaudavo, gėlių pasodindavo, mergaitės eilėraščių palikdavo. Gerbė žmonės ir tais laikais.

Vienais metais, prisimenu, buvo Didysis šeštadienis, rytą jau eisim bažnyčion. Tik staiga įvirsta visa šutvė skrebų su Bačerovu priešaky. Mūsų namuose apsistojo. Tada dar Benadukas partizanavo, dar ir linkoniškių buvo miške. Sargyba lauke, o kiti viduj. Naktį laukia, kada eis partizanai. Buvo toks skrebas iš Mirkliškės raudonu veidu – gal Čalkinas? Iki ryto prasėdėjo, o rytą visi žmonės – bažnyčion. Kelis kartus skelbė pavojų, nes pro mus ėjo Rekečio ir Pievų kaimų žmonės bažnyčion. Laimei, partizanai tąsyk nėjo...

Kurį laiką slapstėsi ir mano vyras Liudvikas Vaitiekėnas, g. 1923 m., jis palaikė ryšius su miškiniais, turėjo draugų iš Antanų. Kvietė jį miškan, bet jis pagailėjo tėvų, sakė, geriau jau vienas žūsiąs, bet jie liksią gyvi (žinojo, kad už išėjusius miškan išveža šeimas). Tai jis pasiaukojo, išėjo kariuomenėn. Išvežė jį į Kozelską, kur formavo diviziją, o ten – jokių kazarmų, visi lengvai apsirengę, šalčiai dideli, iki 40 laipsnių, o jie daržinėj nakvodavo. Paskui juos išsiuntė į frontą, žygiavo per Baltarusiją, Ukrainą, Vengriją ir karą baigė Čekoslovakijoj. Buvo sužeistas. Susituokėm 1957 m., laimingai pagyvenom 8-erius metus. Vėliau nuo peršalimų susirgo sąnarių liga, sunkiai vaikščiojo, pradžioje su ramentais, o vėliau – vežimėlyje. Visa tai – jaunystės peršalimų ir sužeidimo pasekmės; tėvus išgelbėjo, o savo sveikatą paaukojo. Mirė 2010 m. kovą.

Pasakoja KLEMENSAS TUNKYS-*ĄŽUOLAS*

Užrašė Laimonas Abarius
Daugėliškyje 2000 07 10

L. A. p a s t a b a: Klemensas Tunkys-*Ąžuolas*, g. 1923 m. Niukiškių (Ažusienio) k., Daugėliškio vlsč., Švenčionių apskr., gyvena Naujajame Daugėliškyje, Naujojo Daugėliškio sen., Ignalinos r. Pasakojimas apie partizanavimą Vytauto apyg. Tigro rnkt. *Roko* kuop. bei arešto ir kalinimo metus užrašytas vietos šnekta.

Nemylėjo manys valdžia... „Banditas, banditas“, da kakia agranome gyvena – ana kamunistė ir nemėgsta manys. Aš šoferiu dirbau, man raikia ju vežt, ana važiuoja – su manim nekalba. Nu nekalbi – nekalbi, ir aš su tavim nekalbėsiu.

Esu gimis ir augis Niukiškių k. Mūsų kaimų da šaukė Ažusieniu, ažu Sena Daugeliškia, prie ežerą kalniuki... Žemes nedaug –12 hektarų.

Pirmas partizanaut pradėja brolis Aleksandras, o aš vėliau. Kai rusai ažejo – brolis miškan. Jis visų laikų prabuva miški, a ašei buvau namuos prie mamas. Tiktai mama ir sesuo buva, a kita sesuo ištekėjo Žvirbliškėn. Turėja 36 hektarus, tai daug mokesčių dave. Pradžiaj da išsimakėja, a paskui nebegali – mokesčių daug. Tadu ana išvažiava Vilniun ir apsigyvena Raugyklas gatvėj. Brolis visų laikų partizanava,

a aš buvau nuo kariuomenes išvažiavis Vilniun, kad nepajimtų frontan. Tiaip buva: savaiti apmoka ar neapmoka ir veža frontan prieš niemčius kariaut. Aš išvažiavau ir dirbau Vilniuj ant gelžkelia Vilniaus staty ir gyvenau pirma Stepana, a paskiau Raugyklas gatvej. Dirbau iešmininku, kaip dabar stotis, kitoj pusej gelžkelia buva būdela ir buvam iešmininkais.

Paskiau mani pašauke kariuomenen, mani ir mana bralėnų Adverdų Čeponį iš Ažušilas (anas dabar jau numiris). Pašauke mum Mindauga gatven, pasakyta: rytoj pasiimt maista un trijų dienų ir išvažiuot. Mes tadu atejam namuosna (kartu gyvenam su juo, mana mama ir jo mama seserys).

Taremes, taremes, tadu sukalbėjam eit miškan. Mana brolis miški – eisma miškan. Nu raikia kaip nebūt iš Vilniaus, e mes gelžkeliečių rūbus turėjam. Tadu nuveinam statin, traukiniai aina, bet traukinin neinsėsi, ale kaip gelžkeliečiai – bandysma. Keleivinių traukinių nebuva –gruzavieji. Mes žinam, tinai yr sargybas – in traukinį nedalaidžia. Mes un „paravozų", mum saka: „Mėžta unglį lyg Ignalinai – priimsiu." Sakau: „Mėšma..." Tai davem mėžt pasmainydami (anglim da tadu kūrena). Mes prieš rytu insėdam ir atvažiavam. Kaip stotis sena Ignalinaj buva, prieš jų išlipem, kitan šonan gelžkelia (čia Budriai buva, da mažas kaimeliukas, kur ne kur nameliukai). Nuo Ignalinas link Kalvesaliui yr ežeras, tai mes nuvejam, nusvilkam, nusiprausem, buvam juodi kaip velniai. Ainam un jį Ažušilan, ja mama ti buva. Ainam, žinam, kad mūsų ieškas... Nuveinam – ja mama numirus.

Tadu anas naktį nuveja padabot (aš tai visai nejau), žinam, kad šaukimai buva, adresai yr, – gal jau ieška? Anas neilgai, gal pinkias minutes pabuva ir mes miškan takian, nuo ja ir mūsų namų netoli. Valgyt anas pajeme, paskui aš iš Ažusienia. A tuom laiki Kalvesalia miški (kaip nuo Ažusienia in Kalvesalį pa kairei) *Roka* (Vinco Žaliaduonio – *R. K.*) būrys stavėja. Buva ti takia balala, jeigu būrys stovi – vis prie vandenia: ir apspraust, ir valgyt išsivirt raikia. Stovi prie šitai balalai. Brolis ataja un mamų (aš nežinojau, kur anies stavyklava) ir pasake, kad būtinai ataič' in Kalvesalia balalį (aš jų žinojau). Ir nuvejam su Adverdu Čeponiu.

Brolis mum pristate vadui *Rokui* ir kad mes ainam būrin. E mes da narėjam pabūt be būria, ale Aleksandra (Aleksandras – *R. K.*) – ainam, ir visa! Vistiek laimėsma... A kai pabūvam, tai ta laimėjima nesmata. Tiktai iš Amerikas duoda: „Laikykites, laikykites...!" Radijų turėjam miški: „Laikykites, išgalbesma!" Dienon, ne mėnesiais žadėja: „Mes jum išvaduosma!" Nu kur dėtis? Raikia laikytis...

Slapyvardes patys pasrinkam, aš buvau *Ąžuolas*, a brolis – *Sakalas*.

Da pastavėjam Kalvesalia miški vienų parų. Ir dabar dave kariuomeni – „Pračesatį lies!" Buva čia du būriai: *Roka* ir *Karijota* – *Mingailas*. Ryšininkai praneše *Rokui*, vadas tik žina ryšininkus, mes nieka nežinam. Del ta mes nieka nežinojam – strogastis buva, nebuva tiaip, kad iš būria išeit samavolin samaguonaut – pastatys prie sienas ir sušaudys saviškiai. Strogastis buva... Kai praneše, kad kariuomeni dave (skrebų mes nebijojam) – su kariuomeni neprikariausi. Iš Kalvesalia ligi Paringiui mes vedem sargybaj, ajam trijuos: aš, Aleksandra ir da trečias (pavarde užsimete – šitiek metų...). Aleksandra rakuje: „Kad katru pašaus, tai vienas kitu ištysma..." Paskui kitų dave, kad vėl vest, katrie iš tinai partizanai, miškus žina praeit. Ne keliais – miškais ajam. Parnakt dasiekiam Adutiškį, ti miškų yra, a mes

nieka nežinam: įsakyta ait. Iš tinai – Belarusijan, tinai miškai dideli labai. Mes – tuosna miškuosna...

Ti mes ilgokai pabuvam, čia anies kiek narėja „česali“ – nieka nerada, kad ir su šunim. Kad ir vienas – du paskavot miški neišeina – šunys. Kad ne šunys – būt galima šiaip tiaip. Paskui buvam grįži čianai, paskui iš miškų susriša vadas ir gava ryšį ir tinai pastebėja. Valgyt raikia – nieka nepajimsi, a valgyt raikia. Vadas palaidžia 5–6 ir atves kakį teliokų nemažų. Buva bačka nuo binzina nupjauta, tai tu teliokų papjauna, pusę bačkas vandenia ir verda. Duonas kadu yr', kadu nėr, druskas – kadu yr', kadu nėr... Šitiaip ir gyvenam.

Vadas tinai sušauke visus ir dave įsakymų: išsiskirstyt. Neilgam. Vėl dave kariuomenes ir čia ieška, lieka išsiskirstyt. Pa tris, pa pinkius, daugiausiai pa šešius. Pabūt, paskui vėl suveisma kartu. Nu tadu išsiskirstem: aš, brolis, brolėnas Čeponis ir Dubakiukas (Dubaka – *L. A.*) nuo Mikalava (nušautas) ir iš Ignalinas Paukščiukas (Paukštė – *L. A.*) (kaip „Žibute“ Ignalinaj – buva ja namai, maž' sesuo pardave) buvam par mum. Ažusienia, Kalvesalia miškuos. Namuos nebuvam, brolis, a kitu kartu aš nuveinam nama, pavalgyt atsinešam...

Dar apie partizanavimą. Skyriaus vadu buva Makauskas-*Šilas* – Teklias vyras. Aš buvau su broliu vada skyriuj. Aš nelabai smarkus, a brolis – anas ku pasakys – visa. Da iš Girminių Vaickus Jonas ir Antanas buva. Antanų gerai pažinau... Iš Ažušilas mano bralėna žmanas brolį (dabar pavardes jau nepasakysiu) nušava, aš jam da šautuvų daviau, a anas man – autamatų. Iš Kalvesalia šitus in Ignalinai nušava, skrebus sustika ir nušava (a pavardžių nebeatmenu, anies vyresniai už man').

Aškinis visu laiku vaikščiaja, Matuliauskas iš Mikalavelia – jį až Dudėniškes kur tai nušava, ažu Šimoniškes...

Apie būrį galiu mažai papasakat, neilgai buvau, tai Vilniuj, tai paskui lageriuos buvau. Brolis Aleksandras jau numiris (Lenkijoj). Mūšiuos dalyvaut neteka: *Roka* būry buva įsakymas: mum raikia išsilaikyt. Gintis ir išsilaikyt, a kad pult – tai ne. E tas būrys (*Mingailas – Karijota*) anas veike kitiaip. Sušaude ir jų daug ir un gala pliutanina išeja – pradėja viens kitu šaudyt. Rizgunskai susišaude, pažinau...

A mum raikia nuskavot, praleist laikas – Lietuva bus. Ale, kad papuls – nežiūrėsi. *Rokas* buva griežtas, ale tvarkingai. Anas buva leitenantas – Vincas Žaliaduonis, anas durnai nevede. Galvodava tvarkingai, kiti čia susišaude (tam (*Mingailos – L. A.*) būry buva kulkosvaidininkas latvis). Rokas ne bobiškas – griežtas, vienodai nusistatis. Nesiterliodava, ja planai sudaryta, nurodyta, kur eit...

Vėl į Vilnių. Sesuo (ana prieš porą savaičių numirus) nuvažiava Vilniun. Nuveina par viršininkus, jiem kumpia, pinigu, gerai, saka: „Priimsma, tegul atvažiuoja.“ Dabar raikia nuvažiuot, a kaip? Jokia dakumenta, jokia lakštelia neturiu, a jeigu pagaus? A keliuos labai tikrindava (raikia traukiniu važiuot). Tadu sesuo sustaroja uniformu jaunesnia leitinanta, a kareivių netikrindava. Sustaroja frenčių ir kelnes. Apsvilkau, nuvažiavau Vilniun ir tinai man jau skirs darban, sakau: „Noriu un paravoza šoferia pasmokint.“ A jiem kakraz raikia dviejų šoperių geležinkeliui aptarnaut. Sodų gatvej, prie staties netoli – makykla. Ale tiaip neprijema: „Mum raikia specialistų, va parodyk, kad esi specialistas – tadu prijamam.“ Raikia visų makyklų numaliuit. Nu aš ažsirašiau kaip specialistas,

dave man kambariukų maliuit, a aš gi pripratis prie darbų. Makyklų išdažiau ir mum prijeme.

Areštas ir tardymai. Až pustrečia mėnasia aš jau šoperis, ale neduoda „paravuoza“: „Yra du neispravni, sustvarkai ir važinėji!“ Taisau mašinų, vakari atainu nama pa darba – jau manys laukia. Saka man šeiminyke lenke: „Jau tavys laukia...“ Aš jau supratau, ale kur dėtis? Raikia dabot – maž išsiginsiu. Lipu untran aukštan (Raugyklas gatvej gyvenau), a iš viršaus – „staršoi“ leitinantas: „Eisma paskalbėtie.“ Sakau: „Ainam kambarin ir paskalbėsma.“ Anas: „Aisma pas man.“ Nu, sakau, persvilkt vistiek raikia (iš pa „paravuozui“ visas purvinas).

Nuveda Sodų gatven (tinai takis skrebas gyvena) ir man dave tardyt: „Kur tu buvai?“ Sakau, kad buvau un gelžkelia. „E, kur buvai, kai tavi prie gelžekelia nebuva?“ Pasakiau, kad par mamu buvau. „Nuvažiuosma dabar, vakari, važiuosma.“

E dabar tiaip lingvai nenuvažiuosi – raikia dakumentų, bilieta...Vilniuj milicija buva šitiaip sugalvojus: atvažiuoja pas katru tėvas ar brolis ir raikia išlaist, tai vara „vrode“ kaip areštuotų. A prie traukiniui eila strošna, žmanių pilna, tai rasstumda ir šitu „areštuotų“ insadina (a iš tikrųju anas suvis neareštuotas). Tai šitie (geležinkelininkai – *L. A.*) susprati. Dabar nuveinam prie traukiniui – nelaidžia mūsų: „Žinam takius areštuotus! Daug takių atavedat!“ Pamysliau: galiu išbėgt, žmanėse anas nešaudys, a žmanių strošnas tabūnas prie kažna vagona. A, galvoju: kur paskui dėsiuos? Nu galvoju maž neatsikas mana partizanavimą. Kai Sodų gatvej, tai labai lagadniai kalbėja: „Nuvažiuosma Ignalinan, išsiaiškinsma ir atgal grįši.“ Anas maž bijoja, kad aš nebėgčia.

Insadina. Ataveže. Čia jų vadas buva Ablekimavas ir tas kur Ceikiniuose *Rokas* nušava – Kazadojevas. Tardyt ir tardyt, dabar jau muša, Ablekimavas kad duos... „Vot, – roda un Stalinų. – Eto tvoj otiec, priznaisia pered nim vinu – otpustim damoj!“ („Va, – rodo į Staliną. – Tai tavo tėvas, prisipažink prieš jį, kad esi kaltas – paleisim namo.“) Aš ilgai ilgai neprispažinau ir čia, ir Švenčianysna. Kiek narėja tiek mani muše, ale aš pagalvoju: jeigu prispažinsiu, vis tiek muš ir raikes paduot visi draugai.

Kai Švenčianysna buvau, ti buva sužeistas vadas Mamertas Laurinėnas-*Mingaila*. Ir jį vede (akistaton – *L. A.*) – dabar šitiaip ir mana dakumentuos ažrašyta. Aš neprispažįstu, kad būry buvau ir ginkla neprispažįstu... Nu suveda su vadu *Mingaila*: „Etot byl u tebia v bandie?“ „Niebyl“, – saka. „A kak niebyl? On byl v bande!“ (O kaip nebuvo? Jis buvo būryje.) „On byl v bandie *Rokasa*“, – anas prispažino, a pats sėdi laisvai, „Kazbeka“ cigateres rūka... Jam buva pasakyta: „Išduodi visus draugus – nama palaidžiam.“

Aš ginkla neprispažinau, klausia vada: „On oružije imiel?“ (Jis ginklą turėjo?) „Da, – saka, – imiel vintovku, a jevo brat – „desiatku“. („Taip, – sako – turėjo šautuvą, o jo brolis – dešimtšūvį.“). Nu visa pasake apie man...

Teisingai, turėjau šautuvų, paskui – autamatų. A mana brolis turėja autamatų. Dabar jau man šitas kaip įrodymas, kad aš ne landžiajau par bobam, ale būry buvau. Nu kai šitiaip parodija, aš prispažinau.

Tadu „svidieteliais“ pakviete tuos, katrie buva ažsijaviji – atidavi ginklus. Papasakaja keli, šitie dabar į akis man saka: „Kalviasalia miški prie balalaj buvai tu ir tava bralis!“ Tiesiai akysna man saka.

Man atveda žmogų. „Nepažįstu“, – sakau. Užtat mani vienų ir teise, a *Mingailas* byloj gal net 20. Kai prispažinau, kad turėjau šautuvų, klausia: „Kur dėjai?“ Pasakiau, kad atidaviau broliui (anas tadu da nebuva pajimtas).

Teise „vajenyj tribunal“. Mama buva nuvažiavus, tinai sienoju krūva buva, kupeta sudėta. Kai mani vede surakintu un teisma, ana sedėja un tu sienoju. Ilgai neteise: raz-dva ir dave 10 metų lageria ir 5 be teisių (tremties – *L. A.*). Jeigu buvai partizanuos – tiek, a ku padarius – katargas 15 metų. Katargas lageriuos teka būt, ten kasa atamų.

Nuteise, surakintu vara, kolbu (buože – *L. A.*) vis muša, a aš da narėjau su mamu –„nesdairyt!“ „Sūneli, kiek tavi nuteise?“ „Dešimt!“, – sakau, apie tuos pinkius neminėjau... Sakau: „Aš greit sugrįšiu!“ Šitie (sargybiniai – *L. A.*): „Sugrįši tu...“ Mama raudodama lika... Man nusivede būdelan, iš kur lagerin veš, tai pikliuja, pikliuja man, a kai runkas atlaide, tai daviau atgal. Nu tai tadu man jau sumuše smarkiai...

Brolis paskiau pakliuva, ale mūsų nesuvesdava – laike atskirai. Anas legalizavas, katrie ažsijaviji buva, tai tų nuišveže, a mana brolį išveže. Tai až tu, kad ažsijavijus raikia visa pasakyt, papasakat, kaip kad aš tau pasakaju, nieka nepridėdamas ir neatimdamas...

Lageriuose. Išveže mum Kalymon. Dabar mum iš vagana susadina laivan, dabar veža laivi, ti tai mum kūlė šitie, blatnieji. Kiti, kaip ir mes, vaganuos viršų pajeme, tuos irgi kulia, a katrie nepajeme vaganuos viršaus ant blatnųjų – tie ramiai važiuoja... Nu blagai, žmones miršta, prie mūsų vienas numire – žemaitis. Mes nesakem gal 6 dienas – duonas paikeli ataneša jam, a mes pasdalinam. Nu paskui kas tai daneše, tadu išmete jį jūran. Visus, katrie mirdava, jūran išmesdava...

Mėnesį plaukėm, tai Kūčių vakari atplaukėm, mum išgruzina kamerosna – „peresyločnyj punkt“. Tinai ilgai neleike, tadu pa „priiskus“. Pirmas „priiskas“ man buva Beličianas. Kasyklase – tinai aš prabuvau gan ilgai – apie 6 metus. Tinai kasyklas: valframas, atamas, unglis... Ten Kalymas upe ir „viečna merzlata“. Paviršiuj tik samanas kiek atšili, tik akmuo mėlynas ir „sluojai“ tam akmeny, kur plyši, vandenia pabėgi ir vanduo sušalis. Ledas stovi.

Kalymoj buvau... Magadanas, Indigyrka, Biličianas, P–2, šoferiu dirbau. Ažlaikem upi, ti labai didelį stotį pastatem, aš an ZIL-ą dirbau. Likau gyvas tik del ta, kad šoferis, kiti badu išmire – nieka nelika. Urbanas tiktai atvažiava (jau miris) ir Luneckas („Milijonu“ šauke). Luneckai du broliai buva, jaunesnis miris, a vyresnis gyvas lika. Anas del ta, kad su blatnaisiais susdėja, prie vakiečių palicijaj buvis. A su blatnaisiais tokia roda: pasakyta žmogų papjaut – raikia papjaut. Anas 25 metus lageria turėja, da papjove ti kažku... Anas su lietuviais nelabai – net lietuviškai nekalbėja, neparode, kad moka...

Davare mane visai, smertis atėja, 45 kg svėriau. Kiti partizanai buva vyresni, stipresni, a aš jaunas ir minkas. Pabėgt – niekur nepabėgsi, tik eit pėda ažu pėdas... Kiti neišlaikydava: spragdinas runkas kapsulį rankon pajemi...

Mes spragdinam lavas. Iš pirma šurfai raikia iškast 8–10 m gylin. Šurfą 1,30 x 0,8 m, turi inmušt mėlynan akmenin. Pietuos inlaidžia kopečias dratines, išlipi. Suspradgina ir papiet turi tų gruntų 1,3 x 0,8 iškelt. 8 m gyly vienas viduj, a kitas

un viršaus turi iškelt. Tam šurfi, kai pasieki gylį, raikia duot šonan 0,6 x 0,8 ir, kai išmuši, tadu ti supyli amonitą maišų. Sujunge – pusę kilometrą – visa elektru, visi šurfai iškasti ligi galą, ligi auksą. Tadu išvara visų lagerį (kad ir lageris ne vietaj buva, toli, ale išvarydava net kalnuos) ir tadu laidais duoda elektru ir pusę kilometra pakelia ligi auksui.

Kai suspragdini šitų, tai gruntų kasa ekskavatarium. Kai matas „slojus“ geltonas (kaip parūdijis), tai jau auksa „slojus“. Kaseliosi – jau branduoliukų rasi. Tadu pylia šitų gruntų in krūvas, suvara buldozeriais ir pastata kaip dviejų aukštų ilgų namų – „priborų“ – čia bunkeris. Visų tų parūdijusį gruntų pylia (vara ekskavatariais) šitan bunkerin. Tadu atveda vandenį ir 12 „diuimų“ vamzdžiais laidžia tan „priboran“. Gruntų pakelia viršum, a auksas sunkesnis – nusėda takiuos raveliukuos. Gruntas su vandeniu kakiu 20 m pažulniai teka, a auksas lieka...

A kur kakie pakraštėliai, nedasiekia ekskavatarium, tai tinai runkam auksų plauna. Niekatėli: pajimtas takis lavelis su griaveliuku par vidurį. Laidi vandenį ir vartai – auksas lieka tam raveliuki. Randi kitu kart ir branduoliukų, ale kad rasi – vistiek ne sau. Vienas rada branduoliukų, jau geru gabaliukų – 300 gramų. Tai jam dave padekų ir apdavanoja – duonas kepaliukų dave... Paskui krautuvį intaise. Nuneši auksą – gerai, a gauni „paikelį“ menkutį... Ir vis nevalgis...

Gyvenam tinai. Mum apvilka žiemai (tinai nuo 40 lig 55 šalčia), jeigu – 51 šalčia, tai darban nevara, a jei 50 – vara. Dave kariškas „vatovkines“ kelnes ir „vatovkų“. Kelnes praplyšta, koja plika, ažtaisai, ale pradedi dirbt – vėl žiūrėk – koja plika. Ir baltinių nėra – kaks šiltumas, kad ir su „vatovku“? Kai praeje metai laika – dave baltinius. A apsiavimas – burkas. Padas iš veilaka, a pats apsiavimas iš „vatovkas“. Vėl šiltuma nėra, padas inšlampa, nei išsidžiavint... E da barakai raikia statyt parejus iš darba. Ti „sopkas“ – kalnai dideli, auga takias pušelas, kur „šiškas“ meta. Dabar iš tų pušelių muša tvoras ir raikia iš jų barakus statyt. Ataini ir dirbi. Žemes kur randa – ataveža, tau terpu kuolų dedi šitas tvoras ir žemį kreti. Pa darba grįžus norma 0,5 m raikia iškrėst žemes. Iškreti – va ir barakas, jam ir gyveni. Ilgas, gal metrų 50–80, e viduj tik vienas pečiukas. Nuo binzina bačka nupjauta, durelas padarytas, pagulda un šoną, kaminui skylę, kaminiukas išvestas ir kūrena... Malkų ataneša, ale anas žalias. Inkūrena, ale, kad un jį (pečių) nedaeisi. Yra katrie brigadyriai – jie „drūti“. A katrie jau sveikatu padėji, jau miršta – anas nedaeis.

Urbanas buva iš Eglėniškės, nuo Mielegėnų vienas buva. Anas megina išbėgt ir išbėga, ale nedaeja lig Lietuvai. Raikia pavalgyt, ažeja un ku ir nušava. Paskui Reksnys buva iš Seniškia, anas valdininku kaki nušovis, Taluntis ir Reksnys – anies dviejuos.

Pasakoja **KASTANTAS ŠVILPA**

Užrašė Laimonas Abarius
Makninlaukio k. 2000 07

Gimiau 1911 m. Makninlaukio k., Daugėliškio vlsč. Šiuo metu gyvenu tam pačiam Makninlaukio k., Naujojo Daugėliškio sen., Iganalinos r.

Mūsų krašte į mišką dar buvo išėję Stanevičiai: Kazys ir Juozas, iš Prisieginės k. – Paukštė, trys broliai Skunčikai: Pranas, Antanas (abu žuvo) ir Alfukas (miręs). Dar ažušiliniai buvo išėję, bet visi žuvo, kai aš jau buvau paimtas.

Mano brolis Vladas (g. 1914 m.) žuvo tą pačią dieną miške, kai mane suėmė. Jis kariuomenėn nėjo, aplink namus vaikščiojo po miškelius. Nuvažiavo miškelin Aidukas Kazys iš Makninlaukio, brolis Vladas ir Šiaudinis Antanas. Su mumis dar vaikščiojo kaimynas Cicėnas Mykolas. Jį pagavo skrebai, patardė, ir anas pasakė, kur mes miškelyje esam. Ieškojo, kol atrado. Kai pradėjo supti tą miškelį, kaimynas Antanas Šiaudinis sako: „Niekur iš čia neišbėgsma, čia būsma.“ O kur mums tada dėtis? Miškelis nedidelis, eisi – nušaus, palindom po eglutėm, pasislėpėm su Šiaudiniu Antanu, bet mus vis tiek surado. Šiaudinį vietoj nušovė, o kai aš, išgirdęs šūvį, pasikėliau ir išlindau iš po eglučių, sušoko ant manęs skrebai, kas su kojom, kas su šautuvo buože, apdaužė, tik kibirkštys pasipylė iš akių.

Klemensas irgi pasikėlė ir išlindo iš po eglišakių, o Aiduką Kazį, mano brolį Vladą ir Šiaudinį Antaną nušovė. Vladas gal būtų ir pabėgęs, bet kaimynas vežė malkas, kareiviai iškinkė arklį ir raiti pasivijo. Paleido seriją iš automato, ir brolis krito vietoje.

Mane nusivarė Ignalinon, paskui į Švenčionis, pasėdėjau Švenčionyse, vėliau – į Lukiškes. Ten trumpai palaikę išvežė Rusijon.

Į Rusiją išvežė 1945 m. balandžio 6 d. be teismo ir ten prabuvau beveik dvejus metus, po to teisė, 6 metus gavau.

Žuvusiuosius laidojo mano žmona Bronė Švilpienė su kitų žuvusiųjų artimaisiais. Ji pasakojo: „Tada tris vyrus nušovė, ir mums trims leido pasilaidot. Nuvažiavom į Švenčionis, išdavė dokumentus ir visus tris vienoj duobėj laidojom keturiese: Drabatienė Ona – Šiaudinio sesuo, Aidukas Silva, Aidukienė Uršulia ir aš, Bronia Švilpienė. Prie kapo duobės buvome pasikvietę kunigą J. Steponavičių (paskui buvo vyskupu). Pastatėm du metalinius kryžius, o Šiaudinytė pastatė paminklą. Kapinėse už vartelių – patys priekiniai geležiniai kryžiai.“

Pasakoja MALVINA TRINKŪNAITĖ-VALIUKIENĖ

Užrašė Laimonas Abarius
Šiliniškių k. 2001 07 30

L. A. p a s t a b a: Malvina Trinkūnaitė-Valiukienė, d. Nikodemo, g. 1922 m. Antalksnės k., Saldutiškio vlsč., gyv. Šiliniškių k., Saldutiškio sen., Utenos r. Kai kur palikta originali tarmiška šio krašto pasakotojos kalba.

Salų k. gyveno Vincas ir Silva Vaitkevičiai. 1944 m. gruodžio pradžioje Silva ruošėsi vesti, todėl su kaimynu iš Ginučių ėjo į Kirdeikius kokios nors merginos apsidairyt ir juos sušaudė. Kai Šiliniškes degino (1944 12 11), mes juos vežėm laidoti į kapines. Mano tėvas per naktį du karstus padirbo. Vieną karstą vežė Pabiržėn, ten buvo nušautas dar vienas berniokas – Kindurys.

Ginučių k. kapinėse duobės kasti atėjo vienas iš Meironių, vienas iš Ginučių, vienas iš Salų ir Vaitkevičiaus merga. Iškasėm duobę dviems karstams. Pranešė,

kad ateina rusai – garnizonas, mes tik spėjom nuleist karstus ir pusę duobės užkasti, o rusai jau čia pat. Tada aš pasakiau: „Eikit visi iš kapinių, o aš, Vaitkevičiaus tarnaitė ir senelis Vaitkevičius liekam prie duobės trise."

Visi pasišalino, o mes kasam toliau. Ateina rusai šautuvus atkišę ir klausia: „Skolko banditov zakapali?" (Kiek banditų užkasėt?) Aš pasakiau, kad 2. Davė komandą atkast. Tada mes vėl duobėn su Vaitkevičiaus tarnaite, metam žemes atgal iš duobės, ir vėl jie mums: „Vylezaite!" Tada senelio Vaitkevičiaus klausia: „Tavo sūnūs?" Man: „Tavo broliai?" Aš sakau: „Mano brolis kariuomenėj." Na, ir jie mums – duobėn, iš duobės, duobėn, iš duobės... Tada aš jau nebeapsikentusi jų paklausiau: „Už ką jūs mus kankinat? Du žmonės guli, akys iškapotos, mes nežinom, kas ir už ką juos nušovė, radom, palaidot tai reikia..." Tada jau jie mums liepė užkasti karstus.

Kai kapinėse užkasinėjom karstus, ginutiškiai miškan lėkė kaip išprotėję. Ten, kur dabar fermos, buvo bala, tai anys įklimpo į tą balą, kiek ten jiems buvo strioko – baisu. Tada ten pas juos atėjo kažkokia moteris ir pasakė eiti užkasti „banditų". Atėjo giminės į kapines, o Vaitkevičienė ėmė raudot, aš pasakiau: „Kad ir žodelio negirdėč! Mes išdrebėjom, mus galėjo nusvaryt nuogas, areštuot, bet mes iškentėjom." Tada nutilo.

Kai užkasėm, man arklį padavė: „Tu, Malvinut, boikesnė (smagesnė, greitesnė), arklį parvaryk namo." Bet aš pasakiau: „Nė jokio arklio – eisim pėsčios, ginutiškiai atvarys..."

Grįžtam į namus, o Vaitkevičiaus brolis mus pastinka ir sako: „Šiliniškes degina."

– A, Jėzau! – sakau. Tai jau gal mano bernų (suprask – kavalierių *L. A.*) nušovė?!

Buvo vyriokų grupelė, kurie netoli Šiliniškių miške turėjo bunkerį, slėpėsi nuo kariuomenės, tai jie tada visi besislapstantys, net Dėdiškėn už Ignalinos atsidūrė, bet liko gyvi. O kai Šiliniškes degino – liepsnoja Gaižučio trobos, sūnus tekinas slėptis, ruskiai liepė stot, jis sustojo, pakėlė rankas, o tie pykšt – ir nušovė.

Mūsų dėdė Valiukas Petras ėjo iš malūno ir nieko nežinojo, kas čia dedasi. Rusai priėjo prie jo, rodo į nušautąjį ir klausia: „Pažįsti šitų?" Anas sako: „Pažįstu." Taip ir likom nesudeginti dėl to, kad atpažino – Valiuko namų nedegino, o kitų žmonių, katrie nudavė, kad nepažįsta – visų sudegino. Anas gi nekaltas, nežinojo nieko ir pasakė, kas tas nušautasis. Bet tarp kaimynų atsirado tokių, kurie ar iš pykčio, ar iš pavydo, kad likom nesudeginti, pradėjo mus apkalbėt, skųst.

Apie Visus Šventuosius (1949 11 04) ateina į Šiliniškių k. Lokio rinktinės Erškėčio kuopos partizanai (kadangi likom nesudeginti, tai vis pas mus) – duok jiems patalus, duok jiems kailinius, paskui apie dvyliktą valandą liepė valgyt atnešt. Priskutau kibirą bulvių, pritarkavau, prikepėm blynų ir su Maryte Valiukaite (vyro seserim) nešėm. Mama kepė dideliais blynais, o mes – mažučiais. Nešėm ir kavos atsigert, tik cukraus nebuvo, teko cukrinių runkelių nuoviru saldyti. Priliejom grietinės, paėmėm šakutes, antklodes, pagalves daviau ir viską nunešėm.

Kai pavalgė, trys ar keturi prie laužo susėdo. Aš atsisuku, žiūriu – du ruskiai. Sakau jiems: „Pažiūrėkit, kieno ten galvos?" Šitie tik:

– A Jėzau Marija! – ir automato serija...

Araminą Vincą-*Šermukšnį* iškart peršovė, kiti pasileido pakalnėn ir mes – paskui...

Tada nušovė tris, vieną sužeidė, o jiems – įtarimas, kad būta išdavimo. Pas mus atėjo, mes patalus davėm, valgyt nešėm, tai pirmas įtarimas ant mūsų. Valiukienė paleido gandus, kad mes miškinius įskundėm. Veronika Grumbinienė iš Gineitiškio k. buvo ryšininkė, ji ir persakė partizanams, kad tai mūsų darbas.

Partizanai pirmiausia nuėjo pas kaimynus Kindurius klausti, ar Valiukai galėję šitaip padaryt? Tie užtikrino, kad tikrai – ne.

Kitą dieną rytą, dar patamsyje, Silva Žigas atėjo. Mama minko duoną, o aš bulves skutu. Girdim, kažkas beldžia į duris, prašo įleist, dėdė sako – eik paklausk, ko nori, maž ruskiai... Girdžiu: „Aš gi Silva Žigas, Malvinyt, įleisk...“

Kai įėjo, senelis tuoj klausia: „Kas pas jus, Silva, yra, kad taip anksti atėjai?“

– Mes šiandien pernakt be miego, atėjo partizanai, ištardė ir būtų ėję jūsų šaudyt. Aš pasakiau, jeigu šaunat juos, tai ir mane šaukit... Tadu anys pasakė: „Mes dar jiems „ažčestuisma“...

Nežinau, ar mane vieną būtų šaudę, ar visus, nes Valiukienė norėjo, kad mus visus sušaudytų – jai būtų malūnas likęs. Mes gi malūną turėjom. Ana jau mirusi, meldžiu Dievą, kad kitam sviete jos nesustikt... Kai jos vyras užsimušė važiuodamas motociklu, tai didžiausią kepalą duonos iškepiau, pieno ir 20 rublių nunešiau, o taip sunku buvo – nieko neturėjom, o ana atsilygindama visą kaimą, ką tik sustiko, tą plūdo. Gal ji buvo išprotėjusi? Blogas žmogus buvo...

Po to dar Strazduose 7 nušovė (1951 04 10), tai taip ir liko „nečestuita“.

Tai va, kaip buvau apkaltinta be kaltės. Drebėjom, kai iš mūsų tyčiojosi, kai Vaitkevičių laidojom. Vaitkevičiaus brolis Vincas sutikęs mane kapinėse sakė:

– Va, mūsų karalaitė šventoji, mūsų išgelbėtoja. Kad ne Malvinutė, tai būtų mus visus surinkę ir išvežę Sibiran, ale ana makėjo su maskoliais tada susikalbėt, todėl mes ir likom neištremti...

Daugiau niekas net nepadėkojo, kai buvo palaidoti tie vyrai. Kad kas dar būtų atėjęs paklausti: kaip ten buvo – niekas niekas...

O aš už Silvą Žigą meldžiuosi, kad anas mus užtarė, jei ne jis – gal čia dabar nekalbėčiau.

L. A. p a s t a b a: nuo mobilizacijos slapstėsi beveik visi suaugę Šiliniškių vyrai, kartu su ginutiškiais turėjo bunkerį toliau nuo namų, netoli Puziniškio. 1944 m. gruodžio 12 d., ieškodama partizanų, rusų NKVD kariuomenė Šiliniškėse dūmais paleido Kristupo Valiuko, Vlado Gaižučio, Juozo Kindurio, Silvos Žigo ir Juozo Gaižučio sodybas. Iš viso kaimo sveikus paliko tik malūnininko Valiuko trobesius, mat kareivių atvestas jis atpažino nušautus kaimynus. Tuo metu nušovė Kazio Gaižučio sūnus Juozą ir Adolfą, Vlado Gaižučio sūnų Bernardą (Juozo Kindurio, g. 1920 m. Šiliniškių k., 2001 08 liudijimas ir Vaclovo Žigo, g. 1924 m. Šiliniškių k., 2000 03 14 liudijimas).

Kitą dieną, šukuodami miškus, rusai pasuko Puziniškio link, bet, kai iki bunkerio liko apie pusę kilometro, pasuko atgal. Netrukus po kaimo sudeginimo ir kariuomenės siautimų Šiliniškių vyrai registravosi, reikėjo atstatyti sudegintus namus.

Pasiryžusius tęsti kovą partizanus Piliakalnio pusėje suvienijo Vietinės rinktinės kovotojas Vincas Žilėnas-*Zubras* iš Skroblaus k. Vadas išaugo gausioje šeimoje, dar vaikystėje be tėvo liko keli pametiniai broliai. Buvo labai smarkūs, todėl iš mažumės Žilėniukams kaimynai prilipdė „Grizų“ pravardę.

Karo metu prisirinko daug ginklų, kuriais apginkluodavo stojančius į būrį partizanus. Būriui ryšininkavo Vinco Žilėno sesuo Julija-*Lietuvaitė* (Fortūnato Ivanausko, g. 1927 m. Ginučių k., 1998 07 08 liudijimas; „Lietuvos gyventojų genocidas“, 1 t. – V., 1998, p. 457).

1945 m. balandžio–gegužės mėn. Jonas Gimžauskas būrį padalijo: dalis liko su juo, o Balys Žilėnas-*Naras* su keletu vyrų nuėjo į Šiliniškių apylinkes. Netrukus susidarė apie 20 partizanų grupė, daugiausia ginutiškių vyrų, nes Vyžiai, Ripelialaukis (Bubuliai), Kirdeikiai turėjo savo būrius.

Balys Žilėnas-*Naras* ginutiškiams vadovavo labai trumpai, 1945 m. gegužę vadovavimą perdavė leitenantui Vincui Gumauskui-*Gailiui*.

Pasakoja VACLOVAS AVINAS

Užrašė Laimonas Abarius
Visagine 2010 11 13

Gimiau 1942 m. Radnikų k., Svileli „selsoviete“, Pastovų r., Baltarusijoje. Mano tėvai – Adolfas Avinas ir Zofija Vaitiekėnaitė, kilusi iš Linkonių k. Tėvai turėjo 3 ha žemės, šeimoje augome 5 vaikai. Tėvas lenkų laikais tarnavo kariuomenėje, vėliau buvo kaimo šaltyšiumi (buvo prie lenkų tokia pareigybė).

Mūsų kaimas buvo maždaug 2 km nuo Linkonių, priklausėm Adutiškio parapijai. Pokario metais partizanaudamas žuvo mano motinos brolis ir mano krikšto tėvas Vaclovas Vaitiekėnas, slapyvardžiu *Barzdėnas*.

1941 m., karui prasidėjus, jis nuėjo į Adutiškio sukilėlių būrį, po kurio laiko išvažiavo į Vilnių ir stojo tarnauti priešgaisrinėn tarnybon, kurioje tarnavo iki 1944 m. pavasario. 1944 m. vasarą išėjo į mišką partizanauti. Iš Radnikų k. miškan neišėjo nė vienas, o iš Linkonių miškan pasitraukė beveik iš kiekvieno kiemo.

1945 m. liepos 16 d. Adutiškyje vyko Švč. Mergelės Marijos dangun žengimo atlaidai (Škaplierinė). Po mišių Linkonių k. namus apsupo stribai su rusų kareiviais, namie tuo metu buvo Vaclovo motina (mano močiutė) Agota Vaitiekėnienė, jos sesuo Anelė ir sūnus Adolius. Jis, pamatęs aplink namus zujančius kareivius, iššoko per langą ir nubėgo į rugius. Kareiviai viduje rado tik Agotą ir Anelę. Abi jau buvo senyvo amžiaus, abi sergančios, Anelė mažai kėlėsi iš patalo, bet kareiviai jas sumetė į mašiną ir išsivežė. Nieko nespėjo pasiimt, nes jos buvo neįgalios, o ir laiko tam nebuvo duota. Paskui pasigedo Adolio, pradėjo ieškoti, braidyti po rugius, bet jo jau buvo toliau nubėgta. Nesurado.

Po kelių dienų Anelę paleido, o močiutę išvežė į Sibirą kaip stovi. Tada iš Adutiškio valsčiaus išvežė daug šeimų. Vėliau žmonės pasakojo, kad močiutė Agota kelionės metu mirė, 5–6 dienas jos lavonas išgulėjo vagone, paskui Rusijoj, kažkurioje stotyje, ją išmetė iš vagono.

Adoliaus tą kartą neišvežė. Rugiuose negyvensi, tai jis atėjo pas mus į Radnikus. Mama jį įleido į klojimą, ten jis išsikasė urvą ir jame gyveno iki gruodžio. Mama jam nešdavo valgyt.

Visiškai kaimynystėje, už kokių 20 m, gyveno tėvo brolio šeima. Brolių namai – atskiri, o klojimas bendras, tik į galus padalintas. Adolius gyveno urve mūsų gale, bet anie matė, kad mama neša maistą klojiman. Tada dėdienė (o ji buvo tikra žiežula)

grasindavo: „Reikia tik mums šnipštelt, ir dardat į Sibirą.“ Dėkui Dievui, kad neleido jai šnipštelt, Adolius pas mus pragyveno ligi žiemos pradžios ir registravosi.

Tada jis kas kelios dienos vaikščiojo į Adutiškį registruotis, vėliau išvažiavo į Vilnių, dirbo prie miesto atstatymo darbų, bet ir ten jo nepaliko ramybėje. Irgi kas kelios dienos vaikščiojo į saugumą. Vilniuje gyvendamas ir mirė apie 1994–1995 m.

Vaclovas tuo metu partizanavo. Kai kada ateidavo susitikti su seserim (mano motina), bet į namus – niekuomet.

Mūsų pirtelė buvo atokiau (apie 200–300 m) nuo namų. Nuo tos pirtelės, už geležinkelio Vilnius – Polockas, buvo nedidelis kaimas Graicy (Greičiai), kuriame gyveno tokie Radvilos. Turtingi žmonės, jų dukra Emilija (kartu su Vaclovu) buvo mano krikšto motina. Kai jis išėjo miškan, palaikė su juo ryšį, buvo kaip partizanų ryšininkė.

Naktimis ta Emilija Radvilaitė ateidavo pas mano mamą, juodvi kalbėdavosi, paskui mama išeidavo. Pasirodo, toje pirtelėje ji susitikdavo su broliu.

Dažnai pas mus užeidavo Adutiškio stribai, jų vadeiva Georgijus Bačerovas buvo žiaurus žmogus. Atėję durtuvais išbadydavo lubas, sienas, maišus su grūdais ir miltais, viską išvartydavo. Jiems išėjus, mama verkdavo, nes gyvenom sunkiai, mama uždarbiaudavo pas svetimus žmones. Apie 1947–1948 m. stribai išsivedė mano brolį Vilhelmą, gimusį 1933 m. Sugrįžo į namus tik po trijų dienų, visas sumuštas. Pasirodo, jį laikė stribyne ir mušė reikalaudami pasakyti, kur yra dėdė. Jis, vaikas, nieko nepasakė, nes nieko ir nežinojo.

Pro šalį ėjo kelias Pastoviai – Adutiškis, tai pravažiuojant kokiai mašinai visi krūpčiojom, nes buvom susidėję maišus ir pasiruošę, nes stribai kiek ateidavo, tiek gąsdindavo išvežimu.

Bačerovo sėbrai mūsų nepamiršo ir nebelikus partizanų. Mano brolį Zenoną, progai pasitaikius, užkabinėdavo, atseit dėdė – banditas, o tėvas dirbo lenkams. Kelis kartus sumušė, tada jis, nebepakęsdamas patyčių, išvažiavo iš Adutiškio.

Kai paleido stribus, G. Bačerovą paskyrė Adutiškio „Nemuno“ kolūkio pirmininku. Anksčiau jis garsėjo grubumu (mušdavo moteris liniuote per pilvą, krūtis, lyties organus), toks pat grubus buvo ir dirbdamas pirmininku. Žmonės jo privengė. Dėl Bačerovo šantažo nusižudė Balys Meškelė iš Linkonių k., dirbęs fermoje. Anot jo (nusižudžiusiojo) vaikų, Bačerovas jį šantažavo, ieškojo priekabių, tai jis nebeapsikentęs išgėrė stiklinę sieros rūgšties ir mirė kančiose.

Atgimimo pradžioje atstatinėjo Adutiškio koplyčią. Susirinko daug žmonių, atėjo ir Bačerovas. Jį pamatė Rėnė Paukštienė-Misiulaitytė. Moteris buvo smagi, žodžio kišenėj neieškojo. Pamačiusi Bčerovą sušuko: „Ir tu čia, šiukšle!?“ Turėjo rankoj skėtį ir gerai nuvanojo buvusį stribų viršininką. Tas sugrįžo į namus ir po kokių dviejų savaičių pasikorė.

Kai artėjo 75 metų jubiliejus, vaikai Paukštienės paklausė, ką jai padovanot, o ji atsakė: „Vaikai, nieko man nereikia, tik užsakykit per radiją „Viešpaties Angelą“. Buvo smagi moteris, dabar jau mirusi.

Stribas Romualdas Klisevičius nebuvo aršus, jis vedė mano pusseserę ir išvažiavo į Lenkiją. Kai režimas sušvelnėjo, nuvažiuodavom pas jį į svečius. Kartą jis

pasijuokė iš manęs, kad aš atvažiavau iš Rusijos (atseit iš SSRS). Atsakiau jam: „Tu, Romusi, pasielgei išdavikiškai nuėjęs į stribus ir dar mane kaltini, kad aš iš Rusijos. Jis rimtai man pasakė: „Vaclovai, man buvo tik du keliai: Sibiras arba stribynas".

Vaclovas Vaitiekėnas-*Barzdėnas* dingo. Nežinojom, kur yra, jokių kalbų, kad žuvęs. Tik vėliau pasklido gandeliai, kad jis buvo peršautas ir sužeistas vežamas į Kamojus (Baltarusijoj). Ar pakeliui, ar jau nuvežtą į vietą stribai užbadė peiliais...

Pasakoja VLADAS JANKŪNAS-*DRAMBLYS*

Užrašė Laimonas Abarius
Kalviasalyje 2000 07 06

R. K. p a s t a b a: pasakojimas užrašytas iš dalies šio krašto šnekta.

Gimiau Kalviasalio k., Daugėliškio vlsč., Švenčionių apskr. Šiuo metu gyvenu tame pačiame Kalviasalio k., Naujojo Daugėliškio sen., Ignalinos r.

...Pradžioje dar į būrį nėjome, o vėliau: kas pakliuvo kariuomenėn, kas prie namų slapstėsi ir su ginklais, kas turėjo. Jei mes jų būtumėm daugiau turėję, būtumėm buvę stipresni, bet jų nebuvo. Jei kurie turėjo, tai turėjo, kas iš kokio „saldoko" atėmė. Mes strebokų neieškojom, anys mūsų ieškojo.

Būdavo, užeina pas mus strebokai, o mes su Klemensu Kalzanausku bulvių duobėj gulėdavom. Anys ateina, miltus, druską pila laukan, dviratį iš kuperko pasiėmė, sesers dviratį nuo pečiaus nusitraukė. Ana mokytojaudama važinėdavo tuo dviračiu. Kad anys skradžiai – ale ką tu jiems padarysi... Dar mano apatinius pavogė, liko tik ant skūros... Ir nuo sienos abrūsą (rankšluostį – *red. past.*), ir iš kuperko viską išnešė. Dviem arkliais atvažiavo. Mėsos buvo, ją šiene pakavojau, ta liko, o kas priemenėj buvo, viską kareiviškon terbon susidėjo ir išsinešė...

„Grabiožnikai" šitie ruskiai buvo: Rutkauskas, Arciška ir seržantas, visi su automatais. Aš ant pečiaus sėdėjau, jie vos manęs nenušavė. Klemensas duobėj sėdėjo, nes jo kailinius žiurkės sukapojo, negražu tokiais vaikščiot, todėl ir sėdėjo duobėj. Aš pančius vijau, o mama sako jam: „Eik vidun, sušilsi." Kai tiktai aš ant pečiaus – anys vidun! Įeina pirkion trys: „Zdrastvuitie!" O mama neregėjo, kaip anys atvažiavo. Per kaimą ėjo iš ko „zagarkų", iš ko sūrį atimdami.

Kai atėjo šita valdžia, nuėjau Ignalinon ir viską papasakajau. Anys sukluso, užrašė šitą mano kalbą, sako: „Jei Rutkauskas ir Arciška būtų nenumirę, anys tavo apatinius šikt-myžt atneštų! O kai jų nebėr, bobos, vaikai sunešiojo, ką iš jų bepaimsi..."

Ir mus su Klemensu paėmė ir išsivarė, anas 30 mėnesių kariuomenėj atbuvo ir paleido, o mano mama su seserim prisivijo, davė jiems aukso ir mane paleido.

Mamos sesuo Girminiuos aukso turėjo, buvo jau pagyvenę žmonės, juos Mačiuliais vadino, anys Rasiejoj ažsidirbo. Sakė – saulė teka, o jau nugaros garuoja – žemę vežė „tačkom". O čia ubagynas buvo – kolchozai, o iš tenai kiti grįžę namus nuosavus pasistatė. Tada gyvenom skurdžiai: šiaudinė priemenė, o ir duonas ne visada turėjom.

...Tada, po karo, kurie slapstėsi, tuos ir gaudė. Kai namie slapsčiausi, tai anys, gyvatės, išgrobė druską, miltus, dviratį... Man beliko tik į mišką. Kai mane vežė, aš tik op iš kelio – ir miškan. Radau pėdsakus, nuėjau bunkerin, anys mane pasitiko, pasiprašiau ir priėmė. Bunkerį kaimo pušynėly, Kalviasaly, turėjo šie mūsų kaimo vyrai: Matkevičiai Vytautas (Vytusis) ir Kazimieras, Druteika Edvardas, Pilinskai – Teklios broliai – Leonas ir Romusis, Martinkėnas Jonas, Stanislovo sūnus, Valentas Rimšelis, aš – Jankūnas Vladas, du Ganatauskai – Fabijonas ir Kajetonas, iš viso apie 30 vyrų.

Vieną dieną atėjo Matkevičiai, atsinešė maišą „kilbasų", lašinių – prisgrobę ir ryja, o aš namo pareinu, pasiimu du butelius pieno, duonos ir košės bliūdelį – visas mano maistas. Aš per rusus nėjau grobdamas, užtat paskui ir gyvenau ramiai, o anys prisigrobė iš viso svieto. Bagotieji – Vytusis ir Kazimieras Matkevičiai – nuėjo pas Tverečiaus partorgą ir viską ligi „korkai" susišlavė, nors nešt ir buvo sunku: maišai su lašiniais, „kilbasom", dar ir šautuvus reikia tempt. Ale ir plėšikai buvo, gyvatės, ne žmonės, kas kad mūsiškiai... Na, anys ryja, ir užėjo kareiviai, Kazimierą nušovė, jo „zaščitnikai" (skrebai – *L. A.*) net neėmė. Padabojo, dokumentus rado ir paliko. Anas makytojavo Tverečiuj. Edvardas sužeistas pabėgo su Vytusiu. Dabar Edvardas (Edvertas) Vilniuje gyvena, Vytusis Alytuj namus pasistatęs, o Kazimieras Kalviasalio kapuose...

Kai pavasarį išėjom iš bunkerio, prisirinko daugiau. Išejom būrin, kurio vadas buvo *Rokas*. Protingas vyras, reiklus, nevejodavo mūsų, nesibardavo, ale, kad nebūt vado, ir tvarkos nebūtų – pradės vienas kitą šaudyt, kaip Radeikiškėj iš *Mingailos* būrio vienas kitą nušovė Ryzgunskai – brolis brolį. Vienas registruotis norėjo, kitas nenorėjo. Tai tas, kuris nenorėjo registruotis, nušovė tą, kuris norėjo...

...Daug jų čia buvo. Naktį savi eina, o dieną – „zaščitnikai". Visiems duok mėsos, „zaščitnikams" – dar ir arielkos. Ir duodi, neduosi – būsi blogas. Jei nebūtume davę aukso, būtų ir mane išvežę. Gal būtų paėmę kariuomenėn, būčiau atbuvęs ir grįžęs. Va, Klemensą tada paėmė, nuvežė kariuomenėn, po dešimties mėnesių karas baigėsi, ir namo parėjo, o mes dar bastėmės. Tada jau ir mus suėmė.

Turėjau partizanišką slapyvardį *Dramblys*, o ginklo pradžioje jokio. Paskui davė kažkokį blogą šautuvą. Mums buvo sunku ir vaikščioti: penkiais pirštais jų nenušausi, o anys pila kulkosvaidžiais ar automatais. Kas ten jiems... Išpila, nueis Ignalinon, pasiims pusmaišį šovinių, ir vėl jiems sočiai...

Būryje būdamas vėliau Matuliauskui-*Gyliui* iš Mikalavo šovinius nešiojau. Anas šaudydavo, o aš jam paduodavau skrites. Pats šovinius susikaišiodavo. Būdavo, anas su kulkosvaidžiu, o aš su pusmaišiu šovinių iš paskos. Sunku buvo, o kitąkart tekdavo ir pabėgėt.

Kolei mūsų daug buvo, o vienu metu daugiau kaip 100, tai po kartą iššausma – ir gana, o strebų atvažiuoja du vežimai. Po porą, po tris kartus paukštelim, ir jie išsilaksto. Bet vis tiek mes jų labiau bijojom nei jie mūsų. Anys kur kas geriau ginkluoti jų vadai tokie žymūs: Kazadojevas, Ablekimovas (anas buvo labai piktas). Anas čia visus ir „apčystijo" Kalviasaly, baisus „grabiožnikas" buvo. Nueis pas žmogų, tai „zagarkų", tai pusę kumpio, tai sūrį nešasi... Argi šitaip valdžia daro?

Nors ir „zaščitnikai“: atvažiavai, perėjai, perkratei ir eik, ale anys, gyvatės, kuperkan tuoj lenda, ne miškan.

Skrebai buva vietiniai, „zabalinski“, iš Mikalavo. Jo žmonės labiau palaikė lietuvius, nors ten ir rusų kažkiek buvo. Matuliauskas, buvęs apylinkės pirmininkas, sakė, kad ir koks geras būsi – visiems neįtiksi, vis tiek prasikalsi. Anas dėl to ir išėjo miškan, gal būtų nėjęs... Geras buvo žmogelis.

Būry turėjom 2 kulkosvaidžius, gal 20–30 autamatų ir kažkiek šautuvų... Beveik kiekvienas buvo ginkluotas, ale, kad turėt ginklą, reikėjo rusą nudaigot.

Vokiečių okupacijos metais aš dar nepilnametis buvau, kai rusus gaudė – nepristojau. Mūsų šeimoj vaikų daug, darbų sočiai, aš – ramus, tėvas irgi ramus. O kiti, būdavo, gaudo tuos rusų kareivėlius, Ignalinon nuvaro ir atiduoda vokiečiams.

Stribai Kazadojevas ir Cimokas Mikalave, užėję pas žmogų, žibalu supila miltus, kad „banditams“ duonos nekeptų, o paskui įeina pirkion ir klausia: „Ar nėra banditų?“ Vieną kartą pas žmogų užėjo partizanai *Roka*s-Vincas Žaliaduonis ir Matuliauskas. Kai pamatė ateinančius Kazadojevą su Cimoku, atsistojo už durų ir, kai tik šie duris atidarė – jiems kakton bach bach ir nušovė abu. Tada buva labai slidu, gruodas. *Roka*s pirkioj apsvyniojo čebatus virvelėm, kad neslystų, ir išbėgo, bet juos skrebai pasivijo netoli Švenčionių ir abu nušovė. Pasakojo, kad ilgai šaudė iš šautuvų, bet nepataikė, tada kulkosvaidį pasistatė ir nušovė.

Mūsų būrys dalijosi į skyrius, o jų buvo 4 – po 50 žmonių skyriuje. *Roką* prisimenu, o kitų jau ne... Kautynių metu, kiekvienas vadas savo skyriui „kamandavo“. *Roka*s buvo vyresnis ir anas visus „bičiuidavo“.

Apsirengę buvom įvairiai. Kai kurie turėjo ir kariškus drabužius, bet daugiausia – naminiais. Kepurių buvo ir ruskų, tik be žvaigždelių. Kai kada iš konservinės skardos išpjaudavo lietuvišką ženklą ir prisilipdydavo prie kepurės, kad su „zaščitnikais“ nesusmaišytų, savų neiššaudytų...

Makauskas iš mūsų kaimo buvo skyrininkas. „Žulikas“ – ne žmogus. Aš išbėgau basas, galvoju: ateina „zaščitnikai“ (tada jau buvau užsiregistravęs, į Švenčionis važinėjau, bet jakios pažymos neduoda – gali ir „zaščitnikai“ nušaut), reikia slėptis. Na, draugai buvę, partizanai, atėjo. Anys Girminiuos Tumošioką nušovė – suvis nekaltai. Anas taip pat buvo užsiregistravęs, miške turėjo slapyvardį *Šaulys*. Anas gal kariuomenėj tarnavo, turėjo geltonos spalvos milinę, „frenčių“ ir kariškas kelnes – būrin buvo atėjęs su kariška uniforma.

Užėjo vyrai, žvakę atsinešė, ant stalo pastatė, uždegė... Galvoja – aš namie, tai ir man – kaip Tumošiokui... Bet manęs nerado, buvau išbėgęs, tai žvakę užgesino ir išsinešė. Paėmė iš namų šiek tiek rūbų, vilnų pusmaišį... Kitas dar priminęs: „Va, Vladziui gerai – ažsijavijis! (užsiregistravęs).“ O mama sako: „Vladziui negerai... Jei nebūt ažsijavijis, mes būtume prapuolę dėl jo... Mus būtų nušlavę su visa pirkia!“

Buvom Pūsčiose, buvom Tverečiuj... Vadas pasakė eit – einam. Čia, netoli – išeinam, po kiek laiko vėl grįžtam. Ryšininkai pranešdavo. Kas buvo ryšininkai? Ogi Teklia Paliukaitė (su Makausku paskui tampėsi), Adomo Emilija (mirusi), paskui dar Tuzikyčia (ją išvežė Pabradėn). Dar buvo mergiotės – Paukštytės (Anupryčios)... Genė atvedė skrebus, apsimetusius partizanais, kai Edvardą sužeidė... Čia juos sušaudė. Ana vedė *Mingailos* būrin, o pataikė pas mus – *Roko* būrin. Tuo metu

aš turėjau du lankus suslinkęs ir su Klemensu (su tuo, kuris pas mane buvo bulvių duobėj) juos apsipynėm šakom. Gulim panašiai kaip būdoj.

Jonas Makauskas-*Šilas* su Teklia vienoj duobėj sėdėjo. Teklios mamai aš malkas, šakas vežiau. Miške malkų pakrauna, aš ir atavežu. Pašlaitėj buvo Pilinskų pirkia, tas malkas išverčiu...

Kartą atbėga Teklia: „Vladziau, padmušk man padnoškų – atatrūko.“ O ana tuo laiku su Makausku gyveno, sakau: „Va, tu lakioji per miškus, su kuo lakioji, tie tegul tau ir padmuša – aš nemušiu!“ Padmušt – padmuščia, ale, kad kokia – prapultis. Teklia po miškus bastėsi, o mamą su seserim Aneliute Rusijon išvežė...

Makauskas pas mano tėvo brolį Mykolą Jankūną duobėj sėdėjo. Aš tai žinojau, kur anas sėdi (ne bunkeris, o duobė bulvinė, atsiprašant, prišikta). Kad bent žodelį Ablekimovui – būtų ir pirkią sukūrenę, ir Makauską išrūkę... Ale, mana dūšia čysta, ramiai mirsiu.

Makauskas Jonas žuvo 1951 m. spalio 28 d. Jį išdavė užsiregistravęs Gaidelis. Mikalave, pas Gaidelį, buvo vestuvės, anas Makausko buvo prašęs paršą vestuvėms atvaryti. O Makauskas iš žmonių paršo imt nenorėjo, iš kur gausi... Iš žmonių paimsi – dar įduos, seks... Todėl paršu nesirūpino, o į vestuves nueit nesigėdijo, išgert buvo mėgėjas. Nuėjo, o ten jau Gaidelio įduotas. Nušovė jį. O apie tą paršą man pats Makauskas buva pasakajęs, sustikdavom, pakalbėdavom...

Kai Kalzanauskas Klemensas iš duobės išlindo, pateko kariuomenėn, o karui pasibaigus krautuvėn insisuko dirbt. Apavas, rūbai per jį ėjo, o mano seserys Liudasia ir Janina tuo laiku mokytojavo. Už pristatytas odas krautuvėj tuflius (batelius – *red. past.*) duodavo, skūras, ale ligi galo nepasiūtus. Tėvas eidavo pas jį – dargi reikėdavo primokėti. Ima paką tuflių, prirūšiuoja, visokių „padašvicų“ ir dar padus nusuko, gyvatė. Tėvas, namo parėjęs, pertikrino – nėra padų. Nueina, o Klemensas išsigynė – nėr ir pas mane. Muilo po du gabalus duodavo prie savietų – anas vieną nusuka. Tai va, kokis buvo... Anas niekur su partizanais nebuvo, anas bulvių duobėj gulėjo. Paskui, kai kariuomenėn paėmė, po 10 mėnesių ir karas baigėsi...Aš tai namie buvau, o anas nueidava „pagrėbt“ su šitais...

Aškinis Jonas buvo mūsų kaimynas, namai toliau, ant kalniuko. Taip pat blogas žmogus. Aš prie geležinkelio dirbau, iškviečia mane Ignalinon, žiūriu – anas sėdi. Jį Garbauskai prigirdė samagonu ir įdavė skrebams. Atvažiavo Kazadojevas su arkliu ir parsivežė. Anas (Aškinis) pas mus ateidavo, duodavom jam, ko paprašo. Dabar anas sako: „Va, Jankūnas su mum dalyvavo!“ Kur aš su juo dalyvavau?! NKVD-istas sako: „Anas tik su jum vaikščiojo, anas nedalyvavo...“ Anas (Aškinis) žmones šeimom įdavinėjo, gyvatė! Kam tu įdavinėji žmones? Tu aplink save ūturok, žiūrėk, kaip pačiam, o ne kitus įdavinėk. Tiesa, anys skreboką ne vieną...

Luneckas Leonas iš Kalviasalio su kitais Maksimonyse bunkerį turėjo. Kariuomenė miške jų bunkerį atkasė ir išvaikė visus. O Lunecką Maksimonių lauke nušovė. Ten netoliese stotelė vėliau buvo... Anas taip pat bjaurus – paskutinius apatinius atėmė... Aš gi rusų neplėšiau – iš kur man paimt? O tąkart buvom kaip tik skrebų „aprinkti“. Ateina naktį Leonas – duok apatinius. Nusivilkau ir atidaviau... O savo, atsiprašant, kruvinus ir prišiktus numetė man ant žemės. Išeidamas dar pagrasino:

„Tylėkit! O tai būsta unt klevo pakarti (buvo toksai klevas kaime nulaužtas)“. Sako: „Aš kariuomenėj buvau, o tu iš rusų gavai miltų ir cukraus.“ Kad tau velniai paimtų! Aš pas rusus šienavau visus laukus, suderėjom už pusantro pūdo, ir rugius pjoviau, dobilus nupjoviau ir suvežiau. Bratka, o kai padaryta – apmonijo mane – nebeduoda pusantro, tik pūdą. Valgyt blogai davė, aik anas, prakeikiau aš juos... Viršininkas buvo lietuvis – kam tu šitaip dykai dirbi? O Leonas matai, kaip kalba...

Aš neturtingas buvau, dirbt reikėjo... Kitusyk nėr ko valgyt, vaiku būdamas, einu miškan, uogų kašikėlį (pintinėlę – *red. past.*) prisrinkęs – tėvui, mamai pavalgyt, pienu ažpylus. Sustikau tą, kur paskui būry vaikščiojom – koja paspyrė, išbėrė mano uogas smėlin...

O kam tas Tumošiokas-*Šaulys* šaut? Nebuvo anas blogas žmogus...

Pas Abarį (Paukščiukas? – *L. A.*) toks Petrikas gyveno. Rusai pasigavo, ir pradingo anas... Anas reikalų su mišku neturėjo – tada dar tik tvėrėsi partizanų būriai. O karo metu raudonųjų partizanų buvo pilna, eidavo ant geležinkelio traukinių sprogdint.

Du berniokai – Pečiuliukas ir Rasteniukas – ginklus gavo – eis rusų daigot. Na, ką tu jiems padarysi? Ėjo tie raudonieji prie geležinkelio, užsuko pas juos, susodino, nušovė, ginklus pasiėmė ir išėjo. Per laidotuves kunigas teisingai ir pasakė: „Ar ne per anksti jaunuoliai paėmė ginklus?“

Atsivežiau iš Girminių avelių: 2 senes ir 5 baroniokus. Iš vakaro uždariau tvarte, naktį išeinu, kažkas brazda. Matau, lenda kažkas iš tvarto. Prieinu – Leonas Pilinskėlis (kur žuvo). Pastvėriau ažu šinieliaus: „Ką tu darai svetimam tvarte?“ Sako: „Vieną baroną atėjau išsivest...“ Tik vakar atsivežiau, o šiąnakt jau atėjo išsivest!.. Kartu vaikščiojom, kartu kovojom, kaip šitaip galima...

Aš registravausi ne todėl, kad balševikus mylėjau...Tėvo su mama gailėjau, o jei būtumėm vado klausę, būtų neleidęs. Tuo laiku jo nebuvo. Registravomės: aš, Matkevičius Edvertas (Edvardas), Vytusis ir Martinkėnas (miręs).

Atėjo kolchozų laikai... Mūsų kluoną anys susirinko ardyt. „Jūs, – sakau, draugai, kad pasikartumėt!“. Sakalauskas buvo brigadierius: jam to kluono neraikia – arklidę pastatė. Diraktarius rėkė: „Paimt šitą ūkį kolchozan!“ Aš pasakiau: „Nei man brigadyriaus, nei tų arklių reikia, aš jų nešersiu!“

Iš **Janinos Jankūnienės**, g. 1923 m. Pekoriškės k., Švenčionių apskr., gyv. Kalviasalio k., Naujojo Daugėliškio sen., Ignalinos r., prisiminimų apie Kalviasalio krašto partizanus. Kalviasalis, 2000 07 06.

Pekoriškės k. buvo 8 sodybos – kaimas nedidelis. Vieną kartą į mūsų namus atėjo vadas *Karijotas*-Jonas Kamarauskas su 18-kos partizanų būriu. Pavalgyt, apsivilkt reikėjo, ir saugotis, kad kas neužeitų. Neduok, Dieve, kaip buvo baisu. Išsidėstė po visą kaimą, gal tiktai dviejose trobose nebuvo.

Iš mūsų kaimo rimtai niekas nepartizanavo, tiktai Adolfas Bukauskas buvo iš kariuomenės pabėgęs. Pabuvęs kiek partizanuos, registravosi.

Kai vedėm, atėjom gyvent ant Rimšelio Valento, s. Nikodemo, žemės. Čia buvo jų namai. Tėvas šeimą paliko, motiną su vaikais išvežė Sibiran, o namus kolchozo pirmininkas išdraskė, medieną išvežė Ignalinon kepyklai.

Apie partizanus žinojo Emilija Ganatonienė (Matkevičiūtė), jos brolis Jonas, s. Adomo, žuvo kažkur miške, bet Emilija jau numirusi.

Liudą Lunecką su dukterim išvežė Sibiran. Iš Andrikavo buva dvi mergiotės – Paukštytės: Bronia (ji buva išvežta, paskui susirada vyrą Moldavijoj, tenai ir liko) ir Genia (Genovaitė). Sueidavo su partizanais, jie pas jas ateidavo, kalbindavo. Vėliau užėjo kiti, bet pasirodo, kad ten būta apsimetėlių, o anos nežinojo ir užvedė ant savo būrio šituos apsimetėlius.

Tada juos užpuolė naktį (kariuomenė ar strebai – nežinau), žuvo Matkevičius Leonas, jo sūnus Vincas. Buvo naktis, tai jo nepaėmė, gal nerado naktį, dieną kaimynai rado ir, sukalę karstą, Kalviasalio kapinėse palaidojo. Dabar paminklas yra. Leono brolis Vytas gyvena Alytuje, jis buvo ištremtas. Kai nušove Leoną, jie stovėjo Šile.

Makauskienė labai nukentėjo... Kai sūnus Jonas partizanavo, ji buva išvežta, po kurio laiko grįžo, bet neilgai gyveno senutė. Į jos namus įleido kažkokį rusą, jis fermoj dirbo, bet netvarkingas buvo. Kažką darė ir namus sudegino...

Kalviasaly skrebai sudegino trijų žmonių trobesius, šaudė į pastatus padegamosiomis kulkomis. Sudegė Aškinio (vadino Jaska) kluonas ir namas, Liudo Lunecko namai ir Emilijos Ganatauskienės (Matkevičių) – tvartas bei kluonas, taip pat nušovė jų arklį.

Iš VINCO KLIUKO *baudžiamosios bylos*

Adaptuoti protokolų variantai

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, Vinco Kliuko, s. Silvos, g. 1913 m., baudžiamoji byla Nr. 36102/3.

P. 3–4. Aktas

Saldutiškio MGB viršininkas Vaičiulis ir Saldutiškio valsčiaus „liaudies gynėjų“ būrio vadas N. K. Gapejevas bei „liaudies gynėjas“ Bronius Pečiulis sudarė šį aktą, kad, veikdami kartu su 137-ojo ŠP kareiviais netoli Puziniškio k., Rukšėno Balio namuose, surado miegantį ant krosnies „banditą“, kuris pasirodė esąs Algirdas Lisauskas, s. Igno. Paimtas nupjautavamzdis šautuvas su šovinių atsarga (21 vnt.) bei 4 šovinių apkaba pačiame šautuve.

Tęsiant partizanų paiešką, netoli ežero pastebėtas nepažįstamas asmuo, kuris į raginimą sustoti nereagavo, buvo persekiojamas ir apšaudytas. Į tai nepažįstamasis atsakė šūviais ir bandė pabėgti, bet buvo sulaikytas.

Nustatyta, kad tai Kliukas Vincas iš Puziniškio k., šautuvą jis įmetė į ežerą, todėl paimtas be ginklo.

Tęsiant paiešką, pastebėtas dar vienas asmuo, kuris stabdomas nestojo, į šūvius nereagavo ir, įlipęs į valtį, bandė bėgti. Įplaukusį į ežerą jį kliudė kareivių paleisti šūviai, jis įkrito į vandenį. Tai esąs „banditas“ Graužinis iš Vyžių k., Tauragnų vlsč. Reikia manyti, kad jis žuvo ir nuskendo, nes lavonas nerastas (į paviršių neišplaukė).

Apžiūros protokolas. 1949 09 09 atlikta krata Kliuko Vinco namuose, gyvenamajame name rastas bunkeris (3 žmonėms) ir kitas bunkeris po dviguba pirties sienele. Abu bunkeriai buvo tušti, juose nieko ypatingo nerasta.

Iš Vinco Kliuko tardymo protokolo, 1949 09 12

Iki 1945 08 nuo mobilizacijos slapsčiausi namuose ir šalia jų, vėliau – legalizavausi. 1947 05 buvau sulaikytas MGB, bet pabėgau, nes šalia nebuvo sargybinio. Visus duomenis apie mano paramą partizanams, kuriuos tardymo metu ant manęs kalbėjo Juozas Karla aš neigiu, priimu tai kaip apkalbas. Su sulaikytuoju Algirdu Lisausku neturiu nieko bendro, pamačiau jį jau suimtą, matau jį pirmą kartą.

Vinco Kliuko 1947 10 02, 1947 10 17 ir kiti protokolai:

<...> Neprisipažįstu esąs kaltas, su partizanais ryšių neturėjau, A. Lisauską matau pirmą kartą, ginklo neturėjau ir nesu kuo nors nusikaltęs sovietų valdžiai (visose apklausose – nemačiau, nežinau, negirdėjau, nepažįstu, prisipažįstu tik tiek, kad „iki 1945 08 slapsčiausi nuo mobilizacijos į sovietų kariuomenę" – *L. A.*).

Liudytojo **Jono Šiliniko, s. Jono**, g. 1902 m. Puziniškio k., apklausa, 1947 10 06:

<...> Aš galiu paliudyti, kad Vincas Kliukas, s. Silvos, yra mano kaimynas ir su juo santykiai buvo geri. 1941 m. vasarą aš matydavau Vincą Kliuką vaikštantį su šautuvu ir saugantį žydų suvarymo vietą – getą, kuris buvo apie 1 km nuo Puziniškio. Jis žydus saugojo kelias dienas, ar dar ką nors yra daręs – to nežinau, nes asmeniškai nemačiau.

Aš liudiju, kad Vincas Kliukas visą laiką turėjo šautuvą, net užsiregistravęs į Kaltanėnų vlsč. jis vaikščiodavo naktimis ginkluotas.

1946 m. rudenį jis su draugais atėjo apiplėšti mano tėvų. Tuo laiku aš žvejojau. Atėję į namus, jie sumušė mano tėvą ir motiną, atėmė 2 kg sviesto, 5 kg duonos, 3 kg svogūnų, 6 kg druskos ir batams siūti paruoštą odą, pasakęs, kad ji bus panaudota partizanų pistoletų kabūroms (dėklams – *red. past.*). Jie mane sulaikė grįžtantį iš žvejybos ir atėmė apie 8 kg sugautos žuvies, primušė ir pagrasino: jeigu praneši-me saugumo organams, būsim visi iššudyti.

Tuo pačiu metu jie apiplėšė ir Kastacką iš Salų 1-ojo k., Šerėną Justiną iš Salų 1-ojo k. ir Kudabą Vincą iš Salų 2-ojo kaimo.

1947 05 Vincas Kliukas buvo sugautas, bet kažkokiu būdu sugebėjo pabėgti ir, sudaręs 3 asmenų (jis – Kliukas Vincas, Lisauskas Algirdas ir Graužinis iš Papliaušės k., Saldutiškio vlsč.) grupę, toliau siautėjo.

1947 09 09 pas mus į namus atbėgo Malvina Rukšėnaitė, 16 m. amžiaus, kuri pasakė, kad į jos brolio Edvardo Rukšėno, s. Antano, namus atėjo V. Kliukas, A. Lisauskas ir Graužinis, kurie geria degtinę ir nori likviduoti mūsų šeimą. Ji atbėgo mūsų įspėti.

Visa mūsų šeima išėjo slėptis, tik po kurio laiko išgirdom kaime šūvius. Aš pamačiau bėgantį Vincą Kliuką, kurio ranka buvo kišenėje (gal ten turėjo ginklą). Jis nubėgo apie 1 km, bet kareiviai jį sugavo.

Liudytojo **Baronėno** (taip originale, bet turėtų būti **Baranausko** – *L. A.*), **s. Igno**, g. 1890 m. Aškinių k., Kaltanėnų vlsč., liudijimas:

<...> Išgirdome daužymą į duris, jas atidarius, į vidų įsiveržė ginkluoti vyrai, kurie liepė mums stoti į kampą, veidais sienon. Jie nuvilko pagalvės užvalkalą ir pradėjo ten kišti mūsų drabužius. Kadangi sukėlė didelį triukšmą lauždamiesi pas mus, tai išgirdę atbėgo kaimynai Pranas Berčys ir Silva Čeberakas, kurie plėšikus išgąsdino. Jie viską metę pabėgo.

Su minėtais kaimynais sutarėm: jeigu jie grįš, aš šauksiuos pagalbos. Neilgai trukus jie vėl bandė laužtis, bet kai pašaukiau pagalbą, subėgo kaimynai, o plėšikai vėl turėjo sprukti. Tik tolėliau nubėgę jie kartą iššovė, bet nieko iš mūsų nepagrobė. Aš ir minėti kaimynai atpažinome Graužinį iš Vyžių k. ir Vincą Kliuką iš Puziniškio k.

Liudytojo **Kosto Kastacko, s. Jono**, g. 1906 m., Paožio (taip originale – *L. A.*) k., Joniškio vlsč., gyv. Salų I-ajame k., Saldutiškio vlsč., liudijimas:

<...> Vincas Kliukas palaikė ryšius su *Juodalksnio* partizanų būriu, perkeldavo juos valtimi per ežerą. 1945 m. jis įstojo į Kurpės būrį, bet po kurio laiko registravosi.

1947 03 24 jis į mano namus atvedė *Vaidilos* būrį, kurio partizanai mane apiplėšė, atėmė 34 kg lašinių, 20 kg mėsos, 120 rub., žmonos 2 auksinius žiedus, 10 kg svogūnų, 2 užvalkaliukus ir rankšluostį. Visa tai sukrovė į vežimą, o aš per langą mačiau, kad vežimą vadeliojo Vincas Kliukas.

Jis savo ryšių su partizanais nuo manęs neslėpė. 1947 03 30 pasakė, kad gyvas nepasiduosiąs, nes turįs granatą.

Praėjus kuriam laikui po apiplėšimo, t. y. 1947 04 29, pas mus atėjęs Vincas Kliukas pagrasino: jeigu kam nors pranešiu apie jo dalyvavimą plėšimuose, būsiu likviduotas. Jis pagrasino *Vaidilos* vardu. Man žinoma, kad, likvidavus *Vaidilos* būrį, Vincas Kliukas sudarė 3 asmenų grupę, kurie siaubė žmones.

Čeberako Silvos, s. Krištopo, g. 1903 m., gyv. Antalksnės k., liudijimas ir **Berčiaus Prano, s. Anupro**, g. 1906 m. Antalksnės k., liudijimai iš esmės vienodi ir juose teigiama, kad 1947 m. rugpjūčio mėn. į kaimą atėjo 3 ginkluoti žmonės, kurie laužėsi į ūkininkų namus. Pirmiausia laužėsi pas Brukštuvienę Adelę (ar pas Brukštų Adolfą – *L. A.*), bet ši jų neįsileido. Jų neįsileido ir Čeberakas Silva. Tada plėšikai nuėjo pas Baranauską, kuris, pabūgęs grasinimų, juos įsileido į vidų, tačiau apiplėšti nesuspėjo: budrūs kaimynai plėšikus nuvijo. Tarp užpuolikų buvo atpažintas Vincas Kliukas.

Vinco Kliuko ir **Juozo Karlos**, g. 1913 m., akistata, 1947 05 10.

Juozas Karla: 1946 m. rudenį aš su savo būrio vyrais 3 dienas gyvenau Puziniškio k., pas Rukšėną, ten kelis kartus buvo atėjęs Kliukas Vincas, kurį man pristatė *Erškėtis*-Kazys Kaladinskas kaip patikimą žmogų ir ryšininką. Jį kelis kartus siuntėm į Mineiškiemio k. pas Oną Gimžauskaitę slapyvardžiu *Herbas* – Vytauto apygardos ryšininkę, per kurią vyko ryšys su *Saku* (Pranu Ivoniu).

1946 m. birželio mėn. aš, *Erškėtis* ir *Rokas* stovyklavome miške netoli Puziniškio k. ir laukėm Vytauto apygardos ryšininkės *Zosės*, bet ji neatėjo. *Zosė* tuo metu gyveno Šiliniškių k.

1946 08 partizanai Tirilis ir Aškinis lankėsi pas Edmundą Rukšėną ir jo namuose su Kliuku Vincu gėrė samagoną.

1947 04 13 turėjau susitikti su Kliuku, bet jo neradau namuose, o Lukoševičiukai (vaikai) įspėjo, kad pilna kariuomenės. Tuomet mes rizikuodami patys nuėjom į Mineiškiemio k. pas *Herbą*, kur užklupo kariuomenė, susišaudymo metu buvau sužeistas ir suimtas.

Vincas Kliukas: Juozą Karlą matau pirmą kartą, tvirtinu, kad jo papasakotuose įvykiuose nedalyvavau, ryšių su miškiniais neturėjau ir viską, ką jis pasakė apie mano asmenį – neigiu kaip neatitinkančią tiesos informaciją.

Algirdo Lisausko, g. 1927 m. Pabaltės k., tardymas, 1947 09 11:

<...> Gimiau Pabaltės k., kuriame gyvenau iki 1938 m. Mano tėvas Ignas Lisauskas nupirko namus Ripelialaukio k. Su manim kartu augo broliai Aleksas, g. 1929 m., Zenonas, g. 1932 m., ir Bronius, g. 1916 m. Sesuo Zubrauskienė Valė ištekėjusi gyvena Vilniuje. Mano motinai Rozalijai dabar yra apie 64 metai.

Kaip atsiradau pas Edvardą Rukšėną, nežinau. Kelis mėnesius aš dirbau Šiaulių apskr., grįždamas atgal, turėjau du litrus degtinės. Ignalinos geležinkelio stotyje susipažinau su dviem kareiviais lietuviais, su kuriais pradėjau girtauti. Paskui nežinia kaip atsidūriau pas Rukšėną Puziniškio k. ir toliau girtavau. Ten išgėriau nedaug, bet labai apgirtau ir atsibudau jau surištas. Man pateikiamą šautuvą matau pirmą kartą, aš nežinau, iš kur jis atsirado, nes iš Ignalinos išėjau neginkluotas. (Rašoma, kad šautuvo dirželis rastas Lisausko suspaustame delne – *L. A.*).

Rukšėno Eduardo, s. Antano, g. 1913 m., liudijimas, 1947 10 01:

<...> Į mūsų namus atėjo Kliukas Vincas ir Lisauskas Algirdas, kurie gėrė naminę. Vincas Kliukas išėjo į kaimą, o Lisauskas atsigulė į lovą ir liko miegoti. Ten jį ir surado kareiviai.

Rukšėno Broniaus, g. 1915 m. Puziniškio k., liudijimas, 1947 10 01:

<...> Kliukas Vincas man yra žinomas, nes jis – mūsų kaimo gyventojas. Žemės turėjo, bet jos nedirbo, o nuomojo. Man yra žinoma, kad jis slapstėsi nuo sovietų valdžios, triskart plaukė valtimi partizanų reikalais, tuo metu užeidavo ir pas mus. Miške sutikau kareivius, kurie pradėjo tardyt, ar kaime nėra ginkluotų asmenų. Jie su manimi atėjo į namus ir rado gulintį Lisauską Algirdą. Kaip jis atsidūrė mūsų namuose, nežinau, nes tuo metu juose nebuvau.

Kaminsko Justo, g. 1928 m. Kirdeikių k., apklausa:

<...> Nuo 1947 04 iki 1947 10 buvau *Vaidilos* būryje. Kaip man sakė *Vaidilos* būrio partizanas Staričenka Vytautas-*Ūdras*, mūsų būrio partizanai norėjo likviduoti Algirdą Lisauską, nes jis plėšė žmones. Su partizanais jis jokio ryšio neturėjo ir negalėjo turėti, nes patys partizanai norėjo jį likviduoti.

Nutartis dėl medžiagos iš baudžiamosios bylos Nr. 12214 išskyrimo.

Lisauską Algirdą liečiančią medžiagą išskirti, nes ji neatitinka BK 58 straipsnio reikalavimų ir perkvalifikuota pagal BK 182 straipsnį.

Pažyma, kad Kliukas Vincas legalizavosi 1945 10 03.

AKTAS. 1947 05 02 Pabiržės k., Kaltanėnų vlsč., Stasio Biveinio namuose, sučiuptas Kliukas Vincas, kuris sulaikomas priešinosi, vienmarškinis nenorėjo keltis iš lovos, bet buvo jėga iš jos ištrauktas.

Kliuko Vinco prašymas, 1972 07 19:

<...> Buvau kalinamas (gyvena Rusijoje) iki 1956 m., paskui išvežtas tremtin į Rešiotus. 1963 12 06 paleistas iš tremties, be teisės grįžti į Lietuvą.

Priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos charakteristika, išduota Kliukui Vincui.

Paukštės Kazio, g. 1897 m., Kirdeikių k., liudijimas, 1948 07 23 d.:

<...> Kaminskas Justas ir Lisauskas Algirdas nuo 1948 05 slapstėsi miške tarp Ginučių ir Šiliniškių. Lisauskas pradėjo slapstytis nuo to laiko, kai jį paleido iš kalėjimo (1947 m. rudenį), o Kaminskas Justas išėjo išvengęs ištrėmimo 1948 05.

Lisauskas ir Kliukas 1947 m. vasarą norėjo apiplėšti Saldutiškio vlsč. Paberžės k. gyventojus, tačiau šie neįsileido. Tuomet plėšikai iš kerštо padegė neįsileidusių žmonių daržinę.

Pranas Šinkūnas iš Sėlos k. pasakojo man, jog jį, Šinkūną, sumušė už tai, kad jis liudijo prieš Kirdeikių kunigą Komarą, Kaminskas Justas taip pat peiliu sužeidė Praną Gimžauską, s. Silvos, iš Kirdeikių k. Jie – Kaminskas su Lisausku – išsivedė mano karvę ir paliko raštelį neva tai daroma dėl partizanų.

Sulaikant Lisauską ir Kliuką, dalyvavo stribai Bronius Pečiulis, Juozas Vinciūnas, Bronius Machnevičius (Maknevičius, Maknys? – *L. A.*) ir Vaičiulis Stasys.

Kaminsko Justo, g. 1928 m., apklausa, 1948 08 20:

<...> 1947 m. Lisauskas Algirdas dalyvavo būryje, kurį sudarė Kliukas Vincas, Navikas (orig. Novikas – *L. A.*) Bronius (suimtas) ir Jonas Graužinis (gyvena Kaune). 1947 09 jie stovyklavo pas Rukšėną, ten Lisauskas paėmė gyvą, bet jam kažkaip pavyko išsisukti. Vėliau jis man gyrėsi, kad nors surado jį su šautuvu, bet jis sugebėjo išsiginti, nes apsimetė esąs girtas. Lisauskas gyveno pas tėvus Ripelialaukio k., kur, pasak jo, jau ne vienas partizanas rado prieglobstį.

1948 05 aš perėjau į nelegalią padėtį, nes išsigandau, kad būsiu ištremtas į Sibirą. Susiradau Lisauską, kuris 1948 06 man parodė duobę su 500 šovinių ir pasakė, kad žino vietą, kur Kliukas paslėpė savo pistoletą („revoliucinį naganą“). Jis esąs paslėptas prie Puziniškio.

Mes nuėjom į nurodytą vietą ir nieko neradom. Įtariame, kad tą vietą žinojo ir ginklą paėmė Bronius Rukšėnas.

1948 07 Lisauskas man liepė partizanų vardu parašyt raštelį Ginučių malūno vedėjui Jonui ... (pavardės nežino), kad išduotų 2 cnt miltų ir 5 l samagono. Kuomet viskas buvo pristatyta, miltus jis nuvežė motinai, o samagoną mes dviese išgėrėm.

Jis girdavosi, kad, gyvendamas Šiaulių apskr., jau nugalabijo ne vieną aktyvistą ir planavo vykti į Šiaulių apskr., kur gyveno jo giminaitis – legalizuotas partizanas Tijūnėlis Juozas, kuris turi paslėpęs 2 automatus ir pistoletą.

Akistata: **Lisauskas – Kaminskas**.

1946 m. Kaminsko brolis buvo nuteistas kaip partizanas. Rašoma, kad Lisauskas buvo paslėpęs 5000 šovinių, kuriuos vėliau perkėlė į kitą vietą, nes pabijojo, kad gali būti surasti.

Rukšėnas Balys Kaminskui davė automatą ir pistoletą ir liepė su Algirdu Lisausku eiti slapstytis į Tauragnų vlsč. iki atskiro nurodymo (atėjus metui, būsią priimti į partizanus). Taip ir būtų atsitikę, bet 1948 07 24 jį sulaikė.

Vincui Kliukui LSSR Ministrų tarybos sprendimu nuo 1968 12 20 leista apsigyventi Lietuvoje.

Kaminskas Justas ir Lisauskas Algirdas nuteisti 1949 02 05 po 10 m. pataisos darbų lageriuose.

Lisauskas Algirdas iš lagerio paleistas 1955 03 06. Tremtis iki 1956 10 25.

Kaminskas Justas mirė 1955 11 22 Vorkutoje, Komijos SSR.

Pasakoja ADOMAS JURŠĖNAS-*SLYVA*

Užrašė Laimonas Abarius
Gaurelių k. 2011 04 18

Gimiau 1922 m. Švenčionių apskr., Kaltanėnų vlsč., Gaurelių k., Lenkijos okupuotame Vilniaus krašte.

Tėvas – Justinas Juršėnas, motina – Marijona Rolytė iš Čižiškių k. Tėvai lenkų laikais turėjo 9 dešimtines, t. y. kiek mažiau negu 10 ha žemės.

Mūsų kraštas – lietuviškas. Kaime lenkams simpatizavo tik Stasys Staliauskas, kuris iš valdžios gaudavo emeritūrą (carinėj Rusijoj ir kai kur kitur – piniginė pašalpa, speciali pensija, kuri būdavo skiriama atsistatydinusiems valstybinių įstaigų tarnautojams). Buvo sužeistas kare, už tai kas mėnesį gaudavo 65 zlotų pensiją.

Dvi žiemas ėjau lenkiškon mokyklon, dar porą žiemų lankiau lietuvišką mokyklą. **Lenkų valdžia neleido atidaryti lietuviškos mokyklos, nedraudė tik mokyti namuose, bet ne daugiau kaip 3–4 vaikus vienu metu.** Šito valdžios apribojimo lietuviai nesilaikė, vaikų buvo daug, vis tiek eidavom visi kartu per namus. Daraktoriavo mokytojas Stankevičius iš Vaičiukiškės k.

Prasidėjus karui tarp Lenkijos ir Vokietijos, buvau pašauktas kariuomenėn. Turėjau nustatytu laiku prisistatyti į Kaltanėnus. Kartą su keliais berniokais iš savo kaimo, iriantis per upę į Kaltanėnus, užskrido vokiečių lėktuvas ir paleido šūvių seriją. Kulkos pradėjo kapot vandenį, bet neilgai jis paskraidė, gal pamatė, kad neginkluoti berniokai, ir paliko ramybėj. Yrėmės kelis kartus, bet jau be nuotykių.

1939 m. Vilniaus kraštą rusai perdavė Lietuvai, pasieniečiai žygiavo pro mūsų kaimą, mat netoli, per Ramutiškę, ėjo demarkacinė linija...

Kai 1940 m. pasirodė rusai, tai nepažinom, ar tai kareiviai, ar ubagai. Kai kurių kareivių viena koja apauta brezentiniu bateliu, o kita koja – vyža. Augustas Luneckas (vėliau pasivadino Luniu), matydamas tokią kariuomenę, aiškino: „Čia, žinokit, ne kareiviai, čia varo belaisvius."

Kaip netikėt? Lenkų kariuomenė, palyginti su rusų, buvo tiesiog poniškai mundiruota, o čia – visos „polutarkos" važiavo purvinos. Pro mūsų kaimą praėjo apie 500, o gal ir daugiau kareivių. Ėjo dirvom, be kelio. Seni žmonės kalbėjo, kad ten kadaise būta kelio, tai, matyt, rusai turėjo tik labai senus žemėlapius.

Žydai pakėlė galvas, katras įžūlesnis taikėsi į valdžią. Valsčiun paskyrė mažaraštį žydelį. Nuėjo žmonės kažkokiu reikalu, mato, sėdi galvą rankom susiėmęs, galvoja... Juozas Bukėnas nesusilaikė: „Gal galvoja, kad Hitleris už kalno?" Žydukas užsiplieskė kaip degtukas, kad šoks: „Ui! Ui! Katras čia toks protingas?"

Paskui žydus komjauniman prisirašė nemokyti Biečiūnų k. ruseliai, bet jų į valdžią neįsileido. Žydeliai, išrašinėdami mano gimimo liudijimą, tris kartus taisė ir vis neteisingai.

1941 m. prasidėjo karas. Prieš ateinant vokiečiams, buvo susiorganizavęs būrys baltalietuvių partizanų, jiems vadovavo jau minėtas mokytojas Stankevičius iš Vaičiukiškės k.

Bėgančius rusus kiek pašaudė prie Švenčionėlių, gal kelias mašinas apgadino... Iš Gaurelių niekas nedalyvavo, kiti – iš tolimesnių kaimų. Kaimynų nebuvo.

Vokiečių okupacijos metais policijon buvo nuėję Justinas Bukėnas iš Gaurelių k. ir Edvardas Petkūnas iš Moškėnų k.

Vokiečių laikais mūsų kraštą pamėgo raudonieji partizanai. Jie apsistodavo Moškėnuose, pas Povilą Petkūną. Kluone buvo padarytas rūsys-slėptuvė. Ateidavo trise. Iš Dindų k. su rusų partizanais vaikščiojo Jonas Vitkauskas su sūnumis. Paskui, kai jau mes partizanavom, tą J. Vitkauską partizanai labai gaudė, bet jis išsislapstė. Raudoniesiems partizanams taip pat dirbo Mečys Dinda iš Dindų k.

Tarp Ignalinos ir Švenčionėlių vos ne kas 100 m buvo priversta traukinių. Juos nuvertė netoli Antagavės, Pakretuonės. Raudonieji ateidavo net iš Rūdninkų miškų, apsistodavo pas Povilą Petkūną Moškėnų k., naktimis eidavo minuoti.

1944 m. jau nuo pavasario girdėdavom pabūklų šaudymus. Vyrai kalbėdavo, kad ledus sprogdina. Laikraščiai teisybės nerašė, o niekas ir netikėjo, kad vokiečių galybei ateis galas. Paskui girdim, kad šaudo vis arčiau, jau ir rusų kareiviai pasirodė. Pro mūsų kaimą nė vienas vokietis nepraėjo, atgal traukėsi vieškeliais Švenčionys – Daugėliškis, Mielagėnai – Švenčionys.

Šakarvoj, ties tiltu, pasišaudė. Ten ežerai iš dviejų pusių – patogi vieta gynybai. Tiltą saugot paliko tris vokiečius, o rusai ėjo pulkais. Rėkia „ura“, o vokiečiai juos kapoja iš kulkosvaidžių. Jie atsilaikė tris paras. Iššaudę šovinius, du vokiečiai motociklu nuvažiavo, o vieną paliko. Gal pavargęs užmigo. Jį rusai rado bulvių vagoj ir durtuvais užbadė, matyt, buvo labai pikti, kad jų draugų be skaičiaus prišaudė.

Tada pradėjo gaudyti kariuomenėn. Aš iš pradžių miškan nėjau, pavaikščiodavau po savo apylinkes...

Reškutėnuose gyveno mano krikšto tėvas Adomas Lapėnas. Nuėjau pas jį, sekmadienį – bažnyčion. Pakeliui grįžtantį atpažino skrebai, sustabdė ant kelio ir nusivarė pas save. Gal būtų frontan išvežę, jei ne mano krikštatėvis Adomas Lapėnas.

A. Lapėnas buvo gudrus: prie Lenkijai ir prie Lietuvai įsitraukė į komunistų veiklą, kai kūrėsi komunistų rateliai, jis buvo jų pirmininku. Kai 1932 m. sudegė Reškutėnai, tai jam ir dar keliems komunistuojantiems iš Sovietų Sąjungos skyrė pašalpą doleriais. Krikštatėvis pasistatė gražiausius namus visam kaime ir dar nusipirko 1,5 ha žemės. Tai vadinosi nukentėjusiųjų nuo gaisro – padegėlių – šelpimas, bet faktiškai Maskva užmokėjo tiems, kurie rėmė ruselius.

Atėję rusai paskyrė krikšto tėvą seniūnu, tai jis stribarnion atėjęs liepė mane paleist. Ir paleido.

Grįžau namo ir iš karto – miškan. Ten radau anksčiau pasitraukusius mūsų kaimo vyrus: Antaną Gudelį ir savo svainį Juozą Raginį. Ilgai slapstėmės, ginklų neturėjom. Antanas su Juozu sugalvojo traukti į didesnius miškus: nuvažiavo Labanoro girion, apsigyveno bunkeriuose, ten jie ir žuvo (1945 m. kovą). Jau atsikūrus Lietuvai, svainio sūnus tėvui pastatė gražų pjaustytą kryžių.

Pradžioj tik slapstėmės, paskui su Pranu Aškiniu sužinojom, kad Lygumų k. yra partizanų. Nuėję radom *Karijoto*-Jono Kamarausko būrį (vadino Žaliojo Velnio būriu), mus priėmė. Rytojaus dieną išėjom iš Lygumų k. ir apsistojom Reškutėnuose. Ten dar prisidėjo 9 vyrai ir visi kartu išėjom „skrajot“: Julius Bukėnas, Juozas Bukėnas, Juozas Bukėnas (antras), Justinas Bukėnas, aš – Adomas Juršėnas, Klemensas Raginis, Andrius Raginis, Pranas Aškinis. Slapyvardžius priėmėm to-

kius, kokius davė. Aš – *Slyva*, Bukėnas Justinas – *Vėtra*, dar *Pumpuras*, *Karklas, Uodas*, Aškinis Pranas-*Šeškas*.

Pradžioj mums vadovavo *Karijotas*, o baigėm partizanauti vadovaujami *Mingailos*. Eidavom per kaimus, dar gerokai už Dūkšto link Švenčionėlių, ėjom į Zarasų kraštą. Dažnai būdavom apie Ginučius, daugiausia vaikščiojom pėsčiomis. Būry buvo karinė drausmė. Štabą sudarė apie 12 žmonių: būrio vadas – *Karijotas,* policijos vadas – *Kurmis*, pavaduotojas – *Mingaila*. Štabas turėjo 2 kulkosvaidžius, o kiekvienam skyriuj buvo po 1 kulkosvaidį.

Vadindavomės tik slapyvardžiais, kai kurių žinojom tik vardus. Pamenu – buvo *Juodalksnis*, broliai *Žaibas* ir *Tigras*, kilę iš Senojo Daugėliškio, rusų tautybės vyrai (mama lietuvė, o tėvas rusas). Pradžioje jie gyveno netoli mūsų, Sabališkės k., vėliau persikėlė Senajan Daugėliškin. Dar buvo 3 broliai Misiūnai iš Daugėliškio vlsč. Ožionių k. – *Pusnis, Šapalas, Dildė*. Visi žuvo. Gerai pamenu *Bitę*. Aš buvau jo patikimiausias draugas, jį lydėdavau, kai eidavome pas jo dėdę Lygumų k. Kai mūsų būrį per susišaudymą Labanoro girioje išblaškė, jis dingo, daugiau nebemačiau.

Išėjom būrin 1944 m. rudenį, o 1945 m. mus iššaudė. Mūsų kuopa buvo išskirstyta būriais po 30 žmonių, o skyriuj buvo 15 vyrų. Mūsų skyriui vadovavo *Širšė* (slapyvardis) iš Pekoriškės k., Daugėliškio vlsč. Paskutiniu metu skyriui vadovavau aš.

Mažų susirėmimų net neskaičiavom, jei kokie 10–15 skrebų užeidavo, tai net nelaikėm susirėmimais. Juokais pasišaudydavom, ir jie maudavo. Vengė mūsų, nes mūsų buvo daugiau.

1945 m. pavasarį (balandžio 13 d. – *L. A.*) Reškutėnuose įvyko didesnis susirėmimas, iš 30 stribų nušovėm 29, o vienas pabėgo.

Buvo ankstyvas pavasaris, kelias patvinęs, šlapia eiti. Išsidėstėm Reškutėnų k. vienkiemiuose, palei kelią į Vaičiukiškę. Tada įsakė: jei skrebai eitų keliu ramiai – nekliudyt, o jei tik užeina į namus ar sustoja – šaudyt. Mes stribus praleidom, jie nuvažiavo Vaičiukiškėn. Vos tik jie nuvažiavo, atbėga vadas *Karijotas*, keikia, kodėl praleidom. Dabar stribai šiuo keliu negrįš, išeis ant Murmų kelio, tiek juos ir matysim. „Raukit! – sako. – Diena, ne diena, bet darykit pasalas, kad gyvas nė vienas neišeitų.“ Vos tik pradėjom ruoštis eit ant Murmų kelio, matom – stribai grįžta atgal.

Atvažiavo seniūno Edvardo Kačkos kieman. Gal norėjo pasitart su juo? Pas Kačką tada stovyklavo kitas mūsų skyrius, tai jie stalą prie lango pasistatę, kas iš kulkosvaidžio, kas iš automato ir kirto. Šaudė negailėdami šovinių, iš karto du vežimus sukapojo, arklį ir vieną vežiką nušovė. Iš dešimties arklių tik vienas vežikas buvo nušautas.

Mūsų vieną partizaną sužeidė, o kitas žuvo. Toks berniokas (slapyvardžiu *Zubras*), kilęs nuo Salako, iš mūsų skyriaus. Jo pusseserė mūsų krašte slapstėsi nuo rusų. Skrebų leitenantas įbėgo rūsin, o berniokas – iš paskos. Aš šaukiu jam: „Durniau, kur tu bėgi?“ Jis nepaklausė, norėjo pasižymėt, leitenantą nušaut. Įbėgo rūsin – nieko nemato, o leitenantui – viskas kaip ant delno. Nušovė tą vyrioką rūsy.

Sužeidė būrio vadą Andrijauską-*Sakalą* (kilusį iš Daugėliškio vlsč.).

1945 m. pradžioj stovyklavom Gedžiūnėlių bažnytkaimyje. Koks ten bažnytkaimis, kaimelis ir gale kaimo mažytė bažnyčiutė. Name, arčiau tos bažnytėlės,

stovyklavo mūsų būrys. Man teko eit sargybon, o žiemos naktis buvo labai šalta. Kai mane pakeitė, aš užlipau ant krosnies ir užmigau. Naktį atėjęs ryšininkas kažką perdavė vadui, šis pakėlė ir išsivedė būrį.

Rytą šeimininkai namus tvarkosi, patalus sudėjo, šiaudų pakreikta po namus, tai tuos šiaudus šluoja. Išgirdau per miegus, kad šaudo. Akis pramerkiu – šviesu jau. Pamiršo mane pasiimt. Viduj tik šeimininkė ir aš, o skrebai jau eina per kaimą. Namas didelis, dviejų galų, durys skersai priemenę atlapos. Skrebų didelis pulkas prie pat durų. Reikia bėgt, bet negaliu, viduj, pasilikt vėl – suras. Kalbinu šeimininkę, kad eitų stribų pasitikt ir duris nuo gatvės pusės uždarytų. Ji į kalbas nesileidžia, tada sakau: jei mane nušaus viduj ir jiems bus nepatogu, bus kraujo pritaškyta, dar naktim vaidensiuos. Šiaip taip prikalbinau.

Išėjo jinai laukan skrebų pusėn, plyst – duris uždarė paskui save. Vos tik jas užvėrė, aš ir moviau per kitas miško pusėn. Pusnys didelės, žiema gili, bėgt nepatogu. Regiu, kad tuoj mane pastebės, tai iš automato porą kartų iššoviau pulkan ir duok, Dieve, kojas... Pradėjo klapsėt kulkos miško nepribėgus. Atsigulu pusnin, porą kartų iššaunu ir vis artyn miško. Šiaip taip mišką pasiekiau anksti rytą. Kas daryt? Vietų nežinau, miškai svetimi. Vaikštau ir nežinau, nei iš kur išėjau, nei kur einu. Praklaidžiojau visą dieną ir visą naktį. Naktį išėjau ant kelio, bet bijau eit. Mėnesiena, gali būti pasala. Einu kelio pakraščiu, paryčiui pamačiau kažką einantį keliu. Už eglaitės pasislėpiau ir laukiu. Priėjo: „Rankas aukštyn!“ Klausiu leidimo (slaptažodžio), pasakė šios dienos. O aš jo nežinau (kas dieną pasakydavo), prašau pasakyti vakarykštį slaptažodį. Pasakė, tada supratau, kad čia mergaitė – ryšininkė.

Papasakojau savo bėdą, paprašiau, kad vestųsi pas save, nes paliksiu kaulus šitam miške. Mergaitė sutiko, tik užrišo akis, kad nežinočiau, kur veda. Supratau, kad vedasi pas save rūsin. Ten radau vieną sužeistą partizaną, jam naktį atvežė daktarą iš Ignalinos. Tame rūsy kiek sušilau, pamiegojau ir išėjau ieškoti savo pulko.

Kas buvo tas sužeistas partizanas, kokia mergaitės pavardė, kokiam kaime ji gyveno, nesužinojau. Žinau tik, kad be jos pagalbos miške būčiau negyvai sušalęs.

Tų pačių 1945 m. pavasarį ar vasaros pradžioj pagavom plėšikus. Tada jau buvau skyriaus vadu. Laikėmės miškuose prie Seniškio (Daugėliškio vlsč.). Alkani esam, eisim pavalgyt. Pasiunčiau vyrus pasižvalgyti geresnių namų. Jei namai pjauto medžio, tai ir pavalgyt turės ką. Prieinam prie durų – viduj kažkoks brazdesys. Mūsų ten neleidžia, girdim, rėkauja, rauda. Pasižiūrim – viduje daug ginkluotų. Pirma mintis – skrebai. Užstojom langus, kad pro juos laukan neiššoktų ir, paėmę nuo skiedryno didelę kaladę, ja trenkėm dviese iš visų jėgų į duris. Durys su visais vyriais išgriuvo, mes tuoj automatus atstatėm: „Rankas aukštyn!“, ginklus numetė, vyrų pilna gryčia, apie 19 žmonių. Susikrauta išsinešt visa, kas buvo namuose: mėsa, patalynė, rūbai, surišti į marškas. Šeimininkė apsiverkusi, akim raudonom kampan įsprausta.

Tada suguldėm po vieną ir kirtom šiknon kaip pridera, staugte staugė vyrai, bet buvo laimingi, kad gyvus palikom. Vadovavo *Mingaila*, jis minkštesnio būdo negu *Karijotas*, jei tas būtų buvęs, gal būtų tuos plėšikus pakišęs po velėna.

Buvo 1945-ųjų birželio 4-oji. Stovėjom Daugėliškio vlsč. Gaveikiškės k. Mums pietaujant, atbėgo šeimininkės duktė ir pasakė, kad už pusės kilometro kariuomenė.

Aš – prie arklio, turėjau gerą juodaplaukį eržilą. Ant arklių pernešdavom šovinius: supilam maišus, persveriam ir nešamės kaip grūdus...

Išėjus iš kaimo, prisiminiau, kad šovinių dėžė liko prie stalo. Ką daryt? Reikia pasiimt, šovinių neturėjom tiek, kad galėtume barstyt kaip papuola. O ir šeimininkams bus bėda, jei atras. Mano draugai jau gerą kelio gabalą nuėję, o aš su arkliu nudūmiau šovinių pasiimt. Tik spėjau pačiupt dėžę, girdžiu: kareiviai jau baladojasi aplink duris. O priemenė buvo su dvejom durim. Aš pro vienas iššokau, pro kitas įėjo kareiviai. Palei pat namus buvo iškastas ilgas, gal 2 km melioracijos griovys. Aš su visais šoviniais tan ravan nuriedėjau, iš paskos arklį nusivedžiau. Nepamatė manęs.

Pasivijau draugus, apsidžiaugėm, kad sausai išsisukom. Eidami nuo Gaveikiškės matom: stovi trys mašinos stribų. Ką daryt? Prieky – stribai, užpakaly – kareiviai. 120 vyrų – ne adata, žemėn neįbesi. Einam link tų mašinų išsidėstę kas 5–6 m vienas nuo kito. Ginklai paruošti. Praėjom pro tas mašinas, o jie nei ginklų, nei rankų nepajudino. Vėliau sužinojom, kad ant mūsų galvų buvo pasiųsta 600 kareivių iš nusikaltėlių bataliono.

Per Ažvinčių miškus pasiekėm Labanoro girią, žvalgai pranešė, kad kariuomenė seka paskui mus. Jau netoli Kiauneliškio: baisus karštis, kojos pritrintos, nevalgę, vandens ieškom – nėra. *Kurmis* įsakė ruoštis mūšiui, pats dėsto gynybos pozicijas. Palikti žvalgai duoda signalus, kad kareiviai seka mūsų pėdom. Pasiruošėm gintis. O kareiviai suklydo: už mūsų per pusantro kilometro buvo seni bunkeriai, tai jie pagalvojo, kad mes ten sulindom, ir ruošėsi supt tuos bunkerius. Mes juos pasitikom arčiau. O jie eina kaip fronte atakon – eilėm, eilė nuo eilės maždaug per 3–4 m. *Kurmis* įsakė: „Nešaudykit, kol neduosiu signalo, jūs gerai užsimaskavę – jie nematys jūsų". Prisileidom visai arti, gal per 6–7 m, tada *Kurmis* šovė iš pistoleto (sutartas ženklas), ir mes kirtom iš visų ginklų. Pirmą eilę skinte nuskynėm: dūmai, kulkų traškesys, jie atsitraukė.

Atsipūst nespėjom, girdim rėkia: „Uraaaaa!" – vėl atakon eina. Šaukia: „Podavaitesia v plen!" Na, kas gi iš mūsų pasiduos, mes apie tai net negalvojam. Atrėmėm ir antrą puolimą, bet pradėjo tratėt mums už nugarų: šaudė į tuos kareivius nusikaltėlius. Patys NKVD-istai iššaudė „štrafnikus". Vėliau iš žmonių girdėjau, kad žuvo daug kareivių.

Mūsiškių šitam Labanoro mūšy žuvo 2: žinojau tik jų slapyvardžius – *Pempė* ir *Pipiras*. *Pipiras* žuvo miške, o *Pempė* (kilęs iš Pempiškės k.) mirė pakeliui.

Atmušėm atakas, o kur dingt – negalvojom. Dabar jau „mokyti", vadas pasakė: „Skirstykitės būriais, bus laikas – gausit signalą susirinkt."

Iš 120 vyrų beliko 70. Su būriu per naktį nuėjom net iki Paringio, ten girelė buvo, joje ir apsistojom. Rytas, saulė teka, paukščiai čiulba, *Mingaila* žmones skirsto, kalba: „Dabar dideliu būriu neišsilaikysim." Liepė eiti po 3–4 arčiau namų, bet į svetimas apylinkes, atseit eiti kur mūsų nepažįsta. Susidarė pulkelis: vienas iš Pašaminės k., broliai Paukštės iš Murmų k., Edvardas Bieliauskas, Bronius Lapėnas ir Juozas Čeponis iš Rėkučių k..

Atėjom savan kraštan. Rėkučiai – per ežerą, mums visi pažįstami. Mūsų ryšininkė Genutė Petkūnaitė ateina, ką reikia, praneša.

Mažam būry gyvent nepatogu, kiekvieno žmogaus bijai. Kai kurie pikti, nusibodo jiems partizanai, daug kas gali įduoti. Žmonos tėvo brolis Jonas Raginis ateina pas mūsų motiną ir grasina: „Vis tiek įduosiu... Kodėl mes už jus turim drebėt?“ Ir pyktis ima, bet ir ranka nušaut nepakyla.

Neilgai ramiai gyvenom, greit – vėl susišaudymas. Jis, teisybę sakant, buvo keblas (žioplas).

Buvo 1945 m. Joninės. Atėjom su Juozu Bukėnu į namus persirengti. Pas jį daržinėj buvo bunkeris, bet mes jame nesislėpėm. Juozo mama atnešė maisto, švarius baltinius. Persirengėm, tik nebaigiant valgyt trrrrr!!!! – šūvių serija dirvoj palei pirtį. Supratom, kad kažkam už pirties automatas netyčia iššovė, gal skrebas poziciją norėjo užsiimt. Reikia gelbėtis. Mūsų draugai liko, o mes sulindom į tą bunkerį ir laukiam, kas bus toliau.

Tada jau kaip reikiant pradėjo šaudyt, mes nieko nesupratom. O pasirodo, tada, paryčiais, mūsų draugus iššaudė. Buvo mūsų būry vienas, kilęs nuo Dūkšto ar Turmanto, tai jis naktį išėjęs atvedė kareivius. Jo slapyvardis *Stipinas*, jis buvo Lietuvos rusas – sentikis, ne eilinis šnipas – jaunesnysis leitenantas.

Viena mašina išsilaipino prie Žydelių k., nes tas maskolis žinojo, kaip prie vyrų prieit. Gal ir nebūtų nieko atsitikę, bet paliktas sargyboje Andrius Raginis buvo labai nekantrus. Jam pasirodė, kad poste labai ilgai stovi, tai palikęs jį, atėjo pasižiūrėt valandų. Rusai paskui jį atsekė ir miegančius vyrus iššaudė. Edvardą Bieliauską iš Rėkučių k. (jis tarnavo vokiečių gestape) durtuvais užbadė, o Alfonsą (šaukė Alponu) Daubarą iš Reškutėnų kaimo paėmė gyvą.

L. A. p a s t a b a: Gaurelių k. ant tipinio atminimo ženklo parašyta, kad žuvo Juozas Bukėnas-*Pumpuras*, Juozas Čeponis (Čeponas)-*Mikimauzas*, Bronius Lapėnas-*Miškinis* ir Anupras Petkūnas-*Sniegas*.

Tame bunkery pratupėjom iki sutemų. Naktį įsitikinę, kad galim, išėjom.

Juozo Bukėno sesuo Julijona gyveno Švenčionių r., Knitoriškės k., buvo ištekėjusi už Prano Martinkėno. Nueinam pas ją, ji brolį Juozą priima, o manęs – ne. Bijo daug žmonių laikyt. Kur dėtis?

Nuėjau link Mielagėnų, palei kelią Mielagėnai – Švenčionys Pirmojo pasaulinio karo metu vokiečiai buvo padarę blindažus. Vienas jų subombarduotas, viršus nuslydęs, o apačioj vietos yra. Įlindau per plyšį ir atsiguliau. Šitaip pragulėjau dvi savaites. Pro šalį ėjo kelias, tai mama valgyt atnešdavo.

Dvi savaites pagyvenęs šitoj skylėj, pradėjau gyvas pūt. Atsisėst neįmanoma, vietos yra tik gulėt, vabalai, varlės ir driežai per mane šliaužioja. Gyvas palaidotas, drėgna, šalta. Galvoju eit namo. Pasiklausau, lyg ir ramu, išlindau ir išėjau.

Nuėjau į Knitoriškės k. pas Juozo seserį, prašau, kad brolį pakviestų. Ateina Juozas, kalbu, kad nebegaliu sėdėt toj duobėj, gyvas supūsiu. Galvojau – gal pasiūlys kartu gyvent, bet – ne. Jo sesuo nenori, o jis toks bailys, jam neramu, galvoja: jei mane pagaus, ir jam bus galvos skausmas. Sako: „Einam kartu.“

Einam į namus kartu su Juozu. Pasiekėm Zablatiškės k., girdim – mašina važiuoja. Kalbinu Juozą: skrebai važiuoja – sutvarkykim. Juozas atsisakė. Buvom ginkluoti, bet dviese nebūtume ką tepadarę. Būry pas *Karijotą* tokių progų nepraleisdavom.

Į namus parėjau patamsiais. Gyvent kažkaip reikia, tai svainis, kaip mūrininkas, išardė krosnies „liuktus“ ir padarė įlindimą krosnin. Įlendu per priežda, o iš namiškių kuris nors uždeda lentinį, moliu apdrėbtą dugną, kad nesiskirtų nuo krosnies. Dar pastato kokį puodą, ir nesurasi, kol krosnies neužkursi.

Iš viso būrio likom trise: aš, Klemensas Raginis ir Juozas Bukėnas. Dar buvo Pranas Aškinis, sužeistas per Joninių susišaudymą. Gyvent kažkaip reikia, skaudu matyti namiškių kančias. Paėmė Juozą Bukėną, jis minkšto charakterio... Paleido atgal, prisakė surasti mus ir atvesti registruotis.

Atėję (tada mama buvo paimta į Ignalinos skrebarnią) kalbina, kad valdžia kviečia registruotis, garantuoja, kad nepersekios. Susisiekiau su Pranu Aškiniu – ir jam nėra kas daryt, žmogus sužeistas. Tada trise: aš – Adomas Juršėnas, Klemensas Raginis ir Pranas Aškinis – nuėjom registruotis (A. Juršėnas legalizavosi 1945 08 15, atidavė 1 šautuvą ir 17 šovinių – *L. A.*).

Turėjau rusišką automatą, vėliau jį iškeičiau su vyrioku iš Budnykų k. (pavardės ir slapyvardžio neprisimenu) į vokišką šautuvą. Su juo ir registravausi. Nunešiau, atidaviau. Gerai, kad atidaviau, o Albertas Martinkėnas iš Ceikinėlių k., eidamas registruotis, šautuvą ežeran įmetė. Liepia – atiduok šautuvą. Jis ginasi, kad neturėjo, o atiduot neturi ko – nebėr. Saugumiečiams pasirodė, kad paslėpė. Ir gavo Albertas 10 metų Sibiro, nors partizanu neilgai buvo.

Tada mums atrodė, kad veikėm labai slaptai, o iš tikrųjų saugumiečiai žinojo, kas vaikšto, kokius ginklus turi ir pas kuriuos žmones užeina. Bet smarkiai netardė, tik viską ribojo: kiekvieną sekmadienį turėjau registruotis Ignalinoj, iš savo kaimo – nė kojos. Nei į Švenčionis, net į Reškutėnus neleido nueit. Tikrindavo: esi namie – gerai, o jei ne – jau nusižengimas. Taip kelis mėnesius tikrino, po to į Ignalinos MGB paskyrė tokį leitenantą Školnikovą. Jis norėjo mane agentu padaryti, kai atsisakiau, kad sudavė porą kartų. Taip ir liko...

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, visi tie leitenantai liko be antpečių. Kartą turėjau kažkokių reikalų Ignalinos kooperatyvo sandėly. Ten radau geriančius vyrus ir tarp jų sėdintį Školnikovą. Buvo su kepure, tai aš priėjęs tik plyst – kepurę jam ant akių užtraukiau ir nieko nepasakęs nuėjau. Ar atpažino mane po tiek metų? Galvoju, kad taip, nes nieko nepasakė. Paskui jis kažkur dingo. Gal jau gyvo nebėr...

Iš VYTAUTO PAKNIO *praeities pergyvenimo užrašų (Vitalija Sabaliauskaitė-Paknienė)*

R. K. p a s t a b a: šie užrašai apie 1992 m. buvo gauti iš Jono Kimšto dukros Gražinos Kimštaitės-Kazurienės. Rašymo mašinėle spausdintų 14 lapų. Titulinio lapo viršuje užrašas: „Vytas Paknūnas – praeities pergyvenimo užrašai“. Iš konteksto galima suprasti, kad tai rašyta Kimšto žmonos Kimštienės Febronijos sesers Vitalijos Sabaliauskaitės-Paknienės (Pakniūnienės?), kadangi Sabaliauskaitės buvo trys seserys ir vienas brolis – Vilius Sabaliauskas, kuris žuvo partizanaudamas.

Kimštas Jonas buvo vilnietis našlaitis. Mirus tėvams, su sesute Marija augo vaikų namuose. Baigęs gimnaziją, iš lenkų užgrobto Vilniaus pabėgo į Didžiąją Lietuvą. Kartu su Jonu iš Vilniaus tada pabėgo Jaura ir kunigas Dagys. Joną Kimštą

priglaudė Zarasų pasienio policininkas, Lietuvos rusas. Vėliau Jonas išvažiavo į Kauną, ten jį priėmė į Karo mokyklą.

Baigęs Karo mokyklą, gavo leitenanto laipsnį ir buvo paskirtas į Ukmergę, į 1-ąjį pulką. Gyveno kartu su leitenantu Jankum Aleksandru vienam kambaryje. Abu leitenantai draugavo ir vedė seseris Sabaliauskaites.

1939 m. rusai okupavo lenkų užgrobtą Vilniaus kraštą ir Vilnių grąžino Lietuvai. 1-asis Ukmergės pulkas turėjo persikelti į Vilnių. Kartu persikėlė ir pulko vadų šeimos. Kimštų sūnus Vytukas sirgo. Aš padėjau jiems persigabenti.

Jonas Kimštas, kaip vilnietis, buvo įpareigotas iškelti Lietuvos valstybinę vėliavą ant Gedimino pilies bokšto. 9 val. ryto vyko iškilmingas vėliavos pakėlimas. Prie pilies nusivedė ir mane. Keliant vėliavą, kartu su Kimštu ant pilies buvo ir vienas kareivis. Kuopa stovėjo išsirikiavusi ramiai, grojo orkestras, ir vėliava buvo iškelta. Tik gaila, kad neilgai plevėsavo... 1940 m. birželį rusai okupavo visą Lietuvą, o Lietuvos kariuomenę prijungė prie rusų Raudonosios armijos.

Jonas Kimštas gavo butą Antakalnyje, buvusiuose lenkų karininkų namuose. 1940 m. 27 d. gimė antras sūnus Virginijus. Vasarą vyrai išvažiuodavo į poligonus, ir šeimos likdavo vienos.

1941 m. birželio 14 d. rusų okupantai lietuvius karininkus pradėjo vežti iš poligonų. Į Sibirą išvežė leitenantą Jankų, karininką Stasį Jakšuką (1914–1987), generolą Joną Juodišių ir daugelį kitų. Vežė mokytojus, visą Lietuvos aukštuomenę: turtinguosius, kunigus, vyskupus. Leitenantas Kimštas pabėgo iš poligono 44-ojo korpuso.

Prasidėjus karui, rusai traukėsi per miškus ir varėsi Lietuvos kariuomenę. Kimštas rusams tarnauti nenorėjo. Kareiviams jis pasakė: „Aš daviau priesaiką tarnauti Lietuvos kariuomenei. Jūs visi laisvi, bėkit, kur norit, o aš eisiu savo keliais, į Rusiją nežygiuosiu.“ Miškais keliaudamas, jis pasiekė Motiejūnų k., netoli Alantos, ir apsistojo pas žmonos pusbrolį Napoleoną Puodžių.

Kai atėjo vokiečiai, Jonas grįžo į Vilnių, Trakuose gavo namų valdytojo darbą.

1942 m. kovo 20 d. gimė duktė. Sužinojęs, kad Ukmergėje yra namų valdytojo vieta, persikėlė į Ukmergę. 1943 m. gavo butą Vytauto gatvėje. Joje gyveno ir gydytojas Markulis. Kai vaikai susirgdavo, Markulis juos gydydavo. Geri pažįstami buvo, o Juozas Markulis buvo labai švelnus gydytojas.

Kai generolas P. Plechavičius ėmė organizuoti Lietuvos savigynos armiją, į ją išėjo ir leitenantas Jonas Kimštas. Kai rusų armija artėjo prie Lietuvos sienų, 1944 m. vasario mėn. vokiečiai plechavičiukus suėmė ir ėmė siųsti į frontą. Dvylika 1-ojo pulko karininkų paprašė leisti atsisveikinti su šeimomis. Visi išleisti Ukmergės karininkai pabėgo, o su jais turėjo bėgt ir slapstytis nuo vokiečių ir jų šeimos.

Kimšto šeima pabėgo į Alantą, į Motiejūnus, pas pusbrolio Napoleono Puodžiaus šeimą. N. Puodžius buvo nevedęs, priglaudė visą Kimštų šeimą ir maitino, Kimštienė šeimininkavo. Jonas išsikasė bunkerį tvarte po mėšlu, ten dažniausiai ir laikėsi.

Ukmergės karininkai paprašė manęs nuvažiuot pas Kimštą ir paklaust, ką daryti: registruotis ar ne. Kai nuvažiavau, Kimštas man atsakė: „Aš negaliu registruotis, Lietuvai daviau priesaiką, vėliavą Lietuvos iškėliau ant Gedimino pilies,

pabėgau iš rusų armijos, buvau jų dezertyras, sušaudys mane... Kaip aš galiu registruotis?“

Kai grįžau į Ukmergę, jau buvo areštuotas karininkas Mikalauskas, gydytojas (neįskaitoma tekste – *R. K.*), o prisiregistravusieji streikavo.

Aš gyvenau pas sesutę Jankuvienę. Ji turėjo 2-jų metukų sūnų Rimgaudą. Pagailėjau vienišos sesers ašarų, padėjau auginti sūnelį. Jankuvienė Ukmergėje mokytojavo 14 metų. Apie savo vyro likimą ji nieko nežinojo.

1945 m. vėl nuvažiavau į Motiejūnus pasakyti, kad visi karininkai areštuoti ir išvežti. Radau Kimštienę verkiančią su vaikais. Pasirodo, atėjo iš miško partizanai, rado kambaryje Joną ir klausia: „Ko tu čia sėdi, karininke? Mes vadų tai neturime. Jei nenori tarnauti rusams, iš vokiečių pabėgai – tau čia ne vieta sėdėti. Prašome rengtis ir einame kartu. Jei neisi, sušaudysim vietoje.“ Jonas apsirengė kailinukus ir išėjo kartu su partizanais.

Jono žmona Febronija nieko nežinojo apie vyrą. Ji atvažiavo į Ukmergę, pas seserį Jankuvienę, prašyti pagalbos. Jankuvienė gavo jai pasą Aldonos Kimantienės pavarde, ir mokytojų seminarijos inspektorės dėka buvo paskirta mokytojauti Kurklių, vėliau Medriočių mokyklose. Mokytojavo tik dvejus metus profesoriaus Juozo Markulio dėka.

Febronija (dabar Kimantienė) galvojo, kad vyro gal jau ir gyvo nebėra. 1947 m. į Ukmergę pas Jankuvienę (Febronijos seserį – *R. K.*) atvažiavo partizanų ryšininkė *Ramunė* ir atvežė laišką nuo vyro Jono Kimšto. Jis prašė žmoną Febroniją per Jonines, birželio 23 d., su ta mergina atvažiuoti, bus partizanų sąskrydis, dalyvaus ir profesorius Markulis – partizanų centro viršininkas *Erelis*.

Aš labai prašiau jos nevažiuoti, sakiau: liks vaikai našlaičiai, bet ji manęs nepaklausė. Mano širdis nujautė kažką negero, ir sesutė negrįžo. Po poros dienų pas Jankuvienę atvažiavusi ryšininkė pasakė, kad sesuo suimta.

Kai Febronija su ta ryšininke nuvažiavo į Šimonis, pastaroji ją perdavė kitai ryšininkei *Astrai* (Janina Valevičiūtė-Namiejūnienė – *R. K.*), kuri gyveno prie ežero. *Astra* ją vedė į Šimonių girią, nes Febronija nežinojo, kur yra bunkeriai. Einant per mišką, Febronija pastebėjo smėlyje įmintas kareiviškų batų pėdas. Staiga pasigirdo šūviai, ir prisistatė rusų kareiviai. *Astrai* liepė eiti namo, o Febroniją sulaikė, parodė Lietuvos karininko kepurę ir paklausė: „Ar tavo vyro kepurė?“ Febronija atsakė nežinanti. Tuo metu vieną partizaną rusai nušovė, o kiti pabėgo. Kartu pabėgo ir Kimštas. Suėmę Febroniją, rusai ją mušė ir klausė, kur bunkeris. Po to nuvežė į Kupiškį, visaip kankino, dvi savaites tardė. Majoras viršininkas dar išprievartavo... Jie galvojo, kad ateis pats Kimštas, kai žmona kalėjime, bet jo nesulaukė.

Nesulaukę Kimšto, Febroniją išvežė į Uteną. Ten vėl tardė ir mušė, atsirado kažkokie klastingi liudininkai, darė akistatas. Po to apgaubė brezentu, įsodino į sunkvežimio kėbulą ir išvežė į Vilnių. Vilniuje jau nebekankino, bet nuvežė pas Justą Paleckį, kuris prašė, kad vyras grįžtų, ir patikino, kad jam bus dovanota.

Po to Febroniją dar nuvežė pas kažkokį MGB viršininką, kuris jai siūlė ginklą ir liepė vykti į Uteną, rasti vyrą ir prikalbėti jį grįžti iš miško. Jei nesutiks, grasino jį nušausią. Sesuo Febronija pasakė, kad vyras Jonas Kimštas-*Žalgiris* jos neprisileis. Tada tas MGB viršininkas jai davė 30 červoncų ir liepė grįžti namo.

Kai Febronija sėdėjo suimta saugume, profesorius Markulis jos seserei Jankuvienei parašė laišką, kurį perdavė moteriškė ryšininkė, kad Jankuvienė nesijaudintų. Prof. Markulis rašė dėsiąs visas pastangas, kad Febroniją paleistų.

Po mėnesio sesuo Febronija grįžo pas Jankuvienę, kuri globojo jos vaikus. Baisu buvo žiūrėti į jos iškankintą veidą ir girdėti jos žodžius: „Judošius už Kristų gavo 33 grašius, o aš tik 30 červoncų, kad išduočiau savo vyrą."

1947 m. rugpjūčio 15 d. Febronija Kimštienė su seserim Jankuviene, kaip karininkų žmonos ir „banditų" šeimos nariai, išvažiavo į Uteną ir pasislėpė.

Vėliau abi atvažiavo į Vilnių pas Markulius, kurie tuo metu gyveno Pušų gt. Namuose rado Markulienę, papasakojo jai apie savo tragišką padėtį, nes jos su Markuliene buvo geros pažįstamos, kartu mokytojavo Ukmergėje. Markulienė Kimštienės paklausė, ar ji ėjo su gėlėmis į Šimonių girią?

Netrukus pasirodė ir Markulis – partizanų centro viršininkas *Erelis*. Žadėjo padėti, aprūpinti butu ir maistu...

...Vėliau jis į Uteną pas Jankuvienę atvažiavo kariniu „viliuku", nuvežė moteris į Vilnių, atsiprašė, kad dėl įvykių negalėjo pažadėtu laiku atvažiuoti, pasakė, kad dar norįs susitikti su majoru *Žalgiriu* – aukštaičių krašto partizanų vadu, paaiškino, kad milicija ieškojo nusikaltėlio ir pateko ne į tą butą...

R. K. p a s t a b a: paskutinėje pastraipoje įvykiai truputį supinti, ne visai aišku, kur ta „milicija" ieškojo nusikaltėlio: Vilniuje ar Utenoje, be to, yra daugiau nežinomųjų.

Lietuvos išdavikui (čia turimas mintyje prof. Markulis – *R. K.*) Šimonyse nepasisekė suimti gyvų partizanų vadų. Tada čekistai sugalvojo visus partizanų vadus sukviesti į sąskrydį Vilniuje. Pasiuntė automašiną į Utenos rajoną, kur per ryšininkus buvo sukviesti vadai, ir Markulis jiems pasiūlė važiuoti kartu į Vilnių, bet *Žalgiris* atsisakė. Jis pareiškė: „Aš esu vilnietis ir mane gali kas nors atpažinti." Bet vairuotojas Vytas jam garantavo savo šeimos gyvybe. *Šarūnas*-Antanas Slučka ir *Miškinis*-Vincas Kaulinis sėdo į mašiną ir išvažiavo į Vilnių.

Juos nuvežė į Žvėryną pas *Aitvarą,* namas buvo prie pat Neries, Vilkų gt. Vakare buvo balius. Partizanų viršininkas Markulis pasakė kalbą, persižegnojo ir pradėjo vaišintis. Vyrams buvo įtartina – per didelis prašymas gerti, bet jie negėrė. Šeimininkas labai stengėsi vaišinti, patarnauti, po baliaus paguldė savo miegamajame, o pats atsigulė prie durų kambaryje. Vėliau Kaulinis pasakojo: „Buvo kažkaip nejauku. Sutarėm nemiegoti. Ginklus pasidėjom po pagalvėmis, langą atsikabinom, bet nepajutom, kaip užsnūdom. Pasigirdo tylus beldimas į duris ir šnabždesys „Patichonku, spit". Šokome, griebėmės ginklų – jų nebėra, *Aitvaras* nuginklavo. Šokom į Nerį ir plaukėm. Jau pailsome, galvojome – žūsim ir niekas nežinos, bet Aukščiausiojo dėka pasiekėm seklumą. Pailsėję išplaukėm į krantą. Buvo naktis. Priglaudė geri žmonės. Aprengė, atvežė šiaudų vežimą į mišką, kur prašėm, pragulėjom dieną ir toliau naktimis miškais pasiekėm Saldutiškį." Miškinis prisiglaudė pas partizanų ryšininkę Veroniką Petrėnienę-*Laisvę*, gyvenusią netoli Saldutiškio geležinkelio stoties. Parašė laišką ir per *Laisvę* pasiuntė Jankuvienei į Ukmergę: „Brangios Lietuvos sesutės, tik nepasitikėkit profesorium Markuliu, nevažiuokit į Vilnių gyventi. Jis – Lietuvos išdavikas, žmogžudys. Atsisakykite jo globos. Kiek

jis iššudė partizanų ir kiek gyvų padėjo saugumui suimti. Pakankindavo ir paleisdavo užverbuotus, kad patys lietuviai vieni kitus gaudytų, šaudytų ir saugumui padėtų.“

Kai *Miškinis* ir *Šarūnas* Vilniuje ištrūko iš saugumo spąstų, Markulis atvažiavo pas mokytoją Jankuvienę, atsiprašė ir pažadėjo atvažiuoti kitą kartą paimti į Vilnių *Žalgirio* šeimą.

Markulienė ir Jankuvienė buvo mokytojos, abi eidavo į bažnyčią, tik niekas nepagalvojo, kad Markuliai – tėvynės išdavikai ir šnipai.

Nuvažiavau į Saldutiškį pas Petrėnienę-*Laisvę*. Jis pasikvietė iš bunkerio *Miškinį*, kuris papasakojo, į kokias pinkles jie pakliuvo Vilniuje, Žvėryne, Vilkų gt. Nr. 2. *Miškinis* pasakė: „Tegu bėga abi su Kimštiene (Kimantiene) iš Ukmergės su šeima...“ Viską išklausiusios nusprendėm, kad Kimštienei su šeima reikia bėgti. Padėjau jai nuvažiuoti pas Adomą Jankevičių (Jankų), kuris dirbo akademijos prieglaudoje ūkvedžiu. Jis priėmė Kimštienę su šeima, globojo ir maitino. Tai karininko Jankaus brolis. Bet netrukus pajuto, kad ji sekama: kažkas domisi jos gyvenimu, klausinėja, kur vyras. Nieko nelaukusi, Febronija pasitraukė į Kauną ir prisiglaudė Šančiuose, pas pusseserę Albiną Liaugaudienę, karininko Simikevičiaus (gal Šimkevičiaus? – *R. K.*) seserį. Tik neilgai ji su pulku vaikų ten galėjo gyventi. Teko man jai visą laiką padėti, globoti.

1941 m. gyvenau su seserimi Jankuviene ir broliu Viliumi Sabaliausku. Kartu su Jankuviene Ukmergėje turėjome trijų kambarių butą Liepų al., Nr. 21. Kai Kimštienė iš Ukmergės pasitraukė, mokytoją Jankuvienę pakvietė saugumas: vėlai vakare atėjo milicininkas, liepė rengtis ir kartu su juo eiti į miliciją. Jankuvienė atsisveikino su 4-erių metų sūneliu Rimgaudu, jis apkabino motinos kaklą, o motina klaikiu balsu šaukia: „Jėzau, Marija, Juozapai šventas!“ Vos atplėšiau tą vaiką nuo motinos kaklo. Tada jis apkabino motinos kojas ir nepaleidžia. Nežinojau, ar ji grįš ar ne...

Po trijų valandų sesuo grįžo iš saugumo. Ten jos klausė, kur jos vyras karininkas, kur Kimštas, kur Kimštienė, kur brolis Fabijonas? Jokūbas 10 metų nuteistas – miręs Sibiro lageriuose, Jankus – Sibire, brolis pabėgo su vokiečiais. Jankuvienė taip ir atsakė: „Vyras Sibire, rusai išvežė, o už kitus neatsakau.“ Bet jie jai pareiškė: „Jei nori grįžti pas sūnų, privalai pasirašyti ir paklusti mūsų valiai, o jei ne – pamatysi baltas meškas...“ Pasirašė sesuo Jankuvienė sekti mokytojus, kunigus, klausytis, ką jie kalba, ir pranešinėti saugumui. Jankuvienė nieko jiems nepadėjo. Aiškino nieko blogo negirdinti nei mokykloje, nei bažnyčioje. Saugumas to siekė porą metų.

Kai vyras Jankus grįžo iš Norilsko lagerių, seserį vėl pakvietė saugumas ir liepė pasirašyti, kad niekam nesakys, jog buvo priversta jiems dirbti. Daugiau nebešaukė, tik jos atleidimo iš mokyklos bylą padėjo į slaptą skyrių ir daugiau mokytojauti nebeleido.

Karininkas Jankus iš Sibiro grįžo ištinęs nuo bado. Atsigavęs, pailsėjęs ieškojo darbo. Įsidarbino Šiaulių statybos treste statybos inžinieriumi ir 1948 m. sausį su šeima persikėlė į Šiaulius.

Aš, Vitalija Sabaliauskaitė, 1948 m. sausio 2 d. ištekėjau už Kajetono Paknio. Jis dirbo Ukmergėje, sėklų laboratorijoje, agronomu, bet dėl saugumo persekiojimų

nenorėjo gyventi Ukmergėje. Gavo agronomo vietą Prienų žemės ūkio skyriuje ir ten persikėlė vienas, nes neturėjo buto. Kurį laiką aš irgi viena likau Ukmergėje, laikiau karvę. Vėliau gavom butą Mičiūnų kaime, pas Barštį. Atvažiavę į Prienus, Kimštų sūnų Vytautą priregistravome kaip sūnų, nes jis buvo mano krikštasūnis. Su Febronija liko tik vienas Virgutis. Taip juodu ir blaškėsi per pažįstamus. Dukrą Gražiną Kimštaitę (Kazurienę) įsidukrino Siesikų mokytoja Lionė Blusariuvienė, ji savo vaikų neturėjo, buvo našlė. Ukmergėje liko tik vienas F. Kimštienės brolis Vilius Sabaliauskas. 1944 m. padedamas gydytojo Mikalausko jis įsidarbino poliklinikoje greitosios pagalbos vairuotoju. Vilių visi gerbė ir mylėjo, bet 1948 m. juo susidomėjo saugumas. Pasikvietė ir ėmė kamantinėti: kur tavo sesuo Kimštienė, kur jos vyras karininkas, kur kitos seserys gyvena? Vilius gynėsi nežinąs, kur Kimštienė su vaikais. Tada saugumiečiai pagrasino: „Kai pakankinsim, viską pasakysi... Apsigalvok.“ Atėmė dokumentus, liepė pasirašyti (privertė būti jų agentu). Vilius pasirašė, bet asmens dokumentų ir vairuotojo teisių neatidavė, pasakė – kol nepasakysi, negausi. Vilius išsigando saugumo grasinimų ir pabėgo iš Ukmergės. Jis pasakė: „Geriau aš pats žūsiu, nei kentėsiu kankinimus, bet savo gyvenime nieko neišduosiu.“ Nuvažiavo į Motiejūnus, pas Napoleoną Puodžių, pusbrolis jį priglaudė ir maitino. Tvarte, po mėšlu, buvo įrengtas bunkeris, beveik visą laiką jame ir laikėsi.

Po kaimus pradėjo šliaužioti skrebai ir ieškoti pasislėpusių lietuvių. Vilius bijojo patekti jiems į nagus ir, kad nenukentėtų pusbrolis, išėjo į mišką ir prisijungė prie partizanų. Mes nežinojom, kur brolis, kokiam Alantos krašto miške. Aš gyvenau Kėdainių r. Nuvažiavusi į Kauną pas seserį Niaurienę išgirdau baisią naujieną. Ji pasakė, kad brolis Vilius žuvęs ir kad Alantos miestelyje ant grindinio numesti gulėjo trys partizanai, sušaudyti prie senelių namų, netoli bažnyčios.

Žmonės bijojo atpažinti savuosius, kad neišvežtų į Sibirą. Po to žuvusiuosius kaip gyvulius nuvežę sumesdavo į kokias nors duobes ir užkasdavo. Jei kas ton vieton atnešdavo gėlių, jas nudraskydavo.

1950 m. atvažiavo sesuo Febronija ir pasiėmė sūnų Vytuką. Mes nenorėjom atiduoti, bet ji juk motina, kaip neduosi, ir mano vyras Paknys juos išvežė iš tėviškės. Tai buvo beprotystė...

1950 m. *Žalgiris* susitiko seną pažįstamą, buvusį puskarininkį Makarską. Kažkada jie buvo geri draugai. Makarskas (kitur Makarskis Antanas – *R. K.*) dirbo Panevėžio r. Skaistgirio (kitur Kauklių t. ū. – *R. K.*) tarybinio ūkio direktoriumi. Partizanai per nuotraukas, ryšininko padedami pasitraukė už Panevėžio, į Žaliąją girią, iš Šimonių girios bėgo nuo išdaviko Markulio ir ten susitiko su Makarsku.

Makarskas pažadėjo *Žalgirio* žmoną įdarbinti tarybinio ūkio vištininke, bet *Žalgiris* nepagalvojo, kad ir tai gali būti apgaulė. Makarskas pasiuntė mašiną į Kauną, kur Šančiuose laikinai gyveno Kimštienė (ji vis dar gyveno Aldonos Kimantienės pavarde – *R. K.*), ir atvežė ją su vaikais į Skaistgirį. Apgyvendino pirtelėje, netoli buvo vištų ūkis, mokykla ir traukinių stotelė, lyg ir galima buvo gyventi. Febronija džiaugėsi, kad Makarskas ją globoja, apsaugos nuo tremties. Febronija parašė man laišką ir kvietė atvažiuoti pagal nurodytą adresą.

1954 m. birželio pabaigoje aš nuvažiavau ir pamačiau, kad vaikai neturi kuo apsirengti. Tik kai ką pasiuvo, pataisė, nes jie turėjo dalyvauti sporto šventėje ir

Febronija su jais išvažiavo į Panevėžį. Atėjo direktorius Makarskas ir paklausė, kur Aldona (Febronija – *R. K.*). Pasakiau, kad išvažiavo. Jis pasakė: „Man labai reikalingas Jonas-*Žalgiris*. Jau metai kaip gyvena žmona, ir Jonas nesirūpina savo šeima." Jis pradėjo aiškinti, kad Aldonos jis nebenori laikyti, nes kažkas jau įtariama... Atseit ji auksiniais dantimis, laikysena kaip Paryžiaus damos... Makarskas pasakė, kad ji negali dirbti ūkyje vištininke. Direktorius man pasirodė labai įtartinas.

Kai grįžo sesuo Febronija, aš pasakiau: „Rytoj rytą išvažiuoju traukiniu."

Vakare sutemus atėjo vyrai, kartu su jais ir Jonas-*Žalgiris*, pradėjo kalbėtis, pasakė, kad ryt 5 val. ryto susitiks su direktoriumi Makarsku miške už upės. Jie pasitarė, kur saugiau būtų galima apgyvendinti Febroniją su vaikais. Neiškentusi pasakiau: „Vyrai, nepasitikėkit direktoriumi, jis man labai įtartinas. Nepasitikėkit..." Stasys (Kulys Stasys-*Briedis* – *R. K.*), buvęs puskarininkis, tarė: „Jei taip švogierka kalba, mes atsisakom vado šeimos, neglobosim." *Žalgiris* suriko:

– Nutilk!

Aš pasakiau, kad ne į balių atvažiavau, o plikų vaikų aplopyt... Aldona mane kvietė.

Stasys suriko: „Jei nenutilsi, lazdų gausi!" Mane ištiko nervinis šokas. „Viešpatie, – ištariau mintyse. – Jeigu tu esi, paragink tuos asilus išeiti, tik kad nenušautų."

Rytą atsikėlusi norėjau išvažiuoti, kad nepakliūčiau į pinkles, bet sesuo verkdama prašė dar vieną dieną pabūti, 5-tą val. bus nutarimas, kur jai su vaikais apsigyventi...

Po pietų, 5 val., miške, už upės, pasigirdo du šūviai, ir automato serija atsiliepė toje vietoje, kur buvo partizanų susitikimas su direktoriumi Makarsku. Aš Febronijai pasakiau, kad kažkas negerai. Anksti rytą atėjo ryšininko Severino (Ksaveras Ališauskas – *R. K.*) žmona ir pasakė: „Aldona, bėk iš čia. Vyrai susirinko ant dirvono netoli kelio, direktorius atsinešė vaišių ir du butelius degtinės. Degtinė ir maistas buvo apnuodyti migdomaisiais. *Žalgiris* negėrė ir kitus draudė negerti. Pamatęs ateinantį vyrą su barzda, Juozas (Šomka Juozas-*Čerčilis* – *R. K.*) liepė jam stot, o jis, kvailelis, šoko bėgti. Tada Juozas iš šautuvo šovė aukštyn, ir netoliese pasigirdo automato šūvių serija. Visi vyrai puolė bėgt, kartu ir *Žalgiris*. Aukščiausiasis pasiuntė kvailelį (Paipulą – *R. K.*), išgelbėjusį partizanus nuo direktoriaus Makarsko spąstų, kuris su saugumu buvo susitaręs paimti gyvus. Saugumiečiai rado girtą direktorių ir brigadininką Antaną. Nuvežė juos į Panevėžį, kad partizanai nesuprastų..."

R. K. p a s t a b a: ši išdavystė plačiau aprašyta kn. APP, I d., p. 877–879, partizanų ryšininkės M. N. prisiminimuose; II d., 2 kn., p. 74–75, Stasės Dunkevičiūtės prisiminimuose, minimas tas pats Makarskis.

Išrašai iš agentūrinės bylos „Roj", kuri 1992 m. buvo rasta KGB archyve, LYA, f. K-1., ap. 45, b. 107.

TOMAS 3

P. 16–19. *Žalgirio* suėmimo planas panaudojant spec. grupę 1951 03. Netoli Skaistgirių k., ryšininko Povilo Ališausko vnk., turėjo įvykti agento ***Kruko*** ir *Žalgirio* susitikimas. Šiam tikslui paruošti SG iš 10–12 gerai parengtų smogikų.

P. 58. 1951 06 01 agentas *Krukas* susitiko su *Briedžiu* (Stasiu Kuliu), *Žalgiriu* (Jonu Kimštu) ir *Čerčiliu* (Juozu Šomka), susitikimas įvyko netoli Pajstrio k. Agentas turėjo 1 butelį paprastos degtinės

ir 1 butelį raudonojo „spec. vyno“, 1 butelį „spec. likerio“ ir „spec. sumuštinius“. Kimštas atsisakinėjo gerti, neva davęs priesaiką, išgėrė tik 10 g likerio.

P. 59. Begeriant pasipainiojo kažkoks žmogus (nevisprotis Paipulas iš Skaistgirių – *R. K.*), į kurį partizanai pradėjo šaudyti. Maždaug už 1 km buvusi SG, vadovaujama Staškevičiaus, taip pat pradėjo šaudyti, todėl partizanai pasitraukė.

P. 60. Padaryta klaida: turėjo būti apie 200 kareivių, o buvo tik 40. Dėl nesėkmingos operacijos iškilo agento iššifravimo tikimybė, kadangi partizanai spėjo nedaug išgerti, „vaistai“ negalėjo suveikti. Agentas ***Krukas*** (**Antanas Makarskis**) yra Kauklių sovchozo direktorius, Kimšto ryšininkas *Šernas*.

P. 140. Agentas ***Krukas*** 1951 10 08 Pamiškių k. susitiko su *Čerčiliu* ir dar vienu partizanu, taip pat su ryšininkais broliais Ališauskais. Agentas pakišo „spec. degtinės“. K. Ališausko raginami jau skubėjo išeiti. Eidamas pranešti, agentas nuo išgertos degtinės prarado sąmonę. Taip pat sąmonę prarado ir Povilas Ališauskas, bet brolio Ksavero Ališausko dėka partizanai sėkmingai pasitraukė. Apnuodyti partizanai, išėję į kiemą, pajuto silpnumą. Šiaip taip nuėjo iki pamiškės. Brendant per upelį, vienas iš jų prarado sąmonę. Tada Ksaveras Ališauskas atvažiavo su vežimu ir partizanus nuvežė į bazę. Agentas ***Krukas*** buvo iššifruotas. Kimštas nutarė agento neliesti, nes bijojo, kad dėl to gali nukentėti žmona ir vietiniai gyventojai.

P. 121. 1951 10 30 agentas ***Krukas*** (Joniškėlio r. Kauklių sovchozo direktorius **Makarskis**) vėl prigirdė partizanus, bet ryšininkai Povilas ir Ksaveras Ališauskai surinko į vežimą ir išvežė juos, rėkiančius ne savais balsais, į bazę (čia turima galvoje partizanų stovykla miške – *R. K.*).

P. 159. Povilas Ališauskas paimtas, užverbuotas kaip agentas *Spalis* ir paleistas.

R. K. p a s t a b a: iš Ksavero Ališausko, gyv. Panevėžio r., Teberešiškių k., pareiškimo, rašyto 1995 09 14 Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Panevėžio skyriui, dėl laisvės kovų dalyvio statuso pripažinimo (išlaikyta originali kalba):

<...> 1945 m., susikūrus partizanų būriui, kuriam vadovavo *Briedis*-Kulys Stasys, tapau šio būrio ryšininku ir rėmėju, nes mūsų namuose gyveno *Žalgirio*-Jono Kimšto žmona Aldona. Jinai buvo laikoma mano seserimi, nes buvo namuose. Kai ką padėdavo žmonai namų ruošoje. Bendromis jėgomis su Aldona aprūpindavome partizanus drabužiais žiemą. Pas mane klojime buvo įrengtas bunkeris sužeistų partizanų slaugymui ir gydymui. Šaltomis žiemos naktimis jame yra gyvenęs Šomka...

<...> Vieną kartą Juozas Šomka-*Čerčilis*, Edvardas Bačelis-*Gėbelsas* susitiko su Makarsku. Nepriklausomybės metais S. Kulys su Makarsku tarnavo kartu kariuomenėje, todėl jie buvo jau seni pažįstami. Makarskas atnešė samagono, pradėjo vaišinti visus partizanus primygtinai prašydamas gerti.

Tuo metu, kai Makarskas girdė partizanus, aš grįžinėjau iš Panevėžio. Prie Šiaudinių kaimo, kur mane pralenkė prisėdę enkavedistų du sunkvežimiai, supratau, kad kažkas ne taip. Smarkiau paraginau kumelaitę ir iš paskos atvažiavau iki Skaistgirių k. Jie pasuko Teberešiškių k. pusėn, čia pat sustojo ir išlaipino kareivius.

Man parvažiavus į namus, *Žalgirio* žmona Aldona pasakė, kad į stovyklavietę nuėjo *Gėbelsas*, *Čerčilis*, Makarskas ir kt. Nieko nelaukdamas, užuolankomis pasileidau bėgti į stovyklą ir ten nubėgęs pranešiau, kad ateina rusai. O Makarskas, kaip niekur nieko tik: „Išgerkit išgerkit“, – ragina. Bet vyrai pakilo ir bėgte per Pišios mišką. Pribėgęs prie Lėvens upės, *Gėbelsas* puolė gert vandenį, nes Makarsko samagonas buvo užnuodytas. *Čerčilis* netoli mūsų namų perbrido per upę, bet ant kranto išlipt nebepajėgė. Aš tada užsimečiau *Čerčilį* ant pečių ir taip nešiau apie kilometrą. Įtempiau į alksnyną ir apmečiau šakomis. Grįžau prie upės ir čia radau *Gėbelsą* be sąmonės. Jį taip pat paslėpiau ir grįžau į namus.

Pirmiausia enkavedistai puolė į tą vietą, kur buvo partizanai. Buvo aišku, kad buvo išduota. Tris dienas siautė, ieškojo partizanų, suėmė mane, bet pakankinę paleido, kadangi nerado nė vieno partizano. Išdavikas Makarskas iš mūsų krašto dingo tą pačią dieną, o partizanai pasitraukė į kitus miškus. Bet vis tiek buvo neramumai. 1951 m. išsikasęs bunkerį gryčioje po krosnimi, sėdomis išsėdėjau septynerius metus – iki 1958 m. vasaros, kadangi namai po to įvykio buvo sekami.

1958 m. buvau iš bunkerio ištrauktas, tardytas Joniškio r. enkavedistų, tris paras kankinamas, bet nieko negalėjo išgauti, kur dingo partizanai. Paleido, bet ramybėje nepaliko, dar apsilankydavo patikrinti. Per tuos septynerius metus praradau sveikatą.

Pasirašo K. Ališauskas

Aš apsirengiau ir jau ruošiuosi į traukinį. Sesuo verkdama ėmė prašyti nepalikti jos. Greit susiruošė, vaikus pasišaukė iš mokyklos, uždarėm pirtelę ir išvažiavom į Panevėžį pas Siminkevičienę. Jie buvo mūsų tėviškės kaimynai. Vyras Siminkevičius dirbo kepyklos vairuotoju. Vakare mudu su Siminkevičium nuvažiavome į Skaistgirius, susikrovėme daiktus ir parsivežėme į jų namus. Siminkevičiai mus priglaudė.

Mano vyras dirbo Ramygaloje kolūkio agronomu. Buto neturėjo, tik vieną laikiną kambariuką prie autobusų stotelės. Kitą dieną po darbo Siminkevičius mus nuvežė į Ramygalą, bet šeimininkas su vaikais nepriėmė, tik kaimynas mokytojas mus priglaudė porai dienų su daiktais. Susikrovėme ką atsivežę į sandėliuką ir dvi dienas prabuvom, iki susiradom butą kaime, netoli Prienų miestelio. Čia, vienam kambary sutilpo penki šeimos nariai. Šeimininkai gal ir suprato mūsų gyvenimą ar nujautė, o mes gyvenom ir buvom patenkinti. Sakėm, kad abu Pakniai sūnūs, sesuo – našlė. Parsivežiau savo karvę, turėjau kiaulę pasipjovusi, apsigynėm nuo bado. Kas netingėjo, ir kolūkyje visko turėjo. Tik neilgai džiaugėmės. Milicija susekė, kur gyvena Pakniai, kur išvežė Aldoną Kimantienę (Kimštienę)...

Kajetoną Paknį išsiuntė į Vilnių, į trijų mėnesių kolūkio pirmininkų kursus. Jų metu agronomus vežiojo po pavyzdingus Ukrainos kolūkius, tarybinius ūkius ir fotografavo kursantus. Vieną vakarą baigiantis kursams, į bendrabutį atėjo milicininkas ir paprašė Kajetoną eiti su juo. Nusivedė į saugumą ir ten pradėjo tardyt: „Tavo svainis *Žalgiris*-Kimštas sėdi miške, tu padėsi jį suimti.“– pareiškė čekistai. Kajetonas ėmė gintis, kad jokio *Žalgirio* nepažįsta, bet jie pasakė: „Meluoji. Tu laikai *Žalgirio* šeimą pas save.“ Kajetonas atsakė: „Aš nepažįstu savo svainio, aš tik 1948 m. vedžiau, o Kimštas jau seniai miške...“ Čekistai neatlyžo: „Po kursų dirbsi Troškūnų rajone, Raguvos kolūkyje, agronomu. Laikyk ir toliau *Žalgirio* šeimą, bet nieko nesakyk savo žmonai. Jei pasakysi, *Žalgirio* žmona pabėgs, o tave sušaudysim kaip banditą.“

1951 m. spalio mėn. mus su vaikais ir seserim Febronija perkėlė į Raguvą. Radom tuščią aplūžusį namą prie ambulatorijos, jo šeimininkas gyveno kaime. Kolūkio pirmininkas Borisas paprašė leisti mums tame name apsigyvent ir šeimininkas leido. Borisas su Kajetonu buvo seni pažįstami, kažkada kartu dirbo Širvintose. Borisas prieškario metais pagal profesiją buvo veterinarijos gydytojas. Kadangi turėjom karvę, pirmininkas padėjo parūpinti pašaro, atvežė malkų, Raguvos žmonės buvo geri.

Žalgiris tuo metu gyveno Raguvos miške. Čekistai Kajetonui liepė pranešti jiems, kada *Žalgiris* ateis pas savo žmoną. Vyras visą laiką buvo labai neramus. Jis nenorėjo, kad Febronija gyventų pas mus. Vos ne su ašaromis prašė jos išvažiuoti, nes dar turi keturias seseris, pas jas galėtų prisiglausti.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 45, b. 210 „VOSTOK", p. 103.

Išrašas iš pažymos

<...> Pagal mūsų užduotį Kauno MGB agentas *Vilnius* vieno susitikimo metu pasakojo Kimštienei, jog jis palaiko ryšį su partizanais, veikiančiais pietinėje Lietuvos dalyje. Kimštienė tuo susidomėjo ir paprašė paaiškinti, kokiai partizanų apygardai priklauso tie partizanai ir kas jų vadas.

Po šio pokalbio *Žygūnui* nuo *Vanago* (Adolfo Ramanausko – *R. K.*) buvo paruoštas laiškas, kuriame *Vanagas* siūlo pasinaudoti susidariusiomis aplinkybėmis ir tarp jų nustatyti ryšį. Šį laišką agentas *Vilnius* 1952 m. vasario 22 d. įteikė Kimštienei. Agento *Tauro* duomenimis, mūsų parašytą ir perduotą laišką perdavė *Žygūnui* (J. Kimštui) per ryšininką Vincą Šeštoką, s. Petro, g. 1898 m. ir gyvenantį Raguvoje, Troškūnų vlsč.

Iš *Žygūno* gavus teigiamą atsakymą, tolesnis susirašinėjimas tarp jo ir *Vanago* bus veikiamas kryptimi mūsų agentą pristatant kaip amerikiečių žvalgybininką, kurį siekiama suimti arba likviduoti.

Žygūno žmona Kimštienė su sūnumi slapstosi pas mūsų agentą *Taurą*. Gyvendama pas *Taurą*, sistemingai susitikinėja su savo vyru per ryšininką Vincą Šeštoką.

Vasario pabaigoje *Tauras,* siekdamas nustatyti ryšį su *Žygūnu*, per Šeštoką pasiuntė jam laišką.

Kovo 15 d. Kimštienė parašė ag. *Taurui*, kad *Žygūnas* siuntinuką ir laišką gavo, dėkoja už rūpestį ir rodomą dėmesį jam ir jo šeimai.

B. 400, p. 22. Agentūrinis pranešimas: šaltinis *Jurginas,* 1953 01 09:

1953 01 04 *Žalgiris* gavo žmonos laišką, kuriame pranešama, kad ryšininkas **Morkūnas** palaiko ryšius su MBG ir yra kaltas dėl *Liepos* (Mickūnas Antanas) ir *Žaibo* (Survila Vytautas) žūties. Siūlau įtraukti žmoną į MGB darbą.

R. K. p a s t a b a: tame pačiame agentūriniame pranešime MGB šaltinis *Jurginas* rašo: „Būtina paimti *Rimgaudą*, jam padedant galima likviduoti *Oželį* (Kazys Šinkūnas), *Brolalį* (Juozevičius Jonas), Juozą (Juozas Skeiveris – ?), *Sakalą* (Juozas Blinkevičius), *Tigrą* (Stasys Šidlauskas) ir Vacį (Vacys Bilys). Per *Rimgaudą* (Kazys Riauba) apkaltinti **Morkūną** partizanų *Nemuno* (Mykolas Blinkevičius), *Vilniaus* (Bronius Krivickas) ir *Žaibo* (Vytautas Survila) išdavimu ir tai užšifruoti prieš *Algimantą* (Bronius Karbočius) ir *Merainį* (Juozas Šibaila)."

Kaip matyti iš *Jurgino* agentūrinio pranešimo, ryšininką Morkūną planuota apkaltinti partizanų išdavimu, siekiant užšifruoti savo agentą. Kn. APP, II d., 1 kn., p. 435, Juozo Skrebės prisiminimuose, rašoma: „Antanas Mickūnas-*Liepa*. Gimęs 1922 m. Putiliškių k. Žuvo 1952 m. bunkeryje pas Alfonsą Barzdą Aleksandravos k., Velykių parap., kartu su Vytautu Survila-*Drūtu Vytu*, *Žaibu*, įskųsti Riaubos-*Kazoko*."

Kolūkietis Vincas Šeštokas, gyvenęs prie Raguvos miško, pasikviesdavo mus į pirtį. 1952 m. jis pasikvietė mus į pirtį ir pasakė, kad netoli miške mūsų laukia *Žalgiris*. Šeštokas mus nuvedė, nuėjau ir aš, ir sesuo Febronija. Jonas padėkojo man už šeimos globą, miške buvo ir naujokų. Vyrui nesakiau, kad buvome susitikusios su Jonu, nenorėjau, kad matytų ir žinotų, kur kas gyvena.

Vyras per dienas dirbo kolūkyje, grįždavo vėlai vakare. Vieną kartą atėjo Raguvos MGB garnizono viršininkas ir pasakė: „Tai negrįžo tas juodas vabalas?"

Pastovėjo ir išėjo. Sesuo Febronija išsigando. Vos tik tas enkavedistas išėjo, Febronija tą patį vakarą išvažiavo į Kauną, pas seserį Niaurienę.

Visi svainiai vengė Febronijos, nes bijojo, kad čekistai neišvežtų į Sibirą. Todėl ji ir blaškėsi su vaikais po visą Lietuvą.

1952 m. į Raguvą pradėjo važinėti ryšininkė su laiškais ir prašė juos perduoti *Žalgirio* žmonai. Aš pasakiau, kad jos nėra. Tada paprašė juos perduoti dėdei Vincui (Šeštokui).

Grįžusi iš Kauno, Febronija paklausė, ar nebuvo kas iš saugumo ir ar jos neieškojo? Pasakiau, kad buvo atvažiavusi kažkokia moteris ryšininkė ir kad ji man pasirodė labai įtartina. Kai atvažiavo kitą kartą, aš pamačiau, kaip už ambulatorijos krūmelio sustojo Vilniaus „Volga". Iš jos išlipo ta pati moteriškė ir vėl atnešė laišką *Žalgirio* žmonai. Aš jos paklausiau: „Tai ką, jau „Volga" važinėji?" Moteriškė iškart sumišo, po to lyg ir atsitokėjusi tarė: „...Važiavo pro šalį, pakėliau ranką ir pavežė." Ta moteris man drumstė ramybę su laiškais. Kitus gelbėjome, o mes su vyru kentėjome dvejus metus.

1953 m. kovo 29 d. vyrą atleido iš agronomo pareigų. Tada jis nuvažiavo į Šeduvos žemės ūkio skyrių ir ten vedėjas priėmė dirbti agronomu. Gavo kambariuką, gyveno vienas ir dirbo agronomu, o aš likau su vaikais Raguvoje, kol jie baigs mokyklą. Paknys (Kimštas) Vytautas baigė 6-tą, o Kieliukas (Kimštas) Virginijus – 5-tą klasę.

1953 m. gegužės 28 d. atėjo Vinco Šeštoko duktė ir pasakė, kad vaikų tėvas *Žalgiris* suimtas gyvas bunkeryje.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 45, b. 210 „VOSTOK", p. 105.

Išrašas iš akto, rašyto 1952 m. rugpjūčio 16 d.

<...> 1952 m. rugpjūčio 16 d. Šimonių girioje, Anykščių rajono teritorijoje buvo įvykdyta čekistinė-karinė operacija, kurios metu paimtas gyvas LLKS prezidiumo narys, Šiaurės rytų srities vadas Kimštas Jonas, s. Lauryno, turintis slapyvardžius *Žalgiris*, *Aukštaitis*, *Žygūnas*, *Karijotas*, g. 1911 m. Vilniuje, buržuazinės Lietuvos kariuomenės karininkas.

Pas suimtąjį rastas automatas PPD Nr. HB 722, užsieninės markės 9 mm kalibro pistoletas Nr. 6321, 200 šovinių ir didelis kiekis įvairių „banditinių" antisovietinių dokumentų, laiškų ir fotonuotraukų.

Aktą pasirašo: LSSR MGB 2N valdybos viršininko pavaduotojas papulkininkis ZENIAKIN

LSSR MGB 2N valdybos I sk. vrš. majoras SNAKIN

LSSR MGB 2N valdybos I sk. vrš. pavaduotojas majoras ZINODZIANOV

LSSR MGB 2N valdybos I sk. vrš. pavaduotojas vyr. ltn. DOMBROVSKIJ

Ištrauka iš buvusio MGB SG grupės nario Prano Preikšaičio-*Jūros* prisiminimų

Pranas Preikšaitis tiesiogiai dalyvavo suimant *Žalgirį*-Joną Kimštą. Prisiminimai publikuoti kn. LKP, VII d., 2 kn., p. 637–638:

„<...> J. Kimšto paėmimui ruošėmės ištisus metus. Tuomet mane visai atitraukė iš SG grupės ir pagal saugumiečių sudarytą legendą gyvenau Pastasiūnės kaime pas (Antaną?) Bagdžiūną, netoli Saldutiškio, Utenos rajone. Paprasčiausiai veikiau kaip Kimšto ir Kalyčio ryšininkas. Bagdžiūnas irgi buvo saugumo užverbuotas, jis apie mano veiklą, kai pas jį gyvenau, buvo informuotas.

Atvažiuodavo ryšininkai nuo Panevėžio, nuo Anykščių, perduodavo man laiškus arba kokias nors žinias, žodžiu, turėdavau nueit į Saldutiškio stotį jų pasitikti. Ryšio nustatymui susitikimo metu buvo naudojami slaptažodžiai. Manęs paklausdavo: „Ar nupjauta eglė?“, aš atsakydavau „Medis dar stovi.“ Iš Kimšto gautą informaciją aš perduodavau Kalyčiui. Kada per tuos ryšininkus buvo užmegzti patikimi ryšiai su Kimštu, Kalytis paskyrė su juo pasimatymą (Kalytis jau buvo suimtas ir užverbuotas – *R. K.*).

Į susitikimą turėjo ateit vyr. ltn. Staškevičius su grupe, bet jis kažkodėl negalėjo. Tada vadovauti operacijai pasiuntė S. Šimkų. Ėjome mes – Stasys Petravičius-*Klajūnas* (MGB ag. smogikas *Mažytis*), aš – MGB ag. *Jūra*-Pranas Preikšaitis (buvau legenduotas partizanu slapyvardžiu *Trispalvis*), *Tarzanas*-Alfonsas Radzevičius (MGB ag. smogikas *Alfa*), Bronius Kalytis-*Siaubas* (MGB ag. smogikas *Ramojus*, *Serapinas*) ir Stasys Šimkus (legenduotas partizanu *Šarūnas*, MGB ag. smogikas *Šturmas*). Susitikimas įvyko miške, kažkur netoli Anykščių. Tą vietą apžiūrėjome atėję anksčiau, paskiau naktį nuėjome ir laukėme. Atėjo trise. Du partizanai ir viena moteris (supratau, kad ji buvusi mokytoja). Pagal duotus sutartinius ženklus susitikome, aptarėme padėtį, visur ramu, tada jie pasiūlė eit pas juos į stovyklą. Kalytis buvo gerai pažįstamas su Kimštu, Kimštas pažinojo Radzevičių, todėl jokių nesusipratimų neįvyko.

Partizanų stovykloje radome apie dvidešimt partizanų. Mus labai gražiai priėmė, pavalgydino, stovykloje praleidome dvi naktis. Mums buvo duotas griežtas įsakymas – Kimštą paimti tik gyvą. Staškevičius nurodė Kimštą paimti man ir Radzevičiui.

Stovykloje tuo metu vyko partizanų vadų pasitarimas, kuriame, kiek pamenu, dalyvavo partizanų vadai *Kirvis*-Viktoras Sabaliauskas, *Mokytojas*-Antanas Burokas.

Iš pradžių mes dar kažkaip abejojom, manėm, kad mumis dar ne visai pasitiki, bet paskiau buvo sutarta, kad žiemoti Kimštas eis su Kalyčiu. Taip mes ir išėjom. Paėję apie dvylika kilometrų, susėdom sutartoj vietoj pailsėti. Mes su *Alfa* atsistojom, Kalytis užkalbino Kimštą, tada griebėm jam už rankų ir surišom kojas. Mes su Kalyčiu išėjom pakviesti kareivių maždaug už penkiolikos kilometrų. Grįžusius mus Šimkus dar išbarė, kad taip ilgai neatėjom. Kimštą atidavėm kareiviams ir jie jį parsivežė į Vilnių.

Kiek žinau, Kimštas bandė žudytis, pjovėsi venas, bet vėliau, matyt, persigalvojo ir buvo užverbuotas. Operacijose jis, kiek man žinoma, su SG nedalyvavo, daugiausia nustatinėjo ryšius su Žemaičiu ir kitais partizanų vadais. Jį verbuojant daugiausia prisidėjo Staškevičius.

Kai nuo 1953 m. aš dirbau jau saugumo bazėje Pavilnyje opratyvininku „kadraviku“, Kimštas buvo apgyvendintas ten. Teko su juo kažkiek pabendrauti, buvome susitikę su jo žmona, dukromis. Žmona irgi buvo užverbuota, bet ji savo vyro neišdavė, jį saugojo. Su juo tik kartą dalyvavau vienoj operacijoj, kažkur netoli Panevėžio, bet į susitikimą niekas neatėjo ir ta operacija žlugo.“

1952 08 06 valstybės saugumo ministras Kondakovas patvirtino konspiratyvaus J. Kimšto sučiupimo planą. Į sąskrydį Šimonių girioje numatyta pasiųsti agentus *Ramojų*, *Mažytį* ir *Alfą*, lydimus smogikų *Šturmo*, *Tigro* ir *Jūros*. Pastarieji,

ryšininkei Žukaitei pažįstami kaip švenčioniškiai partizanai, turėjo vaizduoti „vado“ apsaugą. Planuota siųsti daugiau smogikų, tačiau vėliau šios minties atsisakyta: J. Kimštui gali kilti įtarimų, be to, yra didesnė grėsmė būti iššifruotiems.

Vaizduojančius Kalyčio apsaugą smogikus apginkluoti automatais, *Mažytį* ir *Alfą* – šautuvais, o *Ramojui* įteikti meistriškai sugadintą šautuvą su optiniu taikikliu.

Vytauto apygardos štabo nuveiktam darbui pademonstruoti išspausdintas „Aukštaičių Kovos“ numeris, atsišaukimai ir Tigro rinktinės partizanų sąskrydžio protokolai.

Labiausiai čekistai nerimavo dėl agento *Ramojaus*. Iki tol Kalytis tiesiogiai nedalyvavo žudynėse ir suėmimuose, tad ar jis neišsiduos? Ar susitikimas, broliškas pašnekesys su *Žalgiriu*, bendrų išgyventų dienų prisiminimai nepasibels į jo sąžinę? Kad taip neatsitiktų, *Šturmui* ir *Alfai* įsakyta nenuleisti nuo jo akių, į maistą įmaišyti valią pakertančio preparato „Neptun-80“. Agentams duotas šuo išmokytas sekti tiktai *Siaubo* pėdsakus.

Spec. grupės užduotis: jeigu susitikime dalyvautų nedaug partizanų, tuomet gyvą sučiupti J. Kimštą (jeigu neatvyktų – *Mokytoją*), o likusius sušaudyti vietoje. Jeigu partizanų būtų daugiau, tuomet įsipiršti J. Kištui į palydovus ir slapta suimti, o kitus, prieš tai nustačius tvirtus ryšius, paleisti.

Dienos bėgo nenumaldomai, o žinios iš *Mokytojo* vis nebuvo. Rytų Lietuvos pogrindžio organizacija atsidūrė mirtino pavojaus akivaizdoje. Artėjančios dienos turėjo parodyti, ar Vytauto apygardos kovotojus iššudę smogikai įsisuks į Vaižganto ir Vyties kovines struktūras, ar čekistams dar ilgus metus teks naudotis smulkių šnipelių paslaugomis.

Baisius agentų smogikų infiltracijos į Vytauto apygardos organizacijos padarinius vaizdžiai liudija 1952 08 06 MGB 2N skyriaus pažyma apie nuveiktą darbą legenduojant Šiaurės rytų Lietuvos srities štabą.

<...> Rugpjūčio 12 d. ryšininkė atnešė žinią iš *Mokytojo*: artimiausiomis dienomis jis lauksiąs *Siaubo* nurodytoje vietoje.

Po poros dienų, sutemus, spec. grupė buvo išlaipinta Galvydžių k. apylinkėse. Netrukus atvyko ryšininko ir Janinos Valevičiūtės-*Astros* lydimas Vaižganto rinktinės štabo viršininkas Antanas Burokas-*Mokytojas*.

Patikrinęs atvykėlius, *Mokytojas* paleido ryšininką, o svečius nusivedė į Šimonių girioje įrengtą stovyklą, kur laukė J. Kimštas ir 16 *Tigro, Kirvio* ir *Mokytojo* būrių vyrų.

Saugumiečio S. Šimkaus liudijimu, *Žalgiris* nuoširdžiai sutiko tik Kalytį, o jo palydovus kruopščiai patikrino, apžiūrėjo ginklus, išgalvotu pretekstu suguldė atskirai ilsėtis.

Rugpjūčio 14-ąją, pirmą sąskrydžio dieną, B. Kalytis perskaitė pranešimą apie Vytauto apygardą ištikusias nelaimes ir dabartinę situaciją. Pagal išankstinį čekistų nurodymą *Siaubas* liaupsino Labanoro partizanų gyvenimo sąlygas, esą ten žmonės patikimi ir svetingi, o turimų bunkerių pakaktų kelių būrių žiemojimui. *Ramojaus* pasakėlės užgavo ir sentimentaloko J. Kimšto gyslelę: juk Rytų Aukštaitijos partizanų organizacija susikūrė būtent Labanoro girioje, tad ar nevertėtų tenai įkurti ir srities štabą?

Ramojaus provokacija pavyko: daugelis susižavėjusių jo pasakojimu sąskrydžio dalyvių pareiškė norą žiemoti „svetingojo“ *Siaubo* valdose.

Antrąją sąskrydžio dieną srities vadas J. Kimštas trumpai apibūdino tarptautinę padėtį. Pats mažai betikėdamas Vakarų demokratijos šulų skleidžiama propaganda dar bandė drąsinti kovotojus.

Įvertindamas B. Kalyčio nuopelnus atkuriant Vytauto apygardos ir K. Mindaugo srities štabus, *Žalgiris* jį paskyrė srities štabo viršininku ir pirmuoju savo pavaduotoju.

Apgailestaudamas, kad dviejų srities štabų negali būti, vadas panaikino Kalyčio sukurtą štabą, tačiau pažadėjo ateityje paskirti *Siaubo* rekomenduojamus asmenis.

Baigiantis sąskrydžiui, Kalytis visus nufotografavo (neva srities štabo archyvui), o J. Kimštas iš kiekvieno priėmė rašytinę priesaiką negailint savo kraujo ir gyvybės kovoti už Tėvynės laisvę.

Taip baigėsi paskutinysis Rytų Lietuvos srities partizanų sąskrydis. Tiesa, vėliau dar įvyko keletas „posėdžių“, tačiau tai būta čekistų surežisuotų ir B. Kalyčio-*Siaubo* – agento *Ramojaus* – talentingai suvaidintų farsų, po kurių „suvažiavimo“ dalyviai – aktyvūs partizanai – dingdavo visiems laikams...

Smogikų džiaugsmui, *Žalgiris* nedvejodamas sutiko atvykti į Labanoro girią, jis net atsisakė *Mokytojo* siūlomos apsaugos, tik paprašė įspėti ilgą laiką jį globojusius raguviškius ir Stasio Kulio-*Briedžio* (Panevėžio Žaliosios girios vadas) vyrus.

„*Kirvis* (Viktoras Sabaliauskas) palydėjo iki malūno. Atsisveikinom su juo ir pasukom miško keleliu. Netoliese turėjo būti kaimas, kuriame ryšininkas matė pulkininko „viliuką“.

– Palaukit... – tariau, nuėjus kelio galą. – Koją trina... Nutraukęs batą, ėmiau vynioti autą.

Žalgiris atsisėdo šalia.

– Parodykit savo kompasą, broli vade, – paprašiau, pamatęs ant jo riešo dailų vokišką kompasą. – Maniškis kažkodėl sugedo, o bijojau išklysti iš kelio...

Kai *Žalgiris* ištiesė ranką, čiupau jam už alkūnės. Už kairės rankos sugriebė *Tarzanas*“.

Taip srities vado suėmimą aprašė čekisto S. Šimkaus „biografas“ A. Čalnaris, neužmiršęs pridurti, jog suimtasis, belaukiant operatyvininkų, dar išlenkęs „burnelę“ (nors buvo visiems žinomas blaivininkas).

Žalgirį tardė visas LTSR MGB elitas. Nepavykus psichologiniam šantažui, buvo pasitelkti Berijos ir Ježovo mokyklas baigę „kūno technikos specialistai“. Pakabintam už rankų ir kojų Kimštui perpjovė raumenis ir kabliais traukė sausgysles, „gydytojų“ konsultuojami, paliko nenupjautus tik dviejų pirštų nervus, kad galėtų rašyti...

Kankinamas vadas neprašė malonės, tik mirties, o į čekistų gundymus atsakinėjo: „Priesaikos nesulaužysiu, aš mirsiu karininku.“ Deja...

Po keleto dienų žvėriškų eksperimentų suimtasis, įvardytas „operatyviniu objektu **„Ž“**, 1952 08 27 parašė laišką Vyčio apygardos vadui *Algimantui*, kuriame ragino nedelsiant ieškoti ryšio su *Vanagu* ir susilaikyti nuo bet kokių aktyvios kovos formų.

Per vienerius čekistų naguose praleistus metus J. Kimštas parašė ne vieną dešimtį tokių laiškų. Operatyvininkai juo ilgai nepasitikėjo, įvairiais būdais tikrino, nesiuntė į susitikimus su partizanais. Tam, tiesa, nebuvo nė reikalo, visiškai pakako kūnu ir siela parsidavusio srities štabo viršininko *Šiaurio* (B. Kalyčio) ir jo parankinių.

Deja, netgi būdamas saugumo kalėjimo kazematuose, vadas įvykdė MGB-istų pavestą uždavinį: 1952–1953 m. *Žalgirio* laiškais iškviesta susitikti ir nukauta 20–30 partizanų.

1953 m. kovo mėn. pagal jo laiškus išaiškinus ir nukovus Vyčio apygardos vadą B. Karbočių-*Algimantą*, Kimštas visiškai palūžo. Nutaikęs progą, bandė nusižudyti, persipjovė venas, tačiau laiku suskubę čekistai išgydė ir dar labiau įpynė į savo juodų planų voratinklį.

Operatyvinis objektas **„Ž“**, MGB agentas ***Jurginas*-Jonas Kimštas, s. Laurynno**, gimė 1911 m. Vilniuje. Lietuvos kariuomenės leitenantas, Vietinės Rinktinės kuopos vadas. 1944–1945 m. vienas iš Jungtinės Tigro rinktinės kūrėjų ir vadų, Vytauto apygardos kūrėjas ir vadas (1945 09–1947 05), Šiaurės Rytų Lietuvos partizanų srities vadas (1946 01–1949 02 ir 1952 05–08), LLKS Tarybos prezidiumo Rytų Lietuvos sekcijos vadovas (1949–1952 05). Turėjo *Dobilo, Žalgirio, Aukštaičio, Karijoto, Žygūno* ir kt. (apie 15) slapyvardžius.

1952 08 15–16 d. naktį suimtas ir po žiaurių kankinimų užverbuotas. Panaudojant jo ryšius ir asmeniškai dalyvaujant, sunaikinta 20–30 partizanų.

Nuo 1953 09 15 panaikintas areštas, bet dar naudotas kaip „įtakos agentas“ (sučiuptų partizanų „praauklėjimui“). Dvasiškai ir fiziškai suluošintas (I grupės invalidas) išbrauktas iš agentų kaip nebegalintis dirbti.

Mirė 1974 m. Vilniuje.

...Nešini *Žalgirio* rašytais laiškais, įsakymais ir Šimonių girioje darytomis fotonuotraukomis, smogikai traukė Labanoro, Raguvos, Alantos miškais ieškodami paskutiniųjų partizanų pėdsakų.

Kai suėmė *Žalgirį*, jo žmona su vaikais pabėgo į Šiaulius, pas seserį Jankuvienę. Ši surado kambariuką pas seselę Sriubienę, netoli Jankų. Visi pažįstami padėjo kas kuo galėjo, atjautė.

Apgydžius rankų ir kojų žaizdas, *Žalgiris* po metų išleistas iš saugumo kalėjimo. Jam buvo duotas kambarys Nemenčinės plento pamiškėje, kurį prižiūrėjo skrebai. *Žalgiris* nevaldė pirštų, negalėjo nei apsirengti, nei užsisegti sagų. Invalidas jau buvo nebepavojingas.

Žalgiris parašė Jankuvienei ir pasiteiravo, kur jo šeima. Ji parašė ir nurodė adresą. Saugumas pasiuntė mašiną į Šiaulius, grįždama pro Šeduvą ji dar sustojo prie mūsų buto, Kimštienė pasiėmė savo daiktus, lagaminą, man nesakė, kur ji vyksta ir kur gyvens. Kartu važiavo ir palydovas. Gal jai buvo uždrausta kalbėti? Galvojome, gal Sibiran veža? Ilgai nežinojom, kur jie yra ir kur gyvena.

1955 m. Jonas Kimštas parašė laišką, prašė atvažiuoti atsisveikinti, nori padėkoti už šeimos globą. Jis rašė: „Tu buvai vargšų motina, vaikai alkani eina į mokyklą, neturi kuo apsirengt. Aš kaltas. Dėl manęs visi kentėjo ir toliau kenčia...“ Parašė, kad

jie gyvena Vilniuje, Nemenčinės plente, antrame name nuo pamiškės. Prisidėjau kapšus, kiek galėjau panešti. Kai gyvenau kolūkyje, turėjau visko, buvau pasipjovusi kiaulę. Šiap taip suradau tą namą, kuriame gyveno Kimštai, apgyniau juos nuo bado. Visi gyveno su svetimom pavardėm. Tai prakeikto išdaviko prof. Markulio aukos. Pradėjau vėl rūpintis vargšais. Jonas irgi su svetima pavarde gyveno. Nuėjo į saugumą ir paprašė, kad šeimai skirtų butą ir grąžintų Kimštų pavardes. Jis pasakė: „Aš taip toliau gyventi negaliu, sušaudykit mane, jei nesuteiksit man gyvenimui sąlygų... Padarėte invalidu... Aš nueisiu prie Lenino paminklo ir nusižudysiu. Leninas glaudė vargšus ir mane priglaus."

Parvažiavau ašarotom akim. Skaudu buvo matyti jų baisų gyvenimą. 1957 m., kai jau gyveno Žvėryne, Sakalų gt. dviejų kambarių bute, gyvenimo sąlygos pagerėjo, visiems šeimos nariams sugrąžino Kimštų pavardes.

Ukmergėje gyvenantis gydytojas Mikalauskas, sužinojęs apie tragišką karininko Kimšto likimą, pradėjo jį remti, siųsdavo siuntinius ir pinigų. Kai prisiregistravo, areštavo kaip pirmojo pulko kaip karininką. Suimtas išbuvo devynis mėnesius. Kai grįžo, Mikalauskui parodė sužalotas rankas. (Toliau tekstas neredaguotas– *R. K.*)

1958 m. Kimštai gavo butą Pervažos gt. 18, bt. 1. Jonas su tokiom rankom negalėjo dirbti, patyrė širdies infarktą, jį kankino galvos skausmai.

1958 m. aš apsigyvenau vyro tėviškėje, Rokiškio r. Jo brolis su šeima buvo išvežtas į Sibirą, liko dvi invalidės seserys. Sveikoji sesuo dirbo mokytoja Kaišiadoryse.

Kolūkio pirmininkas Beliūnas atmatavo 60 arų sodo. Kai pradėjau tvarkytis, kaimynams labai nepatiko, kad jie nebegalės obuolių pardavinėti ir sode ganyti karves. Pasikviečiau Kimštukus iš Vilniaus ir aptvėrėm sodą, kad nelandžiotų kaimynų gyvuliai.

1959 m. paskyrė naują pirmininką. Pavasarį, balandžio mėn., atvažiavo du buvę skrebai: kolūkio pirmininkas Pekarskas ir jo pavaduotojas Velička. Jie nusprendė seseris Paknytes išvežti į senelių namus, bet aš nepasidaviau, apgyniau nuo skrebų savivalės invalides seseris Paknytes ir jų tėviškę.

Šie skrebai, sužinoję, kad tremtinius paleidžia iš Sibiro, viską darė, kad jie negalėtų grįžti į savo namus.

Pasikviesdavau savo seserų vaikus, iš Šiaulių – karininko Jankaus, iš Vilniaus – Kimštukus, jie padėdavo šienauti, suvežti šieną į daržinę, nes pirmininkas Pekarskas arklių neduodavo.

Susirgau nervų liga, paralyžiavo, paguldė į Kamajų ligoninę, tris savaites išgulėjau. Senutes invalides prižiūrėjo jaunimas. Sužinoję, kad guliu ligoninėje, Rokiškio vykdomojo komiteto pirmininkas, kolūkio pirmininkas Pekarskas ir profsąjungos pirmininkas nutarė senutes Paknytes išvežti į senelių namus. Tik jie nežinojo, kad senutes studentai globoja. „Kodėl nenorite važiuoti į senelių namus?" – paklausė vykdomojo komiteto pirmininkas. Adelė Paknytė atsakė: „Mes čia gyvenom ir augom, mes čia ir mirsim, niekur nevažiuosim, tik maišan sukišę išvešite..." O Jankus pasakė: „Ponai, pirma maišus pasisiūkite ubagams vežti." Rajono pirmininkas pasakė: „Piemenys, važiuokit namo! Mes globosim senutes."

Mano vyras Paknys 1949 m. pavasarį gavo darbą Paneliovos (taip originale – *R. K.*) tarybiniame ūkyje, jį priėmė brigadininku. Gyveno vienas, vargo. Aš

pasilikau, kol į namus iš Sibiro tremties sugrįžo Apolinaras Paknys. Į Komijos sritį buvo išvežta ir jo sesuo Teofilė Paknytė-Šteminienė su dukra, o vyras iš Kamajų su sūnumi pabėgo į Kanadą. Teofilė mirė Komske nuo bado ir šalčių, o grįžusi dukra gyveno Rygoje. Vyriausiasis brolis Juozas Paknys buvo Lietuvos banko valdytojas, su šeima pasitraukė į Vokietiją ir ten 1946 m. mirė.

Antanas Paknys buvo Lietuvos sklandytuvų konstruktorius-veteranas. Tarnavo rusų kariuomenėje ir dar kalėjime sėdėjo. Grįžęs po karo, dirbo inžinieriumi Petrašiūnų elektrinėje. Būdamas pensininkas daug metų dirbo Prienuose. Miręs.

Mano vyras Kajetonas Paknys mirė 1988 m. Jis daug iškentėjo nuo sovietinės valdžios. 1945 m. vasario 22 d. jį, kaip agronomą, išsiuntė iš Ukmergės į Gelvonų vlsč. matuoti sklypų. Davė blankus, kad atmatavęs sklypus, žmonėms įteiktų kaip dokumentus. Atėjo iš miško ginkluoti ir liepė sau atsimatuot du metrus... Geri žmonės užstojo, todėl nesušaudė, tik nurengė, atėmė paltą, dokumentus, karinį pasą ir blankus. Grįžęs turėjo pristatyti dokumentus, o ką bepristatysi, jei viską atėmė. Tuomet rusų kareiviai mušė, sudaužė galvą. Įsiutę klausė: „Kodėl tavęs nenušovė „banditai"? Visi ginkluoti...

Agronomas Julius Alekna, buvęs kartu su Kajetonu, taip pat nukentėjo ir nuo miško brolių, ir nuo skrebų.

Brolis Apolinaras Paknys buvo ištremtas į Krasnojarsko sritį.

Tėvas Antanas Paknys buvo pasiturintis ūkininkas, turėjo 55 ha žemės ir 12 vaikų. Užaugino 4 sūnus ir 6 dukteris. Tris sūnus išleido į mokslus. Vyriausiasis sūnus Juozas Paknys dar caro laikais sėdėjo kalėjime Kaune. Juozas Latvijoje baigė aukštąjį mokslą, vedė Ievą Petravičiūtę, turėjo 4 sūnus: Steponą, Joną, Jurgį ir Juozą. Padėjo mokytis seserims Marijai Ivaškevičienei ir Nastei Venslauskienei mokytojų seminarijoje ir broliams Kajetonui bei Antanui, turėjo dviejų aukštų namuką Trakų gt. Pas jį gyveno ir Aleksandras Drobnys, padėjo jam mokytis, įdarbino Finansų ministerijos departamento direktoriumi, o nuo 1958 m. buvo paskirtas Lietuvos TSR valstybinės plano komisijos pirmininku. Juozas Paknys nepagalvojo, kad mokinys užims jo vietą ir taps Lietuvos banko valdytoju. Drobnio ranka nesudrebėjo, kai pasirašė ir atidavė Lietuvos auksą rusams. Amerikoje dar tebegyvena Juozo Paknio sūnus. Vilniuje, Kalvarijų gt. 174, bt. 2a, gyvena 90-metė sesuo mokytoja Paknytė-Vasalauskienė.

Apolinaras Paknys su šeima grįžo iš tremties, visų sveikatos buvo sužalotos. Sutrauktais sąnariais mirė Paknienė. Sūnus Juozas invalidas, o sesuo Bronė Kapitavičienė dar gyvena Panevėžyje, Smėlynės gt. 59, bt. 27.

Mano brolis Jokūbas Sabaliauskas buvo nuteistas 10 metų, mirė Archangelsko lageryje, ant geležinkelio bėgių, palikęs 4 vaikus. Nesulaukė vaikai tėvo ir iki šios dienos nežino, kur jis pakastas...

R. K. p a s t a b a: savo raštus gerb. Vitalija Sabaliauskaitė-Paknienė užbaigia dar kartą dideliais prakeiksmais prof. Juozui Markuliui-*Ereliui*. Ji rašo: „Lietuva, brangi Motina mūsų. Kiek iškentėjo tavo vaikai... Gaudė, kankino, šaudė, vežė į Sibirą, badu marino, šalčiais, darbais kankino, daug gyvybių atėmė. Žuvo Lietuvos vaikai, visus gąsdino Sibiro baltom meškom, lietuvius priversdavo, kad

vieni kitus šaudytų. Kas patekdavo okupantų sauguman, kankinimais priversdavo paklusti, ne visi iškentėdavo kančias, užverbuoti grįždavo į miškus ir kaip judai priešams į rankas atiduodavo savo brolius, kovos draugus.

Prakeiktas profesorius Markulis, Lietuvos išdavikas, žmogžudys. Kiek jis padėjo okupantų saugumui suimti gyvų partizanų, kiek išsiuntė į Sibirą, sušaudė. Miręs Markulis, Lietuvos išdavikas, liko nenubaustas. Tegul skaito Markulio vaikai, tegu didžiuojasi judošiaus darbais. Pasimirė ir Lietuvos išdavikas Makarskas, buvęs puskarininkis. Kai jam nepasisekė Skaistgirių miške apnuodyti ir suimti partizanų vadą *Žalgirį*, turėjo bėgti į kitą Lietuvos kraštą. Sovietinis saugumas jį įdarbino Raudondvario ūkyje prie Kauno...“

Daug tulžies V. Paknienė išliejo ant Markulio ir Makarsko, bet argi ji nežinojo, kiek savo kovos brolių į niekšų rankas atidavė jos sesers vyras Jonas Kimštas-*Žalgiris*, kaip ir daugelis kitų, užverbuotas MGB agentu *Jurginas*. Bet aš jo nesmerkiu, nekeikiu, nes nežinau, kokius fizinius skausmus jis iškentėjo būdamas priešų nelaisvėje. Belaisvio, kankinamo iki išprotėjimo, negalima kaltinti išdavyste, smerkti ir prakeikti...

Išrašas iš LYA (KGB arch.) pažymos, f. K-1, ap. 45, b. 210 „VOSTOK“, p. 104. <...> Kimšto sekimo procese išaiškinta Sabaliauskaitė-Paknienė Vita, d. Povilo, g. 1909 m. Alantoje, Utenos apskr., kuri yra *Žygūno* žmonos sesuo ir susitikinėja su *Žygūnu*. Paskutinį kartą Paknienė ir *Žygūnas* buvo susitikę 1952 m. gegužės mėn. netoli ryšininko Vinco Šeštoko namų.

Šiuo metu Paknienė sekama per ag. *Taurą* siekiant per ją nustatyti *Žygūno* slapstymosi vietą.

Iš LYA (KGB arch.), f. K-30, ap. 1, b. 210 „VOSTOK“, p. 712.

Versta iš rusų kalbos

AKTAS

1947 m. birželio 24 d.

Mes, Šimonių vlsč. MGB sk. vyr. operatyvinis įgaliotinis j. ltn. Beresniov ir Šimonių MGB garnizono dalinio vadas j. ltn. Jasankin, surašėme šį aktą:

šią dieną, būdami pasaloje šiaurinėje Jurkštų k. pusėje, pastebėjome tris nepažįstamas moteris. Kai prisiartino prie mūsų, jas sulaikėme. Patikrinimo metu pas jas rasta:

1) pasas Nr. 322, išduotas Utenos MVD sk. Kimantienei Febronijai, d. Povilo.;

2) profsąjungos nario bilietas Nr. 14421;

3) laiškas „bandos vadeivai“ be adreso.

Su ja kartu buvo sulaikytos:

1) Striukaitė Stasė, d. Justino, jos paso Nr. 4/154, išduotas Rokiškio MGB skyriuje.

Taip pat sulaikyta:

2) Valevičiūtė Janina, d. Jurgio, Svėdasų vlsč., Galvydžių k. gyventoja. Patikrinimo metu rasta: pasas Nr. 4/1024, išduotas Svėdasų vlsč. MVD skyriuje.

Dėl to ir surašytas šis aktas.

Vyr. oper. įgaliotinis j. ltn. (Beresniov)

Dalinio vadas j. ltn. (Jasankin)

Tikra: (parašas)

R. K. p a s t a b a: šis Febronijos Kimštienės apklausos protokolas surašytas tada, kai ji pirmą kartą pateko į čekistų nagus. Kaip rašoma ir jos sesers Vitalijos prisiminimuose, šį kartą tardomoji buvo kankinama ir išniekinta, o iš arešto paleista su sąlyga, kad išduos savo vyrą Joną Kimštą-*Žalgirį*.

Iš LYA (KGB arch.), f. K-30, ap. 1, b. 210 „VOSTOK“, p. 717–730.
Versta iš rusų kalbos
Adaptuotas apklausos protokolo variantas

APKLAUSOS PROTOKOLAS
1947 m. birželio 28 d. Kupiškis.

Aš, Kupiškio MGB sk. viršininko pavaduotojas majoras Ananjev, dalyvaujant 2N MGB sk. j. ltn. Kazlauskui, apklausiau sulaikytąją Kimantienę-Kimštienę-Sabaliauskaitę Febroniją, d. Povilo, g. 1908 m. Alantoje ir tame pačiame valsčiuje, Utenos apskr.

Šiuo metu pastaroji gyvena Žeimių k., Deltuvos vlsč., Ukmergės apskr., dirba liaudies mokyklos vedėja Medžičnių k., Ukmergės apskr.

Išsilavinimas – vidurinis, lietuvė, nepartinė, neteista, ištekėjusi, turi tris 6–8-erių metų amžiaus vaikus. Vyras – Kimštas Jonas, s. Lauryno, yra „bandoje“.

Dėl atsakomybės už atsisakymą ar pateikimą melagingų parodymų pagal RTFSR BK 92 ir 95 str. įspėta (parašas).

K l a u s i m a s: Kokia kalba jūs pageidaujate duoti parodymus?

A t s a k y m a s: Parodymus pageidauju duoti savo gimtąja lietuvių kalba. Aš dar suprantu rusiškai ir lenkiškai, bet silpnai.

K l a u s i m a s: Jūsų parodymus iš lietuvių kalbos į rusų kalbą vers vertėjas j. ltn. Kazlauskas. Jums suteikiama galimybė ir teisė pakalbėti su juo, kad būtų galima padaryti išvadas: ar jūs suprantate jo kalbą ar ne, arba atsisakyti parodymų, jei jiems atrodys, kad tam yra pagrindas.

A t s a k y m a s: Vertėją j. ltn. Kazlauską aš sutinku pirmą kartą, asmeninių sąskaitų su juo neturiu, jo kalbą suprantu gerai ir savo parodymų vertimą visiškai patikiu j. ltn. Kazlauskui.

Vertėjas j. ltn. Kazlauskas dėl atsakomybės už neteisingą parodymų vertimą iš lietuvių į rusų ir iš rusų į lietuvių kalbas pagal RTFSR BK 95 str. įspėtas (parašas).

K l a u s i m a s: Ankstesnių apklausų metu apie ryšius su „bandos vadeiva“ savo vyru Kimštu Jonu, s. Lauryno, jūs teikėte supintus parodymus. Tardymas iš jūsų reikalauja teisingų ir išsamių parodymų.

A t s a k y m a s: Taip. Iš tikrųjų kasdieninėse apklausose nuo š. m. birželio 25 d. apie ryšius su „bandos vadeiva“ savo vyru Kimštu Jonu, s. Lauryno, ir jo ryšininkais aš pateikiau ne visai teisingus parodymus, nes bijojau savo atsakomybės dėl vyro prieš sovietinės valdžios organus. Dabar esu pasirengusi aukoti atvirus parodymus.

R. K. p a s t a b a: toliau pateikiami tik adaptuoti tardomosios Febronijos Kimštienės atsakymai.

Mano vyras Kimštas Jonas, s. Lauryno, g. 1907 m. Vilniuje, lietuvis, išsilavinimas vidurinis, karinis išsilavinimas – taip pat vidurinis, 1936 m. baigė dvimetę Kauno karo pėstininkų mokyklą, turėjo j. ltn. laipsnį ir tarnavo smetoninėje armijoje būrio vadu.

1941 m. Lietuvos Respublikoje, įvedus sovietinę valdžią, dar prieš karą mano vyras iš armijos buvo atleistas.

Vokiečių okupacijos laikotarpiu, nuo 1944 m., buvo gen. Plechavičiaus armijos būrio vadas leitenantas ir kovojo prieš sovietinius partizanus.

Vokiečių armijai traukiantis iš Lietuvos, t. y. nuo 1944 m. birželio mėn., mano vyras pasislėpė man nežinoma linkme.

1945 m. gruodžio mėn. iš Šiaulių gavau telegramą su man nežinomo Alekseje-vo parašu, kurioje buvo parašyta, kad mano vyras žuvo prie Šiaulių.

Vėliau sužinojau, kad jis gyvas ir veikia „gaujoje".

Pirmą kartą su vyru susitikau pirmosiomis sausio dienomis. Maždaug 1946 m. sausio 3–4 d. jis atėjo pas mane į butą Medžiočių k., Kurklių vlsč., Ukmergės apskr., kur aš dirbau liaudies mokyklos vedėja. Užėjo mergina Jadvyga Kezytė ir, susipa-žinusi su manimi, pareiškė, kad atvyko mano vyro pavedimu, kuris šiuo metu yra „gaujoje" ir pageidauja su manimi susitikti jos bute Roguškių k., Utenos vlsč.

Tada kartu su Kezyte traukiniu išvykome į Uteną, po to dienos metu 6 km nuo Utenos pėsčiomis atėjome į Roguškių k.

Tos pačios dienos vakare, apie 23 val., į Kezytės namus atėjo mano vyras Kimš-tas Jonas, s. Lauryno, ginkluotas automatu, pistoletu ir granatomis.

Tą kartą mūsų susitikimas tęsėsi 3–5 val., t. y. iki 2–3 val. nakties. Susitikimo metu aš jam pasakiau apie iš Šiaulių gautą telegramą, kurioje buvo parašyta, jog jis žuvo. Tai išgirdęs, jis tik nusijuokė, bet nieko neatsakė. Tada pokalbio metu man prisipažino, jog jis yra LLA rinktinės vadas ir turi slapyvardį *Dėdė*, o Kezytė Jadvy-ga yra jo ryšininkė slapyvardžiu *Švitra*. Susitikimo metu jis perspėjo, kad aš apie jį nieko nekalbėčiau. Dėl tolesnių mūsų susitikimų pagal galimybes dėl laiko ir vietos bus pranešta per jo ryšininkus.

1947 m. balandžio mėn., nesulaukusi iš vyro jokios žinios, nutariau vykti į ryšininkės Kezytės Jadvygos-*Švitros* namus. Atvykusi iš jos giminaičių sužinojau, kad ji areštuota (NKVD) MVD organų, ir apie vyrą nieko nežinojau iki 1947 m. gegužės mėn.

R. K. p a s t a b a: B. Juodzevičiaus knygoje „Laisvės kaina", p. 198, rašoma, kad Kezytė Jadvy-ga, Antano-*Švitra*, g. 1914 m., gyv. Roguškių k., Utenos vlsč. Amatininkė, partizanų ryšininkė. 1947 01 05 suimta Kimėnų k. Kalinta Lukiškėse. 1947 05 iš Maskvos gautas generalinės prokuratūros pranešimas, kad 1947 02 20 mirusi (nusižudė).

1947 m. gegužės 22 d. į mano butą Medžiočių k. atvažiavo nepažįstama mer-gina ir, įsitikinusi, kas aš tokia, pareiškė esanti mano vyro *Dėdės* ryšininkė ir atvykusi jo pavedimu, kad surengtų mūsų pasimatymą Šimonių girioje. Taip pat ji pareiškė dirbanti kartu su *Dėde* ir ruošianti jiems maistą. Savo pavardės ji man nesakė. Pas mane pernakvojo, rytą – 1947 m. gegužės 23 d. – aš su šita mergina iš Medžiočių k. „polutarka" atvykome į Uteną. Tą pačią dieną, apie 17 val., traukiniu išvykome į Trumbatiškį ir atvykome ten apie 21-ą val. Svėdasų vieškeliu, per Debeikius, pėsčiomis patraukėme Šimonių link.

Perėjome didelį metalinį tiltą per Šventąją ir, iš kelio einančio link Svėdasų, pasukome į paprastą keliuką, vedantį į mišką. Paėjusios nuo pagrindinio kelio apie 2 kilometrus nuo nurodyto tilto, priėjome vandens malūną ant Šventosios upės kranto.

Už pusės kilometro nuo malūno, Šimonių miško kryptimi, mergina ryšininkė mane atvedė į sodybą, kuri stovėjo ant kalnelio. Kokiame kaime buvo šis vienkiemis, aš nežinau, tik žinau, kad Svėdasų vlsč. Taip pat nežinau ir šios sodybos šeimininko pavardės, bet jie geri pažįstami su ryšininke ir piliete Marijona Zaborskiene, kuri nuo jų gyvena maždaug už 4 kilometrų Sliepšiškio k., Svėdasų vlsč.

Šiame vienkiemyje aš mačiau šiuos žmones:

1) vyrą, pavardės ir vardo nežinau, maždaug 35 m. amž., lietuvis, vidutinio ūgio, liesas, pailgo veido, viena koja raišas, pagal specialybę – siuvėjas;

2) moterį, apie 50 m. amž., vidutinio ūgio, liesoka, lietuvė;

3) moterį rusę (atvykusią iš Rusijos), apie 35 m. amž., aukštesnė nei vidutinio ūgio, labai pilno kūno sudėjimo, akys ir plaukai juodi, turi 8-metį sūnų.

Pakeliui į šį vienkiemį mergina ryšininkė paaiškino, kad šiame vienkiemyje mes nakvosime, o anksti rytą ji viena eis į Šimonių girią perspėti vyrą, kad aš atvykau.

Su mergina ryšininke nakvojome klėtyje. Kada rytą ji išėjo į Šimonių girią – nežinau, nes, kai aš atsibudau 9-tą val. 1947 m. gegužės 24 d., jos jau nebuvo. Ji grįžo apie 11-tą val. ir pasakė, kad vyras manęs jau laukia už 3 km nuo čia, Šimonių girioje.

Į susitikimo vietą su vyru mergina ryšininkė mane vedė mišku be kelio ir be tako. Praėjus apie 3 km, miške ant žolės pastebėjau sėdinčius tris ginkluotus vyrus, tarp jų ir savo vyrą Joną Kimštą-*Dėdę*. Mano vyras buvo apsirengęs maskuojamosios spalvos karine striuke su Lietuvos kariuomenės sagomis, ant rankovės raištis su LLA ženklu ir žalios spalvos trikampio formos antsiuvai su šaulio ženklais. Antpečiai – striukės spalvos, su ženklais „21“. Ant galvos – vokiška kepurė ir kokarda su smetoninės armijos ženklu.

Susitikę su vyru paėjome į šalį nuo tos vietos, kur jie sėdėjo, o kiti du – vienas ginkluotas automatu, kitas šautuvu – liko sėdėti vietoje ir saugojo mus. Mergina ryšininkė po susitikimo nuėjo gilyn į mišką ir tą dieną aš jos daugiau nemačiau.

Su vyru kalbėjomės apie 4–5 val. daugiausia apie šeimos reikalus. Savo vyrą stengiausi įkalbėti legalizuotis ir mėginau įtikinti jį, jog man su trimis vaikais labai sunku gyventi, bet jis manęs ir klausyti nenorėjo aiškindamas, kad jis LLA organizacijai davė priesaiką kovoti prieš Sovietų sąjungą, be to, išreiškė abejones, jeigu ir legalizuotųsi, vis vien būtų areštuotas arba sušaudytas, ramaus gyvenimo jau nebebūtų.

Po pokalbio mes visi keturi, t. y. aš su vyru ir du mus saugoję sargybiniai, kuriuos vyras vadino slapyvardžiais *Liepa* ir *Šarūnu*, nuėjome į Sliepšiškio k., kuris nuo šios susitikimo vietos buvo maždaug už 3 kilometrų.

Priėjus prie Zaborskienės vienkiemio, mes su sargybiniais likom miško pakraštyje, maždaug 20–30 m nuo namo, o vyras nuėjo vienas ir greit grįžo kartu su Zaborskiene, kuri mums atnešė vandens. Tada aš ir susipažinau su Zaborskiene.

Mano vyras paaiškino, jog pas ją užėjęs tam, kad ji kitos dienos rytą savo arkliu mane nuvežtų į Trumbatiškio stotelę.

Neužėję į Zaborskienės namus, atsigėrę vandens, mes keturiese miško pakraščiu patraukėme vienkiemio link, kur aš 1947 m. gegužės 24 d. nakvojau ir kuris nuo Zaborskienės namų yra už 3–4 km.

Nepriėjus puskilometrio iki vienkiemio, kur aš nakvojau ir turėjau nakvoti 25 d. naktį, vyras su sargybiniais *Liepa* ir *Šernu* liko pamiškėje, o aš viena nuėjau į vienkiemį ir ten nakvojau.

Kuria kryptimi nuėjo vyras ir du jo sargybiniai, aš nemačiau.

Prieš aušrą į tą vienkiemį savo arkliu atvažiavo Marijona Zaborskienė. Tai buvo 1947 m. gegužės 25 d. Mudvi jos arkliu išvažiavome į Trumbatiškio stotelę, į kurią atvykome 9 val. rytą.

Kai išsiskyrėme su Zaborskiene, ji nuvažiavo namo, o aš traukiniu grįžau į savo nuolatinę gyvenamąją vietą.

Birželio 21 d. į mano butą Žeimiuose atvyko ta pati mano vyro mergina ryšininkė, kuri buvo atvykusi gegužės 22 d. į Medžiočių k., Kurklių vlsč. Mano naująjį adresą ji sužinojo iš mano sesers Angelės Jankuvienės, gyvenančios Ukmergėje, Liepų alėjoje Nr. 21 ir dirbančios geografijos ir rankdarbių mokytoja Ukmergės mergaičių gimnazijoje.

Kitą dieną, t. y. birželio 22, po nakvynės mano bute, kadangi ji atvažiavo mano vyro nurodymu suorganizuoti mudviejų susitikimą, iš ryto pėsčiomis išėjome į Ukmergę, iš kur pakeleiviniu sunkvežimiu vykome į Uteną, o iš jos tuo pačiu keliu kaip ir gegužės 22 d. atvykome į tą patį vienkiemį, kuriame nakvojau gegužės 24 ir 25 dieną.

Kai atėjome į tuos namus, maždaug 23 val., 1947 m. birželio 22 d., ryšininkė man paaiškino, kad 23 d. rytą aš nueičiau pas Zaborskienę ir ten laukčiau vyro, o jinai anksti rytą 23 d. eis viena į Šimonių girią ir perspės vyrą, kad aš atvykau.

Mes su mergina ryšininke nakvojome svirne. Pabudusi 9 val. rytą ryšininkės jau neberadau ir papusryčiavusi išėjau pas Marijoną Zaborskienę.

Atėjau vidurdienį, 1 val. Tuo metu ji buvo išėjusi į turgų Svėdasuose. Namuose radau jos vyrą Juozą Zaborską ir maždaug 14-kos m. amžiaus dukrą Jadvygą Zaborskaitę. Aš prisistačiau, jog esu *Dėdės* žmona. Ji atsakė *Dėdę* pažįstanti asmeniškai ir apie mano atvykimą jau žino.

Vakare, maždaug apie 22 val., atėjo mano vyras ginkluotas automatu ir pistoletu. Šįkart mūsų pokalbis užtruko ne daugiau kaip 30 min., kadangi vyras name ilgiau užtrukti bijojo.

Todėl mes susitarėm susitikti birželio 24 d. 16–17 val., t. y. kitą dieną Šimonių miške, kaimo keliukų sankirtoje, panašiai už 2 km nuo Zaborskienės namų. Mano vyras iš Zaborskienės paėmė išskalbtus viršutinius marškinius ir su kitais „banditais“, buvusiais lauke, išėjo į Šimonių girią.

Birželio 24 d., apie 15 val., į Marijonos Zaborskienės namus užėjo 2 man nepažįstamos bet Zaborskienei gerai pažįstamos merginos ir paaiškino, jog viena jų eina pas batsiuvį užsakyti batų, o kita – pas kažkokį savo giminaitį Šimonių miško kryptimi, t. y. tuo pačiu keliu, kuriuo aš turiu eiti į sutartą vietą susitikti su savo vyru. Todėl po pietų aš su šitomis merginomis, nurodžiusi priežastį, kad noriu pasivaikščioti, išėjau susitikti su vyru.

Atėjusi numatytu laiku į sutartą vietą, t. y. į kaimo kelių sankryžą 2 km nuo Zaborskienės namų Šimonių girioje, savo vyro aš nesutikau, todėl toliau vaikščiojau su šitomis merginomis. Nuėjusios šiuo keliu maždaug 500 m gilyn į Šimonių girią, buvome sulaikytos MGB garnizono kareivių.

Sulaikymo vietoje mane iškratė, mano moteriško švarkelio kišenėje rado spalvotą atviruką, kurio antroje pusėje buvo užrašytas sveikinimas mano vyrui gimtadienio proga be pavardės ir puokštė gėlių, skirtų mano vyrui.

Šį atviruką užrašė Zaborskienės dukrytė Jadvyga Zaborskaitė, kuri įteikė man, kad perduočiau vyrui.

Birželio 24 d. buvo mano vyro gimtadienis. Sulaikymo vietoje aš nieko neprisipažinau.

Vietoje, kur buvau sulaikyta, man rodė nušauto „bandito“ lavoną ir smetoninės armijos karininko švarką su vokiška kepure. Nušauto „bandito“ lavono su smetoninės armijos ženklais aš neatpažinau, o karininko švarkas ir kepurė priklausė mano vyrui, bet aš tada to nepripažinau.

Susitikę su vyru mes kalbėjomės tik apie šeimos reikalus, jokių pavedimų jis man nedavė.

Apklausos protokolas surašytas tikrai pagal mano žodžius ir paskaitytas man suprantama kalba.

Apklausė: Kupiškio MGB sk. viršininko pavaduotojas majoras ANANJEV

Vertėjas: j. ltn. KAZLAUSKAS

Dalyvavo: 2N valdybos vyr. oper. įgaliotinis ltn. ŽIVENOV

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 45, b. 210 „VOSTOK“, p. 107–110.

Išrašas iš išvados

<...> 1954 m. Vilnius. Aš, LSSR KGB 4-tos valdybos vrš. pavaduotojas majoras Dušanskis, peržiūrėjau agento *Jurgino* medžiagą.

<...> Panaudojant ag. *Jurginą* kaip vedlį, 1952 m. rugsėjo ir gruodžio mėn. Raguvos ir Alantos miškuose, Panevėžio ir Troškūnų r., buvo išaiškinta 10 bunkerių, kuriuose likviduoti 5 „banditai“, tarp jų Šiaurės rytų štabo narys ir „banditinio“ leidinio „Aukštaičių Kova“ redaktorius, „bandos vadeiva“ Bronius Krivickas-*Vilnius*, paimta daug „banditinių“ dokumentų ir pogrindinė tipografija.

Pasinaudojus konspiraciniu *Jurgino* suėmimu, jo autoritetu „banditiniame“ pogrindyje, buvo legenduota Šiaurės rytų srities štabo veikla „vadovaujant“ *Jurginui* ir vykdomas susirašinėjimas su „banditų“ vadais *Meirūnu*, *Audrūnu*, *Algimantu*, *Briedžiu* ir kitais.

1953 m. sausio mėn., panaudojant agentų *Jurgino* ir *Ramojaus* laiškus, į susitikimą su mūsų agentūrine grupe į Šimonių girią buvo pakviesta 18 „banditų“, iš jų gyvi paimti srities štabo narys *Kirvis* (Viktoras Sabaliauskas – *R. K.*) ir rinktinės vadas *Tigras* (Vaclovas Čepukonis – *R. K.*).

1953 m. vasario 3 d. remiantis *Jurgino* susirašinėjimu buvo nustatyta Vyčio apygardos štabo vieta. Operacijos metu buvo likviduotas štabas, taip pat sunaikintas apygardos vadas *Algimantas* (Bronius Karbočius – *R. K.*). Be to, *Jurgino* laiškais mūsų agentūrinės grupės sėkmingai pasinaudojo likviduojant *Kazoko* (Kazio Riaubos – *R. K.*), *Liongino* (Liongino Šukio – *R. K.*), *Aptiekoriaus* (Antano Žygo – *R. K.*), *Tautvydo* (Mykolo Janulio – *R. K.*), *Rimanto* (Edvardo Daučiūno – *R. K.*) *Algimanto* (B. Karbočiaus-*Bitės* – *R. K.*), *Tigro* (Vaclovo Čepukonio – *R. K.*) grupes ir kt.

Iš viso, remiantis agento *Jurgino* duomenimis ir jam padedant, suimta ir likviduota daugiau kaip 30 „banditų“. Panevėžio mieste išaiškinta „šnipų“ organizacija AUŠRA, areštuota 18 šios organizacijos narių ir išaiškintas platus „banditų“ ryšininkų bei rėmėjų tinklas.

Kai kuriose karinėse operacijose ag. *Jurginas* dalyvavo asmeniškai aprengtas sovietinio kareivio uniforma.

1953 m. kovo mėn. pagal jo duomenis Panevėžyje išaiškinus „teroristų-šnipų“ organizaciją AUŠRA, jam pasirodė, kad valstybės saugumo organai, juo pasinaudoję, jį suims. Dėl tos priežasties ag. *Jurginas* bandė nusižudyti persipjaudamas abiejų rankų gyslas. Šiuo metu ag. *Jurginas* kol kas nevaldo abiejų rankų pirštų, liko sužeidimo pėdsakai.

Ag. *Jurginas* (Jonas Kimštas-*Žalgiris – R. K.*) oficialiai buvo užverbuotas ir toliau nebeprižiūrimas sargybos KGB kalėjime 1953 m. rugsėjo 15 dieną.

Iš prisiminimų apie ADOMO ir ALDONOS AUGUSTINŲ *šeimos likimą*

R. K. p a s t a b a: apie partizanų ryšininkę Aldoną Augustinienę ir jos vyrą Lietuvos karo aviacijos Ryšių tarnybos viršininką Adomą Augustiną, s. Martyno, rašoma LKP, VII d., 2 kn., p. 92, 100 ir 184, Didžiosios Kovos apygardos partizano Benedikto Trakimo-*Genelio* prisiminimuose. Čia jie minimi kaip Augustinaitis ir Augustinaitienė.

1993 04 17 B. Trakimas man atsiuntė laišką, kurį sudarė vienuolika 4-ojo formato ranka prirašytų popieriaus lapų. Vienoje vietoje jis rašo: „Kada žuvo *Indyra*, jos pareigas perėmė aviacijos majoro žmona Augustinienė. Susipažinusi su ryšiu, ji iš karto išdavė, nukentėjo apie **du šimtai** žmonių.“ Tie „du šimtai“ mane gerokai suintrigavo, bet gerb. Trakimo žodžių aš jau negalėjau išbraukti iš konteksto, nes būčiau iškreipęs jo pateikiamus faktus, o iš kitų šaltinių tai patvirtinančios informacijos tuo metu neturėjau. Ir tada, ir dabar man jokiu būdu nesutelpa galvoje tas vienos moterėlės vien mintimis neaprėpiamas išduotų žmonių skaičius. Gal ir būtų logiška, jei, pavyzdžiui, pas ją kratos metu būtų rastas koks nors partizanų ir ryšininkų sąrašas, bet, kiek man žinoma, partizanai tokių oficialių sąrašų, kur būtų minimos kovotojų ar juos remiančių žmonių pavardės ir vardai, tikrai nesudarinėjo.

Tenka apgailestauti, kad ir buvusio tikro partizano, tuo metu ėjusio apygardos štabo viršininko pareigas, oficialiame laiške pateikiama per daug jau abejotina informacija. Nors dar ir šiandien neturiu kitų žmonių liudijimų, kuriais būtų galima paneigti arba patvirtinti B. Trakimo pateiktą informaciją, bet mano asmeninė nuojauta jokiu būdu neleidžia teigti, kad partizanų ryšininkė Augustinienė būtų galėjusi išduoti 200 žmonių...

Pagal jos byloje minimų išaiškintų ryšininkų ir ginkluoto pasipriešinimo dalyvių skaičių iš viso galėtų būti apie 14 asmenų, bet tai dar nereiškia, kad visus juos išdavė. Greičiausiai jie išaiškinti naudojant operatyvinio sekimo priemones, per užverbuotus informatorius. Laikyti tai, kaip *Genelis* aiškina, išdavyste nelogiška. Jeigu fiziškai kankinamas žmogus ką ir prasitarė, jokiu būdu tai nereiktų laikyti išdavyste, nes žmogaus fizinių kančių ribos nėra begalinės, fizinėmis kankinimo priemonėmis iš belaisvio gali išgauti bet ką.

2011 10 25 Augustinų sūnus Jaunius iš Druskininkų man atsiuntė nemažai dokumentų, kuriuose užrašytos jo tėvų autobiografijos bei versta MGB tardymo protokolų medžiaga. Gerb. Jaunius mielai sutiko, kad visa ši medžiaga būtų publikuojama šioje „Laisvės kovotojų prisiminimų“ knygoje.

ADOMO AUGUSTINO šeimos trumpas gyvenimo aprašymas

ADOMAS AUGUSTINAS gimė 1898 m. sausio 17 d. Ukmergės apskr., Pabaisko vlsč., Graužiečių k., valstiečių šeimoje. Mokėsi Ukmergėje, 8 gimnazijos klases baigė 1920 m. Kaune. 1920 m. spalio 28 d. įstojo į Karo mokyklos paruošiamąją grupę ir tais pačiais metais išvyko mokytis į Karo mokyklą. Ją baigė 1921 m. gruodį, gavo leitenanto laipsnį ir buvo pasiųstas tarnybai į 4-ąjį pasienio pulką.

Tarnybą ėjo pasienyje prie Lazdijų. 1924 m. perkeltas tarnauti į karo aviaciją Kaunan. 2-ojoje eskadrilėje ėjo žvalgo pareigas. 1927 m. baigė Aukštuosius karo technikos kursus, o 1928-ųjų sausio 27 d. – Vytauto Didžiojo karininkų kursų Technikos skyrių ir kaip žvalgas grįžo toliau tarnauti į 2-ąją eskadrilę.

1928 m. jam suteiktas kapitono laipsnis. Nuo 1928 m. iki 1929 m. gruodžio mėn. dirbo Karo aviacijos dirbtuvių vedėju, vėliau štabe. Nuo 1936 m. vasario 15 d. paskirtas Karo aviacijos Ryšių tarnybos viršininku ir šias pareigas ėjo iki sovietinės okupacijos ir karo aviacijos likvidavimo.

1937 m. buvo suteiktas majoro laipsnis. Tarnybą karo aviacijoje baigė 1940 m. gruodžio 1 d. Apdovanotas Lietuvos Nepriklausomybės 10 metų sukakties jubiliejiniu medaliu ir Ldk Gedimino IV laipsnio ordinu.

Likvidavus karo aviaciją, su šeima persikėlė į Šiaulius, čia dirbo Šiaulių 1-ojoje valstybinėje amatų mokykloje mokytoju.

Vokiečių okupacijos metu grįžo į Ukmergę, netoli savo tėviškės, kadangi fronto metu butas Šiauliuose sudegė. Ukmergėje dirbo miesto spaustuvės vedėju.

Grįžus sovietams, A. AUGUSTINAS 1944 m. išvyko į Vilnių ir iki suėmimo dirbo Soc. aprūpinimo ministerijai priklausančioje įstaigoje. Buvo suimtas 1944 m. pabaigoje, o 1945 m. vasario 16 d. pagal RTFSR BK str. 58–1a nuteistas 5 metams ir tremčiai už tai, kad vokiečių okupacijos metu priklausė antinacinei pogrindinei organizacijai. Tremtyje išbuvo iki 1954 m.

Grįžęs iš Rusijos, apsigyveno Vilniuje. Dirbo vaisių ir daržovių konservų gamybos įmonėje „Gerovė“ sandėlio darbininku. Mirė 1978 m. Panevėžyje. Ten ir palaidotas.

Žmona AUGUSTINIENĖ-GRAŽYTĖ ALDONA – namų šeimininkė. Sovietmečiu dalyvavo rezistencijoje, buvo partizanų ryšininkė, 1947 m. birželio 30 d. suimta ir nuteista 10 metų lagerio. Į Lietuvą grįžo 1955 m. Mirė 1967 m.

Jauniausias sūnus KĘSTUTIS STEPONAS dirbo žvejybos ir upių laivininkystėje jūreiviu. Mirė 1998 m.

Sūnus JAUNIUS JUOZAS 1962 m. baigė Kauno medicinos institutą, dirba gydytoju Veisiejuose.

Vyriausias sūnus VITOLIS JONAS, g. 1929 m., sovietiniais metais besimokydamas Ukmergės berniukų gimnazijoje, organizavo pogrindinę grupę ir, būdamas 4-oje klasėje (16 m. amž.), 1946 m. kovo 22 d. buvo suimtas ir tais pačiais metais pagal RTFSR BK str. 58–1a nuteistas 10 metų lagerio. Iš KGB archyvinės bylos matyti, kad 1945 m. jis pradėjo bendradarbiauti su partizanais, veikusiais Ukmergės apskr., Želvos vlsč. Perduodavo šaunamuosius ginklus ir šaudmenis.

1946 m. įstojo į *Titnago* būrį *Šermukšnio* slapyvardžiu. Po to greitai Audros būrio vado buvo pasiųstas į Ukmergę organizuoti pogrindinę pasipriešinimo organizaciją, kurią ir įkūrė. Be to, per ryšininkę *Indyrą* tapo *Titnago* būrio ir *Žaliojo Velnio* ryšininku. Ten gaudavo pogrindinės literatūros.

1946 m. kovo mėn. kartu su Broniumi Malinausku įkūrė pogrindinę pasipriešinimo organizaciją „Ukmergės partizanu štabas“. Į ją įtraukė dar 6 asmenis, daugiausia mokinius, kurie netrukus buvo areštuoti. Organizacija platino antisovietinę literatūrą, partizanams pristatydavo šaunamuosius ginklus ir šaudmenis, rengė

gimnazijos komsorgo likvidavimo operaciją, planavo pavogti rašomąją mašinėlę iš vykd. komiteto patalpų, bet buvo suimti.

Vitolis kalėjo Komijos ASSR. Žuvo 1948 m. rugpjūčio mėn. Pečioros Uchtižemlago šachtoje.

Iš Vitolio Augustino apklausos protokolų, rašytų 1946 m. balandžio 5 d. Ukmergėje

Adaptuoti protokolų variantai

LYA (KGB) b. b. Nr. 11036/3

Apklausą vykdo Ukmergės MGB sk. tardytojas, j. ltn. LENSKIS (žydų tautybės), dalyvaujant vertėjui STAKAUSKUI.

<...> Aš palaikiau ryšį su *Žaliojo Velnio* ryšininke *Indyra*, iš kurios gaudavau nelegalios literatūros, kurią platinau tarp gimnazijos moksleivių. Aš asmeniškai važiavau su ryšininke *Indyra* į Želvos valsčių, kur ją pristačiau Žalgirio būriui...

<...> 1945 m. gruodžio mėn. daviau nelegalios literatūros Ukmergės berniukų gimnazijos mokytojui Pranui Grušauskui. Aš jam daviau *Žaliojo Velnio* atsišaukimą, kuriame pastarasis ragino vesti aktyvią kovą su sovietų valdžia.

Iš akistatos protokolo:

Kaltinamuosius Bronių Malinauską ir Vitolį Augustiną į akistatą suvedė Ukmergės MGB sk. ltn. PARANIČEV 1946 m. gegužės 16 d. Apklausiamieji pareiškė, kad vienas kitą pažįsta, santykiai normalūs, priešiškumo ar asmeninių sąskaitų neturėjo ir neturi.

Kaltinamajam Malinauskui pateiktas klausimas, kas yra pogrindinės antisovietinės organizacijos „Ukmergės partizanų štabas“ organizatorius?

Malinauskas atsakė, kad užduotį organizuoti antisovietinę pogrindinę grupę gavo Augustinas iš partizano *Audros*. „Apie gautą užduotį jis papasakojo man ir, su juo pasitaręs, aš ėmiau organizuoti pogrindinę organizaciją, man padėjo ir Augustinas.“

Augustinas Malinausko parodymus visiškai patvirtino.

Tardytojas paklausė Augustino, ar šis perdavė būriui šovinius ir Malinausko ataskaitą? Augustinas atsakė „Taip.“

Pagal Ukmergės MGB sk. sudarytą baudžiamąją bylą Nr. 7187 1946 m. buvo teisiami 8 „Ukmergės partizanų štabo“ organizacijos nariai:

1. **Malinauskas Bronius, s. Kazio**, g. 1927 m. Viliaudiškio k., Kurklių vlsč., Ukmergės apskr. Buvo vienas iš minimos organizacijos organizatorių ir vadovų, pats asmeniškai sudarė organizacijos įstatus, kartu su Augustinu verbavo naujus narius, organizavo susirinkimus, kuriuose buvo svarstomi klausimai, kaip kovoti su sovietų valdžia. Planavo teroro aktą prieš gimnazijos komsorgą Viliūną, planavo pagrobti rašomąją mašinėlę, parūpino vokišką parabelį ir pistoletą TT, per Augustiną partizanams perdavė šaudmenų, informaciją apie darbą. Be to, nuo 1944 m. kūrė dainas ir antisovietinio turinio proklamacijas, kurias pasirašinėjo ***Tigro*** slapyvardžiu.

2. **Augustinas Vitolis, s. Adomo**, g. 1929 m. Kauno m., gyveno Ukmergėje. 1945 m. rugsėjo mėn. užmezgė ryšį su Titano (turi būti *Titnago – R. K.*) partizanų

būriu, kuriems perdavė naganą ir šovinių. 1946 m. sausio pabaigoje įstojo į *Titnago* partizanų būrį slapyvardžiu ***Šermukšnis***. Čia iš būrio vado *Audros* gavo nurodymą Ukmergės mieste įkurti ginkluotą pogrindinę organizaciją.

R. K. p a s t a b a: DKA „B“ rinktinėje TITANO būrio nebuvo, taip pat tame krašte nebuvo Titano slapyvardį ir turinčio partizano. Tai patvirtina ir istorikas Gintaras Vaičiūnas. Kadangi 1946 m. nevietiniai čekistai sunkiai suprato lietuviškus pavadinimus, todėl užrašė taip, kaip išgirdo. Be abejo, čia kalbama apie TITNAGO būrį, vadovaujamą Kazimiero Puodžiūno-*Titnago*, kuris priklausė „B“ rinktinei. Toliau rašysiu: *Titnago*.

3. **Šuminskas Pranas, s. Stasio,** g. 1928 m. Laičių k., Deltuvos vlsč., Ukmergės apskr. Antisovietinės „sukilėlių“ organizacijos narys slapyvardžiu ***Perkūnas***. Dalyvavo nelegaliuose susirinkimuose, kuriuose buvo aptariama, kaip vykdyti teroro aktus, laikė mauzerius, pistoletus TT ir šaudmenis, kartu su Malinausku ir Augustinu verbavo naujus narius.

4. **Černiauskas Jonas, s. Jurgio**, g. 1929 03 22 Ukmergėje. Antisovietinės pogrindinės organizacijos „Ukmergės partizanų štabas“ narys slapyvardžiu ***Liūtas***. Jam buvo suteikta štabo propagandisto funkcija. Kaip organizacijos narys turėjo tikslą platinti antisovietinius atsišaukimus ir rinkti žvalgybinius duomenis Ukmergės mieste.

5. **Šimkevičius Bronius, s. Karolio**, g. 1927 09 04 Pabaisko vlsč., Ukmergės apskr. Antisovietinės organizacijos „Ukmergės partizanų štabas“ narys, dalyvavo nelegaliuose antisovietiniuose susirinkimuose, kuri buvo svarstomas ir komjaunuolės Talolytės poelgis, kuri nuo gimnazijos pastato nuplėšė antisovietinę proklamaciją. Taip pat Šimkevičius, kaip pogrindinės organizacijos narys slapyvardžiu ***Tauras***, vykdė štabo vadovavimo reikalų funkcijas.

6. **Guiga Vasilius, s. Liudo**, g. 1928 01 02 Ukmergėje. Pogrindinės organizacijos narys. 1946 m. kovo 15 d. dalyvavo nelegaliame susirinkime, kuriame, be klausimų, kaip kovoti prieš sovietų valdžią, buvo svarstomas Talolytės poelgis, jam buvo pavesta ją sekti.

7. **Grigucevičius arba Mazurkevičius** (taip gimimo liudijime – *R. K.*) **Adomas, s. Simono**, g. 1929 01 29 Ukmergėje. 1946 m. kovo mėn. Malinauskui pasiūlius įstojo į antisovietinę organizaciją, kurį kovojo prieš sovietų valdžią. Tą patį mėnesį užmezgė ryšį su partizanu *Virbilu*, kuris jam pavedė gauti rašomojo popieriaus, o iš pogrindinės organizacijos gavo nurodymą išaiškinti visus gimnazijos komjaunuolius.

8. **Šlapokauskas Monatas, s. Stasio**, g. 1928 m. Neveronių k., Gelvonų vlsč., Ukmergės apskr. 1944 m. savanoriškai įstojo į nacionalistinę vokiečių „statytinio“ gen. Plechavičiaus armiją, saugojo vokiečių komunikacijas nuo veikiančių partizanų (raudonųjų). Išvijus vokiečius iš okupuotos Lietuvos teritorijos, kartu su vokiečiais pasitraukė į Vokietijos gilumą, iš kur 1945 m. rudenį grįžo, užmezgė ryšį su pogrindine antisovietine organizacija, kurios susirinkimuose svarstė antisovietines proklamacijas, taip pat sistemingai skleidė antisovietines nuotaikas.

Visi 8 buvo apkaltinti pagal RTFSR BK str. 58–1a ir 58 ir nuteisti nuo 5 iki 10 m. lagerio su turto konfiskacija.

AUGUSTINIENĖ-GRAŽYTĖ ALDONA, d. JONO, g. 1906 m. rugsėjo mėn. 12 d. Latvijoje, Ilūkstės apskr., Žvirblišių k. 1947 m. gyveno Ukmergėje, Liepų alėjoje, Nr. 17.

1924 m. baigė Panevėžio gimnazijos 3 klases. 1928 m. ištekėjo už Lietuvos karo aviacijos leitenanto Augustino Adomo. Iki sovietinės okupacijos gyveno Kaune, Fredoje, aviatorių šeimų fligelyje. Pagimdė 3 sūnus: 1929 m. – Vitolį, 1932 m. – Jaunių, 1933 m. – Kęstutį.

Augustinienė Aldona, kaip partizanų ryšininkė, buvo areštuota 1947 m. ir tais pačiais metais nuteista 10 metų kalėti ir 5 m. tremties.

Byloje iš KGB archyvų skelbiama, kad Augustinienė Aldona, būdama Juozo Šibailos-*Dieduko, Plieno* štabo viršininko giminaitė (vyro sesers vyras), 1946 m. sausio mėn. užmezgė ryšį su ryšininke Paulavičiūte Aldona-*Indyra*, *Laukinuke*. Iš jos gavo užduotį *Plienui* perduoti dvi poras baltinių. Tą užduotį atliko vasario mėn. susitikusi su *Plienu*-Alfonsu Morkūnu Valų k., Marytės Šerelienės-*Šermukšnėlės* bute. Šio susitikimo metu gavo *Plieno* užduotį nupirkti rašomosios mašinėlės juostelę ir kopijuojamojo popieriaus. Šią užduotį įvykdė: Vilniuje nupirko ir Valų k. perdavė dvi juosteles ir apie 10 lapų kopijavimo popieriaus.

1946 m. kovo 18 d. pakviesta *Indyros* važiavo į Kazlaučiznos k., Veprių vlsč., pas *Galijotą*-Stasį Markauską, kurio bute buvo pristatyta ir supažindinta su *Galijotu* ir *Piliakalniu*-Aleksandru Zapkumi. Iš jų gavo užduotį palaikyti ryšį tarp *Galijoto* ir *Plieno*. Taip pat čia iš Paulavičiūtės gavo paketą perduoti *Plienui*, tą užduotį įvykdė.

1946 m. liepą ji antrąkart nuvyko pas *Galijotą* ir perdavė jam paketą nuo *Plieno*.

1946 m. liepos – 1947 m. kovo mėn. laikotarpiu savo bute sistemingai priimdavo ryšininkus Marytę Šerelienę ir jos vyrą Adolfą Šerelį-*Žydrūną*. Jie čia palikdavo *Plieno* paketus *Galijotui*: iš jo paketus gaudavo asmeniškai arba per ryšininką *Jonelį*.

1947 m. vasario mėn. vyko į Slabados k., Veprių vlsč., kur Lukoševičių bute susitiko su *Galijotu* ir perdavė *Plieno* paketą.

1947 m. kovo mėn. Valų k., Šerelienės bute, susitiko su *Plienu* ir jo štabo viršininku *Dieduku*. Čia *Plienui* pržadėjo gauti pasą partizanui *Minai*-Vincui Meilui. Šiuos dokumentus gavo iš pažįstamo Kamarausko Vilniuje ir pristatė.

1947 m. gegužės mėn. Slabadoje vėl susitiko su *Galijotu* ir perdavė nuo *Plieno* paketą.

1947 m. į jos butą pradėjo lankytis ryšininkės: Ona Kerbelytė – paketai nuo *Stiklo*-Broniaus Jakubonio, Jadvyga Morkūnaitė – nuo *Plieno Stiklui* ir *Galijotui*.

Taip pat ji perduodavo paketus nuo *Plieno* ryšininkei Cimbolaitei Monikai, d. Igno-*Nidai,* ir *Stiklo* seseriai Veronikai Liubeckienei.

Per Augustinienę partizanas Boleslovas Kemeklis-*Klajūnas* palaikė laiškų ryšį su savo motina Panevėžyje.

Iš Rusijos Augustinienė Aldona grįžo 1955 m. Mirė Vilniuje 1967 m. Palaidota Vidiškių kapinėse, netoli Ukmergės.

Šiuos duomenis 2000 07 28 pateikė Aldonos Augustinienės sūnus Jaunius Augustinas.

Iš Aldonos Augustinienės tardymo protokolų

Protokolai adaptuoti pagal J. Augustino vertimą iš rusų kalbos.

Ukmergė, 1947 m. liepos 4 d. Apklausia Ukmergės MGB sk. viršininko pavaduotojas ltn. LENSKIS.

R. K. p a s t a b a: apie Ukmergės MGB tardytojo žydo Lenskio tardymo „ypatumus“ pasakojo ne vienas laisvės kovų dalyvis. Čia paminėta dar keletas šio „išrinktosios“ tautos išgamos taikytų kankinimo metodų prieš mūsų tautiečius.

Iš Gintauto Stankaičio publikuoto straipsnio DELFI: „<...> O apie Ukmergės smurto rūsių magą Lenskį šneka net keli liudininkai. Albertas G.: „Tardė prie Lenskio akių taip: budeliai užkimšdavo skuduru burną, gumine lazda mušdavo, po to liepdavo pasirašyti.“ Bronius M.: „Man ėjo aštuoniolikti. Suėmė vidurinėje mokykloje. Ukmergėje mušė pats viršininkas papulkininkis – rusas. Savo žiauriu elgesiu pasižymėjo ir Lenskis. Jis ypač mėgo spardyti sėdintį.“ Ona M.: „Lenskis įmušė į galvą.“ Aleksas V.: „Lenskis paaiškino, kad kaltas todėl, jog, kaip lietuvis, aš norėjęs Nepriklausomos Lietuvos.“

Iš partizanų ryšininkės Apolonijos Mackelaitės-*Rugiagėlės* pasakojimų: <...> Tardė mane enkavėdistas Bubinkovas. Mušė gumine lazda per galvą, pečius. Spardė tardytojas Lenskis auliniais batais, stambus, aukštas. Kai nualpdavau, apipildavo vandeniu ir vėl mušdavo.“

Lenskis sulaukė partizanų atpildo – jį sušaudė. Vertai.

Jis teigia, kad pas Augustinienę bendraryšininkė *Neužmirštuolė* atėjo su nepažįstama mergina. Kokia jos pavardė ir kokiu tikslu ji atėjo?

<...> Tos merginos pavardė Džiovalaitė Bronė, jos slapyvardis *Birutėlė*. Pirmą kartą ji pas mane atėjo balandžio pabaigoje ar gegužės pradžioje...

<...> Mano bute tarp *Birutėlės* ir *Neužmirštuolės* vyko kažkoks pokalbis, bet jo turinio aš nežinau. Taip pat neatmenu, ar jos viena kitai perdavė paketus. Tą pačią dieną *Birutėlė* mano bute apsilankė antrą kartą. Ji pas mane paliko vazą, kurią pirko turguje. Turgaus dienomis mes dažnai susitikdavome turguje, bet paketų viena kitai neperduodavome.

<...> Aš asmeniškai girdėjau, kaip *Neužmirštuolė* pavadino ją slapyvardžiu *Birutėlė*.

<...> Su kuo ji buvo susijusi ir kokią praktinę veiklą vykdė, man nežinoma. Maždaug gegužės pradžioje turgaus dieną Ukmergėje aš atsitiktinai susitikau *Birutėlę*. Ji man papasakojo, kad šeštadienį ji atnešė *Plienui* paketą iš apygardos. Ant jo buvo užrašyta, kad negalima jo perlenkti. Todėl *Birutėlė* padarė išvadą, kad pakete buvo svarbūs dokumentai. Apie tai *Birutėlė* man papasakojo todėl, kad aš jai papasakojau apie mano susitikimą su *Plienu*, kurio metu jis skundėsi, kad apygarda silpnai dirba, jis turi gauti iš apygardos kažkokius dokumentus, bet iki šiol jų negavo. Iš to pokalbio su *Birutėle* aš susidariau įspūdį, kad ji yra Didžiosios Kovos apygardos ir *Plieno* ryšininkė.

Tardytojas klausia, kur šiuo metu gyvena *Birutėlė*, kur ji dirbo liaudies mokytoja?

<...> Ar ji kur nors dirbo, ar dirba mokytoja, aš nežinau...

1947 m. liepos 12 d. Tardytojas aiškina, kad buvusiuose tardymuose ji neteisingai teigė apie savo ryšius su „lietuviškųjų nacionalistinių gaujų“ nariais, „tardymas reikalauja pasakoti apie tai teisingai.“

<...> Prisipažįstu, kad buvusiuose parodymuose aš daug slėpiau nuo tardymo organų apie ryšius su „lietuviškųjų nacionalistinių gaujų“ dalyviais. Dabar aš pasiruošusi papasakoti visą tiesą.

R. K. p a s t a b a: nereiktų net abejoti, kad prieš tardomąją buvo panaudotos fizinio poveikio priemonės. Kadangi tardytojai, remdamiesi agentų pranešimais, garantuotai iš anksto jau buvo surinkę operatyvinę informaciją apie Aldonos Augustinienės veiklą, pradžioje jos labai nespaudė, nes manė, kad ji atvirai prisipažins, bet, pamatę, kad ji atvirai nekalba, vadovaudamiesi jiems suteiktomis galiomis, panaudojo visas turimas priemones prakalbinti tardomąją.

Ryšį su „lietuviškųjų nacionalistinių gaujų“ dalyviais aš užmezgiau 1946 m. sausio mėn. Nurodytu laiku, datos neprisimenu, dieną pas mane atėjo buvusi seminaristė Aldona Paulavičiūtė, paliko dvi poras baltinių, du rankšluosčius ir dar kažkokius daiktus. Tuos daiktus ji paprašė perduoti *Plienui*. Kai pasakiau, kad nežinau, kur *Plienas* yra, ji atsakė, kad jį galima rasti Valų k., Žemaitkiemio vlsč., pas Šerelienę.

Tų metų vasario mėn. aš su daiktais išvažiavau pas Šerelienę, į Valų k. Pas ją atvažiavau naktį ir prisistačiau, kas aš tokia ir kokiu tikslu atvažiavau. Tą pačią naktį Šerelienė išėjo pakviesti *Plieno*. Maždaug po valandos ji grįžo, ir maždaug po pusvalandžio atėjo *Plienas* su dar vienu partizanu. Aš *Plienui* padaviau nurodytus daiktus, po to jis manęs ėmė klausinėti, kaip gyvena Paulavičiūtė. Taip pat jis pasakė norįs pas save pasikviesti *Dieduką*, bet nepasakė, kur pastarasis yra.

Pokalbio pabaigoje jis man davė apie 100 rublių ir paprašė nupirkti rašomosios mašinėlės juostą ir kopijuojamojo popieriaus. Po to *Plienas* išėjo, o aš kitą dieną pėsčiomis grįžau į Ukmergę.

1946 m. kovo mėn., būdama Vilniuje, aš nupirkau dvi rašomosios mašinėlės juostas ir 10 lapų kopijuojamojo popieriaus. Šiuos daiktus Ukmergėje aš perdaviau Šerelienei.

1946 m. kovo 18 d. pas mane užėjo Slabados k., Veprių vlsč., gyventoja Stasė Lukoševičienė, d. Kazio. Ji man perdavė Paulavičiūtės raštelį, kuriame ši prašė manęs atvažiuoti pas ją.

Tą pačią dieną kartu su nurodyta moterimi nuvažiavome pas Paulavičiūtę ir pas ją susitikau su *Galijotu*, bet kokiame kaime, aš nežinau. Susitikimo metu ji supažindino mane su *Galijotu* ir *Piliakalniu* ir pasakė, kad aš palaikysiu ryšį tarp *Galijoto* ir *Piliakalnio*. Pokalbio pabaigoje ji perdavė paketą *Plienui*. Atvažiavusi į Ukmergę, aš perdaviau paketą Šerelienei.

1946 m. liepos mėn. aš antrą kartą aplankiau *Galijotą* ir jam atvežiau *Plieno* paketą. Iki 1947 m. vasario mėn. aš niekur daugiau nevažiavau.

Tuo laikotarpiu mano bute nuolat lankėsi Stasys Markauskas-*Galijotas*, Šerelienė ir jos vyras Karolis Šerelis-*Aviatorius*. *Galijotas* pas mane palikdavo paketus *Plienui*, aš juos perduodavau Šerelienei arba Šereliui, kurie pas mane palikdavo *Plieno* paketus *Galijotui* ir kuriuos visada perduodavau pastarajam.

Šių metų vasario mėn. aš važiavau į Slabados k., kur Lukoševičiaus Stasio, s. Petro, name susitikau su *Galijotu* ir perdaviau jam *Plieno* paketą.

Šių metų vasario pabaigoje ar kovo pradžioje per Šerelienę gavau raštelį nuo *Dieduko*. Jis prašė, kad pas jį atvažiuočiau. Tą pačią dieną kartu su Šereliene išvažiavome

į Valų k. Naktį pas Šerelienę atėjo *Diedukas*, su juo pakalbėjom šeimyniniais klausimais. Jis manęs klausė, ar aš gaunu laiškų iš jo žmonos, kaip jie ten gyvena. Pokalbyje dalyvavo pats *Plienas*, jis sėdėjo kartu su Šereliene. *Plienas* pasiskundė, kad spalio mėn. 1946 m. jis pasiuntė į Didžiosios Kovos apygardą raštą, kuriame prašė išsiųsti jam pasus partizanams, bet iki šiol negavo atsakymo. Tada aš pasakiau *Plienui*, kad pažįstu vieną žmogų Vilniuje, galintį gauti pasus, bet paprašiau *Plieno* parašyti raštą, kad šis pasas sergančiam partizanui. *Plienas* pasakė: „Gerai, tokį raštą jis parašys." Po to *Plienas* ir *Diedukas* išėjo, o aš kitą dieną pėsčia grįžau į Ukmergę.

Po kurio laiko pas mane atėjusi Šerelienė atnešė paketą nuo *Plieno* Didžiosios Kovos apygardos vadui. Ten buvo ir sergančio partizano Meilaus-*Mino*s raštelis. Jis rašė, kad pakete yra fotonuotraukos ir pinigai paso pirkimui.

Kovo pabaigoje ar balandžio viduryje aš nuvažiavau į Vilnių ir užėjau pas savo pažįstamą Kamarauską. Jis gyveno Klaipėdos gt., Nr. 5. Kamarauskui perdaviau *Plieno* paketą. Jis paklausė, kokiai apygardai, aš atsakiau, kad – Didžiosios Kovos. Tada jis tarė: „Gerai, perduosiu". Aš paprašiau kuo greičiau gauti pasą. Jis man atsakė, kad tik trečiadienį susitiks su kuo reikia, bet su kuo – nepasakė. Tada jis žinos apie pasą. Po to aš grįžau į Ukmergę.

Šių metų birželį pas mane atėjo vidutinio amžiaus nepažįstama moteris ir paklausė, ar čia gyvena Augustinienė. Gavusi teigiamą atsakymą, man perdavė paketą *Plienui*. Tame pakete buvo partizano Meilaus pasas. Tą paketą aš perdaviau *Plienui,* bet dabar nepamenu ar per Šerelienę, ar per *Neužmirštuolę*.

Šių metų gegužės mėn. važiavau į Slabados k., Veprių vlsč., pas Stasį Lukoševičių, man reikėjo asmeniškai perduoti *Plieno* paketą *Geneliui*-Benediktui Trakimui. Nurodytame kaime susitikau su *Galijotu*, kuriam tą paketą ir perdaviau. Per ką jis jį perdavė *Geneliui*, aš nežinau. Daugiau aš niekur nevažiavau su paketais.

Iki mano arešto pas mane su paketais atėjo bendraryšininkės *Neužmirštuolė*, Kerbelytė ir *Birutėlė*, atnešė paketus nuo *Plieno* ir *Stiklo*-Broniaus Jakubonio, aš juos perdaviau adresatams.

Šių metų birželio pabaigoje su *Plieno* paketais *Galijotui* ir *Stiklui* pas mane atėjo partizano Meilaus sesuo Apolonija Meilutė. Šio mėnesio išeiginę dieną ji mano bute susitiko su broliu Meilumi.

Praeito tardymo metu aš nenurodžiau, kad šių metų gegužę Kerbelytė atnešė antspaudą, kurį turėjau perduoti *Galijotui*. Ant antspaudo buvo užrašyta: „Ketvirto bataliono vadas". Antspaudą pati perdaviau *Galijotui*. Taip pat aš nepasakiau, kad birželio mėn. į mano butą atėjo *Galijotas* su Kerbeliu Alfonsu – Kerbelytės broliu (A. Kerbelis buvo 5-ojo bataliono vado *Stiklo* ryšininkas – *R. K.*). Apie ką jie kalbėjosi, aš nežinau.

Tardytojas prašo papasakoti, nuo kada tardomoji pažįsta Kamarauską ir ką apie jį žino?

<...> Kamarauskas yra mano vyro pažįstamas. Aš su juo susipažinau vokiečių okupacijos metu 1943 m., Ukmergėje. Kamarauskas yra Lietuvos armijos kapitonas. Man žinoma, kad prie Smetonos jis tarnavo Šiauliuose, 8-ojo šaulių pulko adjutantu. Vokiečių okupacijos pradžioje jis gyveno Ukmergėje ir kažkur dirbo. Pastaruoju metu jis gyveno savo ūkyje Baravykų k., Ukmergės r. Traukian-

tis vokiečiams iš Lietuvos teritorijos 1944 m., Kamarauskas taip pat kažkur vyko. 1945 m. pabaigoje ar 1946 m. pradžioje, kai aš Vilniuje susitikau Paulavičiūtę, ji manęs paprašė skubiai pranešti Kamarauskui, kad jis iš Baravykų k. išvažiuotų kur tiktai nori: ar į Kauną, ar į Vilnių. Apie tai Kamarauskui pranešiau ir po to jo daugiau nemačiau.

1946 m. vasarą jį atsitiktinai sutikau Vilniuje, Didžiojoje gt. 1946-ųjų rudenį aš jį antrą kartą sutikau Vilniuje. Tada jis pasakė savo buto adresą: Klaipėdos gt., Nr. 5. Po to aš pas jį dažnai užeidavau. Kur jis dirba, nežinau.

Jo požymiai: vidutinio ūgio, visai plikas, veidas apvalokas, nosis tiesi, nedidelė...

<...> Apie tai, kad pasą partizanui Meilui aš gavau per Kamarauską, sakiau jau anksčiau. Be to, kai šių metų žiemą lankiausi jo bute Vilniuje, jis man davė paskaityti antitarybinį laikraštį „Į kovą". Kai paprašiau tą laikraštį atiduoti man, jis pasakė: „Negaliu – tokių laikraščių mažai spausdina, juos siunčia į apygardas, o per apygardas jūs turit juos gauti." Iš ko jis tą laikraštį gavo, man nepasakė. Daugiau apie jo antisovietinę veiklą man nieko nežinoma.

<...> Aš specialiai pas jį į Vilnių nevažiuodavau, bet tais atvejais, kai veždavau siuntinius savo vyrui Adomui Augustinui, kuris kalinamas lageryje Lentvario mieste, aš užeidavau pas Kamarauską kaip pas pažįstamą.

<...> Pas Kamarauską *Plieno* nurodymu aš nevažinėjau. Aš asmeniškai *Plienui* Kamarausko pavardės nesakiau, bet *Plienas* jį žino.

1946 m. vasario mėn., kai susitikom su *Plienu* Šerelienės bute Valų k., jis manęs paklausė, ar aš nežinau, kur dabar yra Kamarauskas. Tada jam atsakiau, kad nežinau...

<...> Per mane *Plienas* jokio ryšio su Kamarausku nepalaikė. Taip pat nežinau, ar *Plienas* ryšį su Didžiosios Kovos apygarda palaikė per Kamarauską. Kai *Plienui* pažadėjau gauti pasą partizanui Meilui, tai jo neprašiau parašyti savo vardu raštą ir nurodyti, kad jis asmeniškai prašo paso nurodytam partizanui. Aš nenorėjau, kad galvotų, jog dokumentus partizanams gaunu savo iniciatyva, ir dėl to jie išeina iš būrio. Kadangi *Plienas* nurodytame rašte prašė tik paso Meilui, tai nepaisant to, kad jis buvo adresuotas Didžiosios Kovos apygardos vadui, aš tą raštą perdaviau Kamarauskui. Aš pasakiau, kad jis adresuotas apygardai. Jis tik paklausė – kokiai. Aš atsakiau: Didžiosios Kovos, ir jis pasakė, kad perduos pagal nurodymą. Meilaus pasą aš gavau iš apygardos, pakete su pasu buvo ir raštas, parašytas Didžiosios Kovos apygardos vado slapyvardžiu ***Griežtas***. Aš jį perskaičiau. Jame jis rašo, kad siunčia pasą Meilui ir stebisi, jog paketą gavo ne tiesiu keliu, kaip visada, bet vis dėlto per **patikimas** rankas.

R. K. p a s t a b a: va čia ir išlindo „yla iš maišo". Šiandien jau gerai žinoma, kad nuo Didžiosios Kovos apygardos arenos dingus jos tikrajam vadui *Žaliajam Velniui*-Jonui Misiūnui, jo vietą uzurpavo MGB statytinis, pasivadinęs *Griežtu*. Tai buvo tas pats MGB agentas Vytautas (Viktoras) Pečiūra pseudonimu *Gediminas*, tos pačios MGB legalizuotas partizanu slapyvardžiu *Griežtas*. Dabar jau visiškai aišku, kas buvo ir tas A. Kamarauskas – tai MGB agentas pseudonimu *Vlasovas* iš Markulio vadovaujamo VGPŠ, kaip „pulkininkas *Vytis*" su „patikimomis rankomis".

Tardymas nutrauktas. Tardė MGB ltn. LENSKIS, dalyvaujant vertėjui SINIAKOVUI.

1947 m. rugsėjo 2 d. Tardytojas reikalauja pasakyti, kas iš „lietuviškųjų nacionalistinių gaujų“ giminių lankėsi Aldonos Augustinienės bute Ukmergėje?

<...> Mano bute du kartus lankėsi partizano *Klajūno*-Boleslovo Kemeklio motina Kemeklienė. Ji gyvena Panevėžio m., Gedimino gt., Nr. 26.

1946 m. kovo viduryje pas mane atėjo Marytė Šerelienė-*Šermukšnėlė* ir atnešė laišką, kurį prašė perduoti Panevėžio miesto gyventojai Kemeklienei. Aš tuo metu dažnai važiuodavau pirkti cukraus, kurį po to parduodavau Ukmergėje. Todėl, būdama Panevėžyje, užėjau pas Kemeklienę ir jai perdaviau tą laišką. Kelis kartus Kemeklienei vežiau laiškus nuo jos sūnaus partizano *Klajūno*. Juos man atnešdavo Šerelienė arba jos vyras Karolis Šerelis-*Aviatorius*.

<...> Praeitais metais Kemeklienė man perdavė *Klajūnui* skirtus pomidorus ir laišką, o šiemet žiemą ji man perdavė papirosus, pavasarį – cukrų ir laiškus.

1947 m. rugsėjo 9 d. Tardytojas reikalauja pasakyti, ką dar, be Aldonos Augustinienės, lankė Marijona Šerelienė?

<...> Man žinoma, kad ryšininkė Šerelienė dažnai lankėsi bute Antakalnio gt., Nr. 5.

<...> 1946 m. pavasarį iš *Galijoto* aš gavau paketą *Plienui*. Kadangi tuo metu niekas iš manęs jo nepaėmė, tai nusprendžiau pati nueiti pas Šerelienę, gyvenančią Antakalnio gt., Nr. 5. Nuėjusi jai pasakiau, kad aš turiu paketą *Plienui,* ir pasiūliau jį paimti, bet Šerelienė atsakė turinti važiuoti į Kauną, todėl paketo paimti negali. Tą paketą ji paprašė nunešti į Paškonių k., Želvos vlsč., pas Moniką Cimbolaitę, slapyvardžiu *Nida*. Po to aš grįžau į namus.

Antrą kartą su Šereliene susitikau 1947 m. kovo mėn., kai važiavau į Valų k. susitikti su *Plienu*.

<...> Tą pačią dieną, kai susitikau su Šereliene, jos nurodyta nuėjau į Paškonių k., pas Cimbolaitę-*Nidą*. Kai nuėjusi paklausiau, kas čia – Cimbolaitė-*Nida*, ji atsakė: „Aš“. Tada aš pasakiau, kad mane pas ją atsiuntė *Šermukšnėlė* ir kad aš turiu paketą *Plienui*.

Ji paėmė iš manęs paketą ir pasakė perduosianti jį *Plienui*, kuris žadėjo pas ją ateiti naktį. Aš pas ją pernakvojau ir kitą dieną grįžau į Ukmergę. Naktį *Plienas* pas Cimbolaitę neatėjo.

<...> Šių metų gegužės ar birželio mėn. į mano butą atėjo Cimbolaitė ir atnešė paketą nuo *Plieno Galijotui*. Daugiau ji pas mane nebuvo.

1947 m. rugsėjo 12 d.

<...> Iš *Plieno* aš gavau tik vieną laišką-atsakymą į savo pirmąjį laišką, kuriame jis rašė, kad prašymo gauti man keturis centnerius rugių šiuo metu įvykdyti negali, bet, pirmai progai pasitaikius, įvykdys. Šitą laišką aš gavau per *Šermukšnėlę* ir perskaičiusi iškart sunaikinau.

<...> Paulavičiūtei rugių reikėjo pačiai, nes ketino juos išmainyti į čigonišką kostiumą arba parduoti ir nusipirkti tuos drabužius, kuriuos norėjo vilkėti kaip čigonė, kad jos niekur nesulaikytų.

1947 m. rugsėjo mėn. (?). Tardytojas LENSKIS per vertėją SINIAKOVĄ klausia Aldonos Augustinienės, kokį slapyvardį ji turėjo?

<...> Aš jokio slapyvardžio neturėjau.

<...> Julija – mano antrasis vardas. Mane vadina Aldona Julija. Antruoju vardu (Julija) aš ir pasirašinėdavau laiškus, kuriuos siunčiau *Plienui*.

1947 m. rugsėjo 15 d. Iš akistatos protokolo. Ukmergės MGB Tardymo sk. vyr. pavad. ltn. LENSKIS suvedė į akistatą kaltinamuosius Morkūną Rapolą, s. Kazio, ir Augustinienę Aldoną, d. Jono, dalyvaujant vertėjui NOVOGRUDSKIUI. Pradžioje klausiama, ar jie vienas kitą pažįsta. Morkūno klausia, ar jis pažįsta prieš jį sėdinčią Aldoną Augustinienę?

<...> Taip, pažįstu. Ji gyvena Ukmergėje, Liepų alėjos gatvėje. Pas ją ateidavau su paketais, kuriuos man perduodavo mano sesuo Jadvyga Morkūnaitė-*Neužmiršt-tuolė*. Šios moters pavardės nežinau.

Buvo apklausti šie liudytojai:

Šarka Jonas, s. Petro-*Genys*, g. 1928 m., gyv. Labanosių k., Veprių vlsč., Ukmergės apskr.;

Lukoševičius Stasys, s. Petro, g. 1900 m. Slabados k., Veprių vlsč.;

Lukoševičienė Stasė, d. Kazio, g. 1906 m. Sližių k., Veprių vlsč.;

Šerelienė Ona, d. Stasio, g. 1904 m. Inkilų k., Pabaisko vlsč., Ukmergės apskr.;

Markauskas Stasys, s. Juozo, g. 1907 m. Kazlaučiznos k., Veprių vlsč.;

Purlys Alfonsas, s. Vlado, g. Berzgainių k.;

Virbalaitė Veronika, d. Jurgio (šiuo metu MVD kalėjime Nr. 7, Ukmergėje);

Kemeklienė Julija, d. Jono, gyv. Panevėžyje, Gedimino gt., Nr. 26;

Gaidamavičius Vincas, s. Kazio, gyv. Virkščių k., Žemaitkiemio vlsč.;

Biliūnaitė Elvyra, d. Juozo (šiuo metu MVD kalėjime Nr. 7, Ukmergėje);

Morkūnaitė Genė, d. Kazio (šiuo metu MVD kalėjime Nr. 7, Ukmergėje).

N U O S P R E N D I S

Sovietų socialistinių respublikų sąjungos vardu

1947 m. lapkričio 17–19 d. Ukmergės m.

Adaptuotas variantas

Iš rusų kalbos vertė Jaunius Augustinas

MVD kariuomenės karinis tribunolas Lietuvos SSR uždarame teisminiame posėdyje KT sesijos patalpoje, kurio pirmininkas – justicijos kapitonas SVIRIN, nariai – vyr. ltn. LENSKIS ir ltn. SINICIN, sekretorius – kap. ŠIŠKIN, nedalyvaujant pusėms išnagrinėjo kaltinamąją bylą:

1. **Pabiržis Zenonas, Vinco**, g. 1923 m., Baniškių k., Rumšiškių vlsč., Kaišiadorių apskr. 1945 m. pabėgo iš Kauno karinio komisariato, atvyko į Ukmergės apskr., kur padedamas mokytojo Tekoriaus iš Dambavos k., Šešuolių vlsč. susisiekė su partizanų būrio vadu *Kelmu* ir įstojo į jo vadovaujamą būrį. Jam buvo suteiktas slapyvardis ***Bijūnas***. 1945 m. liepos mėn., būdamas *Žalgirio* vadovaujamame būryje, dalyvavo Želvos puolime, kur žuvo 11 stribų.

1945 m. rugsėjo mėn. Z. Pabiržis dalyvavo sunaikinant Berzgainių apyl., Žemaitkiemio vlsč. apylinkės pirmininką Grigalevičių Balį, jo žmoną, dvi dukras ir sūnų.

1945 m. gruodžio mėn., būdamas *Audros* vadovaujamame būryje, dalyvavo ginkluotame susirėmime su sovietų kareiviais ir „liaudies gynėjais“ (stribais) Skačiūnų, Kazliškių bei Semeliškių k.

Organizuojant *Plieno* būrį 1946 m. sausio mėn., *Žaliojo Velnio* vadovaujamos apygardos štabo viršininkas *Piliakalnis* Pabiržį paskyrė 3-iojo bataliono kuopos vadu. Tą patį mėnesį jis dalyvavo kovose su sovietinės armijos kareiviais Gursčių k., Želvos vlsč.

Po *Plieno* vadovaujamos rinktinės sunaikinimo Gursčių k. Pabiržis nuo sausio iki rugsėjo mėn. slapstėsi bunkeryje Berzgainių k. su partizanu *Jogaila*, po to įstojo į *Vėtros* (Petro Gruzdo arba Vlado Rinkūno – *R. K.*) vadovaujamą būrį. 1947 m. vasario mėn. buvo paskirtas *Plieno* rinktinės 2-ojo bataliono būrio vadu.

1947 m. balandžio mėn. Pabiržis ėmė slapstytis su partizanu Baliu Kemekliu-*Klajūnu* bunkeryje, įrengtame Petro Striogos namuose. Šiame bunkeryje buvo laikomi štabo dokumentai ir *Plieno* spausdinimo technika.

1947 m. balandžio mėn. šiame bunkeryje Pabiržis padėjo *Plienui* rašomąja mašinėle dauginti antisovietinę spaudą. Be to, ne vieną kartą dalyvavo asmeninėje *Plieno* apsaugoje.

2. **Kemeklis Bolis, Jono**, g. 1919 m. Armaviro m., Krasnodaro kr. Vokiečių okupacijos metais tarnavo vokiečių armijoje. 1944 m. buvo pašauktas tarnauti į sovietinę armiją, kur buvo areštuotas ir pasiųstas į filtracinį lagerį Tulos m., iš kur 1945 m. liepos mėn. pabėgo ir atvyko į Ukmergės apskr.

1945 m. savanoriškai įstojo į ginkluotą partizanų būrį. Jam buvo suteiktas *Klajūno* slapyvardis ir apginkluotas rusišku karabinu.

1945 m. rugsėjo mėn. kartu su Pabiržiu dalyvavo sunaikinant apylinkės pirmininko Grigalevičiaus šeimą.

1945 m. gruodžio mėn., būdamas *Audros* vadovaujamame būryje, dalyvavo kautynėse su sovietine armija Kazliškių k. teritorijoje.

1946 m. sausio mėn. dalyvavo kautynėse su sovietine armija Gursčių k.

Po *Plieno* rinktinės sunaikinimo Gursčių k. nuo 1946 m. sausio iki liepos mėn. slapstėsi kartu su partizanais *Žalčiu*, *Juozu* ir *Kuosa* Berzgainių, Užusienių, Skačiūnų, Valų ir Antatilčių k. teritorijose.

Nuo 1946 m. liepos mėn. iki jo sulaikymo dienos slapstėsi Petro Striogos namuose, kur jam 1946 m. rudenį buvo įrengtas bunkeris, kuriame nuo 1947 m. balandžio mėn. slėpėsi ir partizanas Pabiržis. Būdamas šiame bunkeryje, Kemeklis iš *Plieno* gavo nurodymą vykdyti žvalgybinę veiklą Skačiūnų ir Valų kaimuose, t. y. stebėti sovietinės armijos karių bei stribų judėjimą ir apie jų pasirodymą nedelsiant pranešti partizanams.

1946 m. gruodžio mėn. dalyvavo apiplėšiant Valtūnų malūną. Asmeniškai Kemeklis pagrobė 40 kg baltų miltų.

3. **Morkūnaitė Jadvyga, Kazio**, g. 1916 m. Juodžiūnų k., Žemaitkiemio vlsč. Ji yra „B“ rinktinės vado *Plieno* pusseserė. 1945 m. vasarą. *Plienas* ją užverbavo kaip ryšininkę slapyvardžiu *Neužmirštuolė*. Iki pat sulaikymo ji *Plieno* nurodymu įvairiais keliais perdavinėjo jo ir apygardos batalionų vadų *Spartako*-Kazimiero Aliošausko, *Galijoto* ir *Stiklo* paketus.

<...> Iš Šerelienės gautus paketus *Spartakui* perduodavo per ryšininkę Vladą Ališauskaitę-*Narsuolę*, *Galijotui* – per Augustinienę ir *Stiklui* – per Oną Kerbelytę.

<...> Be to, jos namuose radus bunkerį, kuriame ilgą laiką slėpėsi sužeistas partizanas *Skirmantas*, 1947 m. birželio mėn. ji kartu su savo broliu Morkūnu Rapolu pasitraukė iš namų ir iki arešto slėpėsi bunkeryje Petro Striogos namuose kartu su partizanais Pabiržiu ir Kemekliu-*Klajūnu*.

4. **Morkūnas Rapolas, Kazio**, g. 1927 m. Juodžiūnų k., Žemaitkiemio vlsč. *Plieno* pusbrolis, 1945 m. birželio mėn. savo noru įstojo į *Vaidilos* vadovaujamą būrį, gavo ***Karklo*** slapyvardį ir buvo apginkluotas rusišku šautuvu.

Mėnesį pabuvęs būryje, su ginklu atėjo į namus padėti tėvui nuimti derlių, čia buvo sulaikytas sovietinių organų ir pasiųstas į darbo lagerį, iš kur 1946 m. liepos mėn. grįžo į namus. Grįžęs užmezgė ryšį su partizanais ir sesers Jadvygos-*Neužmirštuolės* pavestas 1947 m. balandžio mėn. du kartus nešė paketus į Ukmergę Augustinavičienei, kad ši perduotų *Plienui*.

Be to, jo namuose radus bunkerį, kuriame ilgą laiką slėpėsi sužeistas partizanas *Skirmantas* (Antanas Vaičiūnas? – *R. K.*), birželio mėn. iki arešto slėpėsi bunkeryje Petro Striogos namuose kartu su Pabiržiu ir Kemekliu.

5. **Karalytė Damutė, Mykolo**, g. 1925 m. Antanavos k., Balninkų vlsč., Ukmergės apskr. Partizanų ryšininkė slapyvardžiu ***Žibutė***. 1945 m. gegužės mėn. keletą savaičių savo namuose slėpė sergantį partizaną *Linksmuolį* ir partizaną Pabiržį, aprūpino juos maisto produktais.

6. **Meilus Vincas, Simono**, g. 1926 m. Valų k., Žemaitkiemio vlsč., gyv. Kazlaučiznos k., Veprių vlsč. 1945 m. gegužės mėn. savanoriškai įstojo į *Plieno* vadovaujamą rinktinę. Jam buvo suteiktas slapyvardis ***Mina*** ir išduotas rusiškas šautuvas. Nuo 1946 m. rugpjūčio mėn. iki 1947 m. birželio mėn. jis laikėsi *Plieno* štabo bunkeryje kartu su štabo raštininku Valentinu Gleizniu-*Šarūnu*. Šiame bunkeryje pastarasis nuolat rašomąja mašinėle daugino antisovietinius laikraščius. 1947 m. pradžioje *Plieno* įsakymu Meilus buvo paskirtas DK apygardos *Plieno* vadovaujamos rinktinės 1-ojo bataliono 3-iojo būrio 3-osios kuopos vadu.

7. **Striogaitė Genė, Petro**, g. 1927 m. Virkščių k., Žemaitkiemio vlsč. 1946 m. gegužės mėn. užmezgė ryšį su *Plieno* rinktinės partizanais *Tauru*-B. Šimkevičiumi ir *Pasauliu*-Vaclovu Purliu, kuriuos 1946 m. laikotarpiu aprūpindavo maisto produktais ir knygomis. Taip pat su jais susirašinėjo laiškais.

1946 m. buvo užverbuota asmeniškai *Plieno* ryšininke slapyvardžiu ***Aguona***.

8. **Valeikaitė Karolina, Igno**, g. 1915 m. Inkilų k., Pabaisko vlsč. 1946 m. rudenį buvo užverbuota partizano *Katino* ryšininke slapyvardžiu ***Žibutė***. Palaikė nuolatinį ryšį su būrio vadu *Spartaku* ir partizanais *Katinu* ir *Bizūnu*-Stasiu Sėjūnu.

9. **Cimbalaitė Monika, Igno**, g. 1916 m. Paškonių k., Želvos vlsč. Partizanų ryšininkė slapyvardžiu ***Nida***. Nešė paketus partizanams, ne vieną kartą savo namuose priėmė *Plieną* ir perdavė jam žvalgybinius duomenis.

10. **Strioga Petras, Antano**, g. 1897 m. Medinų k., Žemaitkiemio vlsč. Savo namuose suteikė priedangą partizanams *Klajūnui* ir *Bijūnui*, aprūpino juos maisto produktais.

11. **Striogaitė Filomena, Petro**, g. 1928 m. Virkščių k., Žemaitkiemio vlsč. Kai jos tėvo namuose bunkeryje, įrengtame gyvenamajame name, slapstėsi partizanai *Bijūnas* ir *Klajūnas,* nuo 1946 m. rudens iki 1947 m. liepos pabaigos ruošė jiems maistą, skalbė baltinius. Apie esantį bunkerį ir jame gyvenančius partizanus nepranešė sovietinės valdžios organams.

12. **Augustinienė Aldona, Jono**, g. 1906 m. Žvirbliškių k., Latvijoje. J. Šibailos-*Dieduko* giminaitė.

13. **Kerbelytė Ona, Povilo**, g. 1919 m. Laitelių k., Deltuvos vlsč. DK apygardos bataliono vado *Stiklo* ryšininkė.

14. **Lubeckienė Veronika, Juozo**, g. 1910 m. Skabeikių k., Taujėnų vlsč., Ukmergės apskr., tikra *Stiklo* sesuo.

Pabiržis Zenonas ir Kemeklis Bolis buvo nuteisti po 25 m. lagerio ir po 5 m. tremties, Striogaitė Filomena – 5 m. lagerio, visi likusieji – po 10 m. lagerio.

Iš ILJOS PIROGOVO, ADOLFO DAUBARO *ir* EDVARDO MAZŪROS *parodymų*

R. K. p a s t a b a: apie MGB agento, pasivadinusio net trimis pseudonimais *Malinin*, *Kuzma*, *Vanagas,* Adolfo Daubaro pragaištingą veiklą rašoma kn. APP, VI d., p. 435, 835–837, 866–868; LKP, VII d., 1 kn., p. 409 ir 413; VII d., 2 kn., p. 355 ir 374. Tai ypatingo MGB agento smogiko biografija. Šiame straipsnyje tęsiama jo veiklos epopėja, apie jį čia kalba jo kolega *Čerčikas* ir jo „krikštatėvis" Zarasų MGB sk. viršininkas.

Čia, kaip ir visuose čekistų raštuose, Lietuvos partizanai vadinami banditais, partizanų būriai – nacionalistinėmis teroristinėmis gaujomis ir pan. Minėtas čekistų žargonas neredaguotas, kad dar kartą pajustume, kaip okupantai neapkentė mūsų laisvės kovotojų.

Versta iš rusų kalbos
Parengė Laimonas Abarius
Adaptuoti protokolų variantai pagal LYA, f. K-1, ap. 58, b. b. 44494/3, t. 4.

Iljos Vasiljevičiaus Pirogovo savarankiški parodymai. 1953 10 16, Vilnius.

<...> Kai kurie man pateikto kaltinimo paaiškinimai:

Kai dirbau Zarasų apskr. MGB sk. viršininku, apskrityje veikė keletas „nacionalistinių teroristinių" ginkluotų gaujų ir „rezervinių banditų" grupuočių, taip pat „banditų" aprūpinimo ir informavimo tinklas.

MGB skyriaus slaptasis agentas Daubaras, sąžiningai ir iniciatyviai vykdydamas mano užduotis, 1947 m. veikiančioms „gaujoms" sudavė keletą veiksmingų ir stiprių smūgių. Vykdydamas mano užduotis, Daubaras asmeniškai nužudė „banditus": du brolius Antaną ir Joną Ivaškas, Juozą Miliūną-*Šarūną* ir Praną Buroką. Į mūsų parengtą pasalą jis atvedė „banditus" Kazį Ramanauską-*Barzdą*, Mykolą Sažionį-*Eršketį* (kitur – Šiožinys, Šiožienis – *R. K.*) ir Povilą Kuosą, kuriuos mes likvidavome (visi čia išvardyti 7 „banditai" buvo likviduoti slaptai, be viešumos).

Daubarui padedant buvo išaiškinta ir likviduota rezervinė „banditinė formuotė“, vadovaujama Stepono Čiomano, likviduota Ivaškos „gaujos“ atramos bazė Kartašovo vnk. (suimti 2 asm.), tiesiogiai dalyvaujant Daubarui areštuotas ir žymus „nacionalistinis“ veikėjas – buvęs sukilėlių būrio vadas Ūdra (Ūdras Alfonsas, Dominyko, g. 1913 m. – *R. K.*), slaptai gyvenęs Utenos apskr.

Pagal Daubaro duomenis suimta ir daugiau asmenų, kurių pavardžių aš jau nebeprisimenu.

Be to, 1947 m. pabaigoje per Daubarą užmezgėme gana įdomius ryšius su „banditais“, sudarėme prielaidas įsiskverbti į vadovaujantį Vytauto apygardos štabą, konkrečiai – į Račinsko ir Streižio būrius. 1947 11 Daubarą įvedėme į legalizuoto „bandito“ Dumbrausko, kuris palaikė ryšius su Ramanausko, Streižio, Račinsko ir kt. „gaujomis“, aplinką.

Naudodamasis Juozu Dumbrausku (kitur Juozas Dambrauskas – *R. K.*), Daubaras susipažino su Vytauto apygardos leidžiamo laikraščio redaktoriaus motina ir su buvusio Lokio rinktinės vado Kaladinsko žmona, kuri tuo metu gyveno pas Dumbrauską.

Tuo metu Daubaras dirbo ir su kitais asmenimis, o buvęs LSSR vidaus valstybės saugumo ministro pavaduotojas Litkens (Litkens Sergej Jefgrafovič, g. 1912 m. Sankt Peterburge, 1946 06–1949 02 LSSR saugumo ministro pavaduotojas – *R. K.*) rengė jį panaudoti užsienyje įterpiant į Amerikos žvalgybą. Daubaras turėjo įdomų planą, kaip į šį darbą įtraukti užsienyje gyvenančius savo gimines.

Atsižvelgiant į Daubaro ir su juo dirbančių operatyvininkų nuveiktą didelį darbą, jis tapo perspektyviu agentu, kurio panaudojimą kontroliavo LSSR MGB 2N valdyba ir visos jam skiriamos užduotys buvo derinamos su 2N v-ba. Kartais tai buvo vykdoma aukščiausiu lygmeniu, kaip antai 1947 m., kai į Zarasus buvo atsiųsti (komandiruoti) buv. 2N v-bos viršininkas drg. Sokolovas, konsultavęs agentūrinėje byloje „Oskolki“, taip pat buv. 2N v-bos poskyrio v-kas drg. Bodrovas (Bodrov Nikolaj Aleksandrovič, g. 1908 m. Vladimiro gubernijoje – *R. K.*), kuris šiuo metu dirba LSSR MGB, 2N v-bos poskyrio v-ko pavaduotojas Orlovas (Orlov Dmitrij Fiodorovič, g. 1907 m. Tulos gubernijoje, 1949 02–1951 MVD Ypatingosios inspekcijos viršininkas – *R. K.*), šiuo metu gyvenantis Vilniuje ir kt.

Drg. Litkensui reikalaujant, į LSSR MGB buvo pasiųsta agento tarnybinė byla, kurioje pateiktos detalios jo asmens ir darbo charakteristikos. Taip pat agentas buvo siunčiamas į Vilnių susitikti su LSSR MGB darbuotojais, kurie turėjo jį parengti darbui užsienyje. Drg. Litkensas pareikalavo, kad visa informacija, susijusi su agento asmenybe, būtų nedelsiant siunčiama jam. Drg. Litkensas pareikalavo, mano pirminiu teikimu, iš tremties vietos sugrąžinti agento Daubaro vaikus (1947 08), o vėliau Ypatingojo pasitarimo sprendimu atšaukta tremtis ir jo žmonai (1948 05).

R. K. p a s t a b a: už agento Adolfo Daubaro nuopelnus sovietiniam saugumui žudant Lietuvos partizanus MGB nurodymu iš Sibiro buvo sugrąžinti jo vaikai: Valė, g. 1936 m.; Adolfas, g. 1944 m.; Lionė, g. 1952 m. ir žmona Daubarienė Marija.

Noriu pasakyti, kad visą medžiagą, liečiančią agentą, aš privalėjau pranešti 2N valdybai, o principinio lygmens užduotis suderinti su LSSR MGB. Kaip įrodymą

noriu pateikti archyvinėje byloje Nr. 17208 išlikusius agentūrinių operatyvinių priemonių 1947 m. vasario, balandžio, birželio – rugpjūčio mėn. planus.

Apie Daubaro įvykdytą Šileikienės nužudymą paaiškinu štai ką:

1947 m. rudenį per Daubarą užmezgėm ryšį su „gauja“, vadovaujama Ramanausko. Ji 1947 m. Zarasų apskr. įvykdė šiuos teroristinius išpuolius: nužudė vykd. k-to pirmininką Misiūną, „selsovieto“ pirmininką Baradauską, du brolius komjaunuolius, kurių pavardžių neprisimenu, sunkiai sužeidė aktyvistą Malinauską, peršovė apskr. partijos komiteto instruktorę Arulienę ir kt.

Panaudojant operatyvines priemones, buvo sukurtos palankios sąlygos įvesti *Malininą* į Ramanausko „gaują“ ir ją likviduoti. Tačiau Daubaras atsakė, kad to vykdyti negali, nes „gaujoje“ yra Šileikienės sūnėnas Sažionis. Ji, nuolat palaikanti ryšius su „banditais“, pamačiusi jį, gali demaskuoti jį kaip MGB agentą. Tokiu atveju jis būtų nužudytas.

Šileikienė iš tikrųjų žinojo, kad Daubaras bendradarbiauja su MGB organais, kadangi jai padedant jis ir buvo užverbuotas. Apskrities MGB skyriui taip pat buvo žinoma, kad ji palaiko ryšius su „banditu“ Sažioniu ir jau kartą „banditus“ įspėjo apie prieš juos rengiamą operaciją ir taip padėjo jiems išvengti mūsų parengtos operacijos. Taip pat mums žinoma, kad Šileikienė yra plepi moteris, apie savo bendradarbiavimą su MGB ji jau pasakė vienai moteriai ir „selsovieto“ pirmininkui Deviatnikovui.

Be to, Šileikienė, neturėdama savo namų ir ūkio, užsiiminėjo įvairiais darbais ir smulkia spekuliacija, vaikščiojo iš vieno vienkiemio į kitą, iš kaimo į kaimą, todėl mes negalėjome kontroliuoti jos elgesio.

Daubaras jau kartą sakė, kad už tuos plepalus „banditai“ Šileikienę nužudys, bet aš į šiuos Daubaro žodžius nekreipiau didelio dėmesio.

Kiek vėliau, kai mes su Daubaru detaliai nagrinėjom Ramanausko „gaujos“ likvidavimo planą ir aš pareikalavau įeiti į „gaują“, jis vėl atsisakė dėl ankstesnių motyvų ir pareiškė, kad tokia galimybė atsiras, kai bus nužudyta Šileikienė.

Šį pasiūlymą atmečiau kaip neteisėtą ir pasakiau, kad Šileikienę nuo „gaujos“ izoliuosime kitais būdais.

Aš tikrai ėmiausi priemonių izoliuoti Šileikienę, mano nurodymu milicijos skyrius sulaikė ją už spekuliaciją, bet duomenų iškelti bylą buvo per mažai, ir kurį laiką ją, palaikytą milicijos areštinėje, o vėliau ir MGB, teko paleisti. Be to, siekdami izoliuoti ją nuo veikiančios „gaujos“, iš jos paėmėm pasižadėjimą neišvažiuoti iš gyvenamosios vietos „senelio vienkiemyje“, t. y. pas brolį Silvestrą Alejūną. Mūsų nurodymu ji kasdien turėjo eiti užsiregistruoti pas apylinkės pirmininką Deviatnikovą.

Alejūnas buvo Daubaro uošvis, jis ir augino du iš tremties Molotovo sr. atvežtus Daubaro vaikus. Toliau žaidžiant su „gauja“, 1947 12 man pavyko sukurti palankias sąlygas ją likviduoti. Tuo metu Ramanauskas vaikščiojo su „banditais“ Sažioniu ir Povilu Kuosa.

Be to, Daubaras karo metais kartu su Ramanausku tarnavo policijoje, todėl juo (agentu) pasitikėjo. Ramanauskas kvietė agentą į „gaują“, tačiau šis, bijodamas, kad jį demaskuos Šileikienė, į „gaują“ nestojo. Vis dėlto mano reikalaujamas Daubaras 1947 12 su šia „gauja“ „ėjo į reikalą“ apiplėšti vienkiemį Latvijoje.

Aš parengiau detalų „gaujos“ likvidavimo planą, kuriame pagrindinis vaidmuo turėjo būti skirtas ag. Daubarui. Kai jį rengiausi realizuoti, Daubaras vėl iškėlė tą pačią sąlygą: bijau būti demaskuotas Šileikienės. Aš jį įtikinėjau, kad Šileikienė jau patikimai izoliuota, nes privalo gyventi „senelio“ Alejūno vienkiemyje ir negali susitikti su „banditais“. Tačiau Daubaras ir toliau spyriojosi, kad Šileikienė galinti palaikyti ryšius su „banditais“ per savo giminaičius, esą ją reikia nužudyti ir tada nebus kliūčių likviduoti „gaują“.

Ką aš jam tada atsakiau, pažodžiui neprisimenu, bet apibendrindamas galiu pasakyti: jei dabar yra galimybė likviduoti „banditus“, tai būtina padaryti, o su Šileikiene susitvarkysime vėliau.

Šitaip atsakydamas, aš tikrai neturėjau galvoje, kad Šileikienę reikia nužudyti, o tik kitu būdu – per LSSR MGB – ją izoliuoti. Tuo pat metu aš apskaičiavau: jei „banditų“ likvidavimas vyks sklandžiai, o jis turėjo vykti slaptai, tai Šileikienei nereikės taikyti jokių priemonių, nes jos sūnėnas bus likviduotas ir taip jos ryšiai su „gauja“ nutrūks.

Mano nurodymu, agentas Daubaras turėjo atkreipti „banditų“ dėmesį į savo „bazę“, kurioje mes iš anksto pasirengėme likviduoti „banditus“. Tam, kad dar labiau užmigdytų „banditų“ budrumą, Daubaras „jiems“ pasakė, kad jo nacionalistinė veikla susijusi su Dumbrausku Juozu, kurį mes tuo metu labai intensyviai operatyviai naudojome („tamsoje“ – *L. A.*).

Pasirodo, kad Ramanauskas ir Kuosa taip pat palaikė ryšius su Dumbrausku. Tada Daubaras pasiūlė „banditams“ kartu važiuoti pas jį. Šiam tikslui jis pasirūpino arkliu, kurį paims savo „bazėje“. „Banditai“ šį pasiūlymą priėmė.

1947 12 17 ar 18 d. Daubaras nuvežė Ramanausko „gaują“ pas Dumbrauską. Ten, Baibių k., Dumbrausko iniciatyva ir jam asmeniškai dalyvaujant, apiplėšė vieną vienkiemį. Dalį pavogtų produktų paliko Dumbrauskui, o nudurtą kiaulę ir dalį moteriškų rūbų atvežė į „banditų“ „bazę“.

Naktį iš 1947 12 19 į 20 d. Daubaras atvežė „banditus“ į savo „bazę“, kur laukė mūsų paruošta pasala. Asmeniškai aš, padedamas trijų Zarasų apskr. MGB skyriaus operatyvinių darbuotojų – Valiuko, Margunovo ir Popovo – „banditus“ nužudėm šaltu ginklu ir naktį išvežėm lavonus už 30 km ir užkasėm. Visus šios operacijos dalyvius įspėjau ją laikyti paslaptyje.

Priešingu atveju vienkiemio, kuriame buvo Daubaro „bazė“, šeimininkę nužudytų „banditai“ (šeimoje buvo 6 mažamečiai vaikai). Tada mirtis grėstų ir agentui Daubarui.

Dumbrausko, kuris dalyvavo apiplėšiant ir pasiliko dalį pagrobto turto, buvo nuspręsta nesulaikyti, bet toliau sekti ir panaudoti „tamsoje“ per jį įvedant mūsų agentūrą. „Banditų“ pagrobto turto savininkams negrąžinome, nes taip būtų iššifruotas mūsų vykdomos priemonės „gaujai“ likviduoti.

Kaip ir buvau numatęs, operacijos metu nukauti „banditai“, tarp kurių buvo ir Sažionis – Šileikienės sūnėnas, kurį ji globėjiškai mylėjo, buvo labai prisirišusi ir nuolat su juo bendravo. Tokiu būdu Šileikienės ryšys su „gauja“ nutrūko, ir mums jau nebereikėjo jos izoliuoti.

1948 01 28 man buvo oficialiai pranešta, kad „senelio“ Alejūno namuose nužudyta Šileikienė.

Aš iš karto išvažiavau su operatyvine grupe, kur buvo ir milicijos darbuotojų.

Turiu priminti, kad senokai, prieš Šileikienės nužudymą, ji, atėjusi į apskrities MGB skyrių, pasiskundė, kad giminaičiai jai grasina mirtimi. Jos pareiškimą priėmė apskr. MGB skyriaus darbuotojas Čiulkovas, kuris apie tai man raportavo.

Pirminė liudininkų („senelio“ Alejūno ir jo žmonos) apklausa ir įvykio vietos apžiūra, taip pat ankstesnis jos pareiškimas davė pagrindą manyti, kad nusikaltimą iš kerštо įvykdė kažkas iš giminaičių. Pagal šias aplinkybes aš pavedžiau nusikaltimą tirti apskrities MVD milicijos skyriui.

Kadangi „senelio“ Alejūno namuose buvo auginami agento vaikai, aš nusprendžiau turįs apie tai pranešti agentui ir įtraukti jį į nusikaltimo išaiškinimą, kadangi jis pats būsiąs tuo suinteresuotas. Todėl eilinio susitikimo metu aš pasiūliau jam pačiam pabandyti išaiškinti nusikaltėlius. Netrukus susitikęs jį aš paklausiau: „Kas nužudė Šileikienę?“ Daubaras truputį sutriko, bet pasakė: „Juozas Dumbrauskas ir Mazūra“ ir prisipažino, kad nužudymą organizavo jis, sukurstęs tuodu žmones ir juos palydėjęs ligi Alejūno namų.

Kaip nužudymo priežastį Daubaras įvardijo Šileikienės plepumą apie jo bendradarbiavimą su MGB. Tąsyk mano ir Daubaro pokalbis buvo griežtas: aš pasakiau, kad jis padarė nusikaltimą, už kurį teks atsakyti baudžiamąja tvarka. Man pasirodė, kad Daubaras nelabai suprato savo atsakomybę, galvojo, kad už kurstymą nužudyti jo teisti negalima, už tai turi atsakyti tik tiesioginiai nusikaltimo vykdytojai.

Net ir tada, kai jam išaiškinau sovietinių įstatymų esmę, jis dėl šio įvykio nepradėjo gailėtis, tik pasakė, kad jei Šileikienė būtų likusi gyva, tuomet „banditai“ būtų nužudę jį patį, nes anksčiau ar vėliau apie jo darbą saugumui ji būtų išplepėjusi ir „banditams“.

Tada aš Daubarui pasakiau, jog Šileikienės nužudymo bylą privalau iš milicijos paimti ir visą informaciją perduoti savo viršininkams, kad jie priimtų sprendimą, o Daubarui liepiau rajone, kur įvykdytas nusikaltimas, nesirodyti ir apie tai niekam nekalbėti.

Kadangi Daubarą laikiau vertingu agentu, o jo darbą ir elgesį kontroliavo MGB 2N valdyba ir valstybės saugumo ministro pavaduotojas drg. Litkensas, kuris rengė Daubarą darbui užsienyje, aš sprendimo dėl Daubaro ateities asmeniškai priimti negalėjau.

Be to, nusikaltimo bendrininkus, kurie turėtų būti patraukti atsakomybėn už nužudymą ir vienkiemio apiplėšimą, tuo metu mes intensyviai naudojome. Buvo žinoma, kad Juozas Dumbrauskas palaiko ryšius su Juozo Streižio-*Gedimino* „gaujos“ štabu, yra pažįstamas su apygardos štabo leidybos redaktoriaus motina, susijęs su Ramanausko ir Dūdėno „gaujomis“, be to, jo namuose slapstėsi „gaujos“ vado Kaladinsko žmona, pabėgusi iš tremties Molotovo sr. Dumbrauskas palaiko ryšius su „gaujos“ vadu Pranu Račinsku-*Drugiu* (tai patvirtina arch. bylos Nr. 17208 medžiaga). Dumbrauską mes naudojome „tamsoje“, į veikiančias „gaujas“ įvedant mūsų agentūrą, todėl operatyviniais sumetimais buvo visiškai nenaudinga jį suimti, nes būtume praradę perspektyvius ryšius, kuriuos panaudojant būtų galima likviduoti veikiančias „gaujas“, taip pat iššifruoti jau anksčiau mūsų slapta vykdytas kombinacijas likviduojant Ramanausko „gaują“.

Dėl šių aplinkybių aš nerašiau oficialaus rašto, o tik nuvažiavęs į Vilnių asmeniškai pakalbėjau su ministerijos vadovybe. Leidus LSSR MGB, praėjus keletui dienų po Šileikienės nužudymo, atvažiavau (su kuo – jau neprisimenu) į Vilnių, į MGB 2N valdybą.

Dar prieš vykstant į LSSR MGB, man kilo mintis nuo arešto apsaugoti Dumbrauską ir Daubarą. Iš anksto paruošiau priemonių planą, kaip Daubarą ir kt. agentus įvesti į „nacionalistines gaujas". Taip pat buvo numatyta Daubarui ir jo žmonai parengti fiktyvius dokumentus ir komandiruoti jį į Molotovo sritį, kur gyvena „nacionalistų" šeimos nariai, tarp jų ir agento žmona. Ten Daubaras turėjo susitikti su spec. tremtiniais, gauti iš jų rekomendacinius laiškus likusiems Lietuvoje jų artimiesiems, paskui tuos laiškus panaudoti įsiliejant į veikiančias „gaujas". Taip pat Daubaras turėjo inscenizuoti žmonos pabėgimą iš tremties vietos ir, atvežus ją, „nelegaliai" apgyvendinti.

Daubaro ir Dumbrausko padėtį aš pristačiau buv. 2N v-bos viršininko pavaduotojui drg. Sinycynui, ministro pavaduotojui drg. Kapralovui ir pačiam ministrui drg. Jefimovui. Trumpai tariant, jie palaikė mano mintį įvesti Dumbrauską ir Daubarą į „gaujas", tik mano parengtas planas buvo papildytas galimybe „tamsoje" intensyviau operatyviai naudoti Kaladinskienę, kuri gyveno pas Dumbrauską.

Šį planą pataisyti buvo patikėta man kartu su 2N v-bos poskyrio v-ko pavaduotoju drg. Orlovu ir poskyrio v-ku drg. Bodrovu. Planą perrašinėjome naktį. Tada aš išvažiavau į Zarasus ir, nelaukęs, kol planas bus išspausdintas (tai laikiau formalumu), parūpinau pasus Daubarui ir jo žmonai. Pasus padarė LSSR MGB „B" skyrius, man juos atsiuntė drg. Orlovas ir Bodrovas.

1948 m. vasario mėn. Daubaras išvažiavo į Molotovo sritį, kur organizavo savo žmonos „pabėgimą" iš tremties ir gavo kelis iš ten gyvenančių tremtinių laiškus giminėms Lietuvoje ir 1948 m. kovo pirmoje pusėje grįžo į Lietuvą. (dalis pasikartojančio teksto praleista – *L. A.*).

Apie tai, kad aš važiavau į LSSR MGB dėl Daubaro padaryto nusikaltimo, gali paliudyti ir buvęs Zarasų MGB v-kas drg. Grigorjevas (Grigorjev Anatolij Fiodorovič, g. 1914 m. Smolensko gub., v/s papulkininkis, 1944 12–1946 06 NKGB Zarasų a/s viršininkas, 1946 06–1947 11 NKGB Zarasų a/s viršininko pavaduotojas – *R. K.*), kuriam papasakojau apie Ramanausko „gaujos" likvidavimą ir Daubaro vaidmenį nužudant Šileikienę.

Aš esu tikras, kad nužudymą Daubaras organizavo savisaugos tikslais. Šileikienė, žinodama, kad Daubaras dirba MGB organams, tačiau nežinodama to bendradarbiavimo turinio ir charakterio, labai domėjosi jo veikla MGB organuose ir duodamomis jam užduotimis. Ji klausinėdavo, ką veikia Daubaras, su kuo bendrauja, važiavo į Latviją, Rimšos vienkiemį, kur buvo agento „bazė", ir klausinėjo, ką veikia Daubaras.

Daubaras, žinodamas, kad Šileikienė yra plepi moteris, bijojo, kad ji nepapasakotų „banditams" apie jo darbą MGB, o šie agentą nužudytų. Apie tai, kad Daubaras buvo sekamas, man pasakojo pats agentas ir bazės, kurioje gyveno agentas, šeimininkė, kuri yra mūsų ryšininkė tarp agento ir MGB darbuotojų.

Aš tikrai Daubarui nedaviau nurodymo nužudyti Šileikienę ir tokio nurodymo duoti negalėjau, o kai jis pats iškėlė tokią mintį, aš ją atmečiau ir uždraudžiau ką nors daryti. Aš pasakiau, kad su Šileikiene susitvarkysiu pats, bet jos nežudysiu.

Kai iškilo būtinybė likviduoti Ramanausko grupę, o Daubaras dar kartą manęs paprašė izoliuoti Šileikienę, aš galbūt nelabai aiškiai suformulavau, kokių priemonių imsiuosi jai izoliuoti nuo „gaujos", o tik nekonkrečiai atsakiau, kad problema bus išspręsta. Galbūt tai Daubarui davė pagrindą manyti, kad aš pritariau Šileikienės nužudymui ar bent jau tam neprieštaravau.

Dusetų r. MGB sk. agento *Čerčikas* charakteristika, asm. byla Nr. 2265.

Mazūra Edvardas, s. Juozo, g. 1919 m., gyv. Mikalajūnų k., Dusetų r. Agentas *Čerčikas* buvo užverbuotas LSSR Zarasų apskr. MGB skyriaus pagal kompromituojančią medžiagą, kadangi tarnavo vokiečių kariuomenėje. Dusetų r. MGB skyriaus žinion agentas perduotas 1950 m. liepos pabaigoje.

Bendradarbiavimo su Dusetų r. MGB skyriumi laikotarpiu *Čerčikas* nepateikė operatyvinio dėmesio vertingų duomenų. Per *Čerčiką* buvo planuojama atlikti kai kurias priemones „banditams" likviduoti, tačiau jis, davęs sutikimą, mūsų pavestas užduotis vykdyti vengė ir taip išsišifravo.

Mūsų pavedimus vykdė neatidžiai, dažnai neateidavo į susitikimus. Iš agentūrinio tinklo nebuvo išbrauktas tik todėl, kad jį buvo rengiamasi areštuoti.

Pasirašo: MGB Vilniaus sr., Dusetų r. sk. viršininko pavaduotojas kap. Kulikov.

Skundas

SSRS Aukščiausiojo teismo karo kolegijos pirmininkui nuo kalinio Mazūros Edvardo, kaltinamo pagal RTFSR BK 58-1a ir 136 str.

Paleistas iš lagerio 1947 m. grįžau į Degučių vlsč. ir nuėjau į vietinį milicijos skyrių. Ten mane pasikvietė ltn. Murašovas ir pasiūlė padėti valstybės saugumo organams gaudyti „banditus". Aš sutikau. Ltn. Murašovas man nurodydavo, ką ir kaip daryti, o aš jam viską pranešdavau. Konkrečiai aš pranešiau Murašovui, kad pas Daugailių vlsč. Šiožinių k. gyventoją Malaišką susitikau su „banditais", kurie mane klausinėjo, kas aš toks, kur gyvenu ir ką veikiu. Kai aš tai papasakojau Murašovui, jis man nurodė susitikinėti su tais „banditais" ir kartu su jais išeiti į mišką. Kadangi „banditai" pradžioje gali mane stebėti, niekur vieno neišleisti, tai ltn. Murašovas liepė man vykdyti visus „banditų" nurodymus, pvz., plėšikauti, o prireikus ir žudyti. Po to, kai aš sužinosiu visus „banditų" bunkerius ir įgysiu jų pasitikėjimą, privalau visa tai pranešti ltn. Murašovui. Tačiau su „banditais" susitikti man nepavyko ir ltn. Murašovo užduoties įvykdyti negalėjau. Tada ltn. Murašovas jau pradėjo man grasinti kalėjimu. Jis vardijo pavardes žmonių, per kuriuos aš turėčiau susirasti „banditus". Bet ir tada man nepavyko su jais susitikti. Ltn. Murašovas siųsdavo mane 20–30 km ieškoti „banditų" ir kas 10 dienų susitikimų metu atsiskaityti, ką nuveikiau ir kur buvau. Tam, kad pragyvenčiau, ltn. Murašovas man nieko nedavė.

1947 m. aš susipažinau su našle Valiukėniene Bronislava, kurios vyras Valiukėnas Antanas žuvo fronte, o ji liko su dviem sūnumis – Mindaugu ir Broniumi ir senele Valiukėniene Anele. Aš susituokiau su ta našle ir maitinau jos šeimą.

Tuo metu ltn. Murašovas mane supažindino ir perdavė Utenos apskr. Daugailių vlsč. priklausomybėn, kur su manim dirbo kap. Baranovas. Kap. Baranovas taip pat reikalavo, kad aš surasčiau „banditus“, palikčiau savo šeimą ir išeičiau į mišką. Tačiau ir čia aš nieko negalėjau padaryti, nes „banditų“ nepažinojau. Tada kap. Baranovas liepė man susipažinti su Juozu Dumbrausku, gyvenančiu Baibių k., kuris buvo įtariamas esantis „banditų“ ryšininkas, ir per jį susirasti „banditus“. Aš taip ir padariau.

Juozas Dumbrauskas mane supažindino su dviem „banditais“: Preskaičiu Jonu ir kitu „banditu“, kurio vardas taip pat Jonas. Vos tik su jais užmezgiau ryšį, Baranovas liepė man šio ryšio nenutraukti ir vykdyti visus „banditų“ pavedimus.

1948 m. pas mane atvažiavo „banditas“ Dumbrauskas Juozas ir „banditas“ Jonas. Jie kvietė mane vykti su jais apiplėšti Drusėnų k. gyventoją, o priplėštą turtą paslėpti pas mane. Aš nesutikau, nes nenorėjau, kad apie mano ryšius su „gauja“ sužinotų žmona. Tada Dumbrauskas ir „banditas“ Jonas liepė man tą pačią dieną su savo arkliu atvažiuoti į Baibių k. pas Dumbrauską Juozą. Kokiam tikslui – aš neklausiau.

Tuo metu mano žmona buvo ką tik pagimdžiusi ir labai sirgo vaikas, aš nuvežiau jį pas daktarą ir norėjau susitikti kap. Baranovą, kad papasakočiau apie savo ryšį su „banditais“ ir jų duotą užduotį. Bet tą dieną Baranovo aš nesutikau. Grįžęs į namus, vis dėlto nutariau vykti pas „banditus“, nes bijojau, kad neatvykus „banditai“ pradės manim nepasitikėti ir aš jau nebegalėsiu įvykdyti kap. Baranovo užduoties.

Prieš išvažiuodamas aš išgėriau ketvirtinę degtinės ir dar pasiėmiau du ar tris litrus. Atvažiavęs pas Dumbrauską Juozą, radau „banditą“ Joną, mes kartu išgėrėm turėtą degtinę. Tada „banditai“ liepė man važiuoti kartu su jais ir nušauti vieną moterį. Aš sutikau. Aš galvojau, kad įeisiu į namo vidų, užgesinsiu šviesą ir, grįžęs pas „banditus“, pasakysiu, kad, užgesus šviesai, nemačiau, kur šauti. Bet šviesos užgesint nepavyko, kartą aš šoviau pro šalį norėdamas, kad moteris pabėgtų, bet ji griebė man už rankos, o aš netyčia iššoviau antrą kartą, ir ją užmušiau. Išsigandęs išbėgau lankan. Ten „banditas“ Jonas mane pabučiavo.

Grįžęs į namus, tą pačią dieną prisistačiau pas kap. Baranovą ir papasakojau apie tai, kas įvyko. Jis atsakė, kad dabar man bus lengviau įgauti „banditų“ pasitikėjimą. Tačiau, be Preskaičio, Dumbrausko ir „bandito“ Jono, aš daugiau su niekuo nesusipažinau. Tada kap. Baranovas davė man pistoletą ir liepė juos nušauti, nors visada buvo galimybė paimti juos gyvus. Bet kap. Baranovas jų gyvų nebandė paimti. Aš jų nenušoviau. Maždaug po metų kap. Baranovas iš manęs pistoletą paėmė.

Po ketverių metų mane areštavo ir nuteisė pagal 136 str. už tos moters nužudymą. Man neaišku, kodėl, nes aš veikiau pagal saugumo organų nurodymus, kurie mane ir orientavo į tą žmogžudystę. Vėliau sužinojau, kad tariami „banditai“ Jonas Preskaitis ir kitas „banditas“ Jonas taip pat buvo saugumo organų bendradarbiai. Tokiu atveju aš visai nesuprantu, kam reikėjo mane skatinti žudyti, aš tik vykdžiau saugumo organų nurodymus? Todėl savo kaltės dėl šio nusikaltimo aš nejaučiu.

Toliau esu kaltinamas, kad buvau vokiečių kariuomenėje. Taip, bet ne savo noru, o buvau į ją mobilizuotas. Be to, po karo aš nenulindau į mišką kaip kiti, nes, būdamas vokiečių kariuomenėj, aš nieko blogo nepadariau. Atvirkščiai, pats atėjau ir sąžiningai prisipažinau tarnavęs vokiečių armijoj, kad sąžiningai atlikčiau

bausmę. Mane pasiuntė į Donbasą, ten aš dirbau tol, kol buvo ištirta mano veikla ir mane išlaisvino. Tačiau po to, jau tėvynėje, mane dar kartą areštavo ir teisė nekaltą. Aš pateikiau skundą Aukščiausiajam teismui, kuris nuosprendį panaikino. Štai jau dveji su puse metų aš nieko nežinau apie bylos eigą. Prašau karinę kolegiją paspartinti mano bylos nagrinėjimą.

Į rusų kalbą išvertė LSSR MVD vidaus kalėjimo Nr. 1 vertėjas viršila Vileikis, 1955 09 13.

Iš JUOZO DUMBRAUSKO *ir* JUOZO DIČIŪNO *baudž. bylos*

Adaptuoti protokolų variantai

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 42774/3. Suimtųjų Dumbrausko Juozo, s. Jono, ir Dičiūno Juozo, s. Petro, kompromituojančios medžiagos memorandumas

Nr.	Pranešėjas	Pranešimo turinys
1.	Slpt. pranešėjas *Kulik*, 1946 04 15	Man Dumbrauskas pasakojo, kad buvo „gaujoje“, kurioje iš viso būta maždaug 30 „banditų“. Legalizavosi be ginklo, bet prispaustas atiduoti ginklą atidavė šautuvą, o sau pasiliko pistoletą ir granatą.
2.	Slpt. pranešėjas *Čerčikas*	1946 04 17 kartu su Dumbrausku vykome į Salaką. Pakeliui Dumbrauskas labai peikė esamą santvarką ir kalbėjo, kad greitai įvyksiančios politinės permainos, o jau tada galėsim iki valios tyčiotis iš sovietinių tarnautojų.
3.	Slpt. pranešėjas *Kulik*	1946 05 pranešėjas susitiko su Dumbrausku, pastarasis pareiškė, kad iki šiol dirbo ANP ir, jeigu nebūtų išėjęs, tai būtų sužlugdęs arklių nuomos punktą, nes jis, Dumbrauskas, esąs šio režimo priešas. Kiekvienas partizanas turįs būti patriotas ir kenkti sovietų valdžiai.
4.	Slpt. pranešėjas *Zavadskas*	1946 08 15 šaltinis lankėsi Dumbrausko bute, pastarasis barėsi su žmona. Paskui paaiškino, kad skirtis su ja nenoris prie bolševikų, nes jos mąstymas esąs sovietinis, bet kai sovietų valdžios nebeliks – jis mesiąs žmoną.
5.	Slpt. pranešėjas *Čerčikas*	1946 11 08 lankiausi Dumbrausko bute. Jis skundėsi, kad jį, kaip buvusį banditą, baigia užkankint miško paruošos. Jei taip dar ilgai tęsis, jis viską mes ir, pasiėmęs ginklą, vėl išeis miškan.
6.	Slpt. pranešėjas *Kulik*, 1947 07 24	1947 07 19 šaltinis aplankė Dumbrauską, pastarasis papasakojo, kad pavasarį pas jį buvo užėję du „banditai“ apsirengę vokiškomis uniformomis su smetoniniais ženklais. Ilgai nesėdėjo, greitai išėjo.

7.	Ag. *Malinin*, 1948 01 10	Šaltinis aplankė Dumbrauską, šis papasakojo, kad buvo *Lašo* „gaujoje“. Skundėsi sunkiu gyvenimu ir pradėjo įkalbinėti šaltinį sudaryti gaują plėšikavimui.
8.	Ag. *Malinin*, 1948 02 08	1948 02 02 aplankiau Dumbrauską, kuris buvo ką tik grįžęs į namus. Papasakojo buvęs Kubilių k., kur susitiko su 6 asm. „gauja“, kuriai vadovauja Streižys. „Banditai“ davė jam paskaityti lapelių, paprašė suveikt šovinių ir pranešti, kada į kooperatyvą bus atvežtos prekės. Matyt, planuoja apiplėšimą.
9.	Slpt. pranešėjas *Kulik*, 1948 04 28	1948 04 27 šaltinis lankėsi pas Dumbrauską, šis papasakojo, kad prieš dvi savaites susitiko partizanų būrio vadą, kuris prašė padėti ginklais ir šaudmenimis.
10.	Slpt. pranešėjas *Markus*, 1948 05 11	1948 05 09 Eglytės k. susitiko Dumbrauską, kuris sakė atvykęs aplankyti vieno „bandito“ motinos. Dumbrauskas pradėjo šaltinį agituoti stoti į organizaciją partizanams remti. Šaltinis atsisakė.
11.	Slpt. pranešėjas *Markus*, 1948 05 27	1948 05 24 šaltinis vėl susitiko Dumbrauską ir paklausė, ar šiose apylinkėse kas nors užsirašė į jo kuriamą organizaciją ir ar čia esama partizanų. Dumbrauskas atsakė, kad jo apylinkėje į organizaciją niekas neužsirašė, o 7 asmenų „banditinė“ grupė esanti Petkūnų k.
12.	Slpt. pranešėjas *Čerčikas*, 1948 07 03	Šaltinis pranešė, kad šiandien sutiko Dumbrauską, kuris papasakojo, kad 05 29 pas jį buvo „banditai“. Sakė, kad artimiausiu laiku juodu su Dičiūnu Juozu padarysią vietos pabėgusiai iš trėmimo Kaladinskienei Veronikai ir jos dukrai Danutei.
13.	Ag. *Kuzma*, 1948 07 29	Naktį iš 1948 06 22 į 23 d. šaltinis aplankė Dumbrauską ir pasiteiravo naujienų. Dumbrauskas papasakojo, kad, praėjusią savaitę eidamas į Petkūnų k., sutiko partizanus ir jų kompaniją kvietė pas save. Pavardžių neminėjo. Dumbrauskas turįs ryšį su Dičiūnu Juozu, Dičiūnas parašė antitarybinį eilėraštį ir perdavė Dumbrauskui įdėti jį į pogrindžio laikraštį. Šaltinis eilėraštį paėmė.
14.	Slpt. pranešėjas *Kulik*	1948 09 13 Dumbrauskas atvažiavo dviračiu ir prašė paremti partizanus maistu ir pinigais. Šaltinis atsisakė, nes pats nieko neturįs.
15.	Ag. *Kuzma*, 1948 09 30	1948 09 29 šaltinis susitiko su Dumbrausku, kuris papasakojo, kad neseniai buvo Panevėžyje, kur išvežė Kaladinskienę ir jos dukterį. Jos dabar gyvena Panevėžyje: Kaladinskienė – kaip Šileikytė, o duktė Danutė – kaip Juškėnaitė.

16.	Slpt. pranešėjas *Markus*, 1948 10 17	1948 10 06 Juozas Dumbrauskas su trimis pistoletais ginkluotais „banditais“ atvažiavo arkliu pas šaltinį. Dumbrauskas rinko maistą „banditams“. Šaltinis davė sūrio gabalą ir pasakė, kad daugiau nieko neturįs. Dumbrauskas paaiškino, kad šie vyrai yra vadas ir du eiliniai partizanai, maisto jiems reikia pragyvenimui, kol pasieks savo dalinį.
17.	Ag. *Kuzma*, 1949 12 13	Trečiadienį, 1948 12 08, šaltinis buvo pas Dumbrauską, pastarasis pasiūlė tuojau pat eiti plėšikauti. Šaltinis paklausė Dumbrausko, kur jis buvęs pastarąsias dienas. Dumbrauskas atsakė, kad rinko partizanams aukas: su Dičiūnu Juozu prievartavo gyventojus duoti maisto ir drabužių. Taip pat pasakojo, kad iš Juknėnų partizanų grupės gavo nurodymą iš Vilniaus atvežti pistoletą ir veiklos instrukcijas. Vilniuje susitiks su svarbiu asmeniu pavarde Nariūnas, bet prieš tai turįs „suvažinėt“ į Panevėžį pas Kaladinskienę ir nuvežti jai maisto bei drabužių.
18.	Slpt. pranešėjas *Gaidžiukas*, 1948 12 30	1948 12 19 buvau pas Dumbrauską, pastarasis ką tik grįžo iš Panevėžio ir papasakojo, kad lankė Kaladinskienę, atidavė jai savo kaliošus ir nuvežė maisto.
19.	Slpt. pranešėjas *Gaidžiukas*, 1948 12 30	1949 01 30 šaltinis vėl lankė Dumbrauską, pastarasis pasakojo, kad buvo Juknėnuose ir klausėsi radijo – greit būsią politinių permainų. Valdžios pasikeitimui jis pasiruošęs: turi 2 šautuvus, vieną davė Zabarauskas, o kitą – Edvardas Jauniškis. Dumbrauskas ketina įsigyti šapirografą pinigams padirbinėti ir kopijuoti antspaudus. Pokalbio pabaigoje Dumbrauskas pasakė, kad vos tik prasidėsiantis karas, eisiąs šaudyti bolševikų. Mūsų partizanai ir dabar veikia prie Dūkšto, vienam „sovchoze“ išpjovė galvijus ir žmones (būtent toks pažodinis vertimas – *L. A.*).
20.	Ag. *Kuzma*, 1949 03 01	Naktį į 1949 02 28 šaltinis lankėsi pas Dumbrauską. Jis pasakojo, kad šiąnakt atvažiavo iš Dičiūno, savaitę jie kartu buvo Vilniuje, kur gavo šapirografą. Iš vilniečių gavo nurodymą kovai kurti trejukes. Esą, pirma reikia sudaryti grupeles, o paskui gausią nurodymus veikti. Prašė *Kuzmos* gauti veiklos nurodymus ir lapelių dauginimui šapirografu. Dar Dumbrauskas pasakojo, kad netoli Dūkšto susitiko su Lokio rinktinės vadu, kuris papasakojo, kad daug lietuviškų partizanų esama prie Vydžių (Baltarusijoje), todėl, jei iškilsiąs koks pavojus, Dumbrauskas išeisiąs slapstytis į tą kraštą.

21.	MGB LSSR ag. *Baublys*, 1949 02 02	1949 01 29 atostogaudamas šaltinis lankėsi Juknėnų k., Utenos apskr. Į jo namus atėjo Dumbrauskas, kuris pasisveikinęs kalbėjo, kad apie jo (*Baublio*) veiklą gerai informuotos Uršulės Govėdaitės. Paklausė: ar jis gali suveikti šapirografą? Šaltinis atsakė teigiamai ir pakvietė po dviejų savaičių Dumbrauską atvažiuoti į Vilnių. 1949 02 25 Dumbrauskas atvažiavo į Vilnių ir aplankė šaltinio butą. Kad kelionė nebūtų veltui, šaltinis per savo pažįstamus gavo keletą kalkės lapų. Tuo Dumbrauskas buvo labai patenkintas. Šaltiniui jis papasakojo, kad per ryšininkus bendrauja su rinktinės štabu, bet asmeninio ryšio neturėjo. Dabar, asmeninio susitikimo su rinktinės vadu metu, susitarė bendrauti be tarpininkų. Pagalbai „banditams“ Dumbrauskas organizuoja bendrininkus, kurie gyvena legaliai ir yra pasiskirstę į trejukes. Tik vienas žmogus iš grupės žino kitos – aukštesnės – grupės narį, iš kurio gauna nurodymus. Pasak Dumbrausko, šiuo metu jų veikla užsiima žvalgyba, t. y. nustato sovietų valdžios pagalbininkus, kad, atėjus metui, galima būtų juos likviduoti. Dabartiniame etape esą svarbiausia įsigyti šapirografą dokumentams ir atsišaukimams dauginti.
22.	Šaltinis *Liepa*	Šaltinis pranešė, kad iki to laiko, kai ji tapo slapta MGB organų bendradarbe, nuo 1948 06 iki 1949 01 (gyveno – *L. A.*) pas Pauolės k. gyventoją Dičiūną Juozą. Į nelegalią padėtį ji perėjo po 4 „banditų“ nušovimo Tauragnų vlsč., su kuriais ji turėjo ryšį ir bijojo, kad ši žūtis gali ją iššifruoti kaip „banditų“ talkininkę. Dičiūnas jai leido slapstytis jo ūkyje, nes esąs tolimas jos giminaitis.

Pažymą sudarė Zarasų apskr. MGB sk. v-kas pplk. PŠENIČNIKOV, 1949 04 01.

Byla-formuliaras **Dumbrauskui Juozui, s. Juozo, slapyvardžiu *Chameleonas***, g. 1926 m. Veriškių k., Antalieptės vlsč., gyvenančiam ir dirbančiam žemės ūkyje Baibių k., Degučių vlsč., buvo užvesta Zarasų apskr. MGB sk. 1946 m. rugpjūčio mėn. Bylos pagrindu tapo agentūrinė ir oficiali materialinė medžiaga, liudijanti, kad *Chameleonas* 1944 m., išvadavus Lietuvą nuo vokiečių okupantų, nenorėdamas tarnauti tarybinėje kariuomenėje, perėjo į nelegalią padėtį ir įstojo į „nacionalistinį“ Lašo būrį, veikiantį Zarasų apskr.

1945 07 MVD organams iš dalies sunaikinus Lašo būrį, *Chameleonas* legalizavosi, bet priešiškos veiklos nenutraukė, savo antisovietines nuotaikas išsakydavo mūsų agentūrai (informatorių *Čerčikas*, *Zavadskas*, *Kulik* pranešimai), išreiškė teroristines mintis, taip pat nelegaliai laikė šaunamuosius ginklus.

Pagal agento *Jadaugio* duomenis nustatyta, kad *Chameleonas* periodiškai slėpė pas save sukilėlį – nelegalą Černiauską, kurio gyvenamąją vietą išaiškino agentas

Jadaugis (sužinojo iš *Chameleono*). Černiauskas surastas ir nuteistas karo tribunolo nuosprendžiu.

1948 m. sausio mėn. pagal gautus agentūrinius duomenis Švenčionių apskr. veikė LLA štabas, vadovavęs „gaujoms" Švenčionių, Utenos ir Zarasų apskr.

Agentas *Vanagai* pranešė, kad 1948 01 15 Utenos apskr., Minčios k., įvyko „banditų" susirinkimas, kuriam vadovavo Vytauto apygardos Lokio rinktinės štabo atstovas Steponas Grumbinas-*Audra*.

Agentas *Vanda* patvirtino agento *Vanagai* duomenis ir pranešė, kad Vytauto apygardos štabas yra Saldutiškio vlsč., ten slepiasi ir *Audra*. 1948 01 Zarasų apskr. buvo išplatinti lapeliai, pasirašyti Vytauto apygardos štabo.

Pagal šiuos duomenis „dirbti" su *Chameleonu* ir apygardos štabo paieškoms buvo įvestas agentas *Malinin* (jis ir *Kuzma*), kuris objekto *Chameleono ryšius* siekė panaudoti Utenos apskr. susisiekti su nelegalioje padėtyje esančiais asmenimis, konkrečiai – su Vytauto apygardos štabo nario – redaktoriaus – motina.

Siekiant suaktyvinti kovą su „bandomis", mūsų agentūrą įvedant į vadovaujančias pogrindžio grandis, nustatyti apygardos štabavietę, buvo gautos LSSR MGB sankcijos sudaryti agentūrinę grupę. Agentūrinės grupės sudarymo pagrindas – iki tol atskirai veikiančių nelegaliai gyvenančių agentų *Malinino* ir *Bitino* suporinimas.

Malinin ir *Bitinas* nustatė ryšius su objektu, iš kurio gavo duomenis apie „banditus" ir nelegaliai gyvenančius asmenis Zarasų ir Utenos apskr.

Objektas pasiūlė *Malininui-Kuzmai* įstoti į jo kuriamą „banditinę" grupę, tačiau, kokiu pagrindu ją organizuoja – nesakė. Todėl, siekiant tęsti objekto ryšių tyrimą išaiškinant „nacionalistinius" elementus, mes pasiūlėme *Malininui* sutikti būti objekto kuriamos organizacijos nariu. Į agentūrinės grupės sudėtį įtrauktas ir LSSR 2N valdybos agentas *Vasiljev*, kuris, mūsų sumanymu ir, esant operatyvinei būtinybei, išsišifravo prieš *Malininą*, o *Malininas* – prieš *Vasiljevą*.

Bitinas ir *Vasiljevas* vienas priešais kitą neišsišifravo. Bazė spec. grupės veiklai buvo įrengta *Chameleono* motinos namuose ir *Bitino* įsirengtame bunkeryje.

Agentas *Malinin-Kuzma* buvo instruktuotas, kaip pasinaudojant „banditinio" štabo redaktoriaus motina užmegzti ryšius su kitais štabo darbuotojais, kad pastarieji priimtų mūsų agento sukurtą gaują į veikiantį apygardos dalinį.

Siekiant sugauti štabo darbuotoją *Audrą*, apskrities MGB skyrius nutarė: 1948 02 pasiųsti agentūrinę grupę į Utenos apskr. ir į Švenčionių apskr., kur, *Vandos* duomenimis, gali būti apygardos štabas.

Įgyvendinant mūsų priemones, 1948 03 sugautas Grumbinas-*Audra*, kuris areštuotas ir perduotas LSSR MGB 2N valdybai (dabar jau nuteistas).

Tuo pat metu nustatyta, kad mūsų agentas *Vanda* dviveidžiauja, išsišifravo agentą *Malinin-Kuzma* prieš Grumbino šeimos narius. Dėl *Vandos* išdavystės informacija, kad *Malininas* dirba mūsų organams, tapo žinoma daugeliui pogrindžio veikėjų, dėl to nebeliko galimybės agentą panaudoti prieš aktyviai veikiančias „gaujas", todėl *Malininas* buvo perkeltas iš aktyvios „banditų" veiklos rajono.

Tuo pat metu, vykdydami mūsų pavedimus, *Malinin-Kuzma* ir *Bitinas* toliau tyrė *Chameleono* ryšius, užmezgė su juo nuolatinį ryšį. Tyrimo metu nustatyta, kad

legalizavęsis *Chameleonas* ne tik nenutraukė ryšių su veikiančiomis „gaujomis“, bet dar aktyviau dalyvavo plėšimuose, teikė paramą „banditams“ ir jų šeimoms.

Objektas supažindino *Bitiną* su Streižio „gaujos“ vadu, kuriam objektas pažadėjo per *Bitiną* perduoti kovinių šovinių.

1948 m. gegužės mėn. objektas į savo namus priėmė iš tremties pabėgusią gaujos vado Kaladinsko (nušautas) žmoną Veroniką Kaldinskienę, kurią, gyvenančią objekto namuose, aplankė buvęs Kaladinsko „gaujos“ vado pavaduotojas Pranas Račinskas. Jis šiuo metu yra Lokio „banditinės“ rinktinės vadas.

Atsižvelgiant į tai, kad dėl *Vando*s dviveidiškumo buvo iššifruotas agentas *Kuzma* ir toliau jį naudoti Vytauto štabo paieškoms nebegalima, mes apribojome agento judėjimą Vytauto štabo veiklos rajone. Zarasų apskr. MGB skyrius pakeitė agento užduotį: kuo efektyviau panaudoti objekto *Chameleonas* ryšius su veikiančiomis „gaujomis“ ir jų talkininkais, inicijuoti objekto *Chameleonas* perėjimą į nelegalią padėtį, ateityje mūsų agentams panaudojant objektą „tamsoje“.

Šioms priemonėms įgyvendinti apskrities MGB buvo numačiusi įvykdyti šias priemones: organizuoti objekto namuose gyvenančios Veronikos Kaladinskienės sulaikymą ir surežisuoti tariamą objekto sulaikymą, o agentui *Kuzmai* nurodyti, kad operacijos vykdymo dieną objektą išvestų iš namų.

Ryšium su Kaladinskienės areštu apklausti ją ir objekto žmoną, tuo pačiu metu agentūrinė grupė (*Kuzma* ir *Bitinas*) turėtų palenkti objektą pereiti į nelegalią padėtį, neva jam gresia suėmimas už Kaladinskienės slėpimą, ryšius su Račinsku ir kitais „banditais“.

Šios priemonės neįgyvendintos, nes *Chameleonas* „gaujos“ vado Račinsko įsakymu ir betarpiškai dalyvaujant legalizuotam „banditui“ Dičiūnui Juozui (kuris dabar suimtas) gavo fiktyvius dokumentus Kaladinskienei ir jos dukrai ir 1948 m. rugpjūčio mėn. išvežė jas gyventi į Panevėžį.

Agentas *Malinin-Kuzma* per *Chameleoną* užmezgė ryšius su Petkūnų k. „banditine“ grupe, ryšys su šia grupe buvo palaikomas per Eleną Kardamavičiūtę. Iš mūsų gautų agentūrinių duomenų buvo žinoma, kad Petkūnų k. „banditinę“ grupę sudarė: Kardamavičius J. K., Pūslys J. P., Galvonas J. B., Pupeikis V., Vilimas ir kt. Ši grupė slapstėsi Imbrado vlsč., Petkūnų k. apylinkėse, Dusetų, Antalieptės ir Degučių vlsč. sankirtoje.

Pagal agento *Kuzma* suteiktą informaciją realizuota karinė-čekistinė priemonė, kurios metu Dusetų vlsč., Grumbinų k., 1949 03 08 nukauti Petkūnų k. „gaujos“ nariai Kardamavičius J. K.-*Akmuo* ir Vilimas, slapyvardžiu *Beržinis*.

Toliau tiriant *Chameleono* ryšius, iš jo sužinota, kad pastarasis palaiko ryšius su Lokio rinktinės vadu Račinsku Pranu. Objektas mūsų agentui *Kuzma* pasakojo, kad Račinskas kelis kartus buvo atėjęs susitikti su Kaladinskiene, tuo metu gyvenusia objekto namuose. Šių duomenų agentūrinė grupė patikrinti neturėjo galimybių.

1949 02 02 *Chameleonas* susitikime su mūsų šaltiniu *Gaidžiuka*s papasakojo, kad esąs pažįstamas su kažkokiu Narkūnu Juozu, s. Mato, gyv. Šiukščių k., Degučių vlsč., kuris neva gali padaryti pinigus ir kad jis, *Chameleonas*, turįs tam reikalui parūpinti šapirografą.

Šį pokalbį patikrinus per agentūrą, išaiškinta, kad objektas tikrai apie tai kalbėjo su agentu *Gaidžiukas* ir tam tikslui objektas pavedė „banditų“ ryšininkei Govėdaitei susipažinti su Narkūnaite Angele, gyv. Daugailiuose.

Kalbėdamas su Narkūnaite *Chameleonas* pasisakė priklausąs „nacionalistinei“ organizacijai ir jam būtina gauti šapirografą dauginti sovietiniams pinigams.

Narkūnaitė pažadėjo rasti tai išmanantį žmogų ir supažindino su savo broliu Antanu Narkūnu.

Chameleonas, susitaręs su Antanu Narkūnu, kartu su Dičiūnu Juozu (suimtas) važiavo į Vilnių gauti šapirografą. Narkūnas Antanas objektui įteikė 3 storo popieriaus (kartono – *L. A.*) lapus, reikalingus šapirografui.

1949 03 01 mums *Kuzma* pranešė, kad 02 28 d. buvo susitikęs su objektu ir pastarasis pasakė maždaug savaitę buvęs Vilniuje ir iš pažįstamų žmonių gavęs užduotį organizuoti nelegalią antitarybinę grupę trejukių principu. Pasakė, kad gavo šapirografą ir pažadėjo gauti nelegalios literatūros.

Chameleonas prašė *Kuzmos* gauti iš partizanų instrukcijas ir atsišaukimus, kuriuos reikės dauginti šapirografu. Gavus šią informaciją, apskrities MGB skyrius nusprendė bylą-formuliarą realizuoti: areštuoti jo tyrimo objektą.

Objektas *Chameleonas* buvo areštuotas 1949 03 08, kratos metu jo namuose buvo rasti 3 šautuvai, kurių vienas Nr. 1484 buvo paliktas mūsų agento *Kuzmos*, be to, paimti 3 popieriaus lapai šapirografui.

1949 03 12 pagal tą pačią bylą buvo suimtas ir Dičiūnas Juozas, pas kurį kratos metu rasta granata F-1, antisovietinio turinio dainų, blankų su pasižadėjimais bendradarbiauti su „banditais“ ir 15 kovinių šovinių.

„Praeinančios“ pagal objekto bylą-formuliarą „gaujos“ vado Kaladinsko žmona ir duktė buvo suimtos Panevėžyje ir „praeina“ pagal kitą baudž. bylą.

Brolių Broniaus ir Edvardo Joniškių (ar Jauniškių? – *L. A.*) tyrimo medžiaga perkelta į atskirą bylą (užsiima LSSR MGB 2N valdyba), nes šie asmenys įtariami kaip turintys ryšių su „nacionalistiniu“ pogrindžiu.

Medžiaga, liečianti nusikalstamą Govėdaitės Uršulės veiklą, perduota Utenos apskr. MGB skyriui.

Lokio „banditinė“ rinktinė tiriama agentūriniu-operatyviniu keliu. Šios „gaujos“, kuri 1949 05 28 apiplėšė Salako vlsč. „Pirmosios vagos“ kolūkį, trys „banditai“: Araminas – rinktinės štabo viršininko pavaduotojas, Burauskas-*Kadugys* ir „banditas“ slapyvardžiu *Lazdynas* – 1949 06 05 buvo nušauti karinės-čekistinės operacijos metu.

Pažymą sudarė Zarasų apskr. MGB sk. v-kas pplk. PŠENIČNIKOV, 1949 06 18.

LYA, f. K-1, ap. 58., b. 42774/3. Pažyma apie Kaladinsko ir Račinsko „banditinę“ grupę, 1949 05 01.

1944 m. rugpjūčio mė. išvijus iš Lietuvos SSR vokiečių fašistų kariuomenę, Zarasų apskr.. teritorijoje buvęs pasienio policijos tarnautojas ir 1941 m. sukilimo prieš sovietų valdžią dalyvis Kaladinskas organizavo iki 150 asmenų „gaują“.

„Banditams“ buvo keliamas uždavinys kovoti prieš sovietų valdžią, vykdyti terorą prieš sovietinį partinį aktyvą ir lojaliai sovietų valdžiai nusiteikusius asmenis.

Atlikus nemažai agentūrinių-operatyvinių veiksmų 1945–1948 m., „gauja“ keletą kartų buvo iš dalies sumušta, nemažai „banditų“ sunaikinta, dalis legalizavosi.

1947 m. spalio mėn. nukautas ir „vadeiva“ Kaladinskas. Jam žuvus, „gaujos“ likučiams, 10–12 asm., vadovauja „banditas“ Pranas Račinskas-*Žaibas*. „Gauja“ įeina į vadinamosios Vytauto apygardos Lokio rinktinės sudėtį.

Iš paimtų Vytauto apygardos štabo dokumentų matyti, kad 1948 06 01 Lokio rinktinę sudaro 3 kuopos, rinktinės vadu paskirtas *Žaibas*, o jo adjutantu – *Žalgiris*. Be aukščiau išvardytų „banditų“, rinktinei priklauso „banditai“ *Vynas*, *Kadugys*, *Drugys* ir kiti.

Lokio rinktinė dislokuojasi Zarasų apskr. Salako vlsč., Švenčionių apskr., Ignalinos ir Utenos apskr. Tauragnų vlsč.

Aukščiau minėtos „gaujos“ nariai savo veiklos laikotarpiu tik Zarasų apskr. (kitos apskritys neįtrauktos) nužudė daugiau kaip 70 partinio-sovietinio aktyvo asmenų ir įvykdė maždaug 200 apiplėšimų.

Siekiant patvirtinti „gaujos“ teroristinį pobūdį, būtina įvardyti konkrečius teroro aktus, pavyzdžiui:

1. 1945 m. kovo mėn. Salako vlsč. nušauti „liaudies gynėjo“ Nevidomsko tėvas ir motina;
2. 1945 m. kovo mėn. Salako vlsč., Jakėnų k., užpuolus partinį susirinkimą, nušauti 5 aktyvistai;
3. 1945 m. kovo mėn. Salako vlsč. nušautas apylinkės tarybos pirmininkas Barkauskas;
4. 1945 m. balandžio mėn. Salako vlsč., Aviniuostos k., nušauti 4 aktyvistai;
5. 1945 m. gegužės mėn. Dūkšto vlsč. nušautas aktyvistas Pachomovas ir jo duktė;
6. 1945 m. gegužės mėn. Dūkšto vlsč. nušautas aktyvistas Trubila;
7. 1945 m. gegužės mėn. Salako vlsč. nušautas valstietis Norovėnas (Narauskas, Jurkuvėnas? – *L. A.*);
8. 1945 m. rugpjūčio mėn. Salako vlsč. nušauti „liaudies gynėjai“ Nevidomskas ir Leonov;
9. 1945 m. rugsėjo mėn. Salako vlsč. nužudytas aktyvistas naujakurys Karlauskas;
10. 1945 m. lapkričio mėn. Salako vlsč. nužudytas aktyvistas Rybakovas;
11. 1945 m. gruodžio mėn. Salako vlsč. nušauti Rimšės vlsč. MVD viršininkas vyr. ltn. Bondarenko ir su juo buvę 12 „liaudies gynėjų“;
12. 1946 m. sausio mėn. nušauta aktyvisto Aksionovo 3 asmenų šeima;
13. 1946 m. vasario mėn. Salako vlsč. nušautas „liaudies gynėjas“ Jakovlev;
14. 1946 m. balandžio mėn. sužaloti aktyvistai tėvas ir duktė Klokovskiai (?);
15. 1946 m. rugpjūčio mėn. nužudyti aktyvistai Steikauskas, Artamavičius ir jo žmona;
16. 1946 m. rugsėjo mėn. nužudytas aktyvistas Kudriašovas, jo žmona, duktė ir aktyvistė Vinikova;
17. 1947 m. balandžio mėn. Salako vlsč. nušauti aktyvistai Daugėlienė, Steirienė ir Steirys (Skeirienė, Skeirys? – *L. A.*);
18. 1947 m. rugpjūčio mėn. Salako vlsč. nušautas milicijos ltn. Juodagalvis (tekste orig. Juodvalkis – *L. A.*);

19. 1947 m. rugpjūčio mėn. Dūkšto vlsč. nušautas pašto sk. viršininkas Bogomolnikovas ir pašto agentas Archipov; 1947 m. rugsėjo mėn. Salako vlsč. nušautas aktyvistas Karpov ir jo žmona;

20. 1947 m. rugsėjo mėn. Dūkšto vlsč. nušautas aktyvistas Morkūnas;

21. 1948 m. liepos mėn. Salako vlsč. nužudytas žvejys Klimas;

22. 1948 m. spalio mėn. Salako vlsč. nužudytas naujakurys Aidukas ir jo žmona Aidukienė;

23. 1949 m. kovo 16 d. netoli Zavacko vnk. nužudytas milicijos j. ltn. Loginov ir sunkiai sužeistas milicininkas Naumov;

24. 1949 m. balandžio mėn. Salako vlsč. nužudytas valstietis Blažiūnas;

25. 1949 m. balandžio mėn. netoli Minčios k., Tauragnų vlsč., rastas Lokio „banditinės" rinktinės bunkeris, jo rajone rastas neatpažintas nukankintos moters lavonas, kuriam išdurtos akys ir apdegintos rankos.

Pažymą sudarė Zarasų apskr. MGB sk. v-ko pavaduotojas kpt. MORGUNOV.

KOMUNISTŲ „DURNIAVIMAI" POKARIO METAIS

R. K. p a s t a b a: protokolai apie komunistų-enkavedistų elgesį ir nedrausmingumus pokario metais pateikti neredaguoti, ištaisytos tik kai kurios korektūros klaidos. Protokoluose užfiksuoti faktai akivaizdžiai rodo okupantų ir jų pakalikų moralinį veidą.

LKP DOKUMENTŲ SAUGYKLA: f. 331, ap. 331, b. 1.

L. 188. LKP(b) Rokiškio apskr. komiteto posėdžio, vykusio 1945 06 29, protokolas Nr. 41.

Apie Jūžintų vlsč. VRLK (NKVD) skyriaus viršininką drg. Petrovą. VKP(b) narys yra Lietuvos KP(b) Rokiškio apkomo įskaitoje. Atvykęs į Rokiškio apskr., nepasirodė pavyzdingas, kaip pridera partiečiui ir VRLK tardymo skyriaus bendradarbiui, bet girtuokliavo ir girtas vaikščiodavo gatvėj uniformuotas. Be to, šių metų birželio 11 d., būdamas Jūžintų vlsč. VRLK sk. viršininku, paėmė 6 naikinamojo būrio (stribų) kovotojus ir, kai Jūžintų vlsč. komsorgo drg. Jermolajevo Jono nebuvo namuose, įsiplėšė į „volkomą" ir be jokios sankcijos padarė kratą. Jos metu paėmė „volkome" esančius radijo imtuvus, kurie buvo pastatyti kolektyviam klausymui, nuėmė nuo stogo vėjinę elektros dinamą su visu įrenginiu, kuri teikė šviesą komjaunimo būstinei ir krovė radijo akumuliatorius, paėmė akumuliatorius, išplėšė „sunduką" ir paėmė kai kuriuos daiktus. Be to, kapitonas Petrovas pareiškė, kad komsorgas yra negeras žmogus ir ne tik kad jisai paėmė minėtus daiktus, bet dar ir areštuosiąs komsorgą, nes komsorgas turįs radijo siųstuvą ir, matyt, palaiko kokius nors ryšius su „banditais". Bet faktiškai drg. Petrovo žodžiai nepasitvirtina, komsorgas Jermolajevas Jonas yra kandidatas į VKP(b) narius, sąžiningas ir atsidavęs partijai ir vyriausybei <....>.

Apie Jūžintų vlsč. laikinai ėjusio VRLK sk. viršininko pareigas drg. Sinicos Petro, s. Merkuro, gim. 1912 m., veiklą. Buvęs būrio vardu „Žemaitė" partizanas (raudonasis – *R. K.*). Priimtas į partiją „palėpėje" (t. y. pogrindžio sąlygomis – *R. K.*) 1943 09 07. Drg. Sinica savo pareigas eina nesąžiningai, girtuokliauja, partijos

„apkomui“ meluoja ir mulkina akis, ima kyšius. Drg. Sinica vieną dieną gėrė su nuo kariuomenės besislapstančiu naujoku, kuris taipogi buvo ir „banditų“ grupėje.

Tą dieną atvykus LKP(b) „apkomo“ II-am sekretoriui drg. Pivunovui ir apskr. vykd. komiteto pirmininkui Kaireliui, drg. Sinica tuos „banditus“ išleido slapta pro duris ir liepė palaukti, kol išvažiuos valdžios atstovai.

L. 189. Šiems išvykus, drg. Sinica pasikvietė „banditus“ ir tęsė savo gėrimą. Dar drg. Sinica yra peršovęs 3 m. vaiką ir vaiko motinai davė kyšį, kad pastaroji neiškeltų viešumon, ir pats stengėsi tai nuslėpti.

Lietuvos KP(b) „apkomo“ posėdis nutarė: pakeisti Lietuvos KP(b) „apkomo“ protokolo Nr. 23/1 1945 02 16 nutarimą ir prašyti Lietuvos KP(b) CK neišduoti Sinicai Petrui partinio bilieto.

Apie Siniauską Antaną, s. Antano, g. 1912 m. Kandidatas į VKP(b) narius nuo 1941 m. yra Svėdasų vlsč. milicijos viršininkas, sulig žmonių parodymais, skleidžia antisovietinę agitaciją, kaip, pvz., drg. Stalinas yra pareiškęs, kad karas jau dabar yra neišvengiamas tarp SSRS ir Anglijos, kad karą SSRS pralaimėsianti, nes raudonarmietis trejus metus valgąs amerikoniškus konservus, nenorės kariauti prieš amerikonus ir sakosi, kad kariuomenėje jie valgė tik bulves, o apie riebalus, mėsą nėra ko kalbėti. Be to, Siniauskas už 5 mėn. nesumokėjo nario mokesčio. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos KP(b) „apkomo“ posėdis nutarė: Siniauską Antaną, s. Antano pašalinti iš partijos.

Apie Panemunėlio vlsč. milicijos viršininką drg. Janavičių Antaną, s. Simo, g. 1909 m. VKP(b) narys nuo 1943 m. Svarstant Rokiškio apskr. VRLK pirminės partinės organizacijos nutarimą pašalinti iš partijos, paaiškėjo, kad drg. Janavičius Antanas mėgsta išgerti ir geria tol, kol praranda sąmonę. Buvo ir tokių atsitikimų, kad drg. Janavičius nusigėręs nuvirsdavo ant šaligatvio uniformuotas ir gulėdavo tol, kol milicininkai ateidavo ir nuvesdavo į būstinę. Drg. Janavičius Antanas skundžiasi dėl silpnų savo nervų ir sakosi, kad milicijos organuose yra sunku ir jis nesugeba dirbti.

Lietuvos KP(b) „apkomas“ nutarė: 1) pakeisti Rokiškio apskr. VRLK sk. pirminės part. organizacijos nutarimą apie drg. Janavičiaus pašalinimą iš partijos; 2) pareikšti griežtą papeikimą Janavičiui, įrašant į asmens bylą girtuokliavimą.

L. 201. LKP(b) Rokiškio apskr. komiteto posėdžio, vykusio 1945 07 10, protokolas Nr. 42.

Partiniai klausimai.

Apie drg. Travino Romo, s. Povilo, gim. 1920 m., priėmimą kandidatu į VKP(b) narius. Rusas, kilęs iš darbininkų šeimos, baigęs 5 pradžios mokyklos skyrius, VLKJS narys nuo 1944 m., dabar dirba Panemunio vlsč. VRLK sk. oper. įgaliotiniu. Vokiečių okupacijos metu Lietuvoje gyveno legaliai ir 1943 m., persekiojamas vokiečių policijos, stojo į partizanų dalinį vardu „Žemaitė“, buvo geras ir drąsus kovotojas, visus uždavinius atlikdavo sąžiningai ir gerai.

Raudonajai armijai išlaisvinus Rokiškio apskritį, drg. Travinas Romas stojo dirbti į VRKL organus. Už šaltą atsinešimą į savo pareigas, girtuokliavimą, karvių kitų daiktų pasisavinimą, dviejų milicininkų apmušimą buvo traukiamas tieson, bet administraciniu keliu gavo griežtą papeikimą ir perspėjimą. Po papeikimo ir perspėjimo drg. Travinas pradėjo taisytis.

Apie drg. Patrikiejaus Mykolo, s. Semionovo, gim. 1914 m., partiškumą. Kilęs iš darbininkų šeimos, baigęs 7 metų mokslą, kandidatas į VKP(b) narius nuo 1945 m. balandžio 6 dienos. Drg. Patrikiejus Mykolas, s. Semionovo, š. m. balandžio mėn. 22 d. naktį, eidamas tarnybines pareigas, buvo iškviestas į miestą padėti anksčiau iškviestiems milicininkams suimti nepažįstamą žmogų. Jis, atvykęs į vietą, su keliais naikinamojo bataliono kovotojais (stribais – *R. K.*) rado nepažįstamą žmogų su pistoletu rankoje, kuris buvo išmušęs Lietuvos KP(b) „apkomo" įskaitos vedėjos buto langą. Drg. Patrikiejus, gindamasis nuo į jį atstatyto pistoleto, iššovė į nepažįstamąjį, kurį sunkiai sužeidė. Priėjus prie sužeistojo buvo atpažinta, kad tai VRLK komendantas drg. Bludovas. Vežamas į ligoninę drg. Bludovas mirė. Drg. Patrikiejus Mykolas buvo tardomas VRLK organų, bet neradus kaltinamos medžiagos, drg. Patrikiejus Mykolas išteisintas, jis buvo paleistas iš kalėjimo ir skirtas atgal į savo pareigas Rokiškį VRLK organuose.

L. 251. LKP(b) Rokiškio apskr. komiteto posėdžio, vykusio 1945 08 30, protokolas Nr. 50.

Apie Smirnovą Fiodorą, s. Lariono, gim. 1916 m. VKP(b) narys nuo 1944 m. balandžio mėn., priimtas „palėpės" apkomo partorganizacijos vardu „Žemaitė". Š. m. rugpjūčio 24 d. su Petrovu vyko į naikinamojo bataliono uždavinį. Grįžtant Smirnovas F. L. nuo Petrovo atsiliko apie pusę kilometro (jie važiavo dviračiais). Nuvažiuodamas Smirnovas išgirdo du šūvius priešais jį. Nuvykęs prie vieno namo, kur pasigirdo šūviai, pastebėjo Petrovą, kuris, kaip paaiškėjo tardymo metu, šovė į valstietį, kuris dengė stogą. Toje vietoje dar buvo naikinamojo būrio kovotojas drg. Skardžiukas, kuris turėjo nelegalų pistoletą „Nagan". Sužeidus Skardžiuką dar automato serija, minėtąjį kovotoją (stribą) užmušė. Sulig parodymais, jie abu buvo girti, ir Petrovas nužudė Smirnovo paliepimu, kuris tuo metu buvo operacijos vadu.

Lietuvos KP(b) „apkomo" posėdis nutarė: kadangi Skardžiuko užmušimas įvyko Smirnovo Fiodoro, s. Lariono, paliepimu, pašalinti iš VKP(b) narių eilių ir perduoti teisman.

L. 280. LKP(b) Rokiškio apskr. komiteto posėdžio, vykusio 1945 09 20, protokolas Nr. 55.

Apie komunisto Lapino elgesį.

Lapin Fiodor Aleksandrovič, gim. 1916 m. Rusas, VKP(b) narys nuo 1939 m., dirba Skapiškio vlsč. VRLK viršininku. Sistemingai girtuokliauja, Skapiškyje buvo organizuotas mitingas. Drg. Lapinas vietoj to, kad prižiūrėtų tvarką, pats kėlė triukšmą, iškoliojo agitatorius ir visaip apšmeižė LKP(b) CK instruktorių drg. Prakopavičių, o visus lietuvius išvadino „banditais" ir kt. Prakopavičiui kartu su visais komjaunuoliais vykstant iš Skapiškio vlsč. į apskrities komjaunimo susirinkimą, drg. Lapinas juos pastojo miestelyje ir, būdamas girtas, viešai rėkė: „Aš jūsų neleidžiu, nepripažįstu jūsų „apkomų" nei CK-to". O kai komjaunuoliai vis tiek važiavo, drg. Lapinas, pasivijęs už 3 kilometrų, vėl pakėlė triukšmą, keikdamasis visokiais žodžiais, norėjo juos grąžinti. Tokiu savo elgesiu ne tik kad diskredituoja partiją, bet ir nustoja autoriteto savo valsčiuje.

L. 281. Masinio politinio darbo neveda, su komsorgu ir kitais darbuotojais nesiskaito. Pakviestas į partijos komitetą, savo klaidų nepripažino, jas neigė kaip netei-

singas ir stengėsi kaltę primesti kitiems. Lietuvos KP(b) „apkomo“ posėdis nutarė: drg. Lapinui Fiodorui Aleksandrovičiui už sistemingą pijokavimą, nesiskaitymą su aukštesniaisiais partiniais organais, neatvirumą ir antipartinį elgesį pareikšti griežtą papeikimą su įrašymu į asmens bylą.

L. 289. LKP(b) Rokiškio apskr. komiteto posėdžio, vykusio 1945 10 01, protokolas Nr. 56.

Apie komunistų Lukošiūno ir Kapitkovo elgesį.

Lukošiūnas Mykolas, s. Andriaus, VKP(b) narys nuo 1944 m. 1944 m. gruodžio 15 d. jam buvo pareikštas perspėjimas. 1945 04 26 už ryšių su „banditų“ šeima palaikymą, biurokratišką požiūrį į gyventojus ir girtuokliavimą buvo griežtas papeikimas įrašant jį į asmens bylą. 1945 08 04 už girtuokliavimą ir partijos nurodymų nevykdymą buvo pašalintas iš partorgo pareigų ir skirtas tarybinėms pareigoms. Bet į partijos „apkomo“ pareikštus perspėjimus ir papeikimus drg. Lukošiūnas Mykolas, s. Andriaus, visai nekreipė jokio dėmesio. Š. m. rugsėjo 28 d., prieš išvykdamas į apylinkes valstybinių prievolių pristatymo klausimu, išgėrė kartu su „apkomo“ instruktoriumi Kapitkovu Ignatijumi degtinės. Vėliau nuvyko pas ūkininką Traigį Mykolą, kur gėrė alaus. Po to Lukošiūnas girtas išėjo į lauką ir pradėjo smaugti savo vežiką, bet šiam pasisekė pabėgti. Lukošiūnas Mykolas į bėgantį vežiką paleido automato seriją. Laimei, šūviai vežiko nekliudė. Tuo metu „apkomo“ instruktoriui Drg. Kapitkovui Ignatijui išėjus į šaudymo vietą, Lukošiūnas Mykolas automatą atstatė į instruktorių, bet nešovė. Po šio įvykio Lukošiūnas Mykolas pasišalino, o po kurio laiko atėjo jau su peršauta ranka. Lukošiūnas Mykolas kariškių dalinio tuojau buvo areštuotas ir pasodintas areštinėn.

Lietuvos KP(b) „apkomo“ posėdis nutarė: Lukošiūną Mykolą, s. Andriaus, už sistemingą girtuokliavimą ir partinių ir tarybinių organų diskreditavimą pašalinti iš partijos eilių ir perduoti teismo organams.

L. 290. Kapitkovui Ignatijui, s. Filimono, VKP(b) nariui nuo 1937 m. 1945 07 31 už neteisingą partijos linijos vedimą ir girtuokliavimą buvo pareikštas griežtas papeikimas įrašant į asmens bylą. Š. m. rugsėjo 28 d. Kapitkovas Ignatijus „apkomo“ buvo siųstas į Panemunio vlsč. pristatyti valstybines prievoles. Gerai žinodamas, kad žemės ūkio skyriaus vedėjui Lukošiūnui Mykolui už girtuokliavimą yra pareikštas griežtas papeikimas ir pačiam Kapitkovui Ignatijui už girtuokliavimą pareikštas griežtas papeikimas, nesudraudė Lukošiūno Mykolo dėl gėrimo, bet ir patsai, vykdydamas partijos ir vyriausybės uždavinius, girtuokliavo pas ūkininką ir taip diskreditavo partijos „apkomą“.

Lietuvos KP(b) apkomo posėdis nutarė:

1) drg. Kapitkovą Ignatijų už sistemingą girtuokliavimą pašalinti iš einamų pareigų;

2) priimti dėmesin drg. Kapitkovo Ignatijaus pareiškimą apie pasitaisymą.

L. 340. LKP(b) Rokiškio apskr. komiteto posėdžio, vykusio 1945 11 19, protokolas Nr. 64.

Apie drg. Garučiovą Semioną, Nikolajevičių, kuris dirba Skapiškio valsčiaus NKVD įgaliotiniu. 1945 10 23 Garučiovas S. N. buvo pasiųstas sargybon į grūdų priėmimo punktą kartu su 3 naikinamojo būrio kovotojais (stribais).

Jie visi 4 nuėjo į kaimą, kuris yra už pusantro kilometro nuo stoties, papietauti. Pietaudami išgėrė apie du litrus samagono ir alaus. Gėrė, kiek norėjo. Ten paprašė valstiečio arklio važiuoti atgal į stotį. Atvykus į Skapiškį, Garučiovas girtas nuėjo link stoties, ir po kiek laiko kovotojai (stribai) išgirdo automato šūvius. Nubėgę rado sužeistą moterį Grigaliūnienę, kuriai Garučiovas liepė pakinkyti arklį, kurio ji neturėjo. Garučiovas ėmė grasinti ją nušausiąs. Ši, atsiklaupusi ant kelių, ėmė maldauti įrodinėdama, kad tikrai neturi arklio. Tada Garučiovas paleido automato seriją, padarydamas Grigaliūnienei 7-ias žaizdas. Padaręs nusikaltimą, pabėgo pas kuloką (buožę), buvusį policininką, kur ir buvo sulaikytas.

Drg. Garučiovas ne kartą buvo perspėtas už girtuokliavimą ir turėjo 5 paras arešto.

Lietuvos KP(b) apkomo posėdis nutarė: Drg. Garučiovą Semioną Nikolajevičių pašalinti iš partijos eilių.

STRIBŲ IR SOVIETINIŲ RUSŲ KARIŠKIŲ IŠDAIGOS

R. K. pa s t a b a: šis straipsnis – dar vienas akmenėlis į „liaudies gynėjų“ daržą, kurį nutariau publikuoti todėl, kad atsivertų akys tų, kurie teigiamai tebevertina šios rūšies „kovotojų“ veiklą, ir nebeliktų abejonių – kas buvo tie Josifo Bartašiūno „liaudies gynėjai“. Čia pateikiami pačių vadų ir viršininkų raštai rodo, ko verti buvo 50 okupacijos metų liaupsinti ir į padanges kelti „narsieji“ pokario sovietinės okupacinės valdžios kūrėjai Lietuvoje, ypač gražiai ir šmaikščiai apdainuoti lietuvių liaudies dainose: „Eina skrebas per ulyčią, automatas ant pečių, duonos plutą įsikandęs – duok „chazejka“ lašinių“; „Pandėlio skrebukai nieko neišmano, degtukų dėžutėj ieško partizano...“ „Skrebiteliai pasiutę sudegino gryčiutę, sudegino klojimą – geriausią padėjimą...“ ir t. t.

Visa tai, kas čia parašyta apie vadinamuosius „liaudies gynėjus“ Šiaulių apskrityje, būdinga visai Lietuvai, kur tik šitie tautos išgamos apsilankė, palikę ašarų ir kraujo pėdsakus.

Šio rašto rusiškame variante „liaudies gynėjai“ vadinami „bojec narodnoj zaščity“. Tūlas pilietis žodį „bojec“ tikriausiai verstų „kovotojas“, bet šis žodis turi ir kitą prasmę – „skerdikas“. Manau, kad jis geriausiai ir tiktų „liaudies gynėjams“.

Galiausiai, kaip galėjo eilinis lietuvis taikstytis su šiais tautos išgamomis, jeigu jau net okupacinės rusų valdžios atstovai ČESNOKOV ir KUZIVANOV, nebeapsikentę Bartašiūno erelių išdaigų, nutarė kreiptis pagalbos į jį patį šituo liūdnu raštu.

Versta iš rusų kalbos

LSSR LKP archyvas (LYA)
F. 3377, ap. 66, b. 29

Drg. Bartašiūnui
Vilniaus m.
Kopija: Šiaulių KP (b) sekretoriui
drg. Kučinskui. Šiaulių m.

ATASKAITINIS RAŠTAS

Apie „liaudies gynėjų“ nusikaltimus ir revoliucinius pažeidimus Šiaulių apskrities valsčiuose

Nors Šiaulių apskrities MGB organai ne kartą informavo Šiaulių apskr. MVD organus apie „liaudies gynėjų“ būrių kovotojų siautėjimus, netvarką ir vykdomus

nusikaltimus, vienok Šiaulių sk. MGB organai iki šio laiko dėl „liaudies gynėjų“ nusikaltimų užkirtimo nesiėmė ir šiuo metu nesiima jokių priemonių. Todėl kai kuriuose valsčiuose „liaudies gynėjų“ nusikalstami veiksmai niekuo nesiskiria nuo kriminalinių nusikalstamų elementų: aferistų, profesionalių plėšikų, todėl valsčių gyventojai jų labai bijo. Tai vyksta „politizuotų bandų“ lygiu.

Faktai, patvirtinantys „liaudies gynėjų“ būrių nusikalstamus veiksmus:

1. 1947 m. balandžio mėn. Pakruojo vlsč. buvo areštuota 11 žmonių plėšikų grupė. Ši grupė įvykdė 5 ginkluotus plėšimus ir 2 vagystes. Iš 11 šių ginkluotų plėšikų 7 yra Pakruojo MGB būrio kovotojai – „liaudies gynėjai“, vadovaujami būrio vado Brunovo Aleksejaus Filipovičiaus:

Melnikov Aleksandr Vasiljevič;
Grigorjev Vladimir Semionovič;
Murko Anatolij Vasiljevič;
Krasnoščev Aleksandr Vasiljevič;
Andrejev Leonid Petrovič;
Samsonenko Sergėj Terentjevič.

Visi išvardintieji šiuo metu MVD organų suimti.

2. Šiaulių vlsč. teritorijoje nežinomi asmenys įvykdė 3 ginkluotus apiplėšimus. Agentūrinio tyrimo metu buvo nustatyta, kad šiuos ginkluotus plėšimus įvykdė Radviliškio MGB sk. „liaudies gynėjai“ Čirkov Michail Filipovič ir Patakas Alfonsas, Alfonso, kurie ir anksčiau įvykdė keletą maisto produktų ir kitų vertybių vagysčių.

3. Šiaulių apskr., Meškuičių vlsč. teritorijoje, 1947 04 02 Meškuičių MGB sk. „liaudies gynėjai“ Kuznecov ir Novikov, atvažiavę sunkvežimiu, apvogė Simulį Albiną, iš kurio atėmė 1000 rublių.

1947 04 25 buvęs „liaudies gynėjų“ būrio vadas Ivančiuk su keletu būrio kovotojų atvyko pas pil. Kavaliauską, Daugėlaičių k. Meškuičių vlsč. gyventoją, pas kurį savavališkai, ne pagal įstatymus vykdė kratą ir jos metu pavogė moterišką šilkinį šaliką ir moteriškas šilkines kojines.

1947 04 27 Meškuičių MGB sk. „liaudies gynėjų“ būrio politrukas (politinis vadovas) Novikov Nikolaj ir „kovotojas“ Zujev, pernakvoję pas Daugėlaičių k. gyventoją Juozą Šlėgerį, pagrobė milo švarką ir maišą vilnonių siūlų.

4. 1947 05 27 patruliuodami nakties metu „liaudies gynėjai“ Parchačev Vladimir ir Novikov Nikolaj Rupeikių k., Meškuičių vlsč., iš pil. Baščienės šulinio ištraukė bidoną su pienu ir 8 l indą pasiėmė sau.

5. 1947 06 02 „liaudies gynėjų“ būrio kovotojas Kuznecov Nikolaj kartu su savo draugais Šiubaičių k., Meškuičių vlsč., atvažiavo prie K. Budrienės namų ir suriko: „Atidarykit vartus!“, bet šeimininkas Budrys neišgirdo. Po to Kuznecovas, įėjęs į kambarį, ėmė šeimininką mušti.

Budrio žmona Budrienė Marytė, išsigandusi „liaudies gynėjo“ mušimo, išbėgo į lauką ir bandė bėgti kviestis į pagalbą žmones, bet tada Kuznecovas ėmė šaudyti į bėgančią Budrienę.

6. 1947 06 02 pil. Lukošiūnas Jonas, s. Nikodemo, važiavo su arkliu ir susitiko Lygumų MGB sk. „liaudies gynėjus“ Labruką Povilą, s. Antano, ir Laucių Igną,

kurie iš Lukošiūno atėmė 1600 rublių, po to Gužučių k., Stačiūnų vlsč., Kazakausko Petro namuose, Lukošiūną sumušė.

7. 1947 07 07 Meškuičių MGB sk. „liaudies gynėjų“ būrio operatyvinis įgaliotinis ltn. Rybalko kartu su „liaudies gynėjų“ būriu atliko kratą pas pil. Vaitiekūnienę, gyv. Lygumų vlsč. Kratos metu pagrobė fotoaparatą, 2 kg lašinių ir veidrodį. Vėliau fotoaparatas buvo grąžintas nukentėjusiajai.

8. 1947 07 28 Burniškių k., Lygumų vlsč., vakaruškos metu pas Švambarį Vincą išgertuvėse dalyvavo Lygumų vlsč. MGB sk. „liaudies gynėjų“ būrio politrukas Andrišiūnas Jonas, Juozo.

Išgertuvių metu Švambario bute politrukas Andrišiūnas be jokio pagrindo iš revolverio „Nagan“ nušovė pil. Grižą Joną, s. Adomo, ir sunkiai sužeidė Bielskį Stasį, s. Broniaus – Pašvitinio vlsč., Joniškio apskr., gyventojus. Sudaryta byla perduota MGB organams.

Panašūs nusikalstami „liaudies gynėjų“ būrio kovotojų veiksmai vykdomi ir kituose Šiaulių apskr. valsčiuose, dėl kurių Šiaulių MGB sk. vadovybė jokių veiksmų nesiima, todėl prašome Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministeriją imtis veiksmų dėl „liaudies gynėjų“ būrių kontrolės, kad būtų imtasi atitinkamų priemonių taikant jas kiekvienam atskiram atvejui.

Šiaulių MVD sk. viršininkas majoras ČESNOKOV
Šiaulių MVD kriminalinės paieškos sk. viršininkas milicijos ltn. KUZIVANOV
1947 08 07. Šiaulių m.

Iš ZOSĖS VIKONIENĖS-DIPONAITĖS *prisiminimų apie Pandėlio skrebus*

Užrašyta Pandėlyje
2009 11 21

Prisimenu, tėtis varė samagoną brolio Vlado išleistuvėms, kai pamatėm, kad nuo Raudonbalos ateina pulkas skrebų, o iš pirties veržėsi dūmai, jau lašėjo pirmieji lašai. Buvo labai gili žiema, sniego kai kur net iki pažastų.

Skrebai jau beveik priėjo prie mūsų sodybos, kai staiga nuo pulko atsiskyrė vienas žemo ūgio, kreivom kojom skrebas Jonas Baltušis (jį vadino „Pypkorium“, kilęs iš Vozgučių k. 1946 m. jis ir Vištajūnas Pandėlyje kirviais sukapojo Notigalėje žuvusius 12 partizanų ir sumetė į šulinius prie Mendelio malūno) ir pasileido bėgte per pusnis link pirties. Persigandęs tėtis išėjo į priepirtį, atsistojo tarpdury, o Baltušis atsigręžęs ranka pamojo likusiems, ir tada visi sulėkė prie pirties.

Tėtis puolė atsiprašinėti, ėmė guostis, kad sūnaus išleistuvės, o skrebai net laižosi, kaip nori išgert. Tėtis tuoj pat pripylė aliuminį bidonėlį, gal apie dešimt litrų ir padavė jį skrebams. Tada jie paprašė valgyti. Sugarmėjo visi gryčion. Kiaulė buvo ką tik papjauta, išrūkyta dešrų... Mama tik neša tas dešras nuo aukšto, o skrebai jas ryja užsigerdami tuo samagonu. Žinau, kad nemažai tų dešrų jie surijo, išgėrė tą bidonėlį ir dar paprašė tų dešrų įdėti kelionei. Pridėjo mama tų dešrų, o tėvelio paprašė, kad pakinkytų arklį ir nuvežtų juos iki Pandėlio.

Nuvežė tėtis juos į Pandėlį, bet viskas gerai baigėsi, tėčio jie neapskundė, nes tada už naminės varymą teisdavo net iki septynerių metų kalėjimo.

Šiuo metu Pandėlyje tebegyvena skrebai Bronius Blinkevičius ir Vytautas Gailiūnas. Buvo du broliai skrebai Vytautas ir Gediminas Tamošiūnai, bet skyrėsi vienas nuo kito kaip diena ir naktis. Vytautas – tikras skrebas, o Gediminas kartais ir lietuvišką dainą užtraukdavo.

Kai Pandėlyje ant grindinio (dabartinio skvero prieš bažnyčią vietoje) suguldydavo nušautus visaip išniekintus, išdarkytus, ištrauktais lytiniais organais, burnose prikišta kulkų, partizanus, tai mus iš mokyklos varydavo jų pažiūrėti.

1945 m. Zolbaitė Stasė iš Raikienėlių (Raudonbalės) k. per Velykas ėjo su mama iš bažnyčios, o skrebai Eidžionyse pasalavo sulipę ant Šakių klėties (abu Šakių sūnūs Petras ir Jonas buvo partizanai). Vienas iš jų (Pandėlio gyventojos Bronės Legienės teigimu, tai buvo skrebas Žalnieriūnas – *R. K.*) pasiūlė: „Pabandykim, gal pataikysim bent vienai bobai?“ Šovė nuo prieklėčio ir pataikė dukrai Stasei į vidurius. Jai tuo metu buvo 22-eji. Vežė dar ją žmogus arkliu pas gydytoją Vaitošką, bet kelyje mergina mirė. Vėliau apie tai mano broliui Vladui Diponui pasakojo pats to įvykio liudininkas, buvęs skrebas Antanas Žegliūnas. Jis sakė, kad Juozas Žalnieriūnas paėmė iš jo šautuvą, nusitaikė ir šovė.

Iš mokytojos DANUTĖS GAŠKAITĖS *prisiminimų*

Užrašyta Pandėlyje
2011 06 13

Sriubiškių k. Zolubaitės buvo mano tėčio pusseserės. Viena jų – Bronytė – mokytojavo Zybilių k., o Stramiliuose nuomojo butą ir ten laikinai gyveno. Stramiliai – tarpukario Lietuvos kariuomenės majoro Petro Jakšto tėviškė. Tas majoras Jakštas buvo senbernis. Kartą pas Bronytę atvažiavo jos sesuo Zosytė, kuri studijavo Dotnuvos žemės ūkio akademijoje, Jakštui krito į akį ta studentukė, nors jam jau buvo apie 40 metų, bet jis ją ėmė merginti ir po kurio laiko vedė.

Vokiečių okupacijos metais Jakštai susilaukė vaikelio, o kai laukėsi kito, atėjo rusai ir Jakštas kažkur dingo. Jo žmona Zosytė taip ir gyveno vyro sodyboje: gražus namas, o biblioteka kokia! Jakštas priklausė 27-ių knygos mylėtojų draugijai, pirkdavo visas Lietuvoje išeinančias knygas, o iš antikvariatų – rusiškas, prancūziškas, vokiškas, kadangi pats mokėjo daug kalbų, buvo aukšto intelekto žmogus, eruditas.

Mes galvojom, kad Jakštas spėjo pasitraukti su vokiečiais į Vakarus kaip ir daugelis to meto inteligentų. Zosytė pagimdė antrą vaikelį, o Bronytė dirbo Zyboliuose ir vadovavo visam Stramilių ūkiui. Ūkis buvo nemažas, laikė nemažai gyvulių, bet pas juos pradėjo ateidinėti skrebai ir ieškoti Jakšto. O apylinkės pirmininku dirbo buvęs Bronytės mokinys. Vieną dieną jis atvažiavo su grupe rusų kareivių ir ėmė daryti kratą. Rusai pamatė lovoje gulinčią Zosytę. Ji buvo ką tik po gimdymo, karščiavo, visa įraudusi, ir tie ruskiai pradėjo ją temptis iš lovos. Bronytė suprato, kad geruoju čia nesibaigs. Kadangi ji ką tik po gimdymo, jeigu ją išprievartaus, prasidės kraujoplūdis, kraujo užkrėtimas ir pagaliau – mirtis. Bronytė man pasakojo:

– Aš įsidrąsinau ir pasakiau: tai imkit gi mane, jos nelieskit, ji po gimdymo, argi nematot, vaikas mažas šalia guli. Vienas ruskis tik nusikeikė, o kitas sako: „Vsio ravno baba...“, ir mane nusivarė už eglučių... Grįžtu visa degdama iš gėdos, nepakeldama akių, ištaršyta, moliuotu paltu... Pakeliu galvą, žiūriu, mano mokinys sėdi ratuose ir juokiasi į mane žiūrėdamas...

Tai va, kokie žmonės buvo tarybiniai aktyvistai, apie okupantus jau nėra ką ir sakyti.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti variantai
LYA, f. K-1, ap. 1, byla 2784.

Iš Rokiškio apskr. MGB sk. ataskaitos LSSR MGB ministro pavaduotojui generolui majorui drg. KAPRALOVUI apie Rokiškio MGB sk. „liaudies gynėjų“ (toliau – „l. g.“) (skrebų – *R. K.*) veiklą 1949 m. kovo mėn.

R. K. p a s t a b a: ataskaitos pradžioje du mašinraščio lapai – vien liaupsės „liaudies gynėjams“: kaip atsakingai pravedami operatyviniai-politiniai mokymai, vien pagyros „šauniesiems“ „liaudies gynėjams“, bet trečiame lape jau prasideda tų „šauniųjų“ vyrukų linčiavimas ir tai, kas buvo būdinga visai stribų armijai: vagys, chuliganai, marodieriai, prievartautojai ir kitokie išsigimėliai. Ataskaitoje pažymėta, kad pavyzdingiausi „l. g.“ būriai buvo Obeliuose, Pandėlyje, Panemunyje, Aleksandravėlėje, Rageliuose, Juodupėje, o blogiausi Jūžintuose ir Kamajuose.

<...> CHLEBNIKOV AVERIJ FIRSOVIČ, g. 1930 m. Sarapyniškės k., Rokiškio vlsč., kilęs iš biedniokų valstiečių, rusas. Š. m. kovo 4 d., 22 val., Rokiškio m., susitaręs su kitais civiliais asmenimis, apiplėšė keturis neblaivius keleivius, iš kurių pagrobė 5100 rublių ir finansinius dokumentus. Po apiplėšimo dokumentus sudegino, o pinigus pasidalijo tarpusavyje.

1949 m. kovo 5 d. CHLEBNIKOV AVERIJ apie plėšimą pasakė savo broliui CHLEBNIKOVUI IGNATIJUI, kuris taip pat buvo „l. g.“ Rokiškio „l. g.“ būryje. Abu broliai CHLEBNIKOVAI kovo 5 d. vakare suorganizavo kolektyvinę „pjanką“ restorane, dėl to buvo nugirdyti dar penki „l. g.“ CHLEBNIKOV IGNATIJ buvo uždarytas 10-čiai parų į karcerį.

<...> Kamajų „l. g.“ Krisiukas Alfonsas, Mato, g. 1928 m. Bažnytkaimio k., Panemunėlio vlsč., 1949 m. kovo 26 d. tarnybos metu pasigėrė ir savavališkai pasišalino iš tarnybos.

Iš spec. pranešimo apie Rokiškio MGB sk. „l. g.“ būrio kovotojų CAREV ALEKSEJ PAVLOVIČ ir IVANOV VASILIJ NIKOLAJEVIČ areštą.

LSSR MGB ministrui generolui majorui KAPRALOVUI.

1949 m. liepos 30 d., 22 val., Jūžintų MGB sk. viršininkas ltn. TIUPIN išsiuntė žvalgybinę paieškų grupę (rusiškai – RPG), susidedančią iš 7 „l. g.“, vadovaujamą skyriaus vado CAREVO ALEKSEJAUS, kurios uždavinys – profilaktinės kolūkio apsaugos priemonės vienos nakties laikotarpiui.

Sk. vadas CAREVAS, išėjęs iš valsčiaus centro, nusišalino nuo jam skirtos užduoties, kartu išsivedė „l. g.“ ir pakeitė užduoties maršrutą.

Grupė laiku negrįžo į MGB sk. ir buvo rasta tik rugpjūčio 1-osios vakare. Agentūrinio patikrinimo metu nustatyta, jog CAREVO grupė prievartavo vietinius gyventojus. Informatorius *Vėrnyj* (lietuviškai – *Ištikimasis*) pranešė: „l. g.“ Šeškus papasakojo, kad RPG grupė, kuriai vadovavo CAREVAS, per dvi paras jiems iškelto uždavinio neįvykdė, o visa grupė vaikščiojo po vienkiemius ir girtuokliavo, dėl to lengvai susižeidė „l. g.“ BORODULINAS, o CAREVAS išprievartavo vieną iš merginų.

Informatorius *Beržas* pranešė: „l. g.“ Paškevičius Tadas (jis pats dalyvavo RPG grupėje, vadovaujamoje CAREVO) papasakojo, kad nuo liepos 30 d. iki rugpjūčio 1 d. vykdydami užduotį neblogai pagyveno. Degtinės buvę iki soties. „Ateinam pas valstietį, pareikalaujam degtinės, jeigu neduoda, pasiimam jį su savimi ir jis būna priverstas surasti samagono.“ Visam šitam reikalui vadovavo užduoties vyresnysis CAREVAS. Sulaikyta daug merginų, CAREVAS jas tardė ir mušė, bet ką konkrečiai, jis man nesakė.

Pagal gautus duomenis buvo atliktas tyrimas, kurio metu nustatyta RPG sudėtis: užduoties vyresn. sk. vadas CAREV A. P., IVANOV V. N., BARADULIN G. I., VANAGAS A. A., KAŠKEVIČIUS T. A., SAKALNYKAS A. P. ir KOTOV I. T.

Išėję į tarnybą, jie nusišalino nuo duotos užduoties, girtuokliavo. Būdami girti vykdė neįstatyminius piliečių sulaikymus, daugiausia – merginas.

CAREVAS ir IVANOVAS sulaikytąsias Žilinskaitę Albiną, g. 1932 m., ir Maluškaitę Valentiną, g. 1925 m., tardė panaudodami fizinę jėgą, o po to jas išprievartavo.

1949 m. rugpjūčio 5 d. nukentėjusioji Žilinskaitė parodė: „1949 m. rugpjūčio 1 d., apie 14 val., Pajedos vienkiemyje aš, Žilinskaitė, buvau sulaikyta Jūžintų „l. g.“ ir konvojuota į Zanapolio k., čia mane uždarė į atskirą kambarį su kitomis sulaikytomis. Po to „l. g.“ IVANOVAS mane pakvietė į apklausą. Apklausė CAREVAS, bet, kadangi aš nesuprantu rusų kalbos, CAREVUI negalėjau paaiškinti, už tai buvau mušama. Po to CAREVAS mane įsivedė į kitą kambarį ir išprievartavo.“

Nukentėjusioji Maluškaitė parodė: „1949 m. rugpjūčio 1 d. Jūžintų „l. g.“ aš buvau sulaikyta Kaluntiškių k. (Taip – rusiškai. Jūžintų apyl. galėjo būti panašaus pavadinimo Kalučiškių k. – *R. K.*) ir konvojuota į Zanapolio k., čia buvau pasodinta į atskirą kambarį su kitomis sulaikytomis. Po to „l. g.“ IVANOVAS pradėjo po vieną sulaikytąją kviesti apklausai, o CAREVAS apklausė. Domėjosi, su kuo miegojau, kiek man metų ir t. t. Į CAREVO klausimus aš negalėjau atsakyti, kadangi silpnai moku rusų kalbą. Už tai CAREVAS keikdamasis trenkė man kelis kartus lazda ir perdavė mane „l. g.“ IVANOVUI, kuris žadėjo man grąžinti dokumentus ir vertė su juo intymiai santykiauti. Aš nesutikau ir po to buvau išprievartauta.“

<...> CAREVAS ir IVANOVAS buvo areštuoti pagal 110 str. 2-ą dalį už išprievartavimą.

<...> Politiniam darbui ir disciplinai sustiprinti Jūžintų „l. g.“ būryje ilgam laikui atsiųstas „l. g.“ štabo padėjėjas drg. ROMANOVAS.

Teismas CAREVUI ir IVANOVUI bus vykdomas Jūžintų „l. g.“ štabe.

Pasirašo: Rokiškio MGB sk. viršininkas majoras ŽUPIKOV

1949 m. rugpjūčio 17 d.

LSSR MGB 2N valdybos viršininkui pulkininkui drg. POČKAJ iš Rokiškio MGB sk. ataskaitos apie „l. g.“ būrio veiklą 1949 m. rugsėjo mėn.

<...> Grubų ir amoralų poelgį šį mėnesį įvykdė Rokiškio „l. g.“ SIDOROV. 1949 m. rugsėjo 26 d. SIDOROV MATVĖJ TITOVIČ ne tarnybos metu savo bute suorganizavo „pjanką“, kurioje dalyvavo ir kiti civiliai asmenys. Kai pašaliniai asmenys išėjo, apgirtęs SIDOROVAS su žmona sukėlė šeimyninį skandalą. Po to žmona ėmė mušti SIDOROVĄ, sumušė jam nosį, lūpas ir smogė kirviu į petį. SIDOROVAS, būdamas girtas, žmonai peiliu smogė tris mirtinus smūgius.

R. K. p a s t a b a: kitame spec. pranešime gen. majorui KAPRALOVUI rašoma, kaip „l. g.“ SIDOROVAS nužudė savo žmoną ir buvo areštuotas. Čia rašoma, kad 1949 m. rugsėjo 26 d. Rokiškio MGB sk. „l. g.“ SIDOROV MATVĖJ TITOVIČ, g. 1915 m. Bulvėniškio k., Rokiškio r., organizavo išgėrimą, kuriame dalyvavo jis pats, jo žmona SIDOROVA EMILIJA, „l. g.“ MOROZOV MAKSIM PETROVIČ ir pil. POTAPOVA. Išgėrus apie 4 l samagono, pašaliniai išėjo, tik SIDOROVAI ir jų 11-kos metų sūnus. Atseit SIDOROVAS MATVĖJUS atsigulė pailsėti, bet žmona jį ėmusi koneveikti ir mušti ir, kai jam kirvio pentimi trenkė į petį, jis nebeiškentęs, griebęs peilį ir kelis kartus jai smogęs.

Versta iš rusų kalbos
Adaptuotis variantai

Iš LYA, f. K-1, ap. 3, b. 228. Drg. Sokolovui Nikolajui Antonovičiui. Grozno sr. MVD ūkio sk. viršininko pavaduotojas: „Kokiomis aplinkybėmis čečėnų ir ingušų trėmimo metu iš jūsų buvo pavogtas 7, 63 klbr. mauzeris Nr. 178311?“

Sokolovo atsakymas: „Ginklą 1944 m. iš manęs pavogė pulkininko Šeštakovo vairuotojas, kuris pardavė jį ingušams. Už šį poelgį jis buvo atleistas iš pareigų. Aš tada dirbau Grozno sr. Nalčiko r. viršininku.“

Trys epizodai iš Marijampolės r. Sangrūdos stribų ir rusų enkavedistų siautėjimų

1945 m. birželio 16 d. Sangrūdos stribai Gradickas, Pinkauskas, Šimulevičius, Pakulis, Rimavičius, Rodomskis, broliai Apulskiai, Grigas, Burdulis ir grupė nepažįstamų rusų kareivių atėjo į Palnyčios k., pas gyventoją Kubelską. Namuose buvo Vincas Kubelskas ir nėščia jo žmona Bronė.

Žinoma, kad jie uždegė kluoną ir tvartą. Kai viskas aprimo, susirinkę žmonės gale kluono rado Vincą Kubelską gulintį nušautą ir apdegusį. Jo žmona taip pat gulėjo negyva apdegusi ant sudegusio kluono grindinio.

Inkvizitoriai iš Kubelsko sodybos patraukė toliau į kaimą. Bronė ir Teofilė Miliauskaitės, pamačiusios, kad dega Kubelskų namai, pabėgo. Namuose liko mama ir Teofilės vyras Bronius Steponauskas. Prieš dieną Alytuje jis buvo gavęs „baltą bilietą“ (atleidimą nuo kariuomenės), džiaugėsi, kad dabar galės nebijoti nei stribų, nei rusų enkavedistų. Netrukus inkvizitoriai pasirodė Miliauskų sodybos kieme. Gradickas, patikrinęs namus, keikėsi, kad dvi didelės „žiurkės“ pabėgo. Tada jie padegė namus, o Bronių Stepanauską išsivedė ir už kokių trijų kilometrų, Navinykų k., nušovę paliko.

1945 m. balandžio 19 d. ankstų rytą Kalvarijos stribai ir rusų NKVD smogikai, atėję į Orijos k. (apie 3 km nuo miesto), išsivarė iš namų Juozą Živilą (g. 1927 m.),

bet vedėsi jį ne į Kalvariją, o priešinga – Trakėnų k. – kryptimi. Užėjo pas Trakėnų k. gyventoją Kostą Janušauską. Janušauskai gerai pažinojo Juozą Živilą, pasiūlė jam šiltesnių drabužių, nes buvo labai plonai apsirengęs, kvietė pavalgyti, bet rusai pasakė, kad jie maisto turi ir greit jį pavalgydinsią. Vedėsi tolyn nuo namų ir nusivedė į Trakėnų miškelį (apie 6 km nuo namų). Tuo metu miškelio pakraštyje ilsėjosi du partizanai. Vienas iš jų – *Dobilo* slapyvardžiu. Neturėdami kur pasislėpti, jie įlipo į dideles pušis. Rusai su atsivestu jaunu vaikinuku apsistojo visai netoli jų, nedidelėj aikštelėj. Jaunuolį pririšo prie pušies, iš jo visaip tyčiojosi, kankino, pagaliau nušovė. Užmetę šakomis lavoną nuėjo.

Rusams nutolus, partizanai išlipo iš pušų ir pranešė Trakėnų k. gyventojams. Nukankintąjį atpažino ir pranešė tėvams.

1946 m. pavasarį į Menkupių k. (apie 5 km nuo Kalvarijos), pas Rūtelionis, anksti rytą šarvuočiu atvyko grupė stribų ir rusų NKVD smogikų. Prie miškelio palikę šarvuotį, pirmiausia jie griebė Vincą Rūtelionį ir nusivedė į klėtelę, o ten pradėjo tardyti ir kankinti. Apie valandą kauptuku jam daužė nugarą, ant kraitinės skrynios likę kraujo pėdsakai rodė, kad tos skrynios dangčiu traiškė pirštus, reikalavo atiduoti šautuvą. Leisgyvį nutempė prie tvenkinio ir įgrūdo į eketę. Kelis kartus murkdė šaltame vandenyje, po to dar nuvilko į klėtelę ir kankino. Jau vos gyvą įmetė į sunkvežimio kėbulą ir išsivežė, o prieš išvažiuodami dar padegė tvartą ir klojimą, pavogė padžiautus Mincevičių kūdikio vystyklus. Čia energingiausiai darbavosi buvęs kaimynas Feliksas Sinkevičius.

Tuo metu namuose buvo Albina Rūtelionytė-Mincevičienė ir jos sesuo Magdutė. Rytą eidama Magdutė atrado brolio lavoną netoli namų užmestą eglių šakomis.

Iš LYA, f. 1771, ap. 190, b. 5. 1946 12 paruošų agentai Papilės vlsč. Vedernikovas ir Kulbaitis sulaikė Gegelevičiūtę (16 m. amž.), Benelienę ir Sabaliauskienę. Vedernikovas išprievartavo Sabaliauskienę ir Benelienę, o Gegelevičiūtę išprievartavęs Strazdauskas apkrėtė ją vanerine liga.

Pagavę pilietį Valskį, vertė jį bučiuoti šautuvo vamzdį, pliku užpakaliu sėstis ant kibiro šaltyje ir dar tampė už ūsų. 32-ojo minosvaidžių pulko eilinis Aroščenko 1946 11 17 atėjo pas Papilės vlsč. Kleišių k. gyventoją invalidą Andrijaitį ir sumušė jį šautuvo buože. Norėjo išprievartauti jo žmoną, bet jinai jį nuginklavo ir, nešina šautuvu, išbėgo į kitą vienkiemį. 1946 12 19 32 ŠP kareiviai Blizniukas ir Gurejevas dokumentų patikrinimo pretekstu atėjo į pilietės Bolotnikienės namus ir, grasindami ginklu, ją išprievartavo.

PILĖNŲ TĖVŪNIJOJE

Labai mažai liko prisiminimų apie pirmuosius Pandėlio ir Panemunio apylinkių partizanus, kai, baigiantis karui, 1944 m. daugelis šio krašto vyrų paėmė ginklą į rankas ir išėjo į miškus kovoti už savo laisvę prieš atslenkančią rusų bolševikų armiją. Mažuose miesteliuose naujieji okupantai tuoj pat ėmė steigti naikintojų grupes iš vietinių aktyvistų, o partizanai manė, kad jie tuos miesteliuose

„apsikasusius“ stribukus išvaikys ir taip išvaduos Lietuvą nuo raudonojo maro. Todėl buvo nutarta ginkluota jėga užimti tuos miestelius, išvaikyti ten esančią raudonųjų valdžią ir taip atsikovoti savo laisvę. Deja, gyvenimas padiktavo kitaip. Miestelius užėmė, bet iš jų tuoj pat reikėjo nešdintis, nes labai greit prisistatydavo žymiai gausesni NKVD kariuomenės daliniai ir partizanams išsilaikyti ilgesnį laiką buvo neįmanoma.

Apie Pandėlio ir Panemunio miestelių puolimą ir užėmimą daugiausia informacijos buvo galima rasti KGB archyve esančiose tuo laikmečiu suimtų partizanų bylose, kuriose jie atvirai pasakoja apie tų puolimų organizavimą, vykdymą, vadovavimą ir pabaigą.

Tuoj po karo Pandėlio krašte stribai dar buvo vadinami milicininkais, todėl ir šioje byloje „istrebiteliai“ (naikintojai) arba vadinamieji „liaudies gynėjai“ neminimi, prie rusų okupacinės NKVD buvo tik milicija, bet labai greit tuos milicininkus kaimo žmonės ėmė vadinti skrebais, stribais, nes į tą „miliciją“ susispietė visos kaimų ir miestelių atmatos, nors netrukus buvo sukurti ir tikri vadinamieji „naikintojų“ būriai.

Remiantis likusių gyvų partizanų parodymais ir KGB archyve esančia dokumentine medžiaga, iki 1951 m. Pandėlio, Biržų, Panemunio ir Vabalninko apylinkėse veikė atskiri partizanų būriai, kurie tarpusavyje palaikė ryšį, bet jokiai stambesnei partizaninei struktūrai (rinktinei, apygardai) nepriklausė, tie būriai vadinosi pagal būrių vadų pavardę ar slapyvardį arba pagal vietovės pavadinimą, kurioje jie laikėsi.

Šie Pandėlio ir Panemunio apylinkių suimtų partizanų adaptuoti tardymų protokolai dar akivaizdžiau nušvies šio krašto pirmųjų pokario partizanų ir vėliau susikūrusių struktūrinių vienetų, kurie sudarė atskirą PILĖNŲ tėvūniją, veiklą.

Išrašas iš LYA, f. K-1, ap. 58, Rasimavičiaus Petro ir kt. 13-kos žmonių b. b. 33786/3

Versta iš rusų kalbos
Adaptuoti protokolų variantai

Iš **Vaičiūno Broniaus, s. Povilo**, g. 1928 m. Jusiagirio k., Pandėlio vlsč., dirbančio traktorininku Kamajų MTS, apklausos protokolo.

Apklausia Rokiškio MGB oper. įgaliotinis CYGANKOV, 1950 m. liepos 1 d.

<...> Taip, aš buvau partizanų būryje, kuris veikė Panemunio vlsč. teritorijoje. Išvijus vokiečius iš Lietuvos, 1944 m. rudenį, maždaug tų pačių metų spalio mėn., mano broliai Jonas Vaičiūnas ir Povilas Vaičiūnas nenorėjo tarnauti sovietinėje armijoje, todėl perėjo į nelegalią padėtį, o kartu su jais išėjau ir aš. Buvau ginkluotas vokišku šautuvu ir keletu dešimčių šovinių, kuriuos gavau iš partizano Čepulio, gyv. Stanikūnų k.

<...> Pradžioje, iki 1944 m. spalio pabaigos, mes su broliais Jonu ir Povilu slapstėmės netoli Lepenių k. ir turėjom tik vieną šautuvą, kurį nešiojausi aš. Maždaug 1944 m. lapkričio pradžioje pas mus į krūmus, kuriuose slapstėmės, atėjo partizanai Baltušis Jonas iš Buivėnų k., Janušonis Bronius iš Lepenių k. ir Vinge-

levičius-Kazlauskas iš Eidžionių k., Pandėlio vlsč. Jie mus ėmė agituoti eiti kartu į Pandėlio girią ir jungtis prie ten esančio partizanų būrio.

Broliai Jonas ir Povilas sutiko jungtis prie pandėliečių būrio, ir mes visi kartu tą pačią dieną išėjome į Pandėlio girią.

Pandėlio girioje sutikau Prakopavičių Joną iš Lebedžiūnų k., Pandėlio vlsč., kuris turėjo rusišką šautuvą, Povilonį Algirdą iš Lebedžių k., Pandėlio vlsč.

Broliai Jankūnai iš Radžiūnėlių k., Pandėlio vlsč., buvo ginkluoti automatais. Mažuolis Juozas iš Lepenių k., Pandėlio vlsč., turėjo rusišką šautuvą, o daugelio kitų partizanų pavardžių jau nepamenu.

Būdamas būryje Pandėlio girioje, dažniausiai stovėdavau sargyboje ir saugojau būrio dislokacijos vietą nuo netikėto rusų kariuomenės užpuolimo.

1944 m. lapkričio pabaigoje mūsų būrio kovotojai broliai Vingelevičiai-Kazlauskai ir kiti bandė sunaikinti sovietinį aktyvistą Melvidą, Buivėnų k. gyventoją, bet jam pavyko pasislėpti. Tą patį lapkričio mėn. mūsų būrio kovotojai užpuolė Lekandros namus, nors tąkart namuose jo nerado, bet vėliau jis buvo sušaudytas.

Tų pačių 1944-ųjų gruodžio pradžioje ar viduryje mūsų būrys, kuriame buvo mano broliai Jonas ir Povilas, Mažuolis Juozas ir kt., vadovaujamas Šalčio ir Baltušio, iš Pandėlio girios perėjo į Suvainiškio mišką Panemunio vlsč., kur iki mums ateinant jau buvo susirinkę daugelis kitų partizanų ir ruošėsi pulti Panemunio miestelį.

Suvainiškio miškų masyve mūsų būrys praleido apie 10 parų. Gruodžio mėn. pas mus atėjo Kalpokas Kazimieras ir, tą pačią dieną vakarop surikiavęs visus į eilę, ėmė aiškinti, kad sovietinės valdžios Lietuvoje nebus, rusai iš Lietuvos greitai turi pasitraukti, o dėl to, kad sovietų valdžia būtų greičiau likviduota, reiktų organizuoti ginkluotus užpuolimus į miestelius ir naikinti ten gyvenančius sovietinius aktyvistus. Todėl šiandien naktį pulsime Panemunio vlsč. centrą, kur turėsime sunaikinti ten gyvenančius aktyvistus ir milicijos darbuotojus.

Tą pačią naktį, po Kalpoko kalbos, visi partizanai, taip pat aš, mano broliai ir kiti, vadovaujami Kalpoko, išėjome iš Suvainiškio miško ir patraukėme į Panemunio pusę.

Artėjant prie Panemunio, Baltušio nurodymu buvau pastatytas į sargybos postą nuo valsčiaus vykdomojo komiteto pastato pusės, kad būtų praleisti iš pastato išeinantys sovietiniai piliečiai, kurie ten gyveno ir dirbo. Mano broliai Jonas ir Povilas taip pat stovėjo sargyboje su šautuvais netoli manęs, Panemunio geležinkelio stoties kryptimi.

Panemunio puolimo metu, kuriame aš dalyvavau, buvo nukauta daugiau kaip 10 sovietinių aktyvistų, tarp jų Panemunio vlsč. vykd. k-to pirmininkas ir kt. Be to, buvo sudegintas valdiško šieno sandėlis, o pačiame miestelyje sudeginta daug kitų pastatų, apiplėšta spirito varykla ir rekvizuota keletas bidonų spirito.

Puolimas vyko keletą valandų, po to pagal sutartą signalą buvo paleistos raketos bijant, kad neatvyktų rusų kariuomenė, ir partizanams buvo duotas įsakymas trauktis į Suvainiškio pusę...

Po poros dienų į Suvainiškio mišką atvyko rusų kariuomenė ir mus apsupo, žuvo keletas partizanų.

Kautynių metu aš, Baltušis, brolis Povilas ir kiti partizanai naktį nepastebėti prasmukome pro kareivių grandinę ir perėjome į Pandėlio girią, kur vėl atsidūriau partizanų būryje.

Kai 1945 m. sausio mėn. prasidėjo masinės sovietinės rusų armijos operacijos, aš savo šautuvą paslėpiau miške, o vėliau, gerai jį sutepęs tepalais, užkasiau po žeme netoli savo namų.

Iš **Šaučiūno Albino, s. Juozo**, g. 1925 m. Eidžionių k., apklausos protokolo, rašyto 1945 03 28.

Apklausia NKVD Čeliabinsko miesto OBCHSS (rusiškos raidės – *R. K.*) valdybos 3-iojo sk. vyr. oper. įgaliotinis milicijos ltn. KOROTKOV, vertėjas – SOKOLOV.

R. K. p a s t a b a: nesuprantama, kodėl tardytojas kaitalioja savo pavardę. Tardydamas Alfonsą Styrą, save įvardija KROTOV, o tardydamas Albiną Šaučiūną, pasirašo KOROTKOV. 13 vyrų, dalyvavusių partizaninėje veikloje, nors vėliau ir registravosi, buvo nuteisti lagerių ir kalėjimų bausmėmis ir išvežti į Rusijos lagerius Čeliabinsko srityje.

<...> 1944 m. spalio 31 d., apie 12–13 val., į mano namus atėjo Julius Kazlauskas ir pasakė, kad nueičiau į „Duobių galo“ balą, kur susirinks likę mūsų būrio nariai ir tarsis dėl Pandėlio milicijos puolimo siekiant iš ten išlaisvinti areštuotuosius mūsų būrio narius Styrą Alfonsą ir Vidugirį.

Po pietų aš nuėjau į „Duobių galo“ balą ginkluotas šautuvu, kurį radau 1944 m. rugpjūčio mėn. savo žemėje, krūmuose, ir ten buvo susirinkę apie 17–18 vyrų:

1) **Šaltis Lionginas, Motiejaus-*Zigmas***, g. 1912 m. Radžiūnėlių k., Pandėlio vlsč. Žuvo 1947 02 07 Miliūnų k., Kupiškio apyl., Domžos sodyboje su Jonu Viksva;

2) **Šaltis Albertas, s. Motiejaus**, g. 1925 m. Radžiūnėlių k., Pandėlio vlsč. Žuvo 1945 m. žiemą su broliu Jonu Spiegų k. Albertas rusų enkavedistų buvo subadytas durtuvais, o Jonas susisprogdino;

3) **Jankūnas Pranas** iš Radžiūnėlių k.;

4) **Jankūnas Antanas** iš Radžiūnėlių k.;

5) **Šaučiūnas Alfonsas, s. Jono** iš Eidžionių k. Legalizavosi, nebuvo teistas, dirbo Kupiškio komunalinių įmonių kombinate vairuotoju. Mirė apie 1988 m.;

6) **Kazlauskas Jonas, s. Prano-*Rabinas***, g. Eidžionių k. 1944 m. buvo suimtas, išdavė daug vyrų, dalyvavusių Pandėlio milicijos puolime. Uždarytas į Rokiškio kalėjimą, iš kur netrukus su Jonu Baltušiu pabėgo, po to išėjo į partizanų būrį. Žuvo Suvaidiškių k., Abelių apyl., Pandėlio vlsč.;

7) **Kazlauskas Julius, s. Prano**, g. Eidžionių k. Žuvo 1944 12 30 netoli Šekštininkų k., Pandėlio girios pakraštyje. Jį vijosi rusai ir sužeidė. Nebegalėdamas toliau trauktis, įlipo į griovį ir susisprogdino.

8) **Samulėnas Kazys** iš Eidžionių k. Legalizavosi, nebuvo teistas, visą laiką dirbo eiliniu kolūkiečiu „Pušyno“ kolūkyje. Kaimynai įtarė, kad buvo užverbuotas KGB. Miręs;

9) **Šakys Petras, s. Jono-*Šmagorius***, g. 1915 m. Eidžionių k., Pandėlio vlsč. Žuvo 1945 m. spalio mėn. Kupreliškyje Kupreliškio stribų būstinės užėmimo metu;

10) **Šakys Jonas, s. Jono**, g. 1911 m. Eidžionių k., Pandėlio vlsč. (Petro brolis). Žuvo 1946 m. liepos mėn. Laukmiškių k.;

11) **Kaunietis Jonas, s. Povilo**, g. 1925 m. Eidžionių k., Pandėlio vlsč. Suimtas 1949 m.;

12) **Šaučiūnas Albinas, Js. uozo**, g. 1925 m. Eidžionių k. Buvo teistas 10 m. lagerio, gyveno Klaipėdoje;

13) **Zolba Juozas-*Šturla***, g. 1922 m. Kavolių k. (kitur – iš Šiaudinės vnk.), Žiobiškio apyl., Rokiškio r. Žuvo 1946 12 12 Notigalėje;

14) **Striška Julius** iš Buivėnų k. Buvo teistas 10 m. lagerio. Grįžęs gyveno Panevėžyje;

15) **Styra Vytautas** iš Buivėnų k. Jie buvo trys broliai ir visi partizanai. Buvo Suimti ir teisti. Juos išdavė Jonas Kazlauskas;

16) **Styra Vladas** iš Buivėnų k. Buvo suimtas ir teistas;

17) **Baltušis Jonas, s. Juozo-*Jeznas, Trimitas***, g. 1912 m. Buivėnų k., Pandėlio vlsč., suimtas 1955 05 16 Vosgučių k. Teistas ir sušaudytas;

18) **Mažuolis Juozas** iš Lepenių k. Buvo teistas.

R. K. p a s t a b a: partizanų, dalyvavusių Pandėlio milicijos puolime, gimimo datos, vietovės, žūties datos ir vietos tikslintos remiantis kitais šaltiniais.

Iš ten per Baslynės mišką užsukome į Juliaus Striškos namus, kur atsigėrėme vandens, o sulaukę tamsos, pajudėjome link Pandėlio. Nepriėję iki KPZ (rusiškos raidės – *R. K.*) apie 50 m, atsigulėme ant žemės ir pradėjom šaudyti. Man buvo įsakyta šaudyti į valsčiaus pastatą, o kiti šaudė į milicijos ir pašto pastatus.

Pasinaudodami tuo, Šakys Petras ir Šaltis Albertas priėjo prie KPZ pastato durų ir raktais, kuriuos jiems atidavė sargas, atrakino duris ir išleido 7 areštuotuosius. Po to vėl per Baslynės mišką aš grįžau į namus, o likusieji nuėjo į Pandėlio girią.

Iš **Jankūno Prano, s. Romo**, g. 1921 m. Radžiūnėlių k., Pandėlio vlsč., apklausos protokolo, rašyto 1945 02 14.

Apklausia Čeliabinsko NKVD miesto milicijos valdybos j. ltn. KROTOV.

Tardytojas prašo Prano Jankūno papasakoti, kaip jis, 1944 m. spalio mėn. suimtas ir vežamas iš Pandėlio NKVD milicijos sk. į Rokiškį, atėmė iš konvojaus automatą ir pabėgo.

<...> 1944 m. spalio mėn. mane sulaikė Pandėlio milicija, už ką – nežinau. Mane kartu su suimtu Jonu Čepuliu iš Steponių k. vežė į Rokiškį. Mus lydėjo milicininkas Nargelėnas. Čepulis maisto produktų maišelyje turėjo butelį samagono, mes važiuodami jį atkimšom ir pradėjom vaišintis. Du kartus iš jo gėrė ir milicininkas Nargelėnas. Pavažiavus nuo Pandėlio apie 14 km, pasinaudodamas Nargelėno patiklumu, aš griebiau jį už apykaklės, o Čepulis – už rankų ir gerklės. Kai Nargelėno automatas atsidūrė mano rankose, aš jį įrėmiau Nargelėnui į nugarą, bet Čepulis liepė Nargelėno nenušauti ir tada aš iššoviau seriją aukštyn.

Kadangi Nargelėnas nieko negalėjo padaryti, mes iššokome iš vežimo ir nuėjome į Stunkūnų k., Pandėlio vlsč., pas Čepulio pažįstamą Samulionį. Ten pabuvome iki nakties, kitą dieną aš parėjau namo, o Čepulis liko pas Samulionį.

Kadangi turėjau iš Nargelėno atimtą automatą, tų pačių metų spalį įstojau į ginkluotą partizanų būrį, nes norėjau kovoti prieš sovietinę valdžią. Šio būrio organizatorius buvo Petras Rasimavičius iš Raikėnų k., o būrio vadas – Petras Šakys iš Eidžionių k.

1944 m. spalio pabaigoje ar lapkričio pradžioje užpuolėme Pandėlio NKVD miliciją. Mūsų tikslas buvo iš milicijos KPZ (laikino sulaikymo kameros – *R. K.*) išvaduoti suimtus partizanus. Ten buvo uždaryti mano pažįstami Styra Alfonsas iš Buivėnų k. ir Vidugiris Povilas iš Radžiūnėlių k. Apie tai man pranešė Šaltis Lionginas ir paprašė ateiti į Pandėlio girią su automatu. Pavakary nuėjau į „Duobių galo“ balą (kitur – „Duobių bala“), kur susirinko apie 19–20 vyrų (išvardija 19 partizanų pavardes, tas pačias kaip ir apklausiamas Šaučiūnas Albinas – *R. K.*)

Po to, perėję Gavėniškio mišką, apsistojome Buivėnų k., Juliaus Styros namuose, kur palaukę tamsos organizuotai išėjome į Pandėlio pusę. Jį pasiekėme be šūvio, o kai priėjome prie KPZ, kur buvo laikomi areštuotieji, Jonas Kazlauskas ir Lionginas Šaltis, kurie nešėsi kulkosvaidį, maždaug iš 30–50 m atstumo atidengė ugnį, o kartu su jais pradėjome šaudyti ir mes. Tuo pasinaudodami, Petras Šakys ir Albertas Šakys prislinko prie KPZ kameros ir jau norėjo laužti jos duris, bet iš sargo Margevičiaus gavęs raktus iš kameros išleido 7 suimtuosius; tarp jų ir mano prieš tai minėtus du vyrus. Po to nuėjome į Baslynės mišką, iš kur dalis vyrų išsivaikščiojo po namus, o kiti – tarp jų ir aš – nuėjo į Pandėlio girioje esančius mūsų bunkerius, kuriuose tilpo maždaug 20 žmonių. Ten išbuvę iki kitos dienos vakaro, grįžome į namus.

Namuose prabuvau 2–3 dienas, bet bijodamas, kad manęs nerastų ir nesuimtų, išėjau į Lailūnų k., pas savo draugą Joną (?) ir likau jo namuose po grindimis ir krosnimi padarytame bunkeryje, kuriame tilpo du vyrai. Čia mus ir sulaikė NKVD milicijos organai.

Iš **Jono Kazlausko, s. Prano**, g. 1924 m., Eidžionių k., Pandėlio vlsč., apklausos protokolo, rašyto 1944 01 23. Apklausia Rokiškio NKVD OBCHSS 1-ojo sk. viršininkas milicijos kap. BOBROV. Iš lietuvių kalbos į rusų kalbą verčia NKVD viršila – vertėja ULDUKYTĖ ANTANINA IGNATOVNA.

<...> 1941 m., atėjus vokiečiams, mano tėvas Pranas Kazlauskas įstojo į savisaugos dalinį ir jame išbuvo du mėnesius. Tą laiką jis praleido Pandėlyje, kur gyveno kareivinėse Pandėlio mokyklos (pradinės) pastate. Aš asmeniškai savisaugos daliniui nepriklausiau. Žinau tik tiek, kad mano tėvas Pranas prie štabo saugojo kažkokias vokiečių automašinas ir galbūt areštuotuosius. Ar jis dalyvavo šaudant žydus, nežinau. Tarnybos metu jis gaudavo žydų turto, atimto iš areštuotųjų. Į namus mano tėvas Pranas atsivežė šiuos iš žydų atimtus daiktus: kažkiek staltiesių, penkis ar šešis rankšluosčius, vaikiškų suknučių, vyriškus puskailinius, moteriškus baltinius, vaikiškų ir suaugusiųjų pirštinių, po vieną porą vyriškų ir moteriškų kaliošų, trejas užuolaidas ant langų, indų (lėkščių, stiklinių vazų, stiklinių dubenių kompotui), taip pat baldų (komodą, pietų stalą, medines lovas, dvi kėdes ir dvi knygų spintutes).

Visus tuos daiktus tėvas gavo iš žydų daiktų sandėlio Pandėlyje, kuriame sandėlininku dirbo Antanas Grigas, buvęs mokytojas iš Varnelių k., Pandėlio vlsč.

Kartu su tėvu savisaugos dalinyje tarnavo:

1) Rasimavičius Romas iš Raikėnų k.;

2) Kaupelis Adolfas, 27 m. amž.;

3) Kiukys Stasys, 24 m. amž., iš Raikėnų k.;

4) Klėmka Bronius, 31 m. amž., iš Naujikų k.;

5) Greviškis Antanas, 29 m. amž., iš Kvetkų.

Iš savo tėvo Prano esu girdėjęs, kad šaudant žydus dalyvavo Šakalys Romas iš Gineišių k. ir Grunskys Lionginas iš Raikėnų k. Pastarasis vedė ir gyvena Panemunėlio vlsč.

Iš asmenų, kuriuos areštavo savisaugos dalinio „partizanai", prisimenu: Klimovą (Julsį ar Kliusį?) iš Apaščios k., Murnikovą, Murnikovaitę Klavdiją, du (?). Visi jie buvo komjaunuoliai ir nė vienas iš jų negrįžo. Matyt, juos sušaudė „baltieji partizanai".

Už loterijos bilietų platinimą prie sovietų valdžios 1940–1941 m. buvo areštuotas Jonas Šaučiūnas iš Eidžionių k. (31 m. amž.). Po keleto dienų jis buvo paleistas ir šiuo metu gyvena savo namuose.

Mano brolis Julius prieš pasitraukiant vokiečiams, po to, kai Pandėlio vlsč. policijos viršininkas su savo policininkais pasitraukė, grįžo į policiją Pandėlyje, kurią iš savanorių jau rinko Romas Šakalys, tuo metu grįžęs iš Vilniaus. Policijoje mano brolis Julius išbuvo 5 ar 6 dienas.

Aš vokiečių okupacijos laikotarpiu slapsčiausi, nes 1941 m. prie sovietų valdžios 5 mėnesius buvau įsirašęs į komjaunimą. 1943 m. pavasarį vokiečiai mane mobilizavo į statybos batalioną Pandėlio mieste, po to išvežė į Jamburgą. Iš ten pabėgau, bet 1943 07 04 Rygoje buvau sulaikytas vokiečių žandarų ir ten išbuvau 3 mėnesius.

Per tą laiką labai nusilpau ir paprašiau vokiečių mane paleisti ir pasiųsti į veikiančią armiją. Mane nuvežė į Breslavo miestą, o iš ten pasiūlė važiuoti į Ostravo miestą, į statybos batalioną, bet ten nepasirodžiau, o per Dvinską grįžau į Vilnių ir į namus.

Paleisdami iš kalėjimo Rygoje, vokiečiai mane perspėjo: jeigu dar kartą pabėgsiu iš vokiečių armijos, būsiu sušaudytas. O kai mane visai vieną išleido važiuoti, perspėjo, jog už pabėgimą, t. y. už dezertyravimą iš vokiečių armijos būsiu nuteistas sunkiųjų darbų iki karo pabaigos, bet po to buvau išlaisvintas...

R. K. p a s t a b a: čia pasakojimas nutrūksta, kadangi iš bylos išplėštas lapas. Toliau tardomasis Jonas Kazlauskas pasakoja panašiai kaip ir kiti teisiamieji, dalyvavę puolant Pandėlio NKVD milicijos areštinę ir išlaisvinant 7 suimtuosius.

J. Kazlauskas pakartoja Petro Šakio pasakytą kalbą „Duobių galo" baloje susirinkusiems partizanams prieš puolant Pandėlį.

<...> Šiame susirinkime Petras Šakys kalbėjo, kad reikia rinktis ir saugotis mobilizacijos į Raudonąją armiją ir trauktis į miškus. Anot jo, Raudonoji armija miške mūsų nelies, o milicija (stribai) į mišką nelįs. Jei milicija mūsų ieškos miške, mes ginsimės ginklais. Be to, Petras Šakys paskelbė, jog mes visi galime gyventi savo namuose ir dirbti, o jo iškviesti privalome ateiti ten, kur jis nurodys. Jis perspėjo apie šį susirinkimą niekam nepasakoti, nes grėstų sušaudymas.

Ginklus privalės kiekvienas atsinešti savo, o tie, kurie jų neturi, turės pranešti Šakiui ir jis kur nors jų suras.

Pirmasis puolimas, kuriame dalyvavau, buvo – prieš Pandėlio miliciją. Maždaug 1944 11 10 P. Šakys pranešė man ir kitiems, kad pavakariu su ginklais susirinktume „Duobių baloje“, prie Buivėnų k.

Iš kitų kaimų vyrus surinko Albertas ir Lionginas Šalčiai. Šis Pandėlio milicijos puolimas buvo suorganizuotas dėl to, kad tą dieną Buivėnų k. buvo suimtas Alfonsas Styra ir Povilas Vidugiris iš Radžiūnėlių k. Vidugirio tėvas valdė 60 ha žemės.

Vadovaujant Šakiui ir Šalčiui, susirinko apie 17–18 vyrų. 1944 10 30 į 31 naktį, apie 23–24 val., prisiartinome prie pastato, kuriame buvo uždaryti suimtieji. Nuo kapinių ir naujosios mokyklos (gimnazijos) pusės prie kamerų jokios sargybos nebuvo. Šakys Petras bandė laužti duris, bet sargas Margevičius, gyvenęs tame pačiame name, kur buvo ir kameros, atidavė raktus Šakiui, kuris atrakino kameras ir išleido visus 7 areštuotuosius.

Visus paleistuosius išsivedėme kartu. Atsitraukimo metu mus ėmė apšaudyti, tada ir mes atsakėme šautuvų ugnimi (toliau J. Kazlauskas išvardija 16 partizanų pavardes, kurie dalyvavo šiame puolime ir pateikia duomenų apie jų ginkluotę – *R. K.*).

Iš **Jono Kazlausko, s. Prano**, apklausos protokolo, rašyto 1945 02 04.

Apklausia Čeliabinsko NKVD OBCHSS valdybos milic. vyr. oper. įgaliotinis KROTOV.

Apklausos protokole pažymėta, kad tardomasis Jonas Kazlauskas savo kaltę visiškai pripažino ir papildė, kad po Pandėlio milicijos užpuolimo jis prisidėjo prie Kalpoko ir Krisiūno vadovaujamo būrio, kurį sudarė apie du šimtai (200) kovotojų ir kuris įvykdė Panemunio miestelio puolimą.

<...> Puolimo metu 2 kovotojai buvo sužeisti, vienas iš jų mirė. Prieš šį puolimą naktį pas mane atėjo skyriaus vadas Petras Šakys ir liepė ateiti į Viršilų mišką. Iš ten 7-tą val. ryto mes ir puolėme Panemunį. Puolimas vyko iki 10–11 val. dienos.

Kai Kalpokas davė ženklą (iššovė raketą), kad puolimas baigtas, mes, 200 kovotojų, pasitraukėme į Panemunio mišką, kur išbuvome iki vakaro. Po to nuėjome į Viršilų mišką ir ten nakvojome dviejuose ūkininkų Putrinsko ir Kulio vienkiemiuose. Po tos nakties vėl išėjome į Viršilų mišką, kur mus 14 val. apsupo raudonarmiečiai. Tada Kalpokas ir Krisiūnas liepė laikytis, bet mes jų nepaklausėm ir išsibėgiojom. Tiesa, pradžioje mes girdėjome šūvius, bet vėliau jie nutilo. To susišaudymo metu pats mačiau, kad tarp Viršilų ir Suvainiškio miškų buvo nukauti 4 mūsų būrio kovotojai. O Petras Šakys sakė, kad dar 7 sužeisti. Apie tai jis man pasakė, kai išbėgome iš miško.

Po to slapsčiausi kaimuose, užėjau į namus ir buvau sulaikytas NKVD.

Prieš Panemunio puolimą per dvi savaites mūsų būrys, taip pat ir aš, puolėme Bagdalavą, ten buvo malūnas. Šio puolimo tikslas – paimti ten esančius ginklus. Puolimas prasidėjo apie 15–16 val., jam vadovavo Kalpokas ir Krisiūnas. Puolime dalyvavo apie 50 partizanų, jis baigėsi apie 18 val. Paėmėm 1 šautuvą ir 1 sargybinį, kurio pavardės nežinau. Jį nusivedėme į mišką norėdami nušauti, bet daugelis

kovotojų ėmė reikalauti, kad jį reiktų paleisti, ir Kalpokas buvo priverstas paklusti daugumai. Po to dalis (tarp jų ir aš) grįžo į namus, o likusieji nuėjo į Pandėlio pusę. 1944 12 12 Panemunio puolime dalyvavo šie man žinomi partizanai:

1) Kalpokas Kazimieras iš Jokūbiškio k.;
2) Krisiūnas Kazys iš Daupelių k.;
3) Šakys Petras iš Eidžionių k.;
4) Šakys Jonas iš Eidžionių k.;
5) Šaučiūnas Albinas iš Eidžionių k.;
6) Šaučiūnas Alfonsas iš Eidžionių k.;
7) Kaunietis Jonas iš Eidžionių k.;
8) Kazlauskas Julius iš Eidžionių k.;
9) Kazlauskas Jonas iš Eidžionių k.;
10) Rasimavičius Romasis iš Raikėnų k.;
11) Rasimavičius Petras iš Raikėnų k.;
12) Kaupelis Adolfas iš Raikėnų k.;
13) Kiukys Stasys iš Raikėnų k.;
14) Styra Alfonsas iš Buivėnų k.;
15) Baltušis Bronius iš Buivėnų k.;
16) Baltušis Povilas iš Buivėnų k.;
17) Samulėnas Kazys iš Eidžionių k.;
18) Zolba Juozas iš Raikėnų k.;
19) Šaltis Jonas iš Radžiūnėlių k.

<...> Mūsų būrys puolė kai kuriuos ūkius ir atskirus žmones. Norėdami sunaikinti milicininką Melvydą, užpuolėme jo namus. Dalyvavo: Kazlauskas Julius, Baltušis Jonas, Styra Alfonsas, Styra Vytautas, Mažuolis Juozas...

Turiu priminti, kad Kazlauskas Julius pirmajame Melvydo užpuolime nedalyvavo, o dalyvavo antrajame, kuris buvo įvykdytas po 7 dienų pakelėje, bet Melvydo ir tuokart nenušovė. Tai man pasakojo Alfonsas Styra.

Pranas Jankūnas man pasakojo, kad 1944 m. lapkričio mėn. Antanas Jankūnas bandė nušauti milicininką Romą Krivicką, dirbusį Pandėlio milicijoje, bet bandymas buvo nesėkmingas.

Noriu pridurti, kad mūsų būrys buvo organizuotas pagal griežtą karinę struktūrą, t. y. buvo skyriai, kuriems vadovavo Šakys Petras, Rasimavičius Romasis, Pūtka Antanas iš Pagurių k. ir Matukas iš Mykoliškių k. Dalinio vadas Kazys Krisiūnas buvo pavaldus Kalpokui.

Pasirašo vertėjas – KRASKAUSKAS. Kopija tikra – pasirašo Rokiškio NKVD darbuotoja IVANOVA.

KALTINAMASIS AKTAS, pagal baudžiamąją bylą Nr. 3097 surašytas kaltinamiesiems:

1) **Rasimavičiui Petrui, s. Juozo**, g. 1908 m. Raikėnų k.;
2) **Sukauskui Povilui, s. Antano**, g. 1920 m. Suvaizdžių k.;
3) **Šaučiūnui Albinui, s. Juozo**, g. 1925 m. Eidžionių k.;
4) **Jankūnui Pranui, s. Romo**, g. 1921 m. Radžiūnėlių k.;

5) **Styrai Alfonsui, s. Viktoro**, g. 1923 m. Buivėnų k.;
6) **Styrai Vladui, s. Viktoro**, g. 1926 m. Buivėnų k.;
7) **Styrai Vytautui, s. Viktoro**, g. 1926 m. Buivėnų k.;
8) **Striškai Juliui, s. Jono**, g. 1925 m. Buivėnų k.;
9. **Joneliūkščiui Petrui, s. Kazio**, g. 1927 m. Raikėnų k.;
10) **Čepuliui Adolfui, s. Petro**, g. 1921 m. Stanikūnų k.

Jie teisiami pagal RTFSR BK str. 58–1a ir 58–11.

11) **Varžinskui Petrui, s. Petro**, g. 1907 m. Stanikūnų k. Teisiamas pagal RTFSR BK str. 58–1b;

12) **Vidugiriui Povilui, s. Kazio**, g. 1920 m. JAV. Vokiečių okupacijos metais dirbo Pandėlyje slaptojoje policijoje slapyvardžiu *Simėnas*. Teisiamas pagal RTFSR BK str. 58–1a;

13) **Čepuliui Petrui, s. Petro**, g. 1916 m. Stanikūnų k. Teisiamas pagal RTFSR BK str. 17–58–1a.

Kaltinamajame akte pažymėta, kad 1945 m. sausio–vasario mėn. buvo areštuoti „buržuazinės“ „banditinės“ formuotės lietuvių „nacionalistai“, iš viso 13 asmenų, ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn daugiausia už dalyvavimą Pandėlio „milicijos“, Panemunio miestelio ir Bagdalavos ginkluotame užpuolime. Kaltinamasis aktas sudarytas 1945 05 05 Rokiškyje.

Teisiamieji perduoti RTFSR Raudonosios armijos karinio prokuroro žinion dėl jų nuteisimo.

Pasirašo:
Rokiškio NKVD tardytojas j. ltn. KROTOV
Suderino:
NKVD „OČO“ Temlago 1-ojo sk. valst. saugumo kap. PETROV

Knygoje APP, IV d., p. 7–109, plačiau rašoma apie Pandėlio ir Biržų krašto pokario partizanų SIERAKAUSKO (vėliau – PILĖNŲ) tėvūnijos kūrimąsi ir jos struktūrą.

Jau ne kartą buvo rašyta apie Kupreliškio kunigo, MGB agento *Tupėno*-Antano Valantino ir jo parankinio zakristijono, taip pat MGB agento *Žiedelio*-Edvardo Valentėlio, išdavystę, kai 1951 m. spalio 12 d. MGB pakištais preparatais buvo apnuodyti 7 Pandėlio krašto PILĖNŲ tėvūnijos partizanai. Dėl to 2 partizanai – **Kazys Valentėlis-*Pavasarėlis*** ir **Stasys Liaudanskas-*Baltrus*** – buvo sušaudyti vietoje, o kiti smarkiai apnuodyti paimti gyvi:

1) **Laucius Petras-*Pumputis***;
2) **Petronis Romas-*Siaubas***, ***Dagilis***;
3) **Pivoravičius Linas-*Kanapė***;
4) **Mekonis Bronius-*Cvinklys*** (kitur ***Cvinglys*** – *R. K.*);
5) **Valentėlis Vytautas-*Karukas***.

Minėtų partizanų gyvų neliko, išgyvenę 5 vėliau buvo teisti aukščiausia bausme ir sušaudyti, bet išliko jų tardymų protokolai, dalis Lino Pivoravičiaus dienoraščio, kurio originalo nerasta, byloje pateikiamas jo vertimas į rusų kalbą. Todėl teko iš rusų kalbos vėl perversti į lietuvių kalbą. Kokie netikslumai, palyginti su originalu

liko, jau negaliu pasakyti, bet, manau, kad nuo pirminio varianto nebus labai daug nuklysta.

Dienoraštyje daugiau rašoma apie paties autoriaus-partizano kasdienę buitį, meilės nuotykius, bet niekur neįvardijami žmonės, pas kuriuos partizanai užeina, kas jiems suteikia nakvynę, duoda maisto, pavalgydina, suteikia informaciją apie skrebų ar rusų MGB kariuomenės būrių judėjimą. Dienoraštyje atsispindi sunkus ir nelaimingas partizano gyvenimas, skaudūs praradimai, didelė, beprasmė ir tragiška meilė, be jokių garantijų ir perspektyvų sukurti šeimą... Gal šie dienoraščio puslapiai ir nesukels skaitytojui didesnių emocijų, bet iš jų galima susidaryti apčiuopiamą vaizdą, kaip gyveno eilinis Pandėlio, Biržų, Vabalninko apylinkių partizanas, išvarytas iš savo gimtųjų namų į mišką, apie ką jis svajojo, ką mąstė, dėl ko išgyveno, kokie rūpesčiai slėgė jo pečius ir sielą, kokią atsakomybę už savo veiksmus jautė partizanai, kokias problemas apskritai teko spręsti žmonėms, gyvenantiems miškuose. Dienoraščio kalba beveik neredaguota.

LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. b. 22843/3 priedas.
Pradėta 1951 10 12
Baigta 1954 12 23

Iš partizano Lino Pivoravičiaus-*Kanapės* dienoraščio
1951 m. rugpjūčio 30 d.

Naktį susitikome visi, gavome maisto ir įsitaisėme gyvent kažkiek toliau nuo savo krašto. Buvome pas žmogų, kuris turėjo radiją. Kai ką sužinojome apie politinę padėtį: apie Kasono bombardavimą Korėjoje, kur atneša nelaimes ir kas dėl to kaltas, sunku suprasti, ką jie nori pasiekti su tokia provokacija; galbūt užtęsti derybas taip, kaip atrodo, jog šiuo metu derybos nutrauktos ir kiek laiko jos užsitęs – neaišku.

Šiandien Jonas (Baltušis) su Stasiu (Liaudansku) sugalvojo nusipirkt samagono, keturiese susidėjo po 25 rublius. Aš galvojau negerti, bet nebuvo kaip nuo draugų atsisakyti ir aš daviau 15 rb. Dabar jaunyliai (čia R. Styros nuomone, jis turi mintyje „jaunylius“ – R. Styrą ir P. Laucių, kurie neseniai prisidėjo prie būrio – *R. K.*) žaidžia kortomis „21-os“, Jonas miega ir aš atsiguliau pamiegot, kadangi nežinojau ką veikti, todėl, kad taip liūdna kaip šuniui prie grandinės.

Šį vakarą, jeigu nereiks eit pasirinkt maisto, tai eisiu pas „Ją“ (nei vardo, nei pavardės nemini – *R. K.*), gali būti apie 10 kilometrų. Naktis... Pats nesuprantu, kodėl taip traukia, nors tai ir durnystė...

Reikia parašyti laišką į Sibirą, kurio aš nerašiau jau du mėnesius, todėl ir nuo jos negaunu laiškų, nes pats neprisiruošiu parašyti. Jau vakaras ir „samagonkos“ vis dar neatneša, o kaip liūdna, tiesiog nežinau ką daryti...

31 d., penktadienis.

Vakar jie visi keturi išėjo pamaistaut, o aš pasilikau palapinėje, nors širdis ir labai traukė pas ją, bet nėjau. Niekaip negalėjau užmigti, vien jinai man mintyse skrajojo, o jau metai kaip užsimezgė meilė ir, kai pagalvoji, kaip visa tai buvo sunku išgyventi, kiek kartų su ašaromis akyse prašiau ją grįžti, bijojau pats savęs, taip kaip... (neišskaitomas žodis – *R. K.*)... iš proto eina, greit žuvo Albinas (Šidlauskas)

ir beveik tuo pačiu metu netekau dviejų artimų draugų ir, kiek pamenu praėjusias dienas, ašaros krenta iš akių ir paprasčiausiai eini iš proto.

Pamenu, kartą laukiau jos prie namų, ji turėjo grįžti iš kino, ir galvoju: jeigu ateis dviese, tai nušausiu juos ir pats save, bet laimė, kad ji atėjo viena. Kartą vėl ją pastebėjau išeinančią su drauge iš vakarėlio. Aš tada nusprendžiau palaukti prie namų. Tuo metu buvau stipriai išgėręs, turbūt viskas būtų pasibaigę jų nušovimu, bet jos prie namo nepalydėjo, o užėjo pas gyventojus į namą ir tik taip išsigelbėjo.

Aš niekada nepagalvojau, kad iš meilės galima taip padaryti ir patirti tokius sunkumus.

Jaunimas tik pasikelia ir vėl žaidžia kortomis, aš nežinau, ką toliau veikti...

Šeimininkė vakar vakare pasakė, kad samagono negavo, o gavo du butelius valstybinio „šnapso“, ir šiandien pažadėjo atnešti pietus, gal greičiau praeis laikas.

Galbūt kas nors negerai, jei taip neramu ir, jei palyginus kokiuos dvejus metus atgal, dabar laikas eina lėčiau ir paprasčiausiai nežinai ką daryti.

Per 12 valandų išgėrėme du litrus degtinės, bet aš nepasigėriau. Po to dar išmečiau 57 rb. degtinei, Stasį (Liaudanską) ir vėl pasiuntėme atnešt degtinės. Aš, nors ir laikiausi, bet vis tiek kietai įkaušau, po to panorau dainuoti, šaukti, linksmintis, tik blogai, kad neleido padėtis miške.

1951 m. rugsėjo 1 d., šeštadienis.

Vakar pragėriau daugiau kaip 300 rb. ir visi kalbėjo, jog daugiau nebegersim, nes buvome jau kietai nusigėrę. Romas (Petronis) girtas pradėjo triukšmauti, o aš jam už tai trenkiau per galvą. Galbūt ir neteisingai pasielgiau, bet, jei kitaip žmogaus negalima nuraminti, kitos išeities nėra. Aš už kitus buvau mažiausiai išgėręs, nes galvojau eiti pas ją.

Pas ją eiti prisiėjo apie 10 kilometrų. Per tą laiką spėjau išsiblaivyti, nors ir ne galutinai, bet nebuvo taip pastebimai.

Dieną pas ją užėjęs į namus, kalbėjau labai laisvai apie meilę, toliau jos paklausiau: „Tai kaip nuo „K“, visai atsiskyrei?, o jinai atsakė: „Pažiūrėsiu. Jeigu taip bus, tai aš kitaip negaliu pasielgti.“ Aš norėjau ją pabučiuoti, bet ji neprisileido. Po to ji manęs paklausė, ar aš neširstu, kad pas ją buvo Stasys. Aš jai atsakiau, jog galiu širsti. Išeidamas iš namų, pasibučiavau su ja.

Kai grįžau atgal, visi miegojo, tik Romo (Petronio) nebuvo, dėl to aš labai išsigandau, maniau, kad jis girtas kur nors įkliuvo. Po to ėmiau ieškoti ir radau jį miegantį netoli stovyklos.

4 d., antradienis.

Kaip greit nepastebimai bėga dienos. Jau trečia diena nerašau dienoraščio. Šią dieną išsiskyrėme su namiškiais, nes Jonas (Baltušis) su Stasiu (Liaudansku) taip pat panoro eiti į mišką. Aš nenorėjau, kad jie dviese eitų, taip kad nelabai patogu didele kompanija eiti, o iš kitos pusės – naujokai, bet jeigu dviese nori eiti, ką padarysi.

Per naktį atėjome pas Stasį, kuris turėjo alaus, ir ėmėm gerti. Aš beveik negėriau. Iš ryto nuėjome į krūmus, o dieną mums pranešė, jog netoli mūsų guli užmuštas žmogus, bet, kadangi mes buvome krūmuose, tai nebijojome. Vėliau atėjo *Cvinklys* (B. Mekonis) ir Vytautas (Vytautas Valentėlis-*Karukas*), kurie atnešė gė-

rimo, bet neužtektinai. Atėjo dvi merginos, kurios man labai patiko, bet man teko kalbėtis su ta, kuri manęs visai nedomino, o Romas (Petronis) atsisėdo su kita.

Vakare mums pranešė, jog netoliese yra rusai. Tada mes nusprendėme niekur neiti ir merginos pas mus ilgai sėdėjo. Vakare Vytautas išėjo, o *Cvinklys* dar pasiliko ir laukė, kol ateis jo mergina, su kuria jis buvo susitaręs, bet negalėjo sulaukti ir tik 11-tą val. atėjo panelė su ta jo mergina ir atnešė alaus. Šios merginos nuotaika labai pasikeitė, kai pastebėjo, kad nėra *Cvinklio*.

Vakar iš ryto pradėjome išgėrinėt. Atėjo *Cvinklys* ir dar trys merginos, iš kurių viena man patiko. Taip pat patiko ir *Cvinkliui*. *Cvinklys* su Vytautu ėmė pirkt degtinę, aš taip pat pragėriau 50 rb. Jonas ir Stasys taip pat – po 50 rb. Tiktai vienas *Cvinklys* – daugiau 100 rb. Vienu žodžiu, keturiese pragėrėm 400 rb. Man beveik visą laiką teko sėdėti prie F., kuri manęs nedomino, o ta, kuri patiko, sėdėjo toliau.

Vakare *Cvinklys* apgirto ir užsnūdo, Vytautas – taip pat, Stasys su savo mergina nuėjo toliau ir pasakė, kad rytoj bus čia. Aš taip pat nusprendžiau eiti pas merginas, bet baisiausia pasidarė tada, kai „kabūre“ pasigedau pistoleto. Kaip aš jį pamečiau – nežinau, bet kažkiek pagalvojau ir nutariau eiti pas F., kuri manęs nenorėjo įsileisti į namus. Tada aš įlindau per langą, bet ji pradėjo manęs prašyti greit išeiti. Aš išėjau 11 val. ir atėjau į vietą. Tuo laiku kaip tik pabudo *Cvinklys* ir pakėlė Vytautą.

Atsikėlę ėmė šaudyti, gėrimas baigėsi, o sveikata – nesvarbu... Po pietų atėjo (SU) ir kita mergina, vėl susimetė ir ėmė gerti.

Dabar Stasys sėdi su savo mergina (SA), kita mergina išėjo pirkti degtinės, man buvo labai liūdna ir nežinojau ką daryti.

5 d., trečiadienis.

Vakar išėjome iš (SA) ir apsistojome netoliese. Degtinės vakar negavome ir likome negėrę. Vėliau davėme šeimininkui po 25 rb., kuris pažadėjo nupirkti kelnėms medžiagos, todėl reiktų padaryti „spriskas“, be to, aš ir anksčiau su šituo šeimininku buvau pažįstamas, bet iki šio laiko jo nemačiau ir dabar nori nenori aš privalau išgert. Gerdamas visada užsimiršti ir tik dabar prisiminiau, jog praėjo metai, kai žuvo Albinas (1950 m.). Albino (Šidlausko) aš niekada nepamiršiu, buvome tokie geri draugai... Galima buvo nueiti, kur *Cvinklys* vaikšto, bet dabar nėra laiko, reikia eiti.

Pamenu, kaip Albinas išėjo ir žadėjo ateit atsilyginti, bet aš pasakiau, kad tik tavęs ten nepaimtų. Jis nusijuokė ir su mumis nenorėjo daugiau kalbėti. Tai buvo paskutiniai Albino žodžiai.

Dieną atėjo žmogus ir pranešė, jog Strošiūnų k. nušautas kažkoks žmogus. Aš iškart supratau, kad tai Albinas. Aš negalėjau išsilaikyti, kaip gailėjau geriausio draugo ir kiek man teko dėl to išgyventi, tai aš negaliu apsakyti. Jeigu jis šiandien būtų gyvas, galbūt daugiau ką nors būtume nuveikę...

R. K. p a s t a b a: kn. APP, II d., 2 kn., p. 377, Akvilė Marcinkevičiūtė-Balzienė aiškina, kad Albino Šidlausko žuvimo aplinkybės nelabai aiškios. Greičiausiai jis buvo išduotas. Vyrai kalbėjo, kad juos kvietė ateiti į svečius Strošiūnų kaiman pas Davidonį. Kiti nėjo, Albinas išėjo vienas ir nuėjo į klėtį, kur miegojo Paulina Davidonytė (vėliau – Paulina Davidonytė-Stašienė, gyveno Stunkūnų k. – *R. K.*). Pasak jos, ji atidariusi duris ir Albinas šokęs į lauką, bet netoli krūmų jį pakirto rusų kulkosvaidis.

Romas Styra man aiškino kitą Albino Šidlausko žūties versiją: „Ltn. Kulys su stribais naktį Strošiūnų k. atėjo pas Davidonį ir ėmė daryt kratą. Iš gryčios du stribai išėjo su liktarna ir ėjo į klėtį, bet juos pastebėjęs Albinas Šidlauskas per klėties langelį iš vokiško automato „šturmgevėrung" paleido seriją ir nušovė vieną stribą, o pats šoko per duris ir pasileido bėgte į klojimo pusę. Likęs stribas išsigandęs su liktarna rankoje irgi bėgo atgal gryčion šauktis pagalbos, bet tuo metu iš gryčios prieš jį per duris su pistoletu rankoje iššoko ltn. Kulys ir nakties metu, neatpažinęs savojo, šovė iš pistoleto ir nukovė tą savąjį. Albinas bėgo į klojimo pusę, o ten stovėjo stribų sargybinis ir jį nušovė."

6 d., ketvirtadienis.

Vakar užėjau pas šeimininką, pas kurį pragyvenome beveik du mėnesius žiemos metu. Šeimininkas pasakė: „Gal dar norite išgerti"? Prieš tai nieko nesakiau, mes apsidžiaugėm, kadangi jau atėjo ruduo ir mums teks bastytis po mišką.

Pagaliau sutikome *Cvinklį* su broliais ir svečiais ir t. t. Daug kalbėjomės dėl organizacijos, jog dargi mane ėmė įtikinėti dėl jos būtinybės.

8 d., šeštadienis.

Ketvirtadienį vakare išėjome ir turėjome rasti maisto, bet taip sunku buvo gauti, tiesiog neįsivaizduojamai. Labai buvo sunku. Mažai ilsėjomės, teko susitikti su pažįstamais, buvo įdomu pasišnekėti. Iš ryto aš atėjau į numatytą vietą, ir visi užėjo į vidų, o aš pasilikau budėti kieme, kur pamačiau einantį vieną žmogų. Pradžioje pagalvojau, jog kas nors eina iš darbo ir, kai surikau, atsiliepė Romas Styra, kurį aš iškart pažinau pagal galvą. Už Styros ėjo Stasys ir, kai aš jų paklausiau, kaip jie ir iš kur čia pasirodė, jie atsakė, jog ieško mūsų. Toliau jie pasakė, jog Edvardas (Žilinskas) registravosi ir mus visus išdavinėja. Pasisekė sužinoti, jog jis buvo Biržuose, o šiuo metu neva perėjo į nelegalią padėtį ir užsiima išdavystėmis. Daug teko sužinoti, bet tik dabar nėra galimybės visiems apie tai pranešti. Aišku, jog stengsis visus likviduoti. Nieks negalėjo patikėti, jog Edvardas galėtų taip pasielgti, nes jau treji metai gyvena nelegaliai, tėvas žuvo, nebent jis iš proto išsikraustė.

Susirinkimas ilgai tęstis negali. Organizatoriai metė visas jėgas, kad išrinktų vadovybę, bet kiti to nenorėjo, pasakė, kad vadovybė turi būti paskirta, o ne išrinkta. Jie ėmė įkalbinėti, kad aš sutikčiau vadovauti. Man tai, be abejo, garbė, bet aš nesuprantu, ką jie manyje mato tokio ypatingo, o nesiūlo Romo (Petronio) arba *Cvinklio*? Aš visą laiką atsisakinėjau motyvuodamas tuo, kad neužtektinai žinau partizaninę veiklą, bet tai negelbėjo ir pagaliau nusprendė vadu išrinkti Stepą (Giedriką Steponį-*Girietį*), kadangi jis baigęs gimnaziją, o mane – pavaduotoju. Romas (Petronis) buvo paskirtas Visuomeninės dalies viršininku. Romui galbūt tai ir nepatiko, bet jeigu Romas būtų išrinktas vadu, tai nepatiktų Steponui. Aš tai labai patenkintas, kad išrinktas Steponas, o ne aš. Mane beveik įtikino, kad reikalingas organizuotumas, o anksčiau į tai visai nebuvo kreipiamas dėmesys.

Juokingai atrodo, kaip mes anksčiau galvojome, kad reikia veikti visokiomis kalbomis, o ginklo imtis neturime jokio supratimo.

Po to suradau Vytautą (Valentėlį), Romą (Petronį), grįžtančius į savo kraštą, tik vakare su Kaziu (Valentėliu) palydėsim Steponą ir „Šyvuką" (mano manymu, „Šyvukas" tai arklys, kuriuo Steponas buvo atvykęs – *R. K.*) po to sutarėm susitikti.

Su svečiais šį vakarą teko išsiskirti, nes savo misiją jie jautėsi atlikę. Teisingai, visi vyrai tvirti, energingi, bet tik labai daug tiki sena politika.

3-ia savaitė.

Vakar išsiskyrėm su partizanų vadais ir galbūt šiais metais daugiau nebepasimatysime. Šitie žmonės atrodo neblogai, ypač vertina organizacinio darbo aukštumas, bet aš niekaip negaliu suprasti ir suvokti, kad tai labai reikalinga.

Stasys (Liaudanskas) išėjo pas savo (SA), man teko grįžti vienam, nors kelias buvo gana ilgas ir labai skubėjau, kad kuo greičiau pas ją atėjus.

Kai atėjau pas ją, kaip buvo sutarta susitikti su Romu, pasakė, jog jie jau atėję. Kai aš atėjau, ji manęs neįsileido. Aš visą laiką galvojau, kaip pas ją užeiti, bet ji atsakė, jog yra motina. Aš jai pasakiau, kad ji perduotų, jog tai ne aš, bet ji atsakė, jog meluoti ji negalinti, už tai ją gali nubausti Dievas. Išgirdus tokius jos žodžius, dingo visos mano viltys, suakmenėjo širdis ir, pažiūrėjus į tuos takelius, kiek aš čia ėjau, kiek išliejau ašarų, kiek išgyvenau, ir nėra tokio tinkamo žmogaus, kuriam galėčiau papasakoti. Norėčiau dar daug ką parašyti, bet jau vakaras ir sutemo.

10 d., pirmadienis.

Jau ir ruduo artėja, atėjo šaltos dienos, gal po poros mėnesių iškris sniegas... Šiandien ilgai su Romu (Petroniu) galvojome, kur teks pragyventi žiemą, bet numatyti dar negalėjome. Vakar keletą valandų teko praleisti įdomaus laiko su inteligentija, kurie turėjo seno alaus, todėl išsėdėjome apie dvi valandas. Kaip jos greit pralėkė, tiesiog nesuprantu.

Kazys (Valentėlis) išėjo ir mudu su Romu likome dviese. Aš žinojau, kur galima rasti naujokus, nors jie mums iki tam tikro laipsnio ir trukdo, be jų geriau. Bet galbūt jiems blogai? Todėl mes turime juos priimti. Ryt vakare ateis Stasys (Liaudanskas), tada kurį laiką galėsime gyventi pas žmones, o su naujokais nepatogu, kadangi žmonės jais nelabai pasitiki.

Atsiguliau miegoti visai netoli jos daržinės, kur mano širdis visuomet traukė prie jos. Nors vienok, jinai vis tiek neįsileis.

Šiandien apie 10-tą val. miške turi įvykti susirinkimas dėl Edvardo išdavystės, todėl reikia perspėti žmones. Reikia pasiųsti žinią panemunėliečiams, kadangi jie patys neturi galimybės dalyvauti. Šiandien galbūt trūksta draugų, galbūt juos tremia komunistai, o galbūt aš veltui apie tai galvoju?.. Galbūt jis nėra išdavikas ir nieko neišdavė?..

11 d., antradienis.

Naktį atėjome pas U., kur išsidėstėme nakvynei. Labai norėjosi pasakyti ir, kai atsiguliau, negalėjau niekaip užmigti, todėl nutariau nueiti pas (?) ir prabuvau visą naktį. Aš ją pabučiavau, nors jinai truputį priešinosi, bet paskui prašė, kad aš užeičiau tankiau, o toliau pasakė, kad aš tikriausiai nuliūdau ir užėjau pas ją.

Šiandien vėl nebus ką veikti ir kur nueiti. Taip širdis liūdi, kad ir kalbėt nesinori. Liūdna... Jau artinasi žiema, o mes dar nieko nepadarėme. Kai pagalvoji – su tokiu prakeiktu gyvenimu, kad net verkti norisi. Dabar tik 15-tą teks susitikti. Taip susitarėm – tuo laiku.

Štai galima buvo su Stasiu (Liaudansku) nušauti keletą stribų, bet kol kas tai padaryti dar nenusprendėme. Praėjom mišku vienas paskui kitą, pagalvojom apie

Edvardo išdavystes... Ėch, kaip blogai, kad net prasikeikti noriu. Mažai žinojau kas vakar dėjosi, nes toli buvome nuo šios vietos, kur galima buvo sužinoti.

12 d., trečiadienis.

Vakar vakare kaimynas I. atvežė beveik kibirą alaus ir butelį degtinės. Apie 11-tą val. nuėjome pas vieną žmogų į daržinę ir pasirengėm nakvoti, bet aš, stipriai išgėręs, nutariau nueiti pas I., kuris mane labai maloniai priėmė ir pažadėjo ateityje nepamiršti, kas man buvo labai keista. Rytoj norėjo pasimatyti. Įėjau į kiemą, po to – į namą ir atsiguliau ant lovos miegoti. Vėliau atėjo V., kuri apvertė mano lovą kartu su manimi, bet aš vis vien atsiguliau miegoti. Kai pagalvoji apie šią durnystę: kodėl man reikėjo gult kur nereikia, bet kada išgeri, taip ir negali susilaikyti.

Šiandien po išgertuvių savijauta nekokia. Romas (Petronis) visą laiką kalbėjo apie gyvenimą, maistą, pinigus, apie ką aš net nepagalvojau. Aš tik galvojau, kaip atkeršyti priešui. Išgirdus tokius žodžius, man tiktai sugedo nuotaika. Be abejo, teks pagalvoti, kaip gyventi, bet galvojau su Romu pavogti avį ir eit gyvent į mišką, bet kol kas nėra visų, kas mums padėtų. Ką daryti dviese?

13 d., ketvirtadienis.

Vakar pasiruošėm nakvoti jau antrą dieną pas tą patį žmogų, buvome pas merginą, pas kurią kelis kartus buvome užėję, bet gėda prisipažinti; tik specialiai ėjau save patenkint, nors ji turi vaiką, bet buvo labai patenkinta. Tik nežinau, ar buvo ji patenkinta, kai aš atėjau pas ją ir ar patikau aš jai? Galbūt ji manęs ir laukė tik dėl to?.. Nejaugi daug tokių merginų, kurios taip apgaudinėja berniukus?

Antroji buvo labai atsargi, kadangi netoliese buvo skrebai ir galėjo užeiti. Ten, kur buvau (V. Ja. I.), man išėjus, atėjo skrebai ir vos manęs nepagavo.

Jau netoli 12-ta val., bet miegoti nenoriu, o veikti nėra ką, knygų šeimininkas taip pat neturi. Romas visą laiką kalba, kaip apsirūpinti produktais, apie ką aš visai negalvojau. Dieną pragyvenu, ir gerai. Man tokios kalbos nepatinka. Į mišką eiti dar anksti, kadangi mūsiškiai dar nesusirinko, todėl reikia truputį palaukti.

14 d., penktadienis.

Naktį atėjome pas ją ir ji pasakė, jog buvo skrebai. Matyt, jie pradėjo klajot po mūsų kraštus. Toliau – pasakė, jog neseniai buvo Jonas (Baltušis), kuris tikėjosi rasti mane. Aš ėmiau pykti, kodėl jis susidėjo su naujokais (be abejo, jis čia turi mintyje ką tik atėjusius į mišką Styrą, Laucių... – *R. K.*), jam ten buvo geriau vienam nušauti vieną šnipą arba išvežti grūdus, o dabar vėl nebus laiko. Bet ką padarysi, kiekvienas daro, kaip jam patinka, ir negali įsakyti.

Po to atsigulėme miegoti. Romas dar tebemiegojo, kai aš prabudau. Neturėdamas ką veikti, ėmiau rašyti dienoraštį apie savo sunkų gyvenimą.

15 d., šeštadienis.

Pragyvenau jau dieną, bet su ja neteko kalbėtis. Skaičiau Tolstojaus knygą, kuri man labai patiko, kadangi joje buvo aprašytas partizanų gyvenimas: visa teisybė, kaip varė kalėjiman į Sibirą. Šitoj knygoj autorius kritikuoja nuosavybę ir kažkokią žmonių vergovę, panašią į komunizmą, kur aiškiai viešpatauja vergovė.

Be abejo, šioje knygoje buvo ir galimybių, ir daug herojų, kurie aukojo savo gyvybes už Tėvynę, bet vienok, pati valdžia yra materialistinė, kuri žiūri tik savęs.

Naktį buvo labai šalta, bet reikėjo eit pasirinkt maisto, greit viskas baigsis ir nebebus ko valgyti... Buvome pas du žmones, gavome dviems dienoms maisto.

Visi jaunyliai susirinko, tik Kazys ir Styra ateis po 3-jų dienų, taip kaip susitarėme. Naktį apsistojome krūmuose ir, kol dar buvo šviesu, nenorėjome eiti pas šeimininką, bet gerai, kad turėjome maisto, o tai būtų buvę liūdna. Būtų geriau pasikviesti šeimininką ir neblogai būtų nusiprausti pirtyje.

Vakar, kai apsistojom netoli vieškelio, kaip tik mašinomis važiavo aktyvistai. Neblogai būtų buvę juos sušaudyti, bet, kadangi jie nieko nedarė, tai ir mes nenorėjome išsiduoti, kad čia esame. Romas (Petronis) tuoj pat ėmė pasakoti, kiek ir kaip apsirūpinti maistu žiemai ir liepė parašyti laišką į Sibirą, nes jau trys mėnesiai nieko nerašėme.

Parašiau laišką A., bet nėra ką rašyti, nes prieš metus rašiau apie savo meilę, bet neįmanoma, ji irgi supranta, vienok ji neigiamai atsakė. Dabar parašiau – galbūt ir nebegrįš praėjęs gyvenimas, nors taip atvirai nepasakiau, jog aš galvoju ją mesti.

Romas nuėjo pakviesti šeimininką ir sutiko nepažįstamą žmogų, kurio mes visą laiką bijojome. Sutiko šeimininkę, ji pažadėjo iškūrenti pirtį, bet atnešti maisto neprižadėjo, kadangi jos namuose yra svetimų žmonių, todėl dieną teks pragyventi „ant lašinių ir duonos".

16 d., sekmadienis.

Vakar visi susitikome, tik Stasys (Liaudanskas) neatėjo. Jau dvi savaitės kaip nesimatėm. Naktį kalbėjomės apie vadovybę, ir Jonas (Baltušis) tikriausiai buvo patenkintas, jog liko būrio vadu, nes nieko prieš nepasakė. Po to su Romu ginčijosi dėl Amerikos, kuris kalbėjo, kad ten tikriausiai idealistai, bet aš su jo nuomone nesutikau.

Po to vėl pradėjo apie Panemuniečių (Panemunio krašto partizanai – *R. K.*) nedisciplinuotumą, girtuoklystes. Be abejo, už kitus galbūt jie ir daugiau prasikaltę, bet kai Romas pasakė, kad su jais visais reiktų nutraukt ryšį, dėl to stipriai susiginčijo, po to apie Mykolą (Suvaizdį) kalbėjo, nes jis norėjo jį pateisinti, matyt, dėl to, kad aš su Romu (Petroniu) niekada be ginčių negaliu kalbėti ir tikriausiai visą laiką teks ginčytis.

Šiandien sekmadienis, bet liūdna, ir tik ginčijamės su Romu užmiršdami viską.

17 d., pirmadienis.

(Iš lietuvių kalbos į rusų kalbą išvertė ltn. Čiapas)

Drėgnas su rūkais rudeninis oras veikia žmogaus jausmus ir gyvenimą. Vakar iš vietos niekur nebuvome išėję, teko ilsėtis nuo vakaro, nors gulėti jau atsibodo. Nauji partizanai ėjo į susitikimą su savaisiais, kartu kvietė ir mane, nors tam nebuvo pagrindo. Vis dėl to aš išėjau, gavome gerai pavalgyti todėl, kad lašiniai jau atsibodo. Pabuvome iki 10-tos val., grįžome į stovyklą ir išmiegojome iki ryto. Dieną jie žaidė kortomis, o aš, neturėdamas ką veikti, skaičiau knygą. Ryt vakare jau reikia susitikti su *Cvinkliu*, po to vėl susitikti su Stepu, taip ir eina laikas.

Kur šiandien vakare eisime, nežinau. Norėčiau eiti pas ją, bet tikriausiai nebus laiko... Galbūt ji manęs ir nelaukia?.. Kai nueisiu pas ją, galbūt ji manęs neįsileis taip, kaip buvo paskutinį kartą?..

18 d., antradienis.

Vakare – lietus, o teks eiti ir, matyt, kad lietus nesiliaus. Būsim šlapi, nors nėra ko širsti, kadangi visą vasarą nelijo. Prisiminus praėjusį rudenį, darosi nemalonu.

Vakar Jonui (Baltušiui) padėjau nueit pas batsiuvį, grįžome apie 11-tą val. Teko eiti netoli namo, kuriame ji gyvena, bet, kadangi ėjome su Jonu, nenorėjau užeiti, kad jis nesužinotų jog aš noriu ten užeiti. Gerai, kad ir neužėjau todėl, kad ji manęs nelaukė ir mano apsilankymu nebūtų patenkinta, o mane kažkokia prakeikta jėga pas ją traukia. Laimingas, kad dabar tenka eiti toliau, dabar greit pas ją nebeužeisiu.

20 d., ketvirtadienis.

Tikras rudeninis oras. Šaltas vėjas, liūdna atrodo, gyvenimas visai nepakenčiamas. Vakar ėjome maisto produktų, nes dabar gyvename devyniese, daugiau reikia. Norėjome iš kolūkio pavogti avį, bet, kai paklausėme, pasirodo, ferma labai toli, todėl avį teko vogti iš kolūkiečio. Apėjome tris nelabai patikimus žmones, iš jų vienas dar nemiegojo. Kai avys ėmė bliauti, jis išbėgo, bet mes paėmėm avį ir pasislėpėm.

Šiandien vakare vėl teks eiti duonos. Taip ir eini kiekvieną naktį be pagrindo ir interesų. Nieks nelaukia ir nėra kur eiti. Kai tik gyvenimas tampa liūdnas, vis daugiau prisimenu ją, jinai man atrodo – viskas. Gaila kad ji dingo amžinai.

Teko girdėti, kad praėjusį penktadienį, t. y. 14 d., į Vabalninką buvo atvežtas nušautas partizanas, tik neaišku, iš kokio krašto. Vis mažiau lieka partizanų mūsų gretose...

21 d., penktadienis.

Vakar teko eiti atsinešti maisto produktų, lankėmės keturiuose ūkiuose. Čia nepažįstami žmonės, pas juos buvome užėję kartą per metus.

25-tą reiks susitikti su Stepu (Giedriku). Aš noriu toje pačioje stovykloje gyventi ir toliau, bet Jonas nenori. Aišku, kitų namų ir jis neturi, tik čia nėra kur užeiti pas mergaites, todėl nori eiti ir Romas, jis sako, kad jam šalta. Man reikėjo taip pat užeiti pas senutę (čia, matyt, jis turi mintyje ryšininkę ir rėmėją *Senelę*-Oną Jakubonytę – *R. K.*), atvežti jai grūdų, bet jeigu kiti norės išeiti iš stovyklos, teks laikinai man pasilikti.

Teko girdėti, kad šio mėn. 12 d. Biržuose buvo daug rusų, kurie mašinomis važinėjo po įvairias vietoves. Ko gero, tai Edvardo darbas. Todėl, kad susirinkimas buvo numatytas 10 d., matyt, jis išdavė ir todėl rusai atvyko. Nušautų, atrodo, nėra, tikriausiai visi sužinojo ir nutarė neit į pasitarimą. Labai įdomu, ką jis darys toliau?

22 d., šeštadienis.

Norėjau eiti pas vieną merginą, kuri yra prostitutė, bet nenuėjau. Vakar *Cvinklys* su Stasiu išėjo pas savo merginas, kiti turėjo eiti parsinešt produktų ir, kaip galvojau, užeiti pas ją neteko. Kai ėjome avių, užėjome pas mergaitę, pas kurią šiais metais buvom užėję keletą kartų, kuri mus pavaišino alumi.

23 d., sekmadienis.

Vakare išėjau pas ją. Pakeliui užsukau pas vieną žmogų, kuris turėjo degtinės ir alaus. Pamiršau, kad 23-iąją mano vardadienis, ir ši mergina mane pasveikino. Kadangi pas tą žmogų buvo svetimų žmonių, alaus atnešė į kiemą. Po to dar atnešė

puslitrį samagono, ir per pusvalandį viską išgėrėme. Po to ėmiau šaudyti ir iš pistoleto iššoviau 10 šūvių. Po to nuėjau pas merginą, pas kurią praleidau visą dieną.

Vakar vakare užėjau pas ją, bet neradau namuose. Vytautas (Valentėlis) išėjo į pamiškę ir girdėjo, kad mobilizuotos visos mašinos, o vienas MGB darbuotojas pasakė, jog jau veš (čia turima mintyje – į Sibirą – *R. K.*). Man šiandien vakare reiks eiti į susitikimą su Stepu. Kartu eis Romas ir Stasys.

28 d., penktadienis.

Ėjau pas ją, nors reikėjo eiti fotoaparato. Apskritai, ėjau pas ją, bet į namą nebeužėjau, o per langą paklausiau, ar įleis į kambarį. Tokiu būdu aš užėjau pas motiną ir po to grįžau į stovyklą.

Šiandien pasikvietėm kunigą ir visi atlikom išpažintį, kurios neteko atlikti jau penkerius metus (Kupreliškio filijos kunigas provokatorius ir MGB agentas *Tupėnas*-Antanas Valantinas – *R. K.*).

29 d., šeštadienis.

Šiandien naktį teks palikti šią stovyklą, nes ryt reiks eiti į susitikimą su panemuniečiais (turi minty Panemunio krašto partizanus – *R. K.*) ir vieną dieną praleisti savam krašte.

30 d., sekmadienis.

Vakar išėjom iš stovyklos, kurioje praleidome beveik dvi savaites. Užsukom pas vieną žmogų, kuris mus pavaišino alumi. Romas, būdamas poste, sulaikė pažįstamą vaikiną su mergina.

1951 10 01.

Eidami į susitikimą su panemuniečiais, užėjome pas šeimininkę, kuri pavaišino samagonu. Pastaruoju metu rusai pradėjo aktyvią veiklą ir ėmė vykdyti paieškas, nežinome kur dėtis.

Dieną pradėjome tartis su panemuniečiais dėl organizacijos. Ilgai teko ginčytis ir galutinės nuomonės nepasisekė priimti. Jie ginčijosi, o ypač Stasys, kuris visą laiką nusiteikęs prieš kitų nuomones. Pradžioje jis ginčijosi dėl to, kad vykdant įvairius veiksmus, būtina pasirašyti. Už ką reikia pasirašyti? Už tai, jeigu organizacija laisvėje bus blogai įvertinta, teks už tai atsakyti. Mano nuomone, jeigu mes bijome atsakomybės, tai negalime veikti. Toliau: neaišku, kokia šios organizacijos partijos viršūnių tėkmė. O man atrodo, kad nuomonių įvairovė šiandien nesvarbi todėl, kad visi privalo kovoti su bolševizmu.

1951 10 02.

Vakar vakare išsiskyrėme su Stepu ir Panemunio partizanais. Sutarėme susitikti po mėnesio, o po to – dar prieš žiemą.

Šis susitikimas gali būti paskutinis. Išsiskiriant panemuniečiais pareiškė, kad jie sutinka likti organizacijoje. Man atrodo, jog jie nepatenkinti, kad Stepas liko Tėvūnijos vadu. Bet kur rasti tokį vadą, kuris visiems būtų geras?

Penktadienis.

Trečiadienio vakarą *Cvinklys* ir Stasys išėjo kartu. Žadėjo grįžti po savaitės. Norėjau ir aš eiti į tą kraštą. Ten yra viena mergina, kuri man patiko. Keletą kartų buvau pas ją užėjęs, nors žinau, kad ją lanko ir *Cvinklys*. Girdėjau, kad jų ryšys nutrūko. Nebuvo galimybės išeiti, nes manęs nepakvietė.

Kadangi vakare reikėjo eiti duonos, tai nuėjęs pas ją sužinojau, kas dedasi pasaulyje. Taip pat sužinojau, jog iš Pandėlio rajono ištrėmė beveik 40 šeimų. Visų smulkmenų sužinoti nepavyko. Tarp ištremtųjų vieną šeimą pažinojau. Labai geri, išsilavinę žmonės, ten buvo ir mergina, kurią aš kartais apkabindavau. Buvo galima suprasti, jog ji geidžia mano meilės, bet gaila, kad ji man nepatiko. Pas ją prasėdėjau daugiau kaip valandą. Motina kažkur išėjo, vienok, neradome bendros kalbos. Aš ją mačiau kažkokią nuliūdusią. Išeidamas sugalvojau užeiti pas Vicę (gal Vincę – *R. K.*), pas kurią jau seniai buvau – pavasarį. Atėjęs namuose neradau šviesos. Nežinojau, kur miega ir dėl to negalėjau užeiti.

Pradėjęs vaikščioti, nutariau eiti toliau. Užsukau pas B. Atrodo, jog namuose dar nemiega. Tada užėjau pas Vicę, bet jos neradau, nors buvo įdomu susitikti. Taip nieko nesutikęs, nuėjau į palapinę.

Grįždamas truputį prasipagiriojau ir savijauta pasidarė ne tokia blanki kaip pastarąsias dienas.

Lapų jau pusė nukrito, o šiandien dar daugiau krenta ir primena, kad stovykla jau čia pat. Nieko nežinau, Stasys su *Cvinkliu* dar nieko nekalbėjo, bet man atrodo, kad žiemą teks pragyventi vienam. Kai pagalvoju apie tai, ima baimė. Vis galvoju, kad ką nors nuveiksiu.

Štai ir likau vienas. Reiktų pasiruošt ką nors žiemai, bet kur dėtis – nežinau? Šiandien reikia eiti paimti numatytą kiaulę pas kitą žmogų. Eisim keturiese. Galvoju, jog reiktų pasilikt ir apsirūpint vandeniu, bet rasti šulinį arba išsikasti jį negalėjome.

Šeštadienis.

Vakar jie išėjo produktų, o aš – vandens ir užsakyti, kad iškūrentų pirtį. Užėjęs pas žmogų vandens, sužinojau, kad visai netoliese pavakary matė rusus. Tai sužinojęs, toliau nebėjau. Paėmiau iš kolūkio dvi avis. Produktų kol kas užteks, kol būsime gyvi. Kažkaip netikiu, kad taip ilgai jau čia gyvename. Naktį pašąla. Lapai nuo medžių krenta be vėjo ir dėl to mūsų maskuotė darosi sudėtingesnė. Labai blogai, kad nespėjome išsikasti šulinio. Nėra vandens, todėl kas keletą dienų tenka eiti pas žmones, kad paruoštume maistą. Blogai, kad ir žmonės neneša vandens. Kadangi vasara buvo sausa, daugelis šulinių išdžiūvo.

Netoli stovyklos vežė malkas, todėl išsigandome, kad neaptiktų mūsų stovyklos, bet šį kartą viskas baigėsi laimingai.

Perskaičiau Remarko knygą „Kelias atgal“, kuri labai patiko. Autorius labai įtikinamai aprašo kareivių grįžimą namo, kurie po ilgo karo jau kitomis akimis žiūri į gyvenimą. Jie neranda ramybės, jų gyvenimas jau kitoks. Žiaurus ir ilgas karas juos gadina. Apie tai ir aš pagalvoju: ar mes dar reikalingi gyvenimui?

Pirmadienis.

Sekmadienį užėjau pas B., kurią radau dar nemiegančią. Ten ilgai neužsibuvau, kadangi vienas žmogus buvo prašęs užeiti dėl žinių. Ten reikėjo suspėti, kol dar nemiega. Ji labai prašė pabūti pas ją. Aš pažadėjau užeiti šeštadienį vakare. Kadangi ji miega su motina, žadėjo manęs laukti gonkeliuose. Užėjau pas žmogų, kuris prašė aplankyti, bet man pasirodė, jog ten yra... (nebaigta mintis – *R. K.*). Padėti ginklą ir užeiti – negalima. Pažadėjau užsukti kurį nors vakarą. Susitikau merginą, kurią mylėjau prieš trejus metus, bet atsisveikinau šaltai.

Vakar vakare su Romu išėjome dėl ginklų. Aš grįžau vienas ir užėjau pas B. Truputį palaukiau, kol ji išėjo iš kambario. Štai ji, mano meilė! Apkabinau ją, ir visą naktį prasėdėjome dviese. Aš prisiglaudžiau prie jos ir pabučiavau, o ji stengėsi manęs neprisileisti. Ji viena iš tų daugelio merginų, kuria daugiau už kitas galėjau pasitikėti. Ji – tvirta, tik gaila, kad aš jos tikriausiai negalėsiu mylėt... Ji stengiasi kalbėti apie meilę, bet aš apie tai nieko nesakiau. Kalbėjo apie ateitį, bet ne taip kaip anksčiau, tikriausiai pamatė, kad manimi negalima pasitikėti. Merginos akyse aš atrodžiau vienišas.

Šiandien vakare reiks eiti duonos. Šiais reikalais aš išėjau seniai. Jei nereikėtų eiti dėl duonos, tuomet eičiau pas fotografą, nes jau seniai nešiojuosi dvi fotojuostas, kurias reiktų išryškinti, bet teks atidėti kitam kartui.

Antradienis.

Vakar Pranas su naujokais išėjo duonos, bet tikriausiai kur nors pasigėrė ir šiandien į stovyklą negrįžo. Gyvename tik dviese su Jonu. Eidamas pas fotografą, užėjau pas ją paklausti, kas dedasi šitam krašte. Ten buvau visai neilgai ir grįžau pas fotografą. Grįžtant pasijutau nuvargęs, labai norėjau miego. Gerai išsimiegojau laukuose ir prieš auštant grįžau į stovyklą.

Jonui vienas žmogus sakė, kad (Panemunaičių?) kaime gyvena Danys, geras žmogus, teisingai žiūri į aplinkybes, bet kol kas mes nepažįstami. Gaila. Prieš penketą metų buvo vienas gerai pažįstamas Danys, su juo dažnai susitikdavom. Be to, buvo vienas senas partizanas, gana narsus kovotojas. Buvo ir jaunas 22-ejų, kuris jau penkti metai slapstosi, nieko gero per savo trumpą gyvenimą nematė, o prieš akis stovi baisi mirtis ir šaltas amžinas kapas. Nejaugi mūsų visų laukia toks baisus likimas? Nejaugi visi mes turime dingti, ir Aukščiausiasis mus paleido į pasaulį tiktai tam, kad nepasiekę savo tikslo – laimės ir džiaugsmo, nepasiekę savo norų – turime pradingti savo jaunystės žydėjime. Taip norisi gyventi, dirbti, laimėti! Ar ilgai dar mūsų Tėvynės žemę tryps baisūs atėjūnai, ar ilgai dar laistysime žemę jaunų vyrų krauju ir mūsų senelių ir motinų ašaromis? Be abejo, į šį klausimą nieks negali atsakyti. Šiandien skaičiau laikraštį, kuriame bolševikai giriasi, jog išbandė atominę bombą.

Jeigu tai tiesa, tai ką galvoja Vakarai? Ko tada gali sulaukti pasaulis, jei ir bolševikai turi galingą ginklą? Pasaulis turi priartėti prie sprendžiamos katastrofos. Baisu apie tai ir pagalvoti.

Šiandien manau – niekur neisiu, kadangi noriu miego, nors ir eiti nėra kur, tik reiks atsinešti vandens.

Trečiadienis.

Praėjusią naktį niekur nėjau, atnešiau vandens ir anksti nuėjau gult. Naktį grįžo ir Romas (Petronis), atnešė keletą duonos kepalų. Dabar maisto užteks keletui dienų, bus galima gyvent.

Šiandien Romas ir Jonas (Baltušis) eina aplankyti kolūkius ir gauti grūdų. Sugrįš tik kitą naktį. Aš šiandien vakare turiu išnešti ir paslėpti ginklus, kuriuos neseniai atnešė, po to užeiti pas Vicę Valiuliškių kaime, pas kurią jau seniai buvau.

Ką toliau veikti? Liūdna. Taip ir praeina dienos. Vis arčiau ir arčiau žiema, kuri kiekvienam kelia neramumą ir rūpesčius. Ateitis tampa baisi ir nebesvarbi.

Ketvirtadienis.

Naktį su Petru (Laucium) nunešėm ir paslėpėm ginklus, kitų darbų daugiau nebuvo. Kai ėjau pas Vicę, rudeninė naktis buvo tokia šviesi, mėnesiena, kuri taip traukė gyventi, bet priminė nepamiršti baimės ir vienišumo. Ilgesys nė kiek nesumažėja, einu pas mergaitę ir pats nežinau, kodėl ten einu. Galvoju ją mylėti, bet šito ji iš manęs nesulauks.

Atėjęs radau ją miegančią. Pakėliau, ir ji apsidžiaugė, kad atėjau. Nors jaučiau ją arti savęs, apkabinau ir netgi bučiavau, nors ji gynėsi, bet mano širdyj vis vien tuštuma. Nebuvo apie ką kalbėtis, galvojau apie kitką. Laimingas būčiau, jeigu galėčiau ją mylėti. Pas ją patogu užeiti, bet širdžiai neįsakysi.

Man būnant, ėmė loti kaimyninių vienkiemių šunys. Pabūgęs, kad neužeitų kareiviai, išėjau, nors buvo tik 12-ta valanda.

Šiandien Romas visą dieną kalba, kad reiktų kur nors eiti, pasiruošti žiemai pinigų, vilnų, drabužių. Jis man atsibodo, atrodo, kad jis daugiau apie nieką negalvoja, tik apie pinigus ir apie drabužius.

Vakar vienas žmogus pasakė, jog Pandėlyje yra aukštesnio laipsnio karininkų. Ką jie ten veikia – gal atvyko tremti žmonių? Žmonės kalba, kad tolimesniuose rajonuose žmones tremia antrą kartą. Jeigu tai tiesa, tai ir čia gali vykti trėmimas. Šiandien naktį einame susitikti su Brukliu (neaišku, kas tas Bruklis? – *R. K.*).

Ryt susitiksim su žmogumi, kuris labai nori su mumis pasimatyti, bet mes juo nepasitikime. Jis, atrodo, žadėjo gauti rašomąją mašinėlę. Teks rizikuoti (labai panašu, jog tai tas pats kunigas A. Valantinas, kuris, kiek man pasakojo Styra, irgi žadėjo gauti rašomąją mašinėlę – *R. K.*).

Romas (Petronis) girdėjo, kad Edvardas, nuėjęs pas vieną žmogų, labai verkė ir skundėsi, jog be reikalo apie jį taip baisiai galvoja, jog jis nieko blogo negalvoja, o Biržuose taip jau seniai buvęs. Turi dokumentus ir negali suprasti, ką daryti.

R. K. p a s t a b a: toliau lapas nuplėštas ir ranka rusiškai užrašyta, jog į rusų kalbą vertė MGB vertėjas Kiseliov. Pagal dienoraštyje pažymėtas dienas paskutinis įrašas padarytas **ketvirtadienį** – **spalio 11 d.**, o 12 d. jie penkiese MGB agentų-provokatorių *Tupėno* ir *Žiedelio* buvo apnuodyti ir paimti gyvi. K. Valentėlis ir S. Liaudanskas, matyt, dar nebuvo praradę sąmonės, priešinosi, todėl buvo sušaudyti.

Tuomet jau netenka abejoti, jog tas žmogus, „kuris labai nori su mumis susitikti“ ir „žadėjo gauti rašomąją mašinėlę“, o suimtas dar paaiškino tardytojui, jog „susirinkimas įvyko siekiant susitikti su vienu kunigu ir gauti iš jo rašomąją mašinėlę“, tikrai buvo tas pats kunigas A. Valantinas.

Minimas partizanas Edvardas, mano ir Romo Styros nuomone, turėtų būti Edvardas Žilinskas, kadangi jis partizanavo su tėvu Petru Žilinsku, kuris greit žuvo, be to, kito partizano Edvardo tame krašte nebuvo.

Kai R. Styrai perskaičiau Lino Pivoravičiaus dienoraščio ištraukas, jis gerokai nustebo, kad beveik kiekvienos dienos įraše pažymėta, jog partizanai tik girtuokliavo ir daugiau nieko neveikė. R. Styra neneigė, kad partizanai, kaip ir visi to meto kaimo gyventojai, retkarčiais išgerdavo, bet tik ne kiekvieną dieną. Kodėl taip rašo L. Pivoravičius savo dienoraštyje, jam tiesiog nesuprantama.

SIERAKAUSKO-PILĖNŲ tėvūnijos apnuodytų ir gyvų paimtų partizanų adaptuoti tardymo protokolų variantai

Versta iš rusų kalbos

Iš LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. 22843/3, t. 1.

Apklausia Šiaulių MGB valdybos tardymo sk. poskyrio viršininkas vyr. ltn. ŠAVROV. Vertėjas – ALEKSANDRAVIČIUS.

Apklausa pradėta 1951 m. spalio 13 d. 10 val., baigta 17 val.

Apklausiamas **Pivoravičius Linas, Mykolo**, g. 1924 m. Einorių k., Pandėlio r.

<...> Į partizanų būrį įsitraukiau 1946 m. kovo mėn., turėjau *Kanapės* slapyvardį. Prieš du mėnesius buvau Sierakausko tėvūnijos partizanas. Tėvūnijos vadovybę sudarė trys žmonės: tėvūnijos vadas – Giedrikas Steponas-*Girietis*, jo pavaduotojas – propagandos sk. viršininkas Petronis Romas-*Siaubas*, antrasis vado pavaduotojas buvau aš ir kartu vadovavau būriui.

Sierakausko tėvūniją sudarė šeši būriai:

1-asis būrys – 6 žmonės, jam priklausiau ir aš, vadinosi PYVESOS būriu. Būrio vadas – Baltušis Jonas-*Trimitas*; Petronis Romas-*Siaubas*, Laucius Petras-*Pumputis*, Styra Romas-*Rėksnys*, Liaudanskas Stasys-*Žėrutis* (vėliau – *Baltrus*), Pivoravičius Linas-*Kanapė*;

2-asis būrys – 3 žmonės, vadinosi DĖDĖS būriu. Jam vadovavo Mekonis Bronius-*Cvinklys* (kitur – *Cvinglys – R. K.*); Valentėlis Kazys-*Pavasarėlis*, Valentėlis Vytautas-*Karukas;*

3-iasis būrys – 3 žmonės, vadinosi RADVILOS būriu. Jam vadovavo Krivickas Jonas-*Kryvis*; Indrikas Robertas-*Medžiotojas*, Lujanienė Emilija-*Martišėlis*, *Zylė*, *Rūta*;

4-asis būrys – 5 žmonės. Jam vadovavo Tučas Robertas-*Senis*, *Barzdyla*; Krivickas Bronius-*Vilnius*, Tučas Juozas-*Ąžuolas*, *Linksmutis*, Dagys Povilas-*Poviliukas*, *Senelis*, Valentėlis Alfonsas-*Bankininkas Vailokaitis*;

5-asis būrys – 5 žmonės. Jam vadovavo Kabatavičius Linas-*Vytis*; Tauterys Norbertas-*Slibinas*, *Mintaudas*, Bičiūnas Adolfas-*Dainininkas*, Jasiūnas Stasys-*Girių Karalius*, Ruželė Danys (Danas, Danius)-*Kirvis* (žuvo 1951 m. spalio mėn.).

R. K. p a s t a b a: palyginę Roberto Tučiaus ir Roberto Indriko prisiminimuose kn. APP, I d., išvardytus PILĖNŲ tėvūnijos partizanų būrius ir jų sudėtį, pamatysime, kad jie gerokai skiriasi, ir tai suprantama, nes būrių sudėtis, jų vadai labai greit keitėsi dėl partizanų žūčių. Vieni būriai jungėsi su kitais, o tie kiti – vėl su kitais, kovotojai iš vienų būrių pereidinėjo į kitus ir pan. Todėl nereiktų per daug dėmesio kreipti į šiuos neatitikimus, nes kovotojai liko tie patys, o jiems žuvus sunyko ir būriai.

Be to, į SIERAKAUSKO tėvūnijoje buvo ir atskirų partizanų grupių, kurios neįėjo į būrių sudėtį. Prie tokių galima priskirti Kregždės Kosto-*Piršlio*, *Muzikanto* grupę, kuriai priklausė ir partizanas Meškinis Bronius-*Judrutis*, *Devinė*;

Marciuko Jono-*Ilgacko* grupę, kurią sudaro jis pats ir jo žmona Marytė Vaidilaitė;

Žilinsko Edvardo-*Vanago* grupę, kurią sudaro jis pats ir Butėnas Vladas-*Vanagėlis*.

Suvaizdis Mykolas-*Sakalas*, *Žolynas* slapstosi vienas, kadangi už įvykdytą savivališką nužudymą be partizanų vadovybės nurodymo jis partizanų KLT nuteistas sušaudyti, bet ilgą laiką jo nebuvo galima rasti ir mirties nuosprendis liko neįvykdytas.

Prieš mano sulaikymą 1951 m. spalio 11 d. aš dalyvavau partizanų pasitarime Puznos miške, Vabalninko r. Šiame pasitarime dalyvavo: Baltušis Jonas, aš, Laucius Petras, Liaudanskas Stasys, Petronis Romas ir iš Mekonio-*Cvinklio* būrio – jis pats, Valentėlis Kazys, Valentėlis Vytautas. Šis susirinkimas vyko norint susitikti su vienu kunigu, jo vardo ir pavardės nežinau, ir gauti iš jo rašomąją mašinėlę.

R. K. p a s t a b a: kažkaip sunku patikėti, kad L. Pivoravičius nežinojo Kupreliškio kunigo A. Valantino pavardės. Tame krašte šis kunigas jau buvo pagarsėjęs savo aštriais antisovietiniais pamokslais, reiškė „dideles simpatijas“ partizanams. Čia, be abejo, pats tardytojas vengia minėti kunigo pavardę, kadangi pastarasis buvo jų agentas pseudonimu *Tupėnas*. Jau vien pagal jų instrukcijas jokių agentų, informatorių pavardžių tardyminėse bylose nebuvo galima minėti.

Kodėl pasitarime nedalyvavo J. Baltušis ir R. Styra, plačiau rašoma kn. APP, I d., p. 504–505, R. Styros prisiminimuose. Pagrindinė priežastis – Jono Baltušio visiškas nepasitikėjimas kunigu A. Valantinu, todėl būryje pasitarimo metu tarp partizanų įvyko skilimas.

Minėtame pasitarime nedalyvavo mūsų būrio vadas Baltušis Jonas-*Trimitas* ir Styra Romas-*Rėksnys*. Su jais mes išsiskyrėme 1951 m. spalio 11 d. Pandėlio girioje, kur buvo mūsų būrio stovykla.

Iki tol šioje stovykloje mes praleidome pusantros savaitės. Stovykla buvo įkurta netoli Vozgučių k., Pandėlio r. Čia mes visi turėjome susitikti spalio 12 d. naktį.

Tardytojas klausia, kokiu būdu turėjo įvykti susitikimas Pandėlio girioje su J. Baltušio būriu.

<...> Šiuo atveju mūsų susitarimas buvo toks: atėjusi pirmoji partizanų grupė pasiliks nenumatytą laiką laukti antrosios, o nesulaukusi slaptavietėje paliks raštelį, kuriame praneš, kur ir kada juos galima sutikti.

R. K. p a s t a b a: kitame apklausos protokole 1951 m. spalio 16 d. L. Pivoravičius jau konkrečiau ir išsamiau pateikia duomenis apie SIERAKAUSKO tėvūnijos sudėtį ir joje veikiančius partizanus. Apklausoje dalyvauja vertėjas ALEKSANDRAVIČIUS.

<...> Būdamas nelegalus nuo 1945 m. kovo 19 d. iki 1951 m. rugpjūčio mėn. aš priklausiau šiems būriams: Kazio Kalpoko vadovaujamam būriui, Šidlausko Jono (žuvęs 1949 m. pavasarį), Šidlausko Albino (žuvęs 1950 m. rugsėjo mėn.) ir Krivicko Broniaus, kuris šiuo metu yra partizanų būryje, veikiančiame Biržų r.

Nuo 1945 m. kovo mėn. iki 1951 m. rugpjūčio mėn. aš veikiau kaip eilinis partizanas, o nuo 1951 m. rugpjūčio mėn. ėjau SIERAKAUSKO tėvūnijos štabo viršininko pareigas.

SIERAKAUSKO tėvūnija įeina į Žaliosios rinktinės Vyčio apygardos sudėtį ir veikia daugiausia Biržų, Pandėlio ir retkarčiais Vabalninko r. Be to, tėvūnija veikia ir Latvijos teritorijoje, ir Kupiškio r.

Tėvūnijos štabą sudaro:

1) **Giedrikas Stepas-*Girietis*** – tėvūnijos vadas, 28 m. amž., buvęs Biržų m. gyventojas, išsilavinimas vidurinis. Ginkluotas automatu PPŠ ir pistoletu „Walther“;

2) Aš – **Pivoravičius Linas, Mykolo-*Kanapė*** – tėvūnijos štabo viršininkas. Ginkluotas vokišku šautuvu ir pistoletu TT;

3) **Petronis Romas-*Siaubas*** – visuomeninio sk. viršininkas, g. 1912 m. Žadeikių k., Vabalninko r. Ginkluotas automatu PPS ir pistoletu TT.

SIERAKAUSKO tėv. sudaro 5 būriai ir 3 partizanų grupės, iš viso su štabu iki 1951 m. spalio mėn. priskaičiuojama iki 32 partizanų.

I. PYVESOS būrys vadinamas tėvūnijos štabo priedangos būriu. Jo veiklos rajonas – buvęs Pandėlio ir iš dalies Papilio ir Kupreliškio vlsč. Daugiausia su štabu slepiasi: Pandėlio girioje, Skapagiryje ir Notigalos miškuose. Būrį sudaro:

1) vadas – **Baltušis Jonas-*Trimitas***, apie 35 m. amž., g. Buivėnų k., Pandėlio r. Ginkluotas vokišku automatu ir brauningu;

2) **Styra Romas-*Rėksnys***, apie 22 m. amž., g. Šekštininkų k., Pandėlio r. Sovietinės armijos dezertyras. Ginkluotas vokišku šautuvu ir naganu;

3) **Laucius Petras-*Pumputis***, 22 m. amž., g. Valiuliškių k., Pandėlio r. Sovietinės armijos dezertyras. Ginkluotas automatu PPŠ ir naganu;

4) **Liaudanskas Stasys-*Žėrutis*, *Baltrus***, 23 m. amž., iš Rokiškio r. Ginkluotas vokišku automatiniu šautuvu ir naganu.

II. DĖDĖS būrys (priklauso kap. Albinui Tindžiuliui-*Dėdei* – *R. K.*) veikia Vabalninko ir iš dalies Kupiškio vlsč. teritorijose. Slepiasi Puznos miške, Zasinyčių girelėje ir kt. Būrį sudaro:

1) vadas – **Mekonis Bronius-*Cvinklys***, 25 m. amž., g. Božų k., Vabalninko r. Ginkluotas automatu PPŠ ir brauningu;

2) **Valentėlis Kazys-*Pavasarėlis***, 28 m. amž., g. Kupreliškyje, Vabalninko r. Ginkluotas automatu PPŠ ir parabeliu;

3) **Valentėlis Vytautas-*Karukas*** (Kazio brolis), 22 m. amž. Ginkluotas vokišku automatiniu šautuvu ir pistoletu „Walther“.

III. RADVILOS būrys veikia Nemunėlio Radviliškio vlsč. ir Latvijos teritorijoje, slapstosi Biržų girios masyve ir kituose Latvijos miškuose. Būrį sudaro:

1) Vadas – **Krivickas Jonas-*Kryvis***, 34 m. amž., kilęs iš Kiauliškių k. (Suostų k.), Biržų r. Ginkluotas automatu PPS ir parabeliu;

2) **Indrikas Robertas-*Medžiotojas***, 25 m. amž. iš Straugalių k., Nemunėlio Radviliškio vlsč., Biržų r. Ginkluotas automatu PPŠ ir brauningu;

3) **Bagdonas Petras-*Ilgis***, 25 m. amž., g. Kuldūnų k., Biržų r. Ginkluotas automatu PPŠ ir užsienietišku pistoletu;

4) **Lujanienė Emilija-*Martišėlis*, *Zylė*, *Rūta***, g. 1910 m. Joniškyje. Ginkluota automatu PPS ir naganu.

IV. Būrys veikia Nemunėlio Radviliškio ir Parovėjos vlsč. teritorijose, slapstosi Biržų girios masyve ir Latvijos miškuose. Būrį sudaro:

1) vadas – **Tučas Robertas-*Senis***, ***Barzdyla***, 30 m. amž., g. Buiviškių k., Saločių apyl., Pandėlio vlsč. Ginkluotas automatu PPŠ ir parabeliu;

2) **Krivickas Bronius-*Gintaras***, ***Vilnius***, g. 1919 m. Parvalkų k. (Suostų k.), Biržų r. (Jono brolis), išsilavinimas – aukštasis. Ginkluotas vokišku automatu ir parabeliu. Šiuo metu B. Krivickas turi būti SIERAKAUSKO tėvūnijos rajone kaip srities štabo atstovas, nes apie tai kalbėjo būrių vadai ir šiek tiek apie tai man sakė tėvūnijos vadas *Girietis*.

3) **Tučas Juozas-*Linksmutis***, 23 m. amž., g. Buiviškių k., Saločių apyl., Pandėlio vlsč. (Roberto brolis). Ginkluotas automatu PPŠ ir parabeliu;

4) **Dagys Povilas-*Poviliukas***, 50 m. amž., iš Klausučių k., Biržų r., 50 m. amž. Ginkluotas vokišku šautuvu ir naganu;

5) **Valentėlis Alfonsas-*Bankininkas Vailokaitis***, 22 m. amž., g. 1930 m. Kučgalio k., Pandėlio vlsč., būryje nuo 1951 m. Ginkluotas vokišku automatu ir parabeliu;

6) **Šimonienė Ema**, g. 1910 m. Lapakritos k., Biržų r. (legalizavosi).

V. Būrys veikia Panemunio ir Papilio vlsč. teritorijose bei Latvijoje. Šis būrys dažniausiai slapstosi Roksalos miškų masyve ir kituose miškuose. Būrį sudaro:

1) Vadas – **Kabatavičius Linas-*Vytis***, 26 m. amž., g. Baraitiško vnk., Biržų r. Ginkluotas automatu PPŠ ir pistoletu TT;

2) **Tauterys Norbertas-*Slibinas***, 23 m. amž., g. Miliūnų k., Panemunio vlsč.;

3) **Bičiūnas Adolfas-*Dainininkas***, 30 m. amž., g. Medikių k., Panemunio vlsč., Pandėlio r. Neturi dešinės rankos plaštakos. Ginkluotas vokišku šautuvu ir pistoletu „Walther“;

4) **Jasiūnas Stasys-*Girių Karalius***, 50 m. amž., g. Steponių k., Rokiškio r. Ginkluotas vokišku šautuvu ir užsienietiškos markės pistoletu;

5) **Ruželė Danas-*Kirvis***, 23 m. amž., g. Šniukštų k., Panemunio vlsč., Pandėlio r. Ginkluotas automatiniu šautuvu AVT ir brauningu. Būrio vadas Jonas Baltušis kalbėjo, kad Ruželė 1951 m., pirmosiomis spalio dienomis, būdamas viename Šniukštų k. ūkyje (Broniaus Čibinsko sodyboje išduotas MGB agento *Zapadnyj*-Skuturnos Danieliaus – *R. K.*) Pandėlio r., buvo rastas „l. g.“ ir nušautas. Susišaudymo metu nušautas ir vienas stribas.

SIERAKAUSKO tėv., be nurodytų būrių, dar veikia Kregždės, Marciuko ir Butėno grupės.

Kregždės Kosto grupė veikia Biržų ir Vabalninko r. sandūroje. Daugiausia slepiasi Biržų Šiluose ir Kadarų miške. Būrį sudaro:

1) vadas – **Kregždė Kostas-*Piršlys*, *Muzikantas***, 35 m. amž., iš Zizonių k., Vabalninko r. Ginkluotas automatiniu šautuvu AVT ir pistoletu TT;

2) **Bronius Meškinis-*Judrutis*, *Devinė***, 27 m. amž., g. Liekniškių k., Klausučių apyl., Biržų r. Ginkluotas automatu PPŠ ir brauningu;

3) **Šlekys Vincas-*Savanoris***, g. 1901 m. Satkūnų k., Biržų r. Man jo matyti neteko, dažniausiai slapstosi vienas, bet pavaldus Kregždei.

Partizano Butėno grupė daugiausia veikia Panemunio ir Papilio vlsč. teritorijose, slapstosi miškuose.

1) Vadas – **Butėnas Vladas**-***Vanagėlis***, 23 m. amž., g. Latvygalos k., Pandėlio r. Ginkluotas automatu PPŠ ir pistoletu „Walther“;

2) **Žilinskas Edvardas**-***Vanagas***, 22 m. amž., g. Latvygalos k. Ginkluotas automatu PPŠ ir pistoletu „Walther“;

Marciuko Jono-*Ilgacko* būrys veikia daugiausia irgi Panemunio bei Papilio vlsč. teritorijose. Ten slapstosi pas savo gimines ir pažįstamus. Būrį sudaro:

1) **Marciukas Jonas**-***Ilgackas***, 40 m. amž., g. Griauzdės k., Kvetkų apyl., Pandėlio r. Ginkluotas automatu PPŠ ir pistoletu „Walther“.

2) **Vaidilaitė Marytė**, 30 m. amž. (Marciuko žmona), g. Miliškių k., Pandėlio vlsč.

Anksčiau su *Giriečiu* vaikščiojo partizanas Mykolas Suvaizdis-*Sakalas*, *Žolynas* iš Latvygalos k. 1949 m. Suvaizdis be kitų partizanų leidimo Pandėlio r. nušovė savo giminaitį (pusbrolį Joną Suvaizdį). Už šią žmogžudystę partizanų teismo (KLT) buvo nuteistas mirties bausme, bet nuosprendis iki šiol neįvykdytas, nes nenustatyta jo slapstymosi vieta. Iki šiol jis slapstosi vienas.

SIERAKAUSKO partizanų tėvūnija buvo įkurta 1951 m. rugpjūčio mėn. 1951 m. rugpjūčio mėn. Puznos miške, Vabalninko r., įvyko partizanų susirinkimas. Į šį susirinkimą atvyko ŽALIOSIOS rinktinės atstovas – štabo viršininkas ar visuomeninės dalies viršininkas *Klevas*, 26 m. amž., Vytenio būrio vadas *Saulius*, 28–30 m. amž., būrio vadas *Zubrys*, 25–27 m. amž., ir partizanas slapyvardžiu *Grafas*, 40 m. amž. Susirinkimo tikslas – įkurti partizanų tėvūniją ir jos štabą.

R. K. p a s t a b a: kitais duomenimis, iš ŽALIOSIOS rinktinės buvo atvykę:

Saulius-**Žilys Bronius**, ŽALIOSIOS štabo tėvūnijos viršininkas, kuris buvo išėjęs į Biržų girią įkurti tėvūnijos. Taip savo prisiminimuose rašo Vytautas Pakaušis-*Gailis* kn. APP, II d., 2 kn., p. 293;

Tilvikas, ***Laisvūnas***-**Julius Navakas**, ŽALIOSIOS rnkt. visuomeninio sk. viršininkas, taip pat einantis Gedimino r. vado pareigas. Gimęs 1910 m., Mikėnų k., Pasvalio r.;

Zubrys, ***Vėjelis***-**Tautvilis Vaitiekūnas**, g. 1921 m. Likalaukių k., Vabalninko r. (suimtas 1953 03 12 ir užverbuotas MGB agentu);

Grafas-**Vaicekauskas** (kitur – **Vaičekauskas**) **Juozas**, slapyvardžiu minimas kaip ŽALIOSIOS rinktinės narys (kn. APP, II d., 2 kn., p. 251, 265 ir 268. Turėjo ir ***Pono*** slapyvardį);

Klevas, ***Pilypas***-**Povilas Žilys**, g. 1918 m., iš Šakarnių k. Žuvo 1953 02 11 Truskavos vlsč., Dovydų miške, su J. Šibaila-*Merainiu*.

Kn. APP, II d., 2 kn., 19 nuotr., kur įamžintas 1951 m. rugpjūčio partizanų susitikimas, nei *Klevo*, nei *Grafo* nėra. Nebent jie lankėsi vėliau. Buvęs partizanas Romas Styra dar kartą patvirtina, kad iš ŽALIOSIOS rnkt. tuo metu tik vieną kartą buvo atėję trys vyrai: *Saulius*, *Tilvikas* ir *Zubrys*, o *Grafas* buvo atėjęs kažkada anksčiau.

Susirinkime dalyvavo: Giedrikas Stepas-*Girietis*, Pivoravičius Linas-*Kanapė*, Petronis Romas-*Siaubas*, Kregždė Kostas-*Piršlys*, Valentėlis Kazys-*Pavasarėlis*, Mekonis Bronius-*Cvinklys*...

Kai *Klevas* paskyrė SIERAKAUSKO partizanų tėvūnijos štabo viršininką ir visuomeninės dalies viršininką, jis mus supažindino su instrukcija ir partizaniniais laikraščiais „Pogrindžio tiesa“, „Partizanas“, „Bočių keliais“.

Man žinoma, kad į ŽALIOSIOS rinktinę įeina trys partizanų rajonai (tėvūnijos) – Sierakausko, Vytenio ir (?).

Aš žinau tik Vytenio r. vadą *Saulių* ir ŽALIOSIOS rnkt. štabo darbuotoją *Klevą*.

Iš L. Pivoravičiaus apklausos protokolo, rašyto 1951 10 18

Apklausa pradėta 20 val., baigta 2 val.

<...> Būdamas partizanų būryje nuo 1945 m. kovo mėn., dalyvavau šiose operacijose ir susidūrimuose su MGB kariuomene bei „liaudies gynėjais“.

1945 m. gegužės mėn. kartu su Kaziu Kalpoku, Jonu Šidlausku, Albinu Šidlausku ir kitais, iš viso 20 partizanų, apsistojome negyvenamame Krivicko Romo ūkyje, kuris tuo metu dirbo Pandėlyje stribų būrio vadu. Tame vienkiemyje mes gyvenome keletą dienų ir, kai apie mus sužinojo Pandėlyje dislokuotas MGB kariuomenės dalinys, į vienkiemį buvo atsiųsta „l. g.“ grupė. Susišaudymo metu nei vienoje, nei kitoje pusėje aukų nebuvo.

Po šio susišaudymo į Romo Krivicko vienkiemį daugiau neužėjome. Vėliau Krivickas buvo suimtas partizanų, vadovaujamų Jono Šidlausko, ir sušaudytas.

1945 m. liepos mėn., kai aš, Pivoravičius Linas, buvau K. Kalpoko būryje, stovyklavome Puznos miške. Miške tuo metu mūsų būrį susekė MGB kareiviai ir įvyko susišaudymas. Ar kas nors žuvo iš MGB kareivių pusės, aš nežinau, o mūsų visas būrys nuo persekiotojų pasitraukė.

1945 m. rugpjūčio mėn. aš kartu su kitais K. Kalpoko būrio partizanais buvau viename Beržynės k. ūkyje, Vabalninko r. Kažkas iš partizanų pastebėjo toliau nuo mūsų trimis pastotėmis važiuojančius „l. g.“. Kadangi jie buvo per toli, todėl mes nė vieno nenušovėme.

Apie 1947 m. rugpjūčio mėn. aš, Albinas Šidlauskas, Juozas Bulovas ir Povilas Skiauterė nuėjome į Kvedariškio k., Pandėlio r. paimti konfiskuotų arklių ir juos parduoti turguje. Atėję pas pil. Arciuką (rusų tautybės), iš jo sužinojome, kad į Kvedariškio k. pas savo žmonas yra atėję du „l. g.“. Arciukas mums parodė, kur gyvena šitie skrebai, todėl mes nutarėme arklių neimti, o šiems skrebams įvykdyti mirties nuosprendį.

Apsupome vienkiemį, kuriame gyveno tie skrebai, ir ėmėm belstis į duris, bet mums niekas neatsakė. Po to Šidlauskas metė granatą, o mes pradėjome apšaudyti namą. Iš viso buvo numestos penkios granatos. Susišaudymo metu vienas skrebas buvo nušautas, o antras, likęs name, sudegė sugriuvus namui. Be to, tuo metu buvo sužeistas vienas vaikas. Žuvusio skrebo ginklą mes pasiėmėm.

Apie 1947 m. rugsėjo mėn. aš, Šidlauskas Albinas ir broliai Bulovai Juozas ir Antanas Zasinyčių k., Vabalninko r., sušaudėme 4 piliečius. 3 iš jų buvo atvykę iš Sovietų sąjungos rytinės dalies (iš Rusijos) ir 1 lietuvis. Juos sušaudėme dėl to, kad mums buvo reikalingi ginklai, o jie buvo ginkluotos grupės nariai. Paėmėm 3 rusiškus šautuvus ir vieną naganą.

Apie 1948 m. liepos mėn. aš kartu su Šidlausku Albinu, broliais Juozu ir Antanu Bulovais Lazdyninės miške padarėme pasalą. Joje išbuvome dvi dienas. Pastebėjo-

me miške važinėjantį sunkvežimį su kareiviais ir šienu, todėl nutarėme juos apšaudyti. Ar buvo kas nušautas iš kareivių – nežinau.

Maždaug 1948 m. rugsėjo mėn. aš su Šidlausku Albinu, broliais Juozu ir Antanu Bulovais ir Puzinu Aleksu-*Liudviku* Pandėlio geležinkelio stotyje sudeginome šieno sandėlį: kelis šimtus tonų valdiško šieno (jis buvo vežamas traukiniais į Rusijos gilumą, tarsi Rusijoje būtų maža šieno – *R. K.*).

1949 m. rugpjūčio mėn. aš, Šidlauskas Jonas, Šidlauskas Albinas, Kregždė Kostas, Vaivada Romas, Vaivada Bronius-*Kalvelis* įvykdėme nuosprendį Papilio vlsč. piliečiui Remeikai Antanui. Iš jo paėmėm šautuvą ir dokumentus. Iš mūsų pusės žuvo Šidlauskas Jonas.

Kartu su Remeika važiavo dar vienas valsčiaus darbuotojas Lansburgas, kuris į susišaudymą nesivėlė, numetė šautuvą ir dviratį, o pats pabėgo. Kad Lansburgas ir Remeika važiuos tuo laiku, mes nežinojome.

1949 m. spalio mėn. aš, Šidlauskas Albinas, Liaudanskas Stasys, Glemža Kazys, Januševičius Alfonsas Kadarų miške. Pandėlio r. surengėme pasalą ir sunaikinome 2 skrebus: Jasinską Adolfą ir Šilkinį Povilą ir sužeidėme finansų sk. darbuotoją Vadlūgą Vytautą. Vienas skrebas pabėgo. Iš sužeistojo Vadlūgos paėmėm 38 345 rub., kuriuos tarpusavyje pasidalijome, o sužeistasis Vadlūga mirė. Man asmeniškai atiteko 6 000 rublių. Užpuolimą suplanavo Šidlauskas. Buvo paimti 2 automatai ir šovinių.

1950 m. balandžio mėn. aš, Čepulis Jonas, Baltušis Jonas, Šidlauskas Albinas, Mekonis Bronius, Valentėlis Kazys, Puzinas Aleksas ir Vaivada Bronius miške netoli Moškėnų k., Rokiškio r., surengėme pasalą. Vieną dieną mes užpuolėme ir sušaudėme MGB leitenantą Gariušiną, Pandėlio vlsč. sekretorių Pumputį Antaną ir vlsč. finansų sk. darbuotoją Gasiūną Vladą. Paėmėm pastotę su 15 l degtinės, kažkiek butelių buvo sudaužyta. Iš nušautųjų paimti ginklai: automatas, pistoletas TT ir įvairūs dokumentai. Kad šitie asmenys važiuos, mes nežinojome.

AKTAS, 1950 m. kovo 31 d. Mes, žemiau pasirašę: Rokiškio MGB sk. vyr. oper. įgaliotinis ltn. ZACHAROV, Pandėlio „liaudies gynėjų“ būrio kovotojai – MGB sk. „l. g.“ POPOV, Obelių apyl. tarybos pirmininkas BULOVAS ROMAS, s. Prano, ir Obelių apyl. tarybos deputatas RAIŠYS ALFONSAS, s. Vinco, surašėme šį aktą dėl to, kad 1950 m. kovo 31 d., 7 val. vakaro, Laukupėnų miške kelyje Rokiškis–Pandėlys iš pasalų buvo užmušti Ragelių milicijos viršininkas ltn. GARIUŠIN NIKOLAJ, Pandėlio vlsč. vykd. k-to sekretorius PUMPUTIS ANTANAS, s. Antano, ir Pandėlio vlsč. vykd. k-to finansų inspektorius GASIŪNAS VLADAS, s. Antano.

Po teroro akto žuvusiųjų lavonai buvo apiplėšti. Ltn. GARIUŠINUI buvo nuauti batai, nurengtas odinis paltas, kepurė, pistoletas ir dokumentai. PUMPUČIUI nuauti batai ir paimti dokumentai. Po apiplėšimo „banditai“ pasislėpė.

Šį aktą surašiusiųjų parašai: (BULOVAS), (RAIŠYS), (POPOV), (ZACHAROV)

1950 m. rugpjūčio ar rugsėjo mėn. aš, Šidlauskas Albinas, Puzinas Aleksas, Baltušis Jonas, Mekonis Bronius ir Liaudanskas Stasys prie Valiuliškių k., Pandėlio r., krūmuose surengėm pasalą Pandėlio k. tarybos pirmininkui Šeškauskui, dviem Paruošų ministerijos darbuotojams ir dar vienam, kurį neva sužeidėm. Iš nušautųjų buvo paimtas medžioklinis šautuvas ir naganas, taip pat paimti įvairūs dokumentai. Pasalą suplanavo Šidlauskas.

1950 m. rugpjūčio–rugsėjo mėn. aš, Šidlauskas Albinas, Baltušis Jonas, Čepulis Jonas, Puzinas Aleksas ir Liaudanskas Stasys 2 dienas buvome pasaloje ir laukėme norėdami užpulti bet kokius sovietinės valdžios pareigūnus. Antrą dieną Skapagirio miške sutikome su statybine medžiaga važiuojančius 3 skrebus.

R. K. p a s t a b a: Skapiškio skrebai ir kiti sovietinės okupantų valdžios aktyvistai griovė kaimuose ištremtųjų į Sibirą namus, statybines medžiagas gabenosi į Skapiškio miestelį ir ten statėsi gryčias.

Tuo metu mes su dėde Dūda Vitaldu grįžome iš Skapiškio geležinkelio stoties ir Skapagiryje, važiuojant link Pandėlio, tuoj pat už buvusios Ažubalio k. autobusų stotelės, pamatėme ant kelio gulintį nušautą arklį, griovyje apverstą vežimą, o netoliese jo du ar tris gulinčius nušautus skrebus. Ant kelio daug kraujo... Mūsų arklys pasibaidė, šoko per griovį, aš išvirtau iš vežimo, dėdė vos arklį sulaikė įtempęs vadeles, ir kaire kelio pakele laimingai išvažiavom vėl ant kelio ir nuvažiavom į Pandėlį.

Kn. „Archyviniai dokumentai apie nacionalistų antiliaudinę veiklą“, išleistoje 1962 m., p. 160 partizanas Baltušis Jonas-*Trimitas* teigia, kad 1950 m. vasarą jie nužudė 3 žmones (taip knygutėje), nors iš tikrųjų visi trys buvo skrebai. Pasaloje dalyvavo: Albinas Šidlauskas-*Žalgiris*, Aleksas Puzinas-*Liudvikas*, Jonas Čepulis, Linas Pivoravičius-*Kanapė*, Stasys Liaudanskas-*Baltrus* ir Jonas Baltušis-*Trimitas*.

1950 m. rugpjūčio 30 d. Užubalių k. žuvo 3 Skapiškio skrebai: Paskačimas Antanas, Adomo g. 1917 m., Lukošiūnas Mykolas, Andriaus, g. 1909 m., ir Dzikavičius Vladas, Jono.

Visi jie buvo nušauti. Vienas skrebas metėsi bėgti, bet Šidlauskas jį pasivijo ir nušovė maždaug už 300–400 m nuo pasalos vietos. Pas užmuštuosius (taip rusiškam tekste – *R. K.*) rasti ir iš jų paimti 2 automatai bei dokumentai.

1950 m. gruodžio mėn. 18 d. aš, Baltušis Jonas ir Čepulis Jonas Girbučių k., Vabalninko r., įvykdėme nuosprendį 2 Girbučių k. gyventojams: Vilčinskui ir Kuliukui. Abu sušaudėme Baltušio nurodymu įtariant juos palaikius ryšį su MGB.

1951 m. gegužės 14 d. aš, Baltušis, Liaudanskas, Laucius ir Čepulis iš pasalų apšaudėme važiuojančius milicijos darbuotojus. Vieną milicininką Mišenį Pankratij Semionovič nušovėme, mirtinai sužeidėme areštuotąjį Žiedelį Joną, s. Juliaus, Satkūnų k. gyventoją, Pandėlio r. milicijos darbuotojus ltn. Kulšą Julių, s. Stasio, ir milicininką Kvedarą Matą, s. Petro. Iš mūsų buvo nušautas Jonas Čepulis. Šio akto mes neplanavome, o pasaloje buvome dėl to, kad šiuo keliu dažnai važinėjo milicijos, sovietiniai-partiniai darbuotojai.

1951 m. liepos mėn. aš žinojau apie Pandėlio MTS apiplėšimą. Į šią operaciją ėjo Liaudanskas Stasys ir Styra Romas. Kiek man žinoma, iš MTS jie paėmė 10 000 rub. valdiškų pinigų. Aš asmeniškai iš šios sumos gavau 1500 rublių.

Iš L. Pivoravičiaus apklausos protokolo, rašyto, 1951 11 16

Apklausia Šiaulių sr. MGB valdybos tardymo sk. viršininkas plk. GERASIMOV ir tardymo sk. viršininko pavaduotojas vyr. ltn. KUZNECOV. Vertėjas – KISELIOV.

Tardytojas reikalauja išvardyti Pivoravičiui žinomus partizanų ryšininkus ir rėmėjus.

1. **Suvaizdis Petras**, 30 m. amž., gyvena Šekštininkų k., Pandėlio r., dirba kolūkyje. 1945 m. jis buvo pašauktas į sovietinę armiją, atitarnavo beveik dvejus metus.

1947 m. buvo demobilizuotas ir grįžo pas savo tėvą Suvaizdį Praną (65 m. amž.), iš kurio iki sūnaus grįžimo iš armijos, mes gaudavome materialinę pagalbą.

1947 m. vasarą, kai eilinį kartą kartu su Albinu Šidlausku, Jonu Šidlausku, Juozu ir Antanu Bulovais aplankėme Suvaizdį Praną, pas jį sutikome iš armijos grįžusį sūnų Petrą, pasidalijome įspūdžiais iš sovietinės armijos ir jis sutiko palaikyti su mumis ryšį. Nuo to laiko mes nuolat pradėjome pas juos lankytis, maždaug vieną kartą per mėnesį, iš jo gaudavome maisto produktų ir mus dominančios informacijos apie MGB kariuomenės veiklą ir „liaudies gynėjus".

Suvaizdis Petras turi seserį Tamošiūnienę, 30 m. amž. Jos vyras Tamošiūnas Vytautas maždaug nuo 1945 m. tarnauja stribu Pandėlyje.

Suvaizdis Petras mums susitarus tą giminystės ryšį panaudojo kaip vieną mus dominančios informacijos šaltinių. Skrebas Tamošiūnas, nieko blogo neįtardamas, atsakinėjo į jam pateiktus klausimus.

Suvaizdis Petras Tamošiūnu nepasitikėjo, todėl informaciją iš jo išgaudavo tokiu metodu, nes bijojo kad jo neišduotų.

1950 m. liepos mėn. aš, Baltušis Jonas, Čepulis Jonas ir Stasys Liaudanskas eilinį kartą aplankėme Petrą Suvaizdį, ir jis mums pranešė, kad kaimyniniame Valiuliškių k., Pandėlio r., nuo jo namų maždaug du kilometrai šiandien šieną pjovė buvęs Pandėlio vlsč. vykdomojo k-to pirmininko pavaduotojas Meškauskas ir keletas ginkluotų žmonių. Be to, Suvaizdis Petras pastebėjo, kad jie pjaus šieną ir ateinančią dieną. Leido mums suprasti, kad juos būtų galima sušaudyti ir nuginkluoti.

Gavę tokią informaciją, nutarėme juos sunaikinti. Liaudanskas Stasys pasisiūlė ryt iššvalgyti minėtus asmenis ir apie rezultatus pranešti mums.

Iš Suvaizdžio Petro išėjome į Girelės mišką ir įsikūrėme už pusantro kilometro nuo jo namų, kur susitikome su kitais partizanais, dalyvausiančiais kitą dieną sunaikinant minėtus asmenis. Petras Suvaizdis, kitą dieną nuėjęs į Valiuliškių k. ir pamatęs šiuos asmenis, vėl pjaunančius šieną, mums apie tai pranešė papildomai. Tos dienos vakare aš su anksčiau minėtais partizanais dalyvavau sunaikinant šiuos asmenis. Surengus pasalą prie Valiuliškių – Vozgučių k. kelio, buvo nukautas stribas Šeškauskas ir kiti du kartu su juo buvę stribai, ketvirtam pasisekė pabėgti. Iš nukautųjų paimtas naganas ir medžioklinis šautuvas.

2. **Griciūnienė**, 39–40 m. amž., gyvena Miegonių k., Pandėlio r., dirba kolūkyje. Iki 1946 m. kartu su vyru Adolfu Griciūnu ir sūnumi Ernestu Griciūnu iš Miegonių k., Pandėlio r., dirbo savo ūkyje. Griciūno šeimą aš pažinojau dar prieš išeidamas į mišką, kadangi gyvenau kaimyniniame kaime, maždaug už 4 kilometrų.

1946 m. Griciūnas Ernestas stojo į stribus Biržų mieste, todėl tėvas ir jo motina persikėlė į Biržus. Ten jie gyveno apie dvejus metus, o 1948 m. rudenį dėl sūnaus arešto už vogimą, buvo priversti grįžti atgal į Miegonių k., kur vyras Griciūnas ėmė varyti samagoną.

Jiems sugrįžus į Miegonių k., 1948 m. rudenį, mėnesio nepamenu, mes su Albinu Šidlausku nutarėm išsiaiškinti, už ką areštuotas jų sūnus, ir apsilankėme Griciūnų namuose. Jie mus priėmė, pavaišino namine, papasakojo, kad buvo priversti grįžti atgal iš Biržų, nes jų sūnus tikrai suimtas už vagystę ir nuteistas 15 m. lagerio.

Taip mūsų susitikimas baigėsi, mes perspėjome, kad jie apie mus nepraneštų MGB organams. Jie mus patikino, kad niekam nepraneš ir, prieš mums išeinant, pasiūlė toliau lankytis jų namuose.

Po to aš nuolat, tiesa, retokai, maždaug vieną kartą per du mėnesius, o kai kada ir daugiau, kartais su partizanais Šidlausku (*Matrosu*?) Albinu, kartais su Petroniu Romu ir rečiau su Valentėliu Vytautu bei Mekoniu Broniumi pradėjau lankyti Griciūnienę ir jos vyrą, kurie mus dažniausiai aprūpindavo samagonu ir informuodavo apie vietinės valdžios organų veiklą kaime.

1949–1950 m., nepamenu, kokį mėnesį, Griciūnas Adolfas buvo areštuotas už samagono varymą ir 1950 m. pavasarį nuteistas 7 m. lagerio. Kai po to kartu su Šidlausku Albinu apsilankėme pas Griciūnienę, jinai mums pasakė, kad jos vyrą įskundė Urbonas ir Mačys (kitur – Mačėnas – *R. K.*), gyvenantys Miegonių k. Ji ėmė prašyti, kad mes atkeršytume jiems, nes jie liudijo jos vyro byloje. Griciūnienė tiesiai pasakė, kad juos reiktų užmušti, kad daugiau „nešpijonautų".

Mes nutarėm Griciūnienės duomenis patikrinti. Prieš tris mėnesius užėjome pas savo rėmėją Čižą Joną, kuris dirbo apylinkės pirmininku ir gyveno tame pačiame Miegonių k. Pokalbio metu Mačį ir Urboną jis apibūdino kaip aktyviai dirbančius sovietų valdžiai. Jis pranešė, kad Urbonienė yra kaimo tarybos deputatė ir, nors tiesiai nepasakė, bet jo nuomone, geriau juos pašalinti. Davė mintį, kad jis irgi už jų sunaikinimą.

Šis pokalbis su Čižu vyko 1950 m. rugpjūčio mėn., prieš keturias dienas, kai buvo sušaudyti Mačys ir Urbonas, o po dviejų dienų Pandėlio girioje partizanai Albinas Šidlauskas ir Jonas Baltušis galutinai nusprendė juos sušaudyti, ir nuosprendis buvo įvykdytas (kaltinamojoje išvadoje pažymėta, kad buvo užmušti Einorių kolūkio nariai, Miegonių k. gyventojai Urbonas Povilas 1901–1950 08 13 ir Mačys Balys – *R. K.*).

Partizanų grupė, turėjusi įvykdyti nuosprendį Mačiui ir Urbonui: aš, Linas Pivoravičius, Danys Ruželė, Romas Petronis, Vytautas Valentėlis ir Adolfas Bičiūnas.

Partizanų pasitarime (KLT), kuriame galutinai nuspręsta sunaikinti Urboną ir Mačį, pirmas dėl jų sunaikinimo pasisakiau aš, L. Pivoravičius. Mane palaikė Šidlauskas ir Baltušis. Po to buvo sprendžiamas klausimas dėl kitų dviejų grupių sudarymo nuosprendžių Berčiūnėlių k., Vabalninko r. ir Pandėlio vnk., Pandėlio r., vykdymui. Aš buvau grupės vyresnysis, ėjau su minėtais partizanais į Miegonių k., kur įvykdėme nuosprendį Urbonui ir Mačiui.

Iš Romo Petronio apklausos protokolo, rašyto 1951 10 15

Apklausia Šiaulių MGB 2N valdybos mjr. SEREBRIAKOV ir tardymo sk. viršininkas kap. MITROFANOV. Vertėjas – j. ltn. BASYS.

Petronis Romas, s. Romo, g. 1912 m. Žadeikių k., Vabalninko r. Išsimokslinimas – 4 gimnazijos klasės. Tardytojas klausia, kokiu būdu ir per ką jis turėjo palaikyti ryšį su Tauro rinktinės štabu.

Petronis atsako: partizanų pasitarime, kuris įvyko 1951 m. rugpjūčio 25 d. dėl organizacijos ir partizanų SIERAKAUSKO tėvūnijos vadovybės išrinkimo, dalyvavo šie Tauro rinktinės atstovai: *Klevas*, *Grafas*, *Zubrys* ir *Saulius*.

Šios rinktinės pavadinimo anksčiau aš nežinojau ir klaidingai nurodžiau, kad rinktinės atstovai buvo 3, nes maniau, jog *Zubrys* ir *Saulius* taip pat buvo rinktinės atstovai.

Grafas, *Zubrys* ir *Saulius* į pasitarimą atėjo kartu su *Klevu*, bet kodėl – nežinau. Manau, jog jie atėjo kaip *Klevą* lydintys partizanai.

Šiame pasitarime ryšiui tarp Tauro rinktinės ir SIERAKAUSKO tėvūnijos buvo paskirti ryšininkai *Cvinklys*-Mekonis Bronius ir *Zubrys*, kadangi iš vietinių gyventojų ryšininkų Tauro rinktinėje nebuvo.

R. K. p a s t a b a: jau minėtoje kn. „Archyviniai dokumentai apie nacionalistų antiliaudinę veiklą“, p. 111, kur pateikti Romo Petronio 1951 m. spalio 14 d. parodymai, rašoma:

„<...> **1951 metų liepos mėn.** aukščiau nurodytuose rajonuose veikiantieji „nacionalistinių gaujų“ dalyviai Biržų girios 26-e kvartale sušaukė pasitarimą.

„Banditų“ pasitarime buvo aptariamas vienas organizacinis klausimas: „gaujų“ susijungimas ir vieningos „banditų“ vadovybės sudarymas. Buvo nutarta iš atskirų „gaujų“ sudaryti tėvūniją ir jos štabą.

Į „banditų“ pasitarimą iš Panevėžio rajono atvyko „banditų“ rinktinės atstovai: „banditas“ *Saulius* ir dar vienas mažo ūgio. Jo pavardės bei slapyvardžio nežinau. Šiuos „banditus“ lydėjo „banditų“ būrio vadas *Zubrys*, kuris palaikė su mumis ryšius per „banditą“ Mekonį-*Cvinklį*...“

Čia R. Petronio pateikti duomenys apie tris atvykusius iš Panevėžio r. atitinka Romo Styros patvirtinimą, jog iš Žaliosios girios nuo Panevėžio buvo atvykę trys atstovai: *Saulius*-Žilys Bronius, *Zubrys*-Vaitiekūnas Tautvilis ir *Tilvikas*-Navakas Julius. Vadinasi, kn. APP, II d. 2 kn. esanti 19 nuotrauka, daryta kaip tik tuo metu – 1951 m. liepos mėn., atitinka visus duomenis.

P. 112. „<...> **Antrą kartą** pas mus į „banditų“ pasitarimą „banditų“ rinktinės atstovai atvyko **1951 m. rugpjūčio 25 d.** „Banditų“ pasitarimas įvyko nedideliame Zindriniškių (taip rusiškame tekste, iš tikrųjų turėtų būti Žadeikių k. – *R. K.*) miškelyje Pandėlio r.

Iš mūsų dalyvavo 8 „banditai“. Iš „banditų“ rinktinės buvo „banditai“ ***Klevas*-Žilys Povilas**, ***Saulius*-Žilys Bronius** ir ***Grafas***, juos lydėjo „banditas“ ***Zubrys*-Vaitiekūnas Tautvilis**. Šiame pasitarime buvo sukurta SIERAKAUSKO tėvūnija ir sudarytas tėvūnijos štabas...“

Iš to galima daryti išvadą, kad dėl SIERAKAUSKO tėvūnijos įkūrimo **buvo sušaukti du pasitarimai**. Pirmas – **1951 m. liepos mėn.**, antras – **1951 m. rugpjūčio 25 d.**, kai galutinai buvo įkurta SIERAKAUSKO tėvūnija ir paskirti jos vadovaujantys pareigūnai.

Anksčiau pateiktuose Romo Styros prisiminimuose minimas tik vienas pasitarimas, kuriame dalyvavo trys atstovai iš ŽALIOSIOS rinktinės, taip pat apie du pasitarimus savo parodymuose nekalba ir Linas Pivoravičius, bet jis kalba apie antrąjį pasitarimą. Partizanas *Grafas* minimas kn. APP, II d., 2 kn., p. 251, 265 ir 268.

Nesuprantama, kodėl ŽALIOSIOS rinktinę R. Petronis vadina Tauro rinktine? Gal jis bandė manipuliuoti, kad neišduotų tikrojo rinktinės pavadinimo?.. Šis Tauro rinktinės pavadinimas minimas ir Jono Baltušio-*Trimito* baudžiamojoje byloje Nr. 19555, kurioje Petronis aiškina, kad „tėvūnijos „Tauras“ vadas Stepas ir broliai Krivickai – Bronius ir Povilas – slapstėsi Biržų girioje, 25-oje kvartalinėje, kur buvo įkurta Sierakausko tėvūnija ir „Tauro“ rinktinė“.

Nijolė Gaškaitė teigia, kad PILĖNŲ tėvūniją paskatino sukurti 1951 m. atėję trys vyrai nuo Panevėžio Žaliosios girios pusės: *Saulius*-Žilys Bronius, *Tilvikas*-Navakas Julius ir *Zubrys*-Vaitiekūnas Tautvilis. Tuo metu visoje PILĖNŲ tėvūnijoje buvo likę apie 40–50 partizanų. N. Gaškaitė teigia, kad iš suimto PILĖNŲ tėvūnijos partizano Petronio parodymų žinoma, jog 1951 m. rugpjūčio 25 d.

Žagaryniškių k., Pandėlio r., ištremto ūkininko Juodgudžio sodyboje įvyko partizanų būrių vadų pasitarimas, kuriame buvo nutarta išrinkti naujai organizuojamos SIERAKAUSKO tėvūnijos, turėsiančios jungti visus Biržų ir Pandėlio apylinkių partizanus, vadovybę. Remiantis Jono Baltušio-*Trimito* baudžiamojoje byloje esančia medžiaga bei partizano Romo Styros parodymais, kaip manoma, netrukus Biržų girioje Baltušis, pasitaręs su Giedriku, anksčiau minėtos SIERAKAUSKO tėvūnijos pavadinimą pakeitė į PILĖNŲ. Ir taip iki pat partizaninės veiklos pabaigos šis partizanų struktūrinis vienetas išliko kaip PILĖNŲ tėvūnija, kuri apėmė maždaug šią teritoriją: Nemunėlio Radviliškį, visą Biržų girią, Biržus, Kvetkus, Roksalos mišką, Pandėlio girią, Skapagirį ir Puznos mišką palei Kupreliškį. Be to, į PILĖNŲ tėvūnijos sudėtį įėjo *Pyvesos* būrys (Suvaizdis, Žilinskas, Butėnas), Vabalnykėnų būrys, kuriam paskutiniu metu vadovavo Kregždė Kostas-*Piršlys* ir Meškinis Bronius-*Devinė,* Panemuniečių būrys, kuriam priklausė trys broliai Tauteriai, Danas Ruželė, Linas Kabatavičius ir Mačėnas. Būriui vadovavo Vytautas Tauterys.

N. Gaškaitė kažkodėl nemini, kad pirmasis pasitarimas dėl apygardos įkūrimo vyko 1951 m. liepos mėn., o antrasis – tų pačių metų rugpjūčio 25 d. ir kad jame dalyvavo jau 4 ŽALIOSIOS rinktinės atstovai. Visa tai labai aiškiai patvirtina R. Petronio duoti parodymai jo tardymo metu.

<...> Iš Mekonio ir *Zubrio* pokalbio aš supratau, kad rinktinės štabas nuo mūsų rajono yra apie 60 km link Panevėžio. Ryšys su rinktine turėjo būti palaikomas asmeniškai tik per Mekonį ir *Zubrį*. Dėl to ryšiui palaikyti kažkokiame vietinio gyventojo ūkyje buvo ryšio punktas, kuris buvo pusiaukelėje nuo mūsų stovyklos iki rinktinės štabo. Mekonis turėjo nueiti pas tą žmogų ir ten, susitikęs su *Zubriu,* apsikeisti partizanine korespondencija.

Tardytojas klausia, kur gyvena Pivoravičiaus žmona Eugenija Alasevičiūtė, d. Jurgio (29 m. amž.).

<...> Oficialiai mes nesame vedę, ji gyvena Einorių k., Pandėlio r. Per trejus metus pas ją, kaip pas žmoną, aš užeidavau dažnai vienas, o kartais – su Pivoravičiumi.

Tardytojas klausia, kokius ryšininkus savo veiklos rajone turi panemuniečių būrio vadas Linas Kabatavičius. Petronis paaiškina, jog, be ryšininko Atkočiūno, Linas dažnai užeina pas Eiskudžių k., Pandėlio r., 40 m. amžiaus gyventoją Bronių Dovydėną.

<...> 1950 m. vasarą Dovydėno sodyboje įvyko partizanų susitikimas su Lino būriu. Jie buvo užėję pasiimti produktų. Lino partizanai man pasakojo, jog jie dažnai lankosi pas Dovydėną. Tą sykį pas Dovydėną kartu su manimi buvo ir Pivoravičius.

Tardytojas klausia, kokius ryšius turi Jono Baltušio vadovaujamas būrys?

<...> Anksčiau aš minėjau vieną Žalkauską, bet jo būrio partizanai dažnai lankosi Buivėnų k., Pandėlio r., pas savo rėmėją Glemžą, 50 m. amž., pas kurį, kaip aiškino Baltušis, jis buvęs 1950 m., kur mes užeidavom atsigerti alaus.

Tardytojas klausia, kas buvo Kregždės Kosto ryšininkai ir rėmėjai?

<...> Ankstesni Kregždės ryšininkai areštuoti. Iš jų man žinomas Zizonių k. gyventojas Kučinskas, 40 m. amž., pas kurį aš lankiausi kartu su Kregžde, Bronium Meškiniu, Gasiūnu... 1948 m. pas jį mes užėjome rinkdami maisto produktus.

Tardytojas reikalauja išvardyti visus SIERAKAUSKO tėvūnijos ryšininkus ir rėmėjus.

<...> Be tų, kuriuos, aš minėjau prieš tai, daugiau ryšininkų nežinau. Man žinomi šie partizanų rėmėjai:

1. **Grigaliūnas Povilas**, 18 m. amž., gyvena Valiuliškių k., Pandėlio r. Pas Grigaliūną aš buvau du kartus: 1951 m. vasarą kartu su Linu Pivoravičiumi ir Stasiu Liaudansku. Buvome užėję maisto produktų.

2. **Švitienė**, 40 m. amž., gyv. Budynių k., Biržų r. Pas Švitienę ūkyje buvau du kartus su vadu Stepu Giedriku pavasarį ir 1951 m. vasarą. Pas ją užėjome gauti informacijos apie MGB sudėtį rajone ir jų gyvenamąsias vietas. Kai aš buvau pas ją su Steponu, ji pasakojo, jog ji buvusi Biržuose, mačiusi Žilinską Edvardą ir perspėjo mus, jog į Budynių kaimą atėjo kareiviai.

3. **Kaminskas Adolfas**, 45 m. amž., gyvena Budynių k., Biržų r. Jo ūkyje yra įrengtas specialus bunkeris gyvenamajame kambaryje po grindimis. Aš jame slėpiausi 1947 m. žiemą su Linu Pivoravičiumi ir 1948–1949 m. žiemą. 1950 m. žiemą slėpiausi vienas. Kaminskas mus aprūpindavo maisto produktais.

4. **Tauterytė Vanda (Graičiūnienė)**, 22 m. amž., gyv. Valiuliškių k., Pandėlio r. Mokytoja. Mekonis man pasakojo, kad jis pas ją dažnai užeina kaip pas savo merginą.

5. **Kaupelytė Emilija**, 20 m. amž., gyv. Žvaguičių k., Pandėlio r. (2011 m. ji gyveno tame pačiame Žvaguičių kaime – *R. K.*). 1945–1946 m. aš, Pivoravičius, Gasiūnas Alfonsas ir kiti pas ją užeidavom maisto produktų, slėpėmės... Vėliau pas ją lankydavomės rečiau. Paskutinį kartą pas ją buvome 1950 m. vasarą. Ji mums tą dieną atnešė degtinės.

R. K. p a s t a b a: labai dažnai tardytojas į tardomojo parodymus įkiša žodį „degtinė“ arba „samagonas“. Ar tai nebus spec. užsakymas iš aukščiau, kad taip būtų sumenkintas partizanų autoritetas ir jie būtų parodyti kaip prasigėrę „banditėliai“? Aš asmeniškai tuo net neabejoju. Be to, gerai žinau, kokia griežta tvarka buvo partizanų būriuose dėl degtinės vartojimo. Žinoma, to jau negalima teigti, kai buvo sunaikinti vadai ir liko pavieniai kovotojai...

6. **Šablickaitė Janė**, 25 m. amž., gyv. Žadeikių k., Vabalninko r. Pas ją lankiausi du kartus pavalgyti 1950 m. pavasarį su partizanu Šinska Albinu-*Putele*. Styra Romas-*Rėksnys* man pasakojo, jog jis pas ją dažnai užeina.

7. **(...?)** 50 m. amž., Kudinių k., Biržų r. gyventoja. Partizanus pastoviai aprūpina samagonu. 1950 m. rudenį aš pas ją lankiausi su Panemuniečių partizanais: Daniu Ružele, Stepu Giedriku, Linu Pivoravičiumi ir kt. Man pasakojo, kad jie dažnai pas ją užeidinėja naminės.

Tardytojas klausia, kokiuose sovietinių aktyvistų apiplėšimuose ir žmogžudystėse jam teko dalyvauti.

<...> 1949 m., kai priklausiau Alizaviečių būriui, kuriam vadovavo Albinas Šidlauskas-*Žalgiris*. Būrį sudarė: Šinska Albinas-*Putelė*, Mekonis (kitur – Mikonis – *R. K.*) Bronius-*Cvinklys*, Kibilda iš Girsteikių k., Kairys Petras-*Beržinis* iš Muntvydų k. (žuvo Virbališky), Vaivada Romas ir Mekonis Vytautas-*Pabrinkis* (toliau epizodai beveik tokie pat kaip ir prieš tai pateiktuose Lino Pivoravičiaus tardymų protokoluose – *R. K.*).

Iš Romo Petronio apklausos protokolo, rašyto 1951 11 02.

Apklausia Šiaulių MGB valdybos tardymo sk. viršininko pavaduotojas vyr. ltn. KUZNECOV. Vertėjas – KISELIOV.

Tardytojas klausia, kada ir kokiomis aplinkybėmis Petronis įsitraukė į partizanų būrį?

<...> 1944 m., baigiantis karui, nes bijojau būti areštuotas dėl tarnybos policijoje, ėmiau slapstytis brolio Petro Petronio ūkyje. Slapsčiausi vienas broliui priklausančiuose pastatuose. Specialiai tam įrengtų slėptuvių ir bunkerio neturėjau.

Mano brolio kaimynystėje, tame pačiame Žadeikių k., Vabalninko r., tuo metu gyveno Petras Galvanauskas. 1947 m. jis buvo areštuotas už dalyvavimą 1941 m. sukilėlių būryje ir nuteistas 25 m. lagerio. Jis palaikė ryšį su partizanais Kaziu Kalpoku ir Povilu Prakopavičium.

Tuo metu gyvendamas nelegaliai lankiausi pas Petrą Galvanauską, kurio namuose maždaug 1945 m. birželio mėn. susitikau su šitais partizanais. Pokalbio metu Kazys Kalpokas ėmė įkalbinėti mane stoti į būrį aiškindamas, kad kitu atveju galiu būti areštuotas ir teisiamas. Ir aš sutikau. Po to aš, Kazys Kalpokas ir Povilas Prakopas išėjome į Puznos mišką Vabalninko r., kur susitikome su Jono Šidlausko būriu, į kurį aš ir buvau priimtas su Kazio Kalpoko rekomendacija. Tą pačią dieną būrio vadas J. Šidlauskas man išdavė rusišką šautuvą, taip buvo patvirtintas mano įstojimas į partizanų būrį.

Nuo to momento, kai įstojau į partizanų būrį, iki 1949 m. rudens priklausiau Jono Šidlausko vadovaujamam būriui. O kai Jonas Šidlauskas žuvo, būriui ėmė vadovauti jo brolis Albinas Šidlauskas. Tame būryje išbuvau iki 1950 m. rugsėjo mėn., po to perėjau į Jono Baltušio vadovaujamą būrį. Tuo metu žuvo ir Albinas Šidlauskas, ir būriui nuo to laiko jau vadovavo Jonas Baltušis.

Jono Baltušio būryje išbuvau apie metus ir 1951 m. rugpjūčio mėn., įkūrus SIERAKAUSKO partizanų tėvūniją, perėjau į jos sudėtį.

J. Šidlausko būryje ėjau skyriaus vado pareigas maždaug iki 1947 m. Kai 1947 m. J. Šidlausko būrys sunyko, aš vėl tapau eiliniu partizanu, nes tuo metu prasidėjo kalbos dėl vadovavimo būriui, dėl to susidarė nedidelės grupelės, kurios ėmė veikti savarankiškai. Tiesa, šių grupelių kovotojai, nors ir veikė savarankiškai, bet visada skaitėsi su Jono Šidlausko nuomone; praktiškai jis iki 1949 m. ir toliau buvo būrio vadas.

Šidlausko Albino ir Baltušio Jono vadovaujamuose būriuose aš buvau eiliniu kovotoju. O kai 1951 m. rugpjūčio mėn. buvo įkurta SIERAKAUSKO partizanų tėvūnija, aš buvau paskirtas visuomeninės dalies viršininku ir tas pareigas būryje ėjau iki sulaikymo – š. m. spalio 12-tos dienos.

Iki SIERAKAUSKO tėvūnijos sudarymo vadovaujančiųjų pareigų aš neturėjau, bet neatmetama galimybė, jog š. m. spalio 13 ir 14 d. apklausose aš galėjau apie tai pasakyti, nes prieš pat sulaikymą aš stipriai išgėriau ir pirmųjų apklausų metu buvau dar labai girtas.

R. K. p a s t a b a: tik čia vienintelį kartą pats tardomasis atvirai pasako, o tardytojas užrašo, jog jis pirmųjų apklausų metu buvęs „dar labai girtas". Tai dar kartą parodo, kad žmogus buvo smarkiai apnuodytas. Tardytojas, nors ir žinojo, bet suprantama, kad negalėjo rašyti, jog tardomasis buvo dar veikiamas nuodų. Juk tai jų pačių panaudotų operatyvinių-techninių priemonių rezultatas.

Dabar aš aiškinu taip, kaip buvo iš tikrųjų, ir prieš įkuriant SIERAKAUSKO tėvūniją, aš nebuvau jokiu Kupreliškėnų–Pyvesos būrio vadu. Šiam būriui vadovavo Jonas Baltušis, o kartu su juo vadovaujančias pareigas būryje ėjo Linas Pivoravičius, kuris, žuvus Albinui Šidlauskui, vadovavo baudžiamajai grupei, kurią Albinas Šidlauskas sudarė baudžiamiesiems aktams prieš sovietinį-partinį aktyvą vykdyti.

Prieš man įstojant į Šidlausko Jono būrį, jame buvo (duomenys tikslinti – *R. K.*):

1. **Šidlauskas Albinas, s. Kosto-*Žalgiris*, *Genys***, g. Patrakės k., Alizavos apyl., Vabalninko vlsč., žuvo Anglininkų k. (kitur – Strošiūnų k. – *R. K.*), pas Davainį, 1950 m. rudenį;

2. **Glemža Kazys, s. Juozo**, g. 1918 m. Jusegirio k., žuvo 1945 07 prie Vainiūniškio ežerėlio, Alizavos apyl., Vabalninko vlsč. apsuptas NKVD kariuomenės;

3. **Januševičius Alfonsas, s. Povilo**, g. 1917 m. Pandėlio vlsč., Papilio mstl., suimtas 1951 m. 1949 m. jis dalyvavo apiplėšiant Kupreliškio mokesčių inspektorių Vadlūgą, iš kurio buvo paimta 37 000 rublių. Iš jų jam atiteko 6000 rub. Po to jis lyg tai išvyko į Rygą;

R. K. p a s t a b a: R. Styra teigė, kad Januševičius su partizanais lošė kortomis iš pinigų ir, išlošęs didelę sumą, išvažiavo į Rygą, bet ten jį atpažino Dukurnių k., Papilio vlsč., gyventojas Mitra Petras. Jie susitiko turguje, pakalbėjo ir čia pat buvo suimtas. Jį teisė kartu su visais apnuodytais kunigo A. Valantino, gavo 25 m. lagerio, po 8-erių metų grįžo, gyveno Rygoje ir žuvo neaiškiomis aplinkybėmis po tramvajaus ratais.

4. **Pivoravičius Linas, Mykolo-*Kanapė***, g. 1924 m. Einorių k., Pandėlio vlsč., suimtas 1951 10 12 (apnuodytas kunigo, MGB ag. *Tupėno*-A. Valantino);

5. **Jakubka Jonas, Antano**, g. 1921 m. Dičiūnų k., Kupiškio r. (žuvo 1945 07 18 prie Vainiūniškio ežerėlio, Kupiškio r.);

6. **Šinska Albinas-*Putelė***, g. 1912 m. Čečiškių k. (žuvo apie 1946 m. Laukminiškių k., Kupiškio r., pas Navicką. Sužeistas dengė kovos draugus Petronį ir Liaudanską, kurie laimingai pasitraukė);

7. **Prakopavičius Povilas**, g. 1912 m. Čečiškių k. (nušautas 1946 m. Žadeikių k., prie Povilonio sodybos). Jie buvo trys broliai partizanai: Antanas taip pat žuvo, o Alfonsas legalizavosi;

8. **Kalpokas Kazimieras, s. Jurgio**, g. 1907 m. Jokūbiškio k. (suimtas 1951 12 07, teistas ir sušaudytas).

Jono Šidlausko būryje buvo ir daugiau partizanų, kurių aš nepažinojau ir kurie įvairiu laiku žuvo, kiti legalizavosi ir išvyko gyventi kitur. Tuo metu mūsų būryje nuolat lankydavosi B. Mekonis iš Božų k., Vabalninko r., bet jis tuo metu priklausė *Dėdės*-Albino Tindžiulio būriui, o su mumis tik palaikė ryšį.

Kai žuvo Šidlauskas Jonas, būriui ėmė vadovauti Šidlauskas Albinas. Be mano išvardytų partizanų, tuomet į būrį įstojo Stasys Liaudanskas-*Baltrus*, Kazys Valentėlis-*Pavasarėlis*, 1950 m. pas mus pradėjo ateidinėti Kazio brolis Vytautas Valentėlis-*Karukas*, o 1951 m. pavasarį į būrį atėjo Petras Laucius-*Pumputis*.

Pakeliui susitarėme, kad Kazys ir Vytautas Valentėliai mūsų būryje laikinai nedalyvaus, o vaikščios su partizanu Mekoniu Broniumi.

Paskutiniu metu prieš susikuriant SIERAKAUSKO tėvūnijai, aš vaikščiojau kartu su Pivoravičiumi Linu, Petru Lauciumi, Jonu Baltušiu, Romu Styra ir Stasiu Liaudansku, bet ir tuo metu dažnai eidavau į Biržų girią, kur slapsčiausi kartu su Bronium Krivicku, Stepu Giedriku ir Povilu Dagiu.

Kai 1945 m. įstojau į partizanų būrį, iš Šidlausko gavau rusišką šautuvą, kurį 1946 m. vasarą jam grąžinau, o jis man davė rusišką automatą ir pistoletą TT. Pradžioje aš turėjau *Siaubo* slapyvardį, kuris 1951 m. rugpjūčio mėn., įkūrus SIERAKAUSKO tėvūniją, buvo pakeistas kitu slapyvardžiu – *Kurklietis*.

Iš apklausos protokolo, rašyto 1951 11 13.

Tardytojas reikalauja R. Petronio išvardyti visus žinomus ryšininkus ir rėmėjus ir papasakoti, kas jam žinoma apie jų nusikalstamą veiklą.

1. **Alasevičiūtė Eugenija, Jurgio**, 29 m. amž., gyv. Einorių k., Pandėlio r. Ji yra mano neteisėta žmona. Su ja pradėjau gyventi nuo 1948 m. vasaros. Pastaraisiais metais pas ją lankydavausi nuolat. Ji mane priimdavo kaip savo vyrą, duodavo maisto produktų ir teikė laikiną prieglobstį nuo sovietinių organų persekiojimo.

1948 m. vasarą ir pastaraisiais metais aš ją lankiau dažnai, maždaug kartą per mėnesį, žiemos metu – rečiau.

1950 m. vasarą, kai kelyje Pandėlys – Papilys, Pandėlio r., kartu su kitais partizanais apiplėšėm Biržų kooperatyvo darbuotojus, vežusius prekes, atėmėm apie 30–40 m manufaktūros, ją aš nunešiau pas Alasevičiūtę ir atidaviau jai.

1951 m. vasarą Alasevičiūtė, nuvažiavusi į Biržus, nupirko man kelnes už 100 rublių. Tai, kad mudu su Alasevičiūte artimai bendravome, gerai žinojo partizanas Linas Pivoravičius, su kuriuo ne kartą lankėmės pas Alasevičiūtę.

2. **Dovydėnas Bronius,** gyv. Eiskudžių k., Pandėlio r. Pas jį teko būti 2–3 kartus kartu su Kabatavičiumi Linu, Ružele Daniu, Bičiūnu Adolfu ir Tauteriu Norbertu, su kuriuo jis palaiko ryšį.

3. Jonas Baltušis, Alfonsas Januševičius, Linas Pivoravičius ir kiti dažnai lankosi pas Buivėnų k. gyventoją **Glemžą,** apie 50 m. amž. Apie jį man pasakojo Jonas Baltušis. Maždaug 1950 m. rudenį mudu su Baltušiu buvome užėję pas Glemžą ir vaišinomės alumi.

4. **Kaminskas Adolfas** – mano giminaitis. Jo žmona Stefanija Kaminskienė yra mano sesuo. 1948 m. žiemą, maždaug nuo sausio iki kovo mėn., aš slapsčiausi jų namuose ir jie mane maitino.

Pastaraisiais metais taip pat pas juos retkarčiais užeidavau, maždaug 1–2 kartus per metus. Jie mane priėmė ir pavalgydino.

5. **Kučinskas**, 40 m. amž., gyvena Zizonių k., Vabalninko vlsč. Pas jį aš buvau tik vieną kartą 1948 m. kartu su Bronium Meškiniu ir Kostu Kregžde, su kuriuo jis palaikė glaudesnį ryšį. Kučinskas mus pavalgydino, ir mes iš jo išėjome.

6. **Grigaliūnas Povilas**, 18 m. amž., gyv. Valiuliškių k., Pandėlio r. Pas jį buvau tik du kartus: 1951 m. vasarą su Linu Pivoravičiumi ir Stasiu Liaudansku. Jis mums davė maisto produktų.

7. **Švitienė**, 40 m. amž., gyv. Budynių k., Biržų r. Pas ją aš buvau du kartus su būrio vadu Stepu Giedriku pavasarį ir 1951 m. vasarą. Iš jos norėjome gauti infor-

macijos apie MGB kariuomenės pasirodymą rajone ir jos gyvenamojoje vietovėje. Ji mums papasakojo, kad prieš keletą dienų buvo Biržuose ir ten matė partizaną Edvardą Žilinską. Dėl to kilo įtarimas, kad Edvardas Žilinskas galėjo pranešti MGB organams apie partizanų buvimo vietą, kadangi savo gyvenamojoje apylinkėje ji matė kareivius. Tai sužinoję, mes skubiai iš jos išėjome, nes bijojome susidurti su kareiviais.

8. **Tauterytė Vanda**, 27 m. amž., mokytoja, gyv. Valiuliškių k., Pandėlio r. Aš pas ją niekada nebuvau. Mekonis Bronius sakė pas ją dažnai užeinantis.

9. **Kaupaitė Emilija**, 20 m. amž., gyv. Žvaguičių k., Pandėlio r. 1945–1946 m. būdamas būryje, pas ją dažnai lankydavausi su L. Pivoravičiumi, Gasiūnu ir kt.

10. **Šablinskaitė Janė**, 25 m. amž., gyv. Žadeikių k., Vabalninko r. Pas ją buvau du kartus: 1950 m. pavasarį ir vasarą. Užėjau maisto produktų, kuriuos ji man parūpino. Styra Romas man pasakojo dažnai pas ją užeinantis, ir aš galvoju, kad juodu praleidžia laiką.

11. **Glemžaitė Aldona**, 25 m. amž., gyv. Girbučių k., Vabalninko r. Ji yra partizano L. Pivoravičiaus panelė, apie kurią jis pats man ne kartą sakė.

12. **Rakūnas**, 55–60 m. amž., gyv. Girbučių k., Vabalninko r. Dirba kolūkyje. Ryšį su juo užmezgiau 1948 m. vasarą. Tada man Šidlauskas Albinas pasiūlė pas jį užeiti. Pas jį lankėmės keliese, jis mus vaišino alumi, pavalgydino.

Pabuvę pas jį apie valandą, išėjome į Stramylių mišką, Vabalninko r. Po to aš dažnai pas jį lankiausi ir gavau materialinės pagalbos. Paskutinį kartą pas jį lankiausi 1949 m. vasarą kartu su Albinu Šidlausku ir Linu Pivoravičiumi. Iš jo gaudavau maisto produktų, priemonių pasislėpti nuo sovietinės valdžios organų, taip pat sužinodavau apie MGB kariuomenės ir stribų pasirodymą jo gyvenamojoje vietovėje.

Susitikimus su Rakūnu nutraukiau 1949 m., kadangi Girbučių k. dažnai pasirodydavo rusų kareiviai.

13. **Čiučkis Alfonsas**, 40–45 m. amž., gyv, Strošiūnų k., Vabalninko r., dirba kolūkyje. 1945–1946 m. kartu priklausėm Šidlausko vadovaujamam būriui, turėjo rusišką šautuvą. Kokią praktinę antisovietinę veiklą jis vykdė, negaliu pasakyti, nes jis dažnai atsiskirdavo nuo būrio ir 1946 m. legalizavosi. Po to Čiučkis ryšio su mumis nenutraukė, o palaikė jį iki paskutiniųjų metų. Su kitais partizanais aš pas jį užeidavau 5–6 kartus per metus, jis mane aprūpindavo maisto produktais, spirituiniais gėrimais, slėpė nuo sovietinės valdžios organų ir perduodavo žinias apie padėtį būrio veiklos rajone.

1949 m. rudenį Čiučkį Alfonsą aplankėme kartu su Kaziu Glemža, jo pusbroliu, po to daugiau pas jį nebeteko užeiti, nes bijojau kareivių, kurie ėmė dažnai lankytis Strošiūnų k.

14. **Marcinkevičius Albinas**, apie 50 m. amž., anksčiau gyveno Strošiūnų k., Vabalninko r. Jis yra Šidlausko būrio rėmėjas, be to, ir pats buvo šio būrio partizanas. 1946–1948 m. dažnai lankiausi jo namuose ir gavau materialinę paramą.

1948 m. Marcinkevičiaus šeima buvo ištremta į Sibirą, o pats Marcinkevičius trėmimo išvengė ir perėjo į nelegalią padėtį. Daugiau su juo susitikti neteko.

15. **Zalaga Jonas**, 40–50 m. amž., gyv. Einorių k., Pandėlio r., dirba kolūkyje. Ryšį su juo užmezgiau 1946 m. vasarą. Pirmą kartą pas jį atėjau kartu su

Linu Pivoravičiumi, Antanu Prakopu ir Albinu Šinska. Zalaga Jonas mus priėmė, pavakarieniavom, kelionei įdėjo lašinių, duonos ir mes išėjom. Nuo to laiko pas jį ateidavome du kartus per metus ir gaudavome pagalbą. Paskutinį kartą pas jį buvome 1951 m. pavasarį su Jonu Baltušiu, Linu Pivoravičium, Petru Laucium. Zalaga mums davė žalių lašinių, duonos ir maždaug po 30 min. iš jo išėjome.

16. **Kairys Romas**, 50 m. amž., gyv. Einorių k., dirba kolūkyje. Kaip rėmėją Kairį aš pradėjau lankyti nuo 1946 m. vasaros. Mūsų ryšiai nenutrūko iki pastarojo laikotarpio. Užeidavau pas jį du kartus per metus, dažniausiai – maisto produktų. Be to, jis pranešdavo apie MGB kareivių ir stribų pasirodymą mūsų būrio veiklos rajone. Keletą kartų jis mus slėpė nuo sovietinės valdžios organų savo daržinėje.

1951 m. pavasarį mes kartu su Lauciumi Petru, Pivoravičiumi Linu ir Styra Romu aplankėme Kairį paskutinį kartą. Jis mums davė duonos ir apie 2 kg lašinių.

17. **Varnys Povilas**, 50–55 m. amž., gyv. Einorių k. Su juo ryšį užmezgėme 1947 m. vasarą. Prakopavičius Antanas anksčiau su Varniu palaikė ryšį. 1951 m. pavasarį aš, Linas Pivoravičius, Stasys Liaudanskas, Vytautas ir Kazys Valentėliai, Bronius Mekonis eilinį kartą užėjome pas Povilą Varnį ir visą parą prabuvome jo daržinėje, kur Varnys tris kartus mus pavalgydino. Nuo 1949 m. rudens Povilas Varnys dirbo Einorių kolūkio pirmininku.

18. **Rubinskas**, 50–55 m. amž., gyv. Einorių k., dirba kolūkyje. Ryšį su juo užmezgiau 1947 m. vasarą, kai pasiūlius partizanui Prakopavičiui, aš pirmą kartą pas jį apsilankiau su Albinu Tikaiža, Linu Pivoravičiumi ir Romu Vaivada. Rubinskas mums davė maisto, pavaišino alumi, papasakojo apie padėtį mūsų būrio veiklos rajone ir mes, perspėję jį, kad apie mūsų pasirodymą su niekuo nekalbėtų, išėjome. Po to pas jį lankydavomės ne rečiau kaip du kartus per metus. Jis mums parūpindavo maisto produktų, savo namuose suteikdavo poilsį, rinko žinias apie rusų kareivių judėjimą jo gyvenamojoje vietoje. Paskutinį kartą pas jį lankėmės 1950 m. vasarą.

19. **Tūra Antanas**, 50 m. amž., gyv. Einorių k. Ryšį su juo palaikiau nuo 1946 m. rudens. Pas jį ateidavau su Albinu Šidlausku, Linu Pivoravičiumi, Antanu Prakopavičiumi. Ryšį su Tūra Antanu palaikiau visą pastarųjų metų laikotarpį.

20. **Dovydėnas Kajetonas**, 30 m. amž. iš Miegonių k., Pandėlio r. Jis buvo užverbuotas partizano Romo Vaivados ir Albino Šinskos, kurių pasiūlymu pas jį lankiausi 1947 m. vasarą. Paskutinį kartą pas jį užėjome 1951 m. pavasarį su Stasiu Liaudansku ir Romu Styra. Davidonis yra mūsų būrio rėmėjas.

21. **Pečiulis Osvaldas**, 45 m. amž., gyv. Miegonių k., Pandėlio r., dirba kolūkyje. Ryšį su juo užmezgiau 1945 m., ką tik įstojęs į partizanų būrį ir palaikiau jį iki 1951 m. Jis mane aprūpindavo maisto produktais.

22. **Pečiulis Paulinas**, 40 m. amž., gyv. Miegonių k., dirba kolūkyje. Jis man padėjo tris kartus. Pirmą kartą, 1948 m. vasarą, man, Albinui Šidlauskui ir Romui Vaivadai jis davė 2 kg lašinių ir kepalą duonos. Antrą kartą – 1949 m. vasarą, kai jo namuose apsilankiau kartu su Albinu Šidlausku, Linu Pivoravičium ir Kaziu Glemža. Tada jis davė mums maisto produktų. Trečią kartą – rudenį 1950 m. man, Vytautui ir Kaziui Valentėliams jis davė duonos ir lašinių. Be to, susitikimų metu Paulinas Pečiulis mums pranešdavo apie kariuomenės judėjimą.

23. **Balčiūnas Jonas**, 25 m. amž., ir jo sesuo **Bronė Balčiūnaitė**, 23–24 m. amž., gyv. Akmenės k., Vabalninko r., dirba kolūkyje. Ryšį su jais palaikiau nuo 1949 m. vasaros. Jis mums davė degtinės, o jo sesuo paruošė pusryčius. Mes atsisėdome už stalo, išgėrėme, užvalgėme ir maždaug po valandos išėjome. Per tą laiką pas juos aš lankiausi kokius penkis kartus.

1951 m. gegužės mėn. Pivoravičius ir kiti Kyliškių miške, Pandėlio r., užpuolė Pandėlio milicininkus. Po keleto dienų Pandėlio girioje Pivoravičius man pasakojo, jog prieš šį užpuolimą jie buvo užėję į Akmenės k., kur gerokai išgėrė. Nors Pivoravičius ir nepasakė, pas ką jie gėrė, bet aš manau, kad jie buvo pas Balčiūną.

24. **Zabarauskas**, 40–45 m. amž., gyv. Kučgalyje, Pandėlio r., dirba kolūkyje. 1948 m. pas jį lankiausi tris kartus su kitais partizanais. Ar Zabarauskas buvo tik rėmėjas ar ir ryšininkas, aš nežinau.

Iš Broniaus Mekonio apklausos protokolų, rašytų 1951 10 13.

Apklausia Šiaulių MGB valdybos 2N sk. oper. įgaliotinis vyr. ltn. FOKIN. Vertėjas – GRUŽAUSKAS.

Apklausa pradėta 1951 10 13 9 val. 45 min., baigta 1951 10 14 3 val. (tardė **18 valandų** – *R. K.*).

Apklausiamas **Mekonis Bronius, Povilo**, g. 1926 m. Božų k., Vabalninko r.

<...> 1945 m. kovo mėn. Vabalninko kariniame komisariate aš lankiau 14-os dienų paruošiamuosius kursus. Kai grįžau į namus, pas mus pradėjo lankytis partizanai ir 1945 m. balandžio mėn. jie man pasiūlė stoti į Albino Tindžiulio-*Dėdės* vadovaujamą būrį. Jo būryje tuo metu buvo apie 50 partizanų. Atėjęs į būrį, gavau vokišką šautuvą ir man buvo suteiktas *Cvingelio* slapyvardis (vėliau pakeistas į *Cvinklio*).

Tindžiulio būryje buvau iki 1949 m. sausio mėn. Po to, kai Tindžiulis žuvo, aš kartu su kitais partizanais perėjau į Šidlausko vadovaujamą būrį, kuriame tuo metu buvo 10 partizanų. Šiame būryje išbuvau iki 1950 m. rugsėjo mėn. Kai 1950 m. rugsėjo mėn. žuvo būrio vadas Šidlauskas, būrys suskilo į keletą grupelių po 2–3 partizanus. Nuo tada aš ėmiau vadovauti 3-jų partizanų grupei, kurią sudarė: Mekonis Bronius-*Cvinklys*, Valentėlis Kazys-*Pavasarėlis* ir Valentėlis Vytautas-*Karukas*.

Antrai grupei vadovavo Petronis Romas-*Siaubas*. Joje buvo: Laucius Petras-*Čiučkis*, *Pumputis*, Liaudanskas Stasys-*Baltrus* ir Vaivada Bronius-*Kalvelis*, kuris žuvo 1951 m. Žadeikių k., Vabalninko r.

Pasidalijome į atskiras grupes, su Petronio vadovaujama grupe susitikome 1951 m. balandžio mėn. prie Pyvesos upės Vabalninko r., kalbėjomės apie praleistą žiemą ir įvykius. Po to su Petronio grupe išėjome į Puznos mišką, kur, praleidę tris paras, vėl išsiskirstėme po atskiras vietoves ir sutarėme, kada vėl susitiksime kitą kartą.

Po šio susitikimo aš su Petroniu palaikiau nuolatinį ryšį du kartus per mėnesį. Mano grupė daugiausia veikė Gumbelių, Stuburų, Bakšėnų ir kt. Vabalninko r. kaimų vietovėse, o R. Petronio grupė – Žadeikių, Girsteikių, Montvidų – Vabalninko r. kaimų vietovėse.

Aš turėjau automatą PPŠ ir 14-os šūvių belgišką pistoletą, Kazys Valentėlis – automatą PPŠ ir parabelį, Vytautas Valentėlis – vokišką šautuvą ir pistoletą „Walther".

Romas Petronis buvo ginkluotas vokiška „pistolmašine" ir rusišku pistoletu TT, Linas Pivoravičius – vokišku šautuvu ir viena granata, Petras Laucius – automatu PPŠ ir naganu, Stasys Liaudanskas – vokišku šautuvu ir naganu, Jonas Baltušis anksčiau turėjo „pistolmašinę".

Nuo 1949 m., kai įstojau į partizanų būrį, ne kartą dalyvavau „teroro aktuose" prieš vietinius gyventojus. 1945 m. lapkričio mėn. pagal duotą partizanų užduotį su kitais Tindžiulio būrio partizanais dalyvavau sušaudant Tuitų kaimo gyventoją Stasį Šidlauską, s. Adomo.

1946 m. pavasarį su kitais Tindžiulio būrio partizanais dalyvavau sušaudant Bartašiškių k., Vabalninko r., gyventojus Černių Alfonsą ir Šakicką Joną.

1949 m. su Šidlausko būrio partizanais Kalnagalių k., Vabalninko r., sušaudėme 3 rusų tautybės piliečius.

1951 m. Kyliškių k., Pandėlio r. buvo sušaudytas milicijos leitenantas.

Iš Broniaus Mekonio apklausos protokolo, rašyto 1951 10 14.

Apklausia Šiaulių sr. MGB valdybos 2-o sk. v-ko pavad. kap. MITENKOV, vertėjas – AGAPOV.

Apklausa pradėta 19 val. 20 min., baigta 3 val. (naktį).

Tardytojas prašo plačiau papasakoti apie partizanų pasitarimą Biržų girioje 1951 m. liepos mėn.

B. Mekonis aiškina, kad partizanų pasitarime, kuris įvyko 1951 m. liepos mėn. Biržų r., Biržų girios masyve, iš viso dalyvavo 30–35 partizanai. Pasitarimą vedė Žaliosios rnkt. atstovas *Saulius*-Bronius Žilys.

<...> Buvo sprendžiamas klausimas dėl mūsų veiklos LLKS organizacijoje. Taip pat aptarėme, ką rinkti tėvūnijos vadu, jo pavaduotoju ir štabo viršininku. Šio pasitarimo metu į minėtas pareigas niekas nebuvo išrinktas, bet maždaug po pusės mėnesio sužinojome, kad tėvūnijos vadu paskirtas Stepas Giedrikas-*Girietis*, pavaduotoju – Romas Petronis-*Siaubas*. Kiek man žinoma, šiame pasitarime, be *Sauliaus,* dar dalyvavo Bronius Krivickas-*Vilnius*.

Pasitarime taip pat buvo perskaityta keletas įsakymų dėl LLKS organizacijos. Anksčiau teko dalyvauti dar viename partizanų pasitarime, kuris įvyko 1945 m. vasarą Puznos miške, Vabalninko r.

Susirinkimui vadovavo Albinas Tindžiulis-*Dėdė*, buvęs Lietuvos aviacijos kapitonas. Jame dalyvavo daugiau kaip 100 asmenų. Buvo sprendžiama partizanų legalizacija. Tindžiulis aiškino: jei kam yra galimybė legalizuotis ir jeigu tai būtina dėl šeimyninių aplinkybių, tegu legalizuojasi, taip išsaugosime savo kadrus, o prireikus tais pačiais kadrais galėsime papildyti veikiančius partizanų būrius...

Toliau B. Mekonis aiškina, kaip buvo sunaikintas MGB aktyvistas Stasys Šidlauskas.

S. Šidlausko sušaudymo operacijoje Berniūniškio k., Bernoto namuose, dalyvavo 11 partizanų: B. Mekonis, Antanas Ažubalis, Bronius Masiulis, Bronius Šimkevičius, Petras Banionis, Vytautas Mekonis, Januška ir kt. Visi jie žuvo įvairiu metu.

<...> Kai mes atėjome į Berniūniškio k., 6 liko viename vienkiemyje, o likusieji 5, tarp jų ir aš, nuėjome pas Bernotą. Priėjus prie namo, 3 liko kieme, o mudu su Banioniu užėjome į kambarį. Pamatęs Šidlauską, paleidau į jį vieną šūvį ir jis krito.

Būdamas tame pačiame būryje, 1946 m. pavasarį dalyvavau Bartašiškių k., Vabalninko r., sušaudant Alfonsą Černių ir Joną Šakicką. Černius buvo sušaudytas kaip apylinkės tarybos pirmininkas, o Šakicką mes įtarėme perdavinėjant žinias apie mus MGB (vėliau ištaisytas tekstas – Šakickas yra sovietinis aktyvistas – *R. K.*)

B. Mekonis išvardija asmenis, su kuriais palaikė ryšį ir iš kurių gaudavo materialinę pagalbą.

1. **Petronytė Veronika**, apie 23 m. amž., gyv. Gumbelių k., Vabalninko r. <...> Ryšį su ja užmezgėm 1950 m. pavasarį ir iki šio laiko jį palaikiau. Jos namuose lankiausi ne kartą, valgiau mėsą, duoną ir kitus produktus. 1951 m. Petronytė man pasiuvo iš mano jai duotos medžiagos porą tamsiai mėlynos spalvos kelnių. Medžiagą buvau gavęs iš Rudikų k., Kupiškio r., Navicko Juozo.

Vieną porą apatinių kelnių ir vienus marškinius ji pasiuvo iš savo medžiagos, kuriai nupirkti aš jai daviau 50 rublių. Be to, Petronytė mane informuodavo apie kareivių pasirodymą jų kaime.

2. **Dragūnas Antanas**, apie 40 m. amž., gyv. Čepėnų k., Vabalninko r., dirba to paties kaimo parduotuvės vedėju. Ryšį su manimi palaikė nuo 1947 m. rudens. 1951 m. pavasarį Dragūnui daviau užduotį gauti man aulinius batus, ir vasarą jis juos man perdavė.

3. **Navickas Juozas**, apie 50 m. amž., gyv. Rudikų k., Kupiškio r.

4. **Vasilis Antanas**, apie 50 m. amž., gyv. Gumbelių k., Vabalninko r.

Kitame **B. Mekonio apklausos protokole, rašytame 1951 10 20,** tardytojas FOKIN ir vertėjas AGAPOV, nurodo kaimus, kuriuose veikė B. Mekonio būrys, ir tose vietovėse gyvenusius jų rėmėjus.

<...> Mūsų grupės veiklos rajonas – Gumbelių k., Stuburų k., Gyvakarų k., Paliepių k., Žekiškių k., Bakšėnų k., Žilių k., Natiškių k., Bakšėnėlių k., Buožių k., Tuitų k., Bartašiškių k., Urnėniškio k. Vabalninko r. ir Rudikų k. Kupiškio r.

Mano išvardytuose kaimuose gyvena šie mūsų būrio rėmėjai:

1. **Vasilis Antanas**, 50 m. amž., gyv. Gumbelių k., aprūpino mus maisto produktais ir slėpė mus savo ūkio pastatuose nuo 1945 m. Jo namuose teko lankytis 15–20 kartų;

2. **Rastauskas Pranas**, 50 m. amž., gyv. Gumbelių k. Ryšį su juo palaikėme nuo 1945 m. Pas jį lankėmės 10–11 kartų, mus aprūpindavo duona, sviestu, lašiniais, nuolat mus slėpė savo ūkyje;

3. **Paliulis Alfonsas**, 30–35 m. amž., gyv. Gumbelių k. Ryšį su juo palaikėme nuo 1946 m. Pas jį teko lankytis 6–7 kartus, aprūpindavo mus maisto produktais, teko nakvoti jo namuose;

4. **Skaistis Povilas**, 40 m. amž., gyv. Stuburų k.. Su juo ryšį palaikėme nuo 1946 m. Pas jį lankėmės 8–9 kartus, mus aprūpindavo maisto produktais. 1949 m. du kartus slėpėmės jo ūkyje;

5. **Petrikėnas Povilas**, 65 m. amž., gyv. Stuburų k. Ryšį su juo palaikėme nuo 1945 m. žiemos. Jo ūkyje partizanai lankydavosi nuolat, iš jo gaudavome maisto produktų, drabužių ir kitų daiktų;

6. **Dyra Jonas**, 35 m. amž., gyv. Gyvakarų k. Ryšį su juo palaikėme nuo 1946 m. Jo ūkyje partizanai lankėsi 10–12 kartų, aprūpindavo duona, lašiniais, sviestu;

7. **Vėta Juozas**, 50 m. amž., gyv. Gyvakarų k. Jo ūkyje partizanai lankėsi 14–15 kartų, paskutinį kartą – 1951 m. pavasarį. Aprūpindavo duona, lašiniais, sviestu. Žiemą iš jo gaudavome avižų arkliams;

8. **Blėka Antanas**, 36 m. amž., gyv. Gyvakarų k. Ryšį su juo palaikėme nuo 1946 m. Jo ūkyje partizanai nuo 1946 m. lankydavosi nuolat 12–14 kartų. 1950 m. rudenį du kartus jo namuose nakvojome;

9. **Navickas Juozas**, 40 m. amž., gyv. Rudikų k., Kupiškio r. Ryšį su juo palaikėme nuo 1947 m. Jo namuose ne kartą teko slapstytis, aprūpindavo mus maisto produktais, nuo 1946 m. pas jį lankėmės 16–18 kartų;

10. **Varnauskas**, 60 m. amž., gyv. Rudikų k. Ryšį su juo palaikėme nuo 1945 m. Mus aprūpindavo lašiniais, duona, sviestu. Iš viso pas jį buvome užėję 18–20 kartų;

11. **Vasiliūnas Antanas**, 40 m. amž., gyv. Bakšėnų k. Ryšį su juo palaikome nuo 1945 m.;

12. **Valeckas Jonas**, 50 m. amž., gyv. Bakšėnų k.;

13. **Rimavičius Povilas**, 50 m. amž., gyv. Bakšėnų k.;

14. **Žalinkevičius Valius**, 40 m. amž., gyv. Bakšėnų k. Pas jį valgėme karštą viralą;

15. **Viksva Juozas**, 40 m. amž., gyv. Žilių k., Vabalninko r.;

16. **Šaučiūnas Juozas**, 40 m. amž., gyv. Žilių k. Informavo apie MGB kariuomenės veiksmus ir stribus;

17. **Usevičius,** 60 m. amž., gyv. Natiškių k., Vabalninko r. Rėmė maisto produktais ir slėpė partizanus savo ūkyje.

R. K. p a s t a b a: visi be išimties išvardyti asmenys rėmė partizanus maisto produktais, juos slėpė savo ūkiuose, suteikdavo nakvynę, pranešdavo apie MGB kariuomenės ir stribų judėjimą jų veiklos rajone. Kitų apklausų metu tardytojas ir toliau reikalauja papildomai išvardyti tuos vietinius gyventojus, kurie teikė materialinę pagalbą partizanams, ir tardomasis išsamiai atsako į tardytojo pateikiamus klausimus, pamini dar 7 juos rėmusius gyventojus. Jau vien tai rodo, kad tardomasis buvo kankinamas. Jei papildomai dar išvardija septynias pavardes rėmėjų, suprask – jos buvo „išmuštos". Ne veltui kartu Šiaulių kalėjime vienoje kameroje su Mekoniu, Lauciumi ir Petroniu sėdėję kaliniai vėliau pasakojo, kad šie vyrai buvo žiauriai kankinami, Petroniui akis buvusi išmušta į išorę, kabojusi ant gyslos...

18. **Ožys Jonas**, 30 m. amž., Bakšėnų k. gyventojas;

19. **Švelnienė Petrė**, 35 m. amž., Bakšėnų k. gyventoja;

20. **Tūskienė Pranė,** 35–38 m. amž., Buožių k. gyventoja;

21. **Brazinskas Domas**, 55–60 m. amž., Tuitų k. gyventojas;

22. **Povilonis Bronius**, 35 m. amž., Tuitų k. gyventojas;

23. **Latvėnas Kazys**, 40 m. amž., Tuitų k. gyventojas;

24. **Buivydas Jonas**, 25–26 m. amž., Urnėniškio k. gyventojas.

Iš Broniaus Mekonio apklausos protokolo, rašyto 1951 11 19.

Apklausia Šiaulių srities MGB valdybos vyr. tardytojas, tardymo sk. ltn. ŠUMIN, vertėjas – KISELIOV.

Apklausa pradėta 20 val. 10 min., baigta 2 val. 10 min. (naktį).

Tardytojas prašo papasakoti apie partizanų būrio „teroro aktus".

<...> 1945 m. žiemą aš asmeniškai gavau užduotį iš būrio vado Ažubalio Antano įvykdyti nuosprendį Tuitų k. gyventojui Stasiui Šidlauskui, kuris tuo metu dirbo savo ūkyje. Tuo pačiu metu Ažubalis man pranešė, jog. S. Šidlauskas gali būti Berniūniškių k., Vabalninko r., vakarėlyje pas pil. Bernotą, kuris nuo Šidlausko gyveno už 3–4 km. Šidlausko sunaikinimo operacijoje dalyvavo 5 partizanai, ir S. Šidlauskas buvo sunaikintas kaip palaikantis ryšį su sovietinės valdžios organais ir kaip lojalus sovietinės valdžios žmogus.

Iš Lauciaus Petro, s. Povilo, g. 1929 m., apklausos protokolo, rašyto 1951 10 14.

Apklausia Šiaulių MGB valdybos vyr. tardytojas PACHOMOV, vertėjas – GRUŽAUSKAS.

<...> Į partizanų būrį įstojau 1951 m. kovo mėn. 1950 m. buvau pašauktas tarnauti į sovietinę armiją, bet, nenorėdamas joje tarnauti, 1950 m. rugpjūčio mėn. iš jos dezertyravau.

Iki 1951 m. kovo mėn. kartu su tokiu pat dezertyru Romu Styra slapsčiausi Čečiškių k., Pandėlio r., pas ištremtąjį Inčiūrą Antaną.

1951 m. kovo mėn. pas mus atėjo Linas Pivoravičius ir mes įstojome į jo būrį. Iki mudviejų su Styra įsitraukimo šiame būryje buvo šie partizanai:

1) **Petronis Romas-*Siaubas*, *Senis***, g. 1912 m. Žadeikių k., Vabalninko r.;

2) **Pivoravičius Linas-*Kanapė***, g. 1924 m. Einorių k. (kitur Stankūnų k. – *R. K.*) Pandėlio r.;

3) **Čepulis Jonas**, g. 1921 m. Stankūnų k., Pandėlio r. Žuvo 1951 m. gegužės mėn.;

4) **Liaudanskas Stasys-*Baltrus***, g. 1926 m. Ragelių k., Rokiškio r.

Kartu su manimi į būrį įstojo Romualdas (Romas) Styra, g. 1928 m., buvęs Šekštinykų k. gyventojas, slapyvardžiu *Gangsteris* (šio slapyvardžio R. Styra nepripažįsta, aiškina turėjęs tik vieną slapyvardį – *Rėksnys*, o iš kur atsirado *Gangsteris*, jis nežino – *R. K.*).

Sutarę su Styra stoti į būrį, 1951 m. kovo mėn. davėme Pivoravičiui sutikimą, bet iki balandžio pabaigos vis dar likome Inčiūros Antano vnk., po to išėjome į būrį.

1951 m. birželio mėn. iš aukštesniosios vadovybės buvo gautas įsakymas, kad Petronis skiriamas rajono, kurį sudarė trys partizanų būriai, vadu ir kartu jis tapo mūsų grupės vadu. Tuo pačiu įsakymu Pivoravičius buvo paskirtas rajono (tėvūnijos) štabo viršininku. Šias pareigas jis ėjo iki mano sulaikymo.

Įsakymą į būrio dislokacijos vietą atnešė Pivoravičius. Tuo metu mes buvome Martyniškės ar Pandėlio miške, tiksliai nepamenu. Petronis buvo ne būrio dislokacijos vietoje, bet mūsų būryje buvo Vytautas Valentėlis iš B. Mekonio būrio. Pivoravičiui pasiūlius, mes su R. Styra likome būrio dislokacijos vietoje,

o Pivoravičius su S. Liaudansku ir V. Valentėliu išėjo iš būrio dislokacijos vietos. Grįžęs Pivoravičius pasakė, kad jis susitiko su būrio atstovu iš rinktinės, kuris jam perdavė įsakymą dėl Pivoravičiaus paskyrimo rajono štabo viršininku. Rinktinės atstovo pavardės jis nepasakė. Taip pat nepaminėjo, ir kur su juo, kokiomis aplinkybėmis susitiko.

1951 m. liepos mėn. mūsų būrys stovyklavo Bagdalavos miške, Pandėlio r. teritorijoje. Pas mus laikinai buvo apsistojęs Jonas Baltušis-*Kęstutis*, *Trimitas*, buvęs Buivėnų k. gyventojas.

Petronis ir Pivoravičius man ir Styrai įsakė likti būrio dislokacijos vietoje, o patys – kartu su jais ir J. Baltušis – išėjo pasakę, jog eis prie Pyvesos upės, kur turi atvykti rinktinės atstovai, arba, kaip Petronis ir Pivoravičius juos vadino – „generolai". Jie išėjo vakare, o grįžo tik kitos dienos vakare.

Jonas Baltušis veikia partizanų būryje Rokiškio apskr., buvusiame Kamajų vlsč. (Čia kažkas neįtikėtina. Gal J. Baltušis ir buvo nuėjęs į Kamajų valsčių, bet ten tikrai jokios veiklos nevykdė – *R. K.*). Atėjęs kažkokiais asmeniniais reikalais į savo pirmosios gyvenamosios vietos rajoną, laikinai apsistojo mūsų būryje.

Valentėlis Vytautas-*Karukas* buvo B. Mekonio grupės narys slapyvardžiu *Cvinklys* (*Cvinglys*), veikė mūsų būrio kaimynystėje. Toje grupėje buvo trys partizanai: vadas – Mekonis Bronius-*Cvinklys* ir du Valentėliai: Vytautas-*Karukas* ir Kazys-*Barčius* (*Pavasarėlis*).

1951 m. birželio mėn. Valentėlis Vytautas pas mus būryje išbuvo apie dvi savaites. Tikslios jo buvimo priežasties aš nežinau, bet manau, kad Mekonis ir Valentėlis Kazys vykdė kažkokią užduotį, o Valentėlis Vytautas, kad neliktų vienas, atėjo pas mus.

Pradžioje mūsų būrys vadinosi SIERAKAUSKO būriu, o nuo 1951 m. rugpjūčio mėn. pradėjo vadintis PYVESOS (nuo Pyvesos upės pavadinimo) būriu arba rinktine.

Tiksliai nežinau, bet atrodo, kad būrys vadinosi KĘSTUČIO arba ALGIRDO rinktine.

Kiek žinau, rinktinę sudarė 3 būriai, vadinami rajonais. Apie du rajonus aš nieko negaliu pasakyti, nes nieko apie juos nežinau, o apie trečią žinau tiek, kad jis užšifruotas slaptažodžiu „Kibirkštis" ir „Vytis". Rajono vadas – Petronis, štabo viršininkas – Pivoravičius. Jungia tris būrius. Apie vieną iš jų, kuriam pats priklausau ir kuriam vadovavo Petronis, aš jau papasakojau.

Antrasis būrys vadinamas „Dėdės" būriu. Jo vadas yra B. Mekonis-*Cvinklys* (*Cvinglys*).

Trečiajam būriui vadovauja Steponas Giedrikas-*Girietis*, jo grupėje yra apie 5–6 partizanus.

Iš Petro Lauciaus, s. Povilo, apklausos protokolo, rašyto 1951 10 15.

Apklausia Šiaulių sr. MGB 2N valdybos sk. viršininko pavaduotojas kap. DIKAN, vertėjas – MAKAVICKAS. Tardytojas reikalauja pasakyti partizanų ryšininkų ir rėmėjų pavardes ir papasakoti apie jų veiklą.

<...> Mūsų būrio ryšininkai ir rėmėjai:

1. **Dovydėnaitė Paulina**, 30 m. amž., gyv. Strašiūnų k., Vabalninko r., žuvusio partizano Albino Šidlausko sužadėtinė (rusų k. „liubovnica" – *R. K.*). Ji ir anksčiau, ir dabar pranešinėja mums apie MGB kariuomenės ir stribų judėjimą. Man asmeniškai žinoma, jog 1951 m. gegužės mėn., kai mūsų būrys iš Martinonių miško persikėlė į Puznos mišką, praeinant pro Dovydėnaitės vienkiemį, partizanas Čepulis specialiai užėjo į Paulinos vienkiemį ir paklausė, ar šiame rajone nėra rusų MGB kareivių ar stribų. Ji atsakė, kad kareivių nėra, ir mūsų būrys ramiai patraukė į Puznos mišką.

Kitą kartą, 1951 m. liepos mėn., mūsų būrys keitė stovyklavimo vietą – iš Puznos miško perėjo į Bagdalavos krūmynus Pandėlio r. Praeidami pro Dovydėnaitės namus, pas ją užėję partizanai *Gangsteris* (R. Styra), J. Baltušis ir kiti išsiaiškino, kad šiame rajone kareivių nėra.

2. **Valentas Bronius**, g. apie 1926 m. Žadeikių k., Vabalninko r., turi slapyvardį *Poistana*. Jo sesuo **Valentaitė Janina,** apie 20–21 m. amž., gyvena kartu su Broniumi. Jie yra aktyvūs partizanų rėmėjai.

Valentas Bronius, būdamas Žadeikių kol. sandėlininku, 1950 m. davė 8 cnt grūdų arkliams, be to, partizanai pas jį užėjo 1951 m., tada jis su seserimi aprūpino maisto produktais. Kiek man žinoma, pas juos dažniausiai užeina Kazys ir Vytautas Valentėliai, kurių namuose saugomi jų daiktai.

1951 m. rugpjūčio mėn. aš ir R. Styra-*Gangsteris* užėjome į Valento Broniaus namus ir paklausėme, ar Žadeikių k. nepasirodė MGB kareiviai ar stribai. Janina pasakė, kad kareiviai buvo rytą ir išėjo.

3. **Valackas**, apie 50 m. amž., Žadeikių k. gyventojas. Ne kartą padėjo mums maisto produktais. Aš asmeniškai iš Valacko gegužės ir liepos mėn. gavau apie 3 kg duonos ir apie 5 kg lašinių. Maisto produktų jis davė ir kitiems partizanams.

4. **Kaupelytė Valė**, apie 28 m. amž., gyv. Kučgalyje, Pandėlio r., yra *Trimito*-Jono Baltušio būrio ryšininkė. Per Kaupelytę mūsų Pyvesos būrys 1951 m. tris kartus susisiekė su *Trimito* būriu.

5. **Mitraitė Valė** (netiksliai), apie 25 m. amž., gyvena Kučgalyje. Jos tėvai ištremti. Mitraitė yra būrio ryšininkė, kuri palaiko ryšį tarp mūsų, Pyvesos, ir *Trimito* būrių. Turi slapyvardį (rusų k. *Ulvane*). Mitraitė iki š. m. spalio mėn. dirbo skaityklos vedėja Kučgalyje, o po to pasitraukė nuo tremties ir šiuo metu gyvena Kučgalio k. Jos specialybė – siuvėja.

6. ***Senelė*** (tokiu slapyvardžiu man žinoma tik viena to būrio ryšininkė Ona Jakubonytė iš Miliūnų k., Kupiškio r. – *R. K.*), apie 38–40 m. amž. Jai partizanai atidavė grūdus, o ji iškepė duoną ir atnešė į būrio stovyklą, kartais pas ją duonos eidavo ir patys partizanai.

7. **Kuliešius Jonas**, apie 50 m. amž., gyv. Spiegų k., Pandėlio r.

8. **Kuliukas**, apie 50–55 m. amž. gyv. Spiegų k.

Mano tėvas – **Laucius Povilas, s. Kazio**, g. 1889 m., neturi nuolatinės gyvenamosios vietos, dažniausiai laikosi Kreivenių k., Kupiškio r. pas Gudą. Būdamas būryje, aš kartą per mėnesį visada susitikdavau su tėvu Vainiūniškio k., Kupiškio r., ir Šekštininkų k., Pandėlio r., prie Beržyno miško, taip pat Girsteikių k., Vabalninko r.

Motina – **Laucienė Zofija, d. Jono**, g. 1890 m. gyvena Valiuliškių k., Pandėlio r., pas Dūdienę Elzbietą.

Brolis – **Laucius Povilas, s. Povilo**, g. 1922 m., gyvena ir dirba kombainininku Papilio MTS.

Sesuo – **Lauciutė Elena, d. Povilo**, g. 1932 m., gyvena Panevėžyje, Ramygalos ar Pušaloto gt., tiksliai nepamenu. Mokosi siuvimo mokykloje. Retkarčiais atvažiuoja į Rokiškį, Pagojės vnk., pas Petrą Greviškį. Su ja buvau susitikęs keturis kartus Pandėlio, Kupiškio ir Vabalninko r.

Iš Lauciaus Petro, s. Povilo, apklausos protokolo, rašyto 1951 10 18.

Apklausia Šiaulių MGB tardymo sk. viršininko pavaduotojas vyr. ltn. KUZNECOV, vertėjas – KISELIOV.

Tardytojas klausia, kokią antisovietinę veiklą vykdė P. Laucius, būdamas partizanų būryje.

<...> Tuo metu, kai buvau partizanų būryje, man teko dalyvauti keliose operacijose.

1951 m. gegužės 17 d. kartu su partizanais Linu Pivoravičiumi, Jonu Čepuliu, Jonu Baltušiu, Romu Styra ir Stasiu Liaudansku aš dalyvavau pasaloje prieš milicijos darbuotojus, kurios metu buvo nušauti 2 milicininkai ir 1 civilis, vienas milicininkas buvo lengvai sužeistas.

Apie š. m. balandžio pabaigą ar gegužės pradžią mūsų būrys stovyklavo Pandėlio girioje, maždaug už vieno kilometro nuo Raikėnų k. Vieną dieną Pivoravičius, Petronis, Čepulis ir Styra ėmė svarstyti galimybę surengti pasalą prieš milicijos darbuotojus, arba „liaudies gynėjus“, siekdami gauti papildomų ginklų. Aš taip pat dalyvavau svarstant šį klausimą ir visiškai pritariau partizanų nuomonei.

Kai mes vieningai nusprendėme surengti pasalą, jos vykdymui parinkome vietą Pariškių miške. Pandėlio r., per kurį eina kelias iš Pandėlio į Papilį ir kuriuo paprastai važinėja MGB darbuotojai arba kolūkių aktyvas.

Tačiau, kad šitame rajone nesusidurtume su Kosto Kregždės būriu, Petronis ir Pivoravičius nutarė jį įspėti apie mūsų rengiamą pasalą, ir jie kartu su Čepuliu ir Styra išėjo į Pariškių mišką pas Kregždę, o mudu su Stasiu Liaudansku likome saugoti stovyklą.

Po dviejų dienų Pivoravičius, Styra, Čepulis ir Baltušis grįžo atgal ir kartu atsivedė Kostą Kregždę, Butėną ir Stepą Giedriką. Tai buvo 1951 m. gegužės 5 d.

Atėjusieji iš Kregždės būrio pas mus išbuvo apie dvi dienas. Per tą laiką patikslino, kokioje vietoje mes rengsim pasalą, ir išėjo apie tai pranešti savo vadui, kad jis imtųsi atsargumo priemonių ir neįvyktų nenumatytas jo ir mūsų būrio kovotojų susidūrimas.

Išėjus Butėnui ir S. Giedrikui, Pivoravičius pasiūlė pasalą surengti 1951 m. gegužės 17 d. ir, jai atėjus, iškeliavome į Pariškių mišką.

Kai atėjome į mišką, Pivoravičius ir Čepulis išrinko pasalos vietą, ir visi šeši pradėjome maskuotis.

Išsidėstėme vienas šalia kito ir ėmėm stebėti judėjimą kelyje. Pasaloje buvome: aš – P. Laucius, L. Pivoravičius, J. Čepulis, R. Styra, J. Baltušis ir S. Liaudanskas.

Aš buvau ginkluotas rusišku šautuvu, kurį prieš tai man Pivoravičius davė vietoj vokiško. Pivoravičius turėjo vokišką dešimties šūvių šautuvą ir pistoletą, J. Čepulis – automatą PPŠ ir naganą, R. Styra – vokišką šautuvą, J. Baltušis – vokišką automatą ir pistoletą, o S. Liaudanskas – rusišką šautuvą ir parabelį.

Pasaloje išsidėstėme rytą, 11 val. Man iš dešinės buvo Styra ir Čepulis, iš kairės – Pivoravičius, Baltušis ir S. Liaudanskas. Pasaloje išgulėjome apie tris valandas. Kad neišsiduotume, tuo metu iš praeinančių keliu nieko nesulaikėme.

Apie 2 val. dienos pastebėjome keliu atvažiuojantį vežimą nuo Pandėlio pusės link Papilio, kuriame sėdėjo 4 žmonės. 2 iš jų buvo milicininkų uniformomis ir 2 civiliai. Paskui vežimą, maždaug už 3 m, dviračiu važiavo dar vienas vilkintis milicininko uniformą.

Pivoravičius davė komandą pasiruošti, išmetė ant kelio lazdą ir pasakė: kai tik vežimas privažiuos lazdą, vienu metu į jį atidengti ugnį.

Po keleto minučių, kai tik vežimas susilygino su lazda, mes visi vienu metu ėmėme šaudyti. Vienas milicininkas ir vienas civilis, sėdėjęs vežime, iškart buvo nukauti, antras milicininkas, sėdėjęs vežime, buvo sunkiai sužeistas, kuris, iškart į mus atidengė atsakomąją ugnį iš automato ir su kitu civiliu įkrito į griovį. Būdami griovyje, ėmė trauktis į priešingą miško pusę.

Po keleto minučių pamatę, kad į mus šaudžiusiam milicininkui ir kitam civiliui pasisekė pasislėpti, išėjome iš pasalos vietos, priėjome prie nukautųjų, paėmėme automatą, nuo nukauto milicininko nusegėm diržą, po to Pivoravičius ir Stasys Liaudanskas dar iššovė po keletą šūvių į milicininko lavoną ir mes, pasiėmę žuvusio partizano Čepulio kūną, pasislėpėm. Jį palikome maždaug už 200 m nuo pasalos vietos. Jis buvo nukautas susišaudymo metu pasaloje.

Po keleto dienų Baltušis sužinojo, kad mūsų sužeistas milicininkas, kuris šaudė į mus, mirė ligoninėje.

Taigi mūsų įvykdytos pasalos š. m. gegužės 17 d. metu buvo nukauti 2 milicininkai, 1 civilis, 1 milicininkas sužeistas, o penktas, apsirengęs civiliais rūbais, pasirodė, jog buvo sulaikytas ir suimtas milicijos darbuotojų Papilyje. Po pasalos mes jį paleidome ir jam pasisekė pasislėpti.

1951 m. gegužės mėn., praėjus maždaug pusantros savaitės po pasalos, mūsų partizanai Styra ir Stasys Liaudanskas nakties metu nuėjo į Šekštininkų k. ir ten „apiplėšė" Einorių kolūkio fermą. Paėmė teliuką, kurį mes paskerdėme ir suvartojom maistui.

1951 m. birželio mėn. kartu su S. Liaudansku, R. Styra ir J. Baltušiu dalyvavome „apiplėšiant" kolchozą Eidžionių k. Šį „apiplėšimą" įvykdėme su paties kolūkio pirmininko Jono Blažio žinia, kuris dar iki Čepulio žūties, jo ir Baltušio nurodymu, pažadėjo parduoti kolchozo grūdų už 1000 rub. ir gautus pinigus perduoti partizanams, bet, žuvus Čepuliui, Jonas Blažys pinigų kažkodėl perduoti negalėjo. Todėl birželio pabaigoje, kai Čepulis jau buvo žuvęs, Baltušis paprašė mus padėti jam gauti iš Blažio 1000 rub. Mes sutikome padėti, ir aš, J. Baltušis, R. Styra ir S. Liaudanskas nuėjome pas Blažį.

Kai atėjome į Blažio į namus, jis pareiškė, kad pinigų dabar neturi, bet čia pat pridūrė, jog greit juos gaus ir mums perduos. Kai nuėjome po savaitės, jis mums

davė 500 rub. pareiškęs, jog pardavė keletą centnerių kolūkio grūdų. Mes tuos pinigus paėmėm ir pasidalijom tarpusavyje po lygiai.

1951 m. liepos–rugpjūčio mėn., tikslios datos nepamenu, aš, Pivoravičius, Styra, Liaudanskas, Baltušis ir Vytautas Valentėlis nutarėme „apiplėšti" Pandėlio MTS buhalterį. Tai nutarėme įvykdyti, kai jis važiuos su valdiškais pinigais iš Pandėlio į Papilį mokėti atlyginimų. Buvo nutarta, kad buhalterio „apiplėšimą" vykdys Liaudanskas ir Styra, kuris jį gerai pažinojo.

Mes žinojom kada bus mokami atlyginimai MTS darbuotojams, ir tą dieną, Liaudanskas ir Styra išėjo ant kelio Pandėlys – Papilys ir ėmė ten laukti buhalterio. Jie pralaukė keturias paras ir paskutinę dieną, sulaukę MTS buhalterio, važiavusio kartu su MTS brigadininku ir mechaniku, iš jų pagrobė 10 000 rub.

Šiame apiplėšime aš nedalyvavau, o kartu su L. Pivoravičiumi, V. Valentėliu ir J. Baltušiu slėpiausi krūmuose netoli Spiegų k., kur laukėme Styros su Liaudansku.

Pinigus pasidalijome tarpusavyje. Aš gavau 1400 rub., Vytautas Valentėlis – 300 rub., Pivoravičius – 1500 rub., Baltušis – 1400 rub., o likusius pasidaljo Styra ir Liaudanskas. Kiekvienam teko maždaug po 2400 rub. Likusieji pinigai buvo padalyti kitiems partizanams, iš kurių pamenu tik B. Mekonį ir Kazį Valentėlį, kuriems atiteko po 100 rub.

1951 m. rugsėjo mėn. kartu su R. Petroniu, R. Styra, J. Baltušiu ir S. Liaudansku Žadeikių k., Vabalninko r., aš dalyvavau kolchozo „apiplėšime", kurio metu paėmėm 2 avis, jas paskerdėm ir suvartojom maistui.

Iš Lauciaus Petro, s. Povilo, apklausos protokolo, rašyto 1951 10 20.

Apklausia Šiaulių sr. MGB 4-to skyriaus oper. įgaliotinis kap. SIDUNOV, vertėjas – AGAPOV. Tardytojas Lauciaus prašo išvardyti visas vietoves, kuriose veikė jo partizanų būrys.

<...> Mūsų veiklos rajonas apėmė šiuos kaimus, taip pat ir miškų masyvus, kurie buvo šių kaimų teritorijose:

Vabalninko r.: Girsteikių k., Žadeikių k., Girbučių k., Vainiūniškio k., Strašiūnų k., Akmenės k.;

Pandėlio r.: Einorių k., Miegonių k., Akmeniškio k., Kučgalio k., Šekštininkų k., Valiuliškių k., Spiegų k., Paberžių k.

Iš mūsų grupės rėmėjų man žinomi šie žmonės:

1) **Grigaliūnas**, 50–55 m. amž., gyv. Girsteikių k., kolūkietis;
2) **Šablinskas**, apie 50 m. amž., iš Girsteikių k., kolūkio sąskaitininkas;
3) **Povilauskas**, 60–65 m. amž., eilinis kolūkietis;
4) **Samulionis**, 60 m. amž., iš Girsteikių k.;
5) **Valeckas**, 60–65 m. amž., gyv. Žadeikių k.;
6) **Vaivada Petras**, 40 m. amž., gyv. Žadeikių k.;
7) **Valentas Bronius** ir jo tėvas, gyv. Žadeikių k.;
8) **Samulionis**, apie 60 m. amž., gyv. Žadeikių k.;
9) **Marmokas**, apie 50 m. amž., gyv. Žadeikių k.;
10) **Kaluina Kazys**, apie 45 m. amž., gyv. Girbučių k.;
11) **Kaluina Albinas**, apie 55 m. amž., gyv. Girbučių k.;

12) **Vogulis Kazys**, apie 50 m. amž., gyv. Girbučių k.;
13) **Glemža Albinas**, apie 50 m. amž., gyv. Girbučių k.;
14) **Šiliūnas Petras**, apie 60 m. amž., gyv. Girbučių k.;
15) **Račiūnas**, apie 60 m. amž., gyv. Girbučių k.;
16) **Balčiūnas**, apie 55 m. amž., gyv. Vainotiškio k., Vabalninko r.;
17) **Čiučkis Jonas**, apie 45 m. amž., gyv. Strašiūnų k., Vabalninko r.;
18) **Marcinkevičius Albinas**, apie 50 m. amž., gyv. Strašiūnų k.;
19) **Macys**, apie 45 m. amž, gyv. Kučgalio k., Pandėlio r.;
20) **Kaupelis**, apie 40 m. amž., gyv. Kučgalio k.;
21) **Grigaliūnas Kazys**, apie 40 m. amž., gyv. Šekštininkų k., Pandėlio r.;
22) **Inčiūra Adolfas**, apie 50 m. amž., gyv. Šekštininkų k.;
23) **Styra Antanas**, apie 50 m. amž., gyv. Šekštininkų k.;
24) **Jankauskas Alfonsas**, apie 26 m. amž., gyv. Šekštininkų k.;
25) **Vatkevičius**, apie 65 m. amž., gyv. Šekštininkų k.;
26) **Kaunietis Juozas**, apie 40 m. amž., gyv. Valiuliškių k., Pandėlio r.;
27) **Tumėnas Petras**, apie 45 m. amž., gyv. Valiuliškių k.;
28) **Kuliukas Jonas**, apie 55 m. amž., gyv. Spiegų k., Pandėlio r.;
29) **Kuliešius Jonas**, apie 50 m. amž., gyv. Spiegų k.

Iš Januševičiaus Alfonso, s. Povilo, apklausos protokolo, rašyto 1951 10 04.

Apklausia Kupiškio MGB sk. vyr. tardytojas ltn. ŠARDAKOV, vertėjas – MURNIKOV.

<...> Kai tuoj po karo buvo paskelbta mobilizacija į sovietinę armiją, aš pasislėpiau nuo šaukimo į tą armiją savo tetos namuose Girbučių k. Čia per savo pusbrolį Kazį Glemžą susisiekiau su partizanais, kurie man pasiūlė stoti į jų būrį.

1948 m., apie spalio mėn., naktį, mes kartu su partizanu Albinu Šidlausku, Petruižiu Adolfu (kilęs iš Dzūkijos, nuo Daugų, Vabalninko r., Šmaragdavoje dirbo girininku, po to išėjo pas partizanus, žuvo dviese su Kaupu Povilu Girbučių k. – *R. Styros pastaba*) ir Kaziu Glemža grįžome iš Kadarų miško į Girbučių k. Jau naktį susitarėm ir užėjom pas gyventoją Mališauską (ar Malinauską? – *R. K.*) Kadarų k., pas kurį išgėrėme po puodelį alaus, po to keliavome toliau. Eidami naktį pasiklydome ir nutarėme užeiti pas vieną gyventoją pasiklausti kelio į Girbučių k. Pasirodo, tai buvo Šakiškių k., Pandėlio r., Ajučio Petro namai. Jis į vidų mūsų neįsileido. Tada Šidlauskas išlaužė langą, įlindo į vidų, atidarė duris ir mes visi likusieji suėjom gryčion.

Įėję į vidų, šeimininkės ėmėm klausinėti, kur Ajutis, ir ėmėm jo ieškoti. Man belipant kopėčiomis ant aukšto, Ajutis nuo viršaus šovė į mane iš medžioklinio šautuvo ir aš nukritau nuo kopėčių be sąmonės. Po to mane nuvedė į Girbučių k., pas mano tetą Karoliną Glemžaitę. Ajutis man sužeidė kairią galvos pusę. Tetos namuose sužeistas aš išgulėjau tris savaites, po to Glemžaitė Karolina mane išvežė į Rygą ir paguldė į vieną iš ligoninių.

Po to, kai Ajutis Petras mane sužeidė, jau be manęs jį iškvietė partizanai, ir Šidlauskas bei kiti iš jo pareikalavo pinigų mano gydymui. Kiek man žinoma, Ajutis davė 1700 rub., kuriuos man asmeniškai įteikė partizanas Glemža ir ryšininkas Švelnys Alfonsas.

R. K. p a s t a b a: kaip jau minėta, visi partizanų rėmėjai dažniausiai jiems duodavo maisto, kiekvienas be išimties užėjusius pavalgydindavo, o išeinantiems dar įdėdavo duonos, lašinių, sviesto, vienas kitas įdėdavo sūrį, kolūkio pirmininkas paremdavo pinigais, grūdais. Pavyzdžiui, partizanų rėmėjas Petras Šiliūnas R. Styrai padovanojo porą batų, kadangi jo batai buvo jau visai sunešioti, Girbučių k. gyventojas Račiūnas partizanui Vytautui Valentėliui padovanojo kailinius. Kiti suteikdavo nakvynę, pranešdavo apie rusų MGB kareivių arba stribų pasirodymą kaime, iškūrendavo pirtį ir leisdavo partizanams gerai nusiprausti, išskalbdavo drabužius, kad galėtų kuo pasikeisti, ir visa tai tardomieji savo tardytojams išklojo atvirai. Matyt, kitos išeities jie ir neturėjo. Išvardyta daugiau kaip 100 partizanų ryšininkų ir rėmėjų pavardžių. Tai labai liūdnas kandidatų sąrašas, kurį gal ir ne visai sąmoningai pasmerktieji sudarė... į Sibirą. Nors ne visi tardomųjų parodymuose pateikiami ryšininkai bei rėmėjai įtraukti į 1952 m. sausio 27 d. sudarytą čekistų sąrašą. Tai lėmė įvairios priežastys. Vieni galėjo būti užverbuoti, kiti ištremti, treti teisiami arba nuteisti pagal kitas bylas.

Reiktų atkreipti dėmesį į labai atvirus tardomųjų pasakojimus. Skaitant apklausos protokolus, kartais atrodo, kad gal ir nereikėjo taip atvirai kalbėti, prisipažinti, daugelį partizaninės veiklos epizodų galima buvo nutylėti, ypač kai minimi laisvėje gyvenantys ryšininkai ir rėmėjai, jau vien tik žodžiai „suteikė partizanams prieglobstį", „maitino", „slėpė" reiškė bendradarbiavimą su „banditais", o tai jau žmogui be jokių išlygų grėsė Sibiras, kalėjimas, lageriai arba „savanoriška" tarnyba MGB agentūroje.

Kažin, ar jie, vardydami savo rėmėjų, ryšininkų ir visų, juos slėpusių, saugojusių, maitinusių, vardus ir pavardes, suprato, kad pasirašo jiems „kelialapius" į Sibirą?.. Nors, kita vertus, mes nežinome, kaip jie iš tikrųjų kalbėjo ir kokiomis interpretacijomis vadovavosi MGB tardytojai, sudarinėdami apklausų protokolus. Gal tie rėmėjų ir ryšininkų sąrašai buvo jau iš anksto čekistų sudaryti ir tardymų metu pateikiami tardomiesiems? Juk tuo metų MGB agentūra veikė nepriekaištingai, agentų jie turėjo sočiai, teliko tik suimtiesiems sudaryti bylas ir kuo greičiau juos nuteisti. O jei tardomieji dar bandė ką slėpti, nesakyti, „pamiršti", jiems be jokių skrupulų buvo „primenama" šautuvų šampalų ar kitokių metalinių ir gumotų strypų kirčiais.

Dėl daugelio pavardžių, vardų ir kai kurių tardymo protokoluose aprašomų įvykių patikslinimo teko kreiptis į vienintelį šiame krašte išlikusį dar gyvą buvusį PILĖNŲ tėvūnijos partizaną Romą Styrą, kurio dėka ne viena abejonė buvo išsklaidyta ir patikslinta.

Iš apklausos protokolo, rašyto 1951 10 14.

Apklausiamas **Valentėlis Vytautas, s. Stasio**, g. 1929 m. Kupreliškio k., Vabalninko r. Išsilavinimas – 4 klasės. Partizanų būryje nuo 1950 m.

Apklausia Šiaulių sr. MGB 2N valdybos oper. įgaliotinis kap. NUŽNYCH. Vertėjas – 2N valdybos oper. įgaliotinis ltn. VASILJEV.

<...> Iki 1948 m. gyvenau Kupreliškio k. kartu su tėvais Stasiu Valentėliu, motina Fėle Valentėliene ir broliu Petru Valentėliu, kurie 1948 m. buvo ištremti. Aš nuo trėmimo pasislėpiau ir iki 1950 m. gyvenau pas seserį Bronę Valentėlytę-Vasiliauskienę Žilių k., Vabalninko r. 1950 m. birželio mėn. pasislėpiau nuo ėmimo į sovietinę armiją ir įstojau į partizanų būrį, kuriame buvo ir mano brolis Kazys Valentėlis ir kuris į būrį buvo įstojęs 1949 m. liepos mėn.

Mūsų būrį sudarė penki partizanai:

1) **Petronis Romas-*Siaubas*** (būrio vadas);

2) **Liaudanskas Stasys-*Baltrus***;

3) **Mekonis Bronius-*Cvinklys***;
4) **Valentėlis Kazys-*Pavasarėlis***;
5) **Valentėlis Vytautas-*Karukas***.

Bunkerių mes neturėjome, gyvenome miškų masyvuose ir atskiruose krūmynuose. 1951 m. pabaigoje 3 – **Petronio**, **Pandėliečių** ir **Panemuniečių** – būriai susirinkome Girelės miške. Tuo metu aš stovėjau sargyboje netoli vadų pasitarimo vietos ir viską girdėjau, apie ką jie kalbėjo. Jie paskyrė susitikimą tame pačiame miške 1951 m., 24 val., bet dienos nepamenu. Į šį pasitarimą iš Panemuniečių būrio turėjo atvykti 4 partizanai: *Dainius*, Adolfas, Linusis ir Norbertas (jų pavardžių nežinau) ir 3 Pandėliečių būrio partizanai: Jonas, Romas ir Petras. Jų pavardžių irgi nežinau.

R. K. p a s t a b a: toliau į mažiausiai keturis klausimus V. Valentėlis, atsakydamas „nežinau", „neprisimenu", „nepažinau", akivaizdžiai bando gintis, nors tokia gynyba, manau, jam nieko nepadėjo, nes ne jis vienintelis buvo įkliuvęs į čekistų nagus. Ko nepasakė jis, pasakė jo bendražygiai arba prabilo ir jis pats neiškentęs žiaurių kankinimų.

Iš apklausos protokolo, rašyto 1951 10 14.

Tardytojas – MGB kap. V. JERMOLAJEV, vertėjas – MGB j. ltn. SIMONAVIČIUS. Tardytojas ir vėl pakartotinai klausia **V. Valentėlio**, kada ir kokiomis aplinkybėmis jis įstojo į partizanų būrį.

<...> 1950 m. birželio mėn., kai dirbau prie kelių remonto Kalnuočių k., Vabalninko r., prie manęs priėjo buvęs Žadeikių k. gyventojas Bronius Vaivada, kurį aš anksčiau pažinojau ir kuris tuo metu buvo partizanų būryje. Jis pasakė, kad vakare ateičiau į krūmus greta Kalnuočių k.

Nuėjęs ten, sutikau savo brolį Kazį Valentėlį, Bronių Vaivadą ir Bronių Mekonį. Tą vakarą aš pirmą kartą sužinojau, kad brolis Kazys – partizanų būryje, kadangi iki tol jis gyveno Vilniuje.

Po trijų dienų gavau šaukimą prisistatyti į šaukimo punktą dėl išvykimo tarnauti sovietinėj armijoj, bet ten aš nenuvykau, o išėjau pas brolį į būrį.

Mane apginklavo vokišku automatiniu šautuvu ir 6, 35 mm kalibro pistoletu, o kitos dienos vakare išėjome į Pandėlio girią, kur susitikome su Pandėliečių partizanų grupe. Aš pasilikau ten, o brolis Kazys, B. Vaivada ir Mekonis išėjo.

Pandėliečių grupėje aš išbuvau vieną mėnesį, po to vėl grįžau pas brolį į tą pačią grupę, kuri vadinosi **Salamiestėnų** būriu (R. Styros žodžiais, šio būrio partizanus jie vadinę „salamakais").

Pandėliečių grupę sudarė septyni (7) partizanai:
1) **Šidlauskas Albinas-*Žalgiris*, *Genys***;
2) **Čepulis Jonas**;
3) **Pivoravičius Linas-*Kanapė***;
4) **Liaudanskas Stasys-*Baltrus*, *Žėrutis***;
5) **Baltušis Jonas-*Trimitas*** (nesuprantama, kodėl V. Valentėlis pažymėjo, kad Baltušio slapyvardis – ***Gaidys*** – *R. K.*);
6) **Puzinas Aleksas-*Liudvikas***;
7) **Valentėlis Vytautas-*Karukas***.

Mūsų būriui vadovavo Linas Pivoravičius, kuris į būrį visą laiką ateidavo su Romu Petroniu. Pivoravičius su mumis nuolat nebūdavo, tik sistemingai pas mus ateidavo ir vėl grįždavo į Pandėliečių būrį.

Mūsų būrys palaikė ryšį su Pandėliečių ir Panemuniečių būriais, taip pat su Žaliosios ir *Tautvilio* būriais. Per visą mano buvimo laikotarpį partizanų būryje su Panemuniečių ir Pandėliečių būriais teko susitikti penkis kartus.

1951 m. balandžio mėn. susitikome Pandėlio girioje, kitą kartą liepos viduryje susitikome Čečiškių k., Vabalninko r., linų jaujoje (džiovykloje) valstiečio Kiliaus sodyboje, kuris 1948 m. buvo ištremtas į Sibirą.

1951 m. rugsėjo mėn. susitikome Justeikių k., taip pat linų jaujoje pas Vaitiekų, kuris apie mūsų susitikimą nieko nežinojo, nes pas jį į kambarį neužėjome.

1951 m. spalio 11 d. susitikome Puznos miške, kur ir buvome sulaikyti. Ten po susitikimo turėjome laikinai apsistoti miško stovykloje.

1951 m. birželio mėn. Puznos miške mūsų būrys susitiko su Žalgirio būrio atstovais: Jonu ir Petru (čia turima minty Jonas Baltušis ir Petras Laucius – *R. K.*) ir keturias Tautvilio būrio atstovais. Visi trys būriai kartu buvome visą parą, po to išsiskirstėme.

Iš apklausos protokolo, rašyto 1951 10 15.

V. Valentėlį apklausia Šiaulių sr. MGB tardymo sk. vyr. tardytojas, kap. JERMOLAJEV, vertėjas – j. ltn. SIMONAVIČIUS.

<...> Bunkerių, kuriuose slepiasi partizanai, aš nežinau, kadangi mūsų grupė bunkeriuose nesislapsto, tačiau iki mano atėjimo į būrį aš žinojau bunkerius, kuriuose anksčiau slėpėsi partizanai. Puznos miške, Vabalninko r., buvo 3 bunkeriai. Vienas iš jų yra 9-ame, kiti 13-ame ir 35-ame kvartaluose.

1951 m. rugpjūčio mėn. 4 mūsų būrio ir 5 Pandėliečių būrio – Romas Petronis, Linas Pivoravičius, Petras Laucius, Romas Styra, Jonas Baltušis – partizanai planavome iki žiemos Puznos miške, 13-ame kvartale, įsirengti laikiną stovyklą, bet, kadangi ten nebuvo švaraus vandens, nutarėm kasti šulinį. Per savaitę iškasėme šulinį, bet po to iš tos stovyklos išėjome.

Man taip pat žinoma, kad Vabalninko r., Mikalaitiškių k. teritorijoje, 9-ame miško kvartale, yra didelis 1946 m. įrengtas partizanų bunkeris. Aš jame nebuvau, bet iš kitų partizanų supratau, kad jis slėptis netinkamas.

1951 m. spalio 12 d., susitikimo su Pandėliečių būrio partizanais metu, Linas Pivoravičius pasakojo, jog jų stovykla yra Girelės miške Pandėlio r., iš kur jis ir atėjo į mūsų būrį. Šioje stovykloje yra maisto produktų atsargos, todėl stovyklos apsaugai jis paliko 2 partizanus. Prieš tai jie iš vieno kolūkio paėmė 2 avis ir jas papjovė. Tąkart L. Pivoravičius pasakojo, kad Pariškių miške, Pandėlio r., atskirai nuo Pandėliečių būrio nuolat slapstosi 3 partizanai iš Pivoravičiaus būrio.

Aš jokiuose teroro aktuose nedalyvavau kartu su kitais partizanais, bet, kai 1950 m. birželio mėn. įsiliejau į Pandėliečių partizanų būrį, pastebėjau, kad partizanai turi dideles saldainių atsargas. Vėliau iš jų sužinojau, kad jie „apiplėšė“ parduotuvę Kazliškyje.

1950 m. birželio pabaigoje ar liepos pradžioje mūsų būrys, kurį sudarė V. Valentėlis, Jonas Baltušis-*Raudonas Gaidys* (nesuprantama, iš kur V. Valentėlis ištraukė tokį J. Baltušio slapyvardį? – *R. K.*), Linas Pivoravičius, Stasys Liaudanskas-*Baltrus*, Aleksas Puzinas, Jonas (?), Jonas Čepulis ir Bronius Vaivada, stovyklavo Girelės miške, kur bendrame pasitarime buvo nutarta Vabalninko r., Čypėnų k., sunaikinti „Tarybinio pirmūno" kolūkio pirmininką Praną Vaznį ir parduotuvės vedėją Vytautą Balakauską. Jų sušaudymui buvo paskirti partizanai Bronius Vaivada, Bronius Mekonis, Stasys Liaudanskas ir Albinas Šidlauskas, kurie ir įvykdė partizanų KLT nuosprendį Vazniui ir Balakauskui.

1950 m. birželio mėn. mūsų būrio partizanai užpuolė Pandėlio r. vykdomojo komiteto darbuotojus (stribus). Sunaikinti 4 pareigūnai ir paimti jų ginklai.

1950 m. rugpjūčio mėn. partizanų pasitarime Girelės miške, vadovaujant B. Mekoniui ir dalyvaujant Panemuniečių grupei, iš viso 13 partizanų, buvo vienbalsiai nutarta sunaikinti Sabuliškių apyl. pirmininką ir sekretorių, Kalnagalių k. gyventojus, pavardžių aš nežinau, Migonių k. gyventojus Povilą Banionį ir Petrą Meškį, netoli Pandėlio gyvenantį Stašį ir Girbučių k. gyventojus Vilčinską bei Kuliuką.

Šio nuosprendžio vykdymui buvo sudarytos atskiros grupės (partizanų KLT nuosprendžiai buvo įvykdyti, per vieną naktį sunaikinta apie 10–11 vietinių sovietinių aktyvistų – *R. K.*).

R. K. p a s t a b a: byloje Nr. 22843/3 yra aktas, kurį surašė Pandėlio r. MGB lt. JUDIN, dalyvaujant sovietų karinio dalinio Nr. 3200 bataliono vado pavaduotojui kap. LIMONOVUI ir Pandėlio r. MGB sk. „liaudies gynėjų" dalinio vadui KALITURINUI.

Akte pažymėta, kad žemiau išvardyti asmenys 1950 m. liepos 20 d. Valiuliškių k., „buožės" Petro Tumėno ūkyje, pjovė šieną (kadangi ūkio šeimininkai buvo ištremti į Sibirą – *R. K.*) ir 18 val., grįždami į Pandėlį, pateko į partizanų pasalą netoli Juozo Juknevičiaus namų ir žuvo:

1) Četkauskas Juozas, s. Adomo, g. 1899 m., aktyvistas, Pandėlio pramkombinato įgaliotinis;

2) Markov Michail Ivanovič, g. 1912 m., aktyvistas, Pandėlio vykd. k-to paruošų agentas;

3) Aleinikov Afinogentij Jemeljanovič, g. 1916 m., aktyvistas, paruošų agentas;

4) Suvaizdis Pranas, s. Prano, g. 1932 m., Pandėlio vykd. k-to mokesčių agentas, sužeistas.

Iš apklausos protokolo, rašyto 1951 10 26.

V. Valentėlį apklausia Šiaulių MGB tardymo skyriaus vyr. tardytojas kap. SIDUNOV, vertėjas – PRUDNIKAS.

Tardytojas prašo išvardyti būrio veiklos kaimų pavadinimus.

<...> Mūsų būrys veikė Girbučių, Kurklių, Galvokų, Paliepių, Urnėniškio, Indriuliškio, Gliaudelių, Rudikų, Bakšėnų, Nodiejiškių, Bartašiškio, Akmenės, Tuitų, Sabališkės, Kalnočių k. Vabalninko rajono teritorijoje; Suvaizdžių, Spiegų, Šekštininkų, Einorių, Valiuliškių k. teritorijose – Pandėlio r.; Gyvakarų, Drulėnų, Žadeikių, Rudilių k. teritorijose – Kupiškio r.; Gaižiūnų k. teritorijoje – Biržų r., taip pat šių kaimų teritorijose esančių miškų masyvuose.

Tardytojas klausia, kokius ryšininkus turėjo jų būrys. V. Valentėlis atsako jokių ryšininkų nepažinojęs (tardomasis akivaizdžiai stengiasi neįvelti į bylą buvusių savo ryšininkų, juos dengia, jis išvardijo tik keletą rėmėjų, kurie jiems davė maisto, drabužių, bet nepasako jų vardų, nes jų nežinantis – *R. K.*).

Iš apklausos protokolo, rašyto 1951 11 01.

Apklausia Šiaulių MGB valdybos vyr. tardytojas ltn. IVUNAŠ (taip rusiškai – *R. K.*), vertėjas – KISELIOV. Ir šis tardytojas reikalauja išvardyti būrio ryšininkus, bet **V. Valentėlis** vėl teigia jokių ryšininkų nežinąs, nes būryje buvęs eilinis partizanas. Už ryšius buvę atsakingi R. Petronis, L. Pivoravičius ir B. Mekonis. Bet tardytojas primygtinai reikalauja pasakyti, kokia mergina į jų būrį buvo atėjusi 1950 m. rudenį.

V. Valentėlis paaiškina, kad kartą, kai jų būrys stovyklavo Kadarų šile, Pandėlio r., pas juos atėjo mergina vardu Aldona, apie 26–27 m. amž., kuri ilgai kalbėjosi su Kostu Kregžde, bet jis to jų pokalbio negirdėjęs, o po valandos mergina išėjo.

Tardytojas ir vėl reikalauja išvardyti aktyviausius būrio rėmėjus. Keletą jų jis pamini, tarp jų: Povilą Grigaliūną, apie 40 m. amž., gyv. Kurklių k., Vabalninko r.; Paliulionį Jeronimą, apie 30 m. amž., gyv. Janušiškių k., Vabalninko r.; Galvanauską, apie 54 m. amž., gyv. Kurklių k.; Samulionį, apie 50 m. amž., gyv. Girsteikių k., Vabalninko r.; Januševičių, apie 50 m. amž., gyv. Galvokų k., Vabalninko r., ir kt.

R. K. p a s t a b a: pažymoje, kurią pasirašė Šiaulių MGB valdybos tardymo sk. viršininko pavaduotojas vyr. ltn. KUZNECOV, išvardytos 55 liudytojų, kurie turėtų būti iškviesti į teisiamųjų partizanų L. Pivoravičiaus, R. Petronio, B. Mekonio, P. Lauciaus, V. Valentėlio ir A. Januševičiaus teismo posėdį, pavardės.

Kaip žinia, beveik visi jie buvo nuteisti aukščiausia mirties bausme, išskyrus A. Januševičių, kuris buvo nuteistas 25-eriems metams lagerio.

Iš **Rekašiaus Benjamino, s. Samuelio**, g. 1929 m. Biržų apskr., baudžiamosios bylos. LYA (KGB arch.), f. K-1, ap. 58, b. P-20093. Byla pradėta 1953 05 07, baigta 1953 12 16.

Iš apklausos protokolo, rašyto 1953 10 17.

Apklausiama per vertėją MVD 4-os valdybos 5-to sk. j. ltn. LINIOVĄ.

Tardytojas klausia, kokie dokumentai iš jo buvo paimti arešto metu 1953 m. gegužės 6 d.

1) Žaliosios rnkt. vado 1952 m. rugsėjo 8 d. įsakymas 300 Nr. 223 dėl mano apdovanojimo dviem 1-ojo ir 2-ojo laipsnio partizanų medaliais;

2) Gedimino tėvūnijos vado *Audriaus* (V. Pakaušio) 1952 m. rugsėjo 29 d. įsakymas 300 Nr. 31, spausdintas rašomąja, dėl mano paskyrimo Eimučio būrio ūkio sk. viršininku;

3) 52 p. partizanų maldynėlis, pavadinimu „Rūpintojėlis“;

4) 27 p. užrašų knygutė su eilėraščiais 15 ir 20 p.;

5) dvi partizanų priesaikos. Viena – originalas, kita – kopija;

6) mano sesers Verutės Rekašiūtės fotonuotrauka, kurią ji man atsiuntė iš tremties vietos Irkutsko sr., Zimos gyvenv.

Eilėraščius užrašų knygutėje, 15 ir 20 p., žaliu rašalu man užrašė 1953 m. kovo 17 d. Silvestra Vaitiekūnaitė, kurios sodybos bunkeryje aš slapsčiausi. Ji juos užrašė mano prašymu.

Apklausė LSSR MVD 4-tos valdybos 5-tojo poskyrio v-ko pavaduotojas j. ltn. AVIŽIENIS.

Iš apklausos protokolo, rašyto 1953 11 17.

Apklausia LSSR MVD 4-tos valdybos 5-ojo poskyrio v-ko pavaduotojas j. ltn. AVIŽIENIS, vertėjas – LIŠKUS.

Į tardytojo klausimą, kas Gedimino tėvūnijai vadovauja po *Sauliaus* (B. Žilio) žūties, B. Rekašius patvirtino, kad šiuo metu tėvūnijos vadas yra *Audrius* (V. Pakaušis).

<...> Partizaną Julių Navaką-*Tilviką* gerai pažįstu. Su juo mes 1951–1952 m. žiemą praleidome viename bunkeryje.

1951 m. Eimučio būrio partizanai, tarp jų ir aš Gaišiškių krūmuose, Vabalninko r., po žeme įsirengėm bunkerį. Į jį žiemai prisidėjome maisto produktų ir pasiruošėme jame gyventi. Tuoj po to pas mus atėjo partizanas *Tilvikas* ir pagal susitarimą su mūsų būrio vadu *Zubriu* apsigyveno kartu mūsų bunkeryje.

Tokiu būdu šiame bunkeryje 1951–1952 m. žiemą gyvenome: aš – *Puikutis*-B. Rekašius, *Zubrys*-T. Vaitiekūnas, *Dagilis*-V. Vogulis, *Pasalūnas*-P. Gurklys, *Grafas*-J. Vaicekauskas ir *Tilvikas*-J. Navakas.

Pavasarį tą bunkerį užvertėme. Aš žinau tik 2 partizanų bunkerius: vieną, kuriame gyvenome ir po to užvertėme, o kitą Laičių k., Kupiškio r., Vaitiekūnaitės namuose, kuriame slėpėmės 1952–1953 m. žiemą.

Iš B. Rekašiaus apklausos protokolo, rašyto 1953 12 16.

Apklausia MGB j. ltn. AVIŽIENIS, vertėjas – j. ltn. LIŠKUS.

<...> Kai įstojau į partizanų būrį, ten gavau rusišką šautuvą ir šovinių, po kurio laiko partizanas Pranas Gurklys-*Pasalūnas* man davė 7-to kalibro mauzerį, kuriuo aš 1951 m. vasarą nušoviau rusų tautybės moterį. Po to 1951 m. rudenį tą pistoletą aš su *Grafu* iškeičiau naganą. Jį 1952 m. vasarą palikau rugiuose, kai mes su *Pasalūnu* bėgome nuo MVD kareivių. Tada *Pasalūnas* buvo nušautas.

1951 m. tą rusišką šautuvą iškeičiau į čekoslovakišką šautuvą Broniaus Bernatavičiaus ūkyje Bikonių k., Kupiškio r. Granatų neturėjau.

Jokiuose kituose teroro aktuose nedalyvavau, išskyrus tą, kuomet nušoviau rusų tautybės moterį.

Vaitiekūno Jono šeima, kurio ūkyje aš gyvenau su kitu partizanu, gyvena Laičių k., Kupiškio r., šalia Gyvakarų k.

Iš apklausos protokolo, rašyto 1953 03 13 Vilniuje.

Apklausiamas **Vaitiekūnas Tautvilis, Kazio-*Vėjelis*, *Zubrys***, g. 1921 m. Likalaukių k., Vabalninko r.

Apklausia MGB 2N valdybos 1-o sk. 1-o poskyrio v-ko pavaduotojas vyr. ltn. STAŠKEVIČIUS, vertėjas – ltn. MARTINKEVIČIUS.

<...> Iki 1944 m. gyvenau pas tėvus namuose. 1943 m. vedžiau, bet mano tėvai buvo prieš mano vedybas su neturtinga mergina ir gyventi kartu su žmona neleido. Aš gyvenau tėvo ūkyje, o žmona – pas savo tėvus, kurie turėjo 8 ha žemės sklypą.

Mano žmona Vlada Galvonaitė-Vaitiekūnienė, g. 1923 m., iki 1949 m. gyveno pas savo motiną Palėvenės k., Kupiškio r., ir dirbo siuvėja. 1949 m. buvo ištremta į Sibirą kartu su mano sūnumi Algiu, g. 1943 m.

Mano tėvas – Vaitiekūnas Kazys, 75 m. amž., ir motina Emilija Vaitiekūnienė, 65 m. amž., gyvena Taujėnuose, Kavarsko r. Tėvas dirba veterinarijos punkte.

Brolis Vytautas Vaitiekūnas-*Kalnius*, *Gandi*, g. 1920 m. Žuvo 1946 m. Vabalninko r.

Sesuo Vaitiekūnaitė Irena, g. 1924 m., dirba Kaune, kažkokiame fabrike.

Sesuo Vaitiekūnaitė Birutė, g. 1926 m.

Tėvas Vaitiekūnas Kazys slapstosi fiktyvia Povilo Meškausko pavarde.

Motina Vaitiekūnienė Emilija slapstosi fiktyvia Meškauskienės Emilijos pavarde.

1944 m. pasitraukus vokiečiams, mes kartu su broliu Vytautu, nenorėdami tarnauti sovietinėje armijoje, perėjome į nelegalią padėtį. Vėliau radau šautuvą, paliktą karo metu mūšio lauke, ir ėmiau vaikščioti su jaunuoliais, kurie slapstėsi nuo tarnybos sovietinėje armijoje. Taip tapau ginkluoto „nacionalistinio" būrio kovotoju.

Iki 1951 m. mūsų ginkluotos grupės priklausė vadinamajai Žaliosios rinktinei, bet veikėme savarankiškai ir neįėjome į LLKS sudėtį. Po to buvo suorganizuotas Žaliosios rnkt. štabas, tėvūnijos štabas ir partizanų būriai.

Žaliosios rnkt. įėjo į Vyčio apygardos sudėtį. Šiuo metu Žaliąją rnkt. sudaro trys tėvūnijos: Gedimino, Pilėnų ir (?), 3-iosios pavadinimo nepamenu (3-ioji Taujanio – pagal V. Pakaušį – *R. K.*).

Žaliosios rnkt. štabo viršininkas – *Visvaldas* (Kulys Stasys), ginkluotas šautuvu AVT ir pistoletu.

Arūnas (Galiauskas Juozas) – Žaliosios rnkt. štabo narys, ginkluotas šautuvu AVT ir pistoletu.

Daugiau štabo narių nepažįstu. Štabas slapstosi Karsakiškio miškų masyve.

Šiuo metu ryšys su štabu palaikomas per ryšininkę Vandą Krisiūnaitę-*Leliją*, gyv. Oniūnų k., Kupiškio r. Mano korespondenciją V. Krisiūnaitė veždavo *Visvaldo* ryšininkei į Panevėžį ir perduodavo jai asmeniškai.

1953 m. *Visvaldo* ryšininkė, gyvenanti Panevėžio m., MGB organų buvo areštuota, ir ryšys su *Visvaldu* per V. Krisiūnaitę nutrūko.

Vasaros metu su štabu ryšį palaiko rnkt. vadas *Audrius*. Aš savo ruožtu ryšį irgi palaikau per *Audrių*.

Gedimino tėvūnija. Vadas – Vytautas Pakaušis-*Gailis*, rašytinis slapyvardis – *Audrius*, g. 1923 m., ginkluotas vokišku šautuvu ir naganu.

Aš – Tautvilis Vaitiekūnas-*Zubrys*, rašytinis slapyvardis – *Vėjelis*, esu tėvūnijos vado pirmasis pavaduotojas.

Gediminas (Tamulionis Antanas-*Žeimys*, *Gediminas* – *R. K.*) yra tėvūnijos prokuroras (1953 03 28 V. Pakaušio parodymuose Tamulionis Antanas – Gedimino tėv. štabo viršininkas – *R. K.*).

Tėvūnijos štabo slapstymosi vietos nežinau. Žiemos metu ryšį su *Audriumi* palaikėme per V. Krisiūnaitę, o vasarą pats asmeniškai su juo susitikinėjau. Krisiūnaitė mano adresuotą korespondenciją įteikia jam asmeniškai.

Gedimino tėvūniją sudaro trys būriai. **Eimučio** būrį sudaro:

1) Aš – Vaitiekūnas Tautvilis-*Zubrys*, *Vėjelis*;
2) Gurklys Stasys-*Barsukas*, *Rūstutis*, būrio vado pavad.;
3) Rekašius Benjaminas-*Puikutis*, ūkio sk. v-kas;
4) Vogulis Vytautas-*Dagilis*, sk. vadas;
5) Vanagas Petras (neturi slapyvardžio), eilinis partizanas;
6) Bielskis Kostas, partizanas vienišius (neturi slapyvardžio).

Gurklys Stasys-*Rūstutis*, Vanagas Petras ir dar vienas partizanas iš *Džiugo* būrio slapstosi kartu. Tikslios jų slapstymosi vietos nežinau. Ryšį su jais palaikome per partizanų rėmėją Alekną Bronių, g. 1921 m. ir gyvenantį Oniūnų k., Kupiškio r.

Alekna žino jų slapstymosi vietas ir mūsų prašymu ne kartą juos kvietė į susitikimą su mumis. 1952 m. vasarą aš asmeniškai 4 kartus per Alekną juos buvau išsikvietęs į susitikimą.

Rekašius Benius-*Puikutis* slapstosi kartu su manimi bunkeryje, įrengtame mūsų rėmėjo Vaitiekūno daržinėje Laičių k., Kupiškio r.

Kovo 10 d. mudu su *Dagiliu* išėjome, o Rekašius liko tame bunkeryje.

Su partizanu Bielskiu nuolatinio ryšio nepalaikiau. Paskutinį kartą su juo susitikome 1951 m. birželio ir rugpjūčio mėn. Bielskį galima iškviesti per jo žmoną, kuri slapstosi pas man žinomus partizanų rėmėjus Bikonių k. ir Čiuladų k., Kupiškio r.

Žalgirio būrys:

1) *Vytenis* (rašytinis slapyvardis), *Džiugas*-Liukpetris Antanas, būrio vadas ir Gedimino tėvūnijos vado antrasis pavaduotojas;
2) *Žiemys* – tas pats *Gediminas*-Tamulionis Antanas, slapstosi kartu su *Džiugu*;
3) *Gegužis*, *Gegutis*, *Nauskas*-Kairys Valentinas;
4) *Erelis*-Šaučiūnas Petras;
5) *Liudas*, *Ramojus*-Julius Valeckas;
6) *Tilvikas*, *Laisvūnas*-Julius (kitur – Balys) Navakas;
7) *Dangis*, *Šaulys*-Alfonsas Virbickas.

(Žalgirio būrio sudėtis pakoreguota pagal V. Pakaušio parodymus – *R. K.*)

Su visais partizanais iš *Džiugo* būrio aš asmeniškai esu gerai pažįstamas ir dažnai su jais susitinku. Žiemos metu jie laikosi nedidelėmis grupelėmis vienkiemiuose, o vasarą gyvena kartu Žaliosios miške. Be to, su *Džiugu* kartu slapstosi ir tėvūnijos vadas *Audrius*.

Ryšį su *Džiugu* ir tėvūnijos vadu *Audriumi* taip pat palaikau per ryšininkę Vandą Krisiūnaitę, kuri mano korespondenciją jiems perduoda tiesiogiai.

Asmeniškai 3-iojo būrio sudėties nežinau. Anot *Džiugo* ir *Audriaus*, būrį sudaro 3–4 partizanai, kurie slapstosi Pabiržės ir Pandėlio vlsč. teritorijose. *Džiugas* ir *Audrius* su šiuo būriu ryšį palaiko, o vasaros metu susitikinėja.

R. K. p a s t a b a: plačiau apie šiuos būrius ir jų sudėtį rašoma kn. APP, II d., 2 kn., p. 298, Vytauto Pakaušio asmeniniuose parodymuose.

Šioje knygoje, p. 215, publikuojami ir ryšininkės Vandos Krisiūnaitės prisiminimai, kuriuose ji gana plačiai nušviečia savo ryšius su partizanu T. Vaitiekūnu, kuris buvo neakivaizdžiai suimtas MGB

agentų smogikų ir užverbuotas, paleistas į laisvę ir naudotas įvairiose operatyvinėse priemonėse prieš partizanus. Neteistas.

Ištrauka iš Benjamino Rekašiaus laiško, rašyto į Lietuvą pažįstamai (Elzytei – *R. K.*) iš Vorkutos 1955 03 11. Laiškas publikuotas kn. APP, I d., p. 482:

„<...> Kaip netikėtai mus gyvenimas buvo suradęs, taip netikėtai teko ir išsiskirti. Greitai jau bus dveji metai, kai aš palikau jūsų kraštą ir atsiradau tolimoj šiaurėj prie ledjūrio kalnų. Aš nepagalvojau ir negalėjau taip pagalvoti, kad iš mūsų tarpo, kaip Tautvilis galėtų virsti tokia šiukšle ir parsiduoti svetimtaučiams, parduodamas savo brolius. Kaip iš Vytauto (Vogulio – *R. K.*), tai to ir buvo laukta, tai ir nenuostabu, kad taip atsitiko. Galbūt laikinai likau apšmeižtas ir aš, nes visi provokatoriai buvo užmaskuoti, kad neišeitų į aikštę visa jų provokacija, kol surinks visus likusius brolius. Galbūt jūs nežinot, kaip pakliuvau ir aš, užtai dabar aprašysiu.

Atsitiko taip: 1953 m. balandžio mėn. aš gaunu laišką per ryšininkę iš Tautvilio, kuriame kviečia susitikiman gegužės 5 d. pasitarti dėl svarbių reikalų ir t. t. Aš, gavęs laišką, su didžiausiu džiaugsmu nuskubėjau į tą pasimatymą-susitikimą. Susitikimas buvo paskirtas pas žmogų. Man nuvykus pirma, jų palaukus maždaug 20 min., atėjo ir mano draugai: Tautvilis, vienas kito rajono man gerai pažįstamas ir dar trys nepažįstami. Kaip visada pasisveikinom, išgėrėm alaus, pakalbėjom apie gelsvakases ir nutarėm eiti pernakvoti kitur, bet, deja, paėjus apie 20 metrų, pats Tautvilis su savo draugais mane surišo ir atvedė maždaug 0, 5 kilometro, kur stovėjo sunkvežimis.

Kupiškio kapitonas vadino mane pavarde ir viską smulkiai apie mane žinojo, o ant rytojaus atsidūriau Vilniuje. Per tardymus kišė visus faktus ir statė akistatose. Taip pat pagal Vytauto (Vogulio) parodymus buvo mane atvežę net iki Pyvesos, tad man atrodo, kad jums bus labai aišku, kodėl taip viskas atsitiko ir kaip aš pakliuvau to nesitikėdamas...

Kiek teko girdėti, B. Rekašius, grįžęs iš lagerio, buvo vis dar persekiojamas KGB ir, matyt, nebegalėdamas pernešti viso to, gyvenimą užbaigė savižudybe."

Iš apklausos protokolo, rašyto 1953 11 17.

Apklausiamas **Navakas Julius, Tado-*Tilvikas***, g. 1910 m. Mikėnų k., Pasvalio r., išsilavinimas – 4 klasės. Areštuotas 1953 m. birželio 30 d. Kaltinamas pagal RTFSR BK str. 58–1; 58–8; 58–10 Id. ir 58– 11. Laikomas MVD vidaus kalėjime Vilniuje.

Apklausia MVD 4-os valdybos 5-o sk. v-ko pavaduotojas j. ltn. AVIŽIENIS, vertėjas – j. ltn. LINKUS.

<...> Iki arešto aš veikiau ginkluotame „nacionalistiniame" būryje, vadinamojoje Žaliosios rinktinėje ir buvau jos visuomeninės dalies viršininku. Žaliosios rinktinei priklausė trys tėvūnijos: Gedimino, Pilėnų ir (?).

Gedimino tėvūniją sudarė šie būriai:

Žaibo – būrio vadas *Žolynas*-Sirbikas Jonas;

Radvilos – būrio vadas *Pušelė*; (manau, kad tai tas pats **Algirdo** būrys: APP, II d., 2 kn., p. 299 – *R. K.*)

Eimučio – būrio vadas *Zubrys*-Vaitiekūnas Tautvilis;

Žalgirio – būrio vadas *Džiugas*-Liukpetris Antanas;

Vanago – būrio vadas *Perkūnas*-Šukys Lionginas.

1951 m. vasarą, kai priklausiau Žaliosios rnkt., buvau paskirtas visuomeninės dalies viršininku. Tuo metu Gedimino tėvūnijos vadu buvo *Saulius*-Bronius Žilys,

kuris 1952 m. vasarą žuvo kautynėse su MVD kariuomene. Po *Sauliaus* žūties tėvūnijos vadu laikinai buvau paskirtas aš. Šias pareigas ėjau apie du mėnesius. Po to, kadangi nevykdžiau visuomeninės dalies viršininko pareigų, iš tėvūnijos vado pareigų buvau atleistas. Žaliosios rnkt. vadas *Visvaldas* Gedimino tėvūnijos vadu paskyrė Vytautą Pakaušį-*Gailį*, *Andrių*.

Kai ėjau tėvūnijos vado pareigas, teko susitikti su Eimučio būrio vadu *Zubriu* ir kitais partizanais. Be to, vieną žiemą gyvenau su Eimučio būrio partizanais.

1951 m. rudenį, kai su kitais partizanais iš Žaliosios rnkt. slėpėmės Žaliosios girios bunkeryje ir mus aptiko nepažįstamas vyriškis, kuris pjovė žolę, dėl saugumo iš bunkerio išėjome ir išsivaikščiojome. Mudu su Gedimino tėvūnijos vadu *Gailiu* žiemoti nuėjome į Eimučio būrį. Jo bunkerio vietą man parodė *Gailis*. Jie tada slėpėsi bunkeryje, įrengtame krūmuose po žeme. Tame bunkeryje gyveno *Vėjelis*, *Grafas*, *Zubrys* ir *Pasalūnas*. Su šiais partizanais aš gyvenau kartu 1951–1952 m. žiemos laikotarpiu, iš bunkerio niekur neišėjome, jame buvome visą laiką. Po to, pavasarį nutirpus sniegui, aš palikau Eimučio būrį ir išėjau į Žaliąją rinktinę.

R. K. p a s t a b a: 1953 m. gruodžio 15 d. buvo surašytas akistatos protokolas. Akistatą atliko Pabaltijo sovietinės karinės apygardos prokuratūros karo prokuroro pavad. justicijos pplk. KOROBKOV ir MVD 4-os valdybos 5-o sk. v-kas mjr. GOLYCIN, vertėjas – LINIOV.

Akistaton buvo suvesti: **kaltinamasis** Benjaminas Rekašius ir **liudytojas** Vytautas Vogulis.

Gal kam nors kils klausimas, kodėl B. Rekašius pristatomas kaip kaltinamasis, o Vogulis – liudytojas, nors abu – buvę partizanai ir abu areštuoti. Kaip žinia, suimtas Vogulis iškart buvo užverbuotas ir dalyvavo čekistų vykdomose karinėse-operatyvinėse priemonėse prieš partizanus, o Rekašius nepasidavė verbavimui, todėl buvo padarytas kaltinamuoju, vėliau savo kaltę jam teko išpirkti Sibiro lageriuose, o Vogulis, pasikeitęs pavardę, be jokių bausmių laimingai išgyveno iki mūsų dienų.

Kadangi pirmieji klausimai buvo neesminiai, jie ir nepateikiami, bet vienas iš jų, kuris buvo susijęs su moters nužudymu, atkreipė mano dėmesį. Prokuroras paklausė Vogulio, ar jis dalyvavo kartu su B. Rekašiumi viename teroro akte. Žemiau pateikiamas Vogulio atsakymas.

<...> 1951 m., apie liepos mėn., t. y. praėjus mėnesiui po mano įstojimo į partizanų būrį, kuriame buvo ir B. Rekašius, aš – Vogulis, Rekašius Benjaminas ir mūsų būrio partizanas Pranas Gurklys-*Pasalūnas* naktį eidami keliu Vabalninko r. per Stuburų k., sutikome einančią nepažįstamą moterį, kuri buvo basa, rankoje nešėsi lazdą ir maišelį ant nugaros, vilkėjo šviesią suknutę.

Mes, sustabdę tą moterį, pradėjome klausinėti. Iškart supratome, kad ji rusė, bet galėjo paaiškinti ir lietuviškai. Į mūsų pateikiamus klausimus ji nieko aiškaus ir konkretaus negalėjo atsakyti, nepasakė netgi savo pavardės. Į klausimą, kur eina, atsakė, jog ir pati nežinanti. Mes ją iškratėme, bet jokio dokumento neradome. Po keleto minučių mes ją per krūmus nusivedėme prie Pyvesos upės, maždaug kilometrą nuo Stuburų k., ir sustojome netoli pilnos vandens duobės.

Rekašius išsiėmė iš dėklo 7-to kalibro pistoletą ir, pridėjęs prie moters pakaušio, nuspaudė gaiduką, bet šūvio nebuvo. Moteris tuo metu stovėjo atsigręžusi į mus užsidengė veidą rankomis. Rekašius antrą kartą užtaisė pistoletą, šovė jai tiesiai į galvą ir moteris pargriuvo.

Pamatę, kad moteris mirusi, Gurklys ir Rekašius liepė man jos lavoną įmesti į tą duobę. Aš taip ir padariau. O kad lavonas neiškiltų iš vandens, Gurklys ir Rekašius ant jo uždėjo keletą akmenų.

Dėl ko buvo nužudyta ši moteris, aš ir pats nesuprantu, bet Rekašius ir Gurklys kalbėjo, jog ji tikriausiai yra šnipė. Jie mane perspėjo, kad niekam apie tai neprasitarčiau, net būrio vadui.

Pistoletą, kuriuo Rekašius nušovė tą moterį, 1951 m. rudenį, man matant iškeitė į naganą su Juozu Vaicekausku-*Grafu*.

Kitas klausimas – B. Rekašiui. Prokuroras prašo patvirtinti Vogulio parodymus, ir B. Rekašius atsako:

<...> Taip. Patvirtinu ir primenu, kad Gurklys Stasys-*Rūstutis*, Gurklys Pranas-*Pasalūnas* tada pasakė, kad ši moteris yra šnipė, ir patarė ją sušaudyti.

R. K. p a s t a b a: tuomet buvo sušaudyta Ponkratova Pelagėja Petrovna, g. 1911 m. Surož m., Vitebsko sr., Baltarusijoje. Tautybė – baltarusė. Gyvenamoji vieta – Vitebsko m., Moprovskajos gt., Nr. 30.

Tikrai neaišku, ko ši moteris tokiu neramiu pokario laikotarpiu bastėsi po Lietuvos kaimą, tarsi nežinodama, kad tuo metu, ypač naktimis, Lietuvos kaimuose buvo partizanų valdžia ir galiojo partizanų karo lauko įstatymai, o ypač tokiems žmonėms kaip ji, iš kažkur atsibasčiusiems be jokio konkretaus tikslo ir užsiėmimo. Tuo labiau, kad ji net nesugebėjo paaiškinti, ko naktį vaikšto svetimame krašte ir iškart sukelia įtarimą, jog yra specialiai pasiųsta okupacinės valdžios MGB struktūrų apžiūrėti partizanų lankomą vietovę. O kad panašių atvejų pasitaikydavo neretai, to negalėtų paneigti ir patys čekistai. Partizanai platino įvairius atsišaukimus, perspėjimus, kad eiliniai žmonės be tikslo nesibastytų nei dieną, nei naktį ypač miškingose vietovėse, nes partizanai, savo veiklos teritorijose, pastebėję įtartinus asmenis, vietoje įvykdo karo lauko teismo nuosprendį ir įtariamąjį sušaudo.

Gal minėta moteris ir visai niekuo dėta, atsitiktinai užklydo elgetaudama, bet tai nepateisinama karo lauko sąlygomis.

Benjaminas Rekašius Pabaltijo karinio tribunolo nuosprendžiu Nr. 076/P 1954 m. balandžio 28 d., kuris vyko Vilniaus sovietų kariuomenės garnizono patalpose, pirmininkaujant pulkininkui N. A. BENJAMINUI ir S. V. SKVORCOVUI, sekretoriaujant kapitonui BAČERIKOVUI, pagal RTFSR BK str. 58–1a, 48–8, 58–10 Id. ir 58–11 buvo nuteistas 25 m. lagerio ir 5 m. be teisių. Nuosprendis galutinis ir neskundžiamas.

Į teismo posėdį liudytojais buvo pakviesti:

1) Navakas Julius, s. Tado, kuris buvo laikomas MVD vidaus kalėjime;

2) Skukauskas Povilas, s. Juliaus, gyv. Likalaukių k., Vabalninko r.;

3) Gurklys Povilas, s. Kazio, gyv. Didžprūdžių k., Vabalninko r.;

4) Skupas Feliksas, s. Petro, gyv. Varaniškių k., Kupiškio r.

A K T A S

1952 m. birželio 3 d. Subačiaus gel. stotis

Aš, Kupiškio MVD sk. vyr. oper. įgaliotinis kap. ROŠČENKOV, dalyvaujant „liaudies gynėjų“ būrio vadui VORONKOVUI ir politvadovui (politrukui) KRITOVUI, surašėme šį aktą dėl to, kad 1952 m. birželio 3 d. Bagdoniškio k. (Karsakiškio apyl.), Panevėžio r., Padleckienės Antosės, d. Antano, ūkyje, „liaudies gynėjų“ (stribų) pajėgomis buvo atlikta karinė operacija.

Kautynių metu nušautas partizanas **Juozas Vaicekauskas, s. Petro-*Grafas***, g. 1915 m. Terpeikių k., Kupiškio r. Pas jį rastas pasas Aleksandro Gračioko, s. Simo, vardu, g. 1909 m. Leningrade. Pasas išduotas Marijampolės apskr., Kazlų Rūdos vlsč. milicijos skyriuje, registruotas Kauno mieste, Kęstučio gt., Nr. 26, bt. 5.

Paima:

1) 1 automatas PPŠ;
2) 1 užsien. markės pistoletas;
3) 2 automato PPŠ diskai;
4) 1 granata;
5) 150 vnt. šovinių;
6) 1 šautuvo SVT apkaba.

P A Ž Y M A

apie Eimučio partizanų būrio sudėtį

Nuo 1944 m. Vabalninko r. ir Kupiškio r. prieigose veikė ginkluotas Eimučio partizanų būrys. Šio būrio vadas – Povilas Laužikas, s. Antano-*Liudas*. Būriui priklausė šie partizanai:

1) **Laužikas Povilas, s. Antano-*Liudas***. Žuvęs 1951 02 24;
2) **Laužikas Algirdas, s. Antano-*Malūnas***. Žuvęs 1951 04 29;
3) **Gurklys Stasys, s. Antano-*Barsukas*, *Nagaika*, *Rūstutis***. Žuvęs 1953 03 29;
4) **Vanagas Petras, s. Kazio**. Areštuotas 1953 03 29;
5) **Navarskas Bronius, s. Prano-*Vasaris***. Areštuotas 1953 03 29;
6) **Vaitiekūnas Tautvilis, s. Kazio-*Vėjelis*, *Zubrys***. Areštuotas 1953 03 12;
7) **Jėčius Vincas, s. Jono-*Tauras***. Žuvęs 1948 05 16;
8) **Skardžius Jonas, s. Danieliaus-*Rakštis*, *Paukštė***. Žuvęs 1949 03 06;
9) **Gurklys Pranas, s. Povilo-*Pasalūnas***. Žuvęs 1952 06 21;
10) **Vogulis Vytautas, s. Petro-*Dagilis***. Areštuotas 1953 03 12 (kartu su T. Vaitiekūnu);
11) **Rekašius Benjaminas, s. Samuelio-*Puikutis***. Areštuotas 1953 05 06.

R. K. p a s t a b a: po sąrašu pažymėta, kad Eimučio būrys Vabalninko ir Kupiškio teritorijose įvykdė 40 teroro aktų. Iš jų pažymėtini: 1950 m. buvo sušaudytas biedniokas valstietis Jasiūnas, gyv. Tuitų k., Vabalninko r.; 1946 m. žiemą nužudyti „liaudies gynėjai" (stribai) Jasiūnas ir Špelys; 1949 m. vasarą sušaudytas Sodelių k. mokytojas Beliagas; 1951 m. vasarą nužudytas Vabalninko MVD sk. pareigūnas j. ltn. Visockas.

Iš apklausos protokolo, rašyto 1955 05 17 Biržuose.

LYA, f. K-1, ap. 58, b. 34451/3.

Apklausiamas **Jonas Baltušis**, g. 1914 m. Buivėnų k., Pandėlio vlsč.

Apklausia Biržų KGB sk. vyr. ltn. TICHOMIROV ir KGB kap. ZANKIN, vertėjas – IVANOV.

<...> Gimiau valstiečių šeimoje, apie 1928 m. baigiau Pandėlio pradžios m-klos 4-ias klases, o iki 1944 m. rudens dirbau savo tėvo Juozo Baltušio ūkyje.

<...> Iš artimų giminaičių užsienyje – Čikagoje – gyvena sesuo Juzefa Vikonienė, 50 m. amž.

<...> Kai prasidėjo mobilizacija į sovietinę armiją, vengdamas joje tarnauti, 1944 m. rudenį perėjau į nelegalią padėtį ir, turėdamas šautuvą, slapsčiausi iki 1944 m. rudens.

1944 m. gruodžio mėn. išėjau į Pandėlio girią ir atsitiktinai susitikau partizaną Kalpoką, kuris pasiūlė stoti į jo vadovaujamą būrį. Aš priėmiau jo pasiūlymą ir įstojau į ginkluotą partizanų būrį.

Kalpoko būryje išbuvau dvi savaites, po to iš miško išėjau ir slapsčiausi namuose.

1945 m. sausį buvau suimtas NKVD kareivių ir pasiųstas į Rokiškio kalėjimą, kuriame praleidau beveik 3 mėnesius ir 1945 m. balandžio mėn. iš ten pabėgau. Po to, iki 1945 m. rudens, slapsčiausi Šekštininkų k., Pandėlio vlsč. apylinkėse, kur atsitiktinai nedideliuose krūmeliuose sutikau ginkluotus šautuvais partizanus Petrą Šakį ir Lionginą Šaltį. Aš prisidėjau prie jų ir įstojau į veikiantį ginkluotą partizanų būrį, kuriame išbuvau iki mano suėmimo – 1955 m. gegužės 16 d.

Iš partizano Šakio už 500 rub. nusipirkau automatą ir 60–70 šovinių.

Būdamas būryje, turėjau *Jezno* ir *Trimito* slapyvardžius. Slapyvardis *Trimitas* man buvo suteiktas tada, kai 1951 m. liepos mėn. tapau būrio vadu.

<...> Vasarą dažniausiai gyvenome Pandėlio girios miškų masyve, o žiemą slapstėmės mažomis grupėmis po 2–3 vyrus vienkiemiuose įrengtuose bunkeriuose.

<...> Partizanų būrio vadu buvau paskirtas partizanų pasitarime 1951 m. liepos mėn. Mano būrį sudarė 6 partizanai, kurie dar skirstėsi į dvi grupes: *Cvinklio* ir Pivoravičiaus, tarp kurių ryšys buvo palaikomas per patikimus žmones.

<...> 1951 m. liepos mėn. mūsų būrio grupės sutartoje vietoje – nedideliuose krūmokšniuose netoli Girbučių k., Vabalninko r. – susirinko į pasitarimą. Į jį *Zubrys* atsivedė dar 2 partizanus – *Tilviką* ir *Saulių*. *Cvinklys* pasitarimo metu mums pristatė *Tilviką* ir *Saulių* kaip aukštesniosios partizanų organizacijos atstovus. Po to *Saulius* prisistatė kaip vienos partizanų tėvūnijos vieno būrio vadas, įgaliotas aukštesniųjų vadų pas mus pravesti pasitarimą dėl organizacinių bei struktūrinių klausimu ir prisijungimo prie (Žaliosios) rinktinės.

Po pasitarimo abi *Cvinklio* ir Pivoravičiaus partizanų grupės, iš viso 11 kovotojų, nuėjo į Biržų girią susitikti su *Giriečio* partizanų grupe. Pakeliui, Raikėnų k., Pandėlio r., mus apšaudė MVD kareiviai ir besislapstydami nuo jų vieną dieną prasėdėjome nedideliuose krūmuose Žadeikių k., Vabalninko r.

Pivoravičius ir Valentėlis *Tilviką* ir *Saulių* nuvedė į Biržų girią, o mes – likusieji, tarp jų ir aš, pasitraukėme į Pandėlio girią.

Tilvikas ir *Saulius* Biržų girioje vykusiame pasitarime kartu su *Giriečio* vadovaujamo būrio partizanais pasiskirstė pareigomis ir įkūrė PILĖNŲ tėvūniją, kurios vadu buvo paskirtas *Girietis*, štabo viršininku – Pivoravičius ir 5 būrių vadai, tarp jų ir aš.

Mano būrys vadinosi Trimito vardu – pagal mano slapyvardį *Trimitas*. Jį sudarė: aš – Jonas Baltušis-*Trimitas*, Linas Pivoravičius-*Kanapė* – PILĖNŲ tėv. štabo viršininkas, Romas Petronis-*Siaubas*, Romas Styra-*Rėksnys*, Petras Laucius-*Pumputis* ir Stasys Jasiūnas-*Girių Karalius*.

Nutarime, kuris buvo surašytas 1955 08 10 ir kurį pasirašė KGB tardytojas ltn. PYLNIKOV, suderino KGB tardymo sk. viršininkas mjr. KAPLAN, KGB tardymo sk. vertėjas STANKEVIČIUS ir patvirtino KGB tardymo sk. viršininkas vyr. ltn. SUNELAITIS dėl patikslinimo ir papildomų kaltinimų J. Baltušiui, paminėta, kad 1950 m. rugpjūčio 13 d. jis dalyvavo ter. akte prieš Buivėnų k. gyventojus: Stašienę Valeriją, Adomo, ir jos vaikus Stašytę Ireną, Petro, ir Stašį Vytautą, Petro, taip pat prieš Pandėlio vnk. gyventoją Jakubką Bronių, Antano, kuriuos sušaudė pats Jonas Baltušis. Sušaudymo metu buvo sužeista Jakubkos žmona Konstancija Jakubkienė, Jono.

R. K. pastaba: apie savo brolį Joną Baltušį 1970 m. man daug papasakojo jo sesuo Vanda Vaivadienė. Jos prisiminimai publikuoti kn. APP, I d., p. 522–529. Čia ji irgi mini, kaip Buivėnų k. jaunuoliai ėjo vaduoti Pandėlyje laikomų suimtų savo draugų už prievolių nevykdymą ir kt. ūkinius nusikaltimus. Jos pasakojimas visiškai sutampa su jau vėliau areštuoto Jono Baltušio parodymais, surašytais 1955 08 13 KGB pulkininko KAZIMIERO LIAUDŽIO, kaltinamojoje išvadoje, kurioje taip pat pažymėta, kad J. Baltušis 1944 m. spalio 31 d. dalyvavo Pandėlio vlsč. milicijos skyriaus užpuolime ir iš tardymo kameros (KPZ) padėjo išlaisvinti 7 suimtuosius. Paaiškėjus užpuolimo aplinkybėms ir suėmus keletą puolimo dalyvių, į tą sąrašą pateko ir Jonas Baltušis ir 1945 m. sausio 22 d. buvo areštuotas ir uždarytas į Rokiškio KPZ. 1945 m. balandžio 24 d. Baltušis akmeniu trenkė kalėjimo prižiūrėtojui į galvą ir iš KPZ pabėgo. Po to prisidėjo prie Pivoravičiaus vadovaujamo būrio ir 10 metų su ginklu rankose kovojo prieš okupacinės sovietų valdžios pareigūnus bei jos rėmėjus.

J. Baltušis nurodo klaidingas minėtų įvykių datas. Iš tikrųjų visi įvykiai, susiję su PILĖNŲ tėvūnijos įkūrimu, vyko 1951 m., o ne 1952 m., kaip nurodo J. Baltušis. Toje pačioje J. Baltušio byloje yra ir kitų buvusių partizanų, kurie vėliau legalizavosi, apklausos protokolai.

Apie partizanų vadą Kazimierą Kalpoką

R. K. pastaba: Vidmanto Jankausko knygoje „Kupiškėniškas suėjimas", išleistoje 2000 m. Vilniuje, p. 135–141, yra dokumentinė apybraiža „Keturiskart – sušaudyti!", kurioje gana plačiai aprašytas Panemunio, Čedasų krašto partizanų vado Kazimiero Kalpoko nueitas laisvės kovų kelias. Čia pateikiama keletas šios apybraižos sutrumpintų epizodų.

<...> 1952 m. birželio 9–11 d. vykęs Pabaltijo karinės apygardos karo tribunolas uždarame posėdyje Šiauliuose, dalyvaujant pirmininkui justicijos pplk. Konstantenko, nariams mjr. Kudriavcevui, kpt. Tiščenko, sekretoriaujant j. ltn. Krūmine, apsvarstęs Kalpoko ir Remeikio kaltinamąją bylą, nusprendė: „KALPOKUI Kazimierui, s. Jurgio, remiantis RTSFR BK str. 58–1 „a", skirti aukščiausiąją bausmę – SUŠAUDYMĄ konfiskuojant visą nuteistajam priklausantį turtą.

<...> Kitam teisiamajam Vincui Remeikiui „trojka" buvo gailestingesnė ir atseikėjo „tik" 25 metus lagerio. Pastarojo nuosprendis per 72 val. dar galėjo būti apskųstas kasacine tvarka, tuo tarpu nuosprendis K. Kalpokui buvo galutinis ir neapskundžiamas. Netrukus po šio posėdžio jis etapu pristatytas į Vilnių, o vasaros pabaigoje išvežtas į Maskvą ir rugsėjo 12 d. sušaudytas Butyrkų kalėjime...

Kas gi buvo tas Kazimieras Kalpokas ir kuo taip nusikalto sovietiniams okupantams?

Jis gimė 1907 m. balandžio 1 d. Rokiškio apskr., Juodupės vlsč., Jokubiškio vnk. Krikštytas Čedasų bažnyčioje. Tėvai turėjo 12 ha žemės. Šeimoje augo 9 vaikai.

1917 m. Kaziukas pradėjo mokytis Čedasų pradžios mokykloje, ją baigęs, įstojo į Skapiškio progimnazijos antrą klasę, bet po metų, 1923-aisiais, perėjo į Rokiškio gimnaziją. Nuo trečios klasės įsitraukė į skautų veiklą. Vyresnėse klasėse mokslui užsidirbdamas korepeticijomis, ėmė svajoti apie mokytojo profesiją, aukštąją mokyklą. Tačiau gyvenimas pakrypo kitaip, ir 1929 m. gegužę, baigęs gimnaziją, pasuko į kunigų seminariją. Tačiau ten išbuvo tik metus ir metėsi į kitą kraštutinumą – įstojo Karo mokyklon, nes neturtingam nelabai buvo iš ko rinktis. Deja, sveikata neleido tęsti mokslų ir čia. Po dviejų mėnesių susirgęs buvo atleistas. Tai paskatino K. Kalpoką grįžti prie tikrojo pašaukimo ir jis ėmė rūpintis gauti mokytojo cenzą. Pirmąjį prašymą leisti laikyti egzaminus iš viso mokytojų seminarijos kurso parašė 1931-ųjų gruodžio 24 d. Leidimą gavo, tačiau egzaminų neišlaikė. Tada 1932 m. pavasarį laikė jau tik pradžios mokyklos mokytojo praktikanto egzaminus. Čia pasisekė geriau ir gegužės 6 d. jis gavo mokytojo praktikanto vardą. 1932 m. gruodžio 6 d. švietimo ministro įsakymu Nr. 134 K. Kalpokas paskirtas mokytojauti į Kupiškio vlsč. Žaidelių pradžios mokyklą. Po metų perkeltas į to paties valsčiaus Vėžionių pradžios mokyklą. 1936 m., jau būdamas šios mokyklos vedėju, vėl kreipėsi į Valstybinę egzaminų komisiją prašydamas leisti laikyti egzaminus pradžios mokyklos mokytojo cenzui gauti. Į tai jam buvo atsakyta, kad „praktikantas nuo šių egzaminų yra atleidžiamas ir mokytojo vardą įgyja vien praktikos keliu...“ Vėžionyse K. Kalpokas dirbo iki 1938 m., po to buvo perkeltas į Rokiškio apskr. Apaščios pradžios mokyklą, o dar po poros metų – į Žiobiškio pradžios mokyklą.

Nors ir kilęs iš neturtingos šeimos, tačiau karštas patriotas, nuo 1933 m. dalyvavęs Šaulių sąjungos veikloje, Kazys Kalpokas skaudžiai išgyveno Lietuvos nepriklausomybės netektį...

<...> Sovietų sąjungos ir Vokietijos karo pradžia, užtikusi jį tėviškėje, paskatino ryžtingai veikti. Jau pirmosiomis karo dienomis jis Čedasuose įstojo į Antano Karpavičiaus vadovaujamą sukilėlių būrį, o po savaitės buvo paskirtas Panemunio būrio (apie 30 žm.) vadu.

K. Kalpoko vadovaujami sukilėliai sulaikė apie 20 sovietų kareivių ir nemažą būrį sovietinių aktyvistų, tarp jų ir iš aplinkinių Pandėlio, Skapiškio bei Panemunio valsčių. Ištardžius daugelis jų paleisti, o patys pavojingiausi išsiųsti į Rokiškį. Kareiviai atiduoti darbams pas ūkininkus. Frontui nudundėjus į rytus, K. Kalpokas vėl mokytojavo Čedasuose. Tačiau buvę sukilėliai nesudėjo ginklų ir vėliau. Jų pagalbos vėl prireikė 1944 m. pavasarį, kai krašte suaktyvėjo besislapstantys sovietų parašiutininkai bei pabėgę belaisviai, terorizavę vietinius gyventojus. Sykį, Panemunio valsčiaus policijos viršininkui paprašius, K. Kalpokas ir grupelė kovotojų, susijungę su Vietinės rinktinės daliniu, šukavo Mitragalio mišką ieškodami sovietinių partizanų, bet nieko nerado. Panaši operacija vyko Plunksnočių miške.

Artėjant frontui, Panemunio vlsč. policijos viršininkas ir viršaitis paprašė K. Kalpoką suorganizuoti savisaugos būrius, kurie galėtų ne tik sutramdyti suaktyvėjusius sovietų partizanus, bet ir įsitrauktų į atkurtą Nepriklausomos Lietuvos kariuomenę. Iš esmės tai reiškė Lietuvos laisvės armijos (LLA) ginkluoto padalinio kūrimą. Buvo nutarta sudaryti 4 būrius su centrais Panemunyje, Čedasuose,

Suvainiškyje ir Kvetkuose. Čedasų būriui vadovauti patikėta K. Kalpokui. Jis tuoj ėmėsi aktyvios veiklos. Lankydamasis Panemunyje, sušaukė žmones į aikštę prie parduotuvės ir pasakė kalbą, kurioje paragino ginkluotis ir neleisti sovietams vėl grįžti į Lietuvą. Netrukus K. Kalpokas jau turėjo apie 50 vyrų būrį, kurio pagrindą sudarė dar 1941-ųjų birželį pasireiškę kovotojai. Štabas įsikūrė mokykloje.

<...> Liepos mėnesį įvyko ir pirmas susirėmimas su sovietų partizanais, sunaikinti keli jų rėmėjai. Beje, tuomet kaip tik pasižymėjo policininkas Vincas Remeikis, nušovęs banditą Babachiną...

Sovietams antrąsyk okupavus Lietuvą, žmoną Uršulę ir vaikus išsiuntęs į Salamiesčio parapijos Stuburų k., K. Kalpokas pasitraukė į pogrindį. Slėpėsi pas J. Dragūną, kartais apsilankydavo Girbučiuose pas J. Šiliūną, kur sutiko mokytoją Inčiūrą. Šis patarė dėtis prie partizanų, nes kitaip išgyventi nebuvo galimybių. Kazys apsisprendė, ir lapkričio pabaigoje K. Glemža iš Girbučių nuvedė jį į Pandėlio mišką, kur telkėsi kelios dešimtys Petro Šakio ir Adolfo Kaupelio vadovaujamų vyrų. Netrukus šiai grupei ėmė vadovauti kpt. Čerka, o jo pavaduotoju tapo Kalpokas. Būrys veikė Pandėlio r., dalyvavo nuginkluojant du Bagdalavos tarybinio ūkio aktyvistus. Po geros savaitės atsiskyręs nuo Čerkos, Kalpokas sudarė atskirą (40–50 žm.) LLA būrį (tada jame buvo ir Jonas Baltušis, vėliau pagarsėjęs partizanų vadas) ir su juo perėjo į Panemunio mišką. Čia būrys greitai išaugo iki 120 vyrų. Gruodžio 12-ąją, susitaręs su dar dviem – „Biržiečio“ ir „Panevėžiečio“ – būriais ir sutelkęs apie 200 partizanų, K. Kalpokas suorganizavo garsųjį Panemunio puolimą, kurio tikslas buvo užkirsti planuojamą gyventojų trėmimą į Sibirą. Operacijos metu žuvo 13 okupantų bei jų pakalikų (tarp jų ypač aršiai priešinęsis valsčiaus vykd. komiteto pirmininkas A. Nagelė, partorgas J. Jasinevičius), buvo sunaikinti valsčiaus vykd. komiteto ir milicijos dokumentai, sudegintas geležinkelio stotyje prievolėms suvežtas šienas, partorgo daržinė su gyvuliais, taip pat sunaikinta spirito gamykla, paimta 30 šautuvų, rankinis kulkosvaidis su šoviniais, prekių iš vartotojų kooperatyvo (oficialiais valdžios skaičiavimais, nuostolių padaryta už 119 337,5 rub.). Puolimo metu suimti okupacinės valdžios rėmėjai buvo tardomi, ir tie, kurie nieko nebuvo nužudę ar išdavę, buvo paleisti.

Gruodžio 17 d. Kalpoko vadovaujami partizanai (apie 50 žmonių) su daina rikiuotės tvarka pražygiavo per Čedasų miestelį ir, pasiėmę batsiuvį Lastiūną, pasitraukė į mišką. Dar po kelių dienų, gruodžio 22-ąją, būrys apsupo Juodupės centrą ir apšaudė jį iš kulkosvaidžių ir raketomis.

Ką Kalpokas veikė vėliau – 1945 m. žiemą ir pavasarį – duomenys prieštaringi. Remiantis vienais tardymo protokolais, netrukus po Panemunio puolimo rusai partizanus išblaškė ir Kalpokas su Kaupeliu perėjo į Pandėlio girią. Ten sutikęs brolius Prakopus, jų namuose prasislapstė iki 1945-ųjų vasario 16 d., vėliau netoli Girsteikių sutikę alizaviečių (Jono Šidlausko) būrį prisijungė prie jo. Kitose parodymuose sovietiniam saugumui Kalpokas jau tvirtino, kad su broliais Prakopais Čečiškių k. įsirengtoje slėptuvėje slapstęsis iki 1945 m. balandžio ir tik tuomet išėjęs į Puznos mišką, kur susitiko su Alizavos partizanais (20–25 žm.). Dar kita tos pačios bylos medžiaga rodo, kad Pandėlio partizanams skaudžiai pasibaigęs susidūrimas su MGB kariuomene įvyko 1945 m. balandžio 12 d., ir tik po to Kalpokas pasitraukė

į Kupreliškio apylinkes, kur įvykusiame partizanų susirinkime buvo išrinktas Kupreliškio ir Alizavos partizanų vadu. Panašu, kad ši painiava kyla dėl to, kad 1944-ųjų pabaigoje – 1945-ųjų pradžioje būta ne vienos čekistinės operacijos Rokiškio apskrityje, o saugumiečių tardomas ir kankinamas partizanų vadas sąmoningai arba nesąmoningai sumaišė kai kuriuos šešerių metų senumo faktus. Gali būti, kad kai ko nesuprato ir protokoluotojas. Kaip ten bebūtų, nekyla abejonės tik dėl to, kad Kalpoko vadovaujama kuopa gyvavo neilgai ir ją sunaikinus vadas slapstėsi, iki susitiko su Alizavos partizanų būriu.

Su alizaviečių partizanais, kuriems vadovavo broliai Šidlauskai, K. Kalpokas pabuvo tik apie mėnesį, dalyvavo puolant Niclozos vnk. balandžio 28-ąją, kuomet buvo nukauti 2 Pandėlio stribai. 1951 07 09–11 kaltinamojoje išvadoje sakoma, kad 1945 m. K. Kalpokas sujungė keletą Vabalninko r. veikusių partizanų būrių į vieną ir vadovavo šiam jungtiniam daliniui (apie 50 partizanų), kuris priskyrė save LLA. Tačiau tardymo medžiagoje yra ir kitokia informacija. Pagal ją 1945 m. gegužės pabaigoje K. Kalpokas perėjo į gretimą Kupreliškio būrį (kuriame buvo vos 5–6 partizanai, vadovaujami Kosto Kaminsko) ir jam priklausė iki spalio mėnesio. Apie Kalpoko vadovavimą alizaviečiams patikimų žinių nėra, nors tai, kad jis palaikė ryšį su Šidlauskais – neabejotina. Tai matyti iš tų metų liepą kupreliškėnų kartu su alizaviečiais įvykdyto Kvedariškio k. (Pandėlio r.) puolimo, kurio metu buvo papildytos maisto atsargos. Tai liudija ir partizano Romo Petronio parodymai, kad K. Kalpokas įtikino jį stoti į partizanų būrį ir, maždaug 1945 m. birželio mėn. nuvedęs Puznos miškan, rekomendavo J. Šidlauskui. Taigi alizaviečių būrys veikė savarankiškai, deja, liepos 18 d. buvo beveik visiškai sunaikintas mūšyje ties Vainiūniškio ežerėliu ir atsigavo labai negreitai...

1945-ųjų vasarą Kupreliškyje buvo paskelbta apie organizuojamą mitingą. Susirinko žmonių, tačiau iš valdžios kažkodėl niekas neatvažiavo. Palankia proga netruko pasinaudoti Kalpokas. Išėjęs prieš žmones, jis pakvietė juos būti vieningus, draugiškus ir neteikti pagalbos sovietinei valdžiai. Tačiau negailestinga kova greitai ištirpdė kupreliškėnų būrį. 1945 m. rudenį Pavalentės miške MGB kariuomenė apsupo berengiančius slėptuvę Kostą Kaminską, Ernestą Valentėlį ir K. Kalpoką. Pirmieji du žuvo, o Kazimierui pavyko pabėgti. Prisiglaudė pas Povilą Kaziūną Biržų apskr., Geidžiūnų k. Įsigijęs fiktyvius dokumentus Balio Rabašausko pavarde, čia pagyveno iki 1947 m., o po to persikėlė į Zastaučių k., pas Liną Vaitiekonį.

Čekistams ilgai nesisekė pagauti Kalpoko, nors agentūrinę informaciją apie jį ir jo būrį pradėjo rinkti vos praėjus frontui. 1944-ųjų lapkritį užvesta atskira byla „Priedatieli". Atomazga atėjo 1950 m. kovo 28 d., kuomet Kalpokas kartu su kitais 6 partizanais – Juozu Šedžiu (buv. policininku), Antanu Šedžiu iš Pavyžuonių k., Pandėlio r., Bronium Sukausku, Pranu Bajoru iš Kirmeliškių, Jonu Deksniu iš Mitragalio k. ir Vytautu Gurkliu iš Daliečių k. – buvo suimtas Biržų MGB. Tačiau etape į Vilnių balandžio 7 d. Žaslių stotyje Kalpokui pavyko pabėgti.

Pasinaudojęs tuo, kad konvojus užmigo, jis iššoko iš vagono ir, nuėjęs į kaimą, pasibeldė į pirmas duris. Išėjusiam vyrui pasisakė esąs suimtas kaip politinis, paprašė padėti nusiimti antrankius. Žmogus pasiūlė nueiti į kitą sodybą. Ten po daugiau

nei valandos darbo pavyko išsivaduoti iš retežių. Trečioje sodyboje gavęs pavalgyti, jau tą patį vakarą išvažiavo į Rygą.

Glausdamasis pas pažįstamus (Slavinskienę, Venclovienę, Vernerį ir kt.), iki rugpjūčio gyveno be dokumentų, paskui gavo pasą Jono Šinkūno vardu. Kadangi šis galiojo tik metus, vėliau už 400 rub. nusipirko dokumentus Alfonso Jakučio vardu. Atsargai dar turėjo įsigijęs ir Juozo Žemaitūno pasą. Vertėsi daugiausia pardavinėdamas audinių atraižas. 1951 m. balandį, pirmąsyk po pabėgimo, lankėsi Vilniuje. Tų pačių metų liepą Slavinskienės bute (Rygoje) milicijai tikrinant dokumentus, padavė J. Šinkūno pasą, o pats per kitas duris išėjo ir daugiau negrįžo. Netrukus vėl išvažiavo į Vilnių, kur pabuvo apie mėnesį. Iš pradžių glaudėsi pas rašytoją Kazį Inčiūrą Valakampiuose, paskui pas savo žmoną Morkūnienės bute Gedimino gt. 5–7. Susitiko ir su vyresniąja dukra Zita, kuri taipogi dirbo ir mokėsi Vilniuje. Dukra net lankėsi pas tėvą Rygoje.

Paskutinis, trečias, judviejų susitikimas įvyko 1951-ųjų gruodžio 7 d., kai K. Kalpokas vėl trumpam atvyko į Vilnių. Sutvarkęs reikalus, jis jau tą patį vakarą ruošėsi grįžti Rygon, kai netikėtai ant geležinkelio tilto susitiko su dukra. Šioji, matyt, ieškojo tėvo, ir, pasivijusį jį, paklausė ar važiuosiąs į Rygą? Atsakęs „taip", nuskubėjo į stotį...

Tuo tarpu saugumas jau sekė K. Kalpoką. Vos spėjęs įeiti į geležinkelio stotį jis buvo suimtas. Suėmimo metu rastas pasas ir karinis bilietas Alfonso Jakučio vardu, laikinas pažymėjimas Juozo Žemaitūno vardu, švarus kolūkiečio darbo knygelės blankas, du buteliukai skysčio rašalui naikinti, užrašų knygelė, laiškas, 1800 rub., kišeninis laikrodis, kitos smulkmenos. Po dienos K. Kalpokas pristatytas į Vilniaus KGB ir uždarytas į kamerą Nr. 30. Partizanų vadą kvotė saugumietis Sidorovas.

Į tardymus, kurie trukdavo po 6–7 val., vesdavo vos ne kas antrą dieną, kol gruodžio 24-ąją buvo išvežtas į Šiaulių kalėjimą. Kvotos metu ypač „eksploatuoti" tokie epizodai kaip birželio sukilimas Čedasų apylinkėse, sovietinių partizanų sušaudymas 1944-ųjų vasarą, Panemunio puolimas ar nelegalus gyvenimas Rygoje. Žinoma, užkliuvo ir kalbos Panemunio, Čedasų, Kupreliškio gyventojams... Tačiau jau pagal pirmąjį punktą – už 1941-ųjų veiklą – apkaltintas „Tėvynės išdavimu" partizanas buvo pasmerktas, tad čekistams rūpėjo ne tiek įkalčiai prieš jį, kiek jo ryšiai, likę gyvi kovotojai bei jų rėmėjai.

Reikia pasakyti, kad kankinamas K. Kalpokas paminėjo ne vieną jam padėjusio žmogaus pavardę, tačiau, ar šie jo prisipažinimai kam nors tiesiogiai pakenkė, nežinia. Daug kas, matyt, ir liks paslaptimi, kaip paslapties apgaubta bet kurio žmogaus mirtis. Neabejotinai didesnė paslaptis gaubia kiekvieną sušaudytąjį ar nukankintąjį... Tačiau mums užtenka žinoti, jog „Kalpokas buvo tos nuomonės, kad kiekvieno lietuvio pareiga yra kovoti prieš Sovietų valdžią". Šie byloje išlikę liudininko žodžiai pasako viską, ko reikia.

R. K. p a s t a b a: apie Kazį Kalpoką ir jo veiklą plačiau rašoma kn. APP, I d., p. 525, 530, 531 ir 660; II d., (2) p. 376, 622, 625, 626, 628, 633, 634, 644–646, 649, 651 ir 654 bei III d., p. 539, 575 ir 576.

SANTRUMPOS IR PAAIŠKINIMAI

2N – MGB valdyba, kurią sudarė trys skyriai
a-da – apygarda
ag. – agentas
ag. b. – agentūrinė byla
AK – Armija Krajova. Kovai su vokiečiais lenkų sukurta Lenkijos emigracinei vyriausybei Londone pavaldi ginkluota pogrindžio partizaninė kariuomenė, 1942–1945 m. aktyviai veikusi ir Vilniaus krašte bei Vakarų Baltarusijoje.
akovcai – AK kovotojai
aktv. – aktyvistas
amž. – amžius
ap. – apyrašas
apyl. – apylinkė
apkomas (rus. *obkom – oblastnoj komitet kompartii*) – srities kompartijos komitetas
APP – Aukštaitijos partizanų prisiminimai
ASSR – autonominė sovietų socialistinė respublika
AT – Aukščiausioji taryba
ATSR – autonominė tarybų socialistinė respublika
AVT (rus. *avtomatičeskaja vintovka Tokareva*) – automatinis Tokarevo sistemos šautuvas
b. – byla
banda – gauja (rusų okupantai ir vietiniai stribai taip vadino lietuvių laisvės kovotojų partizanų ginkluotus būrius).
banditas – ginkluotas plėšikas (taip rusų okupantai ir vietiniai stribai vadino lietuvių partizanus).
BDPS – Bendras demokratinis pasipriešinimo sąjūdis
BK – Baudžiamasis kodeksas
BUR (rus. *barak usilennovo režima*) – sustiprinto režimo barakas
CK – Centro komitetas
čekistas – Sovietų Sąjungos represinių tarnybų darbuotojas. Vardą gavo nuo 1917–1922 m. veikusios VČK (rus. *Vserosijskaja črezvyčainaja komissija*). Visos Rusijos ypatingoji komisija, kuri 1922 m. buvo pakeista į GPU). Čekistais buvo vadinami SSRS represinių struktūrų darbuotojai, ilgą laiką ir milicininkai.
DK – Didžioji Kova
DKA – Didžiosios Kovos apygarda
doc. – docentas
drg. – draugas
dukr. – dukra
f. – fondas
felč. – felčeris
fikt. pavard. – fiktyvi pavardė
fin. – finansai
gyd. – gydytojas
gyv. – gyventojas
GPU (rus. *Gosudarstvennoje političeskoje upravlenije*) – Valstybinė politinė valdyba
GULAG (rus. *Glavnoje upravlenije ispravitelno-trudovych lagerej*) – Pagrindinė darbo-pataisos lagerių valdyba:
I sk. sekė lietuvių nacionalinio pogrindžio vadovybę;
II sk. vadovavo periferinių MGB organų kovos su partizaniniu pogrindžiu darbui, tiesiogiai dalyvavo operacijoje prieš partizanus;

III sk. organizavo MGB centrinio aparato ir periferinių organų radijo ryšį, o nuo 1949 m. vadovavo stribų būrių veiklai.

inf. – informatorius

instr. – instruktorius

ITL (rus. *ispravitelno trudovoj lager*) – pataisos darbų lageris

j. ltn. – jaunesnysis leitenantas

just. – justicija

kap. – kapitonas

KGB (rus. *Komitet gosudarstvennoj bezopasnosti*) – Valstybės saugumo komitetas (VSK)

KĮS vrš. – Karinės įskaitos stalo viršininkas

KLT – Karo lauko teismas

kn. – knyga

kng. – kunigas

kolchozas – kolektyvinis ūkis, kolūkis

komsorgas (rus. *komsomolskij organizator*) – komjaunimo organizatorius

KP sekr. – Komunistų partijos sekretorius

KPZ (rus. *kamera predvaritelnovo zakliučenija*) – išankstinio sulaikymo kamera

KT – Karinis tribunolas

L. A. – Laimonas Abarius

Ldk – Lietuvos didysis kunigaikštis

LDK – Lietuvos Didžioji kunigaikštystė

leg. – legenduotas

LGGRTC – Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras

LYA – Lietuvos ypatingasis archyvas

LK – Lietuvos kariuomenė

LKA – Laisvės kovų archyvas

LKP – Lietuvos komunistų partija

LKP (b) – Lietuvos komunistų (bolševikų) partija

LLA – Lietuvos laisvės armija

LLG – Lietuvos laisvės gynėjai

LLKS – Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga

LP – Lietuvos partizanai

LPS – Lietuvos Partizanų Sąjunga

LSSR – Lietuvos sovietų socialistinė respublika

LTE – Lietuvių tarybinė enciklopedija

ltn. – leitenantas

LVKKI – Lietuvos valstybinis kūno kultūros institutas

LVOA – Lietuvos visuomeninių organizacijų archyvas

MGB (rus. *Ministerstvo gosudarstvennoj bezopasnosti*) – Valstybės saugumo ministerija (VSM)

mjr. – majoras

mlc. – milicininkas

MLTE – Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija

mnstr. – ministras

mokyt. – mokytojas

mot. – motina

mstl. – miestelis

MTS – mašinų–traktorių stotis

MVD (rus. *Ministerstvo vnutrennich dėl*) – Vidaus reikalų ministerija (VRM)

NKGB (rus. *Nacionalnyj komitet gosudarstvennoj bezopasnosti*) – Nacionalinis valstybės saugumo komitetas (NVSK)

NKVD (rus. *Narodnyj komissariat vnutrennich dėl*) – Vidaus reikalų liaudies komisariatas (VRLK)

OBB (rus. *Otdėl borby s banditizmom*) – Kovos su banditizmu skyrius

OBCHSS (rus. *Otdėl borby s chiščenijem socialističeskoj sobstvennosti*) – Kovos su socialistinės nuosavybės grobstymu skyrius

obj. – objektas

OČO (rus. *Operativno-čekistkij otdėl NKVD*) – operatyvinis čekistinis skyrius

OGPU (rus. *Objedinionnoje gosudarstvennoje političeskoje upravlenije*) – Jungtinė valstybinė politinė valdyba

OKR (rus. *Otdėl kontrrazvedki SMERŠ-a*) – SMERŠ-o kontržvalgybos skyrius

OLP (rus. *odelnyj lagernyj punkt*) – atskiras lagerinis punktas

OP (rus. *ozdorovitelnyj punkt*) – sveikatingumo punktas

oper. – operatyvinis

org. – organizacija

OS – organizacinis sektorius (skyrius)

part. – partijos
pavad. – pavaduotojas
PFL (rus. *proveročnyj fltracionyj lager*) – filtracijos stovykla (lageris)
plk. – pulkininkas
polic. – policininkas
pplk. – papulkininkis
PPŠ (rus. *pistolet pulemiot Špagina*) – Špagino sistemos pistoletas-kulkosvaidis
prtz. – partizanas
prv. – provokatorius
pseud. – pseudonimas
r. – rajonas
R. K. – Romas Kaunietis
RA – Raudonoji armija
raud. – raudonasis
rėm. – rėmėjas
RF – Rusijos federacija
r-nės – rinktinės
rnkt. – rinktinė
ROSV – rajono organizacinio skyriaus viršininkas
RPG (rus. *razvedyvatelno poiskovaja gruppa*) – žvalgybinė paieškų grupė
RTFSR – Rusijos tarybų federacinė socialistinė respublika
SD (vok. *Sicherheits-Dienst*) – vokiečių žvalgybos organizacija, Vokietijos valstybės saugumo tarnyba
SDAALR – Savanoriškoji draugija armijai, aviacijai, laivynui remti
sekr. – sekretorius
seržt. – seržantas
SG (rus. *specialnaja gruppa*) – speciali grupė. Šios grupės nariai, apsimetę partizanais, žudydavo ar suimdavo jais patikėjusius partizanus, tardydavo jų rėmėjus ar ryšininkus.
Siblagas – Sibiro lageris
sk. – skyrius
slap. – slapyvardis
slpt. – slaptas
SMERŠ – (rus. *smėrt špionam*) – mirtis šnipams. Karinė kontržvalgyba
sov. – sovietinis
SS (vok. *Schutzstaffel*) – apsaugos rinktinė, įkurta 1920, išformuota 1945 05 08.
SSRS (rus. *Sojuz sovietskich socialističeskich respublik*) – Sovietų socialistinių respublikų sąjunga
str. (stribas) – rusų okupantų vietinės karinės grupuotės, Lietuvoje įkurtos LKP (b) CK 1944 m. liepos 24 d. nutarimu, karys. Iki 1945 m. rugsėjo mėn. stribų būriai buvo vadinami naikintojų (*istrebiteli*) batalionais, nuo šio termino kilo jų niekinamieji pavadinimai: stribas, stribokas, skrebas, skrebokas ir kt. Naujas stribo pavadinimas „liaudies gynėjas" neprigijo.
sūn. – sūnus
ŠP – šaulių pulkas
št. – štabas
TA – teroro aukos
tard. – tardytojas
tėv. – tėvūnija (tėvas)
TSKP – Tarybų Sąjungos komunistų partija
TT – pistoletas, sukonstruotas F. Tokarevo
V/s – valstybės saugumas (kuris vadovavo stribų būrių veiklai)
vert. – vertėjas
vyr. ltn. – vyresnysis leitenantas
v-kas – viršininkas
VKP (b) – (Visa)sąjunginė komunistų partija (bolševikų)
VLKJS – (Visa)sąjunginė Lenino komunistinė jaunimo sąjunga
vlsč. – valsčius
vnk. – vienkiemis
vnl. – vienuolė, vienuolis
volkomas (rus. *volkom – volostnoj komitet kompartii*) – valsčiaus kompartijos komitetas
VRLK – Vidaus reikalų liaudies komisariatas
VRM – Vidaus reikalų ministerija
VRS – vidaus reikalų skyrius
vrš. – viršininkas
VSK – Valstybės saugumo komitetas
žurn. – žurnalistas

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

Abarius Adolfas-*Katalikas*, prtz. 142
Abarius Aloyzas, sūn. 163
Abarius Antanas 168
Abarius Antanas, prtz. 142
Abarius Izidorius, tėv. 163
Abarius Jonas 142
Abarius Laimonas 9, 11, 106, 110, 160, 168, 171, 174–189, 190, 192, 193, 208, 215, 217, 219, 220, 223, 232, 237, 249, 253, 255, 259, 265, 267, 269, 388, 430, 435, 436, 450, 456–458, 479, 485, 502, 505, 510, 514, 516, 526, 568, 718, 719
Abarius Marinas, sūn. 163
Abarius Osvaldas 168
Abarius Petras, prtz. 111
Abarius Simonas, sūn. 163
Abarius Zidaras (Izidorius) 160
Abariūtė Onutė, dukr., ryš. 163, 164
Abariūtė-Erslovienė Leokadija-*Saulutė*, ryš. 143
Abelinskas, prtz. 148
Ablekimovas, str. 508, 517, 519
Abukauskas Jonas-*Siaubas*, *Vytenis*, prtz. 151, 157; 164, 198 nuotr.
Achranovičius Marijonas, prtz. 502
Adomėnas Antanas 239
Adomonienė 425, 426
Adomonis Juozas-*Rytas*, prtz. 346, 381, 415
Adziukas Kazys, prtz. 111
Afenas žr. Švilpa Jonas, prtz. 298
Agapė 426
Agapov, MGB vert. 636, 637, 644
Aguona žr. Striogaitė Genė, Petro, ryš. 567
Aguonėlė žr. Vasiulytė Marytė, ryš. 270
Aidas žr. Baltrūnas Vytautas, prtz. 130
Aidas žr. Dumbrava Alfonsas, prtz. 394, 401, 404, 405
Aidas žr. Rimkus Pranas, prtz. 420
Aidietis 494
Aidukas 584
Aidukas Adolfas, Simono-*Šeškus*, *Tarzanas*, prtz. 219, 220, 241, 257, 430; 19, 26–28, 33, 132, 194 nuotr.
Aidukas Adomas, tėv. 219
Aidukas Jonas 248
Aidukas Kazys, prtz. 457, 511
Aidukas Romas (Romusis) 458
Aidukas Silva 511
Aidukas Vincas 430
Aidukienė Uršulia 511
Aitvaras žr. Krukis (Krutkis) Vytautas, MGB ag. 535
Aitvaras žr. Puodžiūnas Stasys, prtz. 385
Ajutis Petras 645
Akis, MGB ag. 195
Akmuo žr. Bernotas Juozas, KGB ag. 413
Akmuo žr. Kardamavičius Jonas, Kosto, prtz. 581
Aksionovas, sov. aktv. 583
Alasevičiūtė Eugenija, Jurgio, ryš. rėm. 628, 632
Alberts-*Sirmais*, prtz. 121
Aldona, MGB inf. žr. Grumbinaitė Zosė 243
Aleinikov Afinogentij Jemeljanovič 649
Alejūnas Romualdas-*Bundela*, prtz. 112, 123
Alejūnas Silvestras 570, 571
Alekna Balys, prtz. 226
Alekna Bronius, ryš. rėm. 653
Alekna Julius 548
Alekna Mykolas 196
Alekna Vytautas 237
Aleknavičius Pranas, LK kap., prtz. 21, 23
Aleksa Osvaldas (pseud. Gumbaragis), žurn. 36
Aleksandravičius 492

Aleksandravičius, MGB vert. 617, 618
Alfa žr. Radzevičius Alfonsas, Alekso-*Tarzanas*, prtz.; MGB SG ag. 365, 366, 501, 543, 544
Algimantas, *Bitė*, *Neptūnas*, *Skrajūnas* žr. Karbočius Bronius, prtz. 541, 545, 546, 554
Ališauskaitė Vlada-*Narsuolė*, ryš. 567
Ališauskas Juozas prtz. 91
Ališauskas Kazimieras-*Spartakas*, prtz. 566
Ališauskas Ksaveras (Severinas), ryš. 538, 539, 540
Ališauskas Povilas, ryš., MGB ag. *Spalis* 538, 539
Aliukas Antanas-*Kuprys*, *Kupris*, prtz. 64, 65
Alksnis žr. Jankauskas Povilas, prtz, 133, 415
Alksnis žr. Karla Juozas (iš Gabrelių k.), prtz. 430
Alūnas žr. Petraitis Vladislovas, prtz. 322
Ambrazaitė, gyd. 113
Amosov Pavel, raud. prtz. 468
Ananjev, MGB mjr. 550, 554
Andrejev Leonid Petrovič, str. 589
Andrejevas, MGB str. 215
Andrijaitis 595
Andrijauskas-*Sakalas*, prtz. 528
Andrišiūnas Jonas, Juozo, str. 590
Andriulionis, str. 132
Andriulis, mokyt. 280
Andriusevičius Jonas (Žemaitis Jonas)-*Beržas*, rėm. ryš. 388; 105 nuotr.
Andriušaitis Aleksandras (Aleksas), LK pplk. 321, 324
Andriuškevičius Petras-*Šiaučius*, *Dainius*, prtz. 112, 123; 94 nuotr.
Andriuškevičiūtė Anelė, prtz. 135, 138, 144, 145
Andriuškevičiūtė Teklė-*Našlaitė*, ryš. 135, 136, 138, 143–145
Antanaitis Jonas, prtz. 474
Antanaitis žr. Čeponis (Čeponas) Benediktas, Viktoro, MGB ag. 475
Antanavičius, prtz. 474
Antipin, MGB kap. 199
Anupras žr. Nasevičius Pranas, Justino, prtz. 197, 198, 200
Apacianka Antanas 103
Apacianka Jonas 103
Apacianka Justinas, Mykolo-*Viesulas*, *Viesuliukas*, *Atlantas*, prtz. 103–106, 384, 426
Apaciankaitė Danutė 103, 105
Apaciankaitė Levutė (Eleonora) 103, 106
Apaciankaitė Monika 103
Apaciankaitė-Džiugienė Vita Marijona 103; 179 nuotr.
Apalkytė Marijona, ryš. 112
Apyvala Stanislovas, raud. prtz. 340, 343
Apyvalienė Paulina 340
Aptiekorius žr. Žygas Antanas, prtz. 554
Apulskis, str. 594
Araminas Petras, Vinco-*Varnas*, *Juodvarnis*, ryš. 115–117; 57, 58 nuotr.
Araminas Vincas, tėv. 58 nuotr.
Araminas Vincas, Vinco-*Šermukšnis*, prtz. št. ryš. 115–117, 270, 513, 582; 58, 59 nuotr.
Araminienė Emilija, Vinco, 58 nuotr.
Aras žr. Ivanauskas Kazimieras, prtz. 133
Aras žr. Juodka Juozas, Jono-*Tarzanas*, prtz.; MGB ag. *Vanagai-2* 213
Aras žr. Juodvalkis Edvardas, prtz. 180, 188, 400, 403, 404, 410
Aras, MGB ag. 201
Archipov, sov. pareigūnas 584
Arciška, str. 516
Arciukas, ryš. 622
Arklys žr. Rakita Petras, prtz. 211
Arlauskaitė Janina, ryš. 270
Aroščenko (rusų kareivis) 595
Aršas Abraomas, gyd. 310
Artamavičius, sov. aktv. 583
Artileristas, prtz, vokietis 8
Artojas, *Kalvis* žr. Zinkevičius Bronius, prtz. 199
Arulienė, sov. pareigūnė 570
Arūnas žr. Galiauskas Juozas, prtz. 652
Asminavičius Jonas, prtz. 252
Asminavičius Petras, Jurgio, prtz. 204–208
Astra žr. Valevičiūtė-Namiejūnienė Janina, Jurgio, ryš. 534, 544
Astrauskas Petras 247
Astrauskas Petras-*Jurginas*, prtz. 222
Astravas Antanas, Povilo, rėm. 82 nuotr.
Aškinis Antanas 442
Aškinis Antanas, rėm. 449, 450
Aškinis Jaska 521
Aškinis Jonas, prtz. 519, 523
Aškinis Pranas-*Šeškas*, prtz. 527, 528, 532
Atajev Jevlampij, SD kariškis 230
Atkočius Juozas 470
Atkočius, MGB ag. 203

Atlantas žr. Bružas Danielius, prtz. 421–424, 426, 427, 718
Atsiskyrėlis žr. Levandavičius Pranas, Jono, prtz. 58
Audra žr. Grumbinas Steponas, ryš. 198, 580
Audra žr. Pabarška Benediktas, prtz. 54, 58
Audra žr. Pačinskas Vytautas, prtz. 415, 420
Audra, MGB inf. 202, 203
Audra, prtz. 557, 566
Audrius, *Gailis* žr. Pakaušis (Lukenskas) Vytautas, prtz. 651, 653
Audronė, *Audra* žr. Miškinytė Emilija, Teklės, prtz. 414–418
Audrūnas, *Klevas*, *Pilypas* žr. Žilys Povilas, prtz. 554, 621, 626
Augaitis Vincas 108
Augustinaitis žr. Kemeklis Juozas, prtz. 133
Augustinas Adomas, Martyno, tėv., LK mjr. 555, 556, 559, 563; 138 nuotr.
Augustinas Jaunius Juozas, Adomo, 555, 556, 559, 560, 565
Augustinas Kęstutis Steponas, Adomo 556, 559
Augustinas Vitolis Jonas, Adomo-*Šermukšnis*, prtz. 556, 558, 559; 103 nuotr.
Augustinienė-Gražytė Aldona Julija, Jono, mot., ryš. 555, 556, 559, 560, 561, 564, 565, 568; 102 nuotr.
Augutis Alfonsas-*Vėjas*, *Šeškas*, prtz. 10, 20, 23, 131 nuotr.
Augutis Antanas, prtz. 111 nuotr.
Augutis Stasys, prtz. 109 nuotr.
Aukštaitis žr. Kimštas Jonas, prtz. 133
Aukštaitis žr. Žvyriukas Mečys, prtz. 455
Aukštuolis Alfonsas-*Erelis*, prtz. 352
Aušra žr. Jakučionis Steponas, prtz. 382, 383
Aušra žr. Rimavičius Juozas, MGB ag. SG 720
Aušra žr. Staškevičius Jonas, prtz. 38
Aušra žr. Steiblys Steponas, prtz. 385
Aviatorius žr. Šerelis Karolis, prtz. 561, 564
Avinaitė-Meškelienė Anelė, mot. 502
Avinas Adolfas, tėv. 514
Avinas Vaclovas, sūn. 514; 141 nuotr.
Avinas Vilhelmas 515
Avinienė-Vaitiekėnaitė Zofija, mot. 514
Aviža Stasys-*Vaidotas*, prtz. 58
Aviža Vladas 38
Avižienis Julius, str. 462
Avižienis, MGB į. ltn. 651, 654
Ažubalienė-Gedvilaitė 328
Ažubalis Antanas, prtz. 636
Ažubalis Bernardas 328
Ąžuolas žr. Grumbinas Povilas, prtz. 19, 419
Ąžuolas žr. Šlapokas Augustinas, prtz. 54, 55
Ąžuolas žr. Tunkys Klemensas, prtz. 505, 506
Ąžuolas, *Linksmutis* žr. Tučas Juozas, prtz. 617
B. Marija (Marytė), MGB ag. *Varia* 443, 444
B. Rūta žr. B. Marijos (Marytės), MGB ag. dukra 444
Babachinas, raud. prtz. 661
Babilius Vincas 283
Bačelis Edvardas-*Gėbelsas*, prtz. 539
Bačerikovas MGB kap. 656
Bačerovas Georgijus, str. 502, 504, 505, 515
Bagaičiukas, MGB tard. 191
Bagdonaitė Vanda-*Žvaigždutė*, ryš. 420
Bagdonas 460
Bagdonas Petras-*Ilgis*, prtz. 619
Bagdonavičius Stasys, ryš. prtz. 181, 183, 185, 188
Bagdonienė Lionė 340, 341
Bagdžiūnas Antanas 542
Bagočiūnas Antanas-*Dūmas*, prtz. 18, 38, 39, 412, 415, 419; 10, 23, 131, 146 nuotr.
Bagočiūnas Jonas 29
Bagočiūnas Jonas, ryš. 420
Bagočiūnas Juozas, Adomo-*Užugiris*, prtz. 418
Bagočiūnas Vytautas 414
Bagočiūnas Vytautas-*Liūtas*, *Uosis*, prtz. 73 nuotr.
Baičenka, str. vrš. 97, 98
Bajarūnaitė Birutė 80
Bajarūnaitė Stanislava (Stasė), Jono-*Audronė*, ryš. 73, 76– 83
Bajarūnas Jonas-*Deimantas*, prtz. 63
Bajarūnas Liudvikas-*Kilbukas*, prtz. 63
Bajarūnienė 79
Bajoras Pranas, prtz. 662
Bajoriūnas 492
Bajoriūnas Jonas-*Mina*, prtz. 352
Bakanaitė-Vilkienė Janina, ryš. rėm. 308
Bakanas (Komka) 107, 108
Bakšys Jonas, prtz. 114, 123
Bakučionis Jurgis, LSSR prok. 187
Bakutis Albinas, ryš. 115, 118
Bakutis, raud. aktv. 186
Bakutytė Antanina, ryš. 116, 117

Balakauskas Vytautas 649
Balandis žr. Bukauskas Anupras, prtz. 454
Balandis, prtz. 188
Balčiūnaitė Bronė, rėm. 635
Balčiūnaitė Ona-*Marti*, ryš. 167 nuotr.
Balčiūnas Jonas, Kazimiero, ryš. rėm. 73, 83
Balčiūnas Jonas, rėm. 635, 645
Balčiūnienė 78, 195
Baliulienė 477
Baliulis Bronius, MGB vyr. ltn. 182, 216
Balsys Kazys 470
Baltaduonis P., ryš. 298
Baltaduonytė-Švilpienė Genė, Petro (Prano žmona) 298
Baltakienė-Gindrėnaitė Zofija (Zosė), ryš. 16, 17, 19, 20; 72, 99 nuotr.
Baltakienė-Rožanskaitė Julė, MGB prv. 346, 415
Baltakis Jonas 340
Baltakys Alfonsas, Jurgio, prtz. 21
Baltakys Jonas, Jurgio-*Šernas*, *Vilkas*, *Prancūzas*, *Drąsutis*, prtz. 21, 32; 107, 189 nuotr.
Baltakys Jurgis 21
Baltranas Balys, LK ltn., prtz. 21
Baltrukėnas Antanas, kng. 61, 289
Baltrūnaitė-Gindrėnienė Veronika 17
Baltrūnas Vytautas-*Uoselis*, *Laisvūnas*, *Aidas*, *Strazdelis*, prtz. 130; 202 nuotr.
Baltrus, *Žėrutis* žr. Liaudanskas Stasys, prtz. 604, 606, 617, 619, 624, 631, 635, 639, 646, 647, 649
Baltusis Antanas-*Žvejas*, prtz. 14
Baltušienė-Mažuolytė Konstancija 274
Baltušis (Pypkorius) Jonas, str. 590
Baltušis Antanas 275
Baltušis Bronius, prtz. 603
Baltušis Jonas-*Kęstutis*, *Jeznas*, *Trimitas* (*Raudonas Gaidys*), prtz. 272, 274, 275, 278, 279, 289, 308, 411, 596–599, 603, 605, 606, 610–612, 615, 617–619, 624–628, 630–632, 634, 636, 640–644, 647, 648, 649, 657–659; 24, 203 nuotr.
Baltušis Juozas 273
Baltušis Mykolas 273
Baltušis Povilas 273
Baltušis Povilas, prtz. 603
Baltušis Valerijonas-*Pėtris*, *Peperis*, *Valiukas*, prtz. 112, 124, 125
Baltušis Vytautas, *Girinis*, mokyt., prtz. 7
Baltušytė Paulina 273
Baltušytė Vincė 275
Baltušytė-Stumbrienė Julija Janina 272, 278, 290
Baltušytė-Vaivadienė Vanda, Juozo, mokyt. 272, 289, 290, 291, 302, 308, 310, 659; 112 nuotr.
Baltušytė-Vikonienė Juzė (Juzefa) 275–277, 658
Baltuška Stasys, prtz. rėm. 43
Baltuška Vytautas, prtz. rėm. 41, 42
Balzienė-Marcinkevičiūtė Akvilė, ryš. 607
Balžekas Zigmas, ryš. 93 nuotr.
Banga žr. Krukis Martynas, prtz. 406, 407
Banionis Petras, prtz. 636, 637
Banionis Povilas 649
Baniušis Tadaušas 480
Banys Juozas-*Šūvis*, prtz. 18; 10, 23, 34, 185 nuotr.
Banys Vladas 93
Bankininkas Vailokaitis žr. Valentėlis Alfonsas, prtz. 617, 620
Baradauskas, sov. pareigūnas 570
Baranauskaitė Zosė, ryš. 240, 243–248
Baranauskas (Baronėnas), Igno 522
Baranauskas Jonas, ryš. 247, 248
Baranauskas Jonas-*Gedas*, prtz. 473
Baranauskas Juozas, ryš. 247
Baranauskas Steponas, prtz. 246
Baranauskienė Jadvyga, ryš. 247
Baranov, MVD oper. 486
Baranovas, MGB kap. 416, 575
Barauskas Jonas, ryš. 366
Barauskas Steponas 166
Barauskas, LSSR teismo tarėjas 187
Baravykas Jonas, prtz. 269
Baravykas Juozas, prtz. 267, 268
Baravykas žr. Lapinskas Petras, prtz. 474, 719
Bareika Bronius, ryš. 147, 164
Bareika Leonas, Alekso, prtz. 37
Bareiša Zigmas, ryš. 93 nuotr.
Barkauskas Petras, rėm. 165
Barkus Steponas 186
Baronas Gasparas, prtz. 167
Baronas Mykolas-*Aras*, prtz. 63
Baronas Povilas-*Briedis*, prtz. 158 nuotr.
Barsukas, *Rūstutis Nagaika*, žr. Gurklys Stasys, Antano, prtz. 653

Barštys 537
Bartaševičius Petras, str. 168
Bartašiūnas Juozas (Josifas), MGB gen. mjr. 321, 464, 588
Bartašius Jonas-*Saulius*, *Laimutis*, prtz. 21, 158 nuotr.
Bartkutė-Malakauskienė Birutė, ryš. 172 nuotr.
Bartulis J. 65
Barzda Alfonsas, rėm. 541
Barzda žr. Dainys Antanas, prtz. 116
Barzda žr. Meldžiukas Norbertas, prtz. 502
Barzda žr. Ramanauskas Kazys, Mykolo, prtz. 568, 569
Barzdėnas žr. Vaitiekėnas Vaclovas, prtz. 502, 514
Barzdyla, *Ąžuolas*, *Abstinentas* žr. Švilpa (Stankus Adolfas) Pranas, mokyt., prtz. 314, 315
Barzdyla, *Senis* žr. Tučas Robertas, prtz. 617, 620
Basys Edmundas, kng. 437
Basys Juozas-*Šarūnas*, prtz. 197 nuotr.
Basys Kazimieras, Justino-*Dekeris*, prtz. 204
Basys Kazimieras-*Riešutas*, prtz. 175, 451
Basys Klemensas-*Girėnas*, *Bajoras*, prtz. 175, 451, 453; 195 nuotr.
Basys Leonardas-*Švyturys*, prtz. 195, 200 nuotr.
Basys Leonas-*Putinas*, prtz. 315, 319
Basytė-Matuliauskienė Teklė 451, 453, 454
Basytė-Žaliaduonienė Jadvyga 451
Basovas Georgijus Ivanovičius, MGB plk. 77, 80, 81
Basts, MGB j. ltn., vert. 626
Baščienė 589
Baubinaitė Julija, ryš. 270
Baublys, MGB ag. 579
Baukys Antanas-*Sakalas*, prtz. 129; 252 nuotr.
Baukys Juozas, ryš. 132
Baukytė Genė, ryš. 132
Bebras žr. Strazdas Vytautas, prtz. 356
Bėda žr. Kadžionis Jonas, prtz. 59
Beinorytė Julija, ryš. 420
Beitala, gyd. 191, 227, 248
Beliagas, mokyt. 657
Beliūnas 547
Belozarienė 485
Benelienė 595
Benjaminas N. A. MGB plk. 656
Berčius Balys-*Žvangutis*, prtz. 401
Berčys (Berčius) Pranas, Anupro 522, 523
Beresniov, MVD-MGB j. ltn. 475, 476, 486, 549
Bernadišienė Paulina 68
Bernatavičius Bronius 651
Bernatavičius Kazimieras 29
Berniūnas Povilas, str. 186
Bernotas Juozas, KGB ag. *Akmuo* 413
Bernotavičius Vladas, prtz. 111
Beržas žr. Andriusevičius Jonas (Žemaitis Jonas), rėm. ryš. 388, 404
Beržas žr. Gruodzinskas Kazimieras, prtz. 149
Beržas žr. Rokas Stasys, prtz. 382
Beržas, MGB inf. 593
Beržas, OS narys 188
Beržinis žr. Kairys Petras, prtz. 629
Beržinis žr. Vilimas, prtz. 581
Beržis, MGB ag. 432
Bičiūnas Adolfas-*Dainininkas* (*Dainius*), prtz. 617, 620, 626, 632, 720
Bieliauskas Edvardas, prtz. 530, 531
Bieliauskas Pranas, prtz. 111, 114
Bielinis-*Karosas*, OS vrš. pavad. 204
Bielskis Kostas, prtz. 653
Bielskis Stasys, Broniaus 590
Bijūnas žr. Kazlauskas Balys, prtz. 152, 154, 155
Bijūnas žr. Pabiržis Zenonas, Vinco, prtz. 565
Bijūnas, prtz. 568
Bikulčius (Dudoriukas) Balys, prtz. 176, 190, 218
Bikulčius (Dudoriukas) Henrikas, prtz. 176, 190, 218
Bikulčius Jonas, prtz. 219, 220
Bikulčiūtė Emilija 483
Biliūnaitė Birutė-*Mažylė*, ryš. 36, 157; 172, 180, 245, 246 nuotr.
Biliūnaitė Elvyra, Juozo, ryš. 565
Biliūnaitė Onutė, ryš. 154
Biliūnaitė-Rusakevičienė Bronė 36, 41
Biliūnas Jonas, LK ltn., prtz. 21, 23, 37
Biliūnienė Marytė, mot. 36
Bilys Vacys (Vaclovas)-*Dragūnas*, *Skirmantas*, prtz. 541
Bilys Vaclovas-*Skirmantas*, prtz. 356, 365, 382
Binkys Jonas-*Bikinis*, prtz. 63
Birbilas Kazys 85

Birgerytė Sone 310
Biriukas Kazys, prtz. 469
Biriukas Petras, sūn. 211
Biriukas Vincas, tėv. 210, 211
Biriukas Zenonas, sūn. 211
Birutė žr. Čelnaitė Valė, ryš. 203, 204
Birutė žr. Stočkutė Teklė, ryš. 116
Birutėlė žr. Džiovalaitė Bronė, ryš. 560, 562
Biržinis Stasys, prtz. 256
Biržis, MGB inf. 476
Bislys Balys-*Tūzas*, *Tarzanas* prtz. 109, 126, 195
Bislys Jonas, prtz. 109, 126
Bislys, 160
Bislytė-Paškonienė Stasė (Stefa)-*Julija*, *Klajūnė*, *Ramunė*, ryš. 153, 157
Bistriukas žr. Pajeda Antanas, prtz. 463
Bistrūnas žr. Slučka Stasys, prtz. 52, 53
Bitė, prtz. 528
Bitinas žr. Kuzelis Kazys, LLA ryš. 474
Bitinas, MGB ag. 580, 581
Bitinėlis žr. Vilutis Leonas, prtz. 316
Bitutė, ryš. 113
Bivainis Alfonsas-*Klimašauskas*, prtz. 15 nuotr.
Bivainis Bronius-*Uosis*, prtz. 15 nuotr.
Biveinis Jonas, Mykolo, ryš. rėm. 202
Biveinis Nikodemas, prtz. 225, 226
Biveinis Placidas 468, 469
Biveinis Stanislovas-*Vijūnas*, prtz., MGB ag. *Ramelis* 222
Biveinis Stasys 524
Biveinis, prtz. 468, 474
Biveinis, rėm. 433
Bizūnas žr. Liutikas Pranas, prtz. 719
Bizūnas žr. Sėjūnas Stasys, prtz. 567
Byla Jonas, rėm. 182
Byla Pranas, Vinco, prtz. 202
Bylienė Ona, ryš. 203
Bylienė Veronika, Silvos, rėm. ryš. 202, 203
Bytautas Adomas-*Garsas*, prtz. 365; 78 nuotr.
Blaževičius Petras-*Perkūnas*, prtz. 181
Blažienė Birutė, mokyt. 435
Blažiūnas 584
Blažiūnas Jonas 245
Blažiūnas, rėm. 444
Blažiūnienė (Samsonyčia) 253
Blažys Antanas 36
Blažys Jonas, rėm. 643
Blažytė Ona 36
Blažytė Ona, ryš. 446, 448
Blažytė Vlada 36
Blėka Antanas, rėm. 638
Blinkevičius Bronius, str. 591
Blinkevičius Juozas-*Sakalas*, prtz. 541
Blinkevičius Mykolas-*Nemunas*, prtz. 541
Blinkevičius Vytautas 389
Blizgė žr. Juodka Jonas, MGB inf. 211
Blizniukas (rusų kareivis) 595
Bludovas, sov. pareigūnas 586
Blūmbergs Alfreds-*Haris*, prtz. 120–122
Blusariuvienė Lionė 537
Bobelis Jurgis, tėv., LK plk. 491
Bobelis Kazys, sūn. 491
Bobinas, MGB ltn. 77, 78, 79
Bobrov, NKVD kap. 600
Bočarov, MVD pareigūnas 486, 487
Bočiulis Petras-*Viršila*, prtz. 23 nuotr.
Bodrov Nikolaj Aleksandrovič, MGB pplk. 569, 573
Bogaičiukas, mlc. vrš. 246, 249
Bogomolnikov Varvarij Artemjevič, str. 471
Bogomolnikovas, sov. pareigūnas 584
Bolotnikienė 595
Bondarenko, MVD vyr. ltn. 583
Bondarev, MGB mjr. 203, 204
Borisas, vet. gyd. 540
Borodulinas G. I., str. 593
Brazauskaitė-Dicevičienė Marytė Stefanija 178
Brazauskaitė-Railienė Kotryna, mot., ryš. 33
Brazdžionis Bernardas 411
Brazienė Adelė 299
Brazikaitis 345, 346
Brazinskas Domas, rėm. 638
Brazys, polic. 494
Bražys Adolfas, prtz. 194, 478
Bražys Balys 194, 195
Bražys Stasys, prtz. 194
Bražys Vincas, prtz. 194
Breiva Juozas, kng. 441
Briedis žr. Kulys Stasys, prtz. 538, 539, 545, 554
Briedis žr. Lašinskas Leonas, prtz. 474
Briedis, *Visvaldas* žr. Kulys Stasys, Juozo, prtz. 652
Brolalis žr. Juozevičius Jonas, prtz. 541
Bronė, MGB inf. 201
Bronius, MGB ag. 201
Brukštuvienė Adelė 523

Brunovas Aleksejus Filipovičius, str. 589
Bružas Danielius-*Atlantas*, prtz. 421, 718
Bružas Jonas 39
Bružienė Anelė 39, 40
Bubėnas Leonas, Juozo, ryš. 73, 83
Bubinas Alfonsas-*Šturmas*, prtz. 63, 65
Bubinas Stasys 29
Bubinkovas, MGB tard. 560
Bublys Balys 91
Bubulienė-Čičelytė Zosė, Juozo, ryš. rėm. 201
Bubulis Jeronimas-*Žvejys*, prtz. 255
Bubulis Kazys-*Algimantas*, *Karklinis*, prtz. 222, 241–243, 257, 261; 26, 27, 28, 29, 33 nuotr.
Bubulytė Birutė, Juozo, ryš. 473
Bubulytė Bronė-*Liepa*, ryš. 221–223, 248, 258
Bucenieks Augusts, prtz. 121, 122
Bučelis Alfonsas, prtz. 503, 504
Bučelis Gediminas, Juozo, str., prtz. rėm. ryš. 485, 487, 488
Bučelytė Kazimiera, Juozo, rėm. 485, 487, 488
Budreika Alfonsas-*Bukšys*, prtz. 81, 251 nuotr.
Budreika Povilas-*Debesys*, prtz. 39, 420
Budreika Romas 24
Budrienė K. 589
Budrienė Marytė 589
Budrienė Veronika, (kitur Zosė) MGB inf. (*Rūta?*) (dviveidė) 202, 432, 433
Budrys Antanas, MGB ag. *Burba* (dviveidis) 202, 432, 433
Budrys žr. Bulovas Antanas, prtz. 113, 622
Budrys, LSSR advokatas 187
Budrys, raud. prtz., str. 338
Budrys, rėm. ryš. 160
Budrytė Aldona 299
Buičenka Bronius, prtz. 162, 163
Buitvydis Vladas, prtz. 470
Buivitis, rėm. 182
Buivydas Jonas, rėm. 638
Buivydienė-Maniušytė Jadvyga, ryš. 447
Buivydis Juozas-*Grafas*, prtz. 498
Bujanauskas Česlovas, Kazimiero-*Aukuras*, ryš. 72, 74–76, 81, 83
Bukauskaitė Lionė, dukr., rėm. 482
Bukauskaitė-Rastenienė Aldona, dukr., rėm. 482
Bukauskas Adolfas, prtz. 520
Bukauskas Antanas, tėv., rėm. 482
Bukauskas Anupras-*Balandis*, prtz. 454, 482
Bukauskas Bronius-*Burba*, sūn., prtz. 482
Bukauskas Kazimieras-*Sakalas*, prtz., MGB ag. *Gudas* 174
Bukauskas Teofilius-*Rubežius*, sūn., prtz. 482
Bukelskis A., str. 53 nuotr.
Bukelskis, MGB inf. 157
Bukėnaitė-Martinkėnienė Julijona, rėm. 531
Bukėnas (kito Bukėno) Juozas, prtz. 527
Bukėnas Julius, prtz. 527
Bukėnas Juozas, prtz. 526, 527, 532
Bukėnas Juozas-*Pumpuras*, prtz. 531
Bukėnas Justinas-*Vėtra*, prtz. 527 528
Bulka Adolfas, Vinco, rėm. 444, 445, 446
Bulka Alfonsas, prtz. 445
Bulka Antanas (Emilijos brolis) 441, 446
Bulka Antanas, Vinco-*Dainius*, *Kuršaitis*, *Lakštingala*, prtz. 270, 450; 166 nuotr.
Bulka Anupras (Danutės senelis) 445
Bulka Dominykas, tėv., rėm. 445, 446
Bulka Jeronimas-*Deimantas*, *Titnagas*, *Pakasas*, *Gintaras*, prtz. 401, 442–445, 448, 450
Bulka Jonas, Dominyko, prtz. 443, 445
Bulka Juozas, Juozo, sūn., prtz. 443
Bulka Juozas, tėv. 443
Bulka Juozas, Vinco-*Laimutis, Skrajūnas*, *Svajūnas*, *Tauras*, prtz.; MGB SG spec. ag. *Bimba*, *Vincas*; MGB leg. prtz. *Žaibas*; kng. 6, 86, 270, 422, 429, 433, 445, 447, 449–501, 719, 720; 166 nuotr.
Bulka Kazys, Anupro, prtz. 443
Bulka Vincas, rėm. 445
Bulka Vladas, Dominyko, prtz. 444–446
Bulkaitė Ona, ryš. 270, 270
Bulkaitė Onutė, Anupro, ryš. prtz. 443, 445, 446
Bulkaitė-Kirkienė Emilija, ryš. 441; 65 nuotr.
Bulkienė (Valiukienė) Marijona (prtz. kng. Juozo mot.) 447
Bulkienė Elena (Jeronimo mot.) 442
Bulkienė Onutė, rėm. 445
Bulkienė Veronika (Danutės močiutė) 445
Bulota Antanas 298
Bulovas Antanas-*Budrys*, prtz. 112, 622, 623
Bulovas Juozas-*Iksas*, prtz. 112, 131, 622, 623
Bulovas Romas, Prano, sov. pareigūnas 623
Burauskaitė Birutė 11
Burauskas Antanas-*Karklinis*, *Kadugys*, *Kadagys* prtz. 220, 430, 582; 26, 27, 28, 29, 33 nuotr.
Burba žr. Bukauskas Bronius, sūn. prtz. 482

Burba, MGB ag. 201, 202
Burbulis (latvis), prtz. 122
Burdulis, str. 594
Burneikis Anicetas-*Tomas*, *Aušra*, prtz.
Burneikis Jonas, Antano, LSSR teisėjas 187
Burokas Antanas-*Mokytojas*, prtz. 544
Burokas Dominas, prtz. 111
Burokas Pranas, prtz. 568
Buškov Sergėj Andrėjevič, MGB pplk. 203
Butaitė-Bandzevičienė Vanda 246 nuotr.
Butanavičius 45
Butėnas Vladas-*Vanagėlis*, prtz. 617, 620, 621, 628, 642
Butiškis Antanas, Gasparo, LLA sekr., prtz. 479
Butiškis Viktoras-*Kurpalis*, prtz. 127, 128
Butkienė Ona 298
Butkienė, mokyt. 295, 296
Butkus (Buikus) Bronius, prtz. 111
Butkus Jonas-*Karklas*, prtz. 59
Butkuvienė 248 nuotr.
Butleris, *Hitleris* žr. Kurklys Lionginas, Prano, prtz. 385
Butrimaitė-Laurinienė Ona, ryš. 210, 272
Butrimas Bronius-*Trimitas*, prtz. 200; 19 nuotr.
Butrimas Povilas-*Vaidila*, *Strausas*, prtz. 237, 241, 249, 260, 271, 523; 126 nuotr.
Butrimas Stasys-*Kerštas*, prtz. 431
Butrimienė Julija, Jono, mot., ryš. 200
Bužinskas Lionka, sov. aktv. 174, 175, 454
Carapkinas, MGB kap. 298
Carenko Vasilij Fiodorovič, MGB pplk. 203
Carev Aleksej Pavlovič, str. 592, 593
Celms, prtz. 122
Chabarov S., MGB vyr. ltn. 206
Chameleonas (MGB oper. slap.) žr. Dumbrauskas Juozas, Juozo, ryš. 579, 580, 581, 582
Chlebnikov Averij Firsovič 592
Chlebnikov Ignatij Firsovič, str. 592
Chochlovas E. S., str. 466
Chvaščinskij, MGB kap. 132
Cibulskas Juozas, prtz. 111
Cibulskas Juozas, Vinco, prtz. 478
Cibulskis Jonas, Mykolo, rėm. 367, 368
Cibulskis Vincas, ryš. 144
Cicėnas Aleksandras, prtz. 457
Cicėnas Alfonsas, prtz. 453
Cicėnas Mykolas, prtz. 511
Cicėnas Petras-*Žalgiris*, prtz. 198, 241, 243, 270, 430, 431; 19, 26–29, 33, 194, 201 nuotr.
Cicėnas Vladislovas, tėv. 451
Cicėnas Zenonas, Prano-*Makulis*, *Mikulis*, prtz. 204, 453
Cimbolaitė Monika, Igno-*Nida*, ryš. 559, 564, 567
Cimokas, str. 518
Cygankov, MGB ltn. 157, 596
Cygankovas, MGB oper. 463
Cvinklys (*Cvinglys*) žr. Mekonis (Mikonis) Bronius, Povilo, prtz. 604, 606–608, 611–614, 617–619, 621, 627, 629, 635, 640, 647, 658
Čachava Grigorijus, MGB pplk. 77, 78, 80, 81, 85
Čalkinas, str. 505
Čalnaris Antanas, žurn. 545
Čapskas, prtz. 504
Čeberakas Silva, Krištopo 522, 523
Čečiurka Jonas, sūn. 451
Čečiurka Juozapas, tėv. 451
Čečiurka Leonas, sūn. 451
Čeikauskas 328
Čekas Balys, prtz. 226, 228
Čekas, prtz. 190
Čelkys Antanas-*Untinas*, prtz. 120,124, 139
Čelnaitė Valė-*Birutė*, ryš. 204
Čėpla Stasys-*Vilkas*, prtz. 718
Čeponienė, prtz. 459
Čeponis (Čeponas) Benediktas, Viktoro, MGB ag. *Antanaitis* 475
Čeponis (Čeponas) Juozas-*Mikimauzas*, prtz. 530, 531
Čeponis Adverdas 506, 507
Čeponis Hubertas-*Kerštas*, prtz. 482
Čeponis Kęstutis 388
Čepukonis Vaclovas-*Tigras*, *Aidas*, prtz. 554
Čepulis Adolfas, Petro, prtz. 604
Čepulis Jonas, prtz. 596, 599, 624, 625, 639, 641–643, 647, 649
Čepulis Petras, Petro, prtz. 604
Čepulytė Aistė 11
Čerčikas žr. Mazūra Edvardas, Juozo, MGB ag. 568, 574, 576, 577, 579; 117 nuotr.
Čerčilis žr. Šomka Juozas, prtz. 538, 539
Čereška Antanas 298
Čerka, LK kap., prtz. 661

Černiauskas (Černiauskiokas), str. 172
Černiauskas Antanas, Vinco, str. 215, 471
Černiauskas Bronius, Juozo, prtz. 472
Černiauskas Jonas 56 nuotr.
Černiauskas Jonas, Jurgio-*Liūtas*, prtz. rėm. 558
Černiauskas, prtz. 579
Černiauskas, str. 104, 219
Černius Alfonsas, sov. pareigūnas 636, 637
Černius Petras-*Tigras*, prtz. 129, 130
Černiūtė Ona 137
Čerškus Kazys-*Tūzas*, prtz. 127, 128
Čertkov, MVD just. mjr. 84
Čertov, MVD (genocido vykdytojas) 91
Česnakavičius Vytautas-*Daujotas*, *Valas*, prtz. 57
Česnokov, MVD mjr. 588, 590
Četkauskas Juozas, Adomo, str. 649
Čibiraitė-Valiukienė Lionė, dukr. 449
Čibiras Juozas, sūn. 449
Čibiras Juozas, tėv., ryš. 428, 429, 449
Čičelienė Uršulė (Murmulienė) 172, 210, 252
Čičelis Jonas-*Leopardas*, *Džiugas*, *Kęstutis*, *Tėvas*, *Šermukšnis*, prtz. 198, 201, 202, 243, 248, 429; 19, 26, 27, 29, 33, 39 nuotr.
Čičelis Petras (Murmulis) 209, 252
Čičelis, MGB inf. 201
Čičelytė-Bubulienė Zosė, Juozo, ryš. rėm. 201
Čičinskas žr. Stanevičius Albertas, Jurgio, prtz. 58, 419
Čigoniukas, prtz. 401
Čiomanas Steponas, prtz. 569
Čipinys Julius-*Garsas*, prtz. 422; 79 nuotr.
Čipinys Petras-*Laisvūnas*, prtz. 495, 497, 499
Čirkov Michail Filipovič, str. 589
Čiučkis Alfonsas, rėm. 633
Čiulkov, MGB pareigūnas 465
Čiulkovas, MGB oper. 572
Čižas Jonas, rėm. 626
Čižas Jurgis-*Tigras*, prtz. 150
Čižas Pranas, str. 186, 187
Čižikas Jurgis-*Tigras*, ryš. prtz. 181, 183, 185, 189
Čugunovas, MGB tard. 80
Dabriaga Antanas, ryš. 134
Dačinskas Jonas, LK (karininkas) prtz. 328
Dagilis žr. Srėbalius Feliksas, MGB ag. *Tigras* SG 366
Dagilis žr. Vogulis Vytautas, Petro, prtz. 651, 653, 657
Dagys Jonas 49
Dagys Petras, kng. 532
Dagys Povilas-*Poviliukas*, *Senelis* prtz. 617, 620
Dagys žr. Dūdėnas Jonas, prtz. 188
Dagys, MGB inf. 134
Dagys, rėm. 155
Dailidė Albertas, prtz. 474
Dailidėnas Simonas-*Miesčionis*, prtz. 65
Dainininkas, *Dainius* žr. Bičiūnas Adolfas, prtz. 617, 620, 647, 720
Dainius žr. Vildžiūnas Vilius, prtz. 385
Dainius, *Kuršaitis*, *Lakštingala* žr. Bulka Antanas, Vinco, prtz. 270, 271
Dainius, *Vytis* žr. Kabatavičius Linas, prtz. 218 nuotr.
Dainys Antanas-*Barzda*, prtz. 115, 116, 118
Dainys Ildefonsas, sūn. 170
Dainys Juozapas, tėv. 170
Dainys, raud. aktv. 267
Dainytė Lionė, ryš. 161
Dainytė-Žideliūnienė, ryš. 146
Daktariūnaitė Bronė-*Viltis*, ryš. 197 nuotr.
Dalangauskas Česlovas 298
Dalangauskienė Vanda 298
Damauskas Bronius-*Kietis*, prtz. 151
Dambrauskas str. 33
Daminauskaitė Marytė, prtz. 112
Daminauskas Pranas-*Seniūnas*, *Dobilas*, *Seniukas*, prtz. 112, 123–125, 143
Daminauskas Vladas-*Virėjas*, *Deimantas*, prtz. 112, 123, 143, 145
Dangis, *Šaulys* žr. Virbickas Alfonsas, prtz. 653
Danila Jonas 49
Danilčevas, MGB tard. 298
Danilevičius Henrikas-*Vidmantas*, prtz. 66; 147 nuotr.
Danilova Tatjana 122
Danys 615
Danutė (prtz. B. Zinkevičiaus dukra) 445
Dapkus 466
Dapkuvienė Kostė, rėm. 132
Darandovas, str. 94
Darbininkas, OS narys 188
Darius žr. Lasys Balys, prtz. 359, 360
Darius žr. Paulavičius Kazimieras, prtz. 439
Daščioras Antanas 108
Daščioras Petras 110

Datariūnas (Tatariūnas?) Karolis-*Brolis*, ryš. 204
Daubaraitė Lionė, dukr. 569
Daubaraitė Valė, dukr. 569
Daubaras Adolfas, sūn. 569
Daubaras Adolfas, tėv. MGB ag. *Malinin*, *Kuzma*, *Vanagas* 568–574; 125 nuotr.
Daubaras Alfonsas, prtz. 531
Daubarienė Marija, mot. 569
Daučiūnas Edvardas, s. Alekso-*Jokeris*, *Nemunėlis*, *Rimantas*, prtz. 554
Daugėlienė, sov. aktv. 583
Daugilienė Valerija 167
Daujotas žr. Česnakavičius Vytautas, prtz. 57
Daukšienė-Streikutė Valė (Valerija)-*Piemenaitė*, ryš. 138; 43 nuotr.
Daunys Alfonsas-*Šriubas*, *Jovaras*, *Lizdeika*, prtz. 142, 173 nuotr.
Davainytė Elena, raud. aktv. 185
Davydovas, MGB vyr. ltn. 298
Debesys žr. Budreika Povilas, prtz. 39, 420
Dėdė Vaitkus žr. Stanevičius Jonas, prtz. 81
Dėdė žr. Kimštas Jonas, Lauryno, LK ltn. prtz. 329, 551, 553
Dėdė žr. Tindžiulis Albinas, LK kap., prtz. 631, 635, 636
Dėdė, Šaltekšnis žr. Leščius Alfonsas, prtz. 382
Degutis Balys 108
Deimantas, *Titnagas*, *Pakasas*, *Gintaras* žr. Bulka Jeronimas, prtz. 401, 443, 445
Deksnys Jonas, prtz. 662
Demčenka, MGB tard. 298
Dementjev Sergej, SD kariškis 230
Demidov, NKVD sk. vrš. 473
Deveikis Antanas-*Kelmas*, prtz. 498
Deveikis Julius, polic. 495
Deveikis Juozas, Jurgio, prtz. 474
Deveikis Juozas, Kazimiero-*Plienas*, ryš. 72, 74, 75, 83
Deveikis Juozas, prtz. rėm. 52
Deveikis Karolis, prtz. 499
Deveikis Leonas, Jurgio, prtz. 474
Deviatnikovas, sov. pareigūnas 570
Devinė, *Judrutis* žr. Meškinis Bronius, prtz. 617, 620, 628
Diakonas, *Rokas* žr. Žaliaduonis Vincas, prtz. 204
Dicevičienė Anelė, mot., rėm. 177
Dicevičienė-Brazauskaitė Marytė Stefanija 178
Dicevičius Albertas, tėv., rėm. 177
Dicevičius Jonas, sūn. 177, 226, 237
Dicevičius Juozas-*Šarka*, prtz. 261
Dicevičius Stasys, prtz. 175, 189, 225, 226, 237
Dicevičius Vytas, sūn. 177
Dicevičius Vladas, sūn., prtz.177, 178, 226
Dicevičiūtė Anelė, dukr. 216, 225
Dicevičiūtė Genė, dukr. 177
Dicevičiūtė Teresė 177
Dicevičiūtė Uršulė, dukr. 177, 216
Dicevičiūtė Valė, dukr. 177
Dičiūnas Juozas 578, 579
Dičiūnas Juozas, prtz. 577, 581, 582
Dičiūnas Juozas-*Tankas*, prtz. 222, 256, 258, 259
Dičius, mokyt. 396
Dičpetris (žurnalistas) 324, 327
Didžgalvytė Aldona, ryš. 167
Didžiulis Vladas-*Kalnas*, ryš. 27, 32; 114 nuotr.
Didžiulytė Bronislava 27
Diečkus Jonas 422, 423
Diedukas, *Merainis* žr. Šibaila Juozas, prtz. 52, 53, 55, 56, 559, 561, 562, 568
Diemedis, prtz. 188
Diemedis, *Strausas* žr. Morkūnas Bronius, prtz. 167, 424
Dieninis Bonifotas (Bonifacas), prtz. 173
Dieninis Česlovas, prtz. 171, 173
Dieninis Silva (Silvestras)-*Žilvitis*, prtz. 171, 173
Dieninis Silva-*Atas*, prtz. 211
Dieninytė Adelė 195
Dieninytė Bronė 171
Dieninytė Zosė, ryš. 173
Dijokas Kazys 238, 239, 252, 260
Dikan, MGB kap. 640
Dildė žr. Misiūnas, prtz. 528
Dilys Antanas-*Litas*, prtz. 131, 158, 159
Dilys Apolinaras-*Vyturys*, prtz. 131
Dilys Petras-*Tarzanėlis*, *Eimutis*, *Rutenis*, prtz. 130; 252 nuotr.
Dimbelis Leonas, Krištopo, prtz. 473
Dinda Mečys, raud. prtz. ryš. 527
Diomin, MVD pareigūnas 465
Diponaitė-Vikonienė Zosė 590; 176 nuotr.
Diponas Vladas 591
Diržys Kęstutis, Petro, rėm. 368
Dyra Jonas, rėm. 638
Dmitrijev Michail Ivanovič, MGB mjr. 365

Dobilas žr. Jurevičius Kazys, prtz. 129
Dobilas žr. Kimštas Jonas, LK ltn., prtz. 496
Dobilas žr. Miškinis Aleksas (Aleksandras), Kazio, prtz. 270, 405, 410
Dobilas žr. Šidlauskas Balys, prtz. 429
Dobilas žr. Žala Vincas, prtz. 498
Dobilas, prtz. 595
Dobrovolskis Pranas-*Nemunėlis*, ryš. prtz. 368
Doičius žr. Dūdėnas Albertas, ryš. 198
Dombrovskij, MGB j. ltn. 81
Dombrovskij, MGB vyr. ltn. 542
Dovydėnaitė-Stašienė Paulina, ryš. 607, 641
Dovydėnas (Davidonis) Bronius, rėm. 632
Dovydėnas (Davidonis) Kajetonas, rėm. 634
Dovydėnas 607, 608
Dovydėnas Bronius, rėm. 628
Drabatienė Ona 511
Drabatienė-Zenkovaitė Ona, dukr. 457
Drabišauskaitė Regina, Petro-*Vaidilutė*, ryš. 72, 74, 77, 84
Dragūnas Antanas, rėm. 637
Dragūnas J. 661
Dragūnas Kazimieras, Antano, prtz. 37
Dragūnas, *Skirmantas* žr. Bilys Vacys (Vaclovas), prtz. 541
Dramblys žr. Jankūnas Vladas, prtz. 516, 517
Drazdauskas 329
Drazdauskas Juozas (Kęstučio org. št. narys) 313
Driukas Alfonsas 421
Driukas Jonas 420, 421
Driukas Juozas, prtz. 420
Drobnys Aleksandras, sov. pareigūnas 548
Drobužytė-Kindurienė V., ryš. 298
Drosdovskis Julis, prtz. 114
Drosdovskis Voldė, prtz. 114
Druckus Albinas-*Sūnus*, prtz. 112–114, 140, 163
Druckus Andrius 9
Druckus Gintaras 9
Druckus Petras 118
Druckus Vytautas-*Rudolfas*, *Šernas*, prtz. 115, 118; 42 nuotr.
Druckutė Anelė-*Nijolė*, ryš. 110, 115, 117
Drugelis žr. Maniušis Jonas, prtz. 445
Drugys, *Drugelis*, *Karajiedas*, *Vanagas*, *Žaibas* žr. Račinskas Pranas, prtz. 401, 430, 431, 433, 434, 573, 583
Drunga Bronius, prtz. 253 nuotr.
Drunga Edvardas-*Nykštukas*, ryš. prtz. 203; 253 nuotr.
Druseika Vladas, LLA atstovas 480
Drusys Gasparas, prtz. 129
Druteika Edvardas, prtz. 517, 518
Dubaka (Dubakiukas), prtz. 507
Dubauskas Juozas, prtz. 472
Dubindrytė Katrė (vienuolė) 309
Dubrindis Stasys 92, 93
Dūda (Gudas?) Juozas, rėm. 269
Dūda Bronius-*Narutis*, prtz. 356; 32 nuotr.
Dūda Julius, prtz. 463
Dūdėnas Albertas-*Doičius*, ryš. 196, 198
Dūdėnas Bronius, Justino, prtz. 477
Dūdėnas Jonas-*Vynas, Dagys*, *Pušis*, prtz. 7, 41, 180, 181, 184–187, 201, 202, 236, 268, 391, 572; 19, 25, 39 nuotr.
Dūdėnas, MGB inf. 203
DūdėnasAlbertas-*Daučius*, prtz. 197
Dūdėnienė-Simakova Agafija (Agota), dukr. 179
Dudinas, MGB plk. 299
Dudoriai žr. broliai Bikulčiai Balys ir Henrikas 190, 268
Dudutis žr. Griška Julius, prtz. 58
Dulkytė Marytė, rėm. 154
Dulkytė Zosė, rėm. 154
Dūmas žr. Bagočiūnas Antanas, prtz. 38, 39, 412, 415, 419, 426
Dumbrauskas Juozas, Juozo ryš. (MGB oper. slap. *Chameleonas*) 571–573, 575, 577–579
Dumbrava Alfonsas-*Aidas*, prtz. 181, 183, 186, 189, 203, 236, 394; 25 nuotr.
Dumbrava Juozas 236
Dumbravaitė-Aidukienė-Štukėnienė Teresė 219
Dumbravaitė-Musteikienė Adelė, ryš. rėm. 203
Dumbris Alfons, prtz. 120
Dunkevičiūtė Stasė-*Kuocinas*, ryš. 538
Durnev, MVD just. mjr. 84
Dušanskis Nachmanas, MGB mjr. 554
Dzekevičius Jonas-*Lazdynas* 220
Dzikavičius Vladas, Jono, str. 624
Džekas žr. Juknevičius Bronius, prtz. 351, 352
Džina Džizepė (italas) 231
Džiovalaitė Bronė-*Birutėlė*, ryš. 560
Džiugas Povilas 104
Džiugas Vytukas 105
Džiugas, *Vytenis* žr. Liukpetris Antanas, prtz. 653, 654

Džiugienė Grasilda 104
Džiugienė-Apaciankaitė Vita Marijona 103
Edska žr. Vaičėnas Edvardas, prtz. 116
Efremov, NKGB j. ltn. 24
Eglaitė žr. Labonaitė-Jusienė Stasė, Jono, dukr., ryš. 412, 418, 419
Eglinskas Antanas-*Margiris*, prtz. 406, 500, 501
Eidukas Vladas, prtz. 444, 446
Eidukienė Melanija, prtz. 444, 446
Eigulys žr. Nečiūnas Gintautas, prtz. 382
Eimutis žr. Kubilius Albinas, prtz. 30
Eimutis žr. Slapšinskas Adolfas, Motiejaus, prtz. 469
Elizarov, SMERŠ NKVD OKR mjr. 166, 462
Enikėnas 322
Erdvilas žr. Gimbutis Albinas, Domo prtz. 480
Erelis žr. Aukštuolis Alfonsas, prtz. 352, 353, 355, 382, 383
Erelis žr. Šaučiūnas Petras, prtz. 653
Erelis, *Daktaras*, *Narutavičius* žr. Markulis Juozas Albinas, prtz., gyd. prof., MGB ag. *Ąžuolas*, *Noreika* 534, 535, 548
Erelis, *Strazdas* žr. Malikėnas Kostas, prtz. 451
Erglis Osvalds, prtz. 120
Eršketis žr. Kaladinskas Kazys, Mykolo, prtz. 171, 172, 197, 198, 200, 241, 245, 256, 257, 271, 430, 523
Eršketis žr. Sažionis (Šiožinys, Šiožienis) Mykolas, prtz. 568
Ešerys žr. Šustikas Juozas, prtz. 473
Ešerys žr. Vaira Pranas, Juozo, prtz. 463
Fedotov Ivan Petrovič, str. 471
Figurin Stepan Aleksandrovič, MGB pplk. 204
Finišas žr. Giniotis Leonas, MGB ltn., prtz. ryš. 62, 76, 82
Fokin, MGB vyr. ltn. 635, 637
Fomonas, raud. politrukas 490
Frolovas, str. 148
G. Balys 432
Gaidamavičienė Elzbieta, ryš. 137 nuotr.
Gaidamavičius 113, 114
Gaidamavičius Antanas, rėm. 144
Gaidamavičius Kazys 470
Gaidamavičius Petras, prtz. 176
Gaidamavičius Vincas, Kazio, 565
Gaidamavičius, prtz. 178
Gaidelis Bronius, prtz. 255
Gaidelis Bronius-*Pipiras*, prtz. 1 nuotr.
Gaidelis Jonas, prtz. 254, 255
Gaidelis Kazimieras-*Gailius*, prtz. 152, 197 nuotr.
Gaidelis Kostas, Krisiaus, prtz. 471
Gaidelis žr. Varnas Algis, prtz. 422–424, 426, 427
Gaidelis, prtz. 474
Gaidelis, prtz., MGB inf. 519
Gaidienė Elena 468
Gaidys Feliksas, rėm. 171
Gaidys Leopoldas 194
Gaidūnas Juozas, Kazio, prtz. 472
Gaidžiukas, MGB inf. 578, 581, 582
Gaidžiūtė Jadvyga 297
Gailis, *Audrius* žr. Pakaušis (Lukenskas) Vytautas, prtz. 652
Gailiūnas Vytautas, str. 591
Gailiušis Juozas-*Kęstutis*, prtz. 64
Gailiušis Vytautas-Buožė, prtz. 63, 65
Gaivenis Balys-*Voveraitis*, prtz. 39 nuotr.
Gaižys Vaclovas, ryš. 134
Gaižutienė Nastazija, ryš. 196, 199
Gaižutienė Veronika, Silvos 199
Gaižutis Adolfas, sūn. 513
Gaižutis Antanas, prtz. 245
Gaižutis Bernardas, sūn. 513
Gaižutis Bronius, prtz. 450
Gaižutis Jeronimas, Silvos, ryš. 199
Gaižutis Juozas 513
Gaižutis Juozas, sūn. 513
Gaižutis Kazys, tėv. 513
Gaižutis Vladas, tėv. 513
Gaižutytė Veronika 197
Gajutis, NVD mlc. 76
Galatiltis Vytautas-*Mikasiukas*, prtz. 1, 155 nuotr.
Galatiltytė Janina-*Žibutė*, *Kregždutė*, prtz. 67; 1 nuotr.
Galatiltytė-Valantiejienė Salomėja-*Našlaitė*, prtz. 62, 67, 69–71; 1, 106, 150 nuotr.
Galiauskas Juozas-*Arūnas*, prtz. 652
Galijotas žr. Markauskas Stasys, prtz. 559, 561, 562, 564, 566
Galinaitis Viktoras, LSSR prok. 184
Galinis Antanas-*Juodoji Kaukė*, prtz. 222 nuotr.
Galvanauskas Petras, rėm. 630, 650
Galvydis Petras, 160
Galvydytė Elena, prtz. 155
Galvydytė Onutė, ryš. 155
Galvonaitė-Vaitiekūnienė Vlada 652

Galvonas J. B., prtz. 581
Ganatauskas Fabijonas, prtz. 517
Ganatauskas Kajetonas, prtz. 517
Ganatonienė-Matkevičiūtė Emilija, ryš. 521
Gandi, Kalnius žr. Vaitiekūnas Vytautas, sūn., prtz. 652
Gangsteris žr. Styra Romas, prtz. 639, 641
Gapejevas N. K., str. 521
Garbšys Albinas, prtz. 172
Garbšys Antanas-*Gaidys*, prtz. 172, 173, 212
Garbšys Balys, prtz. 171–173, 205–207, 212, 215
Garbšys Juozas, prtz. 172, 173, 212
Garbšys Jurgis 172
Garelis, gyd. 394, 395
Gariušin Nikolaj, MGB ltn. 623
Garla Antanas, prtz. 452
Garnelis Alfredas-*Čigonas*, prtz. 137, 138; 41, 42 nuotr.
Garnelis Edvardas-*Šarkis*, prtz. 136–138; 80 nuotr.
Garnys Pulgis, prtz. 459
Garsas žr. Bytautas Adomas, prtz. 365, 366, 383
Garsas žr. Čipinys Julius, prtz. 422
Garučiovas Semionas Nikolajevičius, NKVD pareigūnas 587, 588
Gasiulis Alfonsas 495
Gasiūnas Alfonsas, prtz. 628, 629, 633
Gasiūnas Vladas, Antano, sov. pareigūnas 623
Gasparavičius Rimas 216
Gasparavičius Vidmantas 216
Gaškaitė Danutė, mokyt. 591
Gaškaitė Nijolė, 627, 628; 221 nuotr.
Gaubas, mokyt. 304
Gaurilčikaitė Apolonija 299
Gavelionis Matas 92
Gėbelsas žr. Bačelis Edvardas, prtz. 539
Gedas žr. Baranauskas Jonas, prtz. 473
Gediminas žr. Pečiūra Viktoras (Vytautas), MGB ag. 563
Gediminas žr. Pošius Petras, Mykolo, prtz. 9, 185, 188, 394, 402–404, 407, 410, 411
Gediminas, Leopardas žr. Streižys Juozas, prtz. 468, 470, 471, 569
Gediminas, Žeimys žr. Tamulionis Antanas, prtz. 652, 653
Gedvila Viktoras, prtz. 217
Gedvilas Mečislovas, mokyt., LSSR mnstr. 306, 480, 481
Gegelevičiūtė 595
Gėgiokas Jonas, raud. ryš. 235
Gegys Pranas 191
Gegutis, Gegužis, Nauskas žr. Kairys Valentinas, prtz. 653
Gegutis, MGB inf. 91
Gėlė žr. Streikutė Ona, prtz. 114
Geležiūnas, NKGB j. ltn. 331
Genelis žr. Trakimas Benediktas, prtz. 323, 555, 562, 720
Genys Antanas, prtz. 329
Genys Balys, prtz. 329
Genys žr. Šarka Jonas, Petro, ryš. 565
Genys žr. Umbrasas (Pėsčiukas) Alfonsas, prtz., MGB ag. *Vanagai-3* 211
Gerasimov, MGB pareigūnas 465
Gerasimov, MGB plk. 159, 624
Geringas Hermanas (Vokietijos reichsmaršalas) 286
Gerutis, mokyt. 462
Gervis Lionginas 195
Giedraitis Juozas-*Rickus*, prtz. 498
Giedrikas Steponas (Stepas) Jono-*Girietis, Stepas*, prtz. 608, 611–613, 617, 619, 621, 627, 629, 632, 636, 640, 642; 24, 193, 203 nuotr.
Gikas Juozas 203
Gikas Kazys, ryš. 203
Gimbutienė Elena, rėm. 468
Gimbutis Albinas, Domo-*Erdvilas*, prtz. 480
Gimbutis Jurgis, rėm. 468
Gimbutis Stasys, Mykolo-*Rūkas*, prtz.130; 202 nuotr.
Gimbutis Stasys, Rapolo-*Tarzanas*, prtz. 66
Gimžauskaitė Janina, ryš. 447
Gimžauskaitė Verutė, ryš. 447
Gimžauskaitė Aldona, ryš. 447
Gimžauskaitė-Maceikienė Ona-*Herbas, Kareiva, Lakštutė, Birutė*, ryš. 446–448, 523
Gimžauskas 234
Gimžauskas Jonas, prtz. 208
Gimžauskas Jonas-*Beržas*, LK ltn., prtz. 244, 469, 514
Gimžauskas Kazimieras, str. 210
Gimžauskas Mykolas, prtz. 208
Gimžauskas Pranas, Silvos 525

Gimžauskas Vladas 447, 448
Gimžauskienė Janė 253
Gindrėnaitė Gražina 20; 72 nuotr.
Gindrėnaitė-Baltakienė Zofija (Zosė), ryš. 16, 17, 19, 20, 24, 25; 72, 99 nuotr.
Gindrėnaitė-Pilkienė Vanda, ryš. 17–21, 24, 25; 72 nuotr.
Gindrėnas Alfonsas, Antano-*Prutenis*, prtz. 17, 24, 25
Gindrėnas Antanas, Prano, prtz. 17, 23, 24
Gindrėnas Jonas, tėv. 24
Gindrėnas Juozas, Jono, prtz. 23, 24
Gindrėnas Pranas, Juozapo, prtz. 16, 17, 23, 24, 25
Gindrėnienė Anelė, Antano 24
Gindrėnienė Ona, mot. 24
Gindrėnienė-Baltrūnaitė Veronika 17; 72 nuotr.
Giniotis Leonas-*Finišas*, MGB ltn.; prtz. ryš. 62, 70, 72, 76–81, 83; 100, 242 nuotr.
Giniotytė Ada 78, 79
Ginotis 273
Gintaras žr. Grigas Stasys, Stasio, prtz. 385
Gintaras, Narsutis žr. Petronis Steponas, prtz. 385
Giparas Kazys, Balio-*Elskis, Kerenskis*, prtz. 137, 138, 143, 144
Girčytė Adelė, ryš. 156, 158, 159
Girčytė Apolonija, ryš. 157–159
Girdziušas Česlovas, prtz. 453
Girėnas žr. Lasys Jonas, prtz. 359, 360
Girėnas žr. Paulavičius Klemensas, prtz. 439
Girietis, Stepas žr. Giedrikas Steponas (Stepas), prtz. 608, 611–613, 617, 619, 621, 636, 640, 658
Girininkas žr. Kukta Petras, prtz. 56, 347, 348, 350, 351, 353, 355, 359–361, 365, 369, 382, 383, 385, 386
Girių Karalius žr. Jasiūnas Stasys, prtz. 617, 620, 658
Giriūnas Vladas, Igno-*Genys*, prtz.; MGB ag. *Neris* 136–138; 50 nuotr.
Girnius Kęstutis, žurnalistas, istorikas 9
Girskus Jurgis, ryš. 38
Gizevičius Bronius-*Gulbė*, prtz. 479
Gižinskas, kng. 281
Gylys, prtz. 155
Gylys, Voldemaras žr. Matuliauskas Adolfas, prtz. 437, 517
Gleiznys Valentinas-*Šarūnas*, prtz. 567
Glemža Albinas, rėm. 645
Glemža Kazys, Juozo, prtz. 623, 631, 633, 634, 645
Glemža, rėm. 632
Glemžaitė Aldona, rėm. 633
Glemžaitė Karolina 645
Gliaudelis 104
Glodenis Donatas 10
Gluosnis, prtz. 188
Gobis, MGB inf. 204
Gogelis Juozas 38
Gogelis Povilas, MGB str. ltn. 334, 337, 339–344
Gogelytė-Urbanienė Verutė, rėm. 495
Golicyn, MGB kap. 385
Golycin, MVD mjr. 655
Gonobobliov Ivan Vasiljevič, MGB pplk. 78
Goršanov, MGB ag. 201
Govėdaitė Uršulė 579
Govėdaitė Uršulė, ryš. 582
Gračiokas Aleksandras, Simo (prtz. Vaicekausko Juozo, Petro-*Grafo, Pono* fiktyvi pavardė) 657
Gradeckas Ignas, prtz. 37
Gradickas, str. 594
Grafas žr. Buivydis Juozas, prtz. 498
Grafas, Ponas žr. Vaicekauskas (kitur Vaičekauskas) (Gračiokas Aleksandras, Simo) Juozas, Petro, prtz. 621, 626, 627, 651, 655–657
Graičiūnienė-Tauterytė Vanda, rėm. 629, 633
Grainys Petras, prtz. 469
Granitas žr. Kemeklis Juozas, prtz. 130
Grašys 429
Grašys Aleksandras 434
Grašys Aleksas, rėm. 240, 243
Grašys Balys 434
Grašys Balys, ryš. rėm. 220, 238, 239, 270
Grašytė Anelė 260
Grašytė Emilija 434
Grašytė Janė 173 nuotr.
Grašytė Stefanija 260, 434
Grašytė-Mameniškienė Adelė 434
Graužinis Balys-*Uosis, Uosiukas*, prtz. 500, 521–523; 6, 13, 199 nuotr.
Graužinis Jonas, prtz. 525
Graversoni Alma, prtz. 121
Graversons Janis-*Grinšteins*, prtz. 121
Gražina žr. Valiulytė Adelė, Anupro, NKVD inf. 475

Gražys (Grižas) Antanas-*Kiškis*, prtz. 127, 128
Gražys Juozapas, prtz. 17
Gražys Juozas-*Viesulas*, prtz. 419; 10, 23, 131, 196 nuotr.
Gražys Vytautas, Dominyko, prtz. 17, 24
Gražytė Elena 166
Gražytė Jadvyga 166
Gražytė-Augustinienė Aldona Julija, Jono, mot., ryš. 555, 556, 559–561, 564, 565, 568; 102 nuotr.
Grebnickas Jurgis 38
Greviškis 273
Greviškis Antanas 601
Griausmas žr. Tumėnas Jonas, Benedikto, LK kap., prtz. 329
Griausmelis, gyd., prtz. 314, 315, 317
Griaznovas, MGB just. pplk. 299
Griciūnas Adolfas, tėv. 625, 626
Griciūnas Ernestas, Adolfo, sūn. str. 625
Griciūnienė, mot. 625, 626
Griciūtė (komsorgė) 304
Griežtas žr. Pečiūra Viktoras (Vytautas), MGB leg. prtz. 563
Grigalavičienė Irena 340
Grigalevičius Balys 565
Grigaliūnas Antanas-*Sakalas*, prtz. 23 nuotr.
Grigaliūnas Kazys, rėm. 645
Grigaliūnas Povilas, rėm. 629, 632, 644, 650
Grigaliūnas žr. Janušonis Aleksas, Vinco, prtz. 480
Grigaliūnas, str. 466
Grigaliūnienė 588
Grigas Antanas, mokyt. 600
Grigas Pranas-*Kombainas*, prtz. 356; 32 nuotr.
Grigas Stasys 425
Grigas Stasys, Stasio-*Gintaras*, prtz. 385
Grigas, str. 594
Grigelis Antanas, gyd. 288
Grigorjev Anatolij Fiodorovič, MGB pplk. 413, 416, 417, 419, 420, 464, 573
Grigorjev Arsenij Leontjevič 477
Grigorjev Vladimir Semionovič, str. 589
Grigucevičius (Mazurkevičius) Adomas, Simono, prtz. rėm 558; 63 nuotr.
Grimbla 311
Grinkus Vincas-*Kariūnas*, prtz. 377
Griška Julius-*Dudutis*, prtz, 58
Griška, raud. prtz. 344
Grižas Jonas, Adomo 590
Grižienė-Railaitė Birutė 32, 33
Groblys Pranas-*Bogdanas* (*Bardanavičius*), prtz. 131
Gromovič, MGB just. plk. 270
Grumbinaitė Janė, ryš. 243
Grumbinaitė Ona, ryš. rėm. 201
Grumbinaitė Stasė, ryš. 243, 246
Grumbinaitė Valė, ryš. 243, 246
Grumbinaitė Zosė-*Nemunė*, ryš., MGB inf. *Aldona*, 196, 198, 240, 243, 244–247, 249
Grumbinaitė-Sapkauskienė Domicelė-*Žibutė*, ryš. 19
Grumbinas Alfonsas-*Ąžuolas*, prtz. 23 nuotr.
Grumbinas Povilas-*Ąžuolas*, prtz. 18, 25, 26, 418, 419; 20, 113, 196 nuotr.
Grumbinas Steponas, Jono-*Audra*, ryš. 197, 198, 244, 580
Grumbinienė Veronika, ryš. 513
Grumbinienė, mot. 248
Grunskys Lionginas 601
Gruodis Dominykas 195
Gruodis Juozas, s. Juozo 193
Gruodis Leonardas, ryš. 201
Gruodis žr. Matulionis Antanas, prtz. 718
Gruodis, MGB inf. 220
Gruodytė Aldona 195
Gruodytė Valė 193
Gruodzinskas Kazimieras-*Beržas*, prtz. 148
Gruslys Algirdas 215, 233
Grušauskas Pranas, mokyt. 557
Gruzdas Petras-*Vėtra*, prtz. 566
Gružauskas, MGB vyr. ltn., vert. 635, 639
Gudaitytė, mokyt. 338
Gudas Petras prtz. 139
Gudas Teofilis-*Eskimas*, prtz. 67, 68
Gudašius Jonas 395
Gudelis Antanas, prtz. 527
Gudelis Bronius, Jono-*Lapinas*, prtz. 126, 129
Gudelis Juozas (Juzukas), MGB inf. 339, 348, 352–354, 363, 382, 386
Gudelis Juozas, Jono-*Tigras*, prtz. 129
Gudelytė Anelė, Juozo 384
Gudonienė-Ragelytė Janina 291
Gudonis Antanas, gyd. 291
Guiga Stasys-*Tarzanas*, prtz. 9
Guiga Vasilius, Liudo, prtz. rėm. 558; 177 nuotr.
Guiga žr. Kaušyla Kazys, prtz. 475
Gulbė žr. Gizevičius Bronius, prtz. 479

Guliajev Aleksandr Andrejevič, MGB plk. 417, 419
Gumauskas Vincas-*Gailius*, prtz., ltn. 8, 261, 514
Guoba, tėv. 238
Guobis Klemensas, prtz. 175
Guobužas Vytautas-*Viesulas*, prtz. 421–424, 426; 2 nuotr.
Gūra Antanas-*Šarūnas*, prtz. 718; 191 nuotr.
Gureckas J. 70
Gurejevas (rusų kareivis) 595
Gurklys Juozas 92
Gurklys Povilas, Kazio 656
Gurklys Pranas, Povilo-*Pasalūnas*, prtz. 651, 655–657
Gurklys Stasys, Antano-*Barsukas*, *Rūstutis*, *Nagaika*, prtz. 653, 656
Gurklys Vytautas, prtz. 662
Gurkšnys Albertas, rėm. 182
Gurkšnys Jonas, rėm. 182
Gurkšnys Norbertas 182
Gurkšnys Povilas, prtz. 238, 239, 260, 261
Gurkšnytė Emilija, Kazio, ryš. 200
Gusevas, gyd. 377
Gustaitis Antanas, LK gen. (aviakonstruktorius) 285
Gutkinas, raud. sekr. 186
Guzas Vytautas, rėm. 123
Gvozdovskis, NKGB vyr. ltn. 469
Haris žr. Blūmbergs Alfreds, prtz. 121
Harupkina, gyd. 377
Hasikjanas 380
Heino Nave, (vokietis) prtz. 8
Herbas, *Kareiva*, *Lakštutė*, *Birutė* žr. Gimžauskaitė-Maceikienė, ryš. 523
Hitleris žr. Šimonėlis Antanas, prtz. 480
Hitleris, *Butleris* žr. Kurklys Lionginas, Prano, prtz. 385
Hofmanienė, mokyt. 280
Hubertas žr. Šaukštelis Bronius, prtz. 430
Ibragimov, MGB oper. 464
Ignas, KGB ag. žr. Mažeika Antanas, kng. 290
Ignatavičius, MGB inf. 39
Ikamas Algis, prtz. 24, 193 nuotr.
Iksas žr. Bulovas Juozas, prtz. 113
Ilgackas žr. Marciukas Jonas, prtz. 617, 620, 621
Ilgis žr. Bagdonas Petras, prtz. 619
Ilgūnas žr. Žygelis Jonas, prtz. 352, 353, 356, 427
Imbrasas Antanas-*Tėvas*, prtz. 356
Inčiūra Adolfas, rėm. 645
Inčiūra Antanas, rėm. 639
Inčiūra Kazys (poetas, rašytojas) 663
Inčiūra, mokyt. 661
Indane Milda-*Kvielingė*, prtz. 121
Indans Janis-*Urkis*, prtz. 121, 122
Indans Peteris-*Vices*, prtz. 121
Indyra, *Laukinukė* žr. Paulavičiūtė Aldona, ryš. 555–557
Indrašius Jonas, Kazio 477
Indrašius Pranas, Juozo-*Peilis*, prtz. 127
Indrelė Kazys-*Strausas*, prtz. 126, 129
Indriekus Jonas 49
Indrikas Robertas-*Medžiotojas*, prtz. 617, 619; 24 nuotr.
Ingaunis Vladas-*Makareckas*, prtz. 125, 126
Isajev, MGB mjr. 312
Isakova Jelizaveta 119
Isakova Ulita, dukr. 119
Isakova Ulita, mot. 119
Isakovas Efimas (Jefimas), tėv. 119, 121, 122
Ivanauskas Bronius, Antano-*Pavietrius*, *Raimokas*, prtz. 172, 222, 240, 242, 261
Ivanauskas Feliksas, Tado-*Kirvis*, prtz. 125, 126
Ivanauskas Fortūnatas, ryš. 272, 514
Ivanauskas Stasys, ryš. 272
Ivanauskas Vladas, Tado-*Koltas*, prtz. 127, 129
Ivanauskėlis, prtz. 256
Ivančiuk, str. 589
Ivanov Vasilij Nikolajevič, str. 592, 593
Ivanov, KGB vert. 657
Ivanov, NKGB kap. 330
Ivanova, NKVD pareigūnė 603
Ivanovas Izidorius Amfimovičius, str. 215, 471
Ivanovas, str. 259, 473
Ivanuškin, MVD pareigūnas 465
Ivaška Antanas, Juozo, prtz. 110, 201
Ivaška Antanas, prtz. 568
Ivaška Jonas, prtz. 568
Ivaškevičienė-Paknytė Marytė, mokyt. 548
Ivaškevičius E. 91
Ivonis Pranas-*Sakas*, prtz 5, 523
Ivunaš, MGB ltn. 650
Jackevičius, str. 420
Jackūnas Alfonsas 389–392, 395, 397, 398
Jadaugis, MGB ag. 579, 580
Jakimavičius Stasys, ryš. 339, 343
Jakniūnaitė Stasė 412

Jakniūnas Jurgis, prtz. 37
Jakseboga, prtz. 452
Jakštienė-Zolbaitė Zosytė 591
Jakštonis Alfonsas-*Švyturys*, prtz. 23 nuotr.
Jakšukas Stasys, LK ltn. 533
Jakubka 91
Jakubka Albertas 50
Jakubka Bronius, Antano 659
Jakubka Jonas, Antano, prtz. 631
Jakubkienė Konstancija, Jono 659
Jakubonis Bronius-*Stiklas*, prtz. 559, 562
Jakubonis Kazys, ryš. 132
Jakubonytė Ona-*Senelė*, ryš. 612, 641
Jakubonytė-Liubeckienė Veronika, ryš. 559
Jakučionis Steponas-*Aušra*, prtz. 349; 6, 30, 36, 75 nuotr.
Jakutavičius 421
Jakutis 264
Jakutis Balys, prtz. 225, 226, 237
Jakutis Julius-*Slapukas*, prtz. 422
Jakutis Leopoldas, prtz. 225, 226, 237
Jakutis, prtz. 177, 178
Janavičius Antanas, Simo, sov. mlc. 585
Jankauskas Alfonsas, rėm. 645
Jankauskas Bronius, rėm. 422, 424, 427
Jankauskas Juozas-*Vanagas*, prtz. 346, 381, 415
Jankauskas Leonas, Justino-*Šilkarožis*, ryš. 73, 83
Jankauskas Leonas, Petro, ryš. rėm. 73, 83
Jankauskas Povilas-*Alksnis*, prtz. 346, 415; 34, 185 nuotr.
Jankauskas Vacys, rėm. 424, 426
Jankauskas Vidmantas 659
Jankevičienė, mokyt. 280
Jankevičius Algirdas, Karolio, KGB mjr. 187
Jankevičius, MGB inf. 82
Jankūnaitė Janina, mokyt. 519
Jankūnaitė Liudasia, mokyt. 519
Jankūnas Antanas, prtz. 598, 603
Jankūnas Mykolas 519
Jankūnas Pranas, Romo, prtz. 597–599, 603
Jankūnas Vladas-*Dramblys*, prtz. 516, 517; 140 nuotr.
Jankūnienė Janina 520
Jankus (Jankevičius) Adomas 536
Jankus Aleksandras, LK ltn. 533, 536, 547
Jankus Fabijonas 536
Jankus Jokūbas 536
Jankus Rimgaidas, sūn. 534, 536
Jankuvienė-Sabaliauskaitė Angelė, mokyt. 534–536, 546, 553
Janonis Vytautas, Jono, ryš. 83
Janonis Vytautas, Leono, ryš. 72, 75
Janukėnas Jonas, prtz. 37, 38; 135 nuotr.
Janukėnas Petras, MGB inf. 39, 40, 415, 416
Janulionis, mokyt. 281
Janulis Mykolas, s. Juozo-*Daumantas, Dzedziunia, Stumbras, Tautvydas*, prtz. 554
Janušauskas Kostas 595
Januševičius Alfonsas, Povilo, prtz. 623, 631, 632, 650; 216 nuotr.
Januševičius Juozas 245 nuotr.
Januška Pranas, rėm. 138
Januška V., MGB inf. 138
Januška, prtz. 636
Janušonis Aleksas, Vinco-*Grigaliūnas*, prtz. 480
Janušonis Bronius, prtz. 596
Janutytė, mokyt. 280
Jarmuška Alfonsas-*Ūdras*, prtz. 255
Jarulevičius Antanas, prtz. 104 nuotr.
Jasaitis Zenonas-*Ūdras*, LK ltn. prtz. 496
Jasinevičius J., sov. pareigūnas 661
Jasinskas Adolfas, str. 623
Jasinskas, NKVD vrš. 267
Jasiūnas (Salako vlsč. pirmininkas) 246
Jasiūnas Povilas, Mykolo, prtz. 205–208
Jasiūnas Stasys-*Girių Karalius*, prtz. 617, 620, 658
Jasiūnas, str. 657
Jasponis, raud. prtz. 342
Jastrebovas 263
Jatulis Jonas (Jasius), prtz. 444
Jauniškis Edvardas 578
Jaunutis žr. Mickūnas Povilas prtz. 19
Jaunutis žr. Morkūnas Antanas, prtz. 422, 424
Jaura 532
Jėčius Vincas, Jono-*Tauras*, prtz. 657
Jefimovas Dmitrijus Ardaljonovičius, MGB gen. mjr. 464, 481, 573
Jermolajev V., MGB kap. 647, 648
Jermolajevas Jonas, sov. komsorgas 584
Jeršovas, str. 165
Jeznas, Trimitas, Kęstutis žr. Baltušis Jonas, prtz. 658
Jočius (kitur Jočys) Juozas-*Uosis*, prtz. 63, 66
Jočius (kitur Jočys) Steponas-*Barzdyla*, prtz. 63, 65

Jočys 91
Jogėlaitė, ryš. 418, 419
Jokeris žr. Marcinkevičius Jonas, prtz. 39, 133
Jonelis Danielius 65, 66
Jonelis Povilas-*Tūzas*, prtz. 23 nuotr.
Jonelis Vytautas-*Vilkas*, prtz. 65; 23 nuotr.
Jonelis Zenonas-*Algimantas*, prtz. 63
Jonelis, ryš. 559
JoneliūkštisPetras, Kazio, prtz. 604
Joniškis (Jauniškis?) Bronius, ryš. 582
Joniškis (Jauniškis?) Edvardas, ryš. 582
Joniukas žr. Kaunietis Jonas, Povilo, prtz.
Jovaiša Juozas-*Lokys*, prtz. 26, 28, 31, 36, 66
Jovaiša Pranas, str. 27
Jovaišaitė-Pačinskienė Bronė, ryš. 36
Jovaras, prtz. 271
Jozėnas Jonas-*Didysis Jonas*, prtz. 195
Juchno Marijanas 473
Jučiutė Stefa 173 nuotr.
Judin, MGB ltn. 649
Jukna M., str. 53 nuotr.
Juknevičius Bronius-*Džekas*, prtz. 351, 352
Juknevičius Juozas 649
Juknevičius-*Pušelė*, prtz. 453
Juknonis 105
Julė, Dainė žr. Stukaitė-Liutikienė Alvina, ryš. rėm. 158
Julija, Klajūnė, Ramunė žr. Bislytė-Paškonienė Stasė (Stefa), ryš. 153
Juočepis Jonas-*Darius*, prtz. 106
Juodagalvis (Juodvalkis), MVD ltn. 583
Juodalksnis žr. Karla Juozas, prtz. 240, 262, 430, 447, 448, 523, 528
Juodasis Petras žr. Liutkus Petras, Petro, kng., rėm. 443
Juodinis, MGB ag. 203
Juodis Darius 11
Juodis Jonas 492
Juodis Jonas, sov. aktv. 470
Juodis Julius-*Pavasaris*, prtz. 9 nuotr.
Juodis Stasys-*Čižikas*, prtz. 199 nuotr.
Juodišius Jonas, LK gen. 47, 489, 533
Juodka (Blizgė) Jonas, Mykolo, tėv., MGB inf. 210, 213
Juodka (kitur Juotka) Juozas, Jono-*Tarzanas*, prtz.; MGB ag. *Vanagai-2, Aras* 210–215, 242, 434, 435, 477
Juodka Albinas 212
Juodka Antanas-*Sakalas*, prtz.; MGB ag. *Vanagai-1* 209–215, 242, 434
Juodka Bronius 216
Juodka Jonas, sūn. 211, 216
Juodka Jonas-*Vėžys, Vėžiukas*, prtz. 36, 37, 199 nuotr.
Juodka Juozas (Apkarčiukas), polic. 252
Juodka Leonas, sūn. 211
Juodka Nikodemas 209
Juodka Petras, prtz. 252
Juodka Rimantas 216
Juodkienė-Lisauskaitė 211
Juodvalkienė, mot. 262
Juodvalkis 477
Juodvalkis 493
Juodvalkis Adolfas, prtz. 265
Juodvalkis Antanas ryš. 264, 265, 268
Juodvalkis Balys, rėm. 477
Juodvalkis Edvardas-*Aras*, prtz. 41, 180, 181, 183, 186, 187, 189, 265, 400, 403; 25, 38 nuotr.
Juodvalkis Kazimieras 265
Juodvalkis Kazys 410
Juodvalkis Kazys, MGB prv. 41
Juodvalkytė-Rūkštelienė Elena (Helenka) 262, 263
Juodzevičius Balys 9, 167, 297, 495, 551
Juotka Mykolas 191
Juotka Norba (Norbertas) 191
Juozapavičius Vladas-*Papartis*, prtz. 428, 433; 19 nuotr.
Juozas, prtz. 566
Juozėnas Antanas, prtz. 414
Juozėnas, sov. pareigūnas 269
Juozevičius Jonas-*Brolalis*, prtz. 541
Jupas, prtz. vokietis 8
Jūra žr. Preikšaitis Pranas, MGB leg. prtz. *Trispalvis*; MGB SG ag. 543
Juras Jonas-*Žilvinas* (*Žilvinis*) prtz. 53, 55, 347, 348, 356
Jūreivis žr. Pakenis Albertas, prtz. 19, 26, 38, 40, 420
Jurelienė Bronė 479
Jurevičienė Monika 246 nuotr.
Jurevičius Kazys-*Dobilas*, prtz. 126, 129, 130
Jurgelevičius Juozas 443
Jurgelevičius Kazys, polic. 495
Jurginas žr. Kimštas Jonas, Lauryno, LK ltn. prtz., MGB ag. 541, 546, 549, 554, 555

Jurginas, prtz. 52
Jurka, prtz. 122
Jurkus Stasys 247 nuotr.
Juršėnas Adomas-*Slyva*, sūn., prtz. 526, 527, 532
Juršėnas Justinas, tėv. 526
Juršėnienė-Rolytė Marijona, mot. 526
Juršys Anupras, raud. prtz. 27
Juršys Apolinaras-*Vytenis*, *Vytis*, prtz. 317, 474, 719
Juršys Jurgis 180
Juršytė-Stundžienė Janė, ryš. 719
Jusienė-Labonaitė Stasė, Jono-*Eglaitė*, dukr., ryš. 412, 413, 417–419; 73 nuotr.
Juška Antanas, kng., prtz. rėm. 50, 61
Juška Vladas 93
Juška, prtz. 126
Juškinienė, raud. aktv. 180, 187
Juzėnas Manius 189, 190
K – Kemeklis Bronius (Bronislovas), Juozo-*Kerštas*, sūn., prtz. 366
Kabatavičius Linas-*Vytis*, *Dainius*, prtz. 617, 620, 628, 632; 218 nuotr.
Kačka Edvardas 528
Kadakšis Martynas, rėm. 424
Kadugys žr. Klibas Jurgis, prtz. 182
Kadugys, *Kadagys*, *Karklinis* žr. Burauskas Antanas, prtz. 430, 432, 583
Kadžionis Jonas-*Bėda*, prtz. 59; 164 nuotr.
Kairelis, sov. pareigūnas 585
Kairevičius Antanas 169
Kairiūkštis V., gyd. 284
Kairys (Alantos vykd. k-to pirmininkas) 330
Kairys Kazys, rėm. prtz. 328, 330
Kairys Petras-*Beržinis*, prtz. 629
Kairys Romas, rėm. 634
Kairys Valentinas-*Gegužis*, *Gegutis*, *Nauskas*, prtz. 653
Kairys žr. Petronis Vytautas, Juliaus-*Klajūnas*, prtz., MGB ag. 366
Kaladinskaitė (fiktyvi pavardė – Juškėnaitė) Danutė, dukr. 577
Kaladinskas Kazys, Mykolo-*Erškėtis*, prtz. 5, 171, 184, 197, 198, 200, 212, 213, 221, 240, 241, 243–245, 247–249, 252, 257, 261, 269, 270, 459, 523, 572, 581–583; 26, 27, 28, 29, 33, 184 nuotr.
Kaladinskienė (fiktyvi pavardė – Šileikytė) Veronika, mot. 573, 577, 578, 581
Kaladytė žr. Vasiulytė Janina, ryš. 270
Kalanta Kazys, MGB ag. *Vasaris* SG 365
Kaletka Benediktas, Dominyko-*Senis*, *Utenis*, prtz., kap. 7, 298, 312, 313, 315, 317, 320, 323–327
Kalimonis Balys 108
Kalimonis Julius 107–109
Kalinauskienė Ona (LTSR Aukšč. Tarybos deputatė) 408, 409
Kaliturinas, str. vrš. 649
Kalytis Bronius-*Liutauras*, *Siaubas*, prtz.; MGB SG ag. *Ramojus*, *Serapinas*; MGB leg. prtz. *Šiaurys* 6, 7, 16, 64, 67, 413, 422, 542, 543, 545, 546; 2, 8, 30 nuotr.
Kalnas žr. Didžiulis Vladas, ryš. 28
Kalnelis žr. Vinciūnas Teofilis, prtz. 453
Kalnietis (latvis), prtz. 124
Kalpokas Kazimieras (fiktyvios pavardės – Rabašauskas Balys, Šinkūnas Jonas, Jakutis Alfonsas, Žemaitūnas Juozas), Jurgio, prtz. 597, 602, 603, 618, 622, 630, 631, 658–663
Kalpokienė Uršulė 661
Kaltas žr. Skunčikas Antanas, prtz. 198, 430
Kaluina Albinas, rėm. 644
Kaluina Kazys, rėm. 644
Kalvelis žr. Vaivada Bronius, prtz. 623, 635
Kalzanauskas Klemensas 516, 519
Kamarauskas A. plk. *Vytis*, LK kap. prtz.; MGB ag. *Vlasovas* 561, 563
Kamarauskas Jonas-*Karijotas* (*Jasiukas*), prtz. 5, 7, 352, 437, 439, 451, 472, 473, 520, 527
Kaminskas Adolfas, rėm. 629, 632
Kaminskas Algirdas 442
Kaminskas Jonas 442
Kaminskas Justas 524, 525
Kaminskas Justas-*Lakūnas*, prtz. 442
Kaminskas Kostas, prtz. 662
Kaminskienė Stefanija, rėm. 632
Kanapė žr. Pivoravičius Linas, Mykolo, prtz. 604, 605, 617, 619, 621, 624, 631, 639
Kanapeckas Juozas 395
Kandraška Antanas-*Aras*, prtz. 131–132
Kanev, NKVD pplk. 166
Kanišauskaitė Emilija, ryš. 112
Kanišauskas Alfredas, kng. 179, 223, 388
Kanišauskienė-Kilbauskaitė Stefanija, dukr. 458
Kantauskas, mokyt. 301
Kapčius Adomas, Petro 384

Kapitavičienė-Paknytė Bronė 548
Kapitkovas Ignatijus, Filimono, sov. aktv. 587
Kapitkovas, str. 136
Kaplan Maks, KGB mjr. 659
Kapralovas Piotras Michailovičius, MGB gen. mjr. 85, 201, 462, 573, 592, 594
Karaliūnas, rėm. 83
Karalius Jonas, prtz. 139
Karaliūtė Elena 138
Karaliūtė Genė 113
Karaliūtė Janė (Janina), ryš. 112, 113, 123, 124, 138
Karaliūtė Paulina 138
Karalytė Damutė, Mykolo-*Žibutė*, ryš. 567
Karbočius Bronius- *Algimantas, Bitė, Neptūnas, Skrajūnas*, prtz. 541, 546, 554
Karčemarskas Vytautas 378
Kardamavičius Jonas, Kosto-*Akmuo*, prtz. 581
Kardas žr. Stundžia Juozas, prtz. 488, 497
Kareivaitė Teresė (vienuolė) 33
Karijotas (*Jasiukas*) žr. Kamarauskas Jonas, prtz. 8, 352, 437, 439, 451–455, 472, 506, 507, 520, 527–529, 531, 720
Kariniauskas Antanas 161, 162
Karklas Juozas, prtz. 232–234
Karklas žr. Butkus Jonas, prtz. 59
Karklas žr. Morkūnas Rapolas, Kazio, prtz. 567
Karklas, prtz. 528
Karklas, tėv. 192
Karla Bronius-*Žvirblis*, prtz. 220–222, 256, 258
Karla Jonas, prtz. 192, 266, 268
Karla Juozas 223
Karla Juozas-*Alksnis* (iš Gabrelių k.), prtz. 258, 430
Karla Juozas-*Juodalksnis*, prtz. 197, 201, 215, 216, 221–223, 256, 430, 447, 522, 523
Karla Petras, prtz. 221, 222, 256
Karlauskaitė Antosė 248
Karlauskas, sov. aktv. 583
Karnackas, str. 499
Karnišovas, str. 132
Karosas Juozas, LK ltn., prtz. 91
Karosas Mykolas, kng. 299
Karosas Vladas (Voldemaras)-*Vilkas*, prtz. 126; 24 nuotr.
Karpavičius Antanas (1941 m. sukilėlių vadas Čedasuose) 660
Karštas, OS narys 188
Karukas žr. Valentėlis Vytautas, prtz. 604, 606, 617, 619, 631, 635, 640, 647
Karvelis Juozas, Juozo-*Šernas*, prtz. 32
Karvelis Kazys 93
Karvelis žr. Trinkūnas Kajetonas, prtz. 497, 499
Karvelis, Ramojus žr. Musteikis Bronius, Juozo, prtz. 384, 426
Kasakauskas Alfonsas, Antano, MGB ltn. 365
Kasevičius 60
Kasijonas, str. 95
Kastackas Kostas, Jono 523
Kąstelis žr. Keberža Antanas, prtz. 477
Kašėta Algis 368
Kaškaitis 217
Kaškevičius T. A., str. 593
Katalikas (Aškinis), prtz. 461
Katelė (daraktorius) 280
Katelė Jonas-*Pukas*, prtz. 112, 123
Katinas Aleksas-*Barzda*, prtz. 156 nuotr.
Katinas Jonas 93
Katinas Juozas, prtz. 330
Katinas žr. Meškuotis Juozas, Juozo, prtz. 480
Katinas, prtz. 479
Katinienė-Talantaitė Ona, Kazio-*Jonukas*, prtz. 32
Kaukėnaitė Elžbieta, ryš. 440
Kaukėnaitė Monika 436, 437
Kaukėnas Adolfas 438
Kaukėnas Jeronimas-*Ūsas*, prtz. 174, 175, 437, 439, 451
Kaukėnas Kazys, prtz. 482
Kaulinis Vincas-*Miškinis*, prtz. 56, 535; 158 nuotr.
Kaunietis Jonas, Povilo-*Joniukas*, prtz. 598, 603
Kaunietis Juozas, rėm. 645
Kaunietis Romas 11, 176
Kaupaitė (kitur Kaupelytė) Emilija, rėm. 633
Kaupas Povilas, prtz. 645
Kaupelis Adolfas, prtz. 601, 603
Kaupelis, rėm. 645
Kaupelytė (kitur Kaupaitė) Emilija, rėm. 629, 633
Kaupelytė Valė, rėm. 641
Kaušyla Bronius Feliksas, kng. 134 nuotr.
Kaušyla Julius, sūn. 447
Kaušyla Kazys-*Guiga*, prtz. 475
Kaušyla Petras, sūn. 447
Kaušylienė Elzbieta, mot. 447
Kavaliauskas (Šakabalda) 210

Kavaliauskas Silva, rėm. 196, 249
Kavaliauskas Vladas 30
Kavaliūnas P., prtz. 23, 24
Kavoliukaitė Genė, Juozo, ryš. 174, 190, 216, 245
Kavoliukas Jonas, Juozo, prtz. 174, 190, 191
Kavoliukas Leopoldas, Juozo, prtz. 174, 190, 191, 227, 252
Kavoliukas Povilas, Juozo, prtz. 174, 190, 191, 261
Kavoliukas Pranas, Juozo prtz. 174, 190, 191, 227, 228
Kavoliukas Rapolas, prtz. 239, 252
Kavoliukienė Leokadija, mot. 191
Kavoliūnaitė Marytė 92
Kavoliūnas Jonas 93
Kavoliūnas Kazys-*Tarzanas*, prtz. 195
Kavoliūnas Tadas 93
Kazadojevas, str. 439, 508, 517–519
Kazakevičius Antanas-*Narsutis*, *Viesulas*, prtz. 157; 161, 164 nuotr.
Kazakevičius Zigmas, prtz. 326–329
Kazanas Afanasijus, prtz. 147, 466
Kazanas Dmitrijus, prtz. 110
Kazanas Mykolas, Afanaso-*Mutka*, prtz. 7, 147, 268, 269, 478
Kazanovas 264
Kazėnas Vincas 457
Kazickaitė Bronė, ryš. 167
Kazickas Bronius-*Saulius*, *Krivaitis*, prtz. 98, 158 nuotr.
Kazimieras (Baltušytės Juzės vyras) 275–277
Kaziūnas Povilas, rėm. 662
Kazla Kazys, ryš. 240
Kazla Mykolas, ryš. 240
Kazlauskas Antanas, prtz. 17
Kazlauskas Balys-*Bijūnas*, prtz. 152, 155
Kazlauskas Julius, Prano, sūn. prtz. 598, 601, 603
Kazlauskas Juozapas, prtz. 17
Kazlauskas Petras 590
Kazlauskas Petras, rėm. 122 nuotr.
Kazlauskas Pranas, tėv. 600, 601
Kazlauskas, MGB j. ltn. 550, 554
Kazlauskas, mokyt. 297
Kazlauskas-Vingelevičius Jonas, Prano-*Rabinas*, sūn., prtz. 596–598, 600–603
Kazokas, *Rimgaudas*, *Žemčiūgas* žr. Riauba Kazys, prtz. 541, 554
Kazurienė-Kimštaitė Gražina 532, 537
Keberža Antanas-*Kąstelis*, prtz. 477
Keblys Bronius-*Ūsas*, prtz. 158 nuotr.
Kėkštas Algirdas, prtz. 171 nuotr.
Keliačienė 106
Kelmas žr. Deveikis Antanas, prtz. 498
Kelmas žr. Puknys Kazys, prtz. 565
Kemeklienė Julija, Jono 565
Kemeklienė-Pilkauskaitė Karolina, Mykolo, mot., rėm. 334, 335
Kemeklis Antanas, Juozo, sūn., rėm. 334
Kemeklis Boleslovas (Bolis), Jono-*Klajūnas*, prtz. 559, 564, 566
Kemeklis Bronius (Bronislovas), Juozo-*Kerštas* (*Kurmelis*), sūn., prtz.; MGB oper. obj. *Varnas* – K. B. 331, 332, 334, 335, 348, 349, 352, 365, 367, 381–385, 412; 136, 204 nuotr.
Kemeklis Bronius-*Patas*, prtz. 127, 128
Kemeklis Jonas, Juozo-*Tauras*, sūn., prtz. 126, 128, 333–335, 337, 341, 342, 345, 346, 351, 381, 412, 415, 418, 419; 10, 23, 45 nuotr.
Kemeklis Jonas-*Kirstukas*, prtz. 127, 128
Kemeklis Jonas-*Urvinis*, prtz. 127
Kemeklis Juozas, Igno, tėv. 334, 337
Kemeklis Juozas, Juozo, sūn. 335, 336, 341
Kemeklis Juozas, Juozo-*Augustinaitis, Granitas, Rimtutis, Rokas, Pikuolis*, sūn., prtz. 16, 66, 67, 126–128, 130–133, 422; 202 nuotr.
Kemeklis Kazimieras, Juozo, sūn., rėm. 334–336
Kemeklis Petras, Juozo-*Piščikas*, prtz. 127, 128
Kemeklis Povilas, Juozo, sūn. 334, 335, 346, 347
Kemeklis Pranas, Juozo-*Tėvas*, prtz. 126–128, 149; 94, 202 nuotr.
Kemeklis Rapolas, Mykolo, rėm. 88 nuotr.
Kepalas Liudas, Prano-*Tremtinys*, prtz. 385
Kepelinskas J., raud. prtz. 27
Keperša Antanas, prtz. 213, 214
Kerbelis Alfonsas, ryš. 562
Kerbelytė Ona, Povilo, ryš. 559, 562, 567, 568
Kerpiškytė, ryš. 423
Kerštas žr. Butrimas Stasys, prtz. 431
Kerštas žr. Čeponis Hubertas, prtz. 482
Kerštas žr. Kemeklis Bronius, prtz. 331, 347, 353, 382, 385–387
Keršulis Antanas 93

Keršulis Bronius 93
Keršulis Lionginas, kng. 292
Keršulis Napalys 93
Keršulytė 91
Keršulytė Kostutė 292
Kęstutis žr. Tumėnas Zigmas, prtz. 400, 403, 404, 410
Kęstutis, *Merkys* žr. Vaškelis Balys, prtz. 90
Kęstutis, MGB ag. 204
Kezytė Jadvyga, Antano-*Švitra*, ryš. 551
Kiaulevičius Vladas prtz. 17, 22–24
Kiaulevičiūtė Birutė, d. Vlado-*Neužmirštuolė*, prtz, 32
Kiaušinis (Kaušinis) Pranas-*Kiaunė*, prtz. 5, 76, 144 nuotr.
Kibickienė-Valiaugaitė Elena, ryš. 27
Kibilda, prtz. 629
Kibildis Petras 395
Kielė (Kieliukas) žr. Kimštas Virginijus, Jono 542
Kilbauskaitė-Kanišauskienė Stefanija, dukr. 458
Kilbauskas Jonas, sūn. 459
Kilbauskas Juozas, sūn., prtz. 459
Kilbauskas Kazimieras, tėv. 460
Kilbauskas Norba (Norbertas), sūn., prtz. 459, 460
Kilbauskienė Zosė, mot. 460
Kilis (Kilius, Kulys?), prtz. 129
Kilius 648
Kilius Nikodemas 273
Kiliutė Rožytė, rėm. 152
Kimantienė Aldona žr. Kimštienė-Sabaliauskaitė Febronija Aldona, Povilo 534, 537, 540, 549, 550
Kimštaitė Marija (Kimšto Jono sesuo) 532
Kimštaitė-Kazurienė Gražina 532, 537
Kimštas (fiktyvi pavardė – Kielė) Virginijus, Jono 533, 537
Kimštas (fiktyvi pavardė – Paknys) Vytautas, Jono 533, 537
Kimštas Jonas, Lauryno-*Algimantas, Aukštaitis, Dėdė, Dobilas, Geležinis Vilkas, Kalnietis, Karijotas, Senis, Vladas, Žalgiris, Žygūnas*, LK ltn. prtz.; MGB SG ag. *Jurginas* 5–7, 13, 14, 52, 57, 315, 317, 319, 322–324, 329, 349, 532–534, 538, 540, 543, 544, 547, 549, 550–552, 555; 91, 174, 175 nuotr.
Kimštienė-Sabaliauskaitė (fiktyvi pavardė – Kimantienė Aldona) Febronija Aldona, Povilo 349, 366, 367, 532, 534, 535, 537, 538, 540–542, 546, 550
Kinas žr. Luneckas Adolfas, prtz. 437
Kindurienė-Drobužytė V., ryš. 298
Kindurys Antanas-*Lapas*, prtz. 211, 212
Kindurys Juozas 513
Kindurys Mečislovas 446
Kindurys Vilhelmas (Vilius), prtz. 450
Kindurys, prtz. 511
Kipšiukas žr. Šinkūnas Leonas, prtz. 453
Kirka Juozas 447
Kirka Kazimieras 448
Kirkienė-Bulkaitė Emilija, ryš. 441; 65 nuotr.
Kirstukas Edvardas 107, 108
Kirstukas Kazys-*Mukas*, prtz. 112, 123
Kirtiklis 71 nuotr.
Kirvis žr. Ottingas (Ostin) Rudolfas, MGB SG ag. 544
Kirvis žr. Ruželė Danys (Danas, Danius), prtz. 617, 620
Kirvis žr. Vaitkevičius Vladas, LK kap., prtz. 496
Kirvis, prtz. 188
Kirvis, *Tautietis* žr. Sabaliauskas Viktoras, prtz. 545, 554
Kiseliov, MGB vert. 624, 630, 639, 642, 650
Kiseliovas Kirilas, Radionovičius 269
Kisielienė-Žemaitytė Stanislava, ryš. 19, 25
Kisielius Antanas-*Sakalas*, prtz. 14, 15, 31, 54, 55, 63, 65
Kisminas Eduardas, Adolfo, KGB plk. 187
Kiškis žr. Prunskus Balys, prtz. 473
Kiškis žr. Vilūnas Vladas, prtz. 401
Kiukys Stasys, prtz. 603
Kyselbachas, mokyt. 281
Klabienė Ona 133 nuotr.
Klabienė-Tumėnaitė Ona 205 nuotr.
Klabys Izidorius 133 nuotr.
Klajūnas žr. Kemeklis Boleslovas (Bolis), Jono, prtz. 559, 564, 566, 568
Klajūnas žr. Kviklys Teodoras, prtz. 133, 419, 423, 424, 718
Klajūnas žr. Petravičius Stasys, prtz.; MGB SG ag. *Mažytis* 543
Klajūnas žr. Petronis Vytautas, Juliaus, prtz.; MGB ag. *Kairys* 363–367, 370, 383, 718

Klasinskas, str. 266
Klėmka Bronius 601
Klevas Juozas-*Aidas*, prtz. 4, 5, 12, 13, 42, 144 nuotr.
Klevas, Audrūnas, Pilypas žr. Žilys Povilas, prtz. 626, 627
Klevas, MGB ag. 75
Klevinis Edgaras 146
Klibas Jurgis-*Kadugys*, prtz. 182, 183
Klibas Jurgis-*Tėvukas*, prtz. 150, 151
Kligys Stasys-*Ąžuolas*, prtz. 112
Klimas (Kilogramas) Petras, MGB inf. 215
Klimas 584
Klimašauskas Bronius, prtz. 226
Klimčiauskaitė (LSSR teismo sekretorė) 187
Klimienė Anelė 215
Klimovas (Julsis ar Kliusis?), sov. aktv. 601
Kliorė P. 297
Klisevičius Romualdas, str. 515
Klišonis, felč. 113
Kliukas Alfonsas-*Sakalas*, prtz. 238, 239, 260
Kliukas Julius-*Dagilis*, prtz. 1 nuotr.
Kliukas Vincas, Silvos, prtz. 521–525
Kliukas Vladas-*Ožys*, prtz. 317, 318
Kliukas, rėm. 433
Kliušina, MGB j. ltn. 478
Klyčkovas L. K., str. 466
Kluonis, prtz. 204
Knezys Povilas-*Genys*, *Strazdas*, prtz.; MGB ag. *Nočnoj* 136, 138
Knizikevičius Kazys-*Daktaras*, gyd., ryš. 34
Kobelev Vasilij Vasiljevič, MGB pplk. 78, 79, 82
Kochanovskienė Valerija, Juozo 84
Kočetov, MGB vyr. ltn. 115
Kojelis, mokyt. 288, 289
Kojočis, prtz. 199
Kolesnikov, SD kariškis 230
Kolia, MGB inf. 204
Komaras Zigmas, kng. 525
Kombainas žr. Grigas Pranas, prtz. 356
Kondakov Piotr, Pavlovič, MGB gen. mjr. LSSR saugumo mnstr. 384, 543
Kondratas Juozas 372, 376
Kondratavičius Antanas-*Liepa*, prtz. 255
Kondratavičius Bronislovas Edvardas 220
Kondratavičius Bronius 432
Kondratavičius Juozas, rėm. 249
Kondratavičius Justinas, rėm. 249
Kondratavičius Kazimieras-*Žagrė*, prtz. 255
Kondratavičius, ryš. 240
Konev, NKVD pplk. 462
Koniševas, NKVD vrš. 164, 165
Konslyvis, mokyt. 281
Konstantenko, KGB mjr. 659
Kontrimavičiūtė Stasė-*Žibutė*, ryš. 57
Korolkovas Konstantinas 229
Korotkov (Krotov), NKVD (Čeliabinsko) ltn. 598, 599, 602
Korsakas, prtz. 172
Korula (latvis), SD ltn. 230
Kosenko, MGB ltn. 463
Kosovčenko Jestignej Jerofejevič, str. 471
Kostantas žr. Tamkevičius Povilas, prtz. 58
Kostinas Leontijus-*Kietis*, prtz. 7
Kostinas, NKGB just. narys, 24
Kotanov Anatolij, SD kariškis 230
Kotov I. T., str. 593
Kozlovas, mokyt. 396
Kozlovskaja Aleksandra Osipovna 488
Krankalis Alfredas-*Beržas*, prtz. 151 nuotr.
Kranthinai 338
Krapaitė Leokadija, ryš. 141; 139, 220 nuotr.
Krapas Steponas, prtz. 141–143
Krapienė Stefanija 208 nuotr.
Krapytė (Bieliauskienė)-Kotryna, ryš. 144
Krapytė Liongina (kitur Krapaitė Eleonora), prtz. 112
Krasauskas Jonas (Petras?) 114
Krasauskas Vladas-*Kukutis* prtz. 112, 118, 135, 137, 138, 142–144
Krasauskas, NKVD vert. 603
Krasnickas, LK ltn. 489
Krasnoščev Aleksandr Vasiljevič, str. 589
Krasnov Nester, str. 471
Krasnov Pavel Kondratjevič, str. 471
Krasnovas Sergejus 224, 227
Kraujelis Antanas, Stepono-*Pabaisa*, ryš., *Siaubūnas*, prtz. 9, 105, 106, 384, 421
Krauklys Stepas, prtz. 266
Kregždė Kostas-*Piršlys*, *Muzikantas*, prtz. 617, 620–623, 628, 632, 642, 650
Krenthinaitė 337, 338
Kriaučionis Povilas-*Bijūnas*, prtz. 169 nuotr.
Kriaučiūnaitė Julijona, Juozo, ryš. 73, 77
Kriaučiūnas 245 nuotr.

Kriaučiūnas J., prtz. 22, 24
Kriaučiūnas Juozas, ryš. 25, 26
Kriauzaitė, mokyt. 304
Krienas žr. Medelskas Bronius, prtz. 356
Krikštulienė Justina (senelė) 174
Krikštulienė Marijona, mot. 174
Krikštulienė-Zaleckaitė Anastazija, dukr. 436; 207 nuotr.
Krikštulis Alfonsas, sūn. 174
Krikštulis Kazimieras, tėv. 174
Krinickas Antanas-*Romelis*, prtz. 317, 323, 474, 500
Krisiukas-*Papargnis* (gal *Papartis*?), ryš. 76
Krisiūnaitė Vanda-*Lelija*, ryš. 652, 653
Krisiūnas Kazys, prtz. 602
Krištal Nikolaj, Semionovič (rusų caro armijos karininkas) 377, 378
Kritovas, str. politrukas 656
Krivickas Bronius-*Butvydis, Gintaras, Klaidatikis, Rivaišas, Vilnius*, prtz. 541, 554, 617, 618, 620, 627, 632, 636
Krivickas Jonas-*Kryvis*, prtz. 617, 619
Krivickas Romas, mlc. str. 603, 622
Kryvis žr. Krivickas Jonas, prtz. 617, 619
Krotov, NKVD ltn. 604
Kruglov Sergej, SSRS mnstr. 375
Krukas žr. Makarskas (Makarskis) Antanas-*Šernas*, prtz. ryš.; MGB ag. 537–539
Krukis (Krutkis) Vytautas, MGB ag. *Aitvaras* 535
Krukis Martynas-*Banga*, prtz. 406
Krumine, KGB j. ltn. 659
Krūminienė-Driukaitė J. 420
Krūms Osvalds, prtz. 122
Krupickas Petras, Adomo, rėm. 368
Kubelskas Vincas 594
Kubelskienė Bronė 594
Kubilius Albinas, Juozo-*Rūgštymas, Eimutis, Pašvaistė*, prtz. 14, 16, 30, 32, 49, 54, 59, 64; 23 nuotr.
Kubilius Juozas, Juozo 50, 51
Kubilius Kazys, Juozo 49, 50
Kublickas Jonas, Antano-*Šturmas*, prtz. 131, 155, 156, 158; 62 nuotr.
Kublickas Juozas, prtz. 111
Kučinskaitė Severija, dukr. 167
Kučinskaitė Zosė, dukr. 167
Kučinskas Jurgis, prtz. 171
Kučinskas, KP (b) sekr. 588
Kučinskas, rėm. 632
Kučinskas, tėv., rėm. 167
Kučiūnas Stasys, Juozo-*Giedraitis*, prtz.; OS vrš. 204
Kučys Vytautas, MGB ag. *Mikas* 30, 31, 35, 36
Kudaba Vincas 522
Kudabaitė Bronė-*Dainava*, OS ryš. 204; 197 nuotr.
Kudabienė 246
Kudela, Nasturta, Adomėnas žr. Vinciūnas Alfonsas 415
Kudirka Simas 69
Kudriašovas F. F., str. 466
Kudriašovas S., str. 466
Kudriašovas, sov. aktv. 583
Kudriavcev, KGB mjr. 659
Kujelavičius Vytautas-*Nemunėlis*, prtz. 63
Kukoška B., prtz. 24
Kukta Petras-*Girininkas*, prtz. 52, 347, 365, 382, 385
Kukuška Bonifacas-*Klajūnas*, prtz. 126
Kulbaitis, str. 595
Kulibabin, KP (b) sekr. 464, 467
Kuliešienė-Šapokaitė Vanda 148
Kuliešius Jonas, rėm. 641, 645
Kulik, MGB inf. 576, 577, 579
Kulikauskaitė, mokyt. 461, 462
Kulikov, MGB kap. 574
Kulikov, MGB pareigūnas 465
Kuliukas Jonas, rėm. 645
Kuliukas, MGB inf. 624
Kuliukas, rėm. 641
Kulys Antanas, str. MGB ltn. 608
Kulys Stasys, Juozo-*Briedis, Visvaldas*, prtz. 652
Kulys Stasys-*Briedis*, prtz. 538, 539, 545
Kulša Julius, Stasio, sov. mlc. 624
Kumpinis Antanas, rėm. 217, 218
Kumpinis Petras, rėm. 217
Kumpinytė Marytė, ryš. rėm. 217, 218
Kumpinytė Ona, ryš. rėm. 217, 218
Kundelis Albertas, ryš. 123
Kunigonis 372
Kunotas žr. Mozūra Bronius, prtz. 422, 424
Kunotas žr. Mozūra Vladas, prtz. 133
Kuocinas žr. Dunkevičiūtė Stasė, ryš. 538
Kuolys Darius, prof. 11
Kuosa Povilas, prtz. 568, 570, 571

Kuosa, prtz. 566
Kuprys žr. Aliukas Antanas, prtz. 64
Kurakinas Jurgis (Georgij), str. 266, 267
Kurakinas Kirilas, str. 138, 161, 162, 168–170; 227 nuotr.
Kurapka žr. Liutikas Steponas, prtz. 719
Kurklys Lionginas, Prano-*Hitleris*, *Butleris*, prtz. 385
Kurmis, *Kaltas*, *Kuršis* žr. Skunčikas Antanas, prtz. 528, 530
Kurnacevas Petka, raud. ryš. 235
Kurnacevas Vanka, raud. ryš. 235
Kurpė Justinas 452
Kurpė Vladas 268
Kurtas, MGB inf. 201
Kuzelis Kazys-*Bitinas*, LLA ryš. 474
Kuzivanov, MVD mlc. ltn. 588, 590
Kuzma žr. Daubaras Adolfas, tėv., MGB ag. 568, 569, 577, 578, 580–582
Kuznecov Nikolaj, str. 589
Kuznecov, MGB vyr. ltn. 624, 630, 642, 650
Kuznecov, str. 589
Kuznecovas 372, 376
Kuznecovas, MGB mjr. 299
Kvartūnas Feliksas, Juozo, LK kap. 312, 314, 316, 319, 324, 326–328
Kvartūnas Stasys, rėm. 320, 324, 327, 328
Kvartūnienė Antanina 326
Kvedaras Matas, Petro, sov. mlc. 624
Kvičialis Jonas, prtz. 469
Kviklys Teodoras-*Klajūnas*, prtz. 365, 419, 423, 424, 718; 3, 21, 36 nuotr.
Kviliūnas Jonas, ryš. 124
Kvilius Jonas, ryš. 125
Kvilius, tėv., rėm. 163
Labeika J., prtz. 22
Labeika, sov. pareigūnas 18
Labonaitė Bronė, dukr., ryš. 412, 413, 415
Labonaitė Janė, dukr. 412, 413
Labonaitė, ryš. 347
Labonaitė-Jusienė Stasė, Jono-*Eglaitė*, dukr., ryš. 412, 413, 417–419; 73 nuotr.
Labonas Jonas, sūn. 412
Labonienė-Pilkauskaitė Karolina, mot. 412
Labrukas Povilas, Antano, str. 589
Lacys, ryš. 339, 344
Ladauskas Vladas, Jeronimo, KĮS vrš., prtz. ryš. 73, 76, 83
Laima žr. Paukštytė-Macienė Veronika, prtz. 482
Laisvė žr. Petrėnienė Veronika, ryš. 535, 536
Laisvūnas žr. Baltrūnas Vytautas, prtz. 130
Laisvūnas žr. Čipinys Petras, prtz. 497, 499
Lakštingala, MGB inf. 204
Lakštutis žr. Urbonas Jurgis, prtz. 31, 38, 74, 76, 419
Lakūnas žr. Kaminskas Justas, prtz. 442
Lakūnas žr. Neifalta Jonas, prtz. 718
Lakūnas žr. Snieška Pranas, prtz. 496
Lanauskas Vincas, rėm. 119 nuotr.
Landsbergis Vytautas 338
Lapas žr. Kindurys Antanas, prtz. 211
Lapavičiūtė-Mieliauskienė Ksaverina-*Rūta*, ryš. 368
Lapelis Algis-*Krizė*, ryš. 137
Lapėnas Adomas 527
Lapėnas Bronius-*Miškinis*, prtz. 530, 531
Lapėnienė-Vaišnoraitė Teklė, rėm. 182, 183
Lapienis Aleksas (Aleksys), str. 92, 93
Lapienis Jonas-*Jokeris*, prtz. 16, 66
Lapienis Tadas (Tadeaušas) 92
Lapienis Vladas, Petro 91, 92
Lapienis, raud. prtz. ryš. 338, 339
Lapin Fiodor Aleksandrovič, sov. pareigūnas 586, 587
Lapinas žr. Meškauskas Algirdas, prtz. 57
Lapinas žr. Urbonas Silva (Silvijus), prtz. 326, 329
Lapinskas Bronius, Kazio-*Barsukas*, prtz. 126, 129
Lapinskas Juozas, Kazio, prtz. 474
Lapinskas Leonas, Kazio, prtz. 474
Lapinskas Petras-*Baravykas*, prtz. 474, 719
Lapinskas Stasys, Kazio, prtz. 474
Lapuzovas, MGB vert. 157
Lasys Balys-*Darius*, prtz. 359, 360
Lasys Jonas-*Girėnas*, prtz. 359, 360
Lastiūnas 661
Lašaitė Lionia, rėm. 158, 159
Lašas Jonas, prtz. 96 nuotr.
Lašinskas Kazys-*Liūtas*, prtz. 473
Lašinskas Leonas-*Briedis*, prtz. 474
Latvėnas Kazys, rėm. 638
Latvytė Uršulė, prtz. 153 nuotr.
Laucienė Zofija, Jono, mot. 642
Laucius Antanas-*Tigras*, prtz. 14 nuotr.
Laucius Ignas, str. 589

Laucius Juozas-*Barzda*, prtz. 14, 31 nuotr.
Laucius Petras, Povilo-*Čiučkis*, *Pumputis*, sūn., prtz. 604, 605, 610, 616–619, 624, 631, 634–636, 639, 642, 644, 648, 650, 658; 215 nuotr.
Laucius Povilas, Povilo, sūn. 642
Laucius Povilas, Kazio, tėv. 641
Laucius Vincas-*Kirvis*, prtz. 21 nuotr.
Lauciutė Elena, Povilo, dukr. 642
Laurinavičius Antanas, prtz. 116 nuotr.
Laurinavičius Bronius, kng. 453
Laurinėnas Mamertas-*Mingaila*, prtz. 7, 197, 199, 473, 508; 55 nuotr.
Laurinėnienė Bronė 440
Laurinienė Ona, ryš. 219
Laurinienė-Butrimaitė Ona, ryš. 210, 272
Laužadis, MVD oper. 486
Laužikas Algirdas, Antano-*Malūnas*, prtz. 657
Laužikas Povilas, Antano-*Liudas*, prtz. 657
Lazdynas žr. Dzekevičius Jonas, prtz. 432
Lazdynas, prtz. 582
Lazinka Alfonsas, OS narys 204
Lebedys Jurgis, mokyt. 287, 288, 290
Leikus Matas 151 nuotr.
Lelija žr. Krisiūnaitė Vanda, ryš. 652
Lenskis, MGB vyr. ltn. 557, 560, 563–565
Leonov, str. 583
Leonsavičius Aleksandras, kng. 443, 444
Leonsavičius Vincas 443
Lesnikauskas, prtz. 120 nuotr.
Lesnoj, MGB inf. 211
Leščienė Elena, Juozo 384
Leščinskas Petras 67
Leščius Alfonsas-*Dėdė*, *Šaltekšnis*, prtz.
Leščius Matas (Mataušas), Martyno, ryš. rėm. 366, 382, 384; 118 nuotr.
Leškys Juozas-*Algis*, prtz. 66
Levahoras, Levigoras žr. Sideravičius Juozas-*Sakalas*, prtz. 436, 443, 448, 449
Levandavičius Pranas, Jono-*Atsiskyrėlis*, prtz. 58
Levandavičius Pranas, Prano-*Vyturys*, prtz. 58
Lėveris Ovidijus 11
Lezirskas, str. 235 nuotr.
Liaudanskas 186
Liaudanskas Stasys-*Žėrutis*, *Baltrus*, prtz. 604–606, 609, 611, 613, 616–619, 623–625, 629, 631, 632, 634–636, 639, 640, 642, 643, 646, 647, 649
Liaudis Kazimieras, MVD mnstr., KGB plk. 138, 659
Liaugaudienė Albina 536
Liepa žr. Mickūnas Antanas, prtz. 541
Liepa žr. Urbonas Mykolas, prtz. 366, 422, 424, 427
Liepa, *Caras* žr. Meškauskas Jonas, prtz. 552, 553
Liepa, MGB ag. 579
Liepinienė žr. Pupelienė-Jočytė Irena, prtz. 112; 49 nuotr.
Liesis 284
Lietuvaitė žr. Žilėnaitė Julija, ryš. 514
Likauskas Albertas, NKGB pareigūnas 479
Likimas, prtz. 32 nuotr.
Lilionis Fabijonas 103
Lilionis Modestas 103
Limba Teofilis-*Sakalas*, prtz. 38; 2 nuotr.
Limonovas, MGB kap. 649
Lingė Jonas 477
Lingė, sov. aktv. 464
Liniov, MVD vert. 655
Liniovas, MGB tard. 32, 298
Liniūtė Julė, rėm. 500, 501
Linkevičius Antanas-*Margis*, prtz. 54, 55
Linksmuolis, prtz. 567
Linksmutis, *Ąžuolas* žr. Tučas Juozas, prtz. 620
Linkus (Liškus?), MGB j. ltn., vert. 654
Lintinš Erna, prtz. 120
Lintinš Karlis-*Muzikants*, prtz. 120–122
Liobė Bronius, ryš. 326, 328, 329
Liobė Sarapinas, prtz. 326
Lisauskaitė-Juodkienė 211
Lisauskaitė-Račkauskienė Anelė 450
Lisauskaitė-Zubrauskienė Valė, dukr. 524
Lisauskas (Kriaučiokas) Jonas, prtz. 209
Lisauskas Aleksas, sūn., ryš. rėm. 248, 249, 524
Lisauskas Algirdas, Igno, sūn. prtz. 442, 521, 522, 524, 525
Lisauskas Bronius, sūn. 524
Lisauskas Ignas, tėv. 524
Lisauskas Jonas-*Karvelis*, prtz. 238, 260; 143 nuotr.
Lisauskas Jonas-*Lazdynas*, prtz. 255
Lisauskas Jonas-*Žilvytis*, prtz. 249
Lisauskas Kazys, Mykolo, prtz. 329
Lisauskas Zenius (Zenonas), sūn. 244
Lisauskienė Rozalija, mot. 524
Lisnevskaja Anastazija 119

Liškus (Linkus?), MGB j. ltn., vert. 651
Litkens Sergej Jefgrafovič, LSSR MGB mnstr. pavad. 569, 572
Litvinavičius 425, 426
Litvinenko (sov. armijos viršila) 468
Litvinskij, NKVD ag. 473
Liubartas žr. Vaičėnas Balys, prtz. 116, 117, 125
Liubeckienė-Jakubonytė Veronika, ryš. 559
Liudas žr. Laužikas Povilas, Antano, prtz. 657
Liudas, Ramojus žr. Valeckas Julius, prtz. 653
Liudvikas (vokietis), prtz. 37
Liudvikas žr. Puzinas Aleksas, prtz. 623, 624, 647
Liuika Albinas, rėm. 182
Liukpetris Antanas-*Vytenis, Džiugas*, prtz. 653, 654
Liūtas žr. Černiauskas Jonas, Jurgio, prtz. rėm. 558
Liūtas žr. Lašinskas Kazys, prtz. 473, 474
Liūtas žr. Ruškulis Henrikas, prtz. 349, 354, 364, 369, 370, 379, 383, 384
Liutikas Adolfas, prtz. 719
Liutikas Pranas-*Bizūnas*, prtz. 719
Liutikas Steponas-*Kurapka*, prtz. 719, 720
Liutikienė-Stukaitė Alvina, Povilo-*Dainė, Julė*, ryš. rėm. 152, 158; 52 nuotr.
Liutkus Petras, Petro-*Juodasis Petras*, kng., rėm. 443–446, 479
Liutovaras, OS narys 188
Lizdeika žr. Paukauskas Jonas, prtz. 352
Lizdeika, Aukštaitis, Aukštuolis žr. Stanėnas Juozas, prtz. 435
Lydys, Lydekaitis žr. Meidus Klemensas, prtz. 401
Loginas, str. 404
Loginov, MVD ltn. 584
Lopatin, NKGB ltn. 325, 331
Lopinys Pijus, sov. aktv. 504
Ložečnikov, MVD sk. vrš. 464
Lubeckienė Veronika, Juozo, ryš. 568
Lujanienė Emilija-*Martišėlis, Zylė, Rūta*, prtz. 617, 619; 221 nuotr.
Lukauskas Antanas 93, 94
Lukauskas Balys-*Papartis, Šalvis*, prtz. 90
Lukauskas Bronius-*Kurmis*, prtz. 126
Lukoševičienė Stasė, Kazio, ryš. 561, 565
Lukoševičius 338
Lukoševičius Povilas, ryš. 420
Lukoševičius Stasys, Petro, ryš. 561, 562, 565
Lukošiūnaitė Bronė (ar Vlada) 161
Lukošiūnas Jonas, Nikodemo 589, 590
Lukošiūnas Juozas, prtz. 478
Lukošiūnas Juozas, str. 167
Lukošiūnas Juozas-*Danukas*, prtz. 111, 123
Lukošiūnas Lionginas 478
Lukošiūnas Mykolas, Andriaus, sov. aktv., str. 587, 624
Lukošiūnas Petras, rėm. 157
Lukošiūnas Povilas-*Žilvytis*, prtz. 181, 182, 189, 394; 25, 38, 253 nuotr.
Lukošiūnas Valentinas 194
Lukošiūnas Viktoras, prtz. 111
Lukša Vytautas 503
Lukšys Motiejus, mokyt. 388, 395
Lukšytė Bronytė 484
Luneckas (Lunys) Augustas 526
Luneckas (Milijonas) 509
Luneckas Adolfas-*Kinas*, prtz. 437, 440
Luneckas Kazimieras-*Garsys*, prtz. 255
Luneckas Leonas, prtz. 519, 520
Luneckas Liudas 521
Lunienė-Stundžiaitė Veronika, rėm. 500
Lupeikaitė, MGB inf. 78, 79, 83
Lūša, MGB ag. 204
Lūža Alfonsas-*Gondoras, Tėvas*, prtz.; MGB ag. *Moskva* 462
Maceika Aleksas 151
Maceika Juozas 446
Maceikienė-Gimžauskaitė Ona-*Herbas, Kareiva, Lakštutė, Birutė*, ryš. 446–448, 523
Machnevičius (Maknevičius, Maknys) Bronius, str. 525
Macienė-Paukštytė Veronika-*Laima*, prtz. 482
Macijauskaitė Janė, ryš. 114
Macijauskaitė Marytė-*Melnikaitė*, prtz. 123, 145
Macijauskaitė Ona, ryš. 114
Macijauskas Antanas 237
Macijauskas Jonas 237
Macijauskas Povilas, prtz. 238, 239
Macijauskienė Karolina 172
Macys, rėm. 645
Mackelaitė Apolonija-*Rugiagėlė*, ryš. 560
Mackevičius M. 481
Mackevičius Petras, prtz. 178, 190, 226
Mackevičius, MGB ag. 134
Mackonis Juozas-*Žaibas*, prtz. 498
Mackus (Mockus) Jonas-*Donkichotas, Vėjas*, prtz. 129, 131, 132, 158, 159

Mackutė (Mockutė) Elena, ryš. 143
Mackutė Ona, ryš. 167 nuotr.
Maculevičienė-Tumaitė 285
Mačelė Pulgis, gyd. 232
Mačėnas, prtz. 628
Mačionis Jonas, prtz. 68
Mačionis Vytautas, prtz. 327
Mačiulis Alfonsas-*Kariūnas*, *Majoras*, prtz. 271
Mačiulis Antanas, ryš. 447
Mačiulis Jonas 401
Mačys Balys 626
Mačkinis Mykolas-*Gintautas*, prtz. 255
Mačkinytė Monika, mokyt. 271
Madiaras (iš Užkarpatės), mokyt. 47
Magyla J., prtz. 24
Magyla Vytautas-*Vairas*, prtz. 18, 24; 16, 23 nuotr.
Magylaitė Vlada-*Slapukė*, *Našlaitė*, prtz. 18, 19, 25
Majauskas Mykolas-*Žalgiris*, prtz. 565
Makarskas (Makarskis) Antanas-*Šernas*, ryš.; MGB ag. *Krukas* 537–540, 549
Makarskas Jonas, Jono, LLG narys 201
Makauskas Jonas, sūn. prtz. 521
Makauskas Jonas-*Šilas*, prtz. 507, 519
Makauskienė, mot. 521
Makavickas, MGB vert. 640
Makelis Stasys, Jono, prtz. 205–208
Maknys Anupras 236
Maksimavičius Vladas, prtz. 37
Makulis, *Mikulis* žr. Cicėnas Zenonas, Prano, prtz. 453
Makutėnas Algis (Algirdas), prtz. 111, 114, 123
Malaiška 574
Malanjin Stepan Ivanovič, MGB kap. 203
Malcius Petras, prtz. 109
Malikėnas Kostas (Kastantas)-*Strazdas*, *Erelis*, prtz. 174, 175, 439, 451, 454
Malinauskas 492
Malinauskas Antanas 440
Malinauskas Bronius, Kazio-*Tigras*, prtz. rėm. 556–558
Malinauskas, sov. aktv. 570
Malinin žr. Daubaras Adolfas, tėv., MGB ag. 568–570, 577, 580
Malininas, NKVD ltn. 476, 477
Mališauskas (Malinauskas?) 645
Malych, MGB ltn. 159
Malkov, MGB j. ltn. 485
Malkov, MVD ltn. 486
Malkus 302
Malūnas žr. Laužikas Algirdas, Antano, prtz. 657
Maluškaitė Valentina 593
Mameniškienė-Grašytė Adelė 434
Mameniškis Jonas 431
Mameniškis Petras-*Girėnas*, prtz. 64
Manius žr. Šlepetys Emanuelis, prtz. 176, 178
Maniušis Jonas-*Drugelis*, prtz. 445
Maniušis Juozas, rėm. 445
Maniušis Jurgis, rėm. 445
Maniušytė Jadvyga, ryš. 445
Maniušytė-Buivydienė Jadvyga, ryš. 447
Marašinskienė 194
Marcinkevičienė Adelė, Alekso 477
Marcinkevičius Albinas, rėm. 633, 645
Marcinkevičius Jonas-*Jokeris*, prtz. 17, 18, 39, 65–68; 16, 23, 182 nuotr.
Marcinkevičius Juozapas, prtz. 17
Marcinkevičius Juozas, Jono-*Siaubas*, prtz. 58
Marcinkevičiūtė-Balzienė Akvilė, ryš. 607
Marciukas Jonas-*Ilgackas*, prtz. 617, 620, 621
Mardosas Petras, prtz. 222
Mardosienė-Nasevičiūtė Julė 196
Margevičius, str. 600
Margiris žr. Eglinskas Antanas, prtz. 406, 407, 500, 501
Margis žr. Linkevičius Antanas, prtz, 54, 55
Margunov, MGB kap. 584
Margunovas, MGB oper. 571
Markauskas Stasys, Juozo 565
Markauskas Stasys-*Galijotas*, prtz. 559
Markelis Juozas 478
Markelis Povilas, rėm. 154
Markevičius Juozas, ryš. 122
Markov Michail Ivanovič, str. 649
Markulienė Aldona 535, 536
Markulis Juozas Albinas-*Daktaras, Erelis, Narutavičius*, prtz., gyd. prof., MGB ag. *Ąžuolas, Noreika*. 8, 13, 14, 71, 533–536, 547–549
Markus, MGB inf. 577, 578
Marmokas, rėm. 644
Marsas žr. Steiblys Bronius, prtz. 348, 426
Martinkėnas Albertas, prtz. 532
Martinkėnas Jonas, Stanislovo, prtz. 517, 520

Martinkėnas Pranas, prtz. 531
Martinkėnienė-Bukėnaitė Julijona, rėm. 531
Martinkevičius, MGB vert. 651
Martinonytė Alvyra (Elvyra), Jono 384, 388
Masilionis 50
Masiokas Petras, ryš. 18–21
Masionis Balys, LLG narys, 201
Masiulionis Kostas 372, 376
Masiulis Aloyzas 67
Masiulis Antanas, Jurgio-*Vanagėlis*, prtz. 127, 128
Masiulis Bronius, prtz. 636
Masiulis Jonas-*Ponas*, prtz. 130, 132
Masiulis Juozas-*Žaibas*, prtz. 171
Masiulis Pranas-*Lokis*, prtz. 171
Masiulytė-Petronienė Emilija, Domo 60, 61
Maskoliūnienė, MGB ag. 201, 202
Matijošienė (LSSR advokatė) 187
Matiukas 140
Matiukas Antanas, prtz. 463
Matiušenko Ivanas Jakovlevičius, MGB pplk. 81
Matkėnas (Matkevičius) Edvardas, prtz. 472
Matkėnas (Matkevičius) Kazys, prtz. 472, 517
Matkėnas Vladas 196
Matkevičius Edvertas (Edvardas), prtz. 520
Matkevičius Jonas, Adomo, prtz. 521
Matkevičius Leonas, tėv. prtz. 521
Matkevičius Vincas, sūn. prtz. 521
Matkevičius Vytautas (Vytusis), prtz. 517, 520, 521
Matkevičiūtė-Ganatonienė Emilija, ryš. 521
Matukas, prtz. 603
Matuliauskaitė Aldona (Teklės dukr.) 453
Matuliauskaitė Bronė-*Rūta*, *Rožė*, prtz. 18; 245, 247 nuotr.
Matuliauskaitė Danutė (Teklės dukr.) 453
Matuliauskaitė-Paulauskienė Teklė 454
Matuliauskas Adolfas-*Gylys*, *Voldemaras*, prtz. 174, 175, 436–441, 451–455, 517, 518
Matuliauskas Algirdas (Teklės sūn.) 453
Matuliauskas Antanas 414
Matuliauskas Antanas-*Adaska*, prtz. 34, 168 nuotr.
Matuliauskas Kęstutis (Teklės sūn.) 453
Matuliauskas Pranas, Jono, prtz. 23, 24
Matuliauskas Vytautas 454
Matuliauskas Vytautas, sūn. 438, 439
Matuliauskas, prtz. 507
Matuliauskas Julius, tėv. 438
Matuliauskienė (Adolfo mot.) 438
Matuliauskienė Domicelė (ar Izabelė), mot. 438
Matuliauskienė-Basytė Teklė 451, 453, 454
Matulionis Antanas-*Gruodis*, prtz. 718
Matulionis, kng. 291
Matulionis, LK j. psk. ryš. 315
Matulionis, ryš. 313
Matulis Pranas, LK pplk. 321, 324
Matulytė Emilija, ryš. 167
Matušev Pavel Jefimovič, str. 471
Matuševas, str. 232, 259
Matuzevičius Motiejus, Jono, ryš. rėm. 72, 74, 77
Mazgelis žr. Padvaiskas Kostas (Kastantas), prtz. 477
Mazūra Edvardas, Juozo, MGB ag. *Čerčikas* 568, 572, 574; 117 nuotr.
Mazūra, ryš. 181
Mazurevičius 92
Mazurov, MGB j. ltn.
Mažeika Antanas, kng., KGB ag. *Ignas* 290, 291
Mažeika Vytautas, prtz. 226
Mažeikis Feliksas-*Kardas*, prtz. 44, 151 nuotr.
Maželis, gyd. 216, 232
Mažylė žr. Biliūnaitė Birutė, ryš. 38
Mažytis žr. Petravičius Stasys, MGB SG ag. 543, 544
Mažuolis Juozas, prtz. 597, 599, 603
Medelskas Bronius-*Krienas*, prtz. 356; 32 nuotr.
Medikis Augustas-*Aidas*, prtz. 195
Medikis Jonas-*Lokys*, prtz. 195
Medinis Mečislovas-*Lokys*, *Pinkė*, *Pypkė*, *Šarūnas*, prtz. 202, 268
Medvedev, MGB ag. 201
Medžiotojas, žr. Indrikas Robertas, prtz. 617, 619
Meidus Klemensas-*Lydys*, *Lydekaitis*, prtz. 181; 77 nuotr.
Meidus Mamertas, prtz. 261
Meilūnas Vytautas-*Vladas*, prtz. 123 nuotr.
Meilus Vincas, Simono-*Mina*, prtz. 559, 562, 563, 567
Meilutė Apolonija, ryš. 562
Mekonis (Mikonis) Bronius, Povilo-*Cvinklys* (*Cvinglys*), prtz. 604, 606, 617–619, 621, 626–628, 629, 631, 633, 635–637, 639, 640, 644, 647, 649, 650; 210 nuotr.
Mekonis Vytautas-*Pabrinkis*, prtz. 629, 636
Mekraš (Nekrašas, Nekrošius), gyd. 472

Meldžiukas Aleksandras, prtz. 502, 504
Meldžiukas Juozas, rėm. 503
Meldžiukas Norbertas-*Barzda*, prtz. 502
Mėlynis Antanas, LKP (b) sekr. 164–166, 466, 467
Mėlynis, LK ltn. 490
Melnikaitė (Melnik) Marytė, raud. prtz. 108
Melnikov Aleksandr Vasiljevič, str. 589
Melnikovas Josifas (sov. armijos kareivis) 468
Melnukaitė Marytė, raud. prtz. 457
Melvidas (Melvydas), sov. aktv. mlc. 597, 603
Merainis, *Diedukas* žr. Šibaila Juozas, Tomo, prtz. 541, 554
Merkys Albinas-*Neptūnas*, prtz. 148, 149
Merkys Aloyzas 129
Mesaršmitas, prtz. 188
Meškauskas Algirdas-*Lapinas*, *Vanagaitis*, prtz. 57
Meškauskas Jonas-*Liepa*, *Caras*, prtz. 552, 553
Meškauskas, sov. pareigūnas 625
Meškelė Balys 504, 515
Meškelė Bronislovas, tėv. 502
Meškelienė-Avinaitė Anelė, mot. 502
Meškelytė-Vaitiekėnienė Juzefa, dukr. 502; 141 nuotr.
Meškinis Bronius-*Judrutis*, *Devinė*, prtz. 617, 620, 628, 632; 24, 203 nuotr.
Meškis Petras 649
Meškuotis Juozas, Juozo-*Katinas*, prtz. 480
Mežraups Alfons, prtz. 121, 122
Michailov, sov. aktv. 464
Michailovas Pimenas 197
Michailovas Semionas, Aksentjevičius 200
Michailovas, NKVD mjr. 226
Michailovas, sov. mlc. 477
Mickėnas Kajetonas 448
Mickevičius Petras, prtz. 175, 176
Mickūnas Antanas-*Liepa*, prtz. 541
Mickūnas Povilas-*Jaunutis*, prtz. 18, 25
Mickus Balys, ryš. 163
Mickutė Elena, ryš. 113, 163
Miečelė Augustas, sūn. prtz. 451
Miečelė Jonas, tėv. 451
Mieliauskaitė Emilija-*Vaiva*, ryš. prtz. 39, 414
Mieliauskaitė Ona, prtz. 39
Mieliauskaitė Onutė, ryš. 415
Mieliauskas, str. 62
Mieliauskienė, ryš. 37
Mieliauskienė-Lapavičiūtė Ksaverina-*Rūta*, ryš. 368
Mierkis Juza 170
Mikalaičiukas Vaclovas-*Sakalas*, prtz. 234, 243, 261, 270, 428, 430, 433, 434
Mikalauskas, gyd. 537, 547
Mikalauskas, LK 534
Mikalkėnas Antanas, ryš. 135
Mikalkėnienė-Talutytė Ona, ryš. 135
Mikelevičius Vladas, prtz. 330
Mikelinskas Kazimieras, kng. 333
Mikėnas Ferdinandas-*Ežiukas*, *Ežys*, prtz. 166, 167; 183 nuotr.
Mikimauzas žr. Čeponis (Čeponas) Juozas, prtz. 531
Mikolaičiukas Vaclovas-*Sakaliukas*, prtz. 192 nuotr.
Mikuckas 194
Mikulėnaitė Aldona 248 nuotr.
Mikulėnaitė Angelė, ryš. 127 nuotr.
Mikulėnaitė Ona, ryš. 128 nuotr.
Mikulėnas Jonas 471
Mikulėnas Kazys, ryš. 339, 343, 344
Mikulėnas Petras, prtz. 456
Mikulėnas Stasys, prtz. 456, 457
Mikulėnas Vladas-*Lubinas*, *Liepa*, *Storulis*, mokyt., prtz. 5, 7; 241 nuotr.
Mikulėnas, tėv., raud. prtz. ryš. 343
Milaknis (vargonininkas) 291
Milaševičiūtė Angelė, Petro, ryš. 201
Milašius Kazys-*Signalas*, prtz. 241–243
Milašius Petras 178
Milčiukas Albinas-*Tigras*, prtz. 18, 25, 28, 29, 64, 412, 414, 415; 20, 23 nuotr.
Milda žr. Railaitė-Radvilienė Genovaitė, ryš. 52
Milevičius 295
Milevičius Bronius, LK kap. 295
Miliauskaitė Bronė 594
Miliauskaitė Teofilė 594
Miliauskas Antanas 171
Miliūnas 287
Miliūnas Juozas-*Šarūnas*, prtz. 568
Mina žr. Meilus Vincas, Simono, prtz. 559, 562, 567
Mincevičienė-Rūtelionytė Albina 595
Mingaila žr. Laurinėnas Mamertas, prtz. 8, 196–200, 240, 473, 506–509, 517, 518, 528–530

Minskaitė Janė, ryš. 417
Mirta, MGB ag. 203
Misiulaitytė-Paukštienė Rėnė 515
Misiūnas Jeronimas-*Pusnis*, prtz. 528
Misiūnas Jonas, s. Tomo-*Žaliasis Velnias*, prtz. 13, 323, 556, 563
Misiūnas Juozas-*Šapalas*, prtz. 528
Misiūnas, mokyt. 281
Misiūnas, sov. pareigūnas 570
Misiūnas-*Dildė*, prtz. 528
Miščenka, sov. aktv. 720
Mišenis Pankratij Semionovič, sov. mlc. 624
Miškinienė Anelė, Jono, rėm. ryš. 202, 203
Miškinis Aleksas (Aleksandras), Kazio-*Dobilas*, sūn. prtz. 41, 185, 186, 188, 189, 270, 405; 240 nuotr.
Miškinis Jonas Leonas-*Varnėnas*, prtz. 243 nuotr.
Miškinis Jonas-*Beržas*, prtz. 319
Miškinis Kazimieras, tėv. 240 nuotr.
Miškinis Petras, prtz. 243 nuotr.
Miškinis Petras, rėm. 182
Miškinis Vaclovas, prtz. 181, 183, 185, 189
Miškinis Vytautas Kazimieras, Kazimiero-*Viesulas*, sūn. prtz. 180, 182–189, 400, 401; 25, 38, 86, 240 nuotr.
Miškinis žr. Kaulinis Vincas, prtz. 56, 57, 413, 535, 536
Miškinis žr. Lapėnas Bronius, prtz. 531
Miškinis žr. Rėza, ryš. 319, 320
Miškinytė Apolonija, ryš. 270
Miškinytė Emilija, Teklės-*Audronė*, *Audra*, prtz. 414, 418, 419
Miškinytė Salomėja, dukr. 240 nuotr.
Miškinytė-Miškinienė Uršulė, mot. 240 nuotr.
Miškinytė-Vaičiūnienė Emilija-*Audronė*, prtz. 39
Mitenkov, MGB kap. 636
Mitraitė Valė-*Ulvane*, ryš. 641
Mitrofanov, MGB kap. 626
Mockūnas Jurgis 389–392, 397–399
Mokytojas žr. Burokas Antanas, prtz. 133, 544, 545
Mokytojas žr. Puodžiūnas Povilas, Adomo-*Žėruolis*, prtz.; MGB ag. 544
Montė žr. Starkus Antanas, prtz. 8, 58, 85, 86, 88, 90
Morkauskas Petras 273
Morkauskas Povilas 273
Morkūnaitė Bronislava, Marijonos 55
Morkūnaitė Genė, Kazio, ryš. 565
Morkūnaitė Jadvyga-*Neužmirštuolė*, ryš. 559, 565–567
Morkūnaitė-Valevičienė Apolonija 55
Morkūnas Alfonsas-*Plienas*, prtz. 53, 350, 356, 559
Morkūnas Antanas-*Jaunutis*, prtz. 167, 422; 34 nuotr,
Morkūnas Benediktas 55
Morkūnas Bronius, prtz. 470
Morkūnas Bronius-*Strausas*, *Diemedis*, prtz. 166, 167, 171, 424; 21 nuotr.
Morkūnas Jonas-*Viesulas*, *Šiaurys*, prtz. 166, 167, 171; 98 nuotr.
Morkūnas Pranas, Marijonos 55
Morkūnas Rapolas, Kazio-*Karklas*, prtz.. 565
Morkūnas Stasys-*Senelis*, *Kardas*, prtz. 166, 171
Morkūnas Stasys-*Vanagas*, prtz. 348, 352, 356
Morkūnas Vaclovas-*Žentas*, prtz. 348, 352, 356, 385
Morkūnas Vladas, Marijonos 55
Morkūnas, MGB inf. 82
Morkūnas, ryš. 419, 541
Morkūnas, sov. aktv. 584
Morkūnienė Marijona, Jurgio 55
Morkūnienė, mokyt., rėm. 359
Morkūnienė, rėm. 663
Morkvinas J. 480
Morozov Maksim Petrovič, str. 594
Moslev, MGB vyr. ltn. 78
Motiejūnas Kazys, OS narys 204
Motiekaitis K. 283
Mozūra Bronius-*Kunotas*, prtz. 422
Mozūra Edvardas 568
Mozūrienė Adelė 168
Much, MGB eilinis 478
Mukas žr. Kirstukas Kazys, prtz. 113, 123
Muralytė, mokyt. 281
Murašovas, MGB ltn. 574, 575
Murauskas Jonas, ryš. 112
Murauskas Jonas, sūn. 114
Murauskas Jonas, tėv., prtz. 114
Murko Anatolij Vasiljevič, str. 589
Murnikas Petras, LK plk. 287
Murnikovaitė Klavdija, sov. aktv. 601
Murnikovas Piotras, MGB vert. 645
Murnikovas, sov. aktv. 601
Musko N. N. 487, 488

Musteikienė-Dumbravaitė Adelė, ryš. rėm. 203
Musteikis Balys-*Keras*, prtz. 240, 261
Musteikis Bronius, Juozo-*Karvelis*, *Ramojus*, prtz. 384, 426
Musteikis Jonas 183
Musteikis Vytautas, rėm. 182
Nagaicevas, sov. pareigūnas 454
Nagelė A., sov. pareigūnas 661
Nagelė Kazimieras, prtz. 148
Nagrodskis, MGB vert. 385
Nakas Vladas-*Žilvytis*, prtz. 129, 131
Nakutis Albertas-*Viesulas*, prtz. 126, 131; 158, 202 nuotr.
Namajūnas Antanas, prtz. 469
Namajūnas Jonas 477
Namajūnas, sov. aktv. 464
Namajuška Albinas, prtz. 152, 153
Namiejūnienė-Valevičiūtė Janina, Jurgio-*Astra*, ryš. 534, 544
Naras žr. Žilėnas Balys, prtz. 514
Naras, prtz. 199
Narbutas Bronius 125
Narbutas Bronius, Jono-*Radvila*, *Šernas*, prtz. 129, 130, 132; 187 nuotr.
Narbutas S., ryš. 298
Narbutas Zidaras (Izidorius), ryš. 130
Nargelėnas, str. mlc. 599, 600
Narsuolė žr. Ališauskaitė Vlada, ryš. 567
Narsutis, *Gintaras* žr. Petronis Steponas, prtz. 385
Narutavičius žr. Markulis Juozas 13
Narutis žr. Dūda Bronius, prtz. 356
Nasennik, MGB mjr. 488
Nasevičienė Ieva, Mykolo, mot. 195
Nasevičius Antanas 195
Nasevičius Juozas 196, 245
Nasevičius Juozas, MGB ag. *Peilis* 249, 432
Nasevičius Nikodemas 196
Nasevičius Povilas, ryš. 195, 198–200
Nasevičius Pranas, Justino-*Anupras*, prtz. 195–200
Nasevičiūtė-Mardosienė Julė 196
Našlaitė žr. Galatiltytė Salomėja, prtz. 62
Našlaitė, ryš. 188
Naumov, sov. mlc. 584
Nauskas, *Gegutis*, *Gegužis* žr. Kairys Valentinas, prtz. 653
Navadničėnas Juozas, prtz. 121 nuotr.
Navakas Julius (kitur Balys), Tado-*Tilvikas*, *Laisvūnas*, prtz. 653, 654, 656
Navakas Julius-*Tilvikas*, *Laisvūnas*, prtz. 621, 627, 651
Navarskas Bronius, Prano-*Vasaris*, prtz. 657
Navickas Juozas, rėm. 637, 638
Navickas Romualdas-*Jaunutis*, prtz. 161 nuotr.
Navikas (Novikas) Bronius, prtz. 525
Navikas Stasys, str. 236 nuotr.
Navikas-*Dalgis*, ryš. 28
Nazarovas, MGB serž. 478
Nazarovas, NKGB just. narys 24
Nazimovas Dimka, str. 220
Nazomovaitė Frosia, str. komsorgė 219
Nečiūnas Gintautas-*Eigulys*, prtz. 382
Nečiūnas Petras 344
Neifalta Jonas-*Lakūnas*, prtz. 718
Nemeikšis Vilhelmas (Vilius)-*Šeškas*, prtz. 131, 155, 158, 159
Nemunas žr. Blinkevičius Mykolas, prtz. 541
Nemunas žr. Petronis Vladas, Stasio, prtz. 423, 426
Nemunas žr. Šulckus Antanas, prtz. 348, 353, 356, 361
Neptūnas žr. Merkys Albinas, prtz. 149
Nera žr. Streikutė Ona, prtz. 114
Neringa žr. Railaitė-Varčiuvienė-Sličkienė Joana, prtz. 31–34, 36, 66
Neris žr. Giriūnas Vladas, Igno, MGB ag. 137
Nešukaitis Vytautas 461, 462
Neužmirštuolė žr. Morkūnaitė Jadvyga, ryš. 560, 562, 565–567
Nevidomskas, str. 583
Niaura Alfonsas-*Vyturys*, prtz. 159 nuotr.
Niaura Juozas 413
Niaurienė-Sabaliauskaitė 537, 542
Nida žr. Cimbolaitė Monika, Igno, ryš. 559, 564, 567
Nidenovas, str. 473
Nijolė žr. Dručkutė Anelė, ryš. 115, 116
Nikitenka Michailas (sov. armijos kareivis) 468
Nikitinas Iva, Jefimovičius 267, 269
Noreika Jeronimas, Antano-*Bevardis*, prtz. 204
Noreikis Kazys 244
Norkūnaitė Angelė, ryš. 582
Norkūnas Antanas 582
Norkūnas Juozas 247
Norkūnas Juozas, Mato 581

Norkūnas, prtz. 222
Norovėnas (Narauskas, Jurkuvėnas) 583
Novikas Antanas 330
Novikas, rėm. 82
Novikas, str. 161
Novikov Nikolaj, str. 589
Novikov Vasilij, str. 322
Novikov, MVD pplk. 464
Novikov, str. 589
Novikovas, NKVD ltn. 476
Novikovas, NKVD sk. oper. įgaliotinis 461
Novikovas, NKVD vrš. 246, 247
Novikovas, str. 148
Novikovas, str. ltn. 259
Novogrudskis, MGB vert. 565
Novovakin Jan, Juzefovič 470
Nuovadas, prtz. 188
Nužnych, MGB kap. 646
Nužnych, MGB vyr. ltn. 80
Obelevičius Bronius, prtz. 226
Obelevičius, prtz. 176, 178, 190
Obelienė Dalia 49
Ogalskoj, NKGB just. mjr. 24
Olegas, MGB ag. 474
On, prtz. 458
Oniščiuk, MGB vyr. ltn. 195
Orlov Dmitrij Fiodorovič, MGB mjr. 569, 573
Orlovas Jegoras, rėm. 167
Orlovas, prtz. 459
Ottingas (Ostin) Rudolfas, MGB SG ag. *Kirvis* 544
Oželis žr. Šinkūnas Kazys, prtz. 541
Ožys Jonas, rėm. 638
Ožys žr. Kliukas Vladas, prtz. 317–319, 323
Pabarška Benediktas-*Audra,* prtz. 54, 58
Paberžis žr. Zinkevičius Romualdas, Antano, LLA ryš. 480
Pabiržis Zenonas, Vinco-*Bijūnas*, prtz. 565, 566
Pabiržis, prtz. 567
Pabrinkis žr. Mekonis Vytautas, prtz. 629
Pachomov, MGB tard. 639
Pachomovas, sov. aktv. 583
Pačinskas Jonas, ryš. 25
Pačinskas Povilas 19
Pačinskas Vytautas-*Audra*, prtz. 25, 39, 415, 420
Pačinskienė G. 17
Pačinskienė-Jovaišaitė Bronė, ryš. 36
Padfilkinas, MGB tard. 195
Padleckienė Antosė, Antano, rėm. 656
Padvaiskas Konstantinas (Kostas, Kastantas)-*Mazgelis*, prtz. 255, 477
Padvaiskienė, prtz. gyd. 254
Paipulas 538, 539
Pajarskaitė Verutė, ryš. 157
Pajarskas Albinas-*Bebas*, *Žymantas*, prtz. 88
Pajarskas Vytautas 396
Pajeda Antanas-*Bistriukas*, prtz. 463
Pajeda Bronius, prtz. 125, 126
Pajeda Jurgis-*Mikas*, prtz. 131
Pajeda Pranas 125
Pajedienė Emilija, prtz. 126
Pajedienė-Pranskūnaitė Elena, Jono 125
Pajuodis Alfonsas-*Radvila* 69 nuotr.
Pakalka Bronius 447
Pakalnis Petras 426
Pakalnis Pranas-*Briedis*, prtz. 25 nuotr.
Pakalnutė, ryš. 52
Pakaušis (Lukenskas) Vytautas, s. Stasio, *Audrius*, *Audrys*, *Gailis*, *Genys*, prtz.; MGB SG ag. *Titnagas* 650, 651, 653
Pakenis Albertas (iš Ramaškonių k.) 21
Pakenis Albertas-*Jūreivis*, prtz. 18, 25, 39, 420; 60 nuotr.
Pakenis Jonas 142 nuotr.
Pakenis Stasys, ryš. 40
Pakenytė-Pankevičienė Genutė, ryš. 19
Pakenytė-Velzevičienė Aldona, ryš. 19
Paknienė (Pakniūnienė)-Sabaliauskaitė Vitalija, Povilo 532, 536, 548, 549
Paknienė-Petravičiūtė Ieva 548
Paknys Antanas 548
Paknys Apolinaras 548
Paknys Jonas 548
Paknys Juozas 548
Paknys Jurgis 548
Paknys Kajetonas 536, 537, 540, 541, 547, 548
Paknys Steponas 548
Paknys Vytautas 532
Paknys žr. Kimštas Vytautas, Jono 542
Paknytė Adelė 547
Paknytė-Ivaškevičienė Marytė, mokyt. 548
Paknytė-Kapitavičienė Bronė 548
Paknytė-Šteminienė Teofilė 548
Paknytė-Venslauskienė Nastė, mokyt. 548
Pakštas Vytautas-*Vaidotas*, prtz. 5

Pakštas, mokyt., prtz. 501
Pakulis, str. 594
Palavenis Alfonsas-*Barzda*, prtz. 53
Palavenis Antanas, Petro-*Skirmantas*, prtz. 14, 54, 55
Palavenis Juozas, prtz. 470
Paleckis Justas (LSSR AT pirmininkas) 480, 481, 534
Palepšienė Anelė, Silvestro ryš. 196, 199, 200
Palepšienė Emilija, ryš. 196
Palepšienė Joana 199
Palepšis Jonas, Silvos 199
Palepšis Julius-*Baravykas*, prtz. 199
Palepšis Juozas, ryš. 199
Palepšis Mykolas-*Tarzanas*, prtz. 199
Palepšytė Ona, Mykolo 199
Palepšytė-Žilėnaitė Marijona, ryš. 248
Palevičius Aleksas, mokyt., prtz. 326
Palionis Pranas, prtz. 412
Paliukaitė Aneliutė 519
Paliukaitė Teklė, ryš. 518, 519
Paliulis Alfonsas, rėm. 637
Palskys (Palskis) Kazys-*Ąžuolas*, prtz. 126
Palšis Jonas, sov. pareigūnas 469
Paltauskis, NKVD inf. 475
Panavas Pranas-*Treniota*, prtz. 255
Pankevičienė-Pakenytė Genutė, ryš. 19
Pantera žr. Vaikutis Leonas, prtz. 126, 135
Papartis žr. Juozapavičius Vladas, prtz. 428, 433
Papickas Stasys 377, 379
Paraničev, MGB ltn. 557
Parželis 60
Paršiukaitė Antosė (Antanina), ryš. 134
Paršiukaitė Klementina, ryš. rėm. 134
Paršiukas Feliksas, prtz. 126
Parulskis Antanas 122
Pasalūnas žr. Gurklys Pranas, Povilo, prtz. 651, 655–657
Pasaulis žr. Purlys Vaclovas, prtz. 567
Paskačimas Antanas, Adomo, str. 624
Paškauskas Juozas, MGB kursantas, 78, 79
Paškevičius Jonas, prtz. 129
Paškevičius Julius, Mykolo, prtz. 480
Paškevičius Petras-*Vieversys*, prtz. 129
Paškevičius Tadas, str. 593
Paškonienė-Bislytė Stasė (Stefa)-*Julija*, *Klajūnė*, *Ramunė*, ryš. 153, 157
Paškonis Balys-*Balandis*, prtz. 38
Paškonis Jonas, Juliaus, prtz. 37
Paškonis Juozas-*Ąžuolas*, prtz. 154, 155
Paškonis Matas (Motiejus)-*Donkichotas*, *Liūtas*, prtz. 151–155, 157, 160, 379
Pašvaistė žr. Kubilius Albinas, prtz. 30
Patakas Alfonsas, Alfonso, str. 589
Patašius, LK kap. 489
Patrikiejus Mykolas, Semionovo, str. 586
Paukštaitis Petras, mokyt. 494
Paukštė (eigulys) 457
Paukštė (Paukščiukas), prtz. 507
Paukštė Albertas 435
Paukštė Alfonsas, prtz. 437, 439
Paukštė Alfonsas, Vinco, ryš. 200
Paukštė Edvardas 448
Paukštė Kazys 524
Paukštė Mamertas-*Povas*, prtz. 437, 439
Paukštė Povilas, Justo, ryš. rėm. 200
Paukštė Povilas, sūn. 454
Paukštė Romusis, tėv. 454
Paukštė Vilius, rėm. 444
Paukštė Vincas, prtz. 455
Paukštė, prtz. 530
Paukštė, *Rakštis* žr. Skardžius Jonas, Danieliaus, prtz. 657
Paukštė-*Papartis*, prtz. 435
Paukštienė Adelė, mot. 186, 436
Paukštienė-Misiulaitytė Rėnė 515
Paukštys Kazys-*Šauklys*, prtz. 482
Paukštytė Alponė, dukr. 454
Paukštytė Birutė, dukr. 186
Paukštytė Bronė, ryš. 521
Paukštytė Danutė, dukr. 454
Paukštytė Eleonora 435
Paukštytė Genia (Genovaitė), ryš. 521
Paukštytė Valė, dukr. 186
Paukštytė Valentina, dukr. 454
Paukštytė Vyginta 435, 436
Paukštytė-Macienė Veronika-*Laima*, prtz. 482
Paukštytė-Račkauskienė Jadvyga 450
Paulauckienė (LSSR teismo tarėja) 187
Paulauskaitė Janina, prtz. 352
Paulauskas Jonas-*Lizdeika*, prtz. 352
Paulauskas, KGB darbuotojas 454
Paulauskas, rėm. 165
Paulauskienė-Matuliauskaitė Teklė 454
Paulavičius Kazimieras-*Darius*, prtz. 439
Paulavičius Klemensas-*Girėnas*, prtz. 439

Paulavičiūtė Aldona-*Indyra*, *Laukinukė*, ryš. 555, 559, 561, 563
Pauliukas Juozas, rėm. 123
Paunksnis Antanas, prtz. 127
Paurys, kng. 171
Paurytė Genė 161
Pautienis-*Perkūnas*, prtz. 131, 132
Pavasarėlis (*Barčius*) žr. Valentėlis Kazys, prtz. 604, 617, 619, 621, 635, 640, 647
Pavasaris, *Liubartas*, *Amerikonis* žr. Vaičėnas Balys, Norberto, prtz. 240, 428, 431
Pavietrius, *Raimokas* žr. Ivanauskas Bronius, Antano prtz. 261
Pazukaitė Vanda, Juozo-*Vigunia*, *Vygūnė*, ryš. 73, 77, 84
Pčalin Fiodor, SD kariškis 230
Pečiulionis Motiejus-*Mišķinis*, LK gen. (LLA št. vrš.) 323
Pečiulis Albinas-*Vyturys*, prtz. 255
Pečiulis Bronius, str. 521, 525
Pečiulis Osvaldas, rėm. 634
Pečiulis Paulinas, rėm. 634
Pečiūra Bronius, prtz. 470
Pečiūra Feliksas 171
Pečiūra Viktoras (Vytautas), MGB ag. *Gediminas*; MGB leg. prtz. *Griežtas* 563
Pečiūrytė Damutė, rėm. 414
Pečkus Povilas, Mato-*Žąsinas*, prtz. 32
Peilis žr. Nasevičius Juozas, MGB ag. 249, 271, 432
Pekarskas, str. 547
Pelanytė, ryš. 443
Pelekas Kazys, prtz. 62, 63; 154 nuotr.
Pelekas Petras 62, 63
Pelekas Povilas, prtz. 62, 63
Pelionis Albinas-*Žolynas*, prtz. 166, 167, 171
Pelionis Juozas-*Šturmas*, prtz. 166, 167, 171
Pempė, prtz. 530
Penkevičienė 78
Perkūnas žr. Blaževičius Petras, prtz. 181, 188
Perkūnas žr. Šukys Lionginas, prtz. 654
Perkūnas žr. Šuminskas Pranas, Stasio, prtz. rėm. 558
Perkūnas-Aleksandras, (latvis) prtz. 198
Pėsčiukas žr. Umbrasas Alfonsas, Anupro, prtz. *Genys*; MGB ag. *Vanagai-3* 208
Peslekas Vincas-*Griausmas*, prtz. 68
Petkevičius Mečys, ryš. 272
Petkūnaitė Genutė, ryš. 530
Petkūnaitė Sofija, Silvos, ryš. 473
Petkūnas Antanas, Jono, prtz. 473
Petkūnas Anupras-*Sniegas*, prtz. 531
Petkūnas Edvardas 527
Petkūnas Povilas, raud. prtz. rėm. 527
Petraitis Povilas-*Gerutis*, prtz. 231 nuotr.
Petraitis Vladislovas-*Alūnas*, prtz. 322
Petraškaitė Vanda-*Našlaitė*, prtz. 7
Petrauskaitė Sofija (Zosė), Prano, ryš. 72, 83
Petrauskas Emelijanas, ryš. 174
Petrauskas Jonas, Mykolo-*Vieversys*, prtz.323
Petrauskas Jonas-*Cvirka*, prtz. 65
Petrauskas Kazimieras-*Gruodis*, prtz. 255
Petrauskas Marijonas, Prano-*Šakalys*, ryš. 72, 75, 83
Petrauskas P. 65
Petrauskas Pranas, Jurgio, ryš. rėm. 72, 83
Petrauskas, prtz. 472
Petravičienė, ryš. 78
Petravičius Stasys-*Klajūnas*, prtz.; MGB SG ag. *Mažytis* 543
Petravičiūtė, ryš. 78, 79
Petravičiūtė-Paknienė Ieva 548
Petrėnienė Veronika-*Laisvė*, ryš. 535, 536
Petrikas, LSSR prok. 186
Petrikėnas Povilas, rėm. 638
Petročius, prtz. 461
Petroka Jonas, ryš. 203
Petrokas Jonas, Justino, rėm. ryš. 202
Petronis Albertas 32, 33, 59, 60, 68, 71, 72
Petronis Antanas 62
Petronis Antanas, rėm. 128
Petronis Antanas-*Griausmas*, *Perkūnsargis*, prtz. 127, 128
Petronis Bronius (*Nemuno* prtz. brolis) 423
Petronis Bronius-*Pilotas*, prtz. 349
Petronis Petras, rėm. 630
Petronis Povilas 71 nuotr.
Petronis Povilas, Augusto 60
Petronis Povilas-*Alksnis*, prtz. 23 nuotr.
Petronis Romas-*Siaubas*, *Senis*, *Kurklietis*, prtz. 606, 611, 615–619, 621, 626, 627, 630, 631, 635, 636, 639, 640, 642, 644, 646, 648, 650, 658, 662, 720
Petronis Steponas, Jono-*Narsutis*, *Gintaras*, prtz. 385
Petronis Vytautas 61, 62, 70

Petronis Vytautas, Juliaus-*Klajūnas*, prtz.; MGB ag. *Kairys* 347, 365, 370, 383, 718; 8, 230 nuotr.
Petronis Vladas, Stasio-*Nemunas*, prtz. 106, 382, 384, 423
Petronis Vladas-*Klevas*, prtz. 23 nuotr.
Petronytė Veronika, rėm. 637
Petronytė-Skruskienė Malvina 61
Petronytė-Zabukienė Valerija (Valė)-*Vytukas*, ryš. 16
Petronytė-*Žibutė*, ryš. 382
Petrošius Bronius, prtz. 330
Petrov, NKVD „OČO" (Temlago) kap. 604
Petrovas, MGB kap. 584
Petrusevičius Juozas, Romo 384–387
Petruševičius Vladas, Motiejaus, ryš. rėm. 72, 83
Petruškevičius, ryš. 75
Piepelis žr. Pupelis Petras, prtz. 116
Pieviškis Edvardas-*Naras*, prtz. 255
Pieviškis Henrikas-*Lakūnas*, prtz. 255
Pikuolis žr. Kemeklis Juozas, prtz. 130
Piliakalnis žr. Zapkus Aleksandras, prtz. 559, 561, 566
Piličiauskas Antanas-*Rainiukas*, prtz. 718
Pilinavičius (Pilipavičius?) Jonas, Vinco, prtz. 474
Pilinskaitė Teklė 517
Pilinskas Leonas, prtz. 517, 520
Pilinskas Romusis, prtz. 517
Pilipavičius Jonas, Alberto 472
Pilipavičius Jonas-*Rublis*, prtz. 498
Pilipavičius-*Skrybėlė*, prtz. 498
Pilipavičius-*Tigras*, prtz. 498
Pilypas žr. Pošiūnas Povilas, prtz. 505
Pilypavičius žr. Semėnas Benediktas (Benadukas), prtz. 502, 504
Pilkauskas Juozas 414
Pilkienė-Gindrėnaitė Vanda, ryš. 17–19; 72 nuotr.
Pimkin, NKVD vyr. ltn. 267
Pimpytė Antanina, ryš. 157
Pinigis Domas, mokyt. 399
Pinkauskas, str. 594
Pinkevičius Vincentas, kng. 450
Piodor (vokietis), prtz. 238
Pipiras, prtz. 530
Pirogov Ilja, MGB pplk. 249
Pirogovas Ilja Vasiljevičius, MGB vrš. 568
Piršlys, *Muzikantas* žr. Kregždė Kostas, prtz. 617, 620, 621, 628
Pisarev Anatolij Filipovič, MGB kap. 468
Pistoletas, OS narys 188
Pivoravičius Linas (Linusis), Mykolo-*Kanapė*, prtz. 604, 605, 616–619, 621, 622, 624, 626, 628, 629, 631–634, 636, 639, 640, 642–644, 647, 648–650, 658; 213 nuotr.
Pivunovas, LKP (b) sekr. 585
Pylnikov, KGB ltn. 659
Platkevičius, str. 62
Platonovas, MGB ltn. 84
Plechavičius Povilas, LK gen. ltn. 50, 316, 329, 533, 551
Pledys Antanas, prtz. 193
Plėta Vytautas-*Tvanas*, prtz. 23 nuotr.
Plevinikas, prtz. rėm. 114
Pliadys Antanas 266
Plienas žr. Morkūnas Alfonsas, prtz. 53, 356, 559–561, 563, 564, 566, 567
Pocius M. 720
Počkaj Ilja Borisovič, MGB plk. 80, 368, 463, 594
Poderskienė-Railaitė Vilija 33, 34
Poistana žr. Valentas Bronius, rėm. 641
Poklevinskis Martinš-*Mikelis*, *Viesturs*, prtz. 121–123
Ponkratova Pelagėja Petrovna 656
Popov, str. 623
Popovas, MGB oper. 571
Pošienė Mikalina 183
Pošiūnaitė Janė 453
Pošiūnaitė Vanda 174
Pošiūnas Povilas-*Pilypas*, prtz. 505
Pošius Nikodemas, prtz. 179
Pošius Petras, Mykolo-*Gediminas*, prtz.179–181, 183–187, 189, 394, 403; 25, 83 nuotr.
Pošiutė-Šileikienė Valia 179
Pošys Petras, prtz. 232
Poška Albinas, Vlado-*Saturnas*, prtz. 58, 419
Potapova 594
Povas žr. Paukštė Mamertas, prtz. 439
Povilauskas, rėm. 644
Poviliukas, *Senelis* žr. Dagys Povilas, prtz. 617, 620
Povilonis Algirdas, prtz. 597
Povilonis Bronius, rėm. 638
Povilonis Jonas-*Šmėkla*, *Tarzanas*, prtz. 23, 95, 131 nuotr.
Povilonis Mataušiukas 91
Požarskis 333

Požemkauskas, sov. komsorgas 240
Pragarauskas, str. 132
Prakelis Donatas, prtz. 217
Prakelytė Anelė 217
Prakopas (Prakopavičius) Antanas, prtz. 634
Prakopas 273
Prakopavičius Jonas, prtz. 597
Prakopavičius Povilas, prtz. 630, 631
Prakopavičius, LKP (b) CK instr. 586
Pranas ag. 71
Pranckūnas, mokyt. 422
Pranskūnaitė Bronė 125
Pranskūnaitė Leonora 126
Pranskūnaitė Ona, ryš. 125
Pranskūnaitė Pranė 126
Pranskūnaitė Stasė 125, 126
Pranskūnas Jonas, Antano, tėv. 125, 126
Pranskūnas Pranas, ryš. 125
Prascienienė Eleonora 109
Prascienius Bronius 109
Prascienius Izidorius 107–109
Prascienius Jonas 109
Prascienius Justinas 108, 109
Prascienius Petras 108, 109
Prascienius Vytautas 108
Pratkelis Leopoldas, kng. 295
Preikšaitis Pranas, str.; MGB legenduotas prtz. *Trispalvis*; MGB SG ag. *Jūra* 542, 543
Preskaitis Jonas, prtz. 575
Prichodko, MGB tard. 367, 368, 370
Princas žr. Žukauskas Balys, prtz. 55
Prokopenko, MGB pareigūnas 465
Prominašov Gregorij 468
Prudnikas, MGB vert.
Prunskus 212
Prunskus Balys-*Kiškis*, prtz. 473
Prunskus Bronius-*Vaidila*, prtz. 473
Prunskus Vladas-*Turkus*, prtz. 473
Prusakovas Kuzma, str. 98
Pšeničnikov Nikolaj Nikolajevič, MGB plk. 201, 579, 582
Ptičkinas Gavrila, rėm. 202
Pudinė Ona 117
Puikutis žr. Rekašius Benjaminas, Samuelio, prtz. 651, 653, 657
Pukas žr. Katelė Jonas, prtz. 113, 123
Pukenis Antanas, Klemenso, prtz. 37
Pukenis Balys, Klemenso, prtz. 37
Puknys Kazys-*Kelmas*, prtz. 565
Pumpuras žr. Bukėnas Juozas, prtz. 528, 531
Pumputienė Monika, mot. 223
Pumputis Alfonsas 235
Pumputis Antanas, Antano, sov. pareigūnas 623
Pumputis Bronius, prtz. 176, 178, 190
Pumputis Bronius, sūn. 223, 226
Pumputis Jonas, Jono, sūn. 107
Pumputis Jonas, Juozo, tėv. 107
Pumputis Jonas, tėv. 223
Pumputis Pranas 179
Pumputis Vincas-*Kuntaplis*, *Žilvytis*, prtz. 435
Pumputis, *Čiučkis* žr. Laucius Petras, Povilo, prtz. 604, 617, 619, 631, 635, 658
Pumputytė Ona, ryš. 270
Pumputytė Veronika, ryš. 270
Punys 490, 491
Puodžiūnaitė Sigutė, ryš. 420
Puodžiūnas Antanas 344
Puodžiūnas Bronius-*Garsas*, prtz. 18, 25; 10, 20, 23, 131, 170 nuotr.
Puodžiūnas Juozas 383
Puodžiūnas Justinas-*Šerkšnas*, prtz. 18, 39, 420; 10, 23, 131, 145, 170, 189 nuotr.
Puodžiūnas Kazimieras-*Titnagas*, prtz. 382, 556, 558; 7, 22, 149 nuotr.
Puodžiūnas Mykolas, Juozo-*Valteris*, prtz. 383, 385
Puodžiūnas Petras, LK mjr. 285
Puodžiūnas Povilas, Adomo-*Žėruolis*, prtz.; MGB ag. *Mokytojas* 366; 22 nuotr.
Puodžiūnas Stasys, Juozo-*Aitvaras*, prtz. 385
Puodžiūnas Vincas 337
Puodžius Napoleonas 533, 537
Pupeikienė Ieva 266
Pupeikis A. K., str. 466
Pupeikis Adomas, tėv. 266
Pupeikis Antanas 192, 193
Pupeikis Balys-*Tauras*, prtz. 161, 195, 271, 272; 46, 47 nuotr.
Pupeikis Edvardas 192, 193
Pupeikis Ignas 160
Pupeikis Petras 195
Pupeikis Povilas, rėm. 162, 165
Pupeikis Pranas 165
Pupeikis Stasys, Igno, mokyt. (CK KP (b) įgaliotinis, LSSR mnstr.) 161, 162, 164, 166, 304, 306, 461

Pupeikis V., prtz. 581
Pupeikis Viktoras, Adomo, prtz. 192, 265–269
Pupeikis Vladas 195
Pupeikytė Eugenija 165
Pupeikytė Valė-*Vaidilutė*, prtz. 161, 162, 170
Pupeikytė-Rončienė Ona, Adomo 192, 193, 265, 268, 269
Pupeikytė-Steiblienė Veronika 192, 193
Pupeikytė-Šinkūnienė Bronė-*Birutė*, prtz. 161, 162, 165
Pupelienė-Jočytė Irena-*Liepinienė*, prtz.; MGB ag. *Širvinta* 112, 137, 138; 49 nuotr.
Pupelis Petras-*Piepelis*, *Vadonis*, prtz. 112, 143
Pupelis Vincas-*Svotas*, *Seniūnas*, prtz. 112, 137; 212 nuotr.
Pupelytė Elena, prtz. 112, 146
Purevičius Simonas-*Švyturys*, prtz. 431, 435, 436, 450
Purlys Alfonsas, Vlado 565
Purlys Vaclovas-*Pasaulis*, prtz. 567
Pūslienė Bronė, raud. aktv. 185
Puslys Albertas, prtz. 205
Pūslys J. P., prtz. 581
Puslys Vytautas, Jono, prtz. 477
Pūslytė Zosė, Silvos, ryš. 202
Pusnis žr. Misiūnas Jeronimas, prtz. 528
Pustanovskij, MGB oper. 478
Pustelnikovas Sidaras, str. 94
Pušelė žr. Juknevičius, prtz. 453
Pušelė, prtz. 654
Pušis žr. Dūdėnas Jonas, prtz. 188
Puško, MGB oper. 464
Putelė žr. Šinska Albinas, prtz. 629, 631
Putinas žr. Basys Leonas, prtz. 315, 317, 319
Putinas-Jonas (gal Juozas? – *R. K.*), prtz. 317
Pūtka Antanas, prtz. 603
Putrimaitė Birutė 221 nuotr.
Putrimas Balys-*Ūkvedis*, *Vaidūnas*, prtz. 14, 25 nuotr.
Putrimas Juozas-*Vasaris*, prtz. 14 nuotr.
Putrimienė-Vanagaitė Genovaitė 166
Puzinas Aleksas-*Liudvikas*, prtz. 623, 624, 647, 649
Puzonas (Puzanas) Zenonas-*Tarzanas*, prtz. 502, 504
Pužėnaitė Janina, ryš. 268, 269
Rabinas žr. Kazlauskas-Vingelevičius Jonas, prtz. 596, 597
Račinskas Pranas-*Drugelis*, *Drugys*, *Karajiedas*, *Vanagas*, *Žaibas*, prtz. 181, 185, 189, 196, 200, 201, 209, 214, 222, 223, 241–243, 261, 269, 271, 401, 429, 430, 432–434, 569, 572, 581–583; 19, 26, 27, 28, 29, 33, 132, 194 nuotr.
Račinskas Teofilis, prtz. 202
Račinskienė Emilija, Kazio, ryš. 201
Račiūnas P., 298
Račiūnas, rėm. 645, 646
Račkauskas Kazys, prtz. 450
Račkauskas Leonas-*Ešerys*, *Ramunis*, prtz. 222, 256, 257
Račkauskas Pranas, prtz. 450
Račkauskienė-Lisauskaitė Anelė 450
Račkauskienė-Paukštytė Jadvyga 450
Radpolius Juozas-*Rapnykas*, prtz. 474
Radvilaitė Emilija, ryš. 515
Radvilienė-Railaitė Genovaitė-*Milda*, ryš. 32, 33, 35
Radzevičius Alfonsas, Alekso-*Tarzanas*, prtz.; MGB SG ag. *Alfa* 364, 365, 370, 379, 382, 501, 543; 4, 87 nuotr.
Radzevičiūtė Kotryna (vienuolė) 33
Ragauskaitė Ona 216
Ragauskas 97
Ragauskas Povilas, str. 210
Ragauskienė Antanina 94
Ragažinskas Povilas, kng. 333
Raginis Andrius, prtz. 527, 531
Raginis Jonas 531
Raginis Juozas, prtz. 527
Raginis Klemensas, prtz. 527, 532
Raginis Viktoras 174
Raginskaitė Ona, ryš. 477
Raginskas Teofilius, prtz. 477
Ragulis Jonas 161
Ragulis Jonas, MGB ag. *Klevas* 194, 195
Raila Antanas, sūn. gyd. 33, 34, 36
Raila Antanas, tėv. mokyt. 33
Raila Julius 33
Raila Juozas 33
Railaitė Zuzana, Antano (fikt. pavardė – Birutė Korsakovaitė)-*Lakštingala*, mokyt., prtz. 31–33
Railaitė-Grižienė Birutė 32, 33

Railaitė-Poderskienė Vilija 33, 34
Railaitė-Radvilienė Genovaitė-*Milda*, ryš. 32, 33, 35
Railaitė-Varčiuvienė-Slučkienė Joana-*Neringa*, *Pūga*, *Vincukas*, prtz. 31, 32, 33, 66; 163 nuotr.
Railienė-Brazauskaitė Kotryna, motin. ryš. 32, 33
Rainiukas žr. Piličiauskas Antanas, prtz. 718
Rainys žr. Sebavaitis Jonas, prtz. 718
Raišys Alfonsas, Vinco, sov. pareigūnas 623
Rakauskas Jonas 122
Rakita Petras-*Arklys*, prtz. 172, 211
Rakštelienė Nijolė 166, 170
Rakštelienė-Šimonytė Jadvyga, mot. 450
Rakštelis Jonas, sūn. 450
Rakštelis Jonas, tėv. 450
Rakštelis Kazimieras 450
Rakštelis Mykolas 451
Rakūnas, rėm. 633
Ramanauskas Adolfas-*Vanagas*, prtz. 541
Ramanauskas Andrius 309
Ramanauskas Antanas, ryš. 178
Ramanauskas Balys-*Narsutis*, prtz. 163 nuotr.
Ramanauskas Balys-*Žilvinys*, prtz. 74 nuotr.
Ramanauskas Bronius, mokyt. 290, 309
Ramanauskas Juozas-*Baronkinis*, *Šarūnas*, prtz. 159, 160
Ramanauskas Kazys, Mykolo-*Barzda*, prtz. 111, 478, 568–574
Ramanauskienė-Vaivadaitė Sigutė 290
Ramojus, *Liudas* žr. Valeckas Julius, prtz. 653
Ramojus, *Serapinas* žr. Kalytis Bronius, MGB ag. 543–545, 554
Randakevičius Alfonsas, Bernardo, KGB plk. 187
Rapnykas žr. Radpolius Juozas, prtz. 474
Rapšys Steponas-*Narsutis*, prtz. 352
Rasimavičius Petras, Juozo, prtz. 596, 600, 603
Rasimavičius Romas, prtz. 601, 603
Raslanas Petras, MGB mjr. 363, 365–367, 379
Raslanas Valentinas-*Beržas*, prtz. 238
Raslanienė Aldona 435
Rastauskas Pranas, rėm. 637
Rastenienė Benigna 485
Rastenienė-Bukauskaitė Aldona, dukr., rėm. 482
Rastenis Antanas, prtz. 448
Rastenis Julius 485
Rastenis Petras 485
Rastenis Petras-*Tigras*, prtz. 454, 482
Rastenytė Leokadija 448
Raškevičius Bronius, Stepono-*Tauras*, prtz. 384, 424, 426; 186 nuotr.
Rauda Petras, kng. 287, 311
Rauga Vincas 466
Raugas Vincas 148
Rauplys Steponas, prtz. 268
Ražanskaitė-Matuliauskienė 381
Rekašius Benjaminas, Samuelio-*Puikutis*, prtz. 650, 651, 653–655, 657; 211 nuotr.
Rekašiūtė Verutė 650
Rėksnys žr. Styra Romas, prtz. 617, 619, 629, 639, 658
Remeika Antanas 623
Remeikis Vincas, polic. 661
Remeikis Vincas, prtz. 659
Renkauskas Jonas, MVD vyr. ltn. 195
Repčys, mokyt. 398
Repečka 426
Repšys Dominykas, prtz. 148
Repšytė Ona, ryš. 134
Repšytė Stasė, ryš. 134
Rėza-*Miškinis*, ryš. 319, 320
Riabcev V. J., NKGB (kalėjimo budintis) 324
Riauba Kazys-*Kazokas, Rimgaudas, Žemčiūgas*, prtz.; MGB ag. *Zigmas* 541, 554
Riauba Vytautas, rėm. 382
Riaubienė Veronika 475
Rickus žr. Giedraitis Juozas, prtz. 498
Ridikas Jonas, prtz. 111
Riešutas žr. Matuliauskas Vladas, prtz. 133
Rimantas, *Jokeris*, *Nemunėlis* žr. Daučiūnas Edvardas, Alekso, prtz. 554
Rimavičius Povilas, rėm. 638
Rimavičius, str. 594
Rimgaudas, *Kazokas*, *Žemčiūgas*, žr. Riauba Kazys, prtz. 541
Rimkus Juozas 91–93
Rimkus Jurgis 92
Rimkus Petras 92
Rimkus Pranas-*Aidas*, prtz. 420
Rimkus Pranas-*Naras*, prtz. 10 nuotr.
Rimkus Stasys, prtz. 92
Rimkus Vincas 92
Rimkutė-Labeikienė Uršulė 92
Rimonis J., str. 53 nuotr.
Rimšelienė-Matuliauskaitė Jadvyga (Jadvinia) 453

Rimšelis Adomas (Adomukas), rėm. 453
Rimšelis Valentas, Nikodemo, prtz. 520
Rimšelis Valentas, prtz. 517
Rimtutis žr. Kemeklis Juozas, prtz. 130, 133
Rinkūnas Alfonsas-*Generolas*, prtz. 22 nuotr.
Rinkūnas Vladas-*Vėtra*, prtz. 566; 7, 22, 76, 149 nuotr.
Riūka Antanas-*Škirpa*, prtz. 462, 463
Riūka Jonas-*Škirpa*, prtz. 123
Rizgunskas Jokimas-*Žaibas*, prtz. 473, 517
Rizgunskas Petras-*Tigras*, prtz. 473, 517
Rybakovas 264
Rybakovas, sov. aktv. 583
Ryga, NKVD ag. 148
Ryliškis Vytautas-*Bitinas*, prtz. 13, 36, 37 nuotr.
Rytas žr. Adomonis Juozas, prtz. 415
Rodkin, MGB j. ltn. 82
Rodomskis, str. 594
Rokas Juozas 93, 94
Rokas Stasys-*Beržas*, prtz. 382; 7, 22, 76, 144, 149 nuotr.
Rokas Stasys-*Stumbras*, prtz. 5 nuotr.
Rokas, *Arūnas*, *Diakonas*, *Cezaris* žr. Žaliaduonis Vincas, LK ltn., prtz. 7, 8, 204, 437, 452, 454, 455, 472, 475, 505–507, 517, 518, 523
Rokas, žr. Kemeklis Juozas, Juozo, prtz. 130, 133, 134, 422
Rolytė-Juršėnienė Marijona, mot. 526
Romančiukas Kostas-*Ąžuolas*, prtz. 197 nuotr.
Romanovas, MGB mjr. 397, 398
Romanovas, NKVD pareigūnas 479
Romanovas, str. 593
Romelis Alfonsas, Petro-*Grigas*, prtz. 204
Romelis žr. Krinickas Antanas, prtz. 317, 319, 474
Rončienė-Pupeikytė Ona, Adomo 193, 265, 268, 269
Roščenkov, MVD kap. 656
Roza, MGB ag. 215
Roza, MGB inf. 471
Rožanskaitė-Baltakienė Julė, MGB prv. 346, 347, 415
Rožanskas Alfonsas-*Žanas Volžanas*, prtz. 415
Rožanskas Aloyzas, prtz. 415
Rožė Martynas 167
Rubežius žr. Bukauskas Teofilius, sūn. prtz. 482
Rubikas Jurgis-*Kotas*, prtz. 4, 12 nuotr.
Rubinskas, rėm. 634
Rublis žr. Pilipavičius Jonas, prtz. 498
Ručytė-Landsbergienė Gražina 338
Rudėnienė Ona 118
Rudminaitė Zita 80
Rudokaitė Damutė, ryš. 37
Rudolf, prtz. 238
Rugiagėlė žr. Mackelaitė Apolonija, ryš. 560
Rūgštymas žr. Kubilius Albinas, prtz. 28, 35, 36, 53, 54
Rūkaitė Zosė 244
Rukas (Rukiokas) Jonas, prtz. 215
Rūkas Juozas 247
Rūkas Vincas 436
Rukavyšnikov, NKVD mjr. 471
Rukytė Zosė 215
Rukšėnaitė Malvina 522
Rukšėnaitė Teklė 443
Rukšėnas Balys, prtz. 521, 525
Rukšėnas Bronius 524, 525
Rukšėnas Edmundas 522
Rukšėnas Edvardas (Eduardas), Antano 522, 524
Rukšėnienė-Šidlaitė Bronė, rėm. 719
Rukšienė Kastutė 460
Rūkštelė Edvardas 264
Rukštelė Jonas 224
Rūkštelė Jonas 262, 263
Rūkštelienė-Juodvalkytė Elena 262
Ruliajev, MGB pplk. 488
Rusakevičienė-Biliūnaitė Bronė 36, 41
Rusakevičius 41
Rusakevičius Vytautas-*Tigras*, prtz. 41, 181, 186, 187, 189, 203, 400, 403; 25, 38, 253 nuotr.
Ruseckaitė-Bogaičiukienė, raud. aktv. 246, 249
Ruseckas Leonas, prtz. 191
Ruseckas Mečislovas, str. 236
Rusteika Albertas-*Viesulas*, prtz. 13 nuotr.
Rūstutis, *Barsukas*, *Nagaika* žr. Gurklys Stasys, *Antano*, prtz. 653, 656
Ruškulis Henrikas, Liudviko-*Liūtas*, prtz. 106, 348, 364, 384, 421, 427; 8, 129 nuotr.
Rūta (Baltušytės Juzės dukra) 277
Rūta, MGB ag. 432
Rūta, MGB inf. 433
Rūta, *Zylė*, *Martišėlis* žr. Lujanienė Emilija, prtz. 617, 619
Rūtelionis Vincas 595
Rūtelionytė Magdutė 595

Rūtelionytė-Mincevičienė Albina 595
Rutkauskaitė S., ryš. 298
Rutkauskas 164
Rutkauskas, str. 516
Rutkovskis V. 106
Ruzgienė Karolina, mot. 109
Ruzgienė Zosė 241
Ruzgys Jonas, prtz. 114
Ruzgus Albinas, prtz. 261
Ruzgus Jonas, sūn. 109
Ruzgus Petras, sūn. 109
Ruzgus Petras, tėv. 109
Ruzgus Vincas 109
Ruzgys Vytautas, prtz. 114
Ruželė Danys (Danas, Danius)-*Kirvis*, prtz. 617, 620, 626, 628, 629, 632
Sabaliauskaitė-Jankuvienė Angelė, mokyt. 534–536, 546, 553
Sabaliauskaitė-Kimštienė Febronija Aldona 349, 366, 367
Sabaliauskaitė-Paknienė (Pakniūnienė) Vitalija, Povilo 532, 536, 548, 549
Sabaliauskaitė-Tumėnienė Sofija, Jono 325
Sabaliauskas Jokūbas, rėm. 548
Sabaliauskas Juozas, prtz. 330
Sabaliauskas Petras, rėm. 349
Sabaliauskas Steponas-*Šarkis*, prtz. 9 nuotr.
Sabaliauskas Viktoras-*Kirvis*, *Tautietis*, prtz. 545, 554
Sabaliauskas Vilius, Povilo-*Slapukas*, prtz. 349, 385, 532, 536, 537
Sabaliauskas, str. 18
Sabaliauskienė 595
Sabaliauskienė Michalina, mot. 325
Sabolis (Sabolius?), LK plk. 291
Sabonaitis Pranas 372
Sabulis Pranas, prtz. 171
Sadauskas Juozas-*Skaistutis*, prtz. 24, 25
Saja Kazys 11
Sakalas žr. Andrijauskas, prtz. 528
Sakalas žr. Blinkevičius Juozas, prtz. 541
Sakalas žr. Kisielius Antanas, prtz. 31, 54, 55
Sakalas žr. Limba Teofilis, prtz. 38
Sakalas žr. Mikalaičiukas Vaclovas, prtz. 270, 428, 430, 433
Sakalas žr. Tunkys Aleksandras, prtz. 505
Sakalas, *Budrys*, *Žolynas* žr. Suvaizdis (Suveizdis) Mykolas, Motiejaus, prtz. 611, 618, 621
Sakalas, *Ramunis* žr. Sideravičius Juozas (Levahoriukas, Levahoras, Levigoras), prtz. 435
Sakalnykas A. P., str. 593
Sakas žr. Ivonis Pranas, prtz. 523
Sakevičiūtė Bernarda 298
Saladžius Aleksas, prtz. 217, 218
Saladžius Aleksas, ryš. 265
Salomėja Nėris (poetė) 285
Samaitė Janina 209, 210
Samsonenko Sergėj Terentjevič, str. 589
Samulėnas Kazys, prtz. 598, 603
Samulionis (kitas), rėm. 644
Samulionis, rėm. 644, 650
Samuolytė Ona, Jono-*Milda*, ryš. 72, 75, 76, 83
Sankauskas Juozas, ryš. 41
Sankauskas, ryš. 418, 419
Sanmin, MGB pplk. 77
Sapkauskienė-Grumbinaitė Domicelė-*Žibutė*, ryš. 19
Satkevičius Steponas-*Gintvytis*, prtz. 2, 4, 12, 30 nuotr.
Satkūnas Jonas, Stepono, sov. pareigūnas 479
Satkūnas Vladas 480
Satkūnienė Leonora 480
Saturnas žr. Poška Albinas, Vlado, prtz. 58, 419
Saulis Antanas, prtz. 215
Saulius (Sauliukas) Jonas-*Viršaitis*, prtz. 173
Saulius Jonas-*Viršaitis*, prtz. 401
Saulius žr. Žilys Bronius, prtz. 621, 622, 626, 627, 636, 651, 654, 655, 658
Saulutis, prtz. 188
Savanoris žr. Šlekys Vincas, prtz. 620
Savas, MGB ag. 204
Savickas Jonas, prtz. 111
Savickas Marijonas, kng. 720
Savičius Martynas 453
Sažionis (Šiožinys, Šiožienis) Mykolas-*Erškėtis*, prtz. 568, 570, 571
Sėjūnas Stasys-*Bizūnas*, prtz. 567
Semėnas Benediktas (Benadukas)-*Pilypavičius*, prtz. 502–505
Semėnas Izidorius, rėm. 503
Semėnas Marijonas 486
Semionov Aleksej 468
Semionovas Anikiejus, str. 219
Senavaitis Jonas-*Rainys*, prtz. 718
Senelė žr. Jakubonytė Ona, ryš. 612, 641
Seniūnas žr. Daminauskas Pranas, prtz. 116, 124

Serebrenikov, MGB mjr. 132
Serebriakov, MGB mjr. 626
Sereika, raud. ryš. 235
Sergejev, MGB j. ltn. 205
Siaubas žr. Marcinkevičius Juozas, Jono, prtz. 58
Siaubas, Liutauras žr. Kalytis Bronius, prtz.; MGB SG ag. *Ramojus, Serapinas*; MGB leg. prtz. *Šiaurys* 133, 383, 422-424, 426, 427, 544, 545
Siaubas, Senis, Kurklietis žr. Petronis Romas, prtz. 606, 617, 619, 621, 632, 635, 636, 639, 646, 658, 720
Siaubūnas žr. Kraujelis Antanas, prtz. 182, 421, 423–426
Sidarkevičius Juozas, raud. ryš. 235
Sideravičius Juozas-*Sakalas, Ramunis* (Levahoriukas, Levahoras, Levigoras), prtz. 435, 443
Sidorkevičius, raud. aktv. 180
Sidorov Matvėj Titovič, str. 594
Sidorova Emilija 594
Sidorovas, KGB tard. 663
Sidunov, MGB kap. 644, 649
Sigitas žr. Simanonis Anicetas, prtz. 59
Silinš Voldemars (Voldė)-*Tėvinš*, prtz. 120, 124, 125
Simakova-Dūdėnienė Agafija (Agota), dukr. 179
Simakovas Jefstafijus, tėv., rėm. 179
Simanonis Anicetas-*Sigitas*, prtz. 59
Simanonis Henrikas-*Pilėnas*, prtz. 352
Simėnaitė Apolonija 504
Simėnaitė Elvyra 504
Simikinas, NKVD sk. vrš. 62
Siminkevičienė 540
Siminkevičius (Šimkevičius?) LK kariškis 536, 540
Simonavičienė Henrika (Genė), Jurgio, rėm. 267–269
Simonavičius, MGB j. ltn., vert. 647, 648
Simulis Albinas 589
Siniakovas, MGB vert. 563, 564
Siniauskas Antanas, Antano, sov. mlc. 585
Sinica Petras, Merkuro, raud. prtz. 584, 585
Sinicin, MGB ltn. 565
Sinicynas Jakovas Fiodorovičius, MGB plk. 573
Sinkevičius (vargonininkas) 312
Sinkevičius Feliksas, str. 595
Sinkevičiūtė, sov. aktv. 504
Sipavičius Juozas 249
Sipavičius, tėv. 248
Sipavičiūtė Aldona-*Miglovara, Velnio Išpera*, mokyt. ryš. 246, 249
Sirbikas Jonas-*Žolynas*, prtz. 654
Sirevičius Petras-*Barzda, Petraitis*, prtz. 238, 241, 260, 261
Sirgėdas Jurgis (Kęstučio org. št. narys) 313
Sirutis Balys-*Granitas*, prtz. 161 nuotr.
Sirutis Kazys, Povilo, prtz. 477
Sirvydienė Kastė, ryš. 129
Sirvydis Zidaras, rėm. 132,133
Syčiov, MGB pplk.
Skaistis Povilas, rėm. 637
Skaistutis žr. Tijūnėlis Juozas, prtz. 435
Skarčiukas Ignas 123
Skardžiukas, str. 586
Skardžius Albertas-*Naras*, prtz. 166
Skardžius Jonas, Danieliaus-*Rakštis, Paukštė*, prtz. 657
Skardžius Jonas, prtz. 166
Skeiveris Juozas-*Spekuliantas*, prtz. 541
Skiauterė Povilas, prtz. 622
Skirmantas žr. Bilys Vaclovas, prtz. 356, 365, 382
Skirmantas žr. Palavenis Antanas, Petro, prtz. 54, 55
Skirmantas, prtz. 567
Skorkin, NKGB ltn. 312, 324
Skorochodovas, MGB ltn. 425
Skrajūnas Laimutis, Svajūnas, Tauras žr. Bulka Juozas, prtz.; MGB SG spec. ag. *Bimba, Vincas*; MGB leg. prtz *Žaibas*; kng. 422, 423, 445
Skrajūnas, Klajūnas, Svajūnas žr. Stundžia Jonas, prtz. 241
Skrebė Juozas, ryš. rėm. 541
Skrybėlė žr. Pilipavičius, prtz. 498
Skukauskas Povilas, Juliaus 656
Skunčikas Alfonsas-*Narcizas, Narsutis, Nasturtas*, prtz. 511
Skunčikas Antanas-*Kaltas, Kurmis, Kuršis*, prtz. 198, 241, 242, 249, 261, 427, 511; 26, 27, 29, 33, 184, 201 nuotr.
Skunčikas Pranas-*Žaltys*, prtz. 255, 511
Skupas Feliksas, Petro 656
Skurkis Juozas-*Laisvūnas*, prtz. 174 nuotr.

Skuturna Danielius, MGB ag. *Zapadnyj* 620
Skvarnavičienė-Talutytė Adelė-*Žiežirba*, prtz. 135, 137; 48 nuotr.
Skvarnavičius Jonas, str. 138
Skvarnavičiūtė Emilija, Antano, ryš. 135
Skvorcovas S. V., MGB plk. 656
Slapšinskas Adolfas, Motiejaus-*Eimutis*, prtz. 469
Slapšinskas Vytautas-*Vytas*, *Juodis*, prtz. 377
Slapukas žr. Jakutis Julius, prtz. 422
Slapukas žr. Sabaliauskas Vilius, Povilo, prtz. 348–350, 352, 382, 383, 385
Slavinskaitė Jadvyga, ryš. rėm. 348
Slavinskas, prtz. 190
Slavinskienė, rėm. 663
Slibinas, *Mintaudas* žr. Tauterys Norbertas, prtz. 617, 620, 720
Sliesoriukas, prtz. 455, 456
Slyva žr. Juršėnas Adomas, sūn., prtz. 526–528
Slučka Antanas-*Šarūnas*, prtz. 6, 14, 16, 26, 28, 29, 32, 34, 36, 52–54, 60, 61, 63–65, 70, 73, 77, 84, 418, 419, 535; 147, 158, 163 nuotr.
Slučka Bronius-*Jurginas*, prtz. 54, 65, 83
Slučka Jonas, prtz. 52
Slučka Stasys-*Bistrūnas*, prtz. 16, 51, 54, 62, 64–66, 76
Slučkienė, MGB inf. 77, 78
Slučkienė-Varčiuvienė-Railaitė Joana-*Neringa*, *Pūga*, *Vincukas*, prtz. 31, 33; 163 nuotr.
Smailys 287
Smalinskaitė Genė, ryš. 136, 138
Smalinskas Antanas 138
Smelstorius („Zalatorius") 406
Smetona Antanas (prezidentas) 441
Smirnovas (rusų admirolas) tėv. 377
Smirnovas Alioša, sūn. 377
Smirnovas Fiodoras, Lariono, str. 586
Snakin Fiodor Michailovič, MGB pplk. 81, 365, 542
Snetkov, part. sekr. 465
Sniceris Petras 61
Sniceris Vytautas, Petro-*Dešimtininkas*, ryš. rėm. 65, 72, 83
Sniečkus Antanas, LSSR 1-asis sekr. 193, 480, 481
Sniegas žr. Petkūnas Anupras, prtz. 531
Snieška Pranas-*Lakūnas*, prtz. 496
Sniežka, sov. pareigūnas 453
Sobakinas, sov. aktv. 464
Sokolov Nikolaj Antonovič, MVD pareigūnas 594
Sokolov, NKVD (Čeliabinsko) vert. 598
Sokolovas Aleksejus Aleksejevičius, MGB plk. 569
Sokolovas Grigorijus, MGB j. ltn. 475
Sokolovas, MGB mjr. 231
Soloid Piotr Fiodorovič, MGB pplk. 418, 419, 488
Solovjovas Jeronimas, str. 462
Somovas 377
Spartakas žr. Ališauskas Kazimieras, prtz. 566, 567
Srėbalius Feliksas, MGB SG ag. *Tigras*, *Dagilis* 366, 543
Sriubienė 546
Stainienė, mokyt. 295
Stakauskas Kazys, prtz. 469
Stakauskas, MGB vert. 557
Stakėnas Kazimieras-*Pipiras*, prtz. 255
Staliauskas Stasys 526
Stalketis Rapolas, prtz. 468
Stalnionis Edvardas-*Kalvis*, prtz. 352
Stanėnas Jonas, Jono, tėv. 200
Stanėnas Juozas-*Aukštaitis*, *Aukštuolis*, *Lizdeika*, prtz. 7, 200
Stanevičius Albertas, Jurgio-*Čičinskas*, prtz. 58, 63, 419
Stanevičius Jonas, Jurgio (fikt. pavardė – Jankauskas)-*Dėdė Vaitkus*, prtz. 14, 52, 54, 55, 60, 61, 63–66; 101 nuotr.
Stanevičius Juozas, prtz. 511
Stanevičius Kazys, prtz. 511
Stanevičius Vladas prtz. 63
Stankaitis Gintautas 560
Stankevičienė Julia 460
Stankevičius Ignotas (Ignasis), prtz. 460
Stankevičius žr. Švilpa Pranas-*Barzdyla*, *Ąžuolas*, *Abstinentas*, mokyt., prtz. 299
Stankevičius, KGB vert. 659
Stankevičius, mokyt. 526
Stankevičius, NKVD ag. 148
Stankienė-Tumėnaitė Birutė, ryš. 173
Stankūnas Algimantas-*Antanas*, prtz. 377; 157 nuotr.
Stankūnas Bronius, str. 153

Stankus Adolfas žr. Švilpa Pranas-*Barzdyla, Ąžuolas, Abstinentas*, mokyt., prtz. 295, 297, 298
Staričenka Vytautas-*Ūdras*, prtz. 240, 524
Starkovas, str. 409
Starkus Antanas-*Montė*, prtz. 16, 58, 64, 66, 85, 88; 158 nuotr.
Stasiškis Bronius-*Sūkurys*, prtz. 130, 148, 150, 151, 155
Stasiškis Feliksas-*Smūgis*, prtz. 130, 148, 150, 151, 155
Stasiškytė-Vaškelienė Aldona 148
Stasiulienė A. gyd. 70
Stasiūnas Bronius (Kęstučio org. št. narys) 313
Stasiūnas, prtz. 502, 504
Stašelis Augustas, MGB ag. 145
Stašelytė-Zavackienė Bronė 160
Stašienė Valerija, Adomo 659
Stašienė-Dovydėnaitė Paulina, ryš. 607, 641
Stašys Vytautas, Petro 659
Stašytė Irena, Petro 659
Staškevičius Jonas-*Aušra*, prtz. 38; 16, 23 nuotr.
Staškevičius Stasys, Vinco, prtz. 37
Staškevičius Vytautas, Petro, MGB vyr. ltn., SG gr. vrš. 539, 543, 651
Statavičius Bronius, prtz. 189, 190, 226
Statavičius, prtz. 176
Steiblienė-Pupeikytė Veronika 192, 193
Steiblys Antanas 348
Steiblys Bronius-*Marsas*, prtz. 348
Steiblys Steponas-*Aušra*, prtz. 385
Steikauskas, sov. aktv. 583
Steirienė (Skeirienė?), sov. aktv. 583
Steirys (Skeirys?), sov. aktv. 583
Stelionis Bronius 140
Steponauskas Bronius 594
Steponavičius Julijonas, kng. 511
Steponėnas 421
Stiklas žr. Jakubonis Bronius, prtz. 559, 562, 566
Stipinas, MGB j. ltn., prv. 531
Styra Alfonsas, Viktoro, prtz. 598, 600, 602–604
Styra Antanas, rėm. 645
Styra Julius 600
Styra Romas-*Rėksnys* (*Gangsteris*), prtz. 308, 411, 605, 608, 610, 611, 617–619, 624, 627–629, 631, 632, 634, 639, 640, 642–645, 648, 658; 24, 203 nuotr.
Styra Vytautas, Viktoro, prtz. 599, 603, 604
Styra Vladas, Viktoro, prtz. 599, 604
Stočkutė Teklė, ryš. 125
Stočkutė Teklė-*Birutė*, ryš. 116, 117, 124
Stomaitė, mokyt. 225
Stonkus, mokyt. 338
Strazdas Kazys 209, 215
Strazdas Vytautas-*Bebras*, prtz. 356; 32 nuotr.
Strazdauskas, prtz. 327
Strazdauskas, str. 595
Strazdienė Teklė 449
Streikienė Marijona, mot. 110
Streikus Albinas, prtz. 111
Streikus Antanas-*Tamošius, Tamošiukas*, prtz. 110, 111, 147, 161–163
Streikus Izidorius-*Girėnas*, prtz. 110, 111, 114, 140, 142, 161, 163
Streikus Juozas, s. Antano-*Jurginas, Stumbras*, prtz. 9, 110, 111, 114, 124, 137, 140, 142, 143, 161, 163; 178 nuotr.
Streikus Petras, Antano ryš. 110, 147, 162
Streikutė Ona-*Rūta, Nera, Gėlė*, prtz. 110, 138, 140
Streikutė-Daukšienė Valė (Valerija)-*Piemenaitė*, ryš. 138, 144, 147
Streižys Juozas-*Gediminas, Leopardas*, prtz. 468, 470, 471, 569, 572, 577, 581
Strelcovas Nikolajus 147
Stričkienė-Tumėnaitė Sofija, Benedikto 326
Strioga Petras, Antano rėm. 566, 567
Striogaitė Filomena, Petro, ryš. rėm. 568
Striogaitė Genė, Petro-*Aguona*, ryš. 567
Striška Julius, Jono, prtz. 599, 604
Striukaitė Stasė, Justino, ryš. 549
Striužas Valdas 9, 139, 488, 500, 719, 720
Strolia 426
Strumila Edvardas 93, 94
Stugis, MGB inf. 201
Stukaitė Anelė 51 nuotr.
Stukaitė Janė, ryš. 153; 52 nuotr.
Stukaitė-Liutikienė Alvina, Povilo-*Dainė, Julė*, ryš. rėm. 152, 157–159; 52 nuotr.
Stukas 26
Stukas Antanas, rėm. 154
Stukas Povilas-*Tėvukas, Tėvas*, prtz. 153, 159, 160; 51, 52, 54 nuotr.
Stukas, gyd. 311
Stukienė Ona-*Močiutė, Žemaitė*, prtz. 159; 51, 52 nuotr.

Stukienė Teresė, Adomo, mot., ryš. 200
Stulginskas Stasys, raud. prtz. 27
Stumbras žr. Streikus Juozas, prtz. 116
Stumbras žr. Treinys Alfredas, prtz. 426
Stumbrienė-Baltušytė Julija Janina 272, 278, 290
Stumbrys Alfonsas 277, 278
Stumbrys Kęstutis 278
Stumbrys Leonas 277
Stumbrys Romas 277, 278
Stumbrys Stasys 277, 278
Stumbrys Vladas 277, 278
Stumbrytė Jūratė 277, 278
Stundžiaitė Adelė, ryš. 247
Stundžiaitė Teklė, ryš. 270
Stundžia 234
Stundžia Adolfas, rėm. 182, 183
Stundžia Antanas 719
Stundžia Jonas-*Klajūnas, Skrajūnas, Svajūnas*, prtz. 238, 241, 249, 250, 252, 259, 260, 469, 470
Stundžia Juozas-*Kardas*, prtz. 488, 497
Stundžia Kazimieras 493, 494
Stundžia Petras 492, 493, 501
Stundžia Pranas 494, 500
Stundžia Zenonas 488, 719, 720
Stundžiaitė-Lunienė Veronika, rėm. 500
Stundžiaitė-Žalienė Elžbieta, ryš. 497
Stundžienė Elena 495, 501
Stundžienė-Juršytė Janė, ryš. 719
Stūrans (Stūrens) Alberts-*Byskaps*, prtz. 120–122
Subačius (Suboč) Vladislovas, prtz. 486–488
Subačius Edvardas, prtz. 486–488
Subačiutė (Suboč) Albina, ryš. 485–487
Suchovėj, MGB oper. 420
Sukauskas Bronius, prtz. 662
Sukauskas Povilas, Antano, prtz. 603
Sunelaitis Antanas, KGB vyr. ltn. 659
Survila Juozas 64 nuotr.
Survila Vytautas-*Drūtas Vytas, Žaibas*, prtz. 541
Suslik, MGB inf. 202
Suslovas Michailas (VKP (b) CK sov. Lietuvos biuro pirmininkas) 481
Suvaizdis (Suveizdis) Mykolas, Motiejaus-*Budrys, Sakalas, Žolynas*, prtz. 611, 618, 621, 628, 720; 24, 203 nuotr.
Suvaizdis Jonas 621
Suvaizdis Petras, sūn., rėm. 625
Suvaizdis Pranas, Prano, str. 649
Suvaizdis Pranas, tėv., rėm. 625
Svajūnas, Klajūnas, Skrajūnas žr. Stundžia Jonas, prtz. 250, 487
Sverčkov, mlc. 486
Svikliutė Leokadija, rėm. 393, 400, 401, 403, 406
Svilas Alfonsas-*Jazminas, Straikus, Streikus*, prtz. 155, 159; 161 nuotr.
Svilas Bronius- *Jaunutis, Aidas*, prtz. 155, 159, 160
Svirin, MGB just. kap. 565
Šablickaitė (Šablinskaitė) Janina (Janė), rėm. 629, 633
Šablinskaitė (Šablickaitė) Janina (Janė), rėm. 629, 633
Šablinskas, raud. aktv. 180,187
Šablinskas, rėm. 644
Šaduikis Albertas-*Beržas*, ryš. 139
Šaduikis Algirdas 139
Šaduikytė Vytautė, ryš. 139
Šakalinis Julius, Juozo 298, 299
Šakalys Jonas, str. 168, 169, 194
Šakalys Juozas, str. 168, 169, 194
Šakalys Romas, prtz. 601
Šakėnas Petras, Antano-*Šauksmas*, prtz. 85
Šakickas Jonas, sov. aktv. 636, 637
Šakys Albertas, prtz. 600
Šakys Jonas, Jono, prtz. 591, 598, 603
Šakys Petras, Jono-*Šmagorius*, prtz. 591, 598–603, 658
Šaltenis, rėm. 422
Šaltenytė Elena, rėm. 422
Šaltis Albertas, Motiejaus, prtz. 598, 599, 602
Šaltis Jonas, prtz. 603
Šaltis Lionginas, Motiejaus-*Zigmas*, prtz. 597, 598, 600, 602, 658
Šapalas žr. Misiūnas Juozas, prtz. 528
Šapalytė Verutė, ryš. 417
Šapoka Stasys-*Liūtas*, prtz. 84 nuotr.
Šapoka Vincas-*Valteris*, prtz. 298
Šapokaitė-Kuliešienė Vanda 148
Šapola, ryš. 382, 383
Šardokov, MGB ltn. 159, 645
Šarka Jonas, Petro-*Genys*, ryš. 565
Šarka žr. Dicevičius Juozas, prtz. 261
Šarkis, MGB ag. 133
Šarūnas žr. Gleiznys Valentinas, prtz. 567
Šarūnas žr. Gūra Antanas, prtz. 718

Šarūnas žr. Miliūnas Juozas, prtz. 568
Šarūnas žr. Slučka Antanas, prtz. 32, 34, 36, 52, 53–55, 56, 57, 74, 81, 83, 418, 419, 535
Šarvuotis žr. Švalkus Jonas, prtz. 256
Šaučiūnas Albinas, Juozo, prtz. 598–600, 603
Šaučiūnas Alfonsas, Jono, prtz. 598, 603
Šaučiūnas Jonas, sov. aktv. 601
Šaučiūnas Petras-*Erelis*, prtz. 653
Šauklys žr. Paukštys Kazys, prtz. 482
Šauksmas žr. Šileikis Vytautas, prtz. 88
Šaukštelis (Beinoriukas) prtz. 259
Šaukštelis Bronius-*Hubertas*, prtz. 430
Šaulys žr. Tumošius, prtz. 518, 520
Šavrov, MGB vyr. ltn. 617
Ščiuchinas, MGB ltn. 416, 419
Šedys Antanas, prtz. 662
Šedys Juozas, prtz. 662
Šeduikis Jonas, Justino, tėv., rėm. 201
Šeduikis Petras, MGB inf. (dviveidis) 202
Šeduikis Romualdas, Jono, sūn. 201
Šeduikis, raud. aktv. 186
Šeduikytė Valė, ryš. rėm. 201
Šeduikytė Veronika, Petro-*Žuvelė*, ryš. 203
Šembergas V. LK plk. 287
Šemežys Mykolas, kng. (poetas *Dagilėlis*) 282
Šerelienė Marytė-*Šermukšnėlė*, prtz. 559, 562–564
Šerelienė Ona, Stasio 565
Šerelis Adolfas-*Žydrūnas*, prtz. 382, 383, 559
Šerelis Karolis-*Aviatorius*, prtz. 561, 564
Šerėnas Justas 522
Šerkšnas žr. Puodžiūnas Justinas, prtz. 420
Šermukškis žr. Lapienis Antanas, prtz. 133
Šermukšnėlė žr. Šerelienė Marytė, prtz. 559, 564
Šermukšnis Juozas, Antano 384
Šermukšnis Matas, kng. 22, 23
Šermukšnis žr. Araminas Vincas, prtz. št. ryš. 115–117, 513
Šermukšnis žr. Augustinas Vitolis Jonas, prtz. 556–558
Šermukšnis žr. Žilėnas Balys, prtz. 432
Šermukšnis, Leopardas, Džiugas, Kęstutis, Tėvas žr. Čičelis Jonas, prtz. 431
Šernas žr. Valikonis Vladas, prtz. 552, 553
Šestajeva E. V., NKGB (kalėjimo felčerė) 324
Šestakova, MGB just. kap. 299
Šešiapūdė žr. Žilėnaitė-Vasnecova Elena ryš. 261, 262
Šeškas Jonas 107, 108
Šeškas Sabinas 109
Šeškas žr. Aškinis Pranas, prtz. 528
Šeškauskaitė Dovilė 293
Šeškauskas 293
Šeškauskas, str. 623, 625
Šeškauskienė, mokyt. 293
Šeškus, str. 593
Šeštakov, MVD plk. 594
Šeštokas Vincas, Petro, ryš. 541, 542, 549
Šiaučiulis Aleksas, str. 104
Šiaučius žr. Andriuškevičius Petras, prtz. 113, 124
Šiaudinis Antanas, prtz. 457, 458, 511
Šiaudinis Pranas 452
Šiaurys žr. Kalytis Bronius, MGB leg. prtz. 546
Šibaila Juozas, Tomo-*Diedukas, Merainis*, prtz. 14, 52, 53, 55, 541, 559, 568
Šidlaitė-Rukšėnienė Bronė, rėm. 719
Šidlauskaitė J. 106
Šidlauskas Albinas, Kosto-*Žalgiris, Genys* (*Matrosas*), prtz. 605, 607, 608, 618, 622–626, 629, 630, 633, 634, 641, 645, 649
Šidlauskas Balys-*Dobilas*, prtz. 429
Šidlauskas Jonas, Kosto, prtz. 622, 625, 630, 661, 662
Šidlauskas Stasys, Adomo, MGB aktv. 636, 637, 639
Šidlauskas Stasys-*Tigras*, prtz. 541
Šiekštelė Zigmas, Igno, rėm. 368
Šikteriovaitė Valė 103
Šikteriovas Šafranas 103
Šilaika Juozas-*Švedrys*, prtz. 58, 59
Šilas žr. Makauskas Jonas, prtz. 507, 519
Šileika Mykolas-*Kaimynas*, prtz. 62, 65, 68
Šileikienė Ona 263
Šileikienė, MGB ag. (kitur ag. *Šileikytė*) 243
Šileikienė, raud. aktv. 186
Šileikienė-Alejūnaitė 570–574
Šileikienė-Pošiutė Valia 179
Šileikis Albinas, prtz. 217, 218
Šileikis Albinas, ryš. 265
Šileikis Alfonsas, Petro, prtz. 477
Šileikis Edmundas 168, 169
Šileikis Ignasius (Ignotas) 179
Šileikis Juozas, prtz. 192
Šileikis Kazys, Kazio, prtz. 205–208
Šileikis Mykolas, prtz. 205
Šileikis Nikodemas, prtz. 205

Šileikis Petras, Petro, prtz. 205, 208
Šileikis Pranas, prtz. 217, 218
Šileikis Romas 191
Šileikis Vytas (Vytautas)-*Ąžuolas*, prtz. 217, 218
Šileikis Vytautas, prtz. 265
Šileikis, mokyt., prtz. 179, 216
Šileikis, str. 233
Šileikytė-Žūsinienė Adelė 179
Šilinikas Jonas, Jono 522
Šiliūnas J. 661
Šiliūnas Petras, rėm. 645, 646
Šilkinis Povilas, str. 623
Šimašius Konstantinas, Juozo, kng. 479
Šimėnas Antanas, ryš. 27
Šimikinas, str. 35
Šimkevičius Bronius 61 nuotr.
Šimkevičius Bronius, Karolio-*Tauras*, prtz. rėm. 558, 567
Šimkevičius Bronius, prtz. 636
Šimkūnas (Šinkūnas) Antanas-*Kurmis*, prtz. 222
Šimkūnas (Šinkūnas) Petras (Povilas?), prtz. 222
Šimkūnas (Žvėrų karalius), rėm. 255
Šimkūnas Antanas (kaimo muzikantas) 243
Šimkūnas Antanas, ryš. 272
Šimkūnas Jonas 253
Šimkūnas Justinas (Mikučiokas) 253, 254
Šimkūnas Kazimieras, Jono 253, 254
Šimkūnas Kazimieras, Mykolo 253
Šimkūnas Kazys 435
Šimkūnas Petras, prtz. 255
Šimkūnas Povilas (kaimo muzikantas) 243
Šimkūnas Pranas, prtz. 140, 141
Šimkūnas Vladas 254
Šimkūnienė Stasytė 435
Šimkus Stasys, Kazio, str.; MGB leg. prtz. *Šarūnas*, MGB SG ag. *Šturmas* 365, 543, 544
Šimonėlis Antanas-*Hitleris*, prtz. 480
Šimonėlis Juozas, prtz. 148
Šimonienė Ema, prtz. 620
Šimonis Aloyzas-*Strausas*, prtz. 18
Šimonis Jonas-*Šposas*, prtz. 18, 25, 414, 418; 16 nuotr.
Šimonytė-Rakštelienė Jadvyga, mot. 450
Šimons-*Vinčes*, prtz. 120
Šimulevičius, str. 594
Šinkūnas Antanas, prtz. 119, 120
Šinkūnas Kazys-*Oželis*, prtz. 541
Šinkūnas Leonas-*Kipšiukas*, prtz. 453
Šinkūnas Povilas, prtz. 198
Šinkūnas Pranas 525
Šinkūnas Vladas, Jono-*Juziuks*, prtz.; MGB ag. *Kareckas* 118, 145
Šinska Albinas-*Putelė*, prtz. 629, 631, 634
Šiožinys Juozas, prtz. 498
Širbinskas Balys, Jono, prtz. 204–208
Širšė, prtz. 528
Širvinskas Adomas-*Šalmas*, prtz. 22, 76, 149, 153 nuotr.
Šiškin, MGB kap. 565
Šiukščius Algirdas 420
Škirpa žr. Riūka Antanas, prtz. 463
Školnikovas, MGB ltn. 532
Šlamas Kęstutis 155, 156
Šlapokas Augustinas-*Ąžuolas*, prtz. 54, 55
Šlapokauskas Monatas, Stasio, prtz. rėm. 558
Šlekys Vincas-*Savanoris*, prtz. 620
Šlenys Juozas (Jurgis), prtz. 21, 22
Šlepetys Emanuelis-*Manius*, prtz. 175, 176, 178, 225
Šlepetys Lionginas, prtz. 253
Šliogeris Vaclovas, LK plk. 489
Šmačiukas Juozas-*Čėrka*, prtz. 4, 5, 12 nuotr.
Šmagorius žr. Šakys Petras, Jono, prtz. 598, 658
Šmeliova Anisima 336
Šmigelskas Juozas-*Smidras*, prtz. 4, 7, 12, 76 nuotr.
Šmigelskis Antanas, Jono, ryš. 73, 83
Šmočiukas Kazys, prtz. 63
Šmočiukas Povilas-*Ežys*, prtz. 63
Šmulkštys Jonas, mokyt. 288
Šomka Juozas-*Čerčilis*, prtz. 538, 539
Špeitinis, prtz. 122
Špelys, str. 657
Šposas žr. Šimonis Jonas, prtz. 19, 414
Štaras Kazimieras, raud. prtz. 27
Šteminienė-Paknytė Teofilė 548
Štukėnas Antanas
Štukėnas Balys 219
Štukėnas Bonifotas 219
Štukėnienė-Aidukienė-Dumbravaitė Teresė 219
Šturla žr. Zolba Juozas, prtz. 599
Šturmas žr. Kublickas Jonas, prtz. 156
Šturmas, žr. Šimkus Stasys, Kazio, MGB SG ag. 365, 543, 544
Šukys Adomas, Antano, prtz. 127, 128

Šukys Antanas-*Jurgis*, prtz. 127, 128
Šukys Jonas-*Liūtas*, prtz. 131–133
Šukys Kazimieras-*Putinas*, prtz. 255
Šukys Kazys, Antano, prtz. 127, 128
Šukys Lionginas, Aleksandro-*Berželis, Lionginas, Meškėnas, Perkūnas, Senis, Vanagas*, prtz. 554, 654
Šukys Petras, Antano-*Lazdynas*, prtz. 127, 128
Šulckus Antanas-*Nemunas*, prtz. 348, 353
Šulckutė Levutė, prtz. 356
Šumin, MGB ltn. 639
Šuminas Albertas 429
Šuminas Antanas, rėm. 444, 445, 449
Šuminas Juozas, raud. prtz. 439
Šuminas Liudas, ryš. 196
Šuminas Petras 197, 198
Šuminas Vytautas-*Švilpikas*, ryš. 427–429
Šuminas, ryš. 315, 316, 322
Šuminienė Aldona, rėm. 427–429
Šuminskas Mečislovas 385
Šuminskas Pranas, Stasio-*Perkūnas*, prtz. rėm. 558
Šuminskas Vytautas 362, 363, 383, 385–388
Šupikov Daniil (LKP (b) CK sekr.) 466, 467
Šustikas Juozas-*Ešerys*, prtz. 473
Šustikas Juozas-*Trotilas*, prtz. 474
Šustikas Justas (Juozo dėdė), prtz. 474
Šūvis žr. Banys Juozas, prtz. 133
Švalkus Jonas-*Šarvuotis*, prtz. 222, 255
Švambaris Vincas 590
Švedrys žr. Šilaika Juozas, prtz. 58
Šveikauskas Kajetonas 472
Šveikauskas Kajetonas, prtz. 496, 498
Švelnienė Petrė, rėm. 638
Švelnys Alfonsas, ryš. 645
Švilpa (Stankus Adolfas) Pranas-*Barzdyla, Ąžuolas, Abstinentas*, mokyt., prtz. 297, 299, 315, 317, 319, 320; 108, 130, 219 nuotr.
Švilpa Algirdas, Juozo 298
Švilpa Jonas-*Afenas*, prtz. 298, 327
Švilpa Juozas, Jono, tėv. 298
Švilpa Kastantas 510
Švilpa Kastantas, prtz. 457, 458
Švilpa Ričardas, Juozo 298
Švilpa Vytautas, Juozo 298
Švilpa Vladas, prtz. 511
Švilpa, LK kap. 50, 51
Švilpaitė Audronė, Prano, dukr. 298
Švilpaitė Genė, Juozo 298
Švilpaitė Julė, Juozo 298
Švilpaitė Ona, Juozo 298
Švilpienė Bronė 511
Švilpienė Leonora, Baltraus, mot. 298
Švilpienė-Baltaduonytė Genė, Petro (Prano žmona) 298
Švilpikas žr. Šuminas Vytautas, ryš. 427
Švitienė, rėm. 629, 632
Švitra žr. Kezytė Jadvyga, Antano, ryš. 551
Švyturys žr. Purevičius Simonas, prtz. 431, 450
Talaikienė, raud. aktv. 186
Talantaitė-Katinienė Ona, Kazio-*Jonukas*, prtz. 32, 82
Taluntis Jeronimas, prtz. 451, 452
Taluntis Vaclovas, prtz. 452
Talutis Albinas 135
Talutis Antanas 135
Talutis Petras 135
Talutytė Emilija 135
Talutytė-Mikalkėnienė Ona, ryš. 135, 138
Talutytė-Skvarnavičienė Adelė-*Žiežirba*, prtz. 135, 137; 48 nuotr.
Tamašauskas Juozas 57
Tamašauskas, MVD mlc. 80
Tamilinas, str. 20
Tamkevičius (kitur – Tunkevičius) Povilas-*Kostantas, Kastantas*, prtz. 58, 63, 64, 67, 68
Tamm Aleksandr Ernestovič (sov. Utenos karo komendantas) 468
Tamošiūnas 85
Tamošiūnas Jonas, Adomo, prtz. 23, 24
Tamošiūnas Vytautas 329
Tamošiūnas Vytautas, str. 591
Tamošiūnas Vytautas, str., prtz. ryš. 625
Tamošiūnas Gediminas, str. 591
Tamošiūnienė-Suvaizdytė, dukr. 625
Tamulevičiūtė Bronė-*Našlaitė*, ryš. rėm. 382
Tamulionis Antanas-*Žeimys, Gediminas*, prtz. 652, 653
Tamulytė Janina-*Vaiva*, ryš. 56
Tankas žr. Žala Bronius, prtz. 498, 499
Tarakavičius, str. 471
Taraskievič, med. sesuo 479
Tarulis Kazys 203
Tarulis, prtz. 468
Tarzanas žr. Puzonas (Puzanas) Zenonas, prtz. 502

Tarzanas, Radzevičius Alfonsas, Alekso prtz.; MGB SG ag. *Alfa* 364, 366, 382, 501, 543
Tarzanas, *Šeškus* žr. Aidukas Adolfas, Simono, prtz. 430, 432
Tarzanas-Trimbelis Juozas, Leono, prtz. 156
Taškūnas Jonas 456
Tatariūnas (Datariūnas?) Karolis-*Brolis*, ryš. 204
Taujanskas-Pakalnis Pranas, Stasio-*Berželis*, prtz. 85
Tauras žr. Jėčius Vincas, Jono, prtz. 657
Tauras žr. Kemeklis Jonas, prtz. 412, 413, 415, 419
Tauras žr. Pupeikis Balys, prtz. 161
Tauras žr. Raškevičius Bronius, Stepono, prtz. 384, 424, 426
Tauras žr. Šimkevičius Bronius, Karolio, prtz. rėm. 558, 567
Tauras, MGB ag. 541, 549
Tauterys Norbertas-*Slibinas*, *Mintaudas*, prtz. 617, 620, 632, 647
Tauterys Vytautas, prtz. 628
Tauterytė-Graičiūnienė Vanda, rėm. 629, 633
Tautvydas žr. Janulis Mykolas, Juozo, prtz. 554
Tekorius, mokyt. 565
Teleginas, NKGB j. ltn. 469
Telyčėnas Leonas, OS narys 204
Telksnys Adolfas, mokyt., prtz. 329
Telksnys Antanas, rėm. 427
Telksnys Laimutis, prof. 11
Terekienė 145, 146
Tėvas žr. Imbrasas Antanas, prtz. 356
Tėvas, *Leopardas*, *Džiugas*, *Kęstutis* žr. Čičelis Jonas, prtz. 428
Tichomirovas, MGB vyr. ltn. 85, 657
Tichonov, MGB ltn. 249
Tička Balys 107–109
Tička Jonas 106, 107, 109
Tička Petras 109
Tička Vladas 109
Tičkaitė Janina 109
Tičkienė Ona 109
Tičkienė Uršulė 109
Tigras žr. Černius Petras, prtz. 132
Tigras žr. Malinauskas Bronius, Kazio, prtz. rėm. 556
Tigras žr. Milčiukas Albinas, prtz. 26, 29, 38, 412, 415
Tigras žr. Pilipavičius, prtz. 498
Tigras žr. Rastenis Petras, prtz. 454
Tigras žr. Rizgunskas Petras, prtz. 473, 528
Tigras žr. Rusakevičius Vytautas, prtz. 41, 188, 400, 403, 404, 410
Tigras žr. Šidlauskas Stasys, prtz. 541
Tigras žr. Zaptorius Dominykas, prtz. 497, 500
Tigras, *Aidas* žr. Čepukonis Vaclovas, prtz. 133, 554
Tigras, *Dagilis* žr. Srėbalius Feliksas, MGB SG ag. 543, 544
Tijūnaitienė Karolina 475
Tijūnėlis Antanas-*Liepa*, prtz. 130, 158, 159
Tijūnėlis Juozas, prtz. 525
Tijūnėlis Juozas-*Skaistutis*, prtz. 465
Tijūnėlytė Vanda, Petro, ryš. 72, 83
Tikaiža Albinas, prtz. 634
Tilvikas, *Laisvūnas* žr. Navakas Julius (kitur Balys), Tado, prtz. 621, 627, 651, 653, 654, 656, 658
Tindžiulis Albinas-*Dėdė*, LK kap. prtz. 287, 631, 635, 636; 85, 209 nuotr.
Tirilis, prtz. 523
Tiščenko, KGB kap. 659
Titenienė, rėm. 427
Titnagas žr. Pakaušis (Lukenskas) Vytautas, Stasio, MGB SG ag. 650, 651, 653
Titnagas žr. Puodžiūnas Kazimieras, prtz. 382, 427, 556–558
Tiulpan, MGB inf. 201
Tiupin, MGB ltn. 592
Tyla Anicetas-*Ancas*, prtz. 352
Tyla Antanas, Antano, prtz. 23, 24
Tyla Antanas, prof. 11
Tyla Bronius 245 nuotr.
Tyla Petras, rėm. 423, 424
Tylaitė A., ryš. 298
Tylaitė Birutė, ryš. 423
Tylaitė Valė 245 nuotr.
Tylaitė Zosė-*Gulbė*, prtz. 166, 167
Toleikis Antanas, Andriaus, ryš. 72
Tolesnis, ryš. 327, 328
Tomas, *Aušra* žr. Burneikis Anicetas, prtz. 382
Tonka, str. 95, 96
Traigys Mykolas 587
Trajanas 117
Trajeckas 37
Trakimas Benediktas-*Genelis*, prtz. 71, 323, 555, 562

Trapulionytė Regina, mokyt. 720
Travinas Romas, Povilo, raud. prtz. 585
Travkin, MVD oper. 486
Treinys 492
Treinys Alfredas-*Stumbras*, prtz. 426
Treinys Jonas, Domo-*Virpša*, prtz. 480
Tremtinys žr. Kepalas Liudas, prtz. 385
Tribušauskas Juozas-*Kaplūnas*, prtz. 332
Trimbovskij Piotr Dmitrijevič (sov. armijos kareivis) 471
Trimitas, *Jeznas*, *Kęstutis* žr. Baltušis Jonas, prtz. 599, 617, 619, 624, 627, 628, 640, 641, 647, 658
Trinkūnaitė-Valiukienė Malvina, Nikodemo 511
Trinkūnas Antanas-*Vytis*, prtz. 493, 496, 497, 499
Trinkūnas Kajetonas-*Karvelis*, prtz. 497, 499
Trispalvis žr. Preikšaitis Pranas, MGB legenduotas prtz.; MGB SG ag. *Jūra* 543
Trispalvis, prtz. 188
Triščenkovas, MGB vert. 110
Trofimovas Grigorijus 121
Trofimovas Maksimas, raud. aktv. 209, 210, 251, 252
Trotilas žr. Šustikas Juozas, prtz. 474
Trubila, sov. aktv. 583
Trunin, NKGB just. mjr. 331
Tubis (Tubys) Kazys, Povilo-*Žvalgas*, prtz. 348, 349, 365, 388, 718
Tubis Steponas, rėm. 427
Tučas Juozas-*Ąžuolas*, *Linksmutis*, prtz. 617, 620; 24 nuotr.
Tučas Robertas-*Senis*, *Barzdyla*, prtz. 617, 620; 24 nuotr.
Tujezovas 147
Tulskij, MVD just. plk. 84
Tumaitė-Maculevičienė 301
Tumas (Pranas?) 288–290, 301
Tumasonis Bronius-*Jovaras*, prtz. 104; 186 nuotr.
Tumas-Vaižgantas, kng. (rašytojas) 285, 301
Tumelis Kazys 214
Tumėnaitė-Klabienė Ona 205 nuotr.
Tumėnaitė-Stankienė Birutė, ryš. 173
Tumėnaitė-Stričkienė Elena, Benedikto 326
Tumėnas Jonas 183
Tumėnas Jonas, Benedikto-*Griausmas*, LK kap. prtz. 312, 325, 327, 329, 331
Tumėnas Kazys, Benedikto 326
Tumėnas Klemensas, prtz. 77 nuotr.
Tumėnas Petras, rėm. 645
Tumėnas Zigmas-*Kęstutis*, prtz. 41, 173, 186, 187, 189, 400, 403; 25 nuotr.
Tumėnienė-Sabaliauskaitė Sofija, Jono (žmona) 325
Tumonis Kazys, NKGB str. 322
Tumošius-*Šaulys*, prtz. 518, 520
Tunkelis Arvyds, prtz. 122
Tunkevičius Antanas-*Baltrus*, prtz. 63
Tunkevičius Povilas-*Kastantas*, prtz. 27
Tunkys Aleksandras-*Sakalas*, prtz. 505, 507
Tunkys Klemensas-*Ąžuolas*, prtz. 505
Tupėnas žr. Valantinas Antanas, kng., MGB ag. 409, 604, 613, 616, 618, 631
Tūra Antanas, rėm. 634
Turkevičius Ksaveras-*Bagdonas*, prtz. 195; 40 nuotr.
Turkus žr. Prunskus Vladas, prtz. 473
Tursa Leonas-*Patrimpas*, prtz. 127, 128
Tursa Vladas, prtz. 129
Tuskėnas Juozas, rėm. 167
Tūskienė Pranė, rėm. 638
Tutinas Jonas-*Ežys*, prtz. 127, 128
Tuzikaitė, ryš. 518
Ubagevičius, raud. aktv. 338
Ubonienė Stasė 253
Ubonis Antanas, Mykolo, rėm. ryš. 202, 212
Ubonis Jonas-*Karvelis*, prtz. 250, 252, 255
Ubonis Petras, prtz. 253
Ubonis Vincas-*Jokeris*, prtz. 255
Ūdra (Ūdras) Alfonsas, Dominyko, prtz. 569
Ūdras žr. Jasaitis Zenonas, LK ltn., prtz. 496
Ūdras žr. Staričenka Vytautas, prtz. 524
Ulba B., prtz. 22, 24
Uldukytė Antanina Ignatovna, NKVD vert. 600
Ulinienė, mokyt. 296
Ulys 480
Umbrasas Albinas 234
Umbrasas Alfonsas, Anupro (Pėsčiukas)-*Genys*, prtz.; MGB ag. *Vanagai-3* 208, 210, 212, 213, 242, 477; 67 nuotr.
Umbrasas Balys 235
Umbrasas Bronius 232
Umbrasas Jonas 234
Umbrasas Serapinas 427

Umbrasas Stasys 232, 234
Umbrasas, prtz. 472
Umbražiūnas Simonas, ryš. 204
Untanas Bronius-*Liūtas*, prtz. 124 nuotr.
Uodas, prtz. 528
Uogintas Jonas, kng. 169
Uoselis žr. Baltrūnas Vytautas, prtz. 130
Uosis žr. Graužinis Balys, prtz. 500
Uosis, MGB ag. 195
Urbanas 509
Urbancev, MGB mjr. 110
Urbanienė-Gogelytė Verutė, rėm. 495
Urbonas Antanas, Juozo-*Dragūnas*, prtz. 37
Urbonas Bronius 152
Urbonas Jonas, Juozo, prtz. 469
Urbonas Jurgis-*Lakštutis*, prtz. 14, 15, 31, 38, 74, 84, 419; 23, 158 nuotr.
Urbonas Kazys, ryš. 429
Urbonas Mykolas-*Liepa*, prtz. 422; 2, 6, 8, 9, 13, 30, 35, 36, 250 nuotr.
Urbonas Povilas 626
Urbonas Silva (Silvijus)-*Lapinas*, prtz. 326, 329; 165 nuotr.
Urbonavičius 492, 493
Urbonavičius Albinas, sūn., prtz. 460
Urbonavičius Albinas-*Algimantas*, prtz. 246, 247, 249; 90 nuotr.
Urbonavičius Juozas, sūn. prtz. 460
Urbonavičius Jurgis, tėv. 460
Urbonavičius Pranas, Prano-*Dėdė*, *Daunoras*, *Jomantas*, *Jasmontas*, prtz. 130, 131; 202, 252 nuotr.
Urbonienė, sov. aktv. 626
Ūsas (kolūkietis) 307
Ūsas žr. Kaukėnas Jeronimas, prtz. 437, 451
Usevičius, rėm. 638
Utkinas V. 106
Uturaitė Teklė 337
Uzbaraitė Stasytė 484
Užkurėnas Juozas, str. 236
Užugiris žr. Bagočiūnas Juozas, Adomo, prtz. 418
Vadeišaitė-Obelevičienė Uršulė 189
Vadis, MGB gen. ltn. 72
Vadlūga Vytautas, sov. pareigūnas 623
Vaicekauskas (kitur Vaičekauskas) (Gračiokas Aleksandras, Simo) Juozas, Petro-*Grafas*, *Ponas*, prtz. 621, 651, 656, 657
Vaicekauskas Juozas, prtz. 62
Vaickus Antanas, prtz. 507
Vaickus Jonas 442
Vaickus Jonas, prtz. 507
Vaickus Juozas 442
Vaičekauskaitė Dangyra 248 nuotr.
Vaičėnas Balys, Norberto-*Amerikonis*, *Liubartas*, *Pavasaris*, prtz. 7, 112, 115, 117, 118, 124, 125, 140, 195, 428, 433, 449; 42 nuotr.
Vaičėnas Bronius, Norbo, prtz. 118
Vaičėnas Edvardas-*Edska*, prtz. 112, 116, 118, 195; 160 nuotr.
Vaičėnas Vincas, Prano, prtz. 118
Vaičionis Juozas, kng. 169
Vaičiulis 140
Vaičiulis Stasys, str. 525
Vaičiulis, MGB vrš. 521
Vaičiulis, str. 499
Vaičiūnaitė Adelė, ryš. 243, 245, 247
Vaičiūnaitė Stasė, ryš. 243, 245, 247
Vaičiūnas Antanas, rėm. 249
Vaičiūnas Antanas-*Adomėnas*, prtz. 16 nuotr.
Vaičiūnas Balys, prtz. 148
Vaičiūnas Bronius, Povilo, prtz. 596
Vaičiūnas Gintaras 9, 13, 34, 41, 49, 63, 64, 66, 94, 148, 558
Vaičiūnas Jonas, Povilo, prtz. 596, 597
Vaičiūnas Povilas, Povilo, prtz. 596–598
Vaičiūnas, prtz. 83
Vaičiūnienė-Miškinytė Emilija-*Audronė*, prtz. 39
Vaidila žr. Butrimas Povilas, prtz. 523, 524
Vaidila žr. Prunskus Bronius, prtz. 473
Vaidila, prtz. 567
Vaidilaitė Marytė, prtz. 621
Vaidilutė žr. Drabišauskaitė Regina, ryš. 74
Vaidotas žr. Aviža Stasys, prtz, 58
Vaiduoklis, prtz. 188
Vaikutis Leonas-*Pantera*, prtz. 126, 135
Vaikutis Stasys, prtz. 126
Vainauskas Jonas-*Jaska*, *Senukas*, prtz. 192, 193, 195, 201, 265, 266, 268; 160 nuotr.
Vainauskas Romusis (Romualdas), prtz. 192, 193, 266
Vaira Juozas-*Klevas*, prtz. 129
Vaira Pranas, Juozo-*Ešerys*, prtz. 463
Vaira Pranas-*Ešerys*, prtz. 129, 131, 132, 158, 159

Vairas žr. Magila Vytautas, prtz. 28
Vaišnoraitė Emilija, rėm. 182, 183
Vaišnoraitė-Lapėnienė Teklė, rėm. 182, 183
Vaišnoraitė-Žiezdrienė Virginija 183
Vaišnoras Antanas, rėm. 182, 196
Vaišnoras Antanas, sov. pareigūnas 468
Vaišnoras Jonas, rėm. 182, 183
Vaišnoras Valentinas, rėm. 182, 183
Vaitelis Danielius, Petro-*Atamanas, Briedis, Samanis,* prtz., ltn. 13
Vaitiekėnaitė-Avinienė Zofija, mot. 514
Vaitiekėnas Adolis, prtz. 514, 515
Vaitiekėnas Liudvikas, ryš. 505
Vaitiekėnas Vaclovas-*Barzdėnas*, prtz. 502, 514–516
Vaitiekėnas Zenonas 515
Vaitiekėnienė Agota 514
Vaitiekėnienė-Meškelytė Juzefa, dukr. 502
Vaitiekūnaitė Birutė, dukr. 652
Vaitiekūnaitė Irena, dukr. 652
Vaitiekūnaitė Silvestra, rėm. 650, 651
Vaitiekūnas 70
Vaitiekūnas Kazys (fiktyvi – Meškauskas Povilas), tėv. 652
Vaitiekūnas Tautvilis Alfredas, Kazio-*Zubrys, Vėjelis, Vėjas*, sūn. prtz. 621, 627, 648, 651–654, 657
Vaitiekūnas Vytautas-*Kalnius, Gandi*, sūn., prtz. 652
Vaitiekūnas, mokyt. 280
Vaitiekūnienė Emilija (fiktyvi – Meškauskienė Emilija), mot. 652
Vaitiekūnienė-Galvonaitė Vlada 652
Vaitkevičienė, mot. 512
Vaitkevičius (Krisiukas) Pranas, Justino, ryš. 73
Vaitkevičius Antanas 395
Vaitkevičius Silva, sūn. 511
Vaitkevičius Vincas, sūn. 511, 513
Vaitkevičius Vladas-*Kirvis,* LK kap., prtz. 496
Vaitkevičiūtė Vanda, Justino, ryš. 83
Vaitkevičiūtė Vanda, Kosto, ryš. 73
Vaitkus Feliksas (lakūnas) 285
Vaitkus žr. Stanevičius Jonas, prtz. 52, 53, 58
Vaitoška, gyd. 591
Vaivada Bronius, LK mjr. (Kęstučio org. št. vrš.) 164, 272, 281, 289–313, 317, 322; 110 nuotr.
Vaivada Bronius-*Kalvelis*, prtz. 623, 635, 647, 649
Vaivada Petras, rėm. 644
Vaivada Romas, prtz. 292, 629, 634
Vaivadaitė-Ramanauskienė Sigutė 290
Vaivadienė-Baltušytė Vanda, Juozo mokyt. 164, 272, 289, 290, 291, 302, 308, 310, 659; 112 nuotr.
Valikonis Vladas-*Šernas*, prtz. 552, 553
Valackas, rėm. 641, 644
Valantiejus Jonas 67
Valantinas Antanas, kng., MGB ag. *Tupėnas* 409, 604, 613, 616, 618, 631
Valas žr. Česnakavičius Vytautas, prtz. 57
Valeckas Julius-*Liudas, Ramojus*, prtz. 653
Valeikaitė Karolina, Igno-*Žibutė*, ryš. 567
Valenta Juozas 245 nuotr.
Valentaitė Janina, rėm. 641
Valentas Bronius-*Poistana*, rėm. 641, 644
Valentėlienė Fėlė, mot. 646
Valentėlis Alfonsas-*Bankininkas Vailokaitis*, prtz. 617, 620; 203 nuotr.
Valentėlis Edvardas, MGB ag. *Žiedelis* 604, 616
Valentėlis Ernestas, prtz. 662
Valentėlis Kazys, Stasio-*Pavasarėlis* (*Barčius*), sūn. prtz. 604, 608, 609, 611, 616–619, 621, 631, 634–636, 640, 641, 646, 647
Valentėlis Petras, sūn. 646
Valentėlis Stasys, tėv. 646
Valentėlis Vytautas, Stasio-*Karukas*, sūn. prtz. 604, 606, 608, 613, 617–619, 626, 634–636, 640, 641, 644, 646–650; 214, 217 nuotr.
Valentėlytė-Vasiliauskienė Bronė, dukr., rėm. 646
Valentinavičius, mokyt. 263
Valevičienė, MGB inf. 54
Valevičiūtė Janina, Jurgio, ryš. 549
Valevičiūtė-Namiejūnienė Janina, Jurgio-*Astra*, ryš. 534, 544
Valiauga Jonas, ryš. 27
Valiauga Kazys, Stasio, ryš. 83
Valiauga Kazys, Vlado, ryš. 73
Valiaugaitė-Kibickienė Elena, ryš. 27
Valikėnienė Anelė 574
Valikonytė Anelė-*Žvidrė*, ryš. 420
Valiukaitė Marytė, rėm. 512
Valiukas Kristupas, 513
Valiukas, MGB pareigūnas 571

Valiukėnas Antanas, tėv. 574
Valiukėnas Bronius, sūn. 574
Valiukėnas Mindaugas, sūn. 574
Valiukėnienė Bronislava, mot. 574
Valiukienė 513
Valiukienė-Čibiraitė Lionė, dukr. 449
Valiukienė-Trinkūnaitė Malvina, Nikodemo 511
Valiulytė Adelė, Anupro, NKVD inf. *Gražina* 475
Valys Jonas, ryš. 475
Valonis Juozas-*Merkys*, prtz. 64, 67, 68; 23 nuotr.
Valskis 595
Valskys (Valskis) Kostas, Silvos, rėm. prtz. 215, 471
Valskys Povilas, prtz. 209, 215, 471
Valteris žr. Puodžiūnas Mykolas, Juozo, prtz. 383, 385
Vanagai, MGB ag. 476, 580
Vanagaitė Emilija 91, 92
Vanagaitė Janė, ryš. 73 nuotr.
Vanagaitė-Putrimienė Genovaitė 166, 170
Vanagaitis žr. Meškauskas Algirdas, prtz. 57
Vanagas (Vanagiukas) Antanas 91, 92
Vanagas (Vanagiukas) Jonas 91, 92
Vanagas A. A., str. 593
Vanagas Kostas-*Sakalas*, prtz. 190 nuotr.
Vanagas Petras, Kazio, prtz. 653
Vanagas Petras-*Kariūnas*, prtz. 170
Vanagas žr. Daubaras Adolfas, tėv. MGB ag. 568, 569
Vanagas žr. Jankauskas Juozas, prtz. 415
Vanagas žr. Morkūnas Stasys, prtz. 348, 352, 356
Vanagas žr. Ramanauskas Adolfas, prtz. 541, 545
Vanagas, *Edvardas*, *Vanagėlis*, *Žilaitis* žr. Žilinskas Edvardas, Petro, prtz. 608, 612, 616, 621
Vanagėlis žr. Butėnas Vladas, prtz. 617, 621
Vanda, MGB ag. 244, 245, 248, 249, 580, 581
Varanavičius Juozas-*Pakštas*, prtz. 68
Varčiūnas polic. 34
Varčiūnas Stasys 32
Varčiuvienė-Slučkienė-Railaitė Joana-*Neringa*, prtz. 33
Varia žr. B. Marija (Marytė), MGB ag. 443, 444
Variakojis Stasys (Petrauskas), Petro, ryš. rėm. 73, 75, 76, 83
Varna (Varnas) Juozas, prtz. 111, 142
Varna (Varnas) Marinas, prtz. 111, 142
Varna Erdvilas, prtz. 255
Varnas – K. B. žr. Kemeklis Bronius (Bronislovas), Juozo-*Kerštas*, prtz.; MGB oper. obj. 366, 367
Varnas (dailininkas) 338
Varnas Adolfas, prtz. 114, 123, 142
Varnas Adomas (dailininkas) 381
Varnas Algis-*Gaidelis*, prtz. 422
Varnas Gražvydas 142
Varnas Jonas, Kazimiero-*Paukštis*, prtz. 129
Varnas Vladas 29
Varnas žr. Araminas Petras, ryš. 115, 117
Varnauskas, rėm. 638
Varnaitė Janina 142
Varnienė Marijona 29
Varnienė Milda 117
Varnienė Veronika 142
Varnys Povilas, rėm. 634
Vartibavičius Antanas-*Tėvas*, *Piršlys*, prtz. 111, 113, 114, 123, 139, 140, 163
Vartibavičius Vladas, prtz. 112
Varžinskas Petras, Petro, prtz. 604
Vasaris žr. Kalanta Kazys, MGB SG ag. 365
Vasaris žr. Navarskas Bronius, Prano, prtz. 657
Vasiliauskienė-Valentėlytė Bronė, dukr., rėm. 646
Vasilis Antanas, rėm. 637
Vasiliūnas Antanas, rėm. 638
Vasiljev, MGB ag. 580
Vasiljev, MGB ltn. vert. 646
Vasiljevas Jurgis-*Kietis*, prtz. 3 nuotr.
Vasiljevas, raud. aktv. 181, 185
Vasinauskas Petras, doc. 298
Vasiniovas, str. ltn. 259
Vasiulytė Janina-*Kaladytė*, ryš. 270
Vasiulytė Marytė-*Aguonėlė*, ryš. 270, 271
Vasnecova-Žilėnaitė Elena-*Šešiapūdė*, ryš. 259
Vaškeliene-Stasiškytė Aldona 148
Vaškelis Balys-*Merkys*, *Kęstutis*, prtz. 90
Vaškevičius, mokyt. 292, 293
Vatkevičius, rėm. 645
Vaznys Pranas, sov. pareigūnas 649
Vedernikovas, str. 595
Vedrickas Kazys 435

Vėjas, MGB ag. 203
Vėjelis, *Zubrys*, *Vėjas* žr. Vaitiekūnas Tautvilis Alfredas, Kazio, prtz. 621, 651–653, 655, 657
Velėniškis Pranas, Jurgio, prtz. 129
Velička, str. 547
Velzevičienė-Pakenytė Aldona, ryš. 19
Venckūnaitė-Klevečkienė Aldona 368
Venclovienė, rėm. 663
Venslauskienė-Paknytė Nastė, mokyt. 548
Verbickas Pranas 422
Verbliauskas 425
Verbliauskienė 425
Veresovas, MGB ltn. 298
Verneris, rėm. 663
Vėta Juozas, rėm. 638
Vėtra žr. Bukėnas Justinas, prtz. 528
Vėtra žr. Gruzdas Petras, prtz. 566
Vėtra žr. Rinkūnas Vladas, prtz. 566
Vidugiris Juozas, LK plk. 313
Vidugiris Povilas, Kazio (vokiečių ag. *Simėnas*), prtz. 604
Vidugiris Povilas, prtz. 598, 600, 602
Vidugiris Tomas, LK plk. 313, 316
Vidžiūnienė Genapa, ryš. 204
Vienuolis-Žukauskas Antanas (rašytojas) 338
Viesulas žr. Gražys Juozas, prtz. 419
Viesulas žr. Guobužas Vytautas, prtz. 421, 422, 424–426
Viesulas žr. Miškinis Vytautas Kazimieras, Kazimiero, prtz. 188, 400, 402, 404, 405, 410, 411
Viesulas žr. Morkūnas Jonas, prtz. 167
Viesuliukas, *Viesulas*, *Atlantas* žr. Apacianka Justinas, prtz. 422
Vievis Pijus, Jono 43
Vijoklis žr. Vildžiūnas Alfonsas, prtz. 36
Vikonienė-Baltušytė Juzė (Juzefa) 257, 276, 277, 658
Vikonienė-Diponaitė Zosė 590
Vikonis Algirdas, 176 nuotr.
Viksva Juozas, rėm. 638
Vilčinskas Juozas, raud. prtz. 27
Vilčinskas Stasys, str. 27
Vilčinskas, MGB inf. 624
Vilda, MVD mlc. 331
Vildžiūnas Alfonsas-*Vijoklis*, prtz. 30, 32
Vildžiūnas Jonas, raud. prtz. 27
Vildžiūnas Vilius, Vlado-*Dainius*, prtz. 385
Vileikis, MGB vert. 576
Vileita (vadino Papšiais), prtz. 502
Vilemas Petras 232
Vilimas-*Beržinis*, prtz. 581
Viliūnas, komsorgas 557
Viliūnienė, mokyt. 303
Vilkas žr. Čėpla Stasys, prtz. 718
Vilkienė-Bakanaitė Janina, ryš. rėm. 308
Vilnius, *Butvydis*, *Gintaras*, *Klaidatikis*, *Rivaišas* žr. Krivickas Bronius, prtz. 541, 554, 617, 620, 636
Vilnius, MGB ag. 541
Viltis, ryš. 203
Vilūnas Vladas-*Kiškis*, prtz. 401
Vilutienė Aldona, ryš. 10, 718
Vilutis Leonas-*Bitinėlis*, *Sakalas*, *Uosis*, prtz. 7, 316, 447; 66 nuotr.
Vilutis Mykolas, prtz. 447
Vilutis Vytautas-*Perkūnas* 81, 97 nuotr.
Vinciūnas Alfonsas-*Adomėnas*, *Nasturta*, *Kudela*, prtz. 346, 381, 415; 131 nuotr.
Vinciūnas Teofilis-*Kalnelis*, prtz. 453
Vinciūnas, str. 525
Vinclovas Jonas, raud. aktv. 186
Vingelevičius-Kazlauskas Jonas, Prano-*Rabinas*, prtz. 596–598, 600, 602, 603
Vinikova, sov. aktv. 583
Vinkšnelis Titas, kng. 272, 289, 291, 292; 112 nuotr.
Vinkšnys, str. 132
Virbalaitė Veronika, Jurgio, ryš. 565
Virbalas Vladas-*Liepsna*, prtz. 22, 149 nuotr.
Virbickas Alfonsas-*Dangis*, *Šaulys*, prtz. 653
Virbilas, prtz. 558
Virpša žr. Treinys Jonas, Domo, prtz. 480
Viršaitis žr. Saulius Jonas, prtz. 401
Visockas Adolfas, prtz. 226
Visockas, MVD j. ltn. 657
Visvaldas, *Briedis* žr. Kulys Stasys, Juozo, prtz. 655
Viškelis Jonas, prtz. 474
Vištajūnas Jonas, str. 590
Vitkauskas Petras 49
Vitkūnas Jonas, prtz. 103
Vitkūnas Juozas, prtz. 103
Vitkūnas Justas 403
Vitkūnas Kazys, str. 103

Vizbaras Petras-*Vapsva*, prtz. 131
Vižinis (Broniaus brolis) 329
Vižinis Bronius 329
Vynas žr. Dūdėnas Jonas, prtz. 188, 270, 391, 394, 400, 404, 406, 407, 410, 583
Vyšniauskaitė 193
Vyšniauskaitė Teklė, ryš. 420
Vyšniauskas 193
Vytėnas Albertas-*Siaubas* 220
Vytėnas Alfonsas, OS narys 204
Vytėnas Bronius-*Lapė*, prtz. 241, 242, 249, 261
Vytėnienė Malvina 204
Vytenis žr. Juršys Apolinaras, prtz. 317
Vytenis žr. Zizas Petras, Antano, prtz. 479
Vytenis, *Vytis* žr. Juršys Apolinaras, prtz. 719
Vytis plk. žr. Kamarauskas A., LK kap., leg. prtz. 563
Vytis žr. Kabatavičius Linas, prtz. 617, 620
Vytis žr. Trinkūnas Antanas, prtz. 496
Vyturėlis žr. Petronis Albertas 68, 71
Vyturys žr. Levandavičius Pranas, Prano, prtz. 58
Vlasovas žr. Kamarauskas A., LK kap.; MGB ag. 563
Vogulis Kazys, rėm. 645
Vogulis Vytautas, Petro-*Dagilis*, prtz. 651, 653–655, 657
Volodin, MGB j. ltn. 197
Voroneckis, prtz. 475
Voronkovas, str. vrš. 656
Zabarauskas 578
Zabarauskas, rėm. 635
Zaborskaitė Jadvyga 553, 554
Zaborskas Juozas 553
Zaborskienė Marijona, ryš. 552, 553
Zacharov, MGB ltn. 623
Zacharov, NKVD pplk. 462
Zacharov, NKVD pplk. (NKVD KP sekr.) 166
Zacharovas Michailas Jegorovičius, MGB plk. 203, 204
Zaicevas, MGB tard. kap. 298, 299
Zaičenkovas 143
Zakarauskas (Zakrevskis) Lionka (Leonidas) Petrovičius, MGB ag. *Koršun*, *Lesnoj* 175–179, 189, 190, 216, 223, 224, 226–229, 237
Zakarauskas (Zakrevskis) Sergejus, SD (vokiečių karys) 224, 225, 230, 231
Zakarevičius Izidorius 109
Zakarevičius Jonas 109
Zakarevičius Vincas 109
Zakarevičiūtė Marytė 109
Zakarka Romualdas, ryš. 203
Zakrevskij Piotr, tėv. 231
Zakrevskis (Zakarauskas) Lionka (Leonidas) Petrovičius, MGB ag. *Koršun*, *Lesnoj* 175–179, 189, 190, 216, 223, 224, 226–229, 237
Zakrevskis (Zakarauskas) Sergejus, SD (vokiečių karys) 224, 225, 230, 231
Zalaga Jonas, rėm. 633, 634
Zaleckaitė-Krikštulienė Anastazija, dukr. 436; 207 nuotr.
Zaleckas Juozapas (Juozapėlis), prtz. 455
Zaleckas Juozas (Juozapas) 436, 437
Zaleckas Kazimieras, prtz. 455
Zaleckas Kazimieras, tėv. 436, 439, 441
Zaleckas Petras 440
Zaleckienė Marijona 436, 441
Zaleckienė Paulina, mot. 436
Zalieskaitė Elena, Martyno-*Žolytė*, ryš. 418, 419
Zankin, KGB kap. 657
Zapadnyj žr. Skuturna Danielius, MGB ag. 620
Zapkus Aleksandras-*Piliakalnis*, prtz. 559
Zaptorius Dominykas-*Tigras*, prtz. 497, 500
Zarasietė, MGB ag. 271
Zavackienė-Stašelytė Bronė 160
Zavadskas (Zavedskas) Juozas-*Paukštis*, *Durklas*, prtz. 186, 189
Zavadskas, MGB inf. 576, 579
Zaveckas Petras, rėm. 156
Zeilus, prtz. rėm. 114
Zemlevičius Donimas, Vinco, prtz. 474
Zemlevičius Juozas, Vinco, prtz. 474
Zemlevičius Leonas, Vinco, prtz. 474
Zemlevičius Petras, Vinco, prtz. 474
Zemlevičiūtė Ona, ryš. 474
Zeniakin Aleksej Vasiljevič, MGB plk. 542
Zenkovaitė-Drabatienė Ona, dukr. 457
Zenkovas Martynas, tėv. 457
Zenkovienė Elena, mot. 457
Zigmas žr. Riauba Kazys, MGB ag. 541
Zigmas žr. Šaltis Lionginas, Motiejaus, prtz. 598
Zingeris Emanuelis (Kovo 11-osios akto signataras) 310
Zinkėnas Vitoldas, prtz. 473

Zinkevičius (kitur Zenkevičius) Bronius-*Kalvis*, *Artojas*, prtz. 5, 199, 270, 445
Zinkevičius Romualdas, Antano-*Paberžis*, LLA ryš. 479
Zinkevičius Vytautas-*Jupiteris*, prtz. 93 nuotr.
Zinkevičius, tėv. 242
Zinkevičiūtė Genia, dukr. 242
Zinkevičiūtė-Bacevičienė Felicija (Felia)-*Laimė*, dukr. ryš. 242, 434
Zinodzianov, MGB mjr. 542
Zise, SD j. ltn. 230
Zizas Petras, Antano-*Vytenis*, prtz. 479
Zlatkus Antanas 93
Zlatkus Jonas 93
Zlatkus Klemensas, prtz. 21–23
Zlatkus Stasys, prtz. 21, 23
Zlatkutė Birutė, ryš. 74
Zolba Juozas, prtz. 603
Zolba Juozas-*Šturla*, prtz. 599
Zolbaitė Bronytė, mokyt. 591
Zolbaitė Stasė 591
Zolbaitė-Jakštienė Zosytė 591
Zosė, ryš. 523
Zubavičius Adolfas, LK mjr., prtz. 21–23
Zubkov, MVD oper. 486
Zubras žr. Žilėnas Vincas, prtz. 513, 528
Zubrauskienė-Lisauskaitė Valė, dukr. 524
Zubrys, *Vėjelis*, *Vėjas* žr. Vaitiekūnas Tautvilis Alfredas, Kazio, prtz. 621, 626–628, 651–655, 657, 658
Zverevas, SSR fin. komisaras 466
Zverevoj, NKGB sekr. 331
Zviaginas, MGB tard. 416
Ž – (operatyvinis objektas) žr. Kimštas Jonas, Lauryno-*Žalgiris*, prtz. 545, 546
Žaibas žr. Mackonis Juozas, prtz. 498
Žaibas žr. Račinskas Pranas, prtz. 270, 583
Žaibas žr. Rizgunskas Jokimas, prtz. 473, 528
Žaibas žr. Žilys Antanas, prtz. 65
Žaibas žr. Žukauskas Balys, prtz. 133, 134
Žaibas, *Drūtas Vytas* žr. Survila Vytautas, prtz. 541
Žaibas, MGB ag. 195
Žakevičius Jonas, Jono, ryš. 73, 83
Žala Bronius-*Tankas*, prtz. 498, 499
Žala Jonas, prtz. 498
Žala Stasys, tėv., prtz. 496
Žala Vincas, Adomo 472
Žala Vincas-*Dobilas*, prtz. 496, 498
Žalėnas 186
Žalgiris žr. Cicėnas Petras, prtz. 430, 431, 583
Žalgiris žr. Kimštas Jonas, Lauryno, prtz. 14, 52, 57, 349, 535–538, 540–542, 544, 549, 555
Žalgiris žr. Majauskas Mykolas, prtz. 565
Žalgiris, *Genys* (*Matrosas*) žr. Šidlauskas Albinas, prtz. 622, 624, 626, 629, 631
Žaliaduonienė-Basytė Jadvyga 451
Žaliaduonis Vincas-*Cezaris, Diakonas, Rokas, Arūnas*, LK ltn., prtz. 6–8, 174, 204, 314–319, 323, 437, 438, 451, 472, 506, 507, 518; 200 nuotr.
Žaliasis Velnias žr. Misiūnas Jonas, Tomo, prtz. 323, 556, 557, 563, 566
Žalienė-Stundžiaitė Elžbieta, ryš. 497
Žalinkevičius Valius, rėm. 638
Žalys Kazys, prtz. 21–23
Žalkauskas, prtz. 628
Žalnieriūnaitė Genė-*Žibutė*, ryš. 1, 150, 197 nuotr.
Žalnieriūnaitė Janina-*Snieguolė*, ryš. 1 nuotr.
Žalnieriūnas Juozas, str. 591
Žaltys, prtz. 196
Žaltys, prtz. 566
Žanas Volžanas žr. Rožanskas Alfonsas, prtz. 415
Žarskus Povilas-*Darius*, prtz. 95 nuotr.
Žaržojus Juozas, Kazio-*Jazminas*, *Prieauglis*, prtz. 118, 135, 136, 138
Žebrauskas Stanislovas, Juozapo, MVD inf. 486–488
Žegliūnas Antanas, str. 591
Žeimienė Adelė, ryš. 26
Žeimys, *Gediminas* žr. Tamulionis Antanas, prtz. 652, 653
Žeimytė Julija, Antano, ryš. 72, 83
Žeimytė Ona-*Živilė*, ryš. 74
Žeimytė Regina, 26
Žekonis Povilas-*Strazdas*, prtz. 378
Želvys Julius, raud. prtz. 467
Žemaitis Jonas-*Adomas, Darius, Matas, Mockus, Lukas, Tylius, Tomas, Vytautas, Žaltys*, prtz. 543
Žemaitis Mykolas, Juozo-*Aušrūnas*, prtz. 204
Žemaitis Povilas, prtz. 352
Žemaitis, prtz. 83

Žemaitytė-Kisielienė Stanislava, ryš. 19, 25
Žentas žr. Morkūnas Vaclovas, ryš. 348, 349, 352, 353, 355–357, 382, 383, 385
Žėruolis žr. Puodžiūnas Povilas, Adomo, prtz.; MGB ag. *Mokytojas* 366
Žiburys, MGB inf. 204
Žibutė žr. Karalytė Damutė, Mykolo, ryš. 567
Žibutė žr. Kontrimavičiūtė Stasė, ryš. 57
Žibutė žr. Petronytė, ryš. 382
Žibutė žr. Valeikaitė Karolina, Igno, ryš. 567
Žičkus Albinas, prtz. 37
Žičkus Povilas 93
Žičkus Povilas, prtz. 103
Žideliūnas, str. 161
Židonis (Antano ir Adolfo brolis) 330
Židonis Adolfas, prtz. 330
Židonis Antanas, prtz. 330
Židonis, prtz. 461
Žiedelis Jonas, Juliaus 624
Žiedelis žr. Valentėlis Edvardas, MGB ag. 604, 616
Žiezdrienė-Vaišnoraitė Virginija 183
Žigas Jonas, raud. aktv. 186
Žigas Silva 513
Žilėnaitė Aldona, dukr. 237, 240, 241
Žilėnaitė Elena, dukr. 237, 239, 240, 247
Žilėnaitė Elena, ryš. 191
Žilėnaitė Jadvyga, dukr. 237, 247
Žilėnaitė Janina, dukr. 237, 239, 240
Žilėnaitė Julija-*Lietuvaitė*, ryš. 514
Žilėnaitė-Vasnecova Elena-*Šešiapūdė*, ryš. 259
Žilėnas 429
Žilėnas Alfonsas, tėv. 239
Žilėnas Balys-*Naras*, prtz. 514
Žilėnas Balys-*Šermukšnis*, prtz. 435
Žilėnas Bronius, sūn. 237, 261
Žilėnas Jonas 238, 262
Žilėnas Jonas, sūn. 262
Žilėnas Jurgis 239
Žilėnas Kazimieras, Silvestro, tėv. 237, 238, 252
Žilėnas Valdas, sūn. 262
Žilėnas Vincas 514
Žilėnas Vincas-*Zubras*, prtz. 513
Žilėnienė Veronika, Kazio, mot. 237, 261
Žilinskaitė Albina 593
Žilinskas Edvardas, s. Petro-*Edvardas*, *Vanagas*, *Vanagėlis*, *Žilaitis*, prtz. 608–610, 612, 616, 621, 628, 629, 633, 720
Žilinskienė Vida 216
Žiliukas Antanas, Anupro, prtz. 205–208
Žilys Antanas-*Žaibas*, prtz. 63, 65
Žilys Bronius, MGB inf. 39
Žilys Bronius-*Saulius*, prtz. 621, 627, 636, 654
Žilys Povilas-*Audrūnas*, *Klevas*, *Pilypas*, prtz. 554, 621, 627
Žilvinas (*Žilvinis*) žr. Juras Jonas, prtz. 53, 55, 56, 349, 350, 355–357, 369, 382
Žilvytis žr. Lisauskas Jonas, prtz. 252
Žilvytis žr. Lukošiūnas Povilas, prtz. 182, 188, 394, 401, 404, 405, 407, 410, 411
Žilvytis, *Kuntaplis* žr. Pumputis Vincas, prtz. 435
Žitnikas Bronius, prtz. 103
Žitnikas Vytautas, prtz. 103
Žiūkas Jonas 91
Žiūkas Petras 91, 93
Živenov, MGB ltn. 554
Živila Juozas 594, 595
Žydrūnas žr. Šerelis Adolfas, prtz. 382, 383, 559
Žygas Antanas-*Antanas*, *Aptiekorius*, *Jaunius*, *Sakalas*, *Vitaras*, prtz. 554
Žygelis Dalius 11
Žygelis Jonas-*Ilgūnas*, prtz. 352, 356; 4, 8, 9, 12, 78 nuotr.
Žygelis, str. 468, 469
Žygienė Ona 435
Žygūnas žr. Kimštas Jonas, Lauryno, LK ltn., prtz. 541, 549
Žymantas, *Bebas* žr. Pajarskas Albinas, prtz. 88
Žolynas žr. Sirbikas Jonas, prtz. 654
Žolytė žr. Zalieskaitė Elena, Martyno, ryš. 419
Žukaitė, ryš. 544
Žukas Algirdas, LK karininkas 287
Žukas Juozas, prtz. 37, 38
Žukauskas Balys-*Komendantas*, *Princas*, prtz. 28, 32, 36, 55
Žukauskas Balys-*Žaibas*, prtz. 127, 128, 130, 133; 158 nuotr.
Žukauskas Jonas-*Dėdė*, prtz. 123
Žukauskas Juozas-*Spirginys*, prtz. 112, 113, 123–125, 129, 145
Žukauskienė-*Marė*, prtz. 112
Žuklys Jonas 109
Žukovas Georgijus (SSRS maršalas) 481

Žulienė, ryš. 327
Žulys 327
Žulys, mokyt. 288
Župikov Timofej Nikolajevič, MGB plk. 463, 593
Žuraitis Antanas-*Dėdė*, prtz. 15 nuotr.
Žūsinienė-Šileikytė Adelė 179
Žuvelė žr. Šeduikytė Veronika, Petro, ryš. 203
Žvalgas žr. Tubis (Tubys) Kazys, Povilo, prtz. 348, 349, 352–355, 357, 361–363, 365, 366, 382, 383, 388
Žvangutis žr. Berčius Balys, prtz. 401
Žvigždenis (Žvirgždinas?) Kazys 372
Žvikas, MGB inf. 346
Žvinys Klemensas, ryš. 2 nuotr.
Žvinys Petras, prtz. 330
Žvinytė Bronė-Remeikienė, ryš. 2 nuotr.
Žvinytė Marytė, ryš. 2 nuotr.
Žvirblis 105
Žvirblis Balys 287
Žvirblis, prtz. 131
Žvironas Jonas, prtz. 171
Žvyriukas Mečys-*Aukštaitis*, prtz. 455, 456; 152 nuotr.

PASTEBĖTOS KLAIDOS, NETIKSLUMAI, NUOMONĖS IR PASTABOS

Knyga, p.	Parašyta	Turi būti
I d., 694	Baryškių kaimas	Braškių kaimas
I d., 702	10-ta eilutė nuo apačios: Lapakratos kaimas	Lapakritos kaimas
II d., 2 kn., 577	11-ta eilutė nuo apačios: *Klajūnas*-Teodoras Kviklys	*Klajūnas*-Vytautas Petronis
VII d., 2 kn.	98 nuotr. Kazimieras Tubys-*Garnys, Žvalgas...*	Danielius Bružas-*Atlantas*
II d., 2 kn., 407	Antanas Gūra-*Šarūnas* (gim. 1921 m.)	Antanas Gūra-*Šarūnas* (gim. 1913 m.)

ALDONOS VILUTIENĖS pastabos dėl VII d., 2-os knygos

1. P. 585. *Gruodis* – ne Juozas Valka. Valka iš mano gimtojo Vytautiškių kaimo. Žuvo 1945 05 16 Kalniškės mūšyje. Jo tikrasis slap. *Gruodis*, nes į partizanų Neifalto-*Lakūno* būrį išėjo su broliu gruodžio mėnesį. Ten kitas *Gruodis* nuo Šventežerio, gal Juozas Matulionis (tiksliai nežinau).

2. P. 591. *Rainiukas* – ne Senavaitis, o Antanas Piličiauskas iš Jukneliškės k., Krosnos vlsč. Tauro apyg., Vytauto rnkt. partizanas. Žuvo 1948 m. Senavaitis Jonas-*Rainys* – Geležinio Vilko rinktinės partizanas, 1947 05 kautynėse sunkiai sužeistas ir tardomas Prienų saugume užmuštas.

3. P. 580. Rašoma, kad Stasio Čėplos-*Vilko* būrio partizanus stribai pradėjo šaudyti iš kluono atidarę dangtį (atleiskit, tiksliai negaliu tos vietos pacituoti ir nurodyti, nes knyga pas Alvą). Noriu pataisyti, kad šaudė pro čyto duris, nes čytai Dzūkijoje – tai pastato stogo dalys (skliautai) iš priešingų pusių, ant kurių laikosi stogas (per tas skliauto duris į palėpę kraunamas šienas ar kt.).

4. Mano nuomonė:

a) per skaudžiai rašote apie partizanų veiksmus, nereikėtų pasikliauti žmonių, nukentėjusių nuo partizanų, o gal nuo tariamų partizanų, nes tikri partizanai privalėjo laikytis Statuto, vykdė karo lauko teismo nuosprendžius, jis ypač geras – Tauro apygardos – perskaitykite;

b) Bulkos lūžis įvyko tada, kai gavo gerai į skudurus, o ne tada, kai iššaudė zakristijono šeimą;

c) Laimonas Abarius daug kur neteisus. Kada įvyko jo „lūžis"? Anksčiau jis rašė visai kitaip;

d) pasistenkite rašyti atsižvelgdami į NKVD žiaurumus, provokacijas ir partizanų gyvenimo sąlygas, viską pamatysite kitoje šviesoje. Manau, nenorėtumėt būti jų vietoje...

LAIMONO ABARIAUS atsakymas į Aldonos Vilutienės pastabas

Gerb. Romai, nelabai supratau... Klausia, kada įvyko „lūžis" L. Abariaus galvoje?

Atsakysiu: kai imi grynus faktus, tarsi viskas aišku. Blogi tautos judošiai išdavė gerus partizanus, todėl tie gerieji žuvo. Tada atėjo geruųjų draugai ir iššaudė bloguosius. Viskas tarsi ir teisėta.

Bet kai pradedi „kapstyti" priežastis, kaip tie gerieji sugyveno su žmonėmis, kaip elgėsi, pagaliau, kokie pasileidę buvo ir per dienas maukė degtinę, o paskui aptemusiais protais ieškojo kaltųjų – čia jau prieini prie visai kitų išvadų. Sakoma: kuo giliau į mišką, tuo daugiau medžių. Taip ir čia: kuo daugiau informacijos, tuo kontroversiškesnės išvados. Nuraminsiu laiško autorę: tokia L. Abariaus nuomonė yra apie konkretaus krašto (Labanoro, Kirdeikių) partizanus, kurie elgėsi ne visai partiziniškai, kur sprendimus ir veiksmus diktavo ne sveikas protas, o išgerti puslitriai.

Bulka buvo vienas iš tų, kurie kovojo už LK Sąjūdžio deklaruojamas vertybes, būtent blaivumą. Bolševikai jį įtikino, kad karas miške pralaimėtas (argi ne taip ir buvo?) ir reikia gelbėti tautą, nes, kol bus miškinių, tol bus juos remiančių, kurie bus išaiškinami, išvežti į Sibirą ir pan. Kol bus miškinių, tol bus idealistų, kurie seks jų keliu. Matyt, tokie buvo saugumiečių argumentai: UŽBAIGTI TĄ KOŠMARĄ.

Negalvojantis žmogus visada laikosi vyraujančios pozicijos. Anksčiau rašė, kad visi buvo banditai, dabar – kad visi didvyriai. Vidurys būtų ne per vidurį, bet... sakyčiau. Tai buvo patriotiškai nusiteikę žmonės, kurie išėjo į mišką vardan idėjos ir žinojo, kuo rizikuoja. Nuolatinis pavojus, įtampa atsiliepė vidinei būsenai: kovotojai nervingumą, nuovargį ėmė malšinti ir malda, ir alkoholiu. Tokios būsenos lydimi sprendimai, taip pat MGB-KGB dezinformacija ne visada buvo teisingi ir motyvuoti...

ZENONO STUNDŽIOS pastabos

Laba diena, sveikinu su dar vieno darbo etapo pabaiga – naujos knygos (Laisvės kovotojų prisiminimai, VII d., 2 kn.) – pasirodymu. Pokaris įgavo dar vieną papildomą spalvą. Labai patiko pratarmė.

Nenoriu būti įkyrus, pasirodžius knygai, turbūt pasipila atsiliepimai, o aš noriu tik patikslinti porą dalykų. Dar kartą įsitikinau: kokia maža mūsų Lietuvėlė, pilna pažįstamų.

P. 325, B. Šidlaitės-Rukšėnienės prisiminimuose, minima Janė Juršytė-Stundžienė gimtinėje buvo artimiausia mano kaimynė. Janina Juršytė, gimusi Šiškinių kaime, ištekėjo už mūsų kaimyno Antano Stundžios. Jos brolis Apolinaras Juršys – vienas iš gerai žinomų garsiojo Kiauneliškio mūšio 1945 m. kovo 11–12 d. vadų. Todėl atsiminimuose minimas partizanas Apolinaras Stundžia visai neegzistavo – tai prisiminimų klaida. J. Juršytė buvo sužeista į kairę plaštaką, vaikystėje man pasiuvo ne vienas kelnes, a. a. jai.

P. 130, B. Trakimo atsiminimuose, paminėtas Steponas Liutikas-*Kurapka* yra mano uošvės brolis, miręs prieš trejetą metų. Tą epizodą (ir daugiau) jis yra pasakojęs, gerai su juo sutariau. Jei reikia, galiu pateikti smulkesnę informaciją apie jį, nes mano uošvė dar gyva.

P. 291, 293 ir 297 aprašomas Lapinskas Petras-*Baravykas,* mano nuomone, turėtų būti Lipinskas Petras. Labanore Lapinskų nebuvo. Petro sūnus yra geras mano vyriausiojo brolio draugas, gyvena Labanore. Petro Lipinsko nuotrauka įdėta V. Striužo knygos „1941 metų sukilimas Rytų-Pietų Lietuvoje", p. 167.

Dar vienas patikslinimas. Manau, kad S. Liutikas apsiriko nurodydamas metus, kada grįžo į Žemaitiją. Tai turėjo būti ne 1947 m., o 1948 m., nes pas Liutiko šeimą į Ylakius atvažiavo ryšininkė iš Didžiosios Kovos apygardos pranešti, kad Steponas nori grįžti. Jo sesuo Stasė (mano uošvė) važiavo traukiniu su ryšininke iki Kaišiadorių, o vėliau abu su Steponu grįžo traukiniu. Iššoko viena stotele anksčiau, nes prasidėjo dokumentų tikrinimas, ir abu laukais per sniegą parklampojo. Steponas slėpėsi pas juos įrengtame bunkeryje kartu su broliu Pranu Liutiku-*Bizūnu* ir būrio (kuopos?) vadu Venckumi. Steponas, pripratęs prie Didžiosios Kovos stiliaus, pasiūlė visiems trauktis į miškus, nekankinti namiškių. Tą pačią vasarą nuo sokolovininkų rankos žuvo Adolfas ir Pranas Liutikai, o Steponas buvo suimtas. Todėl aišku, kad S. Liutikas (jis ir pats autobiografijoje rašo, kad Didžiosios Kovos apygardoje partizanavo apie trejus metus) iš Didžiosios Kovos apyg. išvyko 1948 m. sausį.

Jūsų darbas bus deramai įvertintas tik praėjus keletui dešimtmečių, kai nebeliks jokios galimybės išgirsti gyvo įvykių liudininko žodžius. O dabar, manau, kritikų yra daugiau negu reikia, net iš tų pačių prisiminimų autorių. Nelabai dėkinga Jūsų duona...

Siunčiu Stepono Liutiko autobiografiją, kai kurias vietas galėčiau pakomentuoti, nes dėdė Steponas yra pasakojęs. Lankiausi pas jo dukterį Reginą, pasirodo, yra nemažai nuotraukų iš lagerio laikotarpio. Manau, kad S. Liutikas lageryje susitiko su *Geneliu*, nes *Genelio* prisiminimuose tiksliai atpasakota situacija apie Liutiką. S. Liutiko duktė prisiminė, kad tėvas minėdavo jo pavardę. Jei reikia fotonuotraukų, galėčiau parinkti ir atsiųsti.

Praeitų metų rugpjūčio pabaigoje mano brolis Leonas su draugu gydėsi sanatorijoje prie Naručio ežero. Neturėdami ką veikti, nuvažiavo į Mosarus pas J. Bulką. Tas, sužinojęs, kad atvyko kraštiečiai, nukreipė visus lankytojus savo vikarui ir su jais bendravo apie 2–3 valandas.

Mano brolis Leonas su draugu pas J. Bulką apie pokario kovas ir įvykius nekalbėjo. Abi pusės vengė. „Norėjau paklausti, ar J. Bulka dar prisimena 51-ųjų Juozines, bet neišdrįsau," – sakė Leonas. Kalbėjosi apie gimtųjų apylinkių žmones, dabartinius laikus, buvo kalbama, kad Leono draugas verslininkas galėtų padėti pastatyti koplytėlę Mosaruose ir pan.

Gauta 2010 m. kovas 8 d. Zenonas Stundžia

Laimonas. 2010 m.

Romai, sveikas. Šiandien buvau išvykoj, kuklutis toks renginukas, prie paminkliuko padarė dvi papildomas lentas, šiaip žmonių irgi buvo ne keli šimtai, gal kokių 50. Kunigas Marijonas Savickas tarė griežtą žodį valdžios atžvilgiu, išgyrė partizanus ir pan.

Dar aplankiau vieną kaimą, kuriame *Karijoto* kuopos partizanai iššudė 8 asmenų Miščenkų šeimą. Neduokdie, tikrai žvėrys ir psichiniai ligoniai: visą šeimą peiliais užpjovė, mažiems vaikams nupjaustė ausis ir lyt. organus – tikri sadistai. Sumetė visus ant krosnies, lavonų krūvą paliko po savęs... Visus rūbus, viską išnešė, paliko lavonus nuogus, nebuvo kuo aprengt laidojant, tada rusų valdžia pramkombinate siuvėjai liepė pamatuot lavonus ir pasiūt rūbus nuogumui pridengt... Siaubas, Romai, siaubas...

Nugalabijo tą diedą aktyvistą, du jo sūnus, ką tik iš kariuomenės grįžusius, paskui mažus vaikus, ir dar nugalabijo to Miščenkos ne viso proto seserį. Dar vienas sūnus buvo likęs gyvas, bet neseniai numirė (jis tada gyveno Švenčionyse ir per tas žudynes nebuvo namuose), nebeliko liudytojo.

Romai, aš neturiu teisės paties mokint, bet būki geras – elkis taip, kad knygos neprarastų veido. Mano siunčiamą medžiagą gali dėt kur nori, bet negalima prikišti tiek daug archyvinės. Archyvinės medžiagos tikslas – papildyti, bet ji, manau, gali užimti ne daugiau 5 proc., juk ne archyvais, o autentika yra unikalios tavo knygos... Archyvai buvo ir bus, nefarširuok per daug tų archyvinių dokumentų.

Valdo Striužo pastaba

„Laisvės kovotojų prisiminimuose", VII d., 1 kn., p. 239, rašai, kad dėl NorbertoTauterio-*Norbos* ir Adolfo Bičiūno-*Dainininko* žūties juodas šešėlis krenta ant ag. *Vlado*-T. J., o juk visur teigiama, p. 250 ir kitur, kad suimtas Romas Petronis-*Siaubas* išdavė šiuos partizanus. Kur teisybė?

Toje pačioje knygoje pateikti ne visai tikslūs M. Pociaus duomenys, p. 280: agentas *Aušra* paskutinius Biržų krašto partizanus Mykolą Suveizdį (ne Suvaizdį) ir Edvardą Žilinską nužudė ne Rokiškio r. Pandėlio apyl. Runikių k., o Biržų r. Suosto apyl., Runikių k., išduotas Runikių m-klos mokytojos Reginos Trapulionytės (agentė – *Nelka*? – *V. S.*).

Valdas Striužas.

TURINYS

ĮŽANGA 5

PARTIZANŲ ALGIMANTO APYGARDOS 60-mečiui 13
Pasakoja ZOFIJA BALTAKIENĖ-GINDRĖNAITĖ 16
Pasakoja VANDA GINDRĖNAITĖ-PILKIENĖ 25
Pasakoja VLADAS DIDŽIULIS-*KALNAS* 27
Pasakoja BIRUTĖ BILIŪNAITĖ-*MAŽYLĖ* 36
Iš VYTAUTO BALTUŠKOS prisiminimų 41
Iš ALBINO KUBILIAUS-*RŪGŠTYMO* prisiminimų 49
Iš ALBERTO PETRONIO užrašų 59
VENKIME KLAIDŲ 85
Iš BALIO LUKAUSKO užrašų 90
Iš ANTANINOS RAGAUSKIENĖS prisiminimų 94
Pasakoja MARIJONA VITA DŽIUGIENĖ-APACIANKAITĖ 103
Iš KELIAČIENĖS ir JONO TIČKOS prisiminimų 106
Iš ONOS STREIKUTĖS ir ANELĖS DRUČKUTĖS parodymų 110
Iš partizano VLADO ŠINKŪNO prisiminimų 118
Iš ELENOS PAJEDIENĖS, FELIKSO IVANAUSKO ir BRONIAUS NARBUTO prisiminimų ... 125
Pasakoja ADELĖ TALUTYTĖ-SKVARNAVIČIENĖ-*ŽIEŽIRBA* 135
Pasakoja ALBERTAS ŠADUIKIS-*BERŽAS* 139
Pasakoja LEOKADIJA KRAPAITĖ 141
Iš ALDONOS STASIŠKYTĖS-VAŠKELIENĖS prisiminimų 148
Pasakoja ALVINA STUKAITĖ-LIUTIKIENĖ-*DAINĖ* 152
Pasakoja BRONĖ STAŠELYTĖ-ZAVACKIENĖ 160
Pasakoja GENOVAITĖ PUTRIMIENĖ-VANAGAITĖ 166
Pasakoja OSVALDAS ABARIUS 168
Pasakoja VANAGAS PETRAS-*KARIŪNAS* 170
Pasakoja BRONĖ DIENINYTĖ 171
Pasakoja ALFONSAS KRIKŠTULIS 174
Pasakoja PETRAS MICKEVIČIUS 175
Pasakoja JONAS DICEVIČIUS 177
Pasakoja MARYTĖ STEFANIJA BRAZAUSKAITĖ-DICEVIČIENĖ 178
Pasakoja MIKALINA POŠIENĖ 179
Pasakoja BRONIUS STATAVIČIUS 189
Pasakoja GENĖ KAVOLIUKAITĖ 190
Pasakoja VERONIKA PUPEIKYTĖ-STEIBLIENĖ 192

Pasakoja VALĖ GRUODYTĖ ... 193
Iš NASEVIČIAUS POVILO ir NASEVIČIAUS PRANO baudžiamosios bylos ... 195
KAI KURIE ČEKISTŲ VEIKLOS EPIZODAI ZARASŲ APSKRITYJE ... 200
Iš ASMINAVIČIAUS PETRO, s. JUOZO, ŠIRBINSKO BALIO, s. JONO,
ir kitų baudžiamosios bylos ... 204
Pasakoja ALFONSAS UMBRASAS-*GENYS* (pravarde PĖSČIUKAS) ... 208
Pasakoja ALGIRDAS GRUSLYS ... 215
Pasakoja ANELĖ PRAKELYTĖ ... 217
Pasakoja ANTANAS ŠTUKĖNAS ... 219
Pasakoja BRONIUS KARLA-*ŽVIRBLIS* ... 220
Pasakoja BRONIUS PUMPUTIS ... 223
Pasakoja BRONIUS UMBRASAS ... 232
Pasakoja BRONIUS ŽILĖNAS ... 237
Pasakoja JONAS LISAUSKAS-*ŽILVYTIS* ... 249
Pasakoja JONAS ŠIMKŪNAS ... 253
Pasakoja JONAS ŠVALKUS-*ŠARVUOTIS* ... 255
Pasakoja ELENA ŽILĖNAITĖ-VASNECOVA-*ŠEŠIAPŪDĖ* ... 259
Pasakoja ELENA JUODVALKYTĖ-RŪKŠTELIENĖ ... 262
Pasakoja ONA PUPEIKYTĖ-RONČIENĖ ... 265
PASTABOS APIE ERŠKĖČIO BŪRIO VADUS ... 269
VANDOS VAIVADIENĖS GYVENIMO PRISIMINIMAI ... 272
Iš BENEDIKTO KALETKOS ir JONO TUMĖNO tardymo protokolų ... 312
Iš partizano BRONIAUS KEMEKLIO-*KERŠTO* prisiminimų ... 331
JONO ANDRIUSEVIČIUS (JONO ŽEMAIČIO)-*BERŽO* prisiminimai ... 388
Pasakoja STASĖ JUSIENĖ-LABONAITĖ-*EGLAITĖ* ... 412
Pasakoja J. KRŪMINIENĖ-DRIUKAITĖ ... 420
Savarankiški HENRIKO RUŠKULIO, s. LIUDO, parodymai ... 421
Iš VYTAUTO ŠUMINO ir ALDONOS ŠUMINIENĖS prisiminimų
apie partizanų žūtį Strazduose 1951 04 10 ... 427
MINČIOS GIRIOS PASLAPTYS ... 430
Pasakoja ADELĖ GRAŠYTĖ-MAMENIŠKIENĖ ... 434
Pasakoja ALDONA RASLANIENĖ ... 435
Pasakoja ANASTAZIJA KRIKŠTULIENĖ-ZALECKAITĖ ... 436
Pasakoja EMILIJA KIRKIENĖ-BULKAITĖ ... 441
Pasakoja JONAS RAKŠTELIS ... 450
Pasakoja JONAS TAŠKŪNAS ... 456
Pasakoja ONA DRABATIENĖ-ZENKOVAITĖ ... 457
Pasakoja STEFANIJA KANIŠAUSKIENĖ ... 458
PRANEŠIMAI IR ATASKAITOS ... 461
ALDONOS BUKAUSKAITĖS-RASTENIENĖS prisiminimai ... 482
Iš buvusio „liaudies gynėjo“ GEDIMINO BUČELIO ir
KAZIMIEROS BUČELYTĖS baudžiamosios bylos ... 485
Pasakoja JUOZAS STUNDŽIA-*KARDAS* ... 488
Pasakoja JUZEFA MEŠKELYTĖ-VAITIEKĖNIENĖ ... 502
Pasakoja KLEMENSAS TUNKYS-*ĄŽUOLAS* ... 505
Pasakoja KASTANTAS ŠVILPA ... 510
Pasakoja MALVINA TRINKŪNAITĖ-VALIUKIENĖ ... 511
Pasakoja VACLOVAS AVINAS ... 514

Pasakoja VLADAS JANKŪNAS-*DRAMBLYS* 516
Iš VINCO KLIUKO baudžiamosios bylos 521
Pasakoja ADOMAS JURŠĖNAS-*SLYVA* 526
Iš VYTAUTO PAKNIO praeities pergyvenimo užrašų 532
Iš prisiminimų apie ADOMO ir ALDONOS AUGUSTINŲ šeimos likimą 555
Iš ILJOS PIROGOVO, ADOLFO DAUBARO ir EDVARDO MAZŪROS parodymų 568
KOMUNISTŲ „DURNIAVIMAI“ POKARIO METAIS 584
STRIBŲ ir SOVIETINIŲ RUSŲ KARIŠKIŲ IŠDAIGOS 588
PILĖNŲ TĖVŪNIJOJE 595

SANTRUMPOS IR PAAIŠKINIMAI 664
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ 667
PASTEBĖTOS KLAIDOS, NETIKSLUMAI, NUOMONĖS IR PASTABOS 725

Au54 **Aukštaitijos** partizanų prisiminimai / [sudarė Romas Kaunietis]. – Vilnius: Vaga, 1996– .

D. 5 bendr. antr.: Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai. – D. 7, kn. 1–2 bendr. antr. nenurodyta

ISBN 5-415-01339-3 (įr.)

D. 8: Laisvės kovotojų prisiminimai. – Vilnius: Margi raštai, 2014. – 724 p.: iliustr. – ISBN 978-9986-09-449-4

Šioje – aštuntoje – dalyje pateikiami Šiaurės–Rytų Lietuvos regione – Zarasų, Ignalinos, Švenčionių, Utenos, Molėtų, Biržų, Rokiškio – veikusių laisvės kovotojų prisiminimai, pateikiama archyvinės medžiagos apie MGB agentų smogikų veiklą.

Kadangi pokario metais Vytauto apygarda ir Pilėnų tėvūnija buvo stipriausios ir aktyviausios Rytų Lietuvoje, šioje knygoje daug vietos skiriama jų įkūrimui, veiklai, nemažai atsiminimų apie Antazavės šilo ir Kiauneliškio mūšius.

Ši, kaip ir kitos serijos knygos, gausiai iliustruota archyvinėmis nuotraukomis (253 vnt.), pateikiama išsami asmenvardžių rodyklė.

UDK 947(474.5)„1944/1953“+[355.42+321.6](474.5)(093.3)+821.172-94

Laisvės kovotojų prisiminimai

VIII DALIS
(Knygos „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ tęsinys)

Sudarė
Romas Kaunietis

Redaktorė
Genovaitė Savickienė

Apipavidalino
Aurelijus Petrikauskas

SL 319. 2014 01 27. Tir. 1000 egz.
Išleido leidykla „Margi raštai“,
Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius
Spausdino „BALTOprint“,
Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

Išleistos šios **AUKŠTAITIJOS, ŽEMAITIJOS PARTIZANŲ** ir **LAISVĖS KOVOTOJŲ PRISIMINIMŲ** knygos:

I d. „AUKŠTAITIJOS PARTIZANŲ PRISIMINIMAI“ (1996 m., 909 p., 1000 egz.). Knygoje 89 Vyčio, Algimanto, Didžiosios Kovos apygardų bei Pilėnų tėvūnijos partizanų, ryšininkų, prisiminimai, 96 nuotr.

II d., pirma knyga (1998 m., 725 p., 1000 egz.). Knygoje 77 Vyčio apygardos partizanų, rėmėjų prisiminimai, 66 nuotraukos ir 19 aiškinamųjų straipsnių su archyviniais dokumentais.

II d., antra knyga (2000 m., 718 p., 1000 egz.). Knygoje 58 Algimanto apygardos partizanų, ryšininkų, rėmėjų prisiminimai, 75 nuotraukos ir 12 aiškinamųjų straipsnių su archyviniais dokumentais.

III d. (2001 m., 1182 p., 1500 egz.). Knygoje 50 Prisikėlimo, Vyčio, Vytauto, Didžiosios Kovos apygardų partizanų, ryšininkų, prisiminimai, 90 nuotraukų.

IV d. (2004 m., 671 p., 700 egz.). Knygoje 107 Pilėnų tėvūnijos, Vyčio, Algimanto ir Didžiosios Kovos apygardų partizanų, ryšininkų prisiminimai, 84 nuotraukos.

V d. „AUKŠTAITIJOS IR ŽEMAITIJOS PARTIZANŲ PRISIMINIMAI“ (2006 m., 983 p., 700 egz.). Knygoje 96 Prisikėlimo ir Kęstučio apyg. partz., ryšininkų, rėmėjų prisiminimai, apie 90 nuotraukų.

VI d. (2008 m., 958 p., 700 egz.). Knygoje 122 Vytauto apygardos partizanų, ryšininkų, rėmėjų prisiminimai, 11 str., parengtų Laimono Abariaus, medžiaga iš LYA (KGB) archyvų, 116 nuotraukų.

VII d./ 1 knyga „LAISVĖS KOVOTOJŲ PRISIMINIMAI“ (2009 m., 820 p., 750 egz.). Knygoje 57 laisvės kovotojų bei Sibiro tremtinių prisiminimai, medžiaga iš LYA (KGB), 173 nuotraukos. Visa publikuojama medžaga apima keturias partizaninės apygardas: Vyčio, Algimanto, Vytauto ir Kęstučio.

VII d./ 2 knyga „LAISVĖS KOVOTOJŲ PRISIMINIMAI“ (2010 m., 706 p., 750 egz.). Knygoje 44 laisvės kovotojų Didžiosios kovos, Vytauto, Prisikėlimo, Dainavos, Tauro apygardose prisiminimai.

Dešimtoji knyga „MIŠKINIAI“ (2002 m., 354 p., 2000 egz.) – partizanų prisiminimų rinktinė. Joje per 70 partizanų, ryšininkų prisiminimų, straipsniai iš archyvų ir kitų leidinių, 23 nuotraukos.

ROMAS KAUNIETIS

ISBN 978-9986-09-449-4

www.margirastai.lt / Laisvės kovotojų prisiminimai